
't TONEEL
der
ONGEVALLEN,
En BYSPEL van
VORSTELYCKE
TREUR GEVALLEN,
door
L.V. Bosch,
A. Houbraken inv. et. fec.

HET
TONEEL
DER
ONGEVALLEN,

Verhandelende in een Schat van Oude en Hedendaeghsche Voorbeelden, de Ellendigheden der Wereltsche Mogentheden, op en ondergang der Grooten, Borgerlijcke en Staets-rampen, &c.

Midtsgaders het

SPICILEGIUM of BY-SPEL

Van

VORSTELYCKE
TREUR-GEVALLEN,

Verstreckende een Vervullinge van alle de Treur-Toneelen, der dingen, daer in voor by gegaen.

Door

L. V. BOSCH.

Doorgaens met schoone Konst-platen voorsien.

TE DORDRECHT,

Gedruckt by SYMON ONDER DE LINDE, Boeckverkooper, woonende aen de Visch-marckt, in de Gekroonde Druckerye, 1683.

OP-DRACHT

Aen de

Hoogh-Edele, Hoogh-geboorene Vrouwe, Vrouwe Hedwigh-Agnes: Frouwlijn van Brederode, Vry-Vrouwe van Vianen, Armeyde, &c. Erf-Burghgravinne van Uytrecht, &c. Vrouwe van Cloetingen, Noordeloos, Haefteen, Herwijnen, Hellou, Nievelt. &c.

GENADIGE VROUWE,

Y offeren uwe Genaden alhier een kleyn Geſchenck, ſeeckerlijck een kenteecken van plicht; van een verplicht Onderdaen aen ſijn Heerſchende Vrouwe. Het is een Bewerp van Treurige Voorvallen, en ſoodanigh is ons gantſche leven. Het is dan een Spiegel van onſe menſchelijcken ſtaet, en onder dat Character moet het ſeeckerlijck een krachtige Influentie in ons gemoedt hebben. Wy vinden noyt beter beſpiegelinge als in de ellende van andere, en ſulcks geeft ons noch een Modificatie van geluck, ten opſicht van grooter Jammer in veele. Wat konnen wy beter doen, Genadige Vrouw, als uyt een ſchat van verdriet, een Rijckdom van vertrooſtinge halen? Soodanige Voorbeelden geven een krachtiger indruck in ons gemoedt, daer andere onverſchillende Stoffe, lichtelijck voor by gaet. Sy ſijn alle geen Perſonagien van

geringe ſtaet , die dit Toneel betreden , Groote en Voortreffelijcke Mannen en Vrouwen , ſpeelen alhier een Jammerlijcke rolle , gelijckſe die op de Schouburgh des werelts geſpeelt hebben : Sy verbeelden alhier in 't kort, het geene ſy wijtloopig voorheen verhandelt hebben , met dit voorrecht evenwel , dat ſy ſulcks ſoo menichmael verbeelden, als onſe leer-ſucht het ſelve van hen vereyſcht. Vermaeck en nut (indien wy ons niet grofſlijck bedriegen) gaen hier handt aen handt ; en ſulcks is de grootſte welſtant betracht , volgens de bekende Spreucke:

Omne tulit punctum qui miſcuit utile dulci.

Dat is

Hy heeft het alles tot het hooghſte eynd gebracht,
Die t'ſamen met vermaeck het ware nut betracht.

Uw Doorluchtige Voorſaten , Genadige Vrouwe, ſijn hier niet geheel uytgeſlooten , haer loffelijcke Naem en Trouwe, gelijck de Geſchichten daer van vol zijn , konnen oock niet minder als hier in vloeyen , elders ſullen wy miſſchien daer overvloediger in konnen zijn. Echter is de wijtluchtige uytbreydinge van dat Vorſtelijck Stam-huys ſoodanigh , dat geen bekortingen , geen Extracten en uytlegginge daer van ledigh konnen zijn.

Wy konnen ons geenſints inbeelden , hier ſoo effen gegaen te hebben , dat wy de tanden van afgunſt ſullen ontvlieden , wat konnen wy dan beter , als het ſchilt van uw Edel ver-

nuft

nuſt tot ons beſchutſel te nemen. En ſeeckerlijck, die de gaven van uw Geeſt, en u weetkeurige betrachtinge, daer ſelfs uwe jeugdige Jaren mede verçiert zijn, wil aen ſien, ſal my van ydelheyt noch van vleyerye beſchuldigen. Dit en ſoodanigh is 't, Genadige Vrouwe, het gene wy uw Beſcherming derven aenbeveelen; alleen in verwachtinge van uw Genadige inwilliginge. En dit ſal onſe hoogſte vergeldinge zijn, behalven, dat wy lange ſoo geluckigh mogen blyven, als onder uw Genadige gunſt te roemen, dat wy zijn

GENADIGE VROUWE,

Uw Genad. aldergehoorſaemſte dienaer en onderdaen,

L. van den BOSCH.

Vianen deſen
20. October 1683.

Aen

Aen den
LEZER.

Y openen u Waerde Lezer hier weder een Toneel, waerlijck een Treur-Toneel, ſoo treurigh als wy u oyt geopent hebben; rijck evenwel in vertooningen, en niet ſpaerſaem in onderwijſinge. Gy vinter de gantſche wereltin, dat groote Schouw-Toneel, in het kleyn. Indien verſcheydenheyt vermaeckt, gy ſult ſeeckerlijck alhier u luſt vinden, en indien Voorbeelden konnen ſtichten, gy ſult niet ongeſticht hier van gaen. De oorſaeck van dit te Schrijven is, dat niet ick de Stoffe, maer de Stoffe my eerder geſocht heeft, vallende my, onder mijne Oeffeningen ſoo *Dru & Menu* in de handen, dat ick om mijn daer van te redderen, deſelve op het Papier moeſt ſtellen. Wy ſullen van onſe ordere niet veel ſpreecken, de Geletterde ſullen die wel verſtaen, en ſoo laten wy dat en de reſt op ſijn beloop. Maer dit hebben wy voornamentlijk te ſeggen, dit Werck dient voor een groot gedeelte tot een vervullingh der bekende Treur-toneelen, zijnde eenige dingen voor by gegaen; maer de meeſte met wille, na de ordere van onſe ſtellinge achter gelaten, om dat het eerſte Deel ſprekende als alleen van Koningen, de mindere Vorſten van die veertien Eeuwen geen toegang heeft konnen geven, en deſe ſijn het meeſt die ons tweede Deel, en veel van het Eerſte uyt maecken. De voorvallen onſes tijts, zijn, om ſoo te ſpreken, noyt vervult, en brengen altijts yets nieuws voor, en deſe (beneffens eenige naergelatene) maken het tweede Boeck van het tweede Deel uyt. Soo dat dit met recht een *By-ſpel*, of *Spicilegium*, of na-oogſt mach genoemt werden. En alſoo meenen wy die Wercken hun vereyſch te hebben gegeven. Dit is het gene wy den gunſtigen Lezer, hier omtrent te ſeggen hebben. En alſoo, wenſchende hem, den Goddelijcken zegen in de beſicheden, ſullen wy ondertuſſchen blijven

Gegeven in onſe Boeckkamer, den 20. October 1683.

U E. Aldergenegentſte Dienaer,
L. van den BOSCH.

REGISTER

Der Titulen van dit Boeck.

Eerste Boeck.

Tweede Boeck.

Derde Boeck.

HET TONEEL DER ONGEVALLEN,

Verhandelende in een Schat van Oude en Hedendaeghsche Voorbeelden, de Ellendicheden der Wereltsche Mogentheden, op en ondergangh der Grooten, Borgerlijcke en Staeds rampen, enz.

Eerste Boeck.

Het Eerste HOOFD-STUCK.

Godts Gerechtigheydt, omtrent het straffen van Eedt-en Bondt-breucke.

DEn Eedt hoe Heylighlijck gedaen, niet veel te achten, is een Vorstelijck quaet, dat in dese tijden zijn volle Wasdom gekregen heeft, en waerlijck hoe wel de Ouder tijden niet vry zijn van dese misdaet, soo moeten wy evenwel bekennen, dat het nu in zijn vollen standt is, nu men gelooft dat men Godt selver een Radt voor de oogen drayen kan, en wijs soecken te maecken, dat men kan bestaen, met te seggen, *Non ego juravi dixi jurantia verba*, of dat men om Staets-wil den Eedt moet breecken. En in der daet ick weet niet, of eenige der voorgaende tijden, sulcke vuyle Eedt-en Bondt-breucke souden konnen toonen, als onse Eeuwe

voort gebracht heeft ; daer men echter wel weet, dat Godt mijneedigheydt selfs, ja, voornamentlijck in groote Vorsten, altoos te huys soeckt. Onder de Oude versmaders en verachters van den Eedt, is Philippus van Macedonie een geweest, die in der daet noyt de Heyligheyt van Eeden en verbintenis boven zijn belangen heeft gestelt, oock heeft hy daer de straffe voor gedragen, zijnde als hy noch niet boven de 46. Jaren oud was, om gebracht, en een korte tijdt daer nae sijn geheele huys tot niet gebracht; want Olyimpias heeft Aridæus gedood, als mede den Soon, den welcken Philippus, by Cleopatra, de Nicht van Attalus, gewonnen had, die in een kopere Becken, daer rontsom heenen gestoockt vuer, levendich gebraden heeft. De Kinderen van Cassander, die hy by Thessalonick, de Dochter van Philippus, geteelt had, zijn oock korts daer aen omgekomen, en eyndelijck sijn Soon Alexander, is naer al sijn groote Overwinningen, Ellendigh van de Zijne omgebracht.

1. Mijn-eedigheydt van de Koninck Philippus.

Godwin Grave van Kent, wanneer de Engelsche, naer de Dood van Canutus den 3. Alfred den Soone van den verbannen Koninck Ethelred tot het Rijck weder riepen, heeft, des selfs deucht vreesende, veel lasteringen tegens hem gesmeet, en hem daer naer op den wech gedoodt, radende de Engelschen, dat sy Eduard den Darden, den Broeder van Alfred, tot het Rijck zouden roepen. Eduard aldus Koninck geworden zijnde, heeft den Grave Godwin, de Moordt aen zijn Broeder begaen, vergeven, en sijn Dochter Editha ten Houwelijck genomen, en hem, hoewel van wederspannigheydt beticht, in sijn geheel hersteldt. Godwin heeft evenwel het Goddelijck Gericht niet konnen ontvlieden, want het is gebeurt, dat sijn Soon Harald, die des Koninckx schencker was, den Koninck over Maeltijdt te drincken gaf, en dat deselve den beecker willende toereycken, met den eenen voet begost te struyckelen, doch door behulp van den anderen, staende bleef, sonder evenwel yets van den Dranck te storten. Zijn Vader die mede aen de Tafel zat, seyde daer op : Siet hoe de eene Broeder den ander helpt. Op dit seggen, hoewel al boertende daer heen geseght, wierdt de Koninck Eduard ontroert, (want hem schoot de doodt van zijn Broeder Alfred te binnen,) en sich naer Godwin keerende, seyde : Alsoo sou mijn Broeder my ook hebben konnen helpen ; indien gy het niet haddet belet. Dese misdadige Mensch vreesende des Konincks gramschap, heeft sich selven begonnen te verschoonen, roepende God aen tot getuygen, van sijn onnozelheydt, met by-voegingh van een swaren Eedt, gelijck of de Koninck niet wist, wat van de zaeck waere, en dese Mijneedige hem sulcks konde

2. Mijn-eed en Trouloosheyd heyt van Godwin, Grave van Kent.

de ontgeven : in dese woorden, indien ick ô Koninck, oyt yets tegens u Broeder ofte tegens u geraden of gedaen hebbe, soo bidde ick u, dat ick aen dese beete, (hy had een stucksken Broot in sijne handt) sticken mach. Hier op eet hy het broot op, maer het bleef hem soodanigh in de keel steecken, dat hy daer aen gestickt, en doodt daer heen gevallen is.

Polydorus Virgil: L. 8.

Tusschen den Koninck Ladislaus en Amurath, Turcksche Keyser, was een Vreede voor Thien Jaren geslooten, en met Eede bevesticht. 3. Van Ladislaus.
Maer Ladislaus, door de Paus Engenius aengestoockt, heeft de Vrede weder gebroocken, en is met zijn gantsche Macht, en groote vaerdigheydt in Walachie en Bulgaria gevallen, komende tot voor de Stadt Varna toe. Amurath oock een Groote Macht by een verzamelende, is tegens Ladislaus te Velde gekomen, daer gaet een seer hevigh Gevecht aen, blyvende de Zegen lange in twijffel; Eyndelijck Amurath tot de uytterste benautheyt gebracht zijnde, hefte, gelijck men schrijft sijn oogen naer den Hemel: en sprack dese woorden: ô Jezus Christus, siet dit zijn de Verbonden, die de Christenen sweerende by uwen Naem, met my opgerecht hebben, verloochenende alsoo U hunnen Godt, door hun Mijn-eedigheyt, daerom, indien gy Godt zijt, gelijck zy seggen, soo wreeckt dit ongelijck, dat my en uwen Heyligen Naem is aengedaen. Terstondt veranderde de standt van de Strijdt, en de Koninck Ladislaus wiert Doodelijck gewondt, elff Duysent Christenen verslagen, en Amurath verkrijght de Overwinninge, die hy verlooren achte te zijn.

In het 1273. Jaer der Zaligheydt, is Rudolphus, Grave van Habsburg, plechtelick tot Keyser verkooren, den welcke niet langh te vooren Hoffmeester van Ottocarus, Koninck van Bohemen was geweest. 4. Van Ottocarus.
Dese om die oorsaeck den Keyser versmadende, wilde hem niet gehoorzamen, maer heeft Austria of Oostenrijck, met de naebuerige Landen ingenomen, en aen sich getrocken. De Keyser sent daer over Gezanten aen den Koninck, en eyscht van hem weder het gene het Keyser-Rijck toebehoorde; maer dese heeft de Gezanten niet geacht, waer over een Oorlogh tusschen hem en den Keyser ontstaen is, in de welcke Ottocarus overwonnen zijnde, gedwongen wiert Oostenrijck af te staen, en de beleninge van het Rijck Bohemen en Moravia, van den Keyser te versoecken. Wanneer de Koninginne van Bohemen verstondt, dat sich de Koninck alsoo voor den Keyser had moeten verootmoedigen, heeft sy haer

Man met verwijt en beſchimpinge bewogen, dat hy, ſijn Eed en Verbont, dat hy met den Keyſer had opgerecht breeckende, den Oorlogh weder aennam. In welcker Oorlogh Ottocarus weder overwonnen zijnde, de ſtraf van zijn Mijn-eedigheydt gedragen heeft: Want Veertien Duyſent Bohemers zijn op de plaets gebleven, en de Koninck zelve van zijn Paerdt vallende, wordt in het vallen door zijn eygen Swaert gedood.

Munſterus in Coſmog. Lib. 3. &.
Chronic. Phil. Melanthon. L. 5.

Taſſilo Koninck der Bojen, en ſchoon-Soon van Deſiderius, Koninck der Longabarden, heeft reuckelooſlijck tegens Karel den Grooten, als hy weder uyt Italien te rugge keerde, den Oorlogh aengevangen. Carel ontmoet Taſſilon met twee verſcheydene Heyr-krachten, van de welcke de eene zijn Soon Pipinus, door de Juliſche en Carinaſche Alpes leyde. Taſſilo door deſe vaerdigheydt ontſtelt, heeft Vrede verſocht, ende verkregen, welcke Vrede tot Augſburgh, aen de Stroom Lijcus, die de Duytſchers van de Bojen ſcheydt, gemaeckt is. Maer niet langh daer naer, Taſſilo zijn Verbondt breeckende, en met de nabuerige Hunnen en Avaren een Verdragh oprechtende, heeft den Oorlogh weder aengevangen, in de welcke hy van de ſijne niet alleen verlaten, maer oock van Eedt-en Bontbreucke beſchuldicht, en Carel overgelevert is, van de welcke hy, volgens de Saliſche Wet, tot af-ſtandt van ſijn Rijck veroordeelt is. Hy dan van den Throon geſtooten, is te ſamen met ſijn Soon Dedon, om hen alle gelegentheyt van weder op te ſtaen te benemen, in een Klooſter geſtooken, het welcke als noch niet verre van Heydelbergh ſtaet.

5\. Van den Koninck van Vranckrijck.

In het Jaer des Heeren 1416. Heeft de Hertogh Johan van Bourgondie den Koninck van Vranckrijck, met een ſwaren Oorlogh aengetaſt, ſijn Landt groote ſchaede toegebracht, Parijs ſelfs bemachticht, en veel Biſſchoppen, Prieſters, Leeraers, Leerlingen, en Borgers daer in wredelijck gedood. De Vrede wordt ondertuſſchen weder gemaeckt, en voor het Autaer met het ontfangen van het Sacrament beveſticht, evenwel heeft de Koninck van Vranckrijck, tegens ſijnen Eedt, den Hertogh Johannes opentlijck in ſijn aenſchouwen doen onthalſen. Maer deſe dood van Johannes heeft des ſelfs Soon Philippus ſtrengelijck gewroocken; Want met den Koninck van Engelandt een Verbondt gemaeckt hebbende, heeft hy het gantſche Franſche Rijck, met een ſchrickelijcke Verwoeſtingh bedorven, en den Coninck tot ſulck een benautheydt

gebracht

A. Houbraken fec

gebracht, dat hy voor een geruymen tijdt, zijn Rijck heeft moeten verlaten.

Burchard Eerst-Bisschop van Maegdenburgh, heeft in het Iaer 1314. de Stadt Maegdenburgh door een swaere Belegeringe benauwt, gesterckt zijnde door de bystant van Frederick den eersten, Marck-Graef in Meijssen, den Hertogh van Bruyswijck, en andere Vorsten en Graven. De Borgers hebben hem dapperen tegenstandt getoont, en hun Vyand kloeckmoediglijck afgewesen. De Vrede daer naer tusschen hen gemaeckt zijnde, hebben de Maegdenburgers den Bisschop seeckere bedongene penningen getelt, en sich alzoo van allen aenstoot gevrijt. Maer hoewel de Bisschop sijn Trouwe op verscheydene maniere verbonden had, heeft hy evenwel deselve Eedt-breuckigh geschonden, en aengevangen de Stadt met nieuwe Vyandschappen te beledigen; Maer de borgers trachtende dese verongelijckingh te wreecken, hebben de Bisschop selve gevangen gekregen, en beslooten hem in den St. Jans Tooren vast te setten. De Bisschop dit besluyt der Borgers verstaende, heeft sich tot ootmoedigheyt begeven, en de Ingezetenen alsoo tot mededogen bewoogen, belovende altoos een groot Vriendt en voorstander van de Stadt te zullen zijn, en niets van hun Rechten te verminderen, welcke beloften hy met het Sacrament bevesticht heeft. De Borgers dan hebben de Bisschop vry gesteldt, en verboden dat niemandt den selven yets van het voorgaende sou verwijten, maer belast dat hem yeder alle eerbiedigheydt en gehoorsaemheyt bewijsen zou. Maer de Bisschop nu in vrydom gestelt zijnde, keert weder tot zijn oude luymen, hebbende van den Paus Johannes de xiij. quijtscheldinge van zijn Eeden verkregen, en vangt soo weder aen de Maegdenburgers alle Vyandschap toe te brengen, krijgende in Westphalen twaelff van de voornaemste Borgers gevangen; Den Raedt van Maegdenburgh, door dese verongelijckingen bewoogen zijnde, krijght den Mijn-eedigen Bisschop weder in handen, en besluyt hem in een vaste gevangenis. Ondertusschen sijn Vrienden veelderhanden raedt-slagen tegens de Stadt aenvangende, is hy door den Kercker-bewaerder met een handt-boom, of gelijck andere schrijven, met een ysere Tralie doot geslagen, boetende alsoo zijn menichvuldige Trouwloosheden, en Eedbreucke. 6. Van Burchard Eerst-Bisschop van Maeghdenburg.

De Keur-Vorsten onder malkanderen, over een Keyser twistende, willende den eene Adolphus van Nassou, en de andere Albert van Oostenrijck verkooren hebben, is daer uyt een swaren Oorlogh in Duytslandt ontstaen, in de welcke by Spiers een swaer Gevecht voorgevallen 7. Ontrouwe Vorsten.

 is,

is, in de welcke Adolphus van Nassou ter Doodt van Albertus gewont wiert. Daer sijnder die schrijven, dat alle die geene die Adolphus hebben tegen gestaen, ongeluckigh omgekomen zijn. De Graeff Albert van Haigerlogh is gedoodt, Otto van Ochsensteyn is verdroncken, den Bisschop van Ments is schierlijck in zijn stoel, van een vallende sieckte aengetast, den Bisschop van Straetsburgh is van een Slager voor Fryburgh door stoocken, de Grave van Leyningen in raserny gevallen. Albertus selve is van Iohannes sijns broeders Soon gedoodt.

Wy hebben elders meer Voor-beelden van gestraften Eed en Bondtbreucke, dese zullen ons voor dit tegenwoordige genoegh zijn, by de welcke wy de versweerders van sich selven zullen voegen, die mede niet veel van dese valsche Eedtsweerders verscheelen.

8. Mijn Eed en Versweringh van Carel van Bourbon.

Hier van hebben wy een doorluchtigh Voorbeelt in Carel Hartogh van Bourbon, dewelcke (gelijck Bellay verhaeldt) van die van Milanen een groote somme Gelts om zijn Krijghs-lieden te betalen, eyschende, en de Milanesen, als zijnde door schattingen en gedurige Oorlogh uyt geput, deselve weygerde te geven, heeft hy hen belooft, indiense hem, dese reyse aen dat Geld hielpen, dat hy hen noyt eenige moeylijckheydt meer aen zou doen; wenschende dat indien hy anders dede, dat hem de eerste Vyandlijcke Kogel, die of in 't Gevecht of in 't Beleg geschooten wiert, door het Hooft mocht vliegen. Of gelijck Franciscus Guicciardinus de saeck verhaeldt, hy antwoort de Milanesen, indien zy hem dertigh duysent Goude Kroonen, tot een Maend-geldt voor sijn volck wilden tellen, dat hy zijn Heyr-Leger buyten de Stadt sou voeren, biddende Godt te gelijck, dat, indien hy zijn beloften niet naerquam, de eerste Kogel die van de Vyand geschooten wiert, hem door het Hooft mocht gaen. De Milanesen steunende op dese beloften, hebben gedaen wat zy konden, om dese penningen by een te halen, gelijckse gedaen, en daer mede het Krijghs-volck betaeldt hebben, maer Hartogh Karel, dese penningen genooten hebbende, begint al weder met nieuwe af-parssinge voort te gaen. Korts daer aen, treckt hy met zijn Heyr voor Florencen, maer aldaer niet siende op te doen, ruckt voor Roomen, en bestormt de Stadt, en in het bestormen is hy door een Kogel, onseecker zijnde, door wien deselve geschooten was, ter Aerden geveldt, draegende alsoo een voorbeelige straffe van vervloeckinge, en moetwillige Mijn-eendigheyt.

9. Vervloeking.

Popielus Koninck van Poolen, die geduerende zijn Heerschappy, niet veel Roem-weerdighs uytgerecht heeft, had voor een gewoonte, met het andere woort te seggen, soo moeten my de Muysen verslinden. Waerlijck

lijck tot een ongeluckig voor-teecken, de wijl sulcks sijn Soon gebeurt, is de elende des Vaders misdaet op den Soon, die mede Popielus genoemt wiert. Dese na sijn Vaders Dood, in een Kinderlijcken Ouderdom naergelaten zijnde, heeft op sijn voljarigheydt een Vrouwe getrouwt, maer echter tot alle dartelheydt en ongebondentheydt overgegeven zijnde, wiert, soo als hy in het midden van Vreughde en Vrolijckheydt was, door de Muysen, dewelcke uyt het Lichaem van sijn Oomen voort gekomen waren, dewelcke hy met zijn Vrouw door Venijn hadden omgebracht, op een wonderlijcke wijze aengetast, vallende dit gedierte met vinnige beeten, den brassenden Tyran, zijn moordadige Vrouw en Kinderen, met zulck een woeden aen, dat geen dienaers noch lijf-schutten, die van hun Lijf konden weeren. Om hen te weeren, maeckte men by dagh en nacht brandende Vuyren rontsom hen, maer het Gedierte ontsagh noch vyer noch vlam, om den Tyran en Tyrannin te vervolgen. Men keert sich dan tot een andere Hooft-stoffe, en set dit vervolgde Huys in Schepen op de Meyren, maer de Muysen volgen hen echter nae, doorknagen de Schepen, soo dat het water door de gaten indrongh, en de Schepen souden hebben moeten sincken, waer door het scheeps-volck gedrongen wierdt de Schepen naer Landt te stueren, alwaer terstondt een andere troep van dese kleyne Vyanden, sich by de eerste voegt, die te samen zulck een aenval doen, dat het scheeps-volck vliedende, en hun Vorst verlatende, die sich nauwelijcks konde redderen. Hy besluyt sich dan, zijnde van voorstanders berooft, in den Toorn Crusvicza, met sijn Vrouw en Kinderen op: Maer wierdt aldaer oock haest van dese Vyanden besprongen, overweldight, en met zijn Vrouw en Kinderen verslonden. Het selfde wordt van den Bisschop Hatto verhaeldt, die de arme Zielen die naer broodt hongerde, en de Schueren had doen verbranden, en hun gejammer als het gepiep der Muysen uyt gebeeldt had, daer als noch den Muysen Toorn, in het midden van den Rijn staende, van getuyght. Van Popielus is onder een anderen tijtel meer gesprooken.

van Popielus Koning van Polen, gestraft.

10. Popielus met zijn Vrouen Kinderen van de Muysen verslonden.

Wy hebben hier voor gewagh gemaeckt, van den Strijdt tusschen Ladislaus en Amurath, voorgevallen hier ontrent, moeten wy dit noch aenmercken, dat de Turcken uyt Asia, doen ter tijdt in Europa overgekomen zijn, in het aensien van de Italiaensche Vloot, en door behulp van de Genueesche Scheepen, daer Francisco Condelmarius het gesagh over had, ontfangende dese voor elck hooft een Ducaet. Waerlijck een groote trouwloosheydt van Christenen, tegens hun medegenoten. Maer God heeft oock die niet onbeloont gelaten; Want de gierige Genevoisen, dit

11. Genueesche trouloosheydt, gestraft.

Geldt

Geldt tot Koopmanſchap aenleggende, zijn met al hunne Schepen en ſchatten, jammerlijck alle op de Zee door een groot onweder vergaen, in vergelding van hun dienſt, deſe peſten van het Chriſtendom, tot verderf van Europa, betoont en beweſen.

Het tweede HOOFT-STUCK.

Voor-teeckenen van Ellenden en Nederlagen.

Nder de boven-natuerlijcke dingen, moeten wy oock erkennen de voor-teeckenen en voor-zegginge van toekomende gebeurlijckheden, door ſoodanige openbaringh als uyt de Natuere noch Natuerlijcke dingen te halen zijn. Wy willen evenwel niet ontkennen, dat veel dingen daer voor genomen werden, die het in der daet niet zijn, of met het hayr by gehaeldt werden, (maer wy laten van alles den lezer zijn oordeel vry en onbekommert.) Ondertuſſchen blijft het evenwel waer, het geene Herodotus ſeght; Dat, ſoo menichmael groote jammeren, een Stadt of Volck ſtaen over te komen, deſelve door teeckenen plegen voorgeboodtſchapt te worden.

1. Bloet uyt broot voort gekomen. Voor den verwanten en borgerlijcke Oorlogen, iſſer by de Aretiney nu Arezzo, als over maeltijdt het broodt gebroocken wiert, bloet daer uyt gevloeyt; gelijck uyt de gewonde lichamen placht te geſchieden. Daer en boven iſſer ſeven geheele dagen langh een Hagel van ſteen gevallen, daer bryſelen van gebroocke potten onder vermenght waren. En by de Samniten, heeft ſich de aerde van ſelfs geopent, en een vlamme uytgegeven, die als tot aen den Hemel op-rees.

2. Tam Vee verwildert. Door Italien zijn de Dieren, dewelcke gewoon waren by de Menſchen te verkeeren, en van deſelve gehandelt te worden, hunne ſtallen en weyden verlatende, met een jammerlijck geloey, gehinnick, en geblaet, naer de Boſſchen en Bergen gevlucht. Selfs oock de honden, welckers natuer is, ſonder de Menſchen niet te konnen leven, hebben met een ſchrickelijck gehuyl even als wolven, in het wildt gedwaeldt.

Paul. Oros: Lib. 5.

Ontrent

Ontrent de beginselen deser bewegingen en Oorlogen, heeft een Osse, 3. Spreeckende Osse.
verkeerende sijn geloey, in een menschelijcke tael, in de voor-stadt van Roma, zijn ploeger aengesprocken, en geseght, dat hy hem te vergeefts voort-dreef, alzooder eerlangh geen Koorn, maer Menschen ontbreecken souden.

Het heeft oock stucken Vleesch seer dicht geregent, van het welcke 4. Vleesch geregent.
de Vogelen het meeste deel wegh genomen hebben; het overige is op de aerde eenige dagen lang, sonder stanck of verrottinge, of een leelijcke gedaente te krijgen, blyven leggen.

Valer. Maxim: Lib. 1. C. 6.

In het 568. Iaer zijn Wolven en andere wilde gedierten, hun bosschen 5. Wilde beesten vallen in de Stedē.
en wildernissen verlatende, al woedende binnen de wallen van de Stad Vienna in Vranckrijck ingevallen, veel Menschen die hun wreetheydt niet konden tegenstaen, verslindende.

In het 932. Iaer, heeft tot Genua een Fonteyn van bloedt seer schric- Bloedige Fonteyn.
kelijck gevloeyt. En weynigh tijts daer naer, hebben de Sarasijnen uyt Africa overgekomen, in Italia by naer geheel Hetruria of Toscanen verwoest; En Genua naer een swaree en langdurige Belegeringe tot de gront toe afgeworpen, en aldaer al dat manbaer was doodende; De Vrouwen en kinderen in Schepen geset, en met grooten roof wegh gevoert: het welcke als de Genoveesche handelaers, die om hunnen handel te drijven, 6. Kloeckmoedigheyt der Genoveesche.
uyt waren, vernomen hadden, zijn die dese Sarasijnsche Roovers met alle macht op Zee gevolght, en hebben de selve ten deelen, met het swaert gedoodt, ten deelen in de Zee geworpen: En alsoo hunne Vrouwen en kinderen, uyt de klauwen deser Roof-vogelen verlost.

Sebast. Franck.

Als Benedictus de achtste, den Pauselijcken Stoel bekleeden, is een 7. Fonteyn in bloedt verandert
Fonteyn, dewelcke voor heen seer klaer en helder water gaf, in bloedt verandert, na welck voor-teecken veel jammeren en ellendigheden gevolgt zijn. *Plat.*

In het 1484. Iaer der Zaligheydt, hebben Ravens, Krayen en ande- 8. Vogel gevecht.
re Vogelen, een groot gevecht om hoogh in de Lucht verweckt, waer op den swaren Oorlogh, tusschen de Fransche en Engelsche gevolght is.

In het 1526. Iaer, hebben in Thuninger-landt de Oyevaren seer he- 9. Oyevaers gevecht.
vigh in de Lucht tegens malkanderen gestreden. Op het welcke de be-

10. Honden woeden naMilanē roerten der boeren, by naer door de geheele Wereldt gevolght zijn.

In het 1541. Iaer, heeft men een verwonderlijck woeden van Honden uyt het landt, naer de Stadt Milanen gesien.

In het Jaer 1632. Heeft den Hemel en Aerde haer Wondere voor-teeckenen voortgebracht, sich geene ontlatende, in sware slag-regenen, verdervende winden, stormen, en het geen daer meest uyt voort-komt, sware en onverdraeghlijcke sieckten. De Aerde heeft sich vertoont, met

11. Wateren in bloedt verandert bloedige druppelen over al besprenght; gelijck in Saxen oock geheele poelen in bloet verkeert zijn. Bloedt-isser in het broodt, inde Kaersen, op de vloer en bladeren der boomen gevonden. In Ditsmarssen tot Edellack, is een kindt met twee hoofden en eenen buyck, en een twee-hoofdigh kalf tot Sarzebuttel geboren.

12. Mensch in een hont verandert. Cluverus verhaeldt van een vreemt voorval, op desen tijdt geschiet, het welcke wel elders plaets behoorde te hebben, maer hier echter aengenomen wordt. Op de grensen van Moscovien was een Edelman, een Rent-of Schat-meester van beroep, genoemt Albert Pericofski, dese was gewoon de Gemeente, indiense wat traegh was in haer lasten te betalen, terstont van hun Vee en beesten te beroven; als hy op seeckeren tijdt van huys was, heeft hy op eenen nacht al het Vee, dat hy met zulck een gewelt de eygenaers afgehaeldt had, verlooren, wordende al het selve doot gevonden, beneffens het gene dat hem eygen toequam: hy weder van zijn reys te huys komende, ontfanght de bootschap van dit ongeval, van zijn vrouw; hier op begint dese verwoede mensch te grimmen en te baren, en geheele wagens van lasteringen uyt te braecken, zijnde noch vorder wel soo verwoedt, als een handbus naer den Hemel te lossen, voegende daer dese duyvelsche woorden by; *laet hem, die het Vee gedood heeft, het selve oock op vreeten, gy hebt niet gewilt dat ick het eeten sou, eet het dan selver.* Op dit rasende lasteren, vallen druppelen bloedts op desen verwoeden, die terstondt in een swarten hondt verandert is, en al huylende de doode Beesten aengreep, en begost te verslinden, en noch langh daer naer heeft gedaen. De Vrouwe beswangert zijnde, is door zulck een schrickelijck Oordeel soo seer verschrickt, dat zy daer van gestorven is. Dit getuyght dese schrijver niet alleen uyt oor, maer oock oogh getuygen te hebben.

Cluver. Epitom. Append. Lib. 10.

In het Jaer 1653. terwijl tot Regensburgh de Rijckx-dagh gehouden, en Ferdinandus de vierde van dien naem, Koninck van Hongarien en Bohemen

hemen tot Roomsch Koninck verkooren wierdt, heeft het in Poolen bloet geregent, vallende op de handen en kleederen der menschen warm, als het bloedt dat uyt den Neus valt. Men heeft oock aen de Engelsche stranden in de lucht twee Scheeps-vlooten sien strijden, hebbende een groot Casteel in het midden; het welck een voor-beduydingh van de sware Zee-gevechten tusschen de Engelsche en Nederlanders is geweest. Meer diergelijcke gesichten zijnder in de lucht soo hier als elders gesien, en vertoont, die ware voor-teeckenen van de op-volgende Ellenden geweest zijn. 13. Bloedigé regen. Scheeps-strijdt in de lucht.

Cluveri continuatio Nostra.

Uyt de Eylanden van de Ægeesche Zee, wierdt ontrent dees tijdt door de Venetianen geboodschapt, dat drie in Zee verdronckene Steden, Littachia, Kalastario, en Guirikaria, geheele twee dagen naer malkanderen sich hebben vertoont, soo dat selfs de vesten, de boomen en vervallene huysen, met bloedt besprenght gesien wierden. 14. Verdronc ken lan-den ko-men bloedigh weder op.

Ick moet hier plaets geven aen twee Wonderheden, niet als voor-seggingen, maer als oorsaecken van ongevallen, en derhalven beter tot een andere plaets behoorende, maer dese vryigheyt zal my den billijcken lezer lichtelijck ten goeden houden.

Het eerste van dese is dat Plinius verhaeldt, van een Spelonck of Hol in Dalmatia, aen de Zee-kandt, zijnde van een groote wytte, steyl nedergaende, in het welcke, indien men het alderminste gewicht werpt, soo ontstater, al is het weder noch soo stil en schoon, een grooten storm en dray-windt. Dit behoorde by het hol by Wyburgh gevoeght te zijn. 15. Wonder-lijck hol.

Het andere Wonder is, het gene men van het Meyr van Pilatus in Switzerlandt by Lucern verhaeldt; dit Meyr is van een swartachtigh gelaet, en staet in bergen en bosschen beslooten, sonder door eenige winden beroert te konnen worden; staet derhalven onbeweeghzaem, sonder door regen of sneeu op te swellen, of anders eenige op-vloeyinge of dalinge te lijden; maer indien yemandt een steenken of yets anders daer in werpt, soo ontstaender aenstonts geweldige stormen en onweders, met donder en blixem, daer de gantsche naer-buerige Landt-streeck en Steden, geen kleyne schade door lyden. Hier om was het eertijdts een sware misdaet by dit Meyr te komen, en yets daer in te werpen, met de dood te boeten. 16. Wonder-lijck Meyr.

Honsdorfius. in 10. prae.

Het derde HOOFT-STUCK.

Van Droomen.

1. Droom-gesicht van den Keyser Theodosius.

Ugenius zijn Letter-school verlatende, is eerst des Keysers Valentinianus Lijf-wachter, ende daer naer des selfs Schatmeester geworden. Welcken staet als hy niet zediglijck genoeg konde dragen, heeft hy met Arbogastus een t'samen-sweeringe aengevangen, en des Keysers Kamerlingh met gelt en beloften omgekoft zijnde, bewoogen, den Keyser als hy sliep te verwurgen. Dese snoode Koninghs moort begaen zijnde, hebben Eugenius en Arbogastus de dwingelandye aen sich getrocken, een groote macht van Barbaren tegens den Keyser Theodosius by een vergaderende, het uytterste en den Keyser en de kercke gedreyght. Theodosius sich tegens hun snoode poginge stellende, en in groote swarigheden sich gevallen siende, dewijl zijn Oorloghs macht kleyn van getal, en noch kleynder van moet was, heeft sich op den top van een bergh, daer hy sich gelegert had, in een kerckxke dat hy aldaer vandt, den geheelen nacht tot sijn gebeden begeven, en Godt den Vorst der heyr-scharen tot zijn hulp geroepen. Ontrent het krayen van de hanen, heeft hem de slaep overvallen; hem dacht in den droom, twee mannen in witte kleederen te sien, dewelcke op witte paerden sittende, hen aen-spraecken, belasten goets moets te zijn; met het aenkomen van den dagh de Wapenen aen te grijpen, en zijn troepen aen den Vyand te brengen; want zy souden zijn mede-hulpers zijn, waer toe zy van Godt gesonden waren. De Keyser dit gesicht hebbende gesien, laet niet af zijn gebeden tot Godt te vervolgen. Het selfde gesicht is een van de Krijghs-knechten voorgekomen, die het zijn Hopman vertelt heeft. Dese brenght hem tot de Trybuyn-meester, en dese tot den Veldt-overste; dese oordeelende dat dit niet te versmaden was, stelt den Krijghs-knecht voor den Keyser; waer op deselve seyde, Dit gesicht is den soldaet niet om mijnent wil voorgekomen, maer op dat niemant dencken zou, dat ick, tot den strijdt begeerigh zijnde, dien droom versiert hebbe. Hy, gelijck hem geboden was, voert sijn kleyne Macht naer den Vyand, vindende tot zijn hulp stercke winden, die voor en tegen den Vyand met gewelt aen-bliesen, en overwint alsoo door Goddelijcke hulp de Barbaren. *Orozius. Lib.7.*

Als

Als de Britannen door een swaren Oorlogh van Aribo en Agriero, Koningen der Cimbren en Deenen, gedruckt wierdt, heeft de Koninck der Britten, Alfred, den Bisschop Cuthbert nu al over eenigen tijdt gestorven, en als een seer heyligh man geacht, in zijnen droom gesien, die hem vermaenden goets moets te zijn, nademael hy de vyanden overwinnen zou; dit soude het teecken der waerheydt van sijn zegen zijn, dat, hoewel nu alles door het ys bedeckt en besloten lagh, de visschers evenwel, naer een kleynen stroom gesonden, hem echter een groote menichte visschen toe-brengen souden, en nauwelijcks was hy ontwaeckt, of de visch wordt hem toegebracht. Hy vorders hoorende zijn Moeder diergelijcken droom, die haer voorgekomen was, vertellen, heeft aenstondts den Vyand besprongen, een deel van de selve verslagen, een deel gevangen genomen, en tot het Christen Geloove gebracht, en de rest het Eylandt uyt gedreven. 2. Van Alfred Koninck van Britannia.

Fulgos. Lib. 1. C. 5.

Wy konnen hier niet voor by gaen, hoewel van ouder herkomst, het geen van Atterius Rufus, Roomsch Ridder, geschreven wordt. Als tot Syracusa een swaerde vechtery het volck ten besten gegeven en vertoont wierdt, had dese des nachts te vooren gedroomt, dat hy van een Retiarius (een slagh van vechters die in de eene handt een Net voeren, datse hun tegenstanders over het hooft weten te halen) doorsteecken wierdt, en verhaelde dese droom in de schouw-plaets tegens zijn vrienden. Het gebeurde nu, dat dicht by de plaets daer dese Ridder zat, een nette-vechter en een Mirmillo (mede een slagh van kampers) in het parck gebracht wierden. Soo haest als de Ridder dese Nette-kamper sagh, wiert hy hem kennende den selven te zijn, die hem in den droom verschenen was, en wilde derhalven uyt sijn plaets op-staen, en om het gevaer te schouwen henen gaen; maer sijn gesellen hem daer over als bespottende, waren de oorsaeck dat hy zitten bleef. De Nette-kamper eyndelijck sijnen tegenstaender tot aen dese plaets gedreven hebbende, meende hem te door-steecken, maer missende, doorstack Atterius, en maeckte alzoo sijnen droom waer. 3. Droom van Atterius Rufus.

Terwijl Dionysius sich als noch tot Syracusa in een gemeene Staet onthield, heeft seeckere Vrouwe, van geen verachte staet, Himæra genoemt, gedroomt, dat zy tot in den Hemel op-geklommen was, en aldaer al de wooningen der Goden door-sien hebbende, een sterck man, geel van verwe, vol sproeten in het aengesicht, met ysere keetenen gebonden, 4. Droom ontrent den Tiran Dionysius.

bonden voor Jupiters voeten ſagh leggen. Zy die gene die haren leytſman was, vragende wie die gebonden man was, had tot antwoort gekregen, dat deſelve het ongeluckige noot-lot van Sicilie en Italie was, het welcke eens ontbonden zijnde, veel verderfs aen Landen en Steden toe zou brengen; welcken droom ſy des anderen daeghs aen veel bekende verteldt heeft. Als nu deſe Dionyſius, door het rampſaligh lot der Sicilianen, van een gemeen man tot Staet en Heerſchappy verheven wiert, en deſe Vrouwe Himera hem onder een werelt van aenſchouwers binnen de Stadt Romen ſagh, riep zy over luyt, dat dit de ſelve man was, die zy in den droom had geſien. Als dit Dionyſius ter ooren quam, heeft hy niet geruſt voor dat de Vrouwe gedoodt was. Veyliger was de droom van zijn Moeder, dewelcke van hem ſwanger zijnde, had gedroomt, datſe een kleynen Satijr gebaert had. Zy daer over de droom-bedieders vragende wat deſe droom mocht bedieden, ſeyden die, dat haer geboorte de grootſte en machtighſte der Graven worden zou.

5. Droom van wegen Scanderbegh.

De Moeder van Georgius Caſtriot (die om zijn dapperheydt, van de Turcken Scanderbegh of Heer Alexander genoemt is geworden, en de ſelve ſoo veel te doen heeft gemaeckt) ſwanger zijnde, droomde dat zy een ſlange had gebaert, die ſoo groot was, dat ſy geheel Epirus met ſijn lichaem bedeckte, het hooft in Turckyen op-ſtack, en dat verſlond.

6. Droom van Neocles.

Wanneer Xerxes met vijf-hondert duyſent mannen de Griecken den Oorlogh had aengeſeght, hebben die van Athenen, daer over ontſteldt, Ageſilaus den broeder van Themiſtocles uyt-geſonden om de geſtalte van den Vyand te verſpieden. Deſe zijn Vader Neocles had even te voren gedroomt, dat hy zijn Soon ſonder handen ſagh. Ageſilaus is in een Barbariſch gewaet naer het Perſiſche Leger gegaen, alwaer hy Mardonius een van de lijf-wachters van Xerxes, menende hem den Koninck te zijn, gedoodt heeft. Hier over gevat zijnde, wordt hy voor den Koninck gebracht, als deſe nu beſigh was met het offeren van een Oſſe, op den Altaer van de Son, heeft Ageſilaus zijn rechterhand in het vuyr geſtoocken, en ſonder eenigh geſucht, het verbranden van dat lidt uytgeſtaen. Als nu een yeder hier over verbaeſt ſtont, is hy uyt de banden los gemaeckt. Maer als hy ſeyde: ſoodadigh zijn wy Athenienſers alle, en ſoo gy het niet gelooft, ick ſal de ſlincker-handt oock verbranden: Xerxes hier over ten alderhoogſten verſchrickt, heeft Ageſilaus, die ſijns Vaders droom genoegſaem bewaerheydt had, wel doen bewaren.

Het vierde HOOFT-STUCK.

Van Hemels-teeckenen.

Y hebben hier voor van Hemels-teeckenen gerept, dewelcke onse Oorlogen tegens onse nageburen hebben voorgespelt, hier moeten wy noch eenige verhandelen, die van dien grouwelijcken en verderflijcken Oorlog in Duytslandt, tusschen den Keyser en de Sweden, de verschrickelijcke voor-loopers zijn geweest, sonder dat wy gesint zijn, uyt een groot getal, dat hier en daer van dese wonderen te vinden is, meer als dese tegenwoordige op te halen, om niet in een te groote lanckwijligheydt te vervallen.

Tot Tubingen is in het Jaer 1630. op den 25. van Januarij, dit tegenwoordige aen den Hemel gesien, gelijck d'Heer Willem Schickaert, Professor van de selve Stadt waergenomen, en in een Tractaetje en verhandelingh in het licht gegeven heeft, waer uyt dese tegenwoordige getrocken is. Op den avond dan van desen dagh, een weynigh voor 7. uren, heeft men aen den klaren Hemel, tegens het Noord-westen, onversiens yets wits vernomen, niet gelijck een wolck, verdrijvende aen de kanten, maer fijn, glat en gelijck een ey van gedaente, en een heldere schijn van sich gevende; dit stondt aldus lange stil. Na 7. uren vertoonden sich te wederzijde noch twee andere wolckskens, die aen de rechter zijde een omgekeerde ketel niet ongelijck, de andere een slijpsteen gelijck zijnde, zy waren beyde sneeu-wit, en glinsterde soo helder, dat het gantsche omleggende geweste daer door verlicht wierdt. Het licht hier van was niet stil, maer bewegende sich gedurigh, dan verdween het eens, dan quam het eens weder. Dit geschiede alleen tegens het Noord-westen. Maer ontrent half 8. uren, vertoonde sich een veel grooter lichaem tegens het Noorden, als een wit mes, het welcke uyt een luchtige plaets nedervalt; dit lichaem wiert vast grooter en grooter. Omtrent 8. uren begost dit wonder-werck, het welck dus lange had stil gestaen, toonende alleenlijck een kleynen blixem; Van de welcke sommige stralen snel uyt-schooten, andere sich lanck-samer uyt-breyden. Van onderen in het Noorden vertoonde sich een seer heldere Pyramide, of driekantige Colomme, gelijck noch twee andere op de slincker zijde, schietende alle beweeghlijcke stralen uyt, die somwijlen op-hielden, en dan weder

1. Tot Tubingen.

weder uyt-vloogen, tot dat eyndelijck in het midden van des Hemels hooghte, de verstroyde deelen sich weder by een versamelden, in verscheydene, doch meestendeel hoeckachtige hoopkens, sommige met nessens hangende vleugels afgedeelt, die sich gelijck als in slagh-ordeningh gingen stellen. Hier op zijn de parthyen, dewelcke nu alleen met hun beyden waren, maer te weder zijde verscheydene hoopen hadden, op malkander als aengevallen, maeckende gelijck als een groot gevecht, en sulcke dampen, dat men door den roock niets eygentlijck meer konde sien, vliegende den roock soo eygentlijck door malkanderen, als of men met musquetten op een geschooten had. De Boeren hier en daer ten platten lande, seyden selfs het kraecken, doch wat duysterlijck, gehoort te hebben. Men sagh oock bescheydentlijck de Piecken of spiesen, gelijck als ontelbaere lange rieden, die eerst recht op-staende, en daer na tegens malkanderen gevelt wierden. Men heeft oock gesien dat in het Krijghs-heyr aen de rechter zijde, verscheyde reysen een schoon Vaendel geslingert wiert. Dit Vaendel was alleen geverwt, dat is te seggen, niet geheel grauw gelijck de Troepen van dese Heyren, maer in schijn van een regen Boog, en wat bleycker, doch wat teycken daer in mocht staen, kondemen niet sien; oock niet eygentlijck onderscheyden, welcke Parthye voordeel op den anderen had; dewijl zy alle onversiens weder verdweenen.

2. Tot Stutgart. Tot Stutgart in het landt van Wurtenburgh, is des avonts ontrent 7. uren dit Wonder-teecken gesien; in het eerste vertoonden sich een grooten Regenboogh, of *Iris Lunaris*. Op desen Boog, gelijck als op een schouw-Toneel, ontstondt een gevecht, gelijck offer tusschen veel blinckende spiesen heen en weer schitterende, vuer en vlammen flickerden, het welcke seer schrickelijck te aen-schouwen was: dit duerde geen uur, ende verdween weder van langer-haendt.

3. Tot Franckfort. Tot Franckfort aen den Mayn, heeft sich ontrent den selven tijdt, des s'nachts, het volgende aen den Hemel vertoont. In het eerste quam een witte stoffe, als langhs den wegh van Fridburgh aen trecken, in een vier-kantige gedaente, gelijck als of het een slagh-ordeninge geweest ware. Als sich dit nu een wijltijdts had vertoont, quam van de andere zijde een witte stoffe, heel lang en smalachtig, tegens de andere aen trecken; gelijck of dese laetste door de eerste heen wilde breecken, schietende veel stralen tegens malkanderen. Als dit nu aldus een wijl geduert had, trock oock de lange stoffe op de andere punt, en vervolgens de andere hoecken van het vierkant aen, soo datse het selfde geheel rondt liep, gaende van alle kanten de stralen op malkanderen gedurigh uyt, gelijck ofze

vochten

vochten of ſchermutzeerden. Onder dit ſtrijden wierden de hoopen allengkens kleynder en kleynder, tot dat ten laetſten de lange, die de eerſte aenval hadt gedaen, geheel vernieticht wierdt: oock was het vierkandt op veel na ſoo groot niet als voor-heen: eyndelijck verdween de eene met de ander.

Op den 25. van Louw-maendt, zijn diergelijcke Wonderen oock in Sileſien geſien, gelijck van geloofwaerdige lieden aengeteyckent is. In het begin vertoonden ſich veel vyerige ſtralen, rontſom den gantſchen Hemel heen, den geheelen nacht door, tot op het aen-breecken van den volgenden dag. Deſe vyerige ſtralen zijn aen alle hoecken, op een kleyn vlecxken dat in 't midden van den Hemel alleen ſtondt, en ſonder ſtralen ſich vertoonde, en omtrent ten 9. uren des avonts, ſich in een Arents gedaente (doch ſonder dat men het hooft of de voeten bequamelijck konde onderſcheyden) veranderde, aengeſchooten, het ſelve geheel overvallende, gevende een geklетter, dat van veel gehoort is geworden. 4. In Bohemen, Ooſtenrijck en Sileſie.

Op den 26. van deſelve Maent, heeft men tuſſchen Keltzen, een mijl van Sweytnits, onder den Hottenbergh, een ſtreke naer middernacht, den Hemel in het eerſten ſeer troebel geſien; maer als korts daer naer de Maen op gingh, ſoo trocken al de wolcken naer deſelve toe, en zijnde deſelve nauw'lijckx een mans hooghten op-gereſen, trockenſe al teſamen achter de Maen naer den Horiſont, en bleven in een lange rye, van den morgen af, tot aen den avont toe, ſtil ſtaen, maer wierden koolſwart. Alleen waſſer een kleyn wolcksken byſonder, en wat hooger op naer het Noorden, dat lange alleen bleef. Hier op ontſtater Noortwaerts een lichte Wolck, die ſoo helder ſcheen, als de Maen ſelve, uyt deſe groeyden meer kleynder, en terſtondt wat grooter ſtralen, die de eene wat vyeriger als de andere waren, tot datſe ſich tegens den avondt gelijck een groot Krijghs-heyr vertoonden. Tegen dit, quam in een oogenblick een ander aen, die op het hevichſte tegens malkanderen ſtieten, en men ſagh niet alleen als van Muſquetten en Piſtoolen den blixem en den roock, maer oock als van groote ſtucken Geſchuts, ſoo dat het vyer en den damp byna de helft van het halve rondt des Hemels vervulde. Men ſagh Paerden en Menſchen tegens malkanderen aen-reyen en ſchieten, ſelfs eenige nedervallen, andere vluchten, keeren en wenden, niet anders dan of het een vertooningh van levende menſchen waren geweeſt. Ja de plaets in de Lucht, daer ſich dit vertoonde, was ſoo door-ſchijnende, dat men te wederzijden het geheele Heyr ſien konde. Die gene die van 't Weſten quamen, ſetten geweldigh aen, maer moſten menich-

nichmael de vlucht nemen; keerende echter soo menichmael weder om, en soo hevich aenvallende, als ofze gewisselijck de andere vermeestert soude hebben, tot datse geheel op de vlucht geslagen wierden. Als het gevecht op het hevichste was, scheen het dat mannen en paerden geheel in vyer reden en stonden; en de Slagh nu eyndelijck gedaen zijnde, trocken de overwinnaers in een kringh van het Noorden wat voorwaerts, en vielen in een swarte wolck, in het eerst de Ruyters, toen de Voet-knechten, en dese van de Wagens, als een natuerlijck Heyr, gevolght, konnende en de voer-lieden en de paerden, bescheydelijck gesien worden. Een groote lange wagen vol Helle-baerden en Storm-ladders, soo eygentlijck evenwel niet te kennen, bleef sonder paerden staen, tot dat hy verdween. De Ruyters waren al sonder kolders, kragen en hoeden, en hadden in de plaets van dese, storm-hoeden op, rijdende lagen zy lang-achtig voor sich heen over de paerden, reden seer snel, en setten sterck op malkanderen aen. Naer dit gevecht, quamen uyt de voorseyde overige wolcken wel 8. of 9. andere troepen seer sterck, gelijck offer verscheydene Cornetten Ruyters by waren, dese trocken naer de plaets, van de voorgaende slag, waer op weder verscheydene stralen uyt-vlogen, maer het gevecht konde men niet sien, geschiedende dit in de linie van het Noorden naer het Westen. Van het Noorden naer het Oosten heen, ontstondt weer een nieuw gevecht, mede met schrickelijck schieten en schermutseeren, soo dat het nauwelijcks verbeelt kan worden; maer dewijl beyde de Heyren al vechtende, te diep naer beneden vervielen, konde men niet te recht bespeuren, wie de Overwinninge had behaeldt. Beyde dese gevechten duerden een vier-en-deel uurs, komende een strael, als de Sonne lichtende tusschen beyden, staende somwijle wat stille, en toen verdwijnende. Naer al dese gevechten gingh ten laetsten een boven maten schoone en klare Wolck op, hebbende by naer vlercken van een Regenboogh, naer het Westen, die sich een goede wijl vertoonde.

Diergelijcke vertooning sagh men mede om Proschaw in der Slesie, op den 26. van Loumaendt, alwaer des morgens ten vijf uren, zijnde den Hemel seer licht, een tamelijck groot Krijgs-heyr te voet aen quam trecken, waer tegens van het Oosten een ander Heyr aenquam, mede te voet, soo groot dat men de musquetten en piecken qualijck konde oversien. De kleyne hoop van het Westen, keerden sich naer de slincker, en de grootste naer de rechter kant, en vallen soo op malkanderen aen, met groot vyer en geweldigen damp, soo dat het daer geheel doncker van wierdt. Dit duerde wel een groot quartier uurs; men hoorden selfs heel bescheydentlijck, hoe achter

aen

aen den kleynen hoop, die van het Westen quam, de trommel geslagen wiert. Na dit geweldig strijden en vechten, is alles weer klaer en stil geworden; en het volck, hoewel weynigh genoegh, weer Oostwaert aengetogen, zijnde de bloet rode Vaendels klaerlijck te onderscheyden, gelijck of het op der aerden ware geweest. Tegens het Westen trocken by-na geene weder te rugge; maer keerden sich alle, hoewel heel weynigh, en nauwelijcks het tiende gedeelte, van het getal dat zy voor-heen hadden uyt gemaeckt. Veel andere Wonder-teeckenen heeft men in Silesie, in Bohemen, tot Praegh, tot Weenen in Oostenrijck, in Westphalen en elders gesien, die te langh soude zijn alle te verhalen. Van Maegdenburgh alleen sullen wy dit zeggen, dat aldaer op den 21. van Louwmaent, des nachts tusschen 9. en 10. uren, een schrickelijck vyer en rootachtig Wonder-teecken, in het gestarnte van Cassiopea, naer Maegdenburgh en Noortwaerts aen, gesien is geweest, waer by oock in stilte een gemor gehoort wierdt, doch heel duyster als van verre komende, wel hondert reysen naer malkander. Dit Teecken begost met een sneeu-witte Wolck, en toonde sich in het midden seer vyerigh, met groot schitteren en kraecken, verdwijnende eyndelijck in een kool-swarte doode verwe. Waerlijck dese ongeluckige Stadt, heeft wel haer gedeelte van de opvolgende rampen en jammeren gehad, soo dat het geen wonder is, al heeft zy haer deel aen de Wonderen en Voor-teeckenen; gelijck men noch meer andere aldaer gesien heeft; Als op den 11. van Sprockel-maendt, des avonts tusschen 7. en 8. uren, wanneer sich naer het Noorden verscheyde vyerige stralen vertoonden, dewelcke als Zee-baren op en neder gingen; en tegens malkanderen aengedreven wierden. Het welcke naer een uur of twee weder verdween.

5. Tot Maegdenburg.

Wy sullen by dese Hemels-teeckenen, eenige van de Aerde voegen. In Saxen is in Januarij, op desen tijdt een geweldige Sorm-windt opgestaen, die veel schade gedaen, en menichte van Gebouwen ter ter neder geworpen heeft.

6. Stormen en Aerd-bevingen.

Om en ontrent de Stadt Bremen, is een geweldige Aerd-bevinge gevoeldt. En tot Toburgh is des nachts, als de Bode van Neurenburgh met eenige reysende Luyden, voor by naer Hamburgh wilde reysen, een groot vyer gesien, vliegende in de Stadt, maer meer daer uyt als daer in, gelijck offer met groot Geschut tegens malkanderen geschooten wierdt, het welcke eenige uren duerde, waerom de Bode oock met sijn gezellen, in het velt is blyven leggen, durvende niet voort reysen. Hier voegen wy by, dat tot Geysmar in het landt van Hessen, dardehalf mijl van

7. Soldaet ſweet bloedigh ſweet.

Caſſel gelegen, in het begin van Januarij, in het ſelfde Jaer, bloedt geſweet heeft: twee Tilliſche Soldaten, leggende in een quartier, van dewelcke de eene des nachts begoſt te ſeggen tegens ſijn mede-geſel, die by hem lagh, dat hy ſeer begoſt te ſweeten, en verſocht hem eens in ſijn zijde te voelen, hoe nat hy waer; dit dede de ander, en die bevondt ſijn hant heel nat te zijn; en daer over verwondert zijnde, hiel deſelve tegens het licht van de Maen, en ſagh dat ſijn handt geheel bebloet was. Hy hier over benauwt wordende, riep de Waert van het huys, en verſocht hem licht te brengen, dewelcke met een kaers komende, vand men den Soldaet heel ſlap, de bedde-laeckens vol bloets, en zijn ſijde geheel bloedigh, ſweetende al voort, hoewel hy verſcheydemael afgevaeght wiert, tot naer verloop van een uur tijds, wanneer het ſweeten op-hieldt. Hy des morgens hier over by ſijn Hopman gebracht, en gevraeght hoe hy te moede was geweeſt, wiſt anders niet te zeggen, als dat hy ſich ſeer bange bevoeldt hadt. Men konde voorts geen verandering meer aen hem beſpeuren, en hy wiert hier op ſoo kloeck en geſont, als hy voorheen geweeſt was. Dit hadt wel plaets in een der voorige Hooft-ſtucken vereyſcht, maer op de ſelve tijdt van al deſe Voor-teeckenen voorgevallen, hebben wy dit van de andere niet willen af-ſonderen. Immers deſe alle ſijn Voor-teeckenen van de opvolgende Ongevallen in Duytſlandt en elders geweeſt.

Vervolgh van het Theatrum Europum.

Het vijfde HOOFT-STUCK.

Van de Elementen of Hooft-ſtoffe, en hunne werckingen.

Y komen in het vervolg van deſe Wonderheden, tot de Hooft-ſtoffe en Elementen, en hunne werckingen, van de welcke van alle tijden, Wonderlijcke dingen waergenomen zijn, daer wy eenige voorbeelden van ſullen voorſtellen, met ſoodanige beſetheyt, evenwel, dat wy plaets voor andere dingen mogen behouden.

1. Verdelgen van de Stadt Plurs.

Het Stedeken Plurs of Piuri, is niet verre van Clavenna, aen de voet van het Contoniſche Geberght, in de Zwitzerſche Boſſchen gelegen, en wordt met de Mayr, die ſich in Lago Di Como uyt-ſtort, beſproeyt. Dit Stedeken zijnde met ſchoone Gebouwen bebouwt, en ſeer genoeghlijck van gelegentheyt, wiert veel van de Italiaenſche Koop-lieden beſocht.

Het is nu in het 1618 Jaer, op den 5. van Herfſts-maend gebeurt, dat door een kleyne Aertbevinge, een gedeelte van den Bergh van de andere reſt is afgeruckt, het welcke de geheele Stadt, en een by-geleven

Dorp

Dorp Schilan genoemt, overſtort en verplettert heeft. De nederlaegh is te grooter geweeſt, om datſe te onverſiens was, al watter binnen was is verplettert, en hun gemeen graf, als met eenen ſteen bedeckt. De loop van de ſtroom Mayr, wiert hier door een weynigh op-gehouden, doch eyndelijck een uyt-gangh vindende, ſtort ſich weder in ſijne oude loop, latende het Mayr op een Italiaenſche mijl ter zijden. Des daegs te vooren, wiert van een yeder een ſwaren ſtanck geroocken, ja daer zijnder gevonden, die uyt het ſelfde, het aenſtaende ongeval wiſten te voor-zeggen, doch niet geacht wierden. Alleenigh vier Menſchen zijnder overgebleven, namentlijck de broeder van de Stadts-vooght, die om eenige verrichtinge naer Ronga vertrocken was, en noch een ander Franciſcus genoemt, beneffens een Metſelaer, die om wijn voor het Avontmael te halen naer een by-gelegene rotſe gegaen was. De vierde was een ſtommen jongen, die buyten de muyren in een hof gevonden wierdt, beſich zijnde met Perſicken te plucken. Des anderen daeghs was de ſtanck ſoo groot en geweldigg, dat veel gravers door den ſelven verſtickt zijn. Van Saltsburgh is hier voor gehandelt. Veel diergelijcke andere ongevallen van Aertbevingen hebben wy in deſe Eeuwe vernomen, maer weynige zullen ons vergenoegen.

In het Jaer 1671. omtrent het midden van October, is het Eylandt Honimoa, in Ooſt-Indien, door een geweldige Aertbevinge aengetaſt: niet alleen veel Veſtingen, die aldaer op-gerecht waren, zijn omverre geworpen; maer oock de ſterckte, Sorry Sorry genoemt, is by-na geheel onnut daer door geworden. Het geheele Landt is oock door het vallen van de toppen der Bergen, op een wonderlijcke wijſe over-ſtort. De ſtrant van Hatuana en de ondiepten voor de Negerij, voor-heen een bequame plaets tot Viſſchery, wierden nu als onbequaem gemaeckt. Eenige Menſchen zijn oock door dit ongeval om den hals geraeckt. 2. Indiſche Aertbevingen.

Op den 12. Julij in het Jaer 1673. Is oock het Eylandt Oma door een ongewoon onweder aengetaſt, daer aen de eene zijde blixem en donder, ende aen de andere zijde de Aertbevingen, het ſelfde en de andere omleggende Eylanden, op een verſchrickelijke wijſe ontſtelt hebben. Op de ſterckte Victoria gaven de klocken van ſich ſelven geluyt, de Menſchen die met malkanderen ſpraecken, vielen voor over malkanderen tegen het lijf. Omtrent 75. Sineeſche huyſen zijnder omverre geworpen, en omtrent tachentig Menſchen daer in verplettert, en noch ſeven-en-dartig ſwaerlijk gequetſt. De Zee is ſeer verre op het landt gedreven, en is in een oogenblick tijts weder af-geweecken. Eenige Bergen op Hitu zijn van een geborſten, en

hebben veel menſchen overvallen. Maer (het geen als een Wonder geacht is geworden) als men de verdelgde lichamen op-groef, iſſer een kindt dat aen ſijn dode en overvallene Moeders borſten lagh te ſuygen, geſont en ongedeert te voorſchijn gehaelt. De Zee ſteegh in de gedaente van een hoogen Berg op, en heeft met twee gedeelten van den ſelven Water-berg, de Aerde overſtroomt, maer het darde is weder te rugge in de Zee gevallen. Veel Schepen zijn wegh gedreven, en tegen ſtrant geſlagen, veel andere ſchaden zijn ſoo hier ſoo daer geſchiet, en de ſtroom by het Fort Amſterdam in het Eylandt Ceita, is door het vallen der Bergen, onbequaem, om bevaren te worden, gemaeckt. Veel andere dingen worden hier omtrent verhaelt, die of het geloof te buyten gaen, of het onſe niet ſchijnen te verbinden. Wy zullen hier achter noch eenige voorname Voorbeelden van ſchrickelijcke Aertbevingen, en diergelijcke onſtuymigheden voortbrengen, die van deſen tijdt zijn: Maer eerſt moeten wy ons ontlaſten van eenige ſtoffe die ons onder de handt zijn, uyt vreeſe daer van verſteecken te mogen worden; oock om, ſoo veel als ons doenlijck is, het vervolgh des tijts waer te nemen, hoewel wy ons over-al daer ſoo nau niet aen hebben konnen binden.

Maer eer wy noch recht tot ons oogh-wit komen, moeten wy noch yets van de tweede Hooft-ſtoffen, het Water, by-brengen.

3. Water ongevallen.

In het ſes hondert en tnegentigſte Jaer der Saligheyt, waſſer ſoodanigen overvloeyinge van Water, in de Landt-palen van Venetien en Liguria, of aen de Kuſten van Genua, en andere gedeelten van Italien, als men gelooft na Noachs tijden, noyt geweeſt te zijn; een algemeene Watervloet iſſer van de Landen en Dorpen geworden, en een ontelbaere menighte van Vee en Menſchen iſſer verdroncken, alle wegen en paden zijn vernietight geworden, en de ſtroom Atheſis is in ſulcker voegen opgereſen, dat de mueren van Verona meeſt overgelopen zijn geworden, alles onder een verſchrickelijck Donderen en Blixemen. De Tybur tot Roma, is ſoo hoogh geſwollen, dat het Water over de mueren vloeyde, en het meeſte gedeelte der Stad bedeckte. Door de kille van de ſelve ſtroom is behalven een oneyndelijck getal Slangen-gedrochten, mede een Draeck van een verſchrickelijcke grootte, over de wallen tot in de Zee gedreven. Op deſe ſware Water-noot is een ſchrickelijcke Peſtilentie gevolght, die het meeſte der Menſchen heeft wegh genomen, ſoo datter maer weynige overgebleven zijn.

Munſteris.

In

In het Jaer 1170. Is Hollandt door een groote Water-vloet aengetast geweest, die tot Uytrecht toe, sich uyt-gespreyt heeft. De Oude schrijven, dat den Rhijn t'hunnen tijden twee-hoornigh zy geweest, of sich door twee monden in de Zee ontlast zou hebben: Want de Yssel was in die tijdt als van geen achtinge, en door dese Vloet sou sijn loop verandert zijn geworden; maer hier van elders. Omtrent desen tijdt, heeft Zeelandt een groote verwoestingh door Water gehadt, waer door noch eenige landen verdroncken leggen, andere zijn weder droogh gemaeckt, maer hier van is oock elders gewaeght.

In het Jaer 1421, op St. Elisabeths nacht, is niet alleen de Stadt Dordrecht van het vaste landt geruckt, maer oock by-na geheel Zuyt-Hollandt onder gevloeyt. De groote Waert van Zuyt-Holland, hebbende schoon en vruchtbaer Wey-landt, daer 72. Parochie-Kercken in-lagen, wiert overstroomt, en al de Dorpen, met hun Kercken, en veel Heeren-huysen vernielt: Veel duysende van Menschen verdroncken, en die het ontquamen, waren tot de uyterste armoede vervallen, en mosten hun broodt bedelen; of in groote kommer leven. Eenige meenen dat dit groot onheyl door een boosen Boer aldus sou bestelt zijn, die den Dijck sou doorgesteecken hebben, andere dat sulcks door groot onweder, (door het welcke op dien tijdt oock tot Petten, in Zeelandt, Vrieslandt, Vlaenderen, en in andere plaetsen groote schade geschiede;) oock den Dijck tusschen Dordrecht en Geertruydenbergh doorgebroocken, en die Waert en Wieldrecht alsoo van het vaste landt gescheyden heeft, by-gekomen sou zijn; maer de waerschijnlijckste oorsaeck, wierdt het Placcaet van Hartogh Willem van Beyeren, op-geleght, door het welcke hy de Heer van Sevenbergen toeliet, het Water geley te openen en te sluyten, sonder kennisse van Dijck-Graef of Heem-Raden. Men verhaelt hier by, dat een wiegh met een kindt, en een kat daer in, tot Dordrecht is komen aendrijven, en dat de kat de behoudenis genoeghsaem van het kint zy geweest; want als de wiegh door de golven over een zijnde begost te hellen, liep de kat terstont na de hooge zijde, en hielt de wiegh alsoo in het gewicht. Dit landt was dien tijdt seer laegh en moerachtigh, soo dat het niet wel wederom bevorst konde werden, te meer dewijl de in-landtsche Oorlogen, den lust van bedijcken wegh namen; hoewel Hartogh Philippus van Bourgondie, sulcks door eenige Hand-vesten socht te bevorderen. Daer na is evenwel noch een gedeelte, door het slijck veel gehoogt zijnde, weder bedijckt; en meer en meer toenemende, tot een aensienlijcke streeck landts geworden. *Balens Beschrijving van Dordrecht.*

In

In het Jaer 1615, omtrent het midden van September, een geweldige ſtorm, en een over groote ſlagh-regen, twee geheele dagen duerende, ontſtaen zijnde, wierdt daer door, behalven veel ongemacken elders, de Stad Conſtantinopolen, gelijck als tot het uytterſte gedreygt. Meer als duyſent huyſen ſijn door het gewelt van het Water om-verre en wegh geſpoelt, en een ſeer groot getal Menſchen ſoo door den val der gebouwen verplettert, als in het water verſmoort. In de Kercke of Meſchide, die na Mahumeth genoemt wordt, zijn drie mannen door den Blixem doodt geſlagen, in voegen men in die geweſten, niet ſoo ſeer door laegte in het gewelt der wateren zijnde, noyt ſodanigen ongeval meer geſien heeft.

Tot Sivilien is in het Jaer 1626, de Bætis, anders Guadal Quivir, in de Maent Januarius, ſoo geweldig opgeſwollen, dat de ſelve tot de hoogte van twee roeden, de by-gelegene vlackte bedeckt heeft. De Stadt ſelve wiert even als een Eylandt met het Water omcingelt, het welcke met een ſeer ſnellen loop al de ſtraten en wijcken door-ſtroomende, alles wat haer ontmoete, met ſich ſleepte, en onder de voet wierp: drie gedeelte van de Stadt, die een weynigh lager als het ander lagen, wierden door de ſtroomen bedeckt. Een over groot getal Menſchen, is door het gewelt der baren wech geruckt en verdelght: van de ter neder geruckte huyſen, de bedorvene Koopmanſchappen, het verſtickte Vee, en kortelijck van de algemeene ſchade, was noch eynde noch maet; Ja deſe voortreffelijcke Stadt, is weynigh minder als woeſt en onbewoont gemaeckt. Die voor-heen Edele en Rijcke lieden waren, wierden tot den bedel-zack gebracht. Veele zijnder door de ſchuyten geberght, en veele andere ſouden hebben moeten vergaen, ten ware zy door de voorſorgen van eenige Grooten geholpen en by-geſtaen waren.

In het Jaer 1670, zijn tot Weenen door het borſten van een Wolck, en het overvloedig vallen van water 16. huyſen ingeſtort, en ſoo daer als aen andere deelen van de Stadt, over de hondert Menſchen in hun eygen huyſen verdroncken, en met haecken uyt het water gehaelt, twee kinderen in hun wiege drijvende zijn geviſt, van meer andere die gebleven zijn, heeft men geen recht getal.

De Voor-beelden van ſtormen en winden ſouden oneyndigh zijn, andere ſchriften zijn daer vol van, en ons Vaderlandt heeft daer vry haer gedeelte van gehad; ſelfs Noort-Hollandt en Vrieſlandt is een groote veranderingh van haer gedaente, dat gewelt ſchuldigh; Noch onlangs hebben wy in een oogenblick tijts, Kercken, en menichte van Huyſen gevelt, Toorens ontſet, Pilaren gedraeyt, ſwaer Yſer-werck vermorſelt, en

en gekromt, en duyſent dingen die men geen macht des luchts zou toevertrouwen, geſien, ende op zijn plaets verandert. En ſoecken daer nu af te ſcheyden, om van de uytterſte der Hooft-ſtoffen te ſpreecken, en het ooge verſchrickelijcker dingen voor te ſtellen.

Van verſchrickelijcke Verwoeſtinge door brandt, hebben wy oock menichte van Voorbeelden, die wy alle niet konnen by halen. In het Jaer 1607. is Brevoort by na geheel, namentlijck tot op vijf of ſes huyſen na verbrandt. Ende in het Jaer 1610. zijn tot Vilna, door een brandt van twee geheele dagen, vier duyſent en ſeven hondert huyſen in de aſſche geleght. 4. Verwoeſtinge door brand.

In het Jaer 1572. is Moſcua, de Hooſt Stadt van geheel Moſcovien, door de woedende Tartaren, die een inval in het Landt deden, aengeſtoocken, en binnen den tijdt van weynige uren, behalven eenige weynige ſteene Gebouwen, geheel verbrandt, welcke ongevallen door enckele onvoorſichtigheydt, die houte Stadt ſeer onderworpen is.

In het Jaer 1623. zijn tot Grol vijf-en-tſeventigh huyſen verbrandt, maer veel grooter ſchade heeft Bergen in Noorwegen, in dat ſelfde Jaer geleden, als de welcke geheel door het vyer verteert is geworden.

De oorſpronck van dat ongeval quam van een droncke Vrouw voort, die te vol van brandewijn zijnde, haer kinders by een vyer van ſpaenders had geſet, en terwijl wat gaen ſlapen was. Ondertuſſchen was dat vyer al voort gekroopen, ſoo langh het ſtoffe vand, ende heeft voor eerſt de kinderen met haer droncken Moeder, en het huys verſlonden. Terwijl de Borgers (want het was op Palme Sondagh) in hun Gods-dienſt beſich waren, was het quaet alle hulp-middelen te boven gekomen, en verders ingedrongen, als dat het ſelfde door eenige menſchelijcke middelen konde geſtuyt worden. Nauwelijcks vielder yets te bergen, en geluckigh was hy, die het leven daer af konde brengen. Die eertijdts rijcke borgers waren, nu van alles berooft, wierden tot de uytterſte armoede gebracht. Het meeſte deel der ſelver, zijnde nu alles buyten hoop, begaf ſich na de bygelegene Velden; en noch was het aldaer geen eynde van jammeren en ellenden. Eenige ſwangere Vrouwe miſkraem krijgende, verdubbelde het jammeren der Mannen: hier by ontſtondt noch een ander quaet, dewijl'er door het gewelt des vyers, nauwelijcks eenige voorraedt, uyt de brandende Stadt konde gebracht worden, waer door de hongers noodt, deſen vluchtenden hoop, boven al die qualen, begoſt aen te taſten, tot dat ten laetſten door de bygelegene, eenige hulp daer tegen toegebracht wierdt. Daer na is die

Stadt, den deelen door goedertierentheyt des Konincks, ten deelen door byſtandt der bygelegene Landen, ſeeckerlijck door medehelpende genade van den Almachtigen Godt, weder nieuw en rijcker, immers aenſienlijcker, uyt haer aſſche verreſen.

Waſſenaer.

In het Jaer 1656. is de Stadt Aken by na geheel verbrandt, door een backers huys dat des nachts, men weet niet hoe, in de brandt geraeckte, Menſchen zijnder geen gebleven dat men weet.

5. Brandt tot Jedo. In het Jaer 1657. in de Maend Maert, terwijl de Geſanten van de Ooſt-Indiſche Maetſchappy, tot Jedo in Japan waren, is die Stadt, het Hooft van het geheele Rijck, door een verſchrickelijcke brandt aengetaſt. Deſe nam haer begin van het Palays van Sicungodon, de welcke op den ſelven tijdt, met den Geſant Wagenaer, over de ſaecken der Geſantſchap, in onderhandelingh was, de welcke op deſe droevige boodſchap, deſwegen genootſaeckt was, het werck af te breecken, om ſoo in zijn byſonder, als gemeene ſaecken te voorſien, begevende ſich in aller yl te paert na zijn Woningh toe. Hy quam aldaer op die tijdt, wanneer uyt de Voor-ſtadt, in de welcke hy zijn Woningh hadt, door mede hulp van een ſtercke Noort-ooſten windt, de vlamme haer woede, als een brandende ſtroom, in de Stadt over gedreven had. De Geſant Wagenaer vloogh oock ter ſelver tijdt na zijn Herberge, alwaer hy ſijn Aſſiſtent, en andere Japanſe dienaers, in het vergaderen der ſchriften, die op de tafel gelaten waren, als mede van ander koſtelijck huys-raet, de Geſchencken, kleederen, en andere dingen, die de tegenwoordige ſchrick beſeffen konde, en de ſelve in een Pack-huys, dat brandt vry was, te brengen, beſig vand. Terwijl zy daer mede onledig waren, wortet geboodſchapt, dat de windt gekeert was, ende zy in hun herberge geen noot hadden te lijden, waer door zy met packen op-hielden. Ondertuſſchen klimt de Geſant boven op het huys, van waer hy wel haeſt vernam, dat de wint niet alleen niet gekeert was, maer oock dat de brant vaſt naerder en naerder quam, ſoo datter weder nieuwe naerſtigheydt, om de Goederen wegh te krijgen, van nooden was. Terwijl Hy met zijnen Waert, de ſaeck overleyde, verneemt men dat de vlamme al tot op een muſquet ſchoot genadert was: in der haeſt wordt dan alles wegh gepackt, en de Geſant ſelve met zijn huys-waert, (hebbende Vrouwen en kinderen voor afgeſonden) verlaten het huys, ten believen van het

vyer.

vyer, en soecken sich te bergen. Wanneer zy nu op de straet quamen, bevonden zy, datse niet veel langer hadden behoeven te wachten, om dat de straten en enge steegen, soodanig met kasten en kisten, en op een gehoopte Menschen bezet waren, datter geen doorgangh te vinden was, dewijl een yeder sich selven en sijne goederen socht te bergen: daer en boven hinderden de dicke roock, de oogen in sulcker voegen, en veranderde den dagh soodanigh in een nacht, dat men niet konde van sich sien. Het jammeren en krijten der geener, die door den damp verstickt, door de vlamme omcingelt, door het storten der gevels overvallen, of door het gedrangh over treden wierden, was niet uyt te spreecken. De Gesant selve, hier over een luyfen klimmende, daer eenige schuttingen en beheyningen breeckende, ende daer over een hoop gestapelt huys-raet klimmende, en dapper door de zijne en de Japanders geholpen zijnde, is ten laetsten met sijn geselschap, in de ruymte geraeckt.

Wanneer zy nu schenen alle gevaer te boven gekomen te zijn, heeft men over gelecht, waer ter plaets zy best hun veyligheyt soude soecken, naer het welcke goet gevonden wiert, sich na het huys van Joffiessamma te begeven; maer dit huys was oock soodanigh met vluchtelingen vervult, datter geen plaets meer overigh was. De Gesant ylt derhalven na den oversten van Firandon; maer dese heeft oock beleefdelijck het verblijf en vernachten van den Gesant af-geslagen, hoewel hy selve diep genoegh in schuld van de Compagnie was. Noch vier andere plaetsen besocht de Gesant zedert, maer in geene vand hy toegangh. Terwijl hy aldus in de nacht hier en daer dwaelt, geraeckt hy eyndelijck aen het west-eynde van de Stadt, en voorts daer buyten, nemende zijn verblijf aen de stroom, in een arm boeren huys, sonder vyer, sonder licht, als het geen de brandt beschafte. Een ander uyt de brandt ontkomen, en by geval aen het selfde huys geraeckt, boodschapt den Gesant, hoewel te pas hy sich had wegh gemaeckt, nademael qualijck een half uur daer na, zijn Herberge mede in lichten vlamme had gestaen.

Wanneer nu eyndelijck de dagh aengekomen was, begeeft sich Wagenaer weder na de Stadt, daer hy een overmatigh droevigh Schou-spel ontmoet heeft. Het gantsche Noorder gedeelte van die geweldige Stadt lagh in puyn en assche, en noch was het woeden van den brandt niet geheel over: want omtrent den middagh wiert des Keysers Palays selve ontsteecken. Een sware en voortreffelijcke Poort, aen de straet staende, geraeckte in een oogenblick ter neder. De Corps de Gardes wierden in de graft geworpen; en tegen den avondt heeft des Keysers huys selve

de vlamme gevat. De hooge en vergulde Torens, van alle kanten vyer uyt-ſpouwende, gaven een verſchricklijck aenſchouwen, en ſchenen den Hemel ſelve te dreygen. En ſoo voort-batigh was deſe peſt, dat nauwelijcks de Keyſer tijdts genoegh had, ſich in zijn Thuyn, aen het Noorder deel, van het darde Gebouw ſtaende, te begeven.

Deſe geheele twee dagen, heeft deſe geweldige brandt gewoedt, en in de ſelve droeve tijdt, zijn over de hondert duyſent huyſen vernielt, blyvende niets als de Weſter en Ooſter Voor-ſteden overigh, beneffens een groote Muer, die met ſchrickelijck aſch en puyn-bergen beſet lagh. Het rechte getal der vernielde Menſchen, heeft de Geſant niet konnen bekomen. Waerlijck hy konde nauwelijcks een voed verſetten, ſonder verſtickte, verſengde, of verpletterde Lichamen te ontmoeten, die op ſommige plaerſen drie-dubbelt op malkanderen lagen. In die ſtraet alleenigh in de welcke hy geherberght was geweeſt, konde hy meer dan drie duyſent doode lichamen tellen.

Aen een hoeck van de Stadt, is een plaets, die met dicke mueren en ſteene poorten omgeven ſtaet; hier heen had ſich het grootſte deel der vluchtende Menſchen begeven, maer de brandt uyt de naeſte huyſen, in die, aen de muer ſtaende, overgeſlagen, ſtack het daer oock alles terſtondt in den brandt, ſoo dat daer binnen, noch wel acht hondert menſchen om den hals geraeckten, behalven des Koninghs gevangenis, die mede daer heen gebracht wierden. Eenige Japonders willen, datter meer als hondert duyſent Menſchen geſneuvelt waren. De Geſanten waren oock niet vry van ſchade, als die al hun begraven Silver-werck, dat niet weder op te graven was, en over de ſes duyſent guldens aen Gelt verlooren hebben, de reſt bleef behouden. Eenige tijdt daer na is die Stadt, weder door brandt aengetaſt, en geheel vernielt.

Offen in Hongaryen, is in het Jaer 1669, tot op 5. of 6. huyſen na, geheel verbrandt, met Kerck, Koninckl ijck Hof en al, en omtrent de 4000. Zielen: het vyer liep ſoo geweldigh voort, datter geen ſtuyten aen en was, en taſten ten laetſten het Mageſijn aen, dat aengeſtooken, voorts alles wegh nam.

6. Verſcheyde brandt ſchade.

In het Jaer 1670. zijn tot Gottenburgh, in Noorwegen, tot St. Quintijn, tot Smijrna, en andere plaetſen, ſware branden ontſtaen, maer de Stadt Archangel in Moſcovia, is geheel in de aſſche geleght. Tot Geneva zijn een-en-tſeventigh huyſen verbrandt. Gelijck oock tot Baſel groote ſchade is geſchiedt, maer al deſe, gaet de brandt tot Londen, in het Jaer 1666. voorgevallen, verre te boven. Maer eer wy daer van ſpreecken

ſpreecken, laten wy noch eenige andere voor af gaen.

In het Jaer 1671. geraeckte een Monnicken Klooſter tot Munſter in den brandt, welck vyer ſoo geweldigh ontſtack, datter 400. huyſen door in de aſſche geraeckten.

In het ſelfde Jaer, ſloegh den Blixem in den Tooren van de Hooft Kerck tot Groeningen, (een Voor-teecken van den Blixem van Oorlogh, die haer het volgende Jaer heeft aen getaſt) deſe Tooren wierd ten meeſtendeel geſchonden, de klocken half geſmolten, vielen van boven neder, de Kerck ſelfs wiert ſeer beſchadight, en het koſtelijck Orgel daer binnen, ſeer bedorven. Noch een ander Tooren wierdt aengeſtooken, maer door der Borgeren naerſtigheydt alles gebluſt, hoewel niet ſonder ſommige menſchen het leven te koſten. Maer grooter was de ſchade die Spangien aen het ſchoon Eſcuriael, en haer ſchoone Boecken leed, doch was grooter geweeſt, indien een ſtort-regen, het woeden van het vyer niet geſliſt had. Maer Waaren, in Polen, brande geheel af, al in dat jaer 1671.

Om nu van een andere oorſaeck van brandt ſchade te ſpreecken. In het 1545. op de 7. van Auguſtus, is binnen Mechelen een groot ongeval ontſtaen, de Donder en Blixem woede op ſulck een omgehoorde wijze, dat yeder het uytterſte verval der dingen verwachten. Ten laetſten ſlaet de Blixem in de Sant-poort, in de welcke acht hondert tonnen Buſpoeder ſtonden, die in de brandt vliegende, de ſchrickelijckſte onſteltenis over de Stadt brachten, de grachten wierden uyt gedrooght, de Tooren met een deel van de Muer, aen hondert duyſent ſtucken geſmeeten. Omtrent drie hondert doode Lichamen, vand men des anderen daeghs daer omtrent. Een Vrouwe ſwanger zijnde, wierdt doot geſlagen, en de buyck geſcheurt, maer het kint bleef levendigh, en wiert gedoopt. Een andere Vrouw willende haer Camer deur ſluyten, geraeckte het hooft quijt. Eenige in een Herberge met de kaert ſpeelende, wierden doodt geſlagen. Een man had drie dagen in een hol verborgen gezeten, die voort komende, niet beter wiſt, of de Werelt was vergaen. Kortelijck de Stadt was aen veel deelen, ſeer miſmaeckt en geſchonden.

Schade door Buſkruyt tot Mechelē.

Tot Dordrecht is in het Jaer 1652. den 2. Iuly den Tooren, of het werckhuys van den Vyer-wercker, met Werckers en al opgevlogen, en menichte Granaten, vliegende over en in de huyſen, maeckten meer verbaeſtheydt als ſchade, maer het Delftſche Magaſijn, 1654. op-ſpringende, had vry meerder gevolgh.

Tot Dordrecht.

Tot Delft.

Op maendagh den 12. van Wijn-maendt, omtrent ten 11. uren voor den middagh, ſprongh het Magaſijn, of voor-raedt huys van Delft. De Commis van het ſelfde genoemt Soetens, gingh ten thien uren van zijn Vrouw, met meninge om een pondt Kruyt of twee te zullen halen, maer is noyt weder verſchenen. Het was een ſeer donckeren Tooren, rontſom in het water, aen het Noort-weſt eynde van Delft, doch binnen de Stadt ſtaende; men was genootſaeckt met een Lantaren daer in te gaen, ter oorſaeck van de donckerheyt, en of nu de de Commis zijn licht niet wel heeft bewaert, of dat hy vyer heeft willen ſlaen, het huys vloogh in een oogenblick op, en hy is noyt te voorſchijn gekomen. De ſlagh met het op-vliegen en verwoeſtingh was ſoo groot, dat hondert duyſent Canon ſchoten (ſeght Aytzema) in een belegerde Stadt, niet ſoo veel ſoude konnen doen; Toonende Godt daer mede, dat hy in het midden van Vrede, noch wel Oorlogh konde voeren. Eenige uren na den ſlagh, zijn noch verſcheydene Menſchen die om te aenſchouwen toegeloopen waren, van de noch halfſtaende, of hangende Mueren overvallen. Korts na de ſlagh quam een groote donckerheydt, en tegens den avont, een ſeer geweldige ſtorm, die voorts wat noch over eynde ſtondt, om verre hielp. De meeſte ſchade was aen een ſchool vol kleyne kinderen geſchiet, voor de reſt waren meeſt de omgeworpene huyſen, gemeene en arme lieden Wooningen, als van Wolſpinders, Wevers, en diergelijcke, de beſte Gebouwen waren, de oude en nieuwe Doelen, en het huys daer wel eer de Heer van Cralingen ingewoont had. De byſonderheden van dit ongeval, teldt Aytzema aldus op:

Voor eerſt om van het verderf ſelfs te ſpreecken, de Tooren is geheel weg geſprongen, en niets daer van te ſien, oock ſelfs niet de plaets, als zijnde in water verandert.

2. De ſchoone en wel-beplanten Thuyn van den Borgemeeſter van der Duſſen, is 't eenemael verwoeſt, en al de boomen zijn daer in tot de grondt toe af-geſlagen.

3. Beyde de Doelens zijn gantſch vernielt, met de koſtelijcke Schildereyen van de Schutteryen der Stadt.

4. Ver over de 200. huyſen en ſchueren, zijn t' eenemael het onderſte boven gekeert, vertoonende niet anders als een hoop ſteenen, en gebroocken balcken.

5. Hier en boven waren omtrent 200. huyſen, hun dacken en glaſen quijt.

6. Vor-

6. Vorders is in de Stadt niet een huys onbeſchadight gebleven, 't zy aen dack, glaſen, of huys-raet.

7. Al de glaſen, het dack, en den Tooren van de Nieuw-kerck, t'eenemael beſchadight.

8. Alle de glaſen zijn op het Stadt-huys uyt-gevallen, en andere ſchade aldaer, vorder geſchiet.

9. De oude Kerck is mede ſeer beſchadight, ſoo datſe voor eerſt beyde onbequam tot het Predicken waren.

10. Het was aenmerckens waerdigh, dat in de Nieuwe-kerck, de Tombe van den Prince van Orangien, in geenen deele beſchadigt was, noch oock yets dat daer aen raeckte, daer veel andere Wapenenen, en Bander-rollen neder geſtort waren.

11. Het was oock als een Wonder-werck, dat al de glaſen in de Nieuwe-kerck waren vernielt, en een Lief-Vrouwen Beelt, met een kindeken Jezus op haer ſchoot, in het Choor, in een glas ſtaende, geheel bleef.

12. Veel Wapenen en Bander-rollen, waren in die ſelve Kerck in ſtucken, en ſeer beſchadight.

13. Een oudt Man van 75. Jaren, die over de vier uren, onder een huys gelegen had, wiert wonderlijck verloſt, en noch by het leven behouden.

14. Een kleyn kindt van een Jaer, of ſes weecken, had vier-en-twintigh uren, in een kack-ſtoeltje, met een appel in de handt, onder een huys geſeten, wordende levendigh daer uyt gehaelt; Dit de Moeder ſiende, begoſt te lacchen, en daer na jammerlijck te ſchreyen.

15. Twee kinderen van eender dracht, lagen in een wiegh, de Moeder lagh daer nevens, door de val van een huys verplettert, en beyde de kinderen, wierden 24. uren daer na levendigh en onbeſchadight, uyt gehaelt. Twee groote Wonderen.

16. Een Man van 80. Jaren, die over de 36. uren onder de puyne gelegen had, is in volle geſontheydt, by het leven behouden.

17. Een Vrouw had vier dagen onder een groot huys gelegen, de welcke daer eyndelijck uytgehaelt zijnde, terſtondt vraeghde, of de Wereldt geheel vergaen was, maer haer wiert geantwoort, de Werelt was niet vergaen, maer het Kruyt-huys geſprongen.

Aytzema.

Schricke-

Schrickelijcke Brand tot Londen.

TErwijl tusſchen de Engelſche Kroon, en de Heeren Staten Generael, die bittere Oorlogh duerde, de welcke geheel de Wereldt, in verwachtinge en verwonderinge geſteldt heeft, en na dat de Engelſche bitterheydt, onder het beleyt van een overgeloopene ſchelm, een droeve brandt, onder de arme Vlielanders, Schevelingers, en Koop-vaerders hadden aengerecht: Heeft Godt in vergeldingh, de machtige Stadt Londen, met een ſwaerder brandt beſocht. Het was niet genoegh dat Godts ſlaende handt, de Inwoonderen van dat verbitterde Hof, in het Jaer 1665. met ſulck een ſware Peſtilentie had beſocht, om hun woedentheydt te verſoeten, het vyer moſt hen nader geleght, en hun harte door gevoeliger beweginge ontroert worden, eer de onrechtmatigheydt van dit treurigh bloedt vergieten, erkent konde werden.

Het was dan, op den 13. van Herfſt-maendt des Jaers 1666, op een Sondagh 's morgens, dat deſe brandt het alder eerſte ontſteecken wiert, nemende tusſchen 2. of 3. uren, haer beginſel, uyt een backers huys in Pudding-Lane, motrent de groote Brugge tot Londen, aen welck gedeelte, de Stadt ſeer nauw en dicht betimmert is. Deſen brandt geſtijft door een Ooſtelijcke windt, wiert ſoo ſterck voort geſet, dat, eer de dagh aenquam, het geheele quartier daer omtrent, in vyer en vlamme ſtondt.

Men achte deſe brandt in het eerſte ſeer weynigh, maer toen deſe peſt, door Grace-church, en Kanon-ſtreet, voorts langh de water kant, voor by de drie Kranen heen vloogh, begoſten de alder-onverſaeghſten, na uyt-vlucht om te ſien, en dat met ſulck een gewelt, dat eenige kleyne ſtraten, ſoodanigh met volck, vluchtende huys-raet, en andere dingen op-gepropt wierden, dat men heen noch weder konde. Honderden wierden voor een Karre-vracht gegeven, en noch konde men geen vervoerders bekomen.

Ondertusſchen gingh de brandt zijn gangh, verwoeſte de oude Beurs, en de ſeer groote, hoewel verouderde St. Paulus Kerck, die wel een van de grootſte van geheel Europa is, en beneffens al deſe Heerlijckheden, veel koſtelijcke Winckelen, dewijl de alder-rijckſte in alderhande Koopmanſchappen daer omtrent gelegen zijn; Selfs dewijl deſe brandt vier dagen langh duerde, verbranden oock de goederen, de welcke uyt

het

het eene in het andere huys gevlucht waren, daer de andere die op de opene Velden, gelijck als de *Moore-Fields*, *Lincoln-Field*, *St. Gillis*, *de Place in convent Garden* gevlucht waren, behouden wierden.

Het ſchorten noch de Koninck, noch den Hertogh van Jorck, aen geen yver om den voortgangh van deſen brandt te ſtuyten, en waer het moogelijck alles te redderen, maer hun yver hielp weynig, daer het gewelt de overhandt verkreegh, ſelfs alle mogelijcke en Menſchelijcke middelen waren te vergeefs, het woedende Vyer overquam alle tegenſtandt, en vloogh al blixemende voort, en dat onder een geſchreeuw, en getier, dat den Hemel ſcheen te willen doen ſplijten.

Den brandt was op den 16. September eerſt gebluſt, door het doen ſpringen der naeſtgelegene Huyſen, ſoodanigh dat de vlamme niet verder konde voortgaen; als toen wierd geſien, dat van den Tower of het Caſteel af, tot aen Tempelbare, maeckende in lenghte een uure gaens, langhs de Rivier niet een huys ſtaende gebleven was, zijnde al die lenghte over, niets als aſſche en puyn te ſien. Met eenige uytgebrande Toorens en Kercken, hier en daer een ſtuck muers.

In de breete van de Stadt, vernielde de brandt, al datter ſtondt, van de Riviere af, Noort-waert op, tot aen de oude Mueren by Moore-fields, blyvende aen de Noort zijde alleen een kleyn gedeelte behouden, als Biſſchop Gate ſtraet, Leadenhal-ſtraet, Aldgate-ſtraet, en weynig meer; En aen de Ooſt-zijde, de Tower, (daer de vlam al aen de poorten was geweeſt) St. Catrijns, en ſoo voort aen het Zuyden, ſloegh de brandt uyt de oude tot de nieuwe ſtraet over, by Pye corner en Sindit-fielt, door Holborne, verwoeſtende de geheele Fleed-ſtraet, tot aen Tempelbare, daer het Vyer geſtuyt wierdt: in voegen by na de geheele oude Stadt, zijnde vol Rijckdommen en Schatten, vernielt is geworden, en de ſchade geenſints te waerderen is. 86. Parochie, 85. Kercken, (de Duytſche alleenigh was in het midden van de brand, ſtaende gebleven.) 30. Gilde huyſen, omtrent 35000. huyſen die wel 60000. Wooningen uyt maeckten, in het begrijp van 93. groote en kleyne ſtraten zijn af-gebrandt. Hier by quam noch, dat de Boeck handelaers, de welcke meeſt om St. Pauwels Kerck woonen, hebbende hun Boecken en Papieren in het onderſte kelder koor van die Kerck geberght, alles echter door den roock en damp van het gloeyende puyn, daer op en nevens gevallen, verſtickt en bedorven was, gelijck oock door het opgeſtopte Water, het goet dat noch van den brandt behouden was,

in de kelders bedorven wierdt , ſoo dat dit een verderflijcken brandt voor dit Rijck is geweeſt. Doch wie daer de oorſaeck van zy geweeſt, wort ten eynde van dit Werck geſeght.

Het ontſteecken van den Bergh Veſuvius, of Monte di Homa.

VAn de Nieuſgierige Plinius , die voor de Roomſche Staedt by Baria op de wacht leggende , op het ſien rijſen van een dicken roock , wilde ſien wat de oorſaeck daer van was , en naderende, den brandenden Bergh Veſuvius gewaer wiert , maer al te dicht by komende , ſich door de aſſche en damp overſtolpt vandt ; is elders omſtandelijck gehandelt.

Hier zijn wy weder omtrent den ſelven Bergh, en brandt-poel beſich, die in het Jaer 1631. ſijn nagebeuren ſulck een doodelijcken ſchrick en ſchade heeft toegebracht. Eer wy hier toe komen , moeten wy een korte Beſchrijvinge hier van voor af laten gaen.

Deſe Bergh heeft omtrent 30. Italiaenſche Mijlen in den omganck, en is 12. van de ſoodanige van de Stadt Napels, en 6. van de Zee gelegen. Die geheele Landt-ſtreeck ſtaet vol ſchoone Stedekens , Vlecken, Dorpen , Luſt-huyſen , Pallayſen , en Slooten ; en verders ſeer Rijck en overvloedigh in Wijnen , en alderhande treffelijcke Vruchten, als Citroenen , Limoenen , Orange Appelen , Amandelen , Dadelen , en diergelijcke , ſoo dat met recht deſe Landt-ſtreeck , een Paradijs geacht wordt te zijn ; Maer al deſe weldaden , en Cieraden van de Natuer , zijn door dit ongeval wech genomen, en voor als toen vernieticht, gelijck oock deſe Vlecken , na de kant van Napels gelegen. Torre del Greco, Torre della, Nunciata , Jorio , Reſina, Portico , en andere, met veel nutte Goederen , als Wijn , Koorn , en andere dingen , komende de ſchade wel op 20. mael hondert duyſent Kroonen.

Vorders op de andere zijde van den Bergh tegens het Noorden, heeft men nevens andere Vlecken , de Stadt Viano , wel vier of vijf Italiaenſche Mijlen van den Bergh af-gelegen , dewelcke door de gloeyende aſſche en ſteenen , die uyt den Bergh uytgeworpen wierden, t'eenemael bedeckt en te gronde gebracht is , ſoo dat ſich weynige Menſchen hebben konnen redderen ; en niet meer als vijf Huyſen van de geheele Plaets

over-

overgebleven zijn. De Prins van de Plaets, en het omleggende Landt, wierdt door het vallen van een ſteen, doodelijck gewondt, en zijn Palays ſoo ſchoon vernielt, dat men de plaets daer het geſtaen had, ſelfs niet konde vinden.

Om nu omſtandelijck te verhalen, hoe al dit is toegegaen. Op den 6. van Winter-Maendt ſmorgens vroegh, heeft ſich een boven maeten dicke Wolck, uyt het hol van den Bergh voort komende, vertoont, de welcke ten Hemel opgeſteegen, veel andere mindere Wolckskens van ſich geworpen, en allengskens meer en meer toegenomen heeft, keerende ſich met verſcheydene gints en weder gebogene kromten, over ſich om, en ſtijgende tot een hooghte, dat men ſomwijlen als uyt het geſicht verloos. Eenigen tijdt te vooren, heeft men verſcheydene Aerdbevingen en ſchuddringen gevoelt, het welcke de Stadt Napels al vry eenige verbaeſtheyt veroorſaeckte, als wel wetende, wat ſchade zy van ſoodanige bewegingen te wachten had.

De ſchrick hier over was onder veel Menſchen ſoo groot en geweldigh, dat eenige bevruchte Vrouwen, miſvallen zijn, andere begaven ſich op hooge plaetſen, om van daer het rechte beſcheydt van alles te vernemen, maer zy konde voor eerſt niet als grooten roock en damp ſien. Veel Ingezetenen die op de naeſt gelegene Landen van den Bergh woonden, begaven ſich by tijdts voor het ſtof, en het vallen van de aſſche wegh, ſoo datter grooten toeloop, en die meer en meer aennam, na Napels was. Ondertuſſchen ſchudde en dreunde het Aertrijck vaſt, doch de eene tijdt meer als de ander. De Cardinael Bon Compagno, die ſich op het Slot Del Greco, om aldaer de goede lucht te geniete, onthieldt, om ſijn onpaſſelijckheydt, daer door te hulp te komen; begaf ſich oock in alle ſpoet, na de geſeyde Stad, alwaer hy terſtondt Bede dagen, Proceſſien, of Ommegangen deden aenvangen.

Ondertuſſchen quam de nacht op handen, en toen hoordemen een ſchrickelijck geruys, als of al de Blaes-balcken van de geheele Werelt, ſich in het Hol verſamelt hadden: dit duerde ſonder ophouden, zijnde ſomwijlen met ſulcke geweldige Donder-ſlagen vermenght, als offer veel Canons geloſt wierden. De Bergh wierp meer en meer ſwarte ſtinckende Wolcken uyt, die menichmael in verſcheydene geſtalten, als vyervlammen flickerde; Maer deſe verdweenen t'elckens weder als Blixemen. Eyndelijck verdeelde ſich deſe roock-wolck, en breyde ſich over de Stadt Napels uyt, doende aldaer groote ſchade, konnende de Menſchen ſwaerlijck hunnen adem halen, ſonder daer door beſmet, en als verſtickt

te worden. Dit maeckten de nacht ſeer duyſter en aekelich , het welcke , beneffens het geduerigh donderen en ſchudden , een over groote verſchrickingh onder de Menſchen veroorſaeckte , die in de grootſte benautheydt, niet anders als de doot te gemoete ſagen. Veel van de voornaemſte Heeren en Adelijcke Vrouwen , ſoo geeſtelijcke als wereltlijcke , begaven ſich, ten deelen in de Kerck , ten deelen op de ſtraet , andere op hun buyten Wooningen , en af-gelegene plaetſen , om aldaer in meerder veyligheydt , hun verblijf te nemen. Verſcheydene van den Adel maeckte houte Hutten op de plaetſen van de Stadt , om ſich onder de ſelve te verbergen. In het midden van de weeck , was des morgens vroegh , de geheele Stadt met aſſche bedeckt , maer den regen die op dien tijdt viel , wieſch de ſtraten en daecken weder af , waer door het water , dat van de huyſen af-liep , heel droef en aſchachtigh was , behalven oock dat het water dat uyt den Hemen buyten de daecken viel , eenige aſſche mede bracht. Noch dien ſelven morgen, gaf de Bergh een groote menichte brandende aſſche en vyerige ſtroomen uyt, die met groote verſchrickinge neder daelden , vernielende Boomen, Huyſen, en alles dat haer ontmoete. Veel Steden en Vlecken , zijn hier door verſtoort en verbaeſt geworden. De Zee of het Meyr, aen het inkomen der Stad, droogde voor een wijl geheel op , meeſt naer de zijde van den Bergh toe , het welcke een gewoon werck in diergelijcke Aertbevingen is. Ondertuſſchen wierden verſcheydene Bedegangen , naer gelegentheydt van het weer gehouden ; daer te grooter ootmoedigheydt gepleeght wierdt , te meer de harten der Menſchen, met een groote ſchrick bevangen waren.

Des Donderdags duerde de Aertbevinge noch , maer het menichvuldigh kraecken van den Bergh verminderde eenighſins , echter duerde de Bede-gangen. De gedaenten der Bede gangers veranderde ſich naer het toenemen van de ſchrick ; Eenige gingen met bloote voeten , andere trocken ſacken aen , ſommige droegen doods-hoofden, en doode beenderen, ſware ſteenen aen den hals, ſleepten ſware ketenen na, daer waren die ſtricken en ſtroppen aen den hals , andere die ſware Kruycen op hun ſchouderen droegen , veel geeſſelde ſich , datter het bloedt by neder liep. De aſſche bedeckte het voorts over al, ſelfs de Schepen die in Zee voeren , die eerſt konde varen , daer het nu geheel droogh was.

De Schippers vertoonden een grooten uyt-hoeck, die diep in Zee liep, die voorheen enckel Zee was geweeſt , ſoo dat de Zee een groot ſtuck weeghs te rugge was geweecken. Het Palays der Princen van Stigliano,

aen de Torre del Greco, na de Zee gelegen, bleef onbeſchadight, maer al de andere wierden ſeer verwoeſt bevonden, ſoo datter in ſommige weynigh Mueren op de grondt zijn blyven ſtaen, ſoo dat de ſchade groot, en onwaerdeerlijck was. De Domkerck aen veel plaetſen wegh geruckt, lagh t'eenemael vol aſſche, niemandt wiſt waer ſich te bergen, of waer heen te gaen, vindende over-al verwoeſtingh en verderf. Men wil oock dat de Stadt Vooght van die Plaets, een weynigh te verre na den Bergh gereden, met paert met al, in de aſſche verſoncken en verſmoort ſou zijn, het welcke oock verſcheydene andere wedervaren is.

Op Sondagh begaven ſich ſommige te Lande na Pietra Bianca, om na Reſina te gaen, maer moeſten door den regen, en de ongeſtuyme windt, ſulcks nalaten. Des anderen daeghs zijn zy evenwel by Torre del Greco gekomen, daerſe een groote verwoeſtingh, en jammerlijck vluchten ſagen, welcke droeve gedaente aen veel andere plaetſen mede te ſien was; ſoo dat de geledene ſchade, noch te beſchrijven, noch te waerderen was. Geen eenigh teecken van Landt-palen, of Landt-ſtreecken, waſſer te vinden, maer alles was met aſſche bedeckt. Boomen, Wijngaerden, en alle andere aerd-gewas, wierden uyt de gront wech geruckt; het Vee wiert over al geſmoort, menighte van doode Viſſchen wierden gevonden, en de doode Menſchen, gaven groot werck om begraven te worden.

Ondertuſſchen brande de Bergh noch altijdt voort, maer het vallen van de aſſche verminderde, echter duerde het ſchudden, en beven van de Aerde; tot dat eyndelijck het een, en het ander afnam. Veel oordeelen, indien de windt na Napels was geweeſt, gelijck die na een anderen wegh gekeert was, dat die geweldige Stadt, in de welcke men acht over de 80000. Zielen te zijn, evengelijck, door de gloeyende aſſche, en de uyt-geworpene keyſels, verwoeſt ſou geworden zijn, daerſe nu maer een kleyn gedeelte van gehad heeft. Deſen Bergh is in voorige Eeuwen, meermaels ontfonckt. Eerſtelijck by de Regeering van den ſevenden Aſſyriſchen Koninck Arbi, daer na onder den Keyſer Titus Veſpaſianus, daer wy van geſproocken hebben: Voorts onder de Regeeringe van den Paus Benedictus den negenden, en den Keyſer Coenradus, wanneer de aſſche te ſamen met de ſteenen, twee Steden en eenige Vlecken verwoeſt hebben, dewijl de windt, en de groote brant, die ſelfs na Roma vervoerden, en de aſſche tot Africa over brachten, by welcke ongelegentheydt de goede Plinius van Verona, als geſeyt is,

het

het leven gelaten heeft. De ſchrijvers weten oock van de ontmoetinge van twee Bergen, door Aerdbevingh, en het vermorſelen van al wat tuſſchen beyen was, in Campania te ſpreecken, en inder daet de werckinge van deſe onder-aertſche ſtoffen zijn wonderlijck, daer hier na noch yets van te ſeggen zal vallen.

t' Ontſteecken van den Bergh Æthna.

ALs wilde de eene Gebuer-bergh, den andere niet toegeven, heeft oock die beroemden Siciliaenſche Æthna, haer blaeckende kracht op verſcheydene tijden vertoont. Van deſen Berg vinden wy dit by de Schrijvers. Æthna, anders Montgibel genoemt, is gewoon door zijn Wonderlijcke Ontfonckingen, dewijl zy vol van een Sulphur, en Swavelachtige ſtoffe ſit, die met vochtige ſtoffe gevoedt wordt, (gelijck in de Epheſtiſche Bergen van Lycia) door de winden, binnen zijn pijpen ingeſlooten, ontſteecken zijnde, ſware ongevallen te veroorſaecken.

Thencydides teldt, zedert den tijdt dat de Griecken Sicilien beſeten hebben, drie Ontſteeckingen. Strabo ſeght oock dat voor zijn tijden, de velden omtrent Æthna, met aſſchen bedeckt zijn geworden; Maer eenige tijden daer na, is de ſelve geheel in vlamme ontſteecken. Oroſius ſeght vorders: als M. Æmilius en Lucius Oreſtes Borgemeeſters waren, heeft de ſelve verſchrickelijcke vlammen, en vyer-ſtroomen uyt gegeven. En daer na onder het Borgemeeſterſchap van Lucius Cacilius, en Q. Titus Flaminius, heeft de ſelve noch een ſwaerder jammer veroorſaeckt, waer door de Romeynen, die van Catanea, voor tien jaren hun Schattingen quijtgeſcholden hadden. Hy heeft oock het volgende Jaer, na het Mattyrdom van de Heylige Maget Agatha van Catanea, in het Jaer na Chriſtus geboorten 254, geblaeckt. Als mede in het jaer 1175, wanneer door het inwendigh bulderen, de Aerde in ſulcker voegen geſchut is geworden, dat de Kerck van St. Agatha om verre gevallen, en al de Prieſters verplettert zijn geworden. In het Jaer 1529, hebbende vyer diepe poelen gemaeckt, is zy door al de ſelve met verſchrickelijcke vlammen uytgeborſten. Dit vyer geeft by den nacht een yſelijck aenſien, en licht niet gelijck andere vlammen, maer by daegh ſietmen een donckere vlam, gelijck als van aengeſtoocken ſwavel.

De Oude ſpreecken ſeer veel van deſen Berg, voornamentlijck Strabo, dewelc-

fa 38.

dewelcke oock fecht, op den top van defen Berg te zijn geweeft, en alles wel onderfocht te hebben; Aldaer vintmen Wonderlijcke veranderingen, fomwijlen braeckt fy een ftroom van vyer,fomwijlen vlammen vuurs,fomwijlen een dicke damp,en affche uyt;en dit is te verwonderen van de hitte van dit vuur, dat defelve door geen koude gematight,noch eenige koude daer door verwarmt kan worden: Want het bovenfte gedeelte van den Berg, leght vol affche, die in den winter met fneeu bedeckt wort: men vindt daer een vlackte, hebbende omtrent twintigh ftaden, dat is een halve duytfche Mijl in den ommegangh, in wiens midden, een heuvelken oprijft, dat uyt opgehoopte affche beftaet, uyt het welcke fomwijlen vuer, fomwijlen roock voort komt. By nacht fietmen Vyer op den top van den Bergh, en by daegh eenige damp en roock. Maer in het Jaer 1537, iffer een feer groote vuur-klomp van aengeftoocken fwavel, uyt een der nieuw gemaeckte hoolen van den Bergh, met een fchrickelijck geluyt afgevallen, dewelcker omvangh door de lucht eenighfints dick gemaeckt zijnde, niet wel fnellijck, maer lanckfaem neder gefackt is, en Heuvels, Bofchen, Steenen, Rotfen, en twee Dorpen (want veel ftaender aen dien Berg) verteert heeft. En vorders van den top des Berghs de vlamme aen een zijde af-ftortende, heeft de bomme, en het hol boven veel grooter gemaeckt. Het gedonder wierdt veel dagen achter malkanderen gehoort, en door de gebrande affche, wierdt niet alleen Sicilia, maer oock Calabria bedeckt. Daer na is het vuur veel Jaren binnen gehouden, geduerende welcken tijdt, alle uytgelefene Aerd-en Boom-gewas, aen den Bergh op het alderfchoonfte groeyt en bloeyt; De wijfelingh Empedocles, was wel foo dol, dat fich goets moets binnen het brandende hol van den Bergh af wierp, latende een pan-toffel op de kant, op dat men mocht weten, waer hy gebleven was. Niet verre van Sicilia, is noch een kleyn Eylandt, eertijts Hiera, en nu Vulcano genoemt, als van ouds, door de Heydenen Vulcanus toe-geeygent zijnde: Wanneer de wint uyt het Zuyden waeyt, ontftaeter rontfom dat Eylandt, een duyfteren Nevel, maer wanneer die uyt het Noort-ooften komt, komen vuur-vlammen uyt den top des Berghs, met een groot gekraeck en gedruys, en aldus heeft men door ondervindinge, dat de vlamme eerft in dit Vulcano, en daer na in Æthna, eerft door de windt verweckt, en dien ftillende, het vuur oock weder geftildt wordt. Van den brandenden Bergh Hecla op Yflandt, de Oofterfche Clymera, die van Ternate, en andere, zou mede wel yets te feggen vallen, maer wy fullen het voor als nu by defen laten. Wy komen dan, hebbende dit uyt

'tEylant Vulcano.

andere

andere Schrijvers voor af laten gaen, tot dese laetste ontfonckinge van den Bergh Æthna.

Dese waerlijck was op het eynde van het Jaer 1669, soodanigh datter geen geheugenisse van diergelijcken is. De brandende Sulphur-stroomen quamen van den top afgeloopen, verslindende alles wat hen tegen quam, selfs wierdt de Stadt Catanea daer door voor een gedeelte aengestoocken, en seer beschadight. Dese vuurige stroom liep oock een groot stuck weeghs al brandende in Zee, het welcke een Wonder-vreemt Schouw-spel gaf, werpende aldaer geheele dijcken van geblusschten Sulphur op, alles onder een verschrickelijck gedonder, en uytwerpen van assche, en geweldige steenen. Dit heeft soo eenigen tijdt aen een geduert, op-houdende, en weder met groote aertbevinge beginnende; Wy hebben in het Toneel des Oorloghs van dese ontsteeckinge wijt-loopingh genoegh geschreven, waer heen, om zijn volle genoegen te halen, wy den Lezer wijsen.

Van den Bergh Hecla, &c.

VAn den Bergh Hecla in Yslandt, hebben wy dit. In dit Eylandt zijn Bergen die tot aen den Hemel verheven, en welcker toppen geduerighlijck met sneeu bedeckt staen, maer onder geduerighlijck branden, (andere seggen op onseeckere tijden.) De eerste naer het Westen staende, wordt Hecla, de ander de Cruys-bergh, en de derde Helga, dat is Heylige genoemt; van Hecla niet verre af zijn Swavel-putten, by-na de eenige Koop-handel van dat Volck, en inkomen van dat Eylandt; Dewijl de Koop-lieden daer geheele Scheeps-ladinge van vervoeren. De Bergh selve, verstaet Hecla, wanneer die hevigh ontsteecken wort, maeckt een schrickelijck gedonder, werpt groote steenen, en gewelt van Swavel uyt, bedeckende vorders het gantsche omleggende Landt met assche, soo dat de aerde twintigh duysent schreden in het ronde, niet bebouwt of bewoont kan worden. De geene die de natuere van dien brandt hebben ondersocht, en derhalven sich daer naerder by begeven hebben, zijn meest alle door den Swavel-poel verslonden, of in de assche versmoort: Want daer zijn menichte van kuylen, die soodanig met assche bedeckt zijn, datse van niemandt konnen bekent worden. Maer het geen he wonderlijckste is, men wil dat het vuur hier uyt voort

komende,

komende, het water verteert, maer selfs geen werck aensteeckt. Sommige meenen dat hier de plaets is, daer de besmette Zielen gepijnigt worden, oock het ys gescheurt, en in kleyne stucken gebroocken zijnde, drijft geheele acht Maenden om het Eyland, en met groote menichte op de strant en klippen aengedreven, maeckt een jammerlijck geluyt, als waere het een gesucht en gejammer van klagende Menschen, het welck de slechte Lieden doet gelooven, dat oock de Zielen in dese koude, gelijck in Hecla, in de vlamme gepijnicht worden. Men vint'er oock verschijninge van Geesten, die sich selfs den Menschen dienst-baer stellen, en aen de bekende openbaren, en dat soo openbaerlijck datse als levende onthaelt worden: Van die gene namentlijck, die van hun doot niet weten, selfs met het aenraecken van de handt, en de dwalingh wort niet erkent, voor datse weder verdwijnen; En wanneer men hen versoeckt, datse na hun verblijf of wooninge zullen gaen, seggense al suchtende, dat zy weder naer Hecla moeten. Dus verre *Munsterus.*

Olaus Magnus, en andere brengen meer dingen by, die wy voor by gaen, om datse van sommige voor beuselachtigh gehouden worden. *Camerarius* spreeckt oock van brandende Bergen in America, andere van die van Ternate en andere, maer wy sullen het hier by laten, en een weynigh vorder van het andere onder-aertsche gewelt handelen.

Het vijfde HOOFT-STUCK.

Van Aertbevingen.

Inhoudt.

1. *Ragousa door Aertbevinge verwoest.* 2. *Aertbevinhe in West-Indien.* 3. *Aertbevinge in Persia.* 4. *In Duyslandt.* 5. *In Italien.* 6. *Eylandt door de Zee ingeswolgen.* 7. *In Murcia.* 8. *Op Corfu.* 9. *Andere Ongevallen.*

VOor eenige Jaren is de Stadt Ragousa, op den klaren middagh, door een schrickelijcke Aerdtbevinge aengetast, die de geheele Stadt over-hoop geworpen, en genoeghsaem verdelght heeft, werpende mede de Wallen soodanigh ter neder, dat de Plaets geheel voor den aenloop van Turcken en Barbaren 1. Ragousa vernielt.

 open

open ſtondt : die vorders watter noch overich mocht gebleven zijn , geplondert en wech gerooft hebben ; Wy hebben hier een omſtandig bericht van door den Conſul van Dam, als toen aldaer zijnde, het welcke by *Aytzema op het* 47. *Boeck* te lezen ſtaet, waer heen wy den Lezer wijzen.

2. Aerdbevinge in Weſt-Indien. Volgens bericht van de Gallioenen uyt Weſt-Indien gekomen, was'er in het 1656. Jaer in Peru ſoodanigen Aerdtbevinge geweeſt, als oyt was geſien, waer onder het Vuur als regen uyt den Hemel gevallen was, in voegen de Bergen waer uyt men het Goud en het Silver plag te trecken, neffens de Potoſi gantſch om verre geworpen waren. De groote Stadt Lima zou geheel vergaen, en als ingeſwolgen zijn : Gelijck mede het Callao, in welcke twee Plaetſen over de 11000. natuerlijcke Spaenjaerden om den hals waren geraeckt. In Lima ſou alleen een ſchat van over de hondert Millioenen aen ſilver en goudt vergaen zijn, van welcke het grootſte gedeelte gereet was om naer Spaenjen over gevoert te worden.

3. Aerdbevinge in Perſia. In het Jaer 1667. in January, quam tijdingh uyt Perſia, dat in de Stadt Angori (ſoo komt ons de Naem te vooren) een ſeer ſware en verſchrickelijcke Aerdtbevinge was ontſtaen. Het geviel op den darde van Julij, in het Jaer 1668, dat aldaer een geſtorven Schotſman begraven zou worden : Terwijl men daer mede beſich was, ontſtonter een ſeer verſchrickelijcke Aerdtbevinge, die voor als toen wel overgingh ; Maer na eenige dagen weder aenvingh, ſelfs tot drie of vier reyſen op eenen dag, oock ſomwijſen wel in de nacht, met een verſchrickelijck onder-aertſch geluyt : dit hieldt ſoo aen, tot den 20. van de geſeyde Maendt. Het gemeene volck ſeer tot over geloof en ſuperſtitie genegen, leyde de oorſaeck van dit quaet op het Chriſten lichaem, het geen de aerde niet waerdig, evenwel in de aerde geſet was, waerom zy het ſelfde weder op wilde graven en verbranden, op dat het jammer daer door mocht ophouden. Maer andere die wijſer waren, wederſtonden dit mis-gevoelen, ſoo dat het Lijck bleef daer het was. Ondertuſſchen nam het ſchudde van de aerde niet af, maer verdubbelde in tegendeel, ſoo dat op den 15. van Auguſtus, zijnde een Sondagh, de Stadt Angori, met een ſchrickelijck gedonder onder de Aerde, en ſwarvel winden in de Lucht, ſoodanigh is bewoogen geworden, dat niet alleen over-al menichte van Schoor-ſteenen, Huyſen, Stallen, maer oock ſelfs de Mueren van de Stadt om verre geſtort zijn; gelijck mede het Slot ſelfs, ſtaende op een Berg, door dit ſelfde onder aertſch gewelt, aen veel plaetſen ter neder gevallen is, hoewel alleenigh met ſchade en verlies van twee Menſchen,

dewijl

dewijl een yeder tijdelijck genoegh gewaerschouwt, sich uyt de Stadt, op het vlacke velt begeven had, al-waerse sich onder Tenten en Paviljoenen onthielden. Daer na op den 28, des nachts (hoewel het daveren over was) quam'er een geweldige stoot, en op dien selven dagh, omtrent den avont, noch een, en dit geschiede drie dagen daer na weder, omtrent den middagh, met drie geweldige stooten na malkanderen, en die seer geweldigh, omtrent drie Minuten na een: Waer door de Rotsen spleeten, en geweldige steenen van 700, 800, en duysent ponden gewichts, van de selve af vielen; onder dies opende sich de Aerde, uyt de welcke seer blaeuwe swavelachtige vlammen voort quamen, die een onverdraeghlijcke stanck van sich gaven. Het gejammer van de vertsaegde Menschen was niet uyt te drucken, begevende sich een yeder op de Geberghten en steen-klippen, om aldaer voor dese verschrickelijcke uyt-waessеminge vry te zijn, soo dat de Stadt geheel ledigh van Volck bleef, blyvende alleen de Overste van de Turcksche besettingh daer binnen; die sonder gevaer van hun hoofden te verliesen, hun Besettingh niet derfden verlaten. Evenwel is de schade, daer ter oorsaeck van de slechte Huysen, die van aerde en kley op-gemaeckt, en laegh zijn, soo groot niet geweest, als wel op verscheydene andere plaetsen, die geheel over-hoop geworpen zijn.

In Bolla, de Hooft-Stadt van het Koninckrijck Pontus, daer het Hof van Mithridates is geweest, heeft men over de 1800. dooden, onder het vervallene puyn gevonden, onder de welcke 60. of 70. Koop-lieden, soo Arminiers, als andere Anatolijten zijn geweest. Castomme op de swarte Zee, is met de doodt van menichte van Menschen, en het invallen der Gebouwen, meest geheel verwoest. Een Dorp Bayzazer en Amias, is geheel in-geswolgen of bedeckt, behalven weynige Menschen die daer afgekomen zijn. Meer andere Plaetsen zijn in-gevallen of overstort, maeckende alle een onwaerdeerlijcke schade uyt. Isamo en Tochete hebben oock seer veel schade geleden, van de welcke in de laetste een seer heerlijck Gebouw van den Cham of Carnasser, met het dooden van wel 50. persoonen ingevallen is, en van de rest, soude het verlies wel op 6000. dooden staen. Op een dagh reysens van daer, is een vermaerde Stadt Nabuzzio, of soo andere willen Nauzze, genoemt; leggende tusschen twee Bergen in een Dal, in een oogenblick, alzoo luchtgaten in de Bergen waren, met assche en puyn geheel overdeckt, latende maer een oudt Serralio staen. By het Geberghte Taurus is een Stadt, daer een Armenisch Patriarch sijn verblijf hieldt, met 4. of 5.

Dorpen, geheel te gronde gegaen. Dese Aerdtbevinge heeft geduert van den 3. Julij, tot den 13. van September, wanneer in de nacht een kleyne stoot gegeven wierdt, maer daer na al het gedaver af nam.

Toneel des Oorloghs.

4. In Duytslandt, IN het Jaer 1670. op den 17. van Juny, wierdt een Aerdbeving meest door geheel Duytslandt gevoelt. Van Augsburgh tot Bambergh, en te Donaweert, schudde de Aerde gelijck een wiege, soo datter (gelijck men wil) de klocken in de Toorens van luyden. In Tirol, tot Hal en elders, waren oock Aertbevingen, die geheele 14. dagen duerden, en dat somwijlen 3. of 4. uren achter een, op eenen dagh. Men stelde Bede-gangen in; maer die schenen te swack, tegens dat gewelt; door het welcke veel Inwoonders en Borgers bedorven wierden. Tot Inspruck liep het al ter Stadt uyt watter was, dewijl selfs de Stadts Mueren en Poorten ter neder storten; soo dat de Lieden geheele 14. dagen op het vlacke velt, onder den blaeuwen Hemel sich moesten onthouden, dewijl oock de Bergen, niet veyligh genoegh voor hen scheenen te zijn: Wanneer dese Lieden weder binnen Inspruck quamen, sagh yeder met treuren en droefheydt de schade die zy in het by-sonder, en de Borgery in 't gemeen, geleden hadden aen. Tot Venetie wiert het op dien tijt mede gevoeldt, maer het veroorsaeckte geen schade of ongemack.

Ibidem.

5. In Italie. IN het Jaer 1672, terwijl Hoogh-en Neder-Duytslandt sich door den Oorlogh van Vranckrijck beweeght vonden, schudde en beefden een gedeelten van Italien, door inwendige Aertbevingen. Tot Rimini bysonderlijck, is het beven seer verschrickelijck geweest, en deden aldaer veel Menschen, in de Kercke te samen gekomen zijnde, sneuvelen, en dat door dit voorval. Het gebeurden op den witten Donderdagh, dat het Volck yveriger, en met menichte ter Kercke komende, de Stadt seer schrickelijck door een Aertbevinge wiert ontsteldt, waer door behalven een onnoemlijck getal Huysen, in een oogenblick instorten, de Domo van de Paters Theatinen, de Parochiale van Santa Agnes, Santa Apollonia, Santa Maria Della Goma, Santa Innocentia, Santa Bartholomeus, Santa Bernardino, die van de Pater Soccolanti, Santa Maria della Calonna buyten de Poort, de Capelle van St. Anthonio di Padoa,

doa, die van Sante Croce, en die van Stimate, alle welcke tot de gront toe neder geslagen, gelijck oock de meeste aensienlijcke Gebouwen der Stadt vernielt wierden. Het getal der dooden, van alderhande slagh, wierdt tot op 700. begroot, zijnde de meeste in de Kercken gesneuvelt, behalven noch ongelijck veel meer gequetsten; Eenige onder het puyn als begraven, wierden noch half Ziel-togende uyt-gehaelt. Fano wiert mede doch niet soo swaerlijck aengetast, daer het Dack van de Domo in-storte, met de doodt van 7. Edelen, en 26. andere persoonen. Pesaro Sinagaglia, en meer andere Plaetsen, hebben daer gevoelen van gehadt.

Maer een veel grooter Ongeval geviel in dese tijdt het Eylandt Stanchio, in de Archipelago gelegen, en wel 60. mijlen in het ronde groot, eertijds seer vruchtbaer in Olye, Wijn, en meer andere Vruchten, Vee en Volck, en met schoone Havens voorsien. Dit Eylandt dan, wiert eerst door een af-grijslijcke bevingen geschud, en daer door alles omverre en over-hoop geworden. Het geheele Landtschap beefden soo geweldigh, dat niemandt op sijn beenen konden blyven staen; noch vluchten, om sich na eenige verzeeckerde plaetsen te begeven; maer yeder most blyven daer hy was, en leggen daer hy lagh, met de schrickelijckste verwachting van de geheele werelt. Daer op begost de Aerde aen verscheydene plaetsen te borsten, en eerst een verschrickelijcken roock, en vervolgens een soo geweldige vlamme, als of die uyt den mont der Hellen voort-quam, op te geven. Dit uytwerpen van vlammen, vuur, en steenen, een goede wijl geduert hebbende, wierdt alles door een schierlijck op-borrelende water gulp gedooft. Wanneer dit op verscheydene plaetsen geschiede, wierdt daer door het gantsche Eylandt in korten tijdt overstroomt, en allengs in de groent gewelt, in voegen men weynigh dagen daer na, niet meer dan de spitse van een Tooren sagh uyt-steecken. Met het sincken van dit Eylandt, zijn oock meest al de Inwoonders, behalven weynige, gesneuvelt en vergaen, welcke weynige op dien tijdt met een Vaer-tuygh in de Haven lagen, en door tegen windt niet voort konden, wat zy oock deden, voor en al eer de Zee het geheel Eylandt overstroomt had. Meest al de Eylanden in de Archipelle, hebben dese Aerdtbevinge gevoelt, en hun deel daer van gehad, maer Tenedo wel by-sonderlijck, alwaer de Kercken, Toorens en Huysen, met menichte ter neder gestort zijn, oock die beroemde Sterckte, aldaer ten tijden als het Eylandt noch onder de Venetianen stondt, door den beroemden Lazaro Mocenigo op-gerecht. *Ibidem.*

6. Eylandt door de Zee ingeswolgen.

7. In Murcia. In het selfde Jaer zijn in het Koninckrijck Murcia in Spangien, oock seer swaere Aertbevingen geweest; verselt met een langh aenhoudende Orcaen, soo men het noemt: Door welcke ongevallen, behalven de schade aen Boomen, seer veel Menschen en Beesten, vernielt en verplettert zijn geworden. In de Stadt Origuela zijn eenige Kercken, en meest al de Huysen neder gestort en vernielt.

Ibidem.

8. Op Corfu. Het Eylandt Corfu, van ouds Corcyra, is in het Jaer 1674. in het begin van February, door een seer swaere Aertbevinge beweeght geworden, door de welcke in een Dorp wel 400. Huysen om verre geworpen, en wel 200. Menschen onder de puyn hoopen gebleven zijn.

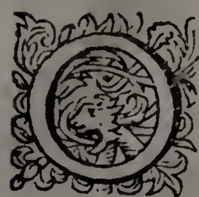
Ibid.

9. Andere Ongevallen. Aldus hebben wy dese drie ongevallige Hooft-stoffen verhandelt, nu sou'er de Lucht aen onbreeken, die mede wel gewoon is, tot straf van hun boosheden, den Mensch sijn plagen toe te brengen, hier van hebben wy menichten van Voorbeelden, soo menichmael swaere Pestilentien, en sterften, die enckele Kerck-hoven van treffelijcke Steden maecken. de Stad Leyden geduerende haer Beleg, is boven haer hongers-noot en andere ellenden, swaerlijck door Pest aengetast. In het Jaer 1603. zijn tot Londen alleen, van de Pest 34000. Menschen, behalven noch over de 4000. van andere sieckten gestorven. Leyden heeft by onsen tijdt, weder een swaren stoot, beneffens Amsterdam, en andere Hollandsche Steden gehad; Maer al dese gaet de sterften tot Napels, in het Jaer 1656. te boven, alwaer eer de Herfst aenquam (indien men de Jaerlijckse Schrijvers gelooven mach) over de achtmael hondert duysent Menschen gestorven zijn. De uyt-breydinge hier van, is by andere Pathetisch, en treurigh genoegh gedaen, beneffens die van de ellenden, en hongers noot, die ter oorsaeck van de algemeene verlegentheyt, lichtelijck te begrijpen is.

Het

Het zesde HOOFT-STUCK.

Van Verschijningen, en diergelijcken.

OF'er eenige Verschijninge van Geesten zijn, trecken veele in twijffel, hebbende oock eenige redenen, om hun gevoelen te beweeren. Tegens dese schijnt de ondervindinge, met tegen-redenen gestijft, te strijden; wat ons aengaet, wy zijn hier niet om dat geschil te beslechten, en brengen alleenigh voort, het gene ons de geschicht-boecken mede deelen. Noch krachtiger zijnse tegens de Toveryen gekant, daer andere weer even hard tegens zijn, wy laten het een en het ander de Wijselingen bereden-twisten; en wapenen ons met het gesagh van andere, sonder yemants gemoedt en goetduncken te verbinden, en volgen alleen den wech die ons gewesen wort.

Munsterus verhaelt dit van Marcomirus, Koninck der Francken, dese 1.
sijn Offerhande gedaen hebbende, wiert door een Godt-spraeck vermaent, met zijn volck sich te begeven (dewijlse van woon-plaets stonden te veranderen) naer een Landt-streeck, daer de Rhijn in de Zee valt, alwaer hem een gewenste rust-plaets te vinden stont; En op dat hy op dese saeck te seeckerder mocht gaen, komt'er een Toveresse by hem, Alruna genoemt, die hem tot het selfde aen-maende. Dese Vrouwe zou door haer konst te wege gebracht hebben, dat den Koninck des nachts een gesicht verscheen, zijnde een gedaenten van een Mensch met drie hoofden, namentlijck het hooft van een Arent het hooft van eene Padde, en dat van een Leeuw. Het hooft van den Arent sou tegens Marcomirus gesecht hebben: uw Geslacht, ô! Marcomirus, zal my t'onderdrucken; den Leeuw vertreden; en den Padde dooden. Door welcke woorden beteeckent wierden, dat zijn Nakomelingen de Heerschappy over de Gaulen, over de Romeynen, en over de Duytsche verkrijgen zouden. De waerheydt hier van laten wy in sijn wesen, en om dat de oudheydt gemeenlijck fabuleus en versierachtigh is, keeren wy ons tot varsscher dingen.

Verschijning aen Marcomirus.

Anthonio de Torrequemada, geleert Spangiaert, verhaelt ons in zijn 2.
Hexamerone, dese Geschichte. In de plaets secht hy (of yemandt die hy in voert) daer ick gebooren en op-gevoet ben, was een persoon van

Schadelijke vervloeckinge.

aen-

aenſienlijcke geleertheyt, die twee kinderen had, een van de ſelve mocht omtrent de twaelf of dertien Jaren oud zijn, dewelcke de een of de ander boevery aen-rechte, daer de Moeder ſeer over gemoeyt was, datſe na eenige gramme woorden, het kindt voor den Duyvel wenſchte, biddende menichmael dat hy den Jongen van voor haer wech wilde voeren. Dit geſchiede omtrent thien uren in den nacht, die ſeer doncker was: en dewijl de Moeder niet op-hielt van haer Jongen te vervloecken, begaf hy ſich, wel bevreeſt zijnde, uyt ſijn Moeders geſicht, naer de plaets van het Huys, alwaer hy, uyt de oogen verdween, ſoo datmen hem niet konde vinden, hoe nauw oock naer hem geſocht wierdt, daer men ſeer over verwondert was, want de poorten waren rontſom gesloten, ende geen uytgangh waſſer open. Ten eynde van twee uren, de Vader en de Moeder in een groote benautheydt zijnde, hoorden een groot gerucht in een kamer, die boven hun hooft ſtondt, en het kindt jammeren en kermen, als groote pijn lijdende; zy begaven ſich daer heen, en hebbende het gemack met een ſleutel op-gesloten, dewijl de deur toe was, vonden zy den Jongen in een ſtaedt, dat het een ſchrick was hem aen te ſien: want behalven dat zijn kleederen t'eenemael waren geſcheurt, ſoo was ſijn aengeſicht, zijn handen, en genoegſaem zijn geheel Lichaem ellendigh gekneuſt, en als met doornen gekrabt, zijnde hy ſelve ſoo ontſtelt en buyten ſich ſelven, dat hy die geheele nacht niet weder konde bekomen. De Vader en Moeder verbonden hem, ten beſten zy konden, en deden alles tot zijn onderſtandt. Des morgens wanneer het ſcheen dat de Jonge weder by zijn verſtandt was, vraegde men hem, wat hem gebeurt was, waer op hy antwoorde, dat zijnde op de plaets, hy eenige leelijcke en verſchrickelijcke perſoonen by ſich had geſien, dewelcke ſonder te ſpreecken hem in de Lucht hadden opgenomen, met ſulck een lichtheyt en geſwintheyt, datter geen Vogel in de Werelt was, die ſoo ſnel vliegen konde, en dat dalende op ſeecker Geberghte, vol doornen, zy hem door deſe prickelen, van de eene tot de andere zijde hadden geſleept: Soo datſe hem in dien ſtaedt hadden gebracht, in de welcke zy hem ſagen, en zy zouden hem gewiſſelijck gedoot hebben, ten waren hy, in deſe uytterſte benautheyt, Godt van herten aengeroepen had. Hier op hadden hem de Geeſten weder in de Lucht op-gevoert, en door een kleyne venſter in deſe boven kamer gebracht, daerſe hem gelaten hadden, weder uyt vliegende, daerſe ingekomen waren. De Schrijver ſeght, deſen Jongen langh daer na gekent te hebben, zijnde door te groote quelling die hy had uyt-geſtaen,

zedert

zedert altoos doof, en feer qualijck gedaen, en wordende noyt weder, gelijck hy te vooren geweeft hadde. Hy had oock niet gaerne dat men hem defe dingen weder in gedachten bracht, dewijl fijn fchrick daer door vernieuwt wiert.

Dewijl wy, buyten onze verwachtinge, in defe Stoffe van vervloeckkinge gevallen zijn, moeten wy noch eenige diergelijcke Voorbeelden by brengen, op dat men mach fien, van wat een fchadelijck gevolgh foodanige vervloeckinge zijn, en de Ouders mogen leeren, hier omtrent niet lichtvaerdigh te zijn, en de kinderen hunne gramfchap niet te verwecken.

Het is by onfe geheugenis, feght *Hondorfius*, tot Nieuburgh gebeurt, dat een Moeder, uyt gramfchap tegens haer Soon feyde: gaet, dat ick u noyt levendigh weder fie, ende dat de felve Jongelingh, dien felven dagh om te baden in het Water gaende, daer in verdroncken is, en zijn Moeder doot te huys gebracht wiert.

Noch fchrickelijcker Voorbeelt verhaelt *Cæfarius*, van Ouders die gedurighlijck hun Soon toe-wenfchten, dat hem de Duyvel mocht wech voeren, dewelcke oock alzoo vervoert is geworden, fonder dat hy oyt van hen weder gefien is.

In een vermaerde Stad van Meyffen, is het gebeurt, dat een vergramt Vader, tegen fijn Soon, die fich wat te traegh toonde om fijn bevelen uyt te voeren, feyde: Ick wenfch dat ghy dan noyt u voeten van die plaets verzet. Dit viel foo uyt, de Jonge bleef aenftonts, foodanigh op die plaets vaft gehecht, dat hy met geen gewelt van daer te bewegen en was; en dewijl hy zijn Lichaem niet konde buygen om te fitten, was men genootfaeckt een leen-bedde te maecken, daer hy tegen ruften mocht. In defen ftaet was hy geheele drie Jaren, ten eynde van de welcke, hy, door Godts genade, foo verre quam, dat hy zijn Lichaem buygen konde. Aldus fittende, heeft hy noch vier Jaren door gebracht, zijnde weynigh van fpijze, en t'eenemael mager, en uytgeteert van Lichaem. Eyndelijck is hy na verloop van defe feven Jaren, namentlijck op den 11. van September, in het 1552 Jaer, feer Chriftelijck geftorven.

Honfdorfius.

Seecker vergramde Moeder, wenfchten haren Soon het heylige Vuur toe, en nauwelijcx waren defe woorden gefproocken, of de Soon wiert door Vuur aengetaft, en ter dood verteert. Meer diergelijcke Voor-

beelden vinden wy, maer om dat de selve buyten onse bestellinge zijn, willen wy daer niet langh op staen. Wy komen dan weder tot verschijningen.

In een Plaets in Spangie, genaemt Fuentes de Ropel, was een Edelman van groot gesagh, Anthonio Castillo, een van de moedichste en stoutste Mannen die daer omtrent mochten gevonden worden, gelijck hem de Schrijver seght, in groote gevaren gesien te hebben, daer hy sich dapperlijck uyt redderde, maer om dat hy niet wel ongelijck verdragen konde, was hy by eenige luyden niet wel gewilt, om welcke oorsaeck hy altoos wel op zijn hoede was. Op seeckeren tijdt gingh hy uyt zijn huys, wel versien, hebbende een lichte halve Lancie in de handt, naer een ander Dorp Villa Mieva genoemt, alwaer hy zijn saken verrichte, tot dat hem de nacht overviel, die seer duyster was, evenwel niet tegenstaende het soo laet was, besloot hy na zijn huys te keeren. Op het uyt-gaen van dit Dorp, vandt hy een kleyne Eremitagie, met een Cappelleke, hebbende seeckere houte Tralien voor de openingh, en een Lampe van binnen brandende. Anthonio Castillo wilde hier niet voor by gaen, sonder zijn Gebedt aldaer te doen, en reed derhalven te paert daer naer toe, en begost zijn Gebedekens aen te vangen. Hy aldus te paert sittende, en zijn oogen binnen in de Cappelle slaende, sagh daer drie Geesten, in het midden uyt de aerde op-rijsen, hebbende de hoofden bedeckt, en alzoo op die plaets staende blyvende. Hy bleef hen een weynigh staen aensien, siende hun hayr onder hun hooft-decksels blincken; eyndelijck went hy zijn paert, en begost zijn wech te vervolgen, alzoo hy al eenige schrick in zijn leden begost te voelen. Hy aldus weder op wech zijnde, en voor uyt siende, sagh dese drie Geesten of schijnsels op den wech een weynigh voor hem gaen, schijnende hem geselschap te willen houden. Hy sich aen Gode in zijn hart bevelende, wende zijn paert nu naer dese, dan naer die zijde, maer waer heen hy sich wende, hy had dese spooksels voor sich.

Hy nam eyndelijck moedt, reed op hen aen, om hen met zijn Lancie te keer te gaen, maer zy waren en bleven voor hem, als ofze zijn schaduwe waren, sonder dat hy hen achter halen konde: reed hy sacht, zy gingen soetelijck, reed hy sterck, zy gingen snel voort, bleef hy staen, zy oock, in voegen hy sich van dit geselschap niet konde ontslaen, tot dat hy aen zijn huys quam, aldaer selfs zijnde afgestegen, en hebbende de poort geopent, om in een Voor-hof te gaen, vandt hy de schijnsels noch al voor sich. Eyndelijck gaet hy in huys, en in een

Kamer daer zijn Vrouw was, maer soo als hy in de Kamer quam, verdweenen de Geesten. Hy binnen komende, was soodanig verschrickt, en in zijn gelaet ontstelt, dat zijn Vrouw hem terstondt vraeghde wat hem bejegent was, meenende dat hem zijn Vrienden eenige ongeneugt hadden aengedaen. Maer hy, sonder haer veel berichts te geven, deed terstondt een van zijn beste Vrienden, een Man van gesagh, en Letteren, by sich ontbieden. Dese vermaende hem de schrick en vreese, die hem bevangen had, af te leggen, en bracht hem tot eten, en voorts tot zijn bedde, alwaer hy hem liet, hebbende een brandende kaers op zijn tafel, en genoeghsaem in slaep zijnde: Maer nauwelijcks was dese Vriendt uyt de Kamer, of Castillo begost weer om hulp te roepen, waer op yeder weder in de Kamer vloogh, tegens de welcke Castillo verhaelde, dat soo haest als zy vertrocken waren, dese drie gespenssen weder gekomen waren, en rapende de aerde van de grondt, hem die in het gesicht geworpen hadden, gelijckze hem inder daet het gesicht vol aerde en sandt sagen. Zy lieten hem dan noyt meer alleenig, maer sulcks konde hem evenwel ten uyttersten niet baten, want 't zy van de schrick, 't zy van eenigh ander toeval, ten eynde van seven dagen, was de Heer Anthonio Castillo een Lijck, sonder datmen eenig teecken van koorts of diergelijcke, aen hem had konnen bemercken.

3. Geschiedenis van Ayola.

Deselve *Torrequemada* verhaelt oock het volgende, waer van hy seght, als toen noch getuygen tot Bologna in het leven te zijn geweest. Het geen een aensienlijck Edelman Jan Vasques de Ayola gebeurt sou zijn. Soo als dese Ayola noch een jongh gesel was, en tot Bologna in de Hooge Schole quam, met twee andere jonge Spanjaerden, om in de Rechte sich te bevlytigen, bevonden sich dese drie Gesellen seer verlegen, dewijlze geen Kamer konde vinden, om daer bequamelijck op te woonen. Terwijl zy besich waren daer naer te soecken, ontmoeten zy drie of vier Edel-lieden van Bologna, diese vraeghden, ofze nergens een verblijfplaets voor hen wisten, om sich daer op te onthouden, daer by voegende, dat zy vreemdelingen, en eerst aldaer aengekomen waren. Naer eenigh bedencken, antwoorde een van de Bolognesen, datter wel een seer treffelijck Huys was, daerse wel en bequamelijck in souden konnen woonen, sonder datse een stuyver daer voor souden behoeven uyt te geven, en met dit woort, wees hen een schoon Huys, in de selve straet, dat geslooten en van niemandt bewoont was, het welcke zy seyde datse hen gaerne souden willen laten bewoonen. De Spaenjaerden bleven verbaest en verwondert staen, meenende dat men den spot met hen stack,

 maer

maer een ander van dese drie Bolognesen, siende hun verwondering, wilde hen uyt den droom helpen, seyde: dese Edelman inder daet boert met u lieden; want het is wel twaelf Jaren, dat dit Huys heeft ledigh gestaen, sonder dat daer yemandt in-gewoont heeft, en datter oorsaeck van eenig gespens of spoockeryen, dat aldaer op een schrickelijcke wijse vernomen wordt, invoegen daer niemant in dueren kan, en de Huysheer het selve als met de voet stoot, dewijler niemandt kan gevonden worden, die daer selfs den tijt van eenen nacht sou derven overbrengen. Ayola hoorende dese redenen, gaf tot antwoort, indiener anders geen schortingh aen is, laetse ons maer de sleutels geven, en wy zullen daer te samen in gaen woonen, daer kome van dat wil. De Bolognesen siende hun besluyt, antwoorden, indien zy het begeerden, dat zy souden maecken, dat zy de sleutels kregen, met veel aenbiedinge meer; en siende hen volstandigheyt in hun besluyt, gingen met hen by den Eygenaer, en eyschten hem de sleutels af, die gewilligh was hen de selve te geven, maer willende toonen een goet Christen te zijn, hen niet liet het gevaer, dat zy liepen, voor te stellen; Maer siende dat de Spangiaerden niet deden als daer mede te lachen, opende hy hen het Huys, en setten hen verscheydene nootwendige dingen by, om op hun gemack te woonen, by de welcke zy de andere nootsaeckelijckheden voeghden, die hun ontbraecken. Zy nu daer in zijnde, namen elck hun Kamer in, komende alle uyt op een seer schoone Zale, en kregen een vrouw buytens Huys, die hen drincken en eten beschaften, dewijl zy in gantsch Bologne niemandt konden vinden, die hen daer binnen wilde dienen.

Geheel Bologne was verwondert, over dit stout bestaen van dese Spangiaerden, die weder met al de Bolognesen den spot dreven, dewijler meer dan dertigh dagen voor-by gingen, datse spoock noch spoocks-gelijck vernamen, en voor gewis hielden, dat al het geen men daer van sprack, spotterny, of dat al de Bolognesen sot waren. Eyndelijck ten eynde van desen tijdt, soo als de twee mackers van Ayola te bedde, en in hunne rust waren, en Ayola alleen tot aen den middernacht met Leeren en Studeren besich was, hoorde dese omtrent dien tijdt een groot gerucht, als van veel keetens, die bewoogen wierden. Hy hier over inder daet een weynigh verbaest zijnde, seyde in sich selven: hier zullen de spoockeryen voor den dagh komen, en besloot aenstonts sijn gesellen op te wecken; maer terstondt schoot hem weder in gedachten, indien hy dat dede, datmen sou meenen, dat het hem aen moedt ont-

bracks;

brack; en besloot derhalven alleen af te wachten, wat'er van quam. Hy dan met aendacht naer dit gerammel van de keetens luysterende, vernam dat het van de voornaemste trap van het Huys quam, dewelcke uyt-quam op een groote plaets, en in de Saele. Hy sich dan van ganscher harten aen Godt bevelende, nam zijn degen en schildeken in de eene, en de kaers met de kandelaer in de d'andere handt, gingh soo uyt zijn Kamer, en setten sich te midden in de Zaele, om dat de keetens, hoewel zy een groot gerucht maeckten, evenwel lancksaem voor den dag quamen, soo dat hem het wachten begost te verdrieten. Hy in dese gestaltenis staende, vernam eyndelijck aen de poort van de trap, een verschrickelijck gesicht, het welcke hem de hayren te beigen dede rijsen, en een kille-bevingh over al de leden joegh, want hy sagh de gedaente van een groot Lichaem, dat niet als in beenderen, als een sceleton bestondt, gelijck men gemeenlijck de doodt uyt beeldt; hebbende aen de voeten en aen het lichaem dese keetenen, die hy sleepte, en sulck een gerucht maeckten. Het bleef aldaer ten eynde van de trap stille staen, en Ayola weeck mede niet een voet van zijn plaets, siende malkanderen aen. Ayola weder wat moedt krijgende, dewijl het schijnsel sich niet roerde, begost eenige besweeringe naer de Roomsche wijse voor den dagh te brengen, en vraeghden eyndelijck wat hy begeerden en aldaer socht; indien hy zijn dienst van noode hadde, hy was daer, om alles te doen dat hem geverght wiert. Het gespoock sloeg daer op de armen kruys-gewijs over malkanderen, en toonde dat hem dese woorden aengenaem waren, en het scheen dat hy sich hem aen-beval. Ayola vraegde of hy wilde dat hy ergens met hem sou gaen? Het gesicht daer op boogh het hooft, in teecken van toestemminge, en wees naer de trappen, waer langhs hy gekomen was. Ayola seyde daer op, gaet dan voor, en ick zal u volgen waer gy wilt. Het gespoock dan begost sich om te keeren, en weder te gaen van waer het gekomen was, doch seer langhsaem, ter oorsaeck van de menichte van keetenen, de welcke hem na-sleepten. Ayola volghde al na, maer komende te half wegen van de trap, soo gingh zijn kaers uyt, 't zy door de wint, of door iets anders, of om dat hy die uyt schrick van sich alleen in sulck een geselschap te sien, ergens tegen had gestooten; immers hy bleef daer in het doncker, en naermen heeft te gelooven, wel verschrickt; maer echter een moedt nemende, seyde hy tegens het schijnsel, gy siet dat mijn kaers uyt gegaen is, ick gaese weder op steecken, indien gy my hier wilt wachten, ick zal terstondt weder keeren. Aldus gaet hy

 heen,

heen daer het vyer lagh, en ontsteeckt de kaersse, en gaet soo weder naer de trap, daer hy het geraemte gelaten had, en oock weder vand, en alzoo te samen af-gaende, quamen zy door het Huys op een plaets, en voorts in een grooten Hof, daer het gespoock ingingh, en van Ayola gevolght wierdt. Maer om dat hy wist, dat'er een put in het midden stondt, begost hy al te vreesen, of hem dit gespoock, uyt Duyvels bedrogh niet daer heen troonde, om hem daer in te werpen, en bleef derhalven een weynigh staen: Maer het gesicht sich naer hem omkeerende, dede hem een teecken dat hy volgen zou, tot aen seecker gedeelte van den Hof, gelijck hy dede, en zy alzoo te samen ten midden in den Thuyn gekomen zijnde, verdween het schijnsel. Ayola nu daer alleenigh staende, begost het spoock te roepen, maer kreegh geen antwoort, wat protestatien en bewegingen hy dede; Eyndelijck, siende dat het niet weder te voorschijn quam, begaf hy sich weder te rugge, en gingh zijn mackers op-wecken, die noch even vast in slaep waren, dewelcke hem siende soodanigh ontstelt, en in sulck een schijn, als had hy de doot op de lippen, gaven hem yets tot zijn verquickingh, een weynigh Confijt om te eten, en wat Wijn om te drincken, hielpen hem voorts naer bedde, en vraeghde hem vorders wat hem letten. Hy verhaelde hun wat hem gebeurt was, en versocht tegen niemandt daer van te spreecken, om datmen hem niet gelooven zou; Maer om dat het een Voorval was, datmen qualijck verswijgen konde, heeft d'een of d'ander van hen lieden, sulcx hier of daer verhaelt, soo dat het gerucht daer van, haest over-al verspreyt was: Soo dat'er de Stadt Vooght eyndelijck kennisse van kreegh, die daer over benieuwt wiert, de waerheyt daer van te weten. Hy dan doet Ayola by hem komen, om hem onder Eede te verklaren wat van de saecke was, gelijck Ayola dede; seggende hem hoe alles geschiet was. De Stadt Vooght vraeghde hem vorders, of hy de plaets wel sou konnen aenwijsen, daer het spoock verdweenen was. Ayola seyde van ja, en dat, gelijck den Hof vol alderhande wilt kruyt stondt, hy vijf of ses handen vol van het selfde uyt-getrocken, en aldaer gelaten had, om de plaets altoos te konnen weder vinden. De Stadt Vooght en eenige andere, die aldaer tegenwoordigh waren, begaven sich daer naer toe, vindende aldaer het kruyt leggen, deden daer in de aerde graven, om te sien, of ze eenigh geheym konden ontdecken; maer lange hadden zy niet gegraven, of zy vonden een kist, en in de selve een geraemte, gelijck het gene was, dat Ayola gesien had, met de selve ketenen om en aen, het welcke zijn seggen geloof dede geven.

Men

Men dede voorts onderſoeck, wat dit voor een Lichaem mocht zijn, dat boven gemeene grootte, aldaer zoo met ketenen beladen, geleght was, maer men konde daer geen beſcheyt van krijgen. De Stadt Vooght dede het terſtondt van daer nemen, en in een Kerck begraven: zedert wierdt in dat Huys niets meer geſien of gehoort. Ick ſou meer van diergelijcke Verſchijningen konnen by-brengen, maer ick twijffele dat de ſelve al in onſe Taele te vinden zijn: een van deſen aert, moet ick uyt den *Huphormio van Berclaius*, met de ſelve trouwe, waer met hy die verhaelt, hier by-brengen.

In ſeecker plaets (die hy niet noemt) wierdt eenigh krijghs-volck in Beſettinge geleght, een van de Hop-lieden dewelcke niet wel na zijn ſin geherbertght was, gaet de Stadt door, en de wallen om-wandelen, en quam by geval een ſeer aenſienlijcke Wooninge te ſien, die onachtſaem geſloten, en wel onbewoont ſcheen. Hy vraeghde of daer niemandt en woonden, en verſtaende van neen, onderſoeckt daer de oorſaeck van, en kreegh tot bericht, dat een vreeſlijck geſpoock, dat aldaer omging, de Inwoonders daer buyten hieldt. Hy een onvertſaegt Man zijnde, ſcheen daer weynigh na te vragen, en liet ſich voorſtaen, wilde men hem ſulcks toelaten, hy wilde zijn verblijf daer wel nemen; immers hy ſoude het voor eenen nacht wel beſoecken. Volgens zijn begeerte, kreeg hy daer verlof toe, en gingh met zijn dienaer (niet ſonder groot mede-lijden van de gebueren, die hem al half doodt ſchatten) daer in. Hy verſorghde ſich tegens den nacht wel van vyer en licht, en ſtelde ſich in ſtaet om alles af te wachten. Wanneer hy nu al een goet gedeelte van de nacht, op d'een of d'andere wijſe had door gebracht, beviel hem de vaeck, ſoo dat hy ſich in zijn kleeren op een bedde, dat hy daer had doen brengen, wierp; maer lange had hy niet gelegen, of hy hoorde eenigh gerucht, en op ſiende, ſagh een groot Menſchen hooft aen de ſolder, dat al ſchuddende te met quam neder dalen, en omlaeg zijnde, op de aerde bleef leggen; aen een anderen hoeck van de kamer, ſagh hy een been, aen een ander, een arm, ginder een ander been, daer een anderen arm, en aen een ander oort, een romp te voorſchijn komen; al-welcke deelen al zidderende op de vloer neder-vielen, en te ſamen komende, een groot en geweldigh Lichaem uyt-maeckten, dat in een oogenblick volkomen op zijn beenen ſtondt, en met een groot ſwaert gewapent, die den Hopman ſcheen te lijf te willen komen. Deſe ſpringht moedelijck van het bedde, hoewel al een weynigh ontſtelt; weckt zijn dienaer, en beveelt hem op het licht te paſſen, en gaet met

4. Andere geſchiedenis van een Hopman.

zijn

zijn bloodt geweer desen nieuwen Reus tegen : Slaen en steecken was'er geen gebreck, maer of hy somwijlen dit groot gevaer te met al steecken bracht, die hem wel thienmael behoorden onder de voet te werpen, daer quam geen bloedt voor den dagh, noch liet zijn vyandt te meer hem te keer te gaen, en slagh op slagh te brengen, die hem even zoo veer beseerden, als de zijne sijn bloedeloosen tegenstander, soo dat dit een wonderlijck gevecht gaf. De dienaer paste ondertusschen op, met het licht gaende te houden, en was alsoo verwondert als zijn Meester; dat sulcke steecken en slagen soo weynigh konden uyt-wercken. Onsen vleeslijcken Campioen, wierdt ten laetsten door dit slaen en steecken soo vermoeyt, dat hy sich ruggelinghs over op het bedde liet vallen, gevende zijn bloedeloosen vyand alsoo de overwinningh; die echter niet liet den Hopman aen te manen, op een nieuw het gevecht te beginnen, maer als dese seyde niet meer te konnen, quam hem desen vyandt met andere wapenen aen-boort, willende dat hy sich dan aen hem overgeven, en sijnen Christus, daermen hem soo veel van wijs had gemaeckt, afsweeren sou. Den Hopman sulck een voorslagh hoorende, vloogh met een barst weder op, en seyde : eerder als sulcx te willen doen, tot der doodt te willen vechten; maer soo als hy sich wel dapperlijck meenden te weeren, vand hy geen tegenstander, want hy was verdweenen; daer hy niet droevigh, en sijn dienaer hartelijck blyde om was : die wanende sijn Heer dood, of doodelijck gequetst te zijn, geen ander staet maeckten, of het sou sijn beurt oock vallen; maer met zijn weder op staen, was die meyninge, en door het ontbreecken van den vyand, de vrees voor dat gevaer wech. De nacht wiert soo en soo doorgebracht, en op het rijsen van den dagh, begaf sich den Hopman weder uyt dit Huys, vindende alreets veel volcks voor de deur, dat begeerlijck de uyt-komst van dese nacht-twist verwachte, dat wel verwondert was, hem gesont en fris te sien. Hy liet niet, aen dees of geene, zijn weder varen te verhalen; maer de Wooninge evenwel behaeghde hem niet.

My is selve door eenen *Heer Duarte Goutieres*, die hier te lande, in eenige saecke van den Koninck van Portugael, als Agent gebruyckt wiert, verhaeldt, dat eenige jonge Edel-luyden, Portugeesen, daer hy een van was, de stoudtheyd hadde genomen, om met hun vier of vijfven, in een huys dat van spoockery besprooken, en daerom ledigh gelaten was, een nacht over te brengen. Zy te samen tegens den avondt daer in gaende, namen een van de voornaemste Kamers in, daerse begosten alderhande tijdt-kortingen aen te vangen, om ten minste alle gedachten van sich te drijven.

drijven. Terwijlze vast joelden en dartelijck speelden, hoordense eenig gewoel boven op een Schoor-steen, en als elck daer naer begost te luysteren, en daer over stilte werdt, hoordense een geroep daer boven, als of yemant riep *Cayeray*, sal ick vallen, of ick zal vallen. Een uyt den hoop, die door den Wijn daerse de Poppen mede uyt het hooft hielpen, stout geworden was, riep weder *Cay*, valt. Op het woort beginter in de Schoor-steen wat te rommelen en te vallen, en terstondt sagh men een leelijck of een af-grijslijck Menschen hooft op den haert vallen, doch dat aldaer niet bleef, maer om en door de beenen van dese jonge gasten soodanigh henen sweefde, dat elck van hen, totter dood toe verschrikt, om een goet heen komen sagh; eenige geraeckten, andere vielen van de trappen, en bezeerden sich seer: onder dese laetste was oock *d'Heer Duarte*, die sich soodanigh beseerde, dat hy zedert altoos een slim lijf gehad heeft. Aldus vergingh dese jonge borsten hun dartel bestaen, die weynigh beklaeght en van veele noch bespot wierden.

Alexander ab Alexandro, treffelijck Geleert Napolitaen, verhaelt twee Voorbeelden, van de welcke het eene in onse Tael bekent, en het ander (mijns wetens) niet is, zy zijn beyde van een Natuur? zoo kan ons het laetste voor beyde dienen. Een Vrient van hem, seght hy, een Man van achtinge en geloove, had een Vrouwe die door een sware quellinge aengetast waer, en als men hem ried dat hy sich naer de Baden van Luma sou begeven, om daer door genesen te worden, gelijck men die vermaerde Wateren veel toe-schrijft; versocht hy desen zijn Vriendt, dat hy hem derwaerts wilde vergeselschappen. Sy dan slaen te samen op wege, hebbende noch eenige andere hunne Vrienden tot geselschap. Zy bleven aldaer eenige dagen, geduerende dese reys, sich de siecke van dagh tot dagh erger bevandt, soo datse besllooten weder na Romen te keeren, daerse van daen gekomen waren. Soo als zy op wegh waren, nam de kranckheydt van den siecken, door de moeyelijckheydt van de reyse soodanigh toe, dat hy ten uyttersten versvackt zijnde, eyndelijck in een Herberge quam te sterven. Dese dewelcke hem vergeselschapten, dede hem met sulcke plechtigheden als de gelegentheydt vereyschte, en hun vermogen toeliet, ter aerden bestellen, in de Kerck van de plaets daer hy gestorven was, daerse oock eenige dagen bleven, om den Dienst over den dooden te laten doen. Wanneer nu alles gedaen en bestelt was, begeeft sich het geselschap weder op wegh om naer huys te reysen; Soo als hun de nacht overviel, werden zy genootsaeckt, in een Herbergh huysvesting te soecken, alwaer de Vriend van den dooden een kamer alleen

5. Voorbeeel den uyt Alexander ab Alexandro.

gegeven wiert, om te ſlapen. Hy te bedde gegaen, een kaerſſe op de tafel brandende, en noch geheel wacker zijnde, ſiet ſijn dooden Vrient voor hem ſtaen, zijnde ſeer ongedaen, en met de oogen diep in ſijn hooft. Deſe het bedde naderende, en ſijn Vriend aenſiende, ſonder een woort te ſpreecken, begoſt zijn kleederen uyt te trecken, die de ſelve inder daet ſcheenen te zijn, die hy in ſijn leven gedragen had, hoorende niet eens naer het geene hy die in het bedde leyde, hem al vraegde; Ontkleet zijnde, leyde hy ſich wel ſachjens by den verbaeſden Vrient, die niet wiſt wat hier van te dencken, en te ſeer ontſtelt was, om hem van het bedde te houden. Den doode naerdert hem evenwel, hoe ſeer hy te rugge weeck, en maeckte een gelaet van hem te willen omhelſen; Maer den andere zijnde nu op het uytterſte van het bedde geſchoven, wiſt anders niet te doen, als ſijn kleederen tuſſchen hen beyde te werpen, om deſen onverwachten by-ſlaep, ſoo veel als hy konde van ſijn lijf te houden, en begoſt hem vorder tegen te ſtaen. Den doode, ſiende den tegenſtant, den welcken hem deſe Vrient dede, ſagh hem met een ſtraf en vergramt gelaet aen, en ſich ſeer droevigh toonende, ſtondt wederom op uyt het bedde, vingh aen ſich weder te kleeden, en gingh ſoo heen ſonder dat hy oyt weder geſien is, latende ſijn Vriend in het bedde ſoo ſeer ontſtelt, door deſe ontmoetinge, dat hy daer door in een ſwaer en gevaerlijcke ſieckte quam te vallen. Hy had daer na geſeght, dat hy onder het af-keeren, een voet van den dooden Man geraeckt had, die hy ſoo koudt had gevonden als enckel ys.

6. Ander Voorbeelt van een Monnick.

Ick moet echter hier noch een ander Voorbeelt uyt den ſelven *Alexander* voortbrengen, hoewel mijn meeninge was, hier mede van hem af te ſcheyden. Hy ſegt dan aldus: Een ſeecker Monnick *Thomas* genoemt, met den welcken hy goede kenniſſe had, zijnde een Man van een ſeer goet en geſchickt leven, en woonende in een Klooſter by Lucca, in ſeecker Geberghte, kreegh op ſeeckeren tijdt geſchil met eenige andere Monnicken, om welcke ſaeck ſeer moeyelijck zijnde, begaf hy ſich uyt dat Klooſter, met meeninge om elders ſijn verblijf te nemen. Hy aldus door het dichtſte van dit Gebergte gaende, ontmoete een ſeer groot man, bruyn van aengeſicht, hebbende een langen ſwarten baert, dwalende oogen, en een kleet dat tot op de aerde by naer hingh. De Monnick vraeghde hem waer hy heenen wilde, en den andere gaf hem tot antwoort, dat hem ſijn Paert ontloopen was, ende dat hy zijn weg nam naer eenige vlackten, die aen de andere ſijde van het Geberghte lagen. Aldus gingen zy te ſamen tot aen een ſtroom, die dwars door een dal

henen liep, en uyt het selfde Geberghte voort komt; En om dat de selve seer diep, en op eenige plaetsen seer gevaerlijck was, gingen zy naer de ondiepten soecken, om over te geraecken, en meenende dat men de selve op seeckere plaets konde over gaen, wilde de Monnick sijn koussens en broeck uyt-trecken, maer de andere wilde dat niet toelaten, seggende dat hy de langhste van gestaltenis was, hy soude den Vader wel op sijn schouderen, sonder eenigh gevaer overbrengen, en hield soodanigh aen, dat het de Monnick langer niet konde ontseggen. Hy dan sich op sijn schouderen geset hebbende, wilde den andere te water gaen. Wanneer de Monnick sijn voeten quam te sien, daer hy tot noch toe geen acht op geslagen had, dewelcke geheel van een ander maecksel, als die van andere Menschen scheenen te zijn. Hy hier over in twijffel zijnde, wie hy mocht voorhebben, had sich gaerne van desen drager ontslagen, doch hy konde niet, dewijl den andere al in het water gingh, op die plaets daer de stroom op sijn diepste was. De Monnick Thomas hier over seer benaut zijnde, vand geen beter hulp-middel, als om sich selven van gantscher herten aen God en sijn Salighmaker Christus te bevelen, biddende dat de selve hem genadighlijck wilde verlossen; en in derdaet den andere bracht hem over het water, aen den anderen Oever, daer hy aenstonts verdween, met sulck een schrick en bevinge van de Lucht, dat sich het zandt van den Oever omkeerden, en de boomen die daer omtrent stonden, neder geslagen wierden. De Monnick bleef daer half doodt leggen; En zijnde eyndelijck weder tot sich selven gekomen, keerde weder naer sijn Klooster, daer hy uyt geloopen was, Godt danckende die hem van sulck een merckelijck gevaer verlost hadde.

In Spangie is een Edelman geweest, die wel bekent, en *Anthonyo de la Cueva* genoemt is geweest, dese was seer met Gesichte en Verschijningen gequelt, in sulcker voegen, dat hy door de geduerigheydt by na alle schrick en vreese daer voor verlooren had, hoewel hy evenwel noyt sonder licht in de Kamer was, daer hy sliep. Soo als hy op een nacht in sijn bedde lagh lesende in een Boeck, hoorde hy onder de koets eenigh gerucht, gelijck of daer yemandt onder was, en terwijl hy besigh was, om te bedencken wat dat mocht zijn, siet hy aen een sijde van de koets een Arm te voorschijn komen, die den arm van een Moor wel geleeck, dewelcke nemende de Kaers met de Kandelaer, de selve op de vloer sette, en alsoo uyt bluste. Hier op voeldt hy de Moor selve op het bedde klimmen, en sich by hem neder leggen; waer

7. Een ander van een Edelman.

over hy met den Moor aen het worstelen en tuymelen geraeckten, maeckende te samen sulck een gerucht, dat het Huys-gesin daer door ontwaeckten, en toequam loopen om te sien watter te doen waer; Maer dese vonden niet als *Anthonyo de Cueva*, zijnde soo afgement en nat van sweet, dat hy sijn adem ter nauwer noodt konde halen, uyt den welcken zy verstonden wat hem bejegent was, en dat het Gespoock op hun aenkomst verdweenen was. Wy zullen ons met dese tegenwoordige Voorbeelden, aengaende de Verschijningen vergenoegen, te meer om dat wy weten, dat dese dingen by veele niet gelooft, by andere selfs uyt gelacchen, of voor Toveryen, oock selfs voor bedriegeryen gehouden werden; selfs gelooven wy oock, dat'er veeltijds van het een of het ander wel wat onder loopt, daer wy elders Voorbeelden van gegeven hebben, en hier noch een of twee van by brengen zullen.

1. Vercierde Spoockeryen. Seecker Vrouwe in Spangie, willende s'nachts seer vroegh op staen, om eenige harer dingen vroegh en by tijdts te verrichten, belasten haer Dienst-maegt het vuur wel te reeckenen, op dat zy willende op staen, licht sou konnen krijgen. Zy dan twee of drie uren voor den dagh op gestaen zijnde, vandt het vuur soo schoon uyt gegaen, dat'er geen kaers by aen te steecken was, waer over de Dienst-maeght genootsaeckt was elders na licht uyt te sien. Dese dan gingh uyt den huyse, om te sien offe ergens licht sagh, maer geen vernemende, wiert op het laetste een lamp gewaer, die in een Kerck brande. Zy dan klopt aen het huys van den Koster, en de duer geopent zijnde, versocht dat haer kaers mocht ontsteecken worden. Ondertusschen haer Vrouw siende, dat haer dienstmaeght soo langh wegh bleef, door het vertoeven in het doncker verdrietigh wordende, nam een ander kaers, en gingh in een ander huys van haer goede bekenden, om die op te steecken, daer zy in gelaten wiert, en licht kreegh, keerende met het selfde naer huys, ter selver tijdt als de Dienst-maeght van de andere sijde met haer licht aenqaem. Alsoo het in de Somer was, waren dese beyde genoegsaem in het hemde. Een van de gebueren mede by geval seer vroegh opgestaen zijnde, en misschien noch de vaeck half in de oogen hebbende, sagen dese twee Menschen, Vrouw en Maeght, de eene van de eene, en de andere van de andere sijde aen komen, en beelde sich terstont in, dat het Geesten waren, en liete niet na des 's morgens daer wat wonders wat nieuws van te maecken, seggende eenige Geesten te hebben gesien, die in Processie om de Kerck gingen, hebbende wasse Kaersen in hun handen. Dit wiert al voort gepraet, en al pratende vergroot: sommige seyden daer

waren

waren acht, andere daer waren thien, andere twintigh, en meer gesien, onder de welcke noch wel eenige bekent souden zijn geweest, en alsoo gaf sulck een geringe oorsaack, een groot gerucht. Wy voegen hier noch dit, en noch een van een ander belangh by.

In een seeckere Stadt van Spangie, was een seer Rijck en Aensienlijck Edelman gestorven, de welcke gesonden wiert om begraven te worden, in een Klooster van dat geweft, de Statie was heerlijck en kostelijck na den staet van de Persoon. De nacht gekomen zijnde, was'er een Vrouw die haer verstandt verlooren had, en somwijlen naeckt door de Stadt liep, om datse al van haer Lichaem af scheurde datmen haer aengaf, de welcke sich door de koude gedreven, in de Kerck van dit Klooster begeven had, en sich daer soo wel in had weten te verbergen, dat de koster niet denckende dat'er yemandt in was, de duere toe, en dit dolle Wijf in de Kerck gesloten had. Gelijck de nacht al kouder en kouder wiert, begost de selve dit naeckte Mensch soodanigh in de huyt te bijten, dat de selfde, om meerder warmte te hebben, haer schuyl-plaets verliet, om beter plaets te vinden. Zy eyndelijck siende de Tombe van desen begraven Edelman, met een groot Fluweelen kleet bedeckt, en oordeelende, dat sulck decksel haer niet qualijck komen sou, kroop onder het kleet, en ging daer gerust onder leggen slapen, tot dat de Monnicken des 's morgens vroegh in het Choor quamen, om de Metten te singen. De dolle Vrouw wiert door het geluyt van de stemmen wacker, en kreegh een voornemen, om de Monnicken een schrick aen te jagen: Zy dan begost verscheydemael hart tegen de Tombe te kloppen, en een gerucht te maecken, als of'er een deel Duyvels by malkanderen waren, die het al op hun horens wilden nemen. De Priesters soo wel als de Prioor, kregen hier over een groote schrick, en hoorende dat het gerucht, onder hun Dienst even seer duerde, en dat het uyt of omtrent de Tombe van den dooden quam, besloten daer na toe te gaen, om te sien wat'er van was; Nemende Wasse kaerssen, en Wy-water mede, en gingen soo af naer de Kerck daer de Tombe stondt. De Vrouw hoorde hen wel komen, maer besloot het spel uyt te speelen, en hoe sy meer naderde, hoe meerder gerucht en getier zy maeckte, lichtende somwijlen het decksel van de Tombe op, en dat dan weder latende vallen, en dat alles onder het kleet dat ruym en groot genoegh was, om alles te bedecken. De Monnicken vielen aen het besweeren, en het besprengen van Wy-water, maer alles hielpt niet, het getier en het getaes was even groot, het welcke de schrick soo groot maeckten, dat nie-

9. Andere belacchelijcke Spoockeryen.

niemandt de Tombe genaecken derfde, selfs seyde de Prioor oock dat het reuckeloosheyt ware, de Tombe te willen gaen besien, dat'er veel swarigheydt sou mogen uyt ontstaen, en eenige swacke Broeders een doodelijcke schrick daer door krijgen mochten. Eyndelijck zy verboden daer aen te roeren, en keerden wederom hunne Metten te volvoeren.

De dolle sich verlost siende, begaf sich weder tot slapen, uyt den treuren, en bleef daer soo leggen, tot aen den morgen, wanneer zy op stondt, en het kleet wel netties weder schickende, henen gingh, naer de plaets daerse sich te vooren verborgen had; En wanneer de Koster die deure opende, en het volck begost uyt en in te gaen, gingh dese dolle Maey mede haers weegs, sonder gelaet van yets te toonen. De Monnicken ondertusschen begaven sich des 's morgens weder naer de Tombe, en het kleet op lichtende, vonden daer niet, als alleen de aerde wat van een verstroyt, daerse niet wisten wat van te oordeelen. Dit werck konde niet verborgen blyven, en binnen weynigh tijdts was het gerucht daer van over al verspreydt, en dat niet alleen door dese plaets, maer oock door andere naburige en selfs af gelegene Plaetsen, daer elck noch van het sijne wist by te voegen, soo datmen by naer niet sprack als van dit Voorval, wetende elck wat van den dooden te seggen; Hy had door quade middelen dese of geene Goederen aen sich getrocken, seyde de eene, een ander hy had sulcke en sulcke beloften niet voldaen, of soodanige Aelmissen niet uyt-gereyckt, en dat maeckte hem soo ongerust selfs in sijn Graf.

Dit duerde tot wel twee Maenden naer den tijdt, wanneer het gebeurde, dat twee van de selve Monnicken over de Marckt quamen gegaen, daer by geval dese Vrouw aen een hoeck, haer sotteryen aen-rechten, en de ledigh gangers den tijdt verdreef. Zy dese Geestelijcke siende, begost te roepen, soo veel zy uyt haer gantsche macht konde, Monnicken, Monnicken, heb ick u over een wijl by nacht niet een aerdich spel gespeelt? De Monnicken gingen naer haer toe, daer zy was, om te hooren wat zy seyde: wanneer de Sottin, barstende by naer van lacchen, hen begost te verhalen, hoe zy onder het kleet gelegen, en wat kueren zy aengerecht had, daer een hartelijck lacchen uyt ontstondt, soo
11. dat de Vaders beschaemt henen gingen, latende oock eenige overtuyght van hun sotheydt, soo licht sulck een saeck gelooft te hebben.

Bedrogh van de Monnicken van Bern.

Dit brenght my te vooren een schendich en snoodt bedrogh, van de Predick Heeren tot *Bern*, dit luydaldus: In het 1509 Jaer der Saligheyt, isser een groote twist ontstaen, tusschen de twee Bedel-orderen der Minder-

der Broeders, en de Predick-heeren, aengaende de ontfanckenisse van de H. Maget Maria, de Moeder van onsen Salighmaker. De Minderbroederen seyde, dat zy was voorgekomen door de genade van den Heyligen Geest, soo dar zy noyt selfs geen oogenblick onder de oorspronckelijcke, of Erf sonde had gelegen. De Predick-heeren daer en tegen seyden, dat zy ontfangen was, naer de wijse van alle Adams kinderen, en dat dat voor-recht sonder Erf-sonde ontfangen te worden, Christus alleen toe-behoorde. Nochtans was dese Heylige Maget, die Christus des Salighmakers Moeder stondt te worden, in den buyck van haer Moeder gereynight, en van alle smette der Erf-sonden ontslagen, gelijck als Johannes de Dooper, Jeremias de Propheet en andere, door een bysonder Voor-recht eerder Geheylight als gebooren waren. Dit gevoelen trachten de Predickers met de Schrift en redenen te bewijsen. Gelijck sy tot Heydelbergh, daer over een openbare Disputatie en reden-strijt hebben willen aen-stellen, doch die geen voortgangh had.

Daer na hebben zy begonnen dit hun gevoelen door eenige Wonderteeckenen en Gesichten te bevestigen, en onder anderen hadden sy een slechten Leecken-broeder voorgenomen, diese met valsche Verschijninge sochten te bedriegen, maeckende een van de hunne toe, die in de schijn van de Gesegende Maget, by nacht, desen armen Leeck aensprack, en te kennen gaf, dat de Broeders de Dominicanen, in hun gevoelen gelijck en recht hadden; Maer dese Leeck eyndelijck de schelmery merckende, bracht het bedrogh uyt, waer over vier van de Dominicanen by den kop gevat, scherpelijck ondersocht, en na uyt-vindinge van het werck, ontwyt en levendigh verbrandt zijn. Dit snoodt en Goddeloos bedrogh is in een bysonder Boeck, in onse Tael uyt-gegaen, daer wy den Lezer toe wijsen.

Wy moeten hier noch yets van gemeensame quel-geesten by voegen; latende van alles een yeder sijn vryheydt, sonder ons voor yemants trouw te verbinden, hoewel het meest altoos op bedrogh uyt-komt. Mijn schrijver stelt sich van dit tegenwoordige als een oogh getuygen. Daer was seght hy, in de Stadt van Salamanca, een Aensienlijcke Vrouw, een oude Weduwe, die vier of vijf Dienst-boden in haer huys hadt, twee van de welcke jongh en bevallig waren. Daer onstondt onder hen een gerucht, en dat gingh over al, dat'er een gemeensame Geest, in het huys van dese Vrouwe omgingh, en veel bedrogs aen-rechte, onder anderen deede zy van het dack van 't huys soo veel steenen vallen, als of het regende, vallende soo dicht dat niemandt uyt of in dorfde gaen. Dit

II. Van quel geesten.

gerucht

gerucht wierde soo groot, dat de President of Ampt-man in der tijdt daer van kennisse wilde gaen nemen, en sich met meer als twintigh persoonen, die hem volghde, verseldt daer heen begaf. Hy gingh in het huys van dese Vrouwe, en belasten aen vier of vijf Persoonen met Toorssen, de wijl het nacht was, het huys op en neder te soecken; Maer dese alles wel ondersochr hebbende, verklaerden niets gesien te hebben. De President begost nu alreets tegens dese Vrouwe uyt te varen en te seggen, dat zy sich bedroog, dat'er tot harent niet te doen was, als dat misschien haer schoone Dienaressen, hun eygene gevleeschde Geesten hadden, die hen quamen besoecken, die dese on-ordre veroorsaeckten, en soo met steenen wierpen, om te doen gelooven dat'er yets anders omgingh, om het op Spoockerye te leggen, als sy gehoort of vernomen wierden, en dat het goet zou zijn, by tijdts in sulck een handel te voorsien, en wat beter op den handel van sijn Boden te letten. De goede Vrouwe stont wel verbaest en keeck, op sulck een scherpe vermaninge, niet wetende wat anders te seggen, als dat, het geene van de steenen gesegt wiert, waer was, en sy wel verwondert wes, dat die steen-regen als toen op hield. De Ampt-man en de andere daer mede lacchende, gingen uyt de Zale daer in zy waren om laegh; Maer soo haest als sy onder aen de trappen waren, sien daer weder een regen van steenen, die met een schrickelijck geluyt van boven af quamen te vallen, en dat soo dicht offse met heele manden uyt-geworpen wierden, vallende tusschen hun beenen neer, sonder hen evenwel eenige schade te doen. Den Ampt-man sant terstondt om te sien, of yemandt die oock geworpen had, maer men vand daer niemandt, en soo veel als de eerste-mael. Terwijl zy daer mede besich waren, komter weder in het Portael en den uyt-gangh van het Huys, een hagel van steenen gevloogen, die hen by het hooft, en tusschen de beenen heen snorde, dat het een aert had. Dit maeckten hen ten alderhoogsten verbaest, wanneer een Deurwaerder die met den Ampt-man gekomen was, een van dese steenen op-nam, en die met kracht, naer het dack van een huys daer tegen-over staende wierp, met by-voeginge van dese Woorden: Zijt gy de Duyvel, soo werpt my desen selven steen eens weder te rugge, en gelijck hy geseght had, dese selve steen, die wel kenbaer was, komt weder te rugge den Devrwaerder op sijn huyt, en een yeder sag dat het de selve steen was, die hy geworpen had. De Ampt-man met alle de sijne, gingen vol verbaestheyt heen. Maer eenige tijd daer na, door besweeringe van een Priester van Torres Menudas, gelijk sy seggen, hielt het werck op.

Het

Het Sevende HOOFT-STUCK.

Van Tovenaers en Toveryen.

Y weten genoeghſaem dat deſe tegenwoordige Stoffe, geen meerder ingangh zal nemen in het geloof van veele, als de voorgaende, ick weet oock wel dat veel van gevoelen zijn, dat'er Toveryen en diergelijcke gepleeght konnen worden; Maer deſe gelijck oock andere gelooven niet, dat alles wat daer voor gaet, daer voor te nemen zy. Wy laten als geſeght is, een yeder ſijn oordeel vry. Ondertuſſchen konnen wy Europa deſe by-ſonderheyt niet onthouden, daerſe al ruym ſoo veel, als eenigh ander Werelts gedeelte ſchuldigh aen is, ten minſten indien wy Beroemde Schrijvers (de hedendaegſche Wijſelingen weet ick wel, dat daer niet te huys zijn) willen gelooven. Onder deſe heeft ons *Olaus Magnus Soon*, Wonderheden van deſen Tover-handel geweten op te diſſen, daer hy handelt van de Noortſe Hummelingen, en half ſiende Menſchen, die anders in der daet het rechte voorwerp van dien bedrieghlijcken Aert-konſtenaer zijn, die met Schrandere luyden op een Schrandere wijſe, en niet ſoo plomp gewoon is te handelen. Deſen Schrijver ſegge ick, weet ons te ſpreecken, van eenen Koninck Eric, by-genaemt Wint-hoedt; om dat Eric,
de Wint woey, als hy het begeerde, na dat hy ſijnen Hoed drayde; windt-
van een Hagbreta, dochter van een Reus, die ſich nu groot, dan kleyn, hoet.
dan vet, dan mager en tenger, dan glat, dan gefronſt van huyt vertoonde. Hy verhaelt oock van een Koninck Hadding, dat hy over ſijn 1,
Avondmael ter tafel ſittende, een Vrouw van de zwarte Konſt nevens Van Ko-
hem, uyt de gront te voorſchijn dede komen, hebbende een groene tack Schar- ninck
ley in de handt, ſchijnende den Koninck te vragen, of hy beluſt was *Hadding.*
om te weten, in welck gedeelte van de Werelt ſulck kruyt in de Winter te vinden waer. Waer op de Koninck ſich in ſijn eygene mantel ſou gebonden, en met de Vrouw onder de aerde gewandelt hebben, komende geſont en ongedeert weder te voorſchijn, na dat ſy hem al de helſche gedrochten getoont had. Hy verhaelt Wonderen van de Toveraes van 2.
Finlandt, die voor een gewoonte hadden, de Winden te koop te vey- Wint ver-
len, gevende den kooper drie knoopen aen een koorde, van de welcke koopers.
wanneer men den eerſten los maeckt, ſoo kreegmen een tamelijcke wint,

maeckte men den tweede los, soo wiert de windt felder; maer als den derde los gemaeckt wiert, soo was'et Schipper siet toe. Het welcke oock Ditmarus Bleskens, op sijn Reyse uyt Yslandt naer Hamburg, sou ondervonden hebben.

2. Toovenaers in Bothnia.

Hy verhaelt oock van de Tovenaers in Bothnia, die hun eygene gedaenten allengkens wisten te veranderen; het welcke oock selfs de jonge Dochters gemeen was. Wanneer yemandt begeerigh was, om te weten hoe het met sijn vrienden in verre Gewesten gelegen was, die ging maer by een Lap-of Fin-lander, die in dese Konst ervaren was, en gaf hen het een of het ander tot een vereeringh, op dat hy hem tijdingh van sijn Vrienden sou doen hebben. Dese Konstenaer begaf sich met een macker of sijn Vrouw in een kamer, en sloegh met bestelde slagen, met een hamer op een koopere Vorsch of Slange, en daer op eenige Toover-woorden mompelende, wende sich nu naer d'eene, dan naer d'andere zijde, en viel eyndelijck in swijm daer heen, in welcke gestaltenis als dood hy een goede wijl leggen bleef, terwijl zijn Macker of zijn Vrouw hem naerstelijck waer nam, dat hem geen levendig gedierte, Mugge of Vliege, of yets anders quam aen te roeren. De geest van desen Tovenaer gingh alsoo met een quaden geest op reys, en bracht selfs het een of het ander teecken van sijne gedane Bootschap mede; En de Toover-meester weder als wacker wordende, bracht bescheydt van alles, en het teecken van sijn verrichtinge. Sy hadden oock Konsten, om de Menschen, met verscheydene zieckten te plagen; Toover Pijlkens van Loot, niet boven een vinger langh, diese hun Vyanden wisten toe te schieten, dewelcke de kancker in armen of beenen kregen, die binnen weynigh dagen stierven. Hy vertelt oock van Vitolf, Vorst der Hellingers, die de luyden blindt konde maecken; van sulcke die op een been over Zee konden varen, of te paerd over de Golven reden. Van Toverachtige Vorsten, die hun Vyanden door omweder wisten te bekampen. Van eenen Gilbert, die van sijn Meester in een Hol betoovert is, daer hy altoos blyven sal moeten. En veel andere dingen meer, die aldaer in swang gingen, hoewel voor de Christenheyt echter soo ongelooflijck schijnen alsse wel moogen, sonder dat wy den Schrijver in sijn achtingh willen verkorten. Maer evenwel niet alles, dat van dese zwarte Konst geseght wort, konnen verwerpen, moeten wy oock eens hooren, wat andere daer van seggen.

Van Tovenaers en Toveryen, hebben wy dit uyt *Camerarius*, het welcke hy uyt de Boheemsche Geschriften van *Dubrarius*, *Bisschop van Olmus* getrocken heeft. Aldus Schrijft hy dan: Wanneer voor sijn Soon

Karel

Karel de IV, de Koninck Wenceslaus, Sophia de Dochter van den Hartogh van Beyeren, ten Huwelijck verkregen had, en de Bruyloft tot Prage in alle Kostelijckheyt, en vermaeckelijcke toestel van Steeck-speelen en andersints, Koninckklijck gehouden wiert; wilde de nieuwe Schoon-Vader, de Beyer-vorst, oock het sijne tot de algemeene Vermakelijckheyt by brengen; en wetende dat Wenceslaus vermaeck in de Toover-konst schepte, bracht een geheele wagen van dese zwarte Konstenaers mede. Dese tot Prage gekomen, toonden onder de andere Feestelijckheden, elck sijn Konst, soo wel als hy die geleert had: en terwijl dit geschiede, was Zyro, de Toovenaer van Wenceslaus, daer ontrent, ziende de Konsten die sy deden. Als hy langh genoegh gesien had, komt hy mede voor den dagh, en spalkende sijn mont op tot sijn ooren toe, vat een van dese Tovenaers van den Hartogh, en slingert hem met huyt en met hayr in, alleen de Schoenen, om datse wat beslijckt waren, spoogh hy weder uyt. Hy sich door desen grooten brock beswaert toonende, wilde sich weder ontlasten, en de broeck los maeckende, gaf den op-geswolgen Toovenaer van achteren weder uyt in een Kuyp met water, en toonde hem soo nat als hy was aen de omstaenders, daer geweldigh om gelacchen wiert, en niemandt van de andere was soo stout, siende sulck een Meester-stuck, om weder met hun Konst voor den dagh te komen. Dit was belacchelijck, maer een weynigh daer na, voegter de Schrijver by: Maer desen Zyro is ten laetsten, uyt het midden van een menighte Menschen, met Lichaem en Ziele wegh gevoert.

4. Vreemde geschiedenis van een Toovenaer.

Van den Vermaerden en bekenden *Doctor Faustus* verhaelt de selve Schrijver verscheydene by-sonderheden, maer daer hebben wy ons elders van gedient. Van Leopoldus Eerst-Hartogh van Oostenrijck, Broeder van den Keyser Fredericus den darden, als hem sommige tellen, wort dit geseght, dat hy willende sijn Broeder uyt de gevanckenis van Ludovicus van Beyeren, door Toover-konst verlossen, hy alsoo door den Duyvel gehandelt wiert, dat hy een korten tijdt daer na gestorven is. Als mede van een Jonghman tot Fryburgh, uyt de Schriften van *Siffridus*, het geene volght: Dese op een jonge Dochter verlieft zijnde, meende door Toover-konst tot het genot van de selve te geraecken. Hy dan zijnde in een kring by den Toovenaer gestelt, sagh de Beminde Dochter wel voor hem verschijnen, maer hy willende de handt uyt-steecken, wierdt door den Duyvel die dese gedaente aengenomen had, gevad en tegens den wand te morselen geslagen, en soo den Tovenaer selfs op het lijf geworpen, die sich daer van niet redderen konnende, eyndelijck

5. Eerst-Hertogh Leopoldus van den Duyvel qualick gehandelt.

6. Jongelingh van den Duyvel gedoodt.

door ſijn om hulp roepen, van dit doode Lichaem, door het toeloopende volck, verloſt wiert.

7. Van een Soldaet. Men vindt daer oock van een Duytſcher, die met ander Krijgſvolck naer Italien treckende, van ſijn Spitſ-broeder, die ſich de Tover-konſt verſtondt, ſoo verre bepraet wiert, dat hy ſich by hen in den Toover-kringh begaf, den welcken hy met ſtercke en krachtige Characters en teeckenen, ſoo hy ſeyde, hadde gewapent, ſoo dat daer de Duyvel geen macht op konde hebben. Hy daer in zijnde, heeft de Toovenaer, door ſijn beſweeringen, een Duyvel doen te voorſchijn komen, die gelijck als bevende, met een hangenden en geflenterden hoedt, daer een hane-veer op-ſtondt, vorders in een geſcheurden lap linnen gebonden, en in ſchijn van een half verrot en dood Lichaem, met wonderlijcke voeten, voor hem quam ſtaen. De Toovenaer wilde van deſe weten, of Goletta (want het was in de tijdt van dat Belegh) van de Turcken ver-overt was of niet. Het ſchijnſel antwoorden, dat de Plaets op giſteren noch dapperlijck beſchermt was geweeſt, maer dat hy niet wiſt, hoe het tegenwoordigh daer mede gelegen was; En begoſt daer over tegens den beſweerder klachtigh te vallen, dat hy hem en ſijn mede geſellen in nodiger dingen beſich zijnde, om kleynigheden, gedurigh met ſijn beſweeringen laſtigh viel, en is daer op, eyſſchende tijt om beſcheydt te brengen, verdweenen, latende ſoodanigen ſtanck achter ſich, dat onſe geſellen daer door meenden te ſterven.

8. Van Henricus Agrippa. Van *Henricus Cornelius Agrippa*, lezen wy dit by *Paulus Jovius*, dat de ſelve zijnde een groot Meeſter in de zwarte Konſt, gewoon was den Duyvel, in de gedaente van een zwarten Hond, met ſich om te leyden. Als hy nu niet verre van Lions in een ſlechte Herberge ſieck lagh, en ſijn ſterf-dagh ſagh genaecken, heeft hy den half-bant van den hondt, wiens nagelen eenige Tover-teeckenen uyt-beelden, los gemaeckt, met deſe Woorden: Gaet heen verlooren beeſt, dat my geheel verlooren hebt gemaeckt; Den Hondt als toen ſijn Meeſter verlatende, begeeft ſich ter loops van daer, en werpt ſich met een ſprongh in den Araris, ſonder oyt meer van yemandt geſien te zijn. Soodanigen Hondt hadt Doctor Fauſtus oock by ſich, wanneer hy uyt Wittenberg, voor het bevel dat

9. Doot van Fauſtius. om hem te vangen verkondight was, vluchte. Hy daer naer tot Norenberg aen de tafel zittende, voelde ſich in ſulck een benautheyt, dat hy van de tafel opſtondt, ſijn gelag betaelde, en terſtondt henen gingh. En nauwelijcks was hy de poort uyt, of de Gerechts Dienaers komen daer om hem te ſoecken. Hy daer naer in een Dorp, in het gebiet van

Wit-

Wittenbergh, ſeer treurigh in de Herberge ſittende, wiert van den Waert gevraegt, wat hem lette? Waer op hy geen ander bericht dede, als dat hy niet ſou verſchricken, of hy dien nacht yets hoorde. En des morgens is hy naer een ſchrickelijck nacht-gedruys in ſijn kamer, met den neck gebroocken, doodt gevonden.

Goldwurm in ſijn Boeck de Miraculis, verhaelt dit van een anderen Toovenaer. Daer was, ſegt hy, een zwarte Konſtenaer, de welcke aennam al de Slangen, die een mijl in het ronde mochten zijn, door ſijn Konſt by een te vergaderen in eenen put, en hen daer alle te dooden. Dit geſchiede, en een ſeer groote menigte van Slangen komt daer te ſamen. Eyndelijck kom'er een ſeer grooten ouden Slangh mede aen-kruypen; doch die wilde in den Kuyl niet. Waer op de bezweerder hem wilde dwingen om by de reſt, die gedood lagen, in te kruypen, en begoſt nu ſijn beſweeringen weder aen te vangen; Wanneer de Slange ſich ſelve in een kronckelende den beſweerder om het lijf vloogh, en hem gelijck een riem omgorde, in den kuyl, onder de doode Slangen wierp, en aldaer om bracht.

10. Tovenaer van een Slange vernielt.

Men wil dat in het Jaer 1271, een Canonnick tot Halber-ſtadt, Johannes Teutonicus genoemt, zy geweeſt, de welcke ſoo ervaren in ſijn Tover-konſt was, dat hy met ſijn Paert gevoert zijnde, drie Miſſen op Kers-nacht gedaen heeft; een tot Halber-ſtadt, een tot Mentz, en de derde tot Keulen. Dit getuyght *Hondſdorf.*

11. Tover-Monnicken doen korte rijſen.

Van diergelijcke wegh-ſpoeden hebben wy uyt *Torre Guemada* dit voorbeelt. Hy ſeght dat hy Student zijnde, een ander Leerlingh gekent heeft, dewelcke in de Genees-konſt ſoo uyt-ſteeckende is geweeſt, dat hy eyndelijck Arts van den Keyſer Karel den V. geworden is. Deſe had onſen Schrijver met hooge Woorden en Eeden verklaert, dat hem dit gebeurt was. Zijnde (ſeyde hy) tot Guadalupo, en noch aldaer in het Klooſter in de Latijnſche School gaende, was hy ſeeckeren dagh, tegens het vallen van den avondt, buyten de Stadt gaen wandelen. Hy quam eyndelijck te ſien een Man in het gewaet van een Geeſtelijcke, ſittende op een Paert, dat ſoodanigh afgemat en machteloos ſcheen te zijn, dat het qualijck meer een voet ſcheen te konnen voort ſetten. Dewelcke by hem komende, had hem verſocht, of hy hem de gunſt wilde bewijſen, van in de Stad voor hem te gaen, om eenige nootſaeckelijckheden, dewelcke hy hem noemde voor hem te koopen, om dat hy om eenige redenen ſulcx ſelver niet konde doen. Waer op de Scholier antwoorden, ſulcks gaerne te willen doen, en daer op het gelt voor de waer ontfangende, gingh

de Jongelingh heen om de bootſchappen te doen. Wanneer hy weder quam, ſpreyde de Prieſter een mantel op de aerde neer, leyde daer een handt-doeck op, en begoſt te eten, noodigde den Jongelingh om mede te doen, gelijck hy dede. Onder verſcheydene andere redenen vraegde de Leerlingh den Prieſter waer hy heen Reyſde. Waer op de andere berichte, dat hy naer Granada wilde. Waer op de Scholier ſeyde, dat hy oock haeſt daer heen meende te reyſen, om ſijn Moeder die aldaer woonde, te gaen beſoecken, om dat hy haer in langen tijdt niet geſien had. De Prieſter ſeyde hem daer op, indien hy met hem wilde mede reyſen, dat hy hem van alles vry ſou houden, en zijn Reys ſoo gemackelijck maecken, dat hy nauwelijcks van den wegh, hoe verre die oock waer, weten ſou; Maer dan moeſt hy ſoo terſtondt met hem vertrecken, alſoo hy aldaer niet vertoeven mocht. De Scholier die arm was, en geen reys-gelt had, om deſe Reyſe te doen, nam de voorwaerden aen, biddende den Geeſtelijcken Heer, alleenigh ſoo langh te wachten, tot dat hy ſijn af-ſcheyt aen eenige, daer hy in gehouden was, gingh nemen, en een Hembde tot verſchooningh, en eenige weynige Boecken packte. Dit ſtondt de Prieſter toe, en de Scholier gingh henen, en keerde aenſtondts weder, zijnde d'avont nu albereyts gevallen. Waer over hy den Heer verſocht liever tot den morgen te wachten; Maer deſe antwoorde hem, het ware bequamer by den nacht in de koelte te reyſen, als by den dagh in de hette van de Son, wanneer het beſt te ruſten was, zijnde het in de maent van Juny, waer op ſich de Jongelingh liet geſeggen, en met den Reyſiger op wegh ſloegh, rijdende de eene te paert, en de andere te voet daer nevens wandelende, en van verſcheyde dingen te ſamen ſpreeckende. Aldus leyden zy eenigen wegh af, wanneer eyndelijck de Prieſter den Scholier aenboot by ſich achter op te zitten, waer op deſe wel hartelijck begoſt te lacchen, en te vragen, hoe dat paert twee menſchen ſou konnen dragen, daer het genoegh te doen had, met ſijn eenen Ruyter voort te komen. De andere ſeyde daer op: Gy kent dat beeſt noch niet, ſulck een iſſer in de geheele werelt geen, ick ſou het voor geen geldt willen af-ſtaen; en wiſt ſoo veel te ſeggen, dat den Student die al moede begoſt te worden, achter op gingh ſitten. Alſoo reden ſy voort, maer ſoo licht en gemackelijck, dat de Scholier daer over verwondert was: doende den andere niet als vragen, wat hy van ſijn paert docht; met vermaningh dat hy niet ſou ſlapen, en verſeeckeringh dat het ſijn Beeſt wel tot aen den morgen toe harden ſou. Sy dan reden aldus voort, tot dat den dagh aenquam, en de Scholier een ſeer ſchoo-

ne

ne Lantſ-douwe voor ſich ſagh , vol van Hoven en Geboomten , en een weynigh verder een groote Stadt. Daer op ſijn Macker vraeghde wat dat voor een plaets was: die hem antwoorde, datſe in de velden van Granada waren; welcke plaets hy voor ſich ſagh leggen. Verſoeckende vervolgens, dat hy niets van het geene hem gebeurt was, tegens yemandt wilde ſeggen, zette hem met eenen af, om te mogen gaen daer hy weſen moeſt, dewijl hy een anderen wegh moeſt nemen. De Scholier nam oorlof van den Prieſter, en gingh in de Stadt, ten alderhooſten verwondert zijnde, van ſoo veel Mijlen, alſmen weet tuſſchen Guadalupe en Grenada te zijn, in eenen nacht te hebben af-geleght, oordeelende wel, dat hier yets boven de Natuur onder moeſt ſpeelen, alſoo het anders onmogelijck was.

Deſe ſelve Schrijver verhaelt van ſijn Vader, dat de ſelve over wegh reyſende van een booſen reeckel van een hondt aen-getaſt wiert, die, ſonder dat hy ſich genoeghſaem weeren konde, hem in een van ſijn voeten beet; en ten ware de laerſen die hy aen had, hy ſou hem ſwaerlijck gequeſt hebben; evenwel dede hy hem noch bloed laten. Sijn Vader als jongh zijnde, maeckte daer gantſch geen werck van, en reyſden noch drie of vier dagen weegs. Op een morgen door een Dorp rijdende, hoorde hy datmen aldaer ter Miſſe klepte, gingh derhalven van ſijn Paert af, om den Dienſt aen te hooren, gelijck hy oock dede, en weder willende uyt-gaen, quam hem een Boer aen-ſpreecken, die hem vraegde, mijn Heer, ſeght my de waerheydt, zijt gy niet onlanghs van een hondt gebeten? Zijn Vader, die het al byna vergeten was, antwoorde dat voor eenige dagen een hondt komende uyt-loopen, hem had willen bijten, of oock gebeten, ſoo veel als het was: Maer vraegde hy den Boer weder, waerom vraegt gy dat? Om dat, ſeyde den ander, God u hier geſonden heeft, en u leven daer door behouden is, want ick ben een zegenaer (of geſontheydts beſweerder;) en den hondt die u gebeten heeft, was dol, in voegen dat, indien gy negen dagen uyt-geweeſt had, u quaet buyten hoop van geneſingh ſou zijn geweeſt: en op dat gy weet dat ick de waerheyt ſegge, den Hondt was ſoo en ſoo geteeckent, beſchrijvende hy alſoo het beeſt, als of het daer by ſtondt. Waer over den andere ſeer verwondert was.

12. Van Saludadorus, en zegenaer.

13. Saludador.

Deſe Saludadoor ſeyde hem verders, indien gy van u leven wilt verſeeckert zijn, ſoo moet gy ſtaet maecken, deſen dagh hier te blijven, het welcke de Reyſiger aen-nam te doen: Waer over hem deſe Konſtenaer in ſijn huys leyde, en hem zegende, gelijck oock al dat op de

tafel

tafel geset wiert, en van hen gegeten wiert. Naer de Maeltijdt zegende hy hem wederom, en tegens den avondt seyde hy tegens sijn gast, dat hy, indien hy wilde genesen zijn, het gedult moest nemen, van hem drie pricken in den Neus te geven, daer elck bloedt uyt komen moest. Den andere, die niet socht als genesen te zijn, liet hem doen al wat hy wilde: die in de tegenwoordigheyt van verscheydene lieden, hem met de punt van een Mes, drie pricken gaf, daer hy een weynigh bloedts uyt versamelde, en het selfde in een kleyn schotelke daer heen sette; Wasschende hem vorders met een weynigh gezegende Wijn af. Sy praten noch omtrent een half uur te samen, siende gedurigh op het bloedt, sonder het selfde uyt het gesicht te verliesen. En sagen daer eyndelijck aen yeder gedeelte een levenden Worm in, die op en neder sprongh. Waer op de Saludadoor of Zegenaer (indien dit slagh van Toovenaers soo te noemen zy) tegens den Reysiger seyde; Gy zijt genesen door Godts genade, want daer is al het quaet dat u den Hondt heeft gedaen; en weest verseeckert, dat gy buyten dat, dol geworden soudt hebben. Den Heer bedanckte, en beloonde hem ten besten dat hy konde, en vervolgde des morgen sijn wegh.

14. Roma door gesweering van de Pest verlost,

In het vijfthien Hondert-en twee-en twintighste Jaer na Christus geboorte, wiert Roma door een sware Pestilentie aengetast. Eenen Demetrius van Lacedemon, uyt Grieckenlandt komende, nam aen de sterfte door sijn Konst te doen op-houden. Om het welcke te doen, wiert hy van een yeder op het hartelijckste gebeden, die liever, soo het scheen, in handen van den Duyvel wilden vallen, als onder Godts hant en Roede te blyven. Dese Besweerder dede een Stier voort brengen, wiens eene Hoorn hy af-gekapt, en in wiens rechter oor hy eenige woorden gelesen of gesproocken heeft. Door de welcke hy het wilde Beest soo tam en stil gemaeckt heeft, dat hy het met een draet gebonden, en in het Ampers Water geleyt heeft: Alwaer hy het sijnen Godt of Duyvel heeft op-geoffert: Welcke Offerhande geschiet zijnde, soo sou de Pest op-gehouden hebben. Dit sou waerlijck een heerlijcke stael van de Roomsche Heyligheyt zijn; die selfs de hulp van den Duyvel tot haer verlossingh gebruyckt, in de plaets datmen met Vasten, Bidden, en ware Boet, dese Vlammen van des Heeren gramschap, soubehooren af te wenden.

Dit wort aldus van *Job Fincelius*, in sijn tweede Boeck de Miraculis van de Wonderheden verhaelt, gelijck het uyt hen by *Honsdorfius*, over het tweede Gebodt te vinden is. En alsoo laten wy de waerheydt hier van, by de Schrijvers.

In

In het 1272 Jaer der Saligheydt, isser tot Creutsnach uyt Nederlandt een Tovenaer gekomen, die opentlijck in het aen-sien van de gantsche gemeente, op de Marckt sijn dienaer het hooft heeft af-gesmeten (immers soo het scheen) en naer een tijdt van een half uur, leggende het Lichaem soo lange ter aerden, het selfde weder op-geset heeft. Men heeft hem oock meenichmael gesien met Honden in de Lucht op en neder loopen, maeckende een gerucht, gelijck men op de Jacht gewoon is. Hy scheen oock meenichmael een gewapenden man, of een gantsche wagen met Wijn, of met houdt geladen, in te swelgen, met paerden met al.

Tot hier en toe hebben onse Tovenaers min schadelijck voor andere, als voor sich selven geweest; Nu zullense voort-komen, die hun duyvelsche Konsten of gift-mengereyen, en vergiftigingen, tot verderf van hun mede Mensch aen-leggen, gelijck doch al het werk van den Duyvel daer heen streckt.

In het 1539. Jaer na Christus geboorte, isser onder het gebiet van den Bisschoppelijcken Stoel van *Eickstet*, in het Dorp *Fugenstahe*, een Boer geweest, Uts Neuw-fesser genoemt, die door on-uytspreeckelijcke pijnen, over sijn geheele Lichaem, die noch daegelijcks toe-namen, schrickelijck geplaeght wiert. Hy heeft meenichmael een spijcker, die hem tusschen vel en vleesch zat, met de tanden vast gehouden, tot dat'er een Heel-meester gehaelt wiert, die den selven met openen van de huyt, daer uyt haelde. Evenwel verminderde de pijnen daerom niet, maer wierden soo geweldigh, dat hy deselve niet langer konnende verdragen, vol-mondigh uyt-seyde; Dat hy gedwongen wiert, de handen aen sich selven te leggen, om sich, door de dood van sulck een onverdraegelijcke pijne, te verlossen. Om dese oorsaeck wiert van sijn Vrienden seer nauwe acht op hem geslagen; deweleke hy evenwel bedrogen heeft: Gelegentheydt vindende, sich selven met een mes, op Sinte Mattheus, den strot af gesneden, daer hy, naer eenige weynige dagen, aen gestorven is. Wanneer hy nu naer het Kerck-hof gebracht wiert, hebben de Heel-meesters hem geopent, en uyt sijn Mage gehaelt een dun hout, een spanne langh, een Mes, aen beyde de zijden geschaert, met een zwarte houten hecht; noch een verroest Mes, mede als een zage geschaert, sonder hecht; noch ten vierden een gansch yser mes, van middelbare lenghte en breete, plomp en vol scharen; ten vijfden, een yser, aen de vier hoecken scherp, zijnde by-na een vijl gelijck, hebbende de lenghte van een groote palm van een handt; ten sesten twee ysere platen, scherp en verroest; ten laetsten, eenigh hayr als een

15. Quellende Tovenaers.

klouwen in malkanderen gebonden. Alle welcke dingen, als noch van de Overigheyt, ter Gedachtenisse bewaert worden.

Job Fincel de Miraculis.

16, Wreede Toveressen.

In het Jaer 1553, zijn twee Toveressen gevangen, die door onweder, Hagel en Vorst, het Gewas hadden gemeent te verderven. Sy hadden een na-buyrsche haer kint ontstoolen, dat van een gesneden, en in een pot, onder andere Duyvelsche ingredienten gekoockt: Maer de Moeder haer kint soeckende, komt door Godts geleyde op het mat, en siet de leden van haer kint in den pot. Hier over sijn dese twee snoode Vrouwen gevangen, en op den Pijn-banck geleght zijnde, bekenden dat, indien dese Duyvelsche koockery volvoert was geworden, dat'er een groot onweder op-gevolght sou hebben, met Vorst, waer door al de Vruchten bedorven souden zijn geworden.

Mattheus Lutherus heeft selve beleden, dat sijn Moeder door een naburige Toveresse seer gequelt is geweest, soo datse nootwendigh haer gunst, met bidden en goede dienste heeft moeten koopen: Want zy plaeghden haer kinderen soodanigh, door haer besweeringen, datse in groot gekrijt en gejammer stierven. Een Predicker in het gemeen de Godeloosheyt der Toveressen straffelijck over halende, dese Vrouw mede wat in het by-sonder scheen te raecken, wiert door haer besweeringen soodanigh aen-getast, dat hy het bestorven is: zijnde buyten staet om geholpen te konnen worden; want sy had de aerde van sijn voet-stappen af-geveeght, en in de Rivier geworpen, sonder de welcke hy niet konde genesen worden. Of dit nu uyt *Luttherus* soo te begrijpen sy, laten wy andere gelooven; Wy volgen hier in *Honsdorfius.*

Twee Toveressen segt hy mede, hadden twee Emmeren vol waters in een Herberge geset, en alsse tegens den avondt met malkanderen raet-sloegen, osse het Koorn of den Wijn verderf wilden toebrengen, heeft den Waert by geval hun beradinge aengehoort, die nemende beyde de Emmers, na het bedde, daer sy sliepen gegaen is, en beyde de Emmers vol water over de Hexen uyt gegoten heeft; Het Water wiert terstondt tot ys, en de Toveressen sloeg de moort.

Eenige Italiaensche Vrouwen, hadden door het geven van eenige spijsse, des menschen verstandt soodanigh bedwelmt, dat sy dingen scheenen te sien, die niet waren; Dit verhaelt *Augustinus* van *Prestantius* gehoort te hebben.

Æneas Sivius, verhaelt in sijn Historie van Bohemen, dat Uratislaus, die

die Uratislavia gesticht heeft : Den Oorlogh tegen Grezomislaus , Hartogh van Bohemen , zullende aen-vangen ; een seeckere Vrouwe haer Stief-soon sou voorsegt hebben , dat hy in den Strijt blyven , Uratislaus mede sneuvelen , en het grootste gedeelte van het volck , met hem doot geslagen worden sou. Als de Jongelingh haer vraeghde , of daer geen hulp-middel tegens was ? seyde sy , hy moest den eersten die hem tegen quam dooden , desselfs beyde ooren af-snijden, en die in sijn knapsack verbergen : Voorts met sijn Swaert tusschen de twee voorste voeten van het paert , een kruys maecken , het selfde kussen , soo te paerde stijgen, en sich op de vlucht begeven. De Strijt in het velt dat Thusco geheeten wordt , aengaende , en Uratislaus nu gedood zijnde , wilde dese Krijgsman den raet van sijn Stief-moeder in het werck stellen , en geraeckten alsoo ter vlucht uyt den Strijt ; maer te huys komende , vand hy sijn Vrouw , die hy ten alderhooghste beminde , gedoodt , met een swaert door de borst gestoocken , en van beyde haer ooren berooft , en kennende alsoo met verbaestheyt , dat het geene hy meende sijn Vyandt gedaen te hebben , aen sijn Vrouw geschiet was.

17. Vreemde geschiedenis van Uratislaus.

Dit brenght my in gedachten yets , het geene my onlanghs te vooren gekomen is , en my alleen , naer de substantie en wesentheyt , (zijnde de Geschiedenis selve onder mijn Schrijvers verdwaelt) dat seecker Vorst, voor hebbende twee van de sijne, die hem wederstandigh scheenen te sijn, in sijn Palays, dien dagh om te brengen , terwijl hy sich over die saeck met sijn Geheymen Raets-man aen een veynster , verwachtende de aenkomst van sijn Vyanden beriet, al spreeckende met een Mes , een Vliege die daer by geval sat , een van zijn pooten af-kapten. Wanneer dese twee nu meende ten Hove te komen , ontmoeten hen een persoon met een been, die hen voor het naeckende ongeval waerschouden , waer door sy te rugge bleven. De Vorst siende zijn aenslagh misluckt , vergramde sich tegens sijn Raetsman, als of die de saeck moest ontdeckt hebben ; Maer dese verschoonde sich, alsoo hy zedert hem de saeck was ontdeckt, geen voet van den Vorst verset hadde. Naderhandt quam de saeck in het licht, datse op dese wijse gewaerschouwt waren. Dit verhale ick stucks-gewijs , sonder mijn geloove daer voor te verpanden.

18. Een ander.

Maer om weder te keeren, daer wy het gelaten hebben. Als tot Casal een Stadt in Italien , in het Jaer 1536 , de Pest seer woedende , nu eyndelijck wat begost af te laten : Hebben omtrent veertigh soo Mannen als Vrouwen , onder de welcke de Scherp-rechter mede was , een Duyvels verbondt gemaeckt , maeckende een Zalf , waer mede zy de kloppers,

19. Vergiftige Toveraers.

pers, en posten van de deuren besmeerden, en wordende die geene, die de selve aen-raeckten, daer door doodelijck besmet. Sy bereyden oock een Poeder, het welcke sy de luyden in de kleederen stroyde, die insgelijcks daer door besmet wierden. Dese boosheydt bleef een wijle verborgen, naer dat'er veel selfs van hun Bloedt-vrienden, en Erfgenamen aen een kant geholpen waren; die daer toe dese duyvelsche Moorders om-kochten, om in eens anders besit te geraecken. Maer alsse den Broeder, en eenigen Soon van een die Neci genoemt wiert, aldus hadden gedoodt, en by na niemandt daer na, als Vaders en Kinderen van rijcke Huysen quamen te sterven, en te gelijck waergenomen wiert; dat een van hen, die half Man en half Vrouw was, in geen huysen quam, of daer stierven eenige, heeftmen het schelm-stuck eerst vermoet, voorts ontdeckt, en met sware straffe en pijnigen, is de schuldige gestraft.

Tot Padua ontstack in het Jaer 1555. mede de Pest, waer door zy van alle andere Steden, oock van die van Venetie af-gesneden wierden;

20. Wondere Tovery.

De zieckte was eerder by verspreyinge, als besmettinge, bevonden te woeden: En men wiert eyndelijck gewaer, door ondervinding van een Jode, die gesien had dat de Doodt-graver, gaende door de wijck van de Joden, de kinderen een klouwel garens toe-geworpen had; Dat een Spaensche Wondt-heeler, een Monnick, Anthony van Padua genoemt, en de Doodt-graver, een Verbondt te samen gemaeckt hadden, soodanigh, dat de Dood-graver het quaet door de Stadt zaeyende, de Pest sou voeden.

De Monnick onder het Biechten vernemende, ofze oock gelt in het Gasthuys mede hadden gebracht, en de Heel-meester die geene die gelt hadden, onder schijn van die te heelen, aen een kant hielpen. De schuldige wierden gevangen, en hun misdaet bekennende, met de galgh gestraft, en die van Padua, aldus van de zieckte verlost.

Wierus de Præstigijs.

Karel de zevende, Koninck van Vranckrijck, heeft de Marschalck van Vranckrijck, Gillis de Raxa, aen een staeck doen wurgen en verbranden, om dat hy door de Toover-konst, hondert-en twintigh soo swangere Vrouwe, als kinderen gedood had.

21. Tovenaer driemael opgehangen.

Voor eenige Jaren (seght *Honsdorf*) isser een Tovenaer op-gehangen, die voor-heen noch tweemael gehangen was geweest, blyvende soo menichmael, als hy van de ladder af-gestooten was, een bos stroy in sijn plaets hangen. Onder andere sijne Tover-konsten wordt van hem verhaelt,

haelt; dat hy yemandt een seer schoon Paert verkopende, den kooper had vermaent, dat hy niet ten eersten met het selve in het water rijden sou. De kooper met het Paert wegh rijdende, wiert nieusgierigh om te weten, waerom sijn koopman hem verboden had, met het Paert te water te gaen, en wilde derhalven daer eens de proef af nemen; gaet daerom met het beest eens te water; Maer ten halven in de stroom komende, bevandt dat hy een bos stroy tusschen sijn beenen had. Hy swellende van gramschap, begeeft sich ter loops naer het huys van den Tovenaer, die wetende wat hem gebeuren sou, sich op een banck neder leyde, veynsende of hy wel vast in slaep was. De paerde kooper in de stove komende, en sijn Koop-man op de banck siende leggen, treckt hem met al sijn macht by het been, maer treckt soo hardt, om hem wacker te maecken, dat het heele been volghde, en hem in sijn handt bleef. Hy hier over seer ontstelt, werpt het been ter aerden, en loopt sijn best ten huysen uyt. Op dese wijse wist desen Goochelaer somwijlen oock Varckens te verkoopen, die oock in stroy-bossen verandert wierden. Maer eyndelijck het Goddelijck Gerecht, hem ter verdiende straffe vorderende, is hy tot Nieuwburgh, met twee Vrouw-lieden, sijn mede hulpers gevangen, en met beter gevolgh als voor-heen, opgehangen.

Wy vinden een menichte van Voorbeelden, van verderffelijcke Toovenaers, in het *Malleo Maleficarn*, van Jacobus Sprenger, daer de Nieusgierige Lezer sijn genoegen halen kan. Dewijl onder dese betooveringen, al vry eenige Gifmenginge loopt, sullen wy uyt *Munsterus*, van de Joden en hun Moorderyen, dit hier by voegen.

Omtrent het Jaer 1348. Isser soodanigen Pest over geheel Europa gegaen, als in geen Geschriften gevonden wordt. Over de selve wierden de Joden in vermoeden getrocken, dat sy dese sterfte verweckt hadden, door het vergiftigen der Fonteynen; waer over sy in veel plaetsen aengetast, en verbrandt zijn. Over dese saeck is tot Benfeld, een Stadt in der Elsas, een onder handelinge gehouden: En gelijck geschreven wordt, eenige van de Joden zijn bevonden, vinders van al dese vergiftinge, soo aldaer als in Spangie, en elders geweest te zijn. Sy zijn oock over-tuyght, van wegen het dooden van verscheydene kinderen; Over het vervalschen van Schriften en Munt; waer door het volck woedende, al de Joden die sy konden bekomen, ter straffe gesleept hebben. Veel zijnder op verscheydene plaetsen verbrand; andere die het niet sagen te ontkomen, hebben sich in hunne huysen op-geslooten, en sich selven daer mede verbrandt, met al dat daer aen stondt; En men schrijft dat

22. Van de Vergifting der Joden.

dat hier door tot Mentz, ſulck een brandt is verweckt, dat de groote Klock, in den Tooren van Sint Quintijn, door de hette geſmolten ſou zijn. Men ſchrijft oock dat'er in de Fonteynen ſacxkens vol vergif en in de Bronnen gevonden zijn, waer over de Fonteynen, en Putten geſtopt zijn geworden; En de lieden in plaets van Put-en Fonteyn water, Rivier en Regen-water gebruyckten. Veel van de Joden ſoo Mannen als Vrouwen, hebben ſich laten Doopen, niet uyt liefde ſoo ſeer tot het Chriſtendom, als uyt vreeſe voor een quade dood. De Rijcx-Steden hebben de huyſen der Joden af-gebroocken; En hebben van de ſteenen derſelver, hun Kerck-hoven, Toorens, en Wallen gebouwt.

In het Jaer 1160, is in Vranckrijck oock een groote menichte van Joden geweeſt, van de welcke oock geſeght wiert; dat gewoon waren, jaerlijcks een Chriſten kint te ſteelen, en het ſelve in een verborgen plaets, onder de aerde te brengen, en aldaer aen een kruys te nagelen, gelijck ſy eertijdts den Heer Chriſtus hadden gedaen, en dat omtrent hun Paeſſchen tijdt. De Koninck Philippus ſulcks hoorende, heeft de Joden die hy krijgen konde, doen vangen en ſtraffen, en heef'er tachentich te gelijck, in een vuur verbrandt. En in het Jaer 1182, alle de Joden, behalven die ſich tot Chriſtus bekeerden, uyt ſijn Rijck gebannen.

23. Van de Melaetſchen.

In het Jaer 1322, wierden oock veel Leprooſen, Melaetſchen, of Lazaren, ſoo menſe hier noemt, in Vranckrijck ter ſtraffe gevordert, en gedoodt: Want deſe van de Joden, die op nieuw gedwongen wierden te vertrecken, op-gemaeckt zijnde, hebben een t'ſamen ſweeringen onder ſich gemaeckt, en aen-gevangen, al de Fonteynen te vergiftigen; waer door de Menſchen af ſtierven, of met Melaetſheyt bevangen wierden. Hier toe bereydende een vermenginge van Menſchen-bloedt en pis, met eenige weynige kruyden; Welcke Compoſt ſy in een ſtuck lijn-waet wonden, en ſoo te ſamen, aen een ſteen vaſt-gemaeckt, in de Fonteynen wierpen. Wanneer ſulcks onder-vonden wiert, heeft de Koninck in Provence al de Leprooſen, die daer gevonden wierden, doen verbranden; Gelijck hy oock over ſijn gantſche Rijck, al de Joden en Leprooſen, op de ſelve wijſe heeft doen ſtraffen, die aen dit quaet ſchuldigh bevonden wierden. Tot Vitry waren oock veertigh Joden gevan-

24. Wonderlijck beſluyt van Joden.

gen; van de welcke oock een krachtigh vermoeden was, datſe mede aen deſe Giftmengingh ſchuldigh waren. Als nu deſe niet anders dan de doot verwachten, denwelcken ſy niet ſagen te konnen ontgaen: Hebben ſy twee uyt de hunne verkooren, die al de andere ſouden dooden, op datſe

ſe niet, door handen der Chriſtenen, ter doodt gebracht ſouden worden. Wanneer dit nu aldus geſchiedt, en de gantſche hoop der acht-en dartigh Joden om-gebracht was, verſocht de Oudſte van de twee, die overgebleven waren, en de reſt gedood hadden, dat hy hem oock wilde ombrengen, het welcke deſe Jongſte gedaen heeft. Naer dit werck uyt gevoert te hebben, neemt hy al het Gout, dat by de dooden gevonden wiert, en meende het daer mede te ontkomen. Hy dan knoopt al de hembden van de gedoode Joden aen een, en laet ſich daer mede uyt den Tooren neder dalen; maer eer hy om laegh quam, is ſijn koorde, door het gewicht van ſijn lichaem gebroocken, en hy ter neder gevallen, breeckende een been, ſoo dat hem niet mooghlijck was te ontkomen, en hy weder gevangen zijnde, naer ſijn verdienſten geſtraft is.

Munſterus.

Wy hebben hier van de Leprooſheydt en de Leprooſen yets geſproocken; hier by voegen wy, hoe deſe quael door duyvels Konſten wordt veroorſaeckt. In het Biſdom van Conſtants, tuſſchen Briſack en Fryburgh, verhaelde een Melaetſche Vrouw, in het aenhooren van veele lieden, dat ſy met een andere Vrouw, in eenige hevige woorden geraeckende, en weder eyndelijck naer veel kijvens, naer huys gaende, tegens den nacht, door een warme wint aengeblaſen wiert, die uyt het huys, tegens haer over-ſtaende, daer ſy kyvery had gehad, haer toegeblaſen ſcheen te worden; Waer door ſy aenſtondts, met een quade Melaetsheydt, die ongeneeſlijck was, aengetaſt wiert.

25. Melaetſheyt door Tovery.

In het ſelfde Biſdom, in het Landt *Swartz-wald* genoemt, wiert een Toveres verbrandt. Wanneer deſe Vrouw, door den Beul op het hout gezet wiert: Seyde de Hex, ſich naer den Scherp-rechter keerende, ick zal u loon voor uwen arbeyt geven: en met eenen den Hencker in het aengeſicht blaſende, wiert deſelve met ſulck een geweldige Melaetsheyt, over ſijn gantſche Lichaem bevangen, dat hy daer van geſtorven is.

In het Biſdom van Baſel, omtrent de Grenſen van Lotharingen, in der Elſas, geraeckte een Man, van een Eerlijcke Naem en Faem, met een Toveres aen woorden. Sy ten hooghſten tegens hem vergramt, dreygde hem, eerlangh wraeck van hem te zullen nemen. Hy die dreygementen weynigh achtende, gevoelde echter, dien ſelven nacht, een puyſt aen ſijnen hals, den welcken hy, om de groote jeuckte beginnende te krabben, ontſtondt daer uyt een geſwel, over ſijn gantſchen hals, en aengeſicht, het welcke eerlangh in een Laſery, over ſijn geheele Lichaem

haem veranderde. Hy aldus jammerlijck aengetaſt zijnde, en groot vermoeden op deſe Toveres, met de welcke hy getwiſt had, hebbende, vergadert ſijn Vrienden, en geeft hen te kennen, hoe hy met het oude Wijf gevaren was, en wat ſy hem gedreyght had. Deſe klagen de Vrouw aen, dewelcke daer over gevangen wordt; en op den Pijnbanck gebracht zijnde, alles beleedt. Wanneer de Rechters naerſtighlijck naer al de omſtandigheden vraeghde? ſeyde de Vrouwe, dat ſy, door deſe bittere woorden van den Man, ten hooghſten vergramt zijnde, te huys komende, haer gemeynſamen Duyvel gevonden hadde; Den welcken vragende waer om ſy ſoo ontſtelt was, ſy haer twiſt te kennen gegeven had; en verſocht dat hy die wreecken wilde. De Duyvel had haer gevraeght, wat ſy wilde datmen haer Vyandt doen ſou? Waer op ſy hadt verſocht dat ſijn aengeſicht door een gedurigh geſwel mocht ontciert worden; Maer deſe dienaer der boosheydt, had het veel ſlimmer gemaeckt, als ſy het begeert had. Dit was haer miſdaet; waer op tot ſtraf gevolght is, dat ſy tot aſſche verbrandt is geworden. Al dit hebben wy uyt *Lonicerus in Decalogon.*

26. De Duyvel verheft ſijn dienaren tot ſtaet.

Hoe de Duyvel ſijn dienaren, (immers door Godts toe-latinge, van de welcke anders alle Macht is) tot Staet weet te verheffen; getuygen veel Gemijterde Hoofden, van de welcke ten deelen elders geſproocken is, en wy alhier noch yets moeten handelen.

Seecker Biſſchop van Biſantium, of Conſtantinopolen, door Staetſucht gedreven, ſocht door alle middelen, tot de Pauſſelijcke Waerdigheydt te geraecken; En maeckte daer over met den Duyvel een verdragh. Hy tot de verrichtinge gekomen zijnde, en naer Roma treckende, om ſijn beſit aldaer te nemen, ſoo ontmoet hem de Satan, om hem elders heen te vervoeren. Hy die ſiende, teeckent ſich met het Kruys teecken; Maer de Duyvel ſulcks niet achtende, had hem dit Vers, dat van vooren en van achteren kan geleſen worden, toe-geſeght:

Signa te Signa, te mere me tangis & angis,
Roma tibi ſubito Moribus ibit amor.

Dit vinden wy aldus by *Honſdorf*, maer elders op een andere wijs. Maer dewijl wy op deſe ſnaer hebben begonnen te ſlaen, moeten wy wat meer van deſe Stoffe by halen, om te toonen dat ſich de Duyvel niet ongaerne in een Monnicks Kap verberght; En met de Geeſtelijcke ſomwijlen, al vry een ey te ſchellen heeft. Achtende deſe Stoffe wel waerdigh

digh om met een nieuw Hooft-ſtuck daer van te ſpreecken, ſonder even-wel daer mede van dien bedrieger af te laten, ſoo langh ons de Stoffe ſoo overvloedigh toe-valt.

Het Achtſte HOOFT-STUCK.

Geeſtelijcke Toovenaers.

DE Paus Silveſter de tweede, een Franſman van geboorte, d'eerſt Gilbert geheeten; en een Monnick van ſijn Ordre, is door quade Konſten, namentlijck door hulp van den Duyvel, tot het Pauſdom gekomen; als hy begeerigh om te Heerſchen, den Duyvel ſijn Meeſter af-vraeghde, hoe lang hy in deſen Pauſſelijcken ſtaet leven ſoude? heeft hem die ſoo langh te leven toe-geſeyt, tot dat hy tot Jeruſalem Miſſe ſoude doen; waer door ſich deſe Paus wel een lang leven toeleyde, dewijl hy wel meende ſich te wachten, van oyt tot Jeruſalem te zullen komen. Het gebeurde nu in het vierde Jaer van ſijn Pauſdom, dat hy tot Roma, in de Kerck van het Heylige Kruys, tot Jeruſalem genoemt, de Miſſe dede. Wanneer hy onder den Dienſt, door een hevige koorts aen-getaſt wiert, en daer uyt bemerckte, (komende hem oock de naem van de Kerck, daer hy Miſſe dede, te binnen,) dat ſijn tijdt niet langh ſou zijn. Hy dan door leet-weſen van zijn vervloeckten handel gedreven, heeft zijn dwalinge en ſonden voor het volck beleden: Met by-gevoeghde vermaninge, datſe wel ſouden leven, den Duyvel met al zijne liſten af te ſweeren, en Godt alleenigh aenhangen; Daer na verſocht hy, dat wanneer hy ſou doodt zijn, men ſijn verſcheurt en verbroocken Lichaem, gelijck het verdiende, op een Wagen met twee Paerden, ſou leggen, en het ſelve begraven, op die plaets, daer het de Beeſten van ſelfs ſouden brengen. Men wil dat de paerden van ſelfs, na de Kerck van Sint Jan de Lateranen ſouden gegaen zijn, en dat men aldaer het Lichaem begraven ſoude hebben. Men wil oock dat ſijn Graf-ſtede, zedert dien tijdt, door het rammelen van de beenderen, en het uyt-werpen van ſweet, de aenſtaende dood der Pauſen, ſou voorſeght hebben. Het leven van deſen Paus, hebben wy elders breeder verhandelt.

1. Van den Paus Silveſter den tweede.

Johannes de XIX. by-genaemt de Drooge, als *Blondus* getuyght, een Italiaen van geboorte, is, door hulp van den Duyvel, aen wien ſoo het

2. Van Johannes den xix.

het schijnt, het Pausdom als toen stondt; onlanghs Silvester dat schrick-dier van den Duyvel op-gevolght. Daer was een Strijt (seght *Benno*) onder de Zwart-konstige Leerlingen van Silvester, wie eerst tot het Pausdom komen sou. Hy quam tot het besit, omtrent het Duysent en vijfde Jaer na Christus geboorte. Het voornaemste dat van hem gedaen is, was het bevestigen van den Vier-dagh Aller-zielen, die eerst door een Odilon, Abt van Cluny bedacht was; Oordeelende dat den Bergh Ætna met sijn Hemel-hooge Vlammen, het Vagevier, en het geruys van het Hol, het klagen en jammeren der gepijnighde Zielen was. Ja dese Monnick derfde noch wel daer by voegen: Dat hy het geraes en getier der Duyvelen had gehoort, soo meenichmael als hen door de Ziel-missen, eenige Zielen ontoogen wierden. Dese Johannes is eyndelijck van de sijne vergeven; ten welcker tijdt men groote Wonder-teeckenen sagh en hoorde, die groote veranderingh scheenen te voorseggen.

Van Johannes den XX. Dese heeft mede den Pausselijcken Stoel, door de selve Konst verkregen, na dat hy sijn Voorsaet, Johannes den XIX. gelijck gelooft wort, vergeven had. Dese wist duysenden van Verschijningen aen te stellen, van dwaelende Geesten, jammeren van gepijnigde Zielen, selfs verschrickelijcke gedaenten, vyerige schijnselen, en diergelijcken: Maeckende het gemeene volck wijs, datmen die door Offeren en Gebeden moest verlossen, daer sijn Koffers geen schade by leden. Dit is het voornaemste dat hy gedaen heeft, die eyndelijck mede, niet sonder vermoeden, van Venijn, in ledigheyt en wel-lusten gestorven is.

3. Van Benedictus den achtsten.

Benedictus de achtste, een Tusculaner van geboorte, hebbende eenen Gregorius Bisschop van Portua, tot een Vader, en Albericus en Johannes tot Broeders gehad; heeft door hulp van sijn Neve Theophilactus, een goet Leerlingh in de Tover-konst, (van den voorgaenden Silvester), de Pauselijcke Waerdigheyt verkregen. Soo lange als de Keyser Hendrick van Beyeren leefde, had hy een vasten stut aen de selve, om dat hy dien de Keyserlijcke Kroon op het Hooft geset had; Maer als die gestorven was, wort hy van sijn afgunstige Kardinalen, van den Stoel afgestooten, en een ander in sijn plaets gestelt; Waer door een seer sware scheuringe ontstaen is. Maer daer na door kracht van geldt, met sijn Vyanden een verdragh maeckende, en den op-geworpen Paus verdreven zijnde, is hy weder in Rome, en op den Pauselijcken Stoel gekomen. Hy is tot het elfde Jaer van sijn Pausdom gekomen, en in het Jaer 1023. uyt het leven geruckt, op wat wijse wort bereden-twist. Altoos eenige willen dat hy, konnende door sijn Konsten, de Vrouwen

4. Wort van den Stoel gestoten.

hem

hem in Bosschen en Bergen doen naerloopen, selve eyndelijck in een Bosch, door den Duyvel den hals sou gebroocken zijn. *Petrus Dameanus* verhaelt, dat hy na sijn dood, seeckeren Bisschop, sijn gemeensamen Vrient sou verscheenen zijn, zittende op een zwart Paert. Dese door dit Gesicht verschrickt, hadde hem gevraeght, of hy de Paus Benedictus was? die wy nu weten gestorven te zijn: Waer op hy had geantwoort, *ick ben die ongeluckigen Benedictus*; *En hoe is het met u*, *vraeghde de andere wederom?* Waer op de Paus antwoorde, ick worde swaerlijck gepijnight, maer kan geholpen worden: Gaet dan vervolghde hy, en seght mijn Broeder Johannes, die nu op den Stoel zit, dat hy een schat, die in sulck en sulck een plaets verborgen is (noemende met eenen de plaets daer deselve lagh) aen den armen uyt-reycke. Hy was oock Johannes verscheenen: Die hy oock had geseght, dat hy hoopte verlost te worden, voegende daer by: *Och! wilde Odilo de Abt van Cluny, voor my Bidden.* Op sulck een wijse, seght mijn Schrijver, wist de Duyvel op dien tijdt de Menschen te begoochelen, datse hun by-geloovigheden soo veel toe-gaven. Van desen snooden Paus hebben de Koningen van Hongaryen en Polen, hun Scepters en Kroonen, gelijck de Geschriften getuygen, met verwerpingh van Godts gesagh, ontfangen; sendende hy Petrus, den Koninck van Hongaryen, de Kroon toe, met dit Versken: 5. Sijn doot en verschijninge.

Petra dedit Romam, Petro tibi papa Coronam.

Dat is

Hy die Petra of de Steen genoemt wort, gaf ons Roma,
Nu geeft de Paus, u Petrus, de Koninckliijcke Kroon.

Dese Johannes is mede door hulp van sijn Neve Theophilactus, die het toen al door den Duyvel vermocht, tot het Pausdom gekomen, zijnde de Broeder van den voorgaenden Benedictus. Veel Wonderen heeft hy niet uyt-gerecht, als dat hy den Keyser Konradus, den Keyserlijcken Kroon op-geset, en door desselfs hulp, sich selven beschermt heeft. Hy wort echter gepresen van de Romanisten, als *Platina* getuyght, sonder evenwel de reden waerom te seggen. Hy is eyndelijck in het 1034. Jaer der Saligheyt gestorven. 6. Van Johannes den XXI.

Het leven van Paus Hildebrant, genoemt Gregorius, de Sevende.

Gregorius de zevende, een Toscaner van geboorte, uyt de Stadt

 Siena,

Siena, een Monnick van Ordene, en voor-heen Hilbrandus genoemt, een bedrieger en Duyvelsch Tovenaer en besweerder; heeft sich selven, op een ongehoorde wijse, in het Pausdom ingedrongen. Wy moeten sijn loose bedriegeryen en streecken, om die niet te verkorten, selfs in sijn
7. Voorsaet, en alsoo in hun beginsel, op-halen. Alexander de tweede, een Milanees van geboorte, zijnde Bisschop van Luca, en voor-heen Anselmus genoemt geweest. Is door de schalcke-loosheyt van Hildebrant, om sich selven den wech tot het Pausdom te banen, tot Rome in sijn af-wesen, tot Paus verkoosen, sonder den Keyser daer over te begroeten, of te bevragen: Maer de Longobarden, hebben tegens desen, met kennisse van den Keyser, een anderen Paus gestelt: den welcken sy tot Basel op den Rijcksdagh, in sijn tegenwoordigheyt verkoosen hadden; Cadolo genoemt, en Bisschop van Parma zijnde. Dewelcke met een groot Heyr Roma belegert heeft: Maer alsmen van wederzijden tot hant-gemeenschap quam, met de sijne geslagen en verdreven is. Maer de Keyser Henricus om dese scheuringe wegh te nemen, heeft Ottho den Eerst-Bisschop van Keulen, met sijn gesagh daer heen gesonden; Den welcken tot Rome komende, van het Keyserlijck gesagh, omtrent het verkiesen van een Paus, veel en lange redenen gevoert heeft; beschuldigende met eenen Alexander seer swaerlijck, als die tegens des Keysers sin verkosen
8. was. Maer Hildebrant, door de onlanghs verkregene overwinninge, moedigh geworden; Heeft den Bisschop in sijn redenen gestoort, en de sijde van den Paus dapperlijck voorgestaen, bewerende dat de verkiesinge by de Geestelijckheyt is.

Alexander de tweede door list van Hildebrandt tot Paus verkoren.

Desselfs handelinge.

Ottho in dat gedeelte meer den Paus, als den Keyser gunstigh, liet het sacken; en versocht alleenlijck dat'er, om dese scheuringe wegh te nemen, en Synode en Kerckelijcke Vergaderingh, tot Mantua mocht gelecht worden: in de welcke Alexander bestelt heeft, datmen geen Misse moest hooren van een Priester, die Hoerdom pleeghde; Datmen de getrouwde Bisschoppen, Priesters en Diaconen, van hun Beneficien en Ampt, moest beroven. Maer datmen evenwel de Soonen van Priesters, tot het Priesterschap sou toe-laten, onder gesagh van den Paus. Hy besloot oock dat de Paus van de Kardinalen sou verkosen worden, en andere dingen meer, tot voordeel van de Geestelijckheyt streckende. Van dese Paus getuyght *Benno* de Kardinael dit: Wanneer seght hy, de Paus Alexander eyndelijck verstondt, dat hy door konst en bedrogh van Hildebrant, een des Keysers Vyanden tot Paus verkoren was; heeft hy op seeckeren dagh, als hy onder de plechtigheden

van

van de Misse, tot het volck reden voerde, geseght: dat hy in den Apostolischen Stoel niet wilde zitten, sonder toestandt van den Keyser, seggende opentlijck: dat hy hier over aen den Keyser soude schrijven. Hildebrant dit hoorende, begost geweldigh in sich selven te morren, en konde sich qualijck soo lange inbinden, tot dat de Dienst ge-eyndight 9.
was. Dese eyndelijck gedaen zijnde, heeft hy den Paus Alexander selve, door krijgs-volck van den Altaer of doen halen, en in de kamer brengen: en selfs daer hy noch met sijn Pauselijck gewaet bekleet was, den goeden Vader dapper met vuysten af-gedorst, onder een gedurigh verwijten, dat hy des Keysers gunst socht. Hildebrant heeft oock bestelt, dat men hem van dien dagh aen, niet meer als seecker stuck gelts sou geven, behoudende hy al de Inkomsten van de Kerck, voor sijn gebruyck, (zijnde Alexander in de gevangenis geworpen) waer door hy een grooten schat vergadert heeft. Eyndelijck is Alexander aldus, onder het jock van Hildebrant, in het 1074 Jaer des Heeren, op een seeckeren avondt (mis- 10.
schien niet sonder hulp) gestorven. En op de selve ure, is Hildebrant van sijn Krijgs-knechten, sonder toestandt van Geestelijcke of Wereltlijcke, in den Pauselijcken Throon geset, sich soo seer haestende, op dat hem niemandt door verkiesinge, voor-komen sou. Alzoo heeft tot sijn verkiesingh niemandt van de Kardinalen gestemt.

Stout-heyt van Hilde-brant.

Doot van Alexan-der.

Als de Abt van Cassina by hem quam: seyde Hildebrant aldus tegens hem: *Frater, Nimium Tordasti*, broeder gy hebt te langh gedwaelt. Waer op de Abt weder antwoorde: *Et tu Hildebrande, Nimium Festinasti*, en gy Hildebrant, hebt u te seer gehaest, die, daer uwen Heer de Paus noch niet begraven is, de Pauselijcke Stoel tegens de Rechten en Regulen ingenomen hebt.

Hildebrant dan, is aldus Paus geworden, maer hoe hy de Kardinalen, die de getuygen van sijn leven en leer behoorden te zijn, gequelt, en met wat ketteryen hy de werelt vervult, wat mijneedigheden hy gepleeght, en wat schrickelijcke verraderyen hy geheylight heeft, kan nauwelijcks van veele beschreven worden.

Dus verre Benno.

Hy eertijdts sijn Klooster verlatende, heeft sich in de gunst van eenen Laurentius Aerts-priester ingewickelt, van de welcke hy de Tover- 11.
konst en Besweeringen geleert heeft; Gelijck dese Laurentius noch een Jongelingh zijnde, die van de Paus Silvester de tweede geleert had: daer

Zijn To-ver-konst.

was oock een zeer nauwe verbintenis tusschen desen Laurentius, Theophylactus, Johannes Gratianus en Hildebrant, al eerst Priesters en Cardinalen van de Roomsche Synagoge; waer door hy by den selven Theophylactus, terwijl hy het Pausdom bekleede, onder den naem van Benedictus den negenden, door sijn loosheyt alles te wege bracht: Ja daer is niet geschiet onder al de volgende Pausen, daer hy sijn stem niet had laten overgaen. *Benno* getuyght van dezen Hildebrandt, dat, wanneer hy wilde, hy sijn mouwen schuddende, voncken vuurs daer uyt dede voort springen; Met welcke wonderen hy de oogen van de gemeene lieden, als ware hy een Man van een bysondere Heyligheyt, wist te verblinden. En vervolght dese Schrijver, om dat de Duyvel, door de Heydenen zelve, Christus opentlijck niet konde vervolgen, zoo heeft hy door desen bedrieger, onder schijn van Godtsdienst, sijn naem bedriegelijck gesocht te vernietigen.

Eenige Schrijvers, als *Omiphrius*, *Platina*, *Stella*, *en Benno* getuygen, dat door desen Hildebrant, zes of acht Pausen, door behulp van Gerard Brazutus, door Venijn om-gebracht zijn, op dat hem alzoo de wegh tot het Pausdom mocht gebaent worden: evenwel heeft hy sich soodanigh in alles weten te dragen, dat hy alle vermoeden van den Stoel te betrachten, loosslijck van sich weerde. En of hy wel met den naem geen Paus was, zoo heeft hy echter onder andere Pausen inderdaet bestelt, dat hy in sijn eygen Heerschappy, ter uyt-voeringh gebracht heeft.

12. En Gift-mengery.

Benno verhaelt de volgende Geschiedenis van hem: Op seeckeren dagh (seght hy) als Gregorius van het Albanum tot Romen quam, had hy seecker Toover-boeck, zonder het welcke hy noyt of zelden was, vergeten: Als hem sulcks onderwegen, met als hy in de poort van Lateranen quam, in de gedachten viel, riep hy in der haest twee van sijne dienaren, die hem gemeensaem en getrouwe uyt-werckers van sijn schelmeryen waren, en belaste hen, dat zy hem dat Boeck met der haest zouden gaen halen, onder een strengh verbodt, dat zy het Boeck onder-wegen niet zouden onder-nemen te openen, of daer uyt nieusgiericheyt in-sien. De dienaren begeven sich om het Boeck te halen, en het zelve gekregen hebbende, en daer mede weder te rugge keerende, wierden (misschien om dat het hen verboden was, want *Nitimur In vetitum semper, &c.*) nieusgierich om te weten, wat wonders dit Boeck doch moght in-houden. Sy dan openen het Boeck eyndelijck, en daer het een en het ander in beginnende te lezen, zoo verschijnt daer terstont zulck een menichte helsche Geesten ontrent deze nieusgierigaerts, dat zy niet wisten waer zy

13. Geschiedenis van Gregorius.

sich

A. Houbraken, fec.

ſich bergen zouden, elck van deſe gedrochten riep, en vraeghde waerom zy geroepen wierden? waerom men hen moede maeckte? daer by voegende, helpt ons voort, ſegt haeſtelijck, of wy zullen u aenvallen. Een van hen beyde, hen ſoeckende aen het werck te helpen, belaſte hen eenige oude mueren by Roma ſtaende, om verre te werpen, het welcke in een oogenblick geſchiede; terwijl deze jonge Maets, met hun Beſweer-boeck ſich naer de Stad en hun Meeſter begaven, zijnde zoo verbaeſt als zy konden zijn. Dit wort van *Benno* alzoo verhaelt.

Metten aenvang van ſijn Pauſdom, heeft hy terſtont de Canones en Regulen van zijne Voorſaten, begonnen voort te zetten, de welcke de Simonia en 't ongehouwelijckte leven aengaende, voor heen door hem ſelve gemaeckt, immers door ſijn looſe raed geſmeet waren. En dat niet om de goddeloose proeven-kramery wegh te nemen, maer om op eeniger maniere de Vorſten den macht te benemen, om eenige Kerckelijcke Ampten te begeven, en al de Biſſchoppen alzoo, onder de dienſtbaerheyt van den Pauſelijcken Stoel te brengen. En gelijck de Keyſer de opperſte van alle Vorſten is, moeſtmen van hem den aenvangh nemen, gelijck ſich deſe booswicht liet voorſtaen. De Paus dan heeft over deze dingen tot Roma, in het Lateranen een Concilie en kerckelijcke Vergadering laten leggen; Maer de Keyſer in de Oorlogen beſich zijnde, heeft ſich in deze Synodale twiſtery niet konnen laten vinden. Maer den Paus ging de ſaeck zoodanig ter harten, dat hy om de zelve geen verradery noch moordery ontſagh; ja oock in veel plaetſen borgerlijcken Oorlogh aenrechte, en duyſent jammeren veroorſaeckte. Want eerſtelijck heeft hy het leven van den Keyſer belaeght, zelfs zoodanigh, dat hy hem in de Kerck, en onder het Gebedt had gemeent te doen dooden. Deze Geſchiedenis verhaelt den Cardinael *Benno* aldus: De Keyſer (ſeght hy) was gewoon dickmaels om te bidden in de kerck van de Heylige Maget Maria, de welcke op den Bergh Aventinus ſtaet, te gaen. Hildebrant die door ſijn verſpieders, al ſijn handel naerſtichlijck onderſocht, heeft de plaets daer de Keyſer of ſtaende of knielende ſijn Gebedt dede, ten aldernauſte doen waernemen: En heeft vorders yemandt met groot geldt daer toegekocht, dat hy, boven op de balcken van de Kerck groote ſteenen zou leggen, om die den Keyſer, terwijl hy badt, op het hooft te laten vallen, en hem alzoo te verpletteren. Het welcke als de uyt-voerder van dit helſche beſluyt ſocht aen te vangen, en beſich was ſijn ſteenen, op den balck wel in ordere te leggen, viel hem in het handelen een ſteen zoo ſwaer, dat, de planck daer hy op lagh breeckende, den Werckmeeſter

14. Sijn beſtiering.

15. Den Paus ſoeckt de Keyſer te dooden.

meester met sich en de planck naer beneden dede vallen, die door den selven steen verplettert wiert, daer Godts wonderlijck oordeel klaerlijck in te sien was. Wanneer de Romeynen kennisse van deze saeck, en den vervloeckten toestandt kregen, hebben zy aen het been van desen schelm een touw gebonden, en hem alzoo drie dagen langh door de straten van Roma gesleept. Eyndelijck beval hem de Keyser na sijn gewoone goedertierenheyt, te begraven. De zelve *Benno* seght, dat Johannes, Portuaensch Bisschop en boesem Vrient van Hildebrant, in de Kerck van Sint Peter, op den Stoel klimmende, hadde geseght: zulcks heeft Hildebrant en wy gedaen; waer over wy beyde waerdigh zijn, levendigh verbrant te worden.

16. Goddeloose daet van Hildebrant.

Willende daer mede aenwijzen, het gene van het Sacrament, of gelijck zy het noemen, het Lichaem des Heeren gebeurt was; het welcke Hildebrant, willende toekomende dingen, tegens den Keyser weten, en dit *Corpus Domini* hem niet antwoordende, niet tegenstaende al de tegenwoordige Cardinalen zulcks sochten te verhinderen, in het vuur geworpen had.

Hy heeft sich noch niet gerust gehouden, maer den zelven Keyser, zonder wettige beschuldiginge; zonder Canonijcke beroepinge; zonder ordere van Recht; en zelfs sich gehoorzaem dragende, in den Ban gedaen. De Rijcks-vorsten van hem af-gezondert, en hem door verraders gesocht te verderven, maer Godt alleen heeft dezen Vorst bewaert. Hy heeft oock van de Bisschoppen, door schrick en dreygementen verkregen, datze zijn saeck niet zouden trachten voor te staen, noch hem in eenige manieren te begunstigen. *Benno* verhaelt hier omtrent, dat als hy om den Keyser te verbannen van sijn Stoel op-stondt, dezelve hoewel

17. Wonderteecken.

nieuw, en van sterck hout gemaeckt, door Godts bestieringh, verschricKelijck in veel spaenderen en deelen van een gesprongen is: gevende Godt daer door klaerlijck te kennen, dat door zulck een trotze Verbanninge, de besitter van dien Stoel schrickelijcke scheuringen, tegens de Kerck zaeyde, en te wege bracht. dit seght *Benno*.

Maer als Hildebrant nu sagh, dat sijn verradersche lagen geen voortgangh hadden, heeft hy sich tot openbaer gewelt en vyantschappen gekeert, ontslaende een yeder van den Eed, dieze den Keyser gedaen hadden, en de Keyserlijcke Kroon Rudolph Hartog van Suaben toegezonden, met dit Versken.

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho,

Dat is:

De Hoeck-steen gaf de Kroon aen Petrus, en dese gafze aen Rudolphus.

De

De Keyſer Henricus hier over niet weynig ontſtelt, is, (hebbende ſijn Keyſerlijcke Cieraden af-geleght,) met ſijn Vrouw en kleynen Soon, in het midden van den ſtrengen winter, naer Canuſium, niet zonder groot gevaer tot den Paus gereyſt, zijnde in een wollen gewaet, met bloote voeten, een Schouw-ſpel van de Engelen en Menſchen geworden (ſeght *Benno*) en nu voor de poorten van de Stadt komende, heeft aldaer van den morgen tot den avondt zonder eeten of drincken moeten verwachten, wat op ſijn ootmoedigh bidden en ſmeecken wilde volgen. Geheele drie dagen heeft hem de ſnoode Hildebrant aldus ten toon geſtelt; terwijl ſich deze booſe ſchalck, met ſijn hoer de Gravinne Mathilda vermaeckte, blyvende de Keyſer geduerigh onder-tuſſchen in de Voor-ſtadt, op genade te wachten, niet zonder groote ellenden en ongemack. Eyndelijck is hy door voorbiddinge van Mathilda zelve, den Abt der Cluniacenſer Monnicken, en Adellans, den Grave van Savoyen, tot den Paus ingelaten. Maer als nu de Keyſer vergiffenis van hem badt, en de Kroon aen ſijn Pauſelijcke Macht overdroegh; heeft hem evenwel deze gevleyſde duyvel geen vergiffenis willen toe-voegen, noch hem ontſlaen, ten ware hy eerſt beloofde, dat hy volgens zijn Decreten en beſluyten, ſijn misdaden in het volgende Synode zoude belijden, en andere ſnoode onder-danigheden betoonen; al het welcke de Keyſer belooft, en met handt en zegel beveſtight heeft.

18. Ellendige Stant van den Keyſer Henricus.

Zijnde bekent geworden (ſeght *Sleydanus*) dat de Keyſer Henricus met den Paus Hildebrant verſoent was, zijn de Vorſten van Italien ſeer misnoeght geworden, daer over dat ſich die hooge Majeſteyt zoodanig eener had onderworpen, die ſich door zulcke quade konſten, in het Pauſdom ingedrongen, en met moorden en Echt-ſchenden alles vervult had.

De Paus ondertuſſchen met ſijn Cardinalen ſich niet weynigh verhovaerdigende, dat hy den Keyſer alzoo onder het jock gebracht had, begoſt naer hooger dingen te ſtaen. Maer de Keyſer Henricus heeft onderdies alles met de wapenen, door Godts beſtieringh gevordert, en naer een zwaren Oorlogh, Rudolphus in een Veldt-ſlagh overwonnen. In deze Strijt heeft Rudolphus ſijn rechterhant verlooren: de welcke korts daer aen de Biſſchoppen en Grooten, die het met hem gehouden hadden, by ſich ontboden, en deſe woorden: (hebbende ſijn afgehouwen handt hem doen toe-brengen) toe-gevoeght heeft: Ick bekenne dat my recht geſchiet is: dit is de handt met den welcken ick Mijn Heer den Keyſer Henricus den Eed van trouwe heb gedaen. Maer door u lieder aendringen heb ick nu, zoo menichmael, ongeluckichlijck tegens hem

19. Hendricus redt dert zijn zaecken.

gestreden, en mijn trouwe geschonden; derhalven hebbe ick mijn rechte loon ontfangen; siet nu of ghy my op den rechten wegh hebt geleydt. Maer gaet nu henen, en weest de eerste, in den Keyser uwen Heer uw trouwe te bewijzen: want ick zal tot de Vaders gaen, en alzoo is Rudolphus gestorven.

20. Doot van Rudolphus.

Wanneer deze nu doodt was, hebbenze uyt bevel van den Paus, een anderen Keyser verkooren, namentlijck Herman van Saxen, Grave van Lucelburgh, de welcke, niet zonder Godts bestieringe, terwijl hy zeker Slot in Duytsland bestreedt, van een Vrouwe, die een steen van de wallen af-wierp, gedoodt wiert.

21. Keyser Herman door een steen gedoodt.

Evenwel konde de overdadige boosheyt van dezen dwingelandt, hier door niet getemt worden; maer hy heeft op een nieuw een verrader tegens dezen vroomen Vorst opgemaeckt: namentlijck den Marquis Egbert, sijn eygen bloedt verwant. Maer deze oock, op een molen gekregen zijnde, is van de Keyserschen ellendighlijck gedoodt.

22. Verrader gedood.

Ondertusschen onderhielt dezen goeden Vader de Gravinne Mathilda, en zy verlatende haren man Azo, de Marquis d'Este, hieldt sich getrouwelijck by dezen Heyligen Vader, pronckende met de naem van St. Peters dochter, het welcke een seer groote argernisse in een yeder verweckt heeft, de welcke vermeerdert wiert, wanneer hy door zijn vermaningen, de Bedienaers van de Kerck, van hunne wettige Vrouwe beroofde. Vorders de Treur-spelen die hy door Italien, Vranckrijck, Duytslandt, Engelandt, en andere plaetsen verweckte, de verkeerde Manne liefde, en vervloeckte Sodemytery, en andere Goddelooshe- den, daer het Pauselijcke Hof, jae de kercke zelve van swanger gingh, 't zouden ons te lange vallen te verhalen. Onder andere treffelijcke daden die hy in de Kerckelijcke bestieringh gedaen heeft; is oock behalven het verbieden van de Echt der Geestelijcken, en het gebruyck van vleesch voor de Monnicken, dat heerlijck werck, dat hy Liberius Arrianus, (de eene ketter den ander) gecanonizeert en geweydt, als een Heylige, en hem een heyligen Vier-dagh ingestelt heeft.

23. Hoerery van Hildebrant.

Ondertusschen stelde sich de Keyser Henricus dapperlijck tegens de snoode poogingen van den Paus, en heeft hem in het 1083. Jaer, in de Kerckelijcke Vergaderingh van Brixla, menichten van boose misdaden te laste geleght; en eyndelijck den booswicht van den Pauselijcken Stoel gestooten: Verkiesende eenen anderen Paus, die hy den naem van Clemens den darden gaf; en zendende met eenen sijn Oorloghs troepen na Roma, om dit schrickelijcke dier daer uyt te verdrijven. Hy voerde

24. De Keyser stelt sig tegen de Paus.

24. Paus van den Stoel gestoten.

Clemens

Clemens in ſijn Pauſelijck gewaet in de kerck van St. Peter in Vaticano in, terwijl hy de Stadt Roma zoodanig benaude, dat de Romeynen gedwongen wierden vrede te verſoecken. Maer Hildebrant ſich ſchamende den Keyſer, die hy zoo ſwaerlijck beledight hadde, onder de oogen te komen, en nu van de Romeynen verlaten zijnde, is naer Salerno gevlucht, in het 1086. Jaer, al waer hy ſijn leven als een ellendigh ballingh, armelijck ten eynde gebracht heeft: die zoo veel menſchen door het ſwaert en honger, door venijn en andere doodelijcke konſten om-gebracht had. 26. Sterft in ellende.

Anthonius en Vincentius verhalen, dat deze Hildebrant op het uytterſte van ſijn leven, ſeeckeren Cardinael by ſich geroepen heeft, tegens den welcken hy beleden hadde, dat hy Godt ſwaerlijck vertoorent had, met dat hy, door aenradinge van den Duyvel, zoo veel twiſt, oneenigheden, vyandſchappen, haet en Oorlogen, onder veele verweckt had; biddende den zelven Cardinael by den Keyſer Henricus te gaen, en den ſelven vergiffenis voor ſijn groote zonden, en miſdaden af te bidden.

Tegen deſen Paus hebben geſchreven *Hugo Candidus*, Cardinael van Praneſte; *Walram*, Biſſchop van Niemburgh; *Venerius*, Biſſchop van Vercelli; *Rolandus*, Prieſter tot Parma, en andere meer; jae *Benno* teldt, 13. Cardinalen, die deſen Hildebrant en ſijn goddeloose handelingen, in hun Schriften dapperlijck over gehaelt hebben, die noch te goeden eynde voor ſulck een goddeloos leven genooten heeft, maer Godts goetheyt is oneyndigh.

Het Negende HOOFT-STUCK.

Eenige andere Verſchijningen.

EEnige merckelijcke Verſchijninge my weder voor komende, hebbe ick den Lezer, tot vervullinge van het voorige, niet konnen onthouden. In het 1559. Jaer is in der Marck deze zeltſame zaeck voorgevallen, de welcke veel Aenſienlijcke en geloofwaerdige Mannen getuygen alſoo geſchiet te zijn. Ten tijden van den Oogſt, wanneer de Haver gewoon is geſneden te worden, hebben ſich onverwacht eenige mannen in het velt vertoont, eerſt vijfthien, daer nae twaelf, alle van een ongemeene grootheyt, en afgrijſelijcke gedaente; zijnde de eerſte en de laetſte ſonder hooft. Deze alle 1. Vreemde Verſchijninge van Mayers.

met sickelen gewapent, hebben om strijdt aengevangen het Gewas af te mayen; zoodanigh dat het knarssen van het yser verre genoegh gehoort wiert, zonder dat'er evenwel een halm af-gemaeyt wiert. Het gerucht van deze Verschijninge liep terstondt naer het Hof, en veel zoo van Borgers, als van de Hovelingen uyt-gaende, om dit te sien, zijn aenschouwers van dit werck geweest. Veel dervende nader by hen komen, hebben hen gevraegt van waer zy quamen, en wat hun begeerte was? Op het welcke zy niets geantwoort hebben: maer gingen slechts in hun aengevangen werck voort. Sommige hebben oock derven bestaen hen aen te raecken, maer dese Mayers hebben sich snellijck uyt hun handen gereddert, gaende ondertusschen al voort met Mayen; zoo dat het blijckelijck was, dat het alle quade Geesten waren. De Doorluchtige Vorst, Marck-graef van Brandenburgh, heeft sijn Godt-geleerden daer over vergadert, en hen af-gevraeght, wat hen van deze Verschijninge dacht? van de welcke de meeste van gevoelen waren, dat hier door een naeckende sterfte voorseght wiert. Maer wat daer op gevolght is, segt mijn Schrijver niet.

Job. Fincel: Lib. 3.

2. Andere verschijningh. Wy moeten hier noch yets uyt *Battista Tulgeso* (dewelcke Hartoge van Genua geweest, en door nijdigheden uyt sijn staet verdreven zijnde; om sijn sinnen in desen droeven stant werck te geven, een fray Boeck van treffelijcke Woorden en Daden van groote Mannen geschreven heeft) by-voegen. Hy verhaelt dan, dat in het huys van de Visconte of Burg Graef van Milanen Mattheus, in des zelfs groote Zael, nae het ondergaen van de Sonne, en met het vallen van den avond, een gewapent Man te paerde sittende, hebbende een heerlijcker gedaente, alsmen gemeenlijck siet, gesien wiert; dewelcke van veelen aldaer, wel een ure langh gezien zijnde, eyndelijck verdwenen is, niet zonder groote verschricking der geener die hem hadden gesien. Drie dagen daer na, ten drie uren in de nacht, zijn op de zelve plaets twee Ruyters, van de selve gestalte gesien, die lange tegens malkanderen streden; die daer na mede gelijck de voorgaende verdweenen zijn. Korts daer aen quam de Keyser Henricus de zevende, tot groote schade en naedeel van den Burgh-Grave, te sterven.

3. Wonderlijke verschijning. Hy voeght by dese, noch een wonderlijcke verschijninge: niet langh seght hy, na dat de Vader van Ludovicus Aloisio, die tot Imola, een Stad in Italien, die Heerschappy heeft bezeten, gestorven was; is hy

den

den Geheym-schrijver, die door desselfs Soon, na Terrara gezonden was, zittende op een paert, met een valck op sijn handt, soo als hy gewoon was op de Vogel-vanghst, ter Jacht te gaen, verschenen. Tegen dese (hoewel hy met groote schrick bevangen was,) seyde: dat hy sijn Soone zou beveelen, des anderen daeghs op de zelve plaets by hem te komen, alzoo hy hem wondere dingen, die hem te gebeuren stonden, wilde voor-zeggen.

De Soon, dese bootschap ontfangende, heeft hy, om dat hy hier geen geloof aen sloegh, of dat hy eenige verraderyen vreesde, een ander daer heen gezonden; aen den welcken sich het zelfde Schijnzel weder geopenbaert heeft, maer seer versuchtende, om dat sijn Soon zelver niet gekomen was, alzoo hy hem vry meer dingen zou voor-seght hebben; Nu beval hy alleen sijn Soon te seggen: dat hy na het verloop van twee-entwintigh Jaren en een Maendt, op zulck een dagh, de Heerschappy verliesen zou, die hy als nu bezat.

Wanneer de tijdt, dewelcke door het verschijnzel voorseght was, nu verstreecken waer; zijn de Krijgs-knechten van Philippus, Hartogh van Milanen, met den welcken Ludovicus in Verbondt stondt, en derhalven geen vreese voor hem had, op den zelven nacht aen de mueren der Stad gekomen; de welcke zy, alzoo het sterck gevroosen had, met ladders hebben beklommen, alzoo de Stadt ingenomen, en den Vorst gevangen.

Philippus Melancthon, schrijft in sijn Boeck van de Ziele, zelve Verschijninge gesien, en veel geloofwaerdige Lieden gekent te hebben, die diergelijcke gebeurt is, jae zelfs die met dezelve hadden gesproocken. In sijn Boeck dat hy de ondersoeckinge der H. Schrift noemt, verhaelt hy dit voorval: Hy hadde seght hy een Moeye, sijns Vaders Suster, dewelcke van haer Man Weduwe geworden was; Dese op een tijdt seer droevigh zijnde, by het vuur zittende, quamen twee persoonen, of gedaenten daer van, in haer huys; de eene had de gedaente van haer onlanghs gestorven Man, gelijck hy seyde dat hy was; de andere had de gedaente van een Franciscaner Monnick. De Man naer den haert gaende, heeft de bedroefde Weduwe gegroet, met bevel dat zy niet vreesen sou, seggende: dat hy gekomen was, om haer eenige dingen te beveelen, belastende met eenen den Monnick soo lange in de stoove te gaen. Hy daer op sijn redenen aenvangende, heeft haer vermaent, gebeden, jae seer hart aengedrongen, dat zy doch veel Ziel-missen voor hem wilde laten doen. Hy daer op willende vertrecken, beval haer, datse hem de rechterhant zou geven: maer zy seer bevreest zijnde, wiert van hem verseeckert, dat haer

4. Ander voorval.

geen leet zou geschieden; waer op zy hem de rechterhandt toe-gereyckt heeft, maer dese hand, hoewel gantsch niet bezeert, scheen zoodanig verbrant te zijn, datze zedert altoos zwart gebleven is. De Man daer op den Monnick uyt de stoove roepende, is met hem uyt-gegaen, en terstondt verdweenen.

5. Van berg Geesten. De zelve *Lavaterus* schrijft, namentlijck van een Silver-mijn, in het geberghte tusschen Italien en Suabenlandt, die Londaman genoemt wiert, toe-behoorende een Peter Bual, die uyt de zelve Bergh-wercken grooten Rijckdom gehaelt heeft: dat in de selve Mijne een bergh Geest geweest zy, dewelcke als de gravers het Metael in de smelt ketelen gooten, seer naerstigh in de weer scheen te zijn, met de stoffe, nae sijn eygen wil van den eenen ketel in de andere te gieten; het welcke de Berghmeester niet onwilligh verdroegh. Als dese Geest op seeckeren dagh veel spels aen-rechte, nam een van de bergh-werckers het zelve zoo qualijck, dat hy op den selven begost te schelden, heetende hem henen te gaen voor den Duyvel daer hy hoorde, met by-voeginge van andere vervloeckinge meer: waer op de Geest desen quaet-spreecker by het hooft greep, en het hooft zoodanigh omdrayde, dat sijn gesicht heel naer den rugge gekeert stondt, zonder dat dese Man daer evenwel van stierf, maer hy behielt alleenigh een half verdrayden hals voor al sijn leven. In welcken standt hy van veele gekent is geweest; zijnde eerst onlanghs te vooren, als *Lavaterus* dit schreef, gestorven. Het is seecker na de getuygenis van veele Schrijvers, dat'er in de Bergh-wercken zoodanige Geesten gevonden worden, die het heel druck schijnen te hebben, met graven en de ketelen te vullen, zonder dat zy echter yets te wege brengen.

Agricola die geleerdelijck van de Bergh-wercken geschreven heeft, stelt tweederhande slagh van zoodanige Bergh-geesten, eenige maelt hy zeer verschrickelijck en wreet uyt, die de gravers groot hinder toe-brengen: gelijck een tot Annebergen zy geweest, die meer als twaelf lieden, met sijn geblaes alleenigh, in de Mijn die de Rosekrans genoemt wordt, gedoodt heeft. Sulck een was'er oock te Sneebergen, die in de Mijne Georgiana genoemt, een graver opgenomen, en op een vervaerlijcke hoogte gezet heeft, niet zonder beseeringh van sijn lichaem. Andere seght deselve *Georgius Agricola*, milt en onschadelijck te zijn; men noemtse Berg-Mannekens, om datse sich seer kleyn vertoonen: schijnende evenwel als de bergh-werckers, met een linnen kleet bekleet te zijn, en lederen schootsvel voor te hebben. Honderden van zoodanige, en andere Voorbeelden verhaelt deselve Schrijver, die wy alle niet willen aen-roeren, noch oock

sijn

ſijn voorſpoocken, en diergelijcke dingen, daer wy echter, doch niet op die wijſe, hier nae yets van zullen handelen. Hy erkent evenwel, en wy met hem, dat'er veel vieſe vaeſen onder loopen, en dat het al niet zy, dat het ſchijnt te zijn. Een ſaeck moeten wy noch uyt *Plutarchus* bybrengen: Eenen Epitherſes, ſijn mede borger had hem verhaelt, dat hy op een ſeeckeren tijdt, willende naer Italien reyſen, in een Schip met veel Koopmans-waren geladen, gegaen was, daer veel reyſigers beneffens hem, ſich in bevonden. Als zy tegens den avondt by de Eylanden de Echirades, omtrent de golf en inham van Lepanta gekomen waren, en de wint geheel ſtil wiert, dreven zy tot aen Raxus toe, als met den ſtroom. De meeſte reyſigers waren noch waeckende, en ſommige zaten met malkander noch na het mael te drincken, wanneer uyt dit Paxus ſeer ſchierlijck een ſtem gehoort wiert, die Thamus een Stierman uyt Egypten, tot tweemael toe, by ſijnen naem riep; waer op hy niet antwoorde: maer ten darde mael geroepen zijnde, quam Thamus voor den dagh, en antwoorden. Als toen wiert hem door deſe ſtemme bevoolen, dat wanneer hy voor-by Palodes zoude komen varen, hy aldaer maer ſou verkondigen, dat de groote Pan geſtorven was.

6. Wondere Geſchiedenis uyt Plutarchus.

Dit geroep en bevel, ſeght Epitherſes, ontſette hen alle die in het Schip waren ſeer, dewelcke met malkanderen overleyden, of men het geene geboden was, behoorde na te komen of niet. Thamus oordeelde, indien de wint op koelde, datze dan ſtilſwijgens de plaets zouden voorby varen, maer indien het ſtil was, dat hy dan zou verkondigen het gene hem bevolen was.

Wanneer zy nu aen Palodes quamen, en de wint zeer ſtil was, ſelfs ſoodanigh dat ſich het water niet beweeghde, heeft Thamus van het achter Caſteel van het Schip, na het landt toe-gekeert zijnde, geroepen, dat de groote Pan geſtorven was. Soo haeſt als hy dit had geroepen, ontſtontter een groot gejammer en geſucht, niet van een, maer van veele.

Het gerucht hier van wiert haeſt tot Rome verſpreyt. Alwaer deſen Thamus van den Keyſer Tiberius ontboden wiert, die de zaeck verhaelde gelijckſe geſchiet was. De Keyſer wilde oock weten, wie deſe Pan waere geweeſt. Maer ſijn Wijſelingen oordeelden, dat het de Soon van Mercurius en Penelope was, zoo blindelingh als ſy mochten. *Euſibius* verhaeldt deſe Geſchiedenis mede, het welcke my te meer heeft aengemoedight, deſelve hier by te voegen.

Het

Het Tiende HOOFT-STUCK.

Van Weerwolven.

VAn de Weerwolven hebben wy dit, uyt *Casparus Peucerus* by te brengen. De dingen seght hy, die wy van de veranderingh der Menschen, in de gedaente van Wolven hebben gehoort, hebben wy als fabuleus en belacchelijck aengenomen. Maer dat niet alles versiert en valsch zy, hebben wy uyt seecker bericht van geloofwaerdige getuygen: dewelcke seeckerlijck weten, dat, de naeste twaelf dagen nae Kersmisse, Jaerlijcks, door Lijflandt en de omleggende gewesten, dit gebeurt. Wanneer de dagen aenvangh nemen, dewelcke de naeste aen Kersmisse volgen; gaet een jongen rontsom, die aen een been hinckt en manck gaet, die dese slaven van den Duyvel, van de welcke een groot getal is, te samen roept, en beveelt hem te volgen; maer indien sy vertoeven, of sich traegh betoonen, soo is'er terstondt een groot man by der handt, die met een geessel van ledere riemen met yser beslagen gewapent is, en daer mede dese ellendige menschen dwinght, om haestigh voort te gaen. Jae men seght dat hy deselve zoo hardt handelt en slaet, dat de striemen langen tijdt daer na, niet zonder groote pijn, in de leden der menschen staen. Soo haest nu als sy sich op maecken en den troep volgen, schijnen sy sich hun menschelijcke gedaente af te leggen, en die van Wolven aen te nemen. Sy komen aldus eenige duysenden in getal te samen; de Leytsman met sijn ysere riemen gaet voor uyt, en wort van den geheelen troep gevolght, die niet beter weten of sy zijn Wolven in der daet. Aldus uytgevoert, vallen sy het Vee met de tanden aen, verscheuren de Schapen en Lammeren, roven en verslinden al wat sy konnen, en doen alle schade die hen mooghlijck is; maer menschen aen te raecken, veel meer te quetsen, is hen verboden.

Wanneer sy voor eenige Rivieren komen, zoo scheydt de Leyder van den troep het water, met een slagh van sijn riemen van een, zoo dat de selve schijnen sich van een te scheyden, en dese troep daer door te gaen. Als eyndelijck dese twaelf dagen vervult zijn, wort dese bende weder van een verstroyt, en een yeder, hebbende nu, zoo sy meenen, der Wolven

gedaente

gedaente afgeleght, keert als een mensch weder naer huys. Men seght dat hun veranderingh op dese wijse toegaet: Die verandert zouden worden, vallen in een oogenblick, als door een vallende zieckte geraeckt zijnde, ter neder, en blyven even als dooden leggen, sonder leven en sonder gevoelen. Sy gaen niet van daer, noch worden van hun plaats bewogen, oock geensints met eenige schijn van Wolf of Wolfs gelijcken bekleet, maer blijven leggen als dooden, sonder eenige schijn van leven te geven. Hier uyt ontstaet de meeninge, dat de zielen deser menschen, uyt de Lichamen genomen, in de gemaeckte schijn van Wolven zou ingesonden worden, en weder daer uyt, wanneer de tijdt vervult is, die de Duyvel gestelt heeft, in hun lichaem keeren, en dezelve weder levend maecken. Dese meninge bevestigen dese Weerwolven selve, de welcke belijden dat hun lichamen niet van hun menschelijcke gedaente berooft worden, noch de gedaente van Wolven aennemen; maer dat de zielen alleenlijck uytgedreven worden, om in Wolven Lichamen over te gaen, om van de selve alzoo voor een tijdt omgevoert te worden.

1. Wonder bedrogh van den Duyvel.

Daer zijnder geweest, dewelcke derfden zeggen, dat sy, gevangen zijnde, uyt hunne banden in de gedaente van Wolven, tot de hunne, seer verre gereyst hadden. Dese vorder gevraeght zijnde, hoe sy uyt de beslootene gevangenis en hun ysere banden hebben konnen ontkomen? hoe zy sulcke wyde en diepe stroomen over geraeckt? en waerom sy weder in de gevangenis gekomen zijn? hebben geantwoort: dat sy sonder verhinderingh van de ysere tralien, slooten of banden zijn uyt gekomen, datse de stroomen ter vlucht over geraeckt, en tot weder in de gevangenis te keeren gedwongen geworden zijn. Men seght dat sy in dese schoone broederschap getrocken worden, die by de Weerwolven veel verkeeren, en dickwils met hun drincken, want men gelooft datse door te samen te drincken besmet worden. Oock hoewel het menichmael gebeurt, dat sy schijnen in Wolven verandert te worden, zoo versamelen sy sich echter noyt by een, als op den voorseyden tijdt. In sulcke begoochelinge en bedriegingen, vermaeckt sich de Duyvel, soeckende oock selfs sijn slaven in dit leven te pijningen en te quellen, met slagen, plagen, en smerte des lichaems, gelijcker veele van dit getal van Weerwolven, gevangen, gegepijnicht, en ellendighlijck om het leven gebracht worden. En wy hebben ons niet te verwonderen over dese Duyvelsche begoochelingen en bedriegeryen, daer men veel schrickelijcker dingen, en die noch min met de waerheyt schijnen over een te komen, in de uyterste deelen van het Noorden, door des Duyvels list, alwaer tot noch toe de menschen, des-

ſelfs dienſt onderhouden hebben, ſiet geſchieden. Dus verre *Peucerus.*

2. Van de Lappen. Maer wat van deſen Duyvels dienſt zy, hebben wy uyt den ſelven, als volght: De Pilappy of Laplanders, bewoonen het uyterſte gedeelte van het half Eylandt Scandinavia aen de ys Zee. Deſe bouwen geen Ackers, noch voeden eenig gedierte, behalven den Tarandus of Rangiferen, welcke dieren ſy voor paerden gebruycken, ten tijden voornamentlijck van den winter, wanneer al de wateren toegevrooſen, en de landen met ſnee bedeckt leggen. Sy leven van de Jacht en Viſſcheryen, en hebben tot noch toe houte en ſteene Poppen, als hun Goden ge-eert. Wanneerſe ter Jacht of om te Viſſchen zullen uytgaen, of yets anders aenvangen, maecken ſy eenige beſweeringen voor-af, en trachten dan deſe houtte of ſteene Goden van hun plaetſen te bewegen; dewelcke indien ſy lichtelijck volgen, houden het deſe menſchen, als ofze hun aenvangh begunſtigen: maer indienſe ſwaerlijck te bewegen zijn, nemen ſy zulcks voor een af-keer en tegenſtant; en indienſe met geen kracht van hun plaets konnen bewogen worden, achten ſy dat hunne Goden tegens hen vergramt zijn. Deſe trachten zy, door duſdanige Offerhanden, weder te verſoenen: Sy hebben een koperen Trommel, op de welcke die ſoorten van viervoetige dieren, Vogelen en Viſſchen uyt-gebeelt ſtaen, die hun niet ſwaer vallen te verkrijgen. Sy hebben oock een koperen Vorſch, dieſe aen een yſeren ſtaf hebben vaſt gemaeckt, den welcken ſy in het midden van den Trommel vaſt hechten. Daer na hun beſweeringen voortbrengende, kloppen ſy op den Trommel, op wiens gedreun de Vorſch af-valt, op eenigh van deſe verbeelde Dieren, en dit Dier daer de vorſch op valt, ſlachten en offeren ſy hunne Af-goden. Het hooft daer van hangenſe aen een boom, dieſe heyligh achten, de reſt koocken en eeten zy met hunne vrienden, begietende ſich ſelven met het ſop, daer het Offer ingekoockt is. Wanneer ſy dit hebben uyt-gevoert, geluckt hen, ſoo ſy ſeggen, het geene ſy voor-genomen hebben.

3. Vreemde Offerhanden.

Hy vervolght aldus: Indien eenigh vreemdelingh van de Stadt van de ſijne bericht hebben wil, dien brengen ſy te wege, dat hy binnen den tijdt van vier-en-twintigh uren tijdingh van deſelve ontfanght, al was het dat de plaets drie hondert mijlen, daer van afgelegen was; en dat op de wijſe die wy hier vooren verhaelt hebben, welcke dit dient tot beveſtingh De beſweerder na dat hy, met ſijn gewoone beſweeringen ſijn Goden heeft aengeroepen, valt ſchierlijck daer heen, en is als doodt, gelijck of ſijn ziele t'eenemael uyt ſijn lichaem verhuyſt was, blyvende oock geen teecken van leven by hem. Maer het is noodigh dat'er altoos eenige omtrent blyven,

4. Wondere dienſtbaerheyt van den duyvel.

A. Houbraken inv. et.

ven, die het leggende lichaem bewaren, het welcke indien 't niet geschiet, zouden de Duyvelen het selfde wech nemen. Wanneer de 24. uren voor by zijn, komt de geest met de bewegingh daer weder in; en alsoo wordt de besweerder met een sucht als uyt een diepen slaep op-geweckt. Hy aldus weder herstelt zijnde, antwoort op het geene men hem vraeght: brengende soodanige teeckenen by, dat de ondersoecker verseeckert is, dat soodanige dingen tot sijnent, of by de sijne gevonden worden.

By hen is een groot getal, en een groote macht van Verschijningen, de welcke met hen omgaen, spreecken, eten en drincken, konnende door geenderhande middelen verdreven worden: Dewijlse seer verschrikt en gequelt worden door de verschijningh van hunner vrienden-geesten; Naer hun doodt gebruycken sy daer dese hulp-middelen toe: datse de doode lichamen op delven, en weder onder den haert begraven. Dit is de eenige hulp-middel, door de welcke sy sich tegens dese quellingh der geesten of duyvelen wapenen, wordende daer nae noyt meer daer van gequelt; Maer indien sy zulcks naerlaten, hebben sy noyt rust daer van. 5. Hulp tegen de verschijning van dode geesten.

In dese tijdt worden de besweeringen daer veel minder gebruyckt als voorheen, zedert dat de Sweetsche Koningen, op sware straffe, dese Duyvelaryen verboden hebben, en zoo veel als 't mooghlijck zy, besorgen, dat dese blinde lieden, in de Christelijcke Godts-dienst onderwesen worden; hoewel sulcks seer swaer valt, dewijl sy geen seeckere verblijf-plaets hebben, maer hier en daer in de bosschen woonen. En hun Landtschappen zijn vol Poelen en Moerassen, over de welcke men niet als des winters komen kan: Wanneer de Leeraers uyt Finlandt, Noort-Botnia, Angermannia, Middelpadia, Helsingh en andere nabuerige Landen, sich daer heen over het Ys begeven, en diese konnen aentreffen, onderwijssen, en eenighsints onderwesen zijnde, Doopen. Sy seggen dat indien eenige hooger bejaerde gedoopt worden, deselve binnen den sevenden of achtsten dagh naer den doop sterven. Dus verre hebben wy *Peucerus* gevolght. Laet ons nu eens uyt andere hooren, wat sy van de Weerwolven gevoelt hebben.

Euantes, geen verachtelijck Schrijver (als *Plinius* getuyght) onder de Griecken, seght: Dat de Arcadiere schrijven, dat yemandt uyt het geslacht van Antæus, door het lot daer toe verkosen, tot seeckere poel van dat Landtschap geleydt, dewelcke hy hangende sijn kleederen aen een eycken boom, over swemt, en gaende soo voort naer de woeste plaetsen, aldaer in een Wolf verandert wort, en met de andere Wolven 6. Gevoelen der Griecken van de Weerwolven.

voor den tijdt van negen geduerige Jaren, als een Wolf verkeert; dat wanneer die tijdt verstreecken is, indien hy geen menschen heeft beschadicht, de selve weder naer dien Poel keert, en den selven weder over swemmende, sijn eerste gedaente weder krijght. Hoewel nu *Plinius* die saeck als fabulachtigh by-brenght, met by-voeginge: *Nullum tam impudens Mendacium esse ut teste careat*: Geen soo onbeschaemde logen gevonden wortdt, die geen getuygen heeft. Evenwel dat'er Jaerlijcks (seght *Camerarius*) seeckere Menschen in Weer-wolven verandert worden, en daer na weder tot hun oude gedaente keeren, wordt noch hedensdaeghs van veele gelooft, dewelcke sy in het Duytsch Weer-wolven, en in het Fransch Loups Garoux noemen. Maer of nu dese veranderingh altoos dadelijck en wesentlijck geschiet, of dat'er inbeeldinge mede vermenght is, verklaert ons een gedenckwaerdige Geschiedenis, dewelcke den seer geleerde *Georgius Sabinus*, over dese Verssen van Ovidius,

Inque virum soliti vultus mutare ferinos,
Ambigui profecta lupi.

Verhaelt en by-brenght. Soodanige lieden (seght hy) verhaelt *Herodotus*, by de Neury een Scijtisch volck te zijn. En alhier in Pruyssen wil het gerecht, dat'er oock gevonden worden, van dewelcke onlanghs een gevangen is, en van de boeren den Hartogh van Pruyssen toegebracht, welcker vee hy wierdt beschudicht verscheurt te hebben. Het was een seer leelijck mensch, die niet seer veel van een wilt Dier verscheelde, hebbende oock wonden in sijn aengesicht, die hy seyde van de bitze honden ontfangen te hebben, zoo als hy, als een Wolf doolen gingh. Dese mensch van eenige, die daer toe van den Vorst gelast waren, ondervraeght zijnde; bekende dat hy Jaerlijcks tweemael gewoon was alsoo verandert te worden. De eerstemael omtrent Kersmisse, en ten tweedemael omtrent Sint Jans dagh: dat hy op die tijden verwilt en verwoest, gedreven door een geweldige drift, in de bosschen onder de Wolven verkeerde; dat hem een groote schrick, benautheyt en quellingh in het lichaem over quam, eer het hayr hem te voorschijn quam, en sijn gedaente verandert wiert. Dese dingen heeftmen op sijn bevestinge geloof gegeven. Maer alsmen hem om de waerheyt van de saeck te ondersoecken, lange in het Slot gevangen hielt, en wel nauw door de bewaerders dede gaede slaen, of'er een Wolf van komen zou of niet, is bevonden dat hy een goddeloos mensch was en bleef; en dit was de uytgangh van

dit

dit praetje. Waer uyt blijckt valſch te zijn, het gene van deſe veranderingh verhaelt wordt; en dat ſich deſe ontſinde menſchen ſulcks inbeelden. Dus verre *Sabinus.* Het ſelfde beveſticht *Johannes Ebichius*, met een ander merckelijck voorbeelt. *Petrus Pomponatius*, een vermaert Italiaenſch Genees-meeſter (ſeght hy) is een ſiecke voorgekomen, dewelcke aen deze *Lycanthropia* en Weer-wolf ſieckte vaſt was; dewelcke de boeren onder het hoy gevonden en gevangen hadden, niet tegenſtaende dat hy riep dat hy een Wolf was, datſe wijcken zouden, indien ſy niet willen verſlonden worden. Sy hadden hem al begonnen het vel, hier en daer wech te nemen, om te onderſoecken of hy oock *Verſipellis* (gelijcker wel veel Menſchen zijn) dubbel-huydigh waere, want zoo haddenſe maldanderen wijs gemaeckt. Maer door tuſſchen ſpreken van deſe *Pomponatius*, is hy los-gelaten, en door behulp van goede genees-middelen geneſen. *Wierus* verhaelt mede eenige Voorbeelden, die de gene, daer wy hier voor van geſproken hebben, gelijck zijn. *Olaus Magnus* ſpreeckt daer weder verſcheyde van, zoo de waerheyt zelfs ſijn vrient is. *Cambora* verhaelt oock dat in Yerlandt Menſchen gevonden worden, die derven verſeeckeren dat hen zulck een verandering gebeurt; maer wy gevoelen met de gene die oordeelen, dat het de ſwarte gal is, die deſe lieden in de harſſenen ſpeelt. Gelijck *Galenus* en *Avicennas* getuygen: dat'er lieden gevonden zijn geworden, die ſich hebben ingebeelt, datze aerde vaten waren, gelijck een Spaenſch Doctor, *Vedrieca* genoemt, meende dat hy een glaſen vles of van glas was: willende daerom van niemandt ſich laten aenraecken. Andere zijnder geweeſt die ſich hebben ingebeelt Vogels te zijn, ſoo datſe ſich niet bewogen, als met het roeren van hunne armen, gelijck hunne vleugelen. De ſelve voor aengeroerde *Avicennas* getuyght, dat'er zijn geweeſt, die ſich hebben ingebeelt, Leeuwen en Duyvels te zijn. En *Wierus* haelt *Plinius* en *Edovardus* by, dewelcke ſeggen: dat de harſſenen van een Beyr gegeten, een inbeeldingh maecken, als of yemandt in een Beyr verandert waere; het welcke een Spaenſch Edelman van deſe tijdt zou gebeurt zijn, dewelcke ſich inbeeldende een Beyr te zijn, door bergen en woeſtijnen als een ware Beyr dwalen gingh.

7. Kracht der inbeeldinge.

Hier by zoumen konnen voegen, het gene *Arrianus van Nearchus* de Overſte van Alexanders vloot vertelt: Want als hy aen het Eylandt Noſale, dat de Sonne toe-gewijt was, gekomen zijnde: verſtondt dat al die gene die op dat Eyland quamen, terſtont niet meer geſien wierden, waerover ſich niemandt aldaer aen landt derfde begeven; de ſijne beval jae dwongh hem daer aen te zetten, maer hy was verre van te verdwijnen,

en bleef sichtbaer gelijck hy was, maer dese versierde loogen verdween. Het Beelt van Serapis tot Alexanderyen, zijnde een geweldigh groot stuck, dat met de eene arm aen de eene, en met den anderen aen den anderen Muer konde reycken; had een gevoelen by de Egyptenaren, dat wanneer het yemandt quaem aen te roeren, terstondt alles dat in de Natuer was, overhoop zou vallen. Maer de Christenen daer komende, onder het gesag van St. Louis Koninck van Vranckrijck; en de blinde Egyptische Serapianen van hun zieckte willende genesen, hebben desen houten beschermer niet alleen aengeroert, maer oock zelfs met bijlen in stucsten gekloost, en als goet brandt-hout verbrandt, sonder dat sich Hemel of Aerde eens daer over bewogen heeft. Dit wordt (vervolght mijn Schrijver) van my niet voortgebracht, om dat ick de macht van den Duyvel niet wete, dewelcke hy menichmael door Godts toelatinge, omtrent de Natuerlijcke dingen oeffent, en oeffenen kan; maer in tegendeel, dat de zelve in veel deelen verwonderlijck is: waer over wy oock eenige Voorbeelden verhaelen, en in het naeste Hooft-stuck voor gaen stellen.

Het Elfde HOOFT-STUCK.

Van de Macht des Duyvels omtrent den Mensch, en andere Schepselen.

1. Konst der Turcken, om hun slaven die gevlucht zijn, weder te roepen.

DE Turcken hebben dese konst, door onderwysinge van desen grooten Konstenaer, datse de slaven, dewelcke hen, om hun vryheyt te verkrijgen, ontloopen zijn, door hun besweeringen weder te rugge doen komen. Sy schrijven den naem van hunnen ontvluchten slaef op een briefken, en hangen het zelve in hun slaep-kamer op. Hier op besweeren sy des zelfs hooft, met schrickelijcke besweeringen, en daer uyt geschiet het door des Duyvels kracht, dat de vluchtelingh meent, dat hem op den wech, of leeuwen, of draecken, of zelfs de zee en wijde stroomen voorkomen, of dat alles door duysternisse en dicke nevelen bedeckt staet; door welcke hindernissen en verschrickingen hy gedwongen wordt, sich weder in de handen van sijn verlaten meester te begeven, daerse yets argers als de doodt en alle verschrickingen ontmoeten

Op dezelve wijse, en door diergelijcke besweeringen, konnen oock naer

naer de getuygenis van *Plinius*, de Vestale Nonnen, de gevluchte slaven, die noch niet buyten de Stadt waren, weder te rugge doen komen. *Lactantius* bezeft, dat de Duyvel als een subtijl en dun geest, sich selven somwijlen in de menschelijcke lichamen indringht, en in de ingewanden verborgen, de gestalte der leden, sinnen, en inbeeldinge verandert: Oock willen veel toestaen, datse de lichamen van plaets tot plaets vervoeren; hoewel de ondervindinge leert, dat de Tooveressen gewoon zijn sich zelven met eenigh smeerzel te bestrijcken, het welcke seeckerlijck den slaep verweckt, naer het welcke zy op de aerde of op een bedde neder vallen, en door geen nijpen of steecken konnen wacker gemaeckt worden: terwijl hen de Duyvel veel verbeeldingen van by-een komsten, gasteryen, dansseryen, daer de Satan de rey-ley is; en vorders alle slagh van wellusten en vermaeckelijckheden voorstelt: gelijckse dese by-een komsten hun Sabbatten, Godtlooslijck noemen, zoo alsmen in *Olaus* en andere, daer veel van lezen kan. Hier van hebben wy een Voorbeelt by *Johannes Baptista Porta*, in sijn Natuerlijcke Toovery. My is (seght hy) een seecker out Wijf voorgekomen, van die dewelcke men Striges (van dat gevogelte, of slagh van nacht uylen, dat de kinderen het bloet uyt het lichaem suyght, terwijlze leggen te slapen) noemt, dewelcke hem beloofde, binnen korten tijdt bericht van eenige mijne voorstellingen te doen. Sy daer op beveelt een yeder uyt te gaen die by hem waren, en begint daer op haer gantsch lichaem met eenige zalve te bestrijcken, het welcke die van buytenen alles door de scheuren van de deure aensagen. Daer op valt de Vrouwe ter aerden, in een diepen slaep. Wy daer over doen de deur open, en vinden dit beelt naeckt ter aerden leggen, in soodanigen staet, dat haer al haer gevoel benomen was. Wy gaen daer op weder naer buyten en verwachten de uytkomst van desen droom. Nae eenigen tijdt de kruyden hun werck gedaen hebbende, komt de Vrouwe weder tot haer selven, en ons roepende: begint daer duysent sotternyen uyt te rallen: hoe zy over bergen, bosschen, en zeen gevoert is geworden, wat zy al gezien heeft, en zoo voort: brengende met eenen een bericht, dat inderdaet valsch was, gelijck wy beweerden, maer sy houde haer stuck staende, zoo hart en sterck als sy mocht, en konde niet gelooven dat zy niet buyten de kamer was geweest, gelijck wy hen trachten te overreden. Hoewel nu de ondervindinge leert, dat de meeste van deze kolrijtsters niet uyt hun plaets gaen of bewogen worden: soo getuyght evenwel de zelve leermeesterschen aen de andere zijde, dat door Godts toelatinge, de Menschen door den duyvel vervoert worden, gelijk

2. Sabbatte der Toveressen.

3. Striges.

4. Voorbeelt van een Kolrijtster.

wy hier vooren oock eenige Voorbeelden hebben, en *Eusebius* van Symon den Toovenaer getuyght. *Thomas Phazelli* verhaelt van eenen Diodorus de Siciliaen, dewelcke door sijn Toover-konsten wonderen wist uyt te rechten, en tot Catanea in zeer groote achtinge geweest is, vermogende of schijnende de Menschen in Dieren te veranderen, en die gene die verre van de handt waren, in een geringen tijdt by halen. Dese veronlijckte de Catanenseren op veelderhande manieren, om hen daer door als te dwingen, om hem Goddelijcke eere te bewijzen. Eyndelijck maeckte hy het zoo grof, dat hy daer over gevangen en om opgehangen te worden verwesen wiert. Maer hy gereet staende om gestraft te worden, heeft sich door sijn Toveryen en besweeringen van Catanea naer Constantinopolen, toen Bysantium, doen vervoeren, onder wiens Heerschappye Sicilie te dier tijdt stondt, latende de Gerechts-dienaers en al het volck hem door de lucht nasien. Door welck Wonder de Catanensen soodanigh ontroert zijn geworden, dat sy van die tijdt of aen, achtende datter yets Goddelijcks in hem was, hem Goddelijcke eerbiedigheyt bewesen hebben. Maer eyndelijck is hy van Leo, den Bisschop van Catanea, door een hooger macht gevangen, en in het aenzien van het gantsche volck, in het midden van de Stadt, in een brandenden Oven geworpen, en verbrandt.

5. Diodorus een Toovenaer.

Het gebeurt menichmael dat die gene, die sich met deze duyvelsche konst bemoeyen, schierlijck van hun huys worden vervoert, daer in het eerste schijnen, de aldergeneuchlijckste plaetsen te ontmoeten; Maer dese vermaeckelijckheden eyndelijck verdwijnende, de menschen sich in het midden van distelen en doornen bevinde, waer door de Toovenaers met recht begoochelaers genaemt worden: Gelijckze oock menichmael heerlijcke Maeltijden en Gasteryen weten toe te rechten; gelijck *Domincus Soto* schrijft, datmen van Jnnes de Mendoza verhaelt, dewelcke eyndelijck op een tafel vol dove kolen uytkomen, daer men met recht seggen mach *Carbones pro Thesauro*. *Bodinus* verhaelt, dat'er noch binnen korte Jaren de Grave van Aspiemont geleeft heeft, die de gene die tot sijnen huyse quamen gewoon was, op het heerlijckste te onthalen, soo dat de tafelen met kostelijcke spijze overladen, het huys woelende van naerstige dienaren, en kostelijck alles overvloeyende, sijn huys wel een Koninckljjck Hof scheen, en een yeder der gasten, sich op het treffelijckste met spijze en dranck achte te zijn; Maer zoo haest als sy weder vertrocken waren, sich zoo gehart bevonden, ofze aen een vaet-douck geleckt hadden. En zoo sien wy dat het waer is, dat *Lactantius* seght, dat

6. Bedrogh van den Duyvel.

Fol, 105

dat de Toover-kunsten niet waerachtichs en seeckers vertoonen, en dat de ervarentheyt in deze Konst niet anders is, als de oogen te konnen begoochelen, ofgelijck het gevoelen van *Jamblicus de Platonist* is geweest: *Quot æquæ fascinati imaginantur, præter imaginamenta, nulla habent actionis & essentiæ Veritatem*: Dat het gene de begoochelde sich inbeelden, behalven de inbeeldinge, geen waerheyt van werckingh en wezen hebben. Wy zouden hier de Bruylost van Menippus konnen by-voegen, oock van de hardt-maeckingen Amuleten, of aenbintselen en diergelijcke spreecken, maer hier van is elders genoegh gehandelt. Alleenich versoecke ick verlof van den Lezer, om een tree buyten mijn besteck te gaen, en van buyten Europa yets by te brengen. Men leest hier en daer in reys Beschrijvingen yets van verrijsen der Dooden, by Cayro in Egypten, van deze zaeck zal het de pijne-waert zijn een duydelijck verhael te hooren, van een geloofwaerdigh oogh getuygen. Niet verre (seght hy) van de Egyptische Pyramiden, op seeckere plaets komt gemeenlijck alle Jaren in de Maendt Maert, een groote menichte menschen te samen, om de opstandinge des vleeschs, gelijck het genoemt wort, te sien. Men siet daer uyt de graven, die daer met menichte zijn, de lichamen niet teffens, maer stucks-gewijs te voorschijn komen: nu komt'er een handt, dan een voet, dan een grooter gedeelte van het lichaem te voorschijn, dat alzoo weder onder gaet. Dit wort wijdtloopiger in de *Viaggio di Messes Aluigi di Giouanni* verhaelt, op dese wijze: Op den 25. van de Maendt Maert in het 1540. Jaer, zijn veel Christenen, hebbende tot hun bewaringe eenige Krijghs-knechten met sich genomen, dieze Janitzars noemen, uyt Cayro vertrocken; naer seeckeren Bergh, twee mijlen van de Nijl afgelegen, welcke plaets eertijdts tot begravinge der dooden geordineert en geschickt was; gelijck tot Roma de Campo Santo, alwaer Jaerlijcks een groote menichte menschen gewoon is te zamen te komen, om de doode lichamen, die aldaer begraven leggen, uyt hunne graven te sien voortkomen. Dit neemt aenvangh des Donderdags avonds, en duert tot aen den Saturdagh, wanneer alles wederom wech gaet. Op dien tijdt mooght ghy sien eenige doode lichamen met hunne wintselen en doecken bewonden, gelijckse eertijdts begraven en in de aerde gelegt zijn. Men zietse niet opgerecht, over eynde, veel minder wandelen: maer nu siet ghy een of twee boven komen, en mooght sijn arm, been, of eenigh ander gedeelte dat gy siet, aenraecken. Indien gy een uur of meer van daer vertreckt, en daer na weder komt, zult ghy dien arm, dat been, of eenigh ander deel hooger boven vinden, als gy het

7. Egyptisch Wonder.

gelaten hebt; en kondt zoo hier en daer gaende, klaerlijck het onderscheydt sien, en hoe veel zy opgeresen zijn, zijnde nu geheel boven, die korts te voren noch onder de aerde waren. Op dien tijdt zietmen veel tenten rontsom den Bergh: want zoo gesonden als krancken die met troepen derwaerts toevloeyen, beelden sich in, dat die gene die sich op dien nacht, die voor den Vrydagh komt, in seeckeren naer-by gelegene poel gewasschen heeft, sijn verloorene gesontheyt of weerkrijght, of zijn tegenwoordige behoudt. Veel andere maecken gewagh van dese zaeck, zoo datse al groote waerschijnelijckheyt heeft. Wy echter willen dit werk geen naem geven, maer ons tot onse ondergenomene stoffe keeren.

Van de macht die de Duyvel, door Godts toelatinge, omtremt den Mensch en andere schepselen heeft, konnen wy, hoewel wy wel gaerne een eynde sagen, niet nalaten om dat onse Stoffe zoo ruym is, noch wat te handelen, het gene wy vertrouwen den Lezer niet meer te zullen verveelen in het lezen, als het my verveelt en verdrooten heeft, zulcks te schrijven.

Dit moeten wy voor eerst noch uyt *Camerarius* hebben. Hy verhaelt van een Fonteyn by Glomitz, tegenwoordigh Lumitz genoemt een Stadt
8. voorseggende Fonteyn. in Meyssen, niet meer als twee mijlen van de Elbe gelegen, dewelcke een poel uyt sijn stroomen maeckende, aldaer wonderlijcke dingen laet sien. Wanneer de Ingezetenen een goede vreede en vruchtbaren tijdt te verwaehten hebben: saghmen op het water, Tarwe, Haver en Eyckelen met menichte, daer de nabuyren een heylzaem voor-teecken uyt wech droegen. Maer wanneer hen een wreedt onweder van Oorlog boven het hooft hingh, toonde het op-drijven bloet en assche, de voorteeckenen daer van. Het zelfde getuyght oock *Erasmus Stella*, met dit onderscheydt: dat de assche sterste en pestelentie voor-spelden; en dat de Sorabische Wandalen Jaerlijcx daer henen vloeyen, en hun Af-goden offerden, om het geluck of ongeluck van het volgende Jaer te bespeuren. Welcke Af-goderye zou geduert hebben, tot aen de tijden van den Keyser Henricus, die het Christen geloove in die Gewesten ingevoert heeft.
9. voorsegginge van dooden. Het gebeurt seght mijn Schrijver oock niet zelden in de Kloosters, dat gesichten van Monicken en Nonnen die sterven zullen, in hun stoelen in de Kerck sich sonder hooft vertoonen. Maer dese dingen behooren tot een andere plaets, en sijn elders gedacht. Wy komen weder tot des Duyvels wercken omtrent de Menschen.

Philippus Melanthon verhaelt uyt geloofwaerdige Mannen verstaen te hebben, dat seeckere Maeght van Bologne, twee Jaren na dat sy gestor-

ven was, onder de menſchen verkeert heeft, latende ſich op gaſteryen 10. Doode dochter verkeert onder de menſchẽ.
en maeltijden vinden, daerze echter weynich ſpijze nuttighde. Als deſe op een tijdt onder eenige Maegden gingh, was'er juyſt een Toovenaer by der handt, dewelcke des Duyvels bedrogh erkennende, tegens de by-ſtaenders ſeyde: deſe bleecke Dochter is een doode, en terſtont dezelve naderende, nam de beſweeringe van onder haer rechter oxel wech, dewelcke wech genomen zijnde, is het doode lichaem daer heen gevallen, als een ſtinckende aes.

Uyt de tſamenſprake van *Lutherus* hebben wy dit. Tot Erffort, ſeght hy, een jongh leerlingh, door ontſinnige liefde, op een dochter ontſteecken, gingh met een van ſijne mackers die de Toover-konſt verſtont, te rade: dewelcke hem beloofde, indien hy ſich van omhelſinge wilde onthouden, dat hy door ſijn konſt zou te wege brengen, dat de beminde Maegt voor hem verſchijnen zou; de andere belooft hem alle onthoudinge. Hier op komt de ſchoone Maget in de kamer, toonende ſich zelven in haer gebaren, met allen lieffelijck en vriendelijck. De Minnaer haer ſiende, wort terſtont van vreugde als buyten ſich ſelven, en ſich niet konnende onthouden, omhelſt ſijn Beminde, maer deſe is terſtont doodt daer heen gevallen; het welcke hen beyde ten alderhooghſten verbaeſt gemaeckt heeft. De Toovenaer heeft eyndelijck door ſijn beſweeringen te wege gebracht, dat de Duyvel dit lichaem heeft genomen te bewegen. Sy door deze beweginge naer huys gaende, voeghde ſich tot haer gewoone beſichtigheyt; maer toonde een ſeer dootſche en bleecke verwe, ſonder een woort te ſpreecken. Als dit aldus drie dagen geduert had, hebben de Ouders eenige Godts-geleerden ontboden, dewelcke de Maget met ernſt aenſpreeckende, zoo is de Satan uyt het lichaem geweecſten, het welcke doodt en ſtinckende daer heen gevallen is. Deſe dingen ſchijnen ongelooflijck, maer wy ſetten daer het geſagh van onze Schrijvers tegen.

Van het rooven en weghnemrn der kinderen, en het ſupponeren en onder-leggen van andere, Heeft *Lutherus* mede wonderen, die ſeer ongelooflijck ſchijnen. Een onder andere kan ick niet voor-by gaen. Hy ſeght dat hem een diergelijcke voorbeelt wel bekent is: dat by Halberſtadt zou geſchiedt zijn, alwaer de Duyvel in de plaets van een wech genomen kint, ſich ſelven geſupponeert en overgegeven had, hebbende t'eenemael het ſelfde gelaet en de eygene gelijckenis van het geroofde wicht. Maer ſijn getier, geſcheeuw, vuyligheyt en booſheyt was onverdraeglijck. Hy had de Moeder wel haeſt de borſten ledigh geſogen: en ſoo handel- 11. Kinderen door den Duyvel verandert

de hy alle die hy in den mont kreegh, tot flauw wordens toe.

Sommige lieden hebben de ouders geraden, alzoo geen raedt tegen dit verduyvelsche wicht scheen te zijn, datse volgens de by-gelovige gewoonte van dien tijdt, het kint naer een bekende en vermaerde H. Marien-beelt zouden brengen, op dat het door haer hulp geholpen moght worden. De Vader om sulcks te doen, zet het kint in een korf, en gaet daer mede henen. Als hy nu over een Brugge gingh die over een Rieviere lagh, heeft de Satan uyt de stroom met luyder stemme geroepen, en dit kint gevraeght, waer het heen wilde? waer op dit wicht van weynigh maenden antwoort gaf, met bescheydelijcke en duydelijcke woorden. De Vader hier over ten alderhooghsten verschrickt, neemt den Korf met kint met al en werp het in den stroom, waer op een groot gejoel en geschater van Duyvelsche gedrochten, gevolght is.

Ex Colloquijs Lutheri.

Sulck een Wicht seght *Lutherus* tot Dessou selver gesien te hebben, zijnde al twaelf Jaren oudt, en niet doende als laden en lossen, eetende meer als vyer dorsschers zouden inswelgen: en voorts alles met dreck en stanck vervulde. Raecktemen het aen, het tierde als een Duyvel behoort, wiert'er in huys gekeven of getwist, het dede niet als lacchen. *Luther* riedt den Vorst van Anhalt, dat hy dit schepzel in den stroom sou doen werpen, maer de Vorst, noch de Keur-Vorst van Saxen derfde zulcx ondernemen. Eyndelijck is dit wicht, terwijl in de Kercken geduerigh daer over gebeden wiert, gestorven.

12. Doode Vrouw leeft met haer man

Men wil dat in Beyeren een Man van een Edel huys, hebbende sijn Vrouw verlooren, daer over soodanigen droefheyt betoonde, dat hy geheel troosteloos, sich van alle menschen af-zonderde, en een bedruckt eensaem leven leyde. Als hy nu geen eynde van treuren maeckte, zoude hem sijn Vrouw eenemael, als van de doodt opgeweckt zijnde, verscheenen zijn, dewelcke hem hadde geseght, dat sy eenmael haers levens loop ten eynde had gebracht, maer door sijn onophoudelijck klagen weder in het leven geroepen was: hebbende van Godt bevel ontfangen, sijn by-wooninge noch langer te genieten, doch onder dese Voorwaerden: datse hun Houwelijck, dat door de doodt ontbonden was, op een nieuw door den Priester zoude laten bevestigen; en dat hy sich voortaen van zijn gewoonelijck vloecken en sweeren zou moeten onthouden: want seyde zy, ter oorzaeck van de selve sonden, was sy hem ontnomen geweest

weest, en het zelfde zou weder geschieden, wanneer hy tot het zelfde quam te vervallen. Als dit nu alles gedaen en belooft was, had sy haer voorgaende leven weder met hem aengevangen, en oock eenige kinderen geteelt, hoewel sy altoos droevigh en bleeck van gedaente was: Naer eenige Jaren komt de man eens des avondts droncken t'huys, en begost tegens sijn Dienst-maeght te vloecken en te schelden; de Vrouwe ondertusschen in de kamer besich zijnde met eenige Appelen te krijgen, is schierlijck hier op verdweenen; latende haer kleederen, sonder lichaem voor de Appel-kist, over eynde staen. Dese dingen, seght *Sabinus* hebbe ick voor waerachtigh verstaen, en dat uyt lieden, dewelcke hebben gehoort dat de Beyer-Vorst zulcx aen den Hartogh van Saxen verhaeldt heeft.

Sabinus, over het thiende Boeck der Veranderingen.

Martinus Luther getuyght oock het selfde, van den Keurvorst Johan Frederick gehoort te hebben, en vervolght daer over: Hier staet nu te ondersoecken of dit ware Vrouwen, en ware kinderen geweest zijn. Voor my seght hy, ick geloove niet dat het Vrouwen of kinderen zijn geweest, maer wel Duyvels: want de Satan bedrieght de Menschen, soo dat sy meenen zich met Vrouwen te vermengen, daer het maer een duyvelsche begoochelingh is. Gelijck de selve oock op die wijse de Vrouwen bedrieght, datse gemeenschap met Mannen hebben, hen sich doende inbeelden, daer alles niet als duyvels bedrogh is. Want de Duyvel is machtigh by de kinderen des ongeloofs, als *Paulus* getuyght. Maer aengaende dese vermenginge van de Succubi en Incubi, moetmen *Augstinus* in sijn vijfthiende Boeck van de Stadt Godts, en *Ludovicus Vives*, over 23. in sijn Aenteeckeningen Lezen.

Van veele wordt geloochent dat de Duyvel voorsegginge zou konnen doen, hoewel veel Voorbeelden sulcks schijnen te bewijzen; Siet hier een van de zelve. In het 1045. Jaer, is Bruno Bisschop van Wurtzburgh, met den Keyser Henricus den darden van dien naem, den Donau af, naer Oost Beyeren, maer in een bysonder schip gevaren. Daer is een Stadt in Oostenrijck, Greinon genoemt, nevens de welcke seer steyle en kondige rotsen staen, door dewelcke de Donauw met een groot gewelt, en een gerucht dat wel verre gehoort wordt, heenen stroomt. De Duytsche noemen dese plaets, als seer gevaerlijck, voor die geene die desen stroom bevaren, Strudelon of Strudel. De Keyser als toen aldaer varende, en den Bisschop van Wurtzburgh sijn Neef, in een ander

13. Wondere voorsegging van den Duyvel.

ſchip tot geſelſchap hebbende, had nu deſe ontmoetinge: ſy komende by een ſeer hoogh uytſteeckent geſteente of rotſe, ſoo vertoont ſich daer op de gedaente van een ſwarten Moor, dewelcke den Biſſchop Bruno toe-riep: hola Biſſchop Bruno, ick ben een quade Geeſt, en waer gy oock mooght henen gaen, ghy zijt mijn eygen: maer tegenwoordigh hebbe ick niets met u te doen, maer eerlangh zult ghy my weer zien. Hier op mocht ſich een yeder verſchricken, en den Biſſchop ſich Kruycen en Zegenen, immers dit ſwarte ſpoock verdween. Deſe rotſe echter wort als noch getoont, en den Toorn daer op ſtaende, des Duyvels Toorn genoemt. Sy noch omtrent thien duyſent ſchreden voort varende, komen in het dorp Boſenburgh ter Herberge, alwaer de Weduwe Richlita den Keyſer heerlijck onthaelt en ontfangen heeft. Deſe Weduwe deze gelegentheyt waernemende, verſoeckt den Keyſer het bezit van ſeecker eygendom voor Welph haers Broeders Soon, het welcke hy haer toeſtaet; maer terwijl ſy op de Eet-zael klimmen, en den Keyſer in tegenwoordigheyt van den Biſſchop, en Alleman voor-ſitter van Ewerſpergh Richlita de handt, tot beveſtingh van ſijn beloften toereyckte, valt de ſolder ſchierlijck in, maer niemandt als den Biſſchop Bruno bleef doot.

Avent: Lib. 5. Cent 11. C. 3.

14. Wonder verhael van Chunibert Koninck der Longobardẽ.

Van dat ſich de Duyvel menichmael in de gedaente der Schepſelen zou veranderen, daer van hebben wy deſe Voorbeelden. De Koninck der Longobarden Chunibert, berade ſich met een van ſijn geheymſte Raden, om ſijn twee Broeders Aldo en Grauſo te doen om-brengen. Terwijl ſy te ſamen aen een veynſter ſtaen, ſat daer een Vliegh, den welcken de Koninck met ſijn mes, dat hy in zijn handt had, willende ſlaen, een van de pooten af-kapte. Ondertuſſchen Aldo en Grauſo in het Paleys komende, ontmoeten een man met een afgehouwen been, dewelcke hen het beſluyt van Chunibert om hen te dooden, te kennen geeft: het welcke als ſy verſtaen hadden, zijn zy in de Kerck van den Heyligen Romanus, Martelaer gevlucht, alwaer ſy ſich achter den Altaer verborgen hebben. Als zulcx den Koninck geboodtſchapt wiert, vergramde die ſich zeer tegens zijnen Raetſman, en verweet hem dat hy ſijn beſluyt uyt-gebracht had; maer deze verſchoonde ſich, met te betoonen dat hy na't beſluyt niet een voet van hem gegaen was. Chunibert ſendt daer op boden na de Kerck, en doet ſijn Broeders af-vragen, waerom ſy ſich in de Kerck verborgen hielden? dewelcke tot antwoort gaven ſulcx gedaen te hebben:

om

om dat hen te kennen was gegeven, dat de Koninck voorgenomen had hen te dooden. De Koninck laet weder vragen, wie hen zulcx te kennen had gegeven? met bedreygingh van ſware ſtraſſe, zoo ſy het verſwegen. Waer op ſy berichten het gene hen op het inkomen van het Paleys met den verminckten man gebeurt was; waer uyt Chunibert begreep, dat die Vliegh, die hy een been afgekapt had, vry wat anders als een Vliegh waer geweeſt. Hy daer na ſijn beſluyt veranderende, heeft ſijn Broeders weder tot ſich ontboden, en zedert altoos gunſt bewezen.

Chron. Hedionis.

Daer is ſeght *Lutherus*, over eenigen tijdt in Zee een gedroght gevangen, het welcke in alle deelen een Vrouw gelijck was, het welcke een wijl in het Schip gehouden zijnde, van yemandt van het ſcheeps volck tot een Vrouw genomen is, die daer een kint hy geteelt heeft. Wanneer ſy na verloop van drie Jaren, met het Schip weder aen de ſelfde plaets quamen, is deſe Vrouw uyt het Schip weder in de zee geſprongen, nemende haer kint met ſich: het kint is verſmoort, maer de Vrouw is uyt hun aller oogen verdweenen.

Ex Colloq: Lutheri.

Creſcentius Geſant van den Paus, in het Concilie van Trenten, in het Jaer 1552. op den vijf-en-twintighſten dagh van Maert. Was in het ſchrijven van Brieven aen den Paus ſeer beſich tot in den nacht. Wanneer hy nu op-ſtondt om ſich wat te herſtellen, zagh hy een ſwarten hondt, van een ongewoone grootheyt, met vlammende oogen, en ooren die tot aen de aerde toe hingen, in de kamer recht naer hem toekomen, en ſich onder de tafel verberghden. Hy hier over ten alderuyterſten verſchrickt, roept ſijn dienaren, die in die voor-kamer waren: beveelt hen licht te brengen, en dien hondt van onder de tafel wech te jagen: maer wat de knechten ſochten ſy vonden niets, noch oock ſelfs in de naeſte kamers. Hier over valt hy in ſeer ſware gedachten, en daer op ſieck wordende, is tot Verona overleden. Op ſijn ſterven had hy ſijn dienaren menichmael toe-geroepen, datſe den hondt doch van ſijn bedde wilden helpen.

16. Verſchijningaen den Cardinael Creſcentius.

Sleydanus Lib: 23.

Het

Het Twaelfde HOOFT-STUCK.

Wonderlijcke Verlossingen.

Y hebben dus verre van de Vyandtschap, Bedriegeryen, en het gewelt des Duyvels, voor zoo veel hem Godt toelaet, tegen den Mensch gehandelt: Wy moeten oock yets van de Goddelijcke behoedinge, met dewelcke hy de sijne beschut en bewaert voort-brengen. Dese sijn oneyndigh en daegelijcks, maer niet altoos sichtbaer als voor oogen van het geloove: Hier zullen wy eenige voorstellen die seer blijckbaer zijn; anderen hebben daer meer Voorbeelden van: wy moeten ons met dese weynige blijcken vergenoegen; ende andere die wy dagelijcks moeten erkennen, met een ander gesicht nae spooren.

1. Engelen verschricken en beroeren der Kercke.

Gainas een Barbaer, en overlooper tot de Romeynen, en buyten verwachtinge van een slecht Krijghs-gesel, tot de waerdigheyt van een Velt-Overste op-geklommen, quam zoo verre in sijn gedachten, dat hy de Roomsche Heerschappy aen sich socht te trecken. Hy eyndelijck met den Keyser Arcadius vrede gemaeckt, en die met hem beswooren hebbende, heeft de wapenen af-geleght, en sich naer Constantinopolen over-gescheept, verkrijgende aldaer van den Keyser het gebiet over desselfs Krijgsvolck te voet en te paert. Maer dese voorspoet en dit Gezagh heeft hy niet zedichlijck genoegh gedragen; maer heeft oock zelfs bestaen, de Kerck te beroeren: Want hy was wel een Christen, maer de ketterye van Arrius toe-gedaen; waer uyt hy oock van den Keyser derfde versoecken, dat die van sijnen aenhangh, een van de Kercken van Constantinopolen bezitten mochten; Maer de Keyser sijn veranderlijckheydt, en Staetsucht in vermoeden hebbende, gaf hem tot antwoort: dat hy sich daer over beraden zoude. Johannes Chrisostomus dese dingen vernomen hebbende, heeft daer niet op geslapen, maer eenige andere Bisschoppen die binnen Constantinopolen waren, by sich vergadert hebbende, is met de selve by den Keyser gegaen, en heeft den selven op dese wijze aengesproocken: ***Belooft doch niet o Keyser sulcks te zullen doen, en alsoo het Heylige voor de honden te zullen werpen.*** De Keyser in dese woorden vermaeck scheppende, heeft Gainas by sich ontboden, gelijck mede Chrisostomus, dewelcke vrymoedichlijck in sijn tegenwoordigheyt derfde seggen,

het

het betaemt een Vorst niet yets tegens Godt te onderwinden, indien hy anders de waere Godtzaligheyt betracht, maer eerder wel-bestelde Wetten naer te komen: Voornamentlijck dese dewelcke tegen ketteryen uytgesproocken, en verkondicht is. Met dese en andere woorden, heeft hy den Keyser gemoedicht: Gainas den mondt gestopt, dewelcke vol gramschap een besluyt nam, sijn Eed te breecken, en de Stadt het onderste boven te keeren. Hy dan by nacht helpt een hoop van sijn Barbaren op de been, en beveelt hen het Paleys aen te steecken. Maer op dien tijdt is gebleecken wat zorge Godt de Heere voor de Stadt droegh: Want een meenichte van Engelen, dewelcke de gedaente van gewapende Mannen hadden, en van een wonderlijcke grootheyt scheenen te zijn; heeft sich geopenbaert, dewelcke de Barbaren wanende, een groot heyr van dappere en stercke Mannen te zijn, soodanigh hebben ontsien, dat sy van hun voornemen om het Paleys aen te steecken, af-gelaten hebben, en van daer geweken zijn: het welcke Gainas geboodschapt zijnde, hem een ongelooffelijcke zaeck scheen te zijn; en heeft derhalven den volgende nacht weer andere gesonden, die de zelve ontmoetinge hadden, die de voorgaende hadden gehadt: waer door hy ten laetsten zelver met een hoop daer heen getogen is, willende selver ondersoecken wat van de saeck mocht zijn. Maer als hy het selfde bevandt, en vernam dat het een groote troep Krijgs-lieden was, dewelcke by den dagh sich verschool, en by nacht sich openbaerden, om zijn pogingen tegens te gaen, wiert hy daer door verschrickt, en is onverrichter saecken uyt de Stadt naer Thracie gevlooden, alwaer hy de Romeynsche Troepen aen-treffende, te gelijck met de Barbaren die by hem waren, omgebracht is.

Socrates Lib. 6. Zozomenus Lib. 8. Nicephor. Lib. 13.

Ten tijden als *Justinianus* den Keyserlijcken stoel tot Constantinopolen bekleeden, was'er een jongen, een soon van een Jode, dewelcke met glas-blasen sich selven onderhielt: die met de Christenen-kinderen, met de welcke hy ter school gingh, in de Kerck gebracht wiert, om het overschot des Sacraments (want het was als doen de gewoonte, dat indien'er yets van het zelfde overschoot, dat de Priesters der Christenen schoolkinderen deden komen, dewelcke nuchteren dit overschot genooten) te helpen nuttigen. Wanneer sijn Vader sulcks quam te vernemen, heeft hy door een dolle raserny ontsteecken zijnde, de jongen genomen en in den gloeyenden Glas-oven geworpen. De moeder van alles onkundigh, 2. Kint in het vuyr bewaert.

P heeft

heeft het kint langh te vergeefs gesocht, en eyndelijck voor het werck-huys van haer Man komende, begost aldaer met een klaeglijcke stem haer kint by sijn naem te roepen: het welcke sijn Moeders stem hoorende, uyt den Oven zou geantwoort hebben: waer op de Moeder de deur van den Oven op-breeckende, haer Soon in het midden van den gloedt levendigh en ongedeert sagh staen, sonder dat de vlammen selfs sijn hayr versengt hadde. Wanneer dese saeck *Justinianus* ter ooren quam, heeft hy de Moeder met den Jongen doen Doopen, dewijl zy het begeerden; maer de Vader den Doop verwerpende, aen de galge doen ophangen.

Nicephor Lib. 17. C. 25. Euag. Lib. 4. Cap. 35.

Tooren sonder schade gevallen.

In het 1529. Jaer, op Sinte Mattheus dagh, naer het ondergaen van de sonne, wiert Vratislavia door een geweldigh omweder aengetast. De Parochie Kerck van Sint Elisabeth had een seer ouden Toorn, wiens top met kooper en loodt bedeckt, en met sware balcken door-wrocht, het gebouw van de Kerck soodanigh beswaerden, dat den Raedt menichmael besloten heeft, den Toorn af te werpen; maer de timmer-lieden, niet siende het zelve sonder schade der nevenstaende huysen te doen, soo was het werck geduerighlijck in de wal geschooven. In dese geweldige Storm nu, bevandt zich dese Toorn soo swack, dat de selve van boven neder gevallen is, maer soodanigh datze als toegevouwen wiert in het vallen, en sonder eenige schade, sonder eenige der nevenstaende huysen te raecken, (behalven een, wiens uyterste eynde van het dack geplettert wiert) ter aerden neder gestort is, geen mensch is daer door beschadicht. Die geene zelfs die in dit huys en rontsom de Kerck woonden, zijn desen val niet eens gewaer geworden, noch hebben het gedruys gehoort, daer buyten de Stadt een schrickelijck getier gehoort is geworden.

Wy hebben verscheydene Voorbeelden van werck-luyden, die onder invallende stucken muers en andersints bewaert sijn geworden: oock van onse tijdt van een kint, dat in het opvliegen van het Kruyt-huys tot Delft, in sijn stoel, onder een menichte van balcken gesont, en speelende gevonden is; maer alles konnen wy niet by-halen.

De Hartogen Frederick en Johannes van Saxen, voeren op een tijdt op de Elve, van Torga naer Vuytenbergh, dewijl een groote menichte ys, dat eerst gebroocken was, op het water dreef, wiert het Schip aen beyde de zijden, daer door soodanigh door-sneden, dat wanneer sy tot Vuytenbergh aen den naesten oever wierden aengestelt, de kiel van het schip

ſchip en de zy-planckcn daer heen dreven. De Vorſten ſulcks van de ſtrandt en oever aenziende, konnen niet minder, als de Goddelijcke beſcherminge erkennen, die het ſchip niet eerder had laten te gronde gaen, voor dat ſy behouden aen landt gezet waren, het welcke ſy niet gelaten hebben tegens malkanderen te belijden. Waerlijck Godt ſchijnt voor de Vorſten en groote Hoofden een byſondere zorge te dragen, en ſich haerder ſeer nauw te bekommeren, gelijck wy elders en andere in hun gelegentheden, daer menichte van Voorbeelden van by-gebracht hebben, een konnen wy niet voor by gaen.

Pertharius Koninck der Longobarden, van Grimoaldus uyt zijn Rijck verdreven, nam voor naer Brittania te varen. Als hy nu te ſcheep gegaen, en in Zee geſteecken was, is'er een ſtemme van de ſtrant gehoort, dewelcke ſeyde: laet Pertharius weder naer ſijn landt keeren, want het is heden de derde dagh dat Grimoaldus geſtorven is. Hy doet hier op het Schip weder naer de ſtrant toe wenden, om te zien wie die ſtemme gegeven had, en als hy niemandt ſagh, heeft hy vermoedt deſelve een Engelen ſtem geweeſt te zijn, en is derhalven weder gekeert, alwaer hy de ſaeck alſoo gevonden, en het bezit van zijn Rijck genomen heeft. Hier naer meer van deſe.

3. Pertharius wonderlijck in ſijn Rijck geroepen.

Paulus Diaconus, en Sabellicus.

De Begraeffenis van twee gebroeders, wort tot Catanea, een Stadt in Sicilia aen den voet van den Bergh Ætna gelegen, als noch in eere gehouden en getoont: zijnde de eene Anapias en de ander Amphinomus genoemt. Wanneer in die tijdt, gelijck oock in de onſe geſchiet, den Berg Ætna in een geweldige ontſteeckinge uyt-borſte, en de ſtroomende vlamme hen allen het uyterſte dreygden: hebben deſe twee Godtvruchtige Broeders, voor al hun oude Vader en Moeder, die mits hun ſtramme leden, tot vluchten onbequaem waren, geſocht te redderen. De eene dan neemt ſijn Vader en de ander ſijn Moeder op den hals, om de ſelve in ſeeckerheyt te brengen; maer als ſy met deſen laſt beladen te trager voortkonden, komt hem de naeckende ſtroom vyers zoo naer by, dat dezelve hen ſcheen te zullen overvallen: ſy echter zoo veel ſy konnen voort-ſpoedende, ſagen de Goddelijcke hulp, omtrent hun Godtvruchtigh werck, want de vlammen, nu als tot hunne voeten gekomen, deelden ſich voor de zelve in twee ſtroomen, en ſcheyden ſich van een, gaende alſoo deſe jonge en oude benauwde Zielen, ſonder hen de minſte ſchade toe te brengen voorby, en achter hen weder te ſamen loopende. Door welck wonder werck

4. Wondere behoudenis van twee Broeders met hun Ouders.

en Godtvruchtigh bestaen , dese Jongelingen sulck een aensien by hunne mede-borgeren hebben verkregen , datse hen naer hunne doodt een Koninckliijcke Begraeffenis hebben opgerecht.

5. Onnoselheyt beweert.

Aldus heeft Godt de weerloose Ouderdom , en de Godtvruchtige deught gereddert ; maer op dese wijse de onnoselheyt verdedicht , en de boosheyt gestraft.

De Keyser Otto de darde , had Maria van Arragon tot sijn Vrouw , dese een overdadigh dartele Vrouw zijnde, hielt een Jongelingh in vrouwe kleederen , onder haer gevolgh , met den welcke sy dagelijcks haer onkuysche boosheyt pleeghde , naedemael dese haer als hare kamer Jufser diende , het welcke den Keyser ter ooren gekomen zijnde , heeft den Jongelingh doen ontkleeden , en soodanigh bevonden zijnde , als hy was, levende doen verbranden. De Keyserinne die gewoon was, meer aen te soecken als aengesocht te worden, heeft, ongedachtich de goedertierentheyt van den Keyser haer Man, die haer dit groot quaet vergeven had: haer dartele oogen, wanneer sy met haer Man in Italia by Modena was, op een seeckere jonge, en schoone Italiaensche Grave geslagen, denwelcken sy getracht heeft , door vleyende en lieflockingen in haer stricken te brengen , doch hy daer te vromen ziel toe-hebbende , heeft naer haer noyt willen luysteren : maer haer vleyeryen , indien niet veracht , immers van de hant gewesen.

De dartele Keyserinne hier over vergramt , neemt aen de rolle van Phædra met Hippolitus te speelen , en maeckende mine van de suyvere en bekeerde sondaresse, heeft den Grave by den Keyser beklaeght , als had deselve haer gesocht tot Overspel te bewegen ; de Keyser sonder naer behooren de saeck te ondersoecken , doet den Grave ter doodt verwijzen , om onthalst te worden. De Grave voor sijn sterven versееckert sijn vrouw van sijn onnoselheyt, en bidt haer deselve na sijn doot met de proef van het vyer , gelijck doen veel geschiede , openbaer te maecken , haer verseeckerende van Godts by-standt in dese rechtmaetigheyt : de Grave dan wort onschuldich onthalst : nae haers Mans doodt verschijnt de Gravinne voor den Keyser , en verklaert de onnoselheyt van haer doode Bedt-genoot , biedende aen tot bewaerhedinge van de selve , de proeve uyt te staen. Dit wort haer eyndelijck gegunt , en Godt liet niet naer sijn wonder tot beweeringh van den onschuldigen te toonen , want sy het gloeyende yser , sonder beseeringe of eenigh leedt gehandelt heeft.

De Keyser hier over ten alderhooghsten bewogen , heeft de Weduwe rijckelijck over het verlies van haer Bedt-genoot beloont , en met vier

heer-

heerlijcke Slooten begiftiicht. Maer ſijn goddeloosſe Echt-ſchendige Vrouwe doen verbranden.

Munſterus Lib. 3. Coſmo & Ortelius in Domenio Florentino.

Aldus reddert Godt ſijn Gerechtighyt uyt de klauwen van bedrogh, ſtraffende te gelijck de boosheyt en ongerechtigheyt. Wy moeten hier na meer van Godts gerechtigheyt voorſtellen, en den Lezer met Voorbeelden ſtichten. Maer ſullen noch een weynigh in deſe ſtoffe voort gaen.

Op de Vergaderinge tot Spiers, dewelcke aldaer in 't Jaer 1529. gehouden is geworden, is de geleerde Grynæus uyt de Hooge Schoole van Heydelbergh, om ſijn vermaeck gegaen. Als hy aldaer Faber Biſſchop van Weenen hadt hooren Predicken, en eenige dwalingen voorſtaen en beweeren, volght Grynæus hem op het uytgaen van de Kerck, tot in ſijn huys, alwaer hem Grynæus te gemoet voert, dat het hem van herten leet is, dat een Man van zulck een Geleertheyt en geſagh, ſulcke dwalingen, dewelcke ſoo klaerlijck tegens Godts Eere ſtrecken, kan voorſtaen, en dewelcke het blijckt door de klare getuygeniſſen van de Kerckelijcke Oudheyt, weder-ſproocken te worden: Met eenen na dat hy verklaert had, zulcx niet uyt eenige brootdronckenheyt, maer uyt een goeden yver voor te ſtellen, verhaelt hy hem, het gene hy in ſijn Predickinge waergenomen had. Faber valt hem in ſijn woorden, en vraegt na ſijn naem, dewelcken hem Grynæus gaerne belijdt. Faber was, gelijck bekent is, een gantſch vreeſachtigh menſch, hebbende het hart niet in de reden-twiſten der Leeraren, een woort voort te brengen, en nu oock ſiende met welck een yver, welſpreeckentheyt en reden Grynæus hem aen boort klampt, veynſde hy ſich als of hy van den Roomſchen Koninck ontboden was, en dat hy voor als toen geen tijdt had, om breeder van deſe dingen te handelen: maer dat hy ſeer begeerigh was daer over breeder redenen met hem te voeren, en hem biddende, dat hy ter liefde van de gemeene welſtant, des anderen daeghs weder by hem komen wilde, het welcke Grynæus vrymoedichlijck beloofde te doen.

6. Voorbeelt van Grynæus.

Wanneer hy Faber gelaten had, is Grynæus (ſeght *Melanthon*) weder by ons gekomen; hy was ter nauwer noot aen de tafel gezeten, en had my en de andere nu een gedeelte van ſijn onderhandelinge met Faber begonnen te verhalen: Wanneer ick, ſittende aen de tafel buyten geroepen wiert, aldaer heeft my, (vervolght *Melanthon*, ick weet niet wat) een oud Aenſienlijck Man aengeſproocken, ſonder dat ick oyt heb konnen vernemen wie

hy waer; dewelcke my waerschouwt dat'er terstondt eenige Gerechts-dienaers aen ons huys zouden zijn, dewelcke uyt des Konincks bevel, by den welcken Faber Grynæus beschuldicht was, zouden komen om hem gevangen te nemen, radende ons hem terstondt uyt de Stadt te helpen. En alzoo is die oude Man, naer een beleefde groet weder heen gegaen. *Melanthon* gaet weder by sijn gezellen, beveelt hen terstondt op te staen, en vertelt hen wat hem gebeurt is. Terstondt leyden sy Grynæus van daer, en brachten hem aen den Rhijn, blijvende dese soo lange aen desen oever staen, tot dat hy over was. Daer naer weder in hun Herbergh gekomen zijnde, verstaen sy dat'er Gerechts-dienaers waren gekomen, zoo als zy maer een korten tijdt vertrocken waren geweest, soo dat het hoogh tijdt voor Grynæus was, sich wech te maecken. Wie nu die oude Man geweest zy, die hen soo tijdelijck en getrouwelijck gewaerschouwt heeft, staette overdenken.

Melanthon in explicat: Cap. 10. Domelis.

7. Gods behoedingh in watervloet. Ontfanght noch een ander Voorbeelt van Goddelijcke behoedinge en behoudinge. In het 1565. Jaer der Saligheyt, is'er nae een grooten verschrickelijck onweder, van Donder, Blixem, Hagel, en Brandt daer uyt ontstaen, een groote overvloeyinge van water in het Dorp Grosz, onder het gebiet van Fryburgh ontstaen: overvallende het Water alles met een jammerlijck en groot gewelt, en de Menschen en het Vee, huysen en schueren, een onwaerdeerlijcke schade toebrengende, en menichte van het een en het ander wech voerende. In het midden van dese grouwelijcke verwoestinge, heeft de Almogende Godt niet naergelaten, sijn hooge Wonderen te toonen. In het Dorp Grosz sijn veertigh huysen, te samen met hun stooven, wanden, daecken, en alles om verre gestort, sonder dat'er een eenigh mensch behalven een jongen, die daer door het Water wech genomen wiert, bezeert is. Eenige persoonen zijn wonderlijck door Godts hooge bestieringe behouden geworden. Onder andere een vrouw, dewelcke met twee kinderen, op een hoop te samen getast stroy behouden gebleven is, terwijl het gantsche gebouw om verre viel. Twee jongens in een wilgen bosch; een Vrouw met een kint op een trap staende; een blinde die op den drempel van sijn huys behouden is, en meer andere.

Tot Isleby, de geboorte Stadt van *Lutherus*, heeftmen oock wonderen in dat selve onweder gesien. Het Water aldaer tegens den avondt met groot gewelt mede invallende, heeft onder anderen het huys van Barthold Vooght, een seer eerlijck en aensienlijck Borger, woonende recht

recht tegen over den H. Geeſt Kerck aengeſpoelt, en aenſtonts het voorſte gedeelte van het huys, en een deel van de ſtove terſtont om verre geruckt. In de ſtove lagh een kint in de wiegh en ſliep, dewelcke in dit ſchierlijck overval, de Vader met de Moeder aengrijpende, terſtont van daer, (niet ſonder gevaer van hun leven) in het huys van hun Buerman, Michael Faber gebracht hebben. Maer vier andere kinderen, lagen alsnoch boven in het huys te ſlapen, voor de welcke deſe Vader ten hoogſten bekommert was, ontſagh hem ſelve niet, ſich weder in het uytſterſte gevaer te begeven. Hy dan komende weder met de grootſte moeyte ter werelt in het huys, en in de ſlaep-kamer van de kinderen, heeft'er twee van in die groote verbaeſtheyt met ſich genomen. Maer terſtondt is de vloer daer hy op-ſtondt ingevallen, ſoo dat hy met beyde de kinderen, met vloer met al, in het water gevallen is: wordende door de geweldige drift van de ſtroom, over de plaets, en voorts tot aen den ingang van het huys gedreven, tot dat ſy aen een pael geſtut wiert, alwaer hy meer als een half uur langh, ſich met ſijn kinderen aen boven gehouden heeft, roepende met luyder keele de naegebueren te hulp; maer niemandt was machtich, hem in ſulck woeden der baren, hulp te bewijzen. Hy dan van alle menſchelijcke middelen berooft zijnde, en alle hoop van ſijn kinderen te behouden, verlooren hebbende, heeft ſich ſelven met ſijn kinderen de Goddelijcke byſtandt aenbevolen. Ondertuſſchen een vierkanten balck, door het gewelt van de ſtroom daer aen-gedreven, heeft hem een van ſijn kinderen, uyt de armen geſlagen, en daer op noch een andere met meerder gewelt aenkomende, heeft hem met het kint, dat hy noch in ſijn armen had, van de pael af-geruckt, en naer den hof die achter het huys was, toegedreven. Aldaer voelt hy eyndelijck gront, ſtaende alleenich met het hooft boven water, en toen denckende om ſijn ander kint dat hy verlooren had, ſiet rontſom en roept het zelve by ſijn naem, het welcke hem antwoort gaf, zittende op een groot ſtuck houts. Terſtondt begeeft hy ſich daer na toe, en alzoo ſijn beyde kinderen op ſijn ſchouders zettende, begeeft ſich naer een groote ſtapel houts, op dewelcken hy geklommen, en den nacht over met zijn twee kinderen gebleven is. Des ſmorgens ontrent ten drie uren, het meeſte gewelt van den ſtroom over zijnde, heeft hy beyde deſe kinderen, half doot van koude en van ſchrick, in ſijn Buermans-huys en ſtove gebracht, daerze weder bequamen en verquickt wierden.

De twee andere kinderen ondertuſſchen, die in het bedde waren blijven leggen, zijn oock door Godts wonderlijcke goetheyt bewaert en behouden;

den, by dewelcke als de Vader, met het door breecken van sijns Buermans muer gekomen is, heeft hy hen beyde in hun bedde slapende gevonden: dewijl de Goddelijcke goetheyt dat gedeelte van het huys, noch op en staende gehouden had, daer het alles rontsomme ter neder gevallen lagh. Maer soo haest als de Vader, met dese twee kinderen uyt de kamer, en door het gebroocken gat in het Buermans-huys gekomen was, is dat overige gedeelte van het huys, met bedde, bedt-stede, kamer en al, mede onder de voet gevallen: soo dat het als met oogen te sien was, dat de Goddelijcke barmhertigheyt, soo lange dat gedeelte van het huys staende gehouden heeft, tot dat dese tedere kinderen behouden zijn geworden.

Met zulck een groot gewelt heeft vorders het Water, tegens de bystaende huysen gewoedt, dat het met al de Inwoonders gedaen ware geweest, indien Godt hen niet merckelijck had bewaert. Waerlijck dat Godt in veel voorvallen voor de kinderen zorge draeght, is in ontallijcke gelegentheden gebleecken: gelijck niet verre van Fryburgh in Meyssen, in
8. Kint wonderlijck bewaert. het Dorp datmen *Zum Henichen* noemt, het soontje van een Wever, voor de duere van sijn Ouders speelende, in de grip, door dewelcke het water naer een Water-molen, om de raderen door hun gewelt te doen omgaen, gedreven wiert, gevallen zijnde onder door het huys, daer de grip mede bedeckt stont: voorts door een brugge gevoert is geworden, en dat zulck een verren wech, dat het kint wel tienmael zou hebben konnen verdrencken, tot dat het ten laetsten tot aen de Water-molen, en de raderen zelfs gevoert zijnde, sich zelven aen de schuttingh daer het water tegen spoelt, vast-gehouden heeft, met meerder macht alsmen van sulcke tedere Jaren zou konnen verwachten, en dat in sulck een drift van stroomen. Indien staet zijnde, begost het jammerlijck te roepen, welck geroep van een oude Vrouw gehoort zijnde, is die eyndelijck toegeloopen, en het kint levende uyt het water getogen.

Het Derthiende HOOFT-STUCK.

Haet des Duyvels, tegens Ouders en Kinderen.

MAer met zulck een liefde, als de genadige Godt menichmael Ouders en Kinderen behoedt, met sulck een haet scherpt de Duyvel menichmael sijn uyterste boosheyt tegens de zelve. Wy willen hier niet spreecken van dagelijcksche voorvallen, twisten en oneenigheden, maer van dingen, die de hayren te berge doen rijsen,

rijsen, en genoeghsaem toonen, dat hy de werck-meester van sulcke jammeren is; hoort dan eenige Voorbeelden hier van. 1.

In Marck Brandenburgh heeft een Moeder, door Duyvelsche raserny gedreven, haer Man te gelijck met twee kinderen gedoodt, en met groote steenen aen den hals, in den Oder gesmeten. Moeder vermoort haer kinderen.

In het Jaer 1563. in Silesie, in een plaets Kutsen-dorp genoemt, heeft seeckere Vrouwe, door Duyvelsche drift gedreven, terwijl haer Man niet byder-handt was, drie kinderen met een schrickelijcke wreetheyt gedoot, en voorts sich selven met haer eygene handen omgebracht. 2. Een ander.

In Nieuw-marck is het gebeurt, dat terwijl een Moeder in een water-kuyp haer kint wiesch, een ander van haer kinderen sich doodelijck met een mes quam te quetsen, of daer in te vallen. Terwijl dese ongeluckige Moeder toe-liep, om dit gewonde kint te helpen, sonder op het kleyne dat sy wiesch te dencken, versmoort dit laetste in de kuyp. De Man op dit jammer inkomende, heeft uyt overdaet van sijn toorn, de Vrouwe met een dagge doorstoocken, oordeelende dat het ongeval door haer onachtzaemheyt by-gekomen was; maer daer na de saeck recht verstaende, heeft sich selven opgehangen. 3. Swaer ongeluck omtrent kinderen en moeder.

In het Jaer 1540. is dit ongeval in een Dorp, niet verre van Annebergh voorgevallen. Een Boer een kalf slachtende, had sijn kinderen tot aenschouwers. Een weynigh daer nae de Vader wech gegaen zijnde, en de Moeder oock met eenigh huyswerck van der handt, besich zijnde, beginnen de kinderen met malkanderen te speelen: singende dat sy het kalf wilden keelen, vatten daer op het kleynste dat in de wiegh lagh, werpen het ter neder, en met de messen dewelcke sy aldaer vonden, bestaen sy het wicht te handelen gelijck sy hadden gesien, dat hun Vader het kalf gehandelt had: snijdende het kleyne glat den stroot af; sy eyndelijck door het schrickelijck bloeden verschrickt, en siende dat het kint sich niet meer beweeghde, maer doot bleef leggen, begeven sich elck na een schuyl-hoeck, om sich voor de gramschap hunner Ouders te beschermen, maer geen bequamer vindende als den oven, kruypen daer beyde in. De Moeder ondertusschen weder in huys komende, en eer sy in de stove gingh, den oven willende heeten, steeckt een brandende tacke bosch daer in, en gaet soo naer de stove toe, alwaerse ten eersten het kint siet doodt leggen, het welcke gesien hebbende, vlieghtse met een vrouwelijcke gejammer uyt den huys, en roept de gebueren te samen: dese by een komende, vragen naer de oorsaeck van sulck gejammer. De bedruckte Moeder brenght hen in de stove, en wijst hen het gedoode wicht, het 4. Onnosele kinder-moort.

welcke de bueren uyt de luyren los maeckende, begint de Moeder om haer andere kinderen te dencken, dewelcke sy, nae datse langh genoegh gesocht had, versmacht in den oven gevonden heeft.

5. Schrickelijck verwoede Moeder.

In het 1551. Jaer nae Christus geboorte, is in het landt van Hessen, niet verre van Eschwegen, in het dorp Weidenhausen, dit ongeval gebeurt. Een Vrouw door duyvelsche raserny aengestoocken, heeft het huys eerst rontsom wel vast gesloten, en daer op aengevangen, haer kinderen, die vier in 't getal waren, te dooden. Sy voor eerst een scherpe bijl nemende, heeft haer oudste Soon van acht Jaren daer mede willen om-brengen, dewelcke, sijn verwoede Moeder ziende op hem aenkomen, naer de kelder gevlucht is, en sich aldaer achter een groote tonne verborgen heeft. De Moeder daer op een kaers ontsteeckende, doorsoeckt al de hoecken van de kelder: maer de jonge sijn moeder ziende aenkomen, bid met gebogene knyen, gevouwen handen, en een jammerlijcke stem, onder bittere tranen sijn moeder om genade: maer dit woedende gedrocht sich daer door niet latende bewegen, heeft met de bijl den jongen den kop van een geklooft, en de armen in stucken af-gehouwen. Sy dit duyvelsstuck te wege gebracht hebbende, vlieght uyt de kelder, en vermoort een dochterken van vijf Jaren, met de selve verwoetheyt, hebbende het selve het hooft, armen en de borst op-gekloofd. Achter de duer schuylde een kint van drie Jaren, het welcke de verwoede niet soo haest vernam, of sy sleept het selve met het hayr naer de plaets, en slaet het aldaer het hooft af. In de wiege lagh een kint van ses maenden, dat met sijn schreyen een moeder behoorde te versachten, maer neen: dese verduyvelde neemt het uyt de wiegh, brenght het uyt de stove op de plaets, en hackt het daer mede het hooft af; al welcke grouwelen te wege gebracht hebbende, steeckt sy sich selven met een mes den stroot af, sonder dat sy evenwel terstont aen dese wonde gestorven is. Ondertusschen de bueren al dit gejammer en tieren van de kinderen hoorende, breecken met kracht in het huys, en vinden het werck aldaer zoo schrickelijck gestelt. De Vrouwe weder by sich selven komende, bleef noch negen dagen in het leven, stervende noch in erkentenis en belijdinge van haer sonden.

Fincel de de Mira: Lib. 1.

6. Wanhopige Vader.

In het 1550. Jaer der Saligheyt, is in het over Elzas dit gebeurt. Seecker Adam Sterckman, die om loon in den Wijngaert arbeyde, hadt sijn arbeydts-loon, het welcke hy van het Heerschap ontfangen had, in plaets van het selve voor sijn Vrouw en kinderen te huys te brengen, met

met tuyschen en dobbelen verlooren, en viel daer door in een swa-re quellinge, waer by komende geweldige luymen in het hooft, verviel tot een ontsinde razerny. Op Paesdagh, met versuymingh van de Godts-dienst, de Vrouw met haer oudste Soon naer den Wijngaert om te arbey-den gegaen zijnde, en de sorge van haer andere kinderen haren Man be-voolen hebbende: heeft hy, te huys alleenich zijnde, zich geheel tot swaermoedige gedachten overgegeven; en komt soo verre, dat hy begint te dencken om sich van dit leven te ontslaen. Hy dan een bijl nemende, siet om naer een plaets, daer hy een spijcker aen zou konnen slaen, om zich daer aen te verhangen. Als hy nu geen bequame genoegh naer sijn zin konde krijgen, en vast rontsom gingh soecken, ontmoet hem een van sijn kinderen, een dochterken van seven Jaren, die hem vraeghde wat hy soo beangst door het huys gingh soecken? maer hy haer geen antwoort gevende, gaet in de binnen kamer, alwaer hem sijn soontje volght, ver-soeckende een stuck eten van sijn Vader te hebben, die hem seyde: haelt my een mes, en ick zal u te eten snijden. Sijn oudste dochterken daer op toeloopende, geeft haer Vader een mes: het welcke hy zoo haest niet in handen heeft, of hy brengter al sijn drie kinderen mede om den hals; eerst sijn dochterken, daer nae het soontje, en eyndelijck een kleyn kint dat in de wiege lagh. De Vrouw hier op te huys komende, ziet dit jam-merlijck Schouw-spel, en valt doodt daer heen: de moorder wiert ter-stondt gevat, en drie mael met gloeyende tange genepen en gerabraeckt.

In het 1557. Jaer, is tot Halberstadt dit jammer voorgevallen. De Huys-vrouwe van eenen George Wederings, vier-en-twintigh jaren oud, een Vrouw van bysondere Godtsaligheyt, een dochter ter werelt gebracht hebbende, is op dien nacht dewelcke ter gedachtenis van de ontfancke-nis van de Maget Marie geviert wort, uyt haer bedde vermist; de dienst-maeght hoorende het kint seer krijten, oordeelende dat haer Vrouw in een seer diepen slaep gevallen was, en komt derhalven by het bedde, om te sien wat daer van mocht zijn, en haer op te wecken: maer aen het bedde komende, verneemt de kraem-vrouw niet, waer over sy ten hoohgsten verbaest, haer meester wacker maeckt; dewelcke seer verschrickt ten bed-de uyt vlieght, en met het kint in sijn arm, door al de hoecken van het huys sijn Vrouw gaet soecken: roepende haer nu en dan by haer naem, maer te vergeefs: men siet buyten de duer, maer hoewel alles met sneeu bedeckt lagh, men sagh nergens eenige voetstappen, dewelcke mochten toonen, dat sy uyt den huys gegaen was. Eyndelijck gaen sy te samen in de kelder, maer hooren noch sien daer niets. Ten laetsten hooren sy

7. Vreemt vervoerē van moe-deren kint.

yets in een put die by den kelder ſtondt, maer hun minſte gedachten waren, dat men aldaer de kraem-vrouw zou vinden. De Man derhalven vol van benauwtheyt weckt de bueren op, en vertoont hen met tranen en ſuchten, wat hem met ſijn kraem-vrouw gebeurt was. Ondertuſſchen hooren ſy yets door den hof van den naebuer komen, en aen de deur kloppen, dewelcke geopent zijnde, ſien ſy aldaer de kraem-vrouw, dewelcke doot van koude by-naer zijnde, klaeghde dat ſy in den put gelegen had, gelijck haer druypende kleederen genoeghſaem te kennen gaeven. Sy gevraeght zijnde, hoe ſy in den put gekomen was? dewijl deſelve te wel gedeckt, en maer een kleyn gat aen de zijde daer in was, ſeyde ſy ſulcks niet te weten: gelijck oock geen menſch het ſelfde begrijpen konde; eenige dagen was ſy ſeer onpaſſelijck, doch begoſt eyndelijck weder een weynigh te beteren, gelijck ſy oock eenige tijdt daer naer, op geſtaen, haer kint ſelve gebaeckert, en aen de tafel gegeten heeft. Terwijl ſy de maeght ſent om eenigh drincken te halen, gaet ſy weder te bedde leggen, daerſe terſtont in ſlaep valt: de dienſt-maeght weder komende, vindt haer vrouw in ſlaep, maer willende naer het kint zien, vint de wiege tot haer groote verbaeſtheyt ledigh. Sy dan begeeft ſich vol benautheyt naer de put, dewijl haer het voorgaende van de kraem-vrouw noch in gedachten was, om te ſien of het kint niet het ſelfde met de Moeder wedervaren was, en vint het in der daet daer in leggen, gelijck het daer doot in tegenwoordigheyt van twee Raets-perſoonen is uytgehaelt.

8. Ontſinnigh Vader.

In het Jaer 1555. heeft ſeecker Man, niet verre van Alderdorf in Heſſen, zijnde niet wel by ſijn ſinnen, als hy te eeten van ſijn vrouw eyſchte, en naer ſijn ſin niet tijdich genoegh geholpen wiert, dewijl de goede vrouw met eenige andere dingen onledigh was, een kint dat in de wiege lagh, het been tot aen den buyck afgeſneden, en het ſelfde ſijn vrouw toegereyckt, met deſe woorden: neemt deſen bout en braet hem. *Goltw. de Mir.*

9. Verwoede man.

In dit ſelve Jaer was'er een Vrouw tot Pudingen, in het gebiet van de Graven van Iſenburg, dewelcke nu op het uyterſte gaende, haer man ſeer vriendelijck bad, de vrouwen die by haer in den arbeyt zoude zijn, eens te willen noodigen. Maer hy heeft de arme Vrouw met ſchelt woorden van ſich gewesen, en met ſijn ponjaert doorſteken, dodende te gelijk het kint in haer lichaem.

Aldus ſtellen wy Godts genadige goetheyt en beſcherminge, tegens des duyvels boosheyt en verderffelijk woedē, tonende ſig deſe ten uyterſte bitter en boos in het vervolgen en verderven van Gods ſchepſelen, en ſchrickelijck yverig tot voortſettinge van ſijn vervloeckt Koninkrijck, gelijck ſig die hemelſche goetheyt alom genadig en barmhertig toont, in het beſchutten van ſijn verkooren eygendom, en het beſnoeyen van des Satans macht.

Het

Het Tweede Boeck van 't

TONEEL

Der

ONGEVALLEN.

Het Eerste HOOFT-STUCK.

Echte Liefde.

OM' een bevallijck en aengenaem Voor-hooft, aen dit treurigh bewerp te geven, stellen wy hier de Echte Liefde, dat troetel-kint van de Natuer, dat voor Godt en Mensch bevallijck Beelt voor aen: niet gelijck haer nieuwe geboorte haer heeft toe-gestelt, in volle vreugt en genoegen, maer in een treurigh gewaet, door het welcke evenwel haer glants niet laet haer heldere stralen te schieten: hoe seer sy hier gedruckt wort, toont sy evenwel een kracht, die het hooghste geluck des werelts verdient, hoewel sy hier een treurigh Lot geniet. Wy seggen niet dat het geen wy hier voor-stellen, varsch en nieuw gebooren is, het zal daerom niet laten nut en waerdigh te zijn: En waer zouden wy in onse Eeuwen veel wonders van dese harts-tocht vinden, daer die schoone lijdinge by-na haer naem in verlooren heeft; en bylang het grootste gedeelte van haer achtingh verschuldight is. Yets zullen onse tijden noch voort-brengen, maer het zal nae den aert van onse tijden zijn.

Valerius Maximus, heeft sinnelijck van dese stoffe in sijn Voorbeelden gehandelt, dese zijn onse Landts-genooten al bekent geworden: wy zullen het wat ter zijden nemen, en zien hoe verre wy het brengen.

Geduerende het geweldige en woedende driemanschap in de Heerschap-

1. Aria en Cecinna Pætus. py van Rome, wierden de meeste Edelen en Staet-lievenste Romeynen in verbanningh gedoodt. Cecinna Pætus niet meerder als de rest, dit nootschrickelijck gewelt konnende ontvlieden, most oock een voorwerp van Tyrannige beulen worden, door dewelcke hem een eynde van staet wiert aengebootschapt: alleenlijck wiert hem die gunst, boven veel andere bewesen, dat hy een verkiesingh van soodanigen straffe mocht doen, als hem de betamelijckste, of minst af-schouwelijck mocht schijnen. Hy evenwel, hoe goeden Romeyn hy was, vandt echter noch harts noch besluyts genoegh in sich, om sich selven de doot aen te doen. Maer Aria sijn Huysvrouwe, meer stantvastigheyt als haer vertsaeghden man, in sich bevindende, was soo geluckigh als hem den wech te toonen, om sich van de dwingelanden te verlossen. Sy komt dan by hem in de gevanckenis, en besweert hem zijn vyanden door sijn eygen moedigheyt te overwinnen, met eenen haer af-scheyt van hem nemende, haelt sy een dagge te voorschijn, die sy onder haer vrouwen gewaet verborgen had, en heffende die voor de oogen van haren man om hoogh, laet de zelve haer met gewelt in den boesem dalen, en had noch wel soo veel moets, het stael weder uyt de wonde te halen, en haren Man, soo bloedig als het was, aen te bieden, met by-gevoeghde vermaningh, haer in dit besluyt te volgen; en dese laetste woorden: *De wonde, die ick my ô Pætus heb gegeven, smart my niet; maer wel die gy u selven geven zult.* En in der daet Cicinna, die sich anders doodt geschaemt had, opende wel haest met het zelfde stael den wech voor sijn ziel, om sijn gesellinne, en dappere voorgangster te volgen. *Martialis* heeft dese twee hun graf-schrift gemaeckt, dat desen sin heeft:

De minnende Aria gaf 't stael, noch bloedigh root,
Uyt haer doorboorde borst, aan haren Bed genoot,
My deert geensints de wont, die ick my heb gegeven,
Maer wel (seyt zy) die u een eynd' maeckt van uw leven.

2. Publia Cornia Annia. *Cornelius Tacitus*, stelt ons Publia Cornelia Annia voor, die haer man gevolght is, gelijck dese haer Bed-genoot is voorgegaen, maer in een anderen staet. De Vrouwe was van de grootste huysen van Rome, en aen een Roomsch Ridder getrouwt, met dewelcke sy nu twintig Jaren, sonder eenigh geschil geleeft had. Sy eyndelijck wort door een koorts van der aerde wech geruckt, met sulck een over-dadige smart van dese Vrouw, dat deselve op de uytvaert van haer Bed-genoot, sich selven met een

por-

ponjaert het hart af ſtiet. Sy had, gelijck de geſchiedenis ſeght, op het beſluyt van dit ſtuck, haer kinderen en gevryde belaſt, tot gedachtenis van deſe daet, aen Pluto en Proſerpina een Jaerlijcks offer te doen.

Tacitus in ſijn Jaer-boecken.

Maer of men wilde meenen, dat ſoo veel moedts alleen by de Roomſche Edel-vrouwen te vinden waer geweeſt; ziet hier een Perſiſche Piſca, die ſtierf, om dat ſy de ſmarten en quellingen van haer man niet konde verdragen. Deſe was, door een ongeneeſlijcke quael aengetaſt, en anderen trooſt gaven hem de Genees-meeſters niet, als dat hy ſterven moſt. Men moet dan ſterven ſeyde ſy, wel ſterven wy dan te ſamen, mijn waerde Man, en verwinnen wy aldus de wreetheyt van ons Noot lot: en om dit na te komen, klimmen ſy beyde op een hoogen ſteen-rots, en malkanderen omhelſt hebbende, werpen ſy ſich daer van, en ſterven op een oogenblick. 3. Piſca.

Perſiſche Hiſtorie.

Dit waren Heydenſche, ongelovige en niet beter onderweſene Vrouwen, alleen gedreven door een eerſuchtige Liefde: maer wat zullen wy van Chriſtenen ſeggen? Terwijl Maxentius die dwingelandt, te gelijck Roma in Chriſten-bloedt dede ſwemmen, en ſijn overdadige moet-wil, menich Vrouwe haer eer, en menich Man ſijn leven koſte; viel de ſchoone Euſebia, Roomſche Edel-vrouw, mede in het ongeval, van zulck een monſter te behagen. Hy ſendt een deel van ſijn ſnoode dienaers aen haer, met bevel dat ſy by hem zal hebben te komen. Haer Man voorziende het onweder, had ſich buyten de ſtadt op ſijn Hoeve begeven; maer ſy hielt deſe ſnoode ſlaven al kloppende voor haer deur op, en ſprack haer door het ſlot deſe woorden toe: Hebt een weynigh gedult mijn Vrienden, tot dat ick dit levende graf een weynigh (ſeyde ſy) zal toegeſtelt hebben, en dat ick door konſt dit gewaet van onkunde, dat uwen Keyſer heeft konnen behagen, wat meerder ſchijn en luyſter geve. Maer ſy ſonder marren baed haer handen in haer bloet, en doet, wanneer ſy met gewelt de deur opende, dit werck-tuygh van den dwingelant niet anders vinden, als een Vrouwen lichaem in haer eygen bloet gewentelt; welcke tijdinge ſy hun Heer mochten brengen. Hier komt kuyſheyt by echte Min, om een Chriſten Ziel tot zulck een beſluyt te overreden. 4. Euſebia.

Pomponius Lætus Hiſt. Rom. Comp.

Biarca

5. Bianca Rubea. Bianca Rubea van Padua, was de Huyſ-vrouwe van Gio Battiſta della Porta, deſe was in het Jaer 1233. tot beſettingh van Baſſiano, een plaets onder Padua behoorende, getogen, om de ſelve plaets, tegens de dwingelandy van Accilino of Azzolino, te verdedigen. Wanneer nu deſen Tyran, nae het verlies van Padua, al ſijn gewelt na Baſſian keerde, en de Stadt door verradery bemachtighde, wordt Battiſta zelf, onder anderen in de poort doot geſlagen. Bianca, mede gewapent, met de andere voorſtanders, dapperlijck ſtrijdende, wordt gevangen, en den landt plaegh toe-gebracht. Hy door haer ſchoonheyt, die de wreetheyt der wapenen niet konde verminderen, maer eer in tegendeel vermeerderde, bevangen, tracht haer met ſchoone woorden tot ſijn wil te krijgen; en ſulcx geen vat op haer kuyſch gemoedt hebbende, met gewelt te dwingen: maer ſy, anders geen uyt-vlucht vindende, werpt zich uyt het venſter, op de plaets, doch door dien val, dieſe hoopte, haer dodelijck te zullen zijn, alleen ſwaerlijck gequetſt zijnde, wort half doodt opgenomen, en nae eenigen tijdt geneſen.

Den dwingelandt liet niet na haer toen weder te beſtrijden, maer vand haer even volſtandich: waer over hy haer, met hulp van ſijn dienaren verkracht heeft. Sy deſe ſmart ontveynſende, verkrijght van haer vrienden, dat ſy om haer droefheyt en treuren te verlichten, noch eens het doode lichaem van haer Man aen-ſchouwen mocht. Het graf dan geopent zijnde, heeft ſy, met een groot gejammer, ſich ſelven daer in geworpen, en dat voorwetens met zulck een gewelt, dat ſy den ſteen, die op-geſchoort ſtondt, neer, en op haer eygen lichaem geworpen heeft, die haer den hals brack.

Bernardo Scardeoni, Hiſtiq: di Padoa.

6. Oſoria. De Venetianen hadden ſtormender-handt de Vermaerde Stadt Smyrna verovert. Den buyt die de overwinnende Krijgs-lieden hier behaelden, was groot, en ſoo was het verlies der Stede-lingen. Onder de ſlaven van deſe bedroefde Stadt, was oock Oſoria, een ſeer Edele Juffer van dit geweſt. Wiens Voor-ouders altoos de Overigheyts-ampten van deſe plaets bedient hadden. De krijgs-knecht die haer gevangen hieldt, was een Barbariſch onverſettelijck en woedent menſch. Wanneer ſy gevanckelijck wech gevoert wiert, ontmoeten ſy onderwegen het graf van haer overleden Bed-genoot; hier werpt ſy ſich op, en ſmeltende in tranen, riep als den dooden tot haer by-ſtant: *Merckt aen* (ſeyde ſy) *waerde helft, het uyterſte ongeval van ons Vaderlandt, en die geene die noch yemandt anders*

ders als u heeft konnen beminnen, nu door de handt van een wreden vyandt wech geruckt. Ellendige als ick ben, waer wilmen met my heen? waer vervoert men my verre van u af? daer ick noyt mijn Vaderlandt, noch uwe lieve gedachtenissen oyt weder zal sien. Ick mach nu mijn tranen met uwe assche vermengen, ick mach u Ziel door dese laetste plichten bewegen, maer wat zal van my geworden? Laet ick dan liever sterven, als van uw tegenwoordigheydt, hoe doodt gy oock zijt, berooft te worden. Met het spreecken van dese laetste woorden, bleef sy soo ongevoeligh vast aen de Tombe bestorven, dat de krijgs-knecht haer, noch door smeecken, noch door gewelt, daer van konde af-krijgen, veel minder dese schoone Jonische tot sijn wil gebruycken: soo dat hy door toorn en ongedult overwonnen, haer eyndelijck onder veel smaedt en schelt-woorden, den degen dwars door het lichaem joegh.

Sabell: Hist: Venet.

Het geene wy hier verhalen zullen, schijnt wel een anderen naem te verdienen, echter speelter een groote Liefde onder: hoe liefdeloos van uytwerckinge de selve oock mach schijnen, 't zy men van de eene zijde aen ziet, het beminde geen smaet te willen laten lijden: of aen de andere zijde een vrywilligheyt, sijn Bed-genoot niet te willen overleven, en gaerne op sijn bevelen te sterven, als een geweldige drift van ingewickelde zielen.

Monima was een Milisieensche Jonck-vrouwe, zoo machtigh in Staet en Rijckdommen, dat Mithridates Koninck van Pontus, die het Roomsche Gebiedt zoo veel moeytens gekost heeft, haer tot sijn Vrouwe begeerde; en daer toe den Koninckljcken Diadema (een witten met andere verwen doorvlochten-bant) toe-gesonden heeft. Maer dese Eer, dewelcke sy als Koningin ontfingh, had geen langen duer. Weynige dagen nae hun Huwelijck, wordt Mithridates door Lucrillus geslagen en overwonnen: dewelcke vreesende dat sijn Vrouwe en Susters, in handen van zijn hooft-vyand mochten komen te vervallen, terwijl hy de vlucht nam: een van sijn Kamer-dienaren Bacchides genoemt, nae deselve toesandt, of om hen te doen een onwillige, of te zien een vrywillige doot sterven. Bacchides volght den last van sijn Heer, en komt by Monima, en opent sijn last, dewelcke aenstondts den Diademo, of het Koninckljck wintzel van haer hooft af ruckt, en om haer Albastren hals knoopt, om zich daer aen te verhangen; maer het zelfde niet sterck genoegh zijnde,

7. Monima.

brack: sy wilde het weder te samen knoopen, maer niet wel kondende daer mede te recht geraecken, borst in dese woorden uyt: *O vervloeckte en rampsalige getuygenis van macht en vermogen! kondt gy my in desen uytersten noot niet dienen?* en werpt met eenen het Koninckliick Cierzel ter aerden, treet het met voeten, en biedt met eenen haer schoone boesem-hals Bacchides aen, die volgende sijn droevige last, dese schoone Koningin-ne met sijn swaert het hooft af slaet.

Plutarchus in vita Luculli.

Het Tweede HOOFT-STUCK.

Hoereerders en Overspeelders gestraft.

WY knoopen dit Hooft-stuck genoeghsaem aen het voorgaende, hoe het oock gescheyden schijnt te zijn: Want hoe kan de Echte Liefde beter als door haer strijdighste tegen-stellingh uyt-munten. Wy gaen dan handelen van Overspeelders, en hun verdiende straffen: en konden een werelt van Voorbeelden by-brengen, maer weynige zullen ons genoegh zijn.

1. Paris. Wy behoeven niet te vragen wat ongevallen dit vervloeckt quaet, dese huys en landt Pest, oyt en oyt heeft te wege gebracht, de Geschriften zijn daer van vol: en nauwelijcks is'er yemandt, die daer geen Voorbeelden van weet by te brengen. Troja heeft door het overspeeligh quaet van Paris met Helena begaen, haer verwoestingh gevonden. De Thebaensche Oorlogh, onder al de Trojaensche, zoo vol van verschrickelijcke Voorbeelden, is uyt een verbodene en bloetschendige by-wooninge voortgekomen: Want Laius door de Godts-spraeck vermaent, met sijn Vrouw niet te doen te hebben, heeft haer evenwel de waerschouwingh ongedachtigh, en droncken zijnde bekent, uyt welcke by-wooninge Ædipus voortgekomen is, dewelcke door een seltzaem geluck bewaert zijnde, wanneer hy manbaer geworden was, zijn eygen Vader Laius gedoot, en sijn Moeder Jocasta tot sijn Vrouwe genomen heeft, en door de aerde daer na ingeswolgen is: de Sonen uyt dese bloet-schande gebooren, met malkander om het Rijck strijdende, hebben d'een den ander met onderlinge wonden gedoodt. Maer de Moeder, leggende tusschen haer gewonde Sonen, heeft zich selven mede het leven benomen.

Onder

Onder de Roomsche geschiedenissen hebben wy het zelve stuck, van Mundus aen de Eerbare Paulina gepleeght, gelijck het zelfde van *Josephus* verhandelt wordt, en in onse tael onse landt-genooten al mede gedeelt is. Een ander geeft ons *Eusebius*, daer geen minder bedrogh en Goden-schendery onderspeelt.

Tyrannus, Priester van Saturnus (de plaets waer wordt ons niet genoemt) door de schoonheyt der Vrouwen bevangen, heeft der selver Mannen, wanneer die in den Tempel van dien Af-godt quamen, wijs-gemaeckt, dat de Godt Saturnus door Liefde, tegens hunne Vrouwen ontsteecken zijnde, der selver by-slapen begeerde. Die geene die zulcks wiert te kennen gegeven, oordeelden zich selven wel geluckzaligh, ter oorzaeck van zulck een krachtigh bewijs, van de Goddelijcke gunst, en sant derhalven sijn Vrouwe, op het cierlijckste toe-gemaeckt, na Saturnus Tempel. Wanneer de Vrouwe nu in den Tempel gekomen was, is Tyrannus in het aenzien van het volck daer uyt gegaen, en heeft de deur achter zich gesloten: en op dat'er geen vermoeden van bedrogh zou ontstaen, de sleutelen aen andere te bewaren gegeven. Maer op het aenkomen van den nacht, wist sich dese door eenige onder aertsche gangen, heymelijck in het uyt-geholde beelt van Saturnus te begeven: en terwijl de vrouwe aendachtigh in haer gebeden was, uyt het kopere Beelt de vrouwe aen te spreecken, en de selve vol schrick en verbaestheyt zijnde, tot wellust te verwecken. Sy sich soo waerdig ziende, als de aenspraeck van een Godt te genieten, beveelt zich weder aen de selven snooden Godt. Ondertusschen wierden de brandende lampen die in den Tempel hingen, door konst alzoo bestelt zijnde, uyt-gebluft: waer nae de schender uyt het Beelt te voorschijn quam, en met de ontstelde Vrouwe sijn lust boete. Als nu dat bedrogh desen schelmschen mensch eenige tijdt wel geluckt was, gebeurde het, dat een seer eerbare Vrouwe, weder van den Priester tot dit snoode werck geroepen wiert, dewelcke van het geheele werck een bysonderen af-keer hebbende, en meenende dat'er eenigh bedrog onder schuylde, terwijl sy op alles seer nauw acht slaet, des Priesters stemme kennende wiert: en weder te huys gekomen zijnde, by haren Man soo veel te wege heeft gebracht, dat hy het schelmsche bedrogh van den Priester de Overigheyt te kennen gegeven, en de saeck daer toe gebracht heeft, dat deselve door pijniginge, over de saeck wiert ondervraeght, dewelcke de quellingen niet konnende uytstaen, al de wijze van sijn bedriegeryen heeft geopenbaert. Door welcke daet de Heydenen met hun Beelden-dienst, de Christenen tot een spot geworden zijn: dewijl openbaer geworden was, dat

1. Tyrannus snoot Priester.

haer Moeders overſpeelſters, de kinderen uyt overſpel gebooren, en de ouders ſottelijck ontſinnigh waren. Wat ſtraf de Prieſter daer voor geleden heeft, vinden wy niet.

3. Bryas. Bryas een Griecx Velt-overſte, eens anders Bruydt, ſoo als ſy ten huyſe van haer Bruydegom geleyt wiert, met een barbariſch gewelt en moetwil wech rovende, heeft ſich terſtondt dien zelven nacht hy haer geleght; maer ſy heeft hem ſlapende de oogen uyt-geſtoken: en over het gewelt en ongelijck haer aengedaen, haer beklagh by de Borgeren gemaeckt, de welcke door de onbetamelijckheyt, van dit ſtuck wercks bewogen zijnde, dien Velt-overſte, hoewel op de macht en het getal van Krijgs-lieden ſteunende, uyt-geworpen hebben.

Pauſanias Lib. 2.

4. Roderick Roderick Koninck der Gothen in Hiſpanie, had de dochter van een Graef Julianus genoemt, met gewelt geſchonden. Door welcke verongelijckinge de Vader bewogen zijnde, heeft ſeer machtige troepen der Sarraſijnen en Mooren tegens hem in Spangien gebracht: van dewelcke Rodrigo met ſijnen Zoon gedoodt is, en het Rijck der Gotthen een eynde in Spangie genomen heeft. Men wil dat 'er van weder zijde wel ſeven hondert duyſent mannen geſneuvelt zijn. Alſoo is het verval en veranderingh van het Gotſche Rijck, tot een ſtraffe van welluſtigheyt in het Jaer 714. na Chriſtus geboorte, geworden.

Johannes Magnus.

5. Johannes Rooms Paus, Johannes de derthiende, Paus van Rome, op Over-ſpel betrapt, is van des Over-ſpeligers man doorſtoocken, in het Jaer 964. Wiens dood des te ſchandelijcker is geweeſt, als hy heyliger behoorde te zijn, die boven andere in waerdigheyt uyt-ſteeckt.

Platina.

6. Franſche in Sicilia, Onder Carolus Koninck van Sicilie, hebben de Franſchen uyt een ongetoomde luſt, alſints de Vrouwen der Siciliaenen aengeranſt. Door welcke verongelijckinge de Sicilianen geterght zijnde, gaen een t'ſamenſweeringe aen, door toedoen van Johannes Prochytus, die door den Koninck Petrus van Arragon hier toe beſtelt was. Alzoo hebbenſe op ſeeckeren beſtelden dagh, al de Franſchen, op het luyden van een klock, door al de Steden van het geheele Rijck, dieſe konden ontmoeten, op eenen avont ſeer wredelijck gedood: en alſoo der ſelver Heerſchappy afge-

geworpen zijnde, beleden de Sicilianen, dat het Rijck van Sicilia, uyt Erf-recht Constantia, de Huys-vrouwe van den Keyser Fredrick verschuldicht was. Dit is voorgevallen in het Jaer 1282.

Timoclea een seer Edele Vrouwe, heeft, wanneer Thebe van Alexander overwonnen is geworden, en haer huys met de rest verwoest en berooft was, noch daer en boven moeten lijden, van een der Oversten der Thraciers, die in het Macedonische Heyr was, met gewelt geschonden te worden. Dese heeft een ongemeene saeck bedacht, om haer geleden ongelijck te wreecken, betuygende dat sy een plaets wist, in de welcke veel Gouts begraven was. Dit gaf de Barbaer geloof, en wiert van haer, na een seer diepen put, die in een af-gelegen gedeelte van het huys stondt, geleyt: als hier de Thraciaen met sijn lichaem voor over stondt, om te beter te zien wat'er op de gront lagh, wiert hy van Timoclea die achter hem stondt, schierlijck voort-gestooten, soo dat hy nootsaeckelijck daer in vallen moest, werpende de Vrouwe voorts een groote gedeelte menichte van steenen hem achter nae; waer door sy haren vyand voorts af-gemaeckt heeft. Sy wort hier over voor het Gerecht gesleept, en aldaer in het gesicht van den Koninck gestelt: wordt haer bevolen te zeggen wie sy is: dewelcke geantwoort heeft, de Huys-vrouwe van eenen Theagenes geweest te zijn, die by Chæroneam de slagh tegens de Macedoniers geslagen had, en daer in gebleven was, stervende voor de Vryheyt van Grieckenlandt. Alexander sich over des Vrouwen standtvastigheydt verwonderende, als mede het voortreffelijck stuck wercks, heeft haer beneffens haer gantsche huys in vrydom gestelt. 7. Timoclea.

Plutarch: in't Leven van Alex.

Wanneer Cu: Manlius, nae het overwinnen der Gallogriecken sijn Heyr op de Tertosagen (een volck in Vranckrijck) aen-sette, wierdt onder veele gevangens de Vrouwe van een Vorst Orgiagon, met een uytstekende schoonheyt begaeft zijnde, bewaert. Dese bewaringe was een Hopman aenbevolen, die te gelijck door lust en giericheyt gedreven wiert. Dese heeft eerst haer gemoedt ondertast, doch vindende dat sy een af-keer van onkuysheyt hadde, heeft haer lichaem als toen een slavinne van haer geluck, gewelt aengedaen. Maer daer na heeft hy, om de snootheyt van dese verongelijckinge wat te versachten, de Vrouwe hoop van weder tot de hare te geraecken, gegeven. Evenwel wilde hy haer als Minnaer, niet voor niet laten gaen: maer bedingende van haer een seecker gewicht 8. Vrouwe van Orgiagon.

gouts : laet haer toe op dat'er niemandt kenniſſe van hebben zou , dat ſy yemandt uyt de gevangens als bode nae de hare zou ſenden : beſtellende vorders een plaets by een Rivier , alwaer twee en geen meer , van haer Vrienden , op den volgende nacht , met het gout zouden komen , om haer te ontfangen.

By geval was de ſlaef of dienaer van deſe Vrouwe mede onder de gevangenen, den deſen heeft deſen Hopman , als een bode met den aenvang van den nacht , buyten het leger gebracht. Den volgenden dag dan komen de twee Bloet-vrienden van de Vrouwe , en den Hopman met ſijn gevangene op de beſtelde plaets. Alwaer wanneer ſy het gout , het welcke een Attiſch Talent bedroegh (want ſoo veel had hy bedongen) toonden , heeft de Vrouwe in haer tael bevoolen, dat ſy hun geweer vervaerdigen , en den Hopman, gretigh nae het gelt taſtende, zouden dooden: ſy zelve heeft den gedoodens hooft, afgeſneden zijnde, in haer kleet gewonden, haren Man Orgiagon toe-gebracht, en ſelfs eer ſy hem omhelſde, het hooft hem voor ſijn voeten geworpen : als hy verwondert was wiens hooft het zelfde mocht zijn, en wat dit meer als vrouwelijck doen mocht beduyden ; heeft ſy de verongelijcking haer lichaem aengedaen, en te gelijck de wraeck van haer geſchondene kuyſheyt , haer Man beleden.

Livius Lib. 38.

9. Geſant van Darius.

De Koninck Darius eyſchte door ſijn Gezanten , den Koninck Amijntas van Macedonie , dat hem aerde en water zou overgelevert worden. Amijntas vreſende voor de Perſiſche Macht , heeft een ſachte aenwoort gegeven , en roept de Perſen tot gaſtery. Alhier hebben deſe Barbaren hoogmoedighlijck vereyſchet , datmen oock de Edele Vrouwen by-halen , en onder de gaſten vermengen wilde : dewelcke nu droncken zijnde , deſe eerlijcke Vrouwen aenvingen te kuſſen , en hun boeſemen te handelen. Wanneer ſulcken handel en de Vader Amijntas, en de Soon Alexander met recht ſeer qualijck namen, heeft de Soon den Vader vermaent uyt het gaſtmael , nae ſijn bedde te gaen. Dewelcke vertrocken zijnde , veynſde ſig Alexander ſeer vrolijck te zijn, en vermaent de Perſen een weynigh daer nae , dat ſy de Vrouwen toe-laten een weynigh op te ſtaen , om terſtont weder te komen. Dewelcke uyt-gelaten zijnde, beveelt hy ſoo veel Edele Jongelingen der Vrouwen kleederen aen te trecken , en ſwaerden onder hun gewaden te verbergen, en wanneer de Perſianen hen weder op de oude wijze wilden handelen , deſelve te doorſteecken , het welcke aldus geſchiet

ſchiet is, en alzoo hebben deſe gezanten de rechtvaerdige ſtraffe, van hun dartelheyt en moetwil gedragen.

Herod: Juſtin.

Aruntius in dronckenſchap vervallen zijnde, heeft ſijn Dochter Medulina geſchonden, het welcke de deerne niet konnende verdragen, heeft dezelve haer eygen Vader om-gebracht. 10. Aruntius,

Het ſelve is oock Cyanippus gebeurt, die van gelijcken door dronckenſchap bewichelt, ſijn Dochter Lyane geſchonden heeft: van dewelcke hy daer na om-gebracht is. Want als Syracuſa door een ſware Peſtelentie aengetaſt wiert, en de Godts-ſpraecke haddende geantwoort: dat men van het ſchelmſche offeren moeſt, en niemandt verſtaen konde, wie die ſaecke betrof, heeft Cyane haren Vader met het hayr gegrepen, voor den Altaer geſleept, en aldaer voor een Offer-beeſt, met haer eygene handt geſlacht, en ſich ſelven op ſijn hooft oock omgebracht. 11. Cyanippus.

Plutarchus in Parall.

Meſſalina, de Huys-vrouwe van Claudius Tiberius, een Vrouwe van een verſchrickelijcke wellust, en met Overſpeelicheden ſeer beſmet: heeft de vermaerſte deerne uyt de koop-hoeren, tot een ſtrijt van Venus werck beroepen, en de ſelve in haer vijf-en-twintighſte vermenginge, in een dag en een nacht overwonnen. Oock veele die haer in haer onkuyſheyt niet wilden dienen, om-gebracht: Onder dewelcke ſy oock Unicius, die tot haer ſchenderyen weygerigh was, door venijn gedoot heeft. Een ſeeckeren danſſer, Muelter genaemt, met wiens liefde ſy bevangen was, als hy, noch door beloften, noch door dreygementen, tot haer by-ſlaping te brengen was: heeft ſy ſoo veel te wege gebracht, dat van Claudius ſelve gelaſt wiert, haer in alles te gehoorſamen, gelijck of ſy ſijn dienſt tot andere dingen, wilde gebruycken. Alzoo heeft die met haer te doen gehad, gelijck of ſulcks oock van den Keyſer geboden was geweeſt. Het ſelfde oock met andere dervende beſtaen, heeft haer aen haer Overſpeelders ten beſten gegeven, als ware haer Man des bewuſt, maer haer dartelheyt door de vingeren ſiende: eyndelijcke van den Keyſer gedood zijnde, heeft ſy de ſtraffe van haer booſheden gedragen. 12. Meſſalina

Theat: Hiſtor.

Johannes Maleteſta, heeft ſijn Vrouwe Franciſca genoemt, in de omhelſin- 13. Maleteſta

helsinge van sijn broeder Paulus Malatesta bevonden, te samen met den Overspeelder, met sijn swaert doorstoken.

Ravis.

14. Ludovicus Heneschal van Normandyen, heeft sijn Huys-vrouwe Charlotte, te samen met Johannes Laverne haer Overspeelder, op de daet betrapt zijnde, gedoodt.

Johannes Laverne.

15. Rudolpho Gonzaga, als hy sijn Vrouwe op Overspel bevonden had, heeft haer te samen met den Overspeelder, op de by-slapinge bevonden zijnde, gedoodt.

Gonzaga.

Meer oude Voorbeelden souden wy konnen by-brengen, wy zullen eenige die wat verscher zijn, by-brengen.

16. Andreas Koninck van Hongaryen, hebbende met andere Vorsten en Koningen, den op-tocht nae Sirie, om het Heylige landt weder te veroveren, ondernomen: heeft de zorge en bestieringe van sijn Rijck, een Dapper en in groote Voorsienigheyt, een Trouw Aensienlijck Man Baneban genoemt, aen-bevolen: en den selven, om naerstige acht op de Koninginne en hare kinderen te slaen, belast; Welck Ampt hy met een groote Moedigheyt aengenomen, en het selfde met zulck een trouwe en naerstigheyt als hy konde, bestiert heeft. Maer niet lange heeft hy het groot gevolgh, van het toe-juychende Geluck konnen genieten: Want de Broeder van de Koninginne Geertruyd, uyt Duyts-landt naer Hongaryen getrocken zijnde, heeft sijn Suster de Koninginne, om haer over het af zijn van haer Man, bedroeft zijnde, te vertroosten, sich langer opgehouden. Wanneer nu de Koninginne wilde, dat de Huys-vrouwe van den Koninckliicken Rijcks-vooght, om haer by-sondere deught, waer mede sy begaeft was, geduerich by haer zou zijn: Is de Broeder der Koninginne, door haer schoone gedaenten bevangen, op haer verlieft geworden; gevoelende zulck een ontsteeckinge van Liefde, dat hy door geen gewelt of konst dien brandt uyt-blussen konde: en bemerckte dat hem, ter oorsaeck van sijn krachtige genegentheden, een sware zieckte bestondt aen te tasten.

Koningin van Hongaryen.

Wanneer de Koninginne, de sieckte van haer Broeder gewaer wiert, oordeelde sy, dat men hem in alle manieren, behoorden te hulp te komen: doch heeft geen seeckerder wegh konnen vinden, als den Jongelingh sijn wil te doen hebben. Sy dan heeft hem menichmael, in tegenwoordigheyt van dese Vrouwe, by haer geroepen; soeckende hier en daer gelegentheyt, om hen met malkanderen te laten spreecken: gaende oock met voor-

daght

daght dickmaels aen een zijde, op dat sy sonder yemants by zijn, te zamen zouden mogen spreecken. Maer als de Koninckliijcke Jongelingh vernam, dat dese seer Eerbare Vrouwe, een onverwinnelijck gemoedt, tegen al sijn aenlockzelen hadde, heeft hy eyndelijck als door een razerny bevangen, in een af-gesonderde binnen-kamer, in de welcke zy door loosheydt der Koninginne gebracht waren, haer lichaem gewelt aengedaen: Welcke aengedane verongelijckingh dese Vrouwe geensints konnende verdragen, heeft deselve soo haest sy te huys gekomen was, haren Man met seer swa-re klachten te kennen gegeven.

Haer Man, hoe groote smart hy daer uyt gevoelde, heeft deselve noch-tans ontveynst, en met sulcke woorden als hy konde, sijn Vrouwe ver-troost. En als sy sich zelven, als sijns onwaerdigh tot de doodt wilde aen-bieden, heeft haer Man haer omhelzende, haer by hun Trouwe en echte Liefde beswooren, dat sy niet geweldighs tegens sich besluyten wilde, maer de verongelijckinge haer aengedaen bedecken: hy zoude de gelegentheyt waernemen, om een genoegh schrickelijck voorbeelt tegen den vinder van dit snoode stuck, aen te stellen. Met welcke en andere woorden, als hy het gemoed van sijn Vrouwe, eeniger maten had te vreden gestelt, konde hy echter sijn heymelijcke razernye niet lange stillen. Niet lange daer na, eenige gezellen met sich nemende, is hy in het Koninckliijcke Palays ge-gaen, en heeft de Koninginne, na dat hy haer met bittere woorden, de verongelijckinge sijn Vrouw aengedaen, verweten had, met sijn swaert doorstoocken. Hy vorders het selve noch druypende van bloet, in sijn handen houdende, heeft met deftige woorden betuyght: dat hy met een voorwetent gemoedt, en uyt een rechtveerdige oorsaeck dese wreetheydt tegen de Koninginne geoeffent had, als die de Eerbaerheyt van sijn vrouw snodelijck besmet hadde. Wanneer nu het gemeene volck daer door tot op-roer quam, heeft hy voor een yeder beleden, dat hy geen vergiffenis van dese daet begeerde, maer dat hy des anderen daeghs, met eenige uyt het getal der Grooten, na den Koninck wilde vertrecken. En sonder vertoeven is hy met eenige gesellen, den Koninck gevolght, den welc-ken hy noch tot Constantinopolen sich op-houdende, gevonden heeft, in wiens gesicht hy voortkomende, den selven onvertsaeght, als aengespro-ken heeft: *Steunende op u gerechtigheyt ô genadighste Koninck, kom ick my hier in uw aenschouwen voorstellen: en hoewel my veele als een menschen moor-der en een Straet-schender versoeyen, hebbe ick evenwel niet willen vluchten, of uw oordeel my ontrecken; maer ick stelle my hier voor u, soeckende het recht van een billycke en heylige Recht-banck. Ick kome by u als mijnen Heer, en be-*

hoor-

hoorlijcken Rechter , op dat , indien ick yets mocht hebben misdaen , ick terstondt onder u als Rechter, de straffen dragen mach. De Koninginne uwe Vrouwe, die ick als een seer kostelijcken schat , mijn Huys-vrouwe tot een dienaresse had toevertrouwt , maer die de selve haren Broeder, om geschonden te worden, had toe-gedreven, hebbe ick met dit swaert gedood. Want het was beter te sterven, als zulck een smaet en verongelijckingh te verdragen. Siet daer, O aldergerechtighste Rechter , is het swaert dat met het bloedt van uwe Huysvrouwe besmet is. Heb ick een onverdraeghlijck stuck wercks begaen , dood my weder terstondt met het selfde ; maer indien gy erkent , dat'er van my niets tegens de gerechtigheyt gedaen is , soo wilt my als een rechtveerdigh Rechter , met uwe uyt-spraeck vryen. Welcke uwe gerechtigheyt by alle volckeren gedenckwaerdigh zal zijn , en daer op steunende , kome ick hier voor uwe Majesteyt verschijnen. De Koninck dese woorden van sijn Rijcks-vooght, met een groot en standtvastigh gemoedt aenhoorende , heeft noch sijn gelaet noch sijne oogen verandert , en met een bestelt gemoedt gesproocken: *Uw vertrouwen ô Banaban , met het welcke gy u , en uwe behoudenis aen mijn gerechtigh oordeel toe-vertrouwt , zal u geensints bedriegen. Derhalven keert weder na mijn Rijck , en vervolght naerstighlijck het Ampt , dat u van my is opgeleght: wanneer ick oock weder te huys zal gekomen zijn , zal ick de saecke , naerder ondersocht hebbende , het Vonnis uyt-spreecken.* Met welcke woorden hy den Rijcks-voogt weder nae Hongaryen gesonden heeft, terwijl hy sijn op-tocht naer Asia volvoerde.

Zijnde daer na in sijn Rijck weder gekeert, is hy aldaer van de Grooten van Hongaryen, en sijn borgeren met verwelkominge ontfangen, en hoewel hy door sijns Vrouwen doodt seer swaerlijck ontroert wiert ; heeft hy echter noyt willen lijden , dat sijn gemoedt van de stantvastigheyt zou afgedreven worden. Want terstondt heeft hy Banneban voor het Gerecht gedaeght, en het snode stuck van sijn Huys-vrouw erkennende , het Vonnis uyt-gesproocken : namentlijck dat hem docht sijn Vrouwe met recht gedoodt te zijn , en heeft derhalven den Rijcks-vooght vry van alle straffe verklaert.

Honsdorfius.

17. Tiso. Tiso de Campo San Pietro , wanneer hy sijn Moeder Coniza in Overspel met Aymon van Bourgondie bevonden had , heeft door het aenmanen van sijns Moeders Broeder Marsilio , hen beyde gedoodt , hoewel die daet meer na een onnatuerlijcke wreetheyt , als gerechte straffe te noemen zy. Die derhalven oock een andere plaets verdient.

Fulgos: Lib. 6.

Wy

Wy konnen hier een wondere daet van den Keyser Otho, sonder verongelijckinge niet voor by gaen. Wanneer de Keyser Otho de eerste verscheydene tochten door Italien dede, is'er een Vrouwe voor sijn voeten komen vallen, klagende dat sy met gewelt onteert was, en versoeckende de rechte wraeck der Wetten. De Keyser nu haestigh zijnde in het doortrecken, stelde dese uyt-voeringh der Wetten, tot aen sijn wederkomst uyt. Waer op de Vrouwe wederom seyde: *Wie zal u dan ô Koninck, dit wreede onrecht my aengedaen, weder in de gedachtenis brengen?* waer op hy siende op de naeste kerck, seyde: *Dese zal een getuygenis zyn, tusschen my en u, en tot een teecken van gerechtige wraecke.* Alzoo heeft hy de Vrouwe laten gaen, en hy selve is met sijn gevolgh voort gereden. 18. Otho.

Wanneer hy nu de saecken in Italia bevredicht hebbende weder te rugge toogh, en by geval die kerck quam aen te zien, begint hy om de klachte en sijn beloften te dencken, en beveelt daer terstondt de Vrouwe by hem te ontbieden. Wanneer deselve terstondt daer op by den Keyser quam, en van de schennis gewag gemaeckt wiert, seyde sy: *Doorluchtigh Keyser, de man over de welcke ick voorheen geklaeght heb, is nu mijn man geworden, en ick heb al een kint by hem, en alsoo die verongelijckingh vergeten.* Neen soo niet, antwoorde de Keyser daer op: by Othoos baert, hy zal daer gevoelen van hebben, want of gy te samen met malkanderen over een komt, *sulcks voert geen gesagh over de Heylige Wetten*: en daer op dede hy den man terstont het hooft af-slaen.

Crantzius Lib: 3.

Siet hier een ander van dien selven aert. Seecker Grave had op de Jacht een boeren deerne met gewelt verkracht. De Vader van de dochter, geeft Hartogh Carel van Bourgondien de saeck te kennen, maer konde den naem, noch de staet van den schender beschrijven. Den Hartogh doet des morgens al de sijne, in het selfde gewaet, het welcke sy des daeghs te vooren aen hadden, voor hem verschijnen. Dit geschiet, en alsoo komt de deerne aen sijn kleedingh en paert, haer schender te kennen. Den Hartogh, na dat hy den Grave met straffe woorden had over gehaelt, dwinght hem de Boerinne, kostelijck gekleet zijnde, te trouwen: maer daer op den Grave voor het gerecht stellende, heeft hem met de doodt doen straffen, gevende de Goederen van den Grave, soo lange sy leefde, tot gebruyck van de Boerinne. Dese groote gestrengheyt hebben veel van sijn Hovelingen niet bedecktelijck mispresen, dewijl de ongelijckheyt van het Houwelijck, straffe genoegh scheen te zijn; waer op hy te ge- 19. Carel van Bourgondie.

 moet

moet voerde : het byſonder ongelijck , moeſt door een byſonder, maer het openbare , door een openbare ſtraffe geboet worden.

Cyriacus Spangenb.

20. Wy konnen niet nalaten, een aerdigh Voorbeelt, hoewel ouder in tijt, hier voor te ſtellen. Ten tijden van den Keyſer Conſtantius Acindinus, beſtierder van Antiochia, als hy een ſchuldenaer , die een pont gouts aen de gemeene ſchat-kiſt verſchuldight was, de ſchult af vorderde, heeft hem gedreyght, indien hy op ſeeckeren dagh, die hy geſtelt hadde , het ſchuldige gout niet betaelde , dat hy om het leven zou gebracht worden. Derhalven , dewijl de ſchuldenaer in een ſeer quade gevangenis gehouden wiert ; en deſelve evenwel ſijn ſchult niet konde betalen , begoſt de gevreeſde dagh aen te komen en te naderen. Deſe had een ſeer ſchoone Vrouwe ; maer van geen middelen , waer mede ſy haren man konde te hulp komen ; door wiens ſchoonheyt , als ſeecker rijck Man ontſteecken was , en die wel wiſt , dat haer man in dat gevaer ſtack , heeft deſe aen haer geſonden , haer belovende, dat hy haer voor eenen nacht , indien ſe hem te wille wilde zijn , een pont goudt zou geven. Sy , als wel wetende, dat ſy geen macht over haer lichaem hadde, maer wel haren man , bootſchapte hem , ſeggende : ſy waer bereyt voor haer man het ſelfde te doen , indien hy die heere van haer echte lichaem was , en den welcken ſy haer gantſche kuyſheyt verſchuldicht was, als van ſijn ſaeck ſulcks begeerde te geſchieden. Haer Man daer over aengeſocht , bedanckte haer daer voor, en heeft bevolen dat ſulcx zou geſchieden, oordeelende geenſints een overſpel te zijn , dewijl zulcx van harent wegen geen luſt, maer een groote liefde tot haer man , en alles uyt ſijn bevel en wille vereyſchte. De Vrouwe dan komt tot de Hoeve van den Rijcken , en die oneerbare heeft gedaen dat hy begeerde , en ſy heeft het gout ontfangen. Maer hy die het ſelve gegeven had , heeft haer met bedrogh het gegevene weder benomen , leggende een diergelijcken bundel met aerde, in de plaets van het goudt : het welcke als de Vrouwe nu te huys gekomen zijnde, ondervandt, vlieght ſy op de ſtraet , en roept wat en door wiens laſt ſy ſulcx gedaen had, ſpreeckt den beſtierder en Landt-vooght aen , bekent alles en toont wat bedrogh men haer geſpeelt had. Als toen de Landt-vooght eerſtelijck ſchuldigh , als die door ſijn dreygementen , het werck daer toe gebracht had, doet een uyt-ſpraeck , als velde hy het vonnis over een ander , dat'er uyt de goederen van Acindinus, een pont gouts in de gemeene ſchat-kiſte zou gebracht worden : maer dat de Vrouwe, als Meeſterſche

'Acindinus.

over

over dat Landt, daerſe de aerde van ontfangen had, zou in-gevoert worden. Dit ſcheelt van het ander, om dat de overſpeelder wel ſijn goederen verloor, doch het leven behield, dat hem mede behoorde ontnomen te zijn geworden.

Auguſtinus.

In het Jaer 1547. wiert een borger van Como in Italie, aen Manſlagh ſchuldich zijnde, in de banden bewaert. Sijn Vrouw van een ſchoone gedaente zijnde, over haers mans leven bekommert, gaet nae den Spaenſchen Overſten, die haer man gevangen hieldt, in aller ootmoedigheyt, en brenght alle mooghlijcke redenen by, die tot verloſſinge van haer man mochten dienen, den welcken de Overſte antwoorde: dat'er een gemaccelijcken wech, tot verloſſinge van haren Man was, indien ſy ſijn luſt wilde in-volgen. De Vrouw verſtaende dat haer Man, ſonder verlies van haer eerbaerheyt, niet konde verloſt worden, geeft haer Man met groote ſmarte, de wille van den Heer te kennen. Hy uyt begeerte tot ſijn leven, raedt ſijn Vrouwe deſe gelegentheyt niet te verwerpen. De Overſte of Stadt-vooght, ſijn wil met de Vrouwe vervult hebbende, beveelt daer en boven, dat men hen noch twee hondert Ducaten zoude tellen, het welcke geſchiet zijnde, en de Vrouwe nu ſeeckere hoop van haers Mans verloſſinge hebbende, ſoo laet de Stadt-vooght den Man wel uyt de gevangenis gaen, maer doet hem terſtondt weder vatten, en op nieuw vaſt zetten, en terſtondt het hooft af-ſlaen. De Vrouwe hier over ten alderhooghſten bedroeft, heeft de gantſche ſaeck, gelijckſe lagh eerſt haer vrienden, en daer na Gonzaga den Hartogh van Ferrara, te kennen gegeven. Gonzaga dit ſtuck wercks van den Stadt-vooght verfoeyende, heeft den ſchender by zich ontboden, en beſchuldicht hem over ſijn ſnoode luſt en ſchandelijcke trouwloosheyt. Hy van ſijn miſdaet over-tuyght, bidt ootmoedelijck om vergiffenis, maer verkrijght die niet: want Gonzaga beveelt voor eerſt dat hy de twee hondert Ducaten de Vrouwe weder ſal geven, en noch ſeven hondert andere daer by-voegen, en daer op een Prieſter doende komen, de weduwe zou trouwen, maer zulcx geſchiet zijnde: als hy ſich nu met ſijn nieuwe Bruydt meende te vermaken, doet hy den Overſten terſtondt aen de galgh hangen. 21. Borger van Como.

In het Jaer 1506. ontrent den tijdt van Chriſtus geboorte, ſeecker Doctor in de Rechte, en Advocaet tot Conſtants, beminde de Vrouw van een Procureur, of Pleyt-bezorger van het Hof. Deſe vernomen hebbende, dat ſy met hun beyde in de baet-ſtove, te ſamen hun vermaeck 22. Advocaet van Conſtants.

 namen

namen, verzorght zich van een goeden roskam, komt in de badt-ſtove, daer hy den Rechts-geleerden ſoo heerlijck begint te ros-kammen, dat ſijn oogen uyt ſijn hooft gehaelt, en ſijn huyt en ſchandige deelen af-geruckt zijnde, den ellendige drie dagen daer aen ſtierf. Geen minder wreedtheyt heeft hy tegen ſijn Vrouw gebruyckt, evenwel dat hy haer niet totter doodt toe ſoodanigh geroskamt heeft, verhinderde de vrucht die ſy droegh.

Chron: Caſp: Hedion: 4. part.

Wy zouden hier menichte van vreemde ſtoffe konnen by-brengen, maer vreſen dat dit Hooft-ſtuck, de andere te verre te boven zou groeyen. Wy zullen dan met twee of drie anderen beſluyten. Hier vooren is verhaelt wat ſchande het overſpel van den Koninck Roderick, met de Dochter van den Grave Julianus, het Spaenſche Rijck heeft toe-gebracht, hier moeten wy noch een later Voor-beelt van dien ſelven aert by-brengen.

23. Caiaſty Haveci. Caiaſty Haveci, Overſte van den Turckſchen Keyſer van kleyn Armenia, had een Dochter van een uyt-nemende ſchoonheyt, dewelcke den opperſten Beglerbey ſeer beminde, en evenwel de ſelve, door geen middelen tot ſijn wille konde brengen; heeft den ſelven een Jacht tuſſchen de Stede Carachmit en Meridim aengeſtelt, en doet den Landt-Vooght, die in de Stadt Meridim zich onthielt, aen-zeggen, dat hy na de Jacht by hem ter Herberge wilde komen. Hy dan komende ontrent den avondt, wordt ſeer beleefdelijck van Caiaſty ontfangen, maer liet niet nae ſoo voor als nae het avontmael deſſelfs Dochter, met ſoodanige vleyeryen te bejegenen, dat haer Vader wel lichtelijck konde mercken, wat ſijn begeeren was. Na het avontmael verſoeckt hy, dat men een danſſery zou aen-rechten, het welcke lichtelijck verkregen hebbende, danſt de Beglerbey met de Dochter, maer op een weynigh eerbare of betamelijcke wijze. De Vader Caiaſty ondertuſſchen deed drie hondert Mannen ſich voor het Paleys vaerdigh houden, en onderdies op het gebaer van zijnen gaſt wel letten. Wanneer nu de dans ge-eyndicht was, en de tijd van ſlapen aen-quam, begeerde den Beglerbey van den overſten Caiaſty, dat hy ſijn Dochter wilde bevelen om by hem te ſlapen: maer als zulcx den Landt-vooght ſeer beleefdelijck weygerde, ſeyde de andere tot hem: *Indien gy mijn wille niet in-volght, zal ick u de zenuwen uyt het lichaem doen halen, alſoo dooden, en de honden voorwerpen; oock uwe Dochter de ſnootſte van mijne ſlaven overgeven*: te gelijck zich na de Moeder keerende, belaſten haer de Dochter te beveelen met hem te gaen. Caiaſty tot dit uyterſte gebracht

zijnde,

zijnde, grijpt met de uyterste gramschap sijn dagge, en steeckt die den Beglerbey in het lichaem, en die nu ter neder geleght zijnde, hebben de drie hondert die in de Wapens gereet stonden, de dienaers van den Beglerbey, die tsestigh in het getal waren, mede om het leven gebracht. Dit stuck wercks dan aldus uyt-gevoert hebbende, is Caiasty na dat hy de Stadt Meridim, wel met besettingh voor-zien had, met een groote troep Ruytery, na den Sophy of Koninck van Persie gereden, en roepende sijn hulp aen, met sijn gantsche gebiet hem in handen gevallen: waer door het Turcksche Rijck geen kleyn verlies geleden heeft. Dit is voorgevallen in het Jaer 1540.

Braitach.

Wanneer de Paus Clements de Achtste Regeerde, ontstondt tusschen den Pauselijcken Stoel, en de Stadt Ferrare eenige geschillen. De Paus selve, om de groeyende tweedracht by te leggen, is zelve daer heen gereyst, nemende onder andere gevolgh sijnen Neef Aldobrandino met zich. Dese terwijl hy de Stadt door wandelde, heeft sijn dartele oogen op een schoone borgers vrouw geworpen: en op dat hy tot sijn schandelijck vergenoegen mocht geraecken, heeft hy, nemende de gelegentheyt van haers mans af-wesen waer, zich naer haer huys begeven, alwaer hy de Vrouwe tegen haren danck geschonden heeft. De Man uyt de Misse weder te huys komende, en siende een deel op-passers voor sijn deur staen, was verwondert wat de oorsaeck daer van mocht zijn; en vraeght derhalven seer nauw aen de bueren, wat vremdelingh in sijn af-wesen, tot sijnent mocht gekomen zijn. Dese berichten hem, dat de Neve van den Paus daer ingegaen was, en daer al wat lange binnen vertoeft heeft, en raeden hem dat hy zich niet te lichtvaerdighlijck in huys begeeft. Dese hen gehoor gevende, heeft zich een weynigh te rugge gehouden, tot dat de overspeelder uyt-gegaen was: wanneer hy zich na sijn huys begeven, en gaende in de slaep kamer van sijn Vrouw, de selve met het hayr om het hooft zittende, gevonden heeft. De Man lichtelijck begrijpende, wat Treur-spel in sijn af-wesen aldaer gespeelt is, treckt sijn geweer, en slaet sijn Vrouw het hooft af, en brenght het selve onder sijn mantel nae den Paus, en vertelt hem sijn daet met de oorsaeck daer van, over het welcke zich de Paus soodanigh vergramt heeft, dat hy sijnen Neef beval de Stadt (daer hy nu al uyt-geweken was) te verlaten. Vorders is van den Paus tegen sijnen Neve niet gedaen: hoewel de beledichde Borger een strenge wraeck verwacht had. Waer door de selve seer vergramt zich na Romen begeven heeft,

24. Aldobrandijn.

heeft, om door opgemaeckte moorders, Aldobrandijn op de eene of de andere wijze aen een kant te helpen, en te ſtraffen; maer die lage ontdeckt zijnde, heeft Aldobrandijn weer andere Moorders op-gemaeckt, die den onvoorſichtigen Ferranees, wel haeſt betrapt en doorſtoocken hebben.

Deſelve.

25. Paulus de Montejordano. Paulus de Montejordano, een Roomſch Vorſt of Heer, had een Vrouwe uyt het huys van de Medices getrouwt, maer ſy, zich tot dartele Minneryen overgevende, had zich aen yemandt, ick weet niet wie, overgegeven. Niet lange bleef het overſpel van de Vrouwe voor den Man verborgen: die daer over beſloten heeft, den ſelven aen een kant te helpen. Hy dan by haer gegaen zijnde, ſtelt een dodelijck Venijn, beneffens een ſtilet op de tafel, en beveelt ſijn overſpeelige Vrouw een van beyde te kieſen, die het Venijn gedroncken, en korts daer aen de beſmette Ziele uyt geblaſen heeft.

Waſſenaer.

26. Carpezan. Seecker Overſte, Carpezan genoemt, diende voor eenige Jaren onder den Grave van Manſvelt, die in den ſlagh van Fleury, tegen den Grave van Bucquoy, zich dapperlijck gedragen had. Wanneer nu Manſvelt in het Graefſchap van Emden ſich gelegert had, heeft hy op ſeeckeren tijdt ſijn Overſten te gaſt genodicht. Wanneer ſy nu door den wijn, onder een vrymoedigh waren geworden; heeft Manſvelt zelve Carpezan, die een ſchoone Vrouw had, verweten, dat de Overſte Durlach, met ſijn Vrouw te doen had. Carpezan door dit verwijt ſeer bewogen zijnde, heeft ſich heymelijck wegh gemaeckt, en by Durlach komende, met een ſtraf gelaet gevraeght, wat van de ſaeck was? die ſijn handt aen den degen ſlaende het ſtuck niet geloochent heeft, maer daer by gevoeght, dat ſeecker Ruyter die hy noemde, meede met ſijn Vrouw gemeenſchap had. Carpezan dit hoorende, gaet met een woedend gemoedt na ſijn Vrouw, by de welcke hy al eenige ſchoone kinderen geteelt had, en beveelt haer datſe ſich zou gereet maken, dewijl hy met haer nae Lemmingen, noch dien ſelven nacht moſt reyſen. De Vrouw is hem gehoorſaem, ſtelt zich toe, en haer kinderen met de meyden te huys latende, gaet met haer Man op wech. Wanneer ſy daer nu aengekomen waren, heeft Carpezan de Predicant van die plaets ontboden, en den ſelven verſocht, ſijn Vrouw als gereet om te ſterven, de laetſte vertrooſtingh mede te willen deelen, gelijck oock de beul om dat werck uyt te voeren, daer al tegenwoordigh was. De Vrouwe

we ziende haer Man van een vast besluyt, valt hem te voet, bid en smeeckt dat hy haer wil spâren, sy zou terstont uyt het land trecken, maer al te vergeefs. Carpezan haelt den beul voor den dagh, die aerselt het werck te beginnen, maer vreest indien hy weygert, dat het met desen verwoeden mensch sijn beurt vallen zou. Carpezan moedicht hem aen, ontbloot selve sijn knielende Vrouw den hals, die den beul niet sonder schrick het schoon, maer trouwloose hooft af-slaet. Het doode lichaem met het hooft, en alle vercierselen, heeft Carpezan terstondt in een kist, al toe-bereyt geleght, en doen begraven. Hy selve begeeft zich naer Hollandt, doch komt korts daer aen weder in 't Leger.

Deselve.

Siet noch een ander Voorbeelt van wreetheyt, doch niet uyt een selfde oorsaeck Seker Cornet, als hy met sijn troepen uyt Oldenzeel reed, heeft sijn Vrouw die droncken was, (want voor het uyt-trecken, hadde de spits-broeders wacker gedroncken) en van het paert viel, doch door zatheydt niet weder op kon staen, op dat hy met haer sijn reys niet verachteren zou, met een kogel doorschooten. 27. Wreetheyt van een Cornet.

Deselve.

Een derde en een vierde zullen wy hier by voegen, om na onse beloften dit tweede by het eerste Hooft-stuck te brengen: spreeckende het eene van Liefde, en het andere van haet tusschen getrouwde lieden, hoewel eenighsints van de saeck af-wijckende, het welcke wy met verlof van den Lezer, op ons nemen. 28.

Wanneer tusschen den Koninck van Polen, en de Tartaren het Tractaet stondt, volgens het welcke de Koninck gehouden was de Tartaren een Jaerlijcksche schattinge te geven: hebben de Tartaren, dewijl de Polen de selve niet op-brachten, een in-val in Polen gedaen, verwoestende alles wat hen voorquam: op die wijze nochtans, dat daer de Tartar meester was, de selve geboot te vragen, met wie men het hieldt? om na de gelegentheyt der borgeren, ofte woede of te sparen: en indien de overwonnene seyde, het met den Tartar te houden, wiert door den overwinnaer, sachter met hen gehandelt, die ontfangende de schattingh, dan daer mede heen gingh. Het gebeurde nu dat seecker Overste onder de Tartaren, vallende in seecker Slot, met het getrocken geweer in de kamer quam, in de welcke des Heeren Vrouwe zat, terwijl hy selve, siende den gewapenden gast, zich achter de tapijten had verschoolen. De 29. Poolsch Edelman.

Barbaer vraeghde de Vrouw, volgens de gewoonte, met wie ſy het hielt? Dewelcke antwoorde, met de ſterckſte. Als ondertuſſchen den Heer van anderen geſocht, maer niet gevonden wiert, is den Overſten, hebbende de ſchattingh ontfangen, daer mede weer heen gegaen. De Pool toen weder uyt ſijn ſchuyl-hoeck te voorſchijn komende, toonde zich ſoodanig over deſe antwoort van ſijn Vrouw vergramt, dat hy terſtondt ſijn houwer trock, en haer daer mede het hooft af-ſloegh, het welcke hy ſoo den Koninck Sigiſmundus Battory toe-bracht, dewelcke zich over dat ongewoon ſtuck wercks ten hooghſten verwonderde, doch ondertuſſchen tegen den wreeden, niet anders beſloten heeft.

Boitel.

30. Schamaciſche wreetheyt.

Dat een Man ſijn Vrouw doodt, is dan ſoo ongewoone ſaeck niet, maer ongewoon, indien niet ongehoort is het geen gy hooren zult. Maer het is een Barbariſche wreetheyt van een Barbaer, jae een Barbaerheyt ſelve. Men ſpreeckt hier van geen giftmengers of mengſters, welckers heymelijcke lagen, ten minſten ſonder ſchijnbare wreetheyt zijn, en het quaet van de Natuer ſelve, onder haer ſchijn bedeckt. Maer geeft my eens een overſchrocken gelaet, op het geſtorte echte bloet, en oogen die ſonder verduyſteringh, een pandt van lit tot lit ſtervende, konnen zien. Tot Schamachy een plaets op de Grenſen van Perſia, was een Vrouw, dewelcke vreſende de gramſchap van haer Man, haer huys verlaten, en ſich by den Geſant van den Koninck van Polen, een Heer uyt Georgia, om beſchermt te worden, begeven had. Als nu haer Man vernomen had, dat ſijn Vrouw zich by den Geſant onthielt, heeft hy de ſelve dien af-gevordert. Maer als eerſt den Geſant weygerde, haer, die hy in ſijn beſchermінge genomen had, hem over te leveren, heeft hy, verkrijgende het geſagh van den Vorſt der Stadt, die den Geſant veel leets dreygden, ten waer hy van eens anders Vrouw ſich ontſloegh, eyndelijck haer weder in handen gekregen. De Vrouwe aldus weder op ſijn begeren, tot hem te huys gebracht zijnde, heeft hy, naer veel andere pijnigingen, van al haer kleederen ontbloot, en op een hout, na de wijſe van een kruys gemaeckt, uytgeſtreckt, en met ſijn eygen handen niet geſchrickt te villen, en alſoo levende, en ſwaerlijck aen haer doodt komende, het vel af te ſtroopen; het welcke hy in ſijn kamer op-hangende, zijne andere Vrouwen, dewelcke hy, na de wijze van het Landt, verſcheydene had, ten toon geſtelt. Het geſleurde en gevilde lichaem, heeft hy buyten voor de honden geworpen.

Het

Het Derde HOOFT-STUCK.

Eer met de Dood geboet.

VAn de Dochters van Phædon, is een Voorbeelt by de Ouden, dewelcke als de dertigh Tyrannen van Athenen, hun Vader gedoodt hadden, door de zelve in de gasterye voortgebracht, en naeckt te danssen gedwongen wierden: dese smaet met een vrywillige doodt geboet, en om te gelijck hun kuysheyt, voor het gewelt der Tyrannen te beschermen, malkanderen omhelst, en zich alsoo in een put geworpen hebben. Een diergelijck Voorbeelt heeft onse tijdt voortgebracht. 1. Dochter van Phædon.

De Prins van Condé, als in het Jaer 1628. de Koninck Louis de derthiende, Rochel met een lange en scherpe Belegeringe druckte, heeft de Stadt Pamier, behoorende onder Provencen, voor den Koninck met de Wapenen aengetast. Den Hartogh van Beaufort, die voor-heen die van Montauban geluckichlijck onderstandt had toe-gebracht, heeft sich selven met vijfthien hondert Krijgs-knechten in de Stadt geworpen; vermaenende de Belegerde seer, dat sy geen Voorwaerden met Condé zouden aengaen, dewijl onder sijn beschermінge het belegh verlenght konde worden, en geen hoop tot ontset ontbrack: Maer soodanigh hebben de dreygementen van Condé dese Stedelingen verschrickt, dat deselve selfs noch qualijck den Vyandt gezien hebbende, op overgeven begosten te dencken; jae selfs de Prins, als hy slechts aen-quam, en noch geen gewelt gebruykt had, te gemoedt gingen, zoo dat Beaufort nauwelijcks tijts genoeg had, zich met de zijne in het naeste Bosch te begeven. Hoewel nu de Borgeren zich van selfs, en sonder eenigen tegenstandt, aen de trouwe van den Prins hadden overgegeven, heeft men evenwel niet minder tegen deselve gewoet. Want het Krijgs-volck, de poorten en wegen met genoeghsame besettinge voorsien hebbende, bestaen aenstonts de Borgers aen te tasten; en al wat hen voor-quam, zonder op eenige geslacht of ouderdom acht te slaen, te vermoorden, de Vrouwen met gewelt te schenden, en alles alzoo met moorden, rooven, en overlast te plegen, te vervullen. Ontrent drie hondert Vrouwen, om geen schenderyen van het woedende Krijgs-volck uyt te staen, hebben zich te samen gevoeght, en gelijcker- 2. Vrouwe van Pamiers.

handt in de nevens-vloeyende ſtroom geworpen, en alſoo een vrywillige doodt, voor een ſmadigh leven verkooſen. En ick weet niet door wat raſerny op dien tijdt, ſoodanigh tegens de Proteſtanten en onroomſche, ſelfs van de mede-borgers, en inwoonders van een en de ſelfde plaets gewoet zy: Want als in het ſelfde Jaer de Stadt Lions door de Peſt aen-getaſt wiert, hebben de borgers de ſchult van dat quaet de Hugunooten of Proteſtanten te laſt geleght, en van de ſelve ſeventhien om den hals gebracht, onder de welcke een van den Roomſchen Godts-dienſt was, die den Predicant niet ongelijck zijnde, daer voor gedoodt is geworden. De Borgers ſeyden of de uyt-ſtroyers verzierden, dat de ſelve gewoon waren met eenigh boos Venijn de kloppers te beſtrijcken, door welckers aen-raecken, het vergif door de leden drongh, en de lieden alzoo ombracht.

Waſſenaers Hiſtorie.

3. Mallonia. Van Mallonia de Roomſche Edele Vrouwe, ſeght *Suetonius* aldus, in het leven van Tiberius, hoe ſeer hy gewoon was met het leven van de zelf doorluchtige Vrouwe te ſpelen, is klaerlijck door de doodt van ſeeckere Mallonia gebleecken. De welcke voort-gebracht zijnde, en yets meer te lijden weygerende, hy de aen-brengers tegen-geſtelt heeft, latende niet af, de beſchuldichde ſomwijlen in haer woorden te vallen, en te vragen of ſy noch geen berouw had? tot dat ſy het gerecht verlatende, zich naer huys begeven, en met het ſtael gedood heeft: opentlijck den ſtinckenden en rouwen ouden grijn, ſijn vuylen mont verwijtende. Waer uyt een ſchimp-woort in de Attellaniſche ſlot-vaerſen, van de naeſt ſpeelen ontſtaen is, dat een ouden Bock, de . . . . . . van de Geyten leckt.

Suetonius.

4. Vrouwē van Wennau. Wanneer de Koninck van Polen Stephanus Battory, met het Belegh van Dantzich onledigh was, en de Moſcoviters nemende deſe gelegentheyt waer, een in-val in Lijf-landt deden, daerze het Slot en de Stadt Wendenau, een groote en ſtercke Veſtingh vermeeſterden, en aldaer tegen alle Geſlachten en Jaren met moorden, ſchenden, en andere ſchrickelijcke gewelt plegingē, dapper aengingen, is dit gedenckwaerdigs voorgevallen. Als die geene die in het Slot gevlucht waren, deſe wreetheden der Ruſſen ſagen, hebben ſich de ſelve tot wanhoop gebracht zijnde, met hun Vrouwen en kinderen, ſteeckende de brandt in het Buſ-kruyt,

om

om het leven gebracht, op datſe met blijckelijck gevaer van eer en onkuyſheydt, niet in handen van ſulck een wreden vyand zouden vallen, gelijck ſulcks door *Laurentius Mullerius* wijtloopingh beſchreven wort, voegende daer by, dat deſe daet niet alleen voor de Lijf-landers, maer oock de Moſcoviters ſelve beklaeglijck, en verwonderlijck is geweeſt. En hoewel de Godts-geleerden van Riga, tegen deſe Vrouwen en Dochteren, die zich ſelven in deſen uyterſten noot, uyt vreeſe voor een bitteren vyandt, om het leven gebracht hadden, in hun Predickingen ſeer uytvoeren, en hun daet verwierpen, ſoo kan evenwel een yeder oordeelen, of ſy niet beter hebben gedaen, met door een vrywillige doodt, daer alle onderſtant af-geſneden was, hun eer en kuyſheyt te behouden, als de ſelve een ſoo wreden vyand ten proye over te geven.

Camerarius, derde Deel van ſijn Meditatien.

De ſelve Schrijver voeght daer dit by: Ick heb goet gedacht (ſeght hy) hier by noch een oud Voorbeelt van ſtandtvaſtigheyt en kuyſheyt te voegen, namentlijck van Camma, een Galatiſche Vrouwe, dewelcke de nakomelingen een eeuwige gedachtenis van een heldachtige, hoewel heydenſche deught, nagelaten heeft. Deſe (ſeght *Plutarchus*) van een ſeer bevallijcke ſchoonheyt, een Vrouwe van Sinatus, een Heer van Galata zijnde, wiert van Synorix de aldermachtighſte van dat geweſt, ſeer begeert, dewelcke ziende by het leven van haer Man, de Vrouwe noch tot overſpel te konnen brengen, noch oock eenigh gewelt aen te doen, heeft Sinatus gedood. Het Prieſterſchap van Diana, van geſlachts-wegen Camma eygen, was haer een toe-vlucht en vertrooſtinge van haer jammer; in wiens Tempel ſy zich den meeſten tijdt onthielt, latende niemant by ſich komen, hoewel ſy van veel machtige Mannen gevrijt wiert. Als nu oock Synorix haer van trouwen derſde doen aenſpreecken, heeft zy ſich niet vreemt daer van gehouden, noch ſijn daedt ſoo ſeer beſchuldicht, als tot welcke hem niet ſijn boosaerdigheyt, maer de groote liefde tot haer aen-gedrongen had. Synorix dan vertrouwende op Cama., komt by haer om haer ten Huwelijck te verſoecken. De Vrouwe gaet hem tegen, en gevende hem de rechterhandt, leyt hem by den Altaer van Diana, alwaer als ſy de helſt van een ſoeten dranck, dieſe met Venijn vermenght had, gedroncken had, heeft ſy de reſt Synorix te drincken aengeboden. Nae dat deſelve gedroncken had, heeft ſy overluyt een klaeghlijck geluyt gemaeckt, en haer mans naem aenroepende, geſeght: *Deſen dagh ver-*

5. Camma.

 wach-

wachtende ô Sinatus , waerste Sinatus, hebbe ick het bittere leven konnen verdragen , ontfanght my nu blijdelijck, hebbende uwenthalven desen schelmschen Man gestraft , en u nu een gesellinge soo in de doodt als in het leven geworden. Synorix in een Ros-bare van daer gevoert , is korts daer aen gestorven. Camma schrijftmen dat noch dien dagh , en den volgenden dagh geleeft heeft, en seer blijdelijck en vrolijck gestorven is.

6. Glaphyra. Hier toe zou mede wel behooren , het geen op het Graf van Glaphyra tot Napels gelesen wordt : de welcke na haers Mans doodt , haer echteloosheyt niet konnende beweren , sich zelven in het graf van haer Man gestooten heeft. Maer die beyde dese Voorbeelden, by het eerste Hooftstuck van dit Boeck wil voegen , zal niets onhebbelijcks doen.

Honsdorf.

7. Boeren dochter tot Bercourt. Hoort hier eenige verscher Voorbeelden, uyt onse geschiedenissen. Terwijl den Hartogh van Anjou , in het Jaer 1578. op de grensen van Nederlandt volck vergaderde en wierf, lagh een Hopman , du Pont genoemt, met sijn Vaendel tot Bercourt, wachtende op de ordere van den Hartogh. Hy zelve lagh ter Herberge by een eerlijck Huys-man , Joan Milet genoemt. Terwijl hy aldaer was , verliefde hy op de outste van drie dochters , Maria genoemt , en ontsagh sich niet deselve den Vader (terwijl sy aen de tafel zaten) ten Huwelijck te versoecken. Maer de oude Man de beleeftste woorden die hy konde , gebruyckende, bestont dit ongelijck Huwelijck af te bidden , waer door den Hopman seer vergramt zijnde, den ouden Man uyt de kamer dreef, en de dochter met gewelt verkrachte, gevende haer daer na mede sijn Soldaten ten besten. Een weynig daer na, als se weder aen de tafel saten, schaemde sich desen geweldenaer niet , onder veel andere boefachtige redenen, de Dochter over het vermaeck haer door hem en de sijne aengedaen , te beboerten ; welcke smaet de deerne niet konnende verdragen , heeft deselve een mes dat op de tafel lag genomen, en den Capiteyn daer mede doodt gestoocken, dat hy onder de tafel rolde. Na dese daet begeeft sy sich op de vlucht , maer door het Krijghsvolck achterhaelt zijnde, hebben haer dese aen een boom gebonden , en met kogels doorschooten. Maer de Vader ondertusschen sich wech packende, haelt de Boeren in het ronde by malkanderen , dewelcke door de snootheyt van het stuck wercks bewogen, al het Krijgs-volck daer omtrent omcingelt en doodt geslagen hebben.

Meteren. 8. Boeck.

Tot

Fol 150

Tot Rijſſel trachte een ander Hopman, de Dochter van een Rechtsgeleerde mede te ſchenden, nemende de gelegentheyt waer, dat haer ouders, en andere van het huyſgeſin niet by der handt, of anders door hem verſonden waren. Maer terwijl hy daer mede beſich is, neemt de Dochter ſijn ponjaert, en doorſteeckt den ſchender daer mede van achteren, en reddert alzoo haer Eerbaerheyt. Maer hy noch eenige dagen in het leven blyvende, en door een edel leetwezen geraeckt zijnde, heeft de Maeght niet alleen ſijn doot vergeven, maer oock tot ſijn Vrouw getrouwt, en Erfgenaem van al ſijn Goederen gemaeckt. 8. Dochter tot Rijſſel.

Deſelve.

Latende een oneyndelijcke menichte van oude Voorbeelden varen, ſullen een of twee verſche hier by-voegen, van onſe verdorvene Eeuwe, of tot een roem of tot een ſchande. Terwijl deſen droeven Oorlogh van het Jaer 1672. met Vranckrijck en Engelandt duerde, doet den vyand, onder het beleyt van den Hartogh van Luxenburgh Montmoranci, terwijl de Prins van Orangie met het Beleg van Charleroy beſich was, een in-val over het ys in Hollandt, en taſt de twee brave Dorpen Swammerdam en Bodegrave aen. Wat ſtucken van Franſche moetwil en wreetheyt aldaer gepleeght zijn, is elders te ſien, dit eene ſtaet ons ſlechts aen te mercken. Sekere boere Maeght, onder veel andere gewelt en ſchenderye, van een of meer franſchen hebbende moeten lijden, is eyndelijck in handen van een Bevel-hebber geraeckt: die haer, dewijlze ſchoon was, na dat hy met gewelt ſijn luſt met haer geboet had, weynigh geacht heeft. Als nu de af-tocht geblaſen wiert, wilde hy haer met ſich nemen, en ſy gedwongen te volgen: ſagh weder een anderen hoop Franſchen op haer aenkomen, weshalven vreſende door deſe weder aen-geranſt en geſchonden te worden, valt ſy voor den Bevel-hebber op de knyen, en bid hem, gelijkſe meermalen had gedaen, dat hy ſich over haer ontfermen, en haer doode wilde, en dewijl ſy onkundich in de tael, hem met geen woorden ſeer konde bewegen, toont ſy hem haer blooten boeſem, en bid met biggelende tranen, om de doodt. Hy haer ſoo beter verſtaende, heeft haer uyt een goddeloos medelijden, een kogel geſchoncken. 9. Hollandſche dochter.

Een ander die ſich en haer kuyſheyt, de trouwe van een Switzers Hopman had aenbevolen, ſiende dat die man, hoe ſeer hy ſulcx oock wenſchte, haer tegen het gewelt der aen-vallende Soldaten niet konde beſchermen, werpt ſich ſelven in den brandt van een buer-mans huys, dat in de vlamme ſtondt, en heeft ſoo haer kuyſheyt, dieſe anders niet bewaren konde, het vyer opgedragen.

Het

Het Vierde HOOFT-STUCK.

Jalousye.

W Y stellen hier nu voor dese bekende drift de Jalousye, een kint van de Liefde, gelijck eenige willen, oordeelende dat dese niet sonder Jalousye, of Min-yver zou konnen zijn. Voor my, het leght by my zoo niet, is het een kint, het is seeckerlijck een bastaert, en van een anderen Vader, by de Moeder van onse Ziele geteelt, en dat seeckerlijck van geen beter Vader, als den Duyvel zelve: ten minsten zoo wy uyt de uyt-werckselen van dese lijdinge konnen sien, die op welck een gront oock gebouwt of geplant, niet als jammer en ellende, distelen en doornen voortbrenght, daer de rechte Liefde die uyt Godt is, geen quaet denckt, heeft dit gedrogt hondert oogen, om stoffe tot voetzel van haer selven, en by-gevolg van het uyterste verderf uyt te vinden. Dit is het paert van Sejanus, dat sijn bezitter niet als het uyterste ongeval bescheert. Seeckerlijck dit quaet in haer eygen wezen is doodelijck, immers verderffelijck, wanneer het een sachter naem van af-gunst krijght, wordt het een weynigh belacchelijcker, maer woet als een zoet Venijn, aldermeest op die het bezit. Wy, voor als nu Treur-speeligh gesint, zullen het u van de minste slagh niet voorstellen, en maer in soodanige bloedige of treurige Verwen, die ons zeggen genoeghsaem bewaerheden zullen.

1. Cianippus. Cianippus Koninck van Thessalie, had een schoone Vrouwe, Leucone genoemt, getrouwt, van de welcke hy al voor-heen een beminnaer was geweest: Hy nam sijn meeste vermaeck in de Jacht, en in het wilde bosch niet alleen Harten en Hinden, maer oock wreeder gedierte als Leeuwen, wilde Swijnen, en diergelijcke te belagen. Hy sich meer als Leucone wel aen-genaem was, sich daer mede besich houdende, en misschien door de heete liefde, die hy de Wout-Godinnen droegh, sich te koelder tegen sijn Vrouwe toonende, verweckte in haer een na-bedencken en Min-yver, of wel haer Bed-genoot, onder schijn van de Jacht, eenige andere Minneryen in het Wout onderhielt; gaet sich om zulcx uyt te vinden, in de ruygte van het bosch verbergen: Maer het was wat anders dat sy aldaer vandt. Terwijl sy aldaer verborgen zat, geviel het dat

A. Houbraken

dat de honden een Hart nae-jaegende, haer in het kreupel-bosch ontmoeten, die meenende eenigh Wilt gedierte te vinden, de ellendige Min-yverende Leucone, eer sy geholpen konde worden, verslonden. De Koninck haer Man volghde sijn honden op het spoor, vint sijn bloet-reeckels den eenen besich met een been, den ander met een arm, een derde met het schoone hooft, of andere deelen van sijn lieve Leucone, en vindt zich daer door soodanigh aen het hart getroffen, dat sijn wanhoop geen wegh of spoor voor reden vindende, hem bewoogh sijn woedende handen aen zich selven te leggen, verzellende in haer doodt, die hy wat te weynigh in haer leven verzelt had.

Parthenius.

Trebia Roomsch Edel-juffer, van een Rijck huys af-gekomen, was aen een Edel-man getrouwt, die seer van haer bemint was; maer sy och arme! kon sich niet in-beelden dat haer Man haer beminde, maer in tegendeel dat hy meer treck tot een ander hadde, en dat dese de gene was, die haer van het uyterste genoegen van haer Huwelijck beroofde. De geduerigheyt van dese inbeeldinge, maeckte haer soo swaermoedigh, dat sy als geen voorwerpzel kon verdragen. Haer oogen stelden haer niet als verschrickelijcke Chymeren en Monsters, en haer gedachten niet als bedrieglijcke en valsche denck-beelden voor. Haer Man eyndelijck den aert van haer sieckte erkennende, socht haer geduerighlijck de ydelheydt van haer na-dencken voor oogen te stellen; beswoor haer te willen geloven, dat hy noyt eenige bestelde neyginge als tot haer had gehad: Sy op een tijdt als haer Man daer mede bezig was, voer hem weder met een hevig en ontsteecken gelaet te gemoet, (daer en boven door een quader geest gedreven zijnde) sy konde anders geen geloof of gevoelen van hem hebben, en spoogh daer en boven een werelt van lasteringen haer Man in het aengesicht, en daer op een kleyne dagge, uyt haren sack halende, stack die sich selven in den boesem, onder dese woorden: *Ick zou op u trouweloosheyt geen acht hebben geslagen, maer mijn bewarenden geest, heeft my maer al te seeckere teeckens daer van gegeven, ach! gy zult noyt sulck een getrouwe Trebia weder vinden.* Het besluyt van dese woorden, was het besluyt van haer leven, als dat sy noch al stervende, seyde: *Ach! ick sterve om dat ick u te seer beminne.* Haer Man die dit ongeval niet had konnen beletten, maeckte haer een treffelijk Graf met een Tombe, op wiens vlackte twee poorten waren uytgebeelt, de eene open, door de welcke twee kleyne naeckte kinderen in-gingen al schreyende, hebbende dese woorden rontsomme: *Het be-* 2. Trebia.

ſluyt van een Stief-moederlijcke Natuere , is onſchouwbaer. Aen de andere die half open was , ſagh men twee lacchende kinderen , met deſe woorden : *Goedertieren beſluyt van een Moeder Natuer.*

Theatre de Boitel.

3. Chilperick. Dit was een Jalouſye en nae-bedencken ſonder gront ; maer menichmael heeftze wel ſoodanige redenen , datſe weynigh van ondervindinge ſcheelen , en van nae-dencken in een ſeecker vermoeden veranderen, gelijck wy gaen verhalen. Chilperick , Koninck der Francken of Franſchen , hebbende ſijn Godtvruchtige en Eerbare Huys-vrouwe , Galfonda verſtooten , en eyndelijck gedood : Trouwde de ſnoode en oneerbare Fredegonda, dochter van Athanais, Koninck van Spangie tot ſijn Huysvrouwe, maer met welck een geluck zullen wy hooren. Deſe Fredegonda beminde Landerick , haer Mans Hof-meeſter. Het gebeurde op ſeeckeren dagh , dat de Koninck ter Jacht zoude gaen , die eer hy noch te paert gingh zitten , ſtillekens , als om haer te verraſſen , in der Koninginne kamer gingh, en haer met den rugge naer hem toe vindende ſtaen, ſloegh haer ſoetelijck met het rijſken dat hy in ſijn handt droegh , op den rugge. Sy ſonder ſich om te keeren , meenende dat Landerick daer was , vraeghde waerom ſlaet gy my Landerick ? met by-voeginge van eenige woorden : de welcke Chilperick hoorende , is die ſtillekens heen gegaen , met groote ontſteltenis van ſijn gemoedt , evenwel niet ſonder reden vermoedende , dat de Koninginne met deſen Landerick al vry yets moſt uyt-ſtaende hebben , daerſe zoo vry mede was. Hy volvoert ſijn voornemen , om te Jacht te gaen, gelijck hy voorgenomen had : Ondertuſſchen overleggende, wat hem in deſe gelegentheyt te doen ſtont. Maer de Koninginne wel merckende, datſe haer mont miſgepraet , en den Koninck in vermoeden gebracht had , en derhalven voor haer leven, en dat van Landerick beducht , beraet ſich met hem , om den Koninck te dooden : En ſonder vertoeven, wanneer de Koninck des nachts van de Jacht quam , is hy in de lage gevallen , die hem van Landerick waren geleght, en alzoo in het Boſch vermoort.

Honſdorfius.

4. Juſtina. Juſtina, een Roomſche Jonck-vrouwe, geſprooten uyt een van de Doorluchtichſte en Rijckſte Huyſen van Romen, en aen een Edelmam na haer ſtaet getrouwt , had al de Volmaecktheden die in een Vrouwe van haer

op-

op-voeding konden vereyſcht worden. Sy was met een uyt-ſteeckende geeſt begaeft, en onder veel andere gaven, raeckte de ſnaren van een luyt ſoo konſtighlijck, dat ſy de zelve als ſpreecken dede. Deſe en haer andere bevallijckheden, verweckten haer veel Minnaers, haer ſtraet klonck des nachts van avond en morgen Geſpeel, ſonder dat het zelfde meer haer heit, als met genoegen aen-trof, en oyt haer Eerbaerheyt daer door by yemandt verdacht wiert, als alleen by haer Min-yverende Bed-genoot, die oordeelende al deſe Galanteryen en gunſt-gaven, nootſaeckelijck met de oneerbaerheyt van ſijn Vrouwe verzelt te zijn: in zulck een woede ont-ſtack, dat hy, dit begaefde Schepſel, in raſerny, met ſijn ſwaert het hart doorboorde.

Hiſtoire Romaine.

Johanna, Koninginne van Spangie, Moeder van den Keyſer Carel de Vijfde, en Fardinandus, die nae deſe den Keyſerlijcken Kroon gedragen heeft, was zoo Jalours en Min-yverende, omtrent haer Man Philippus den Eerſten, dat ſy daer door in een ſwart-gallige quellinge verviel. Deſe haer ſwaermoedigheyt van dagh tot dagh toe-nemende, bewoogh den Cardinael Ximenes, haer ſomwijlen ſijn vertrooſtinge toe te brengen, onder vertooninge, op welcke loſſe gronden haer vermoeden geveſticht was. Sy evenwel bleef altoos in den ſelven ſtaet, met voorwendinge, dat ſy, van haer Man, den Koninck niet bemint wiert. Evenwel gaven de vertrooſtinge van deſen Cardinael, al eenige verlichtingen, met'er tijdt aen haer ſwaermoedige gedachten, ſoo dat ſy beſloot, om door verandering van lucht, veranderingh van geeſt te krijgen. Tot dien eynde begeefze ſich na de Nederlanden, maer beſloot aldaer op de ſchoone, die ſy meende, het bezit van haer dierſte pant te hebben, zich zelven te wreecken: en wetende dat de Koninck menichmael haer hayr, als het grootſte gedeelte van haer volmaecktheyt, gewoon was te prijzen, valt op de Jonckvrouw, zijnde van haer gevolgh, en doet haer het hayr kael af ſcheeren, en haer aen geſicht op ſulck een wijze miſhandelen, datſe ſich zelven niet meer geleeck, en buyten gevaer ſcheen, den Koninck meer tot liefde te zullen bekooren. De Koninck dit verſtaende, was daer over ſoo vergramt, dat hy ſijn Vrouw in de gevanckenis dede zetten. Sijn Heeren, en veel andere Vorſten van Europa, deden alles wat ſy konden, om ſijn toorn te verſachten, maer alles was vergeefs, hy wilde geen Vrouwe of een ander hebben. Aldus bleef ſy lange van haer Koninckliicke Staet en vryheyt berooft, en als men nu eyndelijck beſlooten had, haer weder uyt

5. Johanna.

de naere gevanckenis te verlossen, is sy ondertusschen in het midden van veel quellingen, en jammer-klachten, treurichlijck gestorven.

Gamezius, in het leven van den Cardinael Ximenes.

6. Ladislaus. Ladislaus de Vierde, Koninck van Hongarye en Bohemen, had minnelijcke gemeenschap, met een Edele Jonck-vrouw, wanneer nu dese Koninck, met de Dochter van Carel den Achste, Koninck van Vranckrijck stont de trouwen, heeft dese by-sit, niet konnende verdragen, dat hy tegens sijn beloften haer gegeven, met een ander in den Echt treden zou, den Koninck in het Bat, met een appel, die sy met een vergiftig mes in tween had gesneden, vergeven.

Comminæus. Lib. 10. Camerarius 2. Deel.

Het Vijfde HOOFT-STUCK.

Liefde tot het Vaderlandt.

ONder al dese by-sondere werckingen der Liefde, konnen wy dese Edele drift niet voor-by gaen, die soo veel voortreffelijcke Mannen, sich selven en veele Eeuwen heeft konnen doen over-leven. Hier toont in der daet dese lijdinge een by-sondere kracht, al de andere soorten zijn met eygen nut vermenght: Hier stort sich dese Liefde met volle kracht, op haer voorwerpzel uyt, en is soo verre van haer nut wech te dragen, dat de dood de belooninge meenicmael wort, van sulck een droeve, doch over Edele plicht.

1. Horatius Cocles. Laet ons van Horatius Cocles, C: *Plinius* sien. Porsenna (seght hy) Koninck der Hetrusche, als hy de verdrevene Targuinen weder in de Stadt Rome socht te herstellen, en ten eersten den Janiculum ingenomen had, is Horatius Cocles (soo genoemt, om dat hy in een anderen strijt sijn eene ooge verlooren had) voor de houte brugge blyven staen, en heeft aldaer der Vyanden Slagh-ordre op en tegen gehouden, tot dat de brugge achter hem af-gebroocken was: met dewelcke hy in den Tibur gevallen, en soo gewapent als hy was, tot de sijne overgeswommen is. Om dese daed,

is

is hem soo veel landts van wegen de Stadt gegeven, als hy in eenen dag konde om-ploegen: gelijck hem mede een beelt in Vulcanus Tempel op-gerecht is.

C. Plinius.

Van Mutius Scævola, seght de selve. Als Porsenna de Stadt Romen belegerde, is Mutius Scævola Cordus, een Man van een Romeynsche standtvastigheyt, by den Raedt gegaen, en heeft verlof om over te loopen versocht, belovende den Koninck te dooden. Verlof gekregen hebbende, begeeft sich in 't Leger van Porsenna, en heeft aldaer, zijnde bedrogen, een van de Grooten, voor den Koninck gedood. Gevat en voor den Koninck gebracht zijnde, heeft hy sijn rechterhandt in het vyer van den Altaer gestoocken, eyschende dese straf van haer, om datse in het dooden gemist had. Van waer als hy door des Konincks barmhertigheyt af-getrocken wiert: seyde hy, als in vergeldinge, dat'er drie hondert soodanige mannen tegens hem geswooren hadden. Door welcke saeck hy verschrickt zijnde, den Oorlogh af-geleght, en pants-lieden ontfangen heeft, aen Mutius sijn eenige beemden over den Tybur gegeven, en een beelt is hem oock eershalven op-gerecht. 2. Mutius Scævola.

Deselve.

Van de dood van het geslacht der Fabien, seght de selve. Wanneer de Romeynen tegens Vejenten Oorloghden, heeft het geslacht der Fabien, deselve voor hun by-sonder tot vyanden begeert, en sijn drie hondert en ses in 't getal, onder den Borgemeester Fabius vertrocken, en als sy nu menichmael voordeel behaelt hadden, hebben sy by de stroom Cremera hun Leger geslagen. De Vejenten sich tot bedrogh keerende, hebben eenigh vee in hun gesicht gestelt, waer op de Fabien uyt-komende, zijn in lagen gevallen, en tot een toe om-gebracht. Den dagh op de welcke dit geschiet is, is onder de onheylige gestelt, en de poort waer langhs sy uyt-gegaen zijn, is de schelmsche poort genoemt. Een van dat geslacht om sijn jonck-heyt te huys gebleven, heeft dat geslacht, tot op Quintus Fabius Maximus voort-gezet. Welcke Annibal door zijn vertoeven gebroocken heeft, en daer door de vertoever genoemt is. 3. Fabien.

Deselve.

Laet ons van eenige weynige die volgen, *Valerius Maximus* hooren.

4. Codrus. Codrus de Koninck van Athenen, als door een groot Leger der vyanden, het Attische gebiedt versvvackt, en te vyer en te swaert verwoest wiert, is uyt wan-trouwen van de menschelijcke hulp, nae de Godt-spraeck van den Delphischen Apollo gekeert, en heeft door sijn Gesanten gevraeght, op wat wijze dese soo swaren Oorlogh zou konnen af-geweert worden? Apollo heeft geantwoort: dat de selfde ten eynde zou komen, indien hy door vyanden handen quam te sneuvelen; het welcke niet alleen tot Athenen, maer oock in het vyandige Leger bekent is geworden: waer door aldaer verkondicht is, dat niemandt het lichaem van Codrus zou beledigen. Als Codrus hier kennisse van kreegh, heeft hy sijn Koninckklijcke Cieraden af-geleght, en een gemeen gewaet aen-getogen, en sich een troep vyanden die om voeragie uyt waren, voorgeworpen, en een van de selve, met sijn snoey-mes of sickel wondende, bewogen hem om te brengen. Door wiens ondergangh het verderf van Athenen verhindert is.

Valerius Maximus.

5. Themistocles. Themistocles, den welcken sijn dapperheyt een overwinnaer, en de verongelijckingh van sijn Vaderlandt, tot een Velt-heer der Persianen gemaeckt heeft, om sich van het zelfde te be-oorlogen, te vryen: heeft stieren bloet, het welcke hy in de Offerhande, in een schael vergaert had, gedroncken, en is alsoo voor het zelfde Altaer, als een treffelijck Slacht-offer van Liefde, neer-gevallen: Door welcke gedenckwaerdige doodt te wege is gebracht, dat Griecken geen anderen Themistocles van nooden heeft gehad.

Deselve.

Als op het midden van de marckt van Romen, met een groote en schierlijcke gapinge, de aerde quam in te sacken, en door de Godtsspraecke geantwoort was, dat deselve alleen met die saeck konde vervult worden, door het welcke het Roomsche volck het meeste vermocht: is Curtius, en van moet en geslacht een seer Edel Jongelingh, verstaende dat onse Stadt, door Dapperheyt en Wapenen, voornamentlijck uytstack, met sijn Oorloghs-cieraden, op-getoyt te paerde gestegen, en heeft het beest met sterck-steecken der spooren, van boven neder in die diepte gedreven, op de welcke al de Borgers eershalven, om strijt vruchten geworpen hebben, en terstont heeft de aerde haer eerste gestalte weer gekregen.
Val: Maximus.

Als

Als tusschen die van Carthago, en de Cyreniers, over de Landt-palen een hevich twisten was ontstaen: is ten laetsten goet-gevonden, van beyde zijde, op een tijdt Jongelingen te senden, en dat de plaets daer sy by een quamen, de bepalingh voor beyde de volcken zou zijn. Maer op dese wijze zijn twee Broeders van Carthago, Philæni genoemt, ontrouwelijck, voor de gestelde uure, met haest voor uyt geloopen, en hebben de bepalingh des te verder gemaeckt. Het welcke als die van Cyrene verstonden, hebben sy na langh kibbelen, eyndelijck, om door de hardigheyt van de Voorwaerden, het ongelijck om verre te werpen, toe-gestaen, dat sy die bepaling zouden aen-nemen en toe-staen, indien de Philænen sich aldaer levende wilde laten begraven. Maer de uyt-komst heeft hun raet bedrogen; Want de selve sonder marren, hebben haer lichamen aen de Cyrenenseren, om met aerde bedeckt te worden, overgegeven. 6. Philænes

Deselve.

Marcus Attilius Regulus, Burgemeester, heeft over de geslagene Salentijnen gezegen-praelt, en is de eerste geweest, die een Vloot naer Africa overgevoert heeft, en van de Vloot onder Hamilcar, drie-entsestig lange Schepen of Galeyen, twee hondert Sleden, en twee hondert duysent Menschen vervoert. In sijn af zijn, heeftmen sijn Vrouw en kinderen, om hun armoede, stadts onderhout gegeven. Hy daer nae door bedrogh van eenen Xantippus, een Lacedemonisch soldaet, gevangen en in den Kercker geworpen zijnde, is, na dat hy geswooren hadde, indien hy geen vrede verkreegh, soo wederom te komen, na Rome gesonden; Maer hy heeft in den Raet, de Voorwaerden af-geraden, en is, verwerpende sijn Vrouw en Kinderen, weder nae Carthago gekeert, alwaer hy in een houten-kist, met spijckers, met het scharp nae binnen, beslagen zijnde geleght, en door waecken en pijne af-gement is. 7. Marcus Attilius.

C. Plinius.

Timoleon van Corinthen, had een ouder Broeder, Timophanes genoemt, maer van een geheel anderen aert, als die reckeloos en door quade vrienden, die hy altoos om en by sich hadde, soodanigh bedorven, dat hy nu alreets begeerte tot de dwingelandye voede. Men geloofde dat hy dapper in den Oorlogh, en versmader van alle gevaer was, en had de borgers daer toe gebracht, dat deselve hem, als een Oorlogs en dapper Man, tot Overste over hun Heyr stelden: in welcke plichten, hy Timoleon tot een mede-hulper had, dewelcke sijn gebreecken of verberg- 8. Timoleon.

de-

de of verminderde, maer het goede van ſijn natuere op-pronckte en prees. In den Strijt der Corinthiers tegens de Argiven en Cleonæers, is Timophanes, als leyder der Ruyteren in een groot gevaer gekomen, zijnde van ſijn paert, dat een ſlagh ontfangen had, af, en in den hoop der Vyanden geworpen, oock een gedeelte der verwanten verſtroyt door vreeſe, en maer weynige andere, tegen veele kommerlijck ſtrijdende, gebleven. Als dit Timoleon, die onder de ſwaer-gewapende Krijgs-lieden, in de ordeninge was, vernam, is hy toe-geloopen, en heeft Timophanes, daer hy lagh met ſijn ſchilt bedeckt, en veel pijlen en ſlagen, van nae-by, op ſijn wapenen en lichaem af-ſchuttende, ter nauwer noot de Vyanden af-gekeert, en ſijn Broeder gereddert. Laet ons deſe plichten van een Broeder, nu een borger zijnde, aen-mercken, op dat mach blijcken dat Timoleon door geenen haet, maer door liefde tot het Vaderlandt gedreven, ſoodanigh tegen ſijn Broeder gewoet heeft. De Corinthiers daer na vreſende, dat, gelijck hen oock voor-heen gebeurt was, ſy van hun verwanten verſtrickt, de Stadt mochten komen te verlieſen, hebben beſloten, drie hondert ſoldaten te onderhouden, en ſtelden Timophanes als hooft over de zelve. Hy gerechtigheyt en eerzaemheyt aen een zijde ſtellende, heeft terſtondt betracht, de Stadt ſijn macht te onderwerpen, en een groot getal van de voornaemſte borgeren, ſonder bekende oorſaeck gedood hebbende, ſlaet de twinglandy aen. Dit wiert van Timoleon niet ſeer wel op-genomen, dewelcke ſijns Broeders onvroomheyt, als ſijn eygen ongeval aen-merckte, en daer over eerſt met woorden, ſijn broeder aen-getaſt hebbende, hem vorder vermaent heeft, die ontſinnige en rampzalige begeerlijckheyt af te leggen, en eenige verbeteringe der verongelijckingen tegens de borgeren te ſoecken: Als nu ſijn broeder deſe vermaninge met verſmadinge af-wees, heeft hy uyt ſijn naeſte vrienden Æſcheylus, wiens ſuſter Timophanes getrouwt had, en uyt ſijn gemeenzame een dichter, die Theopompus Satyrus, en Ephorus, en Timeus Orthagorus noemen, tot zich genomen, en is eenige weynige dagen daer na, met de zelve by ſijn broeder gekomen. Dewelcke eenſtemmig, met de meeſte ſmeeckinge ter werelt hem hebben gebeden, zelfs nu eyndelijck te bedaren, en tot ſich ſelven te komen, en van ſijn voornemen af te ſtaen. In het begin begoſt hy met hun woorden te lacchen: maer als hy daer nae tot gramſchap en ongenoegen uyt-viel, is Timoleon een weynigh ter zijde geweecken, en heeft ſijn hooft bedeckt, en geweent: De twee andere hebben met hunne ſwaerden, Timophanes gedoodt.

Plutarchus,

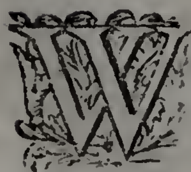
Deſe

Dese dingen sijn wel in der daet oud, maer voortreffelijck, en nauwelijcks zal eenige eeuwe ons diergelijcke beschaffen: echter ontbreecken ons Vaderlandt hunne lichten niet, die noch hun leven, noch hun middelen, voornamentlijck in dese onse laetste Oorlogen gespaert hebben, en door geen nootwendigheden, als alleen door liefde tot het Vaderlandt gedregen, sich ten doel voor de Vyanden gestelt hebben; van de welcke eenige weynige dingen te verhalen, af-gunstigh, en alles voort te brengen, te lange zou zijn.

Het Sesde HOOFT-STUCK.

Bloet gewelt aen-gedaen.

WY hebben hier achter veel van verscheydene soorten van liefde, en haer onderscheydene werckinge gesproocken, nu sullen wy voor eerst eens sien, wat driften dese schoone en krachtige beweginge konnen te boven gaen, en wat gewelt bloet en natuer kan aen-gedaen worden. Het is alzoo in de stant der dingen bestelt, dat yeder sijn strijdigheyt heeft; dit heeft de Natuere zelve aldus toe-gerecht: maer wie zou meenen dat dese wijze Baer-moeder, yets zou konnen voor-brengen, het geen tot haer vernietigingh zou konnen dienen. Het venijnich gedierte evenwel bederft de locht, uyt de welcke het haer voetzel treckt; maer erger vinden wy in de Menschen, die tot reden en liefde geschapen, doch tot sulck een hoogen maet verdorven zijn, dat de verderffelijckste schepselen daer by geensints te vergelijcken staen. Al dit zullen menichte van Voorbeelden goet-maecken, in de welcke wy niet spaerzaem zullen zijn.

1. Roomsche Voorbeelden.

Wy zouden hier konnen by-brengen een Horatius, die sijn Suster sich bedroevende over de doodt en nederlaegh van een Bruydegom, terwijl haer Broeder, en haer Vaderlandt overwinnaers waren, met zijn eygen handt om het leven braght. Over een Epimanondas, en een Manlius Torquatus, die hun eygene sonen, om datse buyten ordere gestreden, hoewel overwonnen hadden, hebben doen dooden. Eenen Aufidius, die sijn zoon mede, om dat hy van den aenhangh van Catilina was, met sijn eygen handt gedoodt heeft, onder een verwijt dat hy hem niet voor Catilina, maer voor sijn Vaderlandt geteelt had. De Vrouwe en Dochters

van Minyas, Koninck van Barzia, die lust tot menschen vleesch krijgende, hun zoon en broeder Hippatus omgebracht en gegeten. Maer daer na sich zelven gedoodt hebben, ter gedachtenis van het welcke hun Mannen, by toe-latinge van de Wet, jaerlijcx een vrouwe op Bacchus viertijdt, diese Agrionia noemden, Offerden: maer onse stof is hier wat te overvloedigh toe. Eenige oude moeten wy evenwel verhandelen.

2. Climeus. Climeus Prince van Argos, verstiet sijn Vrouwe, de wijze Epicasta, en behielt twee zoonen en een dochter Harpalice, wiens wonderlijcke schoonheyt, alle oogen en gedachten tot zich trock. Haer Vader selve wiert op haer verlieft, en had soo veel onnatuerlijckheyt, als macht en gewelt, om haer tot sijn snoode begeerte te brengen, en dat door een middel van haer voetster. Dit Ttreur-spel duerde tot dat Harpalice van een Heer Alastor genoemt, ten Huwelijck versocht, en verkregen wierdt. Maer dit Huwelijck baerde een geduerige quellinge, in het hert van Climeus, die niet konde verdragen, dat een ander de om-helsinge van sijn dochter genoot. Hy dan door een rasende drift gedreven, ontroofde Harpalice weder uyt de armen van haren Man, en hielt haer tot Argos, in het ooge van de gantsche werelt, als sijn by-zit. Maer sy dese ongebondentheyt van haer Vader niet konnende verdragen, scheurde haer kleynen broeder in stucken, en gaf haer Vader, op een maeltijdt daer van te eten. Climeus hier over doodt sijn dochter met een mes, en voorts zich selven op haer lichaem.

Euphorion.

3. Periander. Periander Prins van Corinthe, hoe onverbiddelijck hy oock voor sijn onderdanen was, had evenwel soo veel bevallijckheyt, dat hy sijn eygene Moeder, tot liefde bewoogh, soo verre dat dese dwase niet als middel socht, om tot haer begeerte te komen. Sy wist haer zoon Periander de bevallijckheyt van een schoone Vrouw, die sy seyde, hem te beminnen, zoo smaeckelijck voor te dragen, dat dese Prins na veel weygeringen toestondt, dese onbekende Minnaresse te wille te zijn. Wanneer de nacht gekomen was, en hy by dese vrouwe zou gaen leggen, vermaende hem sijn Moeder niet tegen de zelve te spreecken, of haer woorden af te vergen, uyt vreese van de Vrouwe te beschamen, gelijck oock geen licht in de kamer most zijn, en alzoo leyde sy zich in het bedde van haren zoon. Dit geluckt haer voor die reyze: en alzoo wilde sy in dese snoode bloetschande volharden, tot dat ten laetsten Periander, begeerigh om te weten wie dese schoone was, heymelijck een kaersse in de kamer verborgde,

en

en alzoo op-ſtaende, om haer te ſien, bevand dat ſijn moeder ſijn by-ſlaep was. Dit voorwerpzel waerlijck was machtigh genoegh, om hem in een ſteen te doen veranderen, eyndelijck bewoogh hem de raſerny ſoo verre, dat hy ſijn handen in haer bloet zou gewaſſen hebben, ten waer ſy, gegeduerende ſijn verbaeſtheyt de vlucht had genomen. Periander ſocht haer om haer ſnoode onkuyſheyt te ſtraffen, maer ſy quam hem voor, en ſtack ſich ſelven met een mes, het hart af. *Parthenius.*

4. Cleops. Cleops Koninck van Egypten, had door het op-bouwen van een Pyramide, ſich ſelven ſoo van gelt ontbloot, dat hy ſijn eygen dochter tot onkuyſheyt overgaf: maer deſe Princeſſe deſe ſmaet en dwangh niet konnende verdragen, heeft met een mes haer eygen Vader gedoodt.

5. Sonen van Cetor. Twee jonge Soonen van Cetor, Koninck van Thracie, die de eene Scellis, en d'ander Caſſamenos genoemt waren. Namen oorlof van hun Vader, en gingen om avontueren, ſoo men ſeght, om door eenige voortreffelijcke daden, by vreemde volckeren hunnen naem doorluchtigh te maecken: en in der daet dit hun edelmoedich voornemen, had hen ſeecker geluckt, indien de af-gunſt niet tuſſchen beyden gekomen was. Hun eerſte tocht was op het Eylandt de Strongijlos, en daer na Naxus genoemt; en van daer 't zeyl gaende, vielenſe in Peloponneſus, en plonderde dat; doen het zelfde met Theſſalie, en toonden ſoo aen verſcheydene geweſten, de kracht en dapperheyt van hunne armen. Aldus maeckten ſy ſich ſelven rijck in buyt en roof, dieſe op de overwonnen behaeldt hadden: maer deſe dingen, die anders oorzaeck van hun geluck geweeſt mochten hebben, waren nu het begin en uyterſte van hun verderf. Onder de gevangens dieſe na het Rijck van hun Vader brachten, was een ſchoone Jonck-vrouwe uyt Theſſalia, Pancrate genaemt, op de welcke deſe twee Princen beyde ſeer verlieft waren: Hier uyt ontſtondt tuſſchen hen beyden, in de plaets van broederlijcke liefde, een bittere vyandſchap, ſoeckende elck van beyden het bezit van deſe gevangene, en daerom het verderf van ſijn broeder en deel-genoot; gelijck de liefde geen macker voor al dulden kan. Het geen tot noch toe maer gedachten waren geweeſt, quam eyndelijck tot woorden, bepleytende een yeder ſijn recht: maer alzoo ſy de beſte pleyters niet waren, als dienende een meeſterſche, die niet konde verdragen, in het ongelijck geſtelt te worden, quamen ſy van woorden tot wercken, taſtende malkander ſoo geweldigh met hun geweer aen (als ſochtenze de geſchiedenis van Eteocles en Palynices, de twee Thebaenſche broeders te herhalen) dat ſy beyde doot ter neder ſtorten.

Andriſcus in Hiſtoria Naxienſiu.

6. Clotilde. Het was eertijdts een wijze in Vranckrijck, geheel langh hayr te dragen. Meroüe een van hun eerste Koningen, en Clodomir, maeckten voor al daer grooten staet van. De Duytschers waren de vinders van dese ydelheyt, en onder de Grooten was geen achtinge voor yemandt, die met dese hangende locken niet half bekleet was. Clotilde, vrouwe van Clodomir, toonde boven allen, wat liefde sy dese lange hayren toedroegh. Dese Vrouwe had verscheydene Mannen gehad, en van yeder der selver kinderen behouden: maer sy socht alleen de twee laetste zonen die sy by Clodomir had, voort te zetten. De verachtinge en kleyne staet die sy van de andere maeckte, was de oorzaeck van dit treurig ongeval; want sy cierde en queeckte de hayren van haer jonger zoonen soodanigh, dat de ouder daer een groote afgunst over aen-namen, in-voegen dat sy de hoofden by een steeckende, om een besluyt te maecken, tot stuttinge van dese verontwaerdinge, die hen aen-gedaen wiert, sy eenen genoemt Arcadius na hun Moeder sonden, dewelcke in de eene hant een swaert, en in de andere een schaer droegh: dewelcke de Moeder beval of het hooft of het hayr, van haer kleyne zoonen af te laten snijden. Maer sy, overwonnen door gramschap, belaste Arcadius de Koningin haer outste zoonen, aen-gaende dese kinderen te zeggen: dat, soose dan t'eeniger tijdt, geen Koningen stonden te worden, sy hen liever doodt als geschooren wilde sien, en liet derhalven beyde haer kinderen, door Arcadius om-brengen.

Hottomanaus in Francogallia.

7. Pausanias Sich tegens sijn Vader of Ouders te vergrijpen, is de wraecke des Hemels op sijnen hals halen. Pausanias, zoon van den ouden Agesilaus, Hooft-man der Lacedemoniers, was gekocht om sijn Vaderlandt te verraden, en de Stadt Sparta in handen van den Koninck Xerxes te geven, ontfangende daer voor vijf hondert talenten gouts: Alsoo was Sparta gelevert, indien haer oude voorstander Agesilaus, die niet voor de trouwloosheyt van sijn zoon bewaert had. Pausanias dan begeeft zich op de vlucht, en wijckt de wapenen van sijn Vader, sonder ergens een seeckere wijck te vinden, maer wel de knagingh van sijn gemoedt, die hy over al met zich voerde. Eyndelijck begaf hy zich in een Tempel, om aldaer sijn seeckerheyt te vinden, maer vant'er sijn graf: want Agesilaus wetende dat hy daer binnen was, deed al de deuren en poorten toe-metzelen, en alle gaten toe stoppen, om hem aldaer van honger en raserny te doen vergaen. Gelijck hy aldaer in gebreck en wanhoop stierf, naedat

dat hy al de Beelden, Altaren, en wat hy ontmoete, onder schrickelijcke vervloeckingen, verwoest en vernielt had. Dit wort aldus onder getuygenis van *Plutarchus* verhaelt: Maer wy bevinden dat dese Pausanius, niet door Agesilaus, maer door de Ephori of Op-zienders, in den Tempel van Minerva, aldus op-gesloten is geworden, naer het getuygenis van

Æmilius Probus.

Leucippus zoon van Xanthius, Prins der Lycienen, in rechte af-komst van Bellerophon af-gesprooten, was de dapperste kamp-vechter van sijnen tijdt. Hy oeffende sich in alderhande Oorlogs-oeffeningen, en toonde sulck een heerlijcke prael, dat de Lycienen hem als een half Godt achten. Maer het geen sijn roem om verre wierp, waren misdaden die hem onder de snootste der menschen stelden. Hy wiert op sijn eygen Suster verlieft, doch hy kreegh eenigen tijdt daer na, soo veel vermoogen op sich selven, dat hy sijn snoode begeerlijckheden meester wiert; maer dese vuyle brandt daer na weder op-stijgende, bad hy sijn Moeder zelfs, dreygde en swoer haer om te brengen, indien sy sijn suster niet beval, sijn snoode lusten te wille te zijn. Dese onnatuerlijcke en al te vreesachtige moeder, wiert dan de verfoeyelijcke uytwerckster van dit goddeloos bedrijf, en maeckte dat haer verfoeyelijcke zoon sich met haer dochter vermengde. Ondertusschen die gene die aen dese Princesse verlooft was, gaf den Vader Xanthius dit vuyle werck te kennen. De oude Man meende daer over te ontzinnen, en sloegh derhalven nauwe acht op sijn bloet-schandige kinderen, met meyninge hen te dooden. Die sijn huys met een goddeloose smet besoetelde, en komt by nacht in de kamer van sijn dochter, en meenende te vinden die hy socht, ontmoete sijn dochter, en brenght haer om het leven. Terwijl de Vader bezich was met sijn suster te dooden, komt Leucippus die niet verre van daer was, vol rasernye toe-geloopen, en verblint van woede, doodt, sonder te weten wie hy voor hadde, sijn eygen Vader, die de beul van sijn suster was geweest, nae het welcke hy vluchte, en zich een nieuw verblijf op-socht, komende by de Stadt Ephesen, alwaer hy zich Opper-heer van het Landtschap Cretinea maeckte. Van sijn eynde hebben wy niet. 8. Leucippus.

Boitel.

Wanneer eertijdts het Hartogdom van Holsteyn, onder veel Graven verdeelt was, heeft de menichte der beheerders veroorzaeckt, dat, ter- 9. Hartwijk.

 wijl

wijl een yeder ſijn eygen voordeel ſocht, de gemeente door ſware laſten gedruckt wiert. Als nu boven alle anderen de Grave Adolph van Zegebergh ſijn onderdanen ſeer overlaſte, en den Adel van Holſteyn niet minder te plagen viel, heeft hy een grooten haet van de ſelve tegens zich verweckt. Een dan uyt den Adel, Hardwijck van Reventlow genaemt, door al deſe overlaſten bewogen, heeft beſloten deſe quaet-aerdigheyt van Adolph te ſtraffen, voornamentlijck daer hy ſagh, dat de Grave Gebhard van de andere ſnoodelijck verlaten, en door armoede gedruckt wiert, zijnde anderſints de Heerſchappye boven alle waerdigh. Deſe dan, ſocht hy de goederen van Adolph, als de ſelve beter waerdigh zijnde, toe te voegen; het welcke op dat't ſonder geruċht mocht geſchieden, begeeft hy zich des nachts, met eenige die van ſijn beſluyt bewuſt waren, door eenige om-wegen naer het Slot van Adolph, en aldaer de meuren overgeklommen hebbende, valt in de ſlaep-kamer van Adolph, alwaer hy van hem begeerde, dat hy de wapenen af-leggen, en zich aen hem over geven zou: Maer de Grave heeft zich ſoo lange met ſijn geweer verdedicht, tot dat hy door Hardwijck gedood wiert. By den Grave was nu een jongelingh in dienſt, zijnde de zoon van deſen Hardwijck, den welcken de Vader, nae dat hy den Grave gedoodt had, van gelijcken om-gebracht heeft, op dat de zelve, indien hy over bleef, niet ſchuldigh aen verraderye (als had hy hem toegang gegeven) zou geacht worden.

Cramtzius Lib. 8. Saxonia.

10. Mitrio. Mitrio een rijck en vermaert Edelman van Verona, had drie zoonen, de ſnootſte en ongeregelſte gedrochten diemen konde bedencken. De overdadige verquiſtinge die ſy deden, brachten hunnen ouden Vader tot de uyterſte wanhoop. Sy beroofde hem ſijn goederen, quelden, vervolghden hem, en maeckten een bordeel van ſijn huys. Geen middel was'er om hen daer uyt te drijven, nademael ſy van de voornaemſte van de Stadt zijnde, alle tegen-gewelt lichtelijck te boven quamen. De oude Vader had zich ondertuſſchen van ſijn Ampten ontſlagen, om hen groot te maeckten, en ſoodanigh was de vergeldinge van deſe onnatuerlijcke zoonen: die noch daer-en boven ſijn grijze hayren beſchimpten en beſpotten, te meer dewijl de jaren en de quellingen, hem genoegzaem van ſijn geſicht berooft hadden. Deſe ongeluckige Vader dan, niet langer de ſmaet van ſijn kinderen konnende verdragen, verbande zich ſelven uyt ſijn huys en Vaderlandt, tot dat hy eyndelijck, na dat hy een wijl ſijn broodt

broodt gebedelt had, van honger en dorst quam te sterven. Naer sijn dood heeft het gemeene volck hem begraven, en een Graf-schrift ter gedachtenisse op-gerecht, luydende aldus: *Metrius de goedertierene en rijcke, daer na kreupel, oudt, en een blinden bedelaer; verjaeght door drie kinderen, en twee gevryde slaven, ben van dorst gestorven. Siet hier mijn droeve begraef-plaets, die my onbekende hebben op-gerecht. Op dese plaets ruste ick, en mijn assche en mijn gebeenderen. Ick verwerpe dese kinderen. Ick wil niet dat sy in dit Graf leggen. Ik loochene dat sy uyt my gesprooten zijn. Ick onterve hen lieden. Seght dit Reysiger, en laet my in rust. Ick hebbe geleeft hondert en vijf-en-twintigh Jaren, drie Maenden, en twee Dagen.* Sijn vervloeckelijcke Soonen wilden zich tegens dit Graf-schrift stellen, maer het volck, verdrietigh over hun snooden handel, heeft hen verwoedelijck om-gebracht, en alzoo hun grouwelijcke trouwelooheyt, tot een voorbeelt gestraft.

Appianus.

Willem Seton, Schots Heer, en Gouverneur of Stadts-vooght van Bernic, geduerende de geschillen en Oorlogen, tusschen de Koningen van Engelandt en Schotlandt, betuygde door sijn Oorloghs-daden, tot de voorstandt van sijn Vaderlandt geboren te zijn: gelijck hy oock sijn twee zoonen, in voorstant van het zelfde aldus verlooren heeft. De eene wiert in een schermutzel gevangen, en de andere in het belegh van Bernic, tot Pantsman aen de Engelschen gegeven, tot na-kominge van een Voorwaerden, indien de Belegerde binnen seeckeren tijdt niet verlost wierden, dat sy de plaets zouden overgeven. Wanneer nu dese tijd gekomen, en de Koninck Eduard, die voor de plaets lagh, noch niet op-geslagen was, maende deselve Seton, over sijn Voorwaerden, volgens de welcke hy de plaets over te geven gehouden was. Seton echter konde daer niet toe verstaen: De Koninck van Engelandt dreygde hem, met het om-brengen van sijn twee zoonen, die hy in handen had, en tot dien eynde doet twee galgen op-rechten, in het aenzien van Seton, en de gevangens daer heen leyden. Dese schandelijcke straffe, deed het vast besluyt van Seton waggelen, staende aldus tusschen twee uytersten, sijn kinderen op sulck een snoode wijse te moeten verliesen, of sijn Vaderlandt te zien t'onder-brengen: Het eene bewoogh hem tot een natuerlijck en smartelijck mede-lijden, het andere tot een heltdadige stantvastigheyt; maer een klockmoedige Vrouw, de Moeder van sijn kinderen, trock hem uyt die twijffelmoedigheyt:

11. Willem Seton.

Hoe

Hoe Ridder Seton, (ſeyde ſy) *hebt gy geen meerder trouwe over u? zijt gy een vyand van uwen Koninck en ſijn ſtaet geworden? Erkent gy den roem van uw voorgaende Daden niet? die ons huys onder de voornaemſte van dit Rijck hebben doen uyt-munten; neen, neen, mijn Man, verjaeght deſe droefheyt uyt u hert, en plant alleenigh in u gemoedt, dat het gemeene voor het byſondere beſt moet gaen. Wy hebben niet koſtelijcker als ons Vaderlandt, dat ons gequeeckt heeft, en onſe trouwe die onſe achtinge bewaert: Het korſte leven is het alder beſte, en onſe twee kinderen ſtervende, zullen voor het gemeene beſt een eeuwige roem nalaten. Ick ben noch jongh en bequaem meer kinderen te krijgen, al verlieſen wy deſe.* Deſe krachtige redenen, toonden ſoo veel gewelts op Seton, dat deſelve beſloot de welſtant van ſijn Koninck, en de trouwe hem verſchuldigt, boven ſijn natuerlijcke liefde te ſtellen. En daer op volghde dat de Koninck Eduard beyde ſijn zonen, in ſijn aenſchouwen dede op-hangen. Het ware wat wonders, indien wy tegenwoordigh veel zulcke Voorbeelden van ſtantvaſtigheyt vonden, en de oudheyt van veel roems berooft.

Buchananus, de rebus Scoticis.

12. Romilda. Hoe veel verſcheelt de trouwelooſheyt van deſe, met die geweldige trouw van deſen edelen Schotsman. Cacanus Koninck der Anarianen of Scijtiſche Hunnen, van welck volck ſonder ſucht en mededoogen de Geſchrift-boecken veel gewachts maecken, belegerde in het voortſetten van ſijn overwinninge veel plaetſen en ſterckten, omtrent de landtpalen van Italie, en overwon den eenen voor en den anderen nae, en komende nu in het Hartogdom van Friuli of Forum July, gelijck het by de Latijnen wort genoemt, ſloegh zich voor de Stadt Aquilæa, ordinaer verblijf van Giſulphus Hartogh van Triuli, neer, van welcke plaets hy de wallen met ſijn wapenen dede beven: maer de zelve beſweeck geenzints voor al ſijn gewelt, en toonden een tegenweer, die Cacan vry twijffelmoedigh over de overwinninge maeckte. Maer de meeſte ſwackte van deſe plaets was daer binnen, en noch meer inwaerts in het hart van Romilda, Huysvrouwe van Giſulphus. Deſe dartele Princeſſe had van de hooghte der wallen, de Koninck Cacan gezien, en was ſoodanig op deſen haer bevallijcken vyand verlieft geworden, dat ſy hem dede weten, indien hy haer voor ſijn Vrouwe wilde aen-nemen, ſy hem de Stadt in handen leveren zou. Cacan nam de voorwaerden aen, beloofde haer te trouwen, en wiert door deſe middel meeſter van de Stadt, daer hy heymelijck in-quam, alles te vyer en te ſwaert verwoeſte, en den Hartogh zelve in ſijn Paleys,

om

om het leven bracht: gelijck oock dese snoode Vrouwe na veel versmadingh, in haer doodt de belooninge van haer onkuysche verraderye ontfing. Niet anders als een tweede Tarpeja, die voor het verraden van het Slot van Rome, met de schilden der vyanden, ter doot toe over-laden wiert.

Histo. de Lombard.

Johan Cardinael de Medicis, zoon van Cosimus, Hartogh van Florence, een jongh Prins vol van roem en achtinge onder de zijne, steegh op sekeren tijdt te paert, om met twee van sijn broeders Ferdinand en Garcia, en een gevolgh van huys-dienaren, ter Jacht te gaen. Hun honden hebbende langh een Haese na-gevolght, wierden deselve ten laetsten machtigh. Soo haest was het wilt niet gevangen, of daer ontstondt een geschil tusschen de broeders, wiens hond of honden de vanghst hadden gedaen; elck willende dat de sijne daer de eer van hadden. Een quaede geest daer onder speelende, maeckte de gebroeders soodanigh gaende, datse van woorden tot dadelijckheyt quamen. De Cardinael vergramt over eenige schampicheden van Garcia sijn broeder, gaf hem een oorbant: dese zulck een smart niet konnende verdragen, van een die noyt de Wapenen gehandelt had, sloegh de handt aen sijn geweer, en gaf den Cardinael sijn broeder een steeck in de dye, daer hy op de staende voet van stierf, ter oorzaeck van het overvloedigh bloet dat hem ontschoot. Een schepzel van den Cardinael, ziende sijn meester dood ter aerde leggen, wierp zich als een woedende leeuw op Gartia, en bracht die met sijn eygen degen om. Wat Ferdinand aen-gingh, dese door sijn jonge jaren, en een natuerlijcke schrick in-genomen, vluchte met vollen ren naer het Hof, en bracht aldaer de droeve boodschap van dat jammer ongeval. 13. Ferdinand, Garcia de Medicis.

Giustiniania Hist: di Vinet.

Mensor Koninck van Tidore, een van de Eylanden der Moluccas, hoe hy oock een Indiaen, en voor soo veel een Barbaer was, had groote kennisse in de Starre-konst, en andere Wetenschappen: en boven dat een ommegangh, die geheel niet woest maer beleeft, en als tegen die van de Mahumetanen in het gemeen was. Hy ontfingh de Spangjaerden en Portugeesen, met groote beleeftheyt in sijn landt, en quam soo verre dat hy het Christen Geloove aen-nam, en zich Doopen liet, latende al sijn onderdanen toe, het zelfde te doen. Maer de Duyvel af-gunstigh over dese 14. Mensor.

voortplanting van den Christelijcken Godtsdienst, deed sijn staet daer voor een slagh gevoelen, die jammerlijck was. Wanneer Mensor het Christendom had aen-genomen, verklaerde zich sijn eygen zoon sijn vyand te zijn; doch zich niet sterck genoegh bevindende, hem openbaerlijck den Oorlogh aen te doen, deed hem heymelijck om-brengen, en zette zich in sijns Vaders Throon. Soo haest was dit niet bestelt, of dese nieuwen Tyran verboodt de Portugeesen allen handel, en belaste al de Spangiaerden die sy vinden konde, om hals te brengen: verbiedende mede aen al sijn onderdanen op sware straffe, de Christen Godts-dienst aen te nemen: Gevende alsoo den duyvel een volkome overwinninge.

15. Edelman van Milanen.

Een oud Edelman van Milanen, onderhielt een by-zit in sijn huys. Dese snoode niet te vrede met de om-helzinge van den Vader, schaemde zich niet dessels zoon, tot haer snoode gemeensaemheyt aen te locken. Dese jonghman schaem-root over de onbeschaemtheyt van dese Hoere, weygerde haer niet alleen haer vuyle begeerte toe te staen, maer wierp haer daer-en-boven, een deel smadelijcke schelt-woorden toe. Sy daer over verbittert, swoer hem wraeck: en wierp zich terstondt voor de voeten van den Vader, al klagende met bedrieglijcke Hoere-tranen, dat sijn zoon haer had gesocht te verkrachten: wetende soo veel tot het op-maken van dese duyvelsche loogen by te brengen, dat de oude Man, door Jaloursheyt gedreven, zulcx geloofde. Hy toeft niet lange, gaet nae sijn zoon, en brenght hem om den hals. Maer daer na sijn uyt-sporigheyt beter bekennende, valt in sulck een wanhoop, dat hy zich met sijn eygen swaert door-steeckt. De Hoere ondertusschen ziende soo veel bloedts om haer gestort, en sulck een schrickelijck werck, uyt haer valscheyt voort-gekomen, werpt zich selven in een put, en stierf daer. Dit mocht wel in een van de voorgaende Hooft-stucken geplaetst worden, om dat de Jalousye hier soo krachtigh regeert, die pest die soo veel boosheyt te wege brenght. En noch niet langh geleden, een persoon soo uyt-zinnigh maeckte, dat hy vermoedende overspel op sijn Vrouw, zich selven de mannelijcke deelen benam, om daer de waerheyt van te weten.

Bandello.

16. Vlaems Vader en zoon.

Maar wy gaen voort, en stellen u een seltzaem Voorbeelt van dese stoffe voor, in het welcke wy zien, hoe ver de Vaderlijcke de kinderlijcke liefde te boven gaet. Staende de geschillen tusschen een van de Graven van Vlaenderen, met sijn onderdanen, die tegens hem op-stonden en weder-

wederſpannigheyt aen-rechten, wierden twee Edel-lieden, Vader en zoon, om datſe de wapenen tegens hun natuerlijcken Vorſt hadden gedragen, tot Gent gevangen. Het Gerecht maeckte hun vonnis op, door het welcke ſy ter dood veroordeelt wierden. De Grave van Vlaenderen een Vorſt van verſtandt, en die begeerigh was om eenige zeden-drift te ondervinden, beloofde die van hen beyde het leven, die den anderen het hooft zou af-ſlaen. De zoon wilde terſtondt liever ſterven, als den beul van ſijn Vader zijn, ſoo wilde oock de Vader geenzints het bloet ſtorten, dat van hem gekomen was: maer als een lievende Vader bewoogh ſijn zoon met veel redenen, om een beſluyt te nemen, hem die oud was te dooden, om ſijn jonge leven, met het welcke hy het Vaderlandt noch veel dienſt konde doen, te behouden. De zoon bracht hier tegen ſijn redenen by, beſluytende tot ſulck een onnatuerlijck werck niet te konnen verſtaen. De Vader noch krachtiger in liefde, hielt daer tegens weder aen; en bracht het eyndelijck ſoo verre, dat de Zoon, als met de handt daer toe geleyt zijnde, ſijn Vader het hooft af-ſloegh, en door deſe middel het leven behielt: waer uyt de Grave een beſluyt nam, dat de liefde der ouders krachtiger zy, als die van de kinderen.

Oud-heden van Gendt.

Italie voetſtereſſe van brave Geeſten, voornamentlijck die omtrent de bezinninge bezich zijn, heeft eenige jaeren voorleden, de eeuwe een gedurigh ſchaem-root door menichte van moorderyen, in haer Heerſchappye begaen, toe-gebracht. Sigiſmond Malateſta, onder anderen Heer van Romagnole, een Landtſchap in Italie, verkrachte en ſchont niet alleen de Vrouwen, maer oock de ſchoone Jongelingen, die hy konde bekomen. Deſe ſnoode menſch, maeckte ſoo veel wercks van deſe Bardaches en luſt-jongers, dat hyze eerde als heylige vaten, en als warenſe anders als het zaet van den Duyvel. Deſe vyand van alle tuchtige zeden, wrocht wel ſoo verre op ſijn ſnoode begeerlijckheden, dat hy hem tot een vervloeckte luſt, tegens ſijn eygen zoon Robbert verweckte, en dat hy zich voor Godt noch menſchen ſchaemde, hem een ſnootheyt of grouwel te vooren te leggen, daer den Hemel de oogen voor ſluyt, en ſijn vyer op uyt-geſtort heeft. Maer de Prins, door een anderen geeſt gedreven, vertoonde hem de ſchrickelijckheyt van ſulck een miſdaet; maer alles te vergeefs, dit monſter van de Natuer, liet zich door geen redenen bewegen: en quam ſoo verre dat hy ſijn zoon gewelt ſocht aen te doen. Maer deſe, alle gedult en op-zicht ter zijde ſettende, boort ſijn ponjaert

17. Sigiſmond Malateſta.

in het hart van sijn goddeloosen Vader, en werckt een saeck uyt, die bloedige tranen in de Natuer selve moet verwecken.

Gedenck-stucken van een Italiaensch Schrijver.

18. Spaense gebroeders. Terwijl de Spangjaerden vast de Americaensche landen, onder hun gewelt brachten, geraeckten twee Broeders Orsua en Corbis, over het bezit van de Stadt Ibe, in-geschil. Hun twist liep soo hoogh, en hun beyder hartneckigheyt was soo groot, dat den eene voor den anderen niet willende swichten, sy besllooten hun zaeck met den degen te rechten. Een derde die by mijn Schrijver Scipio genoemt wort, socht hen in der minne te versoenen, maer alles te vergeefs. Den oudsten was kloeck en sterck, de jonghste van schoone gestaltenis, en dese vand zich begunstícht door het geluck, indien het soo te noemen zy: want Orsua te groote hevigheyt en minder oordeel gebruyckende, viel zelve in het broeder-moordigh geweer van Corbis, dat sijn hard dwars door-boorde, en hem voor sijns broeders voeten neder wierp.

Ex Decadibus petri Martyris.

19. Amurath Amurath de derde van dien naem, Turcksch Keyser, zoon van Selim de tweede, komende na sijns Vaders doodt tot de Ottomannische Heerschappye, vingh na de Barbarische wijse van die Opper-macht, sijn Regeeringe met de uyterste wreetheyt aen. Beveelende dat vijf van sijne Broederen, Machomet, Aladim, Zeangir, Abdul en Solyman in sijn tegenwoordigheyt geworgt wierden: en toonde zich geen beter zoon tegen sijn Moeder, als hy zich een broeder tegens sijn broeders getoont heeft. Dese Barbarische Heerschappye, houdt dese wreetheyt voor een Wet van Staet: en heeft derhalven noch genoegh andere Voorbeelden, van deze onmenschelijckheden.

Leonicus Chalcondilas.

Wy zullen uyt Justinus, hier het droevige noot-lot van Orodus by-voe-
20. Orodes. gen. Mithridates Koninck der Parthen, wort na den Armenischen Oorlogh, door den Parthischen Raet, uyt sijn rijck om sijn wreetheyt gedreven. Sijn broeder Orodes het openstaende Rijck in-nemende, heeft langh Babylonien, waer heen Mithridates gevlucht was, belegert: En de belegerde door honger gedwongen, zich in sijne handen over te geven. Maer Mithridates heeft op vertrouwen van hun verwantschap, zich

selven

ſelven in de macht van Orodes geſtelt : maer deſe zich meer een vyandt als broeder dragende , heeft hem voor ſijn oogen doen om-brengen : en heeft daer na met de Romeynen Oorlogh gevoert , en den Velt-heer Craſſus met ſijn Zoon en gantſche Heyr , tot niet gebracht : Deſen zoon Pacorus geſonden om het overige van den Romeynſchen Oorlogh te vervolgen , nae dat hy groote dingen in Syria had uyt-gevoert , wordt , als by ſijn Vader verdacht, weder in Parthia geroepen : in wiens af-weſen, het Heyr der Parthen in Syria gelaten , van Caſſius , ſchat-meeſter van Craſſus , met al de Overſten om-gebracht is geworden. Deſe dingen aldus uyt gevoert zijnde , is niet langh daer na de Borger-oorlogh tuſſchen Cæſar en Pompeus ontſtaen ; in de welcke de Parthen het met Pompeus hielden : en om de vrientſchap met den ſelven Pompeus , in den Mithridatiſchen Oorlogh gemaeckt ; en om het om-brengen van Craſſus , wiens zoon ſy hoorden van den aenhangh van Cæſar te zijn. Den welcken ſy niet twijffelden, indien Cæſar de overwinninge verkreegh , een wreecker van ſijn Vader te zullen zijn. Zijnde dan vorder den aenhangh van Pompeus overwonnen : hebben ſy Caſſius en Brutus hulp , tegen Arigustus en Anthonius , toe-geſonden. En na het eynde van den Oorlogh , weder onder het beleyt van Pacorus , hebbende met Labienus een verwantſchap aen-gegaen , Syrie en Aſia verwoeſt. En het Leger van Ventidius, die na Caſſius by het af-zijn van Pacorus , het Parthiſche heyr mede geſlagen had, met groot geweld aen-getaſt. Maer hy , veynſende bevreeſt te zijn , heeft zich lange wederhouden , en een wijl de ongebondentheyt der Parthen toe-gelaten. Eyndelijck heeft hy hen ſorgeloos en blyde zijnde , een deel van ſijn Legioenen op den hals geſonden : door welcker geweldt de Parthen geſlagen , elck ſijns weeghs zijn gevlucht. Pacorus meenende dat de ſijne al vluchtende , de Roomſche Legioenen achter zich hadden mede geſleept , taſt het Leger van Ventidius , als ſonder beſcherminge zijnde , aen. Als toen Ventidius het overige van ſijn legioenen uyt-ſendende , heeft al de macht der Parthen , met Pacorus zelve, om-gebracht: In geen Oorlogh hebben de Parthen oyt ſwaerder ſlagh verkregen. Wanneer deſe dingen nu in Parthia geboodſchapt wierden , is Orodes de Vader van Pacorus , die een weynigh te vooren , van het verwoeſten van Syria , en het veroveren van Aſia door de Parthen , en de overwinning van Pacorus gehoort en geroemt hadden : Nu verſtaende de doodt van ſijn zoon , en het verlies van ſijn Leger , in een raſerny gevallen. In veel dagen wilde hy niemandt aenſpreecken , niets eeten , ſelfs geen geluyt ſlaen : Soo dat hy oock zelfs ſcheen ſtom geworden te zijn. Nae

veel dagen, als de ſmart ſijn ſtem weder uyt-gangh gaf, deed hy niet anders als Pacorus met den naem te roepen: Pacorus ſcheen hy over al te zien, over al te hooren, met hem ſcheen hy te ſpreecken, met hem te gaen en te ſtaen; en ſomwijlen als hebbende hem verlooren, dede hy niet dan huylen en jammeren. Na een lange droefheyt, heeft weder een andere bekommernis den ellendigen ouden man aengetaſt, wie hy van ſijn dertigh zoonen, in de plaets van Pacorus, tot Koninck zoude ſchicken. Veel van ſijn by-wijven, by de welcke zulck een jonckheyt geteelt was, yeder voor de ſijne bekommert zijnde, belegerden het gemoet van den ouden Man. Maer het noot-lot van Parthia, het welcke nu als eygen wiert, Vader-moordige Koningen te hebben, heeft te wege gebracht, dat de ſnootſte van allen Phrahates genoemt, tot Koninck geſtelt wiert. Hy derhalven als wilde hy niet ſterven, heeft terſtondt ſijn Vader, en vervolgens ſijn dertigh Broeders gedoodt. Zelfs heeft ſijn Vader-moordery, ſijn eygen kinderen niet geſpaert: Want ziende dat hem al de Grooten, om ſijn gedurige ſchelm-ſtucken en boosheden haetten, heeft hy, op dat'er geen overigh zou zijn, die den naem van Koninck dragen konde, ſijn volwaſſene zoon doen om-brengen.

Juſtinus.

21. Broeders de Maleſpina.

Wy moeten tot beſluyt hier yets van onſe tijd by-brengen. Twee gebroeders van het Doorluchtigh huys van Maleſpina, ſtaende onder het gebiedt van den Groot-Hartogh van Toſcane, geraeckten met malkanderen in een ſeer hevig geſchil. De Marquis de Foſdinovo, (een van de twee) wiert by nacht door ſijn broeder, en ſijn volck beſprongen: maer een van de dienaers van den Marquis, ſoeckende ſijn Heer by te ſtaen, trock ſijn piſtool, en ſchoot ſijns Heeren broeder, ſonder te weten wie hy voor had, daer mede onder de voet: belettende alſoo een vol-brachte, maer geen bedachte broeder moort.

Toneel des Oorlogs.

22. Rooms Edelling.

En weynigh ſcheelde het, tot Rome omtrent deſe ſelve tijdt, of de Soon van de Gravinne van Sap, Weduwe van Saponata, was door haer eygen zoon vermoort geweeſt. Deſen een jonghman van een ſeer ongeregelt leven zijnde, had de beſorghde moeder, ſeeckeren haren ouden dienaer gelaſt, by-ſonder gade te ſlaen, en haer ſijnen omme-gangh bekent te maecken: waer van hy te met kenniſſe bekomende, poogde met veelderley beſchuldigingen en boosheden, deſen ouden oppaſſer ſijn moeder

der hatelijk te maken,en alsoo te doen verhuysen : maer deGravinne sulcx weygerende ,hem in de goede weeck, wegens sijn quaet leven,wat hard overhalende, en oock met veel deugtzame redenen, tot boet en biechte radende, geeft haer, dit ontaerde gedrocht, drie steecken met sijn ponjaert in de borst; waer door sy tot'er doot toe gequetst wiert : evenwel was haer liefde daer door noch niet t'eenemael gedempt ; maer de gequetste Moeder, vresende dat hy in handen van het Gerecht vervallen, en alsoo een schandelijcke dood sterven mocht, vermaent haer ontaerde zoon, (na dat sy hem sijn grouwel-daet vergeven had) zich na eenigh klooster te begeven, verhoopende noch selve, terwijl sy leefde, sijn quijtscheldingh te zullen verkrijgen. Maer het geliefde des Heeren goetheyt, dat de Moeder van haer wonden weder op-quam : en de zoon in het hart getroffen, een beter leven quam te leyden.

Toneel des Oorloghs.

Het Sevenste HOOFT-STUCK.

Tyranny gestraft.

Y stellen hier geen Paradoxen of Zin-raetzelen voor, dewijl de gront van dit Hooft-stuck soo onfeylbaer wort gestelt, dat men qualijck van het onderwerpzel spreeckt, of men verstater het geseg by, dat is, dat men weynig van Tyrannen en dwingelanden spreeckt, of hun doen op de lippen heeft, of hun verderf en straffe is in de keel. Wy zijn oock geenzints van meyninge hier een byhoopzel van al de soodanige en hun verderf te maecken : Wy hebben ons elders daer omtrent genoegh bevlijtight, en onder een menichte rampzalige Vorsten, een goet deel van dese dwingelanden plaets gegeven. Eenige weynige, die of buyten dien rangh, of anders na-blijffels, en echter daerom vry niet te verwerpen zijn, zullen ons hier alleen bezich houden.

Nitocrates vergenoeghde zich geenzints met de Heerschappye van Cirenea aengeslagen te hebben, sonder noch die gene die hem verdacht waren, om den hals te doen brengen. Melampus een Priester van Apollo, most desen staetsuchtigen Vorst mede sijn leven op-offeren, om dat die enckel dat Priesterschap wilde bedienen. Deselve deed oock Photinus, *I. Nitocrates.*

een

een rijck en voortreffelijck Man dooden, om het bezit van sijn schoone Vrouwe Aretaphile te hebben. Maer dese eerbare Vrouwe zich door bedwangh in de armen van desen dwingelandt ziende, maeckte een besluyt den Tyran in sijn snooden handel te stutten. Sy socht zich in het eerste met vergif te helpen, maer dit konde niet te wege brengen, ter oorsaeck van de swarigheyt en omzichtigheyt, die dese Prins, omtrent sijne spijse en dranck gebruyckte, en dese lagen wierden ontdeckt, en Aretaphile door haer, door Calvia haer Schoon-moeder, beschuldicht, datse haer Man had willen vergeven. Aretaphile verdedichde zich stantvastelijck genoeg, en dede den dwingelandt gelooven, dat sy zulcx uyt een ander insicht gedaen had, als om hem te dooden; voorgevende dat het een hulp-middel was, om te verhinderen, dat haer man sijn liefde op geen ander quam te werpen. De Vorst liet zich door dese voorwendinge soo wel vergenoegen, dat hy haer in genade aen-nam, en meer als voorheen beminde: ondertusschen liet dese Vrouwe niet na op haer luymen te leggen. Sy gaf een dochter, die sy by Photinus gewonnen had, aen een groot Heer Leander genoemt, ten Huwelijck uyt, dewelcke tegen Nicocrates een heymelijcke t'samensweringe aenging, en den Tyran om het leven bracht, en weer een nieuwe Tyrannye en dwinglandye aen-rechte. Aretaphile wiert in het eerste seer gepresen, om dat sy den dwingelandt Nicocrates aen een kant had geholpen, maer nu weder veracht, om dat sy, als een nieuwe dwinglandye had in-gevoert: Maer sy die de misslagh begaen had, wilde die oock verbeteren, zich niet kreunende of sy den Man van haer dochter voor had of niet, wanneer sy slechts de gemeente vergenoegen konde. Sy dan gaf het volck van Cyrenæ toe-gangh in sijn kamer, daer hy van het selve gevangen, en in een lederen sack genaeyt, en soo in de zee geworpen wiert.

Boitel.

2. Schotsch Koninck

Een Koninck van de Schotten, op-volger van den Koninck Etodius, in de Geschriften Altherco genoemt, maeckte de eerste jaren van sijn Heerschappye, niet het *Quinquennium*, of vijf-jarige standt van Nero gelijck: maer sijn goedertierentheyt was een boom, die maer haer eerste vruchten voort-bracht. Het groote gesagh van sijn Opper-heerschappy, deed sijn snoode neygingen, een ander aen-gesicht aen-nemen. Hy wiert op-geblasen, wreedt, en soo tot sijn vleeschelijcke wellusten genegen, dat hy zich niet ontsagh de eere van twee susters, dochters van eenen Mathalocus, inwoonder van van het Landt Argile, te schenden, en daer

Fol 577

na deselve, ter schennis, aen sijn dienaren over te geven. De Vader van dese dochters, daer door tot wanhoop gebracht, besloot desen snooden Vorst om te brengen: maer niet wel middel konnende vinden, om sijn besluyt in 't werck te stellen, gaf die last aen eenige schelmen, die zich niet wilden ontzien, om geldt, wie het ware om te brengen. Maer Altherco genoopt door sijn gewisse, en vreesende het gene hem van Mathaloc gedreyght wiert, bracht zich selven om, vallende alsoo in sijn eygene handen, om niet in die van desen sijnen dood vyand te vallen.

Buchananus.

Aristodemus Prins van Cuma, was door een selve snoode beweginge gedreven: Hy taste Xenocrite, dochter van een sijner aenzienlijckste borgeren aen, en na dat hy den Vader gebannen had, ruckte de deerne uyt haers Vaders huys, en hield haer als sijn by-zit. Maer sy, beklagende geduerighlijck haer leet met tranen, nam eyndelijck een Edelmoedig bebesluyt, om zich op desen dwingelandt te wreecken. Dit besluyt gaf sy haer Vader, en eenen Thimoteles, beneffens eenige andere hare Vrienden te kennen, die te samen voornamen den Tyran uyt te roeyen. Hy dan op een nacht, gerustelijck in sijn bedde te slapen leggende, komen de eed-verwanten in sijn kamer, door Xenocrete geleyt zijnde, en brachten hem, onder een geroep van vryheyd, vryheyt, in sijn slaep om den hals. Het volck op dit geroep toe-loopende, viel op het Paleys van den Vorst, en worpen het verwoedelijck onder de voet. 3. Aristodemus.

Plutarchus.

Den Tyran van Sicilie Dionisius, door sijne dwingelandyen, sijn onderdanen ten hooghsten verbittert hebbende, had nu Sicilie met sijne Heerschappye verlaten, en zich na Corinthen begeven, alwaer hy met het onderwijsen der kinderen, sijn broot winnen most: wanneer de Ingezetenen van sijn Rijck, zich op hem niet konnende wreecken, sijn Vrouwe Dione, en haer kleyne kinderen aen-viel, diese na veel onverdraeglijcke quellingen, ellendighlijck om den hals bracht, hackende voorts hun lichaem in kleyne stucken, deselve koockende, en voorts die gene, die daer niet van eeten willende, vervloeckende. Het overige des vleesch dedense tot hackzel maecken, en onder yeder Huys-gezin verdeelen. De gebeenten selve wierden in mortieren gestampt, en onder het koockzel vermenght. En maeckten alsoo droevige gerechten, van de onnosele, tot bittere wraeck over de schuldigen. 4. Dionisius

Lib. 12. Athen.

Van Theotecnus Bestierder van Antiochien, spreeckt *Eusebius* aldus.

5. Theotecnus. Theotecnus tot Antiochia gebooren, en Bestierder van de selve Stadt, was een wreet, bedrieghlijck en vuyl mensch, en van sijn benaminge ten hooghsten vervreemt. Dese, na dat hy ons Christenen swaerlijck bestreden, en de onse op alderhande wijse, als een deel goddeloose dieven, haestelijck uyt hun schuyl-plaetsen voort-getogen, voorts alles tot belasteringh van de selve, en om hen schuldigh te maecken, aen-gewent had; oock aen vele de werck-meester en oorsaeck van hunne dood geweest was. Heeft eyndelijck een Af-godt en Beelt van Jupiter der vriendschappen, dat is, die de vrientschappen bewerckt, op-gerecht, en door het zelve, door Tover-konst, valsche wonderheden voort-gebracht: En tot dessels dienst, over boose geheymenissen, vuyle in-wyingen, en schelmsche Soen-offeren bedacht, en te wege gebracht, dat de Duyvelsche voorseggingen, met de welcke hy sijn instellinge heeft op-gemaeckt, ter ooren van den Keyser gekomen zijn: Jae oock op dat door pluymstrijckeryen en vleyinge, hy te dieper in-gangh in het gemoet des Keysers mocht verkrijgen, den Duyvel tegens de Christenen op-geweckt: en geseght dat de Godt geboden had, dat sy deselve, als hem hatelijck zijnde, uyt de Stadt en Landt-palen, t'eenemael zouden spoeden te verdrijven. Hoewel (gaet hy voort) ter oorzaeck van dit Beelt, dat hy tot Antiochie had opgerecht, hy meende sijn saecken geluckichlijck te zullen konnen uyt-voeren, en hy nu alreets met de bestieringe van Maximinus begifticht was: Evenwel Licinius tot Antiochie gekomen zijnde, en ondersoeck over dese duyvelaryen gedaen, en de Priesters het onlanghs op-gerechte Beelt, toe-geweyt, swaerlijck doen geesselen hebben, en onderstaen op wat wijse, en met welcke decksselen van veynseryen, sy die duyvels-konsten hadden bewimpelt, soo verre dat sy, door de sware pijnigingen niets meer verbergen konden. Maer de gantsche geheymenissen geopenbaert, en de bedrieghlijckheyt en konsten van dien Godts-konstenaer aen-gewent, in het licht gebracht hebben, op dat hy een yeder zijn verdiende straffe mocht toe-voegen; heeft eerst Theotecnus zelve, en daer na al sijn gezellen in de boosheyt, na veel quellingen hen toe-gebracht, eyndelijck met de doodt gestraft.

Eusebius 9. Boeck.

6. Phicodemus. Themisto, was de dochter van de Oeantische Crito, op dese verliefde Philo, de Zoon van den Tyran Phicodemus. Dese versocht de Maget ten Huwelijck voor sijn zoon, maer haer Vader weygerde die te geven.

ven. Den Tyran hier over vergramt, neemt de zoonen van Crito wech, en geefze in het aenzien van de Vader en Moeder, aen de wilde dieren te verſlinden, en de Maget mede wech-rovende, volvoert in weerwil van Vader en Moeder het Huwelijck. Themiſto het leet dat haer aengedaen was ontveynſende, heeft een ſwaert onder haren rock verborgen, en haer Bruydegom in ſijn bedde (den hals treffende, ſoodanigh dat ſijn ſtemme niet eens gehoort wiert) vermoort. Zijnde dan deſe dingen aldus by den nacht heymelijck te wege gebracht, begeeft zich de deerne na de Zee-kant, alwaer ſy een ſcheepke gevonden heeft, en den wint tot voordeel gekregen hebbende, daer mede van landt geſtoocken is, varende alzoo alleenigh na een Grieckſche Stadt in Achaia, in de welcke een Tempel van Neptunus ſtondt, in de welcke ſy zich tot ſeeckerheyt begeven heeft. Phricodemus heeft ſijn anderen zoon, den broeder van den vermoorden Philo Heracon, geſonden, om de Eleenſeren de Maget af te eyſchen: dewelcke dezelve aen hem hebben overgelevert. Maer wanneer hy met haer in Zee ſtack, is'er een groot omweder op-geſtaen, dewelcke het ſchip tot Rhium in Achaia aen-gedreven heeft, alwaer twee Galeyen der Acarnanen, die groote vyandſchap met den Tyran voerden, aen-gekomen zijn, die het ſchip genomen, en na Acarnania gebracht hebben. Het gemeene volck der Acarnanen deſe zaeck vernomen hebbende, hebben Heracon dieſe overwonnen hadden, in handen van de Maget overgegeven. Den Tyran ſent een Geſantſchap aen haer, om ſijn zoon van haer weder te krijgen, dewelcke den ſelven belooft weder te geven, indien ſy haer Ouders eerſt weder ontfangen mocht. Phricodemus deſe haer beloften gelovende, ſent haer haer Ouders toe. Maer de Acarnanen hebben evenwel Heracon met ſeer bittere ſlagen om-gebracht. En eenige weynige dagen daer na, is Phricodemus mede van ſijn eygene borgers om-gebracht. Maer de inwoonders van Elice, zijn niet lange daer nae, met Stadt met al van de Zee, door ſtorm ontroert zijnde, over-ſtroomt, het welck de lieden toe-geſcheenen heeft, als of Neptunus ſulcks had gedaen uyt gramſchap, om dat ſy de Maget, die tot hem ootmoedighlijck om by-ſtant gekomen was, de vyanden hadden overgelevert.

Theat: Honſdorſi.

Childerick, die Theuderick om ſijn onbequaemheyt in een Klooſter geſteecken zijnde, in het Franſche Rijck op-gevolght is, heeft ſeer wreedelijck tegens de ſijne gewoet: en onder anderen een doorluchtigh man, 7. Childerick.

aen een pael doen binden, en met ſtocken ſlaen. Door welcke wreetheyt, hy het gemoedt van ſijn onderdanen ſoo ſeer tegens zich verbittert heeft, dat deſe, dewelcke hy ſoo miſhandelt had, wel haeſt een groote menichte gevonden heeft, die met hem tot ondergangh van den dwingelandt te ſamen geſwooren hebben, den welcken ſy, ſoo als hy van de Jacht quam, te ſamen met ſijn beſwangerde Vrouw Ulcis, door geleyde lagen gedoodt hebben.

Michael Ritius de Regibus Franc.

8. Altobello Altobello gedreven door een geweldige ſtaet-ſucht, en begeerte om Heerſchappy te voeren, ſonder zich met ſijn Rijck goederen te vergenoegen, als konden de ſelve ſonder macht geen luyſter hebben, taſt ſijn medeborgeren met den Oorlogh aen, en vermeeſtert de Stadt Tuderte, dewelcke anderſints Todij hiet, in het Hartogdom van Spoleto gelegen. Hy, dit te wege gebracht hebbende, rechte alle moetwil aen die hy bedencken konde, berooft en plondert al het platte landt in het ronde, ſonder yemandt aen te zien. Eyndelijck komt hem de Paus met ſijn Troepen op den hals, ſlaet hem en neemt hem gevangen. Soo haeſt als het volck daer kennis van had, loopt een yeder toe, om was het mooghlijck de beul van deſen landt-plaegh te zijn. Sy nemen hem eyndelijck, werpen hem in een gevangenis, waer na ſy hem geheel naeckt aen een pylaer op de marckt, in het openbaer binden, daerſe hem op een ſchrickelijcke wijſe handelde. De Moeders verwoet ter oorſaeck van het verlies van hunne kinderen, de Vrouwen vol bitterheyt, over het derven van hun Mannen, quamen als dolle raſernyen, deſen ellendigen aen-vallen, om zich yeder over het leet dat ſy van hem geleden hadden, op den werck-meeſter te wreecken. Handen, nagelen en tanden, konden niet genoegh hun plicht doen, om na de wijſe der verwoede honden, den gebonden Tyran van een te ſcheuren, die, daer hy in het midden van deſe raſernyen of Bacchanten ſtondt, met al ſijn bidden en ſmeecken niet anders vorderde, als dat hy hun ontſinde gramſchap te meer ontſtack, gedwongen eyndelijck, ziende dat al ſijn ſmeecken niet helpen konde, ſulcke woorden en bitterheden op deſe verwoede menichte uyt te ſpouwen, als hem de wanhoop en raſerny in den mont gaf. De Mannen, de Vaders, en Vrienden van die gene die hy wreedelijck doen dooden had, komen daer eyndelijck by, van de welcke hem eenige de oogen uyt het hooft gehaelt, en andere de borſt geopent, en het hart daer levende uyt-geruckt hebben, het welcke door het andere ingewandt gevolght wiert. Na ſijn

doodt

doodt hebben ſy ſijn lichaem van een geſcheurt, en in kleyne ſtucken geſneden, dewelcke men hier en daer tegen gout op-gewogen heeft. Waerlijck een ongelooflijcke wreetheyt, onder Chriſten menſchen, ten ware onſe tijden, getuygen van diergelijcke waren.

Leander, Beſchrijvingh van Italie.

Het was voor-heen de gewoonte in het Roomſche Rijck, dat de Keyſer of Roomſch Koninck, de Steden en Landtſchappen, hun Landt-vooghden en Rechters toe-ſchickten, om aldaer uyt name van het Rijck, geſag te voeren: en deſe wierden meeſtendeel uyt de Edelen, en andere voorname Mannen, der Landtſchappen verkooren, dewelcke ſomwijlen noch wel in hun bedieninge, andere onder zich ſtelden. Op deſe wijſe wierden oock de drie Dorpen van Switzerlandt, hun beſtierders toe-gevoegt. Deſe Overſten hadden in de beſtieringe van hun Landt-ſchappen, geen Commiſſien of Bevel-brieven, als dat ſy in de Recht-bancken het recht zouden ſpreecken. Maer deſe daer na hun geſagh miſbruyckende, wierden eyndelijck van de inwoonders verdreven, als geſeght zal worden. De Landt-vooght van Sijlvania of de Wout-plaetſen, ſtelde zich op deſe wijſe ſeer bitter tegens de ingezetenen aen, en plaeghde de inwoonders met veel overlaſt. Die van de andere plaetſen, deden niet beter, maer die van Ury en Sweyts, quamen tot ſulck een dwaeſheyt, dat ſy ſijn hoet op een ſtock, aen den wech ſtelde, en daer een dienaer by ſette, die al de voor-by gangers zouden dwingen, daer de muts voor te lichten. Maer een inwoonder Willem Tel genoemt, weygerde zulcx te doen: deſe by den Heer ontboden zijnde, wiert tot ſtraf van deſe ſijne moetwil (alzoo hy een vermaert ſchieter was) gelaſt een appel van ſijns kleynen zoons hooft af te ſchieten. Willem Tel weygerde ſulcx eenigen tijdt te doen, maer ziende dat hy daer aen moſt, ſchickte ſich na den noot, en wil van den dwingelandt: en was ſoo geluckigh dat hy den appel afſchoot, ſonder den jongen te raecken. Maer dewijl hy noch een pijle behalven dien eerſten, in ſijn rock had ſteecken, wiert hem gevraeght wat hy met dien meende te doen? waer op hy tot antwoort gaf, dat, indien hy met den eerſten ſchoot ſijn zoon getroffen had, hy met den tweede den Landt-vooght zou gevelt hebben. Over welck ſeggen hem den Land-voogt gevanckelijk in een ſchuyt geſet, en wech doen voeren heeft. Wanneer hy nu tuſſchen Ury en het dorp Brun gekomen was, geraeckte hy uyt de ſchuyt, en loopt door hooge en ongekende wegen den Heer

9. Willem Tel.

tegen, dien hy waerneemt, en met een schicht om verre geschoten heeft; Maer de inwoonders, door sulcke en andere onverdraghlijcke Zeden, hebben zedert dese Land-vooghden uyt de drie Dorpen uyt-gehouden.

Munsteri Cosmograph.

15. Cardinael Balv. Den Cardinael Balve, was de wreede uyt-voerder der beveelen van den Koninck Louis den Elfden. Hy had verschrickelijcke gevanckenissen gevonden, diemen als noch heden ten dage tot Parijs ziet. Namelijck koyen, met ysere haecken van binnen. Andere van hout, bedeckt met ysere plaeten, hebbende vijf voeten breet, en vijf of ses voeten in de hooghte. Hy deed oock een vuyl slagh van boeyens maecken, om de geboeyde daer op een verschrickelijcke wijse mede te plagen. Maer het geen men van den vinder van den Kooperen Stier leest, saghmen hier oock aen desen Werck-meester van wreetheden. Want hy is de eerste geweest die in dese koye is geslooten geworden, in de welcke hy veerthien geheele Jaren heeft huys-gehouden. Den Koninck selve had niet veel meer vryheyt, hoewel hy meester van sijn eygen wercken was: Want de vreese quelde hem sijn gewisse soodanigh, dat hy in duysent quellingen leefde, en zich soo vast in een van sijn Slooten op-sloot, dat gelijck Philippus de Commines seght, hy van meeninge was, daer noyt weder uyt te komen.

Philip. de Commines.

Het Achtste HOOFT-STUCK.

Eed-breucken.

1. Metius Suffetius. An Metius Suffetius seght *Florus* aldus. De Albanen sijn niet lange in trouwe gebleven. (Sijnde door de overwinning van Horatius op de drie Curiaty, in verwondt der Romeynen aen-genomen) van in den Fidenatischen Oorlogh, volgens het verdragh te hulp gesonden zijnde, hebben sy in het midden den uyt-komst verwacht. Maer de Roomsche Koninck loos zijnde, wanneer hy sagh datse zich na den vyand neygden, moedicht de sijne, gelijk of hy sulcks geboden had. Hier uyt ontstondt hoop voor onse Romeynen,

en

en vrese voor de vyanden, en alsoo is het bedrogh ydel geweest. De vyand dan overwonnen zijnde, heeft hy den Verbond-breecker Metius Suffetius, tusschen twee wagens gebonden, door snelle paerden van een doen trecken. En de Stadt Alba selve, hoewel de moeder stadt, evenwel een plaets van argunst zijnde, verwoest, na dat hy eerst al de Rijckdommen, en het volck selve, Hostilius tot Roma had overgebracht, t'eenemael op dat de vermaechschapte Stadt, niet verdorven, maer tot haer lichaem weder overgegaen mocht schijnen.

Florus.

De onvermoeyde en ongeruste Volckeren, die de Provincien van Sarmatia bewoonden: namen de wapenen aen, om de dwingelandye van 't Roomsche volck ter neder te werpen. Dese om desele chijnsbaer te maken, sonden den Burgermeester Lucius Pius tegens hen, die een groote Oorloghs macht tegens dese Barbaren te velde bracht. Veel Velt-slagen wierden gedaen, sonder evenwel de moedt der Sarmaten, die dapper in den Oorlogh, en tot ongemack gewent waren, konde temmen. Lucius Pius hen onder sijn macht, met geen gewelt konnende krijgen, versoeckt bestant van hen, die sulcks toe stonden; en keerde zich onder dies tot list. Hy maeckte zich met hen gemeensaem, hield gasteryen met hen, maeckte hen droncken met wijn, die hy hen dede drincken, en vand alzoo een gemackelijcken wegh, om dit volck te temmen, soo dat geheel Sarmatia sich onder de Roomsche Heerschappye quam te buygen. Lucius Pius komt daer op tot Rome, en eyschte Zegen-pralen, en de verdiende eer van sijn overwinninge. Maer den Raed in tegendeel, veroordeelt hem ter dood, en deed hem opentlijck het hooft af-slaen, om dat hy de vyanden door een snoode verradery overwonnen had. Op sijn Graf wiert dit geschrift gestelt: Hier leght Lucius Pius Burgermeester, die de Sarmaten, meer door snootheyt als geluck, overwonnen heeft, in Jaer 318. na de bouwingh van Rome: om dese misdaet wiert hy onthalst, soo als hy eyschte te Zegen-pralen. De Romeynen, nauwkeurig op hun krijgs-tucht, wilden niet als laste en snoode overwinnen, noch de vyanden temmen, met spijs en dranck op de tafel, maer met de wapenen in de handt. Maer heden gaet het onder onse werelt-dwingers aldus niet toe.

2. Lucius Pius.

Livius.

Cleomenes Koninck van Lacedemonie, bedroogh mede sijn vyanden door een snoode list. Hy maeckte met de Argiven een bestant van seven dagen

3. Cleomenes.

dagen: maer op den derden nacht, wanneer die van Argos in ſtille ruſt lagen, overvalt hy en doodt hen, ſchendende alſoo het geen onſchendbaer behoorde te zijn, voornamentlijck voor de Koningen. Sijn voorwendingh om dit ſnoode ſtuck een verwe te geven, was, dat hy wel van dagen, maer niet van nachten geſproocken had. Maer deſe trouwlooze en Eed-breuckige Vorſt, liet niet na, den verdienden loon van ſijn Bontbreucke te ontfangen: wanneer weder van hun zijde, de Argiven, hem op het onvoorſienſte by nacht quamen overvallen, en hem vervolgens, uyt hunne landt-palen dreven. Selfs de Vrouwen namen de wapenen aen, en keerden hem van de veſten van Argos. Cleomenes ontſint van zich door Vrouwen ſelfs overwonnen te zien, ſcheurt en ſnijt ſijn eygen lichaem en ſenuwen ontſtucken, en ſtierf ſoo noch al lacchende, als een recht ontzinnigh menſch als hy was.

Boitel.

4. Hermefroy. Waerlijck de beloften der Koningen, behooren voor al onſchendtbaer en vaſt te zijn. Deſe die van hun woort en trouwe een ſpeel-werck maken, ſijn wel hun ſtraffe waerdigh. Deſe zien wy onder andere in Hermefroy, Koninck der Lotharingers. Deſe had belooft de helft van ſijn Koninckrijck, Theodorick Koninck van Mets, volgens ſeecker verdragh, (daer ons de geſchichten geen lichts genoegh van beſchaffen) over te geven: Maer wanneer de tijdt der vervullinge daer was, en dat de leveringh geſchieden moſt, dreef Hermefroy den ſpot met ſijn beloften, en wilt van geen ſaeck minder. Dit haelden hem een langhduerigen Oorlogh op den hals, in de welcke Theodorick, door ſijn broeder Clotarius, Koninck van Soiſſons geſtut wierdt, dewelcke hem ſijn landt van Lotharingen (toen Thoringe genoemt) jammerlijck verwoeſten, en Hermefroy ſlagh leverden, in de welcke deſe onderlagh en vluchten moſt; latende ſulck een groote menichte van ſijn Lotharingers op het Velt, dat men ſeght dat een kleyne ſtroom, door de op-gehoopte lichamen, geſtopt wiert. Hermefroy ſelve, begaf zich in een ſterckte, daer hy wel haeſt van ſijn vyanden omcingelt wiert. Geduerende dit Belegh, vertrocken de overwinnende Koningen naer Mets, latende een Overſte om de Belegeringh voort te ſetten. Van daer ſonden ſy eenige verſekeringh aen Hermefroy, en bewogen den ſelven binnen Mets te komen; maer hy vand aldaer ſulcke ſnoode bedriegers als hy ſelve was: want terwijl ſy in onderhandelingh van vrede waren, en met malkanderen op de mueren van de Stadt gingen wandelen, nam Theodorick de gelegentheyt waer,

dat

A Houbraken fe

dat Hermefroy met sijn broeder Clotarius sprack, en wierp hem van de wal om laegh, dat hy stierf. *Paul Æmilius.*

De Keyser Claudius had sulck een liefde tot de waerheyt, wiens Tempel het Roomsche Pantseon vertoonde, en sulck een af-keer van de loogen, dat hy een Roomsch Raets-heer, om dat hy daer van overtuyght was, na de galge deed slepen, en daer aen op-hangen.

Het Negende HOOFT-STUCK.

Mishandelingh der Kinderen tegens hun Ouders.

DE snoode Tullia, dochter van den vromen Koninck van Rome, Servius Tullius, heeft sich niet ontzien, wanneer haer Vader, door de moort en heersch-lust, en genoeghzaem door haer aen-hitzingh, uyt het Raet-huys geworpen, en zoo gedoodt was: haer wagen daer haer voerman, haer het lichaem van haer doode Vader, soo als het op de straet (naderhant Vicus Sceleratus, of schelmsche wijck genoemt) geworpen lagh, toonde, daer over heen te jagen; en rijdende naer het Raet-huys, haer Man Tarquinius daer uyt te roepen, en eerst als Koninck te groeten. 1. Tullia.

Livius 1. Boeck.

Van dit grouwelijck stuck-wercks mach men den dichter *Ovidius* aldus hooren:

De Dochter rijdende te huyswaert op haer wagen,
Vloogh over straet vol trots en op geheven moet,
Als haer de Voerman wees, haer Vaders lijck verslagen,
Geworpen op de straet, gewentelt in sijn bloet:
Niet sonder droef getraen. Wat toeft gy, voert hem tegen
'd Ontsinde Vrouw, sla voort of wacht een arger loon,
Selfs over 't lichaem heen, wat's u daer aen-gelegen
'd Ontstelde vaders drijft, wy schricken voor geen doon.
't Stuck staet bekent, de straet, de schelmsche straet geheten;
Maeckt dat dit werck noyt zy, in eeuwigheyt vergeten.

P: Malleolus, na de getuygenis van *Livius*, is de eerste geweest die
2. Malleolus. sijn Moeder gedood hebbende, in een lederen sack genaeyt, en in de zee geworpen is. Vorders is dit de straf van Vader-moort geweest, dat de moorder met bloedige roeden gegeesselt, daer na met een hondt, haen, adder en aep, in een lederen sack genaeyt, en in de zee geworpen is.

3. Nero. Nero, hebbende sijn Moeder tot driemael toe gesocht met Venijn om te brengen; en bevindende dat sy met tegen-giften gewapent was, heeft de solderinge boven haer hooft soodanig doen los-maecken, datse by nacht op haer hooft vallen, en haer verpletteren zouden: Maer desen raet, door mede-bewusten niet bedeckt genoegh gehouden zijnde, heeft hy een sloopent schip bedacht, door wiens schip-breuck, of ten minste val van het verdeck, sy mede om-komen mocht. Maer dat gevaer is sy mede met swemmen ontkomen: het welcke als Nero vernomen had, heeft hy den Hopman Anicetus bevoolen sijn Moeder om te brengen, die eenige van de volvaerdichste tot zich genomen hebbende, zich na de Hoeve, waer heen zich Agrippina verborgen had, begeven, en het huys rontsom doen besetten heeft, terwijl hy de deur met gewelt op-breeckende, in de kamer met eenige moorders valt. Dese rontsom het bedde staende, en den Hopman sijn swaert treckende, heeft hem Agrippina haer buyck getoont, en versocht dat hy dat deel doorsteecken zou, het welcke zulck een schrick-dier gebaert had. Alsoo heeft sy het leven onder haer uyterste snicken ge-eyndicht.

Tacitus Lib. 14. Scieton Cap. 33. in vita Heronis.

4. Hartogh van Gelder. Adolph, zoon van den Hartogh Aernout van Gelder, om zich meester van sijns Vaders Heerschappye te maken, na dat hy de dochter van den Hartogh van Bourbon getrouwt had, heeft hy sijn Vader, op het vallen van den avond, in het koutste van den winter, bloots voets wech-gevoert, en in een snoode vuyle gevangenis geworpen. Hier uyt ontstont een swaren Oorlogh, tusschen den Hartogh van Cleef, van de welcke den Hartogh Aernout de suster had getrouwt; en desen Hartogh Adolph socht den twist van den Hartog van Bourgondie menichmael, doch te vergeefs, by te leggen. Eyndelijck hebben zich en Paus en de Keyser daer in gesteecken: en op groote straffe wiert den Hartogh van Bourgondie belast te wege te brengen, dat den Hartogh Aernout uyt de gevangenis verlost wiert; gelijck deselve oock daer over den Hartogh Adolph dede sommeren en manen, die het zelfde niet langer konde weygeren, om dat hy sagh dat soo veel groote Vorsten zich daer mede bemoeyden, en hy voor

de macht van den Hartogh bekommert was. Alsoo wiert eyndelijck den ouden Hartogh van Gelder, na den Hartogh van Bourgondie, als toen tot Doullens zijnde, gebracht. De Prins Adolph sijn zoon vertoonde zich mede aldaer, na voorgaende dagement: Alwaer in een volle vergaderingh, in de kamer van den Hartogh van Bourgondie, den ouden Hartogh sijn zoon den kamp aenbood; Maer den Hartogh van Bourgondie, ter oorsaeck van sijn vermaeghschappingh met den selven, wende alle middelen aen, om de saeck by te leggen: biedende den jongen aen den eernaem van Gouverneur van Bourgondie, dat hem het geheele landt van Gelder, met al desselfs in-komen zou behooren, behalven alleen de Stadt de Grave, die de Vader met een inkomen van ses duysent guldens s'Jaers, behouden zou, met den Titul van Hartogh, behoudende de zoon die van Momboir of Vooght. De Heer van Argenten seght in sijn Memorien en Gedenck-schriften, dat hy door den Hartogh van Bourgondie gebruyckt is geweest, om dit bericht den jongen Hartogh toe te brengen, die hem tot antwoort gaf: *Dat hy, liever als sulcx te doen, sijn Vader met het hooft voor uyt in een put, en sich selven daer na wilde werpen, als dit besluyt te volgen. Het was nu vier-en veertigh Jaren, dat sijn Vader was Hartog geweest: Het ware nu oock eens tijdt voor hem, drie duysent guldens s'Jaers wilde hy hem noch wel gaerne laten, op voorwaerden, dat hy sijn voet noyt weer in Gelderlandt sette.* Met veel andere onnatuerlijcke woorden meer. Den Hartogh van Bourgondie dese snoode antwoort van Adolph verstaen hebbende, was daer over seer gemoeyt, en wilde hem dwingen, om met sijn Vader te verdragen; maer als den Hartogh na het veroveren van Amiens, van Doullens na Hesdin vertrock, schoot dese Prins een Fransch gewaet aen, en maeckte sich heymelijck met sijn tween wech, na sijn landt toe. Soo als hy omtrent Namen over een brugge most gaen, daer men eenigen tol betalen most, alwaer hy een gulden voor sijn overgang gaf, waer uyt hy van een Priester bekent wiert, die hem den Tollenaer ontdeckte, dewelcke hem vast hielt en na Gendt toesandt, alwaer hy tot aen de doodt van den Hartogh van Bourgondie gevangen bleef. Sijn Vader den Hartogh Aernout, was seer over sijn gevangenis verblijdt; en om zich over de verongelijckingh die hy van hem ontfangen had te wreecken, resigneerde en stelde sijn Hartighdom in handen van den Hartogh van Bourgondie, om na sijn doodt het genot daer van te hebben: gelijck hy eenigen tijdt daer na gestorven is, naer wiens overlijden, den Hartogh van Bourgondie, het Hartighdom in besittinge. En desen ontaerden Zoon, in de gevangenis gehouden heeft. Verliesende de-

ſe alzoo met ſmarten , het geen hy met zoo veel ongodtzaligheden geſocht had.

Phil. Commin. en Jean Lepetit.

5. Snoode zoon tegen ſijn Vader.

Wy zullen hier noch een grouwſamen Zoon, doch van een gemeender ſlagh, hoewel door lichtige boosheyt by-voegen. Deſe verdrietigh over ſijns Vaders langh leven, en begeerigh ſijn goddelooſe handen in deſſelfs middelen te ſlaen, beſchuldight den ſelven van met een beeſt te doen gehad te hebben. De Vader wort daer over in de gevangenis geworpen, en vervolgens ter pijn-banck gebracht, op de welcke hy door de zwaere pijninge bekent heeft, het gene hy noyt gedaen noch gedacht hadde, gelijck hy het na het pijnigen altoos weder ontkende. Als nu de pijniginge hier op menichmael weder hervat wiert, heeft hy eyndelijck ront uyt geſeght: dat hy volkomen onſchuldigh was, doch echter liever ſterven wilde, als langer de pijne uyt-ſtaen. De Rechters vorders met ſeven valſche getuygen geſterckt, houden zich aen ſijn belijdenis en verwijſen hem, om levendigh verbrandt te worden. Hy naer het vyer gebracht wordende; betuyght en verklaert opentlijck voor al het volck dat hy de doodt onſchuldigh lijdt, dat hy van ſijn zoon, haeckende na ſijn goederen, valſchelijck aen-geklaeght is, en dat hem ſulck een onnatuerlijcke ſonde, noyt in gedachten gekomen is. Onder al welcke woorden hy ſijn ziele aen Godt bevoolen heeft. Na ſijn dood ſijn binnen den tijd van een maent, ſijn Rechters en al de ſeven valſche getuygen, ellendigh geſtorven; maer de ſnoode zoon heeft ſijn boos leven aen een verwaten ſtrop gehangen, dragende alzoo de ſtraffe, die hy door ſijn overdadige boosheyt te wel verdient had.

Het Thiende HOOFT-STUCK.

Ouders die hun Kinders verſlinden ende dooden.

Ier hebben wy een wreetheyt die alles te boven gaet, maer een die door een wreeder oorzaeck, namentlijck den honger aen-gedreven wort. Van de twee Moeders die in het belegh van Samariahun kinderen hebben vernielt, lezen wy in 't boeck der Koningen: Van een andere in die Gedenckwaerdige honger van Jeruſalem,

rusalem, die haer lieve zoon tot voetzel geslacht en bereyt heeft, hebben wy *Josephus en Eusebius* maer na te zien.

Seeckere Vrouwe, van de by-wooners over de Jordane, Maria genaemt, van een Vader wiens naem Eleazer was, uyt het dorp Bethezor, (welck woort, indien men het uyt-leght, huys van Hijssop beteeckent) voort-gekomen, in geslacht en grootheyt van middelen doorluchtigh, te samen met de overige menichte der menschen na Jerusalem, om haer leven te beschermen, gevlucht zijnde, wiert oock met de selve, door het eygen belegh gedruckt: En nademael de schelmsche Tyrannen, niet alleen andere middelen en goederen, diese uyt het overste vaste landt, van de Jordane, in de Stad gebracht had, maer oock op haer schatten hadden gerooft, en soose noch eenigh voetzel by der handt of verborgen had, de lijf-knechten dagelijcks in haer huys vallende, t'eenemael wech roofden: heeft om die oorsaeck de Vrouwe een bitter en swaer misnoegen aen-getast, niet nalatende met bittere schelt-woorden en vervloeckingen, dese roovers tot haer eygen verderf te tergen; maer als niemandt, of door gramschap aen-gestoocken, noch door medelijden bewogen, haer de dood wilde vergunnen, en echter noch elck te vergeefs, geduerighlijck nae spijse socht, sonder evenwel die te konnen vinden. En ondertusschen haer den honger met overdraeghlijcke quellingen het ingewandt en maeg door-liep, en desselfs brandende gewelt haer gemoet meer en meer ontstack, heeft sy de gramschap, te samen met den noot te rade nemende, tegen de nature selve stoutelijck aen-gestreeft. Sy dan nemende haer kint in haer handen (want sy had een kleynen jongen, die noch des moeders borsten soogh): *Kint seyde sy, ellendigh en ongeluckigh kint, voor wien zal ick u in dese beroerte van Oorlogh, honger en beroerte bewaren? indien wy onder de Heerschappye der Romeynen worden gebracht, soo zullen wy aldaer gedruckt onder het jock van slaverny, een ellendig leven leyden: maer ick geloove dat den honger de dienstbaerheyt wel voor-komen zal. Hier by komt een schaer van op-roerige Rovers, noch swaerder als beyde dese ellenden te verdragen: Wel aen dan mijn kint, zijt u Moeder tot spijse, en een woede voor de Rovers, en een spreeck-woort voor het gemeen menschelijck leven: Welcke saeck noch maer alleenigh, aen't Joodsche jammer schijnt te ontbreecken.* Als sy dit geseght had, heeft sy haer kint gedoot, en het selve gebraden hebbende, de helft daer van selfs gegeten, en het overige heymelijck bewaert. De Rovers korts daer nae aen-komende, en den reuck van het gebradene kint in den neus ontfangende, dreygden haer, indiense niet terstondt de spijse die sy vervaerdicht had, te voorschijn bracht, de dood. Sy daer op: *Het beste deel hebbe ick voor u lie-*

1. Joodsche Vrouw.

lieden gespaert, en toont haer met eenen het geen van haer gedoode wicht overgebleven was. Terstont bevingh hen een groote verschrickinge, en verbaestheydt des gemoedts, soo dat sy door het wreet aen-schouwen, als verstijft bleven staen. *Dit is, seyde sy voort mijn eygen kint, en mijn eygen bestaen, eet gy lieden slechts, ick hebbe albereets gegeten, en zijt niet vertsaegder en verwijsder als een Vrouw, noch barmhertiger als een Moeder.* Maer sy zijn bevende van schrick en vreese wech gegaen. Terstondt is de heele Stad met het gerucht van dit stuck wercks vervult, en een yeder zich het selfde voor oogen stellende, niet anders als ware het in sijn aenschouwen geschiet, wiert geheel en al met een verschrickinge bevangen.

Eusebius derde Boeck. 6. Hooft-stuck.

2. Calagurritanen.

Van de Calagurritanen, (een Stadt in Portugael, nu Cortez zoo ick oordeel) staet by *Valerius Maximus* aldus te lezen. Deser woeste hartneckigheyt, in een diergelijcke daet, is de verfoeyelijcke goddeloosheyt, der Calagurritanen noch te boven geklommen. Dewelcke op dat sy de volstandige assche van den gedooden Sertorius, met het te leur stellen, van het Belegh van Pompeius, hun trouw bewijsen zouden, om dat'er nu geen ander gedierte meer in hun Stadt overigh was: hun Vrouwen en kinderen, tot het gebruyck van een heylloose maeltijdt bekeert hebben; en op dat de gewapende Jonckheyt, te langer hun ingewanden, met hun ingewanden mochten onderhouden, hebben sy niet getwijffelt, de overblijffelen der doode leden te souten. Sou nu yemandt deselve in de slaghorder wel behoeven op te wecken, om voor de behoudenis van hun vrouwen en kinderen dapperlijck te strijden? waerlijck van sulck een vyand, stondt sulck een overste, meer straffe als overwinningh af te vorderen, om dat hy gestraft meer vryheyt, als roem overwonnen zijnde, heeft konnen toe-brengen, dat sy alle slagh van slangen en wilde dieren in vergelijckinge, met den naem van woedentheyt overtroffen heeft: want sulcke soete panden van het leven, hen liever als het leven selve zijn, die hebben de Calagurritanen tot een middagh en avontmael versterckt.

Val. Max. 7. Boeck.

3. Seeckere Vrouw.

In het Jaer 547. als Totila Italie verwoeste, heeft seeckere Vrouwe, van een onbekende naem, het vleesch van een door haer gedoode zoon, (gelijck geseght wort) verslonden.

Sabell.

Wan-

Wanneer die ſelve Totila Roma belegert had, is'er twee Jaren langh ſulck een hongers-noot in de Stadt geweeſt, dat een ſeecker Vader van veele kinderen, in het aenſien en tot verſchrickinge van veele, ſich van de brugge in den Tybur geworpen heeſt, vermanende ſijn zoonen, die hem ſpijſe af-vorderden, hem na te volgen. 4. Rooms Vader.

Honſdorfius.

In 't Jaer des Heeren 851. is'er door Duyts-landt ſoodanigen hongers-noot geweeſt, dat een Vader, die ſijn eygen zoon heeft willen eeten, gevonden zy. Deſen ten laetſten den oever van den Rhijn verlatende, is met ſijn Vrouw en jonge zoon, nae Turinger-landt, om aldaer een beter leven te vinden, vertrocken. Maer als hy op den wegh was, en den honger hem ten uyterſten drongh, heeft hy ſijn mes niet tegenſtaende ſijn vrouw zich daer tegen zette, den jongen op de ſtroot gezet, om hem daer mede te dooden: wanneer zich aenſtonts twee Wolven aen hem op-doen, die bezich waren aen een hard datſe gedood hadden, op te eeten. Hy derhalven de hand van het kint af-treckende, keert zich om de Wolven, dewelcke verjaeght zijnde, heeft hy met dit wilt, ſchoon rauw en onbereyt, ſijne en der ſijner honger geſtilt. 5. Thuringer.

Higibert Spec. Naurkerus, en andere.

Na dat Henricus de ſevende Roomſch Keyſer, door venijn hem in een gewyde Oſtie gegeven, tot Benevente om-gebracht was: heeft een groote hongers noot, drie geheele Jaren langh duerende, voornamentlijck in Bohemen en Polen, veel lieden aengedrongen, malkanderen te dooden, op dat de eene van des anders vleeſch leven mocht. Ja daer zijn Ouders gevonden, die hun kinderen, kinders die hun Ouders tot een ſchrickelijck voorbeelt, om-gebracht en gegeten hebben; veel hebben de lichamen van de galgen tot ſpijſe wech-geſtoolen: en den aen-val der Wolven, mede door den uyterſten honger woedende, hebben de boeren met geen geweer of wapenen, om niet van hen verſlonden te worden, konnen af-keeren. 6. Bohemers.

Chronijck van Polen.

Het

Het Elfde HOOFT-STUCK.

Verraders gestraft.

1. Tarpeia.

Anneer de Sabijnen de Stad Roma belegerde, heeft derzelver Koninck Tatius, Tarpeia de dochter van Sp: Tarpejus, die de bewaringe van 't Slot van Roma aen-bevoolen was, omgekocht, dat sy de vyanden toe-gangh tot het Slot zou geven, gaende buyten het selve als om water tot den Offer te halen. Maer de in-gelatene Sabijnen hebben haer onder een Bergh van wapenen verplettert, 't zy op dat de Sterckte zou schijnen met gewelt verovert te zijn, of om een voorbeelt van gestrafte verradery aen de werelt over te laten. Hier wort noch by-gevoeght, dat dewijl de Sabijnen gemeenlijck kostelijcke en swaare arm-ringen aen hun slincker armen en handen droegen, sy zouden tot een loon bedongen hebben, het geen sy aen hun slincker armen voerden, en dat alsoo de Sabijnen hun schilden, die mede tot hun slincker behoorden, de verraderesse souden hebben op-geladen.

Livius 1. Boeck.

2. Roomsche Jongelingen. Eenige Roomsche Edele Jongelingen, hadden een t'samen-sweeringe aengevangen, onder de welcke oock de zoonen van den Borgermeester Brutus waren, om de Koningen der Tarquijnen, die een weynigh tijds te vooren, door toe-doen van Brutus uyt-gedreven waren, weder by nacht toe-gangh in de Stadt te geven, en alzoo den Raed en het Vaderlandt aen hen te verraden. Maer als dit hun snoot besluyt, door een slave die Vindicius genoemt was, vernomen wiert, heeft die het selfde de Borgermeesters Junius Brutus, en P. Valerius aen-gebracht; die de Jongelingen op het onvoorsienste doen aen-tasten, en door hun eygene brieven aen de Tarquijnen geschreven zijnde, over-tuyght: vorders met roeden doen geesselen, en voorts als verraders onthalsen.

Ibidem.

3. Andronodorus, Na dat den Koninck Hieronimus van Syracuza gedood was, zijn Andronodorus en Themistius, van hun Vrouws uyt Koninckclijcke Stamme

zijn-

zijnde, op gemaeckt om nieuwigheden aen te vangen, en de dwinglandye aen sich te trecken. Andronodorus wiert door sijn Huys-vrouw Damarata, de dochter van den Koninck Hiero, en Themistius door de sijnen Harmonia genoemt, de dochter van Gelon, beyde trotse en hovaerdige Vrouwen, om sich de Koninckliicke macht te verkrijgen, op-gemaeckt. Maer als hun raet-slagen ondertusschen aen den dagh quamen, hebben de Ampt-lieden, met kennisse van de Oudste, desen Themistius en Andronodorus, zoo als sy op het Raet-huys quamen, om-gebracht. Zijnde van daer de saeck aen het ontroerde volck gebracht, en daer by verstaen, dat dese Koninckliicke Vrouwen, de oorsaeck van al den toelegh waren, is uyt een voorbarigh oordeel het vonnis gevelt; als datmen geen van de selve in het leven behoorden te houden, gelijck oock geen van het geslacht der Tyrannen sparen: Waer op van wegen de Ampt-lieden terstondt beulen gesonden zijn, die Damarata en Harmonia mede om-gebracht hebben. Daer was boven dien noch een andere dochter van Hiero, Heraclea genoemt, tot Syracuza, die in de selve beroerte, met twee jonge Maeghden hare dochters, van de Altaren af-geruckt, en ellendiglijck, hoewel gantsch ontschuldigh, gedood is geworden. Zijnde den aert en eygenschap van de gemeene menichte of slaefachtigh te dienen, of trotselijck te heerschen.

Livius 24. Boeck.

Cillicon Milezier, hebbende sijn Vaderlandt Miletum aen de Prienenseren overgelevert, is wel overvloediglijck, maer schandelijck rijck geworden. Tot Hamos daer dese ter woon was, was eenen Theagenes uyt Syrie gekomen, daer dese vleesch verkocht. Als Cillicon op seeckeren tijd by desen Theagenes quam, om vleesch van hem te koopen, gaf hem de vleesch-houwer, willende yets af-snijden, een end in de handt, maer dese in de plaets van het stuck vleesch, hackte den verrader sijn rechter handt af, seggende: met die handt zult gy altoos geen Steden meer verraden. 4. Cillicon.

Erasmus in Xiliad.

Wanneer Brennus Overste der Senonen, de Stadt Ephesen belegerde, heeft een Vrouw Demonica genoemt, uyt begeerte van sijn kostelijcke juweelen en hals-banden, de Stadt aen Brennus verraden. Maer Brennus daer binnen gekomen, heeft dese verraderesse met soo veel gouts bedeckt, dat sy daer onder versmoort wiert. 5. Demonica.

Theat. Histor.

6. Heradamon. Wanneer de Keyser Aurelianus voor de Stadt Tyana komende, de poorten van de selve voor sich gesllooten vand, seyde hy vergramt, dat hy niet eenen hondt in de Stadt zou laten leven. Door dit seggen kregen sijn krijgslieden hoop tot een rijcken buyt, en Heradamon Tyamenser, vresende met de andere om het leven te geraecken, heeft de Stadt verraden. Maer soo haest Aurelianus meester van de plaets was, heeft hy den verrader Heradamon doen dooden. Maer als nu het Krijgs-volck, volgens het seggen van den Keyser, de plonderinge van de Stadt eyschten, gaf hy hen tot antwoort: *Wel aen ick heb belooft, dat ick niet eenen hondt zou overlaten, gaet henen en slaetse al dood dien ghy vinden kondt.* Op dese wijse heeft hy te gelijck den verrader gestraft, en de gierige plonder-sucht, van sijn volck bedrogen.

Erasmus in sijn gedenck spreucken, 6 Boeck.

7. Keulsche Canonicken. In het Jaer 1260. heeft de Eerst Bisschop van Keulen te vergeefs getracht, van al haer Voor-rechten der geseyde Stadt te berooven, en sich t'eenemael te onder-werpen. Twee Canonicken voeden als-toen tot vermaeck van den Bisschop een jongen Leeuw op. Dese in grooten haet tegens den Borgemeester Herman Grijn ontsteecken, hebben, ontveynsende hun vyandschap, den selven ten eeten genodicht. Wanneer den Borgemeester ter maeltijdt quam, brengen hem de Canonicken naer het kot van den hongerigen Leeuw, en slooten hem onvoorsiens daer in, sluytende de deur achter hem toe, niet anders denckende, of het verhongerde beest, zou hem wel haest verslonden hebben. Maer de Borgemeester ziende het gevaer, windt met'er haest sijn slincker hand in sijn mantel, en steeckt die in de keel van den bespringenden Leeuw, terwijl hy met sijn rechterhandt een dagge vat, en het beest daer mede doodt, komende alzoo ongeschonden daer van: Maer de Canonicken terstondt gevangen zijnde, wierden aen een balck by de Munster kerck op-gehangen.

Munsterus. 3. Boeck.

8. Rooms Paus. In het Jaer 1539. heeft de Paus van Romen, eenige verwanten van den Koninck van Engelandt, met groote beloften op-gemaeckt, om hunnen Koninck, als zijnde een ketter, te dooden, willende het Rijck een ander over-dragen: Maer dese eed-verwanten ontdeckt zijnde, hebben het met de dood bekocht. Elders is breeder van dese en andere Engelsche verraderyen gesproocken.

Ten

Ten tijden van den Keyſer Ludovicus, zoon van Arnoud, wiert den Grave Aldebergh, Paltz-grave van Franckenlandt, over moorderye, in den perſoon van des Keyſers zoon begaen, aen-geklaeght. De Keyſer om daer ſtraffe over te doen, belegert het Slot Aldenborgh, daer den Grave op geweecken was: Maer de plaets was onwinbaer, en dienvolgende ſijn hoop kleyn, om ſijn vyand machtigh te worden; in-voegen om tot het eynde van ſijn begeerte te geraecken, hy ſich van Hotton Eerſt-biſſchop van Mentz diende. Deſe Prelaet gingh ſijn Neve den Grave aen-ſpreecken, en ſprack met hem van verdragh, als daer toe van den Keyſer gemachticht zijnde, en verſekerde hem onder eed, voor alle bedrogh, die hem zou konnen geſchieden, gelijck hy hem oock op hooge eeden ſwoer, wilde hy ſelve met den Keyſer komen handelen, hem weder ongedeert binnen ſijn Slot te leveren, indien den handel tot geen verdragh quam. De Grave geeft hem geloof, gaet met hem uyt, maer buyten zijnde, ſiet den Biſſchop na de Son, en ſeyde: dat de ſelve noch tijdts genoegh gaf om naer het Leger te gaen, en dat hy wel eerſt een weynigh met hem wilde ontbijten: Sy gaen dan weder binnen, en ontbeten hebbende weder uyt; maer komende by den Keyſer, wiert terſtondt van hem vaſt gehouden, en korts daer aen onthalſt. Den Biſſchop meende ſijn beloften gequeten te hebben, maer of het ſijn opperſte Rechter alſoo zal verſtaen, valt ſeer te twijffelen. 9. Hotton.

Bodin en la Republique.

Na dat de raſerny de Beemen op het bitterſte tegen Uratiſlaus hadden gewoet, namen ſy een kleyn kint van hen wech, het welcke ſy ſijn Neef den Prins Niceras toe-brachten, om daer mede na ſijn goetvinden, zijnde de Vader nu dood, te handelen. Deſe bewogen door de bloet-verwantſchap, en erkennende de veranderingh der menſchelijcke ſaken, gaf het kint den Grave van During in handen te bewaren. Deſen Grave anderſints voorheen een vrient van Uratiſlaus geweeſt zijnde, viel den ſelven nu af in ſijn geſlacht, en ſocht maer den nieuwen Prins, door een groot ſtuck wercks te verbinden. Deſe dan nam de gelegentheyt waer, dat het jonghske op den Eger op het ys liep ſpeelen, maeckende een gat in het ſelve, om daer viſch door te vangen, hy komende daer by, ſloeg met ſijn houwer het kint het hooft af, en wierp het ſelfde ſoo bloedigh voor de voeten van de Prins van Niceras. Maer de Prins van een beter in-borſt zijnde, konde deſe wreetheyt niet op-nemen, maer ſprack op ſtaende-voet het Vonnis tegen den Duringer uyt, hem belaſtende ſijn eygen dood te verkieſen, die de keuze van een ſtrop dede, by 10. Grave van Thuringer.

de welcke hy aen een boom dicht by Prage, die noch zijn naem draegt; sich selven op-hingh.

Æneas Sylvius, in sijn Historie van Bohemen.

11. Naiam. Naiam Neve van Cublay, Keyser of Cham van de Tartaren, hebbende vergeten de wetten der Nature, en misbruyckende de goetheyt van sijn Oom, die hem als Landt-vooght over verscheydene landen had gestelt, gevende hem in-komen genoegh, om een Koninckliicken staet te voeren, sonder gehouden te zijn, reeckeningh aen yemant te doen: liet sich door staet-sucht soo verre vervoeren, dat hy de wapenen tegens sijn Oom op-nam, en een Heyr van tachentich duysent mannen op de been bracht. Den Cham hier tegen bracht een andere Oorloghs-macht in de landen van Cambalu, daer hy sijn Hof hielt, in wapen, en gingh sijn Vyand daer mede aen-tasten. Het gevecht was bitter en woedende, maer Naiam eenichsints verrast zijnde, wiert geslagen, en hy selve gevangen. Cublay sijn Oom achtende het een slag van wreetheyt te zijn, met sulck een verrader medelijden te hebben, wilde hem doen dooden, maer niet voor sijn gesicht, als hebbende het hart en de oogen te teder, om sulcks te verdragen. Hy dan beveelt hem in een groot stuck laecken te packen, en alsoo te versticken, het welcke geschiede.

Camerarius.

12. Fransch Hopman. Carel Emanuel Hartogh van Savoyen, siende met den aenvangh van sijn Heerschappy, Vranckrijck in verdeelinge, sloegh eenige landen van de Kroon, aen de sijne gelegen, aen. Hy had oock wel een Jaer na malkanderen de Plaets-vooght van het Slot van Carmagnole gesocht op sijn zijde te krijgen; maer dese speelde dobbel-spel, nam met de eene handt gelt van den Hartogh, en met de ander schreef den handel aen sijn Koninck over, en bracht soo veel door dit tijdt-verlengh te wege, dat, hebbende alreets meer als vijf-en-twintigh duysent kroonen getrocken, hy sich naer het Hof begaf, sonder de plaets die den Hartogh bedongen had, evenwel over te leveren. Dewelcke siende zich van die zijde bedrogen, en Vranckrijck noch in den ouden stant van onrust, weder een tweeden aenslagh en toelegh op het selfde Slot aenvingh, om zich door middel van een Capiteyn (wiens naem uyt insichten verswegen wort) daer meester van te maecken: maer het werck uytkomende, was oorsaeck dat dese Hopman by den kop gevat, en als een verrader op-gehangen wiert.

Historie van Vranckrijck, de Mezeray.

Ter-

Terwijl den Hartogh van Nevers, en die van Savoye, omtrent het Montferrat yeder in de weer waren, had den Baron de La Roche Daulphinoys, groot medestander van den Savoyaert, en selfs sijn huys-genoot tot toe-vlucht, om dat hy hebbende een misdaet begaen, om het gerecht van Grenoble te ontgaen, sich selven in de armen van sijn Hoogheyt geworpen had, had een bysonder verstant met een ander Daulphinois, genoemt Magnac, die by den Raet van Vranckrijck eenige sijne saken vervolghde, tot nadeel van de Kroon van Vranckrijck: maer de brieven die hy aen La Roche schreef, onderschept zijnde, waren oorsaeck dat Magnac tot Fonteyn-bleau by den kop gevat, over gequetste Majesteyt veroordeelt, armen en beenen aen stucken geslagen, en soo levende op een radt gezet wiert. Den Baron de La Roche had het niet veel beter koop, die mede korts daer aen gevangen, in de Bastillie tot Parijs gebracht, en korts daer aen op de Greve opentlijck onthalst wiert. 13. La Roche.

Boitel.

De Heer van Vatan, een kleyne plaets in Berry, had wel soo veel moets, al des Konincks bevelen te verachten, en sich in staet van tegen-weer te stellen. Den Heer de La Salle wort met eenigh volck daer voor gesonden, die de plaets deed beschieten en beklimmen, zijnde daer in soo geluckigh, dat hy in de Stadt, en Magnas, Lieritenant van Vatan, in sijn handen geraeckte, die met een bijl het hooft af-geslagen wiert. Vorders geraeckte La Salle op het neder-hof van het Slot, en zou het zelve onder de voet geholpen hebben, indien Vatan sich niet ter discretie en believen van den Koninck en Koninginne Moeder, Maria de Medicis, had overgegeven. Aldus wort hy na Parijs gevoert, daer hem noch de Koninck noch de Koninginne oyt wilden sien, maer sijn Recht-saecken ten eersten dede op-maecken, volgens het welcke sijn vonnis gevelt, en hy op de plaets de Greve opentlijck onthalst geworden is. 14. De Heer van Vatan.

Boitel.

Het selfde was het lot van den Baron de Heurtevan, dewelcke ten tijden als de Marquis d'Ancre in Normandye was, om Guilleboeuf te versekeren, mede gevangen, en na Parijs gevoert wiert, alwaer men hem beschuldighde de wapenen tegens den Koninck gedragen, en groote vyandschap op de Grensen van Normandyen en Le Perche, geduerende den tweeden borgerlijcken Oorlogh, gepleeght te hebben. Op dese beschuldinge, doet het Hof van het Parlement sijn Proces en Pleydoye op-maken, en hy wort verwesen om onthalst te worden, op een Schavot tot 15. Baron de Heurtevan.

 dien.

dien eynde by la Croix du Tiroir op-gerecht. Om te verhinderen dat ſijn Vrienden, hem met gewelt het recht niet ontrocken, zandt de Koninck twee Vanen Voet-knechten, een van de Lijf-wacht, en de andere Switzers, die ſich in ordere om het ſtraf-toneel ſtelden. Den Baron noch een jongh Heer zijnde, was lange eer hy tot ſterven kon verſtaen, en men konde uyt ſijn jammerlijcke tael genoeghſaem af-nemen, hoe bitter hem de dood viel. En waerlijck een yeder had mededogen met ſijn jonge jaren, en veel tranen wierden om hem geſtort: maer alles was om niet, het Gerecht moſt voldaen worden, en alſoo bockte hy voor het ſwaert.

Idem.

16. Dina. Wy moeten dit Hooft-ſtuck met een Vrouwe beſluyten. In het Jaer 1651. in het begin van April, komt tot Coppenhaven, een ſeeckere Vrouwe die aldaer ſeer wel bekent was, ſich voor den Koninck ſtellen, verſoeckende ſijn Majeſteyt alleen te mogen ſpreecken, dewijl ſy naer haer voorgeven, yets ſonderlinghs voor te dragen had, het welcke den perſoon en welſtandt van den Koninck betrof. Op haer ernſtigh aen-houden wierden haer uyt de Voornaemſte van het Hof, eenige Commiſſariſſen toe-gevoeght, om het geen ſy in te brengen had, van haer te verſtaen: Wanneer ſy nu haer redenen zou beginnen, ſeyde ſy eerſt wie ſy ware, en vervolgens hoe ſy door den Hof-predicker Mr. Symons en ſijn Huyſvrouw, verſocht of verleyt wiert, om by den Rijcx Hof-meeſter Ulevelt te komen, die haer daer na tot ſijn luſt gebruyckt, en als ſijn by-zit onderhouden had. Het was dan vorders gebeurt, dat ſy onlanghs by hem te bedde leggende, des ſmorgens vroegh Me-vrouwe Ulevelt, voor ſijn koets gekomen was, dewelcke hem met'er haeſt in het geheym verhaelde, hoe ſy by Doctor Sperlingh was geweeſt, en hem de recepte of ordonnantie had gegeven, maer dat ſy zedert ſeer ontruſt, en oock daer van af-geraden was geweeſt, vreeſende dat den aen-ſlagh mocht ontdeckt, oock miſſchien het vergif in het glas geſien mocht worden: behalven dat ſy oock ſwarigheyt vand, in de middel om't ſelve den Koninck toe te brengen; gelijck mede, indien hy het zelfde terſtondt niet in-dronck, de ſaeck lichtelijck zou bekent mogen werden: ſoo dat ſy t'eenemael buyten raet was wat hen te doen ſtondt. Geduerende deſe redenen, had de Heer Ulevelt deſe ſijn by-zit Dina wel dicht verborgen gehouden, en ſijn Vrouw een hart en moet aen-geſproocken, om haer aen gevangene werck ten eynde te brengen, het overige zou hy ſelve wel beſorgen, en ſoo voort. En by aldien het vergif in acht of thien dagen geen werck dede, wilde hy het

het heymelijck in des Konincks wijn mengen.

Wanneer nu van dese saeck rapport en bericht aen den Koninck was gedaen, wilde die daer meerder blijck en bewijs van hebben, sprack Dina scherpelijck toe, vermengende dreygementen en beloften onder een, dat sy van alles goede verseeckeringh had te brengen, en daer voor beloont te worden, of dat sy voor hare tonge zou hebben te lijden. Sy alles belooft hebbende, wiert ondertusschen van het Hof, op 'sHeeren huys gevangen geleyt. Men vingh ondertusschen aen, heymelijck Ulevelt na te vorschen, dewelcke beducht dat'er yets op hem toe-geleght wiert, sijn gantsche huys-gesinde met wapenen dede verzien, en nacht en dagh wacht houden. Eyndelijck sandt hy selve een Memorie en geschrift aen den Koninck, in het welcke hy sijn Majesteyt waerschouwde, dat hem en sijn huys een groot gevaer over het hooft hingh, dewijl eenige van de Grooten een t'samen-sweeringh tegens hem gemaeckt hadden: van de welcke hy voornamelijck eenen Colon Walter noemde. De Koninck seer over soodanigen handel verwondert, sandt een van sijn Heeren naer Ulevelt, om hem te versoecken, dat hy dese Heeren die op den Koninck toe-leyden, sijn Majesteyt in geschrift wilde laten toe-komen, het welcke Ulevelt dede, denwelcken daer over een stercke lijf-wacht wiert aen geboden, maer hy sloeg die af. Des anderendaeghs wierdt Dina beneffens haer Moeder voor den Rijcx Secretaris Otto Kragge, den Slot Vooght van het Casteel Brokenhuysen en andere, onder-vraeght, alwaer sy seer ontroert zijnde, niet sprack als met een bevende stemme, en verbaesde lippen. Men gaf haer eenigh tegen-gift tegen het Venijn, en yets om af te drijven in, (gelijckse des daeghs te vooren, door toe-doen van Ulefelt, yets zou in-gekregen hebben) en wanneer dit haer nu af-gedreven was, bleef sy stantvastich by het gene sy voor-heen geseght had, voegende daer noch by, dat geseyde Ulefelt haer met gewelt en diere eeden had doen sweeren, niets van het geene sy sijn Vrouw, toen sy voor sijn bedde quam, had hooren zeggen, te openbaren. Daer op wiert Dina weder na haer gevangenis gebracht: Maer de voornoemde Colonel Walter wiert voor den Raet gedaeght, om op sijn aenklaght te antwoorden, dewelcke in een wijt-loopige Deductie sijn onnoselheyt betuyghde. Echter wiert versocht dat hy gevangen zou geleght worden; maer dewijl de selve een genaturalizeert Edelman was, hield men zich met sijn woorden te vreden: en den Hofmeester Ulefelt deed hem verseeckeringh doen van zich altoos in rechten te vertoonen. Ulefelt dede oock aenklacht tegen Anibal Zeestadt, onder Koninck van Noorwegen, als dat deselve weynigh wercks van des Ko-
nincks

nincks achtbaerheyt maeckte. Dese dan oock om eenige andere mishandelingen, wordt van sijn Staten en Bedieningen af-geset, al sijn goederen, (bestaende in een ongelooflijcke schat, Gebouwen, Juweelen, Gout, Silver, &c.) verbeurt verklaert; behoudende hy alleen daer van, soo veel als hem tot sijn levens onderhoudt noodigh was. Hem wiert toe-gelaten op een van sijn huysen in Noorwegen te woonen, maer verboden zich in eenigen Princen dienst te begeven. Een uyt-lander wiert in sijn plaets tot onder Koninck van Noorwegen gestelt. Maer heel anders liep het met dese Vrouw Dina af, dewelcke na eenige debatten en onderhandelingen, veroordeelt wiert om te moeten sterven; de reden daer van wort te rugge gehouden: Maer men wil dat sy zich seer veranderlijck in haer redenen had getoont, nu Mr. Symon en den Doctor Sperlingh beschuldigende, dan weder daer van afwijckende; ja selfs den Heer Ulefelt die sy voorheen aengeklaegt had, ontschuldigende: altoos soo veel is'er van, sy wiert op den 21. July des smorgens vroeg tot Coppenhaven, op het binnen Casteel, met geslootene poorten onthalst; haer lichaem is buyten de Stad aen de landt-straet in een kuyl gesteecken, en haer hooft daer neven op een pael geset.

Ondertusschen stondt het geschil tusschen den Heer Ulefelt, en den Colonel Walther noch open: naer verloop van eenige dagen, daeghde Walther den Heer Ulefelt, om op sommige stucken te komen antwoorden, maer dese in de plaets van te antwoorden, gaet met sijn Vrouw en twee dochters stillekens den 8. Augusti op een wagen sitten, en rijdt daer mede tot aen de plaets daer een Fregat lagh, met het welcke sy naer Hollandt gekomen zijn, van waerse naer eenigen tijdt, over Lubeeck nae Sweden getrocken zijn, gelijck twee Heeren, dewijl de Vrouw van Ulefelt mede mans kleederen aen-getogen had, elck van een pagie gevolght. Wanneerse tot Stockholm quamen, kregen sy van de Koningin van Sweden verlof, om sich in het Stift Bremen te mogen onthouden, daerse naer toe getogen zijn, maer komende tot Wismaer, hebben zich aldaer een goede wijl op-gehouden, berooft van Staet en Eer, gelijckze oock alzoo gestorven zijn. Wat het nu van de beschuldigingh van Dina zy, laten wy andere oordeelen.

Het Twaelfde HOOFT-STUCK.

Overſten door hun Krijghs-knechten gedoodt.

GAbriel Battory, Prins van Tranſſylvanie, vliedende de overwinnende wapenen van den Turck, verwachte met gedult dat Forgarſi hem uyt Hongaryen hulp mocht toe-brengen: Maer ſiende dat het ſelfde geenſints met ſijn hoop over een quam, ſand verſcheydene Bevel-hebbers, om nieuwe wervingen aen te ſtellen, na Tiinau en andere plaetſen. Maer den haet die hy ſich door ſijn gebreecken had op den hals gehaelt, was de oorſaeck, dat zich weynige onder ſijn Vanen begeven wilden; het welcke hem vol vermoeden maeckte, en verhinderde ſijn Oorloghs ſaecken, noch die van ſijn Staet yemand mede te deelen; alleen gaf hy ſijn gemeenſamen de genegentheyt die hy had, de Vrede van den Sandar Baſſa te ontfangen, te kennen, als mede de wille die hy had, den ſelven om hem te ſtillen, eenige ſterckten in handen te geven. Sijn vrienden ontrieden en miſpreſen dit beſtaen, en preſen hem aen eerder een eerlijcke doodt te ſterven, als ſulck een ſwaren mis-ſlagh te begaen. Hy dan zijnde in deſen uyterſten noot, vervolght van ſijn Vrienden, ſonder gelt, gehaet van het volck en van de ſijne, vaerdigh om in de handen van Bethlem Gabor te vallen, bad een van ſijn huyſgenooten hem te willen dooden; maer deſe wilde hem daer in geenſints te wille zijn. Maer des anderendaeghs, ſoo als hy de legeringe van ſijn Troepen gingh bezien, zittende bloodt in ſijnen wagen, met twee Edel-lieden verſelt, wiert hy van vijfthien ſijner Krijgsknechten, die zich in een laege hadden geleght, met een kogel gedood, en die hem verſelden gequetſt. Nae ſijn dood wiert Bethlem Gabor, door Sandar Baſſa tot Vorſt van Sevenbergen geſtelt. Elders is hier breeder van gehandelt. 1. Gabriel Battory.

Treur-Toneel 3. Deel.

Een Italiaens Krijgsman, van het Caſteel van Amiens wiert gehangen, 2.
alleen om dat hy een Apotheeckers jongen had gequetſt. De Marquis Franſch
d'Ancre zich over dit ſtrenge rechts-plegen ſeer gemoeyt vindende, ſandt Overſte.
ſijn Geheym-ſchrijver Louizi naer Amiens om de ſaeck nader te onder-

ſoecken ; een yeder , ſelfs de krijghs-knechten beſchuldighden Prouuille, Sergiant Major, als hebbende deſe bittere ſtraffe, over ſoo geringen ſaeck, doen uyt-voeren. De ſelve Heer de Prouuille, om zich ſelven te ſuyveren, begaf zich naer het Slot, en deed aldaer veel verſchooningen, om de ſaeck goet te maecken, en bad den Secretaris ſijn gunſt hier over, by den Marquis te verwerven, onder beloften van op een andermael zich matiger te dragen. Ondertuſſchen terwijl Prouuille met Loizi in geſpreck waren, wiert deſe laetſte door Migneux en Hagunicourt geroepen, om ter middaghmael in den Hof te gaen; ſy verſochten Prouuille mede van de parthye te zijn: maer deſe weygerde ſulcks, en hebbende zijn af-ſcheyt genomen, gingh uyt het Slot om weder na de Stadt zich te begeven. Hy zijnde in het af-gaen by de pont dolent, ontmoete hem eenen Alfonſo Italiaen, macker van den Soldaet die op-gehangen was, dewelcke hem aentaſte, en met twee doodelijcke ſteecken ter aerde velde, nemende voorts ſijn vlucht in het Caſteel, terwijl het Gerecht met het doode lichaem van Prouuille henen gingh. Sommige willen dat de Marquis kenniſſe van het werck zou hebben gehad: het is waer wanneer de ſelve de tijdingh daer van kreegh, dat hy had geſeght: *Ventre ſainct pol*, het is te veel, hy had hem maer een hou over de ooren behooren te geven, en een ſchennis aen te doen, en niet te dooden.

Boitel.

3. Op-roerige Boeren. Wy zullen by deſe woedende Krijgs-lieden, een deel op-loopende Boeren voegen, die menichmael in diergelijcken handel de ſoldaten niet veel toe-geven. In het Jaer 1517. zijn de Boeren in het Wandaliſche Marck-Graeſſchap, tegen den Adel en Geeſtelijcke, van de welcke ſy door onverdraeglijcke laſten en ſchattingen geplaeght wierden, ſoodanig datmen wil, dat ſy een menichte van tnegentig duyſent Land-lieden by een gebracht zouden hebben, die de huyſen en ſloten der Edelen aen-vallende, alles onder de voet wierpen, zelf al de Edelen die ſy krijgen konden, met veelderhande pijnigingе wreedelijck ter doodt brachten, welckers hoofden vervolgens af-ſneden, en op hun ſpieſen, tot een teecken van hun treffelijcke overwinninge, om-droegen. De Keyſer Maximilianus ſag deſen handel in het eerſte al een weynigh door de vingeren, om dat den Adel de Keyſerlijcke beveelen, hun onbillijcken handel ter quader trouwen voorwendeden: maer als deſe woedende menichte na haer aert en natueren in het woeden, noch maet noch regel raemde, en over al, ſelfs tegens de onnoſele woede: heeft de Keyſer alleen acht honderr van ſulcke krijghsknech-

knechten, die (als men seght) nae duyvel of na dood vragen, met eenige bende paerden, dit woedende grauw op den hals gesonden. Als dese krijghs-knechten een kleyn Stedeken in-genomen hadden, komen de Boeren als een wolck sprinck-hanen daer heen toe-gevlogen, en vertoonen zich in sulck een menichte, dat het Krijghs-volck vreesende, dat sy af-gehackte boomen, en op-gestapelt hout, rontsom de Stad in brandt, en het Stedeken daer door aen-steecken zeuden, meer uyt wanhoop, als vertrouwen van overwinningh, op hen uyt-gevallen is: maer daer sy alleen dachten door te breecken, brengen sy sulck een schrick onder dat gespuys, dat het selfde als soo veel schouwe Hasen, elck naer een goet heenkomen sagh, gevolght van de Krijgs-knechten, die met doodt-slaen soo veel wercks vonden, als sy af-mochten. Een over-groote menichte bleef hier en daer op het velt leggen: de andere die het ontvluchten, en daer na weder in handen geraeckten, hebben sy ten deelen levende van een geklooft, ten deelen aen speten geregen, ten deelen met heele koppels aen boomen op-gehangen, ten deelen levende in het vyer geworpen, en alsoo dese wreeden op-standt der Boeren, over-wreedelijck genoegh op de werckmeesters verhaelt.

Honsdorfius.

Het Derthiende HOOFT-STUCK.

Wreetheden.

DEse voorgaende Wreetheden brengen my noch eenige andere in gedachten, dewelcke my hier noch een af-deelinge waerdigh zijn: maer om niet al te verschrickelijck te zijn, zullen wy een bloedeloose woedentheyt voor-stellen, die echter in zich selven al veel bloet-vergieten te boven gaet, maer echter met een toe-val verselt is, dat genoegen veroorsaeckt.

Een seeckere Peccio in Lombardyen, voerde met een ander groot Edelman een bittere vyandschap. Beyde hadden sy begeerte genoegh, maer weynigh gelegentheyt om den een den anderen hun haet te doen gevoelen. Het geviel nu dat dese Peccio sijn tegen Parthye, hy alleen zijnde en rijdende op een Muyle, te gemoedt quam: De andere terstondt zijnde wel 1. Peccius.

verſelt, nemende deſe gelegentheyt waer, taſt ſijn vyand aen, en na dat hy hem de oogen verblint had, ſleept hem in ſijn huys, alwaer hy hem in een verborgene plaets, van alle kanten met dicke mueren beſet, en van alle licht, als alleen dat door een gat van bovenen in-viel, ontbloot, op-geſloten heeft, voedende den ellendigen aldaer, ſonder eenige aenſpraeck te genieten, met water en broodt, en dat noch ſpaerſaem genoegh; ſoo dat hy gelijck een beeſt, en na de wijſe der wilde beeſten gehouden, onbekent, ongehavent, verworpen en als levende begraven wiert.

Ondertuſſchen waren twee zoonen dewelcke hy hadde, ten alderhoogſten van wegen hun Vader bekommert en benauwt, niet wetende wat van hem geworden was: men onderſocht of niemandt hem geſien had, maer men heeft geen ſeeckerheyt van hem konnen vernemen; zijn Muyl-ezel evenwel wiert ſonder Ruyter, op eenige af-gelegene plaetſen gevonde te weyden, zijnde gelijck men wil, met bloet beſpat, waer uyt een ſeecker vermoeden ontſtont, dat hy gedood was. De zoonen van deſen ellendigen ouden Man hadden wel kenniſſe, dat haer Vader met twee gemeene lieden eenige vyandſchap had gevoert, (maer de rechte en ware vyand die het hen gedaen had, was hen onbekent,) en deſe meenden dat ſy hun Vader onvoorſiens aen-getaſt, en gedood hadden; oock ontbraecken der geen blijcken ſoo men docht, die het vermoeden konde ſmeden: immers ſoo veel brengen ſy daer door te wege, dat men de handt aen deſe lieden ſlogh. Wat veel? ſy worden voor het Gerecht geſleept, geondervraegt, en dewijl ſy niet ſeeckers voortbrachten, tot de pijn-banck verweſen: alwaer ſy door de ſware pijniginge overwonnen, een daet dewelcke de hunne niet was, beleden hebben, en het hielp hen niet, als ſe van de pijn-banck verloſt waren, volſtandelijck te loochenen het geen ſy door de ſmart beleden hadden: maer ſy worden ter ſtraffe gevordert, en beyde door aendringen van de aen-klagers, onthalſt. Als nu deſe onrechtvaerdighlijck Vader-lievende zoonen, hun Vaders moort ſchenen gewroocken te hebben, deelde ſy de naergelatene Goederen van den ſelven onder malkanderen, hebbende vorders weynigh gedachten of vermoeden meer van den ſelven, dewelcke ondertuſſchen als een doode onder de levende, een ellendigh leven leyde.

Ondertuſſchen komt deſe wreede huys-waert te ſterven, ſonder evenwel yets aen-gaende den gevangen ouden Man te beſtellen, of meer bekommernis voor deſſelfs verloſſinge, als ſijn eygen Saligheyt te dragen. Het gebeurde vorders dat achter de gevangenis van deſen ellendigen, yemandt van de bueren, een nieuw huys willende bouwen, terwijl ſy de

oude

oude gront-ſlagen uyt-halen, een ſtuck van de na-by-ſtaende wandt, daer de arme gevangen in beſlooten was, om verre quam te vallen. Wat veel? ſy vinden daer onverwacht een erbarmelijck monſter gelijck een menſch, wiens bleeck een doodts gelaet, loopende oogen, langen en ongehavenden baert, ongeredderde en op-ſtaende rouwe hayren, geſicht dat tegen dit nieuwe en ongewoone licht pinck-ooghde, meer een ſpoock als een menſch voorſtelden; wat wonder is 't indien de geheele Stad door deze nieuwigheyt op-gemaeckt, te ſamen liep? men ondervraeght hem en hy wort bekent, en wort aen ſijn huys en kinderen, die ſich daer over verwonderden, en ſulcx als ſchrick geveerte aennamen, weder herſtelt, die nu den tijd van geheele negenthien Jaren, in deſe droeve duyſtere gevangenis beſlooten was geweeſt. Soo veel is'er van, voor ſijn gevangenis was de man ſeer met de gicht gequelt, daer hy nu van verloſt zijnde, de reſt van ſijn leven geruſt door-bracht.

Den Hartogh van Limburgh ſonder kinderen geſtorven zijnde, vielen den Hartogh van Brabandt en den Grave van Gelderlandt, over de op-volginge aen het twiſten, drijvende een yeder ſijn ſaeck even hard, ſoo dat ſy ten laetſten het geſchil aen de wapenen moeſten hangen. Verſcheydene duytſche Vorſten ſochten deſe twee Princen te bevredigen, maer te vergeefs, ſy brachten twee Heyr legers te velde, brengen groote verwoeſtinge tegens malkanderen te wege, en dragen ſich als de alder bitterſte vyanden. Eyndelijck een ſware Velt ſlagh wort'er geſlagen, in de welcke den Grave van Gelder de nederlaegh kreegh, blyvende die van Brabant meeſter van het Velt en van de ſaeck. Den Biſſchop van Keulen die ſich in deſe gelegentheyt, als medeſtander van den Grave van Gelderlant had laten vinden, wiert gevangen genomen, en den Grave van Henegouwen, medeſtander van den Hartogh van Brabandt, hielt hem ſeven jaren langh in de gevangenis, ten eynde van welcken tijdt, Den Biſſchop op ſeeckere Voorwaerden (die beneffens de perſoonen verſwegen worden) in vryheyt geſtelt wiert. Deſen Biſſchop, om ſich op den Grave van den welcken hy, geduerende ſijn gevangenis, qualijck genoegh onthaelt was, te wreecken, verſocht op den ſelven dat hy hem tot in ſijn Biſdom by Keulen wilde geleyden, het welcke als geſchiede, deed hy den Grave door een troep Ruyters, die hy daer met voor-dacht geleght hadde, vaſt houden. Den Grave aldus ſonder voordacht, op goet vertrouwen van den Biſſchop gevangen zijnde, wordt door hem in een duyſtere gevangenis geſlooten, daer hy de reſt van ſijn leven, in de uyterſte ellende door-gebracht heeft; en ſijn Vyand om hem noch meerder te plagen, ſloot hem

2. Grave van Henegouwen.

in een ysere koye geheel met honigh besmeert, en sette hem soo in de son, daer hem de Byen-wespen en ander gewormte, op een seer wrede wijse plaeghden. Waerlijck dese wreetheyt schaemt sich voor de oogen van de gantsche werelt, en toont dat wy te vergeefs de Barbaren beschuldigen, daer sulck een woedentheyt in Christenen vallen kan.

Camerarius 1. Deel.

3. Tempeliers. Ten tijden van den Koninck van Vranckrijck, Philippus de Schoone, wiert'er een straf ondersoeck tegens de ordere van de Tempeliers geoefent. Den Paus Clemens bevorderde hunne dood, beschuldigende hen van Sodomie, ketteryen en t'samen-sweeringh tegens den Geestelijcken staet: Al de Hovelingen hingen den Koninck Philippus geduerighlijck aen 't oor, en om door hun verbeurde goederen sich te verrijcken, maeckten sich selfs tot valsche getuygen op, volgens de welcke zelfs Jacobus van Bourgondie, een Heer van groote af-komst, groot Meester van dese Ordere, gevangen, en door het Parlement ter dood veroordeelt is geworden. De straffe die hem op-geleyt wiert, was het Vyer, na dat hy swaerlijck gepijnicht was geweest, om hem te doen belijden, selfs het geen hy niet wist. Men deed hem op een straf-toneel klimmen, om van daer in het vyer geworpen te worden. Maer om hem sijn belijdingh voor het volck te dwingen te doen, heeft hem voor af de Scherp-rechter, de planten van sijn voeten gebrandt, maer hy bleef stantvastigh in het wederleggen, het geen hem de onverdraeglijke pijnigingen hadden afgeparst, in tegendeel bracht hy dese woorden voort: *Zijnde op het af-gaen van mijn leven, hebbe ick een groote sonde begaen, met te liegen: Neen, neen, ick loochenen mijn af gedrongene Belijdenissen. Ick wensche na de dood, en hebbe qualijck gedaen mijn Ordre t'onrecht te beschuldigen, om mijn leven te behouden. Dat de beul sijn Ampt doe, ick hebbe de waerheyt gesproocken, en Godt sal mijn onnoselheyt voor de oogen der gewisse, van mijn vyanden doen lichten.* Hy stont met groot gedult sijn straffe uyt: en benessens hem wiert de broeder van den Daulphin van Viennois, voorname van die Ordere om-gebracht, zijnde een Heer van een groote af-komst, die de werelt had verlaten (seght mijn Schrijver) om de Ordere der Tempeliers te volgen. Al de Tempeliers van die Ridderschap, wierden in alle gewesten gevangen, en tot de galge gedoempt, sonder dat yemandt eenige genade kon verkrijgen, hebbende den Paus en den Koninck van Vranckrijck tot weder-parthyen.

Guaguin, Paulus Æmelius en Papirius Masson.

In

In de Stadt Damaſcus in Syrie, had een Baſſas of Stede-houder van den Grooten Heer, ſijn dochter uyt-getrouwt, en willende haer een vereeringh voor haer vertreck, van een ſchoone blancke ſlaef doen, nam voor den ſelven te ontmannen, op dat hy haer alzoo, als kamerlingh mocht dienen, volgens het gebruyck der Grooten onder dat gebiet: Deſe ſlave kenniſſe van dit beſluyt gekregen hebbende, beſloot de uyt-werckinge daer van te verhinderen; wel wetende dat oock menichmael, die aldus bejaert zijnde, geſneden worden, van ſmarte komen te ſterven. Den ſlave dan beſloot eerder ſijn leven aen het woedende ſtael der dienaren van den Baſſa op te offeren, als deſe ſmaet en pijne uyt te ſtaen, willende ſijn meeſter dooden het koſte wat het wilde. Hy dan ſiende ſijn Heer, op den tweeden dagh der Bruyloft van ſijn Dochter, vermoeyt van danſſen en Ringſteecken, en daer over in ſlaep gevallen, (met behulp van den wijn, die hy ſelfs tegens hun Ordere gedroncken had) leggende op ſijn bedde uytgeſtreckt, begaf zich in ſijn kamer, en gaf hem met ſijn dagge verſcheydene ſteecken in de ſtroot, onder het welcke den Baſſa wacker wordende, ſijn volck te hulp riep, terwijl de ſlaef ſijn werck volvoerde, en ſijn Heer af-maeckte. De dienaers ondertuſſchen in komende, vonden hem aldus doende, en toe-vallende, hieuwen den ſlaef in duyſent ſtucken. 4. Boſſa van Syrie.

De Rijſen van den Heer van Villamont.

Arcopaphat was Stede houder van Somphoſi, Koninck der Tartaren, in de dalen van Tipomet, op de Perſiſche grenſen. Deſen Arcopaphat wetende dat eenige Roomſche Geeſtelijcken, een goet getal Tartaren van ſijn beſtieringe, tot het Chriſtendom hadden gebracht, viel deſe op het lijf, en binnen den tijdt van acht dagen vernielde over de vijf-en-twintig duyſent perſoonen van dit geweſt, die ſich hadden laten doopen. De tijdinge van dit wreede woede, quam haeſt aen de andere Chriſtenen van Perſie, deſe begaven zich om hulp by den Sophi van Perſie, die hen vijfthien duyſent Perſiſche krijghs-knechten, en drie duyſent Griecken tot onder-ſtandt gaf. Met deſe onder het beleyt van eenen Cabramon, het geberghte over getoogen zijnde, begoſten hun wapen-handel, tegens deſen wreeden Tyran aen te rechten, doende treffelijcke daden, en namen ſelfs in een Velt-ſlagh die ſy wonnen, den booſen Arcopaphat gevangen. Dieſe des ſmorgens daer aen, levende al de leden af-kapten, en alſoo wreedelijck deden ſterven, die ſoo wreedelijck met onnoſelen gehandelt had. 5. Arcopaphat.

Boitel.

Den

6. Morat Rays. Den vermaerden Zee-rover Morat Rays, ſchuymende de Middellantſe Zee, nam tuſſchen Monte Chriſto en Pianouſa een Franſch Schip, in het welcke onder veel andere, een braef Edelman uyt Provence, den Heer de Tourtoure genoemt, met ſijn zoon omtrent twaelf of derhien jaren oud, een ſchoone jongen, gevangen wiert. De Rover het Schip plonderende, bracht met ſchoone woorden en vleyeryen den jongen ſoo verre, dat hy zich Muſulman of Turcks zou laten maecken. De arme Vader in de uyterſte ſmart zijnde, over het verlies van ſijn lieve zoon, gaf zich aen het gewelt van wanhoop over, en wierp zich als raſende op den eerſten Turck die hy ontmoete, en vermoorden hem met een mes, dat hy by zich had, en zou in het moorden voort-gegaen hebben, indien hem de menichte der Rovers niet ter neder geſlagen hadden. Morat ten hooghſten over dit beſtaen vergramt, heeft, ſoo haeſt als hy aen Monte Chriſto aen landt quam, deſen Edelman, by-na half dood geſlagen zijnde, voor een kleyn vyer doen braden, ſoo lange tot dat hy dood was, zijnde als een hoen aen 't ſpit geſlooten. Wanneer daer na den Grooten Hartogh van Toſcanen ſijn macht na Barbaryen ſandt, heeft de Generael van de ſelve, het over-ſchot van deſen gebraden Heer, op den hoeck van een Rotſteen, aen Monte Chriſto, beneffens eenige kinderen, in het uyt-gebluſte vyer gevonden.

Deſelve.

Het Veerthiende HOOFT-STUCK.

Wreetheden van eenige Tyrannen.

WY hebben hier voor de ſtraf van eenige Tyrannen voor-geſtelt, hier zullen wy eenige uyt-ſteeckende wreetheden vertoonen, die wel behoorden voor te gaen, op dat'er de ſtraf met te meerder naedruck op volgen mocht: maer het is anders by onſe vergaderinge te pas gekomen.

1. Artaxerxes. De wreetheyt van Artaxerxes, in ſijn ſtraf met boots of ſchuyten aen Mithridates gepleeght, wordt hoogh geſtelt, dewelcke na de getuygenis van *Plutarchus*, duſdanigh geweeſt is. Hy ſloot hem tuſſchen twee kaſten of ſchuyten, ſoodanigh dat het hooft, de handen en de voeten daer uyt quamen, in welcken ſtaet hy hem ſpijſe dede geven, op dat hy des te

langer

langer leven zouden, bestaende meest in melck en honigh. Hy deed hem oock het aen-gesicht met honigh bestrijcken, en alsoo in de son setten, om door de hitte en het geswerm der Byen en vliegen, ten uytersten geplaeght te worden. Dewijl hy nu binnen dese kassen, oock de natuer ontlasten moest, en zich noch roeren noch bewegen konde, om sich te suyveren, ontstondt daer binnen korten tijdt een menichte van gewormte, waer door sijn lichaem levende op-gegeten wiert. Op dese wijse heeft Artaxerxes Muemon, Mithridates (om dat hy roemde, dat Cyrus van hem in den strijdt, al vluchtende was om-gebracht) door pijniginge van seventhien dagen, om-gebracht.

Plutarchus in het leven van Artaxerxes.

2. Aristobulus.

Wanneer Hyrcanus gestorven was, heeft Aristobulus het Vorstendom tot Jerusalem aen-genomen: het welcke als hy voornam in een Koninckrijck te veranderen, heeft hy de Kroon op-geset, en sijn andere broeders en Moeder, die over de Heerschappye twisten, in banden geworpen: maer Antigonus in jaren hem de naeste, heeft hy bemint, met gelijcke eer verheerlijckt. Ten laetsten heeft hy sijn Moeder door honger doen sterven: waer by hy noch de moort van Antigonus, door lasteringh aengedreven, gevoegt heeft. Want als dese, Aristobulus sieck zijnde, overwinnaer van een Velt-tocht weder quam, en op het Feest der Lover-hutte, seer heerlijck toe-gemaeckt, met sijn lijf-wachters in den Tempel gingh, hebben de lasteraers die saeck soodanigh uyt-geleght, dat hy met desen ongewoonen toestel en pracht, en om dat hy met soo veel krijgs-lieden verselt quam, gewisselijck yets tegens den Koninck sijn broeder voor had. Aristobulus dan sijn lijf-wachters op een duystere en onder-aertsche plaets bestelt hebbende, beveelt hen datse sijn broeder ongewapent zijnde, sparen, maer gewapent zijnde, om-brengen zouden. Hy sent oock boden aen Antigonus, en belast hem ongewapent by hem te komen: maer de vrouwe van Aristobulus, en die met haer tegens Antigonus in-gespannen waren, hebben den bode bewogen te seggen, dat sijn broeder, hebbende gehoort dat hy nieuwe wapenen aen-getogen had, van hem begeerde, dat hy gewapent sich wilde laten sien.

Antigonus dan geen quaet vermoeden hebbende, steeckt sich in sijn harnas, en gaet soo na sijn broeder; maer als hy by Stratons Toorn, aen die donckere plaets gekomen was, wort hy van de lijf-wachters van Aristobulus aen-gevallen en gedoodt.

Hy dan op dese wijse om-gebracht zijnde, is hem korts daer aen de

ſtraffe van ſijn Broeder-moort af-gevordert. Want als hy uyt ſijn bedorven in-gewant vaſt bloedt uyt-ſpoogh, is den dienaer, het ſelfde wech brengende, op de ſelve plaets daer Antigonus gedood, en die noch ſlibberigh van ſijn bloet was, gekomen te vallen, en het bloedt van ſijn Heer, met dat van ſijn Broeder vermenght, het welcke Ariſtobulus uyt het geroep van die ſulcx gezien hadden, vernemende, heeft hy al ſchreyende bekent, dat ſijn goddelooſe daden voor Godt niet konden verborgen blyven, en is geſtorven, na dat hy een Jaer geheerſcht had. Salome vorders, dewelcke oock Alexandra genoemt wort; heeft na de dood van haer man Ariſtobulus, ſijn broeders uyt de gevanckenis verloſt, en Janneas die oock Alexander geheeten wort, tot Koninck geſtelt. Dewelcke het Rijk aengenomen hebbende, een van ſijne broeders, die nieuwigheden in den ſin had, om doen brengen. Wanneer hy op een Feeſt-dag zullende offeren, na den Altaer op-klom, heeft hem het volck met Cederen tacken geworpen en geſcholden; door het welcke vergramt zijnde, heeft hy omtrent 6000. van het ſelve doen dooden: daer na met het oproerige volck gedurighlijck ſtrijdende, heeft hy binnen den tijdt van ſes Jaren, meer als vijftigh duyſent van de gemeente gedoodt. Wanneer hy een Stadt overwonnen en ingenomen had, in de welcke de voornaemſte der Joden gevlucht waren, heeft hy de ſelve na Jeruſalem gebracht, en van verre met ſijn Vrouwen een gaſterye houdende, met de hoogſte wreetheyt ter werelt acht hondert der ſelver doen aen het kruys nagelen, en hun Vrouwen en kinderen voor hun oogen, terwijl ſy noch leefden, doen vermoorden.

Hy eyndelijck uyt overdadigh drincken ſieck geworden zijnde, is drie geheele Jaren met de vierdendaeghſe Koorts geplaeght geweeſt, en is eyndelijck in het 27. Jaer van ſijn Rijck geſtorven.

Joſephus.

3. Ptolemeus Lathur. Ptolemeus Lathur, wanneer hy na een overwinninge op de Joden, en hunnen Koninck Johannes Alexander behaelt, ſijn verwoeſtingh wijt en breet had uyt-geſpreyt; heeft hy ſich eyndelijck na eenige Joodſche dorpen en gehuchten begeven: dewelcke vol Vrouwen en kinderen ziende, heeft hy ſijn krijghs-lieden belaſt, dat ſy deſelve dooden, in ſtucken ſnijden, en deſelve in ziedende keetels werpen zouden, op dat die gene, die uyt den ſtrijt ontkomen waren, ſulcx ziende, gelooven dat ſy menſchen vleeſch aten, en daer door te meer ſchrick voor hen hebben zouden.

Joſephus 13. Boeck.

Hero-

Herodes is niet alleen wreet, maer oock goddeloos geweest, als die soo veel duysent kinderen heeft om-gebracht, om een onnosele geboorte te verderven; maer sulcks is hem mis-luckt, en het quaet is hem op sijn eygen hals gekomen. 4. Herodus.

Vitold Hartogh van Littauwen, een wreet en bloet-gierigh mensch, had voor een gewoonte, die gene die hy voor had te doen sterven, in beeren huyden te doen naeyen, en soo de honden om versionden te worden, voor te werpen. Op den Velt-tocht had hy altoos sijnen boogh gereet en gespannen, om die gene die uyt sijn ordre gingh, onder de voet te schieten. Dese woedentheyt in hun Vorst, maeckte sulck een verschrickingh onder het volck, dat andersints woest genoegh, en den dood versmadend was, dat veele alleen, op sijn bevel, van selfs sonder eenigen beul, hun leven door Venijn of strop ge-eyndicht hebben. 5. Vitold Hartogh van Littauwen.

Honsdorfius.

Niet minder was de wreetheyt van Alexander Phæreus, die de menschen levende, met de aen-gesichten tegens malkanderen, dede begraven, anders in beeren en andere wreede dieren huyden genaeyt, en alsoo als in beesten verandert: de Jager om door-steken, en de honden om van hen versionden te worden, voor-gestelt heeft. De Speer waer mede hy sijnen Oom Polyphanes had gedood, heeft hy geheylight, en met een treffelijcke Kroon verciert, als sijnen Af-godt ge-offert. 6. Alexander Phæreus.

Cicer 2. de Officijs.

Ezzelino, die in eenige deelen van Italien, sijn Tyranny geoefent heeft, was gewoon de jongers te ontmannen, de Maeghden te schenden, de getrouwde Vrouwen de borsten af te snijden, de beswangerde den buyck te openen, en de vrucht in het vyer te werpen. Twaef duysent Paduanen die onder hen Oorloogden, heeft hy, hoorende den af-val van Padua, tot een toe om-gebracht. Hy in den strijt overwonnen zijnde, heeft de wonde, die hy in het gevecht ontfangen had, woedende op-geruckt, om soo wreedelijck als hy geleeft had, te sterven. 7. Ezzelino.

Sabell. 8. Boeck. 3. Hooft-stuck.

Hoe wreet en begeerigh naer menschen bloedt Tyberius mede geweest zy, getuygen menichte van Voorbeelden. Langh heeft een hooge Steen-rots, in het Eylandt Caprea, een ken-teecken van sijn bitterheydt ge- 8. Tiberius.

geweeſt, van dewelcke hy de veroordeelders ſelve ſag af werpen, dewelcke daer na de Zee-lieden, hier toe af-gevaerdicht, met riemen en ſtocken dood-ſloegen. Eens, alle maet van natuer te buyten gaende, heeft hy twintigh kinderen van veroordeelde, op een dagh gedood; onder de welcke eenige ſeer ſchoone dochters waren, dewelcke hy eerſt door de beulen dede ſchenden. Hy heeft oock een nieuw ſlagh van pijniginge bedacht, bindende eenige lieden het mannelijck lit toe, en hen dan over-vloedighlijck latende drincken, op dat alſoo de water-gangh op-geſtopt zijnde, de ellendige door onverdraghlijcke pijne en ſmarte quamen te ſterven. Door welcke wreetheyt hy eer een woedent dier, als menſch gelijck geworden zijnde, hy vorders ſijn eygen geſlacht niet geſpaert heeft, doende Tiberius en Druſus, ſoonen van Germanicus, die hy ſelve tot zoon aengenomen had, in de gevangenis van honger ſterven; ſoo dat Druſus gevonden wiert, ſijn hooft-kuſſen uyt noot, met de tanden verbeten te hebben.

Fulgoſ. 9. Boeck. 2. Hooft-ſtuck.

9. Commodus. De wreetheyt van Commodus tegens een yeder, of uyt valſche beſchuldiginge, of uyt vermoeden, of om hunne Rijckdommen en beſittingen, ſelfs om de glanſch van hun geſlacht, of uyt-ſteeckende geleertheyt, of roem van deught en dapperheyt, is onmatigh geweeſt. Hy heeft Chriſtina ſijn Vrouw gedood, en wredelijck tegens de Raets-heeren en ſijn verwanten gewoet. Een heeft hy ter dood doen brengen, om dat hy het leven van Caligula, door Suetonius beſchreven, gelezen had. Somwijlen oock, wanneer hy yemandt met een vetten dicken buyck ſagh, beval hy die met eenen ſlagh van een te houwen, op dat hy met vermaeck het ingewant daer heen mocht zien rollen. Van ſijn eygen eynde, als die door Lætus, Hopman van ſijn lijf-wacht, en ſijn by-zit Maria gewurgt wiert, is elders geſproocken.

Deſelve.

10. Caligula. Van Nero Caligula, en andere Roomſche grouwel-dieren, hebben wy elders gehandelt. Maer van Auguſtus ſachtmoedigheyt tegen Vedius Pollio, en ſijn wreet bevel, zullen wy dit hier by brengen. Deſe Keyſer by den ſelven Pollio ten eeten zijnde, geviel het dat een knecht een Criſtallijne vat quam te breecken. Pollio hier over verſtoort, beval den ſlaef in de Vyver, tot voetzel van de Murenen (een Viſch daer de oude veel af hielden, Pricken of Lampreyen zoo men meent) te werpen: maer de

knaep de handen der gener die hem af wilden werpen, ontkomende, wierp zich voor de voeten van Augustus, en bad alleenich dat men hem, met een anderen dood mocht straffen. Augustus sijn misdaet en de soort van sterven verstaende, belast den knecht te ontbinden, en heeft met een rijske al de Cristallijne Vaten van Pollio in stucken geslagen, en den Vyver doen bederven: seggende tegen desen wreden, dat hy sulcks dede om hem alle gelegentheyt van ontsteltenis, en wreetheyt te oefenen, te benemen, en alsoo te gelijck te kennen gevende, dat het leven van een mensch waerdiger als al de Vaten des werelts was.

Erasmus in sijn Spreucken.

Parisates de Moeder van Cyrus de jonger, was de uyt-steeckentste Vrouwe in wreetheyt, omtrent het pijniginge der menschelijcke lichamen, die de Sonne gesien had. Cares roemende dat Cyrus door hem gedood was, heeft sy de beulen over-gelevert, en thien dagen langh doen pijnigen, daer na de oogen doen uyt-steecken, voorts gesmolten koper in de ooren doen gieten, en alzoo wreedelijck dooden. Mesabates den ontmanden van Artaxerxes, heeft sy mede de beulen in handen gestelt, levende doen villen, en het lichaem schuyns-wijs aen drie kruycen, met het vel daer onder doen hechten. Dese heeft oock Artaxerxes geraden, Mithridates op die wijse, als hier voor-gestelt is, om te brengen. 11. Parisates.

Plutarchus in Artaxerxes.

Macrinus, diese om sijn wreetheyt Macellinus of slachter noemden, was gewoon levende menschen aen de doode vast te maecken, tot dat sy door de wormen en stanck dood bleven, volgende hier in het voorbeelt van Mezentius, daer Virgilius van singht: 12. Macrinus.

De levende en de doôn wist hy op een te ramen,
En bant hen mond aen mond, en hand op hand te samen,
Tot dat door 't ongediert, de stanck en vuyle dracht,
't Ellendigh schepzel was verbeten en versmacht.

Tryzus willende alle gelegentheydt van t'samen-sweeringe tegens hun voorkomen, leyde de Inwoonders van sijn gebiet een Wet op, dat niemandt met een anderen, of in het heymelijck, of in het openbaer eenige aenspraeck zou houden. Sy evenwel den dwingelandt bedriegende, gaven malkanderen met wijse en gebaer hun meyning te kennen. Het welc- 13. Tryzus.

ke den Tyran oock willende beletten, zijn de borgers op de marckt by een gekomen, en hebben hunne ſmart met onderlinge tranen te kennen gegeven. Om welcke vryheyt der oogen mede wegh te nemen, begeeft ſich den Tryzus, met ſijn lijf-wachters na de marckt; maer de Borgers den dwingelandt ziende, vallen, bewogen door een gerechtige wreeck-luſt, de lijf-wachten aen, ontnemen hun geweer, en brengen den wreeden Tyran daer mede om den hals.

Ælianus de Varia Hiſtoria Lib. 14.

14. Novella Carara. Novello van Carrara, Heer van Padua, aen-geſtoocken door een onverſadelijcke begeerte van grooter macht, heeft Wilhem Scaliger, Heer van Veronna en Vincenza, anders ſijn gemeenſamen Vrient, door Venijn om-gebracht: en op dat hy de begeerde Heerſchappy van Verona veylighlijck mocht genieten, oock deſſelfs Zoonen Anthony en Bruno, door verradery in ſijn gewelt gebracht zijnde, mede doen dooden. By deſe ſtucken, heeft hy noch andere booſheden gevoeght. Want als hy in de Stadt Vincenza, op een eerlijcke borgers dochter verlieft zijnde, deſelve met gemoede tot ſijn wil niet konde krijgen, heeft hy de Maget met gewelt uyt haers Vaders huys doen halen, ſmadelijck geſchonden, twee dagen daer aen, de dochter in kleyne ſtucken doen ſnijden, en de ſelve den Vader alzoo in een mande te huys geſonden. Deſe heeft dit overwreet beſtaen den Raet te kennen gegeven, dewelcke het gekapte en verdeelde lichaem, den Staet van Venetien toe-geſonden, en ſich ſelven aen de beſcherminge van die Republijck over gegeven heeft. Waer over den Raet van Venetien, de voorſtandt van die van Vincenza aen-nemende, Carrario met openbaren Oorlogh aen-taſt, binnen Padua belegert, tot overgeven dwinght, en met beyde ſijn zoonen Franciſcus en Wilhelmus, wurgen doet.

Fulgoſ.

15. Monte Feltri. Otho Anthonio, Grave van Monte Feltri, en Vorſt van Urbino, heeft een jongen, denwelcken hy in ſijn kamer-dienſt gebruyckte, in een geharſt en geſwavelt lijn-waet-kleet doen winden, en alzoo als een Fackel aen-ſteecken, alleen, om dat hy hem op een beſtelde en belaſte uure, niet op-geweckt had.

Deſelve.

16. Pieter Candiano. Peter Candiano, Hartogh van Venetien, ſijn wettige Heerſchappy in een dwingelandy verkeerende, heeft ſich ſelven en ſijne kinderen hun onder-

dergangh te wege gebracht. Want het volck haer vryheyt te wel gedenckende, heeft ſijn huys in den brandt geſtoocken; den dwingelandt daer uyt gehaelt, daer uyt-gehaelt zijnde, gedoodt, en ſijn jongen Zoon aen de borſt van de minne, om-gebracht. Welckers beyde lichamen, by de vleeſch Halle, de honden voor-geworpen zijn.

Sabel. 9. Boeck.

17. Fortibracius.

Nicolaus Fortibrachius, voerde over al by zich een ſtom menſch, met ſtroppen en touwen geladen, als hy nu yemandt die hem tegen quam, verdient of onverdient, wilde op-gehangen hebben, wees hy die den ſtommen aen, en brengende ſijn gekromden vinger aen ſijn neus, gaf daer mede te kennen, dat hy die aen-packen zou, die daer op den ellendigen een ſtrop om den hals wierp, en aen den naeſten boom op-hingh.

Honſdorſius.

18. Riccio Monte-claro.

Riccius Monte-claro, wanneer hy yemandt wilde dooden, groete die beleefdelijck, nodighde hem tot drincken, en vraeghde hoe veel taerten die met hem eeten, en hoe veel kroesjes drincken wilde? na welck getal hy den ſelven, al boertende met ſoo veel wonden dede om-brengen.

Deſelve.

19. Baſilius.

Baſilius Keyſer tot Conſtantinopolen, de Bulgaren onder het geleyde van Nicephorus, Uranus over-wonnen hebbende, heeft tot een nieuw Voorbeelt van wreetheyt, om de andere een ſchrick aen te jagen, vijfthien duyſent gevangene krijghs-lieden de oogen doen uyt-ſteecken, en in yeder Hopmanſchap, een met een oogh gelaten, die een wech-wijſer voor de anderen naer hun huys zou zijn.

Cronic. Phil.

29. Grave van Manſvelt.

De wreetheyt van Gerard Grave van Manſvelt, is oock overdadig geweeſt, met de welcke hy tegen het Klooſter Sittenwagh, van de ordere der Ciſtercienſen gewoet heeft: Want hy heeft het ſelfde niet alleen tot de grondt toe verwoeſt, maer oock den Abt aen een ſtaeck gebonden, aen beyde zijde gloeyende kolen geleght, en alzoo gebraden: oock de andere Monnicken met ſware pijnigingen alle gedood: alleen om die oorſaeck, om dat ſy Frederick Marck-graef van Meyſſen, tegen den welcken

ken hy vyandschap voerde, ter herberge hadden ontfangen, sonder dat het de ellendigen helpen konde, dat sy den Marck-graef, met een gewapende Oorloghs macht aen-komende, geensints buyten hun dack hadden konnen houden.

Crantzius 9. Boeck, 33. Cap.

21. Paus Gregorius. De Paus Gregorius de VII. die voorheen Hildebrant genoemt was, een bedrieger en duyvelsche Tovenaer, wiens schelmeryen en boosheden, niemandt sonder verschricken en grouwelen zou konnen verhalen, heeft door een ongehoorde Tyranny, sich in het Pausdom in-gedrongen, nae dat hy acht Pausen met Venijn had om-gebracht. Het leven van den Keyser Henricus heeft hy op verscheydene wijse belaeght, den welcken hy oock, sonder eenige oorsaeck van sijnen Stoel gestooten heeft. Eyndelijck heeft de Keyser in het Jaer 1083. na dat hy de lagen, die hem de Paus had geleght, door de Goddelijcke hulp ontkomen was, den Paus selve van den Stoel geholpen, en gedwongen in ballinghschap sijn leven jammerlijck te eyndigen, die door het swaert, den honger, vergift en andere wijse van moorden, ontallijcke menschen in het graf geholpen had.

Barus leven der Pausen.

22. Paus Innocentius. Innocentius de VII. de 147. Paus heeft alles door beroerte en onrust overhoop geholpen, en elf Gesanten van de Romeynen, biddende uyt name der Borgeren, dat hy de vryheyt weder aen het Vaderlandt herstellen, de schadelijcke schalck-wijsheyt wech nemen, de Oorlogen uyt blusschen, de beroerte stillen, en de scheuringen heelen wilden, terstont doen dooden, en uyt de vensteren werpen, daer by voegende, datmen de scheuringe op geen andere wijse wech-nemen konde: door welcke bittere verongelijckinge de Borgers bewogen zijnde, door behulp van den Koninck van Apulie, de wapenen tegen den Paus en de Cardinalen opgenomen hebben. Maer als de selve nu vluchte, hebben sy hun gramschap tegen de Hovelingen gekeert, en der selver goederen, voor het meeste gedeelte wech-gerooft.

23. Paus Bonifatius. Bonifacius de achtste, vol hooghmoet en Staet-sucht zijnde, heeft eenige uyt-gesonden, die by nacht hun stem alzoo in de kamer van den goeden Paus Cælestinus wisten te senden, en den selven te vermanen, indien hy wilde Saligh worden, dat hy sijn Pauselijcken standt most af-leggen, dat den goeden Vader niet alleen van den Stoel af-raeckte, maer oock als

een boosſwicht in een eeuwige gevanckenis geworpen wiert; alwaer hy hem door quellingen en hart-ſeer heeft doen ſterven. Hy aldus dan tot het Pausdom geraeckt zijnde, heeft een overgroote wreetheyt tegen de Gibellijnen of Keyſers-geſinde geoefent. Wanneer hy met den blixem van ſijnen Ban, tegens den Koninck Philippus van Vranckrijck begoſt te woeden, en hem ſijn Rijck te benemen, en den Roomſchen Stoel aen te nayen trachte: is de Koninck ſijn bedriegeryen voor-gekomen, en heeft den vinder ſelve aen-getaſt, gevangen geleght, en in de gevangenis doen dooden. Een nieuw en ongemeen, echter rechtveerdigh voorbeelt omtrent een Paus plegende.

Clemens de VIII. heeft mede den Stoel met openbaer gewelt ingenomen, en terwijl hy gewapent tuſſchen de Keyſerſche en Franſche ſtondt, is Roma van de Keyſerſche ingenomen: maer de Paus ſelve, hebbende veel ſmaet en verachtinge moeten uyt-ſtaen, is door den Keyſer in ſijn oude waerdigheyt herſtelt. Maer als deſe daer na bezich was, op het hevichſte de on-Roomſche, geſeyd Lutherianen, te vervolgen, is hy door een ongehoorde dood van vergiftigen, namentlijck door ſtanck van Fackels, om-gebracht. Andere ſeggen dat hy van de luyſen gegeten, of van de luys-ſieckte geſtorven zou zijn. Andere van een ſinckingh. 14. Paus Clemens.

Honſdorſius in quintum præceptum.

Het Vijfthiende HOOFT-STUCK.

Uyt-werckzels van Vorſtelijcke gramſchap.

TEr oorſaeck van de gramſchap van Cumanus, Stadt-houder over de Joden, zijn twintigh duyſent van dat volck om het leven geraeckt. Want als op den hoogen Vier-dagh van het Paſcha, de Joden in een groote menichte, naer hun gewoote tot den Tempel quamen, en de Stede-houder gewapent krijghs-volck, om alle op-roer voor te komen, in de galderyen des Tempels beſtelt had, heeft op den vierden dagh van het Feeſt, een van die krijghs-knechten, opentlijck ſijn ſchaemtich lit vertoont. Wanneer zich het volck over deſe godlooſheyt ſeer geergert vand, en eenige ſchelt-woor- 1. Cumanus.

den uytende, is Cumanus daer over soo vergramt geworden, dat hy sijn geheele Leger in het Slot Antonia by een bracht, op welck gesicht de menichte soodanigh verschrickte, dat een yeder zich op de vlucht begaf: maer door de engte der uyt-gangen, zijnder omtrent de twintigh duysent vertreden geworden.

Theat. Histo.

2. Calojohannes, Calojohannes Conmenus, Keyser tot Constantinopolen, zullende Antiochia, welcke hy van den Prins Raymond gekocht had, in-nemen, wort daer in van den Bisschop van Gabul verhindert; waer door vergramt, hy geheel Syria verwoest, en de Voor-steden van Antiochia sijn volck ten besten gegeven heeft, van welcke woedende gramschap, hy oock de straffe gedragen heeft: want als hy in het weder keeren, tot aen de Grensen van Cilicia gekomen was, heeft hy door een wonderlijcke dood, sijn leven ge-eyndicht, zijnde sijn handt aen sijn kleynste vinger, door het vallen van een vergiftige pijle, den welcken een wilt zwijn, door hem gewont, door haer toe-schieten, beneffens veel andere, uyt sijn pijl-koocker had uyt-geschut, lichtelijck gequetst, en het Venijn door al de deelen van sijn lichaem door-gedrongen.

Nicetas Choniata in Annalibus.

3. Constantinus. Als Constantinus de Groote, Licinius over-wonnen hebbende, alleen nu met sijn Zoonen het Keyser-rijck besat; wiert hy door trotsheyt te met wreeder en wreeder. Eerstelijck heeft hy sijns Susters Zoon, een jongelingh van treffelijcke deughden, gedood: en daer na sijn eygen zoon Crispus, die hy by Minervia had, door aen-raden van sijn Vrouw Fausta, (als men wil) bevoolen te dooden. Daer na heeft hy sijn Vrouw Fausta, in een heele bat-stove geworpen, en alzoo om-gebracht; als sijn Moeder Helena hem uyt te groote droefheyt, over de dood van haer Neve, seer bestrafte: Vorders heeft hy veel van sijne vrienden gedood. Als hy aldus met veel boosheden te werck gingh, hoewel hy anders veel deugden des gemoedts bezat, is hy door Gods hand met Laserye geslagen, en door den Paus Silvester, te samen met sijn Moeder en veel andere, tot het Christen Geloof gebracht, en gedoopt; en heeft zedert al zijn yver tot het voort-planten van de Kerck besteet, zijnde te recht van een Wolf een Schaep geworden.

Zonaras.

Uyt het bevel van den Keyser Theodosius, het welcke hy door enekele

kele gramſchap had doen verkondigen , zijn die van Theſſalonica met een groot en ellendigh jammer over-ſtort. Auriga Overſte der Ringh-ſpeelen , had een Jongelingh tot vuyligheyt wech gerooft , welcken Auriga de Land-vooght Udericus in de gevanckenis geworpen had. Als nu een jaerlijcks Ridder-ſpel voor-handen was, heeft het volck van Theſſalonica ge-eyſcht, dat dien Auriga, als tot hun Speel-ſtrijt noodigh zijnde , mocht los gelaten worden : maer als het zelfde ſulcx niet konde verkrijgen, barſt het in een zware beroerte uyt , en heeft den Land-vooght ſelve gedoodt. Wanneer nu ſulcx den Keyſer geboodſchapt wiert, is de ſelve daer boven maten over vergramt geworden , en heeft bevoolen , dat een ſeecker getal der gener die daer by waren geweeſt , gedood zou worden , waer door de Stadt met veel ongerechtige moorderyen vervult is geworden, en wel ſeven duyſent menſchen om den hals zijn geraeckt : want ſelfs Vremdelingen , die daer eerſt aen-gelant , of van hun reyſe aen-gekomen waeren, wierden onverziens aen-getaſt , en geſchieden alzoo een ellendigh woeden, onder het welcke oock dit voor-gevallen is. Een Koopman bood zich ſelven voor ſijn twee gevangene zoonen aen , biddende dat hy voor de ſelve mocht gedoodt worden ; en voor ſulck een weldaet , al het gout dat hy by zich hadde, het krijghs-volck aen-biedende. De ſoldaten zich over het jammer van dien man ontfermende, ſtaen hem een van beyde ſijn zoonen toe , die hy zou willen verkieſen : ſeggende dat hen niet vry ſtondt, hen beyde te laten gaen, om dat'er aen het getal te kort zou komen. De Vader hier over hen beyde al jammerende en ſchreyende aenſchouwende, konde geen keuſe van yemandt der ſelven ondernemen , maer bleef in een gedurige twijffelinge , tot dat ſy beyde gedood wierden , over-wonnen door een gelijcke liefde tot beyde. Men wil oock dat een vroome ſlaef, voor ſijnen Heer die mede ter ſlachtinge wiert geleyt , blijdelijck mede de doodt geleden heeft. 4. Theodoſius.

Zijnde dan deſe moordery, onder de Theſſalonicenſen aen-gerecht, ſoo als de Keyſer tot Milanen de kerck wilde in-gaen, komt hem Ambroſius de Oud-vader , Biſſchop van die gemeente , tegen , en vattende in het aen-ſien van al het volck ſijn purpere Mantel aen , ſeyde hem ſtaet ſtil: want een menſche die om ſijn ſonden onſuyver is , en de handen met onnoſel bloet beſmet heeft , is het niet geoorloft , voor dat hy boete hebbe gedaen , of den heyligen Throon te beklimmen , of tot de gemeenſchap der heyliger Verborgentheden toe-gelaten te worden. De Keyſer zich over de vrymoedigheyt van deſe Prieſter verwonderende, en ſijn herdencken ſijn gewiſſe beſchuldigende, is weder te rugge gegaen : geraeckt door

leet-wesen, en door sijn klachten sijn berouw betonende, en heeft zich alzoo acht geheele maenden van de kerck geheymenissen onthouden; beschreyende sijn sonden in sijn Paleys. Wanneer nu den Vier-tijdt in de Winter maent voor-handen was, op de welcke opentlijck de gedachtenis van Christus geboorte wort geviert, is hy na de Kerck gegaen, en heeft eerbiedighlijck quijtscheldinge van sijn misdaden versocht, dewelcke hem Ambrosius toe-gesegt heeft. Hy heeft daer oock een vermaning by gevoeght, dat hy een wet zou stellen: dat na de uyt-schrift des Keysers, de hooft of hals straffen, dertigh dagen zouden uyt-gestelt worden, op dat de schuldige door een ongerechtige gramschap, sonder genoeghsaem ondersoeck van saecken, niet zouden gedood worden.

Theodoretus en Zozomenus.

5. Catulus Luctatius

Catulus Luctatius, op dat hy in de handen der Marianen niet zou komen te vallen, dronck vyer in, en stierf alzoo: tot wraeck hier over eyschte sijn broeder van Sylla, dat hy Martus den Amptman van den Veltheer Marius in handen mocht hebben, den welcken verkregen hebbende, heeft hy den selven by het graf van sijn broeder, de oogen eerst uyt-gegraven, toen de handen, toen de beenen af-gekort, en soo van lit tot lit doen sterven.

Lucanus 2. Boeck.

6. Boleslaus

Wenceslaus Koninck van Bohemen, wanneer hy sich geheel tot de oeffeningh van de Christelijcke Godtsaligheyt overgegeven had, heeft daer door een swaren haet van sijn Moeder, een snoode en goddeloose Vrouwe, en van sijn Broeder Boleslaus verweckt, door welckers lagen na geset zijnde: als hy nu dacht het Rijck van selfs af te leggen, zijn hem de Moeder en Broeder voor-gekomen, en hebben hem wreedelijck om den hals gebracht; want een gastery wort'er by des Konincx broeder Boleslaus aen-gerecht, op het welcke Wenceslaus uyt bevel van de Moeder geroepen wort, dewelcke soo als hy daer binnen kwam, door de eygene handen van sijn Broeder wort om-gebracht.

Munster. Lib. 3. Cosmogra.

7. Tado.

Waerlijck een kleyne beledinge, is menichmael oorsaeck van een seer groot quaet: sulcx blijckt uyt het Voorbeelt van Tado de sevende, Koninck van Lombardyen, die voor Alboinus geheerscht heeft, en Rudolph Koninck der Herulen. De broeder van den Koninck Rudolphus, als hy

naer het sluyten van de Vrede, van Tado na sijn Broeder weder wilde keeren, is by geval het huys in het welcke de dochter van Tado, Rumetruda genoemt, woonde, verselt met veel Edel-lieden, voor by gegaen. Als Rumetruda verstondt dat hy de broeder van den Koninck Rudolphus was, heeft terstondt een maeght aen hem gesonden, en hem vriendelijck in haer huys doen noodigen. Dewijl hy nu een man van een seer korte gestalte was, heeft Rumetruda hem onder het kouten, verscheyde smadige scheuten gegeven, die hy oock weder van sijn zijde, in scherpe woorden niet schuldigh bleef, waer door sy in een hevige vrouwelijcke gramschap ontsteecken is, doch heeft deselve evenwel ontveynst, wachtende maer op gelegentheyt om zich te wreecken: en een vrolijck gelaet aen-nemende, den Jongelingh genodicht om ter tafel aen te sitten: gevende hem met voordacht soodanigen plaets, dat hy met sijn rugge na de veynster gekeert sat, welcke veynster sy om alle vermoeden wech te nemen, met een kostelijck kleet bedeckt had. Ondertusschen had sy haer dienaers bevoolen, van achteren den Koninckłijcken jongelingh, met drincken besich zijnde, wanneer sy het woort *Schenck* zou geven, met swaerden en ander geweer, van achteren door 't venster te door-steecken, gelijck geschiede. Wanneer Rudolphus dese snoode moort van sijn Broeder verstaen had, is hy ten alderhoogsten daer door bewogen geworden, en heeft Tado den Oorlogh aen-geseght. Men besluyt dan van weder zijde tot de wapenen, en de Troepen komen te Velde, doch dewijl uyt een dwase reuckeloosheyt, Rudolphus sich op de macht en dapperheyt van sijn krijghs-lieden te veel vertrouwt; en de saeck sijn Oversten bevelende, ondertusschen in sijn Tent, aen de tafel zit en speelt, en zich selven een seeckere overwinninge van sijn vyand belooft, beveelt evenwel, dat niemandt van sijn dienaren op een boom zou klimmen, om na den uyt-gangh van den strijdt te zien, onder bedreyginge, soo hy hem quade tijdingh bracht, dat hy hem den kop van de schouders zal rucken: maer dese dwase reuckeloosheyt stont hem dier. De op-geklomme dienaer ziende de Herulen vluchten, en de Longobarden de selve dapperlijck achter-volgen; maer sulcx sijn Heer niet dervende bootschappen, riep eyndelijck uyt: *Væ tibi misera Herulia: Dei Cælestes ica percussa.* Wee u ellendigh Herulia, geslagen door de gramschap van den Hemelschen Godt. Het welcke Rudolphus hoorende, bestond te vragen, of de sijne dan vluchten? Waer op de dienaer; *Niet ick, maer gy ô Koninck hebt het geseght:* Waer op de Longobarden te met naderen, in het Leger ten laetsten vallen, en den Koninck met al die hy by zich had, om den hals brachten. En soodanigh is de schrick der vluch-

tende Herulen geweeſt, dat ſy zelfs groene ſtruycken voor water-ſtroomen aen-ſagen, en meenende dat ſy daer in dobberden, de armen als ſwemmende van zich ſloegen: welcke ſchrick oock de oorſaeck is gheweeſt, datze alle door de volgende Longobarden ter neder gemaeckt, en de krachten der Herulen daer door ſoodanigh verſwackt zijn, datſe zedert dien tijdt, noyt een eygen Koninck hebben gehad. En de Longobarden rijck van roof en buyt geworden, hun macht vaſt meerder en meerder uytbreyden. Evenwel heeft Tado zich niet ſeer lange in die overwinninge verheught, dewijl hy korts daer aen, door Wachon, de zoon van ſijn broeder Zuchilo om-gebracht is: dewelcke wederom in den ſtrijt door Hildeg, zoon van Tado, overwonnen zijnde, na de Gepiden gevlucht, en onder de ſelve geſtorven is.

Honſdorf. uyt den Abt Urſpergh.

Het Sesthiende HOOFT-STUCK.

Voorbeelden van een ongeluckige dood.

1. Phaon. Haon een boven maten ſchoon Man zijnde, wiert van de Mityleniſche Vrouwen ſeer bemint; waer door het geſchiet is, dat hy op Over-ſpel betrapt en gedood is geworden: waer mede het ſeggen van den dichter bewaerheyt is, dat

Raris forma viris, ſecula proſpice,
Impunita fuit.

2. Weynigh ſchoone Mannen, hun ſchoonheyt geluckigh zy geweeſt.

Speuſippus. Op deſe wijſe is oock Speuſippus, een Platoniſch Wijſelingh, in Over-ſpel om-gekomen.

3. Alcilidates. Alcibiades van Athenen, wilmen oock dat met de hoere Timandra, in het midden van hun Hoeren-ſpel, zou gedood zijn.

4. Tigillinus. *Tacitus* ſeght, dat Tigillinus Wacht-meeſter, in het midden van ſijn hoeren en by-ſlapers, zich met een ſcheer-mes onder het kuſſen, de ſtroot af-geſneden heeft.

5. Nicias. Nicias overſte van Athenen, tegens de Syracuzanen, met Demoſthenes geſonden zijnde, hebbende hun ſaecken ongeluckelijck uyt-gevoert,

en met ſijn macker gevangen zijnde, hebben ſich deſe in de gevangenis om-gebracht, op datſe van de vyanden geen ſpot zouden lyden.

Cleomenes overſte der Lacedemoniers, van Antigonus overwonnen zijnde, heeft ſich na Ptolemæus begeven, van de welcke hy in het eerſte vriendelijck ontfangen, maer daer na over verradery beſchuldicht, in de gevangenis geworpen wiert: in de welcke hy met eenige andere zich ſelve gedood heeft. Dood zijnde, heeft hem de Koninck doen villen, en na getuygenis van *Plutarchus*, aen het kruys gehecht. *Herodotus* ſeght, dat Cleomenes ſich van de kuyten af beginnende, zou hebben ontleet, en ſijn vleeſch van de ſcheenen af, na de dyen en van de dyen af tot aen de ribben en lendenen, zou hebben af-gehaelt; maer dat hy onder het villen van den buyck zou geſtorven zijn. 6. Cleomenes.

Rodoaldus Koninck der Longobarden, op Over-ſpel betrapt, is met de Vrouwe om-gebracht.

Paul. Diac.

Theudegiſillus Koninck der Wiſogothen, is onder het bancketteren van de ſijne gedood. Gelijck oock Clitus van den dronckcn Alexander vermoort is. 7. Theudegeſillus.

De Keyſer Romanus Argyrus, als hy by ſijn onkuyſe Vrouwe, in den haet geraeckt was, is hy, door het Venijn, dat hem ſijn Vrouw gegeven had, in een ſieckte gevallen, in het welcke hem ſijn geheele lichaem geſwollen is: als hy op deſe wijſe geſtelt, in het bad gingh, is hy door lagen van den over-ſpeelder, in een vat vol waters geſtoocken, en byna dood zijnde, weder uyt-gehaelt, en in een bedde geleght, daer hy terſtondt geſtorven is; na dat hy vijf Jaren en ſes Maenden geregeert had. 8. Romanus Argyrus.

Fulco Grave van Anjou, de vijfde Koninck van Jeruſalem, is onder het jagen van een haes, alzoo ſijn paert op ſijn hooft viel, geſtorven, hebbende elf Jaren geregeert. 9. Fulco.

Gualterus Terel, als hy in Engelandt op de Jacht was, heeft, meenende een Hart te ſchieten, Wilhelmus de tweede, by-genaemt Rufus of de Roode, ſijn Ooms zoon gedood.

Fulgoſ. Lib. 9. Cap. 9.

Keyſer Henricus de derde, van ſijn zoon Henricus gevangen zijnde, tot Luyck, door de ſtanck van de gevangenis, in de welcke hy bewaert wiert, na dat hy 48. Jaren geregeert had, ellendighlijck geſtorven. 10. Henricus de derde.

Aldegiſius, zoon van Deſiderius Koninck der Longobarden, van Ca- 11. Aldegiſius.

rel

rel de Groote overwonnen, en in de gevanckenis gestorven zijnde, heeft aldaer mede sijn leven ge-eyndight.

12. Anastasius. Anastasius de tweede Paus van Romen, heeft de Eutichianen en Romanen gunstigh geweest, dewelcke soo als hy op het gemack sat, om sijn gevoegh te doen, door het ontsacken van sijn ingewant (als *Volaterranus* seght) gestorven is.

13. Johannes. Johannes de eerste, is mede door het bevel van Theodoricus, Koninck der Gothen, tot Ravenna in de gevangenis van stanck, vuyligheyt, en kommer in het Jaer 527. gestorven.

14. Francisco Carrara. Franciscus van Carrara, door Galearius Burg-grave, uyt sijn Vorstendom van Paduo geworpen, en sijn Vader in de gevangenis gelegt zijnde, wiert genootsaeckt in Duytslandt, door hulp van andere de kost te soecken. Maer daer na de saecken veranderende, en hy door die van Florencen en Venetie geholpen zijnde, heeft niet alleen sijn Vorstendom weder gekregen, maer oock dat van Verona daer by-gevoegt: maer hier mede niet te vreden zijnde, en na de menschelijcke drift, na hooger dingen trachtende, socht hy Vincenza de Venetianen te benemen; maer in den strijt geslagen en gevangen zijnde, heeft hy niet alleen verlooren alles wat hy hadde, maer is oock tot Venetie, met sijn twee kinderen gebracht, en met de selve aldaer, in het Jaer 1406. jammerlijck gewurgt.

Hondorf.

15. Petrus de Vineis. Petrus de Vineis, was een borger uyt Campania, van seer geringe afkomst, maer in geleertheyt en wel-spreeckentheyt naer het wesen van sijnen tijdt uyt-steeckende, den welcken om die oorsaeck, de Keyser Frederick de tweede soodanigh bemint heeft gehadt, dat hy hem al sijne geheymen mede-gedeelt, en als bestierder van al sijne saecken gestelt heeft. Maer door afgunst, die doch over-al in de Hoven plaets heeft, en de gesellinne van ware deught is, by den Keyser in vermoeden, (als of hy het met den Paus hielt, tegen den welcken de Keyser Oorlogde) gebracht zijnde, heeft men hem de oogen uyt-gesteecken; waer door hy onverduldigh, en ten laetsten rasende geworden zijnde, tot Santo Mininto, een plaets in het Toscaensche gebiet, zich zelven om het leven gebracht heeft.

Fulgos.

De dood van Theodoricus, Koninck der Ostrogothen, is oock wonder-

derlijck en seer seltzaem geweest. Eenige dagen na dat hy Symmachus en Boetius gedood had, wiert hem op die maeltijd, het hooft van een grooten visch op-gedischt, het welcke hem dacht het hooft van Symmachus te zijn, bijtende in wijse van dreygen den ondersten lip, gelijck hy sijn Genees-meester Elpidius daer na seyde: door dese verbeeldingh wiert hy soodanigh ontstelt, dat hy van toen af aen te bedde gaende leggen, noyt af-gelaten heeft, met verschricken over dat hooft te roepen, tot dat hy gestorven is. 16. Theodoricus.

Theat. Histor.

Giacheto Geneva van Salucen, die onder sijn Lantsgenooten in een seer hooge achtinge, ter oorsaeck van sijn geleertheyt is geweest, zijnde nu albereets out van dagen, en een Vader van kinderen geworden, verliep zich evenwel soodanigh, dat hy heymelijck door een achter-deur een deerne in sijn kamer dede komen, onder schijn datse hem in eenige dingen diensbaer was: maer als sy eens op een tijdt in sijn kamer gekomen zijnde, hy langer als na gewoonte vertoefde, by sijn Vrouw en Kinderen te komen, en het laet worden sijn gezinde in vermoeden bracht, als of hem yets mocht over-gekomen zijn, te meer om datmen hem met het omslaen en af-nemen der Boecken, na gewoonte geen gerucht hoorde maecken, begostmen aen sijn deur te kloppen en te roepen, maer te vergeefs, tot datmen eyndelijck de deur op-breeckende, met licht in de kamer gekomen is, daermen hem gevonden heeft in de omhelsinge van de deerne, en in den staet gelijck hy met haer te doen had gehad, maer hen beyde dood, sonder evenwel eenich teecken van gewelt te hebben. 17. Giacheto.

Fulgos. & Honsdorf.

Het Seventhiende HOOFT-STUCK.

Wederspannigheyt gestraft.

Wy hebben van dese slagh van misdadige overvloet van Voorbeelden, soo voorgesteldt als in voor-raet, maer weynige zullen ons voor tegenwoordigh dienen.

Terwijl Vranckrijck door de Roomsche ter eender, en de on-Roomsche ter andere zijde, in vyer en vlaem stondt, hebben oock in 1. Northumberlandt.

 Enge-

Engelandt Thomas Percy, Grave van Northumberlandt, en Charles Nivil, Grave van Westmerlandt, onder de naem van de Roomsche Godsdienst voor te staen, zich tot de wapenen begeven, en een goede menichte krijgs-volck versamelt: maer met welck een dwaes vertrouwen, dese Engelsche Princen den Oorlogh hebben aengevangen, heeft de uyt-komst klaerlijck geleert. Want dese Graven hadden weynigh voort-gangh met hun wapenen gemaeckt, of sy sagen dat hun krijghs-volck, op het gerucht van de Koninckljjcke Heyren, verslagen geworden, elck naer een goet heen-komen sagh, om hun leven het dreygende gevaer te ont-trecken; begevende sich veele na Schotlandt, en van daer na de Nederlanden, die noch onder den Koninck van Spangie stonden: waer heen zich Westmerlandt mede begeven heeft. Maer Northumberlandt, 't zy dat hy te vergeefs daer heene mede had gestaen te vluchten, of dat hy vrywilligh in Schotlandt gebleven is, is door de Schotten aen de Engelschen over-gelevert, en tot Jorck onthalst.

Dickensonius spec. Miser.

2. Mahomet Kiry

In het Jaer 1584. heeft Mahomet Kiry, Koninck der Cruasche Tartaren, zich tegens Amurath Turckschen Keyser wederspannighlijck aengestelt, en een Oorlogh tegens hem aengevangen. De Stadt Capha, hooftstadt van Tartarie, die sulcx geensints van een verbonde Vorst verwachte, heeft hy belegert, en door hongers-noot soodanigh gedruckt, dat de belegerde onder malkanderen besloten, zich aen Mahomet op te geven. Ondertusschen Amurath desen standt van saecken overleggende, heeft eenen Assan Kiry, die van des Konincks bloedt, en veele jaren onder de Turcken gevangen was geweest, vry-gelaten, en wel niet tot Koninck, maer een Beglerbey van Tartarie gemaeckt, en met volck en gelt tegens Mahomet gesterckt; met het welcke de geseyde Assan na Constantinopolen, en voorts na Capha getogen is, komende daer aen des daeghs te vooren, als de Stadt in handen van Mahomet zou overgelevert worden. Assan heeft niet alleen hulp in de Stadt gebracht, maer oock de genegentheyt der Oversten van Mahomet ondertast, en met groot gelt tot zich getrocken: onder de welcke oock selfs des Konincks Raden, en een van sijn geheymste vrienden sijn geweest, dewelcke aldus om-gekocht zijnde, hunnen Koninck als toen zich op een landt huys bevindende, met twee sijne Zoonen in stucken gehouwen hebben.

Deselve.

Om-

Omtrent dien selven tijdt is Samuel Zborovits, broeder van Peter Palatijn, of Waywode van Cracou, mede met de dood gestraft, om dat hy, zijnde albereets, ter oorsaeck van het om-brengen van Andreas Vapou, Castelleyn van Prenussa, verbannen, tegen den Koninck Stephanus Battory en desselfs waerdigheyt, eenigen aen-vangh gemaeckt had. De saeck is aldus gelegen: Dese Samuel Zborovitz om dat hy ontrent de tijd van de krooningh des Koninckx Hendrick van Valoys, den voornoemden Andreas Vapovitz, had om-gebracht, is bevoolen in een eeuwige ballinckschap te gaen, sonder evenwel sijn naem daer door eenige schantsmette aen te doen: maer om te beter op sijn gemack, in en uyt Polen te konnen gaen en komen, heeft hy zich meest in de nabuerige landen, als Zevenbergen, Podolia en Walachie op-gehouden; by welcke gelegentheyt hy sich oock menichmael tot Cracou, en andere plaetsen in Polen ophield; somwijlen met een weynigh grooter vryheyt, als wel een balling toe-stondt. Ondertusschen naerstigh daer toe arbeydende, dat hy door toe-doen van sijn broeders en vrienden, de beledighde zijde versoent zijnde, hy door gemeen besluyt der Staten, in sijn geheel mocht herstelt worden. Welcke poginge echter om veel oorsaecken, sonder gevolgh gebleven is. In tegendeel is besloten, datmen voor het toe-komende naerder op Zborovitz zou passen. Johannes Zamoisci Rijcx Cancellier, hebbende de Stad-vooghdy van Cracou verkregen, en onderrecht zijnde dat Zborovitz in kleyn Polen, menichmael by de zijne en andere sich ophielt, en steunende op de macht van sijne vrienden, alles wat tegens hem besloten was, verachte, heeft besorght dat hy door sijn broeders en andere gewaerschouwt wiert, dat hy voortaen sich in geen plaetsen van sijn gebiedt zou hebben op te houden, dat hy andersints het besluyt onlangs tegens hem genomen, volgens sijn plicht zou moeten uyt-voeren. Die dese vermaningen soo weynigh achte, dat hy daer-en tegen, met te grooter stoutheyt, nu en dan eenige nieuwigheden socht aen te rechten, selfs oock Zamoisci te beklagen. Dese ondertusschen na Cracou uyt Littauwen reysende, heeft onderwegen uyt Sendomicia vernomen, dat Zborovitz, met een groot gevolgh, te gelijck met hem, binnen Cracou voorgenomen had te komen, en hy geween was, niet verre van daer te vernachten. Van het welcke als hy door verspieders seeckerheyt ontfangen hadde, oock dat hy by seeckere sijne Nichte een weduwe ter herberge was, heeft hy heymelijck by nacht Nicolaus Vrovezy met besettelingen daer heen gesonden, (hebbende Zborovitz sijn gevolgh in het naeste dorp gelaten) dewelcke in het huys van de weduwe vallende, en een jongen die sijn

Heer een ſwaert tot ſijn verdedigingh toe-bracht, doodende, oock den zoon van Zborovitz verwondende, hem ſelve gevangen gekregen hebben, brengende hem eerſt tot Proſſovitz, en van daer na Cracou alwaer hy daer na, na veel voor en tegen-werckingen op een root ſtuck laeckens onthalſt is.

Poolſche Hiſtorie, en Jac. Auguſtus, Thuanus.

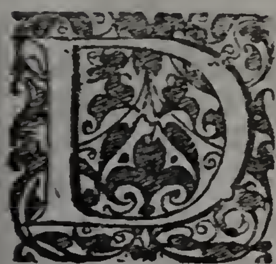
Het

Het Derde Boeck van 't

TONEEL
Der
ONGEVALLEN.

Het Eerste HOOFT-STUCK.

Bittere Wraeck en Wreetheden.

E Stadt Arles is niet verre gelegen van die plaets daer de Rhosne in de Zee ontfangen wort, van welcke Stad het Rijck sijn naem heeft. Weynigh wort'er van dit Rijck in de geschichten gevonden; van dessels oorspronk hebben wy elders gesproocken, zijnde als volght: 1. Van Arles.

De Vrouwe van den Keyser Henricus, wort van den Vorst van Anhalt, en den Grave van Mansvelt, van Over-spel beschuldight. Boso den Grave van Arles, een beter vermoeden van de Keyserin hebbende, heeft haer saeck te verdedigen, op zich genomen, en zich naer het Hof van den Keyser, dat als toen tot Augsburgh gehouden wiert, begeven, houdende zich als een doolend Ridder, en alleen met een Schilt-knaep verselt zijnde. Wanneer den Grave nu aen het Hof gekomen was, vertoont hy zich te paert, en van hoofde tot de voeten gewapent, in de groote zale van het Paleys, en sloegh een ont-segh Brief aen de poort van het Hof aen; in de welcke hy de beschuldigers van de Keyserinne, als valsch en bedrieghlijcke lasteraers, tot den strijt uyt-daeghde, om dewelcke van loogen en valscheyt te over-tuygen, en naer verdienste te straffen, hy aldaer gekomen was. Gelegentheyt van Arles. Oorspronck van het Rijk van Arles.

De Keyser hier op beveelt naer de wijse, de beschuldigers te voor-schijn

schijn te komen, en den strijt aen te gaen. Den Grave van Arles sonder sijn Helmet te openen, doet Lancien voort-brengen, en geeft sijn tegen-kampers daer de keur van. Den strijdt aengaende, was voordeelig voor den beroeper, die voor-eerst den Grave van Mansvelt uyt den zadel licht, en van sijn paert springende, hem het swaert op den stroot zet, dwingende hem alsoo sijn valscheyt te belijden. De Vorst van Anhalt hadt geen beter geluck, maer wort gedwongen om mede sijn bedrogh te belijden. De Marck-graef van Halberstadt, de saeck van dese twee Vorsten willende op-nemen, wort met sulck een gewelt van het paert gestoten, dat hy in het vallen den hals brack.

Dappere twee-ge vecht.

Den Grave van Arles dese brave daden uyt-gerecht hebbende, en echter niet bekent willende zijn, groet den Keyser met den geslooten helm, en begeeft zich aenstonts van daer: maer de Keyser verstaende wie de voorvechter van sijn Vrouw was, heeft den Grave een gouden Kroon toe-gesonden, en het Graef-schap van Arles tot een Koninckrijck, en den Grave tot Koninck daer van gemaeckt, in het Jaer 1379. Het geslacht nu van desen Bozo, in de vierde generatie komende te ontbreecken, soo is het Rijck van Arles, uyt recht van Reversie, onder het Keyser-rijck gebracht: maer om dat het selfde aen Provence, en by-gevolgh aen Vranckrijck vast was, hebben de Keysers het selve, met het Graefschap van Bourgondie verwisselt. Maer van dese reductie en herstellingh aen het Rijck, spreeckt de geschiedenis, dewelcke wy voor-hebben, anders. Dese is dan aldus, gelijck die van *Munsterus* verhaelt wort. De laetste Koninck van Arles, (seght hy) Bozo genoemt, had den Bisschop van Arles, op Kers-avond doen aen-seggen, dat hy den nacht-dienst in de kerck niet zou bedienen, als in sijn tegenwoordigheyt: maer den Bisschop hebbende met sijn Geestelijckheyt, des Konincks komst een goede wijl gewacht, zelfs naer de gewoone tijdt, en die niet komende, vervolght den dienst te doen. De Koninck eyndelijck verschijnende, begost hier over met den Bisschop woorden te maecken, en die wat hoogh rijsende, gaf den selven in het aensien van al de Geestelijckheyt en het volck, een oorbandt. Het volck dese verongelijckingh niet konnende verdragen, begost daer over op-roer te maecken, doch dese wiert gestilt.

Geschiedenis van den Konink van Arles.

Daer na is het gebeurt, dat de Bisschop by den Keyser Otho zijnde, sijn beklagh dede over de verongelijckingh, dewelcke hem van den Koninck was aen-gedaen, waer over de Keyser vergramt zijnde, naer sijn gewoonte by sijnen baert geswooren heeft, dat hy dit ongelijck, op den bedrijver met de dood verhalen zou, en hebbende terstondt een groot Heyr

by

by een vergadert, treckt Vranckrijck in, bemachticht de Stadt Arles, neemt den Koninck Bozo gevangen, met ſijn Hovelingen, en beveelt hem het hooft af te ſlaen. Maer den Eerſt-biſſchop, te ſamen met de andere Biſſchoppen, Abten en andere Vorſten, des Keyſers gramſchap verſachtende, hebben te wege gebracht, dat het Vonnis des doots verſacht wiert, hoewel de Keyſer meermaels verhaelde, dat het niet billijck ware, datter een woort te vergeefs uyt des Keyſers mont quam. Eyndelijck dan, is'er beſlooten dat de Koninck van ſijn Koninckliicke Waerdigheyt berooft, geſchooren en in een klooſter zou geſteecken worden. Door welcke daet, de Keyſer Otto de eerſte van dien name, voor altoos het Rijck van Arles weder aen het Keyſer-rijck geheght heeft. Aldus wort het van *Munſterus*, en door hem uyt andere verhaelt: maer wy laten het een en het ander de trouwe der geſchicht Schrijvers bevoolen.

In het Jaer 1307. heeft men op een ſeer bittere wijſe, tegens de Tempeliers gewoet. De oorſpronck van deſe Ordere is aldus: Wanneer de krijgs-tocht naer het heylige landt, daer wy elders van handelen, onder het beleyt van den Hartogh Godefroy van Bouillon, den Chriſtenen geluckt was, is de Ordere van de Ridders van den Tempel, of der Tempeliers, (wiens inſtellingh tot de tijden van Gelaſius den tweeden, Paus van dien naem, gebracht wort) van de Franſche Vorſten vaſt geſtelt, op dat ſy het landt, datſe de Saraſynen ontnomen hadden, zouden beſchermen en bewaren: twee zijn de voorname inſtelders van deſe Ordere geweeſt, Hugo Payen, en Godefrid van St. Alinard, Ridders. En na de mael de Koninck Balduyn hen ſeeckere plaets, omtrent den Tempel, tot hun verblijf hadde toe-gevoeght, zijnde Ridders van deſe Ordere, broeders van de Ridderſchap des Tempels genoemt. Welcke naem daer na in die van Tempeliers verandert is geworden.

2. Van de Tempeliers.

Inſtelling der Tempeliers.

Daer na heeft de Koninck de Grooten van het Rijck, en de Patriarch de Grammont, die als toen het geſagh over de kerck van Jeruſalem had, hen ſeeckere goederen en in-komſten, tot hun onderhoudt, en kleeding toe-gevoeght.

Hem wiert vorders van den Patriarch en de Biſſchoppen, om vergiffenis hunner ſonden te verkrijgen, op-geleght, dat ſy de wegen van de Rovers veyligen zouden, op dat de Pellegrims te vryer hun Pelgrimagie naer het H. Graft mochten volbrengen; dewelcke ſy oock waren gehouden te verſellen, en te rugge te brengen.

Van de eerſte inſtellingh van hunne ordeningh af, hebben ſy negen Jaren lang het leecken of wereltlijcke gewaet behouden, welck hen van den

Paus uyt liefde gegeven wiert : maer daer na is'er in Vranckrijck een Concilie gehouden , in het welcke hem een regel voor-geschreven is ; van de welcke men den Heyligen Bernardus den instelder acht te zijn , zijnde hun gewaet sonder kruys geordonneert , naer het bevel van den Paus Honorius , en Stephanus den Patriarch van Jerusalem. Dit gewaet hebben sy eenige Jaren daer na gehad , maer van dien tijd af , is hun getal met hunne middelen seer aen-gegroeyt. Ten tijden eyndelijck van den Paus Eugenius de derde , hebben sy naer desselfs bevel roode Cruycen op hunne mantels begonnen te dragen , om door dit teecken van andere onderscheyden te worden , en daer door te toonen , dat sy hun bloedt voor de bescherminge van het Heylige landt , en andere plaetsen van 't Christenrijck bereyt waren te sterven. Dit kruys was acht hoeckigh , in navolginge van de Ridders van St. Jan, hoewel Hieronimus Romanus een Spangiaert seght , dat het dubbelt gelijck het Patriarchale zy geweest , gelijck oock de Hongaren in hun Wapenen droegen.

Hun aenwas.

Eyndelijck dese Ordere heeft sulcke geweldige Schatten vergadert, datse daer in de aldermachtichste Koningen konden gelijck geacht worden. Maer ten laetsten heeft het den Paus Clemens de V. behaeght , dat dese Ordere t'eenemael sou vernietight worden , ter oorsaeck van veele sware misdaden en boosheden , van de welcke sy niet sonder oorsaeck , (hoewel eenige willen , dat het meest om hun schatten te doen ware) beschuldigt wierden : gelijckse oock over al vervolght , en hier en daer met menichte om-gekomen zijn. Op eenen tijdt zijnse door bevel van den Koninck Philippus ; door geheel Vranckrijck , met alderhande straffen ter dood gebracht , en verbrandt. Die de dood wilden ontvlieden , most sijn Ordere als een onnutte Secte , en schandelijcken aenhangh , veroordeelen : maer weynige zijnder gevonden, die sulcx hebben gedaen. Waerlijck van het begin der werelt af , heeft Vranckrijck geen droeviger Schouw-toneel op-gerecht. Jacobus Burgundus, groot meester van dese Ordere , wierdt met drie andere , van de welcke d'eene de broeder van den Daulphijn van Savoyen was , eenigen tijdt bewaert ; en daer na door den Koninck Philippus den Schoonen , naer Lions aen den Paus Clemens gesonden , alwaer hy vermaent wiert klaerlijck te belijden , wat van den handel van sijn Ordere was , gelijck men oock wil , dat hy yets tot desselfs nadeel zou beleden hebben : maer weder tot Parijs gekomen zijnde , en weder gehoort wordende , had hy (als *Paulus Æmilius* seght) alles weder geloochent, en heylighlijck verklaert, dat sijn Ordere niets had begaen, waer door deselve sulck een wreede straffe verdient had , en dat het gene hy

Hun grote Rijckdommen

En Verwoestinge.

tot

tot Lions beleden had, meer uyt dwangh als ſijn vrye wil beleden was. Hy ware ſich geenes dood-waerdighs misdaets bewuſt; noch van wegen ſijne broederen, noch van wegen ſich ſelven. Dit verklaerde hy met luy-dere ſtemme, en verwachte alſoo met een vrolijck gelaet de dood; gelijck hy, beneffens zijn drie geſellen, levendigh verbrandt is geworden. Waerlijck deſe vrymoedige belijdinge, heeft de oorſaeck van hunne doot al ſeer vermoedelijck gemaeckt, en doen geloven, dat het meer de onverſadelijcke gierigheyt des Konincks en des Paus, als hun misdaet zy geweeſt, die hen de dood en vervolginge aen-gedaen heeft: waer by noch quam, dat de Koninck Philippus aenſtondts na het uyt-royen der Tempeliers, oock de Joden die groote middelen in Vranckrijck bezaten, van al hun Goederen gerooft, en met een eenige rock aen het lijf, uyt ſijn Rijck verdreven heeft; leggende hen oock veel dingen te laſt, om ſijn gierige roof-luſt een ſchijn te geven. De Joden eenigen tijd daer na, om ſich van deſe over-laſt te wreecken, hebben met behulp van de Leproſen, al de Fonteynen vergiftight, waer door ſeer veel menſchen zijn geſtorven, moetende het alzoo de onſchuldige voor de ſchuldige ontgelden. Hier om heeft de Koninck al de Leproſen en Joden, die hier aen ſchuldigh bevonden wierden, ſtrengelijck doen vervolgen en dooden, gelijck wy elders breeder verhandelt hebben.

Groot-meeſter van de Ordere verbrant.

Joden uyt Vranckrijck verdreven.

Bittere wraeck der Joden

In het 1474. Jaer des Heeren, is'er tuſſchen Carel den Hartogh van Bourgondie, en de Zwitzers een hevigen Oorlogh ontſtaen. Deſen Hartog Carel had een Land-voogt in der Elzas en Sungouw, Peter van Hagenbach genoemt, die uyt name van den Hartogh deſe Landen beſtierden, dewelcke Sigiſmundus, Hartogh van Ooſtenrijck, voor ſeeckere ſomme gelts, den Hartogh Carel, by-genaemt den Stouten, verpandt hadde. Maer deſe Peter ſijn plicht en geſach misbruyckende, rechte alderhande moetwil aen, met Maeghden en Vrouwen te ſchenden, af-parſſingen en diergelijcke overdadigheyt meer: jae quam wel ſoo verre, dat hy eenige uyt den Raet van Dan, ſonder eenige oorſaeck dede onthalſen: waer over hy oock gevangen, en volgens het oordeel van veel aenſienlijcke Steden, tot Briſac van ſijn Ridderlijcke Waerdigheyt berooft, en eyndelijck onthalſt is. Ondertuſſchen den Hartogh Sigiſmundus ſijn Landen ſoeckende te loſſen, wilde Hartogh Carel van Bourgondie daer niet toe verſtaen, maer ſocht deſelve aen ſich te houden: Maer Sigiſmundus ſijn gelt by een Banckier in verſeeckeringh gegeven hebbende, dede ſulcks door een Herault, Hartogh Carel aenſeggen, en heeft vorders door de Switzers geholpen zijnde, de Landen weder aen ſich genomen, ſtellende aldaer Land-

3. Oorlogh tuſſchen de Zwitzers, en Hartogh Carel de Stoute.

Tyranny van Hagenbach, geſtraft.

vooghden, die aen hem be-edicht waren. Hartogh Carel het selfde seer qualijck nemende, besloot sich over de Zwitzers en Suntgouwers te wreecken. Maer de Zwitzers wel denckende wat hen naeckende was, hebben de aenkomst der Bourgondiers niet af-gewacht, maer de Landen van de Hartogin van Savoyen, die het met den Hartogh hield, aen-getast, en haer voornaemste plaetsen, Gransen, Orben, Lungen, Jverdon, Morzee, en het gantsche Landt, langhs den Oever van het Losamische Meyr tot Geneva toe, in-genomen. De Hartogin siende, datse tegens de Zwitzers te kort zou schieten, heeft al die Landen die haer de Zwitzers ontnomen hadden, den Hartogh op-gedragen. Waer over de Zwitzersche bont-genooten, vreesende dat den Hartogh de selve plaetsen, tot hun groot nadeel, weder zou veroveren, gesocht hebben hem voor te komen.

Aentocht van Hartog karel.

Den Hartogh ondertusschen een groot Heyr versamelende, is door Lotharingen op de Zwitzers aengetogen, maer vindende sich by Nanci den door-tocht geslooten, heeft de Stadt selve vermeestert, en alzoo sijn Leger met meerder macht gesterckt.

Bittere wraeck.

Van daer dan door het opper Bourgondie sijn Heyr voerende, komt in het gebiedt van Savoyen, en heeft by Gransen twee sterckten verovert, en al het Duytsche krijghs-volck, dat hy in het selfde gevonden heeft, tot vijf hondert (elders lezen wy van drie duysent) toe, aen boomen, ses of acht aen een tack doen op-hangen. De Zwitzers, Suntgouwers, Brisgouwers, en de Inwoonders van het Swartzewald, komen op het gerucht van desen handel met groote macht aen, en veroveren de geseyde sterckten wederom; waer op de twee Heyren aen malkanderen geraeckten, in welcken strijt de Bourgondiers te kort schooten, verliesende den Hartog al sijn Oorloghs-tuygh, en veel kostelijckheyt, met twee duysent wagens, veel met stroppen geladen, met de welcke hy voor had, al de gevangens op te hangen. Maer den besten buyt, was een groote macht van gelt, dat de overwinnaers malkanderen met hoeden vol, toe-deelden; soo dat het verlies, dat den Hartogh alhier geleden heeft, op dertigh hondert duysent kroonen geschat wierden. De Zwitzers hun overwinningh vervolgende, komen by Gransen, daerse ten eersten dat jammerlijck Schouw-spel ontmoeten, en hun verwanten aen boomen op-gehangen vonden, dieze af-genomen, en in het klooster der Franciscanen, by het Meyr begraven hebben.

Den Carel geslagen.

Na eenigen tijdt, den Hartogh sijn schade soeckende te verhalen, heeft met sijn herstelde macht de Stadt Murten belegert. De Zwitzers hier op begeven sich sonder marren op de been, zijnde met Reue, Hartog van

Lotharingen, dien den Hartogh van Bourgondie Nanci ontnomen hadt, gesterckt, tasten Hartogh Carel weder aen, en slaen hem, na een seer hard gevecht, weder op de vlucht. In desen strijt sijn van de zijde der Bourgondiers omtrent de seventhien duysent mannen gebleven, daer van de zijde der Zwitzers niet boven de vijfthien gesneuvelt zijn, hoewel andere in de getaelen verschillen. Den Hartogh van Bourgondie niet konnende verdragen, aldus ten tweedemael geslagen te zijn, bedacht sich alleenich hoe hy sulcx zou konnen wreecken; en bestaet daer over de Stad Nanci, die hem nu weder ontnomen was, te belegeren, soeckende de plaets door honger te dwingen. Maer de Zwitzers met den Hartogh van Lotharingen, met der haest hun troepen versamelende, tasten in het Jaer 1477. Hartogh Carels Leger wederom aen, en slaen hem voor de derde mael in de vlucht, brengende veel Bourgondiers om den hals, en een groote menichte in de Moezel doende verdrencken. De ongeluckige Hartogh Carel, sich mede door de vlucht soeckende te redderen, is met sijn paert komen te vallen, of als andere willen, van sijn paert gestort, en van de navolgende vyanden, met drie wonden, een in het hooft, de andere in de dye, en de derde in de lendenen, gedood; leydende alzoo de wederwraeck, van sijn bittere wraeck, op de ellendige duytsche krijgs-knechten gepleeght. Sijn lichaem onder de andere dooden, met het aen-gesicht seer van de koude geswollen, gevonden, wiert binnen Nanci gebracht. Alzoo sneuvelde dien dappere Vorst, die korts te vooren het den Koninck van Vranckrijck soo bange had gemaeckt.

Hartogh Carel belegert Nancy.

Wort geslagen en gedood.

In het 1468. Jaer, is'er een groote vyandschap tusschen den Bisschop, en de borgers van Luyck ontstaen. Den Hartogh Carel, van de welcke wy hier vooren gesproocken hebben, komt van maeghschaps-wegen den Bisschop te hulp, en belegert beneffens hem de Stadt. Hier tegens quam den Koninck van Vranckrijck Lodewijck, om die van Luyck by-standt te doen; maer de Koninck door eenigh valsch aen-brengen, af-keerigh van de Luyckenaers geworden zijnde, heeft hun saeck laten varen, en sich by den Bisschop en den Hartogh gevoeght, in het bestrijden van de Stadt. De arme borgers siende, dat oock hun verwanten tegens hen ingespannen waren, hebben sich voor den Bisschop verootmoedicht, biddende dat hy hem in genade wilde aen-nemen, maer hun ootmoet konde op het bitter gemoet van den Bisschop niets te wege brengen, waer over de Borgers uyt mismoedigheyt, op het leger van de Vyanden uyt-gevallen zijn, maer wierden door den meesten hoop, weder te rugge in de Stadt ghedreven. De beleggers vangen hier op aen, de Stadt met meerder gewelt

4.
Geschil tusschen die van Luyck en den Bisschop.

aen te tasten, sonder die van binnen eenige rust te laten; waer over sich veel van de voornaemste borgers, uyt de Stadt begeven hebben, latende Vrouwen en kinderen achter. Eenige van de overgeblevene daer op, hebben de Stadt aen den vyand verraden. Maer den Hartogh Carel, de Stadt in handen gekregen hebbende, heeft al dese verraders doen onthalsen, het welcke niet onprijselijck was, maer tot sijn verachtinge, vorders schrickelijck tegens alle andere Mannen, Vrouwen, Kinderen en oude Luyden doen woeden; selfs wierden de Priesters, in het midden van hun kercken-dienst, jammerlijck gedood en geslacht. Veel Vrouwen wierden rugge aen rugge gebonden, en in de Mase geworpen. Eyndelijck wierd oock selfs de Stadt verbrandt, en haer mueren om-verre geworpen. Men telt dat'er veertigh duysent mannen in dit woeden gedood zijn, behalven noch twaef duysent Vrouwen, die in dese Mase geworpen en verdroncken zijn, welcke overdadige wreetheyt van den Hartogh, by de voorverhaelde gevoeght, zijn ongeluck en dood te min beklaeghlijck maeckt.

Verraders gestraft.

Bittere wraeckgierigheyt.

5. Belachelijck straf der Milanesen.

Wy moeten by dese bitterheden yets voegen, dat in der daet bitter genoegh, maer evenwel niet bloedigh is. De Keyser Fredericus Barbarossa, een machtigh Heyr by een gebracht hebbende, heeft die van Milanen, en andere Steden van Italien lichtelijck onder sijn gehoorsaemheydt gebracht. De Keyserinne begeerigh zijnde de Stadt Milanen te sien, had sich op haer Vrouwelijcke veyligheyt daer binnen begeven: maer het gemeene volck den Keyser niet seer genegen zijnde, en van hem weder af te vallen in den sin hebbende, hebben de Keyserinne, in de plaets van haer plechtelijck te onthalen, vergetende haer waerdigheyt die van den Keyser haer Man, en dessels macht, op een Muyl-ezel geset, met het aengesicht naer den staert gekeert, en haer den staert in de plaets van een toom, in de handt gegeven; latende haer alzoo een andere poort, als sy ingekomen was, weder uyt rijden. De Keyser hier over vergramt, en weder gedwongen zijnde de Stadt met de wapenen aen te tasten, dringht het belegh soo hevigh aen, dat hy dit wondere volck, dat noch Oorlog noch Vrede verdragen konde, weder dwinght sich aen hem op te geven. Hy heeft hen op dese Voorwaerden aen genomen: die het leven behouden wilde, mosten een Vyge, uyt de teeldeelen van een Muyl-ezelin met de tanden uyt-halen, maer die sulcx weygerde te doen, wiert terstondt van het leven berooft. Veele wilden liever sterven, als die smaet uyt-staen, andere zijn uyt begeerte om te leven, daer over gestapt, en hebben gedaen dat hen bevoolen wiert. Hiet uyt heeft men noch in Italie de gewoonte, datmen om niemandt te bespotten of te tergen, den duym tus-

schen

schen beyde de voorste vingers steeckt, met by-voeginge van dese woorden: *Ello la fico*, siet daer is de Vijge.

Maer dewijl wy met de Milanesen besich zijn, willen wy hen dit Voorbeelt van Borgerlijcke bitterheyt noch ontleenen.

Onder de Heerschappy van den Keyser Henricus de sevenden, waren die twee Factien en zydigheden, van de Guelfen en Gibellinen, die in het 1240. Jaer naer Christus geboorte, onder den Keyser Frederick hun oorspronck genomen hadden, in hun hooghste gloet. De Guelfen hielden het met den Paus, en de Gibellinen stonden het met den Keyser: de oorsaeck hier van is dese. Als de Keyser Fredericus de tweede, met sijn macht naer Italia kwam, wiert hy van den Paus van Rome in den Ban gedaen, om dat hy in alles desselfs hooft niet wilde volgen: Maer de Keyser vast al de Italiaensche Steden door-treckende, vernam wel haest wie hem of wie den Paus genegen waren, die hem begunstighden, noemde hy met den naem van Gibellinen, om dat hy op hen als op een dubbelde muer vertrouwde: maer die van den anderen aenhangh, noemde hy Guelfen, anders Welpen of jonge Wolven. Waerlijck dit waren seer schadelijcke zydigheden, en de bitterheyt tusschen de strijdige aenhangers was soo groot, datmen geen Turcken of Barbaren meer konde haten, als sy malkanderen in den haet hadden. Waerlijck de eene borger was voor den anderen niet veyligh, sy vermoorden malkanderen als honden, wierpen malkanders huysen onder de voet, dreven malkanderen de Steden uyt, beroofden malkanders goederen; kortelijck, geen Vyandschap was groot genoegh om malkanderen te verdelgen, sonder staet, ouderdom, of geslacht aen te sien, daer de alderwoeste Barbaren, noch ontsagh voor gedragen zouden hebben. Behalven dese zydigheden, waren noch twee ander by-sondere tot Milanen, die van de Visconti en de Torriani, die oock op een bysondere wijse, tegen malkanderen woeden en aen-gingen: maer wy hebben hier voor van gehandelt; immers de Stad, door op-roer, stondt als geheel in brandt, tot dat eyndelijck de Visconti het velt en gesagh behielden, dewelcke daer na van Visconti of Burgh-grave, door den Koninck Wencelaus, voor een goet stuck gelts, tot Hartogen van Milanen zijn gemaeckt.

6. Bittere factie tot Milanen.

Het was uyt soodanigen wortel van zydicheyt, dat dit snoode wreeckstuck, dat wy gaen verhalen, zijn oorsponck nam. Bologna brande mede, soo wel als alle andere Steden van Italie, in borgerlijcke tweedracht. Het geslacht van de Bentivogly had aldaer het grootste gesag, en meer als eenmael de Heerschappy aen sich getrocken. Tegen dese stondt een andere

7. Bittere moort van Hannibal Bentivogly.

aen

aenhangh, daer Battista Cannetulo het hooft van was. Dese zijnde een bitter en bloedigh mensch, soo wel als Hanibal Bentivoglio, hooft van de andere zijde, konde geensints verdragen, onder het gesagh van dese te moeten staen, en dat de Bentivogly de meester speelde. Hanibal noch soeckende door vrientschap yets te winnen, had een kint van Battista ten doop gehouden, en begaf sich naer het volvoeren van de plechtigheyt, met sijn gevader naer sijn huys, om de kraem-vrouw geluck te wenschen. Soo als hy in huys quam, stack hy de handt uyt, en wenscht Battista op nieuw geluck met sijn nieuwe geboorte, maer dese vol wraeck-gierigheyt zijnde, geeft sijn huys-genooten het teecken, die den onnoselen Hannibal jammerlijck vermoort hebben. Maer dese snoode daet is niet lange ongewroocken gebleven, want soo haest was dit niet ruchtbaer, of die van den aenhang der Bentivoglien nemen de wapenen in handen, drijven hun tegenstanders van de zijde van Battista te rugge, en maecken sich meester van de Stadt, na veel soeckens, wort Battista, door aenwijsingh van een jongen, in een gat gevonden, door roock gedwongen, met eenige zijne medestanders voor den dagh te komen, en op staende-voet met menichte van wonden gedoodt. Sijn lichaem is naer de marckt gesleept, en aldaer lange gesolt en ten spot gehouden, tot dat eenige het selve met hun tanden van een gescheurt, en het bloet daer uyt gedroncken hebbende, het eyndelijck tot assche verbrant is geworden.

8. Ongevallen van het huys de Medicis.

In het 1430. Jaer bloeyde in de Stad Florencen Cosmus de Medicis, in wijsheydt en gesagh. Dese als een Vorst van die gemeente, gehouden zijnde, leefde met den Raedt soo als hy wilde, maeckte wetten naer sijn wel-gevallen, en veel slechte borgers rijck, oock veel huwelijcken met huwelijcx-goet, uyt sijn eygen middelen, daer hy de gunst der gemeente niet weynigh mede aen sich verbandt, en sijn huys machtigh in gesagh mede maeckte. Dese Cosmus in het 1464. Jaer naer Christus geboorte, gestorven zijnde, heeft een zoon Petrus genoemt, naergelaten, die oock seer machtigh in de Stadt geweest is. In de plaets van dese, is in de bestierige van de Heerschappy gekomen, dessels zoon Laurens de Medices, een Man van een grooten naem, en ter oorsaeck van sijn treffelijcke daden, door geheel Italie beroemt, als die beneffens sijn broeder Juliaen, veel Heerschappyen de Stadt van Florencen heeft toe-gevoeght, het welcke evenwel eenige Bisschoppen, Cardinalen en andere Grooten weynigh aenstaende, hen bewogen heeft, een t'samen-sweeringe tegens hen aen te gaen. Dese vloeck-verwanten, aldus in het Jaer 1478. tot Florencen komende, hebben aldaer hun bittere wraeck-sucht in 't werck gestelt, sich

selfs

ſelfs niet ontſiende de kerck tot hun bloet-dorſtigh voornemen te gebruycken, en van het huys des Heeren een moort-kuyl te maecken. Aldaer hebben ſy Julianus en ſijn broeder Laurens overvallen: Juliaen die hen de gereetſte voor de handt was, hebben ſy vermoort, maer Laurens geraeckte met een kleyne wonde daer af, en in het heylighdom van de kerck.

Deſe booſdoenders meenende hier mede de borgery een by-ſondere dienſt, als hun vryheyt alzoo herſtellende, gedaen te hebben, vonden ſich in deſe meenigh bedrogen, en ſy wierden alle naer het bedreven ſtuck-wercks gevangen, en eenige van hen noch op dien ſelven dagh, uyt de veynſters op-gehangen, ſommige ſijn eenige dagen daer na gevangen, en op deſe wijſe gehandelt. Men droegh ſelfs geen ontſagh, aen eenige geeſtelijcke of Prieſterlijcke Waerdigheyt, maer al die aen deſe 'tſamen-ſweeringe vaſt waren, zijn ſonder eenige genade op-gehangen. Selfs de Eerſtbiſſchop van Piſa, die den dienſt dede, is gevangen, den wereltlijcken Rechter overgelevert, en mede uyt de venſter op-gehangen, om dat hy gevonden was, terwijl hy den Dienſt dede, onder ſijn Miſ-gewaedt gewapent te zijn.

Livius in vita Leonis.

In het 1074. Jaer naer Chriſtus geboorte, is'er tot Keulen een ſeer groot geſchil, tuſſchen den Biſſchop en de borgers ontſtaen. Den Biſſchop trock eenige Heerſchappy in de Stadt aen ſich, het welcke de borgers in hun recht ſcheen te verkorten. Als hy op ſeeckeren tijdt een Koopman ſijn ſchip wilde benemen, wederſtondt hem de borger, ſoo veel als hy konde, treckende de gantſche borgery op ſijn zijde. Den biſſchop wel ſiende wat'er gaende was, geboot hen ſich ſtil te houden, dreygende hen, met de ſtraffe van oproer-maeckery; en alſoo is de beroerte tot aen den vierden dagh geſtilt. Wanneer den Biſſchop weder op-ſtaende, een aenſpraeck aen de borgers gedaen heeft, in de welcke hy hen aen den duyvel heeft overgegeven, met voorſegginge dat de Stadt zou vergaen, ten ware ſy zich bekeerden. De borgers door deſe onhebbelijcke redenen van den Biſſchop geterght, hebben begoſt op-roerig te worden, en zijn omtrent den avond in zijn Paleys gevallen, daerſe eenige van des Biſſchops huysgenooten om den hals hebben gebracht: maer den Biſſchop is met eenige weynige des nachts in de kerck van St. Peter gevlucht, begevende ſich van daer naer Nuys in een onbekent gewaet; alwaer hy eenige macht van volck vergaderende, de Keulſche borgers ſchierlijck overvallen, en om vrede van hem te begeeren, gedwongen heeft. Maer deſe, als ſy des ſmorgens

9. Keulſche beroerte.

Strengh Harder van ſijn Schapen.

Beroerte der bor-

gens voor den Bisschop mosten verschijnen, om hem voor hun moetwil voldoening te geven, zijn achter gebleven, verwachtende onderstandt van den Keyser, diese heymelijck van alles bericht hadden gedaen. Den Bisschop hier over vergramt, heeft sijn krijghs-volck toe-gelaten de Stadt te plonderen, te roven, en wech te nemen al wat hen voor-komen mocht, die hun last uyt-voerende, watse in handen kregen, de oogen uyt-staecken of omgebracht hebben, en die overigh bleven, wierden gedwongen sich met een nieuwen Eed, aen den Bisschop te verbinden. Wy moeten noch dit van Keulen hebben.

Bittere wraeck.

10. Andere wraeck-gierig-heyt.

Omtrent het Jaer 1236. was Engelbert, Eerst-bisschop van Keulen, dewelcke den Grave Frederick genoemt, om sijn hartneckigheyt en quellinge de kerck aengedaen, in den kerckelijcken tucht had gestelt, latende echter eenige Vaderlijcke vermaningen voor af gaen, doch die door den Grave weynigh geacht wierden. Dese evenwel dese tuchtinge seer qualijck op-nemende, nam sijn tijdt soo wel waer, dat hy den Bisschop op het landt aen-trof, zijnde den Bisschop op een tijdt besigh, met een kerck ten platten lande in te wyen. Soo komt daer den Grave gewapent in, die den Bisschop aen-vallende, den selven met acht-en-twintig wonden wreedelijck vermoort heeft. Dese snoode moort verweckte een groote droefheyt onder de gemeente: maer den Eerst-bisschop Hendrick, opvolger van Engelbert, willende den dood sijns voor-saets wreecken, heeft den Grave belaeght, sijn Slot onder de voet geworpen, en hem selve gevanckelijck naer Keulen gevoert, alwaer hy strengelijck met hem gehandelt heeft; doende hem op een radt de leden in stucken breken, en het vermorselde lichaem tot een proy van de ravens en andere roofvogels stellen.

Bisschop wredelik vermoort

Strenge wraeck daer over.

Het Tweede HOOFT-STUCK.

Bittere Straffe.

BY dese wraeck-gierigheden, stellen wy met recht bittere straffen, die alleen hier inne van het voorgaende quaet verschillen, datse met een schijn van recht bemantelt zijn, dewelcke echter niet vermoogens is, genoeghsaem de bittere galle van het gemoet, altoos af te wisschen. Waerlijck hoewel de straffe en misdaet volgen moedt kan echter dese sich niet altoos van schult bevryen, voornamentlijck wanneer

neer ſy het gewicht van de ſonde overhaelt, daer altoos de belooningh minder behoort te zijn, als de miſdaet: immers deſelve in even matigheyt gelijck te zijn, en dan ontgaetſe noch de blaem niet, dat *Summum jus ſumma Injuria eſt*, Het hooghſte recht, de hoogſte verongelijckinge is.

Omtrent het 1211. Jaer naer Chriſtus geboorte, ontſtonden eenige lieden, die de ongebondene macht der Roomſche Pauſen tegen-ſpraecken, voegende daer by: *Dat de Roomſche Kerck een vergaderinge van quaetwillige luyden was, die geen kenniſſe van de Goddelijcke Schriften hadden: Deſe ware de rechte Babelſche hoere, en de Paus ſelve het hooft der dwalingen, onderſteunt door ſijn Schrift-geleerde en Phariſeen, de Prelaten en Monnicken; de Biſſchoppen dewelcke ſich in Oorlogen in-lieten, waren onder het getal der dood ſlagers te ſtellen. Men moeſte Godt meerder gehoorſamen dan de Biſſchoppen. De Rijckdommen der Geeſtelijcken, en hun wereltlijcke Heerſchappy, waren verderflijcke en ſchadelijcke dingen. Men moeſt onder de menſchelijcke traditien, en overleveringen reeckenen, alles wat de Monnicken, buyten de Heylige Schrift, navolgen. De gemoederen wierden door de Concilien, en Synoden niet verbonden. Den H. Doop en het H. Avondmael, waren alleen Sacramenten, die men behoorden te ontlaſten van de beſweeringen, en andere gebaren, die buyten de leeringe van de H. Schrift daer by-gevoeght waren. Hy hadde gedwaelt, die de geeſtelijcken van de Weſterſche kerck, het Huwelijck verboden had, nademael de Ooſterſche het ſelve gebruycken. Het gene uyt de H. Schrift ſijn geſagh niet hadde, moeſt men voor een fabel en beuſelinge houden. Den Heyligen dienſt moeſt in de gemeene taele, die een yeder verſtaet, gepleeght worden. Niemand als Godt alleen, ware als Heylig aen te roepen. De Wyingen, de overdrachten en Vigilien voor de dooden, waren niets. Het teecken van het Kruys, had geen kracht, en de Gebeden waren niet krachtiger in de kerck, als in ſijn ſlaep-kamer. Het ware veel beter de armen te kleeden, als de wanden te vercieren. Veel dingen waren na Gregorius, in de kerck ingeſloopen, die by de ouden onbekent, of verworpen waren geweeſt. Daer waren maer twee wegen, de eene der uyt-verkoorene naer den Hemel, de andere ter verdoemden naer de Helle. Indien hy goet en vroom zy, die uyt het levenſcheyd, die behoefde geen hulp of toe-ſtemminge van de levende: en indien hy boos ware, die konde daer door niet geholpen worden. Het Vagevier was een menſchelijcke beuſelarye.*

1. Van de Waldenſen.

Hun gevoelen.

Deſe lieden wierden of van hun Leer-meeſter, of de plaets van hunne wooninge, Waldenſeren, armen van Lions, Albigenſeren en Begginiſche ketters genoemt. Sy gingen door dorpen en plaetſen, en toonden ſich ſeer vaerdigh in Godts woort. In hun plaets heeft de Paus Innocen-

Naem der Waldenſen.

tius Minder-broeders van de Ordere van Franciscus op-gerecht, gelijcker oock een andere Ordere van den vinder Dominicus, Dominicanen genoemt, of anders Predick-heeren ontstaen is. Maer om dat dese Waldenseren met geen woorden te overtuygen waren, heeft de Paus hen met andere Harder-spooren willen beryen, en de sijne tot de wapenen aengedreven, die dese arme lieden waerse die konden aen-treffen, vervolght, gevangen, gespannen, en op verscheydene bittere manieren, ter dood hebben gebracht.

Bitter woeden tegens de Waldensen.

Symon de Grave van Montfoort, heeft in dese vervolginge den Paus goeden dienst gedaen, dewelcke al die gene, die hy in sijn gewelt kreegh, en met dreygen of smeecken, van hun gevoelen niet konde brengen, levendigh op hout-hoopen doen verbranden.

Cluver. sub othone Imp.

2. Jammerlijcke straf van Hugolino

Hugolinus Girardeschi, borger van Pisa, en een hooft van de Grielfischen aenhangh, in den aenwas van sijn gesagh, die van den Gibellijnschen aenhangh, ten deelen verdreven, en ten deelen t'onder-gebracht hebbende, was soo hoogh in macht en gesagh gegroeyt, dat hy naer sijn eygen wil en begeerte, alles te wege bracht en uyt-voerde, en geheel meester en vooght binnen het gebiedt van Pisa was. In der daet in Rijckdom, Edeldom, roem van wijsheyt en verstant, in groot gesagh, en een treffelijck huys, van Vrouw, Kinderen, Neven, jae alle goederen die de mensch op aerde zou konnen wenschen, was hy geluckigh in den hooghsten graet, en dat niet alleen in sijne, maer oock in aller menschen oogen: en waerlijck dit geluck was hem soo gevoelijck, dat de vreughde daer van hem aen alle zijden uyt-brack. Op seeckere treffelijcke Maeltijdt, dewelcke hy op den dagh van sijn geboorte had toe-gerecht, en op dewelcke hy al sijn vrienden genodicht had, wiert hy soo in de gedachten van sijn voorspoet, en heerlijcke staet op-gevoert, dat hy, na veel snorckeryen daer over, een van sijn geheymste vrienden, Marcus genoemt, derfde vragen, of hy oordeelen konde, dat hem yets ontbrack? Dese in overdenckinge van de onseeckerheyt der menschelijcke dingen, en hoe gestadigh de selve in veranderinge, en hoe ontstantvastigh in hunnen stant zijn, ofeerder door een Goddelijcke ingevinge bewogen, antwoorde daer op: *Daer ontbreeckt aen uw geluckigen stand niet, Heer Hugolino, als de Goddelijcke gramschap, en die kan gewisselijck niet verre af zijn.* En waerlijck het was niet anders mooghlijck, zijnde soo veel voorspoedigheden op een Mensch en op een huys gebracht, of een onweder van ramp, most sulck

een dood ſtilte volgen. Wat gebeurter? de macht en het geſagh der Grielſen aen het verval binnen Piſa geraeckende, namen de Guibellijnen weder moedt, geraecken gaende, en taſten voor eerſt het huys van dit hooft der Grielſen aen: een van ſijn zoonen, en een van ſijn kints kinderen, poogende het gewelt af te weeren, worden gedood. Waer op de Guibellijnen in-vallende, Hugolino met twee andere van ſijn zoonen, en drie kints kinderen gevangen nemen, en in een tooren ſluyten, werpende de ſleutels daer van in den ſtroom Arno; in voegen deſe noch onlangs ſoo geluckige man, van honger ſtervende, ſijn lieve panden voor ſijn flauwe oogen moſt ſterven ſien, na dat hy lange te vergeefs hadde geroepen en gebeden, dat ſijn vyanden doch met menſchelijcke en natuerlijcke ſtraffe te vreden zijn, en hem de verquickinge voor ſijn ſtervende ziel, door Godtſdienſtige plechtigheden toe-ſtaen wilden. Waerlijck een merckelijck voorbeelt, en van ongehoorde wreetheydt, in borgerlijcke zydigheden en vyandſchappen, en van een ellendigh verval, uyt een overgeluckige, in een ten uyterſten rampſaligen ſtaet.

Wy konnen by deſe wreede ſtraffe voegen, de dood dewelcke omtrent het Jaer 1492. Jeronimus Savonarola is aen-gedaen. Deſe gelijck van hem geſchreven wort, eenige nieuwigheden naer het begrijp van dien tijd lerende, en voornamentlijck met grooten yver de gebreecken van den Paus, Biſſchoppen en Prieſteren over-halende, wilde ſijn leer, ſelfs door het vuur bewaerheden, en zijnde een groote hout-myte op het midden van de marckt van Florencen ontſteecken, grijpende het Sacrament, ging daer van zelfs in, maer wiert daer in door de gemeente verhindert: doch eyndelijck is hy gevangen, en door bevel van den Paus van Romen, beneffens noch twee andere Monnicken, opentlijck op de marckt verbrandt. Wy ſouden meer van deſe ſtoffe vinden, indien wy al de vermoorde getuygen der Waerheyt en andere, die wy albereets verhandelt hebben, die een goet getal uytmaecken, vermochten by te halen. Nu ſullen wy het hier by moeten laten.

3. Van Jeronimus van Savanarola.

Het Derde HOOFT-STUCK.

t'Samen-ſweeringen.

WY hebben van deſe Staets-peſt, elders verſcheydene Voorbeelden verhandelt, daer deſe tegenwoordige noch aen ontbreecken, die wy den Lezer niet konnen onthouden. En in der daet dit quaet is zoo al-

gemeen, dat ſelſs de alderbeſte Vorſten, en aldergeregelſte Heerſchappyen dat niet konnen ontvlieden, ſoo langh als'er Staet-ſuchtige Grooten en *Familiæ plus quam civilia cogitantes*, geſlachten die met geen borgerlijcken Staet te vreden zijn, gevonden worden. Dit is het ſchrick dier dat de Hooge hoofden aldermeeſt te vreeſen ſtaet, en tegens het welcke noch wallen noch wanden, tegenſtants genoegh konnen beſchaffen: wordende menichmael in den boezem ſelfs deſe ſlangen gevoet, die het harte van den Staet vergiftight, en door treurige veranderingen, het gantſche lichaem doet vervallen, ſomwijlen geheel vernietigen en uyt-gaen. Echter konnen wy niet ontkennen, dat ſulcke Vorſten gevonden worden, die ſulcke ſnoode aenſlagen, door hun bedorvene zeden, min beklaeghlijck maecken, en ſiet hier een van dien ſlagh.

1\. Wenceſlaus Konink van Bohemen

Wenceſlaus Koninck van Bohemen, ſijn Vader Wenceſlaus in het Rijck op-gevolght zijnde, toonde zich ſoo ongelijck den ſelven in zeden te zijn, als ſijn dood die van ſijn Vader ongelijck is geweeſt. Want terwijl hy ſich ſelven vaſt in alle uyt-gelatentheyt toe-gaf, t'eenemael in dronckenſchap, Vrouwen ſchenden, en het beroven van ſijn onderdanen goederen, miſgaet, wort een t'ſamen-ſweeringe tegens hem geſmeet, en hy tot Olmits in Moravie, in het huys van den Pauſelijcken Deecken, met drie wonden om-gebracht. Een Thuringer wiert gevat, met het bebloede ſwaert in de handt, en door het woeden van het volck, ſonder datmen eens naer de mede-plichters ſocht, vermoort en verſcheurt.

De Koninck Uladiſlaus van Hongaryen in den Oorlogh gebleven zijnde, ſoo wort Ladiſlaus in de Rijcx Vergaderinge, met toeſtemminge der Grooten, tot Koninck verkooren. Wegens deſe verkieſinge wordt een geſantſchap aen den Keyſer Frederick geſonden, met verſoeck dat de ſelve den jongen Koninck hen wilde laten toe-komen, (want hy was by den Keyſer) om gekroont te worden. De Keyſer gaf tot antwoort, dat de Hongaren wel hadden gedaen, datſe hunnen Koninck hadden erkent, doch dat'er geen verkieſinge van nooden waer geweeſt, daer hem het recht der volckeren die waerdigheyt gaf, hy behoefde oock niet weder gekroont te zijn, die eens gekroont was. Vorders was hy noch een kint, die opſienders van nooden hadde, ſy zouden liever wachten, tot dat ſijn jaren tot de heerſchinge bequamer waren. Deſe weygeringe van den Keyſer, baerde vyandſchap tuſſchen hem en de Hongaren, ſoo dat het oock ſelfs tot de wapenen quam: gelijck oock Johannes Huniades van de Hongaren tot Rijcx-vooght geſtelt zijnde, gewapender-handt in Ooſtenrijck gevallen is; alwaer, hoewel hy het alles te vyer en te ſwaerde verwoeſte, hy

Koninck geweygert, veroorſaeckt Oorlogh.

even-

evenwel niet heeft konnen te wege brengen, dat hem de Koninck, en de kroon, die de Koninginne met zich, by den Keyser gevoert had, gelevert wierden.

Als daer na de Keyser naer Italie toogh, hebben hem de Oosten-rijckers versocht, dat hy Ladislaus in sijn Vaderlijck erf-deel wilde senden: dit versoeck door toe-doen van den Graef van Cilia en Eilzinger, of-geslagen zijnde, hebben hem de Oosten-rijckers, soo als hy uyt Italie weder quam, tot Nieuw-stadt belegert: maer nae veel onderhandelingen, heeft de Keyser eyndelijck, door tusschen-spraeck van den Marquis van Baden, en den Eerst-bisschop van Saltsburgh, Ladislaus uyt sijne handen gegeven. Tot Weenen wordt dan een Vergaderinge geleght, van Bohemen en Hungaren, en de jonge Ladislaus in de Stadt gebracht zijnde, wordt aldaer met de hooghste eer ontfangen, alwaer hy aenstondts Overheden gemaeckt, en voort alles dat tot de bestieringh van het Land diende, bestelt heeft.

Maer hoewel nu Ladislaus den naem van Koninck droegh, heeft hy evenwel, door eens anders goetvinden geleydt, de bestieringh van het Rijck dese drie mannen, Johannes Huniades, Pogebrach, en den Grave van Cilia, aen-bevoolen. Zijnde daer na een Vergaderinge geleght, heeft Eilzinger, die door toe-doen van den Grave van Cilia, uyt des Konincks gunst verstooten was, de andere vermaent, zich eyndelijck van den Grave en sijn dwingelandy, die alles naer sijn goet-vinden in het Hof te wege bracht, te ontslaen. Men gaet daer op naer den Koninck, en vertoont hem, datse de quade bestieringh van den Grave niet konde verdragen: dese verrijckte zich selven, en bracht den Koninck tot armoede, sijn Majesteyt droegh wel den naem van Koninck; maer in der daet den Grave voerde heerschappye, en het ware niet te twijfelen, of hy zou t'avond of morgen, selfs naer het Rijck derven staen; en derhalven moestmen den selven stutten, eer hy yets groots aenvingh. De Koninck door dese vertooninge bewogen, verdrijft den Grave uyt het Hof, en beveelt hem op sijn goederen te gaen. Maer weynigh tijdts daer na, wort den Grave weder met den Koninck verzoent, en komt met meerder statie als te vooren, tot Weenen; De Koninck selve komt hem buyten de Stadt tegen, en vertoonde alzoo een wonderlijcke veranderingh in de menschelijcke dingen: maer Eilzinger, is op het aen-komen van den Grave, met sijn vrinden vertrocken, verkiesende voor een bedorven hof, een vrywillige ballinckschap, en verzoent zich met den Keyser, die hy voor-heen swaerlijck vertoornt had. Niet langh daer naer, stelden zich die gene,

Drieman schap over Hongaryen.

De Grave van Cilia verstooten, en weder versoent.

 die

die des Konincks Ladiſlaus zijde aenhingen, zoo ſtout en hoovaerdig aen, datſe de voor-ſtadt van Nieuw-ſtadt, in welcke plaets de Keyſerinne, in af-zijn van den Keyſer, in het kinder-bedde lagh, gewapender-handt inquamen, en de Stadt ſelve ondernamen aen te taſten: maer die niet konnende bemachtigen, alles wat hen voor-quam verbranden, en alzoo weder af-trocken. Men heeft menichmael getracht de een-dracht tuſſchen den Keyſer en den Koninck weder op te rechten: maer den Grave, wiens belangh het niet ware deſe Vrede op-gerecht te ſien, ſtack geduerigh ſoo lange als hy leefde, een ſtock in het wiel.

Geſchil tuſſchen den Keyſer en den Koninck.

Ondertuſſchen groeyde oock een haet, tuſſchen Johannes Huniades en den Grave, dewelcke uyt-barſtende, maeckte den Koninck deſer beyder Vorſten mogentheydt verdacht, verſoeningh te bewercken viel te ſwaer, latende deſe beyde niet na ſich onderlinge op de Rijcx Vergaderinge, met ſchelden en laſteringen aen te taſten. Den Grave van ſijn zijde ſmeede valſche beſchuldigingen tegens Huniades, hem na-gevende, dat hy alleen het Rijck beſtierde, en den Koninck maer een ſchaduwe was. Den Koninck noch jongh en onbedacht, te veel naer den raet van den Grave luyſterende, leght Huniades lagen, en ſent ſelfs den Grave in Hongaryen, om Huniades aen een kant te helpen: maer hy by tijts gewaerſchouwt, ontkomt de lagen, die tegens hem geſmeet waren. Huniades daer na geſtorven zijnde, vervolght den Grave ſijnen haet noch op ſijn kinderen, niet konnende verdragen, dat Corvinus van een geringh geſlacht zijnde, ſich ſelven in ſijn ſtaet vaſt ſtelde, en ſulck een hoogh geſagh voerde, het welcke hy, zijnde des Konincks Moeders broeder, betamelijcker behoorde te dragen; welcken haet de kinderen van Huniades, oock niet onbekent was. De Koninck eyndelijck komt met ſijn Grooten tot Weyſſenburgh, welcke plaets Ladiſlaus Corvinus, oudſte zoon van Huniades, in bezettinge hield. Terwijl de Koninck aldaer vertoeft, liet den Grave met de ſijne niet na, den Koninck tegens Ladiſlaus op te hitſen. Ladiſlaus eyndelijck, door ſoo veel verongelijckingen van den Grave beledicht, roept hem in ſijn binnen kamer, en geeft hem daer den naem van een verrader, als die ſijn Vader ſoo menichmael had belaeght, en nu den Koninck noch gedueriglijck tegens hem op-hitſte, en nu was hy gekomen om ſtraffe over ſijn ſchelmeryen te dragen. Den Grave daer op grijpt het zwaert ſijn wapendrager uyt de handt, en meende Ladiſlaus het hooft te kloven, maer wiert door de by-ſtaenders verhindert, van de welcke een de vingeren af-gehouwen wiert. Op dit gerucht vallen de Hongaren in de kamer, en brengen den Grave, hoewel ſich dapper verwerende, met veel

Lagen tegens Huniades.

En ſijn kinderen.

Den Grave werdt om-gebracht.

veel wonden ter dood. Sy daer op by den Koninck gaende, vermanen hem niet te vreesen, alles stondt onder sijn gehoorsaemheyt, sijn Heerschappy, die voor-heen by den Grave was geweest, zou nu sijn aenvang nemen, en hy te recht Koninck zijn. De Koninck hoewel seer vermoeyt, verborgh sijn smart, en Weyssenburgh verlatende, begaf sich naer Buda, en heeft Ladislaus Huniades, hem vergeselschappende, en ontveynsende sijn toorn, beleefdelijck gehandelt; want hy vallende voor des Konincx voeten, om hem vergiffenis van de dood des Graven af te bidden, wort minnelijck van den Coninck weder op-gerecht, en in genade aengenomen. Ondertusschen spanden de Vrienden van den Grave te samen, en blasen den Koninck geduerigh in, dat sulck een doorluchtigh man, en Oom van den Coninck, soo sonder oorsaeck gedood, en de Koninckliicke Majesteyt daer door gequetst was, en derhalven most hy sulck een schelmstuck niet ongewroocken laten. De Koninck dan hier naer luysterende, heeft, soo als de zoonen van Huniades in het Hof gekomen waren, de poorten van het Paleys doen sluyten, en de jongelingen in de gevangenis doen werpen. Weynigh tijds daer na, wort Ladislaus Huniades een jongelingh van 24. of 26. Jaren, openbaerlijck te voorschijn gebracht, hebbende de handen op den rugge gebonden, dewelcke de Scherp-rechter zullende het hooft af-slaen, drie slagen gegeven heeft, die geen van allen doodelijck waren. Op den derden slagh, is Ladislaus echter nedergevallen, maer terstondt weder op-springende, beroept sich op het Goddelijcke en Menschelijcke Recht, hy wilde niet weder voor den scherprechter buygen, dewijl de vierde slagh door de Wet verboden was. De Vrinden van den Grave hier op, en andere die Ladislaus dood begeerden, bestraffen den scherp-rechter; en beveelen hem weder toe te slaen, soo dat eyndelijck den ongeluckigen jongelingh, door den vijfden slagh, ter nauwer noot af-gemaeckt is. Den Koninck van Buda vertreckende, neemt Matthias Corvinus met sich, die soo veel geluckiger als sijn broeder, daer nae Coninck over Hongaryen is geworden. Dese geschiedenis zou misschien een andere plaets vereyschen, maer wy hebbense noch konnen voor by gaen, noch een andere plaets beschaffen.

t'Samenspanning tegen Ladislaus Huniades

De Broeders gevangen.

Ladislaus onthalst.

Dit volgende zal evenwel een rechte t'samen-sweringe zijn, evenwel van een bysondere slagh, niet van veele tegen weynige, maer van veele tegens veele, niet tegens een tyrannigh hooft, maer tegens duysenden van Tyrannen, en die van sulck een na-druck, dat de gedachtenis daer van noyt verdwijnen zal.

Wanneer Carel van Anjou, over beyde de Sicilien, dat is Sicilie en

Napels

2. Siciliaensche Vesper.

Napels de Heerſchappy, namentlijck in het 1281. Jaer naer Chriſtus geboorte, in handen had, hebben ſich deſſelfs beſettelingen en krijghs-lieden, in de plaetſen van hun beſettingh, en vorders over-al ſoo onhebbelijck en ongebonden, met ſteelen, roven, vrouwe en maegde-ſchenden, en andere onverdraeglijcke moet-willigheden, aen-geſtelt, dat een over-groote verbitteringh van al de in-gezetenen van Sicilie, tegens hen ontſtont; dewelcke niets bedachten, als hoe ſy dit over-laſtigh Jock van hunnen hals zouden konnen werpen. Omtrent deſe ſaeck toonde ſich Johannes de Prochyta, (een man van Edelen huyſe, en die onder de Regeringe van den Koninck Manfredo, Heer van het geheele Eylandt was geweeſt, gelijck *Paulus Æmilius* wil, of naer Collenucius, de Genees-meeſter van den Koninck Manfredo, van den welcken hy Procula genoemt wort,) gewillig; deſe, dewijl de Franſche, als *Petrarca* verhaelt, ſijn Vrouw geſchonden hadden, of gelijck *Paradinus* ſchrijft, om dat hy naer de dood van den Koninck Manfredus, door Carel ſijnen op-volger, van ſijn Staet en Waerdigheyt berooft was, door gramſchap en wraeck-ſucht op-geſtoockt, als mede geſterckt door de gunſt en gemeenzaemheyt der voornaemſte en Edelſte luyden van Sicilia, heeft wonderlijcke beradingen in ſijn harſſenen geſmeet, om de Franſchen in het net te krijgen, ſelfs hunnen naem t'eenemael tot den gront toe te verdelgen.

Johannes de Prochyta, hooft van deſe aenhangh.

Om deſe oorzaeck is hy eerſt naer Conſtantinopolen vertrocken, om den Keyſer Michael Palgralogus, het beſluyt tegens hem, door Carel ('t zy waer of verziert) genomen, bekent te maecken, hem bewegende te gelooven, dat al de beradingen van Carel daer henen ſtreckten, om de gemoederen der Griecken van hem te vervreemden, en tot een op-roer tegens hem te verwecken.

Sijn looſen handel.

Deſe gronden dan geleght hebbende, begeeft hy zich vorders naer Peter, Koninck van Aragon, in Catalonien, dewelcke met Conſtantia, Suſter van den Coninck Manfredus getrouwt was, en ontdeckt hem wat hy tegens de Franſchen voor had, beloovende hem te gelijck, uyt naem der Grooten van Sicilia, indien de ſaeck wel quam uyt te vallen, de beſittingh van het Koninckrijck, met gemeen goet-vinden, hem op te dragen: voornamentlijck, daer ſijn Huys-vrouw de eenige en wettige Erve van het Rijck was. Hy met al deſe beſtellingen niet te vreden, reyſt oock verſcheydemael naer den Paus Nicolaus den 3. naer Rome, en beweeght hem met veele redenen te belooven, indien de Franſchen uyt Sicilia verdreven, of om-gebracht wierden, dat hy den Koninck Peter, uyt name van ſijn Vrouw, de verheerwaerdinge van Sicilia zou toe-ſtaen. Al deſe

din-

dingen konde hy in een Monincks gewaedt, het welcke hem over-al veylich maeckte, soo hier soo daer te lichtelijcker uyt-voeren, en dat met sulck een stilligheyt en loos beleydt, dat hy binnen den tijdt van achthien maenden, alles te wege had gebracht: soo dat het een verwonderlijcke zaeck was, hoe hy zulcke hooghwichtige besluyten, onder soo veel verscheydene lieden en volckeren soodanig heeft konnen verdeelen, sonder dat de selve voor-gekomen of uyt-geleeckt zijn. Het wacht-teecken nu van dit bloedigh besluyt, was dusdanigh, datse op den bestelden dagh, en gelijck sommige willen, op den derde na Paesche, op de gewoonelijcke uure, naer den middagh, de klock als tot de Vesperen en avond-dienst (gelijck de gewoonte, voornamentlijck op Vyer-dagen is) zouden luyden, wanneer alle die wapenen konden dragen, door het gantsche Rijck, met gemeene drift, de Fransche zouden aen-vallen, en wat hen voor-quam vermoorden. Zijnde dan de bewuste dit teecken gegeven, zoo is'er op de bestelde uure door het geheele Rijck, een algemeene op-loop ontstaen, en de Franschen, als geen achter-dencken hebbende, op desen Vierdag, alle ongewapent sich vertoonende, worden over-al door het geheele Eylandt overvallen, en wredelijck om het leven gebracht; jae de bitterheyt der Sicilianen was soo groot, dat sy noch de swangere Vrouwen noch kleyne kinderen (selfs niet gelijck het Hebreeusche spreeck-woort luydt, dat aen den wand pist) gespaert hebben. Eenige Schrijvers getuygen, dat de Sicilianen in desen algemeenen moort-lust, soo bloet-dorstigh zijn geweest, dat'er uyt soo veel duysenden (*Fulgosius* schrijft van acht duysent krijghs-lieden) niet een, sonder eenige kinderen, vrouwen, of andere onweerbare lichamen aen te sien, ontkomen is, behalven eenige weynige, die sich in de vaste Sterckte Sperlinga beschermt hebben, die evenwel alle, door gebreck van lijf-tocht, dewijl al de toe-gangen beset gehouden wierden, van honger gestorven zijn. Om dese zaeck is daer na boven de poort van dese sterckte geschreven:

De Fransche door geheel Sicilie om-gebracht.

Groote wreetheydt gepleeght.

Quod Siculis placuit, solum Sperlinga negavit.

Dat de Sicilianen behaeght heeft, weygert Sperlinga alleenigh.

Fazellus schrijft dat noch by sijn tijdt, tot Palermo in de kerck van Cosmus en Damianus, en andere by-gelegene kercken, van dese Fransche slachtinge, geheele groote hoopen van doods-beenderen zijn gesien. Wanneer de bootschap hier van tot Rome, aen den Koninck Carel gebracht wiert, heeft hem deselve overmatigh ontstelt, brengende hy met suchten dese

woorden voort : *Dewijl gy, ô Godt, wilt dat my het geluck zal tegen gaen, soo geeft, dat ick van langer handt verliese, het geene ick t'effens verkregen hebbe.*

Immers dit is geen kleyne vergeldingh over sijn wreetheyt, tegens den jongen Conradijn begaen, (daer elders van gesproocken wordt) geweest. En in der daet, hoewel hy alles aenwende wat hy konde, heeft hy die besittingh noyt wederom konnen verkrijgen, maer is den Koninck van Aragon, of sijn Vrouw Constantia gegeven.

Diergelijcke slachtinge als dese Siciliaensche Vesper, hebben ouder tijden noch gesien, gelijck de geschicht Schrijvers getuygen, wanneer door

3. Oude moort-lagen. de lagen van Mithridates of Mithradates, als *Golzius* en andere schrijven, veel duysent Romeynen in Asia onvoorziens, op verscheydene plaetsen gedood zijn. Want hy sant Brieven aen sijne Steden, met het Koninck-lijcke Zegel bezegelt, in de welcke hy beval sijn bloedigh bevel, op eenen tijd uyt te voeren, op dat niemandt, door het ongeval van andere gewaerschouwt, op sijn hoede mocht zijn. Hy heeft oock vergelding niet alleen voor de hand-dadigers, maer oock voor de Steden, daer de moorderyen uyt-gevoert wierden, bestelt, en wederom swære straffen die gene die yemandt spaerde, op-gelecht.

Op deselve wijse, gelijck *Herodianus* getuyght, heeft Anthonius Caracalla, de parthyen onder schijn van Bruyloft, een onverwachte moorderye aen-gedaen : Wanneer hy sijnen eed ongedachtigh hen ongewapent en onvoordachtigh, als die den nieuwen Bruydegom prachtichlijck meenden te ontfangen, met sijn vaerdigh-staende Heyr aen-gegrepen heeft. Waer door hy een groote verfoeyingh tegens hem en sijn mijneedigheyt, by hen verweckt heeft : die oock niet hebben gerust voor en al-eer sy hun krachten weder versamelende, hun gevangenen weder verovert, en de Romeynen, tot nadeelige Voorwaerden van Vrede gebracht hadden.

De algemeene moort der Tempeliers, zou hier mede te pas komen, maer daer van is hier voor gesproocken.

Maer wy gaen dit Hooft-stuck besluyten, met een snoode t'samen-swee-

4. Grave van Vlaenderen vermoort ringe, tegens den Grave Carel van Vlaenderen. In het Jaer 1127. was'er een groote hongers-noot door geheel Vlaenderen : de Grave Carel van Vlaenderen tot Brugge zijnde, wiert bericht, dat de Heer Barthold van der Straten, Prooft van St. Donaes, en Cancelier van Vlaenderen, Lambert en Bonssaert van der Straten sijn Broeders, en andere van hun vrienden, van langer-handt al het koorn van het landt hadden op gekocht, en vergadert, en met malkanderen Monopolizeerden, om het selve op hun solders te houwen, tot dat sy het op seeckeren prijs, die sy daer op stelden,

den, zouden konnen verkoopen. Door welck doen het gemeene volck in groot gevaer zou gekomen hebben, om van honger te vergaen, daer door dit koorn men den gemeenen noot lichtelijck zou hebben konnen ſtelpen. De Grave dan, uyt een goede liefde tot de gemeente, ſonder ſich der Grooten macht en vermaeg-ſchappingh, van deſe van der Stratens te kreunen, ſent ſijn Aelmoeſenier Thammaert, Caſteleyn van Bourburgh, aen de ſelve Van der Straten, en dede volgens ſijn hooge macht het koorn van de ſolders halen, en tot een redelijcken prijs verkoopen, doende het gelt dat daer afgemaeckt wiert, de Van der Stratens aen-tellen; en latende hen daer-en-boven voor-raet genoegh voor hun huys-geſin. De Van der Stratens namen over dit Godtvruchtigh doen, ſulck een hevige vyandſchap tegens deſen Thammaert op, oordeelende dat dit verkoopen door ſijn toe-doen geſchiet was, datſe aen hem en ſijn goederen, al het quaet deden dat ſy bedencken konden. Maer de Grave deſe vuyligheyt ſiende, dede hen al de aengedane ſchade weder vergoeden, het welcke hen van ſpijt by naer dede barſten.

Deughd veroorzaeckt haet.

De Prooſt Van der Straten, vorders had een groot geſchil, tegens een Vlaemſch Heer, van het welcke de Grave de beſlechtingh had gedragen aen een Vergaderinge, dewelcke hy in de Stadt Caſſel had doen leggen. De Prooſt en ſijn ſchoon zoon, lieten ſich aldaer op den beſtemden tijdt vinden, met vijf of ſes hondert mannen verſelt, en die alle wel voorſien, ſoo dat het ſcheen, dat hy het geſchil door de wapenen eer als door het Gerecht ſocht af te nemen. Hier om dan, en om meerder ſwarigheydt voor te komen, bracht de Grave de ſaeck tot S^t. Omer aen een andere Vergaderingh, en een anderen Recht-dagh, verbiedende ondertuſſchen aen parthyen, alle feytelijckeyt te plegen of te toonen. Op den beſtemden dagh ſprack de Grave het Vonnis uyt, het welcke de Van der Stratens geheel niet naer den ſin was: de welcke om deſe oorzaeck, het verkoopen van hun koorn, en vergoeden van de ſchade van den Aelmoeſenier, ſoodanigh in ſpijt en gramſchap ontſtaecken, datſe beſlooten ſich op den perſoon van den Grave ſelve te wreecken. Om dit dan te doen, verſamelde ſich binnen de Stadt Yperen (andere ſchrijven Veurne) de Heer Barthold van der Straten, Prooſt, Cancelier en Opper-Cappellaen van den Grave, Lambert en Bonſſard van der Straten, ſijn twee broeders, Iſaac van der Straten hun Neve, de Heer Guy van Steenvoorden, Caſteleyn van Caſſel, Engnerand van Eſſene, en verſcheyde andere, die van den Grave meynden beledicht te zijn. Deſe beſlooten met malkanderen den Grave om den hals te brengen, en Bonſſaerd van der Straten wiert van hen geſtelt,

om het ſtuck uyt te voeren. Deſe dan, volgens ſijn laſt nam de gelegentheyt waer, op Aſch-dagh, dat de Grave naer de Metten in de kerck van St. Donaes, tot Brugge was gegaen; en begeeft ſich met eenige andere, alſoo ſnoode verraders als hy, daer naer toe. Sy vonden den Grave in de Capelle van de Drievuldigheyt, daer hy ſijn Godts-dienſt dede, en Bonſſaerd hem naerderende, bracht hem terſtondt een ſlagh, met den welcken hy hem de rechterhandt af-kapte, die de goede Vorſt uyt-ſtack om een arme vrouw een ſtuck gelts te geven, en verdubbelde den ſlagh, trefte hem het hooft tot in de harſſenen toe, ſoo dat de Grave dood ter aerden viel, wiens lichaem Bonſſaerd van boven neder, in het Choor van de trappen af-wierp, daer het drie dagen onbegraven bleef leggen, om dat een yeder voor de t'ſamen-ſweerders, en hun groote macht beanghſt was, en niemandt derhalven de hand aen den doode Grave derfde ſlaen.

Snoode moorderyen.

Deſe vervloeckte moort aldus volvoert zijnde, begaf ſich de ſelve Bonſaerd naer het huys van den Aelmoeſenier Thammard, den welcken hy, beneffens ſijn twee zoonen Gautier en Guillebert, mede vermoort. Hier op plondert hy met ſijn geſellen het huys, en begeeft ſich van daer naer het Hof, daerſe van gelijcken Gautier de Loire, des Graven Schiltknaep, en verſcheydene Deenſche en Duytſche Edel-lieden, van de welcke ſich de Gravin diende, om den hals gebracht hebben, plonderende vorders en wech-nemende al dat ſy daer vonden, van Baggen, Juweelen en andere koſtelijckheden. Van daer gaen deſe booſe moorders naer den Borgh, brengende oock aldaer verſcheydene Edelen en Borgers, die ſy wiſten vrienden van den Graef te zijn geweeſt, om den hals, maeckende ſich aldaer vorders ſterck. Tot dat eyndelijck daer na de Heer Servaes de Praet, met ſoo veel van ſijn onderdanen, als hy by een konde halen, verſelt met den Abt van St. Peter tot Gent, de Heer Helin van Bouchout, de Heer Banduin van Gent, de Heer Diedrick van Dixmuyden, de Heer Richard van Breſt, ſijn broeder en andere Heeren, tot Brugge gekomen zijnde, hem met de ſijne binnen den Burght belegert heeft; van waer hy evenwel middel vand om by nacht wegh te geraecken. Evenwel konde hy de Goddelijcke wraeck niet ontgaen, want ſy alle, d'een hier, d'ander daer, door naerſtigheyt van den ſelven Heer de Praet, en den Heer Willem van Loo, die ſich als toen den naeſten Erfgenaem van den Grave noemde, gevonden, en gevangen: en als de Koninck van Vranckrijck, Louis de Dicke tot Brugge quam, om over het Graefſchap van Vlaenderen, door des Graven dood nu open ſtaende, ſijn beſtelling te doen,

doen, wierden al dese Verraders op verscheydene wijse, van het leven ter dood gebracht, en de huysen van de geseyde Van der Stratens geraseert, sonder oyt weder op-gebouwt te mogen worden. Soo was het eynde van den armen Grave van Vlaenderen, Carel van Denemarcken. Verraders gestraft.

Het Vierde HOOFT-STUCK.

Trouwloose Echt.

TOt Bazel een seer rijck Koopman, een seer deughtsame en eerbare Vrouw hebbende, wierdt zeeckerlijck door Duyvels ingeven, met Jalousye tegens haer ingenomen: wanneer hy eenige zijde kousse-banden, die door ouderdom en gebruyck versleten waren, verwierp en af-leyde, heeft sijn Vrouw haers mans dienaer, die juyst daer by stond, de selve toe-geworpen, als diese noch wel konde dragen, die de selve op-nemende, aen sijn beenen gebonden heeft. De Koopman hier uyt een snood vermoeden nemende, en ick weet niet wat Duyvelsche gedachten krijgende, nam de gelegentheyt waer, dat op een Sondagh sijn huysgesin in de kerck was: wanneer hy met den blooten degen, op sijn huysvrouw aen-gevallen is, en haer onder veel verwijt van ontrouwigheyt, verwoedelijck, sonder eenige verschooninge van haer te willen hooren, gedood heeft. Nauwelijcks was dit snoode stuck wercks begaen, wanneer een bitter leetwesen, en knaging van sijn gewisse hem begost aen te tasten. Hy de wraeck van dit heyloos bestaen op zich selven soeckende, en langer willende noch konnende leven, schrijft op een Briefken, dat hy door Duyvels ingeven, tot valsch vermoeden gebracht, sijn onschuldige Vrouw vermoort had, en dit briefken aen sijn slincker arm bindende, wierp sich van den top van sijn huys, op de straet. 1. Koopman tot Bazel.

De Landt-graef Aelbert van Thuringen, had een seer deughtzame en eerbare Vrouw, de dochter van den Keyser Frederick den tweede, by de welcke hy twee zoonen gewonnen had, Theodoricus en Frederick: maer hy sijn Huwelijcx plichten ongedachtigh, is niet alleen tot Over spel vervallen, maer heeft oock het leven van sijn eygen Vrouw belaeght, en maeckt verdrag met een Muyl-dryver, die water in het Slot Isenach bracht, 2. Aelbert Landt-graef van Thuringen.

dat de selve sijn Vrouw aen een kandt zou helpen. De Muyl-dryver beloofde den Land-graef hier in wel sijn by-stand, maer ontdeckt ondertusschen een Raets-heer van de Vorstin de geheele saeck, betuygende dat hy uyt vreese voor de dood, den Landt-graef deze beloften en toe-zegginge had moeten doen. De Vorstin dan, uyt raet van desen Raetsman, laet sich met een koorde uyt een venster, die niet seer hoogh was, op de steen-rots nederdalen, van waer sy bequamelijck konde ontvluchten, komt alzoo tot Franckfort, gaet aldaer in een klooster, alwaer sy naer twee jaren gestorven is. Eer sy uyt haer kamer gingh, om te vluchten, heeft sy, nemende haer af-scheydt van haer kinderen, den oudsten in de wangen gebeten, als haer hulper, bewogen door het roepen van den jongen, haer daer over bestrafte, seyde sy: *Meent gy dat ick sonder groot hartenleet van mijn kinderen kan scheyden? Ick moet mijn Zoon het teecken van mijn vlucht in sijn wangen laten, soo mach hy daer aen gedencken.* Wanneer dese kinderen nu oud geworden waren, wilde hen de Vader oock, op-roerisch gewijse uyt Meyssen verdrijven, maer hy selve wiert in tegendeel van hen verdreven, en is tot Erphard in de hooghste armoede en ellende, een balling gestorven.

3. Adelheyda. Wanneer de Keyser Henricus de vierde, de bestieringh van het Roomsche Rijck hadde, wordt de Palsgraef Frederick geseght, het Slot Schiplits in het zuyder Saxen bewoont te hebben. Sijn Huysvrouw Adelheyde, haer Huwelijcks verbondt ongedachtigh zijnde, haer man in den haet, en brande van liefde op Lodewijck van Thuringen, Grave van Hessen, met den welcken zy heymelijck handelde, een besluyt maeckte, om haren man aen een kant te helpen, en den Grave te trouwen. Sy dan bestelden het werck aldus, dat den Grave op seeckeren dagh, omtrent het Slot Schiplits, op het gebiedt van haer man zou komen jagen: Wanneer sy de saeck alzoo beschicken zou, dat haer man hem ongewapent zou tegen komen, die hy dan met weynigh moeyten, en sonder eenigh gevaer zou konnen af-maecken. Den Grave dan, volgende dit besluyt, gaet op seeckeren dagh ter Jacht, en dat selfs in het gebiedt van den Palatijn Frederick. De Over-speelige Adelheyd had met voordacht, dien dagh een Badt laten toe-maecken, in het welcke als haer man gegaen was, hoort sy quanswijs het gerucht van de Jacht, en komt daer op met een groote verbaestheydt by hem geloopen, en begint te tieren en te baren, gy leght hier en baad u, en ondertusschen is daer den Grave van Thuringen, op u gront met Jagen doende. De Palsgraef Frederick hier over gemoeyt, slaet met der haest een mantel om sijn schouderen, schiet sijn kleederen aen, en springht soo ongewapent met eenige van de sijne te paert, rijdt naer den

den Grave Lodewijck toe, en haelt hem met eenige hevige woorden, over sijn stout bestaen, wat over. Maer Lodewijck de gelegentheyt waernemende, neemt sijn Speere en door-schiet den ongewapenden Frederick daer mede, soo dat hy van sijn paert dood ter aerden valt, die wech gebracht, en met grooten rouw van de sijne, behalven van sijn trouwloose Vrouw, begraven is. Daer na, namentlijck in het 1070. Jaer der Saligheyt, heeft Adelbert Bisschop van Bremen, broeder van den vermoorden Frederick, met andere van dessels Vrienden, den Grave Lodewijck, by den Keyser Henderick de IV. beschuldicht, versoeckende ootmoedighlijck straf over dese bloedige misdaet; en soo veel te wege brengende, dat Ludovicus soo als hy naer Maeghdenburgh wilde reysen, gevangen, en op het Slot Gewichensteyn gebracht wiert: maer als hy aldaer over de twee jaren gezeten had, is hy daer uyt op dese wijse ontkomen: Hy dede sich seer wijde en ruyme rocken maecken, dewelcke hy aen-gedaen hebbende, by nacht, van het hooge Slot, in de voor by stroomende Sala gesprongen is; want dewijl de windt de ruyme kleederen vattende, die spronck in het water, te min gevaerlijck was, en hy wiert terstondt door Visschers, daer heymelijck toe-gehuert, op-gevischt, en te paert geholpen, rennende met alle macht naer Thuringen, by sijn Vrouw Adelheyda, die sich tot Sangerhuysen op-hield. Behoudende geen leet van desen hoogen sprongh, als dat hy zedert altoos de springer by-genaemt is geworden.

Lutherus verhaelt in sijn Uytlegginge op het Boeck der Scheppinge, een wonderbare saeck. Tot Erford seght hy is op dese wijse een bloet-schande begaen. Een Jongelingh de zoon van een Weduwe, had de dienstmaeght van sijn Moeder, menichmael tot oneerlijcke min aen-geport, de deerne daer af-keerigh van zijnde, geeft de moeder van de Jongelingh, het aensoecken van haer zoon te kennen. De Moeder willende de ongebondentheydt van haer dartele zoon bestraffen, en over halende, belast de Maget dat sy hem een uur van by-een komst stellen zou; en alzoo besluyten sy met malkanderen, dat de Moeder sich in het bedde van de dienstmaeght zoude leggen, en de aenkomst van haer zoon verwachten, om hem door dese list bedrogen, op de daet als te betrappen, en met te meerder gesagh te bestraffen. Maer sy willende haren zoon bedriegen, wordt door list van den Duyvel selve bedrogen: want door een brandende begeerlijckheyt ontsteecken, geeft stilswijgende toe-gangh aen haren zoon: en wort van hem beswangert, brengende op haer tijdt, heymelijck een dochter ter werelt, die sy, een weynigh groot geworden zijnde, quasi- 4. Onnosele bloedtschande.

wijs

wijs, als een ouderloose weese, naer sich genomen en op-gevoet heeft. Dese jonge deerne nu groot geworden, vertoonde sulck een bevalligheyt, dat de Jongelingh noch ongetrouwt zijnde, deselve van sijn Moeder ten Huwelijck begeerden, en haer, hoewel sijn Moeder daer met alle macht tegen was, in haer weerwil getrouwt heeft. Alzoo dan heeft sich dese Jongelingh, met sijn Suster tegelijck en sijn dochter versamelt: maer om dat hy sulcx onwetende dede, schijnt hy verschooningh te konnen verdienen. Dat vorders de saeck soodanigh sich toe gedragen heeft, heeft de Moeder, willende uyt wanhoop sich selven te kort doen, aen haer Biecht-vader bekent. De Godts-geleerden, dewijl niemandt als God en de Moeder van dit quaet kennisse had, hebben wijslijck en Godtvruchtichlijck (seght mijn Schrijver) geoordeelt, datmen dese Echt, hoe echteloos die oock ware, niet scheyde zoude; misschien zal yemandt oordeelen, dat dese geschiedenis van ons voornemen af-wijckt, maer wy gaen sulcx met andere vergoeden.

5. Schrickelijcke verdachtheydt.

Seecker Hartogh, seght *Carpar Goldwurm*, seer met Jalourfheyt en verdachtheyt, omtrent sijn Vrouw ingenomen, heeft haer onnozel en door geen blijck over-tuyght, opentlijck doen veroordeelen, en het hooft afslaen: Vorders de Hof-meesterfche, die hy als de bemiddelaerster hield, van een Tooren doen af-werpen, oock een Staet-juffer van sijn Vrouw met sijn eygene handen gedood.

6. Wondere lust in eē swangere Vrouw.

In het Jaer 1533. was'er tot Prettenburg een swangere Vrouw, dewelcke een ongehoorde lust kreegh, om haer man te eeten. Sy dese duyvelsche lust niet langer konnende wederstaen, heeft haer man by nacht den hals af-gesneden, en terstondt desselfs slincker arm en zijde, tot aen den navel toe, op gegeten, en het overige gesouten en bewaert, barende daer op drie kinderen. Maer sy, op datse dese helsche lust niet te vergeefs of voor niet zou geboedt hebben, wordt tot eeuwige gevangenis veroordeelt.

Sebast. Franck.

7. Vrouw slacht haer man

In het 1562. Jaer van Christus, heeft een Toveresse van een Vrouw tot Drossingen, by nacht haer man met een hamer dood-geslagen, sijn handen, voeten en hooft in een ketel gekoockt, het lichaem voorts in stucken gesneden, en in den roock gehangen. Als nu door het druypen van het vet, het vyer te hevigh begost te branden, en den roock dicker als naer gewoonte uyt de schoorsteen, vermenght met voncken, te vliegen, komen eenige bueren, voor brandt vreesende, in het huys, die dit schrickdier op haer duyvels werk betrapt hebben, die daer over gevangen, met gloeyende tangen genepen, en daer na op een rad gelegt is.

Maer

Maer wy komen tot wat ſtatelijcker Voorbeelden. Conſtantia de dochter van Wilhelmus, Koninck van Sicilia, voor-heen een Nonne geweeſt zijnde, wordt, nu al ſeer bejaert zijnde, door diſpenzatie en toe-latinge van den Paus, uyt het klooſter genomen, en Hendrick de VI. Roomſch Keyſer, tot een Vrouwe gegeven. Deſe Keyſerin een Vrouwe van een ongetoomde luſt, trachte haer man door heymelijcke lagen om te brengen: zijnde verlieſt op een andere Siciliaens Vorſt, een Jongelingh van bloeyende jaren, dewelcke ſy tot de Kroon ſocht te brengen. De Keyſer eyndelijck ſulcx vernomen hebbende, heeft dien Vorſtelijcken Jongeling doen vangen, in een gloeyenden yſeren ſtoel ſetten, en met een gloeyende yſere kroon met ſpijckers op ſijn hooft vaſt genagelt, doen kroonen: daer na maeckte de Keyſerin weer verdragh met een ander, om den Keyſer door vergift om te brengen; den welcken den Keyſer oock door de ſtraten heeft doen ſlepen, en vorder op hangen. 8. Conſtantia van Sicilie.

Neri een Florentijns Koopman, naer Athenen getogen, heeft aldaer eerlangh ſulck een Geſagh bekomen, dat hy de Heerſchappy van die Stad in handen gekregen heeft. Na ſijn dood heeft des zelfs huyſvrouw, by den Turckſchen Keyſer Mahomet, door gunſt en gaven ſoo veel te wege gebracht, dat ſy de beſtieringh van de Stadt van Athenen aen ſich behouden heeft. Eenigen korten tijd daer na, is ſy door de liefde van een Veneets koopman bevangen geworden; den welcken ſy ſich ſelven tot een Vrouw, en met ſich het gebiet over Athenen op-draeght. De Koopman door ſucht en begeerte tot heerſchen, bedroogen, is door aenraden van deſe Vrouw, naer huys gekeert, en heeft ſijn wettige Vrouw die hy hadde, met Venijn om-gebracht. En alzoo door ſijns Vrouwen dood, ſijn huys ledigh gemaeckt hebbende, komt weder naer Athenen, en trouwt aldaer de Weduwe van Neri; volgens hun verdragh, verkrijgende met eenen de beſtieringh van den Staet in handen. Maer als hy in dit geſagh, een ſlag van dwingelandy ſocht te gebruycken, en de andere Beſtierders en Grooten van den Staet, begoſt te mis-handelen: hebben de ſelve, daer door geterght zijnde, hun beklagh daer over by den Grooten Heer gedaen, beſchuldigende hem van over-laſt en dwingelandy, dewelcke hy door gaven en geſchencken trachtende te verſachten, heeft daer door ſijn gramſchap te meer op-geweckt; invoegen den Keyſer belaſt heeft, den dwingelandt te dooden. Op deſe wijſe heeft de ſnoode Venetiaen, de ſtraf over ſijn vermoorde huyſvrouw gedragen. 9. Vrouw van Neri Florenſē.

Daer was nu een zoon van Neri by de Moeder gebleven, deſe ter oorzaeck van ſijn jongheydt, niet bequaem zijnde, om het Geſagh te voeren,

ſoo heeft de Keyſer, willende hem evenwel daer toe vorderen, een van ſijn Vrienden tot Voogt en Op-ſiender, over den ſelven Jongeling geſtelt, die ſorgh over de Stad zou dragen, tot dat die groot zou geworden zijn. Deſe de boosheyt van deſe Vrouw niet konnende verdragen, als die tot voldoeningh van haer luſt, de Stad in handen van de Venetianen had willen brengen, heeft haer gevangen, naer Megara vervoert, en aldaer om het leven doen brengen.

Fauſta de huyſvrouw van Conſtantinus de Groote, verliefde op Criſpus, de oudſte van des Keyſers kinderen, denwelcken hy by een by-zit geteelt had, maer als ſy hem tot haer wil niet konde krijgen, heeft ſy hem by den Vader aen-geklaeght, als een tweede Phæra, als of de Jongelingh uyt dartele en onbetamelijcke min, haer kuyſheyt belaeght hadde. De Vader hoe wijs en beſcheyden, hier in echter ſijn valſche Vrouw te veel geloofs gevende, doet daer over Criſpus ter dood verwijſen: maer de waerheyt niet langer konnende verborgen blijven, heeft deſe valſcheyt niet ſeer lange daer na ontdeckt; waer over de Keyſer ſijn ſnoode Vrouw, door wiens dubbelde trouwloosheydt, hy ſijn zoon gedood had, oock ter ſtraffe gevordert heeft, doende haer in een heete Bad-ſtove verſticken, en alzoo met de dood, haer trouwloos bedrogh betalen.

10. Fauſta Keyſerin.

Het Vijfſte HOOFT-STUCK.

Verraders.

Ie twijffelt dat deſe ſtof overvloedigh genoegh is, om alleen geheele Boecken mede te vervullen: en wy hebben oock elders al een goet getal Voorbeelden, ſoo hier ſoo daer, daer van by-gebracht. Hier moeten wy echter noch een weynigh onſe wille daer van hebben, dat de Lezer niet berouwen zal. En ick en weet niet door wat noot-lot al de werelt, den naem van Verrader ſoo ſeer haet, en ondertuſſchen ſelve ſoo veel daer aen vaſt is, als waren het alleen Verraders, die Landen en Steden aen vyanden overleveren, of Vorſten naer het leven ſtaen, en niet oock die gene, die ſijns naeſten goet of leven lagen leght of hinderlijck is. De vleyende keur-ſucht weet hier veel onderſcheyt te vinden; maer ſeeckerlijck het beſelſte recht

keurt

keurt hem daer voor, ſelfs die ſijn naeſten laſtert en in ſijn eere krenckt, ja weet ſulcke uyt te vinden, die verraders van ſich ſelven zijn. Wy zullen evenwel deſen ſweer niet raecken, maer duydelijcker gaen.

Wy ſtellen voor eerſt de Heyligheyt voor aen, om waer te maecken dat *Corruptio optimi peſſima* is. En dit ſchamen wy ons niet, want menichte van Voorbeelden ſtemmen met my, dat onder een driebuddelde kroon, wel een driedubbelden ſchelm (dat ick geen duyvel ſegge) ſchuylen kan, en dit bekennen met my de alderſydichſte Romelingen.

Wanneer de Keyſer Fredricus Barbaroſſa, tegens de Agarenen en den Soudaen van Egypten den Oorlogh, tot voorſtandt van de Chriſtenheyt dapperlijk voerde, heeft de Paus van Rome, Alexander de derde, die Adrianus, aen een ingeſwolgen vliege geſtickt zijnde, op-gevolght is, des Keyſers aen-geſicht door een konſtigh Schilder, ſeer net naer het leven doen verbeelden, en het af-beeltzel aen den Soudaen, door een heymelijcke bode geſonden, met een brief, waer in hy den Mahometaenſchen Soudaen vermaent, indien hy geruſt en in vrede wilde leven, dien verbeelden Vyand, door lagen of anderſints aen een kant te helpen. 1. Verradery van den Paus Alexander de 3.

De Soudaen deſen brief verkregen hebbende, trachte daer ſijn voordeel mede te doen; immers dit ſchrick-dier te toonen, dat hy ſijn genot uyt de ſnootſte ſchelmery van de Chriſtenen konde trecken. Maer ondertuſſchen quamen hem de gelegentheden noch in het Leger, noch in den ſtrijt naer wenſch te vooren. Maer als de Keyſer, hebbende Hieruſalem vermeeſtert, ſijn leger weder af-voerde, en onbekommert ſijn troepen in verſcheyde orderen liet trecken, om bequamer de reys te doen, wiert hy in Armenie zijnde, door de hitte van de Sonne, en moeyelijckheyt van den wegh, eens ſeer begeerigh om in een by-vloeyende ſtroom te baden. Hy dan is met eenige weynige Ruyteren, en ſijn Capellaen van ſijn troepen een weynigh af-geweecken, en van ſijn paert af-ſtijgende om ſich te baden, beveelt ſijn Ruyters van den oever af te trecken: het welcke geſchiedende, wordt de goede Keyſer, die ſich in deſe eenzaemheydt der boſſchen, veyligh genoegh achte te zijn, van eenige verborgene Barbaren gevangen, en door de dickte der boſſchagien naer den Soudaen gebracht. Hy by den ſelven komende; veynſde zich de deurwachter van den Keyſer te zijn; maer den Soudaen wiert hem, uyt het af-beeltzel dat hem van den Paus geſonden was, beter kennende, doende de ſchildery met den briefte voorſchijn brengen, en hem dien vertoonen. De Keyſer over deſe verradery ten hoogſten verbaeſt, en wel ziende dat'er geen plaets voor verder ontkomen was, beleet wie hy waer, en bad ootmoedighlijck om genade. Maer de Sou- De Keyſer Frederick gevangen.

 daen

daen na dat hy van veel dingen met hem gesproocken had, en uyt sijn woorden en wercken erkende, dat hy een deughtzaem Vorst was, oordeelde dat hy meer roem zou behalen, met hem vry te stellen, als hem te bewaren: stelt hem Voorwaerden van Vrede voor, en bied hem aen sijn Pants-luyden, voor de voltreckingh der selver te ontfangen, en heeft hem alzoo laten gaen; met bedingh dat hem de Keyser hondert duysent Ducaten zou tellen, en een eeuwige Vrede met hem vast stellen, blijvende de Capellaen als Pants-man, tot de tijd van de betalinge.

En verlost.

Dit hebben wy uyt *Caspar Hedion, Hist. 1. Eccles. Lib. 10.* Maer de schrijvers verschillen in dese geschiedenis: en *Munsterus* verhaeldt dit van een Deensch Koninck die wy mede toe-stemmen zouden.

2. Verradery van den Bisschop van Keulen.

Ten tijden als den Hartogh van Brabandt, en den Grave van Gelderland, over het Hartogdom van Limburgh te samen in strijdt waren, wiert den Bisschop van Keulen, die den Hartogh van Gelder te hulp gekomen was, gevangen, en geheele zeven jaren by den Grave van den Bergh in gevangenis gehouden. Eyndelijck als hy in alles den Grave had in-gevolght, is hy verlost geworden. Dese als hy nu naer huys zou vertrecken, versocht den Grave, dat hy hem tot Duyts over Keulen toe geleyden wilde: het welcke als de Grave gaerne dede, is hy met den Bisschop den Rhijn overgevaren; maer een troep Ruyters aldaer verborgen leggende, heeft den Grave gevangen genomen, en uyt bevel van den Bisschop wech-gevoert, dewelcke hem tot het eynde van sijn leven in de banden gehouden heeft, doende hem een ysere koye maecken, in de welcke hy hem des somers, zijnde voorheen wel met honigh besmeert, naeckt en in de opene lucht geset heeft, soo dat hy van de Byen, Hommels, Vliegen en andere gewormte, op een jammerlijcke wijse gesteecken wierdt, en daer door onverdraeghlijcke quellingen moest lijden. Welcke wreetheydt van een Bisschop gepleeght, mijn Inleydingh bevesticht, en het Spaensche spreeck-woort goet maeckt, het welcke seght:

El Crux en pechos.
Diablo en los Hechos.

Het Kruys op de borst, de Duyvel in het hart.

Dit zou oock wel een andere plaets konnen hebben, die wat breeder luydt, gelijck wy het oock elders gebruyckt hebben.

Als den Koninck Conradus in beradingh was, om Hendrick den zoon van den Hartogh Otto van Saxen, aen een kant te helpen, is niemandt

daer

daer bequamer toe geacht, als Hatto den Bisschop van Mentz, door wiens raet oock Adelbert van Babenbergh (gelijck wy elders verhandelt hebben) bedrogen was. Desen Bisschop dan den voornoemden Hartogh Hendrick willende bedriegen, doet hem een gouden keten maecken, en heeft hem te gast genodicht, om hem op het gastmael dit geschenck te vereeren, en alzoo een gevoelen van sijn vrientschap te geven, om hem te beter in den strick te krijgen. Ondertusschen terwijl dese keten te maecken was, gaet den Bisschop het werck eens sien, en de keten die cierlijck gemaeckt was, in sijn handt hebbende, begost swaerlijck te suchten; van het welcke als de gout-smit de oorsaeck vraeghde, antwoorde den Bisschop, dat het hem seer dede, dat die keten door het bloet van een soo goeden vrient als den Hartogh Hendrick was, zou worden geverwet en besmet. De gout-smit nam dit stilswijgende in acht, en sijn werck volmaeckt en gelevert hebbende, begeeft zich by den Hartogh Hendrick, en seght hem wat hy gehoort had, waer door hy niet weynich ontstelt zijnde. Als ondertusschen de bode den Bisschop quam nodigen, gaf hy dien tot antwoort: Gaet seght den Bisschop Hatto, dat Hendrick geen harder hals heeft als Adelbert, en dat het ons veyliger dunckt te huys te blijven, en van sijn dienst te handelen, als hem met ons sware gevolgh te belasten. Hier op terstondt vertreckende, verseeckert zich van alles dat onder zijn Gebiedt stondt, door geheel Thuringen en Saxen. Hatto ziende sijn verradery ontdeckt, is in sulck een swaermoedigheydt daer over gevallen, dat hy het korts daer aen bestorven is. Daer zijnder die zeggen, dat hy van den Blixem lam geslagen, en drie dagen daer aen gestorven zou zijn.

3. Van den Bisschop van Ments.

Chronijck Abb. Ursperg.

Niet alleen ondanckdaer, maer oock trouwloos heeft zich Alachisus, tegens Cunibert den twaelfden, Koninck der Longobarden, gedragen. Want Cunibert had hem, als sijn Vader Bertarius hem wilde om-brengen, bewaert en behouden: maer dese in plaets van vergeldingh, heeft Cunibert daer na uyt sijn Rijck verstooten. Maer als Alachisus sich seer hart in sijn bestieringh aenstelden, zelfs tegens de Priesters en Geestelijcken begonde te woeden, wort Cunibert weder tot de kroon geroepen, dewelcke Alachisus in een strijdt verwonnen, en hem de voeten en voorts het hooft doen af-houwen heeft.

4. Verraet van Alachisus, Hartogh van Trenten.

In het Jaer 1348. was Hendrick by-genaemt de Ysere, Grave van Holsteyn, in het Hof van den Koninck van Engelandt, en by den selven, ter oorsaeck van sijn Doorluchtige deughden in seer hooge achtinge, waer tegens

5. Verraet van den Grave van Holsteyn.

tegens de Engelschen niet konnende lijden, dat een vreemdelingh in sulck een gunst by den Koninck ware, met grooten nijt en bitterheydt tegens Hendrick ontsteecken wierden: en den onnoselen Grave verscheydene listen en lagen smeeden; maer hy door sijn voorsichtigheyt, quam alle gevaer te boven.

De Engelsche brachten den Koninck dagelijcx nieuwe klachten tegens hem aen, maer hy hun quaet-willigheydt wel kennende, wees de zelve gedurighlijck van de handt.

Eyndelijck als de Koninck, om eenige gewichtige saecken, te lande verreyst was, en de sorge van het Slot de Koninginne en den Grave Hendrick aen-bevoolen had, namen de nijdige hovelingen dese gelegentheyt waer, en sochten den Grave Hendrick met swaere beschuldigingen, by den Koninck verdacht te maecken; seggende onder anderen, dat het onbetamelijck waer, dat een onedelen Sax het hooft soo verre boven soo veel treffelijcke Engelsche Edel-lieden op-stack, tot groote smaet en schande van het Koninckrijck, want seyde sy, wat konden sy van sijn Adelijcken staet gevoelen en achten, die soo veel jaren achter een in dienst van een ander, als sijn natuerlijcken Heer, door-bracht? Daer wiert in het Hof een Leeuw onderhouden, van welck gedierte in het gemeen, en van dit in het by-sonder, het gevoelen was, dat het die gene die van een rechten Adel was, niet zou aen-tasten, en daerom bewogen sy de Koninginne, datse door desen een proef zou nemen, of Hendrick een recht Edelman waer of niet. De Grave nu was gewoon des smorgens vroegh voor den dagh op te staen, en de morgen-lucht te gaen scheppen; vorders binnen het Slot wandelende, de hovelingen bekent zijnde, hebben sy op seeckeren nacht, niet sonder kennisse van de Koninginne, den Leeuw uyt sijn koye op de plaets uyt-gelaten. Des smorgens vroegh komt de Grave na sijn gewoonte wandelen, sonder op eenige lagen verdacht te zijn, alleenich met sijn mantel om-hangen, en sijn swaert in sijn handt dragende. Komende op de plaets van het Hof, ontmoet hem dit verschrickelijck gedierte, hy het selve ziende, bleef onverschrickt staen, en seyde alleen: *Houd u stil, Zijt gerust gy wreeden hond.* Het beest op dese woorden, straffelijck uyt-gesproocken, leght sich voor sijn voeten neder, het welcke de hovelingen hier en daer, door de glasen en reten van hun veynsters aen-sagen: terwijl de Grave den Leeuw, niet anders als een hond, weer naer sijn koye bracht.

Verschrickelijcke ontmoetinge van een leeu.

Andere verhalen dat Hendrick met andere Edel-lieden, staende voor de tralien van den Leeuw, op seeckeren tijdt zou geseght hebben: wel aen

AH. fe.

aen, indien yemandt van u lieden, op ſijn doorluchtige ſtam derft roemen, die doe my, het gene ick voor doe, nae. Met welcke woorden hy tot den Leeuw gaende, hem ſijn hooft-deckzel heeft op-geſet, keerende ſonder eenich leet, ſonder eens om te zien, weder te rugh uyt de koye, en blyvende het gedierte ſelfs als verbaeſt, over ſulck een ſtoutmoedigheydt. Den Grave daer op, ſpreeckt de Engelſche Edelingen weder aen: *Is'er nu yemandt die op ſijn Edeldom ſteunt, die hale weder te rugge, dat ick den Leeuw op geleght hebbe*: maer deſe zijn alle beſchaemt heen gegaen. Als nu ondertuſſchen geen eynde was van hem te belagen, en na te gaen, heeft hy ſijn af-ſcheydt van den Koninck verſocht, dewelcke hem, niet vermogens te wederhouden, eyndelijck met treffelijcke geſchencken, en een jaerlijcks onderhoud van vier hondert Roſenobels, naer huys heeft laten vertrecken. Stoute daet.

Albert Crantzius. Lib. 9. C 24.

Diergelijcke voorval verhaelt de ſelve *Crantzius*, in het Hof van Matthias, Koninck van Hongaryen ervaren te zijn. Daer was (ſeght hy) een Pool, die in des Konincks dienſt zijnde, dickmaels de Hongaren tot een gevecht, en op een Lancie uyt-daeghde, welcke overmoedt hem veel haets by de ſelve verweckte. Daer was een geweldige Leeuw in een yſere koye, de Pool daer omtrent met den Hongariſchen Adel zijnde, ſeyde: *Wie is'er onder u lieden, die deſen Leeuw verhongert zijnde, een ſtuck vleeſch dat hy in den muyl heeft, derft af-halen?* Als nu niemandt ſulcx derfde ondernemen, ſeyde hy: *Gy zult ſien wat ick ſegge.* Men laet den Leeuw een geheelen dagh vaſten, en werpt hem des anderen daeghs een in vieren gehackt ſchaep voor. De Leeuw al morrende valt op het vleeſch, en aen het ſlinden, de Pool hier op, gaet by den Leeuw in het hock, daer hy met geſperde pooten op het vleeſch ſat, geeft hem met de vuyſt een ſlagh voor den muyl, ſeggende: *Houd laet dien brock gaen.* De Leeuw ſtondt op deſe ſtoute woorden als verſtelt, en ſiet met bedaertheydt den Pool, met ſijn aeſch uyt-gaende na. De Koninck dit aenziende, konde deſe ſtoute daet echter niet goetvinden; maer heeft den Pool met geſchencken uyt ſijn Hof doen gaen, oordeelende dat deſe, die zich ſonder eenich voordeel, alleen uyt een trotſte moedigheydt, in ſulck een gevaer ſtack, wel wat anders zou derven beſtaen, indien hy daer belooning voor had. Soo quam deſe Pool met ſijn ſtoutheyt, ſlechtelijck toe. 6. Ander wonder van een Leeuw.

In het 1364. Jaer des Heeren, hebben de borgers van Maegdenburg, uyt enckele ſnoode trouwlooſe verradery, een op-roer aen-gevangen, en 7. Maegdẽ-borgers.

den

den Bisscl :p Burchard een seer vroom en op-recht man, onschuldigh ter dood gebracht. Den Deecken als hy ontboden zijnde, voor den raedt niet verscheen, hebben sy tot een ongewoon Voorbeelt, door dief-leyders doen halen, in de gevangenis geworpen, en voorts voor eeuwigh uyt-gebannen.

8. Berlijnsche borgers tegē een hovelingh. Niet minder was de wreet en trouwloosheyt van de borgers van Berlijn, teten een hoveling, den welcken sy, soo als hy den Hartog van Saxen volgende, in het Palays van den Vorst aen de tafel sat, met een groot woeden en vinnige bitterheyt inbarstende, van de maeltijt weg gehaelt, door dief-leyders na de marckt gesleept, en aldaer opentlijck doen onthalsen hebben. Om geen andere oorzaeck, als om dat hy voor eenige dagen, willende naer het bad gaen, een eerlijcke Vrouw hem tegen komende, beleefdelijck had gegroet, en al boertende gevraeght, of sy met hem wilde baden? waer op sy neen antwoorde, hy al lachende heen gegaen was.

Doodelik boerten.

Crantzius Lib. 9. Cap. 35.

9. Venetiaensch Monnik. Tot Venetie had een Edele Vrouw van geboorte, maer niet van daden een Jongelingh, met den welcken sy te doen had gehad, heymelijck omgebracht, en in het Canael geworpen. Sy daer na sich tegens een Priester biechtende, had hem oock dese sonde beleden, dewelcke haer geabsolveert, (soose het noemen) en op haer begeeren een briefken, tot teecken van quijtschelding gegeven had. De Moninck evenwel door gelt bekocht, heeft de Vrouwe verraden. De Vrouw bracht haer briefken te voorschijn, en verschoonde sich daer mede: maer den Raet heeft den Moninck veroordeelt om verbrandt te worden, en de Vrouw in ballinghschap versonden. Dit verhaelt *Lutherus*, prijsende dit wijse Vonnis van den Raet ten alderhooghsten.

10. Bernulph. Omtrent het 1404. Jaer des Heeren, hebben de Hungaren hunnen Koninck Petrus verdreven, en eenen Ovo, een stout en onrustigh mensch, zich tot Koninck gestelt. Petrus aldus ballingh zijnde, begeeft sich naer den Keyser Henricus: Ovo ondertusschen Oorloghs troepen vervaerdigende, heeft Bojaria nu Bohemen, vyandlijck aen-getast, en is sonder schade aen sijn Heyr te lijden, met grooten buyt weder te rugge naer Hongaryen gekeert; hoewel evenwel schade lijdende aen die troepen, dewelcke hy sijn Oversten had bevoolen. Als de gemoederen, soo wel der Hongaren als de Bojen nu Bohemers, hier door seer tegens Ovo ontsteecken wierden, hebben twee gebroeders Bernulphus en Machtun, Bojen, dese

gele-

gelegentheyt van verradery te ſtichten, willen aen-vaerden. Deſe twee waren van een geringh huys, onder de Weſter-Baien, tot Koninginſborg gebooren, maer hadden door goede of quade middelen, groote rijckdommen vergadert, en waren alzoo door hulp van hunnen broeder Nitger, Biſſchop van Fruxen, in het Hof geraeckt; en begoſten van eerſt of aen, naer Landt-voogdyen en andere hooge Ampten en Bedieningen te ſtaen, ſonder dat ſy, door tegenſtrevinge der Edel-lieden, daer toe konden geraecken. Sy verhopende het ſelve by de Hongaren te zullen bekomen, vermanen heymelijck Ovo door brieven, dat hy veynſende, het voldoen van het gene voorheen met den Keyſer Henricus verdragen was, den ſelven met weynich beſchuttinge aenkomende, op vertrouwen van de Vrede, zou aentaſten en om den hals brengen, maeckende ſich alzoo meeſter van het Boiſche Rijck, gelijck ſy aen-namen hem Koninginſburgh in handen te geven. Ovo deſen brief ontfangen hebbende, prijſt hen over dit beſluyt, en belooft hen tot vergeldingh, den eenen een Hartogdom en den ander de Land-voogdy over de Bojen. Maer om dit beſluyt uyt te voeren, wierd Ovo door huyſlijcke beroerte verhindert; en de ſelve was nauwelijcks geſliſt, of de Keyſer die de lucht van ſijn raet-ſlagen had, komt hem met ſijn macht op den hals, overwint hem, en doet hem ſijn behoudenis in de vlucht ſoecken. Petrus word alzoo weder in ſijn Rijck geſtelt, en Ovo van een yeder verlaten zijnde, wort door eenſtemmigh beſluyt van Hongaryen en Bojen veroordeelt, en onthalſt. Oock hebben Bernulph en Machthun, de vergeldingh van hun verradery gedragen, zijnde door bevel van den Keyſer op-gehangen.

Aventinus Lib. 5.

Wanneer de Keyſer van Conſtantinopolen Manuel, omtrent Antiochie met ſijn heyr tegens de Turcken te Velde lagh, heeft een van de bedienden van het Paleys, die wy Cancellier zouden mogen noemen, Caniclinus genoemt, ſijn Heer een verradery gebrouwen. Hy had drie reuckeloofe en ſtoute jongelingen, met groot geldt om-gekocht, om den Keyſer om den hals te brengen. Hy ſelve ſoude op den beſtelden dag, wanneer het ſchelm-ſtuck zouden te wege gebracht worden, by Conſtantinopolen met eenige beſtelde troepen op-paſſen, om met de Stadt en het Paleys het Keyſer-rijck in te nemen. Wanneer nu dit groot gevaer van de Keyſer, de Keyſerin door een onbekenden aenbrenger wierdt bekent gemaeckt, heeft ſy door de grootheyt van het ſtuck wercks, ten hoogſten verſchrickt, haer man op het alderylichſte bericht van de ſaeck gedaen. De lagen aldus ont-

II. Verraet tegens de Keyſer Manuel.

deckt, en de verraders verseeckert zijnde, worden alle naer verdienste met de dood gestraft. Caniclinus worden voor eerst de oogen uyt-geboort, de tonge door de keel heen gehaelt, en alzoo op een verschrickelijcke wijse ter dood gebracht.

Otto Frisigensis Lib. 1. C. 47.

12. Verraders eetē malkanderen.

Wanneer de Turcken Belgrade belegert hadden, hebben eenige krijgslieden van de Besettelingen, door groote beloften van vergeldingh, een besluyt genomen, de Stad aen den vyand over te geven. De Heer Paulus Kinisius Landt-voogt van Onder-Hongaryen, dit vernemende, heeft de schelmen doen vatten, en gedwongen malkanderen te verslinden en op te eeten, settende dagelijcks de gezellen hun deel voor. Die de laetste overgebleven was, seghtmen dat sich selven, door woedende honger, met sijn tanden zou verscheurt hebben.

Bonfin. Lib. 3. Decad. 5.

13. Chalcis verraden.

In het 1471. Jaer des Heeren, had Machomet de tweede, het Eylandt Eubæa, anders Negroponto genoemt, belegert, en de Stad Chalcis door verradery van eenen Thomas ingenomen, in de welcke schrickelijck door de Turcken gehuyst is, geen Italiaen noch Venetiaen (onder welck gebiedt het Eylandt stondt) die twintigh jaren bereycken konde, wierdt gespaert, maer alle werdense in de palen gezet: maer al de Griecken heeft de overwinnaer doen verkoopen. Het blijckt dat de Keyser door sijn verlies geterght zy geweest, dewijle hy over de veertigh duysent mannen, in verscheydene treffingen, omtrent dese vesten verlooren had.

14. Harminius door verradery gedood.

Die Harminius die het Roomsche Rijck zulck een slagh heeft toe-gebracht, drie Legioenen van Quintilius Varus had gedood, waer door Varus oock de hant aen sich selven gelegt heeft, welck verlies Augustus als wanhoopigh dede uyt-roepen: *Vare redde Legiones*; naer dat hy al sijn vyanden als te boven was gekomen, en onder sijn Cheruscen seecker en veyligh meende te zijn, is hy door de lagen en omkoopinge van Tiberius, van sijn eygene bloet-verwanten, in sijn 37. Jaer vermoort.

15. Paus belaegt den Koninck van Engelandt.

Op dese wijze, socht in het 1539. Jaer des Heeren, de Paus van Rome den Koninck van Engelandt Eduard, aen een kant te helpen, soeckende de bloedt-vrienden van den selven, met groote beloften te bewegen, hem als een Apostaet en af-vallige te dooden: zijnde hy de wettige erfgenaem van de Kroon, den welcken hy macht hadde, te geven aen wie hy wilde,

de, en schonck die derhalven aen des Konincks bloet-vrienden. Maer dese toe-lagen ontdeckt zijnde, heeft de Coninck al de schuldige doen vatten, en om den hals brengen.

Maer wy komen onze tijden wat nader. In het 1635. Jaer des Heeren, hadden de Spaensche een aenslagh op Steenbergen, die aldus aengeleght was. Eenige krijgs-knechten van de Spaensche nu en dan tot ons overgeloopen, hadden binnen dese Stadt dienst genomen, en dat alleen met een voornemen, om deselve aen den vyand over te leveren. Dese gasten waren derthien in het getal, dewelcke op een gesetten tijd, onder schijn van op buyt uyt te gaen, eenige gevangens met sich te rugge zouden brengen: maer dese zoudense in de poort hun roers geladen zijnde, weder geven, en met hen te samen op de wacht vallen, om alzoo vier hondert paerden, die buyten gereet zouden staen, hebbende yeder een voet-knecht achter op, den toe-gangh te geven, dewelcke sich alsoo van de plaets verseeckeren zouden. Behalven dese waren noch acht hondert andere krijgs-lieden gereet, om terstont te volgen, met noch andere drie duysent uyt Rosendael, om de rover poort en Schants by Ter-tholen te vermeesteren. Dese aenslagh was op de Jaer-marckt aen-geleght, maer een weynich voor dien tijdt, eenige uyt vermoeden wordende aen-getast, hebben die door pijnigingen alles beleden; waer over sy en hun mackers gestraft zijn geworden.

15. Verraet op Steenbergen.

In het 1637. Jaer des Heeren, hadden de Spaensche mede een aenslagh op Maestricht voor, dese was aldus. Glaude de La Tour een Bourgonjon, tot de Staetsche uyt de sterckte Elve overgeloopen, en dat met geen andere in-sicht, als om dese treffelijcke Stadt te verraden, wiert op een uyt-tocht weder van de Spaensche gevangen, maer gemackelijck met goet onthael weder los-gelaten, daermen anders niet gewoon is de overloopers anders als met de dood te straffen. Dit gaf billijck vermoeden, als had hy yets anders met de vyand uyt-staende, op welck vermoeden hy oock gevangen wierdt. Wanneermen hem wat hardt begost aen te tasten, bekende hy de waerheyt van alles, en noemde sijn mede plechters, als voor eerst Johan Landtsman, brouwer binnen Maestricht, dewelcke daer op mede gevangen wiert, en om gepijnicht te worden, veroordeelt: maer bekende buyten pijn en banden, dat hy benevens sijn huys een andere wooninge gekocht had, gelegen by onse Vrouwen poort, aen des Stadts muur, in welck huys, sonder eenige verseeckeringh, een oude doorgangh, slechtelijck toe-gemetzelt, bequaem om weder doorgebroocken zijnde, volck in te laten, gevonden wierdt: gelijck oock besloten was, dat de Spaensche

17. Op Maestricht.

sche over het waterke de Laacker hier door inkomen, en de Stad overvallen zouden, terwijl de meeste bezettingh, door een gemaeckte wapenkreet, met het vertoonen van seven duysent man, gereet om aen te vallen, naer de Brusselsche poort gelockt wiert. Onder de mede bewusten door dese Landsman ontdeckt, waren de Minder-broeder Vinck, de Jesuyten Pasman, Rector, en Nosin, de Capellaen van St. Julius, de Metzelaer Leendert Kater, en Agnes van Boury, vrouwe van den Soldaet La Tour, die alle op verscheydene tijden, onthooft en gevierendeelt zijn.

18. Brasils verraet. Door diergelijcke schelmery en trouwloosheyt, van den Koninck Don Jan van Portugael, is dese Staet het besit van het kostelijcke, en met bloedt en sweet gekochte Brasil quijt geraeckt, hoewel met langer vertreck, als het trouwloose Eed-gespan voorgenomen had. De toe-laegh was aldus: Eenen Portugees Anthonio Cavalcantelca, Schepen binnen Maurits-stad, was de aenlegger van het werck, dese had voor, onder schijn van sijns dochters Bruyloft, de voornaemste Hoofden der Nederlanders, op de statie genodicht, te doen om-brengen, en sich alzoo meester van het Recif en andere Sterckten, onder schijn van het laet weder keeren der genode gasten, te maecken. Maer een van de mede-bewusten, door sijn geweten aengetast, bracht de saeck uyt. Men meende Cavalcantelca en sijn mede plichters te vangen, maer dese den reuck wech hebbende, packten zich wech, en veranderden dit schelms Verraet in vyandlijcken Oorlogh, daer noch veel verradery en schelmery onder speelde. Het eynde was, dat wy door ons ongeluck of versuym, of trouwloosheyt van dienaren, dit soo dierbaer geweest quijt geraeckt zijn. Maer het gantsche beloop van het werck is onse lantsgenoten al op verscheydene wijse, door den druck gemeen gemaeckt: en daerom zullen wy daer niet langer op staen, hoewel der al veel sonderlinge Voorbeelden mede vermenght zijn.

Het Sesde HOOFT-STUCK.

Sware Nederlagen.

1. Cimbrische Oorlogh. N het 642. Jaer na het stichten der Stadt Roma, hebben de Romeynen een geweldigen strijdt tegens de Cimbren, Duytsche, Tigurinen en Ambronen, Duytsche en Fransche volckeren te samen gespannen, om de Roomsche Heerschappy te vernietigen, gehadt. Hun getal wordt begroot op drie hondert duysent

gewapende mannen. De Cimbren worden geacht hun oorſpronck uyt Deenmarcken en andere Noortſche landen te hebben genomen, dewelcke door overvloeyingh der wateren, worden geſeght eerſt hun wooninge naer den Donauw te hebben vervoert; van waer ſy door Zwitſerlandt in Hiſpanie gekomen zouden zijn, welck landt ſwaerlijck gequelt hebbende, zijn ſy gewapender-hant door de Celtiberen uyt Spangie weder verdreven, nemende hun op-tocht door Vranckrijck naer Italie. Andere ſchrijven dat de Cimbren uyt hun Vaderlandt geweecken, door Saxen dat nu Weſtphalen is, over den Rhijn zouden getrocken zijn, en van de Gaulen, de Anburonen, en Tigurinen in verwantſchap van Oorlogh aengenomen hebben. Deſe dan ſenden Geſanten aen den raet van Roma, en hebben van den ſelven verſocht, dat hen eenich landt zou worden ingegeven, als in beſoldingh, ſoo niet mocht ſich de ſelve tot de wapenen bereyden: maer zijnde van den Raet verſtooten, hebben ſy met den Oorlogh geſocht, datſe met Vrede niet verkrijgen konde. Hun eerſten aenval heeft noch Sillanus, noch hun tweede Manlius, noch hun derde Cepio konnen tegenſtaen. Manlius de Borgemeeſter, is van hen met ſijn twee zoonen en tachentich duyſent Romeynen en verwanten gedood, als oock veertigh duyſent Trosbanen en Zoetelaers, blijvende van het gantſche Heyr maer thien mannen overich, om deſe droeve tijdinge te brengen. De vyanden hebben twee Leger-plaetſen, en een grooten buyt verkregen: brengende vorders al wat hun in handen viel, tot niets. De kleederen verſcheurden ſy, gout en ſilver wierpenſe in de ſtroomen, vernielden de wapenen der mannen, de paerden ſelve verſmoordenſe in het water, en hingen de mannen aen boomen op; ſoo dat de overwinnaer geenen buyt, en den overwonnen geen barmhartigheyd genoot. De grootſte ſorge voor de Romeynen was, dat de Cimbren de Alpes overkomen en Italie aentaſten zouden. Maer Marius de toe-wegen in nemende, is den vyand voorgekomen, en daer na heeft men den ſtrijdt op een beter voet hervat, ſoodanigh dat de Romeynen het Velt behielden. Op den vierden dag brachten deſe hun troepen weder te voorſchijn, wanneer tot aen den middag met het grootſte gevaer ter werelt geſtreden wierdt; maer naer den middagh verviel de macht der Cimbren, duerende het moorden tot in de nacht. Twee hondert duyſent Gaulen of Gallen, die met de Cimbren ſtonden, zijn gedood, en tachentich duyſent gevangen. Daer ſijn na deſen ſtrijdt ſoo veel doode gebeente op de plaets gebleven, dat die van Marſilie daer na om hun Tuynen en Wijngaerden, daer mueren van gemaeckt hebben. De aerde en grondt ſelve, is daer door ſoodanigh gemeſt,

Groote Oorlogs macht.

Oorſpronck der Cimbren.

Groote nederlaeg der Romeynen.

Groote nederlaeg der Cimbren.

meſt, datſe zedert altoos ſeer vruchtbaer is geweeſt. Ondertuſſchen de Cimbren en Teutonen de Alpes met hun geheele troepen over getrocken zijnde, vallen in Italie, menende de ſtroom Atheſis over, en recht op Romen aen te trecken. Maer in het gebiedt van Venetie, aen welck geweſt Italie op ſijn ſachtſte is, is hun macht ſeer verſlapt, leerende toen broodt, gekoockt vleeſch en wijn gebruycken. Marius heeft hen ter rechter tijdt, niet verre van Verona aen-gegrepen, en van de Cimbren hondert en veertigh duyſent mannen doodt geſlagen. Maer Marius voegende ſchranderheydt by dapperheydt, en volgende de vond van Hanibal, nam eerſt een neviligen dagh waer, om de vyanden onverwacht op den hals te komen, mede een voorſpoedigen windt, die de Barbaren het ſtof in de oogen dreef, en keerde ſijn troepen tegens de ooſter Sonne, waer door de glants der Romeynſche wapenen der vyanden oogen met verblintheydt ſloegh: Alzoo is het gebeurt, dat met verlies van drie hondert mannen van de Heyren van Marius en Catulus, hondert en veertigh duyſent der vyanden geſneuvelt, en veertich duyſent gevangen zijn. Hoe ſich vorder de Vrouwen na haer mans wonderlijck hebben geweert, en eyndelijck ſich ſelven met hun kinderen verwurght, zich onderlingh gedood, en den overwinnaer tot een Schouw-ſpel geſtelt hebben, is elders hier voor op ſijn plaets geſeght. Immers in deſe twee Velt-ſlagen ſijn 349. duyſent mannen gebleven. Seeckerlijck het was met Romen uyt geweeſt, hadden de Romeynen geen Marius gehadt: Daerom *Plutarchus* met reden ſeght, dat hy de derde zy geweeſt, die Roma heeft hérſtelt.

Groote nederlaeg der Cimbren.

2. Nederlaegh van Varus.

Na de dood van Druſus, heeft Auguſtus Tiberius en Varus, om tegen de Duytſchen te Oorlogen, met een groot heyr geſonden. De welcke hoewel ſy de ſelve groote ſchade toe-brachten, evenwel niet machtigh waren, dit Oorloghs-volck gantſch te temmen, of tot gehoorzaemheydt te brengen: want de Duytſchen van aerd en natuere tot vryheydt als geboren zijnde, konden de Heerſchappy van den op-geblaſen Varus geenſints verdragen, en verkieſen zich derhalven een hooft, door wiens hulp ſy de Roomſche dwingelandy trachten af te werpen. Maer Varus vertrouwende op ſijn Legioenen, en niets voor de Duytſchen beducht zijnde, ſtelde ſich in een ſorgelooſe ſtaet. De Duytſchen dan by een komende, vallen, onder het beleydt van Arminius, Varus, niets minder als zulcx verwachtende, op den hals, en ſlaen hem met drie Legioenen dood: van de gevangens hebbenſe eenige de handen af-gekapt, andere de oogen uyt-geſtoocken, of van andere deelen berooft. Het lichaem van Varus, dat de krijghs-lieden met de Oorloghs teeckenen en Vanen, en

twee Arenden [Krijghs-teeckenen] in de aerde gestoocken hadden, halen sy daer uyt, snijden het in stucken, en werpen het in de poel. Dit is naer het seeckerste gevoolen, omtrent de Elve stroom voor-gevallen. Dese drie Legioenen maeckten omtrent 20000. mannen uyt, zijnde een Legioen, volgens het op-schrift van eenige steenen tot Regensburgh, 60 0 uyt-gelesene Voet-knechten, en 500. Paerden. Dit verlies heeft Augustus soodanigh gesmart, dat hy menichmael sijn hooft tegens de steenen sloeg, en uyt-riep: *Vare redde Legioenes.* Varus geeft de Legioenen weder. Doch dese schade hebben de Duytschen naderhandt al vry moeten boeten, lijdende menichmael sware nederlagen, oock hun vyanden die toe-brengende.

Wat een Legioen zy.

3. Duytsche Boeren krijgh.

In het 1517. Jaer des Heeren, zijn de Boeren in der Marck, tegens de Edel-lieden en Geestelijcke Heeren op de been gekomen, dewijl sy van de selve, met onverdraeghlijcke lasten geparst wierden. Men wil dat'er omtrent 9000. Boeren op de been zijn geraeckt, die over al de slooten en wooningen der Grooten aen-vallende, deselve tot de gront toe afgebroocken hebben: De Edelen selve die sy in handen kregen, hebben sy eerst verscheydene pijnigingen aen-gedaen, en soo voorts het hooft afgeslagen, steeckende dat op hunne spiesen, en tot teecken van hun overwinninge rontsom dragende. Dit woeden der Boeren, sagh den Keyser Maximiliaen een goede wijl door de vingeren, om dat de Edelen, door onwettige af-parssinge, sijn bevel in veel dingen overtreden hadden. Maer als dit ongetoomde volck naer hun gewoonte, noch maet noch regel meer begost te houden, en meer en meer tegens schuldigh en onschuldigh bestondt te woeden, heeft de Keyser alleen acht hondert krijghs-knechten, uyt dien hoop die om gelt hondert levens zouden wagen, gesonden, met by-voeginge van eenige benden Ruyters, om de moetwil van dit gespuys te temmen. Dese krijghs-knechten maeckten sich ten eersten meester van een Stedeken, waer op de Boeren als een heyr van sprinck-hanen met hoopen komen toe-geloopen, en begeven sich rontsom het Stedeken, niet sonder vrees van de krijghs-knechten daer binnen, dat sy, aengesien hun groote menichte, een groote macht hout zouden vergaderen, om door het branden van het selfde, de Stadt aen te steecken: en dese vreese bewoogh hen te besluyten, om met alle macht uyt en op dit Boeren leger te vallen, om door de vyanden heen hun leven te redderen; maer op dit uyt-vallen bevingh de Boeren sulck een schrick, datse het alle niet anders als een deel Hasen of Conijnen, de een hier de ander daer-heen, op een loopen stelden, settende hen het krijghs-volck vast achter aen, dat met moorden en dood-slaen genoegh te doen had, soo langh het adem konde halen.

Sware straf over de boeren halen. Die gene die het door de vlucht ontquamen, zijn echter daer na gekregen, en met veel pijnigingen om het leven gebracht, een deel levendigh door gezaeght, eenige aen speten gebraden, of met honderden aen boomen op-gehangen, of in het vyer geworpen, en verbrandt; en alsoo nam dit woeden der Boeren, met hun uyterste verderf een eynde.

4. Overwinningh van Keyser Otto. De Ungaren oordeelende dat de macht van den Keyser Otto de Groote, door sijn geduerige en sware Oorlogen seer verswackt zou zijn, zijn met een seer groote macht, door Beyeren in Duytslandt gevallen, daer sy het alles te vyer en te swaert verwoeste. De Keyser sich tegen de selve wapenende, ontmoet hen niet verre van Aughsburgh Het gevecht was hevigh en wreet, de vyanden looslijcke de stroom de Lycus of Leck over settende, tasten den Keyser van achteren aen, doen sijn troepen seer waggelen, en stellen den Keyser in het hooghste gevaer van den strijt te verliesen. Maer Otto desen standt van saecken ziende, sendt den Hartogh Conradus, schoon zoon van den Koninck der Francken, met versche troepen, de sijne te hulp, dewelcke met sijn aenkomst, het wijcken en vluchten der Duytsche gestut, en den drift der Ungaren vry in-getoomt heeft, soodanig dat de overwinning een andere zijde verkoos, en aen die van den Keyser over gingh. Een seer groote menichte wordt op de plaets doodgeslagen, veel worden gevangen, de rest begaf sich ter vlucht in de naeste hoeven en dorpen, dewelcke de woedende Duytschen met huysen met al verbrandt hebben, sommige de stroom weder over willende swemmen, konden den vryen oever niet bereycken, en verdroncken. Drie Ungarsche Vorsten wierden gevangen en op-gehangen. Van des Keysers zijde, zijn oock eenige treffelijcke Mannen gebleven. Alsoo is dit geweldig Heyr meest t'eenemael vernielt: betalende de woeste Ungaren alsoo hun stout bestaen, op het alderdeurste. In het Jaer 1525. zijn de Boeren weder gaende geworden, maer op nieuw met slagen getemt.

(Groot woeden.)

Het Sevende HOOFT-STUCK.

Bedroogen Recht.

1. Vrouw valschelijck beschuldigt TOt Vercelly, gelijck de Oud-vader *Hieronimus* schrijft, wierdt een Vrouw door haer Man, van Over-spel beschuldight, zy daer over gepijnight wordende, heeft de misdaet geduerighlijck ontkent, maer de Jongelingh met de welcke sy beschuldicht wierdt, het quaet gepleeght te heb-

hebben, daer over mede gepijnicht wordende, en de pijn niet konnende uyt ſtaen, bekende dingen die noyt geſchiet waren. Hier over worden ſy beyde door den Rechter, in de welcke meer geſtrengheydt als rechtmatigheyt was, veroordeelt om met het ſwaert gerecht te worden. De Jongelingh die valſchelijck ſich ſelven, en een ander beſchuldicht had, verloos het hooft met den eerſten ſlagh, maer de Vrouwe ontfingh zeven ſlagen en ſteecken, maer het ſtael ſtuyten van haer vleeſch af, gelijck als van een ſteen, behalven alleen in de laetſte ſlagh of ſteeck, wanneer ſy gewondt wiert. Sy echter als dood zijnde, wierdt oock als dood begraven: maer wierdt eyndelijck levende bevonden, van haer wonde geneſen, en als toen de rechte waerheyt eyndelijck te voorſchijn komende, vry geſtelt.

2. Man over vrouwen moort valſchelijck gedoodt.

Tot Bazel was een paer getrouwde lieden, die door geduerige huys-twiſten, geſtadigh over hoop lagen. De Vrouwe eyndelijck het niet langer by haren verdrietigen man konnende harden, is van hem af-gevlucht, en by haer vrienden gegaen, verhoopende dat ondertuſſchen de vrede zou gemaeckt worden. By geval was op dien ſelven tijdt een Vrouw in den Rhijn gevonden, die verſmoort of gewurght was, hebbende gelijcke kleederen aen, als de Vrouwe die gevlucht was, droegh, wat het aen-geſicht aengaet, het zelve als tegens de ſteenen geſtagen, en geſwollen zijnde, was niet te kennen. Terſtondt, gelijck het gemeene volck voorbarigh in het oordeelen valt, wiert van het ſelve geoordeelt, dat dit de gevluchte vrouw was, en dat nootſaeckelijck de man haer om den halſ moſt gebracht hebben. Dit komt ter ooren van de Overigheyt, dewelcke ſoo voorbarig in het rechten als in het oordeelen, den man doen vangen, aen-klagen en pijnigen. Hy de pijn niet konnende uytſtaen, belijt de miſdaet die hy nimmer gedaen had, en wordt alzoo als een bloedt-moorder, met een wreede ſtraf, ter dood gebracht. Drie dagen daer na, komt de gevluchte Vrouw weder te huys, met meningh om ſich met haren man weder te verzoenen, den welcken als ſy vernam, als een bloedt-moorder gherecht te zijn, begeeft ſy ſich met groot gehuyl en gejammer na het Raethuys, en betuyght haers mans onnoſelheydt, beſchuldigende te gelijck de Rechters van haer man onſchuldigh gedood te hebben: maer deſe ſagen nu hun dwalingh te laet, en het werck was niet te herdoen.

3. Onſchuldigh moorder.

Tot Erphord, hadden ſich in het huys van een Weduwe twee dieven verborgen, leggende haer leven lagen, om haer geldt te mogen rooven. Deſe om de Weduwe uyt haer kamer te krijgen, hebben een Geyt de welcke in de ſtal was, ſeer begonnen te plucken en te tarnen, het welcke de Weduwe hoorende, heeft die haer dienſt-maeght naer de ſtal ghe-

fonden, om te fien wat het beeft fchorte, maer de fchelmen vatten en vermoorden haer op de plaets. Als ondertuffchen de Weduwe een lange wijl te vergeefs haer dienft-maeght gewacht had, ftaet zy felve op, om te fien waer fy bleef, en valt foo ongeluckichlijck mede in handen van dese moordadige dieven. Als fy nu defe fnoode moort uyt-gerecht, en het huys van wat hen aen ftondt berooft hadden, begeven fy fich voor douw voor dagh weder van daer. Des fmorgens nu als noch Weduwe noch haer dienft-maeght voor den dagh quam, en het huys buyten gewoonte gefloten bleef, en ondertuffchen het gebas van een hondeken, daer binnen gehoort wiert, kregen de bueren een quaet vermoeden, en befthaen de deur op te breecken, om te fien hoe het daer binnen geftelt was, maer daer komende, ontmoeten met groote verfchrickinge dit ftuck wercks, en het huys van haer befte cieraden berooft. Terftondt valtmen op vermoeden, en door een blint oordeel, begintmen feeckere kofter, die feer gemeenzaem in het huys van defe Weduwe was, in vermoeden te trecken, en dit groeyde aen, op fulcke en fulcke gronden, die al foo feecker als het verdencken felfs waren. De Overigheydt zelve, mede vreemde poppen in het hooft krijgende, doet den kofter vangen, en felfs door pijnigingen onderfoecken, door welcke overwonnen en af-gemat zijnde, bekent hy dat hy noyt gedacht hadde. De borgers verfoeyen en vervloecken hem, als den ondanckbaerfte van alle menfchen, die een Vrouwe, van de welcke hem foo veel deughts gefchiet was, fich niet ontfien had te vermoorden. Wat veel? op fijn bekentenis volght het vonnis, en op het vonnis een ftrenge doodt; zijnde de rechte moorders aenfchouwers van dit onrechtvaerdige recht. Maer defe worden korts daer aen, om eenige andere mifdaden gevangen, en op de pijn-banck gebracht zijnde, bekennen onder anderen mede dit ftuck, daer de arme kofter foo onfchuldigh voor geleden had, en lijden alzoo de verdiende ftraffe.

4. Herodes en fijn zoon bedrogen.

Wanneer Herodes de Koninck der Joden, fijn zoon Alexander verdacht hieldt, en om die oorzaeck fijns zoons dienaer Tyro in de banden geworpen had, om dat de baertfcheerder had bekent, dat hy door den felven verfocht was, om Herodes te dooden, op dat Alexander alzoo tot de Heerfchappy komen mocht; wiert Tyro daer na op een wreede manier, beneffens fijn zoon gepijnight. De Jongelingh of de pijn niet langer konnende verdragen, of medelijden met fijn Vader hebbende, dewijl belooft was, datmen zou aflaten, wanneer hy bekende, dat fijn Vader menichmael voorgenomen had, Herodes te dooden, en daer gelegentheyt toegefocht, alleen op dat Alexander heerfchen zou. Herodes op defe belijde-

lijdenis, die daer na valsch bevonden wierdt, heeft sijn zoon om het leven doen brengen.

Johannes Capristanus van den Koninck Ladislaus, tot Rechter gestelt, heeft uyt des Konincks bevel seeckeren Grave van verradery beschuldicht, door pijningen onder-vraeght, en die aldus overtuyght zijnde, beneffens sijn zoon veroordeelt om te sterven. Den Koninck had den zoon alleen in schijn doen veroordeelen, om hem door den schrick te bewegen, yets van sijns Vades raet-slagen voort te brengen, soo hy die wiste, met meeninge, indien de zoon onschuldigh bevonden wierdt, hem te sparen. Sy worden dan beyde naer de plaets der straffen gebracht, maer de zoon siende sijn Vader het hooft af-slaen, en oordeelende dat hem het selfde te verwachten stondt, valt door den ingenomen schrick dood ter aerden. De Rechter door dese onverwachte en onverdiende dood, van den jongen Grave verschrickt, verlaet sijn Staet en wereltlijck leven, en begeeft sich in een klooster. Van soodanige dwalingen van het Gerecht, vintmen by andere meer Voorbeelden.

Het Achtste HOOFT-STUCK.

Goddelijck Gericht.

MAer siet hier een Gerecht dat geensints kan bedrogen worden. Macareus van Mitilonen, een Priester van Bacchus, een man die in sijn gelaet, een groote oprechtigheydt voor-stelde; en *Vir quantivis presy*, een man van duysenden scheen, was echter in der daet een snooden bedrieger, en boos mensch. Het gebeurde op een tijdt, dat seeckere Vreemdelingh by hem quam, die bewoogen door sijn schijn-deught, hem eenigh goudt te bewaren gaf. Macareus in een hoeck van den Tempel de aerde op-gravende, begraeft het goudt aldaer, om het doch wel te bewaren. De Vreemdelingh naer eenigen tijdt, komt om sijn vertrouwde goudt, den Priester weder af te eyschen: Dese sich houdende als wilde hy hem het selve weder geven, brenght hem naer den hoeck van den Tempel, daer hy het goudt begraven had, en vermoort hem aldaer, steeckende hem in de aerde, daer hy het goudt uyt-nam, menende, gelijck sulck voor de menschen verborgen

1. Van Macareus Priester van Bacchus.

was, dat oock alzoo voor Godt geheym konde gehouden worden; maer de uyt-komſt heeft ſulcx anders geleert. Na een ge dagen was het de Vier-tijdt van deſen Af-godt, wanneer deſe ſnoode Prieſter met groote plechtigheden, den dienſt betrachte: ſijne twee zoonen te huys gelaten zijnde, wilden oock de Offer-ſlachtinge van haer Vader naer-bootſen, en komen by den Altaer, daer het Offer noch op brande, alwaer de jonghſte al-ſpeelende neder knielde, en den hals boot, terwijl den outſte een ſwaert kreegh, en in goet ernſt ſijn jonger broeder het hooft af-ſloegh. Het huyſgeſin dit werck aen-ſiende, geraeckt over eynde, en de Moeder op het gerucht aenkomende, en haer geſlachten zoon, en den anderen met het bloedigh ſwaert in de handt ziende, neemt een brandent hout van den Altaer, en ſlaet den outſte daer mede dood.

Bloedigh offer uyt-ſpel.

De tijdingh van dit huyſlijck jammer, wordt Macareus aen-gebracht, dewelcke ſijn Godts-dienſt latende varen, op een woedende wijſe in ſijn huys komt gevlogen, en vol tooren zijnde, brenght met een brandende toors ſijn vrouw van gelijcken ter dood. Dit heyloos ſtuck van deſe onzalige Macareus en ſijn huys, wordt terſtondt onder het volck verſpreyt: Macareus daer over gevangen, en op de pijn-banck geleght, alwaer hy te gelijck beleden heeft, wat hy met den Vreemdelingh had gedaen, maer onder dit pijnigen, heeft hy de ſnoode ziel uyt-geblaſen, en ſich ſelven de openbare ſtraffe ontrocken. Aldus weet Godt oock ſijn Gerecht ſelfs onder de Heydenen te oefenen.

Ælean. Lib. 13.

2. Anaſtaſius Dicorus.

Anaſtaſius Dicorus Griecx Keyſer, de Eutychiaenſche Leere ſeer toegedaen zijnde, heeft de ware kerck met vervolgingh ſeer ontroert. Deſe wordt geſeght weynich tijdts voor ſijn dood, in ſijn droom een verſchrickelijck man geſien te hebben, dewelcke een boeck in ſijn handen dragende, hem ſeyde: Siet, ter oorzaeck van uw verkeertheydt, doe ick veerthien jaren van uw leven af. Het was hem oock voor-ſeght, dat hy door den blixem geſlagen zou worden; waer over hy een gantſch verwulft huys dede bouwen, daer hy ſich in onthield, maer te vergeefs: want als op een tijdt het donderen en blixemen, op een verſchrickelijcke wijſe aengingh, en hy vol verſchrickingh van de eene kamer in de andere liep, en van het eene onder het ander bedde kroop, is hy eyndelijck in een van deſelve dood gevonden. In het 521. Jaer na Chriſtus geboorte.

Zonaras Lib. 3.

Chram-

Chramnus of Chram, de zoon van Clotharius Koninck der Francken, toonde ſich met allen wreet tegens de Kercken-dienaers, en goddeloos tegens ſijn Vader, den welcken hy een borgerlijcken Oorlogh, als een tweeden Abſalon op den hals gejaeght heeft. Hy daer na voor ſijn Vader vluchtende, begeeft zich naer Britanie: onthoudende zich aldaer by Conobrus, Grave van Britannia, beneffens ſijn Vrouw en dochters, terwijl ſijn Vader Clotharius hem met ſijn Oorlogs-macht vervolght; gelijck hy ſich oock niet ontſien heeft, zich tegens ſijn Vader in 't Velt te vertoonen. De Koninck Clotharius zullende den ſtrijdt aen-vangen, riep tot den Heere, en ſeyde: *Heere ſiet af van den Hemel, en oordeelt mijn ſaeck, want ick lijde ongerechtighlijck van mijn zoon, ſiet ons aen, oordeelt recht; en oeſent dat gerecht, dat gy eertijdts tuſſchen Abſalon en ſijn Vader David ge-oeſent hebt.* Als nu den ſtrijdt aengingh, wierdt de Grave van Britannie in de vlucht, en voorts dood-geſlagen. Chramnus wierdt oock gedwongen de vlucht te kieſen, hebbende Schepen vaerdigh om daer mede te vlieden; maer terwijl hy ſijn Vrouw en dochters ſoeckt te bevryen, wert hy van ſijns Vaders troepen overvallen en gevangen. Het welcke den Koninck geboodſchapt zijnde, heeft de ſelve bevoolen, hem met ſijn Vrouw in een arm huyſken te brengen, en hen te ſamen daer in te verbranden; een ſtraf die ſy miſſchien verdient, doch evenwel te overdadigh voor een Vader was.

3. Chramnus.

Bittere wraeck.

Greg. Turonenſis Lib. 4. Cap. 16.

Onder Juſtinus den Jongen, was eenen Mamucha Vorſt der Agarenen, of Saracenen ſoo ſe ſich noemen, die met Godts kerck hevighlijck te vervolgen, ſich als een tweeden Pharao gedragen, en met den ſelven een eygen lot gedragen heeft: Want hy veel Kercken en Heylighdommen berooft, en veel Chriſten-bloet vergoten hebbende, is korts daer aen met ſijn gantſche Leger en hondert ſchepen, van de Zee in-geſwolgen.

4. Mamucha.

De Saracijnen Conſtantinopolen, en de na-buerige landen beroovende, en de Chriſtenen groote ſchade, moordery, en verwoeſtinge toe-brengende, zijn door honger, koude, Oorlogh en Peſtilentie, ſonder getal om-gekomen; want ſoodanigh een hongers-noot heeft hen aen-getaſt, datſe ſich ſelfs niet van den dreck der menſchen en der beeſten, noch zelfs van het vleeſch der doode lichamen onthouden hebben. Die door de peſt en den honger geſpaert wierden, heeft het ſwaert verſlonden; en die het ſtael ontquamen, zijn op zee, door van Godt hen toe-geſonden ſtormen vergaen. Thien ſchepen zijn alleenich overgebleven, van de welcke

5. Sarazijnē

vijf van de Romeynen genomen , en vijf alleen behouden in Syria gekomen zijn , om aldaer van dit hoogh Goddelijck Gericht , getuygenis te dragen.

Sigebert Chronijck. Anno 719.

6. Koninck der Bulgaren. Wanneer Ludovicus de tweede het Rijck bestierde , heeft seecker Koninck der Bulgaren (een Scijtisch volck , dat Christen geworden is) latende sijn Rijck aen sijn oudsten zoon , zich in een klooster begeven, alwaer hy met een gestrengh leven, Godt socht te dienen. Als hy nu verstondt dat onder veel andere onhebbelijckheden, door sijn zoon in 't Rijck begaen , de selve besloten had , weder tot het oude Heydendom te keeren , heeft hy sijn Geestelijck kleet af-geleght, de wapenen aen-genomen, sijn zoon daer mede bestreden , overwonnen en van Rijck en oogen beroost. Als hy vorders sijn jonger zoon , in den welcken hy meerder gehoorzaemheydt sagh , het Rijck had gegeven ; is hy weder naer sijn klooster gegaen , en verslijt aldaer sijn leven.

7. Bardas. Bardas de Moeders broeder van Michael Theophilus , alles naer sijn eygen wil en behagen , in het Hof van den godloosen en dwasen Keyser bestellende , heeft Theoclistus een vroom man , door vuyligheydt en bedrogh gedoodt : oock den Bisschop Ignatius , door den welcken hy over sijn Bloet-schanden en Echt-scheydinge bestraft was , veel leets aen-gedaen , en eyndelijck in ballinghschap versonden ; gelijck hy sich vorders tegens veel andere vroome mannen , seer wreedelijck en bitter gedragen heeft : maer de Goddelijcke straffe heeft hem oock gevonden. Want in hoe grooten gonst hy by den Keyser stondt , soo is hy evenwel van Basilius en de andere vloeck-verwanten , aen de voeten van den Keyser gedood , en in stucken van een gesneden.

Zonaras 3. Annal.

8. Normannen. Als de Normannen omtrent tseventigh jaren langh, de Geloovigen op verscheydene wijse , en aen by-sondere oorden , veel leets en verdriets hadden aengedaen , zijn sy eyndelijck , soo als sy besich waren met Lotharingen te verwoesten , van Arnulphus by na alle dood-geslagen , daer in des Keysers heyr maer een of twee gebleven zijn.

Chronijck Philip. Lib. 4.

8. Ungaren. Wanneer de Ungaren de kercke van die van Bremen verwoesten , en de kerckelijcke veel en sware verongelijckingen aen-deden , is'er schierlijck een

een onweder over de Stadt gekomen, waer door den brandt in het dack van de kerck gekomen is, wiens voncken vermenght met schalyen en tegulen, soo dicht de vyanden overvallen hebben, dat de selve ten deelen daer door neder-geslagen zijn, ten deelen zich in de nabuerige stroom geworpen hebben, en ten deelen door de borgers weder op-gevischt, wredelijck om-gebracht zijn, terwijl de andere in de vloet versmoorden en verdroncken.

Crantz. 3. C. 2.

Blusso Koninck der Wandalen, de Elbe over getoogen zijnde, en de Christenen een sware nederlaegh toe-gebracht hebbende, is, soo als hy weder in sijn Rijck gekomen was, van de sijnen gedood. 10. Blusso.

Udo Vorst der Sclaven, een bitter vyand der Christenen, is van een Sax door-stoocken. Udo.

Cruco Vorst der Sclaven, een strengh vervolger der Christenen, is van sijn eygene Vrouw vermoort. Want sy een af-keer van haer ouden man, en beter behagen in Hendrick den Vorst der Saxen hebbende, heeft haer man, een lijf-wachter van Hendrick toe-gesonden, die den ouden vervolger, soo als hy zich wel droncken gesoopen had, met een bijl het hoofs gekloofs heeft. 11. Cruco.

Willem Koninck van Engelandt, die sich allesints een verachter van de Waerheyt, en vervolger van sijn bloedt Vrienden en Magen, en een rover van eens anders goederen getoont heeft; is eyndelijck op de Jacht door een Fransch krijghs-knecht, met een worp-spiets, den welcken hy op een hart schoot, maer van het gedierte af-schampte, dood van sijn paert geworpen. 12. Willem Koninck van Engelant.

Abbas Koninck van Hongaryen, die de dienaers der kercke, en veel Grooten van het Rijck, op veelderhande manieren ten hooghsten had verongelijckt, en veel van de selve om het leven gebracht; is eyndelijck van den Keyser Henricus den derden, in den strijdt overwonnen zijnde, in het vluchten, van sijn eygene lijf-hoeders gedood. 13. Abbas Koninck van Hongaryen.

Pipinus en sijn zoon Marcellus, Koningen der Francken, in een geluckigen en voorspoedigen staet zijnde, hebben een reuckeloos en boos leven aen-genomen, en verwerpende hun Huysvrouwen, beyde zich tot Hoererye en Over-spel begeven. Welcke hunne schandelijckheden als de Bisschop van Tungeren wat hevichlijck bestrafte, is de selve door den broeder van de hoer Alpias, Dodon genoemt, moordadichlijck om-gebracht: maer de selve is door Godts handt, met de luys-sieckte geslagen, 14. Dodon.

van

van de welcke de quellingh niet konnende verdragen, heeft hy zich zelven in de Mase geworpen.

Hedion Lib. 6. Cap. 17.

15. De Keyser Carus had twee zoonen, Carinus en Numerianus. Als Numerianus tot Antiochie, in der Christenen kerck gekomen, de heyligheden en verborgentheden wilde besien, heeft den Bisschop Babylas zich met een groote kloeckmoedigheyt daer tegens gestelt, seggende: het ware een ongeoorlofde zaeck, dat hy noch versch met het bloedt van der Af-goden offer besprenght, in het huys des Heeren komen, en met sijn besoedelde oogen de Heylighdommen beschouwen zou. Numerianus hier over vergramt, heeft den Bisschop met sware pijnigingen doen dooden. Maer niet lange daer na is oock Numerianus, als hy mangel aen de oogen hebbende, in een draegh bedde gedragen wierdt, van sijn Schoon-vader Arius Aper gedood. Korts daer aen is oock Carinus, die een snooden en ongebonden mensch, en een rechte navolger van Heliogabalus was, van sijn heyr verlaten en vermoort. Echter wordt de voornoemde Numerianus van verscheydene Schrijvers, als een vroom en deuchtzaem Vorst beschreven, en misschien is hy na sijn Godts-dienst, uyt geseyt de bovenstaende wraecke, soodanigh wel geweest.

Numerianus, en Carinus.

Chronijck Philip Lib. 3.

16. Onder de wreede vervolgers van de aengroeyende Euangelische Waerheydt, is by onser ouderen tijden, de bittere Cardinael van St. Andries, in Schotlandt, Bedienaer van de Koninginne Douariere Maria, dochter van Claude van Lotharingen en Guise, geduerende de onderjarigheyt van Maria Stuard, geweest. Sijn bitterheden sijn menichvuldich, maer wy zullen hier maer twee Voorbeelden daer van voort-brengen, en dan eens zien, hoe die rechtveerdige Rechter van Hemel en van Aerden, hem met sijn ongekrenckte recht, te huys gesocht heeft.

Cardinael van St. Andries.

Robbert Agnus, Jacob of Jeames Kanaldi, Jacob de Jager en William Andrew, waren Aensienlijcke Borgers van St. Johns in Schotlandt, dewelcke door hun koop-handel, en reysen door Duytslandt hier en daer, (gelijck in hun Stad veel handel gedreven wiert) al vry een smaeck van de Euangelische Waerheydt, onder de Duytsche verkregen hadden. Deze hoorende op een tijdt de ongerijmde, en genoeghzaem Godtslasterlijcke leere, van een ongeleerden en ongezouten Moninck, klaeghden onder malkanderen in de kerck, dat Godts Woort op zulck een wijse mishandelt

delt wiert. De Monnick merckende dat sy over sijn predicken morden, heeft hen met straffe woorden en gebaren, een en meermaels geseght, indien sy wat op sijn leer te seggen hadden, sy zouden sulcks met duydelijcke woorden te kennen geven. Eyndelijck een van hen-lieden, door dese onbetamelijckheden bewogen, en door dit tergen gaende gemaeckt, seyde tegens den Monnick met beleefde woorden: Wy soecken u in u predicken niet te stooren, maer wy versoecken u om de eere van onsen Salighmaecker Christus, dat gy ons den Text van het Euangelium betamelijck uyt-leght, sonder die te verlaten, en andere dingen by te halen. De Monnick door dese woorden, ten hooghste in gramschap ontsteecken, geeft hen den gereden naem van ketters, en beschuldicht hen vorders met sware beschuldigingen by den Cardinael. Dese heeft terstondt en dese en andere die van de saeck wisten, doen dagen, en veroordeelt als ketters, op-gehangen te worden. Welck Vonnis gevelt zijnde, komen de Vrouwen van dese Mannen, aensienlijcke Matronen voor den Cardinael een voetval doen, biddende seer ootmoedichlijck, dat hen het leven van hunne mannen mocht geschoncken worden: maer dese Vrouwen, ter oorzaeck van hun voorbidden, worden mede als ketterinnen beschuldicht; van de welcke een, voornamentlijck Helena genoemt, dragende haer kint op den arm, een Vrouw van seltzame deughden, en een ongemeene standtvastigheyt, na de recht-banck geruckt wort, alwaer haer te last wiert geleght, dat sy de Maget Maria verachte, en dat sy niet beter was als sy en andere Vrouwen, en dat sy, indien het Godt soo belieft had, soo wel als Maria, Christus moeder zou hebben konnen zijn, geseght had. Al het welcke sy standtvastichlijck loochende, seggende: dat haer niet onbewust waer, dat de Moeder des Heeren, de gezegende onder alle Vrouwen, in het Euangelie genoemt wordt: evenwel is het Vonnis tegens haer uyt-gesproocken, datse met de doodt gestraft zou worden. Terstondt dan wordt haer het kint uyt de armen genomen, haer handen worden haer op den rugge gebonden, en sy met haer man, en de andere veroordeelde getuygen, naer de plaets van het gerecht gebracht. Sy aldaer vergetende haer Vrouwelijcke swackheydt, vergetende oock haren suygelingh, keert zich kloeckmoedichlijck na haren man, en vertroost hem met Christelijcke woorden, versoeckt vorder dicht by hem gehangen te worden, en klimt albereets de ladder met hem op. Maer de beul ruckt haer weder af, en keert haer na de rivier, tonende dat aldaer haer sterf-plaets sou zijn.

Wreede daet van den Cardinael.

Sy dan sich weder naer haren man keerende, neemt haer af-scheyt van hem, seggende: *Vaert wel mijn Lief, en versmaet dese verachte doodt met*

Stantvastige Vrouw.

een kloekmoedig hart, want Christus is sijn Vader gehoorsaem geweest tot den doot des Cruyses toe, en wy moeten sijn beelt even gelijck zijn: Dit is een kostelijck woort, indien wy met hem lijden, wy zullen met hem heerschen; twijffelt dan niet, wy zullen eerlang tesamen by Christus zijn. Onder het uyteren van dese woorden, wordt sy na de Rivier gebracht, en aldaer verdroncken; terwijl haer man, beneffens de andere Godts-getuygen, het leven door den strop eyndighde. Dit is het eerste stuck wercks, dat wy van desen Tyran by te brengen hebben, hoort nu het tweede. Dit was het woeden tegens Georgius Sophocard, een treffelijck, en het volck seer aengenaem Leeraer van het Euangelium.

Sijn woeden tegen Georgius Sophocard.

Dese onthieldt sich zeven mijlen van Edenburgh, by eenen Johan Cocburn: Dese geverght zijnde, om desen man over te leveren, vertraegde sulcks dat bevel naer te komen; waer over de Cardinael, beneffens den onder Koninck, diep in der nacht aldaer aengekomen zijn, alle toe-paden beset zijnde, dewelcke den Predicker uyt handen van Cocburn gekregen hebben, doch onder beloften van hem niet te misdoen; maer in tegendeel stellen sy hem in handen van de Geestelijckheyt, dewelcke hem van Edenburg naer St. Andries hebben vervoert. Alwaer de Cardinael vresende dat hem dese man uyt de handen, en desen teugh bloets uyt den hals zou getrocken worden, selfs tegens het versoeck van den onder Koninck, van het gerecht niet te verhaesten, hem terstondt uyt de gevangenis brengen, voor het Gerecht stellen, en ter dood veroordeelen doet.

Sophocard hier door in het minste niet verschrickt, heeft alleenich versocht het gebruyck des H. Avontmaels, voor sijn af-scheydt te mogen hebben, het welcke hem geweygert is. Hy evenwel sijn vrienden en bekenden, op een scheydtmael genodicht hebbende, heeft hen, na voorgaende onderrechtinge, van de verborgentheyt des Avontmaels, het Broodt en den Wijn op een gevoeghlijcke wijse mede gedeelt, en selfs genoten.

Voorstellingh van Sophocard.

Wanneer hy nu eyndelijck op de plaets van het gerecht gekomen was, daer hy in het vyer Gode op-geoffert zou worden; en den Cardinael hoogmoedichlijck uyt een veynster, dat met zijde en goude Tapijtseryen behangen was, zich in sijn dood verheugen sagh, sprack hy aldus: Siet gy hem, die daer soo hoovaerdighlijck en aensienelijck verheven staet, soo trots als hy daer zit, soo schandelijck zal hy in korten dagen aldaer leggen: Met dese woorden wierdt hem de stem met het leven af-gebroocken. Dat nu dese woorden geensints in de wint gesproocken, heeft de uytgangh van de zaeck geleert: en hoort op wat wijse dese bewaerheyt zijn.

Norman Lesley, in twist met den Cardinael, over eenige geringe saecken

ken gekomen zijnde , en als hy het volbrengen , van eenige ſijne beloften , op ſeeckeren tijdt van hem eyſchte , onbeleefdelijck af-geſlagen weſende , is met grammen moedt van hem geſcheyden , en t'eenemael miſnoeght , dat hy van hem bedrogen was , heeft met eenige van de zijne, over deſe zaeck geſproocken , en hen lichtelijck bewogen, om neffens hem, het leven van den Cardinael, die ſoo lief als hy de Geeſtelijcken was, ſoo ſeer den Adel tegen hadde , lagen te leggen. Hy is dan in 't begin van de Mey-maent, naer St. Andries getogen, zijnde alleenlijck met vijf metgezellen verzelt, om het minſte vermoeden van hun voornemen te verwecken , hebbende van te vooren , noch thien andere voor af geſonden , die ſich hier en ginder in Herbergen hadden verdeelt. De Cardinael was beſich om ſijn Caſteel te verſtercken , met ſulck een yver , dat hy de nacht ſelver aen den dagh knoopte , om het werck te ſpoediger ten eynde te brengen. Als met het kriecken van den dagh , de werck ſtoffe binnen gelaten wierdt , zijn twee der bewuſten, die in een huysken daer dichte by verborgen lagen , voor den dagh gekomen , hebben den poortier gegrepen, en het teecken dat tuſſchen hen beſproocken was , hun mackers gegeven hebbende , zijn de andere oock voor den dagh geſprongen, en binnen gekomen : Vier ſonden ſy heen , om de kamer-deur van de Cardinael waer te nemen , andere hebben de dienaers noch half ſlapende gevat , en hen de dood dreygende, ſoo ſe het minſte gerucht maeckten , ongeſchent buyten het Caſteel geleydt , gaen ſoo voorts naer den Cardinael toe , en aen de deur kloppende , wierden , na dat ſy hun namen geſeght , en ſelfs de Cardinael het leven belooft hadden, binnen gelaten, daer ſy hem echter op de ſtaende voet , met veel wonden van het leven hebben berooft. De Vrienden van den om-gebrachten , quamen wel op het gerucht toe-geloopen, maer de Eed-verwanten , namen het lichaem en leyden het in het ſelve veynſter, uyt het welcke hy korts te vooren , den dood van Sophocard hadt aen-geſchouwt , ſtillende aldus den toorn des volcks. Alzoo heeft det Predickers voorſeggingh waerheydt , en het ongelijck van Leſly, wraeck gevonden : Den onder Koninck heeft hem wel met de wapenen vervolght, maer te vergeefs , houdende hy ſich ſelfs in een vaſte plaets (gelijck het Slot van St. Andries was) beſlooten ; uyt het welcke ſy , naer dat ſy al eens belegert waren geweeſt , en de belegeringh weder op-gebroocken, wijdt en breet rontſom , het Landt verwoeſt hebben , ſonder de proteſten van Johan Cnoxius , hen met Goddelijcke ſtraf dreygende , indienſe in hun moetwil voort gingen , te achten. Ter tijdt toe hen Leon Strozzy, die toen in Schotlandt was , gedwongen, en ten meeſtendeel in Vranckrijck

Lagen tegen den Cardinael.

Die gedoodt wordt.

rijck gevoert heeft. Elders hebben wy dese Geschiedenis verhandelt, maer om het gewicht, en de netste over-een-komst met onsen Titul, hebben wy die alhier niet konnen voor by gaen, of laten by te brengen, doch met eenige by-voegingen.

Jac. Aug. Thuani Historie.

Het Negende HOOFT-STUCK.

Vorsten Roof.

1. Ernestus Keur-Vorst gerooft

IN het 1468. Jaer, heeft Ernestus de Vader van Frederick de Vierde, het Keur-Vorstendom bekleet. Dese een kint zijnde, is te samen met sijn broeder, op dese wijse wech-gevoert. Daer was een stout mensch, Conradus de Kauf genoemt, van Edelen huyse geboren, en wel in den Oorlogh ervaren. Dese zijnde uyt sijn Vaderland verdreven, en uyt sijn goet gezet, door verongelijckingh soo hy oordeelde, van den Hartogh Frederick, Vader van Ernestus, heeft een aerdigh schelm-stuck bedacht. Daer is een Slot op een hoogen Bergh in Meyssen, Alsenburgh genoemt, en aen den voet van den selven Rots een freye Stad, wel gesterckt en bevolckt. In dit Slot wierden de twee Vorstelijcke Jongelingen, Zoonen van den Hartogh Frederick, Ernest en Albert op-gevoet. Conradus heeft sich hier na toe, met eenige weynige, in het diepste van de nacht begeven, en hebbende albereets verstant met den Pedagoogh of leer-meester der kinderen, daer binnen, beklimt het Slot met ladders, komt alzoo daer binnen, en vint de twee Vorstelijcke Jongelingen in het bedde, dewelcke hy de dood dreygde, indien sy eenigh geruchte maeckten, voorts met koorden te samen bindt, en alzoo wech voert, van meeninge zijnde hen na Bohemen te voeren, hen aldaer voor groot geldt te verkoopen, en sijn geledene schade alzoo te vergoeden.

Hy was nu met sijnen roof albereets in het Heyciniische bosch, dat Bohemen van Saxen af-scheydt, en voorts omcingelt, gekomen; en meende alle gevaer te boven te zijn, wanneer de jongste van de kinderen door vermoeytheydt, en door honger af-geslooft, rust en wat te eeten versocht, door wiens bidden en smeecken de Rover bewogen, is by een kool-bran-

der

der in het Bosch gaen herbergen , eyschende broodt en bier om den honger en dorst te stillen. Ondertusschen de saeck tot Altenburgh bekent geworden zijnde , ontstater een gerucht , en de benauwde Stedelingen grijpen terstondt de wapenen in handen , en om den roof den Rover te ontjagen , setten hem met alle spoet achter aen. Sy in het selfde Bosch komende , geraecken , als het Godt wilde , op het selfde pat , dat hen naer den kool-brander leyde , alwaer sy Conradi vinden , besich om den jongen eeten te geven ; diese gevangen, en met de geroofde kinderen by den Vorst gebracht hebben , door wiens bevel , de stoute Rover de kop afgesmeten is.

Munsterus. Lib. 3.

Bisetisllaus Prins van Bohemen , door het gerucht van de schoonheydt des dochters van den Keyser Otto den tweede, Jutha, op haer verlieft geworden , besluyt de Maget , die by Regensburgh in een klooster op-ge-togen wierdt , te roven , gelijck hy dede ; komende met haer alleen by sijn Vader Ulrick , dewijl sijn gezellen , dewelcke sijn snelle vlucht niet volgen konden , achterhaelt en alle gedood wierden. Sijn Vader Ulrick toonde zich niet misnoeght over desen roof : maer verwonderde sich alleenich over het stout bestaen , verheugt hem sulck een dapperen zoon geteelt te hebben, en beveelt de Bruyloft met de geroofde , in Moravia te houden ; achtende sijn zoon soo veel te meer , als het heerlijcker is een Keysers , dan eens Boeren dochter te minnen. 2. Keysers dochter geroost,

De Keyser haer Vader , ondertusschen dit werck ten hooghsten qualijck op-nemende , daer hy , die een onderdaen van het Rijck was , sulck een zaeck tegens het hooft derfde ondernemen , heeft met Eede geswooren , met een Heyr in Bohemen te zullen vallen , het landt alles quaets toe te brengen , en sijn Stoel te midden in het Rijck te stellen : gelijck hy oock aenstonts met een machtig Heyr , als een gedreven Water-vloet, in dat Rijck gekomen is. De Vader Ulrick en de Soon Bisetislaus , komen den Keyser met hun troepen tegen : en beyde de Heyr-krachten stonden nu op een boogh-schoot na by malkanderen, wanneer Jutha, de oorzaeck van desen Oorlogh, met het ontvlochten hayr , en bekrapt aengesicht , door schrick van het aenstaende gevaer, sonder geweer of wapenen te ontsien , tusschen beyde komende by des Keysers voor-troepen , versoeckt eer den strijdt aengingh , met haer Vader te spreecken : het welcke verkregen hebbende , valt sy voor hem neder , en seght tegens hem met bitrere tranen : *Ick bekenne myn Vader, dat gy een gerechtige Oorlogh aengevangen hebt ; als diemen sijn*

Kracht van vrouwen smeeckē, *dochter ontvoert heeft, en dat hy groote straf verdient heeft, die u soo verre heeft versmaet, hoewel gedragen door de groote liefde, wiens blinde raet-slagen dickmaels vergiffenis verdient hebben. Maer bidde ick u, stelt u voor oogen, wien gy met de wapenen vervolght, uwen Schoon zoon en mijnen Man, my uw dochter en misschien uwen Neve, die ick in mijnen buyck drage. Spaert bidde ick uwe dochter, spaert uwen Neve, geeft hem sijn Vader, en my mijn Man. Dese is geen ontaert persoon, gy siet hem in de wapenen, en in hoop van te konnen overwinnen: Waerom wilt gy een twijfelachtige wraeck, voor een tegenwoordige Liefde en onderdanicheyd, de welstandt van uw Kint en Neve, stellen; Wat wilt gy een Huwelijk breecken, dat de kerck gemaeckt heeft. Wilt doch om mijnent wil, sulck een brave manschap niet ter slachtinge brengen: Spaert hem, die ick, eerst beledicht zijnde, gespaert hebbe.* De goede Keyser, en mededogende Vader, siende de bittere tranen, en hoorende het vriendelijck smeecken van sijn Kint, konde sich selven mede van tranen niet onthouden; en seyde eyndelijck hy zoude gaerne haer wille doen, ten ware hem sijn gesworen Eed tegenstondt. Waer op Jutha wederom, en mijn Man is mede door een Eed verbonden, namentlijck Duyslandt met de wapenen aen te tasten; maer ydel is den Eed die het quaet den wech baent, de Eeden geven geen kracht aen quade daden: Echter hebbe ick, indien het u belieft een wech gevonden, door den welcken gy uw Eed kondt voldoen, en mijns Mans Eed mede voldaen zal worden. Uw Schoon-zoon zal met sijn Vader voor uwe voeten komen, en vergiffenis van u versoecken, en uw voor hun Heer en Keyser erkennen, en daer zal geen verhinderingh zijn, dat gy u Stoel in het midden van Bohemen zult setten, en recht spreecken. Dese raed heeft de Vader behaeght, en alzoo is de Vrede op de voorslagh van Jutha getroffen. In Baleslavia welcke plaets het middel-punt als van Bohemen is, wort des Keysers Stoel van steen op-gerecht, tot een eeuwige gedachtenis, en de Vorsten van Bohemen is den Keyserlijcken Arent tot een Wapen gegeven. Daer na heeft Biseslaus, Moravia van sijn Vader te beheerschen gekregen: De Polen, die een groot gedeelte daer van ingenomen hadden, met de wapenen t'ondergebracht, eer hy tot het Koninckrijck van Bohemen quam.

Verdrag gemaeckt.

3\. Koninck van Deenmarcken gerooft.

In het 1223. Jaer des Heeren, als Henricus Grave van Suerin, op Konincks trouwe in Deenmarcken ontboden, en gekomen was, om met den Koninck, omtrent hun openstaende geschil te verzoenen: en de Koninck sulcke harde Voorwaerden voorstelde, dat de Grave de selve geensints konde aennemen; heeft dese sijn tijdt waergenomen, dat de Koninck in sijn Leger gebleven was, en niet seer nauw bewaert wiert: het was nu

albereets laet, en de Deenen waren, volgens hun gewoonte dronckcn. De wachten waren flechtelijck befet, dewijl de Koninck in het midden van fijn Rijck, en verre van den vyand zijnde, voor niemandt fcheen te vreefen te hebben. Henricus alles voor af wel verfpiet hebbende, nam fijn flagh waer, dat de Koninck in fijn ruft, en wel in flaep was. Henricus dan voorheen een fchip hebbende doen klaer maecken, treet met eenige gefellen in des Konincks tent, [een ftout beftaen] en hebbende den Koninck den mont geftopt, voert hem gebonden naer het fchip, terwijl fijn met-gezellen op-paften, om alle hinderent gewelt tegen te ftaen, en te fcheep zijnde, doet terftont de zeylen ophalen, en Zee kiefen, varende met fijn roof naer Dannenbergh, alwaer hy den Koninck in de gevangenis bewaert. Stout beftaen.

Niemandt konde fich genoeghfaem over het ftout beftaen van defen Graef verwonderen: den Koninck derhalven op geen andere middel konnende los geraecken, moeft fich met 45. duyfent marck Silver weder vry koopen. Deze Koninck Waldemaer, heeft daer na Rijck en alles verlooren. Van Balduyn van Vlaenderen, hebben wy by na het felfde.

Munfterus Lib. 4.

Het Thiende HOOFT-STUCK.

Natuur Verkracht.

1. Manlius Torquatus.

MAnlius Torquatus, heeft in den Latijnfchen Oorlog fijn eygen foon doen onthalfen, om dat hy tegens fijn bevel geftreden had, fonder dat het den Jongelingh konde helpen: dat hy overwinner en met roof van den Vyand, tot fijn Vader weder gekeert was. De Majefteyt van het Opper-Velt-heerhap vermocht meer; beneffens de krijghs-tucht by den Vader Manlius, is of de Vaderlijcke liefde tegen, of de hoopfellige dapperheyt in den foon.

Livius.

2. Pofthumius Tiburtus.

De felve kracht en macht over de Natuur, heeft men in Pofthumius Tiburtus, Dictator of Gefaghf-man gefien. Die Aulus Pofthumius, den welcken hy tot voortplantingh van fijn Geflacht, op-volginge in den ge-

wyden

wyden Dienſt geteelt, wiens kinderachtige vleyingen hy ſoo menichmael op ſijn ſchoot, en in ſijn armen getroetelt, den welcke hy nu manbaer zijnde, zelfs in de wapenen geſteecken had; om dat hy ſonder ſijn bevel, en uyt zijn ſelven, uyt ſijn beſettingh getrocken, de Vyanden aengegrepen, en verdreven had, het hooft heeft doen af-ſlaen..

Val. Max.

3. Epaminondas, Epaminondas, Overſte van het Heyr der Thebanen, tegens de Lacedemoniers, en de tijdt van de Overigheydt te verkieſen, welcke niet als in ſijn tegenwoordigheyt konde geſchiede, gekomen zijnde, was gedwongen naer Theben te vertrecken, latende ſijnen zoon Steſimbrotus de ſorge over het Leger, onder dat bevel, dat hy met den Vyand geen ſtrijdt zou aenvaerden. Maer de zoon meer bewogen door de verſmaetheyt der Vyanden, (want ſy verweten hem, dat hy uyt laf-hartigheydt niet derſde voor den dagh komen,) als ſijns Vaders beveelen gedachtigh, is tot den ſtrijdt uyt-getogen, en heeft de Vyanden dapperlijck geſlagen. Wanneer nu ſijn Vader weder gekomen was, en de zoon verblijdt met zijn overwinningh hem tegen quam; heeft Epaminondas hem eerſt als overwinnaer doen kroonen, en daer na om dat hy ſijn bevel verſmaet had, het hooft doen af-ſlaen.

4. Rhacones. Een aenſienlijck man onder de Mardos, had zeven Soonen, maer onder deſe had de jonghſte, Cartones genoemt, de Magos of Wijſelingen van dat landt veel ſchade toe-gebracht. De Vader trachte hem eerſt te vermanen, en met veel woorden, tot een beter handel te brengen, maer als de ſelve naer geen tucht ſcheen te vragen, en alles in den wint ſloeg, heeft de Vader ſijn zoon genomen, en met de handen op den rugge gebonden, naer de Rechters gebracht; dewelcke hy alles dat ſijn zoon uyt moetwillighheydt had gedaen en aen-gerecht, te kennen gegeven heeft, verſoeckende de Overigheydt, dat ſy den wederſpannigen Jongelingh, ter dood wilde veroordeelen: Maer de Rechters over deſe begeerte verſtelt hebben het Vonnis des doods geenſints willen vellen; maer ſoo den Vader als den zoon, naer den Koninck Artaxerxes geſonden. Rhacones heef by den Koninck de ſelve vertooninge en verklaringe gedaen: den welcker de Koninck gevraeght heeft: *Zout gy konnen verdragen, dat uw zoon, in uw tegenwoordigheydt van het leven ter dood wierdt gebracht?* Waer op Rhacones geantwoort heeft, ja Heer Koninck; want wanneer ick in mijn ho de bittere ſcheuten van de Lattuwen afbreeck, ſoo is het ſoo verre daer van af, dat de moeder daer om treurt, datſe daerom te beter groeyt, en t

ſoe

ſoeter wordt ; op deſe wijſe oock ick , ô Koninck , wanneer ick ſie dat hy , die mijn huyſgeſin queſt , en het leven van ſijn broeder hinderlijck is , het leven verlieſt , en verhindert wordt de ſijne meer te verongelijcken , zal oock des te beter zijn , en met de reſt van mijn geſlacht des te beter en geruſter leven.

De Koninck Artaxerxes deſe woorden hoorende , heeft Rhacon ten hooghſten gepreſen , en onder de Koninckliјcke Rechters geſtelt , hem aenbeveelende met deſe woorden : *Die ſoo gerechtelijck en ſtrengelijck ſijn eygen Zoon veroordeelen kan , zal ſich ſeeckerlijck oprecht in het Vonniſſen omtrent anderen dragen.* De Koninck heeft den Jongelingh van de tegenwoordige miſdaet ontſlagen : maer dreyghden hem een quader dood , indien hy oyt meer op diergelijcke ſchuldt bevonden wierdt.

Ælianus Lib. 1.

Ptolemæus Euergetes , van de ſijne , ter oorſaeck van ſijn wreetheydt, uyt ſijn Rijck gedreven zijnde , heeft ſijn zoon , den welcken hy by ſijn ſuſter Cleopatra gewonnen had , in Cyprus gedood , en deſſelfs hooft en voeten , de moeder tot een geſchenck toe-geſonden. 5. Ptolemeus.

Titus Manlius , wanneer die van Macedonia , door hun Geſanten by den Roomſchen Raet quamen klagen , dat ſijn zoon Decius Syllanus , ſich in ſijn Land-vooghdy , niet naer behooren gedragen had , heeft hy van de beſchrevene Vaders verſocht, datſe toch omtrent deſe ſaeck niet gelieffden te beſluyten , voor dat hy ter degen den handel der Macedoniers , en van ſijn zoon had onderſocht : Sy dan hebbende met volkomene toe-ſtemminge , en van den Raet , en van de aenklagende Macedoniers , het onderſoeck van de ſaeck aengenomen ; en geheele twee dagen met het hooren der parthyen door-gebracht , en ten vollen van alles onderrecht zijnde , en de getuygen gehoort hebbende , heeft op den derden dag deſe uyt-ſpraecke gedaen. Dat mijn zoon Syllanus gelt van de verwanten ontfangen heeft , ſtaet my bekent , en oordeele hem derhalven , mijn huys en de Republijck onwaerdigh , met bevel dat hy terſtondt van onder mijn oogen wech gae. Syllanus door ſulck een droeve uyt-ſpraeck aen het hart geraeckt , heeft het licht des Hemels niet langer konnen verdragen , maer ſich ſelven den volgenden nacht op-gehangen. Men vint meer van diergelijcke Voorbeelden van geſtrengheyt , by *Valerius Maximus.* 6. Titus Manlius.

Carel de Caluwe , Koninck der Francken , heeft ſijn zoon Caroloman, die den Godtſdienſt nu albereets toe-geweyt was , om dat hy de Geeſtelijckheydt verlatende , in tegendeel de ſelve met Oorlogh vervolghde, 7. Carel de Caluwe.

na eenige vergeeffche beftraffingen, van fijn oogen doen beroven, en in de banden werpen. Hier na zullen wy meer van dufdanige Voorbeelden fien.

Het Elfde HOOFT-STUCK.

Moorden.

1. Johannes Diazius.

Y komen hier te voorfchijn, met dat bittere en onmenfchelijck quaet, dat fchrick-dier van de Natuur, het welcke den menfch van fich felven doet ontaerden, en een trap erger als de alderwoedenfte dieren worden: Want *Parcit alternis Maculis fimilis fera*; De dieren fparen huns gelijck, maer defe ontaerde fchepfelen fparen niemandt minder, als fich onderlinge. Ons gantfche bewerp, beftaet by naer meeft in fulck een flagh van woeden: Maer defe die wy gaen voorftellen, draeght het fnootfte Character en merck-teecken der boofheden van allen.

Defe die wy voor af ftellen, komt met de ftoffe van het voorige Hooftftuck wel over een. In het 1546. Jaer des Heeren, is Johannes Diazius of Diaz, een Spangiaert, en met een uyt-fteeckende Godtzaligheyt, en treffelijcke Geleertheyt begaeft, als hy Parijs verlatende, daer hy in de goede letteren en Godtgeleertheydt, by de Sorboniften onderwefen was, en fich eerft naer Geneve, en voorts naer Straetfburgh, uyt begeerte van de fuyvere Leere begeven had: Bucerus zullende naer de onderhandelinge, en t'famen-fpraeck tot Regenfburgh aen-geftelt, verreyfen, van den Raed van Straetfburgh, tot een medegefel van fijn arbeydt en verrichtinge toe-gevoeght. Als hy van daer naer Nieuwburgh, een Stad aen den Donauw, 12. Mijlen boven Regenfburgh gelegen, gekomen was, om op het verbeteren en corrigeren van een Boeck, het welcke Bucerus een Boeckdrucker aldaer, te drucken gefonden had, te paffen; foo is fijn broeder Alfonfus Dias, een Rechtfgeleerde, en Affeffor in 't gericht della Rota tot Rome, zijnde van fijns broeders Godtfdienft, en Belijdenis onderrecht, op het fpoedichfte eerft tot Augsburgh, en van daer tot Regenfburgh gekomen, en aldaer verftaende waer fijn broeder Johannes was, daer heen gereyft. Sijn broeder hem ziende, en met verwonderingh naer de oorfaeck van fulck een groote reyfe vragende, heeft hy daer bericht van ge-

gegeven; hem vorders met veel beweegh-redenen, en gebeden vermanende, dat hy de Luthersche dwalingen verlatende, hem weder in de schoot van de Roomsche Kercke begeven wilde. Als hy hem te vergeefs daer toe socht te bewegen, belooft hy hem een treffelijcke jaerlijckse in-komst, indien hy met hem naer Rome wilde vertrecken: en als hy oock daer mede niets konde te wege brengen, heeft hy, naer verloop van eenige dagen zich gehouden, als ware hy overwonnen, en tot de Leeringh van het Euangelium niet ongenegen, vermanende echter sijn broeder, dat hy Duytslandt verlaten, (daer toch overvloet van geleerde Mannen was) en zich met hem naer Rome begeven wilde, daer hy in sijn Leeringe, groot voordeel zou konnen doen. Diazius ten hooghsten over sijns Broeders bekeeringe verblijdt zijnde, vermaent hem daer in voort te gaen, en ondertusschen aen Bucerus tot Regensburgh schrijvende, versoeckt sijn en anderen hunnen raedt, wat hy omtrent het versoeck van sijn broeder zou hebben te doen: maer dese schrijven hem wederom, dat hy zulcx geensints ondernemen zou, en vertoonen hem het gevaer dat daer in stack. Alfonsus aldus van sijn hoop versteecken, versoeckt echter sijn Broeder dat hy hem tot Augsburgh toe wilde vergezelschappen. Terwijl dit soo onder hen in onderhandelinge is, komt Bucerus selver tot Nieuburgh, en vermaent Diazius, dat hy doch niet een voet van daer wilde wijcken, en is oock selfs van daer niet vertrocken, voor dat Alfonsus de reyse weder aengenomen had, het welcke op den 25. van Maert geschieden. Maer des daeghs voor sijn vertreck, heeft Alfonsus sijn Broeder beleefdelijck aengesproocken, en hem tot stantvastigheydt vermaent, en noemt zich selven geluckigh, als die door het onder-handelen van weynige dagen, soo verre in de kennisse van den waren Godtsdienst gevordert was; biddende dat hy somwijlen aen hem wilde schrijven, met beloften van sijn uyterste genegentheydt en goetwilligheydt, en sijn Broeder, hoewel hy zulcx weygerde, een vereeringh van veerthien Ducaten doende: naer al het welcke sy, met onderlinge tranen van malkanderen gescheyden zijn, reysende Alfonsus met een wagen naer Augsburgh, ses mijlen van Nieuwstadt. Des anderen daeghs treckt Alfonsus weder te rugge, en koopt onderwegen van een Timmerman een scherpe bijl, en komt alzoo op den 27. van Maert, met den dagh weder tot Nieuwburgh, alwaer hy sijn paert by den Bode van Augsburgh, die met hem gekomen was, buyten de poort gelaten heeft, begevende sich met een dienaer, (diemen wil een Beul of hencker geweest te zijn) weder naer de herberge van sijn Broeder, dewelcke was ten huyse van een Leeraer van die Stadt. De dienaer om niet

Snoode veynsery.

ten eersten bekent te worden, had sich als een bode gekleet, en gaende voor uyt, klopt aen de deur, vraeght naer Diazius, aen den welcken hy een Brief hadde. Ingelaten zijnde, gaet hy de trappen op, terwijl Alfonsus beneden aen de trappen blijft staen, om te verhoeden dat niemandt sijn werck quame te verhinderen. Diazius uyt sijn slaep wacker gemaeckt zijnde, en verstaende dat'er een bode van sijn broeder was, springt ten bedden uyt, en alleen met sijn mantel en slaep-muts bedeckt, gaet in de naeste eed-kamer, alwaer de gemaeckte bode hem den Brief overlevert. De inhoud hier van was, dat hy seer bekommert was over het gevaer dat hy liep, hy zoude zich doch wel voor Malvenda, en andere vyanden van het Euangelium wachten. Terwijl Diazius dit leest, staet de moorder achter hem, dewelcke de bijl, die hy onder sijn kleederen verborgen had, voor den dagh haelt, en den onverdachten Diazius den selven op de rechter zijde van het hooft, tot den steel toe injaeght, soo dat hy, zijnde al de werckdeelen, en organen der harssenen doorhouwen, sonder een woort te spreecken, dood ter aerden viel.

Schricke-lijcke moort.

De moorder de bijl in het hooft latende steecken, gaet terstondt de trappen af, en met den bloet-moorder ten huyse, en voorts de Stad uyt. Ondertusschen wordt dit grouwelijck stuck-wercks door geheel Nieuwburgh verspreyt, waer over terstont eenige Hovelingen, die Diazius beminden te paert stijgen, hen achter aensetten, en eyndelijck tot Wijnbrugge achterhalen, maer of sy wel in hechtenis geset, en over dese moort aengeklaeght wierden; ter liefde van den Paus, worden sy wel haest losgelaten. Evenwel heeft dese Alfonsus het Goddelijck gerecht niet konnen ontvlieden: Want in het Jaer des Heeren 1551. heeft hy sich tot Trenten, aen den hals van sijn Muyl-ezel selve verhangen.

Siet Sleyd. Lib. 17.

2. Schrickelijcke moort tot Geervliet

Daer was binnen de Stad Geervliet in Zuydholland, een vroom man van een Canonick, Jan Moer genoemt, dewelcke te gelijck was Pastoor, in eygendom van Avesaet in Gelderland. Dese had een Capellaen, die seer gemeensaem met hem was, en den meesten tijdt aen sijn tafel at, selfs de sleutels van sijn huys had, Heer Peter genoemt. Dese Canonick hield huys met een Weduwe en haer zoon, een Jongelingh van omtrent elf jaren. Nu dese Heer Pieter wetende de Rijckdommen, en kostelijcken huysraet van de Canonick, maeckte drie jonge gasten op, van de voornaemste van de Stad, voor de rest lichte plyvieren, om met hem een aenslagh op de goederen van den Canonick te doen. Dese vier dan we-

tende dat de Canonick naer de Vesper, of avontdienst was gaen wandelen na de water-kant, gelijck sijn gewoonte was, gingen naer sijn huys. De Capellaen opende de deur met de sleutel, en groete de Weduwe of dienaresse met een bly gelaet, die vast aen den haert met braden doende was, wendende de jonge het spit. De dienstmaeght menende dat sy moede waren van kaetsen, seyde hen dat sy wat nedersitten en rusten zouden, sy wilde hen eens te drincken tappen soo se dorst hadden: maer soo als sy in de kelder gingh om zulcx te doen, volghde haer een van de gasten na, en sloegh haer van achteren met een hamer de harssenen in, terwijl een tweede quam, die haer ter aerden leggende, voort af-maeckte. De jonge hoorende het gerucht en dat sijn moeder dood was, wierp sich vol schrick in de armen van den Capellaen, Heer Peter, om door hem bewaert te zijn, hem biddende met tranen, dat hy hem bewaren wilde. De Priester wiert al eenichsints bewogen, door de tranen van het kint, maer eenen Willem Buys nam hem, sneet hem met een scheer-mes den stroot af, en wierp het lichaem van boven neder in de kelder by sijn Moeder, die noch niet geheel dood was, dewelcke haer kint by haer siende, het selve met haer stervende mont noch een kus gaf; het welcke dese moorders ziende, sneden haer mede den stroot af. Sy aldus met haer zoon doodt zijnde, namen sy de sleutelen en sochten over al onder en boven, nemende het geene hen het alderbest aenstondt, van gemunt en ongemunt Gout, en Silver en andere kostelijckheden. De Canonick weder willende naer huys gaen, om sijn avontmael te doen, en gaende voor by het huys van een Kleermaecker Jan Sauw, van Kuylenburgh geboortigh, een seer eerlijck man, versocht den selven om met hem te eeten, die zich verschoonde, evenwel beloofde te komen. De Canonick ondertussen de deur van sijn huys openende, en als hy binnen gingh, het portael van de zael opdoende, sloot een van de moorders de deur toe, terwijl een ander hem met een loden masse of staf, sulck een slagh op het hooft gaf, dat hem de oogen uyt het hooft, en op sijn wangen sprongen. Als hy aldus ter aerden lagh, zijnde een kloeck en sterck man, sprongen hem voorts de anderen op het lijf, sneden hem den stroot af, en wierpen hem by de twee anderen in de kelder.

Als het nu seven uren in den avond geslagen was, komt de Kleermaker, om het avontmael met den Canonick te doen, gelijck hy belooft had, maer hebbende twee of driemael aen de deur geklopt, en niet ingelaten werdende, keert weder naer huys. Het huys nu van den Canonick was rontsom in 't water staende, hebbende maer eenen toegangh,

egen-over welcken uytgangh een ander Canonick, Heer Peter Benger genoemt, woonde, dewelcke als toen met ſijn dienſtmaeght naer Uytrecht vertrocken was, hebbende ſijn huys om het ſelve te bewaren, en daer in te ſlapen, aen een van deſe moorders gegeven. Deſe nu hebbende alles gedaen wat hen te doen ſtondt, namen alles wegh uyt het huys van den vermoorden Canonick, en brachten het over een planck in dien anderen Canonicks huys: dit gedaen zijnde, haelden ſy een grooten hoop ſtroy by een in de zael, leyden daer de Dienſtmaeght met haer zoon op, met weder een hoop ſtroy op hun lijf, en voorts het lichaem van den Canonick, onder en boven met ſtroy bedeckt daer by, op dat deſe lichamen wanneer ſy het huys aen brandt zouden ſteecken, te eer verteert en verbrandt zouden zijn, op datmen niet zou konnen bekennen, datſe vermoort waren. Wanneer de klock thien uren ſloegh, ſtaecken ſy den brant in het huys aen alle kanten, als mede in het ſtroy daer de lichamen oplagen, die terſtondt van de ratelwacht vernomen wierd, die daer op de brantklock dede luyen. De Borgers liepen van alle oorden toe, en vindende de deur geſlooten, liepen die onder de voet, en vonden daer ten eerſten drie doode lichamen, het eene op het ander leggende, met brandent ſtroy, maer dat hen echter niet had konnen verteeren of verbranden, het welcke de luyden ten alderhooghſten ontſtelde. Onder alle helpers quam oock de ſchelmſche Paep de Capellaen toegeloopen, dewelcke quanſwijs ſiende dit ongeval, weende, klaegde, jammerde, ſijn hayr trock, ſijn handen wrong, en een gebaer maeckte, als of het hem boven allen ter harten ging. Sy vorders willende hem uyt de ſchoorſteen trecken, greep hem by de hand, maer ſoo als hy begoſt te trecken, konde hy ſijn hand niet te rugge krijgen, en al de drie lichamen begoſten te bloeyen; waer over een Oom van den Capellaen die Schepen was, en daer by ſtondt, en al de andere wel verbaeſt waren, hy ſelve daer over ontſteldt, nam ſtillekens ſijn mes, en ſneet onder ſijn rock den Canonick de hand af. Sijn Oom dat ſiende, vraeghde wat het was? waer op hy berichte, hy wiſt het niet, en gingh ſoo by ſijn moeder naer huys, daer hy ſijn handen wieſch en afdrooghde; blijvende aen den drooghdoeck, de teeckens als van bloedige vingers ſtaen.

Valſche Paep.

Wonder werck.

Deſe moort wierdt wel haeſt door geheel Geervliet bekent, ſonder dat yemandt eenige gedachten van deſe vier ſchelmen had, die ſich de alderyverichſte hadden getoont, om het vyer te bluſſchen. Eenige Borgers oordeelden, dat deſe moorders nootſakelijck noch binnen de Stad, of ten minſten in 't landt van Putten moeſten zijn; en dat het derhalven van nooden

den waer, datmen naer alle havens ſand, om te verhinderen dat yemand uytgevoert wierdt, ſonder goede kennis van ſijn perſoon te geven. Dit wiert goetgevonden, en deſe moorders ſelfs kregen deſen laſt: Van de welcke de eene ſich terſtondt begaf naer Spijckeniſſe, de andere na Putten, en de derde naer het dorp van Symons-haven, daerſe Schuytvoerders en Schippers laſt gaven, niemandt over te voeren, ter oorſaeck van deſe moort. Des ſmorgens wierden deſe lichamen op baren geleght, op het Kerck-hof, en al de Borgers belaſt, deſelve te komen aenroeren, of ſy mochten komen te bloeden, tot een teecken dat de moorder tegenwoordich was, gelijck neermaels was geſien. Deſe drie waren als geſeght is, te lande, en raeckte niet; maer of al de reſt van de Borgery de doode aenroerde, ſy wiſten van geen bloeden. De Prieſter het voornaemſte wercktuygh van deſe moort, maeckte ſich ondertuſſchen vaſt vaerdig, om de groote Miſſe over de dood van den Canonick te ſingen, geduerende dewelcke, zijn de kaerſſen dewelcke op den Altaer branden, tot driemael toe uytgebluſcht, en wierden twee malen weder ontſteecken; maer de derdemael konde men die niet weder aen krijgen, tot groote verwonderingh en verbaeſtheyd van het gantſche volck, en een byſondere knagingh der gewiſſe van den moordadigen Paep, die evenwel ſijn Miſſe ten eynde bracht. Sijn Oom en ſijn Moeder hadden dien nacht eenige quade droomen van hem, waer door ſy hem met geen goede oogen konden aenſien. De lijck-plichten gedaen, en de doode begraven zijnde, bevonden ſich deſe vier moorders by malkanderen, en deelden hun vervloeckten buyt gelijckelijck onder een: het welcke geſchiet, en't gerucht van deſe moort wat overgaende, beſlooten ſy te ſamen, dat een van henlieden een goet getal Schapen vellen, met de wolle daer aen koopen zou, onder de welcke ſy een goet deel van het geroofde goet zouden packen, om die buytens lands ergens te gaen verkoopen. Dit geſchiede door drie moorders, en alſoo laden ſy deſelve in een Schip, om daer mede de Waelſtroom op te varen, en komen alzoo omtrent Candelmis tot Nieumegen, in Gelderlandt. Maer laet ons hooren hoe de alwijſe Godt geen ſulck quaet langen tijd verborgen laet. De Schout van Geervliet, komende uyt de Kerck om naer huys te gaen, ontmoete een arme Vrouw, die niet wel by haer ſinnen was, roepende ſoo luytſkeels als ſy konde, Heer Schout, Heer Schout, neemt my doch niet gevangen: want ſeeckerlijck ick heb den Canonick Jan Moer, met ſijn meyt en de jonge niet vermoort; maer die het gedaen hebben, zijn met het geſtoolen goet naer Nimegen, men kanſe daer vinden. De Schout die een verſtandigh man was, ontveynſde dit, en deed deſe ſottinne zwij-

Ander wonder werck.

De Moorders ontdeckt.

zwijgen, om geen achterdencken aen de byſtaenders te geven, van het gene hy albereets by ſich ſelven vermoede. Hy daer na drie Schepens en een Stads-bode met ſich nemende, vertrocken heymelijck in bootſgeſellen kleederen, in haeſt naer Nimegen, alwaer gekomen zijnde, deelden ſich in tween. De Schout met een Schepen bleef op de kay, en de twee andere gingen door de Stad wandelen, om te ſien of ſy niets konden ontdecken. De Schout had niet langh aldaer vertoeft, of hy ſagh deſe drie Moorders uyt het Schip komen, die hy ſeer wel kende, gaende naer de Stad: Als de Schout en de Schepen hen ſagen binnen gaen, klommen ſy in 't Schip dat aen de kaye lagh, en ſiende wat daer in was, vonden aldaer verſcheydene goederen van den Canonick. De ſchippers vraegden hen wat ſy ſochten? De Schout antwoorde, datſe hadden gehoort, dat al die goederen te koop waren, en datſe een goeden gevoerden Rock ſochten, om die te koopen. De Schippers toonden hen drie, die ſy terſtondt kennende wierden: vragende vorders, waer deſe goederen van daen quamen? en kregen tot beſcheyt, datmenſe van Geervliet had gebracht, daer drie mannen die met hen gekomen waren, een rijcke Prieſter, die hun Neve en geſtorven was, hadden gehad, van de welcke ſy dit goet ge-erft hadden; en om dat het geen dingen waren die ſy gebruycken konden, ſochten ſy die te verkoopen. De Schout met de Schepen gingen weder uyt het ſchip naer de Stad, en hebbende hun andere mackers gevonden, gingen te ſamen naer de Schout, en beſchuldighden deſe Moorders, die terſtond waergenomen en gevangen wierden. De Schout van Geervliet verſocht deſelve te hebben, en op de plaets daer het ſchelmſtuck was geſchiet, te ſtraffen, het welcke hen toe-geſtaen wiert. Aldus wierden ſy naer Geervliet gebracht, en aldaer de Prieſter oock terſtondt gevat, waer op ſy alle vier overtuyght zijnde, en de miſdaet bekennende, gerabraeckt zijn geworden. De lichaemen wierden op raders en de hoofden op ſtaecken gezet.

De moorders gevangen.

En geſtraft.

Jan le petit.

3. Snoode moort tot Antwerpen.

In het Jaer 1550. in de Maent van Maert, wiert binnen de Stad Antwerpen een grouwelijcke moort begaen, zijnde en de moorder en de vermoorde Kooplieden, van Lucca in Italie. De moorder was genoemt Symon Turck, zijnde omtrent een-en-veertigh jaren out. Deſe te paert ſtijgende, met ſijn dienaer Bernard genoemt, reden naer het huys van eenen Jeronimo Deodati, alwaer gekomen zijnde, nam hem Symon Turck ter zijden, en ſeyde hem in het oor, dat hy doch in ſijn thuyn wilde komen,

men, dewijl daer een Koopman van Lions was, die met hem ſocht te ſpreecken. Dit geſeght hebbende, ſteegh hy weder te paert, en reedt voor uyt tot aen de St. Jacobs kerck, alwaer hy af-ſteegh, ſendende ſijn geſeyden dienaer met het paert wederom naer huys, hem ſeggende, indien hem yemant wilde ſpreecken, dat hy hem in ſeecker huys daer ontrent vinden zou, het welcke hy ſeyde, om van hem niet naer den hof gevolght te worden, alſoo hy ſich op deſen dienaer niet wel vertrouwde: Maer hy had daer een ander, Julio genoemt, voor af geſonden, om alles dat tot ſijn opſet diende, te vervaerdigen. Simon Turck dan begaf zich naer ſijn hof, alwaer hy Deodati voor de poort bleef ſtaen wachten, en deſe komende, leyde hem Turck in ſijn Thuyn-huys, alwaer hy eerſt in een witten houten ſtoel gingh zitten, wachtende dat Deodati in een andere ſou gaen zitten die daer by ſtont; maer deſe over en weder blyvende wandelen, quam Julio ondertuſſchen in, dewelcke hem in de tweede ſtoel neder ſette, dewelcke met ſulck een konſt gemaeckt was, dat die gene die daer in gingh zitten, terſtont door uytſpringende veeren, aen arm, lichaem en beenen gevat, en gebonden wiert, ſonder ſich ſelven te konnen bewegen, veel min verweeren. Simon hem aldus gevat en gevangen ziende, dede ſijnen dienaer Julio uytgaen, en daer op papier en inct brengende, en dwongh deſelve Jeronimo te ſchrijven, en te onderteeckenen, hoe ſes jaren verleden, hy een Franciſco Franciſci, hem Simon de houw dewelcke hy in het aengeſicht droegh, hadde gegeven, in ſeecker geſchil dat ſy met malkanderen hadden, ter oorſaeck van eenige uytſtaende ſchulden binnen Lucca, over de welcke Deodati hem Simon had doen arreſteren, het welcke hem groote ſchade had toe gebracht.

Dit gedaen zijnde, gaet hy weder uyt, wanneer Julio weder binnen comt, en als Simon wat vertoefde, als beginnende medelijden met den armen Jonghman te krijgen, ſeyde hem Julio, weder by hem uytgaende: nademael men tot hieren toe gekomen is, moetmen moet nemen en voortgaen, waer op hem Simon ſeyde: gaet heen en doet dat gy te doen hebt. Julio daer op weder binnen gaende, neemt een groote moort-priem, die onder het deckſel van een ruſt-bedde verborgen was, en komende by Deodati, daer hy aldus geknevelt en geſlooten was, heeft hem, niet tegenstaende ſijn jammerlijck bidden en ſmeecken om ſijn leven, daer wreedelijck mede vermoort. Dit alzoo beſchickt zijnde, komt hy weder buyten by ſijn Meeſter, en ſeght hem dat alles gedaen is: Aldus ontſluyten ſy den dooden Deodati, en brengen hem in de kelder, alwaer ſy hem begraven in een kuyl, die Julio al voorheenen daer gemaeckt had; en alſoo

soo gaen sy te samen weder naer huys. Ondertusschen de Vrouw daer Deodati ter herberge lagh, ziende dat de selve niet naer sijn gewoonte, en op sijn tijdt te huys quam, wiert daer over seer bekommert, en dede hem over al soecken; maer hem niet konnende vinden, dede hem des anderen daeghs smorgens, door de Stad om-roepen, belovende een goede vereeringe aen die gene, die eenigh bescheydt van hem te brengen wist: Maer als echter niet te voorschijn quam, liet sich de Overicheyt daer aen gelegen zijn, en doende de poorten sluyten, beval datmen al de huysen daer hy plaght te verkeeren; als mede alle Thuynen en Hoven van sijn kennisse, ten nausten zou doorsoecken.

Simon Turck dit bevel verstaen hebbende, kreegh vreese, datmen sijn kelder oock sou komen doorsoecken, en beval derhalven sijn twee dienaren Julio en Bernard, in der nacht het lichaem weder op te graeven, en ergens in een put te werpen, op dat het in sijn huys niet mocht gevonden worden. Maer soo als dese twee dienaers het selve meende te doen, en daer mede besich waren, soo laet Bernard (gelijck Godt het selve geliefde te bestieren) op eenigh gerucht dat hy hoorde, het lichaem vallen, en loopt soo veel hy loopen mocht, wech, gelijck hem Julio oock terstondt gevolght is, latende het lichaem leggen, daer sy het hadden laten vallen. Maer Julio in het loopen komt te vallen, en verliest alzoo sijn macker. Den dagh ondertusschen aenbreeckende, soo wort het lichaem van de lieden gevonden, van het welcke Julio sijn Meester terstondt bericht doet, dewelcke twee kleyne goude ketens, die hy plaght te dragen, omtrent 120 guldens waerdigh, en omtrent twintigh rijcksdaelders geeft, met bevel om sich wech te packen, seggende wat hem aengingh dat hy sich wel suyveren zou. Hier over gaet Simon by den Marck-graef, en erkent voor hem, dat sijn dienaer Julio, Deodati sonder eenige sijne kennisse gedoodt, en zich wech gemaeckt had: De Marck-grave kreegh terstondt een arch vermoeden op Turck, en oordeelde dat'er al meer melck aen de kan moest zijn; nademael oock Barnard de andere dienaer gevangen was, en hielt hem derhalven in verseeckeringh. Wanneer men nu de omstandicheden van alles ondersocht, en die over een bracht met de beschuldigingh van Bernard, (die langh gevangen zijnde geweest, eyndelijck als geen deel aen de moort hebbende, los gelaten wiert) begintmen Turck met meerder blijcks te ondervragen; dewelcke eyndelijck overtuygt zijnde, alles bekende, en daer over ter dood veroordeelt is. Hy wiert in de selve stoel geset, in de welcke Deodati vermoort was, en door een langhsaem vyer, acht voeten van hem af, en rontom sijn lijf gestoockt,

De moort ontdeckt.

leven-

levendigh gebraden, en sijn lichaem aen een Scheeps-mast, buyten de Keysers poort vast gemaeckt; en alzoo ten toon gestelt.

Omtrent het 1592 Jaer, wierden de Hartogdommen van Cleve en Gulick, door de Raden geregeert, dewijl zoo de jonge als de oude Hartog in hun verstant geraeckt waren, tot groot nadeel van die van den Hervormden Godts-dienst, dewijl men allesints het Pausdom over al weder socht in te voeren, daer den oude Hartogh sich altoos voor de Protestanten had verklaert, tot dat hy op den Rijcx-dagh tot Augsburgh, uyt ontsagh en blodigheyt sich anders liet bewegen, en in de Misse gingh: Maer op den selven Rijcx-dagh, (daermen sich aen te spiegelen heeft) wiert hem sijn verstandt benomen. De jonge Hartogh in sijns Vaders plaets gekomen, wiert van gelijcken in sijn verstant geslagen; maer uyt vreese voor de nagebeuren Brandenburgh en den Pals graef, wiert voorgegeven, dat het nu geheel beter met hem was. Men besloot oock om den selven Hartog een andere Vrouw te geven, (zijnde hy nu getrouwt met de Marck-gravin van Baden, daer behalven haer onvruchtbaerheyt, yets op te leggen viel,) en hem een dochter van Lotharingen te doen trouwen.

4 Hartogin van Cleef vermoort.

Spel met sinnen en minnen.

Dit Huwelijck was al voor tien jaren in de meulen geweest, maer toen moest de Marck-gravinne voor gaen, om dat sy (gelijck het eenige willen uyt-leggen) ouder van jaren, en minder van veel kinderen te zullen krijgen, verdacht was, gelijck nu mede dese Princes van Lotharingen, de Raden daerom voor andere behaegde en aenstond, om dat sy ondertusschen soo veel meer jaren verkregen, en vry in haer gesontheyt verzwackt was. De eerste Vrouw van hoerery en overspel aengeklaeght, maer noch geensints overtuyght zijnde, zat gevangen, en om sich daer van te ontslaen, had noch het Wereltlijcke noch het Kerckelijcke recht-macht, of vermogen genoegh. Men moest dan een andere wegh inslaen, en alzoo wiert de gevangene Hartogin, op een nacht in haer bedde verwurght.

De Hartogin verwurght.

Een Italiaens krijgs-knecht van het Casteel van Amiens, wiert gehangen, alleen om dat hy een Apotheekers jongen gequetst had: De Marquis d'Ancre over dese strenge rechts-pleginge seer t'onvreden, sandt sijn Geheym-schrijver Louizi na Amiens, om die zaeck nader te ondersoecken; een yeder en selfs het krijgs-volck beschuldighde Prouville, Sergiant Major, dat hy dese bittere straf, over een geringe saeck had laten uyt-voeren. De selve Sergiant Major, om sich te suyveren, begaf sich na de Burght, en dede aldaer veel verschooningen om de saeck goet te maken, biddende oock den Secretaris sijn gunst hier over by den Marquis te verwerven, onder beloften van op een ander tijdt, sich matiger te dragen.

5 Overste van sijn soldaten gedood.

gen. Ondertusschen terwijl Prouville met Ludovisi, of Louizi in gespreck was, wiert dese laetste door Migneux en Haquincourt geroepen, om in den hof ter middaghmael te gaen; sy versochten Prouville mede van de partye te zijn, maer dese weygerde zulcks, en hebbende sijn afscheydt genomen, gingh uyt de Burght, om zich weder na de Stad te begeven. Hy zijnde in het afgaen, by de pont Dolent, ontmoete hem eenen Alfonso Italiaen, en macker van den soldaet die opgehangen was, dewelcke hem aen taste, en met twee doodelijke steecken ter aerden velde, nemende voorts sijn vlucht binnen de Burght, terwijl het Gerecht met het doode lichaem van Prouville henen gingh. Sommige willen dat de Marquis d Ancre kennisse van dit werck sou hebben gehad. Het is waer, wanneer hy daer tijding van kreegh, dat hy had geseght: *Ventre St. Pol*, het is te veel, hy had hem maer een houw over de ooren moeten geven, en een schennis aen te doen; maer niet te dooden.

Boitel.

Het Twaelfde HOOFT-STUCK.

Duëllen.

1 Strijt van Attilus en Frowijn.

Ese slagh van Moordery, hoe Edelmoedigh sy oock genoemt mach worden, stellen wy by de voorgaende, en soo doen wy oock hier achter, daer wy dese twee Hooft stucken vervullen. Wonder is het dat de Duyvel zulck een boos bedrijf, zoo een schoonen schijn kan aenhechten, dat dese dwase verquisters van eygen en naesten bloedt, sich selven de naem van Menschen, immers van Edelingen niet waerdigh achten, indien sy niet Godloosslijck quistigh zijn, van het gene hen hunnen Schepper zoo dier aenbevoolen heeft: Wy zullen hier echter een eersamer slagh van dese Twee-gevechten, in weynige Voorbeelden by brengen; Maer hier na wat breder en gemeynsamer gaen.

De Sweetse Koninck Attilus of Atislus, met een Heyr-leger tegens Wernund, Koninck van Deenmarcken te velde treckende, om dat Rijck, het welcke sijn Vader, Groot-vader, en over Groot-vader bezeten hadden, te veroveren, wiert in Iutlandt door Frowijn, dapper Overste van

het Deensche Heyr-leger ontmoet. Daer ontstondt tusschen hen een seer hevige strijdt, als men zou mogen zien, strijdende de eene voor de Vryheyt, en de ander om een Koninckrijck te winnen, soo dat'er van beyde zijden veel menschen doot geslagen wierden. Om sulck een groot bloetstorten voor te komen, wiert tusschen den een en den anderen Velt-heer beslooten, hun geschil door een bysonder gevecht te eyndigen, in het welcke Attilus van de eene, en Frowijn van de andere zijde strijden zouden. De tijdt en plaets tusschen beyde de Heyren wordt bestelt, en de Kampers komen te voorschijn. De strijdt gaet aen, daer van weder zijden dapper gestreden wordt; maer het geluck diende den Koninck soo wel, dat Frowijn t onder gebracht, en gedood wiert.

Dese Frowijn liet twee zoonen achter, Kethon en Vigon, beyde dappere Jongelingen. Dese dachten niet anders als om huns Vaders dood te wreecken, al zouden sy hun leven daer voor laten. Met dit voornemen begeven sy sich naer Sweden, en verbergende hun naem en geslacht, geraecken in des Konincks hof in dienst. De Koninck op een tijdt met hen gemeensamer, als voorsichtiger spreeckende, vraeght hen wat hun Vaderlandt zy? Sy antwoorden uyt Sleswijck van geboorte te zijn, en dat sy hun Vaderlandt om een dootslagh hadden moeten verlaten, door welcke twijffelachtige reden, sy den Koninck alle vermoeden benamen. De Koninck gaet voort te vragen; of de Deenen wel wisten, door wien Frowijn omgebracht was? Sy seggen zulcx niet sekerlijck te weten: Maer wie sy ware, dat het een seer dapper man moet zijn geweest, door wien zulck een strijt-baer man zy overwonnen geworden. *Wat hoeft men daer aen te twijffelen*, berichte de Koninck daer op, dewijl kundigh genoegh is, dat ick Frowijn godood hebbe. Vorders ondervraeghden hen de Koninck na de jaren en gestalte van de zoonen van Frowijn? Waer op de Jongelingen antwoorden: Dat de selve omtrent van hunne jaren, oock van hunne gestaltenis zijn. Dit ging alzoo met dese redenen door.

De Koninck was gewoon, tot oefeningh van sijn lichaem, somwijlen te gaen wandelen, dese Jongelingen dese gelegentheyt waernemende, versellen den Koninck soo als hy uyt wandelen gingh, maer hem alleen vindende, komen sich stoutmoedigh voor den Koninck stellen, seggen hem dat sy de zoonen van Frowijn zijn, en gekomen waren, om huns Vaders dood te wreecken, daer hy sich selven soo trotselijck de werck-meester had van geroemt te zijn. De Koninck vermaent hen wel toe te sien, dat sy het hunne oock niet in de waegh-schael stellen, en het selve lot erlangen, dat hun Vader gehad heeft. Sy evenwel gaen in hunne meening

voort, en taſten den Koninck met de Wapenen aen, dewelcke hoewel alleen tegens twee zijnde, ſich evenwel dapperlijck genoegh beſchermt, en Rutho Ketho ſoodanigh met ſijn ſwaert treft, dat hem den helmet geklooft, en met een ſware wonde ter aerden geſlagen heeft. Vigo komt terſtondt ſijn broeder te hulp, en alzoo met hun beyden den Koninck aentaſtende, hebben hem eyndelijck afgemat, en gedood.

Locceny Hiſtoria Suedica.

2 Tuſſchen Alrick en Erick. Onder de heerſchappy van den Sweetſchen Koninck Alrick, hebben ſich de Gothen van de Sweden afgeſondert, en Geſtiblint tot hun Koninck verkooſen; het welcke ſulck een grooten haet tuſſchen deſe twee Volckeren verweckt heeft, dat de ſelve de oorſaeck van een ſwaren Oorlogh is geweeſt. Maer als de Koninck der Gothen ſich ſelven te zwack tegens de Sweden erkende, heeft hy van Frotho Koninck van Deenmarcken, toen ter tijt in macht en vermogen, en treffelijck in overwinningen ſeer beroemt zijnde, hulp verſocht en verkregen, onder het beleyd van Erick en Scalco, Velt-overſten. Geſtiblint der ſelver troepen by de ſijne vervoeght hebbende, treckt daer mede in Wermeland, het welck Gunto, zoon van Alrick, met een gedeelte van Noorwegen, als toen in name van ſijn Vader beſat, alwaer alder-eerſt de zoon van Alrick met de ſijne, in den ſtrijt gebleven is.

De dood van deſen zoon bracht Alrick min droefheyt, als begeerte tot wraeck toe. Met deſe hope voert hy ſijn Heyr naer den Vyand, en taſt hem met een dapperen ſtrijt aen, en die ſoo twijffelachtig, dat het krijgs-geluck ſcheen niet te weten waer heen ſich te keeren. Alrick eyndelijck uyt begeerte tot wraeck, en walgingh van ſijn leven, bied Geſtiblint den tweeſtrijdt aen; maer Erick bygenaemt de Wijſe, doet ſeggen: Dat hy in den naem van Geſtiblint den ſtrijdt aen-nam, dewijl het onredelijck ware, dat deſe die een oud afgeleeft man was, met Alrick een man vol jeught en moedt ſou aenvaerden. Alrick neemt deſe Voorwaerden aen, en treet tegens Erick te velde. Deſe twee dappere mannen dan vangen een heet en bitter gevecht aen, en worden beyde ſwaerlijck gewondt. Maer Alrick tot ter dood toe gequetſt, valt op de plaets van het gevecht dood ter neder. Dewelcke alzoo ſonder erfgenaem geſtorven zijnde, ſoo wordt Geſtiblint Koninck van beyde de Koninckrijcken. Maer deſe, als geſeght is, nu alreets oud zijnde, heeft ſijn voorſtander Erick, als uyt het bloedt der Koningen van Noorwegen geſprooten, en hem in maegh-

ſchap

ſchap beſtaende , immers alles aen hem verdient hebbende, tot ſijn zoon en opvolger aengenomen , gevende hem te gelijck met toeſtant der onderzaten , de Rijcken van Sweden en Gothia over.

Wy moeten den Koninck Haldan Bergram , hier als een derde byvoegen. 3
Deſe Koninck van Sweden , en tegens de Zee-roovers , om die te temmen , uyt zijnde; ſoo is eenen Sigward , een man van groote macht, en met ſeven dappere kamp-vechters ſijn zoonen , geſterckt , of uyt haet tegens den Koninck, of uyt begeerte om ſelfs te heerſchen opgeſtaen, hebbende eenige andere , van den voornaemſten Adel op ſijn zijde getrocken. Deſe beroerte treckt Haldan van ſijn uyt-tocht te rugge , dewelcke ſich haeſt om deſe wederſpannigheyt , eerſe haer volle kracht had , te ſtutten. Haldan.

Wanneer nu de op-roerige vernemen , dat de Koninck met een groot Heyr aenkomt , beginnen ſy ten deelen van Sigward af te vallen , en te verloopen , leggende op hem de ſchult van deſe ongehoorſaemheyt. Hy derhalven ſich in dien ſtandt ſiende , neemt een beſluyt den Koninck tot een hand gevecht uyt te daegen , om te ſien wien het geluck wilde begunſtigen. De Koninck weygerde wel den ſtrijdt niet , gelijck hy wel ſou hebben konnen en mogen doen , om met de Wetten ſijn vyand te ſtraffen ; maer hy wilden tegen een, en niet tegens een Vader met ſeven zoonen te gelijck aengaen. Maer Sigward antwoorden dat Vader en zoon voor een bloet moeſten gehouden worden ; dat hy Koninck geen zoonen had, en in een koudt bedde had geſlapen , was ſijn eygen ſchult. Hildan hier door geterght , vangt den ſtrijdt alleen tegens acht dappere mannen aen , de welcke ſoodanigh is geweeſt, dat hy hen alle, hebbende ſijn zwaert wegh geworpen , met een uyt-getrocken jongen eycken boom , als een tweede Hercules gedood heeft. Het welcke indien het waer is , ſeght mijn Schrijver , ſo moet deſe Hildan wel een Reus in kloeckheyt en macht geweeſt zijn. Deſe wort oock geſeght Hartbeen van Hilſingen , en andere ſtercke mannen gedood te hebben. Wonder en ongelijck gevecht.

Het Derthiende HOOFT-STUCK.

Vreemde dood van Vorſten en andere.

TErwijl wy hier onder deſe Noortſche Koningen , en hun Geſchiedeniſſen beſich zijn , komen ons eenige wonderlijcke wijſen van ſterven te vooren, onder de welcke al eenige ſeer ſeltzaem zijn : Ende deſe willen wy onſen Lezer niet onthouden , gelijck wy noch elders daer van handelen.

De

1 Oestan Koninck van Sweden.

De eerste die ons hier te vooren komt, is Oestan de Zoon van Adel. Dese tot het Rijck gekomen zijnde, heeft het zelfde soodanigh bestiert, dat hy daer door den haet van veele tegen sich verweckt heeft, 't zy dat sijn ondersaten sijn ongeregelde wijze van leven, of de sware lasten die hy hen op leyde, niet verdragen konden: Immers sijn doodt heeft getoont, dat al vry wat aen sijn leven moet geschort hebben. Want als hy tot Nicopingh sich onthielt, geraecken sijn vyanden en haters tegens hem op de been, dewelcke rontom sijn huys beset, aen brandt gesteecken, en alsoo den ellendigen Koninck, met sijn gantsche gesinde verbrandt hebben. Het selve lot heeft oock de Keyser Valens, doch van de Barbaren gehaet, gelijck wy in het eerste Deel hebben by gebracht.

Verbrant.

De selve doodt heeft oock Ingellus, de soon van Herots, mede Sweetsch Koninck, doch door een andere verkiesingh wech genomen. Dese wierdt door de wapenen van sijn broeder Ivaro aen-getast. Ingellus schierlijck door de onverwachte aenkomst van sijn broederlijcken vyand overvallen, versamelt de macht die hy by een kan krijgen, om sijn broeder daer mede tegens te gaen. Maer terwijl hy sich met sijn Heeren, over sijn zaken beraedt, wordt door eenige verborgene verraders het hof in den brand gestoocken, door dewelcke hy met al sijn Grooten verslonden is, gelick *Johannes Magnus* verhaelt: Maer andere verhalen sijn wijse en oorsaeck van sterven, op dese wijse. Dewijl het Rijck van Sweden in den aenvangh van een Koninck was beheerscht, maer door verval, daer na onder veel nae-yveraers, en die in verscheydene landen verdeelt, geraeckt was; van de welcke evenwel de Koninck te Uphalen als het hooft erkent wiert, socht Ingel, om het Rijck van soo veel Hoofden, en hun overlast te verlossen, het selfde weder op den ouden voet te brengen. Waerlijck een heylsaem besluyt, indien hy maer den rechten wegh tot de uytvoeringe daer van gevolght was; maer hy koos die van lagen en bedrogh, en quam alzoo tot sijn verderf. Hy op de tijdt als sijn krooninge geschieden soude, heeft al de kleyne Koningskens van Sweden by zich genodicht, maer sy zijn niet alle gekomen, maer die gene die verscheenen zijn, de selve heeft Ingellus in een treffelijcke kamer, soo veel Koninckljjcke Stoelen doen oprechten, in de welcke sy, terwijl de plechtigheden van de krooningh geschiede, geplaetst wierden. Maer Ingel had sijn plaets in een gestoelte, lager als den Koninckljjcken Throon, tot dat, naer de wijse van het landt, den hooren vol wijns hem toe-gevoeght wiert. Dese hem toe-gebracht zijnde, is hy op-gestaen, en heeft den selven voor den Throon, daer op te klimmen, onder de gewoone beloften en eed, van het Rijck

2 Ingellus.

Sweden onder veel Heeren.

Oude wijse van Inwyen der Sweetse Koningē.

te

te zullen verbreyden, en treffelijcke daden aen te vangen, gedroncken. Naer het welcke hy op den Throon geklommen is, en alzoo eyndelijck de plechtigheden ten eynde gebracht zijnde, de genoode Vorſten op een treffelijcke mael-tijdt onthaelt heeft, duerende het vermaeck tot diep in de nacht. Als ſy nu alle wel beſchoncken en ſlaperigh waren, heeft de Koninck het vuyr in het gebouw doen ſteecken, en hen al te ſamen verbranden, treckende alzoo hun Heerſchappy onder zich. Op deſe wijſe, heeft hy door een ſnoode en ſchelmſche daet, de Grenſen van ſijn Rijck, na ſijn beloften uyt-gebreyt; en ſijn mede-heerſchers aen een kant helpende, alleen het Rijck begonnen te beſtieren.

Vorſten verbrand.

Ondertuſſchen wiert dit ſchendige ſtuck-wercks van alle eerſame lieden ten hoogſten verfocyt; en voornamentlijck de Vorſten, dewelcke niet tegenwoordigh waren geweeſt. Voornamentlijck Gram Hartogh of Konincxken van Sudermannia, en ſijn Schoon-zoon Hiortward Ulfingh en Hauno, Hartogh der Oſtrogothen, de Schoon vader van Gram, hebben deſe daet ten hooghſten evel op-genomen: En taſten Ingel derhalven met de wapenen aen, en brengen hem die in vrede een Leeuw, en in den oorlogh een Lam was, wel haeſt t'onder. Maer zich keerende tot ſijn quade konſten, trockt hen, onder ſchijn van vrede, en een gemaeckte vrientſchap tot zich, en ſy te onvoorſichtichlijck hem alles toevertrouwende, behalven het gene ſy hem toevertrouwen moeſten, geraecken als de voorige in het net, en worden als de ſelve door het vuyr verbrandt. Alzoo hoopte deſe Ingel het eene ſchelm-ſtuck op het ander: Gelijck oock ſijn geſlacht daer mede haer gedeelte van gehad heeft. Deſe Ingel had twee kinderen geteelt, Olaus en Aſa, een vrouw van een wreede en booſen aert. Deſe wiert Gudrot den Vorſt van Schoonen of Scania ten Huwelijck gegeven; maer heeft haer man, beneffens haer Swager om den hals gebracht, en hun Landen aen de vyanden overgegeven, om daer door haer ſeeckerheyt te erlangen. Maer ſy eyndelijck vand zich genootzaeckt naer Sweden te vluchten, zijnde door Ivar den zoon van Regner, kort op de voet gevolght, om de moort van ſijn bloet-vrienden, op de moorders te wreecken. Maer Ingel uyt vreeſe voor de macht en toorn van Ivar, doch aldermeeſt door ſijn quade gewiſſe genoopt, heeft, door aenraden van ſijn dochter, de vlamme in het Palays geſtoocken, en zich ſelven met ſijn gantſche huys geſin verbrandt: Gewiſſelijck door een Goddelijcke wraeck ſijn boosheyt tegens anderen gepleeght, tot zich en de ſijne keerende.

Opſtandt der Grooten tegen Ingel.

Die weder door hem verbrandt worden.

3. Hunning vreemde doodt.

Hunningh, of als ſommige hem noemen Hundingh, ſijns broeders Uffonis opvolger in het Sweetſche Rijck, heeft met Hading Deenſch Koninck,

door langh Oorlogen af-gemat, en meer tot vrientſchap, als twiſt genegen, vrede gemaeckt. Deſe onder ſeeckere voorwaerden beſlooten, heeft lange jaren onder hen ſtandt gegrepen: En dat meer is hun onderlingen ouden haet, is in de grootſte liefde en verbintenis van gemoederen verandert, daer men oyt van gehoort heeft. Daer komt eyndelijck een gerucht uyt Deenmarcken, dat Hadingh Koninck van Deenmarcken, door lagen van ſijn eygen dochter Ulvilda, en ſijn Schoon-zoon Guthorn, om het leven was gebracht. Dit gerucht was valſch, en de lagen wel bereyt, maer niet uyt gevoert, echter ſloegh Hunningh daer geloof aen. Hy dan ſijn Grooten by een geroepen hebbende, ſtelt een Rouw-mael ter eeren van ſijn dooden vrient Hadingh aen. Hunningh had in de eet-zale een groote kuyp vol van de beſte Meede (de gemeene dranck van dien tijdt) doen brengen. Terwijl nu de gaſten zich aen de tafel vrolijck maeckten, en Hunningh vaſt den beker om-dienden, met meerder verplichtingh als een Koninck betaemde; en ondertuſſchen de vrienden met drincken, getrouwelijck voorgingh, en alzoo de hooghte kreegh, begint hy om de Mee-kuyp te danſen, maer onder het danſen komt ſijn voet te ſtruyckelen, en hy valt, en ſmoort in de Meede. Maer de Sweetſche Jaer Boecken verhalen, dat hy van ſelfs zich voor-over in het vat geworpen, en zich alzoo uyt droefheyt over ſijn vrient, daer in verſmoort heeft; achtende dat een ongemeene dood alleen, ſulck een liefde waerdigh was.

Hunning verſmort in een vat met Meede.

Hadingh verſtaende de wonderlijcke dood van ſijn vrient, en wat hy om hem gedaen had, wilde hem niet ſchuldigh blijven, maer heeft zich ſelven, in het aenſien van het volck, met een ſtrop verhangen. Welcke dood hoewel ſchandelijck voor een Koninck, hem alleen betamelijck dacht, om die van ſijn vrient te betalen. Wy hebben elders deſe geſchiedenis aengeroert: Echter hebben wy die, deſe plaets niet konnen onthouden.

Hadingh verhangt ſich ſelven.

4 Wy ſtappen eens over naer Engelandt, om aldaer een by naer gelijck eynde van daen te halen, met het welcke de Hartogh van Clarence, ſijn leven beſlooten heeft. Deſe zich ongehoorzaem tegens ſijn broeder den Koninck Eduard aenſtellende, wort door bevel van den ſelven, in een pijp vol Malveſey verſmoort. Dit is oock elders aen-getogen.

Hartogh van Clarence in een vat Malveſey verſmoor.

5 Wy komen nu tot de naſaten van den boven gemelden Koninck Hunningh. Deſe had uyt ſijn eerſte Huwelijck twee zoonen, Regner en Torald geteelt. Deſe noch jongh en van hun moeder berooft zijnde, hebben in haer plaets Torilda, tot een Stief moeder verkregen. Deſe gelijck harde Stief-moeders plegen, toonde wel tegens deſe voor-zoonen, dat ſy geenſints hun eygene, maer een wreede Stief-moeder was. Doch deſe

Suanhuyts droeve doodt.

haet

haet wist sy, by het leven van den Vader wel te verbergen; maer dese gestorven zijnde, als geseght is, borst die al teffens uyt. Sy dese kinderen, soo als sy wel wilden, niet aen een kant konnende helpen, zijnde door Godts en getrouwer vrienden voorsienigheyt, daer door verhindert; heeft hen echter verre van het hof, naer Hellingia versonden, en aldaer tot hoeders van het Koninckllijcke vee gemaeckt, om alzoo de Koninckllijcke moedt en edelheyt in hen te onderdrucken, en een boersch wesen te doen aen-nemen, op dat sy alzoo alle hoop van oyt te heerschen metter tijdt mochten af leggen. Maer het heeft de Goddelijcke schickingh anders belieft.

Princen worden Vee hoeders.

Suanhuyt de dochter van den voornoemden Koninck Hadingh van Deenmarcken, bewogen zijnde, door de mishandelingh dese jonge Vorsten aengedaen, begeeft zich (soo luyden de geschichten) met eenige mannen en maeghden verselt, naer de woeste eensaemheyt, daer dese jongelingen waren het vee te hoeden. Sy aldaer gekomen zijnde, vindt deselve in een slechte en boersche gestaltenis en kleedinge. Sy hielt zich in het eerste, als of sy van hun af-komst geen kennisse had, en vraeght hen wie en van waer sy waren? De oudste uyt vreese voor lagen, die hen van hun Stiefmoeder mochten geleght worden, antwoort beschreumdelijck: *Wy syn beesten hoeders, en zoonen van eenen armen huys man, die door vreese hier gekomen zijn, om dat wy van het vee, dat ons vertrouwt was, door onachtsaemheyt yets verlooren hadden.* Terwijl hy aldus sprack, hielt de Koninckllijcke Maget de oogen vast op hem gehecht, en bespeurde wel haest, dat het niet al boersch was dat'er aen ware. Sy ten laetsten seght tot hen: *My dunckt niet, dat gy van sulck een geringe af-komst; maer eerder dat gy uyt Koninckllijcken bloedt voort gekomen zijt: Daerom seght my ter goeder trouwen Jongelingh, in wat standt u saecken zijn, en waerom of hoe gy alhier gekomen zijt.* Regner geeft hier op tot bericht, dat sy uyt Stief moeders haet uyt hun Vaders huys verdreven zijn, en dese was de oorsaeck, dat hy niet derfde seggen wie en van waer sy waren. De Maget bericht hier op: *Het is my genoegh bekent wie gy lieden zijt, en wat ouders gy hebt. Om uwent wille ben ick hier gekomen; Sie daer, neemt dat swaert en wreeckt daer mede het ongelijck u en u broeder aengedaen, laet u door geen dingen van u plicht af-leyden; maer toont u mannelijck, het geluck sal u stoutmoedigh by staen. Maer wanneer gy eyndelijck eens tot uw Vaderlijcken Stoel en Kroon sult gekomen zijn, soo vergeet mijner niet, die voor dese plicht aen u bewesen, niet anders als u persoon en Huwelijck begeere.*

Hier op geeft hem de Maget kleederen, wapenen, gout en hulp van krijgs-volck; met de welcke hy voorsien zijnde, zich naer sijn Vaders getrouwe vrienden, met sijn broeder begeeft, om meerder bystandt van

 hen

hen te versoecken, gelijck hem de selve met macht genoeg, om sijns Vaders Rijck weder te veroveren, voorzien hebben. Aldus wort hy binnen weynigh tijdts soo sterck en machtigh, dat hy sijn snoode Stiefmoeder uyt her Rijck verdrijft, en sijn getrouwe Suanhuyt tot een Vrouw neemt; by den welcken hy Hothebrod, die na hem gevolght is, gewonnen heeft.

De Harder wort Coninck.

Aldus heeft hy sijn Rijck lange in vrede beheerscht, tot dat'er door quaet-willige aenstoockers, een bitteren haet tusschen hem en Frotho Koninck van Deenmarcken verweckt is, dewelcke eyndelijck in een Oorlogh uyt-barst, met sulck een gevolgh, dat Frotho eyndelijck van sijn eygen suster gevangen is geworden, doch terstont weder ontslagen, op dese voorwaerden: Dat alle vyandschap tusschen hen voortaen zou uyt gewischt blijven; maer dese vrede heeft geen lange standt gegrepen: Want Frotho hervat den Oorlogh op nieuw tegen Regner, daer hy het ongeluck had, van in den strijdt te blijven, of gelijck als *Saxo* schrijft, in sijn wapenen door de hitte te versmachten.

Frotho van sijn suster gevangen.

Regner dan aldus de sijne weder de vrede herstellende, heeft sijn Rijck in rust, tot aen sijn laten ouderdom bestiert; en is eyndelijck in vrede gestorven, en tot Uphalen in het graf der Koningen begraven. Maer Suanhuyt de droefheyt van sulck een verlies niet machtigh zijnde, is van enckele rouw en harten-leet na haer lieven man gestorven; zijnde niets anders als de doot machtigh, om sulck een welle van droefheyt en quellinge te stoppen.

Suanhuyt sterft van rouw.

Margareta de dochter van Ingo de VI, wierdt aen Magnus Koninck van Noorwegen, als een pandt van vrede (waerom sy oock in die tael *Frid Kulle*, dat is vrede Vrouw, geheten wierdt) ten Huwelijck gegeven, by desen wan sy geen kinderen; maer by Nicolaus Koninck van Deenmarcken haer tweede man, wan sy een zoon, diese Ingo na haer Vader dede noemen. Dese Jongelingh in sijn jeught te paerde rijdende, word daer af-geworpen, maer blijft met sijn eenen voet in den stegel-reep hangen, maer soodanigh dat de spooren aen het vleesch van het paert raeckende, het beest aen het loopen quam, sleepende den jongen Prins met zich, tot dat hem de harssenen uyt het hooft sprongen. *Saxo* seght dat hy van het paert doodt getreden of geslagen zou zijn. Een anderen Ingo Koninck van Sweden, is in sijn bedde by nacht vermoort: En dese sijn Grootvader Ingo, door vergift om-gebracht; soo dat hier een rey van drie ongeluckige Ingonen te zien is, gelijck sijns Vaders tweede op volger van sijn stal-knecht om-gebracht is, speelende het Koninckliјcke ongeval, alhier dapper onder een korte op-volginge.

Doot van den Prins Ingo.

Drie ongeluckige Ingonen.

Saxo Grammaticus maeckt gewagh van de groote mildadigheyt van Rotfo, Koninck

Koninck der Deenen, en geeft daer onder anderen een Voorbeelt af, ontrent Wiggo. Dese een Jongelingh en tot de wapenen genegen, gaet by Rolfo, verwondert zich over sijn kloecke leden en groot lichaem. Dese ver-eert hem sijn goude arm ringen, en verciert daer den Jongeling mede, dewelcke in vergeldingh van dese weldaet, sweert by den grooten Godt, sijn wreecker te zullen zijn, indien hy door yemants hant of lagen mocht omkomen. Ondertusschen dwongh Rolfo den Sweetschen Koninck Hyartward, om hem schattingen te betalen: De Vrouwe van dese, een trotse Princesse konde sulcks niet verdragen, maer ruyde haer man op, om zich van slaverny te ontslaen, dat hy zou heenen gaen, en de schattingh betalen; maer Rolfo, als hy met drincken hem, naer gewoonte socht op te vullen, om den hals brengen. Dit wordt soo van den Sweet naergekomen, dewelcke aldus by Rolfo onthaeld wordende, zich met sijn gesellen wel wist te wachten, en sijn tijd waernemende, den droncken Rolfo met sijn droncke Deenen op het lijf viel, en alle dat hem voor-quam, om het het leven bracht, blyvende niemandt van den Deenschen Adel over als Wiggo, die in banden geslagen wiert.

7. Van Hyartward.

Vrouwē raed.

Aldus speelden de Deenen den meester in het Deensche hof; eyndelijck wordt Wiggo voor de Sweet gebracht, die hem prijst over sijn getrouwigheyt, die hy sijn Koninck altoos getoont had, en belooft hem te sparen, indien hy hem de selve trouw wil betoonen; Wiggo staet sulcks toe, waer op de Koninck, naer de wijse der Noortsche Vorsten sijn swaert uyt treckt, en Wiggo den punt daer van toe-reyckt, om die met sijn vingeren aen te raecken, en hem alzoo trouw te sweeren. Wiggo voert den Koninck te gemoedt, dat sijn voorige Heer sulck een vertrouwen op hem hadde, dat hy hem niet de punt, maer het gevest had derven aenbieden, stellende de punt op sijn borst, en dat hy wel gaerne voor getrouwigheyt, het selfde vertrouwen van den Koninck zou willen zien. Hyartwar willende sulcks toonen, geest Wiggo het gevest in de handt, en stelt de punt op sijn borst; maer Wiggo de gelegentheyt waernemende, jaeghter het stael door, hoewel der geen andere uyt-komst voor hem was, als mede dood-geslagen te worden, gelijck geschieden. En alzoo wierdt dese trotse Vrouw van haer Man, en daer na van haer Rijck berooft.

Vrywillige wraeck.

Hier zouden wy noch een Deensch Koninck Grimmer, die om sijn onbillijcke Heerschappy, van sijn onderdanen in een yseren keten op gehangen is, en meer andere konnen by-brengen: Maer wy verhoopen hier achter noch meer van dese stoffe te handelen, en meer oud en nieuw aen-roeren. Ondertusschen zullen ons noch vijf of ses Voorbeelden van de andere bezich houden.

8. Grimmer in een keten opgehangen.

Ladiſlaus Kereſin, heeft zich ſeer trouweloos tegens Hongaryen ſijn
9. Verrader geſtraft. Vaderlandt getoont; deſe was het die de Stadt Hiula aen den Turck verriedt, en die zich een Muſulman hebbende laten maecken, den ongeloovigen vyand van ſijn Vaderlandt tot in Turckyen, ſelfs tot Conſtantinopolen gevolght is. De Turckſche Keyſer Selim die wel het verraedt beminde, maer ondertuſſchen geen verraders luchten mocht, ſocht zich maer van deſen ſnooden menſch, die op hoop en belofte van groote vergeldinge ſijn Vaderlandt verraden had, te ontſlaen, dede hem door eenige valſche getuygen, van een miſdaet beſchuldigen, en alzoo uyt het Serrail in een gevangenis werpen. Ondertuſſchen de andere Muſulmans of verloochende Chriſtenen, die gemeenelijck ſlimmer als de Turcken ſelve zijn, om zich over deſen Ladiſlaus, die hem, geduerende de loop van ſijn voorſpoet, niet weynigh mishandelt had, te wreecken, verſoecken hem van den Keyſer, om met hem naer verdienſte te handelen, en een ſtraffe tot voorbeelt van andere aen hem te plegen, dewelcke hen ſulcks toeſtaet. Deſe Muſulmans dan, hem in handen hebbende, ſteecken hem in een groote ton die rontom met ſpijckers beſlagen was, en rollen hem daer mede van den top van een berg om laeg, daer hy door het ſtooten en vallen haeſt om den hals geraeckten; eyndigende alzoo als een tweede Geerard van Velſen, ſijn onwaerdigh leven.

Het geen wy hier voorſtellen, geeft ſulck een wonderlijcke dood niet,
10. Slaet vermoort ſijn Heer. als wel een ongewoone oorſaeck daer toe: Een Baſſa van den Grooten Heer in Syrie, had ſijn dochter uyt-getrouwt. Hy deſe voor haer vertreck een aenzienlijcke vereeringh willende zien, beſloot een jonge ſchoone blancke wel-gemaeckte ſlaef, die hy had, te laten ontmannen, en die ſijn dochter tot een Kamerlingh mede te geven, dewijl de ſoodanige in ſeer grooter waerde gehouden worden. Deſe ſlaef kenniſſe van dit beſluyt van ſijn Heer gekregen hebbende, beſloot hem daer in voor te komen, willende liever ſijn leven verlieſen, als deſe ſmaet, en dit gevaer uyt te ſtaen, en nam voor ſijn Heer het leven te benemen. Hier toe nam hy de gelegentheyt waer; hy ziende ſijn Heer op den tweeden dag van de Bruyloft vermoeyt van danſſen, en andere oefeningen, die men dien dagh gedaen had, overladen van den dranck, en overvallen van den ſlaep, op ſijn bedde leggen, gaet na hem toe, en geeft hem met een mes verſcheyde ſteecken in den keel, de Baſſa begoſt wel op het eerſte aentaſten om hulp te roepen, maer hy gingh ſoo haeſtigh met ſijn werck voort, dat hy hem af gemaeckt had, al-eer het volck binnen quam; maer deſe andere dienaren, ziende het werck dat deſe ſlave aen-gericht had, ſloegen de handen aen hun houwers, en hieuwen hem in duyſent ſtucken.

Guido

Guido Hartogh van Urbino, by wiens leven en in wiens hof, de grootste verstanden van Europa gebloeyt hebben, die soo geluckigh was in een wijse Vrouw, uyt het huys van de Colonnen, en een voortreffelijcke bloet verwantschap, konde zich van de uyterste ramp van het ongeval niet bevrijden. Een Venetiaen, een mensch uyt de geringhste voort-gekomen, dede hem de dood. Dese boosvicht misgunnende de voorspoet van desen Prins, dede hem aen biedingh van een schoone Teyl of Nagel-bloem, die de schelm vergifticht had, daer hy van gestorven is. 11. Guido Hartogh van Urbino vergeven.

Een groote Mevrouw uyt Guienne, (wiens naem en staet ons niet geoorloft, is (seght mijn Schrijver) te melden) komt tot Parijs, begeerig, gelijck die van hun kunne gemeenlijck zijn, in het hof te verschijnen, en aldaer haer gaven te vertoonen. Sy had aldaer niet langh verkeert, of een jongh Heer wierdt geweldigh op haer verlieft. Dese dwase minnaer, om tot het genot van dese schoonheyt te geraecken, vervolghde dese Mevrouw met alle mogelijcke min-yver, bedenckende en in het werck stellende al de middelen, die hy konde; maer al sijn schoone woorden, en al sijn welspreeckentheden, hadden geen vat op dese verstaelde borst. Hy eyndelijck verdrietigh in sijn slecht gevolgh, laet zich door een jongh leerlingh in de koppel-konst raden, om dese trotse schoonheyt, een gewicht van drie vierendeel loots, Cantharides of Spaensche vliege, onder haer groene erweten en pottagie te doen mengen. Hy dan koopt voor drie kroonen van dese poeder, by een Apotheecker, en door middel van haren kock, dien hy met gelt gewonnen had, doet de Mevrouw dese kockagie op disschen, die de selve in nemende, binnen drie uren een lijck was. Voor haer dood had sy de vreemste toe-vallen van de werelt, als een schrickelijcken brandt, en *Exulceratie* in de nieren en blaes, verselt met een geduerige drift, om water te maecken. Haer lichaem wiert na haer dood geopent, en men vand haer nieren, haer blaes en haer lijf-moeder gantsch swart, en geschelt. Diergelijcke is een snol gebeurt, die van dit poeder in haer blancketsel gemenght had. 12. Een grote Vrou uyt Guienne.

Tourtoure geeft ons hier een Voorbeelt, van een kloeckmoedig Fransman, wiens stantvastigheyt boven allen verwonderlijck is. Als Morat Rais, vermaert Zee rover, de Italiaensche Zeen schuymde en doorstroopte, heeft hy onder andere prijsen, tusschen de Eylanden van Monte Christo, en Pianosa een Frans schip genomen, in het welcke onder andere een Provenciaels Edelman was, de Heer van Tourtoure genoemt, beneffens sijn zoon, een jongelingh van omtrent de twaelf of derthien jaren, die seer wel gemaeckt was. De Rover dit schip plonderende, leyde dit kint aen 13. Tourtoure.

een kant, en bracht het selve door veel schoone woorden soo verre, dat het toestondt een Musulman en verloochende te worden. De arme Vader, door de aldergrootste droefheyt hier door aen het harte geraeckt, laet zich door gewelt van wanhoop vervoeren, en werpt zich als ontsint, op den eersten Turck die hem ontmoete, en dood hem met een mes, dat hy by zich had, en zou sijn woede vervolgt hebben, indien hy door de menigte der Rovers, niet verhindert was geworden, die hem met slagen ter neder hielpen. Morat hier ten hooghsten over verbittert, komt hier op aen het Eylandt Monte Christo te lande, alwaer hy desen Edelman levende aen een spit, met een langhsaem vyer dede braden, met sulcke onverdraeghlijcke pijnen, alsmen bedencken kan. Wanneer de Groote Hartogh van Toscanen sijn macht op den Turck uyt-sandt, heeft de Generael van de selve, by geval aen dat Eylandt komende, op den hoeck van een rotsteen, het ellendige overschot, en half gebrande beenderen, met het spit en het uyt gebluschte vyer gevonden; Waerlijck een schouw-spel dat een metale ziel tot medelijden zou konnen versoecken.

14. Andreas Magi. Geduerende de beroerten in het gebiedt van Transsylvanie of Zevenbergen, quam Andreas Magi, die zich door sijn dapperheyt van een geringh persoon, tot groot aenzien aen het Hongarische hof verheven sagh, met sijn troepen Battory, Prins van Zevenbergen, die met sijn Heyr omtrent Croustadt stondt, te hulp, alwaer hem de Vorst, tot sijn wellekomst in sijn Tent onthaelde. Het gemeene spreeck-woort in Hongaryen is, dat het geen goet Hongaer is, die niet driemael des daeghs droncken is, gelijck Magi door het veel drincken, oock de hooghte kreegh. Naer de mael-tijdt klommen sy te paert, en reden buyten het Leger. Battory versocht Magi eens een ren met hem te doen, het welcke Magi die zich selven kende, weygerde. Battory hier door vergramt, gaf hen daer over veel bitse woorden: Maer Magi die loos was, antwoorde hem buyten spoors, als een droncken mensch, waer over hem Battory met sijn strijhamer drie slagen op het hooft gaf, die den armen Magi dood onder sijn paert deden vallen.

15. Prins Philips van Orangie. De Prins Philips van Orangie, broeder van onse dapperste Velt-heeren en voorstanders, Maurits en Frederick Hendrick, komende van Breda tot Brussel, bevand sich door de reyse soodanigh vermoeyt, dat hy daer sieck van te bedde viel. Sijn genees-meester ordonneerde hem een Clysteer, dewelcke toe-gemaeckt zijnde, soo wilde sijn Apotheeker een ervaren man, die zetten; maer een van de kamer-dienaers, een wondheelder van konst, wilde met kracht het werck doen. Hy dan nam de

Syrin-

Syringe, en ſtack de ſelve ſoo onbeſchoſt in het lichaem van den Prins, dat de Genees-meeſter, die ſulcks aenſagh daer over uyt riep, ô dien onbeſuyſde ſal mijn Heer vermoorden, en inder daet de Prins bevoelde ſich ſoodanigh miſhandelt, dat hy wel merckte dat hem dien Clyſteer de dood ſou doen. Sijn Artz verborgh hem oock de waerheydt niet, gelijck hy het oock beſtierf. De Grave Maurits, de Mars van ſijn tijdt, erfde ſijn ſtaet en beſittingen.

Boitel.

17. Hartogh van Brunſwijck. Hendrick Julius Hartogh van Brunſwijck, zijnde genoodicht op een maeltijdt, die de Heer van Slavote, aen eenige grooten in des Keyſers Luſthof gaf, vermaeckte ſich ſoo ſeer in ſterck te drincken, tot aen den middernacht, dat hy door een geweldigen buyck pijn, daer door aengetaſt wierdt, daer een geweldigh braecken by quam. Dit dede hem ſijn affſcheydt van het geſelſchap nemen, gaende ruſten tot aen den volgenden dagh. Wanneer hy ontwaeckende een groote pijn in de leden, met een koorts verſelt, gevoelde. Sijn Geneeſmeeſter oordeelde datmen hem moſt bloedt-laten, eer hy eenige ſuyveringh of purgatie in-nam. De Hartogh ſtondt het wel toe, maer om niet te purgeren, (konnende geen drancken in-krijgen) verwierp hy de latingh oock, en valt daer op aen ſijn gewoone wijſe van drincken, en uyt te gaen, het welcke hem eyndelijck plat te bedde wierp. Hy aldus zijnde, wilde noch konde eenige hulp-middelen gebruycken, als alleen wijn en bier, in welcke oeffeninge hy drie of vier dagen daer na ſijn leven eyndigende, gelijck hem ſijn Genees-meeſter voorſeght had. Sulck een heerlijcke dood had onlanghs een Engelſch Geſant, by den Koninck van Deenmarcken.

18. Durant. Deſe dood is oock zeltzaem om ſijn oorſaeck. Durant een braef dichter, was in groot aenzien in het hof van Vranckrijck, en ſelfs van den Koninck Louis, met een jaerlijcks onderhoudt begiſticht: Deſe liet zich of door ſpijt of bitſicheyt, (gelijck mede een ander Schrijver, aen het hof van de Koninginne Chriſtina van Sweden) ſoo vervoeren, dat hy ſonder acht te nemen op de goetheyt, die hem den Koninck en ſijn gantſche hof bewees, aen-vingh een ſnood Satyr of ſchimp-dicht, tot na-deel van ſijn Majeſteyt de Liparographia, of beſchrijvinge van de Louvre genoemt, uyt te geven. Sijn ſnoode quaet-aerdigheyt wierdt eyndelijck ontdeckt, en ſijn eygene handtſchriften quamen te voorſchijn, waer door hy over-tuyght zijnde, over gequetſte Majeſteyt verweſen wierdt, om op de Greve levendigh gerabraeckt te worden. Hy ſtierf ſtantvaſtigh genoegh, en badt

den Koninck vergiffenis van sijn misdaet. Twee Jonge Italiaensche Edel-lieden gebroeders, die het selve werck in het Italiaensch hadden vertaelt, wierden oock, de eene gerabraeckt en de andere gehangen. Dese geschiedenis is een leer-stuck voor de quaetaerdige zifters, die soo dartelijck met het hooge gesagh van Vorsten, en groote Heeren speelen, daer de Franschen binnen Parijs en elders voornamentlijck, en oock eenige van onse bastaert Hollanderen een lichte hand van hebben, die mede wel wat souden waerdich zijn, indiense hun loon naer verdiensten mochten erlangen. Immers de penne is als de tonge, een edel werck-tuygh, doch dat by misbruyck een groot en onverbeterlijck quaet kan te wege brengen.

Maer dewijl wy hier van Poëten en Dichters spreecken, moeten wy een sprongh te rugge doen, om eenige van dat slagh van volck, sulcke immers als zich met schryven en diergelijcke moeyen, by dese rey te brengen. Het schijnt waerlijck dat die slagh van Wijselingen, gemeenelijck op sinte Galpaers nacht, drie dagen voor het geluck, of om met beter fatzoen te spreecken, *Quarto Luna* ter vierder Maen-tijdt geboren zijn, soo arm soo suckelende, en soo rampspoedigh zijn: Wy hebben daer elders wat van gesongen, en daer willen wy het by laten. Nu brengen wy dit by.

18. Wondere dood van Æschilus. De Dichter Æschilus, op den welcken Griecken soo veel te roemen heeft, vermaeckte zich seer in Losschen, Velden, en eensame plaetsen, gelijck sulck een af-gesondertheydt dese verstanden seer wel past, voornamentlijck wierdt hy in sijn ouderdom seer eenzaem, en geduerigh in gedachten. Men sagh hem menighmael zitten op een hoeck lands, met sijn vinger in sijn mont, en bloot van hooft, dat hem heel kael was, wel diep in revery. Op seeckeren tijdt op een hooge plaets geklommen zijnde, om een Landtschap daer hy een beschrijving van maecken moest, te overzien, gebeurde hem het gene volght, en dat het laetste dat hem te gebeuren stondt. Een Arent vloog door de lucht, hebbende een Schild-padde in sijn klauwen; dese Vogel ziende het blancke kale hooft van der Dichter, geloofden dat het een steen was, liet derhalven de Schild-padde vallen, op dat die daer op sich verpletteren, en hy het aes genieten mocht. Dese val van den Schild padde, met sijn stael harde schilt, tro den armen Æschilus soodanigh, dat hem de pan daer van borste, en hy dood ter aerden viel.

19. Van Empedocles. Maer of hier een Philosoophen Wijselingh, door meerder dolheyt al eenigh Dichter kan aengestoocken worden, geve ick te bedencken.

Empedocles voortreffelijck Wijselingh, groot Naturalist en verstandigh

wis-

wis-konstenaer, volgens de getuygenis van sijn schriften, begaf zich uyt sijn Vaderlijcke Stad op Sicilie, en beklimmende den Bergh Æthna, soo als hy stondt te branden, werpt sich in koenen moede, van boven neder in het vuyrige hól, latende een van sijn muylen of pan-toflen aen de kant van het vack staen, (andere seggen, dat de vlamme die weder uyt-geworpen had) stervende alzoo als een dwaes die als een wijs man geleeft had. Men wil dat hy dit zou gedaen hebben, om te doen geloven, dat hy als een tweeden Ganymedes ten hemel op-genomen, of anders als yets Goddelijcks verdweenen was.

Een derde Letterman komt hier voor, en dat is Draco de beroemde, 20. Van Draco.
doch gestrenge Wet-gever van Athenen, wiens wetten soo hard en vinnigh waren, datmen voor een gemeen spreeck-woort (immers de redenaer Demades) seyde: Datse niet met inct, maer met bloet geschreven waren; men noemt (in Vranckrijk voornamentlijk) de strenge rechters Draconisten. Dese zijnde op een tijdt in de schouw-plaets, in de Stad Ægina, wierdt door een op-loop en beroerte van het volck, dat op hem viel, verstickt. Na sijn dood hebben die van Athenen, sijne wetten vernieticht; en sijn strenge tucht uyt de tafelen, die daer in gegraveert waren, uyt-gewischt.

Maer vreemder was de dood van Polexander, Elieensch Edelling, ster- 21. Vreemde dood van Polexander.
vende in volle wraeck, en dat van een vyand die zich niet konde wreecken. Hy droegh een doodelijcken haet op en tegens Theagenes, jae de dood van sijn vyand, konde zelfs sijne bitterheyt niet versoeten. Hy had sich wel op het doode lichaem van desen vyand gewroocken, van wiens graf hy het scheel sou hebben op-gelicht, indien door vreese van gerechtige straffe, sulcx niet gelaten had. Hy aldus op het doode lijck sijn bitterheydt niet konnende oeffenen, storte sijn gramschap op sijn beeldt uyt, dat ergens openbaerlijck op-gerecht stondt; hy by de nacht by het zelve komende, vanght aen als ontsint het kopere beelt te geesselen, te slaen, en te stooten; maer dit ick weet niet door wat losheyt, of onbesorgtheyt, valt en stort desen armen Geesselaer, op het lijf te pletteren. Dese dwaesheyt en wraecke, wierdt door sulcke twee andere gevolght. De kinderen van Polexander, hebben na sijn dood tegens het beelt actie en eysch ingestelt, het welcke uyt kracht van Vonnis, in de Zee geworpen wierdt. Dit wordt aldus van *Pausanias*, in sijn Eliaces verhaelt.

Niet verre van de Stad Grignon in Oostenrijck, heeft den Donauw 22. Van Bruno, Bisschop van Weisburg
een seer geweldigen loop, dwars door eenige rotsen, waer door men sijn gedruys en ruyschen, al seer verre hooren kan. De Schepen die dese doortocht bevaren, zijn in groot gevaer van Schip-breuck te lijden. De Key-

ser Hendrick de derde, quam op sekeren tijd door dese engte gevaren, met sijnen Neef Bruno, den Bisschop van Wisburgh, daer hy oock in geen kleyn gevaer van sijn leven was.

Onder dit varen vertoonde zich op de punt van een steenrots de Duyvel, hebbende de gedaente van een Moor, die met een heesche stem dese woorden voort-bracht: *Hou Bisschop Bruno, ick ben de Duyvel, en gy hoort my toe, gy sult gewisselijck my niet ontgaen, gy sult my haest wederom sien.* Ten eynde van dese woorden, verdween dit gespuys. Maer hoort het gevolg van dese voorseggingh.

De Keyser te lande geraeckt zijnde, reysde met sijn gevolgh naer een dorp Bottenburgh genoemt, het welcke een groote Mevrouw Richilde genoemt, toe-quam. Dese ontfingh den Keyser met alle mooglijcke beleeftheydt. Terwijl de mael-tijdt vervaerdicht wiert, stondt de Keyser en prate met een Heer Aleman genoemt, die Stads-vooght van Ebersburgh was, wanneer de solderinge van de kamer, op de welcke sy waren, onder hunne voeten in-viel. De Keyser viel in een groote back met water, die tot de baden diende, sonder eenighsints beschadicht te zijn; maer Richilde, Aleman en den Bisschop Bruno, vielen op de kant van een ysere ketel, en beseerden zich soodanigh, dat sy een weynigh tijdts daer naer stierven.

23. Van den Grave Roeland. De vermaerde *Ariosto*, heeft een groot en heerlijck stuck Rijm-werck, van Roelandt of Orlando, als sy in hun tael hem noemen, geschreven. En of wel veel dingen, ja de meeste daer in Poëtische versieringen zijn, soo is het echter seecker, dat dese Roelandt niet alleen *In rerum Natura*, in de werelt zy geweest; maer dat oock sijn kloeckheyt en mannelijcke daden, in de geschichten bekent staen, en dat sijn eynde wonderlijck zy geweest, zijnde gedood door een vyand sonder handen, gelijck wy hooren zullen. Dese Roelandt Grave van Blaye, zoon van Milon Hartogh van Angers, en Neve van den Koninck Carel de Groote, was Generael van de Fransche troepen, die tot het weder veroveren van Spangie, tegens Aigolandt, hooft van de Sarasijnsche Koningen in dat rijck, gesonden wierden.

Ganelon een groot Heer in het hof van Vranckrijck, toonde in dese treffelijcke actie en ontmoetinge, een snoodheyt die alle snoodheden te boven gaet, dewijl hy zich tot voordeel der ongelovigen, van de selve met gelt liet om koopen, om sijn Vaderlandt te verraden, en een groot gedeelte van den Franschen Adel tot hun dood te brengen. Het was in het dal van Ronceval, daer de Sarasijnen de Christenen dit treffelijck Heyr

Nederlaegh der Christenē in Ronceval.

sloe-

floegen, en daer de alder-geachtste Pairs van Vranckrijck sneuvelden, en dat door verradery van desen schelm.

Roelandt, na dat hy alles gedaen hadt, dat van een helt der helden konde verwacht worden, en het lichaem vol wonden met zich dragende, wierdt met sulck een dorst aen-getast, dat hy, geen laeffenis konnende vinden, daer door versmacht is. Elders is meer van hem gesproocken.

Turckyen, het welcke niet anders gewoon is voort te brengen, als woeste en barbarische zielen, toonde een wonder in Mariana, van Constantinopolen geboren. Dominico Silvia, Hartogh van Venetien, had haer in goeden Oorlogh, en als goeden buyt op de Zee verovert, soo als hy met eenige Galeyen een uyt-tocht op de Adriatische Zee-boesem dede, en tot sijn Vrouw om haer schoonheyt getrouwt. Sy eyndelijck aldus Hartoginne van Venetien geworden zijnde, toonde zich wel hondert mael delicater en vieser als de Venus van Cyprus. Sy raeckte noyt eenige spijse met haer vingeren aen, maer alleen met goude vorckxkens. Haer kamer was als het Paradijs van Mahomet, en gaf een reuck van alderhande reuck-werck, dat het selfs te veel was, voor die daer in quamen. Haer ydelheyt groeyde selfs wel soo hoogh, dat sy met den Keyser Heliogabalus, wel een boutje van den vogel Phænix zou hebben willen kluyven. Maer besiet men eens wat van de wereltsche schoonheden, en pomperyen is; al haer schoonheydt veranderde binnen korten tijdt, soo als sy begost oud te worden, in de grootste mismaecktheydt van de geheele wereldt, en al haer perfuum en reuck-werck in stanck, haer lichaem wiert met een oneyndige menichste van Cancreuse sweeren aengetast, die haer van langer handt verteerden en op-aten. Sy was niet te genaecken als met de grootste walginge, en af-keer van de geheele werelt. Sy, eylaes! bekende nu wel haer dwaesheden, en erkende dat dit van een gerechtige Godt voort quam, maer het was te laet, sy mocht haer ziele in staet stellen; Maer met het lichaem was het uyt.

24. Van Mariana.

Sy dede voor haer sterven, noch een seer schoone vertooningh aen haer dochter, die sy by Dominico gewonnen had, seggende haer dese woorden tot een lesse toe: *Mijn dochter zijt wijs in u doen, en volght de voetstappen van uw moeder niet na, sy zijn al te ydel en verderfelijck; ick erkenne tegenwoordigh hun onbilLijckheyt, maer het is te laet, daer is niets voor te doen. Gedenckt aen haer die u moeder geweest is; maer verliest vry de gedachtenis van haer ongevallen. Vaert wel, laet niet u lichaem slavinne van de Natuure, sich verheffen tegens uw Ziele, haer Princesse.* Met dese woorden eyndigde sy haer leven, ontbindende sich van dit lichaem, dat sy selve soo gelief-

lief-kooſt en als aen-gebeden had. De Venetianen beklaeghden haer dood ſeer, om dat ſy een ongemeen verſtandt, (hoewel vol laetdunckentheyt) had, en het welcke bequaem was, om yets groots aen te vangen, indien haer het geluck ſoo wel had willen dienen, als ſy de werelt gedient had.

Leander Beſchrijvingh van Italien.

Het Veerthiende HOOFT-STUCK.

Snoode Moordadigheden.

1. Moorder tot winſheym.

TOt Winſheym een ſeecker Moorder, die eenige moorderyen had begaen, ſelfs eenige ſwangere Vrouwen den buyck opgeſneden had, op het aen-komen van het Paeſch-feeſt, drie kalfs-hoofden uyt de Vleeſch-halle naer huys dragende, ſcheen voor yeder die hem ſagen, ſoo veel menſchen hoofden geladen te hebben. De ſaeck wordt den Raed aen-gebracht, en terſtondt worden gerechts-dienaers geſonden, die den booſwicht gevangen hebben genomen. Hy in het Raet-huys gebracht, wordt ondervraeght, waer hy die menſchen hoofden van daen gehaeldt had? en geeft tot antwoort, dat hy die in de halle gekocht had. De vleeſch-houwer wordt ontboden, en die verklaert hem drie kalfs-hoofden verkocht te hebben. De Raed hier op oordeelt, ſulck wonder niet te vergeefs te zijn, en belaſt daer op den moorder in de gevangenis te werpen, en ter pijniginge te brengen, dewelcke terſtondt een menichte van moorden beleden heeft, en daer over met de dood na verdienſten geſtraft is. De hoofden uyt den ſack gehaelt, kregen weder hun oude gedaente.

Honſdorſius.

2. Reyſiger vermoort

Een Reyſiger tot Tubingen, in een herberge drinckende, en met eenige gaſten van ſijn voorgenomen reys ſpreeckende, ſeyde onder andere dingen, dat hy den wegh niet wiſt, om door het naeſte boſch te geraecken, en wenſchte derhalven een geſelle te mogen hebben, om hem die te toonen. Een moorder daer by ſittende, bood ſich tot een wegh-wijſer aen, en is met den reyſiger op wegh geſlagen. Wanneer ſy nu beyde

A H

de in het bosch gekomen zijn, heeft de moorder naer buyt haeckende, den Reysiger onversiens overvallen en gedood; maer vand in de plaets van een rijcken buyt, niet als een weynigh kleyn gelt by den dooden. Hy dan is met geduerigh suchten, weder naer de herberge gekeert. Ondertusschen loopt het gerucht van een dood lichaem, dat in het bosch gevonden was; de moorder door sijn geduerigh suchten sijn schult openbarende, wordt daer op gevat, en belijdt eyndelijck de moort gedaen te hebben, waer over hy met de dood gestraft is geworden.

De selve.

Seecker borger uyt een Stadt van Duytslandt na Joachims, die, soo om eenige saecken omtrent het bergh-werck te verrichten, als om eenigh gelt te ontfangen, gereyst zijnde, wilde zich weder na het uyt-voeren van sijn saecken, na huys begeven; en begeert derhalven van sijn broeder, dat hy hem door het naeste bosch wilde vergeselschappen, dewijl de eensaemheyt door soo een nare plaets hem te verdrietigh viel, het welcke de broeder gaerne toestondt. Wanneer sy nu in het bosch gekomen waren, versoeckt de laetste van den eersten, dat hy hem tien Joachimer (een seecker stuck gelts) wilde leenen; maer de ander antwoort, dat hy hem daer in niet te wille konde zijn, dewijl hy met die penningen die hy by zich hadde, belofte van betalinge, aen seeckere schult-heeren gedaen had. De andere broeder dese weygeringe bekomen hebbende, treed een weynigh te rugge, en schiet daer op sijn broeder met sijn roer een kogel door het lijf, dat hy dood onder de voet viel, en hebbende hem voorts alles af-genomen dat hy hadde, keert daer mede naer huys. Des anderen daeghs wordt de Overigheyt van sijn plaets gebootschapt, dat'er een vermoort lichaem in het bosch gevonden is, dewelcke op eenigh gegront vermoeden, den broeder van den dooden, aen-getast, die oock terstondt sijn broeder-moort beleden heeft, biddende datmen hem doch terstondt, om van de knagingh van sijn gewisse ontlast te worden, ter straffe wilde vorderen; gelijck hy oock ten eersten gedood, en met groot berouw, en een goede vermaninge aen de aenschouwers gestorven is. 3. Broeder moort.

Theat. Histor.

In een voorname Stad van Duytslandt, wierdt seecker jonge dochter, van een jonghman, die een Kleermaker was, ter Bruyloft geleydt. Wanneer dese deerne nu weder te huys wilde gaen, was die gene die haer geleydt hadde, juyst niet by der handt; waer over een Student of scholier 4. Vreyer vermoort

het

het goede best dede, en de dochter naer huys leydt. Een weynigh daer na komt de kleermaker weder te voorschijn, dewelcke vernemende dat de Vryster van een ander te huys gebrocht was, zich daer door meende beledicht te zijn, en daer over naer het huys van de dochter gingh, en verbergende de bitterheyt van sijn gemoedt, den scholier vriendelijck uyt dede roepen, dewelcke niets quaets vermoedende, sonder geweer te voorschijn komt, maer terstondt van den andere met sijn degen dood gestoocken wordt. De Vader van desen leerlingh, hoorende de dood van sijn eenigen zoon, sterft drie dagen daer na van enckel hart-zeer, en wordt in het selfde graf met sijn zoon begraven: De Moeder van den Kleermaker, is mede van droefheyt over haers zoons ongeval gestorven. Maer de moorder selve, in wanhoop vervallende, heeft zich selven in de Revier geworpen, en verdroncken. Soo veel jammers baerde een enckel ongenoegen.

Honsdorfius.

5. Schuldheer vermoort.

Tot Antwerpen heeft een seecker rijck Koopman, een schult-heer dewelcke hy eenigh gelt schuldigh was, in sijn huys genoodicht, en aldaer heymelijck, na dat hy hem eerst een quijtschelding af geparst had, omgebracht. De Overigheyt, wanneer dese persoon vermist wiert, heeft door de geheele Stad huys soeckingh laten doen. De moorder door benautheydt van sijn gewisse gedreven, graeft het lichaem weder op, van daer hy het begraven had, vreesende dat de op-geworpene aerde hen beklappen mocht, en werpt het in een na by staende put. Een oude vrouw in de buert het selfde by geval gezien hebbende, geeft het de Overigheyt te kennen, dewelcke door de Gerechts-dienaren na het lichaem doet soecken, het welcke gevonden zijnde, wordt de moorder daer op aen-getast, en in de selve stoel, in de welcke hy den anderen vermoort had, op het midden van de marckt onthalst.

Diergelijck Voorbeelt heeftmen in Simon Turck, en Hieronimus Deodati, van de welcke de laetste van den eersten, om een Meestersche vermoort is: Maer het selfde genoegh bekent zijnde, gaen wy hier voor-by; als mede de snoode Haegsche moort, aen den Juwelier van Wely, door twee Hovelingen van Prins Maurits begaen, die noch by veelen in goeder geheugenis is.

6. Schrickelijcke moort.

In voorige jaren is geschiet, dat een Edelman van groote middelen, niet verre van Augsburgh woonende, een jongen Moor in sijn dienst opvoede. Wanneer den Edelman by geval eens van huys was, is die Barbaer

baer by nacht opgestaen, en heeft sijn Vrouw met al het huys-gesin, behalven een jongh dochterken, vermoort. De Heer des anderen daeghs weder te huys komende, vint buyten gewoonte, het huys aen alle kanten geslooten, en siet den Moor met een wreet gelaet, op den top van het huys, dewelcke hem, in dese woorden aen-gesproocken heeft: *Gy weet wel, wreet mensch als gy zijt, hoe gy my noch onlanghs, buyten mijn schult gehandelt hebt, dat heb ick tot nu toe op-gekropt, en nu eyndelijck gewroocken: Siet daer een deel van uw Vrouws dood lichaem, die ick met uw gantsche gesinde gedood hebbe, behalven dit dochterken, dat ick uw weder sal geven, indien gy belooft my niet te sullen misdoen.* De Vader ten alderuyterften ontstelt, belooft den Moorder wat hy begeerde: Maer de Barbaer werpt evenwel het kint door een veynster voor des Vaders voeten, met dese woorden: *Ick weet wel dat gy my uw beloften niet houden sult, ick sal oock sterven*; en daer mede heeft hy zich mede van boven neder geworpen. Dese saeck is aldus door *Damianus Knewel*, Secretaris van den Grave van Hanau, aen Philips Grave van Nassou verhaelt. van een Moor.

Lonicerus in Decal.

Tot Weenen in Oostenrijck, een seecker backers knecht, wetende dat sijn meester veel gelts by zich hadde, veynst zich te vertrecken; maer eenige dagen verloopen zijnde, komt weder by nacht in het huys van den backer, door een toe-gangh die hy wist, en maeckende eenigh gerucht, heeft voor eerst den knecht, die ten eersten voor den dagh quam, en daer na mede de dienst-maeght, om-gebracht. Daer op valt hy in de slaep-kamer van sijn meester, en brenght hem beneffens sijn vrouw om den hals, hier mede noch niet te vreden, doet het selfde met een kleyne dochter, niet tegenstaende het selve hem toe-riep: *O Paulus dood my niet, ick sal u al mijn poppen goet geven.* Daer op kisten en kasten geopent hebbende, neemt het gelt en wat hem diende wegh, en begeeft zich naer Regensburgh. Wanneer nu de bueren van den backer, des anderen daeghs met verwonderingh sagen, dat sijn duer gesloten bleef, wordt sulcx de Overicheydt aengedient, die last gaf de duer op te breecken, het welcke geschiedende, heeft men aldaer dat jammerlijck schouw-spel gezien. Als daer na, ick weet niet door wat middel, bekent wiert, dat de Moorder na Regensburgh gevlucht was, heeft den Raed hem volck achter aen gesonden, die den schelm betrapt, en tot Weenen gebracht hebben, alwaer hy aen een pael gestoocken, en over sijn grouwelijcke moorderyen gestraft is. Men wil dat hy onder sijn pijnigingen sou bekent hebben, dat 7. Moort van een dienaer.

hem meer wroeghde, als het roepen van het kint, dat hem haer poppen goet voor haer leven wilde geven.

8. Wreed moorder. In seecker dorp by Lipsich, Colgarten genoemt, had mede een moorder, Man, Vrouw en kinderen om-gebracht, en zich met eenigh geldt wech gemaeckt. Maer als hy daer na gevangen, en na verdiensten gestraft wiert, heeft hy onder andere omstandigheden beleden, dat hy sonder spijs of dranck, geheele drie dagen onder een trap gelegen had, om sijn slagh waer te nemen, dat hy in groote twijfelmoedigheyt zijnde, gelijck als een stille stem gehoort had, die hem tot het werck had aengeport, en waer door hy het stuck terstondt had begonnen.

9. Kinder-moort. Tot Straubingen was een Weduwe, die door een seecker scholier bezwangert was, als dese verloste, en het kint om gedoopt te worden, in de kerck dede brengen, konde de Parochien van de plaets niet bewogen worden, om het kint te doopen, ten ware de Vader daer van geopenbaert wierdt. Dewijl de selve nu niet te voorschijn quam, moest het kint ongedoopt weder heen gaen, en wierdt de moeder weder te huys gebracht, dewelcke daer over soo wanhoopigh ontsint wierdt, dat sy het kint eerst gedood, en vorder zich selven aen een strop verhangen heeft. De Student, vader van het kint, het treurig ongeval van moeder en kint verstaende, heeft zich selven met sijn swaert door-steecken. De Parochiaen al dese ongevallen hoorende, en zich selven de oorsaeck van alles erkennende, valt daer over oock in wanhoop, en verhanght zich selven mede.

10. Wanhopige moort. Een kint in seecker plaets van Duytslandt, een mes in sijn handt hebbende, komt daer mede te vallen, en quetst zich soodanigh, dat het daer van stierf. De Vader te huys komende, wordt daer over soo ontsinnigh, dat hy de moeder om den hals brenght, en voorts tot wanhoop vervallende, zich selven mede het leven beneemt.

11. Wanhopige kinderen, en eygen moort. Een Vrouwe noch volkomen in jaren, haer man verlooren hebbende, en niet wetende hoe haer kleyne kinderen den kost voor te winnen, wiert gedwongen by de deure haer spijse en voetsel te soecken; maer als het hier door mede soberlijck omquam, en sy ondertusschen gedwongen wiert vee smadelijcke woorden op te kroppen, en te hooren dat sy jong en sterck was, en het haer beter paste te arbeyden als te bedelen, valt sy, aen het hart door dese bitterheden geraeckt, in wanhoop, en weder te huys gekomen zijnde, na dat sy een wijl wel bitterlijck geschreyt had, spreeckt haer kinderen aen: *Gaen wy* (seght sy) *mijn kinderen, en werpen ons te saemen in de Revier, dewijl wy niets hebben om van te leven.* De kinderen antwoorden, sy zullen haer moeder volgen waer sy gaet. Sy dan nemende een van haer kin-

deren

deren op de ſchouwder, en den ander aen de handt; gaet ſoo met hen ter Stad uyt, werpt den eenen voor, den anderen na, in de Elbe, en ſpringht daer nae ſelve daer in.

Honſdorſius.

Eenige jaren geleden, komt een Boer, hebbende eenige Hanen vederen op den hoedt, een Edelman te gemoedt. De Joncker ſeght tegen den Boer, dat hy hem die Hanen-vederen geven zal. Seer gaerne Heer broeder ſeydt den Boer, en krijghtſe met eenen van ſijn hoedt af. Maer den Edelman vergramt om dat hem den Boer broeder genoemt had, treckt ſijn piſtool en ſchiet den Huyſman door de kop. 12. Moort uyt trotſheydt.

Wy hebben elders van eenige wrede handelingen, oock van gewelt de Natuur aengedaen, geſproocken, tot deſe beyde op-ſchriften behoort dit korte voorbeelt, dat wy hier by voegen. Seecker Hartogh, wiens naem verſwegen wordt, heeft ſijn broeder aldus gedood, boven op ſijn Slot, heeft hy hem in een getralyde yſere koye geſlooten, en aldaer ſonder ſpijſe of dranck, negen dagen langh, tot aen ſijn dood, onder een ſchrickelijck geroep en gejammer gehouden. 13. Vorſten broeder-moort.

Yemandt heeft in het Hartoghdom van Wittenbergh, eenige gaſten die hy genoodicht had, een Varckens hooft, dat van een dollen hond gebeten was, voor-geſet, van het welcke alsſe alle geproeft hadden, zijnſe terſtondt in de dolligheydt gevallen, en hebben malkanderen als woedende honden verſcheurt. 14. Moort uyt dolligheydt.

Job Fincel.

In de voorige Eeuw, is niet verre van Munſter in Weſtphalen, dit grouwelijck ſtuck-wercks uytgevoert. Een Vrouw op het uyterſte zwanger, is in haer naeſte dorp gegaen, om hare ſonden te Biechten, en na de Roomſche wijſe het Sacrament te ontfangen. Onder het biechten, heeft ſy haer ſnooden Biecht-vader te kennen gegeven, dat ſy een beurs met gelt gevonden had, en verſoeckt hem derhalven van den Predick-ſtoel te willen af-kondigen, dat ſoodanigh een buydel by haer gevonden was, op dat die den rechten eygenaer weder gegeven mocht werden. De Prieſter hier op ſeght tegen de vrouwe, dit was haer als een Goddelijck geſchenck toegevallen, ſy zou die vry voor zich behouden, en het ware niet noodigh ſulcx af te kondigen: Waer op de Vrouwe den buydel by zich gehouden heeft. Sy willende weder naer huys gaen, was genootzaeckt haren wech, door een boſch te nemen, en in het ſelfde komende, overviel haer 15. Grouwelijcke moort vã een Prieſter begaẽ

 den

den arbeydt. Sy dan ſet zich in groote benauwtheyt neder, en leght de beurs onder zich. Ondertuſſchen een Joncker die den buydel verlooren had, komt daer op een paert ſterck aen-rijden, en vraeght de Vrouwe, of ſy oock een beurs gevonden had? Sy goedertierentlijck bidt den Edelman, dat hy haer uyt her naeſte dorp, eenige Vrouwen wilde halen, en verſeeckert hem, dat hem ſijn beurs herſtelt ſou worden. De Joncker begeeft zich haeſtigh op wech, om eenige Vrouwen by der handt te krijgen; ondertuſſchen komt die goddeloose Prieſter, die met een duyvelſche booſheyt, deſe benauwde vrouwe om het leven brenght, en haer het hooft af-geſneden hebbende, neemt den buydel wegh, en gaet daer mede heen. Den Edelman nu met eenige vrouwen weder te rugge komende, ſiet dit jammerlijck ſchouw-ſpel. Dewijl nu alles met ſneeuw overdeckt lagh, volght hy de voet-ſtappen van den moorder na, en achterhaelt hem, ontneemt hem de beurs, bint hem aen de ſtaert van ſijn paert, ſleept hem in het naeſte dorp, en geeft hem de Overigheyt aldaer in handen. Het vonnis dan is over hem gevelt, dat hy in den heeten oly ſou geſoden worden, het welcke op den twintighſten van Januarij uyt-gevoert is.

Lonicerus in decal.

16. Booſe ontuchtige moort.

Een overdadigh boos menſch, heeft in het dorp Frauwenſteyn, onder het gebiet van den Biſſchop van Mentz gelegen, als op den Sondagh, die *Vocem Incunditatis* genoemt wort, een groote menichte jonghmans en dochters, onder den kinderen boom, by een gekomen waren, een meyſken dat noch geen vijf jaren oud was, met ſchoone woorden en beloften in een ſtal, dicht by de kerck ſtaende, gelockt, en ſijn vervloeckte luſt, met het kint geſocht uyt te voeren: maer dewijl hy met de tedere deerne ſijn oogh-wit niet konde bereycken, heeft hy haer met een mes de ſtroot afgeſneden, en noch vijf doodelijcke wonden, daer en boven gegeven. Daer na ſpalckt hy het bloedeloose lichaem van een, en verwydert met een mes de natuurlijcke deelen, en verſadicht aldus ſijn grouwelijcke en duyvelſche luſt, met een dood lichaem. Daer na ſijn ſwaert treckende, ſnijt hy het lichaem in vijfthien deelen, ſoo datmen nauwelijcks eenigh lit recht bekennen konde. Terwijl hy nu met het te ſaemen packen der ſtucken beſich was, komt'er een uyt de Dorp-lieden in de ſtal, dewelcke bewogen door het ſchrickelijck werck, dat hy daer voor ſijn oogen ſagh, den vervloeckten moorder wel dapper geſlagen hebbende, in handen van het Gerecht gelevert; van waer hy gebonden naer Mentz is gevoert, en aldaer met gloeyende tangen van een geſcheurt, en op een radt gelegt is.

Job Fincel. 2. Boeck.

In

In het selve Jaer, heeft een Molenaers knecht tot Wittenbergh, sijn Meester te samen met sijn Vrouw, op het uyterste swanger zijnde, by nacht in hun bedde vermoort, en van lit tot lit van een gesneden. Maer gevangen zijnde, wordt hy buyten de Stad gevoert, en door den beul in vier deelen verdeelt. 17. Wreede knechten moort.

Caspar. Goldwurm.

Tot Isenac heeft een, door groote armoede gedruckt zijnde, en een jonge dochter vryende, sijnen Waert een Weduwenaer zijnde, by nacht vermoort, en het lichaem in de kelder wegh stommelende, al het gelt dat by der handt was, wegh-genomen. Als hy nu daer mede wilde wech vluchten, is hy by een kercxken, by een brugge staende, gekomen; maer in sijn gemoedt ontroert zijnde, konde geen voet van daer bewegen, tot dat hy gevangen wiert, en sijn misdaet beleden heeft, verklarende dat het hem niet mooglijck was geweest, een voet vorder te vluchten. Hy is daer over met de dood gestraft, en met groot berouw gestorven, verklarende dat hem de Duyvel seer had aen-geweest, om sich te verhangen, maer dat hy sulcx, door Godts onverdiende genade had tegen gestaen. 18. Moort uyt armoede.

Lonicerus.

In voorige Eeuwe is de Grave Nicolaus Serini, op de brugge van de sterckte Sigeth, van de Turcken gedood, en sijn hooft den Keyser Maximilianus toegesonden. Dese Grave had voor eenige jaren, tegen trouw en beloften, Catian een Turcksen overste, die hy by sich genodicht en ontfangen had, om-gebracht, en sijn hooft den Keyser Ferdinandus toegesonden, van welcke ontrouwe, hy aldus de straffe gedragen heeft. 19. Moort tot vergeldinge.

Deselve.

In het 1652 Jaer, is tot Venetien op den 9. van Grasmaent, de Nuncius of Pauselijcke Gesant, ter oorsaeck van de groote kostelijckheden, die hy by zich hadde, in seecker huys op den klaren middagh vermoort: Sy die dit stuck hadden uyt-gevoert, hebben hem naeckt uyt-gekleet, en in de gracht Dilla Misericordia geworpen, alwaer hy gevonden en op-genomen zijnde, heeft men bevonden, dat hy drie Stilet-steecken in sijn buyck, en soo veel wonden met een bijl op het hooft ontfangen had. Alsmen naerstigh ondersoeck over dese daedt dede, heeft men bevonden dat een der huys-genoten van den selven Nuncius, aen dit schrickelijcke werck vast was, die beneffens noch een anderen schelm, dit stuck uyt gevoert hebbende, 20. Pauselijcke Nuncius vermoort tot Venetie.

 al

al de Juweelen van den Nuncius meende te packen, en daer mede heen te gaen; maer de dienaer wierdt gevangen, en op den 29 der selver maent, op de plaets van St. Marco gestraft. Eerst wierdt hem de rechter handt afgehouwen, hy daer na met gloyende tangen genepen, geworght en gevierdendeelt; de andere ontquam het met de vlucht, sonder na den buyt om te sien.

Hollantse Mercurius.

21. Moort door Reysigers begaen.

In de Maent November, in het zelfde Jaer, hebben zich vier deugnieten in het Vlie, aen seecker Schipper voor Passagiers, en Reysigers besteldt, om met hem naer Dantzick te varen. Sy brachten een koffer t'scheep, in het welcke negen geladene Pistolen, en eenige andere korte roers lagen. De Schipper Jan Jacobsz Jongejan geheeten, steeckt met hen in Zee. Soo als sy in het Katte-gat quamen, meende sy hun werck aldaer aen te vangen; maer om dat daer te veel Schepen lagen, die hen verhinderingh souden hebben konnen toe-brengen, hebben sy het voor als toen uyt-gestelt. Wanneer sy nu tot Reefkol omtrent 15 mijlen van Dantzick gekomen waren, komt te middernacht, soo als de Schipper de wacht had (zijnde tusschen den 8. en 9. van die maent) een van hun vieren boven, en begeerde datmen hem aen landt zou zetten. De Schipper seyde zulcx onmogelijck te zijn; de andere treckt daer op een sack Pistool, en zette het den Schipper aen het hooft, die terwijl de ander af-schoot, treckt sijn hooft te rugge, en de twee kogels die daer op stonden, vlogen hem ter zijden in den hals, en bleven daer achter in zitten. Ondertusschen schoot een ander den man te roer door het hooft, dat die dood ter aerden viel, de andere twee die met loosheydt tot dit werck by-gebracht waren, namen een yeder sijn man soo wis niet, om dat sy selve vol schrick waren. Ondertusschen quamen de Boots gesellen op het gerucht, uyt hunne koyen te voorschijn, daer de moorders in 't wilt onderschoten, quetsende den een hier den ander daer, soo dat de matrosen na beneden moesten, dewijl sy geen geweer hadden. Den Stuerman alleen boven blijvende, wierdt tot tweemael toe, het pistool op de borst gezet, het welcke de eerstemael weygerde, maer voor de tweedemael van hem met den arm af-geslagen wierdt: Eyndelijck geraeckt hy oock na beneden, maer dewijl dese vier schelmen soo sterck na omlaegh door de luycken schoten, kroopen sy alle voor in het schip, daerse tot den dagh toe bleven: Wanneer sy een schou om hulp voor uyt het schip staecken, om daer door van de andere Schepen by-standt te krijgen, het welcke de vier schelmen siende, wierden die daer over seer benaut; te

meer

meer dewijl hen de maets toe-riepen, dat ſy, indien de wint begoſt op te ſteecken, alle nootſaeckelijck vergaen moeſten, verſoeckende dat ſy hun geweer wilden neder werpen, doch ſy begeerden zulcx niet te doen; maer evenwel quamen ten laetſten de twee onnoſelſte, en gaven hun piſtoolties over, ſeggende dat ſy geen ſchult hadden, maer van de andere tot zulck beſtaen gedwongen waren. De Schipper daer op ſeyde hen, het ware hen vergeven, men zou hen aen landt zetten. De andere twee ondertuſſchen, gingen niet als met geweer in de handt en in de ſack, over het ſchip, waer over de Stuerman, die des Schippers zoon was, tegen ſijn Vader ſprack: *Het gaet ſoo het wil Vader, wy moeten die twee vogels vaſt ſien te krijgen*: Nu waren ſy te onſeecker; ſy beſlooten dan, hen, alsmen ſou gaen eeten, te overvallen. Als het nu tijdt was om te ſchaffen, wandelde de Stuerman vaſt gints en weder over het Schip, en ſeyde tegens de maets die hy te ſpreecken kon komen: *Als ick aen de backboeſt, ſoo pas op.* Dit quamen de maets vlijtigh na: Want ſoo haeſt was het teecken niet gegeven, of ſy vielen terſtondt, op die twee die de piſtoolen noch by zich hadden, bonden hen de armen en voeten, en trocken de piſtoolen uyt hun ſacken. De andere twee lieten zich daer na gewilligh binden, en alzoo zijnſe al te ſamen op den 12. November na Dantzick gevangen gebracht. Wanneer ſy ondervraegt wierden, bekende de aen-leyder van het werck, (een borgers zoon van Dantzick, Jan Koeck genaemt, wiens Vader een Brouwer, en een oud wel-geſtelt man tot Dantzick, daer hy van kints-been een grooten deugniet geweeſt is, nu op ſijn ſlimſte, hoewel 22. of 23. jaren oud was,) dat hy, met ſijn mede-mackers van meeninge was geweeſt, het ſchip af te loopen, de maets op drie na te vermoorden, en die dan te dwingen hen aen landt te zetten, daer ſy hen dan mede de reſt ſouden geven, en alzoo met het geldt, beſtaende in Ducaten, daerſe meeſt mede voorſien zijn, ſich wech te maken. Men heeft binnen den tijdt van vier dagen, hun vonnis op-gemaeckt, en alle vier zijnſe tot Dantzick voor het Raed-huys onthooft, en hun hoofden op ſtaecken geſet. Het was te droeviger voor de Stad, om dat'er twee borgers kinderen onder waren, de twee andere waren uyt-landers, de eene een Franſman, en de ander een Weſtphalingh.

In het Jaer 1653. op den laetſten dagh van November, geviel het dat de broeder van den Ambaſſadeur van Portugael, en twee van deſſelfs gevolgh, op de nieuwe Beurs gingen wandelen, by de welcke ſich de Collonel Geeraers voeghde, dewelcke met hen-lieden in de Franſche tael, van den Staet van Engelandt begoſt te ſpreecken; onder het welcke Geeraerts ſoo

21. Moort tot Londen,

soo hy meende , van de Portugijsen een weynigh te schamper gehandelt wierdt , waer op seer hevige woorden , en voorts een hantgemeenschap volghden. De Collonel Geeraerds wat kleyn van persoon, geraeckte onder de voet , gelijck oock de Portugesen wel drie tegen een waren ; sy worstelde aldus met malkanderen soo lange, tot dat eenige onbekende Edellingen , sich met de saeck begosten te bemoeyen , en hen van een te scheyden , met voorgeven , dat het een onredelijcke saeck ware, dat soo veele tegen een aen-gingen : Ten laetsten quam Meester Anfrazer , die Colnel Geeraerts uyt den nood hielp , en de Portugesen, die hem albereets in de schouder met een ponjaert hadden gequetst , van sijn lijf en op de vlucht dreef, hebbende een van de selve een snee van het eene oor tot het ander, over sijn tronie. In den na-nacht quamen de Portugesen , veel stercker als voorheen , weder op de Beurs, maer niemandt vindende, keerden weder te rugge. Des Woensdaghs snacht komen sy wel 50 sterck , weder op de nieuwe Beurs , zijnde alle dubbelt gewapent, en wel 2. of 3. koetsen met hand-granaten , en andere voor-raet by sich , als oock aen de water-kant, eenige schuyten vaerdigh hebbende. Het volck op de Beurse hen alzoo siende aenkomen , vluchte vol verbaestheydt in de naeste winckels, terwijl de Portugesen op al die hen tegen quamen , schoten en hieuwen. Seker Edelman Mr. Greenway genoemt , quam aldaer by geval met sijn suster , en onlanghs getrouwde Huys-vrouw , die hem baden sich mede in een van de naeste winckels te begeven ; maer hy wilde sien wat'er te doen was, wiert ten eersten met een pistool door het hooft geschoten, soo dat hy dood neder viel. Andere wierden oock soo gehandelt , en op het moort-teecken van hun voorganger Buff, neder gemaeckt ; soo dat de Portugesen de Beurs alleenigh hadden , en na hunne lust daer de meester speelden. Een Engels Collonel Mays, hieldt het wel een uur tegens hen uyt, tot dat sy hem den degen uyt de handt sloegen , en om verre stieten, doch niet sonder wel elf of twaelf Portugesen , om den hals gebracht te hebben. Thomas Howard en Mr. Carter , twee Heeren van het Parlament , wierden met veel andere , aldaer oock swaerlijck gequetst. Londen eyndelijck geraeckte hier over in alarm , de Tromppetten wierden geblasen , en de Ruytery aen de Muse staende , reed op de Portugesen in , en dreef hen met hun pistoolen , tot in het verblijf van den Ambassadeur van Portugael dat sy terstondt rontom bezetten, tot dat Command. Generael Waley , al de voorseyde Portugesen quam gevangen nemen ; onder het welcke des gesanten Broeder, en een Ridder van Maltha was , die na den Tour wierde gebracht. De Gesant gingh het ontslaen van sijn Broeder alleen versoecken

mae

maer de Generael Cromwel gaf hem tot antwoort, dat die misdaden niet hem, maer den Staet raeckte, soo dat hy onverrichter saecken, heen moest gaen.

Terwijl sy aldaer zaten, viel'er een aenslagh en toelagen op den Heer Cromwel, toen (zijnde het Jaer 1654) Protector geworden, voor, van de welcke de voornoemde Geeraerts, Sommerset Fox en Mr. Vowel de aenleyders waren. Dese bekenden, (gevangen zijnde) datse voor hadden gehad, den Protector soo als hy des saturdaghs na sijn gebruyck, met een kleyn gevolgh, naer Hamptoncourt gingh, te vermoorden, waer toe Geeraerts, eenen Mr. Henshau, met 30. Ruyters bestelt waren. Eenen Mr. Tudore Apotheeker, zou sich ter selver tijdt van den Touwer verseeckert, maer zulcx misschende, al de Corps de Gardes van Londen overvallen hebben, maer andere bestellingen waren hier omtrent gedaen, doch alles tegen den wil van den Koninck, die vreesden daer door in ongunst van vreemde Vorsten te geraecken. Kortelijck, Vowel wierdt hier over tot Charingh Crosse op-gehangen; en op dien selfden dagh, John Geeraerts mede op den Towrhil, op het schavot gebracht, en met de bijl onthalst; maer Sommerset Fox, om dat hy eerst al den handel ontdeckt had, gespaert.

Het was dan oock op dien selven dagh, als des Gesanten broeder Don Pantaleon, mede over het voorgaende mis-bedrijf, mede met de bijl onthalst wiert: Soo dat hy en Geeraerts, op een selfden dagh, op een plaets, en op een schavot, maer om verschillenden oorsaecken, door het Gerecht ter dood zijn gebracht.

In het 1654 Jaer, is tot Oelse in Silesien, niet verre van Breslau, een schrickelijcke struyck-rover Melchior Hedloffs, of schutter Melchior genoemt, en tot Kentingen, in de Heerlijckheyt Mersiborgh gebooren, met der dood gestraft. Hy was een man van 48. Jaren oud, en bekende vrywilligh lijck sonder pijnigen, dat hy sijn eygene Vrouwe (die tot Oelse in de gevangenis gestorven was,) had gelast en op gedrongen, dat sy met haer dochter een kint, dat de selve dochter, by eenen Michiel Tschuren (een vry-gesel) in on-echt had gewonnen, heymelijck vermoorden en begraven souden, het welcke van hen beyden alzoo was geschiet. Hy selfs had met twee roers en een sabel, sich aen verscheydene gewesten tot struyck-roven begeven, en op verscheydene tijden 251. persoonen vermoort. Onder dese was een Vrouw, dewelcke een meysken by haer had, en van Breslau na Kentingen reysde, en een nacht in sijn huys herberghde. Sy vorder naer Adelnau in Polen willende reysen, had hem seer ootmoediglijck gebeden, 23. Schrickelijcke moorder.

nademael sy swanger en seer schrickigh was, dat hy haer voor een Rijnsche gulden, door het bosch wilde geleyden. Maer hy eenigh geldt by haer siende, bracht haer by den Sweetschen dijck, en heeft haer aldaer, beneffens het meysken, door het hooft geschoten, niet tegenstaende het kint seer jammerlijck schreyde, en om haer leven badt. De Vrouw een groenen rock, neer-kleet, een Poolsche mantel met knoopen, en roode schoenen aen had, heeft hy uyt-geschut, de doode vrucht, dat een meysken en t'halver dracht was, uyt-gesneden, als mede het hart van de Vrouw een duym groot zijnde uyt-geruckt, en om des te stouter te zijn, soo bloedig als het was, op gegeten. Tot al dese moorden heeft hy eenen Symon Blachen, schutter en vedelaer, en noch eenen Lockaeschen, en eenen Juri Bogen van Lutzin, tot mackers gehad; al dese 251. menschen bekend hy vermoort, en in besschen, putten, en kuylen begraven, maer de slecht gekleeden, onder den blaeuwen hemel gelaten, en den roof van kleederen, paerden, wapens, (want veel ruyters die hy van de meer gelicht en soldaten die hy verradelings gevelt had, waren daer onder) in Polen ve kocht, en het gelt eyndelijck door-gebracht te hebben. Hy hebbende lan ge den Oorlogh gevolght, toonde zich van eersten af aen een voorgang in moorden, en Vrouwen schenden, sijn eerste Vrouw heeft hy verstoten en sich by andere gevoeght, oock selfs sijn eygene dochter, die oock te Oelse gericht is, beslapen. Hy wierdt na al dese gruwelen bekent te hebben, tot Oelse voor het Raed-huys gebracht, alwaer hem de voorste l den van sijn thien vingeren, met gloeyende tangen, daer na aen sijn kny en ellebogen sijn geschroeyt, daer na wierdt hy met twee paerden op e ossen-huyt, naer het Gericht gesleept, en in het aensien van wel duyse menschen, gerabraeckt en gevierendeelt, yeder van sijn deelen wierdt a een bysonder landt-straet op-gehangen, met een kopere plaet daer onde in de welcke sijn boose daden geschreven waren.

Mercurius.

24. Van Doreslaer.

In Mey des Jaers 1648. quam Isaac Doreslaer, een gebooren Hollander, die eerst tot Cambridge Hoogh-leermeester in de Historien was geweest, en daer na sich tot de oeffeninge van de Rechten begevende, dienst van het Parlament geraeckt was, om dat hy broeders en vriend in Hollandt, en de spraeck tot sijn wille had, op hoop door dese kenni en andere middelen, wat goets met desen Staet uyt te rechten, in d Haegh. Wy zullen niets van sijn verhandelingh, die weynigh is gewee maer alleen van sijn dood spreecken. Hy was in de swaen geherberght,

wa

waer een van sijn Vrienden hem quam besoecken, dewelcke hem, onder veel andere onderlinge redenen seyde, dat hy aldaer in een seer gevaerlijcke tijdt gekomen was, en dat hy derhalven wel voor sich had te sien, te meer, dewijl men hier te lande uyt-stroyde, dat hy een van de vermomde beuls van den Koninck was geweest. Hy antwoorde op het eerste, dat hy had gemeent met een wel gewapent gevolgh, van kloecke dienaren alhier te verschijnen; maer dat hy sich op de goede Justitie van die van Hollandt vertrouwde: Het tweede beantwoorde hy met een lagh, doch bekende dat hy mede als Fiscael en recht-eyscher zou hebben gepleyt, indien de Koninck had willen antwoorden, en het hof van gerichte erkennen, maer dewijl de selve zulcx niet had willen doen, had hy niet een woort gesproocken: Vorders betuyghde hy sich meer gunst of by-val, en bescherminge van Hollandt, te hebben ingebeelt, en dat de Konincx-gesinde daer soo veel aensiens hadden. Des anderendaeghs 's avonts na dese onder handelinge, soo als hy in het voor-salet aen de tafel, met goet geselschap geseten was, quamen vijf persoonen stillekens aen de deur kloppen, die een kanne wijns versochten te hebben. Zijnde een van de selve ingelaten, volghde de vier andere terstondt na, die aenstonts de kaers in het voor-huys uyt-bliesen, en na eenige tegenstant in het salet drongen. Twee van de selve scheut-vry, en met Helmetten op het hooft, gewapent en vermomt zijnde, sloegen eerst een ander, Grijp van Valkensteyn genaemt, een wonde in het hooft, daer hy korts daer aen van gestorven is, maer vernemende dat hy de man niet was, begaven sy sich na Doreslaer, die tijdt genoegh had gehad, om door seeckere binnen-deur wegh te geraecken; maer door verbaestheyt de selve niet konden op-krijgen, sich derhalven onder de schoorsteen begaf, en sich met een stoel soo veel hy konde, verweerde, maer een van de gewapende, gaf hem over de stoel heen een slagh in het hooft, die tot in de harssenen doorgingh, waer op hy noch daer na een steeck dwars door het hart, en vorders verscheydene wonden, tot elf in het getal ontfingh, soo dat hy dood neder viel. Twee van sijne dienaers meende hun pistoolen te lossen, maer die weygerden, en sy wierden oock dood geslagen. Het Hof deed ondersoeck over de saeck, en beloofde duysent guldens voor die eenige der daders konde aen-brengen; maer die quamen niet te voorschijn, noch oock ses anderen, die zich gedue-rende het werck, buyten de deur geplaetst hadden.

Aytzema. 29 Boeck.

25. Moort van Asham. Twee Jaren daer na, in Juny geschiede het selfde met Asham tot Madrid. Dese was maer even als Agent van het Engelsch Parlament aldaer aengekomen, wanneer hem eenige moedige gasten van sijn vyanden quamen aentasten, en dat op dese wijse. Terwijl Asham in sijn herberge aen de tafel zat, quamen ses mannen aen de deur van sijn kamer, zijnde alle als soldaten gewapent. Na een weynigh vertoevens, trad een van hen met de hoet in de handt, binnen de kamer, en naderende de tafel, gaf Asham de handt, heetende hem wellekom binnen Madrid, de andere volgden en deden het selfde. Na dat nu dese Hoffelijckheden ge-eyndicht waren, dacht Asham weder op sijn plaets te gaen sitten, maer de eerst ingekomene trock terstondt een stilet, en Asham by het hayr grijpende, doorstack hem, sonder daer in van yemandt gehindert te worden. Des selfs Secretaris Riba, die den dans meende te ontspringen, wierdt oock doorstoocken. Soo haest was dit Treur-spel niet gespeelt, of dese vogels, wel wetende dat hen het vluchten best was, begaven sich in een kerck, daerse echter gevangen, en lang in de gevangenis, maer noyt over dese daet gestraft wierden.

Mercurius.

26. Moort tot Hamburgh. Tot Hamburgh is in het Jaer 1669. een schrickelijcke moort begaen, alwaer twee Vrouwen hun slaep-vrouw, by den welcken sy t'huys waren, diese (hoewel andersints een slechte vrouw zijnde) wisten dat zy eenigh gelt, om dat voor haer kinderen te beleggen, by sich hadde, met een bant verwurgt, voorts door het hooft gestoocken, en soo ellendighlijck om-gebracht hebben. Dit gedaen zijnde, hebbense kisten en kasten geopent, en het gelt met alles dat sy dragen konden, wegh genomen. Daer na steeckense het stroy daer het vermoorde lichaem op lagh, in den brandt, en begeven sich alzoo op de vlucht. Dit geschiede alle des avonts omtrent ten seven uren, en men weet niet dat dese gedrochten oyt gekregen zijn. De bueren wierden wel terstondt het branden van het stroy gewaer, en voorquamen by tijdts alzoo een grooter ongeval. Sy vonden de vermoorde Vrouw aen de eene zijde al geheel verbrandt, en het lichaem geheel geswollen, waer uyt geoordeelt wierdt, dat sy haer eerst hadden gesocht te vergeven, maer dat zulcx naer hunnen sin te langhsaem werckende, sy daer vorder hun woedende en rasende handen hebben aengeslagen. Op dien selfden navolgende nacht, brack aldaer oock een booswicht, die sijn eygen kinderen had vergeven, uyt de gevangenis, dewelcke mede, hoewel hy sijn boeyen noch aen had, niet gevonden is.

Toneel des Oorlogs.

In het selfde Jaer viel tot Brussel dit jammerlijck werck voor: Een seker Baron uyt Saxen, van het huys van Kaserits, die sich lange tot Uytrecht in de Geleertheyt geoeffent had, was uyt Hollandt tot Brussel gekomen, met voornemen om van daer na Vranckrijck te reysen. Dese aldaer zijnde, kreegh een Duytscher, Moenschijn geheeten, zijnde Vaendrigh van het Regiment Voet-knechten van den Prins van Holsteyn, dat tot Bergen in Henegouwen in besettinge lagh, by sich. Dese schelm was in de selve herbergh te huys, maer klaeghde dat hem de Waert gants niet na behooren bestelde, waer over hem de Baron goedertierentlijck sijn kamer aenboodt, om een van de twee bed-steden, die in de selve stonden, te gebruycken, het welcke de Vaendrigh gaerne aen-nam. Hy nu gemerckt hebbende dat de Baron wel by den gelde was, rijst des morgens ten 4. uren stillekens uyt sijn bedde op, en schiet den Baron die wel vast lagh en sliep, met twee pistool scheuten dood, laet hem alzoo leggen, en gingh met vijf of ses hondert goude Ducaten, en twee groote goude braseletten (die hy by sich hadde, om zich in tijdt van noot daer van te dienen) heen, latende den onnoselen Edelman in sijn bloedt gewentelt; nam oock al sijn toestel, lade die op een van de paerde, die de Waert des avonts te voren had reed gestelt, en reed soo met den buyt wech. Het is te verwonderen dat de Waert, op het lossen van de pistoolen geen vermoeden had. Immers de moorder was al wech, eer men de moort gewaer wierdt, wanneer men den ellendigen met sijn eygen pistoolen, dwars door het lichaem geschoten vand leggen.

27. Tot Brussel.

Ibidem.

In het selfde Jaer, seecker Hopman La Fevre genaemt, zich op wech, om na Oostende te reysen, begevende, om aldaer met het Regiment dat na Spangie zou vertrecken, onder het welcke hy een plaets had, te scheep te gaen; was ter nauwer noot een mijl buyten de poort van Brussel (op een plaets, diemen noch ter gedachtenis van den voorval des Keysers Carel de V. met den Boer, *Carel houd de Lantaern* genoemt) gekomen: Wanneer hem vier of vijf Ruyters aenkomen, die de koets aenstonts vast-houden, en stille doen staen, om die te plonderen. De Capiteyn sulck een overdadigheyt niet konnende verdragen, stelt zich tegens hen te weer; maer hy wierdt van dese straet-schenders overmant, en van een van hen van achteren, en van een ander van ter zijden, met pistoolen dood geschooten. Dit gedaen zijnde, breecken dese schelmen sijn koffer op, halen daer al sijn voor-raet, en wat hen meerder aenstondt, uyt, en rijden daer mede heen.

28. Straet-schenders.

De koetsier is met het doode lichaem weder te rugge gekomen, en bracht de ouders hunnen dooden soon weder te huys.

Ibid.

29. Delfsche moort, Tot Delft is in het selfde Jaer, en in de selfde Maent, mede een snoot moort-stuck begaen. Des avonts tusschen licht en doncker, twee soldaten, onder de Compagnie van den Hopman Doubleth, aldaer in besettinge leggende; van de weleke sich de eene Rutger van Bacq, en de andere Willem van Wecker liet noemen, beyde Hoogh-duytschers, kennisse hebbende bekomen, dat hunnen Capiteyn, met sijn huys gesin van huys getrocken was, en des selfs huys alleen door een Sergiant van de selve Compagnie bewaeckt wierdt, begeven zich onder een gemaeckte boodschap, by den Sergiant in het huys, met opset om den selven aen een kant te helpen, en dan voorts naer hun eygen welgevallen met het goet, datse daer souden vinden, te leven. Sy dan hunnen slagh waernemende, hebben den Sergiant verradelijck, op twee bysondere plaetsen in de zijde, met hunne degens gestoocken, vattende hem mede by den keel, en alzoo verhinderende eenigh geluydt te maecken. Evenwel is de selve Sergiant de moordadige handen van dese schelmen, niet sonder een groot wonder-werck ontkomen: Gelijck oock dese moorders voor als toen wegh geraeckten, alleen Rutger van Bacq, is op den seventiende van de Maent, in hechtenis geraeckt, en na verdienste gestraft. Willem geraeckte wech, op wiens lijf een groote somme gelts geset is geworden, maer hy quam niet voor den dagh.

Ibid.

Al in dit moort-jaer, heeft tot Gendt een man, aen sijn swangere
30. Vrouwe moort, Vrouw een schrickelijcke moort begaen, die oock na verdienste gestraft is. Dese moorder was een backer, Jan Jorisz Lanckswaert genaemt, en is op den thienden van October, des morgens een weynigh na vijf uren, by sijn Vrouw (Willemijn de Neque geheeten) in de kamer gekomen, daer hy de selve, nu seven maenden by hem swanger zijnde, met een Mutzaert-stock, vier sulcke geweldige slagen op het hooft gegeven heeft, dat sy daer door geheel met bloedt overgoten, op de vloer neder is gesoncken: Alwaer na dat de ellendige een geweldige schreeuw gegeven had, dese booswicht de Vrouwe vorder is toe gevaren, en haer met een brood-mes voorts de keel afgesneden heeft; berovende alzoo op een tijdt sijn Vrouwe en sijn vrucht van het leven. Daer na (wanneer hy hoorde dat de andere oudste kinderen, die boven de selve koocken sliepen, op de schreeuw van hun

moe-

moeder wacker geworden, een tegen-ſchreeuw gaven, en daer en boven beſich waren met de trappen af te komen, om te zien waerom haer moeder dit geluydt maeckte,) is hy terſtondt de ſelve kinders tegen gegaen, en heeft hen belaſt aenſtonts weder te bedde te gaen, gelijck de kinderen oock gedaen hebben, (hen wijs-makende, dat hun moeder uyt het huys was geloopen) blijvende oock noch wel een uure te bedde leggen. Daer naer weder beneden komende, ſeyde het jonghſte kint, (dat omtrent de vier jaren oud zijnde, in de wiege lagh) al ſtamelende tegens hem, dat ſijn moeder daer op de vloer lagh en bloede, waer op hy het kint uyt de wiege genomen, en boven by de andere gedragen heeft. Na dat hy nu weder beneden gekomen was, heeft hy het doode lichaem van ſijn Vrouw, in een ſack geſtoocken, latende het ſelve langhs een planck of bort, over een trap in een voor-kelder neder ſacken, van waer hy het ſelfde voorts langs de aerde, naer een achter-kelder geſleept heeft, tot by ſijn oven, daer hy haer bebloede rocken, en onder lijf uyt-getrocken, en de ſelve in den brandenden oven geſteecken heeft, daerſe wel haeſt tot aſſche verbrandt zijn geworden. Hier op heeft hy weder het liehaem van de vrouw, met het hooft en de armen in den ſack geſtoocken, latende de reſt van het lichaem geheel naeckt, en voorts met acht of negen mutzaerden bedeckt leggen. Daer na gaet de booſwicht weder na ſijn koocken, alwaer hy met een dweyl het bloed, dat op de vloer lagh op-genomen, en dat met een koperen water-aker, in het gemack gedragen, oock een gedeelte van het ſelve in een kuypken of tobbeken, in de ſelve kelder verborgen heeft. Daer op, als nergens van bewuſt, doet hy ſijn winckel open, en heeft op dien ſelven morgen-ſtondt in dien oven, waer by het lichaem van ſijn Vrouw verborgen lagh, en waer in hy haer bebloede kleederen verbrandt hadt, noch Witte-brood en koecken, gelijck oock dien dagh daer na, verſcheyden ander broodt gebacken.

Ondertuſſchen maeckte hy ſijn bueren en vrienden wijs, dat ſijn vrouw des morgens al voor den dagh, al kijvende en tierende ten huyſe uyt geloopen was, ſonder dat hy wiſt, waer ſy vervaren mocht zijn. Eyndelijck quamen des anderendaeghs, naer het poort-ſluyten, eenige van ſijn bloedt-vrienden, die hem te kennen gaven, datmen op verſcheydene plaetſen van hem ſeyde, dat hy ſijn Vrouw vermoort had, en hem rieden, dat hy zich by tijds wegh zou packen, waer toe noch yemant van ſijn vrienden, hem ſijn hulp en geleyde aenbood. Hy dan ſich ſchuldigh bevindende, heeft ſich ten thien uren in de nacht, aen de Dam poort met een ſchuyt door eenige Spaenſche ſoldaten, laten over-ſetten, en over de gracht zijnde, is met

met den selven fijnen vrient, tot in de herberge het gouden kruys genaemt, gegaen, daer hy een paert maeckte te krijgen, en met sijn waert verselt, die mede te paert zat, noch dien selven nacht, tot binnen de Parochie van Loockeren gereden is, alwaer hem de waert in een herberge by Eerd-brugge gelaten heeft. Van daer begeeft hy zich, met een ander man verselt, naer Antwerpen, alwaer hy des morgens den 12. (twee dagen na de moort) seer vroegh aengekomen, en voorts naer Luyck gevlucht is, meenende aldaer wel veyligh te zijn: Maer aldaer oock, volgens de beschrijvinge van hem gedaen, bekent geworden zijnde, wierdt hy vast gehouden, en van de Overicheyt van Gendt, door die van Luyck, des versocht zijnde, over-genomen, die hem geboeyt, en tot beter verseeckering, met een goet getal krijgs-volck verselt, tot Gent hebben gebracht. Zijnde aldaer vast, wierdt hem noch vorder tot sijn beswaringh te last geleyt; dat op den 2. Kersdagh in het Jaer 1667, de selve sijn huysvrouw, in de koocken by het vuur sittende, met haer hooft op een stoel te leunen, gelijck als slapende, op haer handt noch vier wonden, met eenigh geweer in het hooft geslagen heeft. Hy nu alles bekent hebbende, wierdt veroordeelt, uyt de gevangenis, op een horde naer het Gerecht (op de Vrydaghs marckt) gesleept te worden, alwaer hy op een schavot (leggende op een kruys) levende gerabraeckt, en voorts hem met het selfde mes, waer mede hy de Vrouw vermoort had, den stroot afgesneden wierdt. Dit behoorde een plaets hier voor te hebben. *Ibid.*

31. Gesant vermoort

Brussel heeft weder dat selfde Jaer, een snoode moort gesien. Don Jean de Toledo y Avalos, was van Madrid tot Brussel gekomen, zijnde soo men wil, naer Engelandt geschickt, om aldaer van wegen de Kroon van Spangie te Resideren, en de saecken van die Kroon waer te nemen. Dese op den 27. des avonts na sijn huys (in de karos van den Baron van Bourneval, by den welcken hy te huys lagh) keerende, wierdt op de straet, door vier vermomde schelmen aengetast, en met vier schooten vermoort, zijnde het stuck bestaen, al-eer de wacht by der handt konde komen. Men gelooft dat zulcx uyt een bysonderen haet, niet soo seer tegen sijn persoon, als de Orders, die hy tegens de moet-wil en moorderyen, van wegen den Koninck, by sich zou hebben gehad, geschiet zy. Hy wierd onder het singen van de Misse, en treffelijcke requiems, door ordre van den Connestapel begraven, maer (al schoon sulcx als *a la Barba*, voor de oogen van den Connestapel, en in de plaets van sijn verblijf was geschiedt,) ongewroocken. *Ibid.*

Een

Een persoon van omtrent de vier-en-twintigh jaren, hebbende te vooren den Grave van Forgatz gedient, begaf sich van Frey-stadt, in het Jaer 1670. naer Neuheusel, alwaer zich veynsende, als of hy onder de Christenen niet te recht konde geraecken, hy sijn dienst den Ali Bassa, hooft van de Janitseren, die aldaer in besettinge lagen, quam aen te bieden. Den Bassa geen mishagen in het gelaet van den jongelingh hebbende, neemt hem in sijn dienst aen, en handelt hem wel: Maer hy, sonder datmen de reden weet, roept op een tijdt sijn Heer by sich, als om yets wonders te zien, daer hy in een loodge stondt hout te hacken. Wanneer dese binnen quam, gaf hy hem met een spaa een slagh op het hooft, dat hy neder storte, die hy voorr met een tweede slagh af-maeckte. Daer op roept hy de meesterssche, als om by haer man te komen, die hy op de selfde wijse ombrenght. 't Selfde dede hy aen de oudste dochter, en een kamer-maeght, die hy alle onder schijn, van door den Heer geroepen te zijn, in de loots kreegh, en de een na de ander afmaeckte. Hier mede noch niet te vreden, gaet hy in het huys, alwaer hy noch twee overige dochters om den hals gebracht heeft. Daer op steeckt hy een seer groot vuur te midden in het huys aen, vult terwijl eenige sacken met koorn, laedt die op een wagen, en rijdt daer mede ter Stadt uyt, als wilde hy dit koorn na den molen voeren, het geen de wacht aen de poort, die hem kende, aen-nam: Maer buyten zijnde, wordt de wagen aen-gehouden om besocht te worden; doch hy, terwijl het selfde geschiede, begeeft sich op de vlucht, en geraeckt behouden binnen Neutra, en van daer tot Frey-stadt. Onder dies deed het vuur dat hy aengeleght had, mede sijn werck, en sette het geheele huys in koolen: In der daet een barbarisch bestaen van een Christen. 22. Opgeset-te moort tegen een Turcksch meester.

Ibid.

Tot Gent had een Cornet van de Spaensche Ruytery, tot tweemalen toe gesocht een borger om verre te schieten; maer dat was hem t'elckens gemist: Doch soo als hy voor de derdemael den selven aenquam, was de borger op sijn hoede, en nam den schelm soo wel waer, dat hy den selven onder de voet schoot. Maer beklaeghlijcker was het ongeval van den Ridder Sandijs. Dese hebbende een vuur-roer in de handt, en het selve juyst met de tromp na sich toekeerende, wordt door het selve, alzoo het by ongeval af-gingh, in den buyck geschooten, daer hy van gestorven is. Hier achter meerder van sulck ongeval. 33. Moorder vermoort

Ibid.

Een Anna Ramſay, woonde tot Amſterdam op het Heeckel-velt, (in
34. Amſter-damſche moort. het Jaer 1671) en hield ſlapers. Alzoo des morgens de deur, buyten gewoonte, heel vroegh gezien aen te ſtaen, en echter niemandt vernomen wierdt; verſtoute zich yemandt daer in te gaen, die een onbekent manspersoon, die daer eenigen tijd geſlapen had, boven op een kamer, in ſijn bedde vermoort vond leggen, hebbende een ſnede en een ſteeck in de keel. De Vrouw vondenſe beneden in een toegeſlooten Schapray of kaſſe, ſeer jammerlijck miſhandelt, en met een ſnede in de keel, en verplette-ringe van haer harſſen-panne, ellendichlijck vermoort leggen. Men vant'er kiſten, kaſten opgeſlagen, en alderhande linnen en wollen, dat de moorders (die maer hun gadingh mede hadden genomen,) niet had aengeſtaen, op de vloer verſpreyt. De Heeren van 't Gerecht deden onderſoeck over de ſaeck, en bevonden dat aldaer jongſt twee perſoonen geſlapen hadden, zijnde de eene van een middelmatige lenghte, wat drüyſtigh van perſoon, en vol van aengeſicht, met bruyn hayr, kort aen ſijn hooft omgekrult, gekleedt met een licht gecouleurden laeckenſchen rock; de andere was kort van perſoon, deluw of bruyn van vel, ſwart van hayr, en met een donc-ker geſtreeckt rockje gekleedt; zijnde beyde, gelijck de ſlaep-vrouw by haer leven had geſeght, uyt den Haegh van daen. Deſe wierden zedert vermiſt, en derhalven geacht de uyt-voerders van ſulck een verſchrickelijk werck te zijn geweeſt. De Heeren van den Gerechte, ſtelden tot belooninge, voor die de ſelve ergens achterhalen, en aldaer of elders in hechtenis konden brengen, een ſtuck gelts van 200. Ducatonnen, op yder perſoon, onder beloften van ſijn naem te verſwijgen.

35. Broeder moort tot Enkhuiſe Eenige weecken te vooren, had een Maerten Janſz Backer, tot Enckhuyſen, ſijn eygen broeder verradelijck om het leven gebracht. Van de Vrouwe moort van Philips de Lader tot Breda, is elders geſproocken.

36. Moorder tot Londē geſtraft. Maer tot Londen in Drury Lane, ſtack een Maſter Bel genaemt, een jongen uyt een bradery, met een ſtilet of moort-priem dood, en wierdt daer over, voor de deur opgehangen.

In het Jaer 1671. was'er een Abdiſſe van het huys Mirpoix, in Carcaſſone
37. Abdiſſe vermoort tot Parijs, dewelcke tegens ſeecker Edelman, voor het Parlament aldaer gepleyt, en haer recht gewonnen had; invoegen de ſelve Edelman eenige goederen, die hy t'onrecht van haer bezeten had, gedwongen wierdt af te ſtaen. Sy dan het beſit van de haer toegeweſene plaets willende komen nemen, wierd daer in niet alleen verhindert, maer oock door acht daer toe gehuurde ſchelmen jammerlijck vermoort. Dewijl nu deſe Edelman, in den dood-ſlagh als aenleyder daer van geleght, en yverigh van de vrien-

den

den der Abdisse vervolgt wiert, vand hy geen ander middel, als de vlucht met sijn huys-gesin te nemen, latende alzoo het goet dat hy in de werelt had, (voor de voldoeninge van een ongerechte wraeck, en die van sulck een snoode natuur) staen, tot een voorbeeldinge van de Fransche roeckeloosheydt.

Ibid.

Tot Nicæa of Nizza, geraeckten door een moordadigh besluyt van eenige gevangens, al de andere ten kercker uyt. 12. Boofwichten waren aldaer ter galge verwesen, en in hechtenis geset; van dese was een gequetst, den welcken de cipiers vrouw, alle dagen met twee van haer zoons die de kaers hielden, verbinden quam. Dese, soo sy eens na haer gewoonte, by den gevangen quam, en zich nederboogh, om na de wonden te zien, wierdt van een van de galey-boeven, met een swaren steen op het hooft gesmeten, en daer na met een kortelas, die hy heymelijck verborgen had, afgemaeckt, waer op de andere mede toevallende, de twee zoonen beyde om den hals brachten. Hier op maeckten sy zich terstondt meester van de sleutelen, en daer mede al de andere vertrecken op-sluytende, versagen sy zich van alles wat tot wapenen dienen konde, in meyninge van aldus des morgens gesamender handt, over de mueren wech te geraecken. Sy dan waren nu voor het dagen, tot aen de wallen gekomen, en maeckte vast gereetschap, zich daer af te laten; maer de sentinel eenigh gerucht hoorende, riep *Qui va la*, waer op geen antwoort bekomende, en daer over de guarde toe-roepende, schoot vorders een van dese boofwichten op hem los, waer door wel haest alarm in het Casteel ontstaende, sagen sich dese boeven ontdeckt, en elck naer een goet heen komen, springende sommige van de mueren ter neder, diemen oock aldaer met het aendringen van den dagh, dood vand. Andere hadden het geluck van zich steewaerts in begeven hebbende, een goede schuyl-plaets te vinden, en naderhandt wech te geraecken. Seven die weder levendigh gevangen wierden, moesten met een schrickelijcke dood, voor al de rest betalen.

38. Gevangens door moort verlost.

Ibid.

In het selfde Jaer 1672. wierd tot Warschouw een stoute moort, en diefstal te gelijck begaen. Zijn Koninckelijcke Majesteyt op het Slot den Pauselijcken Nuncius, en eenige Raden, met een treffelijck banquet onthalende, soo was de Casteleyn oock aldaer tegenwoordigh, van wie seeckere dienaer des avonts, terwijl sijn Heer noch aen de tafel zat, sich ter sluycks

39. Diefstal-ge moort.

naer huys begaf, en aldaer den bewaerder van des Casteleyns Cabinet wreedelijck vermoorde, voorts de kasten op-sloot, en de zijde kleederen en andere kostelijckheden, op een heymelijcke plaets verborgen hebbende, sich stillekens weder na het Slot begaf, alzoo hem niemandt in dit schelmstuck ontmoet was, op dat hy den roof, en yemandt anders de moort-schult mocht wech dragen. De Casteleyn te huys komende, en dit droevigh schouw-spel radeloos aensiende, wist sich onder andere de booswicht het alderdroevichste aen te stellen; en mogelijck was het schelm-stuck, voor dien tijdt verhoolen gebleven, ten ware een kleynen jongen, onder aen sijn rock eenigh bloedt bespeurende, zulcx had te kennen gegeven: Waer op hem de moort ernstelijck op-gestreden zijnde, hy aenstondts het stuck bekende, en korts daer aen levendig gerabraeckt wiert.

Ibid.

40. Moort uyt over-spel.

Tot Roma quam een Vivandier of koocken-besorger, met eenig visch te huys; maer stondt wel verbaest, dat hy een ander by sijn schoone vrouw vand, dewelcke evenwel al het Fulmineren en schelden, van desen nieuwen Ridder niet konnende verdragen, hem soo gehoorent als hy was, noch den beck brack, en met sijn *Monna putana* heen gingh.

Ibid.

41. Waerdinne moort

Tot Vlaerdingen wiert oock in het Jaer 1673. over een soldaet, die sijn eygen Waerdinne vermoort had, recht gedaen. Dese was gekomen by sijn slaep-vrouw, Marritie Leenders, vier-en-twintigh jaren oud, des avonts na dat hy de deur van de kamer met londt had toe-gemaeckt, haer mede de handen gebonden, voor met sijn bardis of bijl, op het hooft geslagen, en voorts gewurgh, stotende haer voorts met voeten soodanig op de borst, dat sy daer voorts van gestorven is. Hy bleef noch den geheelen nacht daer in huys, en de sleutels voorts van haer nemende, had na geldt gesocht; maer slechts achtien duyten gevonden. De slinckerhandt wierdt hen eerst door den beul afgehouwen, en hy soo voorts van onderen op gerabraeckt, en ten laetsten het hooft afgekapt Hy was een Littauwer, leggende onder het Regiment van den Oversten Polens, en tot Vlaerdingen ingelegert.

Wy konnen hier een voornamentlijck snood stuck-wercks, geensints voor by gaen: Maer zullen eerder om het selve, een Jaer of tien te ruggespringen.

In het Jaer 1655. geviel het tot Toulouse, dat een Jonghman en een

Dock-

Dochter ſich heymelijck aen malkanderen , buyten wil en weten van hun ouders verlooft, en ſich onderlinge in de Minder-broeder kerck beſcheyden hadden : De Jonghman had nu al langh daer na ſijn beminde gewacht, die ondertuſſchen by een van de Monnicken die ſy kende , en tegen wie ſy haer ſaecken openbaerde , ophieldt. Maer deſe Minder-broeder met drie van ſijn geſellen , op deſe jonge dochter verlockt zijnde , ont-eeren haer met hun vieren ; en wanneer ſy hun luſt met haer verſadicht hadden , vermoorden ſy de ellendige, op dat ſy het aengedane leet , niet uyt-brengen zou ; ſoeckende alzoo de eene boosheydt , met de andere goet te maecken.

42. Schrickelijcke papen moort.

Ondertuſſchen ſat de jongelingh met ongedult in de kerck , in een heymelijcke hoeck te wachten, tot dat hem de ſlaep overviel , en hy onwetende in de kerck geſlooten wierdt. Hy omtrent de middernacht ontwakende , en vreeſende datmen hem in de kerck vindende , voor een kerck-dief mocht aentaſten , ſteeckt ſich in den Predick ſtoel. Hy aldaer zijnde , hoort in de na-nacht eenigh gerucht in de kerck , en uyt-ſiende, bemerckt datmen daer beſich was met een doode in een kuyl te ſteecken. Wanneer nu des morgens de kerck weder geopent was , begeeft hy zich weder naer huys , en vernemende na ſijn beminde , wiſtmen die nergens te vinden. Hy daer op wordt aengetaſt , op enckel vermoeden gevangen geſet , en vorders beſchuldicht de dochter vermoort te hebben. In deſen ſtaet ſchiet hem in den ſin , wat hem in de kerck bejegent is , en ſich vorder daer over bedenckende , geeft zulcx te kennen. Men opent de plaets die hy aen wijſt , daer de doode begraven was , en haelt'er de vermoorde dochter uyt. Hy dan wordt ontſlagen , en bejammert ; maer twee van deſe Minne-broeders vernemende wat'er gaens was, packen ſich deur, de andere twee wierden gevangen , en na bekenteniſſe levendig verbrant.

Hollantſe Annales.

43. Schrickelijck afloopen van een Schip.

Ses Yeren bedreven in het Jaer 1675 , in het af-loopen van een Schip, een ſchrickelijck werck. Seecker Hamburger Schipper, van meeninge zijnde, met het Schip St. Pieter, van Amſterdam naer Rouan te reyſen , en onder andere deſe Yeren, ſes in het getal , mede aengenomen hebbende, om aldaer te brengen , hebben deſe booſwichten , wanneerſe by Diepe gekomen waren , den Schipper den hals afgeſneden , en al het ander volck mede neder gemaeckt ; uyt-genomen den Stuurman , en een Koopmans zoon van Amſterdam , 16 jaren oud , die ſy in het leven lieten , om hen

voor kock te dienen, en den eersten om het Schip te regeeren. Maer op de Yersche kust komende, hebben sy desen jonghman mede, met een steen om den hals, in Zee geworpen, en sijn voorts met het Schip tot Kingsael ingeloopen, alwaer sy de goederen voor te geringen prijs verkoopende, daer over verdacht wierden. Sy vluchten derhalven naer Waterfort, maer aldaer vervolght wordende, geraeckten vijf van dese schelmen in hechtenis, maer de seste is het onsnapt, terwijl de eerste na verdiensten gestraft wierden. Van den Stuurman is ons niet bericht.

Ibid.

Het Vijfthiende HOOFT-STUCK.

Duëllisten en Campioenen.

1. Gevecht van Ryhoven.

BY dese voorige wreetheden, voegen wy een ander slagh die maer te gemeen in onse tijden en gewesten is, en selfs van ouder herkomen, veel droeve voorbeelden gegeven heeft: Dese, beneffens de hedendaeghsche, zijn ontelbaer, en andere, als misschien mede wy, hebben daer lengte van te voorschijn gebracht: Eenige zullen wy hier echter noch voortbrengen, tot byvoeginge der voorgaende.

Het is waer, dat veel van dese twee gevechten, onder een eerlijcker tijtel geschieden, als die van den Heer van Ryhoven, die in het Belegh van Deventer, onder onsen voorstander Prins Maurits, den snorckende Albanoys de rechterhandt af-hieuw, en gevangen nam; die van den braven Engelsman Smith, tot driemalen toe, met de hoofden der overwonnene Turcken gezegen-praelt heeft, daer van elders gehandeldt is, en meer andere, die hier onder loopen: Maer het meeste getal is soo vol van ongerechtigheydt, en bitterheydt, dat sich de Christenheyt des met recht mach schamen, en het Koninckliicke gesagh bedroeven, van met al haer Wetten en verbodt-schriften, daer tegen geen middel gevonden te konnen hebben.

2. Van Cimoske.

Om dan met wat ouds te beginnen. De Grooten en Vorsten des werelts, hadden noch niet begonnen hun bittere wraeck-sucht, door den mont van het grof-geschut uyt te spouwen, wanneer een Koninck der Vriesen

Cimos

Cimoſke geheeten, al beſitter van een handt-bus was, die hem de eene
f de ander Duyvel ter handt had geſtelt. Met dit geweer hy albereets
ı een gevecht, een Hollants Vorſt ter neder gevelt had; maer een Grave
an Vlaenderen Roelant, om den dood van deſen te wreecken, treet met
em in het gevecht, en in ſpijt van ſijn moort-geweer, doorloopt hem met
jn degen.

Cornelis van Kemp, Vrieſche Hiſtorie, en Boitel.

Van noch ouder tijden vinden wy verſcheydene, maer oock doorluch-
ge twee-gevechten. Romulus van Acron Koninck der Ceminenſers, tot
en handt-gevecht uyt-gedaeght, hoewel hy en in getal, en in dapperheyt
an ſijn krijgs-lieden, zich machtiger als ſijn vyand erkende, en het hem
eyliger was, met ſijn gantſche macht als alleen te ſtrijden, heeft even-
vel niet geweygert het gevecht aen te gaen; en van ſijn eygen handt de
oorſpellingh van de overwinningh te nemen, gelijck het geluck ſijn aen-
angh oock begunſtight heeft, want hy heeft Acron gedood, en ſijn heyr
eſlagen zijnde, Jupiter Feretrius een rijcken roof opgehangen.

Coſſus Romulus na-yverende, heeft Tolomnus den Koninck der Veien- 3.4.5. Room-
en gedood, en van gelijcken ſijn roof, met een plechtige toewyinge, ſche voor
upiter Feretrius toe-gewijt. Niet minder als deſe, heeft Marcellus de beelden.
vapenen Viridomarus Koninck der Gaulen afgetrocken, en den Vader
Quirinus toe-gewijt.

Als Quintus Cotius, om ſijn dapperheydt Achillus, by genoemt Quin-
ıs Metellus, Borgemeeſter, in den Spaenſchen Oorlogh tegens de Celti-
eren, als Stede-houder by-gevoegt zijnde; verſtond dat hy door ſeecker
loeck jongelingh van dit volck, tot een handt-gevecht beroepen was, heeſt
y, zijnde albereets beſich met ſijn middaghmael te doen, ſijn tafel laten
aen, en ſijn wapenen, beneffens ſijn paert, buyten het leger laten bren-
en, op dat hem het ſtrijden, door Metellus niet zou verhindert wor-
en, en aldaer den Spangiaert, ſich hooghmoedighlijck aenſtellende, over-
vonnen, en ſijn afgetogene wapenen in het Leger gebracht.

In het drie hondert en vier-en-tnegentighſte Jaer, hebben de Gaulen
p drie mijlen van de Stadt Roma, op de Salartſche wech, over de brug-
e hun leger geſlagen gehad; waer tegens de Dictator of Geſagman, T.
Quinrinus, aen den herwaerſten oever van de Ani-ſtroom, Aniene zich
elegert heeft. De brugge bleef tuſſchen beyden, dewijl niemandt van
eyden die wilde af-breecken, om geen ſchijn van vreſe te geven. Over
e meeſterſchap echter van deſe brugge, vielen verſcheyde gevechten voor,
ſonder

ſonder datmen konde oordeelen, wie de rechte beſitter daer van was. Eyndelijck is'er een Gaulois, van een treffelijck groot en kloeck lichaem op de ledige brugge verſcheenen, die ſoo luyde als hy konde riep, da de dapperſte man die Roma heeft, tot den ſtrijdt te voorſchijn kome, op dat de uytkomſt toone, welck volck van beyden het beſten in het ſtrijden zy. Langh is'er onder de voornaemſte der Roomſche Jongelinghſchap een diepe ſtilſwijgentheyt geweeſt, dewijl ſy den ſtrijdt niet derſde weygeren, en het voorname lot van het gevaer op ſich niet wilde halen. Al toen is Titus Manlius uyt ſijn wacht plaets, na den Velt-heer gegaen, en heeft ſich ſelven ten ſtrijde aengeboden; den welcken den Geſagman me lof verheffende, bevoolen heeft ter goeder voorteecken, ten ſtrijde t gaen. Hy dan van ſijn metgeſellen gewapent en toegeruſt, is tegen den ſottelijck verblijden Gaulois aengegaen. Wanneer ſy nu beyde tuſſchen wederzijts Slagh-ordeningh ſtonden, heeft de Gaulois als een hoogte boven uyt-ſteeckende, ſijn ſchilt met ſijn ſlincker, tegens de wapenen va ſijn aenkomenden vyand geſlagen, en met eenen een ſlagh met ſijn ſwaer dat het klonck, gegeven; maer de Romeyn met ſijn ſchilt, ſijns vyants ſchilt druckende, en met het geheele lichaem onderſtaende, heeft tuſſche de wapenen en het vleeſch van ſijn tegenſtander, ſoo wel den wegh gevonden, dat hy hem en den buyck en het gemacht geluckighlijck getroffen, en ſoo ſijn vyand in een groote lenghte uyt geſtreckt heeft. He lichaam van den neer-gevelden vyand, heeft hy vorders van alle beledi ginge vry gelaten; maer alleen het ſelve van ſijn hals-band of keten berooſt, en de ſelve ſoo als die met bloedt beſmet was, om ſijnen hals gedaen. Een ſchrick met vreſe vermenght, bevingh de verbaeſde Gaulen De Romeynen daer en tegen, zijn vol vreughde hunnen krijgs-man uy hun wacht-plaets tegens gegaen, en hebben hem onder prijſen en geluck wenſchen, by den Dictator gebracht; die hem een gouden Kroon tot ee geſchenck gegeven, en dat gevecht, voor de vergaderingh met wonder lijcke lof redenen verheft en gepreſen. De toe-naem van Torquatus (c gehalsbande) is ſoo ſijn nakomelingen als huys, tot een Eer-tijtel geweeſt.

Livius. 7. Boeck.

Van de ſtrijdt der drie Horatien en Curiatien om de Heerſchappy, i elders geſproocken. Wy zullen hier alleen van wegen de Romeynen, d oorſaeck van een anderen by-naem, van een Edel huys by brengen.

In het 406. Jaer na den bouw van Roma, hebben de Gaulen weder d

Romey

Romeynen den Oorlogh aengedaen: Tegen den welcken als de Borgemeester Camillus te velde getogen was; is'er mede een Gaulois in grootheydt des lichaems, en wapenen uyt-muntende, te voorschijn gekomen, die slaende sijn schilt met sijn speer, en daer door stilte gemaeckt hebbende door een tael-man, een uyt de Romeynen, om tegens hem te strijden, beroepen heeft. Marcus Valerius was toen Tribuyn-meester des krijghsvolcks, die sich niet onwaerdiger die eere, als T. Manlius oordeelende te zijn; eerst des Borgemeesters goetvinden afgevraeght hebbende, gewapent in het midden te voorschijn gekomen is. De menschelijcke strijdt is te min voortreffelijck, door het tusschen komen van de Goddelijcke bestellinge (seght mijn Schrijver) geweest. Want den Romeyn nu strijdende, is een raven schierlijck op het helmet gaen sitten, zijnde tegens den vyand gekeert, dewelcke soo menichmaels als den strijdt aengingh, sich met sijn vleugels verheffende; het aengesicht en oogen van den vyand, met sijn snebbe en klauwen te keer gingh, tot dat hem door het gesicht van sulck een voorspellingh en wonder-teecken verschrickt, en in sijn gesicht en verstandt ontroert zijnde, Valerius ter neder gelegt heeft. De Raven vorders heeft sich uyt het gesicht, naer het Oosten begeven. De Borgemeester de vergaderingh beroepen hebbende, heeft Valerius, nae dat hy hem gepresen had, met thien ossen en een goude kroon begifticht; en zedert is den selven de by-naem van Corvinus gegeven.

Livius. 7. Boeck.

Van Uffo de zoon van Wermund, Deensch Koninck, die genoegsaem slecht en stom, maer soo sterck van lichaem zijnde, de verongelijckingh sijn Vader van de Saxen gedaen, door de nederlaegh van den zoon des Koninex van Saxen, en des selfs medestander, soo treffelijck gewroocken heeft, kanmen *Albert Crantsius*, en andere Lezen: De selve verhaelt oock noch veel andere treffelijcke voorbeelden, van dappere Kamp-vechters; van de welcke wy den Koninck Haddingh van Deenmarcken, die in een tweegevecht Tosto den Zee-rover ter neder gevelt heeft, als een der voornaemste aenmercken. Maer van grooter gewicht was het gevecht tusschen Hundingh, Koninck der Saxen, en Helgo den broeder des Koninex van Deenmarcken. Dese Helgo bracht tegens Hundingh, zoon van Sigfrid Koninck der Saxen, een machtigh Leger over de Elbe te velde, en viel daer mede in Saxen. Wanneer Hundingh tegen desen onverwachten in-val, het volck dat hy by een konde halen, op de been bracht, en de Heyr-legers nu tegens malkanderen stonden, heeft Helgo, stout op de krachten van

6. Van Uffo.

ſijn lichaem, ſijn vyand tot een twee-gevecht uyt-gedaeght, zich niet ontziende een verdingh te maecken, dat ſy met hun beyden voor hun geheele Legers zouden ſtrijden, en die van hun overwinnaer was, oock verwinnaers van ſijns vyands Heyr en Jutlandt, daer het om te doen was, ſou zijn. Dit verdragh wierdt aengenomen, en de Kamp-vechters komen te velde, in het midden van een vlackte tuſſchen beyde de Legers, en het gevecht gaet van beyde zijden even dapper aen; maer de overwinningh bleef by den Deen: En de Saxen wierden gedwongen Jutlandt te verlaten.

Crantſius 1. Boeck.

7. Van Haldan. Als Alaricus Koninck der Sweden en Gothen, tegens de Ruſſen Oorlogde, heeft Hildegern een Sweetſch Kamp-vechter, yemandt van de Ruſſen, tot een twee-gevecht uyt-gedaeght. Als al de andere hier over ſtil ſtonden, heeft Haldan, een voornaem Kamp-vechter, dewelcke onlanghs uyt Schöningen, in dienſt van de Ruſſen gekomen was, zich tot den ſtrijdt aengeboden. Deſe Haldan was de zoon van Borchar, Landvooght van Schoningh, den welcken de ſelve Borchar, by de Dochter van den Koninck van Noorwegen, Drotha gewonnen had, welcke Drotha hy, na dat hy haer eerſte man Gunno had gedood, niet onwilligh tot ſijn vrouw verkregen had: Want de ſelve Gunno, hebbende voor heen haer Vader den Koninck Regnald gedood, had deſe dochter tot ſijn huwelijck gedwongen, en een zoon, namentlijck deſen Hildegern by haer geteelt. Wanneer nu deſen Hildegern, ouder van jaren, vernam, dat deſe Haldan ſijn halve broeder was, heeft hy geweygert met den ſelven te ſtrijden, verſchoonende ſich op des ſelfs jonge onkunde in Oorlogs ſaecken, doch verbergende hun onderlinge broederſchap, om niet te ſchijnen, het ſelfde uyt eenige vreeſe te doen. Haldan derhalven om ſijn moedt en krachten proeve te ſtellen, beroept de Gothen ten ſtrijdt, en brenght ten eerſten een, die met hem quam vechten, dapperlijck om den hals. Daer nae zijn hem twee tegen geſtelt, dewelcke mede overwonnen en gedood zijnde, worden hem drie kampers voor-geſtelt, na ſijn vereyſch, dewelcke mede gedood zijnde, vermeerdert hy het getal tot elf toe, over de welcke hy mede gezegen-praelt heeft. Hildegernus dan ſiende dat Haldan tot den ſelven roem van Oorlogs daden, met hem gekomen was, heeft den ſtrijdt met hem aengevangen, en gevoelende dat hy een doodelijcke wonde van hem ontfangen had, ſijn wapenen wegh geworpen, vorders beleden dat hy ſijn broeder was, en is alſoo in ſijn omhelſinge geſtorven.

Johannes Magnus. 7. Boeck.

Carc

Carel de V. Roomſch Keyſer, heeft in het Jaer 1536. in een openbare aenſpraeck tot Roma verklaert, dat hy tegen ſijnen ſin en danck, dien Oorlogh die hy als toen tegen Francois de eerſte, Koninck van Vranckrijck, over de heerſchappy van Milanen gingh voeren, aenvingh, in de welcke veel lieden, die niets quaets verdient hadden, en onnoſel waren, ſtonden te ſneuvelen, en dat ter oorſaeck van hun Vorſten gramſchap en hartneckigheydt; derhalven docht hem, de Chriſtelijcke Godtvruchtigheyt betamelijcker, en de Chriſten werelt nutter te zijn, dat hy en de Koninck Franciſcus tot een byſonder gevecht quamen, ſtrijdende of met rapier en ponjaert, gelijck *Jovius* in het 35. Boeck van ſijn Hiſtorie getuygt. Hy heeft oock door een wapen-vooght den Koninck doen beroepen, en hem ſelven wijzen van ſtrijden voorgeſtelt; namentlijck of ter Zee of te Landt, of in een Rivier, te paert of te voet, op een heuvel of in een vlackte, over het recht van het hinder Alpiſche Vranckrijck, en Bourgondie met hem te ſtrijden, verhoopende dat Godt een rechter over hun geſchillen, ſonder ſulck een algemeen verlies, ſou zijn, om over het welcke zich te beraden, hy hem een tijd van veertigh dagen heeft toegeſtaen, tot driemael toe betuyghde hy, dat hy vrede, vrede, vrede der Chriſtenen, en geen Oorlog begeerde.

Wilhelmus Zanicarus, in het leven van Carel de V.

7. Wy moeten uyt de voornoemde *Jovius*, hier een dapper hant-gevecht by brengen. Staende een beſtant tuſſchen de Franſchen en Spaenſchen, hebben vier ſeer edele en dappere Franſche Ridders, onder de welcke oock Ambra, overſte van het voet-volck was, ſoo veel uyt de vyanden ten ſtrijdt gedaeght. De titul van het gevecht was, dat ſoo'er yemandt onder hen, ter liefde van hun meeſterſchen genegen was, een Lancie te breecken, dat'er ſoo veel van die zijde, gereet waren die te ontfangen. Hier op vertoonde zich Gurlotto van Ravenna, Summontio Neapolitaen, en twee Spangiaerden, Veſco Cugno, en Guinnea. Men vingh dan aen met Lancien te loopen, met ſoodanige dapperheydt van weder zijde, als mogelijck was. Nochtans hebben de Keyſerſche de hooghſte lof verdient; want Summontio en Vaſco bleven in de zadel, en Guinnea wierdt uyt-gelicht. Gurlot en Ambra hebbende malkanders harnas, tot aen hun binnenſte kleet doorloopen, bleven in moedt en dapperheyt malkanderen gelijck, maer het quam tot het ſwaert niet; in welcke gelegentheyt geenſints te twijffelen is, of, twee Franſche zijnde afgeſtooten en ſeer miſhandelt, de

Van Franſchen en Italianen.

de overwinningh zou t'eenemael by de Keyserſche geweeſt hebben, en ſoo bleef dit een Ridderlijck ſteeck-ſpel, ſonder meer.

Jovius 18. Boeck.

10 Van Jaques Le Gris.

Maer nu ſal het hier wat bloediger toegaen. In het hof van Peter Hartogh van Alençon, wierden twee jonge Edel-lieden opgevoet, die malkanderen een ongemeene liefde toe-droegen; d'eene was genaemt Carouge, zijnde Grave van Argenteil, en d'andere Jaques Le Gris. Carouge zijnde tot ſijn ouderdom gekomen, die hem bequaem tot het huwelijk maeckte, trouwde een Jonckvrouw die in ſchoonheyt, al die van Vranckrijck te boven ging. Deſe nieuwe band ſcheyde hem van ſijn vrient af, en dede hem de ydelheden van het Hof af ſtaen. Echter niet tegenſtaende, hy het beſit van ſulck een volmaeckte ſchoonheydt had, kreegh hy luſt om een reyſe naer vreemde landen te doen, een luſt in der daet de nieuw getroude ſeer on-eygen. Hy was ſoo haeſt niet vertrocken, of de trouwloosheyt nam het beſit in ſijn huys. Sijn vrient, in de welcke hy noyt eenige trouloosheyt bevonden had, wierdt op ſijn Vrouw verlieft, en ontſagh zich niet ſijn liefde haer te kennen te geven: Maer deſe deughtſame Vrouw deed niet als de ſpot met hem drijven, hem door harde bejegeningh niet dervende verbitteren; maer hy op ſeeckeren dagh ſijn ſlagh waernemende, ſoo als hy alleen met haer in haer Cabinet was, taſte hy haer met gewelt aen, om haer te verkrachten, ſonder dat ſy met bidden of om hulp roepen, yets tegens hem vermocht; al de wraeck die ſy over dit gewelt konde nemen, was hem met haer man te dreygen, daer hy weynigh ſcheer na te vragen.

De Heer de Carouge weder te huys gekomen zijnde, vand niet als tranen in ſijn huys, daer hy een blyde ontmoetinge verwacht hadde, en ſijn Vrouwe liet niet na, hem haer wedervaren te kennen te geven. Carouge gedreven door een levende ſmart over deſe verongelijckingh, gaet ſijn beklagh aen den Hartogh van Alençon doen, dewelcke hem by gebreck van goet bewijs, geen recht kon doen: Hy dan werpt zich in de armen van het Parlament van Parijs, het welcke hem oock geen voldoeningh konde geven. Hy verſocht dan ſijn ſaeck met de wapenen te rechten, het welcke hem toe-geſtaen wierdt, en de Koninck Carel de VII. wilde ſelve de aenſchouwer daer van zijn. Al-eer hy in het parck gingh, ſeyde hy tegen ſijn Vrouwe; ſeght my vrymoedigh uyt, of ick goet recht hebbe, om mijn vyand aen te taſten: *Mijn Heer* ſeyde ſy, *ſtrijdt vry edelmoedighlijck het recht is aen uw ſijde.* Hy daer op kuſt ſijn Vrouwe, en gaet tot den ſtrijd

ij

in de welcke hy ſijn vyand zoo dapperlijck aentaſte, dat hy hem dood in het ſant neder wierp. die, om tot een voorbeelt aen andere te dienen, by de voeten aen de galge tot Mont Faucon, ſoo dood als hy was, opgehangen wierdt.

Guaquin en Froſſard, in hun Jaer-boecken van Vranckrijck.

Siet hier een merckwaerdigh gevecht, in het belegh van Florence, onder den Prins Philibert van Orangie voorgevallen, van het welcke dit de oorſaeck is. Lodevico Martelli, geſprooten uyt een van de Edelſte huyſen van die Stadt, een Edelman vol moedt en dapperheydt, beriep een Johan Baudini, mede een Edelling van de ſelve Stadt, ter oorſaeck van eenige byſondere geſchillen, tot een gevecht. Martelli nam tot ſijn ſecunde of ſtrijdmaecker, Dante Caſtillioni, diemen binnen Florence oordeelde den beſten degen van geheel Italie te voeren. Baudini verkoos van ſijne zijde een ſijnen vrient Albertino Aldobrandini, een jongh Edelman, die maer eerſt een baert begoſt te krijgen. Deſe twee parthyen gaen dan, in het aenzien van den Prins van Orangie, de proeve van hun dapperheyt doen, welcke Prins ſelve de voorwaerden van den ſtrijdt op-ſtelde. Het gevecht was hart en ſcherp, en dat zich ſijn toeſienders geenſints ſchaemde. Dante Caſtillioni die tegen Aldobrandini doende was, bracht ſijn tegenſtander met ſijn degen, een ſteeck in de mondt, die daer over bloedig dood op het velt neder viel. Aen de andere zijde deed Baudini brave dingen, vindende ſijn moedt door wraeck-luſt, over het verlies van ſijn medeſtander, niet weynigh geſtijſt. Eyndelijck wierp hy zich ſoodanigh op de wapenen van ſijn vyand in, dat hy, niet tegenſtaende hy dapperen tegenweer toonde, na dat hy verſcheydene wonden ontfangen had, zich eyndelijck overwonnen erkennen moeſt. Dante Caſtillioni en Baudini, wilden oock te ſamen een kans wagen; maer de Prins van Orangie wilde zulcx niet toeſtaen. Lodevico Martelli wierdt geheel bloedigh opgenomen, en in ſijn huys gebracht, alwaer hy terſtondt ſtierf, niet ſoo ſeer van ſijn wonden, als van ſmerte, zich overwonnen te zien.

11. Van Martelli en andere.

Paulus Jovius, 28 Boeck van ſijn Hiſtorien.

Ten tijden wanneer een zoon van Vranckrijck, broeder des Konincks en Hartogh van Orleans, ſich meeſter van het Koninckrijck van Napels had gemaeckt, en de Franſche wapenen, de Vorſten van Italie de wetten voorgeſchreven, viel'er in beſlooten perck een gevecht voor, van het welcke

12. Van Zerbulon.

welcke Carel de achtste, als toen Koninck van Vranckrijck selfs een ooggetuygen was. Van het welcke dit de gront was: Christophoro Zerbulon, Hopman van Genoua, had sulck een goet gevoelen van zich selven, en maeckte soo veel staet van sijn brave gestalte, dat hy noyt liet, die gene die minder van lichaem waren als hy, op een smadige wijse te verachten; gelijck hy oock onder andere, in een volle by eenkomst, met den Heer de La Lande, Fransch Edelman, niet liet opentlijck den spot te steecken, noemende hem een dwergh, een van de Myrmidonen van Achilles, pigmee, self een indivisibile Atomus of ondeelbare stof-vezel. Eyndelijk seyde hem tot een besluyt van sijn bittere raillerye en schimp-boert, dat hy maer een muys, in aenmerckinge van een Eliphant was: Wanneer hy by hem stondt, La Lande niet langer dese spotternyen konnende verdragen, gaf daer op tot antwoort; *Dat sulck dwergh als hy, wel lichtelijck soo een Hercules als de andere was, den knots ontwringen zou.* Op dese schimpery geven sy malkanderen de handt-schoen, en Carel de achtste Koninck van Vranckrijck, bestelde selfs het perck, en deed een treffelijcken toestel tot den strijdt aen-rechten. Dese twee kampers, hebbende sulck een treffelijck getuygen van hun overwinningh, bestelden al hun vermogen om de selve te verkrijgen; maer ten laetsten La Lande, hebbende het hart grooter als het lichaem, bracht Zerbulon een steeck in den buyck, die hem op het velt neder velde, en in sulck een staet bracht, dat hy sijn vyand voor overwinnaer moest erkennen: Den welcken de Koninck een vereeringh van drie hondert kroonen dede; maer La Lande kreegh een ander geschenck van vijf hondert pistoletten.

Aernauld Feronius.

13. Van Antonio Maria, en den Grave van Sonneberg.

De Keyser Sigismundus, gesterckt met de Ceur-vorsten van het Keyserrijck, dede den Staet van Venetie den Oorlogh aen. Hy belegerde Roverto een plaets op de Athesi gelegen, en sloot alle onderstandt der vyanden daer uyt. Dit geschil scheen eeuwigh duerende te sullen zijn, en het liet zich aensien dat dese bitterheydt noyt een eynde sou genomen hebben; wanneer een braef Ridder, soon van Roberto Maria, Generael van de Venetianen, sich selven ten strijdt quam aenbieden, tegen de dapperste die in het Keyserlijcke leger mocht te vinden zijn. Dese uyt-daginge geschiede op de tijdt, wanneer sich beyde de parthyen, tot een bloedigh gevecht gereet maeckten. Om dan door een korter wegh, en minder bloedt tot het eynde van desen Oorlogh te komen, stelde de Keyser tegens hem Johan Grave van Sonnebergh, van het huys van Trackses en Walenburgh, die

noch in dapperheyt noch moedigheyt, voor yemandt wilde wijcken. Dese twee Campioenen komen in een parck, rontsom van krijgs-volck beslooten, aen malkanderen, en toonen wederzijts ongemeene dapperheden, daer was van te vooren bestelt, dat de getuygenisse van overwonnen te zijn, het woort van Santa Catharina sou zijn, het welcke die geene die geen meer tegenstandt konde doen, zou moeten voortbrengen. Na dat dese brave Kamp-vechters een lange wijl, sonder merckelijck blijck van overwinningh, malkanderen hadden gehandelt, deed de Grave Johan van Sonnenbergh, door een sware wonde sijn vyand gegeven, een stroom van bloedt, uyt het lichaem van sijn vyandt ter aerden storten, de welcke zich swaerlijck gequetst voelende, het woort Santa Catharina voortbracht, en zich soo liet scheyden. Sijn wapenen wierden in het Keyserlijcke Leger opgehangen, en de Venetianen hadden de schande van overwonnen te zijn. Anthonio Maria was een langen tijd door een sware sieckte, soo ter oorsaeck van de wonden van sijn lichaem, als ter oorsaeck van die van sijn hart, om dat hy overwonnen was, aengetast.

Bembo & Justinia Historie van Venetie.

Dit volgende zou voor een sproockje mogen gehouden worden, ten ware zulcx door een van de voormaertste, en geleertste mannen van sijn tijd, bewaerheyt wiert; uyt de welcke dit Treur-spel aengetogen wort. Twee broeders uyt Padua gebooren, en af-komstigh uyt het doorluchtige en rijcke huys van Limino, genoeghsaem door haer oudheyt bekent, op een schoonen avont in de somer, buyten de poort van hun Casteel, op het velt gaende wandelen, quamen van verscheydene dingen te spreecken; soo als sy na verscheydene redenen, op-sagen na den Hemel, die seer schoon en met sijn gestarnte beset was, seyde de eene tegens den anderen: Ick wenschte dat ick soo veel ossen en koeyen hadde, als ick daer sterren sie glinsteren. De andere antwoorde daer terstondt op, en ick wenschte een sulck een groote weyde, als dat begrijp van den Hemel is, en voorts zich na sijn broeder keerende, vraeghde hem: *En waer soud gy u ossen laten weyden? in u beemde* antwoorde de ander, *en of ick sulcx niet begeerde*, seyde sijn broeder daer op; *begeerde of niet*, berichte de ander weder, *ick souser echter in-jagen. Gy, tegen mijn wil en danck?* seyde de tweede weder daer op. *Ja tegen u wil en danck* seyde de eerste weder. Aldus met over en weder te praten, keerde sich dit sotte in ernst, en quamen soo verre in hevigheydt, dat'er eenige slagen om gingen; tot datse beyde de handen aen het geweer sloegen,

14. Twee Paduaense Heeren.

sloegh, en malkanderen soo hevich te keer gingh, dat sy beyde op de plaets neder vielen. Hun dienaers quamen op het gerucht toe-geloopen, maer te laet, vindende dese twee dwase broederen, in hun bloedt gewentelt. Men bracht hen binnen het Slot, daerse terstont daer aen, beyde den geest gaven.

Barnardino Scadeoni, in sijn beschrijving van Padua.

15. De Ridder de Guise, en Baron de Lux.

De Ridder de Guise, een van de moedigste Heeren van sijn tijd, zijnde beledicht door de snorckery van den Baron de Lux, dewelcke had geroemt, de dood van des Ridders Vader, Hendrick van Lotharingen, die door ordere van den Koninck Hendrick de derde, van Vranckrijck, tot Blois omgebracht was, wel te hebben konnen beletten, doorstack den Baron, in het midden der Stad Parijs. De jonge Baron de Lux, om de doodt van sijn Vader te wreecken, beriep den Ridder tot een gevecht; dewelcde sonder sijn staet in verminderingh te stellen, op de bestemde plaets verscheen, daer hy de overwinningh behielt, den jongen Baron dood op de plaets neder leyde. Eenige dagen naer dit treurigh ongeval, de Ridder de Guise zijnde in Provence, in de Land-voogdy van sijn broeder, wilde selve een stuck geschuts in den brandt steecken; maer het selfde barstende, sloegh den jongen Vorst dood, en leyde hem in het graf van sijn Voor-ouders.

Louis Rousset, en andere.

16. La Ferte en andere

Ten tijden als'er in Vranckrijck seeckere voorname Vergaderinge, tot herstellingh van eenige misbruycken, gehouden wierdt, hebben vier brave Edel-lieden, voor het ooge van desen schrijver, een droevigh schouw-spel aengerecht. Dese waren La Ferté en Latrie, (die zich in den oproer van Poictiers had laten vinden) met den Baron de Livarrot en Doüillars. Dese Vorsten twee en twee, zijnde d'een na den ander binnen Gentilly (een dorp dicht by Parijs, op den oever van de kleyne stroom de Bievre,) gekomen, begaven sy sich te samen na het oude Slot van Bisestre, een wooningh van nacht-uylen, en diergelijcke nacht-gevogelt, of van duyvelsche gedrochten, als sommige seggen, eertijds gebouwt door de Hartogen van Berry en Bourgondie; maer nu de gemeene vecht-plaets van ontsinde Edellingen. Zijnde alhier alle vier te velde, en aen het werck geraeckt, troffen sy malkanderen soo dicht, dat Latrie, die met sijn eene been in een struyck verwart geraeckt was, door sijn tegenstander gedood wierdt. La Ferté viel achter over in een diepe gracht, daer hy sonder hulp niet uyt

konde

kende geraecken, en Livarrot wierd doodelijck gequetst. Wat Doüillars aen-gaet, hy, siende de staet van al dese drie, en sonder quetsuer uyt dit gevecht geraeckt, packte sich wech, gelijck oock La Ferte sich in een vry-placts begaf: Maer Livarrot vand geen toevlucht als het graf, sijn vrienden namen hem op, en brachten hem in het huys van seecker Prins, daer hy, een korten tijd daer na, aen sijn wonden stierf. Het lichaem van Latrie, wierdt mede van sijn vrienden opgenomen, na Sainct Maur de Fosses gebracht, en aldaer begraven.

Boitel.

Het is eenigen tijd geleden, dat'er een twee-gevecht tusschen twee Fransche Edel-lieden, den eenen La Chasteigneray, en den anderen Jarnac genoemt, die een geweldigh geschil hadden, toegelaten wiert. Hun twist bestondt daer in, dat de Heer de Chasteigneray, een Jonck-vrouw van het maeghschap van Jarnac beledicht had. Dit gevecht geschiede in het aensien van het geheele Hof van Vranckrijck, en al de Princen. Wanneer sy aen het gevecht waren gekomen, oordeelde een yeder voor af, tot voordeel van Chasteigneray, als die voorheen, groote proeven van sijn dapperheydt in verscheydene andere gelegentheden getoont had; maer gelijck de wapenen hun verloop hebben, en het geluck onbestendig is, Chasteigneray sneuvelde met al sijn laurteren, door een steeck van Jarnac, dewelcke door de uytkomst sijn goede saeck, op den Throon stelde. 17. Jarnac en andere.

De selve.

Den Baron de Loignac, een Heer uyt het doorluchtigh huys van Foix gesprooten, door een hevige wraeck-lust aengedreven, had in een twee-gevecht, de Baron van Loingnac omgebracht. En het was op dien selven tijdt, dat twee Hartogen en Pairs van Vranckrijck, met een Marquis en een Hopman van de guarde, die hen tot seconden en medestander souden dienen, de poort van St. Anthony tot Parijs uyt-gingen, om te voet te vechten, hebbende het wambuys albereets daer neder geworpen. Selfs was dit Jaer soo nootschickelijck, dat geheel Gascoigne in onrust was, ter oorsaeck van het geschil tusschen de Heeren van Granmont, Gouverneur van Bayonne, en den Marquis de La Force, Gouverneur in Bearn. Dese twee groote Heeren, vonden zich op de plaets van eer, gelijck sy het noemen, vechtende te paert; maer sy wierden door hun vrienden gescheyden. Het wiert vorders soo gemeen in Duël te vechten, dat de soldaten van de Lijf-wacht, om een kleynigheydt gingen vechten, gelijcker 18. Baron de Loingnac.

oock voor eenige dagen, een doodgevonden wierdt; maer het Gerecht liet hem by de beenen op-hangen.

Deſelve.

19. Bethune en Hallé. Ter oorſaeck van eenigh byſonder geſchil, dede Montigary Hallé, den Heer van Bethune, Collonel van een Franſch Regiment, tot een Gevecht beroepen. De plaets van hun by-eenkomſt, was dicht by het dorp Chaſtenay, aen geene zijde van de Bourg La Reyne. Sy vochten te voet, en van wederzijden dapper genoegh; maer Bethune liet'er het leven, ſonder dat hy bloet van ſijn vyand gezien had.

Deſelve.

20. Richilieu en de Baron de Themines. Terwijl de Koninginne Moeder, Maria de Medicis, haer verblijf binnen Angouleſme nam, geraeckte de Heer Richelieu, broeder van den grooten Cardinael, met den Marquis van Themines in een doodelijck geſchil: De oorſaeck ontſtondt ten deelen uyt eenige bijtende woorden, ten deelen uyt een Adelijcke trots. Sy hadden malkanderen al verſcheydene malen uyt-gedaeght, maer wierden t'elckens verhindert. De Koninginne Moeder had hen lijf-wachters tot bewaringh gegeven; maer echter moeſt het droeve noot-lot het ſijne hebben. Op het uyt-gaen van het beſoeck van den Vader Berulle Jeſuyt, Biecht-vader van de Koninginne, quamen ſy malkanderen op de ſtraet te ontmoeten, zijnde toen juyſt alleenigh met hun lacquayen verſelt, en hun Edel-lieden op de been om hen te ſoecken, ſelfs hun bewaerders vonden hen niet, als met den degen in de hant. Yeder liep wel toe om te ſcheyden, maer het was te laet, de Heer van Richelieu, lagh al onder de voet, en de Marquis de Themines, packte zich na deſe ſchoone overwinningh, wegh. De Koninginne Moeder, beklaegde dit droeve ongeval, en ſoo dede de Biſſchop van Luſſon ſijn broeder, naderhandt Cardinael de Richelieu, maer het was te laet: Menichte van klaegh-dichten hebben daer over getreurt, maer dit was het al.

't Leven van Richelieu.

Wy zouden meer verſche Duëllen en twee-gevechten konnen by-brengen, maer wy laten het tot andere gelegentheyt hier by.

Het Sesthiende HOOFT-STUCK.

Wisselvalligheden Van Staet.

N dit Hooft-stuck waerde Lezer, is de gantsche Wereelt begrepen, dewelcke niets anders als veranderingh is, stantvastigh alleen in onstantvastigheydt, en gestadigh in ongestadigheydt: Wy hebben soo veel daer van gesproocken, en soo veel Voorbeelden daer van by-gebracht, dat ons maer dese weynige overschieten, om een bewerp dat groot genoegh is, te vervullen. Amaricus Goths Koninck, sal de leyder van dese korte reye zijn. Dese had in de lente van sijn tijdt, de dapperheyt selve afgunstigh over sijn heerlijcke daden gemaeckt, sijn tijd sagh niemamt, die hem in roem en vergelijck was, en het geluck selve scheen sijn loop niet te konnen achter-halen; dese echter toonde hem genoeghsaem haer veranderlijckheyt, en dat op dese wijse. Na dat sijn dappere jonckheyt, in sulck een geruste voorspoet verloopen was, sonder oyt eenigen aenstoot van het ongeval gevoelt te hebben, bevind hy sich in sijn ouderdom aengetast door een sieckte, die alle hulp te boven gewassen scheen, zijnde een onverdraeghlijcke pijn, door het gantsche lichaem. 1. Amaricus Koninck der Gothen.

Al de Arabische Genees-meesters, soo vermaert en beroemt in dien tijd, konden hem hulp noch verlichtinge toe-brengen; sijn pijnen scheenen tegen de hulp-middelen aen te groeyen, soo dat eyndelijk sijn kracht, en te gelijck sijn gedult geheel begosten te vervallen. Hy de uytstel van sijn natuerlijcke dood niet konnende uyt-wachten, neemt voor sich selven een eynde van pijn met sijn leven te maecken. Hy voor sijn dood, bracht noch dese woorden uyt: *Was het dan noodigh ô ellendigh Vorst, dat met het uytgaen van u leven, het geluck u aldus den neck toe-keert, en gelijck het u altoos als vriendinne bemint heeft, nu als een bittere vyandinne vervolght? Is het wel mooglijck, dat na u dood de geschichten zullen getuygen, en vervloecken de kleyne verlichtinge die u de pijn vergunt, en datse u zullen moeten stellen onder het getal van dese, die de woedende raserny in wanhoop vermeestert heeft? Na de mael het een ontwijffelbaer besluyt is, van mijn ongeluckigh noot-lot, staet het my niet toe sulcx te weder-toeven. Wel aen dan, sterven wy, en verlichten dese onverdraeglijcke smarte.*

Met dese woorden neemt hy een scherp mes, en steeckt het sich selven vermoort sich selve door pijn.

in het hart, ſoo dat hy terſtont den wanhopigen geeſt uyt-blies, tot groote droefheyt van ſijn onderdanen.

2. Viriatus Koninck van Luſitania.

Sulck een ſpeel-kint van het geluck, en ſulck een verwerpſel van de luck-vrouw, is Viriatus oock geweeſt. Hy was eertijts een blixem in den Oorlogh, en ſoodanigh, dat hy op ſijn Luſitania, nu Portugael, den geweldigen voortgangh van de Roomſche wapenen ſtuyte, zijnde van deſe al-verwinnende vyanden, als onverwinbaer geacht; na de mael ſy den tijdt van derthien jaren hem beoorloght hebben, ſonder hem te konnen overwinnen. Wy moeten, om een klare verbeeldingh van ſijn geluck te maecken, van ſijn kintſheyt af beginnen. Viriatus was van jonghs af aen, by de boeren als een harder op-gevoet, bewarende de koeyen en ſchapen, aen den boort en oever van de beroemde Guadiana. Hy eyndelijck kloeck en ſterck van leden geworden zijnde, verliet de kudde; en vermenghde zich onder de ſtruyck-rovers, en kreegh onder hen ſulck een achtinge, als oyt ſtraet-ſchender gehad heeft, ſoo dat hy na der hant ter oorſaeck van ſijn treffelijcke geſtaltenis en weſen, van ſijn landts-lieden de Portugeſen, van een ſtraet-ſchender tot Koninck verkooſen wierdt; dewijl dat volck in dien tijdt meer acht op ſterckte des lichaems, als wijſheyt en verſtant des geeſts ſloeg. De Geſchichten getuygen van hem, dat wanneer hy ſijn roveryen oeffende, hy hondert rovers onder zich had, die hy den geheelen dagh door, loode ſchoenen dede dragen, op datſe by den nacht, alsſe hun dieveryen aenrechten, te beter zouden konnen loopen. Deſe Viriatus deed de Romeynen ſulck een tegenſtant, en maeckte hen ſoo moede, datſe niet wiſten watſe tegens hem ſouden aenvangen: Maer ſy beoorlogde hem in het heymelijck, doende hem door een van ſijn gemeenſamen, dieſe omgekocht hadden, vergeven. Wiens dood bekent zijnde, hebben de Romeynen daer vreughde vuyren om aengerecht, en *Jô jô Pæan* in teecken van vreugde overgeſongen.

Opkomſt van Viriatus.

Liſt om ſnelle lopers te maken.

Wort vergeven.

3. Marino Faliero, Hartogh van Venetie.

De geſchiedenis van Marino Faliero, Hartogh van Venetie, is een voorbeelt, voor al die geene die hun geſagh ſtantvaſtighlijck miſbruycken, en is aldus: Deſe Vorſt begeerig zijnde, om ſijn ſtaet opperhoofdigh en in volle geſagh te ſtellen, diende zich van een machtigen aenhangh van ambachts-lieden, en andere van gemeene ſlagh, trachtende met hulp van de ſelve, de voornaemſte Edel-huyſen, met het dooden van hun hoofden, uyt te roeyen. Maer den Hemel, willende deſe loffelijcke Staedt in haer vrydom bewaren, verhinderde ſijn voornemen. Deſe t'ſamenſweeringe wierdt doen ontdeckt, en de medeſtanders gevangen. Faliero wierdt in ſijn Paleys gegrepen, en in een vuyle gevangenis geworpen, die

zich

zich soo even te vooren, op den Troon van de hoogste Waerdigheyt sag. Hy had wel een quade dood verdient, maer het volck hem noch willende begunstigen, versachte sijn straf, met een min schandelijcke dood, doende hem op den Callade voor het ducale Palays het hooft af-slaen. Sijn huys wierdt met goetvinden van het volck, onder de voet geworpen, sonder oyt weder opgebouwt te mogen worden. Men rechte by de plaets een pilaer op, met een op-schrift: *Dit is de plaets daer Marin Faliero om sijn misdaden onthooft is.*

Peter Marcelle in sijn leven.

De af-komst van den Cardinael Wolsay, is seer slecht en veracht geweest. 4.
Want sijn Vader was een Vleesch-houwer, en sijn moeder van Cardinael
geringe lieden voort-gekomen. Dit evenwel heeft hem niet verhindert, Wolsay.
tot een Staet van het hooghste gesag op te stijgen, gelijck hy lange onder de bestieringe van den Koninck Hendrick de achtste, de selve genooten heeft; en die soodanigh, dat hy de wille van den Koninck, genoegsaem als in sijn handen had, en het geene hy goet vand, eerst sijn volle kracht kreegh. Maer als dese gunst des Konincks, in gramschap tegens hem veranderde, het welcke geschiede, wanneer hy den Koninck riet, sijn eerste Vrouw Catharina te verlaten, en met Anna Boleyn, Moeder van de Koningin Elisabeth, te trouwen, en daer na door den Paus aengemaent, dit Huwelijck weder tegenstont, soo is oock sijn macht en gesagh vervallen. Ten eersten wierden hem sijn gelt-middelen, met sijn kostelijck huysraet benomen, en hy van sijn Cancelliers Ampt, en drie Bisdommen berooft, zijnde hem een alleen tot sijn onderhout gelaten. Maer een korten tijdt daer na, of om dat hy eenige stoute redenen had gevoert, of om dat hy met de Fransche, en andere vyanden van den Koninck had aengespannen, en de selve tot de wapenen aengeport, is hy van den Koninckliicken Raet beschuldicht, en gedwongen zich te komen verantwoorden, waer toe hy gevanckelijck naer des Konincks Hof is vervoert; maer
onder al dese handelingh, of van verdriet, of door venijn gestorven. Gevende alzoo een voorbeelt, dat de Hof-dienaren der Vorsten, de reecken-penningen gelijck zijn, die naer de wille van diese leggen, somwijlen hondert duysenden, en somwijlen maer een penningh waerdig zijn. Gunste-lingen de reecken-penningen gelijk.

De ondergangh van desen Cardinael, wierdt binnen korten tijdt gevolght, door den val van den Bisschop Johannes Fisscher, en van den vermaerden Thomas Morus, een weynigh te vooren opperste Cancellier van Engelandt, en beyde voortreffelijcke en geleerde Mannen; dewelcke, Ongeluckige doot van Fisscher en Thomas Morus.

 om

om dat ſy het beſluyt van den Koninck, waer mede hy zich tot opperhooft der gemeynte van gantſch Engelandt ſtelde, niet wilde voor goet kennen, gevangen en opentlijck onthalſt zijn. Men verhaelt van Morus, dat doen hy den hals op het block ſou leggen, ſijn langen baert mede onder ſijn hals geraeckte, maer dat hy die met ſijn handt op ſtreeck, ſeggende: *Hola het hooft wel, maer niet den baert moet afgeſlagen worden.*

Gritto. De veranderingh van ſtaet in Wolſey, was wonderlijck; doch niet ſoo ſchierlijck als die van Gritto, zoon van den Hartogh Andrea Gritto van Venetie. Deſe Louis was tot Conſtantinopolen geboren, doch uyt een byſit, en aldaer van ſijn kintſbeen af op-gevoet. En dewijl hy ſchrander van verſtant was, en met ſijn rijckdommen veel vrienden wiſt te maecken, ſoo is hy eerſt Ibraim Baſſa, en daer na den Keyſer Solyman ſelve ſoodanigh bekent geworden, dat hem alleen toegelaten wierdt, met den Keyſer in het byſonder te ſpreecken. Eyndelijck is hy, door gunſt van den Grooten Heer naer Hongaryen geſonden, om dat gedeelte van Illyucum, dat aen het Venetiaenſche gebiedt grenſt, te regeeren, en het benedenſte gedeelte van Hongaryen, daer Belgrada de hooft Stadt van is, voor den Keyſer in toom te houden. Maer deſen geluckigen ſtandt heeft met hem geen duur gehad, dewijl hy door twiſt en afgunſt tegens hem verweckt, van ſijn tegenſtrevers gevangen, en gedood is geworden.

5. Peter de Medicis. Maer van een krachtiger handt is Peter de Medicis ſijn dood, doch van ſijn moetwil ſijn ondergangh te wege gebracht. Hoe groot de macht en het vermogen der Medicis, in de Stadt van Toſcane geweeſt zy, is yeder genoeghſaem bekent, dieſe onder een ſchijn van een borgerlijcke Heerſchappy opgerecht, en met macht onderhouden hebben: Maer als Peter de ſoon van Laurents de ſelve verkregen had, heeft hy door dwaeſheydt en roeckeloosheyt ſijn geſagh niet alleenlijck verlooren, maer een vyandt van den Staet verklaert zijnde, oock als een vluchtelingh ſijn Vaderlandt moeten verlaten. Menichmael heeft hy daer na, door de wapenen ſijn herſtellingh geſocht te wege te brengen; maer daer hy ſijn geluck ſocht, eyndelijck ſijn ondergangh gevonden. Want als by de Garigliano (de oude Liris) ſijn Franſchen verſlagen wierden, is Peter met eenige andere in een ſchip gevloden, dat naer Gajata geladen was, met het welcke meende te ontkomen, is hy, ſoo door de ſware laſt, als door de ſtercke tegenwinden, aen de mont van de Rivier, met het ſelve en al ſijn geſelſchap geſoncken; eyndigende alzoo ſijn ſtaet-ſucht, met ſijn leven.

Het Seventhiende HOOFT-STUCK.

Wonderlijcke Gevallen.

DE ongelucken, gelijck het oude ſpreeck-woort ſeght, komen te poſt, en gaen weder lanckſaem wegh. Sy overvallen den Menſch op het onvoorzienſte, en ſcheyden niet voor datſe van wee en jammer verzadicht zijn. Sy treffen ſomwijlen ten eerſten ſoo wel, dat'er geen tweede ſlagh van nooden is, en ſomwijlen brengen zy ſlagh op ſlagh; maer dan toonen ſy meer bitterheyt en verdriet, als verderf mede te brengen, om dat door deſe poolen de groote drift gebroocken wort, en gebeurt meeſt, gelijck het Vers luydt:

Fortuna alicui abeſte non contenta eſt ſemel.

De luck-vrouw vergenoeght zich niet met yemandt eenmael tegen te zijn.

Hier hebben wy voor eerſt een ongeval, dat ſoo ſchierlijck en onverwacht is, als mooglijck zy.

Proculo een Jongh Edelman van Boulogne, gaende in de kerck van St. Proculus aldaer, om ſijn Godts-dienſt te plegen, ſoo viel een klock van boven uyt den Tooren, door de welcke hy verplettert wierdt. Hy ſtierf ſonder ſpreecken; en ſijn Tombe is in de ſelve kerck opgerecht. Een van de kloeckaerts van ſijn tijdt, heeft ſijn gedachtenis met dit Vers vereert; dat al een van de aerdighſte is, diemen ſou konnen bedencken, en luyt aldus: 1. Vreemt ongeval van Proculus.

Si Procul a Proculo Proculi campana fuiſſet,
Nunc Procul a Proculo, Proculus ipſe foret.

Beteeckende ſoo veel, dat indien Proculus Procul, dat is, verre van Proculus klock geweeſt ware, Proculus nu oock wel verre van Proculus ſou zijn. De aerdigheyt beſtaet in de t'ſamenluydingh, en verſchillende beteeckeningh der woorden. En in der daet veel kloecke Mannen, die ſoo even de geſchiedenis niet wiſten, hebben zich met de uytlegginge van deſe Vaerſen moede gemaeckt.

Dit ongeluckigh geval is Konincklijck, en voor ſoo veel te beklaeglijcker, om

2. Louis Koninck van Hongaryen. om dat de val van soodanige hooge Personagien, gemeenlijck veel met zich sleept, en het onderwerpsel is Ludovicus de tweede, Koninck van Hongaryen. De geschicht-schrijvers die sijn leven hebben beschreven, schrijven het ongeval van sijn dood, sijn kleyne ervarentheyt toe, dewelck hy in saecken van Staet toonde te hebben. Hy was niet boven de een-en-twintigh jaren, toen hy uyt dit leven scheyde. Het beloop van sijn leven was kort, en indien hy heylzamen raet gebruyckt had, hy zou, menschelijcker wijse gesproocken, langer hebben konnen leven. Geduerende sijn regeeringe, dede hy sijn uyterste best, om de geweldige macht van den Sultan Solyman te weder staen, die met een groote macht van geoeffent krijgsvolck, sijn grensen ten alderhooghsten bekommerde. De jonckheyt en onbedachtheyt, gaf den jongen Koninck Ludovicus de moedt, de overwinnende macht van den Turck, met een handt vol volcks, meest sonder behoorlijcke wapenen, en alle sonder moedt te verwachten. De strijdt wierdt gelevert aen een plaets, dewelcke Mohac genoemt wordt; de Christenen verlooren de overwinninge; en de Turcken behielden het Veldt. Het gantsche Velt daer dese strijdt geschiede, was t'eenemael root-geverft van het bloedt der verslagene. De schrick van dese nederlaegh, bracht desen ongeluckigen Vorst in een seer radeloosen staet, die nu hier, dan daer zich selven socht te behouden, sijn paert wilt en woest door eenige wonden, in den strijdt ontfangen, en naer geen toom willende luysteren, bracht den Koninck daer het wilde, en willende een wyde gracht over springen viel daer in boven op sijn meester, en versmoorden alzoo met desen jongen Vorst, die wel een langer leven waerdich was. Andere verschillen in de omstandigheden, gelijck wy hier achter noch misschien zullen doen zien, als wy van dit gevecht in sijn volle bewerp zullen spreecken.

3. Fercard Koninck der Schotten. Heel anders maer niet min beklaeglijck, was de doodt van Fercard Koninck van Schotlandt. Dese Vorst een seer groot beminnaer van de Jacht zijnde, bracht al sijn gevolgh tot de selve genegentheyt, ja de gemeene onderdanen maeckte meer werck van de Jacht, als sy oyt voor of na gedaen hebben. Want

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Dese Koninck eenmael ter Jacht, en van sijn volck gelijck dickmael gebeurt, versteecken zijnde, ontmoeten een grooten en woedenden Wolf. Hy liet niet aen het beest aen te tasten, het welcke geterght zijnde, den Koninck met alle hevicheyt aen-viel, en sonder zich des selfs steecken en slagen te bekreunen, den Vorst met sijn slindende tanden, aen verscheyd

dee

leelen quetste. Fercard in desen noot zijnde, blies op sijn Jacht-hooren, op welck geluydt hem wel hulp toequam, maer den Koninck albereets doodelijck gequetst vand leggen, die oock eenige weynige dagen daer naer gestorven is. By onse tijdt is den Grave Serini, mede op de Jacht door een wildt swijn af-gemaeckt.

Wy hebben hier voor gewagh van eenen Proculus, die door een klock verplettert wierdt, gemaeckt; hier brengen wy nu noch een ander by, die door een gelijck ongeval gesneuvelt is. Dit was Johan Hartogh van Anguin, die den Marquis del Guasto, soo treffelijck by Cerisoli geslagen heeft. Het was in de maent van February, dat het sneeuw tot Roche Guyon seer dick op de straten lagh, en eenige jonge Heeren, zijnde omtrent den persoon van den Dauphijn, een oeffeninge aenvingen, de eene parthy een gemaeckte sterckte bespringende, en de ander die beschermende. Soo als den Hartogh buyten de deur quam, om dit spel aen te zien, valt'er een koffer met Lywaet, dat uyt een veynster afgelaten wiert, door het breecken of los-gaen van het touw, den Hartogh op het hooft, en quetste hen soodanigh, dat hy wel haest daer aen een lijck was. 4. Johannes Hartogh van Anguin.

Hier voor is gehandelt van een ongeval op de Jacht gevallen, ziet hier een ander, soo Koninckklijck als het voorgaende. De Koninck Willem de tweede van Engelandt, op de Jacht zijnde, en een hart bedremt hebbende, soo geschiede het dat een schicht, door een van sijn Grooten op het beest geschooten, van de rugge van het gedierte af-schampte, en den Koninck quam te treffen, die daer door gedood wierdt. Vervullende alzoo de voorspellingh, die hem van sijn dood gedaen was. 5. Willem de twede Koninck van Engelandt.

Siet hier een ongeval van een ander slagh. In het 1350. Jaer is de Abt met al de kloofter Monnicken, van het klooster tot Isnen op een tijd gestorven. Men meent dat'er eenigh venijnigh gedierte, een padde of diergelijcken in de pot met spijse gevallen zy, daer al de broeders aen gestorven zijn. 6. Geheel klooster vergeven.

Henricus bygenaemt de Jerusalems Vaerder, zoon van Johannes Heer, nu Hartogen van Mekelenburgh, was mede in het Heyr van den Koninck Lodowijck, bygenaemt de Heylige, in het oosten tegen de Saracijnen. Hy eyndelijck begeerigh weder naer Jerusalem te keeren, wierdt onderwegen van de Ciliciers gevangen, en naer Damascus gesonden, en van daer naer Cairo geschickt, alwaer hy tot aen den derden Soudaen in de banden gehouden wierdt. Wanneer dese tot dien Staet en Waerdigheydt gekomen was, wierdt hy door den selven ontboden, dewelcke hem aensiende vraeghde, of hy ter eeren van sijn Christus wilde vry zijn? Waer op 7. Geval van Vorst Hendrick van Mekelenburgh.

Hendricus antwoorde: *Heer het is in uwe hand, met uwen ſlaef te doen wat u behaeght; maer wie ſal my geven, weder tot de mijne te keeren? Mijn Huys-vrouw en kinderen hebben my al over lange als dood betreurt; en wie weet of ſy oock by leven zijn? Alles is wel ſeyde de* Soudaen daer op, *ick hebbe uyt Pelgrimmen van uw volck verſtaen, dat ſy alle noch in levenden lijve zijn, en datſe verſmelten uyt verlangen naer u. En op dat gy weet dat ick kenniſſe van uwe ſtaet hebbe; gedenckt u wel, als gy onder uwen Vader in Lijflandt den Oorlogh volghde, dat'er een Ingenieur in u Leger was, die u Vader tegens de vyand ſeer grooten dienſt dede, en de vyanden menichmael ſoo veel af-breucks toebracht. Die man ben ick, die daer nae onder de Tartaren grootelijcks gevordert ben; en nu gelijck gy ſiet, tot deſe Waerdigheyt by dit volck gekomen ben. Ick ſtelle u op uwe vrye voeten, en ſal u teergelt geven, om weder naer de uwe te keeren, ter liefde van onſe ſpitſbroederſchap.* De goede Hendricus ten hooghſten verbaeſt ſtaende, wiſt niet wat woorden van danck-ſegginge genoegh voort te brengen. Hy dan van den Soudaen verloſt zijnde, en veel gelts gekregen hebbende, vertreckt te ſcheep van Ptolemais; maer wort weder op de Zee gevangen, en als een wechgevluchte ſlaef den Soudaen op nieuw toegebracht, die hem weder verloſt en naer Cyprus ſent, alwaer men wil dat hy ſijn Moeye, met den Koninck getrouwt gevonden ſou hebben, dewelcke hem wel verſorght, en verquickt naer Marſilie aen haer Suſter, met den Vorſt aldaer getrouwt, geſonden heeft. By den welcken eenigen tijdt vertoeft hebbende, hy eyndelijck na ſijn Vaderlandt gereyſt is.

Wonderlijke verloſſinge.

Hy vand ſijn Soon Hendrick beſich, met het belegeren van een Burgh, hy maeckte ſich by hem bekent; maer deſe konde ten eerſten niet gelooven, dat deſe ſijn Vader waer, dewijl ſy tot tweemalen toe, door bedriegers bedrogen waren geweeſt, die oock beyde daer over geſtraft waren, zijnde de eene verdroncken, en de andere verbrandt. Eyndelijck moeſten al de waer-teeckenen die de oude Vorſt by-bracht, geloof geven, en als toen moeſtmen zien moeder en kinderen in liefde-tranen uyt-barſten, hem om den hals hangende, nauwelijcks hun eygene oogen gelooven, en alzoo een vreugde beleven, die met geen penne uyt te drucken is. Hy heeft met ſijn lieve panden noch eenigen tijdt geleeft, en eyndelijck geſtorven zijnde, is in het klooſter Dobran begraven. Diergelijcke lot van vangen en gunſtigh verloſſen, is den Keyſer Fredericus in de ſelve geweſten, oock gebeurt; daer wy elders van geſprooocken hebben.

Koninck Ingo verſtikt met ſijn Heyr in het ys.

Maer geheel anders was dat van den Koninck Ingo van Noorwegen; dewelcke van ſijn vyanden met Oorlogh aengetaſt, een Leger tegens de ſelve te Velde bracht. Hy met ſijn Oorloghs troepen op het ys ſtaende,

(ge-

(gelijck in die gewesten, in de winter oock op het ys geoorloght en gestreden wordt, niet anders als op het vaste landt.) Soo is eyndelijck het ys, als toen sulck een swaer gewicht niet konnende verdragen, met volck met al gesoncken, alwaer de Koninck met de blom van de Noortsche manschap gesneuvelt is, wordende door dit verlies, Noorwegen soodanigh van doorluchtige Mannen berooft, en ontbloot, dat'er nauwelijcks yemandt meer van de Koninckklijcke Stamme gevonden konde worden.

Wy hebben even van zeltzame verlossinge gehandelt; hier zullen wy yets strijdichs by-brengen. Muleasses, of eerder Muley-assen, van Hariaden Barbarossa uyt sijn Rijck van Thunis verdreven zijnde, wierdt door hulp en bystant van Keyser Carel de V., (Hariaden overwonnen zijnde) daer weder in-gestelt. Maer dit geluck is hem een begin van meerder ongeval geweest; want nauwelijcks waren acht Jaren van sijn nieuwe Heerschappy verloopen, wanneer hy by den Keyser in Italie zijnde, om met den selven over eenige van hun saken te handelen, sijn Soon Amida sijn Koninckrijck ingenomen heeft, voegende by dese trouwloosheyt, een groote wreetheyt tegen sijns Vaders getrouwste dienaren, en dese goddeloose onsuyverheyt, dat hy dessels by-wijven beslapen heeft. Muly-assen dan ontfanght weder bystandt van den Keyser, en licht oock uyt dessels last, meerder hulp uyt Goleta, maer hy te roeckeloosslijck den strijdt wagende, wordt geslagen, en al vluchtende met sijn twee Soonen, door den reuck van hunne kostelijcke salven, daerse naer de wijse der Barbaren mede besmeert waren, bekent, en in handen van Amida gestelt, die hen alleen terstondt met gloeyende ysers de oogen heeft doen uyt-steecken; en in de gevangenis werpen. Maer een korten tijdt daer na, wordt Amida oock uyt het Rijck verdreven, en sijns Vaders broeder Abdamelech daer in geset, die Muly-assen uyt de gevangenis verlost heeft. Dese ellendige Vorst dan, begeeft sich naer den Keyser, van den welcken hy sijn leven langh onderhouden is geworden: Maer dese Vorst hoe ellendigh oock en beklaeglijck, schijnt dese wreetheden wel verdient te hebben, dewijl hy de selve voorheen tegens sijne broeders geoeffent had; sijn gesicht scheen hem oock soo waerdigh niet te zijn als sijne ooren, dewijl hy gewoon was, om des te meerder vermaeck uyt de Musijck, en Zangh-konst te scheppen, sijn oogen met een doeck, tot voorspellingh van sijn aenstaende blintheydt, te bedecken.

9. Ongevallen van Muly-assen.

Gerechte vergeldinge.

Wanneer de Cardinael Wolsey (als hier voor geseght is) gestorven was, heeft Thomas Cromwel, niet langh daer na, de gunst van den Koninck Hendrick den achtsten verkregen, in sulcker voegen, dat alles door hem

Thomas Cromwel

moeſt gedaen, en te wege gebracht worden, gelijck hy oock tot Grave van Eſſex, en Cancellier van Engelandt verkooren wiert. Deſe was een hevich vyandt in der daet, van den Roomſchen Godts-dienſt, en Roomsgeſinde, waer uyt hem grooten haet, voornamentlijck by de Biſſchoppen, verweckt is geworden.

Omtrent dees tijdt verſtiet den Koninck Hendrick ſijn vijfde Vrouw, Anna van Cleef. Als'er nu van deſe ſaeck onder eenige Grooten, op ſeeckeren tijdt geſproocken wierdt, had Cromwel geſeght: Dat hy wenſchte, dat ſijn ponjaert den genen in het hart ſtack, die den Koninck tot die Echt-ſcheydinge geraden hadden. Deſe woorden zijn van ſijn vyanden den Koninck aengebracht, met ſoodanige by-hangſelen, als de nijt gewoon is gemeenlijck by te hangen; dewelcke de Koninck ſeer euvel op-genomen heeft, oordeelende dat hy ſelfs hem daer mede als den dood dreyghde, of toewenſchte. Hy dan doet Cromwel in den Touwer werpen, daer hy twee maenden gevangen bleef, tot dat hem ſijn vonnis opgemaeckt, en hem het hooft af-geſlagen is geworden. Dit hebben wy elders verhandelt, en de af-komſt van deſen man daer by-gevoeght.

Doodelijcke woorden.

10. Zachora.

Een Edelman van het Koninckrijck Bohemen, die de Geſchicht-boecken Zachora noemen, is een treffelijck voorbeelt van gerechtigheyt, in die Vorſt geweeſt. Dewelcke hem ſoo rechtmatighlijck de ſtraffe heeft doen lijden, van het geene hy andere, in de ſelve mate had aengedaen.

Geen wet rechtvaerdiger op aerden; als die doet,
Dat met de ſelve ſtraf, een ſchelm ſijn boosheyt boet.

Deſen Edel-man door een Prieſter ſijn onderdaen, over eenige miſdaden beſtraft zijnde, dede hem, door en met een nieuwe ſlagh van wreetheyt, de oogen uyt-ſteecken, om zich op deſe wijſe over hem te wreecken. De Prieſter aldus geblint zijnde, gingh by den Keyſer Carel de IV, werpt zich voor ſijn voeten neder, om die Majeſteyt tot medelijden te bewegen, en doet ſoo veel door ſijn klachten en droefheden, dat hy middelen verkreegh, om ſijn belediger voor het hooge recht te doen verſchijnen. Zachora ontſiet zich echter niet te komen, maer bekent ſijn miſdaet, en biedt daer voor vergoedinge aen, en bidt ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt, genadelijck met hem te handelen, en hem ſulck een boete of vergoedinge op te leggen, als hy goet zou vinden, mits dat hy hem aen het lijf verſchoonen wilde: Maer de Keyſer een ſeer rechtvaerdigh Vorſt zijnde, wetende dat'er in de Heylige Schrift, omtrent de Wet der vergeldinge ſtaet:

Oogh

Oogh om oogh , tandt om tandt. Veroordeelde hem tot ſtraf, van gelijcke vergeldinge, nademael dat al ſijn boeten en breucken, geenſints het geſicht aen den blinden Prieſter konde weder geven. De Edelman Zachora ſocht op alderhande middelen de ſtraffe te ontgaen, leggende ſijn gantſche miſdaet op ſijn haeſtigheyt en drift; maer alles was te vergeefs, het vonnis was gevelt, en moeſt ſijn voortgangh hebben, en Zachora vand zich binnen weynigh uuren, ſoo blint als ſijn Prieſter.

Wy zullen ſluyten met een treurigh voorval, of twee van onſe tijdt. In het 1651. Jaer des Heeren, op den twintighſte van Herfſt-maent, is tot Embden achter de Vleeſch hal een Schip, zijnde een kruyſ-zeyl afgeloopen, dat aldaer op de Timmer-werf ſtondt, en om dat ſulcks aldaer ſoo veel niet voorvalt, als tot Amſterdam en elders; was daer een groote toeloop van menſchen, en veele ſoo oude als jonge lieden, begaven zich uyt nieuſgierigheyt daer binnen. Het geſeyde Schip noch op de ſtapels ſtaende, gaf al een quaet voor-teecken van zich, dewijl het zich alleſints als ſcheef vertoonde. Wanneer het nu af-liep, en geen drie ſchreden van de wal in het water quam, ſloegh het om en keerde den kiel, die onder was naer boven; ſoo dat al de menſchen die daer binnen waren, in het hol om te ſmoren beſlooten bleven. De verbaeſtheyt en onſteltenis van de aenſchouwers, was daer over ſeer groot, men kapte terſtondt met bijlen, den bodem van het Schip op, en trock noch veele behouden daer uyt; van de welcke ſommige zich aen ſpijckers, en eynden houts hadden vaſt gehouden: Evenwel heeftmen noch omtrent de 300. verdronckene perſoonen daer in gevonden, dewelcke op de wal nevens malkanderen geleght zijn, van waer elck van ſijn ouders en vrienden, met groote ſmart en droefheyt te huys gehaelt is. Waerlijck de rouw en de wee-klagen waren ſeer groot, dewijl weynigh geſlachten in die Stadt gevonden wierden, dewelcke geen deel aen dit jammerlijck verlies hadden. Men heeft met het begraven van deſe dooden, geheele drie dagen van ſmorgens ten acht, tot ſavonts ten ſes uren doorgebracht, ſoo datmen op dien tijdt, ſonder ontmoeting van lijcken, de ſtraten niet gebruycken konde. 11. Embder ongeval.

Een verſchrickelijck ongeval quam in het 1669. Jaer des Heeren, op den 16. van July de Stadt Saltzburgh over: Wanneer de hooge Bergh, ſtaende aen de St. Nicolaes poort, van het vinden huys af, over 15. huyſen aen malkanderen neder ſtorte, makende de geheele Stad tot een puynhoop. De ſelve Bergh ſtondt eerſt als te waggelen, naer de ſelve huyſen toe, zijnde als door een aertbevinge geſchut: Dit jammer geſchiede ten twee uren in de nacht, zijnde de val en de ſlagh verſchrickelijck om te hooren. By de 500 12. Berghval tot Haltzburgh.

menschen zijn daer door verplettert geworden ; beneffens twee Kercken met het Seminarium , daer van de eene geheel van Marmer-steen was. En of sulcx noch niet genoegh waer geweest , wanneer veel lieden toe-liepen , om te sien of'er noch yemandt onder de steenen te helpen of te redderen was , valt'er andermael een stuck van de rots , dat meer als 2000. centenaer swaer mocht zijn , en verplettert noch wel 30. persoonen. Van de Huysen of de Kercken is niets geheel gebleven , selfs sou men niet seggen dat'er oyt kercken gestaen hadden, zijnde van de mueren of het hout-werck, niet een handt-breet hooghte te sien , dewijl alles met puyn overdeckt lagh; gelijker oock geheele stucken rotsen , gelijck heele huysen daer over heen leggen. De verbroockene Klip of Rots , geeft als noch een verschrickelijck aensien , staende als ofze wederom geheel ter neder wilde vallen , dewijl het gevallen gedeelte niet van boven af gestort , maer als uyt het midden des Berghs wech genomen is , blyvende alzoo het opperste als een dack over een gantsche straet hangen, soo dat'er noch meerder onheyl te vreesen staet. Voor eenige jaren is'er noch een huys van dese Klip verbrijsselt, dat naderhandt weer opgetimmert is, en wel voor een waerschouwing had mogen dienen. Men hoorde onder het verval , noch wel 100. persoonen hier en daer in kelders , noch jammeren en schreyen om hulp , maer daer was geen middel om hen te helpen , dewijl de steenen te schrickelijck groot zijn ; eenige zijn daer evenwel uyt-gehaelt , die seer deerlijck om aen te schouwen waren. 22. Monnicken zijn met hun kloosters verplettert, een gedeelte van des Stads muur , is oock om ver en in de stroom Saltza geworpen. Wy hebben in onse Eeuw al meer van diergelijcke voorvallen beleeft; maer die hebben wy meest elders verhandelt.

13. Voorval van Eugenia.

Wy vinden ons genootsaeckt een sprongh te rugge te doen , om niet voor by te gaen , dat wy gaerne souden voort-brengen. Onder de heerschappy van den wreeden Soon van Marcus Aurelius, Commodus, wierden de Christenen soodanigh vervolght , dat sy nergens geen blijvende plaets vonden. Onder andere door luchtige persoonen , die de woedende raserny van dese beulen sochten te ontgaen , was oock Eugenia een seer deuchtsame Jonck-vrouw , wiens Vader Stads-vooght van Alexanderyen , voor den Keyser was. Dese Jonck-vrouw begaf sich naer Heliopolis , alwaer sy, zijnde in mans kleederen gekleet , in een Monnicken klooster haer leven ging door brengen. De uytsteeckende deughtsaemheyt van haer leven , kan niet uytgedruckt worden , het zy genoegh geseght , dat sy sich in dese eensaemheyt , met sulck een zedicheyt en verstandt droegh, dat sy ten laetsten me gemeene toestemminge, tot Abt en opperste der Religieusen gemaeckt wiert

Mae

Maer de ſelve deught, die geduerende haer klooſter-leven, in haer gebloncken had, deed haer oock dit ampt verwerpen, willende liever Godt gehoorſamen, als over de menſchen gebieden. Eyndelijck de genegentheydt van het geheele Capittel, en de nootwendigheyt drongh haer, na een langh weygeren, deſen laſt te aenvaerden, gelovende niemant anders, of ſy was een mans perſoon geboren. Maer ſoo haeſt was ſy tot deſen trap van waerdigheyt niet geklommen, of de nijt begoſt haer levendigh aen te taſten, en ſulcke quaetaerdige menſchen wierden gevonden, die om haer uyt haer achtinge en waerdigheyt te helpen, haer van overſpel beſchuldigden, en by het Gerecht aen te klagen, als had ſy een dochter geſchonden. Dit wierdt ſoo hardt aengedreven by onrechtvaerdige Rechters, dat ſy eyndelijck ter dood veroordeelt wierdt, dewelcke ſy gewilligh heeft uytgeſtaen, niet dervende ontdecken wie ſy was, hoewel ſulcx naer haer dood wel bevonden wiert.

Niceph. Lib. 7. Cap. 5.

Een ſtrijdigh voorbeelt hebben wy in een andere verkleede Jonckvrouw uyt Thracia. Deſe wierdt ſeer verlieft op een ſchoone Turckſche Vrouw, 14. Thraciſe Vrouw.
die ſy in de Badt-ſtove had geſien. De geweldige drift tegens de nature, drongh haer ſoo geweldigh, dat ſy een ongehoorde ſaeck begint. Sy verkleet ſich als een man, om onder deſen ſchijn haer beminde te bekooren. Sy leerde danſſen en andere aerdigheden, om haer Meeſterſche te behagen. In deſe gedaente en met deſe verlockinge, verkeert ſy by deſe ſchoone, en verſoeckt haer eyndelijck ten Huwelijck, het welcke in aenmerckinge van haer parade, en prael van groote rijckdommen, en een koſtelijcke Bruydts gave, haer toe-geſtaen wierdt. Sy trouwt dan deſe arme bedrogene dochter, wiens ouders van geringe ſtaet en vermogen zijnde, niets lievers ſagen, en een groot geluck in deſen ſchoonen Bruydegom, meenden aengetroffen te hebben. Maer wanneer de nacht gekomen was, wiert haer bedrogh wel haeſt ontdeckt, en ſpatte haer dwaeſheydt ſoo verre uyt als mooglijck was. De jonge dochter begoſt te ſchreeuwen, daer de ouders op toe-liepen, dewelcke met hulp van de na-gebueren, deſe verfoeyelijcke oude minnaereſſe, van het bedde ruckte, en in de gevangenis dede brengen. Sy deden over dit ſnoot beſtaen, hun beklagh voor de Rechters van Conſtantinopolen, die de ſaecke aen het oordeel van den Keyſer en ſijn Divan gedroegen. Hy was als toen in den Oorlogh tegens Perſie, waer over hy het oordeel den Aga van de Janitzaren, toen tot Conſtantinopolen zijnde, aen beval; dewelcke deſe oude bedriegereſſe, eerſt

wel

wel ter degen gingh over den heeckel halen, haer vertoonende de ſchrickelijckheyt van haer miſdaet, en de uyt-ſteeckende dwaeſheyt van haer onnatuerlijcke liefde, en voorts de oude minnaereſſe met ſteenen om haeren hals, in den Helleſpont dede werpen, en verdrencken.

Buſbeeck.

15. Suabiſe vrouwen

Eerſamer was de verkleedinge der Hoogduytſche Vrouwen, dewelcke den Keyſer Coenradus van Suaben volghden, om het Heylige Landt te helpen veroveren, zijnde alle gekleet en gewapent als de beſte ſoldaten. Sy volghde het Heyr met ſulck een Edelmoedigheydt, en dat onder het geſagh van een Pieddor, een dappere en edelmoedige Vrouwe, gevende de Saracijnen ſoo veel wercks, als de kloeckſte mannen zouden konnen doen. Men heeft in onſe tijden verſcheyde van diergelijcke Voorbeelden geſien. Hier konnen wy oock de Perſiſche Vrouwen niet voor by gaen: In den ſtrijdt tegens Campſon Koninck der Mamalucken, die in het Jaer 1561. na de overwinninge meeſt dood of gequetſt wierden gevonden. Noch de Vrouwen van St. Rignier, een Stad in Picardyen. Noch die van Chartres, die ſoo dapperlijck haer Stad hielpen voorſtaen. Noch onſe Haerlemſche Kennau met haer bende. Noch oock die trouwe Geſellinne van Mets, die haer man Alexander, die in Hongaryen gevangen, en naer Conſtantinopolen vervoert was, in mans kleederen ſelve uyt ſijn ſlaverny gingh verloſſen.

SPICILEGIUM
of
BY-SPEL
van
VORSTELYCKE TREUR-GEVALLEN,

Verhandelende in een goet aental van Deftige Geschiedenissen, soo van dese als voorige Tijden, de ware gestaltenissen van Wereltlijcke Heerschappyen en Staten, op en ondergangh der Grooten.

Mitsgaders

Verstreckende een supplement en vervullinge van alle de Treur-Toneelen, der dingen, dewelcke, volgens der selver stellingen, voor by gegaen zijn.

Door

L. V. BOSCH.

Doorgaens met schoone Konst-platen voorsien.

II. DEEL.

TE DORDRECHT,

Gedruckt by *Symon Onder de Linde*, Boeckverkoper, woonende aen de Visch-marct, in de Groote Gekroonde Druckerye. 1683.

R E G I S T E R

Der Historien van 't tweede Deel.

32. Historie.

Tweede Boeck.

HISTORIEN onfes Tijts.

SPICI-

SPICILEGIUM OF By-ſpel van Vorſtelijcke TREUR-GEVALLEN,

Verhandelende in een goet aen-tal van deftige Geſchiedeniſſen, de ware Geſtalteniſſen van Wereltlijcke Heerſchappyen en Staten.

Midtſgaders:

Verſtreckende een Vervullinge van alle de Treur-Toneelen der dingen, die volgens der ſelver ſtellinge voor by gegaen zijn.

Eerſte Boeck.

De Eerſte HISTORIE.

Huyslijcke Ongevallen van den Koninck Herodes.

Inhoudt.

1. Herodes Viervorſt. 2. Phaſael brenght ſich ſelven om. 3. Herodes Koninck der Joden. 4. Sijn Dapperheden. 5. Belegert Jeruſalem. 6. Wint de Stad. 7. Herodes en Auguſtus geluckigh in ſchijn, ongeluckigh in der daet. 8. Herodes wreet tegens de ſijne. 9. Trotſheyt van Mariamne. 10. Herodes Kinder moort. 11. Sijn wanhopige ſtaet en ſieckte. 12. Doodt van Herodes. 13. Naſaten van Herodes.

OM van deſe Koninckliјcke rampen een aenvangh te maecken, zullen wy met dien Grooten Herodes beginnen, die ſoo geluckigen op-gangh, als tyrannigen en treurigen ondergangh heeft gehad; en de onheylen die hy ſoo veel andere had toegebracht, meeſt door ſich ſelven, in ſijn eygen huys geproeft heeft: Toonende alleſints krachtige bewijſen, van het Goddelijck Gericht,

richt, en stervende onbemiddels, door die handt, tegens de welcke hy de sijne soo moetwilllighlijck op-geheven had. En nergens toont sich de Goddelijcke wraeck krachtiger, als omtrent de dwingelanden, om te toonen, dat dese hooge bestellinge van sijnent wegen, over de menschen een hooger macht hebben, die zy reden van hun doen verschuldicht zijn. Echter is yemandt dapper en moedigh geweest, om sijn dreygend ongeval te boven te komen, soo was het Herodes.

Als Anthonius naer Asia trock, zijn de Gesantschappen van al de Volckeren daer omtrent, hem in Bithynia tegen gekomen; onder de welcke oock de voornaemste der Joden waren, dewelcke Phasael en Herodes by hem aen-klaeghden, als dat in schijn alleen, Hyrcanus over de Joden heerschte, maer de gantsche heerschappy en macht, by dese twee gebroeders was, die oock noch onlanghs Antigonus, den Soon van Aristobulus uyt Judæa verdreven hadden. Maer Herodes wist Anthonius soodanigh met gelt te bekooren, en het werck alzoo by hem te besteecken, dat hy sijn beschuldigers den wegh af-sneet; en zijnde met verwantschap aen Hyrcanus verknocht, als die sijn Nichte ten Huwelijck hadde, noch daer en
1. Herodes Viervorst boven de waerdigheyt van het Vier-Vorstendom verkreegh. De Joden by Tyrus, hun beschuldigingen tegens hem vernieuwende, hebben niet als de dood en banden, door de gramschap van Anthonius opgedaen. In het volgende Jaer, Anthonius in de minne van Cleopatra versoopen, latende de sorge van den Oorlogh varen, en sijn wellusten den vollen toom gevende, heeft Antigonus Pacorus, den Soon van Ovodes Koninck der Parthen, en den Oversten Barzapharnes in Syria getrocken, die soo met gewelt als bedrogh, den Vorst Hyrcanus, en Phasael Herodes broeder, onder sijn gesagh gestelt, en Herodes selve belaeght heeft; maer die al de lagen door een volstandigh gemoedt, tegen alle driften van het geluck te boven gekomen is. Antigonus kreegh Jerusalem onder sijn gesagh, na dat die Stad ellendiglijck van de Parthen geplondert was, en heeft Hyrcanus de ooren af-gesneden, op dat hy door sijn verminckt lichaem, onbequaem tot het Priesterschap sou zijn.

2. Phasael brengh sich selven om. Maer Phasael uyt misnoedigheyt sijn hooft tegens de steenen, in sijn gevangenis slaende, heeft sich selven het leven benomen, om sijn vyandt geen vorder gesagh en macht over hem te laten. Hier zien wy dan te gelijck, den aenvangh van geluck en ongeluck in desen Vorst. Herodes vorders, en van Malchus Koninck der Arabiers versmaet, en in Egypten Antonius te vergeefs gevolght zijnde, kreegh weder dat geluck, dat Anthonius weder vrientschap met Augustus gemaeckt hebbende, Cæsar Anthonius

nius toe-ſtondt, dat Herodes Koninck der Joden gemaeckt, en Antigonus om dat hy zich by de Parthen, vyanden van het Roomſche Rijck gevoeght had, vyand verklaert wiert.

3. Herodes Koninck der Joden

Maer om dat het Joodſche Rijck, aldus aen Herodes een Jdumeer zijnde, gegeven wierdt, zijn Judæa, Galilæa, en Samaria wederſpannigh geworden. Herodes dan begeeft ſich naer Anthonius, daer Samoſata bevocht, en hem in het veroveren van die Stad, behulpſaem geweeſt zijnde, verkrijght Soſia met twee Legioenen tot ſijn onderſtant, om voornamentlijck Jeruſalem daer mede te temmen. Ten eerſten heeft hy de nederlagen, die Antigonus in ſijn af-weſen hem had aengedaen, dodende ſijn broeder Joſephus met ſes benden volck, dapperlijck gewroocken; maer heeft daer door de gemoederen der Galileers ſoodanigh tegens ſich verbittert, dat de ſelve al ſijnen aenhangh in het Meyr Geneſareth, verſmoort hebben. Hier op heeft Herodes en de Galileers met Pappus, die ſijn broeder gedood hadde, geſlagen, en voorts ſijn Leger voor den Tempel te Jeruſalem afgeruckt hebbende, treckt elf Legioenen en voorts ruyters, behalven de hulp-benden der Syriers by een, en beſluyt de geheele Stad met macht. Als nu de Joden hun veſten dapper beſchermden, roemende ſeer op den Tempel des Heeren, die hen in het gevaer niet verlaten zou, heeft Saneas het volck geraden, dat het Herodes aen-nemen zou; ſeggende dat ſy om hunne ſonden, ſijn Heerſchappy niet konde ontgaen: Maer hoewel hy een man van groot geſagh, en van een byſondere wijſheyt was, konde hy evenwel niets te wege brengen. Eyndelijck het buytenſte van den Tempel, en de neder Stadt ingenomen zijnde, hebben ſich de Joden na de boven Stadt, en het binnenſte van den Tempel begeven, konnende noch door toe-geſondene Offer-beeſten, noch door den honger die hen drongh, bewogen worden, een vreemdelingh tot hun Koninck aen te nemen, hoewel hy de Joodſche Godts-dienſt aengenomen hadde, en noch onlanghs met het Huwelijck van Mariamne, de dochter van Antigonus vereert was. Herodes dan Jeruſalem met alle gewelt aentaſtende, heeft de Stadt, ſelfs op een Vaſtendagh verovert, en alles met roven en moorden vervult, daer het krijgs-volck uyt-gelaten, noch ouderdom, noch geſlacht, noch waerdigheyt geſpaert heeft; ſoo dat Herodes door het aenſchouwen van ſulck woeden, ſelfs in het gemoet verſacht, Hoſia vraeghde, of hy hem een Woeſtijne tot ſijn heerſchappy wilde laten?, en het was noch geen eynde geweeſt, ten ware Herodes ſelve het gewelt had afgekonſt. Alzoo heeft hy geheel het Joodſche Rijck verkregen, de eerſte die van een vreemde en ſlechte af-komſt, dien top van eeren aldaer behaelt had.

4. Sijn dapperheden.

5. Belegert Jeruſalem.

6. Wint de Stadt.

7. Herodes en Augustus geluckig in schijn, ongeluckig in der daet.

Maer aldus was hy noch sijn ongevallen niet te boven; de groote Augustus en hy tijdt-genoten zijnde, waren beyde in uytwendigen schijn geluckige Vorsten, maer binnens huys, en in hun huys-gesin de ongeluckigste ter werelt; schijnende beyde sulck een lot niet onwaerdig, om dat sy soo menighmael de heylige banden van hun Huwelijck gebroocken hadden: Want Herodes heeft negen Vrouwen gehad, en Augustus heeft'er drie verstooten, en Livia selfs van haer voorige man swanger zijnde, in de plaets genomen. Herodes was vorders, door sijn menichte kinderen ongeluckiger als geluckigh, twee die hy by Mariamne gewonnen had, Alexander en Aristobulus, beyde de Koninckliјcke op-voedinge, tot de welcke sy geboren waren, niet onwaerdigh, dewijl hy de lasteringen van sijn Suster Salonre, en sijn oudste Soon Antipater te veel geloof gaf; heeft hy uyt een yerouderde wrock doen sterven, by de welcke hy daer na Antipater selve, schoon tot sijn op-volger geschickt, als een Soen-offer (hebbende nu des selfs quaetaerdicheyt, en valsheyt ondervonden) gevoeght heeft.

8. Herodes wreet tegen de sijne.

Op dese wijse heeft oock sijn Schoon-vader Hyrcanus, Alexandra sijn Schoon-moeder, en noch drie andere sonen gehandelt, toonende een wreet Koninck, en noch wreeder Vader en Schoon-soon. Waerom oock Augustus van hem seyde, dat hy liever Augustus swijn, als soon wilde zijn, om dat hy een wreet man en bedt-genoot was: Wanneer hy sijn schoone Mariamne (uyt vermoeden als socht sy sijn leven te belagen) als mede haer Moeder, om het leven dede brengen. Seeckerlijck de trotsheyt van dese

9. Trotsheyt van Mariamne.

Koningin was vry groot, indien niet onverdraeglijck: Want als hy (om van veel andere voorvallen te swijgen) op een tijdt sich by daegh wat te rust leggende, haer by hem versocht te komen, wilde sy alleen sulcx niet doen, maer heeft hem daer en boven, met schelt-woorden aengetast, verwijtende hem sijn geringe af komst, en het om-brengen van de haren, het welcke hem (behalven het aenstoocken van sijn suster Salome) soodanigh verbittert heeft, dat hy haer door den Raed ter dood dede verwijsen, zijnde genoegsaem haer aenklager, en rechter te gelijck. Waerlijck Augustus droegh zich gematighder, die zich omtrent sijn lichte dochter en nichte, met een ballinghschap liet vergenoegen, sonder soo seer op sijn eygen bloedt te woeden.

10. Herodes kinder-moort.

Maer terwijl hy aldus sijn handen in sijn eygene ingewanden sloegh, betaelt hy het minste van sijn bloedt-schult, van wegen het bloedt-vergieten der onnosele Betlehemiten, die op de toekomste van het Licht des werelts, de wreetheyt van desen benevelden geest der duysternisse, moesten dragen, terwijl die Hemelsche Koninck sijn handen ontvluchtende, den Nijl tot sijn schuyl-plaets genoot.

Maer

fol 4 : 2 deel,

Maer niet lange daer na, in het selve loopende Jaer, wordt hem sijn schuldige ziel oock afge-eyscht: Want hy is soodanigh door een lange en vuyle sieckte aengetast, dat hem het lichaem geheel van binnen en buyten verrotte, soo dat hem het gewormte en luysen, genoeghsaem levende verteerden, het welcke hem menichmael soo onverduldigh maeckte, dat hy de handen aen zich selven zou hebben gelegt, ten ware hem sulcx door de sijne verhindert ware geweest. Echter sou sijn dood de Joden doodelijck zijn geweest, (die hy in de schouw-plaetse by een vergadert, en om- 12.
gebracht wilde hebben, op dat sijn dood bejammert mocht zijn) indien Doot van
sijn nakomelingen niet soo wel bedacht, als hy woedende waren geweest. Herodes.

Eyndelijck is hy in het midden van ondraeghlijcke pijnen en woedentheden, tseventigh Jaren oud zijnde, in het 34. Jaer van sijn Heerschappy storven.

In sijn plaets is Archelaus als Vier-vorst gekomen, hebbende het ge- 13.
biedt over Judæa, Idumæa, en Samaria, want Herodes Antipas, des Nasaten
selfs broeder, besat Galilæa en Peræa, zijnde beyde uyt Marthace, een van He-
Samaritaensche Vrouwe geboren: Voorts was Philippus Vier-vorst van rodes.
Batanæa en Trachonitis, en noch een Herodes, die uyt Cleopatra, een Jerusalemitische (geteelt was.

Archelaus wierdt terstondt met beroerte van sijn volck aengetast, het welcke Archelaus) een Heyr op den hals gesonden, drie duysent der selver gedoodt, en de rest op de vlucht gedreven heeft. Eyndelijck is oock dese, om sijn wreede Heerschappy aengeklaeght, en naer Vienna in Vranckrijck als ballingh versonden, in het elfde Jaer na Christus geboorte.

Herodes Antipas is die geene geweest, die Johannes den Dooper, om dat hy hem over het Huwelijck, met sijn broeders Vrouw bestrafte, op het versoeck van sijn wel-dansende dochter Herodias, heeft doen onthoofden: Na het welcke hy die ongeluckige Velt-tocht, tegens Aretas den Koninck van Arabien, die sijn gantsche Heyr het leven koste, heeft gedaen; welck ongeval op de onschuldige dood, van desen heyligen man gelegt is geworden, staende dese sijn machteloose heerschappy; heeft oock de Salighmaecker des werelts geleden. Maer als daer na Agrippa, de Soon van Aristobulus, onder den Keyser Tiberius een gevangen geweest zijnde, door des selfs op-volger Caius Caligula, niet alleen verlost, maer oock tot Vier-vorst over de Landen van Philippus en Lysanias, die gestorven waren, gestelt wierdt; zijnde vorders van hem, met sulck een sware goude keeten, als sijn ysere geweest was, begiftight; wierdt Herodes Antipas, door sijn afgunstige Vrouwe opgemaeckt, om na Caius te

reysen, en mede de Koninckliјcke Waerdigheyt van hem te versoecken; maer hy, door de beschuldiginge van Agrippa voorgekomen, wiert in de plaets van Koninck een ballingh, en in ellende naer Lions, en van daer na Spangien versonden; dragende alzoo in dit verdriet, de straf van het onnosel vergoten bloedt, van den grooten voorlooper des Heeren. Hoe vorders oock Agrippa, sich op het dwase toe-juychen des volcks verhoovaerdigende, door Godts handt (na soo veel Apostel-moorden) geslagen, en van de wormen gegeten is, hebben wy by de Joodsche Geschicht-schrijver Josephus, en in de Heylige bladeren te lezen.

De Tweede HISTORIE.

Jovinianus Roomsch Keyser.

Inhoudt.

1. Jovinianus vreesachtigh. 2. Wordt in sijn bedde verstickt.

Ovinianus was de op-volger van den af-valligen Julianus, en dese was het die de dwinglandy, der vooriger dwingelanden weder op de been bracht. Sijn goddeloosheden bekrachtighte hy, door de menichte der krijgs-luyden, en bevestighde sijn Wetten, door het gewelt der wapenen. Ondertusschen was'er geen scheyding tusschen hem en de vreese, volgens het Vers:

1. Jovinianus vreesachtigh,

Qui terret plus ipse timet, sors ista tyrannis convenit.

Die andere schricken doet, kan selfs geen vrees verbannen.
Dit is het ware lot der woedende tyrannen.

Noyt, zedert dat hy zich op den hooghsten top, van de menschelijcke hoogheydt gezien heeft, was sijn gemoedt vry van vermoeden: Maer al dat vermoeden, dat ontelbare getal van lijf-wachters, die gedurige sorge van sijne dienaren, die sy droegen om hem van ongeval te bevryden, waren niet als onnutte betrachtingen, welckers kracht en uyt-werckinge, niet als ydelheydt was: Want dese groote Vorst wierdt, soo als hy in een plaets

Danaste

Danaste genoemt, op de grensen van Bithynia en Galaten zich bevandt, door sijn dienaren in sijn bedde verstickt gevonden. Door wat toeval sulcx by-gekomen zy, is onbekent, 't zy door een finckinge of anderzints, altoos men heeft noyt eenige werck-meesters van sulcx konnen uyt-vinden. Eenige hebben selfs gemeent, dat de Duyvel de uyt-wercker daer van was, andere hebben het op de schadelijcke lucht, van de nieuwe en varsch bekalckte muer van sijn kamer geleght, by-brengende, dat het hooft met desen damp, en die van een heete kool-vuyr, en wat overstalligheydt van drincken, over het avontmael gedaen, machtig genoeg waren een stercker als den Keyser, van het leven ter dood te brengen; hoewel hy maer in het drie-en dertighste Jaer van sijn ouderdom was. Eenige van sijne vrienden lieten echter niet na, vermoeden op den een of andere te hebben; doch het was maer vermoeden, bleef daer by, en de saeck buyten verhael.

2. Wort in sijn bedde verstickt.

De Derde HISTORIE.

Popielus de tweede, Koninck van Polen.

Inhoudt.

1. Ongebondentheydt van Popielus. 2. Loosheydt van sijn Vrouw. 3. Popielus dood sijn Oomen. 4. Muysen verslinden Popielus.

POmpilius of Popielus, de tweede van dien naem, Koninck van Polen, heeft een wonderlijck eynde gehad. Dese is in de plaets van sijn Vader Popielus, Vorst van Polen geworden, hoewel noch jongh en onder-jarigh zijnde: Maer soo haest was hy niet manbaer geworden, of hy begost een leven naer sijn eygen sin aen te vangen. Al de vermaningen van sijne Ooms, die sijn op-zienders zouden zijn, in de windt te slaen, en met de jonge Hovelingen van sijn hof, te rade te gaen. Veel maeltijden en drinckeryen aen te rechten, in hoere-koten, dansseryen, en de onkuysche omhelsinge van lichte Vrouwen, zich bezich te houden, en soo overladen door den dranck en het hoeren-werck, den geheelen dagh over te leggen roncken. De Staet, Rechts-plegingen, en klachten der beswaerde ingesetenen te ver-

1. Ongebondentheyt van Popielus.

waer-

waerloosen : Zijnde vorders tot verhandelinge van Staets-saecken, los, sonder verstandt, en alzoo versmadelijck by een eyder, soo datmen hem gemeenlijck den naem van *Chostek*, een veracht en versmaet mensch toe-voeghde : Gelijck oock door sijn ontuchtige manieren, sijn gedaente mismaeckt, hooft en baert kael gemaeckt, zijn verachtinge by de onderdanen vermeerderden.

Sijn Oomen en andere Grooten, soeckende het ongebonden leven van desen Vorst te betoomen, geven hem een schoone Jonckvrouw, de dochter van seecker Duyts Vorst, ten Huwelijck; evenwel heeft hy van sijn quaet leven niet afgelaten, maer hy heeft selfs door de gemeenschap van sijn Vrouw, noch nieuwe snootheden by sijn oude gevoeght. Want hy wierdt vrecker en gieriger als hy oyt geweest was, verkocht sijn raets-besluyten, de Eer en Overicheyts Ampten voor geldt; en dewijl hy door de deught en waerdigheyt niet konde, heeft hy door wreetheyt sijn heerschappy gesocht vast te stellen, en zich van de sijnen te doen ontzien, daer hy niet verdiende bemint te worden. En dit alles dede hy, door raet en aendrijven van sijn Vrouw, dewelcke eenmael de heerschappye gesmaeckt,
2. en de liefde tot vuyl gewin ingedroncken, oock haer man in verachtin-
Loosheyt van sijn Vrouw. ge getrocken hebbende, door een Vrouwelijcke loosheyt, al het gebiet aen zich wist te trecken; voornamentlijck als sy door twee zoonen Lechus en Popielus verrijckt, het gemoedt van haren man, door liefde tot haer t'eenemael aen zich had verbonden, en zich inbeelde, dat haer gesagh by de Polen eeuwigh dueren zoude.

Een hinder-pael alleenigh was haer in den wegh, namentlijck het gesagh en de gunst, by de menichte van haer mans Oomen, dewelcke sy, door een oprechtigheyt van leven, en deftigheyt van zeden verkregen hadden. Sy dan maeckt de selve, soo veel als sy konde, door lasteringen en beschuldigingen by haer man verdacht, en doet hem gelooven, dat soo lange sy leefden, sijn heerschappy noch vast noch bestendigh sou konnen zijn. Derhalven indien hy de selve wilde behouden, en sijne kinderen nalaten, moest hy dese Oomen aen een kant helpen. Door dese beweegh-redenen, heeft sy lichtelijck het los en woest gemoedt van haren man, na de ergste zijde gebogen, en wordt door haer aen-hitsen, dese wijse van die vrome lieden om te brengen, aengegaen. De Prins veynst zich in een sware en gevaerlijcke sieckte gevallen te zijn, en doet sijne Oomen die hy besloten had om te brengen, uyt sijns Vrouwen naem by zich ontbieden. Sy komen sonder vertoeven, de Prins door sijn gesucht, veynst zich boven maten kranck te zijn; verseeckert hen, dat het eynde van sijn leven na by is,

en

en aenbeveelt hen de sorge voor sijn Vrouw en kleyne kinderen. Zijnde dan alzoo dien dagh in jammeren en klagen doorgebracht, en de Son nu na sijn ondergangh hellende, de Prins nu als stervende, sijn Oomen willende laten vertrecken, noemt een yeder by sijnen naem, en beveelt tot teeckenen van liefde, quanswijs een kop met vergiftigen wijn, tot dien eynde vervaerdicht, te brengen, veynst daer eerst van te proeven; maer ademt alleenlijck de schuym, in het midden dryvende wegh, sonder met sijn lippen den dranck aen te roeren. Als sy nu alle in het ronde gedroncken hadden, veynst hy door vaeck gedruckt te worden, en te willen rusten. Als de Vrienden nu vertrocken waren, begint het dodelijck venijn, door hunne leden te wercken, die terstondt in raserny vallen, en alzoo in het midden van veel woeden komen te sterven. 3. Popielus doot sijne Oomen.

De Vrouw, als sulcks door haer verspieders gebootschapt wierdt, doet de doode lichamen onbegraven daer heen werpen, en verspreyden, dat dese als belagers van haer mans leven, door een blijckelijcke straf van Godt, dus schierlijck omgekomen waren: Maer niet lange heeft de bespotte Godtheyt dit quaet ongestraft gelaten; want uyt de verrotte lichamen van dese vermoorde mannen, zijn aenstondts een groote menichte Muysen voortgekomen, die den goddeloosen Vader-moorder, met sijn Vrouw en kinderen, soeckende te ontvluchten, selfs door vuyr en water navolgen, en beslotene plaetsen, noch bystandt van wachters en dienaren konde hen helpen.

Eyndelijck een yeder wech-vluchtende, en aldereerst de twee kinderen, Lechus en Popielus dood-gebeten, en daer na de Vrouwe, oock door dese kleyne beulen vernielt zijnde, is hy oock ten laetsten ellendighlijck, met een langhsame dood, van de selve in het Slot Crusvic, omtrent het Jaer des Heeren 823. verteert. Zijnde alzoo sijns Vaders wensch (die gewoon was zich en de zijne dat hen de Muysen mochten vreten, toe te wenschen) eens waerachtig uyt-gevallen. Dit hebben wy aldus by *Neugebaver* en andere gevonden. 4. Muysen verslinde Popielus.

De Vierde HISTORIE.

Koninck Alphonsus.

Inhoudt.

1. Sijn afkomst. 2. Sijn wreetheyt tegen sijn Moeder. 3. Wort geslagen en gedood.

ALfonsus komt ons hier een Voorbeelt verstrecken, van kinderlijcke boosheydt tegens hunne Ouders, een misdaet waerlijck die van den

opperſten Vader noyt ongeſtraft blijft. Hy die de Vader van alle levende ſchepſelen is, toont ſich altoos ſeer na-yverende, omtrent de plicht van kinderen tegens hunne Ouders. En waerlijck, indien de ondanckbaerheydt een miſdaet is, die alle gebreecken in zich beſluyt, die van de kinderen jegens hunne Ouders, is boven al verfoeyelijck, als die ſoo veel quellingen en moeyelijckheden, ſoo veel dragens, queeckens en voedens, daerſe ten minſten hun leven voor verſchuldicht zijn, met ſoo weynigh erkenteniſſe beloonen, dat ſelfs de woeſte van alle wilde gedierten, hen daer over ſchaem-root maken. Deſe Alphonſus ſoon van Hendrick, Grave van Lotharingen, zijnde miſnoegt, om dat ſijn Moeder hertrouwt was, liet niet na haer alle ſnootheyt en bitterheydt te bewijſen, en zich ſelven een vyand van ſijn Stief-vader te verklaren. Sy hadden veel handt-gemeenſchap en ſtrijden met malkanderen; in de welcke ſijn Stief-vader eyndelijck quam te ſneuvelen, en ſijn moeder gevangen, en na Spangien daer hy Koninck was, gevoert te worden. Sonder aen te zien wie ſy was, wierp hy haer in een duyſtere gevangenis, daer hy haer boven maten dede pijnigen en quellen, om haer te doen bekennen, het geene ſy niet wiſt: Maer konnende op haer niet winnen, toonde hy zich wel ſoodanigen beul tegens haer, dat hy haer beenen en dyen in harde yſers dede ſlaen. De ellendige moeder in deſe quellinge, liet geenſints na den Hemel haer noot, over deſen Barbariſchen Soon te klagen, en wraeck af te bidden, die niet lange achter bleef: Want ſoo als hy de landen van Ferdinand, Koninck van Leon bezich was te verwoeſten, wierden ſijn troepen geſlagen, en hem wierden de dyen in het gevecht verplettert, waer op hy gevangen wierdt, maer korts daer aen ellendighlijck, in het midden van veel pijnen quam te ſterven. Dit wordt aldus van *Roderick Sanches*, in de Hiſtorie van Spangien verhaelt.

1. Sijn afkomſt.

2. Sijn wreetheyt tegen ſijn moeder.

3. Word geſlagen en gedood.

De Vijfde HISTORIE.

Mithridates.

Inhoudt.

1. Liſt van den Koninck van Iberia. 2. Mithridatis wordt gevangen. 3. En in ſijn bedde verſmoort.

WY hebben hier voor van Jovinianus die in ſijn bedde verſmoort gevonden is, gewagh gemaeckt; een van ſijn op-volgers Frederick de tweede, is het ſelfde noot-lot door ſijn eygen Soon opgedrongen: Hier hebben wy noch een

een ander voorbeelt, in Mithridates Koninck van Armenie, als een derde, en dewijl ons die in dese gelegentheyt voorkomt; moeten wy hem (hoewel een weynigh buyten de ordre van den tijd, daer wy ons maer soo veel als wy konnen, aen binden) hier mede een plaets vergunnen.

De Koninck van Jberia, anders Georgia genoemt, om sijn Oom den Koninck Mithridates te bedriegen, gebruyckt een snoode list. Dese Jber, die in de Geschichten Rhadamistus genoemt wort, ziende dat het onmooglijck was, sijn Oom die hy vyandlijck vervolghde, in handen te krijgen, als die al sijn hinderlagen en vonden voor en te boven quam, ontveynst sijn wraeck-sucht, en onder beloften van trouw en oprechtigheyt, brenght hem tot een t'samenspraeck. Soo als sy nu op het oogenblick waren, om zich onderlingh de duymen te binden, (na de wijse) en daer bloedt uyt te trecken, om dat onderlinge te drincken, soo liet dese, die van wegen den bedrieger Rhadamistus, by dese onderhandelinge tegenwoordigh was, de koorden schierlijck uyt sijne handen ter aerden vallen; maer in plaets van de selve tot het bestelde werck op te rapen, sloegh die om de beenen van Mithridates, en boeyde hem daer mede vast. En alzoo wierdt dese Koninck van Armenie, met sijn Vrouw en kinderen gevangen. Dese Vorst aldus in desen staet zijnde, had echter geen beduchten van sijn leven, noch verwachte eenigh geweldigen dood, om dat sijn Neve geswooren had, dat hy hem noch doorsteecken noch verwurgen zoude: Maar de verrader om niet mijneedigh te zijn, versondt een ander wijse van moorden, doende hem met sijn Vrouw en kinderen, in hun bedde versmooren.

1. List van den Koninck van Jberia.

2. Mithridates wordt gevangen

3. Wordt in sijn bedde versmoort

De Sesde HISTORIE.

Fercard Koninck van Schotlandt.

Inhoudt.

1. Sijn liefde tot de Jacht. 2. Wordt door een Wolf gedood.

Ercard Koninck van Schotlandt, was een groot Jager; en soo was al sijn Schotschen Adel, gelijck de gantsche werelt zich gemeenlijck na het voorbeelt der Koningen schickt. Gedurighlijck dede hy het wilde gedierte den Oorlogh aen, maer dit selve nam eyndelijck een weder-wraeck op sijn leven. De genegentheyt die sijn onderzaten om hunnen Koninck te volgen, betoonden,

1. Sijn liefde tot de Jacht.

den, veroorsaeckte waerlijck een groot verderf, en stilstandt van beter en nutter bezigheden, en maeckte dat'er veel Actæons voort-quamen, die na het voorbeelt van dien ongeluckigen Jager, van hun eygene honden opgegeten wierden. Maer met den Koninck selve gingh dit anders toe. Dese Vorst dan aldus by na nacht en dagh, met sijn ordinaer vermaeck bezich zijnde, verdwaelde op een tijdt van de zijne, soo als hy een beest vervolghde; maer onder dit vervolgen, ontmoete hy een Wolf die hy aentaste, maer het beest geen uytkomst ziende, keerde zich tot woeden, en
2. Wordt door een Wolf gedoodt. stelde zich dapperlijck te weer, vlogh verwoedelijck tegen den degen van den Koninck, en sonder de steecken en slagen te ontzien, quam den Vorst aen het lijf, en quetste hem aen verscheydene deelen.

Fercard in desen uytersten noot zijnde, blies een horen die hy aen den hals had, welck geluydt de zijne ter ooren quam, die alzoo alsse hier en daer verstroyt waren, op het geblaes van alle kanten aenquamen; maer soo laet, datse hun Heer doodelijck gequetst ter aerden vonden leggen, die eenige weynige dagen na dese jammerlijcke ontmoetinge, gestorven is.

De Sevende HISTORIE.

Koninck Richard Lionheard.

Inhoudt.

1. De Koninck Richards tocht in Guienne. 2. Groote schat gevonden. 3. Sijn begeerte daer naer. 4. Sijn dood. 5. Schat wonderlijck gevonden.

1. Sijn togt in Guienne.

Ese Richard over Zee treckende, komt in Aquitania, als nu Guienna genoemt, het welcke als toen van een vreemdelingh beseten wierdt, die sijn voordeel met de onrusten van Vranckrijck had geweten te doen. Hy aldaer gekomen zijnde, kreegh bericht, van het ontdecken van een seer rijcken
2. Grooten schat gevonden. schat, dewelcke door een Edelman van Limosin gevonden was. Onder desen kostelijcken buyt, waren Massief of geheele goude beelden, van een Keyser en sijn Vrouw, als mede van sijn soonen en dochteren, benevens hun namen en den dagh wanneer sy gemaeckt, of gegoten waren. Ri-
3. Richards begeerte daer na. chard begeerigh naer desen schat, komt tot Limoges, om daer sijn deel van te hebben. De Edelman diese gevonden had, begeeft zich na de Stadt

Caulac

fol 12, 2 deel

Caulac of Chason, alwaer hem de Koninck Richard belegert, met verklaringe van hem te zullen bederven. Die van de Stadt betoonen een dapperen tegenstandt, en beschadigen de beleggers seer, met hunne pijlen. Een krijghs-knecht wandelende op de wallen, vand een goede gelegentheydt, om de belegerde Stad te verlossen: Hy sach Richard op een hooge plaets staen, leyde op hem aen, en schoot hem met een vergiftige pijl in den rechter arm, aen welcke wonde, de Koninck korts daer aen gestorven is. 4. Sijn doot

Ten tijden van Gruchard, Prins van Apulia, was een schat oock by na de oorsaeck, van een langen en swaren Oorlogh geweest. Men vand een Marmeren-beelt, rontsom wiens hooft een koperen circul was, op de welcke gesneden stondt: *Op den eersten dagh van Mey, met het opgaen van de Sonne, sal ick een gouden hooft hebben.* Een Sarasijn leyde dese woorden uyt, nemende op dien dagh en ure, de schaduwe van des Beelts hooft waer; op welcke plaets gegraven zijnde, heeftmen aldaer een grooten schat gevonden. 5. Schat wonderlijck gevonden.

De achtste HISTORIE.

Boadicea Engelsch Koningin.

Inhoudt.

1. Boadicea haer dapperheyt. 2. Brenght sich met haer dochters om. 3. Staet van veranderingh in Engelandt. 4. Staet-sucht van Hengist. 5. Sijn strijt met Vortimeer. 6. Vortigern afgeset en weer aengenomen. 7. Saxen brengen Engelandt t'onder. 8. Vortigern verbrandt.

HEt Rijck van Engeland, heeft van ouds onder verscheydene Koningen gestaen, (by *Cæsar* vintmen vier van de selve genoemt, als Cingetorix, Carvilius, Taximagulus, en Segenax) waer over de Romeynen te licht en te seeckerder, overwinninge op de selve gehad hebben; want terwijl elck byonder strijdt, wordense alle overwonnen. De Britannen evenwel, nu en dan weder het hooft dervende opsteecken, hebben zich seer ongeduerghlijck, onder een vreemde heerschappy gebogen: Onder de welcke oock Boadicea, of Boudicea, gelijck haer *Tacitus* noemt, geweest is. Dewelcke voorheen met haer maegdelijcke dochters, gewelt van het Room- 1. Boadicea haer dapperheyt.

2. Brenght sich met haer dochters om. sche krijgs-volck geleden hebbende, tot wraeck van hun verloorene waerdigheydt, een groot heyr by een vergadert, en met het selfde de vyanden een groote nederlaegh toegebracht heeft: Maer daer na het Oorlogs geluck haer tegen-vallende, heeft sy met venijn haer leven ge-eyndicht, en de slaverny te leur gestelt. Vijf hondert Jaren is dit Eylandt onder de heerschappy der Romeynen geweest; maer als'er te huys in het Roomsche gebiedt, twisten en geschillen ontstonden, hebben sy de heerschappy, dewelcke sy met soo veel arbeyts verkregen hadden, van selfs verlaten, nemende evenwel van de Britannen mede, die sy tot het gebruyck van den Oorlogh bequaem achten te zijn, van dewelcke een deel in het strijden gesneuvelt, een deel door honger en gebreck vergaen is, en een deel naer Armorica, een gedeelte van Vranckrijck of Gallia zich begeven, en zich selven behoudenis, en het land den naem van Britannia toegebracht heeft.

3. Staet van verandering in Engelant. Het land dan, aldus eenighsints verlaten zijnde, hebben de Picten en Schotten gesocht in te nemen; om welcker gewelt tegen te staen, hebben de Britannen Vortigernus Grave van Cornuwal, tot hun Koninck verkoren, en de Saxen of Anglo Saxen, (want met dese namen wierdense sonder onderscheydt genoemt) een strijdtbaer Volck in Duyts-landt, te hulp geroepen: Dewelcke onder het beleyt van Hengist en Horsus, met een heyr van negen duysent mannen, in Britannia overgekomen zijn. Door welcke dapperheyt, de Schotten en Picten in een openbare Velt-slagh geslagen zijn geworden, waer uyt sulck een groote achtinge van de Saxen ontstondt, dat sy als Engelen uyt den Hemel hen toegesonden, gehouden wierden; ja dat hen als verwanten, een gedeelte van het Eylandt, tot een bywooninge toegestaen wierdt.

4. Staet-sugt van Hengist. Ondertusschen oock Vortigernus, door de schoonheyt van Rovena, de dochter van Hengist bevangen zijnde, heeft haer lichtelijck ten Huwelijck gekregen. Hengist niet weynigh moedigh op dit geluck, begost nu geheel sijn Vaderlandt te vergeten, en zich selven een Koninckrijck in Britannie in te beelden. Hebbende dan een goede menichte van de sijne uyt Saxen ontboden, trachte hy dit landt met gewelt te bemachtigen. Maer de Grooten van het Rijck dese poginge voorziende, hebben Vortigernus een verwijft Vorst, van den Throon gestooten, en sijn Soon Vortimer tot Koninck gemaeckt. Dese op het spoedichste soo veel volcks als hy konde, by een

5. Sijn strijt met Vortimer. gehaelt hebbende, is dicht by Alesfort den vyand te gemoet gegaen; alwaer in een twee-gevecht, van de zijde van Vortimer Catigern, en van de zijde van Hengist, des selfs broeder Horsus, beyde gesneuvelt zijn; maer de Saxen zijn gedwongen geheel Britannia te verlaten, konnende selfs

in Thanet, een geweſt hen toe-geſtaen, geen ruſt vinden. Maer Vortimer, aen den welcken Britannia haer vryheydt verſchuldicht was, hebbende nu vier Jaren geregeert, wordt door Rovena, de Vrouwe van Vortigern, door Venijn omgebracht, en de Grooten door deſe looſe Vrouw worden bewogen, hunnen ouden Koninck Vortigern weder aen te ſtellen, het welcke geſchiedt zijnde, heeft Hengiſt, ſtout op de gunſt van ſijn Schoon-ſoon, weder een heyr vergadert, en getracht Britannia te bemachtigen, looſlijck voorgevende geen Oorlogh te willen toebrengen, maer alleen te komen om Rovena weder te eyſchen, en een eeuwigh verbondt te maecken. De bedrieghlijcke naem van verbondt, heeft terſtondt een goeden toeganck gevonden: De Britannen dan en Saxen komen op een beſtelde plaets, als ongewapent by een, maer de Saxen hadden korte degens onder hun rocken verborgen, door welckers bedrogh, de ongewapende lichtelijck overvallen, en drie hondert Edelen van hen gedood worden. De Koninck ſelve gevangen zijnde, heeft ſijn vrydom met het af-ſtaen van Kent, Suſſex, Suffolc en Norfolc, moeten koopen. Ondertuſſchen komen de Saxen in een oneyndigh getal in Britannie aen, en hebben het gantſche landt, als een overvloeyende ſtroom t'onder gebracht; tot dat Aurelius Ambroſius, een Romeyn van af-komſt, maer voor de reſt de Britannen ſeer toegedaen, met een goede menichte van ſijn landt-lieden in Britannia overgekomen, en ten eerſten Vortigern, de oorſaeck buyten twijffel van al het quaet, onvoorziens op het lijf gevallen is, en hem in ſeker Caſteel gevlucht en aldaer belegert zijnde, met het gebouw verbrant heeft. Daer na heeft hy de Saxen, in verſcheydene Velt-ſlagen veel te doen gemaeckt; maer hy is oock eyndelijck, door een uyt-gemaeckte Sax, met venijn omgekomen, na dat hy twee-en-dertigh Jaren Britannia beſtiert had.

6. Vortigern afgeſet en weer aengenomen

7. Saxen brengen Engeland t'onder.

8. Vortigern verbrant.

Florus Anglicus.

De

De Negende HISTORIE.

Erick Koninck van Sweden.

Inhoudt.

1. Verdorvene Eeuwe. 2. Beſtieringe van Erick. 3. Sijn goedertierentheydt. 4. En geluck tegen ſijn Vyanden. 5. Sijn Mededogentheyt. 6. Sijn yver tot bekeeringe der Heydenen. 7. Biſſchop Hendrick omgebracht. 8. t'Samenſweeringe tegens Erick. 9. De Koninck Erick wordt onthalſt. 10. Wraeck over de moorders.

1. Verdorvene Eeuwe.

WY konnen niet minder, als hier dien heyligen Sweetſchen Erick, en eenen Carel de VII. by-voegen. Deſe noem ick heyligh, uyt de benaminge die hem van ſijn onderdanen gegeven is, te liever, op dat wy daer uyt mogen bemercken, dat oock als doen de deught *Futile nomen* is geweeſt, en dat de boosheyt al van oude extractie of af-komſt is.

En evenwel wat zullen wy ſeggen, de deught ſelve kan het ſwaerlijck genoegh te paſſe ſtellen, wat ſal dan d'ondeught? De deught met al haer deughdelijcke eygenſchappen, en goddelijcke ſtralen omringht, kan zich noch geenſints ſchoot-vry ſtellen, tegen de woedende drift van haer tegenſtreefſters, haet, afgunſt, peſte uyt de helle uyt-gebraeckt, als dienſtige werck-middelen, tot verbreydinge van het rijck hier onder; en ſeeckerlijck wat valt'er van ſulcke ſtrijdige geſlachten anders te wachten, als uyt het tegen-kanten van de hooft-ſtoffen, dat bequaem is te vernietigen en vernielen, en niet te teelen. Wy hebben al menichte van vroome Vorſten geſien, welckers deught van achteren geſien zijnde, alleenigh een laet berouw gelaten heeft, in die geene, die in de plaets van de ſelve eerbiedigheyt te bewijzen, die ſchoone uyt-vloeyingh van het Goddelijcke wezen, in haer beginzelen van werck hebben verdruckt. Maer tot de ſaeck.

Wy ſtellen u (Lezer) hier voor Erick de negende, Koninck der Sweeden en Gothen, van wiens geſlacht ſelfs, onder de Schrijvers getwiſt wert; dewijl ſommige willen, dat hy van doorluchtige, andere dat hy van geringe ouders voortgekomen is. Dit is'er van, dat ſijn doorluchtige deugden, en hem en ſijne ouders, doorluchtigh genoegh gemaeckt hebben. Altoos

toos d'Uplanders ſijn hier door bewogen geworden, hem, met gemeene toe-ſtemminge tot hun Koninck te verkieſen, hoewel de Gothen te vergeefs daer ſeer tegen waren. Als die Carel, de ſoon van Suercher, als met de Deenſche Kroon vermaegſchapt, liever hun Koninck hadden gezien. Wanneer hy nu tot het Rijck gekomen was, heeft de ontroerde Staet van het Rijck ten beſten herſtelt, en de gemoederen weder tot beſadigheyt gebracht, zich vorders in alle dingen, gelijck een wijs en verſtandig Vorſt mocht betamen, en voorbeelden gevende, die by andere Koningen al heel ſelden te vinden zijn, die gewoon zijn ſich gemeenlijck, uyt der onderdanen goederen te verrijcken, daer deſe in tegendeel meerder ſcheen op uyt te zijn, zijn borgeren als zich ſelven te verrijcken. Selfs ſoo verre, dat, willende hem ſijne onderdanen dringen, om hen eenigen laſt op te leggen, tot ſijn Hof houdinge; hy ſulcx ſtantvaſtighlijck geweygert heeft, met bevel, datſe hunne goederen ſouden houden, en te ſeggen: *Mijn goederen zijn my genoegh, houdt gy lieden het uwe, ick begeer geenſints uwe ſchattinge, ue nakomelingen ſullen de ſelve miſſchien wel van nooden hebben.* Het was geenſints de minſte deught in hem, dat hy de Godts-dienſt boven alle andere dingen beminde, die hy, (voornamentlijck onder de Finnen, altoos een woeſt en onhantſaem volck, en als doen, voornamentlijck vyanden van de Sweden, ja ſelfs van Godt, en al wat Goddelijck was,) ſocht te planten; trachtende niet alleen hun vyantlijcke in-vallen te wederſtaen, maer oock hun blinde driften te ſtutten, niet alleen hun gewelt en wapenen, maer oock hunne hartneckige ſucht en goddeloosheyt te overwinnen. En gelijck ſulck pogen, noyt aen de Goddelijcke medewerckinge gebreck heeft, en vand zich in Godts-ſaeck, door Godts hulp en byſtandt, merckelijck geſtijft, ſoodanigh, dat hy met ſijne troepen, ſoo haeſt in Finlandt niet gekomen was, en ſijne vyanden aen te taſten begonnen had, of hy heeft de ſelve geſlagen, en door deſe nederlaegh, geheel onder ſijn onderdanigheydt gebracht. Sijn medelijden ſelfs over ſijn bittere vyanden, was ſoodanigh, dat wanneer, na deſe overwinningh, ſijn krijgs-volck, d'alder-grootſte vreught en genoegen van hunnen Koninck verwachten, met hen gezien heeft bittere tranen te ſtorten, en gehoort ſijn omſtaende krijghslieden, op deſe wijſe aen te ſpreecken: *Dewijl deſe overwinninge, ons door Godts genade, over onſe bittere vyanden is gegeven, kan deſelve ons niet minder als een over groote blydſchap veroorſaecken, en ons hart en gemoedt, boven maten aengenaem zijn; evenwel laet daeromme, d'onherſtelbare ſchade van ſoo veel verlorene zielen geenſints na, ons een gevoelige ſmart te verwecken, ten minſten my: Waerlijck indien deſe ellendige Zielen, ſich voor deſe hun nederlaegh tot God bekeert,*

2. Sijn Beſtiering.

3. Sijn goedertierentheyt.

4. Sijn geluk tegen ſijn vyanden.

5. Sijn medolgentheyt.

en aen ſijn dienſt overgegeven hadden , ſy waren buyten eenige twijffel , door deſe korte , d'eeuwige doodt ontvloden , daerſe nu in tegendeel hun goddeloos leven , met een eyndelooſe dood verwiſſelen. Terſtondt heeft hy , door hulp van den Biſ-
6. ſchop Hendrick , die met hem den tocht had aengevangen , de overgeblevene Finnen , tot de leere van de Chriſtenheydt geſocht te trecken , en hen te laten doopen ; maer terwijl deſe Godtſalige man , met allen mooglijcken arbeyt dat heylige werck bevorderde , en meerder yver als voorſichtigheyt aenwende , overvalt de op-roerige menichte , en brenght deſen
7. trouw-yverigen man , tot vergeldingh van ſijn moeyte , tot hun eeuwige welſtandt beſtelt , jammerlijck om het leven ; beveſtigende de leere , die hy niet had konnen na ſijn wille voort ſetten , aldus met ſijn bloedt.

Sijn yver tot bekeringe der heydenen

Biſſchop Hendrick omgebracht.

Op deſe wijſe heeft deſe Koninck alleſints ſijn oprechten inborſt getoont , doende alles om Godt en ſijn onderdanen te behagen , de ware Godts-dienſt voort te ſetten , en het al te vruchtbare en ſeer ingewortelde onkruyt uyt te roeyen ; en waerlijck wie ſou konnen vertrouwen , dat een Koninck van ſulck een Godtvruchtigen en Edelen inborſt , noch yemand ſou konnen vinden , die hem ſou konnen haten , of eerder niet beminnen , en evenwel,
8. als ware de deught ſelve naems-halven verachtelijck , daer wierdender gevonden , die bewogen door een ſnooden ſtaet-ſucht , dat heylige hooft hebben konnen belagen. Van dit ſnoode vloeck-verwantſchap waren de hoofden , Hendrick Schateler , ſoon van den Deen Sueno , en eenige Grooten van Sweden , die van Schateler omgekocht , en door groote beloften daer toe gebracht waren , datſe met hem op des Konincks leven toeleyden. Deſe Schateler , een ſuſters ſoon van Ragnald , die door de Weſter Gothen gedood is , eyſchte , uyt krachte van Erf-recht , van wegen ſijn moeder , de op-volginge tot de Kroon ; maer wanneer hy merckte deſen ſijnen eyſch niet aennemelijck genoegh te zijn , heeft hy andere quade middelen aengeſlagen. Sommige zijn oock van vermoeden , dat Carel , daer terſtondt van ſal geſproocken worden , en die alreets voorheen door de Gothen (als geſeght is) tot het Rijck geſchickt was , daer mede deelachtigh aen zy geweeſt. Hendrick dan en ſijn Soon Magnus , een deel volcks by een verſamelt hebbende , komen Erick , die niets minder als ſulcx verwachte , op Chriſtus Hemel-vaerts-dag op den hals , daer hy in ſijn Godts-dienſt zijnde , de bootſchap ontfingh , dat hem de vyanden quamen naderen , ſonder dat hy evenwel de wapenen aennam , voor dat de dienſt ten eynde was ; wanneer hy ter loops eenigh volck verſamelde , en den vyand tegen trock. Daer ontſtondt een bitter gevecht , wiens eynde was , het ſlaen en vangen van den Koninck , die voor alle beweſen deught dit onthael ontfingh , dat hy na Upſalen gevoert ,

t'Samenſweering tegens Erick.

voert, en aldaer door ſijne vyanden onthalſt is geworden. Maer dit ongehoorde ſtuck-wercks, en grouwelijck voorbeelt, in onſe Eeuwe alleenig na te volgen, is geenſints ongewroocken gebleven. Want terwijl de hoofden van den aenhang, de middelen van Erick vaſt beroofden, en een ander tot den Throon de wegh baenden, maeckt de Goddelijcke wraeck de Helſingers en Noorlanders, onder het beleyt van Falo in Byreſtadts, en andere getrouwe onderdanen op. Deſe taſten Schateler aen, dewelcke beneffens ſijn Soon op de plaets, alwaer by Upſalen, daer als noch de Danmarckſche kerck ſtaet, geſlagen en gedood wort: Met hun bloedt, alſoo het ſtorten van het Konincklijcke boetende. De voorſeyde kerck der Deenen, alzoo genoemt, wilmen uyt hunne buyt en roof geſticht te zijn, en daer den naem van gekregen te hebben. In dien ſtrijdt is oock Falo, onder wiens beleyt het werck als geſeght is, aengevangen wierdt, hoewel dapperlijck ſtrijdende, gebleven; ter gedachteniſſe van de welcke de nabuerige brugge, Falo-brugge is genoemt geworden. Het lichaem van den gedoden Erick, is tot Upſalen begraven, op die plaets, alwaer daer na de kerck van St. Erick gebouwt is, zijnde in grooter eere, als dat van een heylige gehouden.

9. De Koninck Erick wort onthalſt.

10. Wraeck over ſijn moorders

De Thiende HISTORIE.

Carel de VII.

Inhoudt.

1. Sijn Vriendſchap met Waldemaer. 2. Wordt gedood. 3. Moort van andere Sweetſche Koningen.

DEſe Carel, Soon van Suercher, twee jaren voor de verkieſingh van Erick, van de Gothen tot de Kroon geſchickt, is nu na ſijn dood daer toe geraeckt; 't zy tot een prijs van ſijn beſtaen tegen Erick, of tot een gerechtige vergeldingh van ſijn vernietighde verkieſinge, altoos weynigh tot ſijn geluck. Om ſijn heerſchappy tegens de machtigen, en die van twijffelachtige trouw te beſchermen, heeft hy ſich diep in de vrientſchap van Waldemaer, den Koninck van Deenmarcken ingewickelt, nemende ſijn Nichte ten Huwelijck,

1. Sijn vrientſchap met Waldemaer.

lijck, oock oordeelde hy niet weynigh tot seeckerheyt van sijn Rijck, en op-volgers te helpen, het zaet van wantrouwen, tusschen de na-yveraers te verwecken. Hy geeft daerom een wet, dat uyt de nakomelingen van Erick, en de sijne alleen, voortaen de Koningen souden moeten gekoren werden, willende datmen de selve wet seer nauw sou naerkomen. Voorts om sijn Rijck in rust en vrede te houden, heeft hy met ingelanden en buyten vorsten, de Deenen en Nooren vrede gemaeckt. En gelijck hy seer Godtsdienstigh was, heeft hy verscheyde kloosters in Sudermannia gesticht. Het Rijck heeft hy oock met een Eerst-Bisschop voorsien, verkrijgende daer toe het gesagh van den Paus Alexander de derde: Maer terwijl hy met dese, en andere besorginge van Rijcx-saecken besich was, moest hy met een bloedige dood, zijn goede heerschappy besluyten. Want als Canutus, de Soon van den heyligen Erick, tegen Carel vermoeden had, dat hy een medestander in het verraet tegen sijn Vader gepleeght, was geweest, en daerom een onversoenlijcken haet tegens hem opgenomen had, die niet als met sijn dood konde voldaen worden; is dese verborgen wrock, langh onder de assche als een verborgen vyer hebbende gelegen te smeulen, te vinniger
2. Wort gedood. uytgeborsten; soo dat dese Canutus een deel volcks op de hant gekregen hebbende, Carel in het Eylandt Wisingh overvallen, en tot boete van sijns Vaders dood, jammerlijck om den hals heeft gebracht, vergenoegende niet alleen sijn wraeck-sucht met sijn bloedt, maer oock sijn Staet-sucht met sijn Rijck.

Waerlijck dit Koninck-moorden, was toen ter tijdt als een overgangh in Sweden, daer Ingo door lagen by nacht, in sijn bedde vermoort, en sijn derde op-volger met venijn gedood, en Raguald Knap-hofde, van
3. Moort van andere Sweetsche Koningen. de Ostro Gothen vermoort, oock Johannes soon van Suercher, om sijn onkuysheydt, in de openbare vergaderingh omgebracht zijn geworden: (om van verscheyden andere ouder Koningen te swijgen) welckers verhael wy den Lezer niet souden onthouden, ten ware de oudheydt hier in wat kort zijnde, ons benootsaeckte stilswijgende te zijn.

De

De Elfde HISTORIE.

Amaury Koninck der Gothen.

Inhoudt.

1. Arriaensche kettery. 2. Amaury doet sijn Vrouw daerom versmaetheyt aen. 3. Die naer haer broeder vlucht. 4. Hun Oorlogen. 5. Amaury geslagen en gedood.

DE Gothen die de versoeyelijcke leer van Arrius, (welcke Arrius na de reden-twist, dewelcke hy met den Oud-vader Athanasius gehouden had, ellendiglijck gestorven is) voor hun Geloofs-grondt hielden, sochten de gantsche werelt tot hun gevoelen te trecken. Amaury hun Vorst, die de Suster van Childebert, Koninck van Parijs, Clotelde genoemt, getrouwt had, socht sijn Vrouw met alle macht hier toe mede te verlocken. Maer dese Godsalige Vrouw, toonde sich als een onversetbare rotse, tegen de beweeg-reden van desen trouwloosen Vorst. Sy moest hier over alle versmaetheyt lijden, die yemandt sou konnen uytstaen; echter bleef sy volstandigh by haer gevoelen, sonder na de redenen, of dwangh van haren man te willen luysteren. Maer ten laetsten, het niet langer by sulck een Barbarisch mensch konnende uyt-harden, nam sy haer toe-vlucht by haer broeder Childebert, die, om sich op Amaury en al de Gothen te wreecken, en om hun Gods-dienst t'eenemael te verstooren, tot Clermont in Auvergne, met sijn Oorloghs macht gekomen, en voorts in het landt der vyanden in-gevallen is. Amaury liet mede niet na, sich hier tegens te wapenen, invoegen de twee Heyr-krachten eerlange, malkanderen quamen te ontmoeten, alwaer een seer hevigen strijdt gestreden wierdt; maer de Gothen hadden de nederlage, en wierden t'onder gebracht, blyvende Childebert aen de overwinninge.

1. Arriaensche kettery.

2. Amaury doet sijn Vrouw daerom versmaetheyt aen.

3. Die naer haer broeder vlucht.

4. Hun oorlogen.

Amaury in dese slachtinge, begaf zich op de vlucht, en om sijn lijf te bergen naer een kerck; maer soo als hy daer in wilde vluchten, wiert hy door een krijghs-knecht die hem volghde, achterhaelt, en met een speer dwars door het lichaem gestoocken.

5. Amaury geslagen en gedoot.

De Twaelfde HISTORIE.

Jacob Schots Koninck.

Inhoudt.

1. Jacob laet sich verleyden. 2. Sijn trouwloosheyt. 3. Wort geslagen en gedood.

1. Jacob laet sich verleyden

GEen beter geluck had Jacob Koninck van Schotlandt, voorsaet van dien Jacob, die de eerste Monarch van Groot Britannie, is geweest. Dese liet sich een weynigh te seer door de ydelheydt van sijn hovelingen verleyden, en meende dat hy wel een wijs stuck-wercks had gedaen: Wanneer hy sijn trouwe, die hy sijn Schoon-broeder, den Koninck van Engeland, soo heylighlijck beswooren had, soo onheylichlijck te leur stelde; Sonder hem eens den Oorlogh te verkondigen, viel hy in sijn landt, en beroofde alles waer hy by quam. De Koninck van Engelandt, van al dese verongelijckingen niet ongevoeligh zijnde, versamelt een groot Heyr, en komt sijn vyand daer mede onder de oogen. Men vanght een hevich gevecht aen, van het welcke de overwinninge aen de zijde van den Koninck van Engelant (zijnde Hendrick de achtste) bleef; maer de Koninck van Schotlandt laet daer het leven, tot betalingh van sijn trouwloosheyt, beneffens twee Bisschoppen, die niet veel goets in het werck gedaen hadden. Van den Koninck Uladislaus is elders gesproocken.

2. Sijn trouloos-heyt.

3. Wort geslagen en gedood.

De Derthiende HISTORIE.

Ibrahim Koninck van Maroco.

Inhoudt.

1. Ibrahim Koninck van Maroco, soon van Jesuet. 2. Deugtsaemheyt van Ibrahim. 3. Sijn ongeluckige tocht. 4. Werpt sich van een rotse in Zee.

1. Ibrahim Koninck van Maroco.

IBrahim Koninck van Maroco, Soon van Jesuet, een seer deuchtsaem Vorst, vand mede sijn uyterste ongeval, daer hy sijn rust gesocht had. Geduerende de rust en stilte van sijn heerschappy; ontstont'er een Predicker van hunne Godts-dienst, Emahel genoemt, een kloecksinnigh en wacker

ker

ker man. Dese niet te vreden met sijn Predick-ampt, keerde sijn gedachten naer den Oorlogh, om sich door dat middel, Koninck van Maroco te maecken. Hy wist door sijn verleydende tael, veel menschen aen de hand, en een groot Heyr op de been te krijgen, met het welcke hy sijn natuerlijcken Prins beoorloogde. Wanneer sy aen het gevecht quamen, kreeg Jbrahim de nederlaege, en wierdt gedwongen lange den Atlas te vlieden, (terwijl de trouwloose Maroco belegert hield) besluytende sich selven binnen Oran; daer hy door Mumen Abdul vervolght wierdt. Hy toonde noch dapperen tegenstandt, maer wierdt eyndelijck soo benaut, dat de Koninck van alle onderstandt berooft, zich met sijn Vrouw en gesinde heymelijck uyt de Stad, na de Zee-kandt begaf, en zijnde op een hooge rots geklommen, zich vol wanhoop, gevolght van sijn Vrouw, in Zee wierp, daer sy van de Mooren gevischt, en begraven wierden.

2. Sijn deught saemheyt

3. Sijn ongelucki-gen Oorlogh.

4. Werpt sich van een rots in Zee.

De Veerthiende en Vijfthiende HISTORIE.

Hendrick de tweede Koninck van Vranckrijck.

Inhoudt:

1. Staet van het Rijck. 2. Vergaderingh tegens de on-Roomsche. 3. Voorstellingen des Konincks. 4. Vervolgingh van den Koninck. 5. Huwelijck van Jsabella met Philips de 2. 6. Steeck-speelen. 7. Droom van de Koningin. 8 De Koninck gequetst. 9. Sterst. 10. Voorseggingе omtrent den Koninck. 11. Gedreyght ongeval.

HEt jammerlijck ongeval, den Koninck van Vranckrijck Hendrick den tweeden, onder het Ren-speelen overgekomen, heeft door de werelt geruchts genoegh gemaeckt, en pennen genoegh gevonden, om bekent te zijn. Soo nootschickelijck is evenwel dit ongeluck, en soo aenmerckelijck geweest, dat wy ons belust vinden, daer op een weynigh te staen. Na dat dese Koninck, de moeyelijckheden van den Oorlogh, door Vrede-handelingen meest afgeleght had, scheen hy, gelijck mijn Schrijver seght, de handen van het Oorloghs-bloedt af te wasschen, om weder op sijn beurt den beul of scherp-rechter gelegentheyt te geven, de sijne in het bloedt der onderdanen

1. Staet van Vranck-rijk onder Hendrick de 2.

danen te verwen. Om dat sijn strenge Bevel-brieven, geen genoeghsame werckingh tegen de genoemde Lutheranen of Huguenoten, naer sijn sin hadden gedaen, heeft hy door raet van eenige, een Mercuriale vergaderingh beschreven. Dese vergaderingh is een by een komst, in de welcke alle de Hoven zich by een versamelen, het welcke niet als om groote en gewichtige redenen geschied. Wanneer namentlijck soodanige dingen voorvallen, die niet als in sulcke by-een-komst konnen afgedaen worden, gelijck de Koninck daer oock altoos tegenwoordigh is, en voorsit. Die geene die den Koninck hier toe rieden, hadden dese op-merckinge, dat niemandt in des Konincks tegenwoordigheyt, yets tot voordeel van de on-Roomsche, of tot verachtinge van des Konincks Edicten, en Bevel-brieven, sou derven kicken.

2. Vergaderingh tegen de on-roomsche,

Dese vergaderingh dan neemt zijnen aenvangh, op den thienden van Junij, in het klooster der Augustijner Monnicken, dewijl het Palays, ter oorsaeck van het Huwelijck van des Konincks oudste dochter Jsabella, met den Koninck van Spangie, Philippus de tweede, onledigh en met feesteryen belemmert was: De Koninck dan komt verselt met den Cardinael Carel van Lotharingen, en een groot getal Ridders van de Ordere, in de voornoemde Vergaderingh, en toont aldaer terstondt de oorsaeck, van sijn tegenwoordigheydt, namentlijck dat hy, om tweederhande redenen, voornamentlijck in dese Vergaderinge had willen verschijnen: Eerstelijck

3. Voorstellingen des Konincks.

om te weten, waerom de Luthrianen, die noch hartneckighlijck in hun meninge en gevoelen volharden, en in bewaringh saten, door het Hof van hun banden ontslagen waren: En voor het tweede, waerom sijn Edict of Bevel, tegens de Luthrianen uyt-gegeven, noch niet door het zelfde verkondicht was. Over dese twee stucken, scheen de Koninck met goet gedult, de reden-kavelingen daer over te vallen, aen te willen hooren. Hier op heeft Annas de Bourg Raets-heer, een man van een seer groot gesagh en geleertheydt, geantwoort, latende niet na het geen tot het eerste gedeelte behoorde, in allen deelen te voldoen: Wat vorders het Placcaet of Edict aengingh, daer omtrent had hy noyt geraden, volgens eenige redenen, die hy voorheen voortbracht, dat het verkondicht sou worden,

4. Vervolgingen van den Koninck,

maer eerder dat sulcke gesochte wijsen van straffen, soo lange souden worden uyt-gestelt, tot dat die geheele saeck, in een algemeen Concilie, en dat met den eersten, gelijck een werck van sulck een gewicht vereyscht, mocht afgedaen worden. Maer de Koninck hier door met hevige gramschap aengesteecken, swoer dat hy, sonder op de geseyde verklaringe vast te staen, de uytslag van die saeck, met sijn eygen oogen wilde zien; en heeft

terstondt

terstondt de Raets-heeren doen vangen, en by Louis Montgommery, wiens Vader overste der Schotten was, in bewaeringh stellen. Die de Bourg met noch vier andere; na de Bastille in de gevangenis gebracht heeft.

Terwijl dese en andere vervolgingen hun gangh gingen, is'er tot Parijs een Synode of Kercken-vergaderingh, van de Gereformeerde gehouden; op de welcke de Geloofs-punćten en stucken zijn beschreven geworden, op dat de selve daer na, wanneer de gelegentheyt zich sou aenbieden, in de plaets van een beweeringe souden mogen dienen, en den Koninck vertoont worden. Ondertusschen worden de Schouw-toneelen, tot de plechtigheden van het Huwelijck, van de Koninckliјcke Bruydt vervaerdicht, en Jsabella na de Hooft-kerck tot Parijs, tusschen den Koninck en den Hartogh van Savoyen gebracht. Den Hartogh van Alba gingh met de Moeder van de Bruydt, en de Hartoginne van Savoye, in de plaets van den Bruydegom voor. De Koninginne Maria Stuard, voor een half jaer met den Daulphijn getrouwt, volgde met twee Jonck-vrouwen, en jonge susters van de Bruydt, achter Jsabella. Na een ruymte tusschen beyden, volghde de Daulphijn, Koninck van Schotlandt met sijn drie broeders, en na dese den geheelen Adel, met het Parlament, de Raden, en by-na een ontelbare menichte menschen, van alderhande slagh. Zijnde de Statie aldus in de kerck gekomen, wierdt met de gewoonlijcke plechtigheden, de Bruyd door den Paus Urbanus, aen Alba sijn Meester vertoonende, getrouwt. 5. Huwelijk van Jsabella met Philips de 2.

Terstondt des anderendaeghs, na de verbeelde voltreckinge des Huwelijcks, heeft sich de Koninck met den verkooren Adel, tot de bestelde Steeck-speelen begeven. Op den 28. der maent Juny, zijn de Speel-plaetsen geopent, en de Koninck selve aensienlijck onder de aensienlijcke, liet sich, met François van Guise, Hartogh van Lotharingen, Alphonsus d'Este, Hartogh van Ferrare, sijn swager, en Jacob Hartogh van Nemours, aenschouwen. Als de Koninck dese en de andere dagen, zich dapperlijck in het rennen geweert had, voelde hy, door de groote arbeyt op den derden dagh, een groote vermoeytheydt in de leden, het welcke als de Koningin vernam, badt die haren man den Koninck seer vriendelijck, dat hy doch voor dien dagh het steecken wilde staecken, alzoo hy in de voorgaende dagen, eers genoegh behaelt had. Dit bad de Koningin des te ernstiger, om dat sy in den droom den Koninck gequetst, en dood gezien had. Voorheen had oock een Fransch Waersegger voorsegt, dat dat steeckspel niet sonder gevaer van des Konincks leven sou gehouden worden; het welcke openbaerlijck onder het volck verstroyt was. De meeste van de Grooten, hebben oock den Koninck van het rennen gesocht af te maenen, 6. Steeck-speelen. 7 Droom van de Koningin

maer de Koninck wilde na geen raet luysteren , versmadende den droom van sijn Vrouw , en alle voorsegginge , dieder mochten gedaen worden. Hy dan gewapent en op een moedigh paert sittende , komt in het parck met een heerlijcke prael , en dewijl'er noch maer weynige tot den loop overigh waren , heeft den Koninck den Grave van Montgommery (de soon van de Schotsche Overste , de selve, die even te vooren de Raets-heeren in de gevangenis had gebracht , en noch dien selven dagh beveelen had ontfangen , die hy soo haest als het Steeck-spel sou ge-eyndicht zijn , tegens de Luthrianen sou hebben in het werck te stellen) by namen , om tegens hem te loopen , uytgedaegt. Dese des Konincks bevel na komende , en op het slaen der Trompetten sijn loop beginnende , ontmoet den Koninck met een groot gewelt ; maer soo als de punt van sijn Lancie , door een stercken arm gedreven , op des Konincks borst-harnas treffende , de Speer in flenteren vloogh , is het overige van den stomp , die Montgommery noch in sijn
8. handt behielt , op-geschooten , en met de af-gebroocke punt in des Konincks
De Koninck gequetst. Vizier of Helmen-oogh gedreven , die juyst niets te wel geslooten was , treffende alzoo des Konincks rechter-oogh , dat de splinter tot in de harssenen doorgingh. Op het duyselen van den Koninck , komen al de Ridders toegeschooten , die den Koninck aenstondts uyt den zadel en stegel-reepen gelicht , voorts ontwapent , en in sijn kamer gebracht hebben. Terstont worden de alder-ervarentste Genees-meesters daer by gehaelt , dewelcke hem niet als de dood hebben toegeschickt. Andreas Vesalius soo vermaert door sijn konst , als de beleyders daer van bekent is , door bevel van den Koninck Philippus , tot onderstandt van sijn Schoon vader , te post uyt de Nederlanden ontboden zijnde , by den Koninck komende , en de wonde beziende , oordeelde die mede doodelijck te zijn. Ondertusschen de Koninck , wanneer sijn pijn een weynigh af-liet , sijn leven bedenckende , beklaeghde zich seer , dat hy aldus op het trage bedde sijn leven eyndigen moest , daer hy soo wel had gewenscht ergens in den strijdt sijn leven te eyndigen. Als nu sijn swackheden en pijnen meer en meer toe-namen , en sijn dood door geen middelen voor te komen was , heeft hy op den negenden van Julij , het Huwelijck dat tusschen den Hartogh van Savoyen , en sijn Suster Margariet , eerst acht dagen daer na sou voltrocken worden , sonder
9. eenige prael doen voltrecken , waer na hy op den thienden , tusschen twaelf
Sterft. en een uren (de selve ure , op de welcke hy de Raets-heeren had doen vangen) gestorven is. Omtrent vijfthien dagen wiert het lichaem ten toon gestelt , en wierdt daer na in de groote kerck tot Parijs , en van daer naer St. Denijs , by sijn voorsaten , met behoorlijcke statie gebracht.. Veel

voor-

voor-teeckenen hebben deses Konincks dood voorseght: Want (om van des Koninginnen droom niet te spreecken) het Jaer te vooren in Mey, heeft men boven Parijs, by klaer weder seer groote en langh-uytgestreckte vlammen vyers gesien, gelijck oock in het selfde Jaer tot St. Germain en Laye, een vyer als een grooten balck, verscheenen is. Dien somer vertoonde zich oock een staert Sterre. Maer dat wonderlijck was, dat op den selven dag, eer de Koninck begost te rennen, een jongen van ses Jaren, die met sijn ouders het spel was komen zien, als ontsinnigh begost te roepen: *Men wil den Koninck dooden.* Men wil oock, dat yemandt sou voorseght hebben, dat des Konincks oudste Soon, binnen sijn sesthiende Jaer heerschen zou. Welcke voorsegginge men meende voldaen te zijn, wanneer hy met de Koninginne van Schotlandt, Maria Stuard trouwde. Vorders Gauricus, vermaert Sterren-bedieder in Italia, hebbende vijf jaren te vooren, des Konincks Horoscoop, of geboort-stondt op gerecht, had door een brief den Koninck vermaent, dat hy omtrent sijn een-en-veertighste Jaer zich voor een Duël, of twee-strijdt sou wachten, dewijl de sterren hem een wonde in het hooft dreygden, die hem of blintheyt, of de dood stondt toe te brengen. Montgommery, die het ongeluck had gehad van des Konincks dood veroorsaeckt te hebben, wierdt binnen Damfront, door den Marschalck van Matignon gevangen, die hem tot Parijs gebracht heeft, alwaer hy, door vonnis van het Parlament ter dood veroordeelt, en op de Greve opentlijck onthalst is.

10. Voorseggingen ontrent den Koninck.

Wy konnen het Fransche Hof niet verlaten, sonder noch een gedreyght jammerlijck ongeval voor te brengen. De Koninck van Vranckrijck Louis de derthiende, weder komende van sijn moeyelijcke tocht na Bayonne, daer soo veel menschen, en door koude en door hitte vergingen, hielt een langh verblijf in sijn Stad Tours, verwachtende de vergaderinge van Loudun. De Koninck met de Koninginne, de Infanta van Spangien, Anna van Oostenrijck, had sijn verblijf recht tegen over de Abdye van St. Juliaen, en sijn Moeder Maria de Medicis, had voor haer herberge het huys van La Bourdaisiere, in de selve straet, daer haer dit toeval gebeurde. De Grave van Soissons tot Tours gekomen zijnde, gingh de Coninginne Moeder, in dat huys van Bourdaisiere begroeten, na de afgeleyde Hoffelijckheden, nam hy sijn oorlof van de Coninginne, en gingh heen: Maer nauwelijcks was hy buyten de deur, of de solderinge daer de Coningin op was, storte schierlijck in, met haer en veel Grooten die by haer op de kamer waren. De Heeren de Villeroy, de Marquis de Rostaing, de Mangis en Bassompiere, waren een weynigh door hun val gequetst. Den Heer van Meurtrie

11. Gedreygt ongeval.

was sijn been verplettert, als mede La Coste, een bekent Edelman aen 't Hof, aen sijn been beseert, de Marquis de Villaines leed gevaer van het leven, den Hartogh van Guise hieldt zich aen de tralien van een veynster vast. De Coninginne moeder, die met den Cancellier, den President Jeannin, en Pisieux Secretaris van Staet sprack, hebbende by haer Madamoiselle de Vendosme, en den Heer de Sceaux, mede Secretaris van Staet, bleef staen; en alzoo door een bysondere bestieringh van Godt, buyten eenigh gevaer.

De Sesthiende HISTORIE.

Gotebert Koninck van Pavye.

Inhoudt.

1. Valsche beschuldigingh met het swaert gestraft. 2. Rodoald in Overspel gedood. 3. Swaren broederen twist. 4. Verderflijcke pluym-strijckers. 5. Droeve Vrienden moort. 6. Garibald gedood. 7. Handel van Grimoald. 8. Ootmoet van Pertharius. 9. Quade ophitsingen tegen Pertharius. 10. Pertharius ontkomt de lagen van Grimoald. 11. Trouwe en achtinge. 12. Vreemde ontmoetingh van Pertharius. 13. Die van een ballingh Koningh wordt.

1. Valsche beschuldigingh met het swaert gestraft.

IN de plaets van Ruther Koninck der Longobarden, is Rodoaldus in de Heerschappy op-gevolght, dewelcke Guntberga, dochter van den overleden Koninck der Longobarden, Egilolph, en van Theudelinda, een Vrouwe van een bysondere Godtvruchtigheyt, ten Huwelijck had. Dese Vrouw nochtans, wierdt door een hovelingh valschelijck van Overspel beschuldicht, tegens welcke beschuldigingh, Catellus mede een Hoofs bedienaer zich gestelt heeft, dewelcke van den Koninck verlof gekregen hebbende, tot een twee-gevecht, met den lasteraer gekomen is, en de selve overwonnen hebbende, de eer en waerdigheydt van de Koninginne herstelt heeft. Niet lange daer na, wordt Rodoaldus van een borger, met wiens Vrouw hy heymelijcke gemeenschap had, op Overspel bevonden, en van den selven om het leven gebracht, na dat hy vijf Jaren en seven dagen geregeert had.

2. Rodoald in overspel gedood.

Naer

Naer ſijn dood heeft Ariperth, de Soon van Gundoald, en broeder van de Koningin Theudelinda, het Rijck verkregen. Dewelcke negenthien Jaeren het Rijck bezeten hebbende, en daer na geſtorven zijnde, de heerſchappy twee ſoonen, Pertharius en Gotebert nagelaten heeft. Van dewelcke, Gotibert tot Pavye, en Pertharius tot Milanen woonden: Onder dewelcke in het eerſte goede over-een-komſt was; maer ſy eyndelijck een deel quaetaerdige menſchen de ooren leenende, begoſten de een op den ander vermoeden van lagen te krijgen. Gotibert ſich oock met buytenlantſche macht, tegen ſijn broeder willende verſtercken, heeft zich den Hartogh van Beneventen, Grimoaldus toe-gevoegt, belovende den ſelven ſijn ſuſter ten Huwelijck te geven. Onder de hooſſche pluym-ſtrijckers nu, was eenen Garibald de voornaemſte, deſe van Gotibert na Grimoald geſonden zijnde, heeft trouwlooslijck met den ſelven, tegen ſijn Heer en meeſter een t'ſamen-ſweeringe gemaeckt, hem radende deſe twee broeders, albereets in onderlinge geſchil zijnde, den voet te lichten, en het Rijck van Lombardye aen zich te trecken. Grimoald luyſterde nauw na dien raedt, en voorts het gantſche gebiedt van Lombardyen, zich als toe-eygenende, heeft het Hartoghdom van Benevente, ſijn Soon Grimoald aenbevoolen, en is ſelve met eenige uyt-geleſene troepen, na Pavye by Gotiberth getrocken, latende onderruſſchen niet na heymelijck de gemoederen der Ingezetenen en Steden van Lombardyen, op ſijn zijde te trecken. Gotibert niets quaets vermoedende, heeft Grimoald ſeer beleefdelijck ontfangen, en hem ſijn verblijf-plaets dicht by het Hof toegeſtaen. Ondertuſſchen Garibald, de oorſaeck van het quaet, vermaent weder Gotibert aen de andere zijde, dat hy zich voor de lagen van Grimoald wachten en hoeden zou: *Wanneer ſeyde hy, gy met Grimoald ſpreeckt, ſoo hebt meer acht op ſijn handen als op ſijn woorden; en daer en boven ſult gy bevinden, dat hy met een harnas onder ſijn kleederen gewapent is, als die niet ſoeckt, als u op het onvoorſienſte te overvallen en te dooden; derhalven wapent u oock onder u kleederen, op dat gy tegens ſijn verradery mede mooght voorſien zijn.* Gotibert op deſe wijſe op-geruyt zijnde, begeeft zich de verrader na Grimoaldo, en gebruyckt de zelve woorden tegens hem; met vermaninge zich naerſtichlijck voor de lagen van Gotibert te wachten. Wanneer deſe twee Vorſten nu des anderen daeghs quamen, om met malkanderen te ſpreecken, merckte Grimoald wel haeſt dat Gotibert een harnas onder ſijn kleederen aen had, die derhalven om hem voor te komen, terſtondt aengevallen is, en met ſijn ſwaert gedood, en ſonder eenigh vertoeven, het Rijck van Lombardyen aengeſlagen heeft.

3. Sware broederen twiſt.

4. Verderfelijcke pluym-ſtrijckers.

5. Vrienden droeve moort.

Pertharius ondertuſſchen ſijns broeders dood verſtaen hebbende, verlaet

Milanen, en begeeft zich naer Cacanus, Koninck der Avarn om hulp. Maer Garibald heeft niet langh geweeſt, ſonder de ſtraf van ſijn trouwloosheydt te dragen, als die op het Jaer-feeſt van des Heeren Opſtandinge, in de kerck ſelve by de vonte, door een man wel kleyn van lichaem, maer groot van moedt, gedood is, dewelcke een moort-priem onder ſijn kleet verbergende, en in de kerck zich by het Doop-vat ſtellende, hem in het voor-by gaen doorſtoocken heeft. Onder dies Grimoaldus zich ſelven alzoo tot Pavye in het Rijck vaſt geſtelt hebbende, heeft voor eerſt Chuniberth, den ſoon van Gotibert om gebracht, en de ſuſter van Gotibert, de dochter van Aribert, tot ſijn Vrouw genomen. Als hy vorders vernam dat Pertharius naer Cacanus, Koninck der Avarn getogen was, ſent ſijn Geſanten aen Cacanus en dreyght hem, indien hy Pertharius ter herberge aen-neemt, met de wapenen aen te taſten, waer over Cacanus vreeſende een Oorlogh, die hem te ſwaer ſou vallen, Pertharius liever verſonden heeft: Dewelcke van alle hulp en onderſtandt berooft zijnde, beſlooten heeft zich ſelfs na Grimoald te begeven, en ſijn behoudenis des ſelfs genade en ſachtmoedigheyt aen te beveelen. Hy dan hebbende Unulph ſijn getrouwen vriendt, aen Grimoald geſonden, bootſchapt door den ſelven ſijn aenkomſt, als die ſteunende op ſijn Godtſaligheyt en beleeftheyt, die by een yeder ſoo hoogh geroemt en gepreſen wierden, zich niet ontſagh in ſijn armen zich te werpen. Grimoald over deſe vrywillige onderwerpingh van Pertharius, ten alderhooghſten vergenoeght zijnde, heeft een geduerige Vrede en vriendtſchap met hem gemaeckt, en die met eede beveſticht, beſtellende Pertharius met eenen een treffelijcke wooninge, en ſijn dienaren bevelende, hem van alle nootwendigheden volkomentlijck te voorzien.

6. Garibald gedood.

7. Handel van Grimoald.

8. Ootmoet van Pertharius.

Maer dat geluck heeft niet lange konnen dueren; want als'er een groote toeloop van geluck-wenſchende borgeren tot hem geſchiede, hebben een deel quaetaerdige menſchen, het ſelve weder tot een oorſaeck van laſteringen opgenomen, en de ooren van Grimoald, met nieuwe ophitſingen gevult; als waren de ſaecken in ſtandt, dat hy niet lange meeſter in het Rijck ſou blyven, en dat Pertharius vaſt uyt de ingezetenen ſijn aenhangh ſocht te maecken, om door hulp van de ſelve, zich weder in den Throon te dringen, en hem Grimoald daer uyt te ſtooten. Grimoald deſe aenſtoockingen geloof gevende, neemt een beſluyt Pertharius aen een kant te helpen, en hem by den dronck, ſonder op ſijn verbondt of eet te achten, te overvallen. Hy dan beveelt hem op den avond, als om hem te vereeren een heerlijck avontmael, en ſeer koſtelijcken wijn toe te brengen, en

9. Quade ophitſingen tegen Pertharius.

en beveelt ſijn dienaers Pertharius te noodigen, om zich wacker vrolijck te maecken: Maer een van des Konincks dienaren, die hem eertijds had gedient, en noch wel wilde, heeft Pertharius, ſoo als hy nu aen de tafel ſat, des Konincks beſluyt heymelijck te kennen gegeven, dewelcke aldus kenniſſe van de lagen gekregen hebbende, ſijnen ſchencker belaſt, ſijn kroes uyt dewelcke hy gewoon was te drincken, met water te vervullen, met welcke loosheydt hy de Koninckliicke dienaers bedrogen heeft, en veynſende wel ter degen beſchoncken te zijn, weder na den Koninck verſonden heeft; dewelcke den Koninck hebben geboodtſchapt, hoe ſchoonen dronck ſy hem hadden zien doen, en in welck een ſtaet gelaten, om ſijn handen niet te konnen ontkomen. De Koninck evenwel om ſeecker te gaen, beveelt het huys van Pertharius rontſom te bewaren. Pertharius onder dies, ontbiet ſijn trouwen vrient Unulphus, en ontdeckt hem te lagen, met dewelcke men hem omcingelt heeft, en verſoeckt dat hy door hulp van hem en ſijn kamerlingh, uyt het gevaer mocht getrocken worden. Unulphus dan belaet Pertharius met eenige ſacken en packen, handelt hem als een Barbariſchen ſlaef, of rouwen arbeyder, met ſlagen en ſtooten, en drijft hem ſoo ten huyſen uyt. De Koninckliicke wachters worden hier door bedrogen, en Pertharius geraeckt wech, terſtondt van eenige dienaren, door een veynſter nedergelaten, gevolgt; dewelcke met hunnen Heer vluchtende, geluckichlijck in Vranckrijck aengekomen zijn. Wanneer nu des ſmorgens, de Koninckliicke lijf-wachters in het huys, en kamer van Pertharius vielen, hebben ſy hem niet gevonden, maer wel dat ſy ſchendigh bedrogen waren, waer over ſy den kamerlingh geweldigh geſlagen, en met de handen op den rugge gebonden, den Koninck toegebracht hebben, roepende dat de ſelve een quaden dood overwaerdigh was.

10. Pertharius ontkomt de lagen van Grimoald.

Maer de Koninck erkennende de trouw van den kamerlingh tegens ſijn Heer, heeft hem daer over ten alderhooghſten geroemt en gepreſen, en den ſelven, na dat hy hem veel geſchencken gegeven had, in ſijn eygen dienſt genomen. Als daer na de Koninck ondervraeghde, waer heen Unulphus gevlucht was? wordt hem geantwoort, dat zich de ſelve in ſeeckerheydt, na de St. Michaels kerck had begeven, den welcken den Koninck op gegevene trouw en verſeeckeringh, tot zich ontboden heeft, en ſijn trouwe in een yeders tegenwoordigheydt, ſeer hooghlijck verheft hebbende, doet hem groote eere aen, en ſtelt hem over al ſijn rijckdommen en ſchatten. Naer eenige dagen vraeghde de Koninck Unulphus, of hy liever de tegenwoordige welſtandt, in dewelcke hy was, wilde genieten, of met ſijn ouden Heer in ballinghſchap ſwerven? waer op Unulphus geantwoort heeft,

11. Trouwe in achtinge.

heeft, dat hy liever het uyterſte met Pertharius wilde lijden, als alle overvloet, eere en hoogheydt des werelts te genieten: Daer na vraeghde hy den kamerlingh het ſelfde, en kreegh de ſelfde antwoort, waer over hy hen ten hooghſten gepreſen, en om na hun Heer te vertrecken, vryheyt en verlof gegeven heeft, gevende hen paerden, en alle andere nootwendigheden, tot de reyſe mede; dewelcke wel te vreden en blyde, hun Heer
12. Vreemde ontmoetinge van Pertharius. Pertharius in Vranckrijck gevolght zijn. Naer eenigen tijdt vertoevens in Vranckrijck, beſloot Pertharius na Britannia over te varen. Wanneer hy nu te ſcheep gegaen was, hoort hy een ſtemme van de ſtrant, waer door hy vermaent wordt, weder na ſijn Vaderlandt te keeren, want het was toen de derde dagh, dat de Koninck Grimoald geſtorven was. Pertharius derhalven het ſchip weder te rugge hebbende doen keeren, vindt niemandt die hem
13. Die van een balling Koninck wordt. toegeroepen mocht hebben, en vermoedt derhalven of ſulcks wel yets meer als menſchelijcks mocht zijn geweeſt; en begeeft zich op goet geloof te rugge na ſijn Vaderlandt, daer hy het ſoo gevonden heeft, en van ſijn onderſaten terſtondt aengenomen, en in het Rijck geſtelt is geworden.

Paulus Diacon. Caſpar Hedion en andere.

De Seventhiende HISTORIE.

Philippus Roomſch Koninck.

Inhoudt.

1. Geſlacht der Truchſeſſen. 2. Philippus Roomſch Koninck gedood. 3. Wraeck over den moorder.

1. Geſlacht der Truchſeſſen. En mijl van Ravenſpurg, naer Algon toe, op den top van een Bergh, is het Slot Waldpurgh gelegen; van waer de Baroenen Dapifiri of Spijs-dragers, gemeenlijck Truchſeſſen genoemt, hun naem gekregen hebben. Deſe trecken hunnen oorſpronck van Gebhard, een ſeer treffelijck man, die eertijts van den Hartogh van Suaben, Rumel genoemt, ten tijden van den Keyſer Conſtantinus, een dienaer van den ſelven, met het Slot Waldburg, met het byleggende landt vereert is geweeſt; van dewelcke al de nakomelingen

melingen Dapiferi of Truchſeſſen, van den Hartogh van Suaben geheeten zijn geweeſt. In het Jaer 1208. was by Philippus Roomſch Koninck, Hendrick een van deſe af-komelingen, wanneer die Koninck van den Palſgrave Otho, in de Stadt Bambergen gedood wierdt, hier van was dit de oorſaeck: De Koninck Philippus had ſijn dochter den voornoemden Otho, ter oorſaeck van een manſlagh, daer van hy bericht was, niet ten Huwelijck willen geven. Deſe Otho tijdts gelegentheydt gekregen hebbende, komt in des Konincks kamer, en ſlaet hem met ſijn ſwaert in den neck, menende hem t'eenemael het hooft af te ſlaen, maer dewijl deſen Hendrick Truchſeſſen van Waldburgh, toen alleen met den Biſſchop van Spiers, Conradus, in de kamer zijnde, een geroep maeckte, verſchrickte de moorder daer eenighſints van, ſoo dat de ſlagh ſoo hart niet aenquam, en maer een kleyne, hoewel doodelijcke wonde toebracht. Hendrick dat wreet ſtuckwercks ſiende, vlieght onder ſijn geroep na de deur, en grendelt die toe, op dat deſe booſwicht niet ſou ontvlieden; maer de moorder ſulcks vernemende, keert weder te rugge, geeft hem met ſijn ſwaert een ſlagh over de wang, en na de deur lopende, opent die, en eer het Hof dit verkundicht was, ſtijgt te paert, en begeeft zich met de ſijne ter Stadt uyt. Ondertuſſchen geraeckt het geheele Hof over eynde, elck vlieght in des Konincks kamer, en vindt den ſelven dood op de vloer, in ſijn bloet gewentelt, gelijck hy na de ontfangene wonde maer weynigh voortgaende, terſtondt dood ter aerden gevallen was. Deſen Otho wierdt daer na door den Marſchalck van den Coninck Philippus, om ſijn ſnoode daet, niet verre van Regenſpurgh gedood; dragende alzoo de ſtraffe die hy verdient had.

2. Philippus Rooms Koninck gedood.

3. Wraeck over de moorder.

De Achthiende HISTORIE.

Boris Koninck der Ruſſen.

Inhoudt.

1. Broeders ſlaen elckander naer het Rijck. 2. Broeder moorden. 3. Dood van Suadepolck.

DE Koninck der Ruſſen, Waldimir geſtorven zijnde, is hem in het Rijck ſijn Soon Boris op gevolght, zijnde een Vorſt die tot Godvruchtigheydt ten hooghſten genegen was; maer des ſelfs broeder Suadapolck, haeckende na het Rijck, is hem, ſoo als hy in ſijn kamer te ſlapen lagh, op den hals gekomen, en heeft hem met een

1. Broeders ſtaen elkander na het Rijck

2. speer doorstoocken, als mede des selfs wapen-drager omgebracht. Hy vorder den eenen broeder-moort op den anderen hoopende, heeft mede sijn anderen broeder Hiob genoemt, met de selve godtloose wreetheydt vermoort. Van sijn broederen was nu noch Jarislaus overigh, die, willende de droeve dood van sijn broeders wreecken, een Oorloghs macht tegen den moordadigen tyran te Velde brenght; en hebbende des selfs Heyr geslagen, van dewelcke veel in de moras versmoorden, heeft de rest, die het swaert konden ontkomen, in de vlucht gedreven. Sijn broeder selve ter nauwer noot ontvluchtende, begeeft zich by den Koninck Cracus van Polen, van dewelcke hy met bystandt onderstut, het volgende Jaer sijn broeder weder het hooft geboden heeft. Van weder zijden wordt op nieuw hevigh gestreden, en dat by de selfde plaets, op dewelcke de moorder

Broeder moorder.

3. sijn broeder Boris had omgebracht. Het geluck van desen strijdt, is dat van den voorigen gelijck geweest: Maer als Suadapolck weer ter vlucht zich na Polen begaf, wordt hy onder wegen door een sware sieckte bevangen, van dewelcke hy gestorven, en in een onbekent land, slechtelijck en verachtelijck begraven is.

Dood van Suadapolck.

Chron. van Polen 2. Boeck.

De Negenthiende HISTORIE.

Cracus Koninck van Polen.

Inhoudt.

1. Cracus wordt van sijn broeder belaeght. 2. Wordt van sijn broeder op de Jacht gedood. 3. Des moorders verstootingh en dood.

1. Cracus word van sijn broede belaegt

Racus Koninck van Polen, in hoogen ouderdom gestorven zijnde, liet twee soonen Cracus en Lechus na. Cracus als de oudste, is sijn Vader in het Rijck opgevolgt; maer Lechus begeerigh om te heerschen zijnde, heeft sijn broeder op de Jacht vermoort, en werpt het lichaem seer gehackelt en ge-

2. scheurt zijnde, daer heen, voorgevende dat sijn broeder van de wilde dieren verscheurt was, en des selfs dood met gemaeckte tranen beweenende. Na dat hy nu, met gemeene toestemminge tot het Rijck verkooren was, is eyndelijck de broeder-moort voor den dagh gekomen, waer over hy van

Wort van sijn broeder op de Jacht gedood.

een

een yeder gehaet, eyndelijck uyt den Stoel gestooten wierdt, en korts daer aen van enckele droefheyt gestorven is. 3. Sijn verstootingh en dood.

Chron. van Polen 1. Boeck.

De Twintighste HISTORIE.

Lodewijck Hartogh van Beyeren.

Inhoudt.

1. Lodewijck gedood. 2. Als oock de Moorder.

IN het Jaer 1231. is Lodewijck Hartogh van Beyeren, door een Sarasijn, die schierlijck op hem toeviel, in het aenzien van sijn dienaren en hovelingen, doorstoocken: Daer zijnder die willen, dat dese moorder van den Keyser Fredrick de tweede sou opgemaeckt zijn geweest. De schelm is terstondt van het hof-gesin, in kleyne stucken gekapt. 1. Lodewik gedood. 2. Als oock de moorder.

Honsdorf.

De Een-en-twintighste HISTORIE.

Parthenius.

Inhoudt.

1. Wonderen droom. 2. Ontdeckt moorden. 3. Dood van Parthenius.

PArthenius overste en Schat meester van den Koninck der Francken, Theudebert, leggende in sijn bedde te slapen, begost schierlijck in sijn droom om hulp te roepen, en te bidden dat men hem wilde by-staen. Die in de kamer sliepen, hier door ontwaeckende, vraeghden hem wat sulcks roepen te beduyden had? Waer op hy tot antwoort geeft: Dat Ausanius sijn vriendt, beneffens Papianilla sijn huysvrouw (die hy noch onlanghs beyde, uyt jalousye en quaet-achterdocht, onschuldich gedoodt had) hem voor Godts Oordeel, om zich aldaer te verantwoorden, wilden sleepen. Hy aldus sijn moordery selve ontdeckt hebbende, wierdt korts daer aen van het volck aengegrepen, en dood gesteenicht. 1. Wonder droom. 2. Ontdeckt moorden. 3. Doot van Parthenius.

Deselve.

De Twee-en-twintigste HISTORIE.

Lechus Vorst van Polen.

Inhoudt.

1. Kuypery om de Poolsche Kroon. 2. Paerden ren om het Rijck. 3. List van Lechus. 4. Die ontdeckt, en hy gedood wordt. 5. Onverwacht Koninck.

1. Kuypery om de Poolsche Kroon.

Ræmislus of Lechus, de eerste Poolsche Vorst van dien name, gestorven zijnde, ontstont'er een groote twist, onder de Poolsche Heeren, over de op-volginge, en als'er nu geen eynde van twisten en kuypen was, heeft men onderlingen beraemt, datmen de saeck het geval, om soo te seggen, sou aenbeveelen. Men heeft dan op seeckeren dagh een loop, van gevleckte Paerden aengestelt, met voorwaerden: Dat die eerst tot de eynd-pael sou gekomen zijn, Vorst van Polen sou verkooren worden. De pael dan wort aen de Rivier Pradnec op een opene vlackte, aen het Noort-eynde van Cracou gestelt. Een groote menichte menschen komt by een, om het Ren-werck te zien, en de Rechters nemen hun plaets, om van de overwinningh te oordeelen. Men leest van Darius by Justinus, die door het hinneken van sijn paert, dat door loosheydt besteldt was, Koninck wierdt; hier hebben wy een soodanigen list in Lesco. Dese een van de mede-vryers zijnde, had bedecktelijck te vooren, de loop-baen en het sant, aen seeckeren oort, met scherpe angels bestroyt, op dat de voeten der paerden, daer door beschadicht wordende, hy met het sijne, dat hy met ysere soolen had doen beslaen, (daer de andere volgens het gebruyck van dien tijd, geen ysers aen hadden) de voor-tocht sou mogen krijgen. Dit geluckte hem dan aldus, en de andere verwondert en verbaest over het ongeval zijnde, groeten hem als hunnen Vorst, die hen als van den Hemel, door dit wonder toegevoeght was: Maer het bedrogh quam te haest voor den dagh, en Lechus wordt in het midden te voorschijn gebracht, overtuyght, veroordeelt, en in stucken gehouwen. Twee geringe en onbekende Jongelingen, hadden dese hinderingh voor de paerden gemerckt, soo als sy met malkanderen uyt boertery, als om Vorst te zijn, liepen. Wanneer nu de voorseyde loop geschiede, begaf zich een van dese Jongelingen mede te voet op de loop, niet sonder van een yeder uytgelacchen te worden,

2. Paerden ren om het Rijck

3. List van Lechus.

4. Die ontdeckt en hy gedoot wordt.

Fol. 136. 2 deel,

den, en dese was de eerste, die nae Lechus aen de eyndt-pael quam. Wanneer nu Lechus als geseght is, gedoodt was, wierdt dese Jongelingh, in sijn plaets tot Vorst verkooren, als die het met recht toequam, en tot meerder luyster, Lechus genoemt. 4. Onverwacht Koninck.

Poolsche Historie. 2. Boeck.

De Drie-en-twintigste HISTORIE.

Hendrick Grave van Swartzenburg.

Inhoudt.

1. Ongeval van Keyser Fredrick. 2. Invallen van een geheym. 3. Grave van Swartzenburgh vemoort.

WY komen hier tot een seltsaem ongeval, daer weynigh van gehoort is: Wanneer de Keyser Fredrick de eerste, sijn verblijf nam in het schoone klooster van St. Peter, in de Stadt Erford, en het Hof t'eenemael onledigh was, om alderhande vermaeckelijckheden aen te rechten, wiert al dese wellust door een treurigh toeval gestoort. De Keyser om sijn natuer te voldoen, begaf zich naer het gemack, zijnde van eenige Grooten, en onder anderen van den Grave van Swartzenburgh gevolght. Wanneer de solderinge die onder hun voeten was, 't zy door de menichte, 't zy door oudtheydt verrot zijnde, schierlijck ingevallen is. De Keyser selve had een ongevalligh lot getroffen gehad, indien hy zich niet aen de ysere tralien van een veynster vast gehouden had, daer hy bleef hangen, de andere vielen, en wierden meest seer gequetst; maer die het meest te bejammeren waer, was den Grave Hendrick van Swartzenburgh, een groot en machtigh Heer van Duytslandt, die in het diepste van de onreynigheydt viel, soodanigh dat hy den mont selve niet vry had om te roepen, of selfs sijn adem te halen; Soo dat hy aldaer jammerlijck, en ellendighlijck sijn leven laten moest. De Keyser wierdt sieck van de schrick, en beklaeghde seer het verlies van desen ongeluckigen Vorst.

1. Ongeval van Keyser Fredrick.

2. Invallen van een geheym.

3. Grave van Swartzenburgh versmoort.

Albert Crantzius.

De Vier-en-twintighste HISTORIE.

Slot-vooght van Nocera.

Inhoudt.

1. Trincio in Overspel gedood. 2. Wraeck daer over gesocht. 3. Nocera belegert. 4. Wanhopige daet van den Slot-vooght.

1. Trincio in Over-spel gedood. Ese die wy hier voorstellen is geen Vorst, maer hy had een moedt die aller Vorsten raserny trotsen kon. Een Capiteyn en Slot-vooght van Nocera, had Nicolas Trincio, die hy by sijn Vrouw in Over-spel gevonden had, moedighlijck gedood. Conrado Trincio Heer van Fuligno, in het Hartoghdom van 2. Wraeck daer over gesocht. Spoleto, hier door tot wraeck-sucht ontsteecken, brande in begeerte, om sijns broeders dood op dese Slot-vooght te wreecken. Hy dan komt met een kleyn leger voor Nocera, en verklaert van daer niet te zullen vertrecken, voor dat hy de moort van sijn broeder, op den moorder had gewroocken, of dat hy in het vervolgh sterven zal. Het belegh gaet dan 3. Nocera belegert. voort, en de plaets wordt dapperlijck aengetast, soodanigh dat de Capiteyn geen langer tegenstandt, noch eenige uytkomst tot verlossingh ziende, een wanhopigh besluyt neemt, om ten minsten in handen van sijn vyanden niet 4. Wanhopige daet van den Slot-voogt. te vervallen. Hy dan snijt Vrouw en kinderen den hals af, en werpt zich selven uyt een veynster, op de steen-rotse van boven neder, door welcke val hy verplettert, en van het leven berooft wierdt. Coenraed Trincio ziende dat sijn vyand aldus hem in sijn voorgenomen woeden voorgekomen was, koelt sijn moedt op al die hem aengingen, dewelcke hy op alderhande wijsen gepijnight en vermoort heeft, latende sijn krijghs-volck op de alder barbarische wijse, tegen al die den Hopman eenighsints bestonden, woeden; en alzoo sijn wraeck-sucht, die hy op sijn vyand niet konde, op sijn aenhangh te verzadigen.

De Vijf-en-twintigste HISTORIE.

Hatto Bisschop van Mentz.

Inhoudt.

1. Hatto vyand van den Armen. 2. Sijn wreede daet. 3. Wordt van de Muysen verslonden.

WY hebben hier voor van een wonder oordeel gesproocken, en de Muysen, dat schadelijck doch kleyn gedierte, uyt-voerders en beulen van des Heeren gramschap, gesien; dit tweede voorbeelt van een selfde wonder, zijn wy den gunstigen Lezer schuldigh. Hatto by-genaemt Bonosus de tweede, Hartogh van Franckenlandt, Abt van Fulden, en Eerst-Bisschop van Mentz, toonde zich, niet tegenstaende hy een schijn van veel deughden had, een vyand van de armen. By sijn tijdt ontstont'er een groote hongers-noot, soo dat veel menschen vergingen, en de armen niet wisten waer mede zich te onderhouden. Dese Prelaet, doet een groote menichte van dese behoeftigen, in een koornschuer by een komen, als wilde hy hen een milde uyt-reycking doen; maer als hy hen by een had, doet hy de schuer in brandt steecken, en dese ellendige, die hy muysen en broodt-rotten noemde, verbranden. Maer dit gedierte is wel haest, tot wraeck over desen ontsinden booswicht verweckt, komende hem met sulck een groote macht op den hals, dat hy niet wist waer zich te bergen, om van hun bijten ontslagen te zijn. Waer hy zich socht te schuylen, dit gedierte wist hem te volgen en te vinden. Hy begeeft zich eyndelijck op een tooren, staende in het midden van den Rhijn, meenende daer bevrijt te zijn, maer te vergeefs, de muysen swemmen met geheele heyren door de stroom, beklimmen den tooren, en laten niet af, tot dat sy desen onbarmhertigen Vorst, onbarmhertighlijck van den oppervorsts wegen, ter dood toe gestraft hebben. De muysen hadden selfs van de geschilderde wanden, sijn naem uytgebeeten, om daer mede te voorseggen, dat sy het met den man oock haest beginnen wilden. Dese tooren wordt noch omtrent Bing getoont, en de muysen tooren genoemt.

1. Hatto vyand van de armen.

2. Sijn wreede daet.

3. Wort van de muysen verslonden.

De selve *Camerarius* maeckt oock gewagh van een Wilderad, Bisschop van Straetsburgh, die mede van dese kleyne beulen gedood sou zijn.

De

De Ses-en-twintigste HISTORIE.

Moscovisch Vorst.

Inhoudt.

1. Schadelijcke nieusgierigheyt. 2. Schriekelijck tover-werck. 3. Wanhopige dood van den Vorst.

1. Schadelijcke nieusgierigheyt.

Eecker Moscovisch Vorst, rijck van middelen en goederen, maer arm van sinnen, in aenmerckinge van de onhebbelijckheydt door hem aengerecht, willende van eenige gevolgen in sijn Staet verseeckert zijn, liet sich soo verre vervoeren, dat hy een Tovenaer, of Waersegger dede by zich komen, die een Priester, doch meer van den Duyvel als van den levendigen Godt was. Dit werck-tuygh van den afgrondt, Celebreerde of songh de Misse, consacreerde of heylighde een Ostie, en sloegh daer op een jongen van thien jaren, die daer toe vervaerdight was, het hooft af, sette het hooft op de gewyde Ostie, en spreeckende eenige Duyvelsche
2. Schricklijck Tover werk. woorden en besweeringen: vraeghde voorts het hooft het geen hy te vraegen had. Het hooft (wie schrickt niet in sulcks te hooren) gaf antwoort (maer niet gelijck, of op het geene hem gevraeght was) seggende alleen dese twee Latijnsche woorden: *Vim patior*; Ick lijde gewelt. Dit vervloeckte Tover-werck aldus misluckt zijnde, wrocht noch een ander werck
3. Wanhopige dood van den Vorst. in den Vorst, die terstondt van den Duyvel beseten wierdt, riep, tierde en brulde, dat het yslelijck om aen te hooren, en blijcks genoegh van de uyterste wanhoop was. Al sijn roepen en tieren was: *Neemt doch dat hooft van my wech*, en onder dit roepen en schreeuwen, braeckt hy sijn wanhopige ziel uyt, selfs op de plaets daer dese vervloeckte Offerhande geschiet was. Nalatende een leeringh, hoe schoonen saeck het zy, met dien prins der duysternisse aen te spannen, en wat belooningh hy sijn verwanten geeft. Dit voorbeelt is niet oud, maer versch genoegh.

Boitel.

De

De Seven-en-twintighste HISTORIE.

Roomsch Keyser-rijck.

Inhoudt.

1. Oorspronckelijcke heerschappy van Rome. 2. Oorsaeck van het eerste verval. 3. Afkomst en aert van Pompejus. 4. Cinna omgebracht. 5. Veranderingh in de Roomsche heerschappy. 6. Daden van Pompejus. 7. Treffelijcke vond om het krijgs-volck te toomen. 8. Lepidus neemt de Opper-macht aen. 9. Sertorius in Spangie. 10. Wordt omgebracht. 11. Pompejus tegens de Zee-rovers. 12. Hoog gesagh van Pompejus. 13. Oorlogh tegen Mithridates. 14. Tegen Tigranes. 15. Groote overwinningen van Pompejus. 16. Pharnaces Vader moorder. 17. Wederkomst van Pompejus. 18. Wondere gematigheyt van Cato. 19. Zegen-prael en volckeren door Pompejus overwonnen. 20. Sijn sorge voor den Staet. 21. Daden van Julius Cæsar. 22. Sijn Oorlogh in Vranckrijck. 23. Groote overwinningh op de Duytschen. 24. Cæsar en Pompejus tegens een. 25. Slechte staet van Rome. 26. Pompejus Borgemeester alleen. 27. Cæsar daer tegen. 28. Cæsar vangt den borger Oorlogh aen. 29. Ongestadigheyt van Domitius. 30. Pompejus vlucht. 31. Cæsar komt tot Rome. 32. Sijn handel aldaer. 33. Cæsar wort Dictator. 34. Treckt tegens Pompejus. 35. Slagh van Pharsalia. 36. Pompejus vlucht na Egypten. 37. Wordt vermoort. 38. Lentulus gedood. 39. Voortgang van Cæsar. 40. Sijn Oorlogh tegen Ptolomeus. 41. Dood van den Koninck en Photinus. 42. Cæsar geeft Cleopatra het Rijck. 43. Pharnaces overwonnen en gedood. 44. Nieuwe Oorlogh voor Cæsar. 45. Overwinningen in Africa. 46. Verhael van Catoos dood. 47. Juba gedood. 48. Scipio doodt sich selven. 49. Andere door Cæsar gedood. 50. Marcellus gedood. 51. Dood van Pompejus Soon. 52. t'Samen-sweeringh tegens Cæsar. 53. Die gedood wort. 54. Aenvangselen van Augustus. 55. Nieuwe borgerlijcke beroerte. 56. Octavianus in het huys van Cæsar ingelijft. 57. Drymanschap. 58. verbanningh van de Ciceronen. 59. Cicero gedood. 60. Verraders loon. 61. Wreetheyt verbannen. 62. Vervolgh van Cassius en Brutus. 63. Slach van Philippi. 64. Doodt van Cassius. 65. Dood van Brutus. 66. Gespoock aen Brutus verscheenen. 67. Treffelijcke Mannen in den strijdt gebleven. 68. Vervolgh van den borger Oorlogh. 69. Anthonius in Asia. 70. Oorlogh tegens Sextus Pompejus. 71. Verlies van Cæsar. 72. Van Sextus Pompejus en sijn dood. 73. Lepidus van macht ontbloot.

74. Daden van Anthonius in het Oosten. 75. Anthonius van Cæsar geslagen. 76. Verval van sijn heerschappy. 77. Dood van Anthonius. 78. En van Cleopatra. 79. Cæsar neemt den naem van Augustus aen. 80. Het Roomsch Keyser-rijck op-gerecht.

1. Oorspronckelijcke heerschappy van Rome.

VAn den aenvangh hebben de Koningen het Roomsche Rijck beseten, tot dien tijdt toe, dat de Tyranny van de Tarquinien ter neder geworpen is. Van dien tijdt af aen, is de heerschappy in handen van Prætoren, Ampt-lieden, Dictatoren of Opper-gesaghs-mannen, en Consuls of Borgemeesters van Tribuynen of Stam-meesters, die Borgemeesterlijcke macht hadden, en van Tribuynen, Plebis of Stam meesters van het gemeene volck geweest, tot aen de tijden van den grooten Pompejus, en C. Julius Cæsar. Pompejus was Soon van Strabo, een Doorluchtigh Romeyn, van de Prætorische Ordere, dewelcke sich tegens Cinna, die met dwingelandy heerschte, derfde stellen. In die tijdt begost de staet van Rome te vervallen, nademael de Overigheden het ooge op de dwingelandy begosten te slaen, en de wettige heerschappy te versmaden. Gelijck nu sijn Vader door sijn spaersaemheyt en gierigheyt, by de gemeente gehaet was, alzoo maeckte zich Pompejus door sijn deftigheydt van manieren, sijn gespraecksaemheyt, en zedigheydt van leven, en sijn dappere oeffeningh in de wapenen, soo lief en aengenaem by de selve, dat hy, uyt vreese voor Cinna (by den welcken hy nu al daer over in het ooge liep) genootsaeckt was te vluchten: waer uyt, dewijl hy in lange niet te voorschijn quam, een gerucht liep: dat hy omgebracht was. Cinna die anders oock seer by het volck gehaet was, vliedende de drift en woede daer van, wierdt door een Hopman omgebracht. Na sijn dood heeft Carbo, een snooder Tyran als sijn voorsaet, de heerschappy aengenomen. Tegen dese toonde Sylla grooten tegenstandt, by den welcken zich Pompejus gevoeght heeft, doch na dat hy door merckelijcke weldaden aen hem verbonden was. Pompejus was als toen een Jongelingh van drie-en-twintigh jaren, dewelcke een leger op de been krijgende, de aenhangers van Carbo uyt al de Steden dreef; maer soo als hy gingh om Sylla te spreecken, wierdt hy van drie Hop-lieden van Carbo aengetast, dan dese zijn van hem in de vlucht gedreven, en de Stadt daerse heen vluchten, ingenomen. Daer na zijnde het Heyr van den Borgemeester Scipio tegens hem gesonden, wist hy dat volck oock met vriendelijcke woorden tot zich te trecken, soo dat Scipio geen beter uytkomst als vluchten sagh. Daer na bracht hy eenige benden paerden, die Carbo

2. Oorsaeck van het eerste verval.

3. Afkomst en aert van Pompejus.

4. Cinna omgebracht.

5. Verandering in de Roomse heerschappy.

6. Daden van Pompejus.

Carbo tegens hem had uyt-gesonden, in sulck een staet, dat de selve zich aen hem over-gaven. Sylla dan ontfingh hem op dese wijse, hy selve steegh van sijn paert, en zijnde van Pompejus, als Imperator of Velt-heer gegroet, heeft hy pompejus mede den selven Eer-titul gegeven. Al de andere saecken quamen over een, met dese eerste beginselen van vrientschap. Want wanneer daer na Sylla, Italia onder sijn gewelt gebracht had, en tot Dictator en Gesaghs man verkooren was, begiftigende de andere Oversten, met Rijckdommen en Overigheyts Ampten, wilde hy Pompejus naerder aen hem verbinden, en bewoogh hem sijn Vrouw Antistia te verlaten, en met Æmilia sijn stief-dochter, uyt Metella en Scaurus haer eerste man gewonnen, te trouwen. Dit was waerlijck een Tyrannisch Huwelijck, om dat Æmilia voorheen getrouwt, en swanger was.

Sylla dan, hebbende zich op dese wijse Pompejus te vriendt gemaeckt, sandt hem met veel Volcks na Sicilie, dat door den aenhangh van Carbo bemachtight en bezet was; alwaer gekomen, en de vyanden uyt het Eylandt verjaeght zijnde, heeft met sijn beleeftheydt, de gedruckte Steden groote vertroostingh toegebracht, en Carbo vorder gevangen, en ter dood doen brengen: En om dat de krijghs-lieden, op de tocht zich al te onhebbelijck droegen, wist hy die te betoomen, met het verzegelen van hune swaerden, en die dat zegel niet ongeschonden wist te toonen, wierdt na vereysch gestraft. Terwijl de saecken aldus in Sicilie gingen, kreegh hy van den Raed en Sylla last, om naer Africa over te scheepen, en den Oorlogh tegen Domitius aen te vangen; van dewelcke seven duysent krijghslieden, tot Pompejus over liepen, soo haest als dese in Africa aengekomen was. Wanneer het nu tot strijden quam, wierdt Domitius overwonnen en gedood, en een gedeelte der Steden quam vrywilligh, en een ander met gewelt onder de macht van Pompejus.

7. treffelijcke vondt om krijghsvolck te toomen.

Van daer weder op treckende, doorliep hy Numidia, en bracht al onder zich wat hy ontmoete, en hebbende alsoo binnen den tijdt van veertig dagen, die geheele Landt-vooghdy getemt; wierden hem brieven van Sylla toegesonden, in de welcke hem bevoolen wierdt, dat hy de andere Legioenen sou afdancken, en met een alleen tot Utica een opvolger sou verwachten. Dit verweckte groot misnoegen in hem, en in het leger, het welcke niet wilde verdragen, dat hen Pompejus sich aen de trouw van een dwingelandt sou overgeven, hoewel hy genegen was te gehoorsamen. En of hy al schoon het krijghs-volck socht te stillen, wilde het evenwel met groot geraes en getier, dat hy by hen blyven zou. Maer als Pompejus hen swoer, dat hy sich selven wilde dooden, indiense hem dwongen te blyven, hebben

ben sy ten laetsten , hoewel tegen hunnen sin , afgelaten hem moeyelijck te vallen.

In het eerste wierdt aen Sylla gebootschapt , dat Pompejus wederspannigh was ; maer als hy daer na de waerheydt van alles vernam , quam hy hem op sijn aenkomst tegen , en reyckende hem de rechter handt toe , gaf hem overluydt den by-naem van *Magnus* de Groote : Het is waer dat Pompejus eyschende te Zegen-pralen , Sylla zich daer tegen stelde , seggende , het ware niemandt als een Borgemeester , of *prætor* (Amptman) geoorloft , en dat indien Pompejus , die noch qualijck een baert had , en den welcken om sijn jonckheydt , selfs niet geoorloft was in den Raed te komen , sou komen te Zegen-pralen , sulcks hem groote afgunst verwecken sou. Wanneer Sylla al dese dingen hem te gemoedt voerde , antwoorde Pompejus sonder eenige andere ontsteltenis , datse meer in het getal waren , die de opgaende , als de ondergaende Sonne aenbaden , willende daer mede seggen , dat sijn macht aengroeyde , en die van Sylla in het dalen was. Sylla verbaest over dese antwoort , riep overluydt tot tweemael : *Laet Pompejus dan Zegen pralen.*

Maer als nu vorders het krijghs-volck op-roerigh wierdt , om datse veel minder hadden ontfangen alsse verwacht hadden , verklaerde Pompejus dat hy liever de Zegen-prael wilde af-staen , als het krijgs-volck bedriegen. Wanneer Servilius een treffelijck man , dese woorden hoorde , seyde die (hoewel hy eerst tegens het Zegen-pralen was geweest) dat Pompejus in der daet groot , en den Zegen-prael wel waerdigh was.

Sylla hoewel hy groote af-gunst over dese groeyenden roem en macht voerde , onthielt zich evenwel uyt schaemte te toonen , dat hy sijn vyand en hem eenighsints tegen was. Maer Lepidus , hoewel hy door toe-doen van Pompejus , het Borgemeesters Ampt verkregen had , na de dood van Sylla , des selfs macht aen zich getogen , en met de wapenen eenige beroerte verweckt hebbende , wierdt Pompejus evenwel als Velt-overste tegens hem gesonden , die nu albereets een groot gedeelte van Italia onder zich gebracht , en door toe doen van Brutus , Lombardyen bemachticht had. Seer haest had Pompejus de anderen getemt , maer stelde het strijden tegens Brutus uyt , tot dat de selve ten laetsten , of om dat hy misschien van meeninge veranderende , of van de sijne verraden zijnde , zich over gaf , en gedood wierdt. Van desen Brutus was , die Brutus , die daer na Cæsar gedood heeft , een Soon.

8. Lepidus neemt de opper-macht aen.

Lepidus aldus uyt Italie gedreven zijnde , wierdt sieck en quam te sterven. Ondertusschen had Sertorius in Spangien een geducht gesag , en Pompejus

pejus wierdt gesonden tot bystandt van Oppius Metellus, die tegens hem te Velde was. Alwaer hy twee Oversten van Sertorius sloegh, en meer als thien duysent mannen in de pan hackte, en quam daer na met een twijffelachtige overwinningh tegens Sertorius selve te strijden, in welcke strijdt Pompejus van een voet-knecht van een groote hooghte, zijnde hy selfs te paerde, in sijn handt gewondt wierdt, maer hy zich dapperlijck omwendende, sloegh sijn vyand de handt glat af. Hebbende daer na sijn troepen met die van Metellus vervoeght, deed hem groote eer aen, en wierdt oock seer van hem ge-eert. 9. Sertorius in Spangie.

Naderhandt wierdt Sertorius, door eenige van sijne vrienden verradelijck gedood, en Perpenna een van sijn voornaemste hoofden, hebbende zich met eenige Legioenen gesterckt, van Pompejus overwonnen, en de voornaemste van sijn hoofden gedood, en Perpenna in handen van den overwinnaer geraeckt, moest het oock met de dood betalen. Pompejus onthielt zich in Spangie, tot dat de beroerten gestilt waren, en hebbende alles bevredicht, keerde met sijn volck weder naer Italie, (nemende daer mede wech, al het vermoeden dat van hem gingh, als socht hy aldaer sijn macht te bevestigen) en beloofde soo haest hy sou gezegen-praelt hebben, sijn heyr af te dancken. Een saeck alleen wisten sijn benyders in hem te berispen, als dat hy meer wercks van de gunst des volcks, als van de Grooten maeckte, en sulcks was waer. En noyt is'er yemandt geweest, die meer liefde als hy, van het Roomsche volck genooten heeft. Hem wierdt dan een tweede Zegen-prael, en een tweede Borgemeesterschap toegestaen, hebbende Crastus door sijn toe doen, tot een Ampt genoot. Ten eynde van het Jaer als hy stondt om af te gaen, wierdt hy tegens de Zee-rovers gesonden, die meer als duysent Schepen onder sich, en meer als vier hondert Steden verovert hadden, houdende alle Zeen beslooten, en groot gebreck over al veroorsaeckende. Pompejus dan wierdt tegens hen gesonden, met sulck een hooge macht en gesagh, dat hy als Heer en Meester van de geheele Zee wierdt gesteldt. Hy droegh zich in dat bewindt, dat hy binnen den tijdt van veertigh dagen, de geheele Tyrhenische, Africaensche, Sardische, Corsische en Siciliaensche Zeen bevredicht had, en binnen drie maenden men nauwelijcks meer van Zee-rovers wist te spreecken. De Steden wierden oock haest geholpen, by welcke gelegentheydt hy tot Athenen quam, daer hy als een Godt ge-eert wierdt. Wanneer dese saecken tot Rome geboodtschapt wierden, deed Manlius Stam-meester des volcks een versoeck, dat Pompejus de Land-voogdye van Lucullus, met by-voegingh van Bithynia sou gegeven worden, en dat hy den Oorlogh tegen Mithridates en Tigranes 10. wort omgebracht. 11. Pompejus tegen de Zee-rovers.

12. Hoogh geſag van Pompejus

ſou vervolgen, behoudende de Vloot en heerſchappy van de Zee. Het welcke niet anders was, als aen een alleen het bewindt van de Roomſche Staet te geven. Dit verſoeck wierdt door de Grooten, uyt vreeſe voor het volck toegeſtaen. Men wil dat Pompejus als hem ſulcks aengeſchreven was, teeckenen ſou hebben getoont, daer niet volkomentlijck in vergenoeght te zijn. Hy dan trock tegens Mithridates te Velde, beſette den Boſphorus en de Zee van Phænicia, en hielt Mithridates vijf-en-veertigh dagen beſet, tot dat de ſelve met het beſte gedeelte van ſijn Heyr (hebbende de ſiecke en onnutte om den hals gebracht) het ontquam; maer Pompejus achterhaelde hem by den Euphrates, en uyt vreeſe dat Mithridates de ſtroom mocht over geraecken, bracht ſelfs in der nacht ſijn Heyr tegens hem te Velde.

13. Oorlogh tegen Mithridates.

Aldaer moeſtmen half als by den taſt vechten, hebbende het volck van Mithridates de Maen in het ooge, tot hun groote hinderingh, als die op het onder-gaen was, in-voegen de Barbaren door de lenghte der ſchaduwe, dickmaels meende de vyanden te ſlaen, daerſe in den windt ſloegen. Eyndelijck Mithridates wierdt geſlagen, en vluchte met veel van de ſijne, die vluchten konden. Van daer begeeſt ſich Pompejus naer Armenia, zijnde van Tigranes de jonge Vorſt geroepen, die als toen tegen ſijn Vader opgeſtaen was: Maer de Koninck Tigranes, die albereets van Lucullus geſlagen was, hoorende van de groote beleeftheyt van Pompejus, gaf zich

14. Tegen Tigranes.

aen hem over, en nam beſetting, in de Koninckljjck Stad, in. Hy vorders komende by Pompejus, nam den Diadema of Kroon van ſijn hooft, wilde die voor de voeten van ſijn overwinnaer neder leggen, en voor hem neder knielen; maer Pompejus nam hem by de rechter-handt, en ſette hem aen ſijne eene, en ſijn Soon aen ſijn andere zijde, ſeggende: Dat de voorgaende dingen Lucullus moeſten toe-geſchreven worden, die hem Syria, Phænicia, Cilicia, Galatia, en Soſtenia af-genomen had, maer hy wilde dat de beſittingen, die hy tot ſijn komſt toe had gehad, de ſijne ſouden zijn, en hy die ſou behouden. Tigranes hieldt zich hier mede ten hoogſten vergenoeght; maer ſijn Soon tegen den welcken Pompejus ſeyde, dat hy in Soſtenia ſou heerſchen, vergramde zich daer over by zich ſelven; maer zijnde tot de gaſtery geroepen, derfde wel opentlijck ſeggen: Hy had die ſchoone eer van Pompejus niet van nooden, hy ſou wel een anderen Romeyn vinden; om welck ſeggen hy in de ketens geſlagen, en tot den Zegen-prael bewaert wierdt. Pompejus dan latende Afranius tot bewaringh van Armenia, vervolghde Mithridates, te midden door de volckeren die den Caucaſus bewoonen, de grootſte van de welcke zijn de Albanen en Jberen. Pompejus verſoeckende den door-tocht van de Albanen,

heeſt

heeft die wel verkregen ; maer daer na zich in het getal van niet min als veertigh duysent by een versamelende, vielense de Romeynen op 't lijf, doch wierden geslagen, en een groote menichte van hen, in stucken gehouwen. Evenwel heeft hy hun Koninck de Vrede gegeven, die hem door Gesanten daer toe versocht ; en begaf zich na de Jberen, een volck dat vry dapperder als de Albanen was, hebbende noch noyt voor Persen of voor Meden behoeven te bucken, en zich van de heerschappy van Macedonia derven af-scheuren, maer dese wierden oock van Pompejus overwonnen, die veele van hem gedood, en veele gevangen genomen heeft. Van daer vertreckende, heeft hy Colchis aengetast, treckende door een rouwen en droogen wegh, soo datse het water in ledere sacken, achter zich mede dragen moesten ; daer na keerde hy weder tegen de Albanen, die wederspannigh waren geworden, en doode hun Koninck Adelf in den strijt, 15.
(die hem meenden een slagh te brengen) steeckende hem door en door. Ondertusschen deede hem Mithridates al vluchtende veel moeyten aen, den welcken hy dreyghde, den honger als sijn bitterste vyand over te geven, treckende met sijn Heyr geduerigh voort, en temmende ondertusschen door handen van Afranius de Arabiers, die zich by Amanum onthouden. Hy bracht oock Syria en Judea t'onder, nemende den Koninck Aristobulus gevangen, en Jerusalem in. Zijnde vorders het gerucht van sijn macht over al verspreyt, en sijn deught en goedertierentheyt seer hoogh geset, schreef hem den Koninck van het steenachtige Arabie aen, dat hy genegen was zich selven in sijn handen over te geven. Ondertusschen kreegh hy bericht van de 16.
dood van Mithridates, en Farnaces Vader-moorder, sandt hem veel geschencken, en het doode lichaem van Mithridates, sijn Vader toe. Ondertusschen al dese dingen uyt-gevoert hebbende, ontmoete hem in sijn weder keeren een groot ongeval, door het Overspel van sijn Vrouw Mutia, die hem, ver van der handt zijnde, te licht vergeten had ; maer soo haest als hy Italie quam te naderen, gaf hy haer een scheyd-brief. Maer onder dies 17.
ontstont'er een groot gemor binnen Roma, als of Pompejus in den sin had het Heyr daer heen te brengen, en zich selven Koninck te maecken : Maer in tegendeel was hy soo haest niet in Italia, of hy vergaderde sijn gantsche Heyr by een, en belaste opentlijck een yeder na sijn huys te gaen, en zich vaerdigh op sijn Zegen-prael te laten vinden. Hy sijn Leger aldus af gedanckt hebbende, en de Stadt ziende, dat hy met soo weynigh volcx en ongewapent aenquam, schreyde een yeder van blijtschap, en hy wiert met een groot gevolgh tot by Rome gebracht, en dewijl de Wet niet toeliet, dat die geene die te Zegen-pralen had, voor dien tijdt binnen de Stad quam, ver-

Groote overwinningen van Pompejus.

Pharnacus vader moorder.

Weder komst van Pompejus.

versocht Pompejus dat de Raed de verkiesingh van Borgemeesters wilde uyt stellen: Maer Cato hem tegen zijnde, konde hy sulcks niet verkrijgen. Pompejus dan soeckende zich desen man te vriendt te maecken, wilde een van sijn twee Nichten ten Huwelijck nemen, en de andere aen sijn Soon beloven; maer Cato ziende dat sulck een verwantschap, sijn oprechtigheydt sou konnen te kort doen, weygerde sulcks toe te staen, om welcke oorsaeck sijn Suster en sijn Vrouw seer bitterlijck tegens hem zich vergramden. Maer als daer na een gemor door de Stad liep, om dat Pompejus om het Borgemeesterschap voor Afranius te verkrijgen, aen dees en geen, door al de Stammen geldt deelde, willende datmen de Ampten verkocht, selfs aen diese niet waerdigh waren, seyde Cato tegen de vergramde Vrouwen, dese schande sou ons oock gemeen zijn, indien wy verwantschap met Pompejus gemaeckt hadden.

18. Wondere gematigheyt van Cato.

Men heeft twee dagen na malkanderen den Zegen-prael gehouden, met voorstellingh ingeschrift van de volckeren door Pompejus overwonnen, zijnde die van Pontus, Armenia, Paphlagonia, Capadocia, Media, Colchis, de Jberen, Albanen, Syria, Cilicia, Mesopotamia, Phænicia, Palestina, Judæa, Arabia, en de Zee-rovers te water en te lande, met duysent Casteelen, en weynig min als negen hondert Steden, acht hondert Schepen der Zee-rovers, negen-en-dertigh Koninckljicke Hoven der Vyanden, en een over groote somme van schattingen. In de Zegen-prael gingen behalven de Zee-vooghden der Rovers, de Soon van Tigranes Koninck van Armenia, met sijn Vrouw en Dochter, en Zosima de Vrouw van Tigranes selfs, Aristobulus Koninck der Joden, de vrienden van Mithridates en veel anderen. De voornaemste roem van Pompejus is geweest, dat hy driemael heeft gezegen-praelt, eens over Africa, eens over Europa, en eens over Asia; zijnde niet boven de veertigh Jaren oud, als hy de geheele werelt in sijn overwinningen besloot.

19. Zegen-prael, en volckeren door Pompejus overwonnen.

Zijnde daer na een groote dierte tot Roma, en de nabuerige plaetsen van koorn, versamelde hy een groote menichte graen, uyt Sicilia, Sardeigne en Africa, en als door het onweder de Schippers weygerde in Zee te gaen, was hy de eerste die t'scheep gingh, doende terstondt de anckers op-winden, roepende geduerigh: *Dat wy t'zeyl gaen is noodigh, dat wy leven niet.* Gebruyckende dan dese stoutheyt en een goet geluck, wierdt de Zee met schepen, en de schueren met koorn vervult.

20. Sijn sorge voor de Stad.

Waerlijck het had een groote saeck voor hem geweest, indien hy in sulck een hoogen stant van Eer en Roem gestorven was, nademael de volgende tijden, hem niet als vreemde, treurige, en wonderlijcke toevallen hebben

toe-

toegebracht. En hoewel hy groote vrientschap met Cæsar had gemaeckt, was het evenwel dat grooter licht, dat het sijne deed ondergaen. Om dan van desen grooten werelt-dwinger te beginnen, en een voet tot de Heerschappy te sette, gaen wy aldus voort.

21. Daden van Julius Cæsar.

Cæsar was niet min geluckigh in sijn Oorloghs daden, doende slagh op slagh, met het grootste gevolgh ter werelt, maer ter oorsaeck van de gunst en liefde, die hy by het volck had, viel hy anders als Pompejus, in sijn gedachten, van zich Koninck te maken; en wetende dat onder al de andere hinder-palen, de groote rijckdommen en macht van Pompejus, hem, om tot sijn voornemen te komen, verhinderden, begaf hy zich uyt Spangie na Roma, hebbende de Lusitanen of Portugaloisen, en de Calecy, met de andere Zee volckeren t'onder-gebracht. Hy dan vertrock uyt dese Landvoogdy in volle glans van Eer, Roem en Rijckdommen, gelijck oock sijn krijghs volck. Eer hy gezegen-praelt had, verscheen hy op de Borgemeesterlijcke ondersoeckingen, en vond aldaer een Wet die hem tegen was, om Borgemeester te worden. Men had een gebruyck by de Romeynen, dat die gene die stondt te Zegen-pralen, buyten Rome moest blijven, en dat die gene die naer het Borgemeesters Ampt stonden, in het wit gekleet, by het ondersoeck en den Raed tegenwoordigh waren. Hy dan weynigh wercks van de Triumph maeckende, begaf zich binnen de Stad, versocht het Borgemeesterschap, en versoende Crassus, een machtig man in den Raed, sijn bysondere vrient met Pompejus, die onderlinge in tweedracht waren, en wierdt alzoo door hun toedoen Borgemeester gemaeckt. Soo haest als hy sulcks geworden was, maeckte hy eenige Wetten, door dewelcke hy het volck seer op sijn handt kreegh. Vorders om de macht van Pompejus te beter tot sijn verdoen te hebben, gaf hy den selven sijn dochter Julia ten Huwelijck. Soo haest als Pompejus die te huys gebracht, en de Wetten des volcks bevesticht had, bestelde hy voor den tijdt van vijf Jaren Vranckrijck of Gallia, soo aen dese als gene zijde de Alpes, beneffens Illiricum, en vier Legioenen voor Cæsar.

22. Sijn oorlogh in Vranckrijck.

Dese dan den Oorlog in Gallia aenvangende, temde de Zwitsers en die van Zurich, en zullende oock met de Duytschen te werck gaen, bemerckte hy dat de Oversten, voornamentlijck de Edelen en Jongelingen, daer voor schrickten, en beval hen derhalven zich verre van den strijdt af te houwen, om dat hy tegens sijn verwachtingh, dese kleynmoedigheydt in hen bevand, zullende hy alleen met het thiende Legioen de Barbaren aentasten, om dat hy geen stercker Vyanden als de Cimbren voor had, en hy geen slimmer Velt-heer was, als Marius geweest was. Met dese woorden dan de

gemoederen in het gemeen gesterckt hebbende, volghde hem sijn krijghs-
23. Groote overwinningh op de Duytschen. knechten met een dappere moedt, waer mede hy een treffelijcke overwinningh behaelde, hebbende 80. duysent van dese volckeren doodgeslagen. Maer Ariovistus met eenige weynige geraeckte over den Rhijn, en alzoo uyt der Vyanden handen.

Dese daden dan aldus uytgevoert hebbende, en zich in dat gedeelte van Vranckrijck dat aen de Po leght, onthoudende, socht hy niet anders als het Roomsche volck op sijn handt te krijgen, gelijck hem oock veel van Rome aldaer quamen vinden, die hy met giften en gaven wel haest gewonnen had. Van daer weder vertrocken zijnde, om andere Volckeren te dwingen, en veel treffelijcke overwinningen behaelt hebbende, begaf hy sich weder na de Po om te overwinteren, maeckende met gelt al weder vrienden tot Rome. Dese lieten niet na alles tot vergrootingh van Cæsars macht en gesagh aen te wenden: daer na, hebbende de andere Fransche Volckeren t'onder-gebracht, maeckte hy een brugge over den Rhijn, en trock daer over; maer als hy weder over trock, verstondt hy dat sijn dochter Julia, die met Pompejus getrouwt was, in de baringe gestorven, en de vrucht niet lange daer na mede gevolght ware, het welcke hy en Pompejus, maer voornamentlijck hun beyder Vrienden seer beklaeghden, ziende sulck een vasten bandt van vrientschap gebroocken: En in der daet Cæsar nu mede groot geworden zijnde, trachte zich in alle manieren tegen Pompejus te stellen; en zijnde nu oock Crassus door de Parthen geslagen en gedoodt, die een pant van vriendschap tusschen hen beyden was, socht Cæsar niet anders als Pompejus, en dese niet als den genen t'onder te brengen. De Staet van Rome bevand zich nu oock seer bedorven, om dat het vol kuypery was, het volck niet alleen hun stem, maer oock wapenen leende aen die van de welcke sy gelt trocken. Soo dat Rome sich in een slechter staet bevand, en de verstandichsten oordeelden, dat het noch dienstig voor haer sou zijn, indien die weder onder een Konincklijcke Heerschappy gebracht wierdt, vresende dat het anders noch slechter sou afloopen, dewijl'er geen andere hoop van behoudenis voor hen overigh was; soo dat'er een Genees- en Heel-meester moest gevonden worden, om die quael te genesen, willende met dese woorden niet duysterlijck te kennen geven, dat Pompejus die man moest zijn; dewelcke hoewel hy veynsde de Heerschappy niet te begeeren, evenwel een diepe begeerte had, sich selven Dictator en Gesaghs-man te zien: Maer om niet te schijnen met gewelt daer toe gekomen te zijn, wierdt hy van den Raed Borgemeester alleen, sonder macker verkooren, waer mede sijn begeerte tot het Dictatorschap eenigh-

24. Cæsar en Pompejus tegens een.

25. Slechte Staet van Rome.

sints gestelt wierdt. Cæsar onder dies versocht door sijn Gesanten het Borgemeesterschap, maer wierdt door Pompejus en sijn gesag afgeslagen. Maer dese versmadende de besluyten die tegens hem waren gegeven, versocht dat men soo hem als Pompejus wilde belasten, de wapenen neder te leggen, en als Ampteloose lieden te leven, dewijl hem het gebiedt te ontnemen, en een ander te geven, een Tyran gemaeckt was. Men wil oock dat een seecker Hopman van Cæsar tot Rome gesonden, verstaende dat de Raed het gesagh niet langer aen Cæsar toestondt, slaende op den appel van sijn gevest, sou geseght hebben: *Dit sal het hem doen geven.* 26. Pompejus Borgemeester alleen. 27. Cæsar daer tegen.

Daer na wiert'er een openbaer besluyt van den Raed gemaeckt, dat indien Cæsar binnen een sekeren bepaelden tijd sijn Gesag niet af-leyde, dat hy als vyand sou geoordeelt worden; maer Anthonius en andere vrienden van Cæsar stonden op, en versochten dat soo wel Pompejus als Cæsar hun Ampt souden neder leggen, welcke voorstellinge van een yeder voor goet gekeurt wierdt. Als Cæsar had door brieven versocht, datmen hem het gebiedt aen dees zijde van het geberghte met Illyricum, en alleen twee Legioenen sou laten, wilde Pompejus sulcx niet toestaen, maer ontseyde hem sijn volck, en Anthonius wierdt met sijn aenhangh uyt den Raed gejaeght, waer over de selve, als slaven toegemaeckt, uyt vreese voor hun vyanden, sich met de karren van Nola uyt Roma begaven; het welcke groot misnoegen onder het krijghs-volck verweckte.

Maer Cæsar na veel besluyts over en weder, en overleghs van saecken, nam ten laetsten het woort *Jacta est alea*, in den mont, nam de wapens aen, trock de Rubicon over, en nam Rimino een groote Stad, van dat gedeelte van Gallia in. Men wil dat des nachts te vooren, hy sou gedroomt hebben, met sijn Moeder te doen te hebben gehadt, het welcke uytgeleght wierdt, dat hy Heer van de aerde stondt te worden, dewijl de selve onser aller Moeder is. 28. Cæsar vangt den borger Oorlog aen.

Op het veroveren van Rimino, vand sich den Raed soodanigh ontstelt, dat het meeste gedeelte van den selven sich op de vlucht begaf. Pompejus bevand sich oock seer daer door verbaeft, sich seer beklagende, dat men tegen sijn wil, tegen sijn persoon, en selfs het gemeene best, Cæsar soo groot gemaeckt had. Hy dan begeeft zich uyt Italia, seggende tegen den Raed datse hem mochten volgen, en in der daet veel volghden hem, verkiesende om sijnent wil, een ballingschap voor het Vaderland, en vluchtende voor Rome, als voor het Leger van Cæsar. In dien tijdt heeft oock Labierus een vrient van Cæsar, die zich altoos dapperlijck in sijn dienst gedragen had, hem verlaten, en zich by Pompejus begeven. Cæsar evenwel,

hoewel hy zich van hem verlaten sagh, sandt hem sijn reys-tuygh en gelt na. Domitius oock die Corficium in bewaringh had, hoorende de aenkomst van Cæsar, en ziende de saecken in een wanhopigen standt, nam venijn in om te sterven; maer hoorende daer na hoe groot sijn sachtmoedigheydt tegen de gevangens was, kreegh hy berouw over sijn bestaen, en hoorende van seecker genees-meester, dat het geen hy gedroncken hadt, niet was om te doen sterven, maer wel om slaep te verwecken, gingh hy henen by Cæsar, en hebbende desselfs rechterhandt en verseeckering ontfangen, is hy evenwel weder Pompejus toegevallen. Wanneer nu dese saken tot Rome bekent waren, wierden de borgers daer eenighsints door gemoedicht, soo dat eenige weder in de Stad quamen.

29. Ongestadigheyt van Domitius.

30. Pompejus vlugt.

Cæsar onderdies in macht toegenomen hebbende, begaf zich om Pompejus te volgen, die tot Brundusium, nu Brindisi, te scheep gegaen en vertrocken was. Hy derhalven ziende, dat hy geen schepen had om hem te konnen volgen, keerde zich na Rome, en bracht binnen den tijdt van 60. dagen, sonder een druppel bloedt te storten, geheel Italia onder sijn gebiedt. Hy tot Roma komende, vand de Stad stil en gerust, en noch veel Raden daer binnen, met dewelcke hy seer beleefdelijck handelde, selfs om Gesanten naer Pompejus te senden, en met hem van Vrede te spreken: Maer geen van allen leende hem de ooren, en als Metellus hem, met het voort-brengen van de Wetten wilde verhinderen, het gemeene geldt uyt de openbare Schat-kamer te lichten, antwoorde hem Cæsar, dat het als toen een en de selve tijdt voor de Wetten, en voor de Wapenen niet was: *Maer gy, seyde hy, voor als nu geeft plaets, om dat den Oorlogh geen tegenstandt van woorden kan lijden. Wanneer ick de Wapenen sal neder geleght hebben, sult gy weder Stam-meester zijn. En dese dingen segge ick u, wijckende van mijn recht, gy zijt in mijn macht, en al die geene ick van mijn tegenstanders gevangen heb.* Hebbende dese woorden gesproocken, en de sleutels van de Schat-kamer niet vindende, beval hy dat mense met hamers en bijlen sou op-slaen, dreygende aen Metellus, die zich daer tegens wilde sette, de dood, indien hy voortgingh hem tegen te staen, daer by-voegende: *Gy weet wel Jongelingh dat sulcks te doen, my lichter valt als te seggen*; door welck seggen Metellus vol schrick te rugge gegaen is. Van daer begaf zich Cæsar na Spangie, en hebbende de Provincien en Legioenen by zich ontboden, begaf zich vorder om Pompejus te vervolgen. Van daer weder na Rome keerende, heeft hem Piso sijn Schoon-vader geraden, Gesanten van Vrede aen Pompejus te senden; maer Isauricus heeft uyt genegentheydt jegens Cæsar, sulcks tegengesproocken. Cæsar daer na Dictator of Gesaghs-man van den Raed gemaeckt

31. Cæsar komt tot Roma.

32. Sijn handel aldaer

33. Cæsar wordt Dictator.

maeckt zijnde, heeft de ballingen weder in-geroepen, en andere weynige voordeelige saecken van de borgeren, aengevangen; maer binnen den tijd van elf dagen, heeft hy zich weder van het Dictatorschap ontslagen, en zich selven beneffens Isauricus Borgemeester gemaeckt hebbende, begeeft zich om den Oorlogh tegens Pompejus te vervolgen.

Pompejus had Epirus tot den stoel van den Oorlogh verkooren. Cæsar derhalven vertoeft niet, maer hebbende alles achter zich wel bestelt en versorgt, treckt selfs te midden in den winter, en het dreygend onweder over. Als hy, terwijl het heyr by Brundusium lag, zijnde de Zee door storm ontstelt, met een kleyn schip alleen, gingh om sijn volck by een te halen, en de Stuerman zich seer benauwt toonde, seyde hy: *Wat zijt gy bekommert daer gy Cæsar binnens boort hebt?* Hebbende dan al sijn troepen, heeft Cæsar sijn macht beginnen te toonen, en Dyrhachium en haer verwante Steden, aen te tasten en te plonderen, op al het welcke Pompejus niet anders deed als vertoeven en aerselen, op dat hy sijn vyand door gebreck van lijf-tocht, sou mogen af-matten, en alzoo de drift van dien hevigen vervolger ter neder setten: Maer dese heylsame raet, schreeude het krijgs-volck uyt als een ledigheydt, de Verwanten als een dralen, en de Vorsten als een omwegh; soo dat Cæsar niet ydelijck, als hy na Spangie trock, had geseght: Hy gingh na een Heyr sonder Leyts-man, om weder te keeren na een Leytsman sonder Heyr. Het nootlot dan de saeck voortsettende, wierdt de Pharsatische Velt-slagh geslagen. Maer van te vooren vielen al verscheydene ontmoetingen voor, en die met verscheydene gevolgen, in een van dewelcke Pompejus een groot voordeel had, niet sonder gevaer van Cæsar selfs, die een groot krijghs-knecht van vluchten willende wederhouden, van den selven sou gewondt geworden hebben, ten waer sijn schilt-knaep desen den arm afgehouwen had; dertigh Hop-lieden, en wel vier duysent van Cæsars krijghs-knechten zijnder op de plaets gebleven: Evenwel verkreegh Pompejus geen volkomen overwinningh, om dat door het aenkomen van den nacht, Pompejus niet vervolghde, waer over Cæsar had geseght, dat Pompejus geen verstandt van overwinnen, of overwinningh te gebruycken had. Ten laetsten trock Cæsar na dat nootschickelijcke Pharsalia, dat Schouw-toneel van des werelts opper-macht. Als de meeste Pompejus rieden, na Italia over te trecken, wilde hy liever na de driftigheydt van sijn aert Cæser vervolgen, en aldaer met hem strijden. Noyt by naer heeft het Roomsche Volck soo veel machts, of de Son soo veel waerdigheden op een plaets gesien. De slagh-ordere van Pompejus bestondt in veertigh duysent Voet-knechten, en seven duysent Ruyters, die de slincker

34. Treckt tegen Pompejus.

vleugel uyt-maeckten, in de rechter was de bystandt van het geheele Oosten, de gantsche Adel en ontallijcke Raets-heeren, Ampt-lieden en Borgemeesterlijcke mannen, en die soodanige als nu albereets overwinnaers van veel groote Volckeren waren geweest. Cæsar had van Voet-knechten noch geen dertigh duysent mannen by een, en slechts duysent Ruyters, maer de sterckste van de sterckste en dapperste Volckeren.

35. Slagh van Pharsalia. Wanneer de strijt nu lang twijffelachtig was, hebben de Duytsche benden soo geweldig op de uytgevallene Ruyters van Pompejus aengeset, dat deze Voet-knechten, en de geene paerde-volck scheenen te zijn. De nederlaegh van het paerde-volck van Pompejus, wierdt gevolght van die van de licht gewapende. Men wil dat Cæsar al omrijdende, sou hebben geroepen: *Slaet in het aengesicht Rots-gesellen*, en weder vreedsamichlijck: *Spaert de Borgers.* Van de zijde van Pompejus zijn vijfthien duysent soldaten, en drie-en-dertigh Hop-lieden gebleven. Pompejus nam de vlucht met twee Lentulen, oude Borgemeesters, sijn Soon Sextus en Favonius, van dewelcke eenige rieden, dat hy na de Parthen; andere dat hy naer Africa sou vlieden, alwaer hy Juba een getrouw stijver van sijn zijde stondt te vinden; maer hy besloot na Egypten over te setten. Maer hier staet ons te sien, wat geringer vergeldinge weldaden in tegenspoet te wachten hebben, en hoe lichtelijck wederwaerdigheden de trouwe vertreden konnen.

36. Pompejus vlugt na Egypten.

Koninck Ptolemeus, die in Egypten het gebiedt had, was noch een Jongelingh: Photinus had aldaer het hooghste gesagh, dewelcke over desen standt van saecken, en de aenkomst van Pompejus, den Raedt na sijn sindede vergaderen, beveelende dat een yeder sijn gevoelen sou voorstellen. Terwijl Pompejus nu op ancker lagh, om op het besluyt van dese Vergaderingh te wachten, dien het selve (seght *Plutarchus*) onbetamelijck was, sijn behoudenis Cæsar verschuldicht te sien. Over en weder wierdt veel gereden-kavelt, dewijl eenige rieden men sou Pompejus van daer verdrijven, andere datmen hem aennemen sou. Een Theadotus van Chius, die Leer-meester van den Koninck was, om sijn welspreeckentheydt te toonen, beweerde dat geen van beyden hen dienstigh was: Want indiense hem ontfingen, souden sy Cæsar tot een Vyand hebben, en indiense hem lieten gaen, Cæsar, om dat hy daer door sou gedwongen zijn, sijn vyand verder te vervolgen, tot het hooghste misnoegen verwecken. Het ware dan best Pompejus aen te nemen, maer aengenomen zijnde, te dooden. Hier door souden zy gonst by Cæsar verdienen, en zich selven van de vreese voor Pompejus bevryden: Men wil oock dat hy half lacchende daer by sou gevoeght hebben: *Dat doode luyden niet bijten.* Dit gevoelen

dreef

dreef het dan door, en Achillas wierdt het werck uyt te voeren aenbevolen. Dese dan hebbende Septimius, die wel eer een aenvoerder des volcx, en Salvius die een Hopman onder Pompejus geweeſt hadden, beneffens drie of vier dienaers tot ſich genomen, begeeft ſich naer het Schip van Pompejus. Elck van de Voornaemſte die voor af by hem gekomen waren, om te ſien wat'er gedaen ſou worden, ziende dat Pompejus op geen Koninckliјcke wijſe, en na de hoop diemen gegeven had, ontfangen wierdt, hebben hem geraden ſijn Schip in Zee te ſteecken, en wech te varen; maer dit was ſijn nootlot niet. Als ondertuſſchen de boot aenquam, is Septimius ten eerſten opgeſtaen, en heeft Pompejus als opper Velt-heer gegroet, en Achillas hem in het Griecx aenſpreeckende, vermaende hem in de boot te komen, voorgevende dat'er ondiepten waren, waer door hy met ſijn Schip niet nader aen landt ſou konnen komen. Ondertuſſchen ſaghmen dat eenige Schepen van den Koninck met volck gevult wierden, en gewapent krijghs-volck langhs de ſtrandt wierdt geſtelt, ſoo dat, al had hy ſchoon gewilt, geen middel om te ontkomen voor hem overigh was, en ſelfs ſijn miſvertrouwen, hem ſoo onnut als ſchadelijck ſou hebben konnen zijn. Hy dan van ſijn Vrouw Cornelia, die al voor af de dood van haer man bejammerde, ſijn af-ſcheydt genomen hebbende, heeft twee Hop lieden, beneffens Philippus een van ſijn gevryde, en een dienaer Scyne genaemt, bevolen in de boot te gaen, dewelcke hy gevolght is. Wanneer Achillas hem de handt toereyckte, zich na ſijn Vrouw en dienareſſe keerde, en een deſe Veerſen uyt Sophocles hen toeſingende:

Hy wordt een ſlaef van een vry man,
Die komt in 't huys van een Tyran.

Met deſe laetſte woorden de ſijne aengeſproocken hebbende, is hy mede in de boot gekomen. Wanneer hy nu verre van het Schip af zijnde, geen van al die by hem waren, hem eenige gunſtige woorden toe-voegden, ſagh hy Septimius aen, en vraeghde hem; *Heb ick geen kennis aen u, als een van myn Spijſ-broeders?* Waer op die alleen met ſijn hooft toe-knickte, ſonder te ſpreecken, of eenigh teecken van Vrientſchap te toonen. Als hier op weder een diepe ſtilſwijgentheydt ontſtondt, heeft hy een Grieckſche aenſpraeck, die hy voor had aen Ptolemeus te doen, eens overgeleſen. Aldus komenſe vaſt dicht by de ſtrandt, (ſtaende Cornelia met ſijn vrienden, ondertuſſchen met groote benauwtheydt in het ſchip te verwachten, wat het eynde ſou zijn; en nu al een weynigh moedts nemende, om dat ſy ſag dat

dat veel Hovelingen, als om hem te ontfangen na de strandt toe quamen) wanneer Pompejus om op te staen de handt van sijn gevryde Philippus vatte, terwijl Septimius hem van achteren het swaert door het lichaem joegh, en Salvius en Achillas te gelijck mede van leer trocken. Pompejus sonder yets kleynmoedighs te doen of te spreecken, heeft alleen met beyde sijn handen sijn rock voor sijn aengesicht gehouden, en de wonden ontfangen, en viel soo met een sucht daer heen, stervende des daeghs na sijn geboorten dagh, in sijn negen-en-vijftichste Jaer. Die geene die in het Schip en Galeye waren, verhieven hier op een gejammer dat tot op de strant toe gehoort wierdt, lichten met eenen hun ancker, en staecken met alle spoet in Zee, geholpen door een wint die hen van landt af begunstighde. De moorders het hooft van Pompejus lichaem afgehouwen hebbende, werpen het lichaem in de boot daer heen, om van die geene die daer vermaeck in mochten scheppen, gesien te worden. Philippus bleef tot dat een yeder van aenschouwen versadicht was, daer by staen, en heeft het daer na met zee-water afgewasschen, en in sijn rock gewonden. Vorders om-ziende naer eenigh hout, vand niets anders als de stucken van een gebroocken Visschers boot, dewelcke hy te samen gebracht, tot een hout-myte op-gestapelt, en geholpen door een ander Romeyn, by gevalle daer by gekomen, het hoofdeloose lichaem daer op verbrandt heeft. Dit was dan het jammerlijck eynde van desen Grooten Pompejus.

37. Wort vermoort.

Des anderen daeghs L. Lentulus, onkundich van het geen geschiet was, uyt Cyprus komende langhs strandt gevaren, en ziende de hout-myte en Philippus (die hy noch niet kende) daer by staen, vraeghde wie hy was, die gestorven en aldaer verbrandt was? maer tot kennisse komende, trock sijn stem in, en seyde met een sucht: *Misschien gy zijt dit ô Groote Pompejus*; en een weynich daer na aen landt komende, wierdt hy mede aengetast en gedood, zijnde in de handen der Egyptenaren gevallen.

38. Lentulus gedood.

Als nu Cæsar eenige dagen daer na in Egypten quam, en Thedotus hem het hooft van Pompejus toebracht, heeft hy die als een schelmsch mensch versmadichlijck bejegent; en nemende den ringh van Pompejus aen, in den welcken een Leeuw met een swaert in de poot gesneden stondt, begost te weenen; maer Achillas en Photinus heeft hy gedood. De Koninck Ptolemeus selve, is daer na in een strijdt by de Nijl dood-geslagen. De Redenaer Theodotus, die desen raed gegeven had, is wel de handen van Cæsar ontvlucht, maer dwalende hier en daer door Egypten, in een verachte staet, en eens yeders haet, wierdt daer na door Brutus, als die na Cæsars dood in Asia het gesagh hebbende, hem in handen kreegh, naer

fol 56, 2.deel,

veel swaere pijnigingen omgebracht. Aldus hebben wy het eynde van een staetsuchtige: Laet ons nu mede dat van een andere, de Groote Cæsar, na sijn komst tot de Opper-macht te gemoet sien.

Van Julius Cæsar.

CIcero wilde, als hem van de Pompejanen, het Opper-gesagh aengeboden wierdt, het zelfde geensints aennemen, en quam daer over eenighsints in gevaer; maer door de deught van Cato, daer uyt gereddert, stack na Brundusium over. Cæsar heeft oock al die gene, die van sijn tegenstanders zich aen hem overgaven, in genade aengenomen, en zijnde in sijn afwesen tot Rome Dictator, en Heer van Oorlogh en Vrede gemaeckt, heeft Marcus Anthonius tot Overste der Ruytery gestelt; dewelcke om dat hy terstondt, altoos met het swaert omgort, en trouwanten van krijghs-volck verselt gingh, de eerste blijck van de verminderde Roomsche Vryheydt gaf. Cæsar dan na den derden dagh (als geseght is) in Egypten komende, heeft Theodotus die hem het hooft en den ringh, als boven toe-bracht, bejegent, maer Alexandryen, voor den Vooght van den jongen Koninck Photinus, in op-roer gevonden, en Cleopatra van haer broeder en haer man te gelijck voorheen verdreven, zijnde Cæsar door haer schoonheyt bevangen, weder in het Rijck gesocht te herstellen. Om welcke oorsaeck die van Alexandrye zich seer onvernoeght getoont hebben, dewelcke hy, dewijl hy geen bequaem krijghs-volck by der handt had, met schoone woorden gestilt heeft. Als nu Ptolemeus door de selve aen-raders, die hem tot het vermoorden van Pompejus geraden hadden, den Oorlogh derfde aenvangen, heeft Cæsar den selven, maer met groot gevaer sijns selfs, overwonnen. Want zijnde in het Koninckliicke Hof belegert, heeft hy door het verbranden der naeste huysen, schepen, a selfs die voortreffelijcke Boeckery van Alexandryen, de wapenen der vyanden moeten afweeren, geraeckende geluckighlijck in het Eyland Pharos, en van daer weder te Zee gedreven, is, sleepende sijn Paludamentum of Rock van bevel met sijn tanden, en eenige Schriften in sijn handt houdende, met een handt swemmende, door duysent schichten aen de vloot geraeckt. Zijnde dan van sijn vlootelingen opgenomen, en op den vyand aengetogen, heeft hy deselve getemt, en Achillas aen de ziel van Pompejus op-geoffert, als geseght is. Het lichaem van den Koninck is in het slijck van den Nijl gevonden, zijnde noch met sijn goude harnas verciert, met wiens dood een eynde van de Heerschappy der Ptolemeen in Egypten gemaeckt

39. Voortgang van Cæsar.

40. Sijn Oorlog tegen Ptolemeus.

41. Doot van den Koninck.

41. Cæsar geeft Cleopatra het rijck. maeckt is: Want Cæsar Alexandrye bemachtigt, en Photinus gedoot hebbende, heeft het Rijck Cleopatra gegeven; na dat hy haer eerst sijn hoer als een Koningin gemaeckt had, gelijck hy oock een Soon Cæsarion genoemt, by haer gewonnen heeft, daer elders meer van gesproocken is.

Daer na heeft hy Pharnaces Soon van Mithridates, meer op vertrouwen van de tweedracht der Romeynen, als van sijn macht en wapenen in Pontus wederspannig, oock Cappadocia en Bithynia overvallende, met een drift aengetast, geslagen, en t'ondergebracht, soo dat hy met recht mocht seggen: 43. Pharnaces overwonnen en gedood. *Veni*, *Vidi*, *Vici*, Ick quam, ick sagh, ick won. Pharnaces na de Cimmerische Besphorus vluchtende, is door de lagen van sijn vriendt Asander gedood; en heeft soo voor sijns Vaders gestorte bloedt, wreede, maer rechtveerdige straffe gedragen.

Maer noch was'er geen eynde van woeden, want de groote gunst van den Pompeischen aenhangh, verweckte den Oorlogh in Africa, door den Koninck Juba, en Scipio, den Schoon-vader van Pompejus, aengevangen. 44. Nieuwe Oorlogh voor Cæsar. M. Cato, de Legioenen met de grootste moeyte des werelts tot hem gebracht hebbende, laet de Opper-macht hem aengeboden, aen Scipio, als oud Borgemeester. Juba radende Utica, als Cæsar gunstig, te slechten, wiert daer in van Cato tegen gesproocken, den welcken derhalven de bewaeringh van de selve Stad aenbevoolen is geworden. De Soon van Pompejus in Hispanie de macht weder herstelt hebbende, en toeloop van alle kanten krijgende, verweckte Cæsar oock een swaren Oorlogh. Tot Rome begost oock het gemeene volck, ter oorsaeck van de nieuwe tafels of schult-brieven, door Dolabella ingevoert, op-roerigh te worden. Maer Marcus Anthonius heeft door het in-brengen van krijghs-volck in de Stadt, en het dood-slaen van acht hondert borgers, alles haest weder gestilt. Cæsar heeft oock de oude krijghs-knechten, moetwillich, ontslag versoeckende, dat moeten geven. Vorders in Africa overgevaren zijnde, heeft met groot gevaer tegens Juba gestreden, en hy had het quaet genoegh gehad, indien die Koninck niet door eenen Sitius, die hem in Mauritania den Oorlogh verweckte, gedwongen was geweest te rugge te trecken, om sijn eygen landt te beschermen. Zijnde Cæsar daer na met de Italiaensche en Siciliaensche Heyren gesterckt, heeft hy Scipio, Afranius, en Juba by Tapsus 45. overwinningen in Africa. overwonnen, en hen uyt hun legers geslagen.

Wanneer Cato al dese dingen van Cæsar tot Utica hoorde, sagh hy wel dat het met sijn saecken op het eynde liep, en maeckten anders geen staet als haest, 't zy door den overwinnaer, of anders zich selven sijn uytgang te vinden, te meer, dewijl hy vast door de sijne van alle kanten verlaten

was.

was. Hy rechte dan ſijn laetſte avontmael na ſijn gewoonte aen, hier by waren al ſijn geſellen en Grooten van Utica. Na de maeltijdt deed men een vrolijcken dronck, vermenght met geleerde onderhandelingen, ſtellende de eene na den andere, op hun beurt wijſelings vraeg-ſtucken voor, tot datſe op die ſtoyckſche ſpreuck, dat alleen een goet en vroom man vry, maer al de andere ſlaven waren, quamen te vallen, daer Cato treffelijck voor in ſtondt, ſoodanich dat men lichtelijck konde bemercken, dat hy voorgenomen had, een eynde van ſijn leven te maecken. Na eenige andere onderhandelingen van Cato voorgeſtelt, om de droefheyt die hy in yeder over het vermoeden ſach, af te leyden, de maeltijdt ge-eyndicht zijnde, gingh hy na ſijn gewoonte, een weynigh met ſijn vrienden wandelen, en hebbende de wacht-meeſters ordere gegeven, begaf zich ſoo weder na ſijn huys, alwaer hy ſijn Soon en Vrienden, gemeenſamer als na gewoonte aen-ſprack, waer door hy weder vermoeden van ſijn voornemen gaf. Gaende daer op in ſijn ſlaep-kamer ſitten, heeft hy de Phædon van Plato in handen genomen, en een groot gedeelte daer van geleſen hebbende, ſagh hy op boven ſijn hooft, en bemerckende dat ſijn ſwaert wech genomen was, (want ſijn Soon had die onder de maeltijdt wech gehaelt) riep hy een ſlaef, en vraeghde die of yemandt die afgenomen had? en als die daer op ſweegh, begoſt hy weder te lezen: En na een weynigh vertoevens, als of hy maer ſonder ernſt en by geval daer om dacht, belaſte hy ſijn ſwaert te brengen. Als hier op weder elck vertoefde en niemant antwoorde, riep hy elck van ſijn dienaren in het byſonder, en eyſchte ſijn ſwaert, gevende een van hen allen een ſlagh met de vuyſt voor den mont, dat hem de hand daer bloedigh af wierdt, en vallende aen het woeden, eyſchte ſijn geweer met harde woorden, vraegende of hem ſijn Soon en knechten, ſonder wapens aen ſijn vyand wilden overleveren? eyndelijck komt ſijn Soon al ſchreyende, met ſijn Vrienden in de kamer, die ſijn Vader omhelſende, luyts keels beſtondt te ſchreyen, en hem te verbidden. Cato hier over op-ſtaende, en hen allen met een ſtraf gelaet aenziende, ſeyde: *Dunckt u dat ick willens en wetens buyten mijn ſelven ben? daer mijn niemandt beter leert, noch het gene ick beſlooten heb wederleght? maer ick worde met gewelt verhindert, het gene ick beſlooten hebbe, uyt te voeren. Waerom brave Soon, bindt gy oock u Vader niet met de handen op ſijn rugge, tot dat Caſar komt en my geheel weerloos vindt? want tegen my ſelve hebbe ick geen ſwaert van noden, daer ick met een weynigh mijn adem in te houden, of mijn hooft tegens de ſteenen te ſlaen, wel licht aen mijn dood geraecken kan.* Wanneer hy deſe woorden ſprack, is ſijn Soon met al de andere al ſchreyende uyt de kamer gegaen,

46. Verhael van Catoos dood.

blyvende alleenigh Apollonides en Demetrius by hem; dewelcke hy nu soetelijcker begost aen te spreecken, hen vragende: *Soeckt gy-lieden oock een man van mijn jaren met gewelt in't leven te behouwen? en hier stil sittende te bewaren? of brenght gy bewijs-redenen voor, om te toonen, dat het niet schandelijk en onbetamelijck is, dat Cato, daer geen andere wijse van behoudenis voor handen is, deselve van sijn vyand verwachten sou? brengt die voor den dagh, onderrecht my, en verleert my die oude wijselinghschap, daer ick mijn leven in heb door gebracht, op dat ick om Cæsars wille wijser geworden zijnde, hem des te grooter dankbaerheydt schuldigh mach zijn. Ick heb noch niet vast beslooten, maer als ick yets besllooten hebbe, behoorde het my vry te staen sulcks uyt te voeren. Maer ick sal de saeck oock selfs met u-lieden overleggen, indien ick eerder reden heb, uyt kracht van die Boecken en Leer-stucken die gy-lieden oock gebruyckt, soo gaet goets moets en gerust van hier, en belast mijn Soon, dat het geen hy sijn Vader niet vermach aen te praten, hy hem daer niet toe dwinght.* Sy sonder daer op te antwoorden, zijn al schreyende wech gegaen. Hier op brenght een kleyne jongen Cato sijn swaert binnen, het welcke ontfangen, uytgetogen en bezien hebbende, met ondervinding dat de punt goet was, seyde hy vorders: Nu ben ick mijn eygen meester, en het geweer neder leggende, viel op nieuw aen het lezen, en men wil dat hy het selve tot tweemael toe door sou geloopen hebben. Daer op valt hy in een diepen slaep, soo dat oock die buyten de kamer stonden, hem hoorden roncken, en omtrent den midder nacht, heeft hy een van sijn gevryde den Genees-meester Cleanthes, en eenen Butas geroepen, welckers hulp hy in borgerlijcke saecken gewoon was te gebruycken. Desen laetsten sandt hy na de Zee, om te zien ofze alle al afgesteecken waren, die af souden varen, en gaf den Genees-meester sijn handt, die van de slagh die hy den slaef gegeven had, geswollen was, te verbinden; al het welcke een yeder vertroostinge aen bracht, achtende dat hy noch in den sin had te leven.

Een weynigh daer na komt Butas wederom, bootschappende datse alle behalven Crassus, die noch door eenige saecken verhindert was, en soo afvaren sou, afgesteecken waren, maer dat de Zee door een groot onweder seer beroert was. Als dit Cato hoorde, begost hy uyt vrees voor Schipbreuck te suchten, en sandt Butas weder heen, om te nader te vernemen of'er oock yemandt weder te rugge was gekomen, en sijn hulp van noden had. Het gevogelte begost nu al te singen, wanneer Cato weder soetelijk in slaep geraeckte. Als nu Butas weder quam, en bootschapten dat het alles by de havens in stilte was, beval hy hem de deur te sluyten, en leyde zich soo weder in sijn bedde neder, als sullende het overige van den nacht aen

den

den slaep overgeven. Butas weder uyt-gaende, trock hy het stael, en gaf zich daer mede een wonde onder de borst; maer terwijl de stoot, ter oorsaeck van sijn geswollene handt krachteloos was, was hy terstondt noch niet dood, maer keerde en wentelde (als worstelende met de dood) zich heen en weder in het bedde, waer door hy een Lant-meesters tafel-werck dat daer neven stondt, om verre stiet; soo dat op dat gerucht de dienaren beston-den te roepen, en sijn Soon en Vrienden toe quamen geloopen. Dewelcke hem ziende met bloedt overgoten, en sijn ingewant meest uyt sijn buyck gevallen, doch hem noch in het leven te zien, alle seer daer door ontroert zijn geworden. Maer de Heel-meester nader by-komende, heeft begonnen de darmen die niet gequetst waren, weder in te brengen, en de wonde toe te naeyen. Maer Cato een weynigh weder tot zich selven gekomen zijnde, en gevoelende wat men dede, heeft hy de Wondt-heelder van zich gestooten, en met sijn handen sijn eygen ingewandt gescheurt, en de wonde weder open geruckt, stervende alzoo woedende tegens zich selven. De Uticensers hebben sijn lichaem seer heerlijck verciert, en aen de Zee ter uyt-vaert gedaen.

Wanneer Cæsar vernam wat'er tot Utica, voor de dood van Cato voorgevallen was, deed hy aen Cato bevelen, de andere te laten gaen, en hy selfs tot Utica te blyven, sonder om te vluchten te dencken, maer soo hy als sijn zoon en gesellen sonder sorgh te zijn, willende evenwel hem in sijn macht hebben; maer als hy sijn dood vernam, wilmen dat hy sou gesegt hebben: Ick benyde u uwe dood ô Cato, want gy hebt my uw behoudenis benydt. Hy stierf acht of negen-en-veertigh Jaren oud zijnde; want daer in verschillen de schrijvers. Petrejus heeft oock Juba en zich selven gedood. Scipio te scheep zijnde, deed het zelfde, en als hem de vyanden sochten, antwoorde hy, de Velt-heer was gesont; soo grooten haet was'er by een yeder tegens Cæsar, datse liever wilden sterven, als sijn genade versoecken. De Soon van Cato, en andere die het versochten, is genade gedaen. De Neven van Pompejus en sijn Dochter, Faustus Sylla en Afranius, zijn gedood.

47. Juba door Petrejus gedood.

48. Scipio doot sich selven.

Cæsar hier na weder tot Rome komende, heeft viermael Gezegen-praelt, over Gallia of Vranckrijck, Egypten, Pontus en Africa; gevende gasteryen, en alderhande Schouw speelen, als hebbende een gerechtige oorsaeck tot vreughde, dewijl'er om sijn staet-sucht soo veel duysent borgers gesneuvelt waren, evenwel heeft hy Marcus Marcellus, daer Cicero treffelijck voor Redeneerde, de wederkomst toegestaen; doch heeft hem P. Magius sijn onderdaen, tot Athenen, als oorsaeck van soo veel bloedt vergie-

49. Andere door Cæsar gedoot.

50. Marcellus gedood.

tens, op dat hy niet weder in sijn Vaderlandt sou komen, gedood. Men wil dat'er over de hondert en vijftigh duysent Roomsche borgers souden gesneuvelt zijn.

Wanneer nu Cæsar voor de vierde mael Borgemeester was gemaeckt, is hy tegen de Soonen van Pompejus, Cneus en Sextus, naer Hispanie te Velde getogen, en noyt heeft hy twijfelachtiger als daer gestreden. Voor heen, als wilde de Zee de raserny der borgeren straffen, zijn beyde de Vlooten door Schip breuck verstroyt. Daer na is men omtrent de belegeringh der Steden, handt gemeen geworden, en by Munda is de laetste slagh geslagen, in dewelcke de slagh ordere van Cæsar soodanigh getroffen is, dat hy in het hooghste gevaer was, om na sulck een Oorloghs roem, in handen van dese Jongelingen, hy ses en vijftig Jaren oud zijnde, te komen. Eyndelijck hy selve in de voorste ordere zich begevende, deed de Zege buygen, en op sijn zijde vallen. De oudste Soon van Pompejus Munda, door een dijck van op-een gehoopte lijcken verovert zijnde, is wel ontvlucht, maer van Ceronius gedood. Maer Sextus is door het noot-lot, tot andere Oorlogen bewaert. T. Labienus, die met Cæsar in Vranckrijck groote dingen gedaen had, daer na de zijde van Pompejus gekosen hebbende, is in de strijdt gesneuvelt. Hebbende dan al dese Oorlogen, door de geheele werelt ten eynde gebracht, heeft hy ten vijfdemael over Hispanie Gezegenpraelt.

51. Doot van Pompejus zoon.

Als hem nu veel, en de aldergrootste Eer en Eer-tijtulen van den Raed wierden gegeven, als van Vader des Vaderlands, Heyligh, en eeuwigh Dictator en Gesaghs-man, heeft hem sulcks groote afgunst verweckt, als mede dat hy voor den Raed, wanneer hem de selve voor Venus Tempel dese eer toebracht, zich niet verwaerdighde op te staen: Als M. Anthonius hen onder het loopen, in de Jaerlijcksche Mommery van het Lupercal, den Koninckllijcken kroon of windsel op sette, heeft hy die weder afgenomen, en op de sittingh geleght. Hy heeft oock Epidius Marullus, en Cæsetius Flavus, Tribuyn of Stam-meesters des volcks, die het volck tegens hem, als naer het Rijck staende, op-maeckte, van gesagh ontbloot. Uyt dese oorsaecken is'er een t'samenswееringh tegens hem aengevangen, als hy nauwelijcks een rust van vijf maenden genoten had. Door dewelcke hy door Marcus Brutus, C. Tribonius, Caius Cassius, en van Cæsars zijde selfs, door Decius Brutus, in het Raed-huys van Pompejns, en in den Raed, met drie-en-twintigh wonden gedoodt is. De dooders hebben nae de daet het Capitolium ingenomen, en zijnde een vergeting van Cæsars doodt besloten, zijn sy door toedoen van Cicero weder daer uyt, en in de Stad gekomen. Als sijn lichaem van de puye gelegt wiert, wilmen dat de son sijn stralen sou verborgen hebben.

52. t'Samensweringh tegens Cæsar.

53. Die gedood wort.

Van

Van Augustus, en de vast-stelling van 't Roomsche Rijck.

CÆsar had voor sijn dood C. Octavius, den Neef van sijn Suster Julia, by uyterste wille tot sijn Soon aengenomen, voor negen twaelfste gedeelte, een Erfgenaem van sijn goederen gemaeckt, en voorts naer Apollonia ter school gesonden, om daer na in den Getischen, en voorts in den Parthischen Oorlogh by sich te gebruycken. Soo haest als nu de moort van Cæsar sijn Oom, aen hem gebootschapt wierdt, hebben terstondt de Hop-lieden van de naeste Legioenen, hem hun en hunner krijghs-lieden hulp aengeboden, dewelcke als Salvidienus en Agrippa seyden, niet versmadelijck te zijn; heeft hy zich naer de Stad gehaest, selfs tegen den raed van sijn Moeder, en sijn Stief-vader Philippus, en heeft soo den naem van het gehaete geluck van Cæsar aengevaert. De Borgemeester Anthonius heeft hem trotselijck onthaelt, en gaf hem qualijck (toegangh in Pompejus hoven gekregen hebbende) tijd om met hem te spreecken. Als nu dese vorders seer straflijck heerschte, en met gewelt een Wet van de verwisselinge der Landt-vooghdyen door-drongh, oock desen Cæsar (dervende den naem van sijn gehaten Oom dragen) dagelijcks met lagen vervolghde, heeft dese, treckende de oude krijghs-knechten uyt de Colonien en besittingen, de kracht van het gemeene best tegens hem vervaerdicht. Het Martiaensche en vierde Legioen, dewelcke Anthonius uyt de over-zeesche Landt-voogdyen ontboden had, verstaende de wil van het volck, en den aert van Cæsar Augustus, die nu in sijn negen-thiende Jaer getreden was, zijn hem oock toegevallen. D. Brutus tot Borgemeester geschickt, op dat hy Anthonius (eyschende het Cisalpijnsche of harwaertsche Vranckrijck, het welcke Brutus toegeleght, maer van Anthonius aengeslagen was) mocht tegenstaen, is oock met sijn Heyr in Modena getrocken. Om dat nu Cæsar de wapenen van den Staet, voor het Roomsche Volck aengenomen had, is hem het gebiedt daer over van den Raed gegeven, en daer by gevoeght dat hy Raets-heer sou zijn, en sijn troepen met die van Hirtius en Pansa, Borgemeesters, vervoeght hebbende, den Oorlogh tegens Anthonius voeren; den welcken Cicero in verscheydene bittere aenspraecken en oratien, in den Raed geweldigh overgehaelt heeft: hoewel Quintus Rufius Calenus daer tegen sprack en beweerde, dat geen van beyden uyt kracht van den Staet, gewapent behoorde te worden. Marcus Anthonius heeft

54. Aenvangselen van Augustus.

55. Nieuwe borgerlijcke beroerte.

heeft Brutus binnen Modena belegert, maer van wegen den Raed, zijn Geſanten van Vrede aen hem geſonden; maer die waren niet machtig genoegh om die te bearbeyden. Marcus Brutus heeft in Grieckenlandt, onder voorgeven van de voorſtandt des gemeenen beſts, het Heyr daer Vatinius bevelen over had, beneffens de Landtvoogdy aen zich getrocken, en Caius Anthonius den broeder van Marcus, ſoodanigh door den Oorlog afgematteert, dat hy hem ſijn Legioenen, met hun wil ontrock. En alſoo zijn weder als uyt de tanden van Cadmus draeck, weer nieuwe borger-Oorlogen voortgekomen.

Dolabella heeft oock in Aſia, Caius Tribonius oud Borgemeeſter, in wiens plaets hy quam, door bedrogh verſtrickt, tot Smyrna omgebracht, die als geſeght is, aen Cæſars dood mede hantdadigh was geweeſt. Maer Dolabella hier over voor Vyand verklaert zijnde, heeft hem C. Caſſius, hebbende ſeer ſtercke Legioenen van Statius Murcus, en Criſpus Marcius ontfangen, tot Laodicea overwonnen, en gedwongen ſijn ſlaef den hals toe te reycken.

Wanneer nu Auguſtus in ſijn twintighſte Jaer getreden was, is Brutus van het belegh binnen Modena verloſt: L. Panſa is in den ſtrijdt, en Hirtius in het leger geſneuvelt. Maer Anthonius is gedwongen geworden, met een ſchandelijcke en bloote vlucht Italia te verlaten. Maer voorheen wierden van den Raed, alle eerhaftige dingen voor Cæſar beſlooten, meeſt door toedoen van Cicero: Maer als de vreeſe was geweecken, quam de wille weder te boven, en de moedt aen die van Pompejus aenhangh. Brutus en Caſſius zijn de Landtvoogdyen, dieſe van ſelfs, ſonder beſluyt van den Raed ingenomen hadden, toegeſtaen. En daer en boven aen Brutus de Zegen-prael, en Panſa en Hirtius de uyt-vaert op gemeene koſten, ingewillicht; van Cæſar wierdt ſoo verre geen gewagh gemaeckt, dat ſelfs de Geſanten, die na ſijn Heyr geſonden wierden, laſt hadden, in ſijn afweſen de krijghs-knechten aen te ſpreecken; en Cicero ſeyde men moeſt den Jongen prijſen en wech-nemen, of verheffen, zijnde het woort dubbelſinnigh. Maer Cæſar niet wel konnende verdragen aldus gehandelt te worden, betoont zich af-keerigh van den Raed, verachte de gemaeckte eerbewijſingen, die hem van den ſelven gedaen wierdt, en verbindt zich met Lepidus en Anthonius, het welcke van den Raed verſtaen zijnde, begoſt die wat meerder ſtaet van hem te maecken, ſtellende hem eerſt tot Prætor of Amptman, en daer na tot Borgemeeſter. In deſen ſtaet dan begoſt hy de Stad van Roma vaſt te ſtellen, en de betalingh van het krijgs-volck te bevorderen. Hy wierdt vervolgens door den Raed, met de vereyſchte Plech-

tigheden

tigheden in het huys van Cæsar ingelijft, en in de naem van Cæsar bevesticht; noemende zich Caius Julius Cæsar Octavianus.

56. Octavianus in het huys van Cæsar ingelijft.

Hy Borgemeester zijnde, had een Wet gegeven, datmen tegen die gene, die sijn aengenomen Vader Julius Cæsar gedood hadden, onderſoeck sou doen; maer zijnde nu dit Triumviratus of Drymanschap, tusschen Cæsar, Lepidus, en Anthonius op-gerecht, vand men machts genoegh, om die Vyanden te vervolgen. M. Brutus en Cassius worden in hun afwesen veroordeelt, beginnende vorders het Drymanschap hun Heerschappy, met het verbannen van hunne Vyanden; maer niets is soo onbetamelijck geacht, als dat Cicero door Cæsar verbannen is geworden, en die gemeene mont van welspreeckentheyt, doch dat hart vol weyfelmoedigheyt, gelijck sommige van hem oordeelen, en sijn onstantvastigheyt wel sou doen vast-stellen, wech-genomen wierdt.

57. Drymanschap.

By de Drymannen was vast beslooten, dat Cæsar, Cicero, Lepidus, sijn broeder Paulus, en Anthonius Lucius, Cæsar sijn Oom, ter verbanninge souden overgeven. Soodanigh had de gramschap een lust tot woeden, alle menschelijck mededogen uyt hen wech-genomen. Cicero was toen ter tijdt op sijn Hoeve Tusculanum, met sijn broeder. Wanneer sy van hun verbanningh kennis kregen, beslooten sy na Astyr, een Zee-wooningh van Cicero te wijcken, om van daer na Brutus in Macedonia te varen, den welcken sy verstonden die landen onder sich te houden. Sy wierden op draegh-baren gevoert, zijnde vol quellingh en droefheyt, en hielden menichmael onder wegen stil, en hun draegh-baren by een vervoegende, beklaeghden menichmael hun ongevalligh lot, tegens malkanderen. Maer Cicero toonde sich de treurighste, bewogen tot droefheyt, als hy dacht hoe weynigh gelt sy by sich hadden, want hy had van huys niets mede genomen, en sijn broeder had oock weynigh reys-geldt by sich: Die derhalven goet vand, dat sijn broeder sijn vlucht vervolgen, maer hy na huys keeren, en alles wat hy konde, by een gepackt hebbende, ten eersten volgen zou. Desen raed goetgevonden zijnde, scheyden sy, naer onderlinge ombelsinge en groetinge, van malkanderen. Quintus Cicero, is weynigh dagen daer na, van sijn slaven verraden zijnde, aen de moorders overgelevert, en te samen met sijn Soon gedood.

58. Verbanningh en dood van de Ciceronen.

Cicero ondertusschen vervolght sijnen wegh naer Astyr, en aldaer een schip vindende, is terstont afgesteecken, en tot aen Circæum voort-gevaren. Als de schip-lieden van daer recht voort souden zeylen, is hy, 't zy uyt vrese voor de Zee, 't zy dat hy niet geheel aen de trouwe van Cæsar vanhoopte, weder aen landt gegaen, en gingh soo te voet, tot op hon-

dert stadien by Rome; maer daer na weder een nieuwe ontsteltenis krijgende, begeeft hy zich op nieuw na de Zee, en heeft aldaer vernacht, geheel onseecker van gemoedt en besluyt zijnde. Selfs nam hy voor, heymelijck in het huys van Cæsar in te gaen, en sich selven by sijn huys-goden te dooden, en alzoo de schrickelijcke wraeck-godinnen tegens Cæsar te verwecken. Maer van dit besluyt is hy door vreese voor pijnigingen, weder afgeweecken, en soo weder door andere verwarde gedachten gedreven zijnde, beval hy sijn knechten hem ter Zee, na sijn hoeven by Kapua te vervoeren. Aldaer was oock een kleyne Tempel van Apollo over de Zee, uyt de welcke een deel Ravens quamen voortgevloogen, die met alle macht en een geweldigh gekras, naer het schip, soo als het naer landt quam, vloogen, en op de hooft-touwen, hun treurigh gezangh gingen maecken, en in de knoopen der koorden bijten; het welcke van een yeder voor een ongeluckigh voor-teecken gehouden wierdt.

Echter is Cicero aen landt gegaen, en in sijn hoeve gekomen, alwaer hy, om wat te rusten is gaen leggen; maer de ravens gingen weer aen de veynsters zitten, en maeckten op nieuw een schrickelijck geroep, selfs quam een van de selve naer het bedde gevlogen, en heeft het decksel, daer mede zich Cicero gedeckt had, allengskens met sijn snebbe van sijn aengesicht afgetrocken.

De slaven dit ziende, hebben hun eygen kleynmoedigheydt beschuldicht, dat sy hun meesters dood souden konnen aenzien, en hem niet eerder trachten te beschermen, voor wiens behoudenis selfs de redenloose dieren bekommert scheenen te zijn. Aldus hebben sy Cicero half met wil, half met onwil, weer na de Zee gedragen. Ondertusschen komen de gesondene moorders, Herennius de Hopman, en Popillius Hooftman (den welcken Cicero, als hy over Vader-moort beschuldicht was, voorheen verdedicht had) met hun dienaren. Wanneer dese de deuren geslooten vonden, hebben sy die met gewelt op-gebroocken, maer Cicero daer binnen niet vindende, en de andere dienaers seggende, niet te weten waer hy was, wilmen dat seecker Jongelingh Philologus genoemt, een vrygelatene van Quintus, en een leerlingh van Cicero, Popillius sou te kennen gegeven hebben, dat hy in een draeg-bedde, door rouwe en duystere wandel-plaetsen, na de Zee gevoert wierdt: Dese dan is met weynige verselt, na den uyt-gangh geloopen. Terwijl Herennius mede ter loops door de dreven spoeyde, heeft Cicero sulcx gemerckt, en bevolen dat sijn knechten setten souden: Hy na sijn gewoonte met sijn slincker handt sijn kinne raeckende, heeft met een onbewogen gelaet de moorders aengezien, zijnde seer ongehavent, en sijn

hayr

hayr verwart, en van gelaet, door de geduerige bekommernissen seer vervallen, soo dat de meeste, als hem Herennius doode, hun oogen uyt medelijden bedeckten. Hy is dan gedood, het hooft buyten de koets steeckende, in sijn vier-en-tsestichste Jaer. Sijn hooft en hand, met de welcke hy sijn aenspraecken die de Philippische genoemt worden, tegens Anthonius geschreven had, heeft Herennius uyt des selfs bevel afgesneden: Dewelcke tot Rome gebracht zijnde, heeft Anthonius (toen by geval Land-dag houdende) die gezien, en uyt-geroepen, dat het nu met de Philippische redeningen uyt was; en voorts bevolen datmen de selve voor de puye, tot een droevig schouw-spel voor de Romeynen sou stellen. 59. Cicero gedood.

Een saeck wordt evenwel van Anthonius gepresen, namentlijck, dat hy den voornoemden verrader Philologus, de huysvrouwe van Cicero overgegeven heeft, die den selven met sware pijnigingen soodanigh gestraft heeft, dat hy sijn eygen vleesch af-snijden, braden en eeten moest. Men wil dat Cæsar eenigen tijdt daer na, by een van sijn Neven komende, hem met een Boeck van Cicero, in de handen sou gevonden hebben, die het selfde terstondt onder sijn kleet trachte te verbergen, maer dat Cæsar het selve willende zien, daer al staende een goede wijl in sou gelesen hebben, en vorders geseght hebben: *Dit is een geleert Man geweest, mijn Soon, en een beminder van sijn Vaderlandt.* Waerlijck soo haest als hy daer na Anthonius overwonnen had, en Borgemeester gemaeckt wierdt, heeft hy den Soon van Cicero, tot een Ampt-genoot aengenomen, onder welcke den Raed oock de beelden van Anthonius heeft doen af-werpen, en de Eer-plichten hem toegestaen, vernietigen. 60. Verraders gestraft.

Door dese verbanningen, wierdt alle recht en heyligheydt onder de voeten getreden, een groote menichte Roomsche Ridders, 130. Raets-heeren, en onder de selve Paulus, de broeder van Lepidus selfs, en L. Cæsar, moeders broeder van Anthonius, (als geseght is) hebben het dodelijcke naem-bort vervult. 61. Wreetheyt verbanen.

Maer terwijl dese dingen in Italia voorvielen, heeft Caius Cassius naer een hevige, maer voorspoedige strijdt, Syria onder zich gebracht, en Judæa met schattinge seer overlast. Daer na vermeestert hy Rhodus en Brutus, die van Lycia; na 't welcke sy beyde hun troepen na Macedonia hebben overgevoert, alwaer sy al de Zee-plaetsen en Landt-vooghdyen onder hun gewelt gebracht hebbende, eyndelijck tegens Cæsar en Anthonius, by de Stad Philippi, die nootschickelijcke Velt-slagh hebben moeten slaen. Men street aldaer met een twijffelachtigh aenzien, soodanigh, dat wederzijts rechter vleugel overwon. De vleugel over de welcke Brutus gebood, 62. Vervolgh van Cassius en Brutus. 63. Slag van Philippi.

 heeft

heeft het Leger van Octavianus ingenomen, die door sijn Genees-meester Artorius vermaent was, ter oorsaeck van een droom, hoewel hy sieckelijck was, daer uyt te gaen. Maer dat Leger in het welcke Cassius was, is geheel geslagen, en het volck seer mishandelt, na de hooghte gedreven. Als toen heeft oock Cassius, achtende dat het met sijn medegesel soodanigh stondt als met hem, sijn uytgestreckten hals aen sijn gevryde moeten geven. Hy had Titinnius gesonden om den standt der saecken te vernemen, die ziende het geluck van Brutus, met blijdschap weder te rugge quam, en daer door een geroep en gejuygh onder de naest verweckte. Cassius sulcks hoorende, meende dat Titinnius gevangen was, beschuldighde zich, om dat hy sijn vrient in den strick gebracht had, en gaet vorders in een verlatene hutte, nemende sijn gevryde Pindarus met zich, den welcken hy, tot soodanigen dienst, als zedert den nederlaegh van Crassus, altoos by zich gehouden had. Hy aldaer gekomen, wint sijn hooft in sijn kleet, en stelt sijnen hals voor Pandarus bloot, die den selven door-gehouwen heeft; het hooft met het lichaem sijn wel, maer Pindarus noyt ergens gevonden. Sijn hooft was even afgevallen, wanneer een gesonde krijghs knecht quam om hem den voorspoedigen strijdt van Brutus te bootschappen; dewelcke ziende Cassius daer onthalst leggen, seyde: *Ick sal dan volgen, die mijn traegheyt gedood heeft*; *en valt daer op in sijn swaert.* Na eenige weynige dagen, heeft Brutus den strijdt weder hervat, maer na een twijffelachtig gevecht, weder geslagen zijnde, heeft het swaert van sijn gemeensame vrient, op sijn slincker borst geset, en daer in vallende, is met den eersten steeck dood gebleven.

64. Doot van Cassius.

65. Doot van Brutus.

Wanneer hy uyt Asia na Europa sou oversteecken, lagh hy diep in den nacht in sijn Tent te bedde, het licht brande niet seer helder, wanneer hem dacht yemandt te hooren binnen komen. Hy zich daer op naer de deur wendende, siet een verschrickelijck en wonderlijck beeltenisse voor zich staen. Hy nam evenwel de moedt te vragen, wie hy van goden of menschen was, en waerom hy aldaer quam? Het spoock gaf hem tot antwoort: *Ick ben Brutus uw quaden geest, by Philippi sult gy my weder sien.* Hy daer op sonder te verschricken seyde: *Ick sal u dan sien.* Het spoock hier op verdwijnende, riep hy sijn knechten, die niemandt gesien of gehoort seyden te hebben. Dien geheelen nacht bracht Brutus rusteloos door, en de morgens by Cassius komende, vertelde hem het gene hem wedervaren was waer over sy volgens hun gewoonte, begosten te reden-kavelen.

66. Gespook aen Brutus verscheenen.

Mesalla, hoewel daer waren die hem tot leyts-man begeerden, wilde liever door weldaet van Octavianus Cæsar behouden blyven, als een twijffelachtig

ſelachtige hoop met de wapenen vervolgen. Vorders is noyt anderen Oorlogh bloediger, door de dood van voortreffelijcke mannen geweeſt. De Sonen van Lucullus, Hortenſius, van Cato, heeft het vyandlijcke ſwaert, maer Druſus Livius, den Vader van de Keyſerinne Livia, en Varus Quintius, hun eygen omgebracht. Statius Murcus, die het geſagh over de Scheeps-vloot had, heeft zich naer Sextus Pompejus, den Soon van dien Grooten Pompejus (die weder na Spangie keerende, eerſt Meſſana [nu Meſſina] en voorts geheel Sicilie, met de wapenen gedwongen had) begeven: Tot den welcken uyt de Brutiaenſche Geweſten van Italia, die door het geluck het dreygende gevaer ontweecken waren, hun toevlucht namen, ſoo dat Statius die genen, die het onweder te lande ſchouwden, ter zee tot een veylige haven verſtreckte. Sextus Pompejus was een Jongelingh, rouw in kenniſſe; hevigh van driften, ſnel van gedachten, maer in trouw en oprechtigheyt ſijn Vader ſeer ongelijck, een knecht van ſijn knechten, en ſlaef van ſijn ſlaven: Den welcken den Raed, noch geheel aen de zijde van Pompejus hellende, na de vlucht van Anthonius van voor Modena, op den ſelven tijdt, op dewelcke deſelve Brutus en Caſſius, de over zeeſche Land-voogdyen toeſtont, in ſijn Vaderlijcke goederen en beſittingen herſtelt, en het Geſag over de Zee-kuſten gegeven had. Deſe als toen ſlaven, vluchtelingen, en al wat'er quam in ſijn Heyr-leger aennemende, begoſt door Mænas en Menecrates, gevryde van ſijn Vader, de Zee met roveryen te ontveyligen; die wel eer door het beleyt van ſijn Vader, van de rovers gevryd was, en ſtelde zich in weſen, de Vyanden noch veel wercks te geven, dewijl hy als geſeght is, Cicilie gedwongen had. Ondertuſſchen de aenhangh van Kaſſius en Brutus nu t'onder gebracht zijnde, bleef Anthonius aldaer, maer Cæſar begaf zich weder naer Italie, het welcke hy niet ſoo geruſtigh vand als hy wel wilde; maer hy heeft haeſt de onluſte, die meeſt om de verdeelingh der Landen, en op-ruyen van het krijghs-volck, ontſtaen waren, ſonder bloet-ſtortingen, geſtilt.

67. Treffelijke mannen in den ſtrijd gebleven.

68. Vervolgh van den borger Oorlogh.

Anthonius naer Aſia vertrocken zijnde, wierdt van al de Geſantſchappen der Aſiatiſche Volckeren in Bithynia ontmoet; maer de ongevallijckſt ontmoetinge, was die van Cleopatra, die wel haeſt deſen Grooten overwinnaer, in de ſtricken van haer ſchoonheydt verwart hadde, om wien hy alles deed en liet, ſelfs tot nadeel van ſijn ſtaende Huwelijck met Octavia, de Suſter van Cæſar. Maer om dat wy elders van deſe Minnaryen breder hebben gehandelt, ſullen wy de ſelve alhier maer aengeroert laten.

69. Antonius in Aſia.

Ondertuſſchen dewijl Sextus Pompejus, door het beſetten van Sicilie, ſich als een nabuerigh Vyand droegh, en den toevoer van het koorn, en

andere voor-raed seer verhinderde, hebben Cæsar en Anthonius by Misenum Vrede met hem gemaeckt, en hem Sicilia en Achia tot Land-voogdyen gegeven; als mede de verbannene Nero Claudius, M. Silanus, Sentius Saturninus, en andere voortreffelijcke mannen, weder toegelaten in het Vaderlandt te komen. Maer het ongeruste gemoedt van Sextus Pompejus, kon-

70. Oorlogh tegens Sextus Pompejus.

de zich binnen sijn voorgestelde palen niet houden, voornamentlijck, om dat Cæsar, Mænas sijn vluchtende gevryde, aengenomen had. Hy dan begint op een nieuw de Zee met roveryen te ontveyligen, en de Vrede die hy gemaeckt had, te verachten. Cæsar dan nootwendighlijck den Oorlogh tegens hem aenvangende, had Marcus Vipsanius Agrippa tot een treffelijck medehulper: Maer het grootste gedeelte van sijn Vloot, wiert by Velia en den uyt-hoeck Palinurus, door storm en onweder vernielt, het welcke hem een groote verhinderingh in desen Oorlogh toebracht. Daer

71. Verlies van Cæser.

na is weder sijn Zee-macht door onweder aengetast, en onder sijn oogen by Tauromenium ellendiglijck beschadicht. Oock de Legioenen die met Cornificius, Cæsars Stede-houder aen landt geset waren, wierden oock by na van Pompejus overvallen. Evenwel heeft Octavianus dit verlies door een vroeg en wijse bestellingh haest vergoedt, en Pompejus met Cæsar ter zee aen het strijden komende, wierdt geslagen, van al sijn Schepen meest ontbloot, en gedwongen naer Asia te vluchten, alwaer hy door bevel van

72. Doot van Sextus Pompejus.

Anthonius, wiens hulp hy quam soecken, terwijl hy nu sijn waerdigheydt schijnt in acht te nemen, dan, weder om sijn leven te bidden, van Titius omgebracht is geworden.

Vorders Cæsar tegens Pompejus Oorlogende, had Lepidus uyt Africa met twaelf-half volle Legioenen gelockt. Dese de ydelste mensch van de geheele werelt, en door geen deucht sulck een langh involgen van het geluck verdient hebbende, had het Heyr van Pompejus, om dat hy het nader was, volgende niet sijn, maer Cæsars gesagh en trouwe, aengeslagen, en opgeblasen door twintigh Legioenen in het getal, reeckende al de geheele overwinninge zich selven toe; en dersde Cæsar wel doen aenseggen, dat hy uyt Sicilie sou hebben te vertrecken: maer Cæsar met een ongelooflijcke Edelmoedigheyt en weynigh Volck, tast het Leger van Lepidus aen, hy self half gewapent, en sijn rock hier en daer door-boort zijnde, neemt den Arent van een Legioen wegh. Het Volck van Lepidus van dit van Cæsar

73. Lepidus van magt ontbloot.

beset zijnde, komen de een voor de ander na by desen over, en Lepidus aldus verlaten, wordt gedwongen ootmoedighlijck vergiffenis van Cæsar te versoecken. Sijn leven en het bezit van sijn goederen, wordt hem toegestaen, maer sijn waerdigheydt in het Drymanschap, die hy niet genoegh

konde

konde beschermen, is hem afgenomen, blyvende alzoo de Opper-macht by Cæsar en Anthonius.

Dese terwijl Cæsar bezich was, met Lepidus in Sicilie te dwingen, maeckte het qualijck soo goet, omtrent het beyredigen van het Oosten. Want hoewel Ventidius Stede-houder van Anthonius, de Parthen in een grooten Velt-slagh overwonnen, uyt Syria gedreven, en Pacorus selve gedood had, soo is evenwel Anthonius tot hoogmoet geterght, om dat Canidius Crassus, oock Pharnabazus Koninck van Jberia, tot gehoorsaemheyt gebracht had, naer Armenia en Media, met 16. Legioenen voortgetogen, om de Parthen vorders te dwingen; op welcken tocht hy twee Legioenen, met al de voor-raed en het geschut, beneffens Statianus den Stede-houder, verlooren heeft. Daer na is hy selve met geheel sijn Leger, menichmael in gevaer geweest, tot dat hy, eens in het uyterste perijckel gekomen, door toedoen van een gevangen, hoewel met het verlies van wel het vierde gedeelte van sijn Heyr, nauwelijcks behouden is geworden. Dese gevangen een Romeyn, en in de nederlaegh van Crassus gevangen zijnde, hebbende wel veranderingh in geluck, maer niet in sijn gemoedt geleden, is in der nacht by de Roomsche wacht gekomen, en heeft hen aengeseght, indien sy wilden behouden blijven, en hun verderf ontvlieden, dat sy hun voorgenomen aentocht moesten verlaten, en door een andere en woeste wech ontkomen. Florus en Victor seggen, dat hy maer het derde gedeelte van sijn sesthien Legioenen behouden heeft.

74. Daden van Anthonius in 't Oosten.

Anthonius gaf evenwel dese vlucht, om dat hy der het lijf afgebracht had, den naem van overwinninge, en den derden Somer weder in Armenia gekeert zijnde, heeft des selfs Koninck Artavasdes, door bedrogh verstrickt, en gevangen zijnde, in goude ketenen, om hem noch eer aen te doen, geboeyt, en 't Rijck van Armenia sijn Soon, die hy by Cleopatra geteelt had, gegeven; maer daer na heeft Artaxias sijn Vaders rijck wederom verovert. Gaende vorders de andere daden van Anthonius voor by, als tot onse stoffe weynigh dienende, en elders breeder uytgemeten, komen wy alleen tot die geenen die gedient hebben, om het Roomsch Keyserrijck, ons oog-wit, te helpen op-maecken.

Anthonius door de minneryen van Cleopatra, en de dartelheyt van sijn verstandt, (door een hoop vleyers en pluym-strijckers bedrogen) verdwaest zijnde, besluyt sijn Vaderlandt den Oorlogh aen te doen, (na dat hy al voorheen zich selven den naem van Vader-liber, of Bacchus aengematicht had) willende geensints selfs naer het verloopen van den tijd, sijn gesagh van Dryman af-leggen. Hy had oock al voorheen Octavia, de suster van

Cæsar

Cæſar Octavianus verſtooten, en ſijn Soonen die hy by Cleopatra geteelt had, Philadelphus en Alexander, Egypten en al de Landſchappen aen den Euphrates gelegen, tot hun Heerſchappy begeert.

Aen de andere zijde, Cæſar naer het temmen van Dalmatia, en Pannonia of Hongaryen, weder in de Stad Rome gekomen zijnde, heeft door een voor af gemaeckte aenſpraeck, en door den onbillijcken handel van
75. Antonius van Cæſar geſlagen. Anthonius ſelve, het Volck mede bewogen, om met de hooghſte drift ter werelt, hem den Oorlogh aen te doen. Hier op volght die vermaerde Zee-ſtrijdt by Actium, in dewelcke Anthonius met ſijn Cleopatra in de vlucht geſlagen is geworden. In het hevichſte van den ſtrijdt was de Koninginne de eerſte die de vlucht nam, en Anthonius wilde liever ſijn vluchtende Minnareſſe, als ſtrijdende krijghs-lieden, geſelſchap houden, en alzoo is een Velt-heer, die de vluchtelingen behoorde te ſtraffen, een verlater van ſijn eygen Heyr geworden. Als evenwel de zijne, langh voor hun af-zijnde Velt-heer geſtreden hadden, hebben ſy ten laetſten de wapenen nedergeleght, en de overwinnaer den Zegen toegeſtaen. Cæſar heeft hen eer het leven en vergiffenis belooft, als ſy die hebben derven verſoecken; en het bleeck hier, dat de krijghs-lieden wel een treffelijck Velt-heer, en de Velt-heer wel een vluchtgerigh Heyr waerdigh zijn geweeſt.

Het ſelfde lot heeft het Leger, te lande leggende gehad, als zich Canidius Craſſus met een haeſtige vlucht naer Anthonius begeven had. De overwinningh was aldaer ſachtmoedigh, zijnde niemandt gedood, als die hun leven niet begeerde af te bidden.

Vorders het volgende Jaer, Cæſar de Koninginne Cleopatra en Anthonius naer Alexandryen vervolgende, daer de ſelve te vergeefs den Oorlog trachten te herſtellen, heeft de laetſte handt aen de borgerlijcke ſlachtinge geleght: Want de Heerſchappy van Anthonius, op geen vaſte wortelen
76. Verval van heerſchappy. van deught gebouwt zijnde, is lichtelijck als van ſelve te gronde gegaen, daer ſelfs Cleopatra haren Minnaer geen ongeſchondene trouwe wilde bewaren: Want ſy ſelve heeft aen Cæſar geſchencken geſonden en Peluſium, op vertrouwen van ſijne liefde aen hem overgegeven, en ſy ſelve was tot hem overgegaen, indien ſy, een hooghmoedige Vrouwe zijnde, de ſmaet van in Zegen-prael tot Rome ingevoert te worden, niet te ſeer gevreeſt hadde. Anthonius door den afval van ſijn vloot, en nederlaegh van ſijn Voet-volck, en daer na mede van ſijn Ruytery, tot de uyterſte wanhoop ſijner ſaecken gebracht zijnde, heeft zich ſelven gewondt; voornamentlijck om dat hy door een valſch gerucht van Cleopatras dood, bedrogen was, in wiens ſchoot en boeſem, wanneer hy by haer, daerſe zich in de

Koninck-

Konincklijcke begraef-plaets begeven had, door een veynſter ingehaelt was, 77. Doot van Antonius.
hy eyndelijck heeft willen ſterven. Als nu Alexandryen mede in de macht
van Octavianus gekomen was, en Cleopatra mede zich en haer Rijck aen
hem overgegeven had, heeft ſy zich ſelven, haer bewaerders bedrogen zijn- 78. En van Cleopatra
de, door de beet van een adder gedood. Elders is al dit in het brede verhaelt.
Cæſar weder tot Rome gekomen zijnde, heeft drie Zegen-pralen gehouden, van Illyricum, van ſijn Zee overwinningen, en van Egypten. Echter heeft L. Lepidus ſoon van den Dryman, een t'ſamenſweeringh tegens Cæſar gemaeckt, en een Oorlogh willen aenvangen; maer hy is door de kloeckheyt van Mæcenas overvallen, en over ſijn onbedachtheyt geſtraft.

Aldus Cæſar Octavianus, in het 750. Jaer, na den bouw van de Stadt
Rome, een eynde van deſe borgerlijcke Oorlogen gemaeckt, en al de Heer- 79. Cæſar neem den naem van Auguſtus aen.
ſchappyen in een ſeeckere geſtalteniſſe gebracht zijnde, den naem van Auguſtus aengenomen, en alzoo is de macht weder aen de Wetten, en het geſagh aen de Gerchten, en de Heerſchappy der Overigheden, tot een ſekere maet gebracht. De Landt-bouw wierdt herſtelt, de Eer-dienſt aen de Goden, de veyligheyt aen de menſchen, en een yeder ſijn beſittinge weder gegeven, en
Roma met haer Heerſchappy, heeft nu begonnen een alleen te gehoorſamen, 80. Het Keyſer-rijck opgeregt.
en een gront te leggen van een Keyſer-rijck en Opper-macht, die lange in ſtandt gebleven, langh aen het vervallen geweeſt, eyndelijck in tween verdeelt, en ten laetſten tot deſen naem-ſtandt, in dewelcke ſy noch tegenwoordich ſtaet, geraeckt is.

De Acht-en-twintigſte HISTORIE.

Vorſtelijcke Gunſtelingen:

APELLES.

Inhoudt.

1. Staet van het Rijck van Macedonie. 2. Eerſte handel van Apelles. 3. Vordere liſten van Apelles. 4. Die van valsheyt overtuyght wort. 5. Sijn vorderen handel. 6. Sachtmoedigheyt des Konincks. 7. Leontius gevangen. 8. En gedood. 9. Megaleas dood ſich ſelven. 10. Apelles gewurght.

EEn van de meeſte quellingen, die de Koninck van Macedonie Demetrius, op ſijn ſterven hadde, was, dat hy ſijn Soon Philippus, noch een kint zijnde, in ſijn Rijck na-liet; aldus gelaten tot een ſpeel-tuygh

van de ſtaet-ſucht der gener die om hem te beſtieren geſtelt ſouden worden. En waerlijck hoedanigh de ſtaet der gener is, die zich van Vooghden moeten, of van Gunſtelingen willen laten beſtieren, hebben wy uyt deftige Schriften in een byſonder werck getoont: Tot vervullinge van het welcke (alſoo de beknoptheyt van dat werck, niet alles behelſen konde) wy deſe tegenwoordige Voorbeelden, hier komen by-voegen. Antigonus hebbende de Moeder van deſen kleynen Vorſt getrouwt, wierdt door die van Macedonie tot ſijn Vooght verkooren. Het voordeel dat hy in de Staet had, ſoo door deſe Voogdye, als door ſijn Huwelijck met de Koninginne, deden hem lichtelijck oordeelen, dat hy lichtelijck en ſonder tegenſtandt, het Koninckrijck ſijn kleyne wees ſou konnen af-handigh maecken; maer de Macedoniers ſulck een ondanckbaerheyt niet waerdigh zijnde, brachten hem weder tot reden en erkentenis, ſoo dat hy zedert deſen kleynen Vorſt en den Staet, met alle gerechtigheyt beſtierden, diemen van hem ſou hebben konnen verwachten.

1. Staet van het Rijck van Macedonia.

Deſe Antigonus komt eyndelijck te ſterven, en laet Philippus in de ouderdom van veerthien Jaren: Over de welcke hy verſcheydene Vooghden ſtelde, en onder anderen eenen Apelles, die een groot geſagh omtrent deſen jongen Koninck aennam. Deſe menſch miſbruyckende de gunſt van ſijn meeſter, ſloegh een ſaeck aen, die by alle Geſchicht Schrijvers ten hoogſten verfoeyt wordt, namentlijck de Atheyen, tegens het verdrag van verwantſchap, datſe met den Koninck gemaeckt hadden, in de ſelfde geſtalte aen het Hof van Macedonie te trecken, als die van Theſſalie waren, den welcke in ſchijn naer hunne Wetten, maer in der daet na die van Macedonia leefden; en verbonden waren de bevelen die hen gedaen wierden, te gehoorſamen, dienende alſoo als ſlaven, daer ſy meende vry te zijn. Hier by quamen noch veel andere overlaſten van Apelles, deſe lieden aengedaen, waer door een troep van jonge Atheiers zich by Aratus begaven, en hem den handel van Apelles te kennen gaven.

2. Eerſten handel van Apelles,

Aratus vand geraden het quaet voor te komen, den Koninck ſelve aen te ſpreecken, en den ſelven de klachten van het Volck voor te dragen, waer op de Koninck beloofde tijdelijck ordere te ſtellen; en belaſte terſtond dat'er omtrent de Atheiers, buyten goetvinden van hun Overigheydt niet zou gedaen worden.

Evenwel liet Apelles niet na ſijn aenvangh voort te ſetten; maer om dat hy ſach, daer in door de twee broeders, Aratus voornamentlijck door den oudſten, die ſeer wel by den Koninck ſtondt, verhindert was, beſloot hy de ſelve te verderven, en ſocht derhalven die gene op die hem Vyan-

digh

digh waren, en socht hen selfs in des Konincks gunst te brengen, den welcken hy mede inboesemde, indien hy zich soo seer aen Aratus liet gelegen zijn, dat hy zich sou verbonden vinden, zich aen het verdragh dat hy met de Atheiers gemaeckt had, te houden; maer in tegendeel, wilde de Koninck hem laten begaen, dat hy sou te wege brengen, het geen tot meerder voordeel voor de Staet strecken sou.

Dese Vorst liet zich dan weder door de redenen van Apelles bewegen, die hem noch verder bracht, want hy stelde hem voor, yemandt van sijn Vrienden te verkiesen, om over dit Volck te heerschen, om door dien middel Aratus den voet te lichten. Om daer te lichter toe te komen, deed hy de Koninck na de Stad gaen, alwaer men de verkiesingh van de Overigheyt sou doen, alwaer Apelles soo met bidden als met dreygen, zoo veel te wege bracht, dat selfs tegens des Konincks mening, Eperatus verkooren wierdt, hoewel met groote moeyten, want Aratus stelde Timoxenus voor, en drong hard op den selven.

3. Vordere listen van Apelles.

Apelles dan menende niet weynigh, met het verkiesen van een Overigheydt na sijn zin te wege gebracht te hebben; besloot vorders den ondergangh van de twee broeders Aratus, te bevorderen.

Amphidanus Overste der Eleiers, was van Thalanus in den Oorlogh gevangen genomen, en zijnde met andere gevangens tot Olympia gebracht, versocht die om den Koninck te spreecken, het welcke hem toegestaen wierd. Dese dan stelde den Koninck voor, dat het in sijn vermogen stondt, de Eleiers sijn Vrienden en Bont-genoten te maecken. De Koninck geloofde desen man, en liet hem sonder los-gelt gaen, en gaf hem bevel aen de Eleiers te seggen: Dat indiense een handelingh van Verbondt met hem willen aengaen, hy al hun gevangens los-geven, en hun landen van alle overlast van krijghs-volck bevryden sou; daer en boven dat hy hen in hun vryheyt bewaren, en soo hen als hun goederen buyten last en schattingen houden sou. Dese voorslagen konden evenwel de Eleiers, hoe voordeeligh de selve oock scheenen, niet bewegen.

Daer na nam Apelles de gelegentheyt de Araten te beschuldigen, doende den Koninck verstaen, dat'er niet veel oprechtigheyt by hen was, hoewel hy hen met sijn vrientschap vereerde, dewijl hy wel wist dat sy de oorsaeck van de trotse antwoort der Eleiers waren geweest: Want op dien tijdt als Amphidanus van Olympia naer Elis was gereyst, had Aratus middel gevonden hem te verleyen, en van het voorgenomen besluyt af te trecken; met voorstellingh dat het niet dienstigh aen die van Pelopomesus was, dat de Eleiers in des Konincks macht stonden; invoegen dit de eenige oor-

saeck van de verachtinge die sy van de voorstellingen van den Koninck hadden getoont, en hun volhardingh in de Vriendtschap der Ætoliers, was geweest.

Philippus over dit bericht verbaest staende, belasten de twee Araten voor hem te komen, en deed Apelles in hun tegenwoordigheyt seggen, het geen hy hem in het bysonder voorgedragen had; het welcke hy deed met sulck een verseeckertheydt, en sulck een vast gestelt wesen, dat het weynigh scheelde of de Koninck sou hem geloof gegeven hebben. Selfs eer de Koninck noch gesproocken had, keerde hy sich na Aratus, en seyde tegens hem: Na dat u de Koninck soo ondanckbaer heeft gekent, na dat hy u soo veel weldaden bewesen heeft, heeft hy besloten de Overigheyt der Atheiers te doen vergaderen, om hen de waerheyt van dese saecken te kennen te geven, en daer na maeckt hy staet weder naer Macedonie te keeren.

De oudste Aratus nam het woort, en bad den Koninck, dese valsche aenbrengingen niet te willen gelooven, het ware de plicht van een goet en rechtvaerdigh Koninck, de ooren aen wettige verdedigers, soo wel als aen beschuldigingen te lenen, het Gerecht vereyschte dat men oock die moest hooren, die van sulck een Verradery hadden hooren spreecken. Apelles was dan gehouden de sulcke te voorschijn te brengen, die hem dese lasteringe hadden aengebracht, eer men daer aen de Atheiensers bericht van dede. De Koninck beloofde hem, dat hy niet te voorbarigh sou zijn, en dat hy goet ondersoeck sou doen, eer de saeck tot besluyt gebracht wierdt.

Eenige weynige dagen daer na, Apelles niet gedaen hebbende, om sijn beschuldigingh te bekrachtigen, wierdt de onschult van de Araten bekent, en dat door dese toeval. De Elienseren ter selver tijdt, als de Koninck Philippus hun landt beroofden, vielen in misvertrouwen over desen Amphidanus, en besloten hem vast te houden, en naer Ætolie te senden. Hy hebbende van dit besluyt tegens hem bericht, begaf sich ten eersten naer Olympia, en van daer om den Koninck te vinden. Aratus seer vergenoegt als hy hoorde dat Amphidanus ontkomen was, verhoopte sich te dienen, tot vernietigingh van sijn belastinge, begaf sich derhalven by den Koninck, en versocht hem desen man te ontbieden, dewelcke hem vrymoedigh uyt sou seggen, wat van de waerheyt was, aengemerckt niet alleen de verbintenis die hy aen sijne Majesteyt had, maer oock om dat al sijn hoop en geluck van de selve af-hingh. De Koninck vond desen voorslagh goet, deed Amphidanus voor sich komen, en erkende daer door de lasteringe van Apelles, waer door Aratus dieper in de gunst des Konincks quam, en Apelles

meer

meer en meer daer uyt te vervallen : Evenwel was de Koninck, in aenmerckinge van des mans groote geſagh, gedwongen door de vingeren te zien, uyt vreſe de gemeene ruſt daer door te verſtooren. 4.

Die van valſcheyt overtuygt wordt.

Alhoewel nu deſe bedriegeryen van Apelles ontdeckt was, dede ſulcks hem evenwel van ſijn voornemen, om al die geene die hem tegen waren, van den Vorſt te vervreemden, niet af-ſtaen. Daer was noch eenen Taurion die hem mede in den wech was, dewelcke een Ampt in Peloponeſus had, deſe ſwoer hy oock te verderven; maer op een andere wijſe, als hy met de Araten voorgenomen had. Hy maeckte grooten ſtaet van hem by den Koninck, en ſtelde voor, datmen hem bevel in ſijn Oorlogs macht behoorde te geven, in de welcke hy hem goeden dienſt ſou konnen doen. Dit was dan een nieuwe wech, om deſen man te verderven, niet met hem te laſteren, maer te prijſen, het welcke niet als door de alderſchalckſte hovelingen in het werck geſtelt wordt, die alles aenwenden, om hun beſluyt by een licht gelovigh Vorſt in het werck te ſtellen. Het ſelfde ſocht hy oock tegens Leontius Megaleas, Overſte der Geheym-ſchrijvers en andere te plegen; trachtende alzoo den een onder ſchijn van verbeteringe, van hun Ampten te ſtellen, en zich van de anderen en ſijn raet-ſlagen te dienen. 5.

Sijn vorderen handel.

De Koninck ondertuſſchen gebreck van geldt, en voor-raed van ſijn heyr hebbende, dede een Vergaderingh van de Atheiers beleggen; maer ziende dat Aratus ſeer gemoeyt was, om dat Apelles in de laetſte Vergaderingh Eperatus had gevordert, en dat Apelles en Leontius daer een groote miſſlagh in begaen hadden, beſloot hy zich van Aratus de dienen, en aldus de Atheiers te vergaderen, alwaer hy Apelles, al de voorgaende miſgrepen te laſt leyde, om van dit Volck, door toedoen van Aratus te krijgen, het gene hy begeerde. De Koninck dan wel aen de Atheiers verdragen, en groote betuygenis van hun genegentheyt tegens hem ontfangen hebbende, ſtuerde al ſijn gedachten om een Zee-macht op te rechten. Apelles ziende dat hy ſich tegens dat beſluyt niet konde ſtellen, en konnende evenwel de verminderingh van ſijn achtinge niet verdragen; maeckte met Leontius en Megaleas een beſluyt, om, dewijl ſy in alle Raets-beſluyten tegenwoordigh waren, den Koninck in al ſijn beſtellingen den voet dwars te ſetten, nemende ſelve aen na Chalcis te gaen, om te verhinderen, dat de leef-tocht in het Heyr van den Koninck gebracht wierden. Dit geluckte hem ſoo wel, dat de Koninck tot ſulck een verlegentheyt gebracht wiert, dat hy genootſaeckt was, ſijn Silver-werck te verpanden. Leontius die oock ſijn geſagh in de Oorlogs-macht had, zijnde door Apelles omgekocht, ſliep oock van ſijn zijde niet, om het verderf van den Koninck te helpen bearbeyden,

den, waer door oock de Koninck met ſchande van voor Cephalenia moeſt op-breecken: gelijck hy oock daer na, noch veel andere aenſlagen des Konincks te ſchande maeckte, alleenigh om dat hem die van Aratus aengepreſen waren.

De Koninck evenwel door behulp van ſijn verwanten, ten eynde van eenige groote aenſlagen gekomen zijnde, wilde daer de Goden erkenteniſſe voor doen: en gaf een algemeene maeltijd aen de hoofden van ſijn Heyr. Megaleas en Leontius, aenhangers van Apelles, toonde weynigh vrolijckheyt op het mael, als verdrietigh zijnde, dat de Koninck tegens hun beſluyt voorſpoedig was geweeſt: De Koninck en het geheele geſelſchap merckte wel de koelheyt van deſe verraders, hoewel die niet na-lieten te drincken als de anderen. Maer op het ſcheyden van de maeltijd, konden ſy ſich echter niet onthouden Aratus met ſchelt-woorden aen te taſten, daer na hem met ſteenen te werpen, en voorts tot de wapenen tegens hem te komen, het welcke een groote beroerte in het Heyr maeckte. De Koninck het gerucht vernomen hebbende, ſandt terſtondt van ſijn Volck om de beroerte te ſtillen, en om te weten wat'er gaens was: waer op Aratus quam en hem te kennen gaf, hoe men hen gehandelt had, het welcke mede van andere beveſtight wierdt, daer de Koninck groot ongenoegen over betoonde. Leontius hieldt zich wegh, maer Megaleas en Crinon, dede de Koninck by zich ontbieden, en toonde zich over hun ongebondentheydt ten hooghſten vergramt; het welcke hen niet eens ontſtelde, maer in tegendeel, in de plaets van den Koninck vergiffenis daer over af te bidden, derfden ſy hem wel te gemoedt voeren, dat ſy niet ſouden aflaten, tot dat ſy zich over Aratus ſouden gewroocken hebben; waer door de Koninck ſoo toornigh wierdt, dat hy hen aenſtonts een breucke van twintig talenten dede betalen, en vorders in de gevangenis ſandt.

Leontius ondertuſſchen kennis van het ongeval van Megaleas gekregen hebbende, begaf zich na den Koninck met ſijn ſchilt-dragers, zich inbeeldende, dat hy den ſelven, om ſijn jonckheyt een vrees ſou aenjagen, om dat hy hem ſoo machtigh verſelt ſach. Hy vraeghden hem wel ſtoutelijck, wie ſoo ſtout was geweeſt, als de handen aen Megaleas te leggen? De Koninck antwoorde hem met een moedigh gelaet, dat'er niets buyten ſijn bevel was geſchiet: Waer op Leontius weder uyt-gingh, verwondert den Koninck ſtoutmoediger te zien, als hy ſich had ingebeelt. Daer na hoewel ſy overtuyght wierden, verloſte de Koninck op borgh-tocht van Leontius, Megaleas uyt de gevangenis, maer Crinon bleef noch ſitten.

6. Sachtmoedigheyt des Koninks.

Hoewel nu deſe lieden ſoo ſacht van den Koninck gehandelt waren, lieten

ten ſy ewenwel niet na hun ſchelmeryen weder aen te vangen, brengende Leontius het volck van ſijn geſagh, op voorgeven, datmen hen hun verſchuldighde buyt wilde onthouden, op de been, die des Konincks Palays aenvielen, de poorten op-braecken, en duyſent andere ongebondentheden aenrechten, het welcke de geheele Stad, en den Koninck ſelve een groote onſteltenis aenbracht, die daer over toeliep om de beroerte te ſtillen, vertoonende de Macedoniers ſcherpelijck hun miſbedrijf, ſoo dat het volck eyndelijck weder vertrock, ſonder dat de Koninck noch raetſaem dacht, de roer-vincken van deſen op-roer na verdienſte te ſtraffen.

Ondertuſſchen derfde evenwel Apelles niet wel weder ten Hoofkomen, maer hy hieldt zich tot Chalcis op, latende ondertuſſchen niet na, alles wat hy konde by te brengen, om ſijn geſagh dat aen het vervallen was, te ſtijven; doende oock aen dat volck gelooven, dat de Koninck niet als na ſijn ordere dede, brengende het over al ſoo verre, dat een yeder hem, en niet den Koninck na de oogen ſagh. De Koninck wierdt ondertuſſchen door Aratus van al den handel van Apelles wel onderrecht, maer hy moeſt ſich noch wat geſlooten houden, en veynſen, het welcke Apelles moedt gaf, zich by den Koninck te begeven, om in tegenwoordigheydt te beter ſijn ſpel te ſpeelen. Hy van Chalcis vertreckende, en tot Corinthen gekomen zijnde, wierdt aldaer door toedoen van Leontius Ptolemeus en Megaleas, die het hooghſte geſagh in het Heyr hadden, niet anders als een Koninck onthaelt. Soo haeſt als hy daer quam, begaf hy zich naer den Koninck, die aldaer toen was, maer menende na ſijn gewoonte, terſtond in het binnenſte vertreck in te gaen, was'er een deur-wachter, die hem belaſte in een voor kamer te wachten, dewijl de Koninck onledigh was.

Apelles wierdt ſeer over deſe nieuwigheydt ontroert, en wilde by naer weder te rugge gaen, en die gene die by hem waren, dropen de een voor en ander na wegh, ſoo dat hy niemandt als ſijn huys-dienaren by ſich hield; by den Koninck komende, hield de ſelve met hem geen andere als gemeene redenen, ſonder gewichtige ſaecken met hem te verhandelen; maer hebbende yets tot Phocis te verrichten, nam evenwel Apelles met ſich. Maer Megaleas verliet op dien tijdt het Hof, en Leontius die borge voor ſijn twintigh talenten was, in den laſt; trock naer Athenen, en aldaer niet ontfangen zijnde, naer Theben: Leontius wierdt oock uyt des Konincks laſt, aengetaſt en bevolen, de twintigh talenten op te brengen; maer ſijn krijgs knechten, menende dat hy om eenige andere miſdaet gevangen wiert, deden den Koninck verſoecken, niet in hun af zijn over hem te beſluyten; dewijl ſy ſulck niet wel ſouden konnen verdragen.

7. Leontius gevangen.

De

8. En gedood. De al te groote genegentheyt van het volck jegens Leontius, vergramden den Koninck ſoodanigh, dat hy hem, eer hy het noch beſlooten had te doen, dede dooden. Op dien ſelven tijdt had de Koninck een beſtandt met de Ætoliers gemaeckt, wanneer hem een Brief van Megaleas, aen de Ætoliers gebracht wierdt, in de welcke hy de ſelve op-ruyde, om niet met den Koninck te handelen, vermenght met groote verkleyningen, en verongelijckingen van den Koninek; de welcke daer over ſeer t'onvreden, oordeelde datmen het op de aenleyder van alles, Apelles moeſt verhalen, en deed

9. Megaleas dood ſich ſelven. hem daer over terſtondt beneffens ſijn Soon, en noch een jongen van ſijn vermaeck, gevangen nemen, en naer Corinthen brengen. Hy belaſte oock Alexander de overſte van ſijn lijf-wacht na Theben te reyſen, om Megaleas te vervolgen; maer deſe, voorſiende ſijn uyterſte ongeval, doode ſich ſelven,

10. Apelles gewurgt. en weynigh dagen daer na wierdt Apelles, beneffens ſijn Soon en den voorſeyden jongen, in de gevangenis gewurght.

De Negen-en-twintigſte HISTORIE.

HERMIAS.

Inhoudt.

1. Verdeelingen in het Rijck van Syrie. 2. Hoedanigheden van Hermias. 3. Sijn handel. 4. Valſcheyt van Hermias. 5. Epigenes gedood. 6. Molon geſlagen, dood ſich ſelven. 7. Sijn Vrouw, kinders en broeders gedood. 8. Beſluyt tegens Hermias. 9. Die gedood wordt. 10. Als mede ſijn Vrouw en kinderen.

Eleucus Callinicus, Koninck van Syrie had twee Sonen, de oudſte, die den naem van ſijn Vader droegh, volgde hem in het Koninckrijck op; de tweede Antiochus, begaf zich na de overſte deelen van Aſia. Wanneer nu deſe Seleucus door een groot verraet omgebracht was, quam het Rijck aen

1. Verdeeling van't Rijck van Syria. ſijn broeder Antiochus. Dewelcke het ſelve in verſcheydene Heerſchappyen verdeelde: Gelijck als Aſia, aen dees zijde den Bergh Taurus aen Acheus, Media aen Molon, en Perſie aen des ſelfs broeder Alexander te beſtieren, gegeven wierdt.

Deſe twee broeders Molon en Alexander, zich meeſters in ſulcke groot

landt

landt-vooghdyen ziende, besllooten tegen den Koninck op te ſtaen, en al de landtſchappy van hun beſtieringh tot ſich te trecken, achtende hun veroveringh een ſeeckere ſaeck, aengemerckt des Konincks jonckheyt, weynig in den Oorlogh ervaren; vorders niet twijffelende of Acheus ſou hun zijde en beſluyt volgen. Het gene nu dat hen de meeſte oorſaeck tot deſe wederſpannigheyt gaf, was de vreeſe die ſy hadden voor de Barbariſche wreetheyt van Hermias, de eenige machtige bedienaer, omtrent den Jongen Vorſt.

Deſe Hermias was van Caria, en was opgekomen zedert de Regeering van den Koninck Seleucus. Wanneer de Koninck voerende Oorlogh omtrent den Bergh Taurus, de ſelve hem in ſijn afweſen de Staet te beſtieren gaf: Deſe groote macht maeckte hem ſoo ongebonden, dat hy niet meer konde veelen, dat den Koninck yemandt van geſagh genaeckte, behalven hem. Hier by quam een onverdraeghlijcke ſtrengheydt, en ſelfs valsheydt omtrent het ſtraffen en plagen der onderdanen. Hy volghde oock de gemeene ſleur der gunſtelingen, in het wech-helpen van al de gene die hem in de weg mochten zijn, om den hoeck alleen in de houden; en alſoo was ſijn eerſte ſorgh tot het verderven van Epigenes, een ſeer wel-ſpreeckend man, en van een hooge achtinge, omtrent het Oorloghs-volck.

2. Hoedanigheden van Hermias.

3. Sijn handel.

De Koninck hebbende, ter oorſaeck van den afval van Molon, ſijn Raed doen vergaderen, toonde ſich Epigenes van gevoelen, terſtondt ordere op de ſaeck te ſtellen, en dat het dienſtigh ware dat de Koninck daer ſelve heenen toogh, ſonder het werck een ander toe te vertrouwen, dewijl ſijn tegenwoordigheydt ſou te wege brengen, dat die gene die de wederſpannigen hadden belooft hen by te ſpringen, daer door gewiſſelijck te rugge ſouden blijven; in allen gevallen dat de Koninck door ſijn by-zijn ſou te wege brengen, het welcke hy in ſijn afweſen niet ſou konnen doen. Maer Epigenes had nauw geſproocken, of Hermias voer hem vinnighlijck in den baert, hem verwijtende dat hy een verrader was, die de perſoon des Konincks in handen der Vyanden ſocht over te leveren. Ondertuſſchen ried hy, dat de Koninck eerſt den Oorlogh tegens den Koninck Ptolomeus, daer hy weynigh tegenſtandt ſou vinden, had af te doen, en datmen ondertuſſchen op middel om de wederſpannigen te temmen, ſou bedacht zijn. Hier toe trock hy de andere van den Raed, die geen moedt hadden, deſen dwingelandt tegen te ſpreecken. De laſt van den Oorlogh tegen Molon, wierdt aen Xenon en Theodotus toe vertrouwt. Het geen nu deſen gunſtelingh tot deſen raed bewoogh, was den Coninck op verſcheydene plaetſen in den Oorlogh beſich te houden, en alzoo in het midden van veel

gevaers ſich ſelven nootſaeckelijck te maecken , om de groote Ampten die hy in het Rijck bekleede , te behouden , en ſoo veel ſchelmeryen als hy albereets had aengerecht , in het vergeet-boeck te krijgen.

De eerſte aenvangſelen van deſen Oorlogh waren voordeeligh voor Molon , die de twee Velt heeren Xenon en Theodotus het Velt deed verlaten en ſich in de vaſte ſteden begeven , van welck ſlecht gevolgh de Coninck bericht zijnde , wilde die ſijn aenvangh tegen Ptolemeus laten varen , en ſich daer heen begeven , daer de meeſte noot drongh , maer Hermias was daer tegen ; en ried den Koninck Xenetas van Acheien , tegens Molon te ſenden ; hem wijs-maeckende , dat het een ſchande en verkleyningh van ſijn Majeſteyt was , in perſoon tegens wederſpannige te Velde te gaen. Dit geſchiede, maer het duerde niet lange , of de Coninck kreeg bericht dat Xenetas , door een krijgs-liſt die Polybius in 't breede beſchrijft , en wy kortheyts halven voor by gaen , mede van Molon geſlagen was.

Dit beneffens ſijn groote gevolgen van overwinningen , die den Coninck een groot gedeelte van ſijn Rijck koſten , dede hem beſluyten ſijn aenvang van Syrie te laten varen , en dit gedeelte van ſijn Staet , dat albereets groot gevaer liep , te hulp te komen ; niet tegenſtaende Hermias weder even hardt aendrongh , om het beoorlogen van Ptolomeus niet te laten varen, het welcke niet alleen den Coninck , maer oock de meeſte der Raden ten hooghſten tegen de borſt ſtack. Eyndelijck wierdt dan , naer het goetvinden van Epigenes , den Oorlogh tegens Molon vaſt-geſtelt , waer toe Hermias, ſiende met ſijn voorgaende drift niet door te komen , nu mede ſijn ſtem en goetvinden volghde.

Wanneer des Konincks Heyr tot Apanneas ſtondt , begoſten eenige troepen , uyt gebreck van betalingen , zich wederſpannigh aen te ſtellen. Hermias nam deſe gelegentheyt waer , die hy miſſchien verweckt had , en ſpreeckende daer over met den Coninck , die een algemeene afval vreeſde , en beloofde hem de onluſten te bevredigen , indien de Coninck hem wilde toeſtaen , dat Epigenes niet mede op deſen tocht ſou gaen. De Coninck hoorde dit verſoeck van Hermias met ongenoegen aen , die Epigenes ter oorſaeck van ſijn dapperheyt en geſagh , wel by zich vereyſchte ; maer hy geen meeſter van zich ſelven en ſijn wille , moeſt derhalven Hermias toeſtaen het gene hy begeerde , en Epigenes belaſten na Apamea te gaen. Dit maeckte een groot geſagh voor Hermias , groote en kleyne ſagen na ſijn aengeſicht , de eene om ſijn geſagh te behouden , de ander om aen hem hun trooſt en welvaren te vinden ; immers door hem die niet te verlieſen die ſy hadden : De krijgs-lieden door Hermias betael

zijnde, wierden terstondt gestilt, en sagen Hermias alleen als hun weldoender aen. Alleen blevender omtrent ses duysent gemuytineert, die den Coninck noch veel moeyten maeckten; echter liet Hermias het Heyr voort trecken.

Maer hy niet te vreden, met Epigenes desen quaden treck gespeelt te hebben, moest dien goeden man noch na het leven dingen. Alexis Gouverneur van het Slot van Apamea, zijnde door Hermias opgemaeckt, kocht een van de Edel-jongers van Epigenes om, om een valschen brief, als van Molon, aen hem geschreven, onder de schriften van sijn Heer te leggen. Wanneer dit aldus van desen schelmschen jongen bestelt was, begaf zich Alexis na Epigenes, en vraeghde hem of hy geen brieven van Molon ontfangen had? Epigenes loochende sulcks hard en sterck; maer Alexis sich met gewelt als in het Cabinet van Epigenes werpende, socht soo langh onder de papieren, tot dat hy den valschen brief vand; waer over hy sonder andere informatie, of ondersoeck te doen, Epigenes selfs in sijn eygen Cabinet om-bracht. Dese manslagh hoe versoeyelijck die oock mocht zijn, wierdt den Coninck soodanigh voorgeschildert, dat hy zich liet wijs-maecken, dat Epigenes te recht gedood was; maer hoewel het gantsche Hof, den werck-meester daer van wel wist, dorfde evenwel niemandt den mont open doen. Maer om tot het vervolgh van desen Oorlogh te geraecken, de macht van den Coninck treckende den Tygris over, ontmoete het Heyr van Molon, geraeckte met den selven aen den strijd, in den welcken Molon geslagen wordt, dewelcke vresende levende in sijner Vyanden handen te vallen, sich selven het leven benam. Sijn Broeder Molas vluchte naer Persia, by sijn Broeder Alexander, alwaer hy de Vrouwe en kinders van Molon eerst om den hals bracht, en voorts op de doode lichamen zich selven den stroot af-sneet: hebbende Alexander mede geraden, dit ongeval niet te over-leven, gelijck geschiede. Het lichaem van Molon seer sorghvuldighlijck opgesocht zijnde, wierdt ten laetsten gevonden, en daer na aen een hooge plaets, in het landt dat hy af-valligh gemaeckt had, opgehangen. De Coninck ontfingh het overige van de wapen-macht in genade; maer Hermias handelde na sijn wijse, de Stede-lingen schrickelijck hard, soo dat den Coninck selve moeyten genoegh had, sijn bitterheden te versoeten.

4. Valsheyt van Hermias.

5. Epigenes gedood.

6. Molon geslagen, dood sich selven.

7. Sijn vrou, kinders en broeders gedood.

Maer Antiochus nu door dese overwinninge stout geworden zijnde, besloot eenige nabuerige Princen, die sijn afvalligen gestijft hadden, aen te tasten, wilde met Artabasus een aenvangh maecken. Hermias was geensints van dat gevoelen, en wilde dat hy den Oorlogh tegens Ptolomeus

vervolgen sou; maer wanneer hy verstondt dat de Coninginne van een Soon gelegen was, veranderde hy van meninge, gelovende dat de Coninck in den Oorlogh tegens de Barbaren, meer gevaer van het leven sou loopen, of dat'er anders in dien Oorlogh wel gelegentheyt sou voorvallen, om hem sijn dagen te verkorten, vertrouwende dat na des Conincks dood, men hem tot Vooght over het kint sou stellen, waer door hy soo lange tijd, volkomen meester van alles sou konnen zijn.

De Coninck dan volgens Hermias raed, begaf zich het landt van Artabasus aen te tasten, dewelcke zich te swack voor sulch een machtig Coninck vindende, een vorderlijcke Vrede met den Coninck maeckte.

Ondertusschen begost de handel van Hermias, en sijn quade raet-slagen voor een yeder openbaer te worden; invoegen de Genees-meester Apollophanes, die seer in de goede gunst des Conincks was, de vrymoedigheyt nam, den Coninck een deel van des mans handel voor te leggen, hem vermanende met groote moedigheydt tot het werck te treden, en zich van desen stouten en ongebonden Hermias te onrslaen. De Coninck wist wel dat de Genees-meester een vyand van Hermias was, evenwel bedanckte hy hem voor de vrymoedigheyt die hy toonde, in zich soo verre tegen desen man bloot te geven.

8. Besluyt tegens Hermias. Ondertusschen de Coninck op alles wel gedacht, en den voorigen handel van Hermias met de tegenwoordige overleght hebbende, besloot voort te gaen, en toond den Genees meester wat hy in den sin had. Dese dan maeckt sijn aenslagh met sijn vertrouwde, en maeckte weder al wat sy besloote hadden, den Coninck bekent, en wat sijn Majesteyt te doen had. Dese dan veynst sich sieck, en met een drayingh des hooft aengetast te zijn; dewelcke hem niet toeliet veel menschen te sien en te spreecken, en derhalven liet hy door den Raed van Apollophanes seggen, dat die gene die hem wilden komen spreecken, met tusschen poosen van tijdt, en een voor een souden hebben te komen. Ondertusschen bestelde de Coninck, benefsens den Genees-meester, die tot hun besluyt bequaem geacht wierden. Dese schreef den Coninck als een hulp-middel voor, zich voor eenigen tijd te landewaerts te begeven, op dat de veranderingh van de lucht, een veranderingh in sijn gesontheyt mocht maecken; en Hermias had sulcx soo haest niet vernomen, of hy begaf zich met eenige weynige by den Coninck, om hem te vergeselschappen, gelijck oock die van de parthye waren, deden.

9. Die gedood wordt. De Koninck ondertusschen zijnde noch op den wegh veynsde sich, om eenige nootwendigheden van de natuer ter zijden te moeten gaen, latende alzoo Hermias alleenigh, met die gene die den Coninck hadden vergeselschapt;

ſchapt; dewelcke hen een teecken gaf, datſe met hun werck voort ſouden 10.
varen, die daer over Hermias aentaſten, en om het leven brachten. Al- Als mede
dus wierdt de Koninck en ſijn Rijck van deſe peſt verloſt, het welcke een al- ſijn vrou
gemeene vreught over al veroorſaeckte; en ingevolge van des Koninck voort- en kind-
gangh, hebben de Vrouwen en kinderen van Apamea, de Vrouw en kin- ren.
deren van Hermias met ſteenen dood geworpen.

De Dertighſte HISTORIE.

Perennis en Cleander.

Inhoudt.

1. Geſagh van Perennis. 2. Sijn ſnooden handel. 3. Lagen den Keyſer gelegt. 4. Wonderlijck ontdeckt. 5. En de ontdecker gedood. 6. Perennis het hooft afgeſlagen. 7. Sijn Soonen gedood. 8. Af-komſt en macht van Cleander. 9. Sijn ſnooden handel. 10. Snoode moort onder de Romeynen. 11. Fadella ontdeckt de booſheyt. 12. Cleander gedood. 13. Met al de ſijne.

DE Keyſer Commodus had eenige Jaren, na dat hy als Rooms- 1.
Keyſer was erkent, een Italiaen Perennis genoemt, in ſijn Geſagh
byſonder genegentheyt aengenomen, welcke Perennis Hooft- van Pe-
man van de Lijf-wachten was, en groot geſag in het Heyr had. rennius.
Deſe, miſbruyckende de jonge jaren van den Keyſer, liet den ſelven volkomentlijck ſijn vermaeckelijckheden naejagen, nemende ſelve al de beſtieringh van het Rijck op ſich, voerende een hoogh en volkomen geſagh, en ſulck een drift van gierigheyt, dat hy al aen ſloegh wat hy genaecken konde. De Vrienden van des Keyſer Vader, die hem meeſt in den wech waren, trachte hy, door alderhande valſche beſchuldigingen aen een kant te helpen; waer door hy ſoo veel te wege bracht, dat de Keyſer 2.
verſcheyde van de ſelve dede om den hals brengen. Perennius dan die gene Sijn ſno-
die de Keyſer in der daet ontſagh, en die hem met een vaderlijcke genegent- den han-
heydt vervolgden, en ſijn behoudenis boven alle dingen ſochten, uyt den del.
wegh geholpen hebbende, quam wel ſoo verre, als ſelve hoop tot de opper Heerſchappy te ſcheppen; radende den Keyſer aen, ſijn Sonen, hoewel noch maer Jongelingen zijnde, over de Illyriſche Heyr-legers te ſtellen:

terwijl hy selve, door sijn voorseyde gierigheyt macht van gelt by een ver-
3. samelde, om door groote geschencken de lijf-benden van sijn meester te ver-
Lagen de vreemden, en sijn Sonen sich sterck maeckten, om soo haest Perennius
Keyser Commodus sou gedood hebben, met macht het Rijck in te nemen. Maer
geleght. dese lagen wierden op een ongelooflijcke wijse ontdeckt. Men vyerde tot Rome de gewoone speelen, ter eeren van Jupiter Capitolinus, met sulck een geweldige toeloop van volck, als men in sulck een gelegentheydt gewoon was, zijnde de Keyser, beneffens de Priesters, die de Jaerlijcksche ordere vereyschte, mede in de Schouw-plaets tegenwoordigh. Als nu de Keyser aldus in sijn Throon sat, en yeder der Grooten sijn plaets bekleede, om de speelen aen te schouwen, komt'er op het Schouw-toneel onverwacht een persoon, als een Philosooph of Wijselingh gekleet, hebbende sijn stock in de handt, en sijn knap-sack over sijn half-naeckte schouders hangen, voor den dagh. Dese op het midden van het Schouwtoneel blij-
4. Wonder-lijck ont-deckt. vende staen, en met het bewegen van sijn hand stilswijgentheydt versoeckende, bracht dese woorden voort: *Dit is tegenwoordigh geen tijd van speelen, ô Commodus, het swaert van Perennius hanght u over den hals, en ten zy gy u niet voor het naeckende, maer tegenwoordige, gevaer wilt hoeden, gy zijt doodt. Want hy versamelt vast geldt en volck tegens u, en sijn Soonen ruyen de Illirische legers op, dewelcke, soo gy het niet voor komt, u dooden sullen.* Dese woorden brachten den Keyser geen kleyne verbaestheydt aen, maer, hoewel hy niet geloofde, dat die geheel sonder grondt waren, socht hy evenwel sijn me-
5. ninge te ontveynsen. Maer Perennius daer tegenwoordigh zijnde, deed
En de desen Wijselingh aentasten, en als een dol boosaerdigh mensch, levendig
ontdec- verbranden. Vorders die gene die den Keyser het gunstighste wilden schij-
ker ge- nen, en anderſints Perennius seer hatigh waren, lieten niet na hem hier
dood. over seer te belasteren, en versmadelijcke dingen van hem te spreecken. En hier na is vorder gelegentheydt gebooren, dat Perennius met de sijne hun verdiende straf gedragen hebben: Want niet lange daer na hebben eenige krijgs-knechten, heymelijck eenigh gelt te voorschijn gebracht, daer Perennius Beelt opgeslagen was, en het selve buyten kennisse van Peren-
6. nius, Commodus getoont; en vorders de gantsche gelegentheyt van de t'sa-
Peren- mensweeringh ontdeckt, waer voor sy met seer treffelijcke geschencken sijn
nius het beloont geworden. Hier op worden des onkundigh en buyten vermoeden
hooft af- zijnde, Perennius by nacht eenige toegesonden, die hem het hooft afg[e]-
geslagen. houwen hebben. Dese volgens hun bevel, begeven sich vorders na sijn Soonen, en dat met sulck een snelheydt, dat sy het gerucht selve, d[at] van dese voorvallen mocht uyt-gaen, voor-quamen. Sy behandigen h[et]

vrie-

vriendelijcke brieven van den Keyser, door de welcke hen, onder voorwendinge van groote dingen, gelast wordt tot Rome te komen.

Sy dan onkundigh van den toelegh op hen gemaeckt, oock van het ongeval van hun Vader, oock verstaende als eenige van de boden seyden, dat hun Vader hen mede versocht, sonder vertoeven te verschijnen, vervaerdigen sich om de reyse aen te vangen; maer soo haest als sy in Italie gekomen waren, worden sy door dese afgesanten gedood. 7. Sijn Sonen gedood.

Wanneer nu Perennius met sijn Soonen aldus om den hals was gebracht, komt'er eenen Cleander op het Schouw-toneel van het geluck te voorschijn, die nu niemandt scheen te vinden, die zich tegens sijn beradingen sou konnen stellen. Dese was uyt Phrygie van geboorte, en van een seer geringe af-komst, selfs van gekochte slaven voortgekomen. Hy was eerst kamer-dienaer van den Keyser, en trouwde daer na sijn by-sit Demostrasia, komende met'er tijd tot sulck een vermogen, dat hy straffeloos, al de gene die hem in sijn voornemen hinderlijck waren, dede ombrengen. Hy verkocht alderhande soo Oorloghs als Raets-ampten, en deed kortelijck al dat hy zich selven derfde inbeelden en voorstellen. Hy vervulde den Raed met een deel Banckrottiers, Pachters en Luyden van geender waerden, en het geen seer te verwonderen is, de Historien getuygen, dat hy vijf-en-twintigh Borgemeesters in een Jaer heeft gemaeckt, het geen voor noch na oyt geschiet was. Door dese quade middelen, vergaderde hy groote middelen, daer hy Commodus en sijn hoeren rijckelijck van mededeelde; hy deed oock treffelijcke Palaysen en gemeene plaetsen tot gerief van de gemeente stichten, om die daer mede op sijn hand te krijgen. Dese snoode mensch liet evenwel niet na, onder al desen schoonen schijn, de Staet te verderven, en die ellendig te maecken, om zich te verhoogen. 8. Afkomst en macht van Cleander. 9. Sijn snoden handel.

Maer van de voornaemste middelen dewelcke hy gebruyckte, om zich selven meester van het Rijck te maecken, was de selfde die hem te niet gebracht heeft. Hy oordeelde dat na een quaet Jaer, gebreck aen koorn sou zijn; hy dan deed sulck een groot voor-raed daer van op, dat het selfde oorsaeck was, behalven de gemeene schaersheydt, dat den honger, en by den hongers noot, de Pest geheel Italie aentaste. Cleander siende desen hoogen noot, meende nu de gunste van het gemeene volck te winnen, als mede die van het krijghs-volck, indien hy hen van koorn versorghde; maer het viel geheel anders uyt: Want het volck van Rome hem als de eenige oorsaeck van haer ellende aenmerckende, begost tegens hem te morren, en quade geruchten in de Schouw-plaetsen tegens hem te sayen; en Commodus ter oorsaeck van de Pest, zich naer het landt begeven hebbende, begaf

gaf zich het volck oock in groote menichte naer den Keyser, versoeckende van hem het hooft van Cleander, dien Vyand van den Staet. Dese man siende sijn seecker verderf voor sijn oogen, verhinderde dat dit gerucht den Keyser niet ter ooren quam, en gaf te gelijck bevel aen de Ruyters van de lijf-wacht, dit Volck op het lijf te vallen, het welck geschiede, met verwoestinge van dese ongewapende, hoewel oproerige menichte; de overige die het swaert ontquamen, wierden tot aen Rome toe vervolght, en op den wech doodgeslagen, die het niet ontvluchten konden.

10. Snoode moort onder de Romeynen.

Dit verweckte een groote ontsteltenis in de Stad, soodanigh dat de inwoonders op de daecken der huysen klommen, om zich met steenen en tichelen van daer te beschermen; waer door dese Ruytery weder te rugge gedreven wierdt.

Geduerende dese kleyne Borgerlijcke Oorlogh, was Commodus vast in sijn vermaeckelijckheden gedompelt, en al de sorge van Cleander was, te verhinderen, dat hy geen kennisse van dit ongeval kreegh, weshalven niemandt soo stout was, die daer den mont van derfde openen, vresende de macht van desen Gunstelingh. Eyndelijck Fadilla des Keysers suster, die noch vryer toegangh, als yemandt anders by haer broeder had, niet konnende al dese schelmeryen verdragen, werpt sich met het hangende hayr voor haer broeders voeten neer, en vertoont hem in wat gevaer van sijn leven hy ware: *Dat het met het Roomsche volck uyt, en sijn volck half geslagen was. Dat hem sijn dienaren slimmer handelden als de Barbaren, en dat waren sijn meeste vyanden, die hy het grootste goet had gedaen. Cleander was de opperste daer van, dese had sijn lijf-wachten de wapenen in de handen gegeven, en met het Roomsche volck te strijden opgehitst. Het volck vervloeckten hem, het krijgs-volck was voor hem en tegens den Keyser, en het volck. Rome swom in bloet van sijn onderdanen, en hielt de Majesteyt daer geen ordere in, de woede, soo van den een, als van den ander, sou op de selve neder storte; en dit konde door Cleanders dood voorgekomen worden, die albereets de algemeene vyand van het Vaderland was.* Wanneer Fadilla dese redenen ge-eyndicht had, scheurde sy haer kleederen, en veel van de bystaenders, gemoedicht door dese woorden, verbaesden den Keyser soodanigh, dat hy al meende het mes op de keel te hebben. Hy sandt terstondt aen Leander om hem te komen spreecken; maer belaste datmen hem onderwegen dooden, en sijn hooft op de punt van een spies steecken, en het Volck beneffens het Heyr vertoonen sou. Dit wierdt soo gedaen, en het Volck daer mede te vreden gestelt: Want het krijgs-volck hieldt op, ziende het hooft van die gene, voor dewelcke sy streden, en het volck achte zich voldaen en gewroocken, door de dood van die gene, dewelcke hen soo seer verdruckt had.

11. Fadilla ontdeckt de booſheydt.

12. Cleander gedood.

Maer

Maer de Keyſer en het volck lieten het daer niet by, de twee kinderen van Cleander wierden oock gedood, gelijck oock al ſijn Vrienden, tot de minſte toe, en hun lichamen door de Stad, met alderhande verſmadinge geſleept, voornamentlijck dat van Cleander, het welcke eyndelijck in de ſtinckende rioelen geworpen wierd. Soodanig was het eynde van deſen Gunſtelingh en ſijn Voorganger, gelijck Heredianus het ſelve voorſtelt. Dat van Commodus is oock ſijn ſnoot leven gelijck geweeſt, zijnde door ſijn by-zit vergeven, gelijck wy elders op ſijn plaets hebben aengeweſen; ſoo dat de Heer en dienaers, ſoo de bedervers als de bederver, niet hebben konnen laten, het loon, dat ſy door hun boosheden bedongen hadden, van het Goddelijcke gericht te erlangen. 11. Met al de ſijne.

De Een-en-dertighſte HISTORIE.

Conſtantinus Meſopotamitanus.

Inhoudt.

1. Snootheyt van den Keyſer Alexius. 2. Geſagh van Conſtantijn. 3. De Keyſerin wort beſchuldicht. 4. Batazes gedood. 5. De Keyſerin gebannen. 6. Weder verſoent, toont een groote ſachtmoedigheyd. 7. Trotſheyt van Conſtanſtijn. 8. Sijn aenwas in Staet. 9. Wordt by den Keyſer beſchuldicht. 10. Van ſijn Ampt geſet, en tot een jammerlijcke ſtaet gebracht. 11. Verval van Beliſarius. 12. Van Theodorus Metochita.

DE Keyſer Alexius Angelus Comnenus, die ſijn Stoel tot Conſtantinopolen heeft gehouden, was een van de ſnootſte en onwaerdichſte Keyſers, daer de Hiſtorien gewagh van maecken: Gelijck oock by ſijn tijd het Keyſer-rijck ſeer veel van haer voorigen glans en heerlijckheydt verlooren heeft, en door hem de poort aen verwoeſtinge en verdervingen, die zedert dat groote gebiedt ſoo ſeer mishandelt hebben, geopent is. Deſe Keyſer brandende van Staet-ſucht, deed ſijn broeder Iſacius Angelus Comnenus, de oogen uyttrecken, en zich ſijn opvolger verklaren; en hoewel hy op ſulck een ongoddelijcke en barbariſche wijſe op den Throon geklommen was, gaf hy evenwel eenige hoope van geluckige Heerſchappy; maer het geen als 1. Snootheyt van den Keyſer Alexius.

toen een deught in hem scheen te zijn, bleeck daer na een t'samenloop van snoode gebreecken te zijn. In den aenvangh verklaerde hy een verkiesingh van deughtsame mannen te willen maken, en die sonder belooningen, in hun Ampten te stellen; maer eerlangh liet hy zich soodanigh, door die gene die omtrent hem waren, verrucken, dat'er een algemeene kraem van Land en Stad-vooghdyen, en alderhande andere Ampten opgerecht wierdt; soo dat de Bedienden hun buydels met gout, en de plaetsen met een deel schrobbers en doognieten gevult wierden; selfs wierden de Bedieningen aen Scythen, Syriers, en andere vreemde Volckeren, wanneer die meer als Ingezetenen wilden geven, toevertrouwt.

De Keyserinne Euphrosijne, die al dese ongeregeltheden sagh, ontsag zich niet opentlijck te seggen: Of dat men dese Corruptie en omkoopingen moest verhinderen, of dat het gelt van dese Ampte-koopery, tot voordeel van den Keyser, en niet van sijn dienaers komen moest. Sy stelde den Keyser haer man als een bequaem dienaer, tot herstellingh van sijn Staet, eenen Constantinus van Mesopotamien, die onder Isaacius eenig bewint had gehad, voor; en het geen de Keyserinne verdroot, was, dat sy wel wist, dat den Keyser desen Constantijn gants qualijck konde lijden, om dat hy noyt behagen had konnen scheppen, in het geen sijn broeder Isaacius oyt hadt gedaen; evenwel had sy soo veel machts by den Keyser, dat hy zich door haer bewegen liet, hoewel hy groote moeyte had, om den haet die hy hem soo langh gedragen had, te vergeten: maer echter hy volgde de Keyserin soo verre in, en gaf zich soo verre aen sijn vermakelijckheden over, dat Constantijn eerlangh al het bewint in handen kreegh, maeckende soodanige bestellingen als hem goet dacht, sonder evenwel den Keyser uyt de oogen te verliesen, nademael hy wel wist hoe lichtelijck hy die gene, die eenig gesag by hem hadden, konde vergeten.

2. Gesagh van Constantijn.

Dese groote veranderingh quam die gene die daer door van gesagh vervielen, seer vreemt voor, en dese alsoo uyt het Hof gestooten, dachten zich niet soo seer over Constantijn, als over de Keyserin te wreecken, als zijnde die gene die desen man had ingevoert, en daer door hen-lieden van den Stoel geschopt had; waer voor sy haer in vergeldingh sochten te bederven, indien sy konden.

Hoewel nu dit besluyt stout en gevaerlijck was, begaven sy zich evenwel op een tijdt na den Keyser, en vonden hem, soo als hy gereet stondt, om te paert te stijgen, om een groote reyse aen te vangen, en vertoonde hem: *Dat de eer die eenige onder hen lieden hadden, van sijn Majesteyt in verwantschap te bestaen, en sy alle van soo veel gunste en weldaden, in sijn Hof ontfangen te hebben,*

nie

niet wilde toelaten, dat de achtinge van sijn Majesteyt, soodanigh door de onkuysheydt van sijn Vrouw besoetelt wierdt; en dat sy vreesden dat in de woede in de welcke sy was, sy yets selfs tegen het leven, tot voordeel van haer Vriendt, mocht aenvangen. Naer dese vertooningen wesen sy hem oock aen, van wie sy spraken, zijnde eenen Batazes, die van den Keyser tot zoon aengenomen was.

3. De Keyserin wort beschuldigt

De Keyser sonder zich vorder in de waerheyt te laten versterckden, of naerder onderfoeck van dit werck te doen, belasten terstondt een van sijn lijf-wachten heen te gaen na Bithynia, alwaer hy het gesagh over een heyrleger had, en desen Batazes te dooden. Dese volvoert den last die hem gegeven wierdt, en bracht het hooft van Batazes te rugge, het welcke hy den Keyser gaf, die het ter aerden wierp en met voeten stiet.

4. Batazes gedood.

Euphrosine aen de andere zijde had genoegh te bedencken, wat haer te doen stondt; want zijnde albereets van overspel beschuldicht, vreesde sy niet alleen uyt het Palays verstooten te worden, maer sag oock haer dood als voor oogen. Sy dan begaf zich by al die gene, die eenig gesagh by den Keyser hadden, maer hy was soodanigh door dese aenklachte ingenomen, dat hy om naerder onderfoeck daer op te doen, de Vrouwen en ontmanden van de Keyserin scherpelijck dede ondervragen, en ingevolge haer selve uyt het Palays dede vertrecken, gekleet als een geringe Vrouw, met twee arme dienaressen alleenigh verselt, sendende haer in een schuyt naer de Pontus Euxnus in een klooster.

5. De Keyserin gebannen.

Dese die de Keyserin hadden beschuldicht, geloofden niet dat de Keyser soo ver gegaen sou hebben, hebbende derhalven leetwesen van het gene sy aengevangen hadden, poogden sy den moedt van den selven soo veel neer te setten; Constantijn voegde zich mede gaerne by dese lieden, om dese versoeninge te wege te brengen. En in der daet dese deden het grootste gewelt, en met sulck een gevolgh, dat de Keyser sijn Vrouw weder uyt het klooster haelde, en by zich in grooter gesagh stelde, als sy oyt te voren geweest was; in dewelcke sy sich droegh omtrent de wraeck, die sy over haer Vyanden konde nemen, met sulck een matigheyt en sachtmoedigheyt, dat sulck by de History-schrijvers als een zeltzaem voorbeelt geacht, en tot verwondering gestelt is.

6. Weder versoent, toont een groote sagtmoedigheydt.

De wederkomst van de Keyserin, blies het hart van Constantijn niet weynigh op, en maeckte hem soo trots, dat hy voortaen niemant by den Keyser wilde veelen, die door sijn eygen hand daer niet gestelt was; hy weygerde oock een van de beste Ampten van het Hof, het welcke hy by het leven van den overleden Keyser bedient had, om dat hy oordeelde dat het beneden sijn staet was; gelijck hy mede van Voorlezer in de kerck,

7. Trotsheit van Constantijn.

Diaken of bedienaer wilde gemaeckt zijn; een kerckelijcke Waerdigheyd, die hem ſeer verheffen ſou: gelijck oock de Patriarch van Conſtantinopolen, hem op het begeren van den Keyſer, opper Diaken maeckte. Dit dan verkregen hebbende, dede deſe geveynſde ſijn meeſter den Keyſer aenſeggen, dat dit Ampt het welcke hy in de kerck bediende, hem verbant het Palays en des ſelfs ſaken te laten varen, dat de regulen niet toelieten dat een Geeſtelijck perſoon, zich met wereltlijcke dingen bemoeyde, en dat hy oock deſe twee ongeſellige ſaken niet by een konde vervoegen.

8. Sijn aenwas in Staet.

De Keyſer die ſonder hem niet konde weſen, dwongh den Patriarch hem te diſpenſeren en vry te ſtellen, te gelijck Godt en hem te dienen, niet tegenſtaende de Canonijcke rechten ſulcx verboden. Een weynigh tijds daer na, wierd hy Eerſt-biſſchop van Theſſalonica gemaeckt, een Waerdigheyt dewelcke hem tegens alle gewelt en verongelijckinge konde beſchermen, indien hy zich de Staet-ſaecken had konnen ontrecken: Maer ſijn Staetgierige geeſt een vyand van ruſt, en boven maten gierigh zijnde, wilde hem niet toelaten, binnen de palen van ſijn Geeſtelijcken ſtaet te blijven. Hy geloofden dat hy niets ſou zijn, indien hy aen de eene zijde het Palays, en aen de andere de Kerck niet had gehad, om ſoo wel het een als de andere te beſitten; maer om dat hy verbonden was, zich in de kerckelijcke Vergaderingen, en dienſte te laten vinden, geduerende welcken tijdt hy by den Keyſer niet konde zijn, ſtelde hy hier ſijn twee broeders, die in ſijn afweſen een oogh in het ſeyl ſouden houden, om wel op te paſſen dat niemand zich in de gunſte van deſen Vorſt, die anders ſeer ongeſtadigh was, quam in te dringen.

Op ſijn wederkomſt van Theſſalonica, daer hy ſoo langen tijd was, als vereyſcht wierdt, om het bezit van dit groote Eerſt-biſdom te nemen, beſtierde hy den Staet ſoo volkomentlijck, dat in dat groote Rijck hem als niets onmooglijck was; en ſijn gunſt-genot vermeerderde noch des te meer, door de goede ordere dewelcke hy op alles ſtelde, voornamentlijck om de wederſpannigheydt van eenige Grooten, die de wapenen hadden aengenomen, ter neder te ſetten. De vyanden van Conſtantijn, die hy uyt het Hof had gejaeght, en die hy daer na als een deel ſlaven handelde, geloofden dat ſijn gunſt-genot, hoewel in den hooghſten top, in de welcke men een ſaeck ſou konnen bedencken, evenwel de volkomene goede geſtaltenis van een lichaem, die niet langh dueren kan, gelijck was, en alzoo oock mede op ſijn verval ſtondt. Deſe zich dan in een groot getal by een verſamelende, begaven zich naer den Keyſer, en vertoonden hem de ondienſten die hem door Conſtantijn gedaen wierden; en hoewel het gene ſy voortbrachten

brachten niet seer krachtigh, maer op losse gronden gebouwt was, gaven sy evenwel een diepen indruck in het gemoedt van desen lichtvaerdigen en onstantvastigen Vorst. Sy dienden zich van eenen Michael Stryphinus, Admirael Generael ter Zee, de gierichste mensch die in het geheele Rijck te vinden was; den welcken Constantijn seer vervolght, en veel van sijn voordeelen benomen en besnoeyt had. Het vermogen van desen beschuldiger was soodanig en geweldig, dat de Keyser Constantijn liet varen, sonder dieper in het wesen van de beschuldigingh in te boren, soo verre dat besloten wierdt, selfs sonder hem eens te hooren, hem van sijn Eerst-bisdom af te setten.

9. Wordt by den Keyser beschuldigt.

De Patriarch van Constantinopolen, 't zy hy sulcks dede uyt ordere van den Keyser, of uyt haet die hy Constantijn toedroeg, deed hem, in een volle Vergaderingh van Prelaten, het Eerst-bisdom van Thessalonica onwaerdig verklaren, van het welcke hy een nette Acte en geschrift dede instellen, dewelcke hy den Stad-vooght van die Stad in handen gaf. Dese daet hoewel ongerechtigh, en sonder eenige wettige grondt, keerde tot roem van die gene, die daer de werck-meesters van waren; dewelck niet lieten hun werck te vervolgen, en de saeck tot daer toe te brengen, dat soo hy als sijn broeder, van den Keyser vervreemt, en al hun goederen die seer groot waren, benomen, en de een en d'ander, aen de woede van hun vyanden overgegeven wierden, die hen tot een ellendige en Jammerlijcke staet brachten.

10. Van sijn Ampt afgeset, en tot een jammerlijcke staet gebracht.

Wy souden hier by desen man, een Belisarius Patritius konnen voegen, die na veel groote diensten sijn meester den Keyser Justiniaen gedaen, het verdrijven van veel menichte Vyanden, door de boosheydt sijner haters, sijn staet en oogen verloor, en als een blinden bedelaer sijn broot bidden moest.

11. Verval van Belisarius.

Oock eenen Theodorus Metochita, Groot Cancellier van den Keyser Andronicus de oude, van een Staets-man tot een Monnick gemaeckt; maer wy konnen alles niet by-halen, oock zijn de selve in der daet van onse stoffe niet; en een werck bysonder van dese en andere Gunstelingen beschreven, sal den nieusgierigen Lezer voldoeninge konnen geven.

12. Van Theodorus Metochita.

De Twee-en-dertigste HISTORIE.

Roomsche Pausen.

Inhoudt.

1. Petrus. 2. Linus. 3. Clemens. 4. Anacletus. 5. Euaristus. 6. Alexander. 7. Cornelius. 8. Lucius. 9. Stephanus. 10. Sixtus. 11. Marcellinus. 12. Marcellus. 13. Miltiades. 14. Felix. 15. Anastasius. 16. Eugenius. 17. Christophorus. 18. Johannes de xi. 19. Johannes de xiij. 20. Benedictus de iij. 21. Johannes de xv. 22. Johannes de xvj. 23. Johannes de xviij. 24. Sylvester de ij. 25. Johannes de xix. 26. Clemens de ij. 27. Lucius de ij. 28. Hadrianus de iiij. 29. Gregorius de viij. 30. Johannes de xxij. 31. Celestinus de v. 32. Bonefacius de viij. 33. Urbanus de vj.

1. Van Petrus. DE Roomsch-gesinden onder de ordere van hunne Pausen, stellen Petrus van Bethsaida, als de eerste in ordere, dewelcke gelijck sy seggen, tot Rome zijnde, en voor het woeden van den Tyran Nero vliedende, buyten de poort den Heere Christus sou ontmoet hebben, van den welcken hy vermaent zijnde, weder na de Stad sou zijn gekeert; alwaer hy door Nero sou gekruyst zijn.

2. Linus. Linus heeft van de laetste tijden van Nero, tot op die van den Keyser Vespasianus geleeft, dese is van den Borgemeester Saturninus gedood.

3. Clemens. Clemens sou door de handt van Petrus selve aengenomen, en tot Paus of hooft der Kercke gestelt zijn; maer dese heeft en Linus en Cletus den voorgangh gegunt. Dese is eyndelijck door bevel van den Keyser Traianus in ballingschap versonden, in een Eylandt in het welcke hy twee duysent misdadigers gevonden heeft, die aldaer Marmersteen kliefden. Van daer weder te rugge gehaelt zijnde, is hy met een ancker aen den hals in het 3 Jaer van Traianus heerschappy, in de zee geworpen en verdroncken.

4. Anacletus. Anacletus een Grieck, van geboorte van Athenen, heeft onder Traianus geleeft; en is van den selven mede gedood, en het getal der Godts getuygen toegevoeght.

5. Euaristus. Euaristus van geboorte een Grieck, en van een Joodsch Vader geboren; is oock in het laetste Jaer van Traianus, andere seggen van of onder Hadrianus, gedood.

Alexan-

Alexander een Romeyn, heeft ten tijden van Hadrianus geleeft, en geleden. 6. alexander

Cornelius mede een Romeyn, heeft ten tijden van Decius geleeft, en is door den selven ter dood gebracht. 7. Cornelius.

Lucius mede een Romeyn, wierdt onder de Regeeringe van Gallus Hostilianus tot Paus verkooren. Van Volysianus is hy in ballinghschap versonden, maer dese gestorven zijnde, is hy weder na Rome gekeert; maer is daer na door het bevel van Valerianus, ter dood gebracht. 8. Lucius.

Stephanus was mede een Romeyn, sommige seggen dat hy tot Paus sou verkooren zijn; wanneer Pasthumius in Vranckrijck sijn Tyrannische heerschappy oeffende. Volaterranus seght, dat hy onder Valerianus geleeft heeft, en andere, dat hy van de Decianen sou gedood zijn. 9. Stephanus.

Sixtus de tweede is een Grieck, van Athenen geboortig geweest. Volaterranus seght, dat hy onder Galienus geweest, en tegen het bevel van den Keyser, Christus gepredickt heeft, en daer over aengeklaeght, en en met de dood gestraft is, zijnde voorheen naer den Tempel van Mars gebracht, om aldaer den Afgod te Offeren, het welcke hy stantvastelijck geweygert heeft te doen. Platina evenwel seght; dat hy door bevel van Decius gedood is. 10. Sixtus.

Marcellinus is mede een Romeyn geweest, en heeft onder Deocletianus geleeft; onder welcken de Christenen sulck een sware vervolginge uytgestaen, en geleden hebben, als noyt voor af nae. In het 19. Jaer van sijn heerschappy, heeft Diocletianus in de maent van Maert een bevel uytgegeven, dat over al de Christenen kercken tot den gront toe afgebroocken souden worden, datmen al de Boecken van de Heylige Schrift, opentlijck sou hebben te verbranden, dat de Christenen van al hun voor-rechten die sy besaten, berooft souden worden; en voor altoos in-faem en eerloos blijven; dat een slaef indien hy een Christen wierdt, noyt vrygemaeckt sou konnen worden; en niet langh daer na heeft hy al die gene, die over de kercke regeringh gestelt waren, bevolen in de gevangenis te werpen, en doen dwingen om de Afgoden offerhande te doen. Welck sijn besluyt sijn dienaren met geen minder woedentheydt uytgevoert hebben, als hy het selve had begeert en ingestelt. Marcellinus tot de Heydensche Afgoden getrocken zijnde, en bevolen de Heydensche Goden te wieroocken, heeft, door al de dreygementen verschrickt zijnde, de Afgoden aengebeden; maer daer na weder tot zich selven komende, en sijn misdaet van Christus te verloochenen erkennende, is naer een Stadt in Campania, alwaer een Vergadering van 180. Bisschoppen was geleght, gereyst, zijnde seer vuyl, ongehavent, 11. Marcellinus.

en

en met een sack bekleet, alwaer hy de Vergaderingh versocht, hem waerdige en verdiende straffe, over dit verloochenen van Christus te willen opleggen: Maer de Vergaderingh, erkennende sijn boetvaerdigheydt, heeft, om de smart van Marcellinus niet te vergrooten, terstondt van de misdaet ontslagen en geabsolveert. Hy uyt de Vergadering scheydende, is vol gramschap weder na Rome gekeert, en heeft Diocletianus hevighlijck overgehaelt, om dat hy hem tot den Afgoden-dienst gedwongen had. Hier op wort hy aengetast om gestraft te worden, en als hy ter slachtinge geleyd wierdt, heeft hy den Priester Marcellinus vermaent, in de saecken die het Geloof aengingen, Diocletianus niet te gehoorsamen, versoeckende met eenen dat hy hem, tot straf van sijn verloochening van Christus sijnen Saligh-maecker, onbegraven wilde laten leggen. Als hy nu gedood zijnde een wijl onbegraven had gelegen, sou Marcellus (gelijck sommige, en behalven dese Barus, Balæus en Platina schrijven) in sijnen droom door Petrus vermaent zijn geweest, Marcellinus lichaem ter aerde te doen. Dese sware vervolgingh stellen de Geschicht-schrijvers als tot een straffe, van de groote oneenigheden, die als toen onder de Christenen in swang gingen.

12. Marcellus. Marcellus een Romeyn zijnde, is van de tijden van Constantius en Galerius, tot op die van Maxentius gekomen, hoewel Platina en Volaterranus seggen, dat hy onder Diocletianus geleeft heeft. Maxentius heeft desen Marcellus gevangen genomen, willende hem dwingen sijn Bisdom af te staen, en Christus naem te verloochenen; maer ziende dat hy van den selven versmaet en veracht wierdt, heeft hem in de gevangenis geworpen, en de gemeene gedierten waer te nemen, bevolen. Daer na is hy naer 9. maenden van sijn klercken daer uyt verlost, maer door bevel van Maxentius daer weder ingeworpen, en van dorst en vuyligheyt daer in versmacht.

13. Miltiades. Miltiades was een Africaen, en heeft ten tijden van Maxentius, Licinius en Maximinus geleeft, als Platina seght, sommige willen dat hy doo[r] bevel van Maxentius, andere onder Maximinianus gedood zy. Maer Sabellicus seght, dat dese tijd reeckeningh niet wel over een komt, om da[t] Maximinianus, bygenaemt Herculeus, de Vader van Maxentius, nu albe[-]reets dood was. Van gelijcken heeft Constantinus, onder wiens de bestierin[g] van Sylvester geweest is, Maxentius, die het gebiedt in Italia voerde, ge[-]slagen en overwonnen. Miltiades dan is onder Maxentius geweest, en ni[et] onder Maximinianus, en onder en door den selven gedood.

14. Felix. Felix een Romeyn, is ten tijden van Constantinus, die alleen heersch[-]te, geweest. En in den op-roer van Liberius, als een rechtsinnige gedoo[d] Onder Constantinus, als Platina en Volaterranus getuygen.

Anast[.]

Anaſtaſius een Romeyn, heeft onder de Heerſchappy en Regeering van den Keyſer Anaſtaſius geleeft, hoewel Platina, Sabell. en Volater. ſeggen, dat hy onder de heerſchappy van Deodoricus den Stoel ſou bekleet hebben. Deſe heeft den Keyſer Athenaſius in den ban gedaen, om dat hy Achatius gunſtigh was, (maer naderhandt is de ſelve Anaſtaſius van Achatius verleydt) en om dat hy den ſelven heymelijck weder ſocht in te roepen, oock met Photiſſe van Theſſalonica, den Diaken van Achatius gecommuniceert, en het Sacrament genooten had. Eyndelijck is de gantſche Geeſtelijckheydt van hem afgevallen; maer hem is, door de Goddelijcke wraeck, terwijl hy ſijn gevoeg doet, al ſijn ingewandt ontſchoten. 15. Anaſtaſius.

Eugenius de tweede een Romeyn, heeft onder den Keyſer Ludovicus Pius het Pausdom bekleet. Hy is verkooren niet ſonder tweedracht der keurlingen, maer het geſchil ter neder geleght zijnde, is hy, ſoo ter oorſaeck van de aenſienlijckheyt van ſijn perſoon, als ſijn welſpreeckentheyt, met gemeene ſtemme tot Paus verkooren; maer hy is door ſijn tegenſtrevers en vyanden der Roomſche borgeren gedood. 16. Eugenius de 2.

Het Vaderlandt van Chriſtophorus is onbekent; maer onder de heerſchappy van den Keyſer Ludovicus de derde, heeft hy het Pausdom aengevangen. Dit Pausdom heeft hy ſchelmachtigh verkregen, en weder in de ſevende maent ſchandelijck verlooren, zijnde gedwongen het Monnicken leven te aenvaerden: Maer Sergius de derde ſijn opvolger, vreſende dat deſe Chriſtophorus nieuwe konſten ſou uyt-vinden, heeft hem uyt het klooſter (in het welcke men toen de Geeſtelijcken als een gevangenis, om hun miſdaden ſandt) genomen, en in de openbare kercker geworpen: uyt de welcke hy hem, niet langh daer na weder gehaelt, en in een nauwer kot geleght heeft, in het welcke hy ellendighlijck en ſchandelijck geſtorven is. 17. Chriſtophorus.

Johannes de tweede een Romeyn, de Soon van Paus Sergius, is in het Jaer 909. of als andere ſeggen, in het Jaer 917. tot het Pausdom gekomen, onder den Keyſer Conradus de eerſte, die in het derde Jaer van Johannes bedieninge geſtorven is. In wiens plaets Henricus de Soon van Otto, Hartogh van Saxen, door toeſtemminge der Franckiſche, Duytſche, Saxiſche, en Beyerſche Vorſten, tot Keyſer verkooren is, en in het Jaer 920. het Rijck aenvaert, en 18. Jaer geregeert heeft. Als nu Conradus in het derde Jaer van deſen Paus ſeer gevaerlijck kranck wierdt, heeft hy al de Rijcks-vorſten by ſich ontboden, behalven Hendrick den zoon van Otto, boven genoemt, met den welcken hy groote vyandſchap had. Deſe Rijcks-vorſten heeft hy aldus aengeſproocken: *De dood ſtaet my nu als voor* 18. Johannes de viij.

de deur, en daeromme vermane ick u lieden, dat gy de dingen die tot de gemeene vrede en eendracht ſtrecken, betracht, en niet lijdt door ſtaet ſucht verwydert te worden. Kieſt Hendrick van Saxen Thuringen tot Keyſer, want die ſteeckt in gerechtigheydt en wijſheyt uyt. Als hem de Vorſten dit toeſtonden, heeft hy met ſijn broeder Everbard aldus geſproocken: Weet broeder, dat ick nu uyt dit leven gae ſcheyden, aen u ſal het dan voornamentlijck ſtaen, de Rijcken der Francken met beſadigtheyd te beheerſchen. Wy hebben vermogen om Heyren te vergaderen, en te velde te brengen: Wy hebben Steden, Wapenen, met Koninckljcke Eer-teekenen, en wat'er meer tot de Koninckljke Waerdigheyt behoort, behalven geluck en zegen, doch Hendrick wordt door het een en het ander begunſticht, het hooghſte bewind der gemeene ſaecken is by de Saxen, neemt dan de eerteyckenen, de goude arm ringen, de krijgs-mantel, het ſwaert der ouder Koningen of Keyſers, en de Kroon, begeeft u daer mede naer Hendrick, en maeckt vrede met hem; want hy ſal waerlijk Keyſer zijn, over veele Volckeren. Conradus aldus geſtorven zijnde, is Everhard naer Hendrick van Saxen vertrocken, en heeft alles na ſijn broeders begeren uytgevoert. Ondertuſſchen Johannes Biſſchop van Ravernen, door beroerte onder het volck, uyt ſijn Biſdom verdreven en tot Rome gekomen zijnde, is aldaer tot Paus verkooren, terwijl de Saracijnen Italie met alle ongebondentheydt verwoeſten. Hy dan hebbende Albericus Marquis van Toſcanen te hulp ontboden, heeft den Oorlogh tegens de Saracijnen aengevangen, en de ſelve uyt Italie gedreven, en keert na deſe overwinninge, al Zegen-pralende na Rome, treckende al den roem op ſijn zijde, door welck doen hy zich Albericus tot Vyand gemaeckt heeft, en een groot geſchil tuſſchen hen beyden ontſtaen is. De Paus heeft Albericus ter Stad uyt gedreven; maer Albericus om zich te wreecken, heeft de Hungaren in Italie geroepen, door dewelcke dat land groote verwoeſtinge is toegebracht. Maer de Paus Johannes, is in de Oorlogs-beroerte, van het krijgs-volck van Guido, Hartogh van Spoleta, met een oorkuſſen geſmoort.

18. Johannes de xiij. Johannes de xiij. was een Romeyn van geboorte, en heeft het Pausdom onder Otto den Grooten verkregen. Hy was eerſt Octavianus genoemt de Soon van Albertus, een ſeer machtigh Romeyn: Welcke Albertus ten deelen door geſchencken, ten deelen door dreygementen, ſoo veel by de Geeſtelijcken, en het Volck heeft te wege gebracht, dat ſijn Soon van de jonckheyt aen, een booſwicht geweeſt zijnde, tot Paus verkooren wierdt.

Platina.

Wanneer nu Berengarius, met ſijn Soon Albertus Italia verdruckte, hebben

ben de Romeynen ſoo uyt hare als der Pauſen namen, Geſanten aen Otto geſonden, hem biddende, Italie en de Stad van Rome, van de Tyranny van Berengarius te verloſſen. Otto wel kennende de trouwloosheydt van Berengarius, is met een Heyr naer Italie getrocken. Berengarius voorheen het gewelt van Otto wel beproeft hebbende, neemt de vlucht en verberght zich. Otto ziende met de wapenen tegens den Vyand niet te konnen uytrechten, vertreckt na Rome; de Geſanten eerſt den Eed hebbende gedaen, de Paus aen geenen deelen te zullen beſchadigen. Dien Eed geſwooren hebbende, treckt hy binnen de Stad, alwaer hem de Paus Johannes, met al de Geeſtelijckheydt in ſtatie ontfanght, ſalft, den Keyſerlijcken Kroon op-ſet, en hem Auguſtus noemt. Otto na deſe krooninge een wijl noch tot Rome blijvende, heeft den Paus in gemeenſaemheyt vermaent, ſijn ſchelms en boos leven, van het welcke hy by allen qualijck berucht was, te verlaten, en de kercke tot een voorbeelt, gelijck betaemde, van een beter leven te verſtrecken. Maer als hy nu ſach, dat hy by den Paus met goeden raet niet vermocht, is hy weder van Rome vertrocken, om den vluchtenden Berengarius, nu door ſijn troepen beſet, te beſtrijden. Ondertuſſchen ter oorſaecke en gelegentheydt van des Keyſers afweſen, is Albertus de Soon van Berengarius, die op het aenkomen van den Keyſer, naer Corſica gevlucht was, tot Rome gekomen, en heeft een raetſlagh tegens den Keyſer, met den Paus aengevangen. De Paus den Keyſer vyandigh geworden, om dat hy hem ſijn gebreecken verweten had, neemt de ſijde van Berengarius aen; maer twee Cardinalen hebben deſe verwantſchap den Keyſer overgeſchreven. Otto dan, het belegh van Berengarius opbreeckende, begeeft ſich met ſijn Heyr na Rome: Maer de Paus is met eenige bewuſte Roomſche Heeren gevlucht; maer hebbende te voren verſtaen, dat twee Cardinalen ſijn handel den Keyſer ontdeckt hadden, heeft de ſelve doen vangen, den eenen de neus, en den anderen de hand, met dewelcke hy den brief geſchreven had, doen af-ſnijden. Dit nieuwe ſtuck-wercks aldus uytgevoert hebbende, is hy na Campania gevlucht, alwaer hy zich in de boſſchen onder de wilde dieren onthouden heeft. Otto komt tot Rome, en daeght den vluchtenden Paus tot driemael toe in, hem beveelende veyligh en vry weder te Rome te komen. Maer als de Paus niet weder wilde keeren, heeft Otto, op het verſoeck van de Roomſche Geeſtelijckheydt, een Synode vergadert, en de Biſſchoppen van Italie by een ontboden, den welcken hy hun goetvinden over den ſchelmſchen en vluchtenden Paus afgevraegt heeft. De Geeſtelijckheydt verſoeckt datmen hen een anderen Paus wilde geven. Otto beveelt hen, dat ſy ſelve een, die ſy tot het Pauſlijck-ampt bequaem

erkenden, ſouden verkieſen, belovende het ſelve voor goet te ſullen keuren: Soo wordt dan Leo een Roomſch borger door hen tot Paus verkooren, als de achtſte van die naem. Als nu de Keyſer Otto weder na Toſcanen vertrocken was, hebben de Vrienden en Verwanten van Johannes, Leo weder van den Pauſlijcken Stoel afgeſtooten, en Johannes met groote ſtatie herſtelt, terwijl Leo ſich na den Keyſer begeeft. Maer Otto, om de kerck tot geen ſcheuringh te brengen, heeft Johannes, hoewel met gewelt weder ingevoert, in het Pauſdom toegelaten. Doch hy heeft eyndelijck de verdiende ſtraffe van ſijn booſheden gedragen; want zijnde met een overſpeelſter, als een overſpeelder betrapt, is hy door den man van de hoere, op het werck doorſtoocken.

Nauclerus.

20. Benedictus de 6. Benedictus de ſesde mede een Romeyn, heeft onder Otto den eerſten, het Pauſdom aengevangen. Maer hy is van Cinthio, een ſeer machtigh Roomſch borger gevangen, en in het Caſteel van St. Angelo geworpen, en aldaer niet lange daer na gewurght; hoewel Cucentinus ſeght, dat hy van honger geſtorven is. Maer dewijl niemandt geleſen wordt, ſijn dood gewroocken te hebben, is het gelooflijck dat hy na verdienſten geſtorven, en omgekomen is.

21. Johannes de xv. Johannes de xv. deſe Paus van Pavien van geboorte, heeft onder Otto den tweede het Pauſdom bekleet, en heeft niets gedenckwaerdigs uytgevoert. Sijn dood is duſdanig geweeſt. Bonifacius de 7. had de Pauſelijcke Waerdigheyt door quade konſten verkregen, en was daer over van de Romeynen ſeer gehaet: al wat goede borgers binnen Rome waren, maken een eetgeſpan tegens hem. Als hy nu wel ſagh dat het voor hem niet veyligh was, tot Rome te verblijven, heeft hy uyt het Vaticaen de koſtelijckſte ſchatten wech genomen, en is daer mede naer Conſtantinopolen gevlucht: Aldaer eenige maenden ſich opgehouden hebbende, verkoopt hy alles, en alzoo een groote menichte gouts en ſilvers by een gehaelt hebbende, is tot Rome weder gekeert, om dat hy oordeelde, dat met gelt alles te verkrijgen was. Ondertuſſchen terwijl Bonifacius wech was, wordt deſe Johannes, van de Romeynen in ſijn plaets tot Paus verkooren; maer Bonifacius weder gekomen, heeft de borgers met ſijn gelt ſoodanigh weten om te koopen, en op ſijn ſijde te krijgen, dat hy, door hun hulp, Johannes gevangen krijgt, dien hy de oogen uytſteeckt, voorts in het Slot van St. Angelo werpt, en aldaer van honger ſterven doet. Hy ſelve vaert weder den Pauſelijcken Stoel aen; maer is korts daer aen, ſchierlijck uyt dit leven geruckt. Sijn

lichaem

lichaem hebbende een touw aen de beenen gebonden, en op de plaets de Lateranen gesleept, en aldaer van de Roomsche borgers, met spiesen doorregen; maer eyndelijck hebben hem de Geestelijckheydt noch ter aerden bestelt.

Anton. Naucl.

Johannes de xvj. mede een Romeyn, van een Priester genoemt Leo, geboren en voortgekomen, is onder de Regeringh van Otto den derden, tot Paus verkoren. Dese Johannes gaf de Kerckelijcke goederen aen sijn Vrienden en Verwanten; om welcke saecke hy in den haet van de Geestelijckheydt geraeckte, en vier maenden langh in de Burgt van St. Angelo gevangen gehouden, en aldaer van honger gestorven is. 22. Johannes de xvj.

Plat. Anton.

Johannes de xviij. een Grieck van geboorte, heeft onder de Heersching van Otto den derden, den Pauselijcken Stoel bezeten; de staet van sijn regering en dood is aldus. Otto de derde is in het negende Jaer van het Pausdom van Johannes de 16. in Italie gekomen. Terwijl Otto in Italie met Oorlogen besich is, komt de Paus Johannes als geseght is, tot Rome in de gevangenis te sterven. Otto beveelt dat men sijn Neef Bruno, in des selfs plaets sou verkiesen, die na der hand Gregorius de V. genoemt is geworden; verhoopende door dien middel de Vrede te sullen konnen bewercken, die door de verkiesingh van nieuwe Pausen altoos ontroert wordt. De Geestelijckheyt en het Volck, ontsag voor den Keyser dragende, hebben Bruno tot een Paus verkoosen, van de welcke Otto, en den zegen en de Kroon ontfangen heeft. Als nu Otto weder naer Duytsland vertrocken was, heeft het Roomsche volck, begeerig na nieuwigheden, Crescentius tot het Borgemeesterlijck gesagh gebracht, en de Roomsche saecken sijn trouw en beleydt aenbevolen. Dese Crescentius en het volck van Rome, qualijck nemende dat Gregorius een Duytscher van af-komst, door gesagh van den Keyser, tot Paus verkooren was, hebben hem van den Stoel gestooten, en de Geestelijcke met het Volck, hebben Johannes de 18. daer wy hier van handelen, toen Bisschop van Piacenza zijnde, tot Paus verkoren, zijnde een geleert en geldigh man. Gregorius begeeft sich dan naer den Keyser, en klaeght over de verongelijckingh die hem geschiet is. De Keyser het selfde seer qualijck nemende, is met een Heyr in Italie gekomen: Crescentius verstaende des Keysers wederkomst, heeft de Stad Rome versterckt, de mueren, de Burgt van St. Angelo, en wat weer konde bieden, weerbaer 23. Johannes de xviij.

gemaeckt. Ondertusschen komt de Keyser met sijn Oorloghs macht aen, belegert Rome en tast de Stad dapperlijck aen. De Romeynen meer oproer als een rechtschapen Oorlogh gewoon, versoecken vergiffenis by den Keyser, en openen de poorten voor het Duytsche krijghs-volck. Crescentius met den Paus Johannes buyten raed zijnde, begeeft zich naer de Burgt van St. Angelo. Dese Sterckte niet wel konnende vermeestert worden, is door eenige Roomsche verraders hoop van vergiffenis gegeven. Sy dan de Paus Johannes en Crescentius komen uyt de Burght, om naer den Keyser te gaen, maer worden onder wegen opgevat. De Paus Johannes, na dat hem eerst de oogen uytgesteecken, wordt gedood, en Crescentius op een slecht last-beest geset, met het aengesicht naer den staert toe, en alzoo zijnde hem oock neus en ooren afgesneden, door Rome gevoert. Daer na worden hem nu die, dan dese leden af-gesneden, en ten laetsten als eenige seggen, doorsteecken; maer naer andere, voor de mueren van de Stad opgehangen. Maer Gregorius de V. wort in sijn ouden staet herstelt.

Barus.

24. Sylvester de 2.

Sylvester was een Fransman van geboorte, en een Monnick van belijdenis, eerst Gilbert genoemt. Hy tot de Tover-konst en Duyvelsche bedriegeryen genegen, had sich dien Vyand t'eenemael overgegeven. Hy sijn klooster verlatende, heeft sich naer Spangie begeven, en is tot Sivilie by een Sarasijns Wijselingh, in de Tover-konst ervaren, gekomen; onder den welcken hy niet alleen in kennisse, maer oock in staet-sucht seer aennam: geduerighlijck bedenckende, op wat wijse hy tot staet en mogentheydt mocht geraecken, tot het welcke hem de Tover-konst het nootsakelijckste scheen te zijn. Hy had by den Tovenaer sijn leer-meester een boeck gesien, daer die konst (indiense soo te noemen zy) in verhandelt wiert, en trachte altijdt het selve machtigh te worden; maer dewijl sijn meester het selfde te nauw bewaerde, heeft hy des selfs dochter bewogen, met dewelcke hy al nauwe gemeenschap gemaeckt had, dat sy haer Vaders boeck heymelijck socht te krijgen, en hem te lezen gaf. Hy het selfde nu in sijn gewelt hebbende, socht heymelijck wech te geraecken; maer vresende dat hy, ter oorsaeck van sijn dievery, in gevaer van sijn leven mocht geraecken, heeft sich met eede aen den Duyvel vast verbonden, op voorwaerde, dat hy door des selfs bystandt veyligh met sijn boeck, in Vranckrijck sou geraecken, en al vorders ongemeene eertrappen verkrijgen. Hy komt dan in Vranckrijck, en heeft aldaer met eenige anderen een school opgerecht, alwaer hy de vrye konsten, met verwondering van sijn toehoorders,

ge-

geleert heeft. Waer door hy oock veele leerlingen, in de gesęyde konst verkregen heeft, als namentlijck den Abt Constantinus, van St. Maximinus by Orleans, Lotharius den Eerst-bisschop van Seius, Adelbold Bisschop van Wirtzenburgh, Otto den Soon van den Keyser, Robbert den Koninck van Vranckrijck, en eenige Roomsche Priesters, met verscheydene anderen. Door hulp en mildadigheyt van dese, is hy Eerst-bisschop van Reims geworden, en heeft daer na door sijn Duyvelsche konsten, het Eerst-bisdom van Ravenna verkregen, tot dat hy eyndelijck, geholpen door sijn meester den Duyvel, tot de Waerdigheydt van Roomsch Paus gekomen is, en de naem van Sylvester de tweede aengenomen heeft. Want Sergius is de eerste geweest, die sijn naem van *Oreporco*, vaerckens-muyl, die hem te leelijck luyde, in den naem van Sergius verandert heeft; naer den welcken eerst Johannes den xij, en vervolgens al de Pausen naer hem, een anderen naem hebben aengenomen. In het jaer van sijn komst tot den Stoel, is'er als Massæus getuyght, een ongemeene sware aertbevingh geweest, op den 14. dagh van December. Hy verborgh sijn Tover-konsten seer nauw in sijn Pausdom, als mede het verstandt, het welcke hy met sijn meester den Duyvel had; bewarende evenwel een koperen hooft, in een verborgen plaets, van het welcke hy, wanneer hy yets begeerde, door middel van den Duyvel, sijn antwoort ontfingh.

Hy sich nu in sijn Pauselijcken staet seer behagende, vraeghde op een tijd sijn mede-macker den Duyvel, hoe langh hy den Stoel besitten sou? en den Duyvel gaf hem tot antwoort, dat hy niet sou sterven, voor en al eer hy in Jerusalem Misse sou hebben gedaen. Hy aldus van een langh leven, de hoop verkregen hebbende, alzoo hy wel meende sich te sullen wachten van tot Jerusalem Misse te gaen doen, verstaende daer by de stadt in Palestina, hield sich nu seecker en gerust. Het was nu de wijse tot Rome, dat de Paus, op seeckeren dagh in de Vasten tot Rome, in de kerck van het heyligh Kruys, tot Jerusalem by-genaemt, Misse moest doen. Sylvester dan, sonder op des Duyvels bedrogh acht te slaen, doet aldaer naer gewoonte de Misse, en wordt schierlijck door een geweldige koorts aengetast, en vernam wel haest, uyt een Duyvels gerucht dat hy hoorde, (segt Petrus Præmorstratensis) dat hem de dood aenstaende was, en dat hy sijn meester reeckenschap sou hebben te doen. Hy dan te bedde leggende, bejammert openbaerlijck sijn goddeloose duyvelaryen, en versoeckt in het midden van de angsten van sijn dood, (seght Benno) datmen hem de handen en de tonge af en uyt-snijden wilde, (sommige voegen oock de mannelijcke deelen daer by) met dewelcke hy den Duyvel geoffert, en Godt gelastert had, en

is alzoo op een verſchrickelijcke wijſe geſtorven, in het Jaer 1003. Evenwel heeft deſe ſijn ſchrickelijcke dood, ſijn leerlingen van hun begonnen leerlingſchap niet afgetrocken, als wy terſtondt ſullen hooren. Maer wy moeten hier niet voor by gaen, het geen van Barus en andere hier by word gevoeght. Dat is, dat hy verſocht hadde, datmen ſijn verſcheurt en geſlentert lichaem, in ſtucken en brocken, op een wagen met twee paerden ſouden leggen, en waer deſelve dat voerden, datmen het aldaer begraven ſou. De paerden hebben het ſelfde naer St. Jan de Lateranen gebracht, ſonder van yemandt geleydt te zijn, ten ware door hem, die hem in ſijn leven had geleyd, alwaer het begraven is geworden. Men wil dat door het rammelen der beenderen, en het uyt-werpen van ſweet, zedert dien tijd, aen dit graf een teecken ſou gegeven zijn geworden, dat'er een Paus ſterven ſoude. Men vint in de Geſchichten dat omtrent dees tijd, de naem van Cardinalen eerſt gebruyckt ſou zijn geweeſt, gelijck oock waerſchijnelijck is, dat de ſelve ordere, als toen eerſt beſtelt zy geworden, hoewel andere, en wy uyt hen, die vroeger gebruycken.

Plat. Naucl. Anton.

25. Johannes de xix. Onder de navolgers van deſen Sylveſter in ſijn Duyvelſche konſten, (die alle van onſe ſtoffe niet zijn, onder de welcke Gregorius de VII. anders Hildebrant genaemt, geen van de minſte is geweeſt, van dewelcke ſoo veel booſheden verhaelt worden, dat het een ſchrick is om te horen) was oock Paus Johannes den XIX. en ſijn op-volger de twintighſte; een anderen Johannes de VII. gaen wy voor by, die eerder Johanna behoorde genaemt te worden, om dat de ſelve een Vrouw, en van Mentz van geboorte, door een Cardinael beſwangert was; die oock openbaerlijck op de ſtraet van een kint verloſt, en in het baren geſtorven is. Deſe Johannes dan was een Italiaen, en is door den ſelven hulper, een opvolger van Sylveſter de tweede geworden: Want daer was een ſtrijd ſeght Benno, tuſſchen de leerlingen van Sylveſter, in de Tover-konſt, wie de eerſte ſou zijn tot het Pausdom te geraecken. Deſe Johannes ſeght Barnus, heeft niets gedaen, geduerende den korten tijd van ſijn Pausdom, het gene den Pauſelijcken Stoel onwaerdigh was, doch alle na de wille van den meeſter den welcken hy diende; hy heeft door aenraden van de Geeſtelijckheydt, het Roomſche volck van de verkieſingh der Pauſen berooft, met by-voeging van deſe reden: *Het volck moet gekeert, en niet gevolght worden.* Hy heeft Alderzielen dagh, door den Abt van Cluny bedacht en ingeſtelt, aengenomen en beveſticht; en ingeſtelt dat deſelve, naer Alderheyligen dagh van alle kercken

ken sou gevyert worden. Dese Abt Odilo genoemt, had dese gedachten uyt eenige omstandigheden van den Bergh Æthna, dewijl hy een Siciliaen was, en sich inbeelde, dat aldaer nootsaeckelijck het Vagevyer moest zijn, gelijck oock behalven het gewoone gemor, door het in treccken van de Zee, een gedruys als een gesucht gehoort wordt. Selfs seyde deselve Odilo, dat hy klaerlijck de stemme der Duyvelen, en het jammeren der zielen gehoort had. Dese Paus dan stelt desen Vyer-dagh tot verlichting van dese gepijnigde zielen in. Johannes heeft geseten vijf maenden naer Sylvester, en is (als geschreven wort) van de sijne met venijn omgebracht. Gelijck oock van Johannes de xx. sijn opvolger, en in de Tover-konst, en in het Pausdom geschreven wordt.

Clemens was een Duytscher van geboorte, en Bisschop van Bambergen, Sindiger voorheen genoemt. Hy wierdt in een Synode of kerckelijcke Vergaderingh tot Rome, door bevel van den Keyser Henricus de derde, daer noch drie andere Pausen in het leven waren, tot den Stoel verkooren. Dese heeft oock den Keyser gekroont, en de Romeynen gedwongen met eede af-stant van hun recht, datse tot verkiesingh der Pausen hadden, te doen, op dat daer door alle scheuringen en onlusten, die gewoon waren uyt soodanige verkiesingen te ontstaen, mocht wech genomen worden. Maer als nu de Keyser weder na Duytsland vertrocken was, hebben de Romeynen hunnen eed, ongedachtigh desen Paus, als zijnde buyten hun toestemminge gekoosen, in het jaer des Heeren 1048. door venijn om het leven gebracht, hebbende alleen negen maenden den Stoel beseten. 26. Clemens de 2.

Dese een Priester van Bolonia, Cardinael van Santa Croce in Jerusalem geworden, is door den Keyser Conradus tot Paus verkooren. De Romeynen hadden onder Innocentius de tweede, Borgemeesters en Raden verkooren, dewelcke de Stad Rome souden regeeren, niet willende langer de Heerschappy der Pausen verdragen, dewelcke sy nu soo lange met soo veel ongemacken verdragen hadden, en dat van de tijden van den Paus Leo de, den welcken de Keyser Carolus Magnus, eerst de Heerschappy over de Romeynen gegeven had. Maer dewijl dese verkiesingh van nieuwe Overigheden, door het tegenstreven der Pausen, slecht gevolg had, wort'er naer de oude wijse een Patricius, Jordanus genoemt, verkooren. Dese eyschte de Eer-teeckenen van de Stad, soo buyten als binnen de mueren te voeren, seggende deselve uyt kracht van sijn Ampt, hem te behooren; welck recht de Pausen (met af-stellingh der Patricien) door Carolus Magnus hadden aengenomen, bevelende vorders, dat de Paus, volgens het voorbeelt van sijn voorsaten, van de eerstelingen, Tiende en Offeren souden leven. 27. Lucius de 2.

Lucius op dese wijse van de Romeynen gequelt zijnde, schrijft ootmoedige brieven aen den Keyser Conradus, en versoeckt hem in Italie te komen: maer Conradus de handen vol hebbende, konde sulcks niet doen, noch Lucius te hulp komen. Dese evenwel liet niet af, sijn best te doen, om dese nieuwe Overigheyt af te helpen. Hier toe nam hy de gelegentheyt waer, dat de Roomsche Regeerders in het Capitolium by een vergadert waren, om over hunne saecken zich te beraetslagen, wanneer hy hen meende te overvallen, en of te vernielen of te verjagen. Terwijl hy daer mede besich was, wordt het gerucht van des Paus gewelt-plegingh, onder het volck verspreyt, het welcke daer over te samen loopt, de wapenen aenneemt, en den Paus, soo als hy by het Capitolium doende is, soodanig met steenen werpt, dat hy korts daer aen daer van gestorven is.

Naucl. Anton. Johannes de Colum.

28. Hadrianus de 4. Hadrianus de IV. van geboorte een Engels-man, had voor sijn Pausdom den naem van Nicolas Breeck-speer gevoert, zijnde de Soon van eenen Robbert, een Monnick en Priester van St. Albone. Hy wierdt van een Regulier Canonnick, Bisschop, Cardinael, en Roomsch Paus gemaeckt. Hy was van Eugenius de derde na Noorwegen gesonden, om dat Volck, dat van Duyvelaryen te samen hingh, het Roomsch Geloof te leeren. Hy van daer weder komende, en door het aendringen van de Geestelijckheyt tot Paus verkooren zijnde, wilde hy in Lateranen niet gaen, om aldaer ingewyt te worden, voor dat sy hem toestonden, dat Arnoldus Bisschop van Brixia, die hy een ketter noemde, uyt de Stad verdreven wierdt. Dese had de Romeynen geraden, datse hun verlooren vryheydt, om de Overigheyt te verkiesen, weder souden soecken te verkrijgen. Maer als het volck hier in den Paus met alle gewelt tegen was, zijnder groote beroerten over ontstaen. De Paus zich weder tot de wapenen keerende, met de welcke sy gewoon waren de hooghste heerschappy te temmen, heeft d de Romeynen met den blixem van sijn Ban geslagen, tot dat sy Arnoldu verdreven, en de Borgemeesters, tot het af-staen van hun Ampt gedwongen souden hebben, latende hun een vrye macht, om de Stad te regeeren Ondertusschen quam de Keyser Fredricus met sijn Oorloghs-macht in Italie om de wederspannige te dempen, nemende sijn wegh recht op Rome. De welcken de Paus, met de Geestelijckheyt tot by Sutri te gemoet getogen is, verhoopende als nu de gelegentheyt gekregen te hebben, om zich over sijn Vyanden te wreecken. De Keyser hem ziende aenkomen, stijgt va

si

ſijn paert af, en gaet den Paus te voet tegen, en heeft, ſoo als die wilde af-klimmen, aen de ſlincker zijde den ſteegh-beugel vaſt gehouden. Het welcke de Paus, als een hovaerdigh menſch, tot verachtinge genomen heeft; dewijl hy die aen de rechter zijde had behooren vaſt te houden, gelijck hy ſulcks trotſelijck genoegh bevolen had; maer de Keyſer antwoorde daer al lacchende op, dat hy ſteegh-beugels te houden ſijn leven noyt geleert had: en gy zijt de eerſte, Vader ſeyde hy, die ick oyt van mijn leven dien dienſt beweſen hebbe. En om dat door deſe redenen den Keyſer eenighſints vergramt wierdt, vervolghde die te ſeggen, dat hy wel eens wilde weten, of deſe plicht-bewijſinge, uyt ſchult of uyt goedtwilligheydt voort quam; uyt ſchult konde die niet voortkomen, en quamſe voort uyt goetwilligheydt, wie ſou een naerſtigh en gewilligh man, van onachtſaemheydt konnen beſchuldigen, en niet uyt ſchult, ſoo was'er niet aen gelegen, aen wat zijde yemant ſijn eerbieding quam plegen. Sy op deſe wijſe malkanderen wat ſpits bejegenende, ſcheyden met eenige gramſchap van malkanderen. Maer de Keyſer wijs en voorſichtigh, ontveynſende alles, dat hy van deſen hovaerdigen Prelaet had moeten lijden, heeft des anderendaeghs den Paus weder by zich in ſijn leger ontboden, gelijck de ſelve oock gekomen is; wanneer hem de Keyſer weder tegen gingh, en nu, uyt de voorige beſtraffinge, wijſer geworden, wel ſoo voorſichtigh was, als hem den ſtegel-reep, aen de rechter zijde vaſt te houden. Als hy den Paus binnen geleydt had, en by hem geſeten was, heeft hem de ſelve met deſe woorden aengeſproocken: De Vorſten van oude tijden ſeyde hy, die quamen om de kroone te verſoecken, plegen door eenige uytſteeckende weldaet, de gunſt van de Roomſche kerck te verdienen, op dat ſy, gelijck als door deſe plicht, de zegeninge en krooninge voorkomende, de ſelve voor al de werelt toonden verſchuldicht aen hun weldaden te zijn. Alzoo hebben Carolus als hy de Longobarden temde, Otto als hy de Berangariers, Lotharius als hy de Normannen t'onder bracht, de kroon van het Keyſer-rijck verdient. Uwe Doorluchtigheydt herſtelle dan Apulia, een beſittingh van den Roomſchen Stoel, dat nu van de Normannen ingenomen is, aen ons en de kerck; en als dan ſullen wy lichtelijck, het geen onſe plicht is, mede uytvoeren. Als dan de Vorſten ſagen, dat de Paus van meningh was, den Keyſer Fredrick niet te kroonen, voor en al eer hy Apulia, van Willem Koninck van Sicilie ingenomen, met ſijn wapenen en onkoſten, herſtelde; beloven ſy dat het ſelve met een nieuw Heyr, uyt Duytſchen vergadert, geſchieden ſoude, indien hy den Keyſer wilde kroonen. Soo wordt dan de ſelve des anderendaeghs gekroont. Als nu al de heylige dienſten naer de wijſe waren

volvoert, en een op-roer onder de Roomſche borgers, die den Keyſer wilde buyten houden, in dewelcke meer als duyſent borgers ſneuvelden, geſtilt, heeft de Keyſer ſijn tocht naer Duytſland genomen.

Naer het vertreck van den Keyſer, de Paus van des ſelfs hulp en byſtandt berooft zijnde, heeft in ſijn gedachten geduerichlijck overleyt, hoe hy Willem uyt Apulia ſou konnen krijgen. Hy ſloegh hem met den blixem van ſijnen Ban, als hy hem weygerde Apulia in te ruymen, het welcke hy, uyt kracht van ert-recht van ſijn Vader beſat: ontſlaet de ingezetenen van hunnen eed, en geeft hen verlof, om te mogen afvallen. Maer als hy ſach, dat al deſe dingen ſeer weynigh te wege konde brengen, heeft hy de Grieckſche Keyſer Emanuel (niet tegenſtaende de Grieckſche kercke al lange van de Roomſche afgevallen was) te hulp geroepen; te meerder, om dat hy wel wiſt dat deſelve Emanuel een dodelijcken haet op Willems Vader altoos gevoert had. Maer deſe ſulcx vreſende, heeft door ſijn Geſanten den Paus tot Vrede aengeſocht, en belooft den Paus alles weder te ſullen herſtellen. Maer de Cardinalen hebben den Paus bewogen de Vrede niet aen te nemen, dewijl deſe goede Vaders meenden, meer voordeels met den Oorlogh als met de Vrede te ſullen doen. De Paus dan ſeght Wilhelm den Oorlogh aen; maer Wilhelmus alle vertoevinge ſchadelijck te zijn achtende, vergadert ſijn Heyr uyt geheel Sicilia, en begeeft zich met een Vloot naer Apulia, daer hy voor eerſt Emanuel in de vlucht ſlaet, en de Stad Benevento, alwaer toen de Paus met ſijn Cardinalen was, belegert en ſoo aentaſt, dat ſy, wanhoopende aen hun leven, Vrede verſochten. Dewelcke hen Wilhelmus heeft toegeſtaen, wordende by den Paus weder in gunſt ontfangen, en van den ſelven Koninck van beyde de Sicilien verklaert; hebbende hem voor af den eed gedaen, dat hy de eygendommen van de Roomſche Staet, op geenderhande wijſe beſchadigen ſoude. De Paus dan keert met de grootſte ſchande ter werelt, weder naer Rome, alwaer hy buyten ſijn verwachtingh, de Stad in een borgerlijcke beroerte gevonden heeft, dewijl de Borgemeeſters deſelve weder in hun oude vryheyt ſochten te herſtellen; hy ſocht hier met den blixem van ſijn Ban weer wonder te doen; maer ſiende met de ſelve weynigh uyt te rechten, vertreckt na Rimins.

Ondertuſſchen de Keyſer in Duytſland zijnde, en overleggende, dat de Pauſen eerſt het recht van verheerwaerdingh der Prelaten, den Keyſeren benomen hadden, voorts door hun Geſanten alle volckeren uytgerooft, en het ſaet van afval, door het geheele Rijck geſtroyt hadden, heeft alle de Biſſchoppen van Duytſland den eed van getrouwigheyt afgevordert, en bevoolen datmen de Geſanten van den Paus, ſooſe van den Keyſer niet ge

roepen

roepen waren, uyt Duytsland sou houden. Hy heeft de sijne oock verboden, aen de Roomsche Stoel sich te beroepen, en in sijne brieven sijnen naem, boven die van den Paus gestelt. Door al het welcke hy, desen hovaerdigen Paus soodanigh bewogen en ontstelt heeft, dat de selve een scherpen brief, daer over aen den Keyser geschreven heeft, in de welcke hy swaerlijck sijn beklagh daer over heeft gedaen; die wy goet-gevonden hebben, hier by te voegen.

7. Brief van den Paus aen den Keyser.

HAdrianus Bisschop, knecht der knechten, wenscht den Keyser Fredricus heyl, en sijn Apostolischen zegen.

De Goddelijcke wet, gelijckze die gene die Vader en Moeder eeren, een lang leven belooft, alsoo dreyght oock al, soo de selve het vonnis des doots. Wy worden door het Woort der Waerheyt geleert, dat yeder die sich verheft, vernedert sal worden. Derhalven geliefde Soone in den Heere, sijn wy, omtrent uwe wijsheyt niet weynig verwondert, dat gy den heyligen Petrus, en de heylige Roomsche kercke, de eerbiedigheyt, die gy schuldigh zijt, niet schijnt te bewijsen: want in de brieven die ghy aen ons geschreven hebt, stelt gy uwen naem voor den onsen, door het welcke gy de blaem van laetdunckentheydt, om geen opgeblasentheydt te seggen, op u haelt. Wat sal ick seggen, van de trouwe die gy St. Petrus en ons belooft en gesworen hebt, en hoe gy die naer komt? als gy van dese die Goden, en alle kinderen der alderhooghsten zijn, (verstaet de Bisschoppen) vereerwaerding en homagie eyscht, getrouwigheydt afvordert, en hun gewyde en geheyligde handen in de uwe sluyt, zijt gy opentlijck ons contrarie en strijdigh geworden. Gy hebt onse Cardinalen a Catere of Gesanten, niet alleen de kercke, maer oock de Steden van uw Rijck geslooten. Wat sal ick seggen? Bekeert u dan, bekeert uw wy raden u ten besten; op dat dewijl gy van ons de inwyinge en kroone verdient, gy aenvaert het gene u niet toegestaen is; gy niet komt te verliesen het gene u toegestaen is, wy vresen voor u Edeldom. Vaert wel. Op desen brief van den Paus, heeft den Keyser aldus geantwoort.

8. Antwoort van den Keyser Fredricus.

FRedricus door Gods genade Roomsch Keyser, altoos vermeerder des Rijcx, schenkt Hadrianus Paus van de Roomsche kerck, en alle die het geen Jesus begonnen te doen en te leeren, aenhangen, sijnen groet.

De Wet der gerechtigheydt geeft een yeder weder dat het sijne is. Want wy onttrec-

trecken onse Voor-ouders niet, dewelcke wy in dit Rijck verschuldigde eere geven; van de welcke (namentlijck onse Voor-ouderen) wy de waerdigheyt van het Rijck en de kroone ontfangen hebben, wordt oock wel erkent, dat ten tijden van Constantinus, Sylvester yets Koninckljjcks gehad heeft; maer door toestandt van sijn Godsaligheydt, is de vryheyt aen de kercke gegeven, de Vrede herstelt, en wat Koninckljjcks uw Pausdom gekent wordt te hebben, door miltheydt der Princen gegeven. Derhalven, wanneer wy aen een Roomsch Paus schrijven, soo stellen wy met recht onsen naem voor, en staen den selven mede, naer den regel van gerechtigheyt sulcks toe, wanneer die aen ons schrijft. Ondersoeckt de Jaer-boecken, en of gy het gelesene versuymt en naergelaten hebt, staet aldaer te vinden. Waerom souden wy van dese, die Goden zijn by aenmerckinge, en onse Koninckljjcke dingen hebben, geen vereerwaerdinge, en Koninckljjcken eed niet eysschen? dewijl die onderwyser van ons en u, van een menschelijcke Koninck niets ontfangende; maer alle goederen aen alle bestedende, nochtans voor hem en voor Petrus, den Keyser schattinge betaelt heeft, en ons alsoo een voorbeelt gegeven, dat oock gy, het selfde sult hebben te doen. Want hy leert alsoo, seggende: Leert van my dat ick sachtmoedigh ben, en ootmoedigh van herten. Of laetse ons onse Koninckljjcke dingen of giften wederom geven, of soose de selve sich nut en dienstigh achten, datse dan Gode betalen, wat Godes is, en den Keyser, dat des Keysers is. Waerlijck voor uw Cardinalen zijn de kercken gesloten, en staen onse Steden niet open, om dat wy sien dat sy geen Predickers, maer rovers zijn: geen bekrachtigers van Vrede, maer gelt dieven, geen herstelders van de werelt, maer onversadelijcke goutschrobbers: Maer als wy hen sullen sien, soodanig als hen de kerck vereyscht, brengende den vrede toe, verlichtende en verluysterende het Vaderland, helpende de saecken der nederigen en geringe in billickheyd sullen wy niet uytstellen hen met nootwendigh onderhoudt, en middelen te voorsien. Maer gy behaelt geen kleyne blaem, omtrent de nedrigheydt, die de bewaerster de deughts is, en uw sachtmoedigheyt, als gy soodanige geschillen, die niet veel to de Godtsdienst doen, de wereltlijcke menschen voorstelt. Dat dan u Vaderscha besorge, dat hy, terwijl hy soodanige dingen voortbrenght, die wy onbetamelij achten, geen steen des aenstoots leght, voor die gene, die als naer een langh ver wachten regen, naer uw mont hunne ooren op-spalcken. Want wy konnen niet n laten te antwoorden, op het gene wy gehoort hebben, dewijl wy sien, dat het h vaerdige en versoeyelijcke beest, tot aen den Stoel van den heyligen Petrus voortg kroopen is; altoos de vrede van de kercke, van onser sijde wel betrachtend Vaert wel.

Uyt dese brieven, kanmen sien waerde Lezer, hoe groot een blinthe in desen Paus zy geweest. Hier en boven heeft hy door sijn Gesanten ve afvalligen van hem, door geheel Italie en andere Landschappen te wege g bracht

bracht ; en op datse te gereeder gelegentheydt van opstandt souden hebben, heeft hy den Keyser, met seeckere plechtigheden opentlijck in den Ban gedaen, en heeft bedecktelijck te wege gebracht, dat de t'samensweeringe tegens den Keyser aengevangen, oock met eede bevesticht wierdt, dat niemandt, sonder toestaen van al de anderen, tot Vrede met den Keyser sou verstaen. Van gelijcken, indien het gebeurde dat de Paus quam te sterven, sy geen anderen Paus souden verkiesen, als uyt het getal der eetverwante Cardinalen. Ja het is wel soo verre gekomen, dat de Italianen een maeck-sot hebben uytgemaeckt, die hem in het midden van een deel gecke Parthen sou hebben omgebracht, ten ware de Keyser sich door een veynster in het water geworpen had. Maer dese schalck-nar hier op gevat, is door het selve veynster uytgeworpen, en brack den neck, gelijck Barnus verhaelt. Daer na hebben sy een vergifter, een Arabier opgemaeckt, die toom, spooren, sadel, ringen, en diergelijcke dingen vergiftighde, om den Keyser selfs door het aenraecken, daer van om het leven te brengen; maer dese oock ontdeckt, heeft sijn boos voornemen met de dood moeten boeten; zijnde aen een galgh opgehangen. Maer niet langh daer na, terwijl hy met de sijne gaet wandelen, by Anagna, is hem, in het Jaer onses Heeren 1159. en in het vijfde van sijn Regeeringh, een vliegh in de keel gevlogen, dewelcke door geen konst of middel konde uytgekregen worden, soo dat hy ellendighlijck daer aen gestickt is. Aldus is dese woelende Paus aen sijn eynde geraeckt, hebbende onder veel snootheden, dat gedaen, dat hy de Stad Rome seer met huysen en wallen verciert, en de Heerschappy van Yerland Hendrick den tweeden, Koninck van Engelandt bygevoegt heeft.

Gregorius de achtste, was van geboorte uyt Apulia, zijnde sijn Vaderlijcke Stad Beneventa; hy is door gemeene toestemminge van de Cardinalen Paus geworden, zijnde de Paus Urbanus de derde, sijn voorsaet, van droefheyt genoegsaem gestorven. Indien tijd hadden de Pausen omtrent het weder veroveren van Jerusalem, een seer groote bekommernis; doch niet soo seer tot voordeel van de gemeene Christenheydt, als tot hun eygen, om alsoo de Christen Vorsten machteloos te maecken, en hen des te beter om den vinger te winden. Echter de loosheydt der Pausen wist hen op de been te helpen, en na die verre gewesten te doen henen trecken, en dat tot verderf van soo veel duysent Christenen, en de macht van 't Christen-rijck, op dat sy des te bequamer te huys hun personagie souden speelen. En dese Gregorius de achtste is de voornaemste belhamel geweest: want soo haest had hy het Pausdom niet aengenomen, of hy sendt brieven aen al de Christen Vorsten, hen vermanende (daer een Monnick of Heremijt, uyt dat Land ge- 29. Gregorius de 8.

komen,

komen, onder speelde) dat sy met gelijcke en versamelde machten, te water en te lande een Heyr te Velde brengen, en naer Jerusalem, en het heylige landt optrecken, en die heylige plaetsen, den ongeloovigen ontrucken, en de kercken van Christus weder in handen stellen wilden, met verlossing van soo veel geloovigen, uyt de Tyranny en slaverny der Saracijnen. Maer op den wegh, terwijl hy de Pisanen en Genouesen mede tot desen tocht sou gaen bewegen, is hy tot Pisa door vergift, gelijck Mathæus Parisius schrijft, gestorven, hebbende noch geen twee maenden den Stoel beseten.

30. Johannes de xxij. Johannes de xxij. was een Portugees van Lissabon van geboorte, van professi en beroep een Medicijn of Genees-meester, Peter van Portugael voorheen genoemt, is van Cardinael en Bisschop van Tusculum, tot Paus verkooren. Dese hoewel hy voor een seer geleert man gehouden wierdt, heeft evenwel door onkunde omtrent sijn saecken, en ongelijckheydt van zeden, (soo seght Platino) het Pausdom meer schade en achterdeel, als eer en voordeel toegebracht. Want hy heeft veel sotte en dwase dingen gedaen, zijnde in dit alleen noch te prijsen, dat hy de leersuchtige Jongelingen en arme Studenten, door kerckelijcke weldaden en met gelt, seer geholpen heeft. De Venetianen quelden die van Ancona, toen ter tijd seer, om dat sy in Dalmatia hun handel dreven, sonder eenigen tol aen de Heerschappy te betalen; de Paus, hoewel sy cijnsbaer onder de kerck stonden, heeft hen oock geensints, gelijck anders wel billijck was, bygestaen. De Anconisen dan aldus van des Paus hulp ontbloot, keeren sich tot hun eygen krachten, en hebben de Venetianen, die als toen hun Stad belegert hielden, met een swaren uytval aengetast en opgeslagen. De Paus andere poppen in het hoof hebbende, heeft door raet van Johannes Caietanus, die by hem als toen doen en laten was, soo aen den Keyser tot Constantinopolen, als aen al d Westersche Koningen geschreven, en hen vermaent, dat sy onder malkan deren vrede maecken, en hun wapenen gelijckerhand tegen de Saracijnen en vyanden van Christus en sijn kerck, wilden wenden: het welcke indie de Keyser, toen Michael Patęologus niet wilde doen, en de beloofde ve eeniging nakomen, soude de Paus het Keyser-rijck aen Carolus Koninc van Sicilie geven. De selve Paus beloofde zich zelven, uyt de sterren ee langh leven, het gene hy niet liet, een yeder te kennen te geven, soo ope hartigh en vry was hy met alleman. Maer ziet, terwijl hy dese sotterny ee yeder in het oor blaest, is'er een nieuwe kamer (die Valerius een speel-kame en Stella de kostelijcke kamer noemt) dewelcke hy in het palays tot Viterb nien nieuw gebouwt had, tot sijn vermaeck, schierlijck ingevallen, en c Paus onder de vervallene stucken alleenig gevonden zijnde, is op den seven

dag

dagh naer dit ongeval, en in de achtste maent van sijn Pausdom, gestorven, en in de Groote kerck aldaer (Larvato Funere) begraven.

Cælestinus de V. een geboortelingh van Esernia, by Sulmo, het Vaderlandt van Ovidius, een Anachoreet of Heremijt, en Petrus Moronæus voorheen geweest en genoemt zijnde, is na een tweejarige staetsuchtige kibbelary der Cardinalen, door gunst van Carel de tweede, Coninck van Napels, en den Latijnschen Cardinael, tot het Pausdom gekomen. Hy na sijn verkiesinge naer Aquilera vertreckende, heeft aldaer al de Cardinalen by zich ontboden, en noch twaelf andere tot hun getal verkooren, onder de welcke twee Heremijten waren. Ptolemeus van Luca verhaelt, dat'er by sijn krooninge, twee hondert duysent menschen souden geweest zijn. Maer dese Paus heeft, in de eerste Consistorie of Vergaderingh (seght Massæus) dewijl hy alles op het nauwste wou bedisselen en hervormen, sulck een misnoegen onder de Geestelijcke Heeren, en Cardinalen verweckt, datse hem als een sot begosten uyt te lacchen: maer een van dese gasten, die den naem van Benedictus droegh, stelde yemandt omtrent de kamer van den Paus, die door een gemaeckte pijp, eenige nachten achter een, hem wist in het oor te blasen, als ware hy een Engel geweest: *Cælestine, Cælestine, staet af, staet af, het werck is boven uwe krachten.* Over dagh ontbraecken der oock geen die hem rieden, om de wille van sijn zaligheydt en behoudenis, sijn Ampt af te leggen. Keyser Carel dese saeck verstaende, heeft den Paus by zich ontboden, en soo veel als hy konde gebeden, de Waerdigheydt die hem van den Hemel gegeven was, niet te verwerpen; waer op de andere geantwoort heeft: Ick sal doen dat Godt believen sal. 31. Cælestinus de V.

Wanneer hy weder van Napels gekeert was, en geen rust konde hebben, heeft hy sich van dit lastige Pausdom ontslagen, op St. Lucie avond, en wilde sich weder na sijn Eremitagie begeven. Dus verre *Massæus.*

Maer voorheen, heeft hy met toestandt van allen, een bestellingh en wet gemaeckt, dat het een Paus geoorloft ware, sich selven van sijn Waerdigheydt te ontslaen, welcke bestellingh sijn nasaet Bonefacius de achtste, een loos mensch, daer na bevesticht heeft. Maer dese sijne opvolger, (zijnde deselve die hem de ooren by nacht soo volgeblasen had) vresende dat het volck hem versmaden, en Cælestinus volgen en aenhangen mocht, heeft den goeden en vromen man, in een nauwe gevangenis geslooten, tot aen sijn dood toe, zijnde aldaer ellendighlijck gestorven, in het jaer 1295. een jaer en vijf maenden, naer dat hy het Pausdom aengevangen had. Van desen Paus is de Ordere der Cælestijner Monnicken voortgekomen.

Bonifacius de achtste, was een Italiaen uyt Campania, voorheen Bene- 32. Bonifacius de 8.

 dictus

dictus Caietanus genoemt, en nauwen raet van Cæleſtinus voornoemt, die door ſulck een ſnoode bedrieghlijckheydt, den goeden man uyt, en zich ſelven door andere Italiaenſche lootheden, in den Pauſelijcken Stoel heeft weten in te dringen. Hy was van ſulck een groote opgeblaſentheyt ingenomen, dat hy niemandt achte als ſich ſelven. Daer na heeft hy ſich oock tot Tyranny en woeden gekeert, ſoo datmen hem eer den naem van den achtſten Nero, als den ſoo veelden Bonifacius, of weldoender had behooren te geven. Hy had als Platina verhaelt, eenige Cardinalen by zich ontboden; maer deſe door ſijn trouwlooſheydt, en woedende wreetheyt verſchrickt zijnde, derfde niet by hem komen, dewelcke daer over voor ſchiſmatijcken, en ſcheur-maeckers verklaert, en niet alleen van hun Ampten, bedieningen en Waerdigheden, dieſe van de Pauſen ontfangen hadden, mae oock van hun Vaderlijcke goederen, Steden en beſettingen, beroof heeft.

Hy vorders Oorloghs-troepen by een halende, heeft hen, beneffen den aenhangh der Colonnen, en al die van de Guibellinen (want het was i den hevichſten brandt van de Guibellijnſche, en Guelphiſche aenhangſele in Italie, van welcke laetſte de Paus een overhevich voorſtander was) wa heen ſy zich oock begeven mochten, op het bitterſte vervolght, verwoeſtende en verdervende al wat hen toebehoorde. Waer door verſcheydene vindende nergens eenige plaets van veyligheydt, ſich in boſſchen en wilde niſſen moeſten begeven. Selfs zijn eenige, uyt de alder-edelſte huyſen va Italie, als ſy als wilde beeſten, eenigen tijd de Zee-kuſten hadden bewoont met de Zee-rovers eyndelijck uyt Italie vertrocken, achtende ſich noch vey liger onder de handen van dit Volck, als onder die van hun Godtvrucht gen Vader Bonifacius.

Met ſoodanigen haet heeft hy de Guibellijnen vervolght, dat hy hoore de, dat eenige der ſelver na Genua geweecken waren, hy ſich oock ſel daer na toe begeven heeft, om de ſelve t'eenemael te verdelgen, en hunne naem, uyt der menſchen gedachtenis uyt te wiſſchen. Als hy op ſeecker Vyer-dagh, die de Roomſche Aſch dagh noemen, het volck de Aſſc gaf: Is onder veel anderen Prochetus, den Eerſt-biſſchop van Genua, vo hem komen knielen, eyſchende de Aſſche met den zegen van hem; hy d ſen Biſſchop, wetende van den Guibellijnſchen, of Keyſerlijcken aenha te zijn, heeft hy den ſelven, ſonder eenige acht op de by-ſijnde gemee te, en ſelfs Godt of den Godtſdienſt te ſlaen, met een grammen moedt, d Biſſchop een hand vol Aſſche in de oogen geworpen, in de plaets van he daer mede een kruys-teecken, voor het voor-hooft te maecken, ſeggend

Meme

Memento Homo quod Gibellinus es, & cum Gibellinis incinerem redigeris. Gedenckt mensche dat gy een Gibellijn zijt, en met de Gibellijnen tot assche verteert sult werden, daer hy moest hebben geseght: *Gedenckt dat gy een mensche zijt, en met de menschen tot assche sult verteert worden.* En heeft vorders den Eerst-bisschop van sijn Ampt berooft, hoewel daer na weder herstelt. Hy heeft vorders Albert Eerst-hartogh van Oostenrijck, tot driemalen toe, de bevestiginge van sijn Keyserlijcke Waerdigheydt, daer hy toe verkooten was, hem af-eyschende, en altoos geweygert. Als Italie geheel, door seer hevigen Oorlogh, tusschen de Sicilianen, begunstigers der Arragonnesen, en Robbert Hartogh van Calabria, in den brandt stondt, noyt, hoewel hy van veele daer toe aengemaent wierdt, sijn gesagh, tot herstellingh van de Vrede, willen gebruycken. Maer het is eyndelijck door Gods bestieringe by gekomen, dat die gene, die Italia verlaten hadden, en met rovers gevlucht waren, wederom in Italia aenquamen, en eenige weynige, die mede voor Bonifacius gevlucht zijnde, zich hier en daer verborgen hielden, by een vergaderden, den Paus tot Anagnia quamen soecken, alwaerse de deuren in stucken breeckende, hem gevangen kregen, en naer Roma voerden, alwaer hy in de gevangenis, vijf-en-dertigh dagen sittende, woedende als een dollen hondt, en vol wanhoop, in het Jaer 1304. sijn boose ziel uytgebraeckt heeft.

Dit is die Paus van dewelcke geseght wordt: *In travit ut vulpes, vixit ut Leo, Mortuus est ut canis. Hy is ingekomen als een Vos, heeft geleeft of geregeert als een Leeuw, en is gestorven als een Hond.* Hy heeft sich selven altoos ingebeelt, dat Keyser- en Koninckrijcken in sijn hand stonden, beyde de swaerden, het Geestelijcke en Wereltlijcke heeft hy gebruyckt, en voor een Heer des werelts willen geacht worden. Hy als een hovaerdig en vuyl mensch, oordeelde dat de Koningen, ten ware sy van sijn Heyligheyt hun Rijcken ontfingen, moesten van den Throon afgestoten worden. Hy heeft Philippus Koninck van Vranckrijck in den Ban gedaen, om dat hy niet wilde toelaten, datmen gelt uyt sijn Rijck soude vervoeren; hem en de sijne vervloeckt tot aen het vierde geslacht toe, selfs met voortbrengen van Reliquien en overblijfsels der Heyligen, en het Kruys. Oock (als hier voor geseght is) den Keyser Albertus, tot tweemalen voorheen, afgeslagen, niet eerder in het Rijck willen bevestigen, voor dat hy Vranckrijck, met af-stellingh van Philippus, verovert sou hebben. Alphonsus den Koninck van Arragon, heeft hy ontslagen, en het Rijck van Sardinia, op seeckere voorwaerden gegeven. De tweedrachten tusschen de Italiaensche sydigheden, heeft hy gevoedt, en de Geestelijcken verboden, sonder sijn toestant, schat-

tingh te geven. Hy noemde ſich ſelven hovaerdighlijck den Sleutel-drager des Hemels, en verkondighde, dat hy van niemandt konde geoordeelt worden. Het Jubilæum heeft hy naer de Joodſche wijſe ingeſtelt, en die naer Rome quamen, volkomen Aflaet en vergiffenis van ſonden toegeſtaen. Veel andere dingen heeft hy ingeſtelt; maer de ſoetſte gedachtenis heeft hy nagelaten, door het doen gieten en oprechten, van de Klockskens van S. Peters-kerck, in het Vaticaen tot Rome, die ſoo lieflijck klincken, dat'er niets aengenamer en Muſicaelder kan gehoort of gedacht worden. Maer hier tegen heeft hy de Cardinalen, Colonna en Urſino afgeſet; Koningen uyt hun Rijck geſtooten, hoeren onderhouden, baſtaerden geteelt, en andere Pauſelijcke monſter-ſtucken, te wege gebracht, die te verhalen, geen eynde of mate ſouden zijn; en daerom laeten wy het by al deſe grouwelen blijven.

Balæus.

33. Urbanus de 6.

Urbanus de VI. een Neapolitaen van geboorte, voorheen Bartholomeus genoemt. Zijnde Eerſt-biſſchop van Bara, is buyten de ordere der Cardinalen, door drangh en groot geweldt der Romeynen, tot Paus verkooren. Hy na de gewoone wijſe geinthroneert zijnde, gelijckſe het noemen, heeft ten eerſten de Geeſtelijckheydt tot hunne plicht vermaent, en het Hof, onder voorgeven van den Godts-dienſt, van een deel onnutte menſchen, getracht te ſuyveren. Hy heeft oock de Cardinalen eens en meermalen aen gemaent, datſe zich van Simonye en preuven-kramery ſouden hebben te wachten, gelijck als van een Vrouwe, die aen hem alleen vertrouwt en verloof was, blyvende ſy te vreden met hun inkomſten en vruchten. Hy heeft he[illegible] ook bevolen, ſoo veel paerden niet op de ſtal te houden. Maer niet tegenſtaen de al deſe vriendelijcke vermaningh, konden eenige van de Cardinalen geen goeden ſmaeck in deſen Urbanus vinden. Acht van deſelve die Fran ſchen van geboorte waren, vreſende ſijn wreede booſheydt, zijn eerſt n[illegible] Anagnia, en daer na naer Fondi geweecken, alwaer ſy de hoofden by ma[illegible] kanderen ſteeckende, beſlooten dat hy geen rechtſchapen Paus, maer ee[illegible] van de Romeynen ingedrongene huyrlingen was, verkieſende een andere Paus, den welcken ſy Clemens den VII. genoemt hebben; en alſoo is'[illegible] ſoo gevaerlijck een ſcheuringe gemaeckt, als'er oyt geweeſt is, dewijl [illegible] ſelve meer dan veertigh Jaren geduert heeft. Urbanus was (gelijck Stella v[illegible] hem getuyght) een loos, en boven maten wraeckgierigh man; of gelij[illegible] Cantzius van hem ſeght, een wreet, woedend en onverbiddelijck menſ[illegible] Die het Pauſdom verkregen hebbende, geen Vrede, gelijck wel billij[illegible]

wi

was geweest, onder de Christenen socht te voeden; maer boven allen de verongelijckingen hem van de Cardinalen, en de Koninginne Johanna van Sicilie hem aengedaen, socht te wreecken. Waerom hy oock de Florentijnen, onder Gregorius in den Ban gedaen zijnde, om de selve op sijn zijde te trecken, ontslagen heeft, sendende met de selve Johan Haucus een Engelsman, Overste van sijn troepen, naer Napels tegens de Koninginne. Vorders gelijck hy een mensch vol onrust was, heeft hy tot Nocera eenige nieuwe Cardinalen gemaeckt, en seven van de oude in de gevangenis geworpen, om datse tegens hem, voor Clemens den sevenden, zich gestelt hadden, uyt welcke seven hy vijf in sacken gestoocken, en in de Zee verdroncken heeft. Welcke dood oock Adam een Engels Cardinael, seer swaerlijck heeft konnen ontkomen. Dese nieuwe gemaeckte Cardinalen, zijnde 29. in het getal, waren behalven drie, alle Neapolitanen, en van sijn maegschap. Dese Paus heeft oock den Koninck van Napels, Carel van Hongaryen den Oorlogh aengeseght, om dat deselve sijn Neef, of eerder bastaert, geen Prins van Campania wilde maecken, en heeft alzoo de kerckelijcke staet, met alle wreetheyt en boosheyt gehandelt: selfs Platina, die anders sijnen vrient was, schrift aldus van hem: *Urbanus, seght hy, van de schrick voor de Franschen verlost zijnde, en sich naer Napels begevende, heeft van den Koninck begeert, dat de selve sijnen Neef (soo plegen sy hunne Aterlingen te noemen) Prins van Compania wilde maken, het welcke niet konnende verkrijgen, heeft die mensch, onder den schijn van recht en billijck, geensints menschelijck en beleeft, hoewel hy den naem daer van droegh, en niemandt aengenaem, sich tot dreygementen gekeert, en den Koninck tot sulck een gramschap verweckt, dat de selve hem bewaeringe byvoegende, hy eenige dagen voor den dagh niet dersde komen. Maer hy, voor dien tijd dese verongelijckingh (soo hy het noemde) ontveynsende, is met verlof van den Koninck, na Nocera om de hitte van de lucht wat te schouwen, gelijck hy voorgaf, getrocken; welcke Stad hy met stercke besettingen voorsien, en aldaer nieuwe Cardinalen gemaeckt, en seven van de oude in de gevangenis geworpen heeft, om dat sy (seyde hy) met den tegen Paus Clemens, een verwantschap tegens hem aengegaen hadden. Daer en boven heeft hy een rechtspleginge, tegen de Koninck aengevangen, doende hem dagen naer de gewoonelijcke wijse: op welcke daginge de Koninck antwoorde, dat hy kortelingh tot Nocera komen sou, om sich aldaer over de opgeleyde misdaden te verantwoorden; en dat niet alleen met woorden, maer oock met de wapenen. Hy dan met een goet Heyr-leger naer Nocera komende, heeft de Stad terstondt aengevangen te belegeren. Maer Raymond Balciano, uyt het huys der Ursinen, Prins van Tarante, over dese wijse van doen weynigh vergenoeght, heeft met sijn troepen de Paus, naer den naesten Zee-oever gebracht,*

bracht, en in eenige daer toe bestelde Galeyen, naer Genua doen vervoeren heeft. Met dewelcke terwijl de Paus vervoert wordt, heeft hy van de seven Cardinalen die hy gevangen had, vijf in sacken gestoocken, en in de Zee verdroncken.

Wanneer (vervolght hy) naer verloop van een jaer, de Koninck Carel gestorven was, is hy uyt begeerte, gelijck hy voorwende, om Napels eens te sien, tot aen Ferentino toe gekomen, in der daet met dat voornemen, om Ladislaus en Johannes, Soonen van den Koninck Carel, van hun Vaderlijck erfdeel te beroven. Hy eyndelijck weder na Rome vertrocken zijnde, is in het Jaer 1390. naer dat hy het Pausdom thien Jaren niet wel bedient had, vermoedelijck door venijn gestorven; latende weynig rouw, ter oorsaeck van sijn boosheyt en wreetheyt, na.

Balæus. Barus. Platina.

De Drie-en-dertighste HISTORIE.

Burgh-Graven van Milanen.

LVCHINO,

Inhoudt.

1. Luchino komt in het gebiedt van Milanen. 2. Sijn dienst aen den Staet bewesen. 3. Sijn voorige dapperheden. 4. t'Samensweeringh tegens Luchino. 5. Ontdeckt en sware straffe tegens de verraders gepleeght. 6. Oorsaken van quellingh in Luchino. 7. Dartelheyt van sijn Vrouw. 8. Lichte Vrouwen uyttocht. 9. Luchino van sijn Vrouw vergeven. 10. Sijn lof en daden.

WY hebben elders al veel ongevalligheden, van eenige voorname huysen van Italie voorgestelt, en onder andere dat doorluchtige van de Medicis, in haer treur-stoffe voorgedragen. Dat van de Burg-graven van Milanen, dat mede al wat in te brengen heeft, konde by die gelegentheydt, ter oorsaeck van de ordere, geen plaets hebben; maer hier, daer wy ons wat meerder vrydom aenmatigen mogen, zijn wy geensints van meninge deselve hier voor by te gaen, nemende onsen aenvangh met Luchino, de Oom van Actio, en met eenen des selfs opvolger in de Heerschappy van Milanen: dese en Johannes twee

twee Oomen van desen Actio of Azzo, wierden met gemeene toestandt der Milanesen, tot de bestieringh van die Stad verkooren; maer Johannes door een vryhartige billijckheyt bewogen, gelijck het een Bisschop betaemde, wilde sich met sijn Geestelijck recht vergenoegen, en sijn broeder die albereets treffelijcken roem in Oorloghs saecken had behaelt, en vorders met een bequaem verstandt om de Stad te bestieren, begaeft was, het wereltlijcke gebiedt overlaten. Dese dan aldus tot de Heerschappy gekomen, heeft met het aenvangen van sijn Regeeringh, om daer door de hooghste gunst by de borgers te verkrijgen, van den Paus Benedictus den twaelfden, door sijn Gesanten verkregen, dat de Stad Milanen, die ter oorsaeck van eenige voorige onlusten, in den Ban was gedaen, door goedertierentheyt en barmhertigheyt van den verbanner den Paus, daer wederom van ontslagen wiert: hy heeft mede van den selven verkregen, dat de schatten, dewelcke voorheen naer Avignone vervoert waren, weder herstelt wierden.

1. Luchino komt in het gebiet van Milanen.

2. Sijn dienst aen de Stad bewesen.

Wanneer vorders de standt van saecken vereyschte, dat'er Oorlog moest gevoert worden; heeft hy door sijn Stede-houders deselve altoos doen voeren, hoewel hy voorheen een kloeck en dapper Oorlogs-man was geweest, en in alle slagen en ontmoetingen sijn wonden, tot roem van sijn manhaftigheyt wechgedragen had; gelijck hy voornamentlijck in dat vermaerde en treffelijck gevecht by Monte Catino, in dewelcke Uguccio Fagiolano overwonnen zijnde, de kracht van den Guelphischen aenhangh, soo merckelijck verhindert heeft, voerende sijns Vaders hulp-benden aen, en in het midden der Vyanden doorgebroocken zijnde, een sware wonde door sijn been ontfingh. En by Alessandria, als hy met Uguone Boucio overste der Ruytery, van de Koninck Robbert van Napels, handgemeen geworden was, heeft hy den selven soo dapperlijck aengetast, dat hy met sijns vyands en sijn eygen bloedt besmet, een rijcken roof en treffelijcke overwinningh behaelde. By Tucella oock een groote menichte vreemde Volckeren voor de borst hebbende, die onder het gesagh van den Paus en den Koninck Robbert, maer onder het geleyde van Gaston van Guienne, en Raymond de Cardone, quamen om Milanen te belegeren, heeft hy oock den roem van een treffelijck en dapper Overste wechgedragen; daer hy oock, terwijl hy in een lange en verschrickelijcken strijdt, onder het geduerigh herstellen der gedruckte benden, die eerlijcke wonde in sijn aengesicht ontfangen heeft. Eyndelijck is hy by Nerviano dapperlijck strijdende, zijnde door de Switzersche bijlen sijn Helmet gebroocken, sijn paert onder hem gedood, en hy aldus onder de voet geraeckt, gevangen; maer dewijl het bloedt hem soo geweldig uyt den neus gudsde, bleef hy aen de voet van een Ockernooten boom soo

3. Sijn voorige dapperheden.

langh

langh half dood leggen, tot dat door het overkomen van een versche troep Savoyaerts, de Switzers en Duytschers geslagen, Leodries overste der Vyanden gevangen, en hy weder verlost wierdt.

Maer hy die soo veel treffelijck Oorlogs-gevaer te boven gekomen was, heeft de bittere handen en tanden van de vinnige nijt, sijner Vrienden en Verwanten, met het aenvaerden van de Heerschappy, swaerlijck konnen ontgaen. Want tot sijn ondergangh hebben t'samengesworen, Francisco Pusterla, een man van Raets-heeren staet, en seer machtig in goet en vrienden, en boven andere de twee broeders Martino en Pinalla Aliprandi, die Overste over de benden van Azzo waren geweest, en van Luchino nu als ter zijde geset zijnde, niet anders wenschten, als dat de eere van den Staet op een ander gebracht mocht werden, by den welcken sy meerder hoop van bevorderinge te verwachten hadden, hebbende alreede hun ooge op Calencio en Barnaba, Soonen van sijn broeder Stephano geworpen, dewelcke moedigh en bloeyende in een schoone jeught, en manbaer voor brave daden geseght wierden, door een ontydige en snoode staet-sucht, die altoos het huys der Burgh-graven nootschickelijck is geweest, naer de Heerschappy te staen.

4. t'Samen-sweering tegens Luchino.

Maer terwijl dese broeders de Aliprandi, met het ondertasten van hun beste vrienden, de t'samensweeringh kracht soecken te geven, worden de raetslagen door Ramengo Casato uytgebracht. Terstondt worden Martino en Pinalla gevangen, en naer een lange en sware pijninge, in de gevangenis door honger gedood. De andere sijn als dieven met den strop omgebracht. Pusterla had sich ter vlucht naer Toscanen begeven, maer wierdt achterhaelt, en weder te rugge gebracht, en openbaerlijck op de marckt als een verrader ter dood gebracht: en dat met te grooter bitterheyt voor soo veel twee sijne Soonen, aenkomende Jongelingen, in het aenzien van den Vader voor afgestraft zijnde, hy een aenschouwer en een deel-genoot te gelijck van sijn uyterste verval moest zijn, die even te voren als een groot en geluckigh man, onder sijn medeborgers geacht was geweest. Niet lange daer na is oock sijn Huysvrouw Margareta, om dat sy van het voorgenomen schelm-stuck niet alleen bewust, maer oock om het selfde op het spoedichste te volvoeren, een aenraetster was geweest, tot een eeuwige gevangenis verwesen; genietende dese genade, om dat sy uyt den Burg-grave Othorino voortgekomen, en naer bloet-verwante van Luchino was.

5. Ontdekt en sware straf tegẽ de verraders gepleeght.

Vorders heeftmen door het ondervragen der gevangens bevonden, dat Caleacio en Barnabas, niet onkundigh van dese verradery waren; maer of de uytkomst daer van gewacht hadden, om na den uytslagh de verhoopte

stae

ſtaet te omhelſen. Maer Luchino, om boven de dood van ſijn broeder Marcus, (die om gelijcke pogingen onder Azzo, met gemeene toeſtemming met een linnen doeck gewurght was) de eer van hun huys niet met bloedt, hoe ſchuldigh het oock mocht zijn, meer te beſoetelen. Oock door den Eerſt-biſſchop ſijn broeder verbeden zijnde, heeft zich met de ſtraf van ballinckſchap laten vergenoegen; ſoodanigh evenwel, dat ſy, door het teeken van trouwloosheydt en bloedt-haet gebrantmerckt zijnde, buyten alle kenniſſe na de Nederlanden, en Holland ſelve verſonden wierden.

Zedert dien tijd willen de Schrijvers, dat Luchino van aert al wat ſwaermoedigh zijnde, ſtraffer en ſtrenger verre als na gewoonte ſou geworden zijn, ſoodanigh datmen hem ſelfs in boerteryen, qualijck oyt heeft zien lacchen, maer hy altoos een bleeck gelaet gehouden heeft, te meer, dewijl by de quellingen van ſijn gemoed, de ſmarten van de gicht het hare deden. Oock is'er geen ydel gerucht van ſijns Vrouwen ontucht, door de Stad geſaeyt geweeſt, het welcke ſijn ſwaermoedigheyt mede vry vermeerdert heeft, en dat met te meerder reden, om dat het vervolgh de kracht van dat quaet geopenbaert heeft. Hy was getrouwt met Iſabella Roſſa, uyt het geſlacht der Fieſchi, by de Genoveſen in ſeer hooge achtinge; en door twee Pauſen Innocentius en Adrianus, en over de dertigh Raets-heeren treffelijck en aenſienlijck geworden; het welcke haer een trotſe hooghmoed, en vorders een dertele weeldrigheyt heeft toegebracht: ſy gingh oock in der daet al de Edele Vrouwen van den Milaenſche ſtaet, in ſchoonheyt, aerdigheyt, nettigheyt, en voornamentlijck in vruchtbaerheyt te boven, in welcke laetſte hoedanigheyt ſy Luchino geluckigh ſcheen te maecken, want voor de eerſte geboorte had ſy Luchino Novello, voor de tweede Urſina, voor de derde twee brave jonge Sonen, Borſio en Foreſtino voortgebracht, (ten ware ſy deſe kinderen in bloet-ſchande, als men gelooft, ter werelt had gebracht:) en het is ſeecker, dat Galeacio die in ſchoonheydt van gelaet, alle jonge mannen te boven gingh, dartelijck van haer bemint was, gelijck ſy ſelve in het uyterſte van haer leven, bekent heeft. Sy dan een Vrouw, gelijck geſegt is, dartel en licht van aert, zijnde Galeacio in ballingſchap als verhaelt is, geſonden, en haer man aen den voet-evel vaſt, begeerde ſeer ernſtighlijck de Stad Venetie, ſoo door haer eygen gelegentheyt verwonderlijck, als op dien tijd, om haer Jaer-feeſt van Hemel-vaerts-dagh, door de gewoone Zee-triumphen, ſeer geneughlijck en aenmerckelijck te zien, het welcke Luchino op haer geduerigh aenhouden, volgens haer driftigheyt en ſijn involgentheyt, haer niet konde ontſeggen. Sy dan hebbende een gevolg van een deel dartele Vrouwen als ſy een was, en die niet veel naer hun eer, of de

6. Oorſaken van quellingh in Luchino.

7. Dartelheyt van ſijn vrou.

achti ge van hunne mannen vroegen, te ſamen gehaelt, vaert met koſtelijcke Jacht-ſchepen de Pó af, en komt tot Venetie: Maer de lof die ſy van deſen tocht, met haer geſelſchap te rugge bracht, was, dat ſy met Ugolino Gonzaga en Dandulo, Opperſte van den Staet van Venetie, het beſte ſpel niet had geſpeelt; met welcke kroon oock veel andere van haer lieve geſpeelen gekroont waren, het welcke te lichter voor den dag quam, dewijl de eerbare uyt af-keer en walgingh, en de geſchondene uyt hun eygene lichtvaerdigheydt, niet lieten het werck aen den dag te brengen.

8. Vrouwelijke uyttocht.

De Vorſt Luchino door ſulck een bittere wonde van ſchande en oneer getroffen, heeft ſoodanigh dit ongelijck verdragen, dat hy klaerlijck genoegh de wraeck-ſucht van ſijn gemoedt, met het t'ſamen trecken van ſijn voorhooft, en het bijten van den nagel, naer de Italiaenſche wijſe, tegens haer getoont heeft. Sy derhalven, zijnde niet alleen een ſnoode maer oock driftige en booſe Vrouw, bemerckende wat'er op haer gekoockt was, heeft beſlooten de ſtraffe die haer gedreygt was, voor te komen, en haer man noch ſieck te bedde leggende, met een langhſaem en echter dodelijck venijn aengetaſt, ſonder dat'er eenige voet-ſtappen van het ſtuck bekent ſtonden, dewijl het overlijden van den ouden man, lichtelijck op de verheffing van ſijn ſieckte, en verſwackte krachten, geleght wierdt. Hy heeft twee-en tſeſtigh Jaren geleeft, en negen daer van de Heerſchappy gevoert, en wiert ſeer heerlijck in St. Gotharts kerck, nevens Azzo begraven.

9. Luchino van ſijn Vrouw vergeven.

Al de borgers en borgerlijcke ordens, hebben ſijn dood en begravingh beweent, en met tranen verheerlijckt, ter oorſaeck van veel doorluchtige deughden, met dewelcke hy verciert was, en veel brave daden, door de welcke hy het Vaderland aen zich verbonden, en de Verwanten treffelijck voorgeſtaen had, als die Parma voor tſeſtigh duyſent goude kroone van Obitio d'Eſte, die de ſelve tegens de Gonzagen en Scaligers ſwaerlijck konde beſchermen, gekocht zijnde, aen den Staet geheght heeft. De Piſanen heeft hy op die voorwaerden de Vrede gegeven, dat ſy, onder de naem van een eerlijcke ſchattingh of geſchenck, twee paerden, een Oorlogs Ros, en een witte Telle voor ſijn Vrouw, oock twee vreemde Valcken tot de Vogel-jacht, jaerlijcks hem moeſten betalen. Voor het laetſte heeft hy die van Genua, die ſwack in trouwe, het oude Verbondt verbroocken hadden, door ſijn Soon Brutio met een machtigh Heyr aengetaſt, van meninge de Stad Genua ſelve te belegeren, ten ware hem de dood voorgekomen was. De kinderen die hy nagelaten heeft, zijn geweeſt deſe Brutio uyt een byſit geteelt, dewelcke als hy tot Lodi een wijl een groot dwinglandye, volgens ſijn woeſten aert geoeffent had, is eyndelijck door t'ſamen

10. Sijn lof en daden.

menſwe

meinsweeringh van de Stad verdreven, in een slecht dorp en noch slechter staet, ellendighlijck gestorven. Maer dese Borsio en Forestino, zijnde hun moeders bloet-schandigh Overspel ontdeckt, is de eene, als in onecht gekomen zijnde, in een snoode gevangenis, naer Borsio in ballinghschap gestorven. Novello Luchino heeft de selfde staet van ballingschap moeten uytstaen; maer soo als hy moedighlijck genoeg den Oorlog volgde, heeft het altoos met de Vyanden van sijn huys gehouden.

De Vier-en-dertigste HISTORIE.

MATTHÆUS.

Inhoudt.

1. Verdeelingh van de Staet van Milanen. 2. Oproerige van Bologna gestraft. 3. Aert van Matthæus. 4. Die sterft door venijn.

JOhannes die na Luchino de Staet van Milanen heeft bestiert, verdeelde by uyterste wille het gantsche gebiedt in drie deelen, onder de kinderen van sijn broeder Stephano, soodanigh dat Milanen en Genua gemeen zijn, en van een onder Bevel hebber, den welcken sy te samen verkiesen souden, beheerscht worden souden. Vorders de andere Steden, souden, na datse van deftige Rechts-geleerde en Vrienden gewaerdeert waren, in drie portien gedeelt, soo by lotinge getrocken worden. Matthæus dan viel Bolonie te beurt, welcke plaets vier andere Steden, Lodi, Piacenza, Parma en Bobi, in de dalen van den Apennijn gelegen, als leden van de selve, benessens noch eenige andere plaetsen, met sich sleepte. Maer Mattheo heeft het besit van Bologna niet langh genooten, dewijl Olegiano het gebiedt van die Stad aen zich getrocken heeft. Want dese heeft, terwijl Johannes de Eerst bisschop in sijn dodelijcke kranckheydt lagh, tegen de patricien en Heeren-kinderen, zich wederspannigh toonende, en de wapenen op-nemende, op de marckt selve, voorspoedighlijck gestreden, en de hoofden van de t'samensweeringe gevangen zijnde, doen onthalsen, onder dewelcke eenige uyt de Bianchi, Gozadini, Bentivogli en Sabattini waren. Na dese daet, als hy het oude Slot van Johannes gesticht, treffelijck gesterckt had, heeft hy de begeerte ge-

1. Verdeeling van de Staet van Milanen.

2. Oproerige van Bologna gestraft.

kregen, de Heerschappy selve aen te slaen; van de welcke hy de voornaemste voorstander was geweest. Met geluck dan sijn snoode staet-sucht begunstigende, heeft hy den Stede-houder en de besettingh van Matthæus, met een treffelijck bedrogh de Stad uytgedreven, en die van Bologne door de wapenen gedwongen, hen den Eed van getrouwigheydt te doen.

3. Aert van Mattheus

Matthæus was eerder van een borgerlijcke als krijghs-mans aert, en daeromme te traeg om de aengedane verongelijckingen te wreecken, als die niets van sijn Groot-vader Matthæus, als den naem en gedaente had: want zich vermaeckende in een stille rust en ledigheydt, trachte hy na geen Oorlogs lof ter werelt: Valcken en Havicken waren sijn lust meer als Paerden en wapenen; en vorders sulck een Jacht, die de Vrouwen soo wel als de Mannen past, was sijn betrachtinge. Dit was sijn oeffeningh by daegh en by nacht, een verwijfde wellust, die hem immer soo qualijck stondt, als de lust-konsten, die hy gemeenlijck, tusschen twee hoeren leggende, gewoon was te gebruycken, en die de Geschicht-schrijvers van hem verhalen, schijnen ons te vuyl toe, om te verhalen. Eyndelijck is hy half wegen tusschen Milanen en Como, aen een terende koorts gestorven; maer sijn moeder Valentina stelde soo vast dat hy van sijn broeders vergeven was, dat deselve Galeacius en Barnabas, alle vervloeckinge toewenschten, die een vergramde Moeder sou konnen bedencken. Sy verhaelde oock, dat Matthæus uyt seeckere hatelijcke reden sijner broederen verbitteringh tegens zich verweckt hadde: want als hy in het dorp, in het welcke sijn Groot-Vader gestorven is, over maeltijdt met sijn broeders Galeacio en Barnabas over de treffelijckheydt van hun staet, gelijck die hun Voor-ouderen verworven en nagelaten hadden, handelde, en sijn broeders vast stelden, da de Heerschappy het hoogste geluck van de Luck-vrouw was, seyde *Hy sulck waer te zijn, wanneer de Heerschappy geen medemacker hadde*; in voegen hy nie duysterlijck de bestellinge van sijnen Oom Johannes scheen te laecken, die anders als hun Groot-Vader Matthæus Magnus gedaen had, die Galeacio d eerste en Azzo elck alleen had naergelaten, de Heerschappy in dryen verdee had.

4. Sterft door venijn.

Dese woorden als schimps-gewijsse voortgebracht, gaven sulck ee diepen indruck in het hart der broederen, dat deselve in het naeste avontma eenige Verckens-lendenen, daer Matthæus seer groote begeerte naer hadt vergifticht zijnde, hem hebben voorgeset, van welcke spijse hy gestorven i

I

De Vijf-en-dertighste HISTORIE.

BARNABAS.

Inhoudt.

1. Naem en aert van Barnabas. 2. Sijn besluyt om Bologna weder te winnen. 3. Verwantschap tegens hem. 4. Oorlogh en Vrede. 5. Sijn kinderen. 6. En verdeeling sijner Staten. 7. Hy met sijn Soonen belagen Joan Galeacio. 8. Besorginge van deselve daer tegen. 9. Barnabas met sijn Sonen gevangen. 10. Sijn schatten geplondert. 11. Voorteeckenen van sijn ongeval. 12. Tyranny van Barnabas. 13. Die vergeven wordt.

BArnabas heeft den naem van sijn Groot-vader van Moeders zijde gedragen, soodanigh, dat hy geseght wordt, van het Huys Doria, door veel Scheeps-overwinninge beroemt, en door dien roem hovaerdig, dien ongetemden moed, met den naem ge-erft te hebben: want hy was in der daet seer heersch, straf en onversettelijck, t'eenemael den aert van sijn Dorische Voorsaten uytdruckende, in sulcker voegen evenwel, dat hy hoe gestrengh hy ware, daer by een dapperheydt van moedt en lichaem, en een treffelijcke miltdadigheyt, waer door hy de genegentheden van het krijghs-volck, meer als eenig Overste van sijn tijdt, wist te verbinden, besat. 1. Naem en aert van Barnabas.

Geduerende sijn geheele levens-loop, heeft hy noyt mogen rusten, als die geduerigh de eene Oorlogh uyt de ander voortgequeeckt wierdt, en noyt langh bestandt, veel minder Vrede mocht genieten. Dit is voornamentlijck sijn voornaemste besluyt geweest, dat hy Bologna, door de trouwloosheyt van Olegiano hem ontnomen, weder in sijn macht sou mogen brengen. 2. Sijn besluyt om Bologna weder te winnen. Maer de Florentijnen, Lucanen, Pisanen en andere nabuerige Vorsten sagen wel, indien hy daer weder meester van wierdt, dat sy niet lange in rust souden konnen blijven. Dese dan om sulcks voor te komen, hebben met den Paus een Verwantschap aengegaen, om alzoo met gemeender macht de Burgh graven te verdrijven, en vernietigen. Hier toe hebbense op gemeene kosten, Engelschen en Britaenen, en Spangiaerden, selfs Hongaren in Italie gebracht, en selfs den Keyser Carel de IV. weder ingeroepen. 3. Verwantschap tegen hem. Maer dese Oorlogh met twijffelachtige gevolgen gevoert, heeft dit

 eynde

eynde gehad, dat Barnabas niet verre van Bologne geſlagen wierdt, doch by Guaſtalla ſijn ſchade, met nieuwe overwinningen, dapperlijck herſtelde; oock in een Scheeps-ſtrijdt op de Pó, ſijn Vyanden overwonnen heeft, en een vaſte ſterckte opwerpende, Borgo, tegens den Keyſer ſelve in tegenwoordigheydt, op ſulck een wijſe beſchermde, dat met het doorſteecken der dijcken van de Pó, de gantſche ſtroom het landt van Mantua onder ſette. Welcke ſchade over en weder toegebracht, een yeder Oorlogens-
4. Oorlogh en Vrede. ſat, geldeloos, en derhalven de Vrede hooghnodigh zijnde, is de ſelve, hoewel van weynigh duers, tuſſchen hem en de Bondtgenoten gemaeckt, blyvende evenwel Barnabas van ſijn hoop, van Bologne weder te vermeeſteren, verſteeceken, na dat'er om die plaets over de drie honder Millioenen (dat een verwondering ſchijnt) verquiſt waren. En waerlijck, behalven ſijn Oorlogs-koſten, heeft hy veel middelen aengebouwen, en koſtelijcke Huwelijcks-giften, die wel twintig hondert duyſent goude Kroone bedroegen, en met ſijn dochters uyt beſteet zijn, te ſoeck gemaeckt. Echter hebben
5. Sijn kinderen. hem deſe ſware onkoſten niet afgeſchrickt, om ſijne Soone in de hoogſte ſtaet, in verſcheydene huyſen op te trecken. Deſe die hy echtelijck gewonnen had, waren Marcus, Lodewijck, Rudolphus, Carel en Maſtino, onder
6. En verdeelingh ſijner Staten. dewelcke hy de landen van ſijn Heerſchappy, met gelijcke bedeelinge verdeelt heeft; en onder ſoo veel andere die hy in onecht gewonnen had, namentlijck Ambroſius, Euſtorgio, Palamedes, Lancelot en Sacramoro, heeft hy oock treffelijcke landen en beſittingen gegeven, onder welcke echte Sonen, Ambroſius van ſulck een dapperheyt is geweeſt, dat onder ſijn beleyt Barnabas, tegens den Paus, de Koninginne Johanna van Napels, en de Florentijnen, met twijffelachtig gevolgh, den Oorlog gevoert heeft.

Vorders van deſe verdeelingen is dit het gevolgh geweeſt, dat een yeder
7. Hy met ſijn Soonen belagen Joan Galeacio. ſijn kleyn gebiedt verſmadende, het groot bezit van hunne Ooms Soon Johannes Galeacio, ſelfs door toedoen van hun Moeder, benyden en belaegden. Selfs wanneer de Moeder al geſtorven was, heeft Barnabas, beneffens ſijn Soonen, het ſelfde betracht, als die wel ſagh dat ſoo veel Soonen, voor hem te ſwaer te onderhouden, ondertuſſchen op ſulcke kleyne Heerſchappyen tot geringheyt ſouden komen te vervallen.

Maer terwijl dit ſoo ſnoode beſluyt tuſſchen hen gemaeckt wordt, wort
8. Beſorginge van de ſelve daer tegen. Johannes Galeacio de gantſche ſaeck te kennen gegeven. Deſe zijnde van een ſtemmige en looſen aert, ontveynſt ſelfs het geen hy gehoort, en genoegſaem ondervonden had, en houdt zich tegens de lagen binnens huys, ſterck zich van buyten, en beſnoeyt de dienſt-plichten van geheyme ommegang ſoo veel als mooghlijck is; gelijck oock ſijn tafel en tafel-dienſt, op ſeec-

kere

kere besette spijse bepaelt wordt. Aen de andere zijde vermeerdert hy sijn lijf-wachters, uyt getrouwe en oude soldaten: hy set niet een voet buyten het Slot, voor dat alles daer buyten wel ondersocht is, en hy met lijf-hoede voor, achter en ter zijden wel omcingelt en verseeckert is. Ondertusschen laet hy niet na sijn belagers selve te belagen, om hen op het onvoorzienste in het net te krijgen. Sy dan hebbende sijn besluyt met eenige anderen van sijn naeste en geheymste Vrienden overgeleght, geeft uyt dat hy sekere Kerck, de Maget Maria toegewyt, leggende op een Berg na Milanen toe, om eenige beloften te quijten, wil vertrecken, en begeeft zich van Pavye, na Milanen. Barnabas vertoeft niet op dat bericht hem tegen te komen, hoewel hy door dese schierlijcke overkomst al een weynigh ontstelt, en in twijffelingh was; echter de schaemte de vreese overwinnende, vervolght hy sijn voornemen. Maer soo als hy terstondt daer aen de poort van Vercelli uyt-rijdt, wordt hy, op het gegeven teecken, soo als hy ongewapent, en op een Muyl rijdende aenkomt, door een deel gewapende Ruyters aengetast, en in het naeste Slot met sijn Soonen Marcus en Rudolph gebracht. Terstondt brenght Johannes Galdaceus sijn gewapende in de Stad, alwaer hy het huys van sijn gevangen Oom, als van een Vyand looslijck het volck gelast te plonderen, het welcke terstondt op de been komende, in een oogenblick sulcke groote Rijckdommen verwoest en verstroyt, sonder dat'er yemandt gevonden wierdt, die de handt uytstack om daer tegen te zijn, dewijl Vrienden en Vyanden maer in dien rijcken schat sochten te grasen; scheldende ondertusschen Barnabas als een dwingeland en tyran. Het Slot selve wordt korts daer aen, door schrick van de besettelingen overgegeven; uyt het welcke seven wagens vol gewerckt silver en anderen kostelijcken huys-raet, met seven hondert duysent goude kronen aen gelt, worden geseght gehaelt te zijn.

9. Barnabas met sijn Sonen gevangen.

10. Sjn schatten geplondert.

En waerlijck dit ongeval is geensints sonder voorteecken geweest: want seven dagen voor dese geschiedenis, is het Palays seer door den blixem beschadicht, soo dat de kleedingen en behangselen daer binnen aen brant geraeckten, en de marmere Slangen of Adderen op den gevel staende (zijnde het wapen van Milanen) vermorselt en gebroocken wierden. Seker Waerzegger in het huysgezin Medicina genoemt, had hem oock vermaent, dat hy zich voor den sevenden Mey, die op dat Jaer door versameling van drie ongeluckige dwael-sterren, seer ongeluckigh sou zijn, te wachten had, gelijck hy hem oock had gesocht van uyt te gaen, te wederhouden; maer de Noodschickingh had hem alle toeversicht benomen, en sijn lot te ontmoeten, gedreven. Barnabas was oock korts te vooren in een dodelijcken haet

11. Voorteekens van sijn ongeval.

haet by het Volck geraeckt, dewijl hy dagelijcks wreeder en wreeder wierd, daer een moeyelijcke ouderdom al vry toe hielp, als die door gebreck van Staet, zich tot schraperyen keerde, en dese overlast noch met wreetheydt ophoopte: want behalven veel andere schattingen en lasten, van outs opgestelt, had hy noch verscheydene nieuwe ingevoert, oock een bevel doen verkondigen, volgens het welcke al die gene die selfs voor vijf jaren een wildt swijn, of wilde swijnen gedood, of van sulck wildt aen een andere tafel gegeten hadden, opgesocht en gevangen wierden, en dat met sulck een strengh gevolgh, dat hy over de hondert arme huys-lieden daer over heeft doen ophangen, en andere, met verbeurtmakingh van hun goederen, en ballinghschap gestraft heeft. Daer en boven had hy, door al de dorpen die tot de Jacht gelegen waren, veel duysent Jacht-honden op sware kosten der inwoonderen te voeden, verdeelt, en sijn opsienders daer over gestelt, die door al de dorpen gingen, de honden besagen of sy wel onderhouden wierden, en gemeenlijck maer oorsaeck sochten, de arme boeren met slagen op de huyt, of gelt-breucken in de beurs te slaen; hebbende die gene die de honden te vet voerden, soo veel strafte dragen, als die se te mager hielden; soo dat het passen hier een schoone konst was.

12. Tyranny van Barnabas.

13. Die verge ven wort.

Barnabas eyndelijck in het Slot Tritiana, van hem selve gesticht, gebracht zijnde, wierdt seven maenden gevangen gehouden, ten eynde van dewelcke hy door Venijn in Turcksche boonen gedaen, vergeven is geworden, na dat hy ses-en-tsestig Jaren geleeft, en dertig geheerscht had; stervende met te minder quelling, om dat hy in de armen van sijn Donninia Porra, sijn liefste bysit, sijn ziel uytgegeven heeft.

De Ses-en-dertighste HISTORIE.

Gio-Maria Hartogh van Milanen.

Inhoudt.

1. Gio Maria Hartog van Milanen. 2. Factien der Gibellijnen en Guelphen verder velijck. 3. Afval der Steden. 4. Carlo Malatesta, Voogt van Milanen. 5. Verdreven en Facinio Cane in sijn plaets. 6. Fransche schelmery binnen Milanen 7. Bitterheyt der Gibellijnen en Guelphen. 8. Tyranny van Gio-Maria. 9. t'Samensweering tegens hem. 10. Wordt vermoort. 11. Straf over de moorder 12. Vreemt berouw van Fundalia.

JOhan Galeacia komende te sterven, had sijn Soon Johan Maria, va het grootste gedeelte van sijn Heerschappy, en een nieuwen Titul ter Er

genaer

genaem gestelt, op voorwaerden dat Philippus de Staet van Pavye, met byvoegingh van Novara, Alessandria, Asta, Vercelli en Derthona, sou besitten, en den naem van Grave van Pavye voeren. Vorders sijn bastaert Gabriel by Agnes Mantegiata geteelt, die ouder in jaren als de wettige was, heeft hy Pisa en Crema gemaeckt. Gio-Maria dan den naem van Hartog aengenomen, en sijn Vaderlijcke Cieraden sich toegepast hebbende, vangt de Heerschappy aen, hoewel met een ongeluckigh voorteecken, nademael terstondt een borgerlijcken Oorlogh ontstaen is, dewijl de Gibellinen en Guelphen malkanderen hevichlijck bestonden aen te tasten, en die quade aenhangselen, dien ouden haet, die door de deught der voorgaende Vorsten, gedooft scheen, weder op te krabbelen. Dese aenhangselen soo langduerigh als bitter, hebben veele soo Landen, Steden en Dorpen, als treffelijcke Huysen en Geslachten verdervelijck geweest; dewijl men sonder onderscheyt op Vrienden en Vyanden, heyligh en onheyligh woede, en het tot Eer en Roem scheen te gedyen, indien men tot voorstandt van sijn aenhangh, de uyterste wreetheyt der Barbaren, op sijn tegenstanders oeffende.

1. Gio-Maria Hartogh van Milanen.

2. Factien der Gibellijnen en Guelphē verderflijck.

Door dese zydigheden sagh men haest veel veranderingen van Staten en Heerschappyen, Pandolpho Malatesta, sloegh Brescia en Bergamo, Gabrino Fundulia Cremona, Facinio Cane Pavye en Alessandrye, Johan Vineato Lodi, de Benzonen Crema, de Arcelli Piacenza, Ottobona de derde Parma, Francino Rusca Como, de Brusati, en Tormelli, eertijds ballingen, Vercelli en Novaria, aen. De Hartogh over desen afval van Heeren en Steden seer ontstelt, heeft door raet van sijn Moeder een Veltoverste gestelt, die met Opper-krijgs-gesagh de Stad Milanen, beneffens de behoudenis en waerdigheydt van den Vorst voorstaen sou: Want de oude Raden en Vrienden, die de Vader tot de beschermingе en Vooghdy van sijn jongen Soon gelaten had, door verscheydene bewegingen van dese woeste tijden gedreven, waren, of door het swaert van het Gerecht gesneuvelt, of door het indringen van hun tegenstaenders, geweecken.

3. Afval van Steden.

4. Carolo Malatesta Vooght van Milanen.

Carolo Malatesta wordt dan tot Milanen ontboden, dese sijn troepen daer binnen brengende, heeft de stoudtheydt van de zydige wel haest bedwongen, en een groote genegentheyt getoont, om het gebiedt in gesagh en rust te herstellen; gelijck hy oock sijn broeders dochter den Vorst ten Huwelijck gegeven heeft: maer niet lange daer na, bekent zijnde geworden, dat hy de zijde der Guelphen of Paus-gesinde droegh, wordt hy door de Heeren-kinderen en Patricien gedwongen, de Stad weder te verlaten, en Facinio Cane, een dapper Oorloghs-man, maer roofachtigh en oproe-

5. Verdreven en Facinio Cane in sijn plaets

oproerigh, in sijn plaets ontboden. Maer dese veel tochten voorspoediglijck uytgevoert hebbende, dewijl hy zich weynigh nut en dienstigh voor de Staet toonde, (als die zich als een voorstander der Gibellijnen droegh) wordt hy door de lagen van de Guelphen aengetast, en met sulck een geweldt der Stad uytgedreven, dat hy om door sijn Vyanden, die hem omcingelden, niet gevangen te worden, door een achter-poortie van he Hof, van Azzo; met sijn paert soo schierlijck vluchten moest, dat hy met sijn hooft tegen de poort geweldigh stiet, en sijn Root-scharlaecken muts achter laten moest, loopende met eenen loop, sonder omme zien, tot Rosato toe.

Toen hebben de Guelphen, door aenraden van Anthonio Torriano (die hoewel hy by den Vorst ten opsicht van sijn Stam-huys, hatelijck behoorde te wesen, evenwel by den selven veel vermocht) den Hartogh soo verre bewogen, dat in de plaets van Facinio, Bucicault een Fransch Overste, die als toen van den Koninck van Vranckrijck, over de Staet van Genua (dat zich aen die Kroon van selfs overgegeven had) gestelt zijnde, binnen die Stad sijn verblijf had, binnen geroepen wierdt. Dese een woest en groot man van lichaem en verstandt, komt dan met sijn Fransche ruytery binnen Milanen, en heeft ten eersten sijn trouwloosheyt getoont, en den Slot-voog met gelt gesocht om te koopen, om het Slot of Casteel in handen te krijgen Wanneer dit misluckt en ten arghsten opgenomen was, liet hy echter niet n alles tot sijn woeste hovaerdy te trecken, om de Staet na sijn zin te bestie ren; komende selfs soo verre, dat hy gelt op sijnen naem dede slaen, e soo verre sijn driften toegevende, dat hy niet alleen by Johan Maria, mae oock by de borgeren van beyde den aenhangh, in klaer vermoeden quam dat hy na de Heerschappy stondt. Maer terwijl hy tot Milanen sijn onm tige staet-sucht met dese ydele hoop voedt, en zich selven een grooten ha op den halsch haelt, wordt de Fransche besettingh, na dat den Overs Serraton gedood was, door de Spinolaes uyt Genua gedreven, en The doro Marquis van Mont-ferra, tot Prins over die Staet verklaert. Het wel ke hem bewoogh, onder schijn van een anderen tocht, sijn troepen u Milanen te trecken.

6. Fransche schelmery binnen Milanen.

Dit is den selven die eenigen tijdt te vooren, Gabriel den Soon van J hannes Galeacius, volgens een gestrengh vonnis, om sijn geld en schatt te genieten, tot Genua heeft doen onthalsen. Onder dies namen de zydi heden tot Milanen daegelijcks meer en meer toe, barstende de haet der b geren tot een onderlingh woeden en moorderyen uyt, sonder de een of d ander verdragh of genade toe te brengen of te gunnen, en soo was het o

7. Bitterheden der Gibellijnen en Guelfen.

al en door geheel Italie te doen. Maer het swaerste quam den Hartogh van Milanen selve op den hals, tegen den welcken de oproerige borgers, een Eed-verwantschap aengevangen hebben, onder de welcke de Baucy, gebroeders, Andreas en Paulus, uyt sijn gemeensaemste Vrienden, twee seer Edele Pusterlen, Franciscus Maino, Bertono Mantegali, en Acontio Trivultio, de voornaemste waren. Dese als aenleyders van het werck, wierden uyt de ordere van beyde de zydigheden, van noch wel dertigh gevolgt, 8.
en niemandt is'er in al dat groote getal geweest, die, of uyt hoope van vergeldinge, of andere in-sichten sijn trouwe wilde breecken: want een yeder hate hem als een overdadigen tyran en dwingelandt, die in sulck een bedroefden standt van negen jaren, sulck een woedende zieckte had aengenomen, dat hy tot overdadige gramschap ontsteecken zijnde, zich niet ontsagh de veroordeelde, of die by hem in haet waren, voor de woedende honden, om verscheurt te worden, te werpen; scheppende sijn vermaeck in sulck een jammerlijck aenschouwen, gelijck hy oock eenen Squarcio Gicamo, anders van een eerlijck huys af komstig, tot sijn vermaeck en wreede dienstbaerheydt hieldt, die tot sulck een woedende slindt-sucht, groote bloedhonden, op menschen vleesch gewendt, onderhieldt; maer dewijl en God en de menschen een af-keer van sulck een schrick-gedierte hadden, geviel het dat hy op den 16. van Mey, in de Kerck van St. Gothard ter Misse ging, wanneer de twee Baucy, gebroeders, terwijl de andere schaer der vloeckverwanten aenhieldt, hem met twee wonden hebben afgemaeckt, van de welcke de eene hem het hooft tot aen de oogen kloofde, en de andere het rechter been aen de kuyte af-hieuw, latende hem soo dood, en een wijl geheel verlaten leggen, tot dat eenige geringe dienaren hem opgenomen, en in de groote Kerck gebracht hebben; alwaer als hy een goede wijl in sijn bloedt gewentelt ten toon gelegen had, is'er noch een openbare hoer gekomen, die het lichaem tot een laetste Lijck-plicht, met een menichte van versche rosen bedeckt heeft, dewelcke daer na van sijn opvolger Philippus, met rijck Huwelijcks goet, om eerlijck te trouwen, begifticht is geworden. Op dien selven dagh is oock sijn snoode beul Giramo, door het toeloopende Volck, uyt sijn schuyl-hoecken getrocken, en met een haeck gesleept, voor de deur van het verwesene, en korts daer aen om ver geruckte huys, op een schrickelijcke wijse om het leven gebracht. De t'samen-gesworene hebben in de plaets van den Tyran Hastor, een bastaert van Barnabas, tot de Heerschappy verkooren. Maer Philippus broeder van Johan Maria, heeft zich met meerder recht en wreeckent gewelt, daer meester van gemaeckt, en de moorders van sijn broeder met de dood gestraft; gelijck oock Gabrino

Tyranny van Gio-Maria.

9. t'Samen-sweering tegens hem.

10. Die vermoort wordt.

11. Starf over de moorders.

Fundulio, Tyran van Cremona, door een geluckige list gevangen. Dese als hy te midden op de marckt van Milanen, den hals onder de bijl stondt te buygen, en van de Geestelijcke tot leetwesen van sijn doen vermaent wiert,
12. Vremt berouw van Fundulio. keerde sijn oogen straffelijck na den Vader, met dese woorden: *Wat zijt gy my lastigh, die soo trouwloos verraden ben, het is'er soo verre van, dat ick leetwesen sou hebben, van het gene ick naer het Oorlogs-recht gedaen heb; dat het my eerder leet is, dat ick en Paus en Keyser, tot een onsterflijcke roem, wanneer ick deselve in mijn gewelt hadde, niet van mijn Toorn te Cremona, afgeworpen heb.* Want weynige Jaren te voren, had hy Balthasar Cossa, toen Paus, onder de naem van Johannes den 23, en den Keyser Sigismundus, op een gast-mael onthaelt, en om hen een schoon gesicht te toonen, op den vermaerden Tooren van Cremona gebracht, alwaer hem een duyvelsche genegentheyt aenquam, om hen beyde van boven neder op de marckt af te stooten; maer een schaemte, dat hy sijn gasten, en de eersaemheyt van de gast-vryheyt, alzoo sou doden en schenden, wederhielt hem, soo weynigh verschil was'er tusschen het leven en de dood van dese twee Hoofden van Europa.

De Seven-en-dertighste HISTORIE.

Ludovicus Sfortia, Hartog van Milanen.

Inhoudt.

1. Sfortia komt door schelmery tot het Hartogdom. 2. Roept de Fransche in Italie. 3. Ontrouw der Switzers. 4. Sfortia gevangen en gedood.

1. Sfortia komt door schelmery tot het Hartoghdom.

Y sullen hier dit korte Hooft-stuck, van een lange ellende by voegen. Ludovicus Sfortia, om sijn duystere verwe, de Moo genoemt, had Johan Valentio Sfortia sijn Neve, hem als Mom baer toevertrouwt, door Venijn omgebracht, en zich selven al soo in de Staet gedrongen. Daer na heeft hy, na een korte en ongerust Heerschappy, de Fransche, uyt vreese, voor, of haet, tegens de Koninge Ferdinandus en Alphonsus, van Napels, in Italie geroepen; maer de selve zijn het geweest, die desen trouwloosen van sijn Staet en vrydom b
2. Roept de Fransche n Italie. rooft hebben; hy wierdt van de selve aldus gekregen. Tot Novaria h hy eenige duysenden Switzersche krijghs-lieden by zich, dese, soo om d Sfortia geen gelt had te geven, als om dat de Overste der Fransche, Joh

Jacc

Jacob Trivultio en Gramoglia, deselve Switzers omgekocht hadden, besslooten te samen Sfortia te verlaten. Als nu Sfortia noch met gebeden noch met tranen, soo veel van hem konde verkrijgen, dat hy hem in een veylige plaets wilden brengen; heeft hy alleenigh noch van hen verworven, dat hy in kleedinge van een Switzers voet-knecht, om niet bekent te worden, als sy souden wech-trecken, mocht doorgaen. Maer als de Switzers nu aldus met ordere door het Fransche Heyr heen trocken, wierdt hy, of verraden, of bekent zijnde, aengetast, en gevangen wech-gevoert, en dat op sulck een jammerlijcke wijse, dat het de Vyanden selve tranen af-parschte, ontsagen sy niet hem alle versmadinge aen te doen: want als hy tot Lions binnen gebracht wierdt, had men sulcks des daeghs te vooren aen een yeder laten weten, waer over een yeder toeliep, om dien man, die korts soo groot, en nu soo veracht en verworpen was, te zien. Na twee dagen, hebbense seer ernstigh begeert den Koninck te mogen zien, maer sulcks niet konnende verkrijgen, wiert hy van Lions naer Parijs gebracht, en heeft als *Jovius* getuyght, sijn leven in een ysere getralyde koye moeten eyndigen. Siet van desen ongeluckigen te gelijck en boosaerdigen Vorst, het wytloopig verhael by *Paulus Jovius*, in sijn Geschiedenissen.

3. Ontrouw der Switzers.

4. Sfortia gevangen en sijn dood.

De Acht-en-dertighste HISTORIE.

Graven van Holland.

Govaert met den Bult.

Inhoudt.

1. Oorlogh met den Bisschop van Uytrecht. 2. Hollanders overwonnen. 3. Govaert bouwt een Casteel tot Ysselmonde, oock de Stad Delft. 4. Govaert binnen Alckmaer belegert. 5. Govaert gedood.

DEn Bisschop van Uytrecht Willem, Soon van Wittykind, het ooge seer op Holland hebbende, viel by den Keyser Hendrick de IV. klachtigh, dat de Graven van Holland, het selve Graefschap, den Bisschop Adelbold onthielden, en userpeerden, verkregen daer over brieven van Donatie onder sijn Zegel. De Bisschop dan roepende tot onderstandt, (als wetende geen beter

gelegentheyd te konnen verkrijgen, als geduerende de kintfheydt van den Grave Diderick de V.) verfocht onderftandt van al fijn Vrienden, en onder anderen Robbert met den Bult, Hartogh van Lotharingen, van Braband en Ardenne, en kreegh een machtigh onderftandt van den felven, met het welcke hy Holland aentafte, in het Jaer 1071. De Grave Robbert de Vries, Vooght van Holland, hebbende van fijner zijde foo veel Volcx verfamelt als hy konde, gaet defe twee Vorften met fijn Heyr in 't gemoed, maer het ongeluck trof de Hollanderen: waer over de Grave in haeft fijn Vrouwe nemende, naer Vlaenderen vloodt, en zich binnen de Stadt Gent gingh bergen; hoewel anderen willen, dat hy naer Saxen, en de Vader van fijn Vrouwe vluchte.

1. Oorlogh met den Biffchop van Uytrecht.

2. Hollanders overwonnen.

Na defe overwinninge, deed den Biffchop den Hartogh Godefroy of Govaert, de befittingh van al de Steden van Holland nemen, beneffens het gantfche landt, gelijck mede van fijn Bifdom van Uytrecht, het welcke hy vijf jaren langh, in het af-zijn van Robbert beftierde, verfterckende de Steden met goede befettingen: doende onder anderen, tot Yffelmonde op de Maes een Cafteel bouwen, tuffchen Dordrecht en Rotterdam, het welcke hy met Volck vervulde, gelijck hy oock ter eeuwiger gedachtenis, de Stad Delft met een Cafteel daer buyten, gebouwt heeft. Maer de Ooft-Friefen mifgunnende fijn voorfpoet, ter oorfaeck van de fchade, die hy fijn nabueren deden, quamen met een groote macht, Govaert binnen Alckmaer belegeren, daerfe negen weecken voorlagen, ftellende fich aen als woedende menfchen. Godefroy riep den Biffchop van Uytrecht te hulp, dewelcke met fijn troepen aenquam, trachtende het belegh te doen opbreecken, die de Friefen oock op-floegen, blyvende acht duyfent mannen op de plaets, behalvens de gevangens; alzoo kreegh oock Govaert het landt van Ooft-Vrieflandt in fijn befittinge, dat hy vier geheelen Jaren behieldt, oock te leen van den Biffchop van Uytrecht, en fijn Bifdom. Daer nae, namentlijck in het 1075. Jaer, de Hartogh tot Antwerpen zijnde, (andere feggen in Vrieflandt) wierdt, foo als hy op de heymelijckheydt fat, door eenen Gijlbrecht, dienaer van den Grave Diderick, van onderen met een Javelijn, in fijn fondament geftoocken. Hy aldus gewondt, wierdt na Maeftricht gebracht, alwaer hy in de Maen Maert, fonder kinderen na de laten, geftorven is.

3. Bout een Cafteel tot Yffelmonde, en de ftad Delft.

4. Govaert binnen Alkmaer belegert.

5. Govaert gedood.

De Negen en-dertighste HISTORIE.

Florentius de Vierde.

Inhoudt.

1. Gornichem gesticht. 2. Oeffeningh van Graef Floris. 3. Steeck-spel tot Clermont. 4. Vorstelijcke Min yver, oorsaeck van veel quaets. 5. Verraderyvan den Grave van Clermont. 6. Dood van Graef Floris. 7. Sijn lof.

FLoris of Florentius de vierde, quam na de dood van de Grave Willem de eerste, wierdt Grave van Holland, &c. Sijn broeder Otto Grave van Vriesland, geduerende sijn Vaders leven, en sijn jonghste broeder Willem, Erf-landt-vooght van Kennemerland. De Grave Floris had tot een Vrouwe, Mathilde of Machtelt, dochter van Hendrick Hartogh van Lotharingen en Brabandt, by den welcken hy Willem, naer hem Grave van Holland en Roomsch Koninck, gewonnen heeft.

By sijn tijdt (om andere dingen, die ons tegenwoordigh weynigh raecken, voor by te gaen) wierdt de Stad van Gornichem, door de Heeren van Arckel gesticht, zijnde voorheen maer een by-een-wooningh van eenige Visschers aen de Merwede, welcke Visschers als een deel arm volck zijnde, Gorrekens genoemt wierden, waer van die Stad noch den naem draegt. 1. Gornichem gesticht.

Daer was oock een Edele Vrouw, Gemalin van een aensienlijck Ridder omtrent Stade, onder het gebiedt van den Bisschop van Bremen; het geviel nu dat deselve Jonckvrouw, sullende gaen om het Sacrament te ontfangen, en naer gewoonte haer Offer doen, maer een kleyn stuck silver gelt Offerde, het welcke de Priester bemerckende, nam seer qualijck, dat een Vrouwe van haer staet, sulck een geringh stuck gelts gegeven had. Wanneer nu de Misse ge-eyndicht zijnde, dese Mevrouw met de andere naer den Altaer gingh, om het Sacrament te ontfangen, stack haer dese gierige Priester, in de plaets van den Ouwel, haer eygen stuck gelts in den mont. De Vrouwe rechte zich weder op, menende de Ostie ontfangen te hebben; maer als sy het brood meende te kauwen, en in te zwelgen, wilde het noch breecken noch doorgaen; het welcke haer sulck een ontsteltenis maeckte, menende dat haer sonden daer de oorsaeck van waren, dat sy, met den mondt geslo-

geſlooten naer huys gingh, en in een ſchoonen fijnen doeck, het gene ſy in den mondt had, en niet door krijgen konde, daer in uyt-wierp; wanneer ſy ſagh dat het haer eygen geldt was, datſe ten Offer gegeven had, het welcke haer noch meer bedroefde als voorheen, en veroorſaeckte ſtil en bekreten in haer kamer te blijven.

Ten laetſten komt de Heer haer man binnen, die ziende ſijn Vrouw ſoo droevigh, enckel wilde weten wat haer deerde; ſy eyndelijck verhaelde wat haer geſchiet was, het welcke de Heer verſtaende, ontboot de Opper-prieſter, van dewelcke de andere de Capellaen was, en dede tegens hem, in tegenwoordigheydt van ſijn onder-macker, ſijn beklagh. Deſe goede Harders, in de plaets van hun ſchult te belijden, vielen noch daer op den Edelman te beſchelden, die daer over ſoo verſtoort wierdt, dat hy de gelegentheydt waer nam, en ſoo hem, als den Capellaen, om den hals bracht; waer op ſoo hy als alle de ſijne, van het Chriſten geloof afvielen, in het welcke ſy ſeyden ſulck een ſnoode bedriegery gevonden te hebben, ingevolge van het welcke oock korts daer aen, het gantſche gebiet van Staden, het Chriſten Geloof verſaeckte, het Heydendom wederom aennam, al de Prieſters en Geeſtelijcke wech joegh, de kercken ontwyde, en hun Afgoden daer weder in ſtelden.

De Paus Gregorius de negende, ſchickte een Geſant beneffens eenige wijſe Leeraren, om hen weder tot het Geloof te brengen; maer ſy deden nie anders als met hen den ſpot te drijven, ſcheldende hen dapper uyt, en eenige om den hals brengende. De Paus dede hier op een Cruſade of kruys tocht verkondigen en Predicken, op dewelcke zich deſe Grave Floris, beneffens Hendrick Hartogh van Brabandt, Diderick Grave van Cleve, e veel andere Heeren, mede begaf, dewelcke met een Oorloghs-macht i het landt van Staden vielen, jagende daer uyt al de inwoonders, mannen Vrouwen, kinderen, en al wat'er in was. Die van de Stad Staden viele op hen uyt, en ſtelden zich dapperlijck ter weer, maer wierden geſlagen en die het met de vlucht niet konde ontkomen, bleef dood; ſoo dat'er ee getal van 40000. mannen op de plaets ſou gebleven zijn. Hier op vielen d Chriſtenen tot het beroven en verwoeſten van het landt, tot dat eyndelijc de afvallige weder met gewelt, tot het Chriſtendom gebracht wierden. D gedaen en ſtraffe over de wederſpannige afvallige geoeffent zijnde, kee den de Princen weder van waer ſy gekomen waren; ſoo veel onheyl veroo ſaeckte deſe vuyle ſpotternyen.

2. Oefening van Graef Floris.

Floris de Grave van Hollandt, was een Vorſt die groot vermaeck i Ridderlijlcke oeffeningen, Steeck-ſpeelen, en Tournoyen ſchepte, e

ſo

ſoo binnen als buytens landts , daer de gelegentheydt toe ſocht en waernam; waer door hy over al , als zijnde een dapper Vorſt , groote Eere , beneffens hooge prijſen wan. De Gravinne van Clermont , die veel van hem gehoort hadde , kreegh groote begeerte om dien Grave te zien , daer ſy ſoo veel lofs van had gehoort. Eens nam ſy de gelegentheydt waer , haer man den Grave te verſoecken , oock eens open Hof te houden , en een Steeck-ſpel aen te rechten ; het welcke hy haer toeſtondt , doende door al de Vorſten-hoven van Vranckrijck , Duytſland en andere Rijcken , het Steeck-ſpel verkondigen.

De Grave Floris hier de tydinge van hebbende , wilde in geen gebrecken blyven zich daer by te laten vinden , en nam, daer heen reyſende , ſijn Neve den Grave van Cleef met zich , beyde wel verſelt , en in een heerlijcke toeruſtinge. De Grave Floris wierdt in dit Steeck-ſpel , hooft van al de Duytſche Ridderſchap , en de Grave van Nielle van de Francoiſen gemaeckt. De Koningen van wapenen , hebbende al de Ridders van weder zijde in het parck doen komen , en een yeder in ſijn ordere geſtelt , nam het Steeck-ſpel ſijnen aenvangh , daer een yeder dapper ſijn kloeckheyt toonde , menich ſchoone Lancie gebroocken , en menich ſtouten ſtoot gegeven wiert. De Grave Floris die zich de dapperſte van allen droegh , veroorſaeckte datmen menichmael Holland , Holland , leve Holland , tot een toejuyginghe van ſijn dapperheydt uyt-riep. 3. Steeck-ſpel tot Clermont

De Gravin leggende in het veynſter by haren man , en hoorende datmen ſoo over Holland uyt-riep , bad haren man haer te wijſen , wie van al den hoop der Ridderen , deſe Grave van Holland was. De Grave van Clermont vattende het woort uyt haer mont , en miſſchien oordeelende dat ſy als veynſende na den bekenden wegh vraeghde , ſeyde : *Ick ſie wel dat de mont uyt overvloet van het hart ſpreeckt , en dat gy met den Grave van Holland miſſchien meer uytſtaende hebt , als gy laet blijcken. Maer om u te voldoen , ſie daer uwen Minnaer , die de twee Banner-rollen van Gout met den roden Leeuw voert , daer gy ſulck een vierigh verlangen om hem te ſien naer gehad hebt ; maer by den Hemel , gy ſult hem dood ſien , eer het avond ſal zijn.* 4. Vorſtelijke jaloerſheyt, oorſaeck van veel quaets.

De Gravin die de ſnooden aert van haer verraderſche man wel kende , meende den Grave van Holland heymelijck te doen waerſchouwen ; maer haer man quam haer te vooren , want (hoe oud hy oock was) hy trock aenſtondts ſijn wapens aen , ſteegh te paert , begaf zich midden in het Steeck-ſpel , riep den Grave van Nielle met ſijn Franſche Ridderſchap , en omcingelden den Grave Floris van alle kanten , vallende hem met goeden ernſt op het lijf. 5. Verradery van de Graef van Clermont

De Grave Floris , die in den eerſten aenvangh geen gedachten op eeni-

ge verradery had , verweerde zich , toen hy sagh dat het spel ernst was , soo
6. dapperlijck als hy konde , en dreef die gene die hem omcingelde , selfs buyten de plaets van het gevecht ; maer aldaer sijn schilt verliesende , wierdt hy dood-geslagen. De Grave van Cleef , verstaende dat sijn Neef den Grave van Holland soo schandigh vermoort was , viel met sijn Duytsche Ridders in het midden van den moordadigen hoop , om sijn dood te wreecken , wierp selfs den Grave van Clermont ter aerden , dede die van Nelle vluchten , en door gewelt van sijn swaert , de plaets van het gevecht verlaten ; maer alles was te laet , en alzoo keerde dit spel van vreughde , in bloet en tranen.

Doot van Graef Floris.

De Gravinne ziende dit jammerlijck gevolgh , wilde zich van boven neder uyt het veynster werpen , maer verhindert zijnde , viel in een sware sieckte , van de welcke sy eenige kleynen tijd daer na quam te sterven. De Grave van Cleve en andere Heeren die met hem gekomen waren, voerde het dode lichaem van den dapperen Grave naer Holland , alwaer het in de Abdye van Rijnsburg begraven wierdt : na dat hy het Land in alle Eer en Deuchtsaemheydt twaelf
7. jaren geregeert had. Hy wiert onder de Dapperste en Grootmoedigste Heeren van sijn tijdt over geheel Duytsland getelt , en liet een Soon Willem na , die Grave na hem en Roomsch Koninck geworden is ; van wiens leven en dood wy gaen handelen.

Sijn Lof.

De Veertigste HISTORIE.

Willem de tweede Grave van Holland en Roomsch Koninck.

Inhoudt.

1. Graefschap en opvoeding van Willem. 2. Die Roomsch Koninck gekoren wort 3. Keyser Frederick vergeven. 4. Graef Willem voor Keyser uytgeroepen 5. De Stad Nimwegen verpant. 6. 't Hof van Holland gebouwt. 7. Willem to de Keyserlijcke Kroon te Rome ontboden. 8. Vriesen wederspannigh tegens Willem. 9. De Koninck gequetst. 10. Treckt tegen de Vriesen op. 11. Word op he ys dood-geslagen. 12. Ongeval op des Konincks Bruyloft.

1. Graefschap en opvoeding van Willem.

Illem de tweede van dien naem , wierdt na de dood van de Grave Floris sijn Vader , de negenthiende Grave van Hollan en Zeelandt , oudt zijnde alleenlijck ses jaren , wanneer sij Vader quam te sterven ; waer door hy onder de opsicht va sijn Oom Otto , Bisschop van Uytrecht gestelt is geworden. Hy was i

d

de kamer van Holland (ſeght mijn Schrijver) gebooren, zijnde als toen de Stad Leyden. Wanneer hy tot Jaren quam, trouwde hy Eliſe of Eliſabeth, dochter van den Hartog van Bruynſwijck, by den welcken hy een Soon gewonnen heeft, die na hem Grave en Floris de V. genoemt geweeſt is. Deſe Willem is altoos een ſeer groot beminnaer van de wapenen geweeſt, achtende veel meer deught, aerdigh- en dapperheydt, als goudt en ſilver te vergaderen. Hy wierdt in het 1247. Jaer, door toedoen van Hendrick de tweede, Hartogh van Brabandt, en door aenprijſen van ſijn Schoon-vader, Otto Hartog van Bruynſwijck, op het aenſtellen van den Paus Innocentius, Roomſch Koninck verkooren, om dat'er niemandt onder al de Duytſche Vorſten te vinden was, die uyt vreeſe voor den Keyſer Frederick, en ſijn Soon Coenradus, die voorheen Roomſch Koninck gekroont, maer door den Paus, nevens ſijn Vader afgeſet was, die Waerdigheydt derfde op-nemen. Gelijck hy verkooren was, alſoo wierdt hy oock het volgende Jaer tot Aken gekroont, na dat hy die Stad, dewelcke tot daer en toe de zijde van den Keyſer Frederick gehouden had, onder ſijn gewelt had gebracht, die, dwingende hem alſoo de eerſte Roomſche Kroon op het hooft te ſetten.

2. Die Rooms Koninck gekooren wordt.

De Keyſer Frederick ſagh hier door, dat ſijn Vrienden, (van dewelcke zich in het gemeen de meeſte na den tijdt ſchicken) beneffens ſijn geluck hem quamen te begeven, en datmen niet als ſijn verderf ſocht, waer over hy beſloot voor dien tegen-drift te wijcken, en zich na Sicilie te begeven; maer ſoo als hy op den wegh was, wiert hy door een brandende koorts, veroorſaeckt door Vergift, datmen hem gegeven had, aengetaſt, en is in een Slot in Poulle La Florentina genoemt, op den 13. dagh van Wintermaent des Jaers 1250. geſtorven.

3. Keyſer Frederick vergeven.

Wanneer nu des Keyſers dood genoeghſaem verſeeckert was, wierdt Willem Grave van Hollandt, verkooren Roomſch Koninck, door den Paus Innocentius, binnen de Stad Leons, vier Jaren na dat hy Roomſch Koninck was gekooren, als Keyſer verkondicht en uytgeroepen.

4. Graef Willem voor Keyſer uytgeroepen.

Ondertuſſchen was Coenradus, Soon van den overleden Keyſer, in Italie, winnende de Steden wederom, die ſich ſelven na ſijns Vader dood, weder aen den Paus hadden overgegeven; en daer na, menende in Italie ſijn voet genoeghſaem vaſt geſtelt te hebben, begaf hy zich weder na Duytslandt, door de groote begeerte die hy hadde, dat het Keyſer-rijck by het huys van Suaben ſou blijven; maer hy vand daer dat hem alles tegen was, om welcke oorſaeck hy ſijn Soon Coenradijn, onder de bewaringe van den Hartogh van Beyeren liet, en ſelve weder naer Italie keerde, om ten min-

sten voor sijn Erfgenaem de Rijcken van Napels en Sicilie te bewaren. Maer geduerende dese handelingh, heeft sijn bastaert broeder Manfredo, hem door Venijn omgebracht, dewijl dese lange naer die Rijcken had gestaen. Maer elders hebben wy van dese saecken, en het ongeval van sijn Soon, gesproocken.

5. De Stad Nimwegen verpant.

Naer dat Graef Willem van Holland, tot Aken Roomsch Koninck gekroont was, zijnde niet boven de twintigh Jaren oud, begaf hy zich naer Luyck, alwaer hy aen Otto Graef van Gelder, broeder van den Bisschop van Luyck, in leen-recht de Stad en het Casteel van Nimwegen, met al des selfs Rechten, Heerschappyen, af en aenhangselen daer toe behoorende, om de selve aldus geduerighlijck van het Rijck te houden, en dat voor de somme van een-en-twintig duysent Marck suyveren silver, verpande; onder voorwaerden, dat de Roomsch Keysers en Koningen, alles souden konnen af-lossen, soo dick en wanneer sy wilden, mits weder de selve somme van 21000. Marck uytkeerende, en indien sy daer na de selve plaets weder op nieuw wilden verpanden, dat de Grave van Gelder altoos het voor-recht of keur hebben sou; het welcke oock naderhandt door den op-volger van desen Grave Willem, bevesticht is.

Wanneer vorders de Koninck Willem, al de Casteleynen aen den Rhijn gingh beschouwen, wierdt hy over al wel ontfangen en wel onthaelt, behalven tot Keysers-weert, alwaer hem de Casteleyn den ingangh weygerde: waer over de Koninck die plaets gingh belegeren, houdende sijn Leger een geheel jaer daer voor; maer als eyndelijck die van binnen gebreck aen voor-raet kregen, moest de Casteleyn genade komen bidden, het welcke hem de Grave gaf, en gaf hem daer en boven, in aenmerckinge van sijn dapperheydt, sijn Nicht Catharina, dochter van den Heer van Brederode, ten Huwelijck; gevende hem tot een Bruytschat, de Casteleynye van Keysers-weert, met de Stad en het Slot voor hem en de sijne, te leen van het Keyser-rijck voor altoos.

6. 't Hof van Holland gebouwt.

Dit gedaen zijnde, trock hy weder naer Holland, en bouwde aldaer het Koninckclijcke Hof, dat noch het Hof van Holland is; maeckende de Groote Saele van Yerlandts hout, dat van soodanigen aert is, datmer noyt Spinnekoppen aen sal vinden.

Voor by gaende de Oorlogen van de Heeren van Aemstel, en van Woerden, tegen den Bisschop van Uytrecht, als mede die van den Grave tegen den Hartogh van Anjou, ter oorsaeck van Margariet Gravinne van Vlaenderen, die desen Hartogh wilde beschermen; sullen wy alleen tot sijn ongeval komen, dat ons oog-wit is, na dat wy dit sullen hebben laten voor af gaen.

De

De Paus Innocentius, hebbende verstaen dat Coenradus Koninck van Duytslandt, en de Soon van den Keyser Frederick dood was, en wetende dat de Grave Willem al over lange tot Roomsch Koninck verkoren was, ontboodt den selven met brieven tot Rome te komen, om de Keyserlijcke Kroon te ontfangen. Maer Willem op veel Vorsten van Duytsland en Italie, 7.
door welckers landen hy heen trecken moest, het beste vertrouwen niet hebbende, begaf sich in een Pellegrims gewaedt, met twaelf van sijn getrouwste verselt, daer na toe; en treckende door Italie, vindt den Paus tot Genua, van dewelcke hy seer heerlijck ontfangen wordt, en gelijck hy in een vreemt gewaedt en onbekent, alleen om met den Paus te handelen, aldaer gekomen was, soo keerde hy oock, sonder meer, weder over Lombardyen en Duytsland, alwaer hy wel onthaeldt wierdt; maer soo als hy aldaer over de Rijcks-saecken in onder-handelingh was, en gereet stondt om weder na Italie, met een Koninckliijcke statie te reysen, om aldaer de Keyserlijcke Kroon te ontfangen, vernam hy dat de West-Vriesen wederspannigh geworden zijnde, naer hun oude manieren van doen, de Grensen van Hollandt beroofde; waer door hy geraden vandt voor al, sijn Land en Volck in rust te stellen, eer hy te verder van der handt sich begevende, te groote schade en verlies quam te lijden, en dat voor een Eer-tijtul sonder voordeel.

Willem tot de Keyserlijcke Kroon tot Rome ontboden

8.
De Vriesen weder spannigh tegens Graef willem.

Hy dan verschuyvende sijn reyse na Rome, voerde sijn Oorlogs-macht naer Uytrecht, alwaer met sijn Prelaten en Heeren op een gastery zijnde, was'er een schelm die hem met een steen swaerlijck aen het hooft verwonde, sonder datmen kon weten van waer, of van wie de worp gekomen was, het welcke de Prelaten ontstelt maeckte, om dat sy die gene waren, die den Koninck genodicht hadden. Hy hebbende den steen in sijn handt, seyde: *Siet wat spijt ons die van Uytrecht aen doen, ons met steenen te willen dood werpen,* 9.
sonder sulcks van hen verdient te hebben, als dat wy hen tot noch toe hebben by-gestaen, en op onse kosten hun vyanden getemt hebben: Maer leve Godt, dese beledinge sal niet ongestraft blijven, indien ick maer noch een jaer in gesontheydt mach leven. Met dese woorden scheyde hy van daer, en gingh te paert sitten, stellende de geheele Stad in groote verslagentheydt, als wiens verderf aldus beslooten was.

De Koninck gequetst.

Al de Overigheydt en borgers van Uytrecht, wel droevigh over dit ongeval, versochten vry-geleyde om besendinge aen hem te doen, het welcke verkregen hebbende, sonden sy hun Borgemeesters na den Hage, om te sien of sy des Konincks gramschap niet konden stillen: de Koninck antwoorde hen, met weynigh woorden, dat hy geswooren had, het geen hy noyt weder-roepen sou, namentlijck de Stad tot de grondt toe te verwoesten,

10. Treckt tegen de weder-spannige Vriesen op.

indien men die gene die den worp gedaen had, hem niet in sijn handen leverde. Met dese antwoort keerde sy weder te rugge, en hebbende daer den Raed over vergadert; deden al wat sy konden, om den man te vinden. Aldus bleef die saeck steecken, en de Koninck haeste zich, om na Vriesland op te trecken; het welcke een groot geluck voor Uytrecht was, dewijl hy niet weder quam, andersints ware het te vresen geweest, dat het slechtelijck met die Stad sou afgeloopen hebben.

De Koninck dan in Vriesland met sijn Heyr ingetrocken zijnde, sloeg ten eersten eenige die hem wilden tegenstaen; en deed een Slot by Alckmaer bouwen, dat hy den naem van Toornenburgh, dat is Casteel van gramschap, gaf, en op den 23. van January voort treckende, quam by Alkmaer, en voorts van daer over ys naer Vronen, om de Vyanden op het onvoorsienste op den hals te komen; maer het geluckte hem soo niet als op sijn aenkomst: want als de Heer Willem van Bredenrode, die een van de slach-ordens aenleyde, gestreden en de Drechters geslagen had, voerde de Koninck, sittende op een kloeck paert, de andere slagh-ordere aen, soeckende om den kortsten wegh, die van Hooghwoude, dat hy meende te verbranden. Hy reed verre voor de anderen alleen voor uyt op het ys, gelijck of hy op het vaste landt was geweest, wanneer sijn paert in het ys viel, en by

11. Wordt op het ys dood-geslagen.

na verdroncken was, hebbende de Koninck niemandt by zich, om hem by te staen. De Vriesen in het riet en de ruychte, in een hinderlage leggende, siende desen man te paert aldus in het ys leggen, liepen toe en sloegen hem met hun knuppels en knotsen, ellendighlijck dood, niet wetende dat hy de Koninck was, maer na dat sy sijn schilt en wapen-rock hadden besien, oordeelden sy wel dat het eenigh groot Heer moest zijn. Daer waren eenige Hollantsche bandyten omtrent, dewelcke mede toeliepen, en de wapens van den Koninck, een Arent van Sabel en een rode Leeuw in een goude Velt terstondt kenden, en daer over de Vriesen, daer by staende bestraften, als qualijck gedaen hebbende, aldus hun natuerlijcken Vorst, en een Roomsch Koninck dood-geslagen te hebben; het welcke in oud en jong een over groote droefheydt veroorsaeckte: maer hebbende zich over de saeck te samen beraetslaeght, besloten sy hem heymelijck in een huys tot Hoogwoude te begraven; op dat hem in toekomende tijd, de wraeck daer over niet op den hals mocht komen. Het was een vreemde saeck (seght mijn Schrijver) dat'er niet een eenigh mensch, noch te voet noch te paert was, van het gantsche heyr die hem te hulp quam.

De Hollanders vervolghde oock hun overwinningh niet, als de Koninck doodt was, anders hadden sy het gantsche Gewest t'onder-gebracht, en de

Vriesen

A H.

Vriesen geslagen; maer sy waren soo verwoest en belemmert, dat sy geen raet noch besluyt hadden, en alzoo vruchteloos met het Heyr weder te rugge toogen.

Aldus bleef dese treffelijcke Vorst, na dat hy de Graefschappen van Hollandt en Zeelandt, een-en-twintigh, en het Rijck seven Jaren bestiert had. Hy wierdt daer nae in de Abdye van Middelburgh in Zeelandt, in het twaelf hondert en vijf-en-vijftighste Jaer, begraven: men wil dat'er een voorseggingh van der Sibillen sou geweest zijn, die voorspelt hadt, dat op dien tijdt een Willem, Roomsch Koninck, van de Vriesen sou gedood worden. Op dien dagh bleven in den strijdt, die de Hollanders op hun af-tocht mochten uytstaen, al de Borgers van Dordrecht, behalven drie hondert, met verlies van hun Vaendel; als oock het meeste gedeelte van die van Delft, nae datse evenwel veel van de Vriesen neder gemaeckt hadden. Sijn Vrouw Elisabeth stierf in het Jaer 1265. en wierdt by haer Man begraven; latende een Soon in de bestieringh, en tot het zelfde lot van sijn Vader, (om van sijn onderdanen gedoodt te worden) nae.

Wy moeten hier uyt eenige Schrijvers, noch als een bysonder voorval omtrent desen Grave verhalen, dat, hy op sijn Trouw-dagh met sijn Bruydt te bedde zijnde, door onachtsaemheydt van een dienaer, de brant in het bedde-stroo en het Slot, daer door in brandt geraeckt; waer door de Koninckliijcke nieuw-getrouwde, naeckt uyt het bedde moesten springen, leydende de Bruydt den Bruydegom by de handt. De Koninckliijcke Kroon en kleederen van den Koninck verbranden, als mede de dienaren, door welckers onachtsaemheyd dit ongeval gebeurt was. Dit brenght *Schriverius* by, sonder dat van al de andere Schrijvers, daer eenigh gewagh van gemaeckt wordt. 12. Ongeval op des Koninks Bruyloft.

De

De Een-en-veertighste HISTORIE.

Graef Floris de Vijfde.

Inhoudt.

1. Graefschap van Floris. 2. Heer Floris in een Steeck-spel gedood. 3. Vreemde geschiedenis van den Heer van Leerdam. 4. Hemel-teeckenen. 5. Beroerte in Holland. 6. Gijsbrecht van Amstel, hooft van de muyters. 7. Verwoestingen van Gijsbrecht van Amstel. 8. Haerlem van de Kennemers belegert. 9. Groote onrust tot Uytrecht. 10. Hollanders in Vriesland geslagen. 11. Hun verhael op den vyand. 12. Geboorte van 365. kinderen t'eender dracht. 13. Graef Floris slaet de Vriesen. 14. En vint sijns Vaders gebeente. 15. Heer van Brederode temt de Vriesen. 16. Grave van Vlanderen valt in Zeeland. 17. Huwelijck van Graef Floris. 18. Bedrieger geeft sich voor den Keyser Frederick uyt. 19. Water-noot in Zeeland. 20. Johan soon van Floris, trouwt de dochter van Engeland. 21. Guy van Vlaenderen geslagen. 22. Floris maeckt nieuwe Edelen en Ridders. 23. Verongelijckingh van Velsen door den Grave. 24. t'Samensweeringh tegens den Grave. 25. Waerschouwingh hem gedaen. 26. De Grave gevangen. 27. En door van Velsen gedood. 28. Sijn lof en laster. 29. Getrouwe honden. 30. Straffe over de gevangene Edelen. 31. Sware straffe Geraert van Velsen aengedaen. 32. Eed tegen de t'Samensweerders.

1. Graefschap van Floris.

NA de beklaeghlijcke dood van den Koninck, en Grave Willem, is sijn Soon Floris, maer een half jaer oud zijnde, in sijn plaets Grave geworden; zijnde de negentiende Grave van Holland. De Heer Floris sijn Oom, Broeder van Wijlen den Koninck sijn Vader, Drossaert of Stede-houder van Holland zijnde, was sijn Vooght, die sijn Vooghdyschap treffelijck wel bediend heeft: stellende seer goede wetten, voornamentlijck in Zeelandt, die al noch in achtinge zijn. Sijn bestieringh duerde maer vier Jaren: want zijnde in een Steeck-spel binnen Antwerpen, wierdt hy aldaer soodanigh gewondt, dat hy daer van stierf, en in de Abdye tot Middelburgh begraven wierdt. Daer na nam Hendrick Hartogh van Braband, Soon van den oud-Oom van het jonge kint, de Vooghdyschap over hem aen, dewelcke deselve eenigen tijdt bediende, tot dat hy door de afparssingen en quaden

2. Heer Floris in een Steeck-spel gedood.

hande

handel van sijn bedienden, uyt Hollandt verdreven wierdt. Daer na hebben de Baroenen en Heeren van Holland, Otto Graeve van Gelder verkooren, om de bestieringh aen te nemen; tegen dewelcke die van Zeelandt Vrouwe Alid, Moeye van den jongen Grave hebben verkooren, over welcke strijdige zydigheydt, een sware Velt-slagh geslagen wierdt, in dewelcke de Hollanders de overwinninge behielden; en alzoo bleef de Grave Otto alleen bestierder en Voogt van het wees-kint.

In dese tijdt gebeurde een zeltzame saeck. De Heer Filibert van Leerdam en Haestrecht, een quaetaerdigh en boosch mensch, hebbende een bitteren haet tegens den Heer Johan van Arckel, sijn Neve, opgenomen, trachte niet anders als den selven om den hals te brengen; en om daer toe te geraecken, maeckte een verdragh met den Duyvel, op dat hem dese mocht helpen, om sijn goddeloos besluyt uyt te voeren. Begeeft zich na de koster van de kerck van Arckel, en verdraegt met hem voor een stuck gelts dat hy hem gaf, dat op Kers nacht, als de Heer van Arckel na gewoonte in de kerck sou komen, om met het Volck sijn Godtsdienst te plegen, hy hem heymelijck gelegentheydt sou geven. De Heer van Leerdam komt dan met sijn gewapende omtrent de kerck, de koster sulcks vernemende, gaet uyt, en gelijck besproocken was, sluyt de kerck-deur toe; maer t'allen geluck was de Heer van Arckel, die op sulck een verradery niet verdacht was, met twee van sijn dienaers naer het secreet gegaen, sonder dat de koster daer kennisse van had. Zijnde dan de poorten soo wel geslooten, dat niemandt uyt of in konde, sloegh de koster een slagh op de klock. De Heer van Leerdam het teecken hoorende, omcingelt de kerck met sijn Volck, en steeckter voorts den brandt in, denckende den Heer van Arckel met de rest daer in te zullen verbranden. Alsoo verbranden de kerck met Priesters en al dat'er in was.

3. Vreemde geschiedenis van de Heer van Leerdam.

De Heer van Arckel hoorende het getier van sijn Vyanden, en ziende de vlamme opgaen, hielt sich in een verwulfde kamer verborgen, tot aen den dagh, seer bedroeft zijnde over sulck een ongehoort moortstuck. De Heer van Leerdam wel blijde, dat hy, na sijn meening sijn saecke soo wel uytgevoert had, en gelovende dat de Heer van Arckel, daer met de rest verbrandt was, keert weder na sijn Stad Leerdam toe. Wanneer hy nu vertrocken was, begeeft sich de Heer van Arckel met de sijne in de kerck, en met veel tranen, begraeft de half verbrande lichamen. Hy vorders het werck naerder ondersoeckende, quam achter de schelmery van den koster, den welcken hy met gloeyende tangen het vleesch van het lichaem dede halen, en soo levendigh verbranden.

De Heer van Leerdam, vernemende dat de Heer van Arckel de dood ontkomen was, meende dat hy van den koster was bedrogen; maer daer nae tot kennisse van de saeck gekomen zijnde, vervloeckte en verswoer al de duyvelen uyt de Hel, en begaf sich voor eenigen tijd naer Duytsland; van waer eyndelijck weder gekomen zijnde, deed uyt enckele boosheydt, den dijck van Arckel doorsteecken, waer door een groot gedeelte van het landt van Arckel en Vyanen, onder water geraeckte. Eenigen tijd daer na, de geseyde Heer van Leerdam tot Haestrecht met sijn Vrienden goet chier gemaeckt hebbende, wierdt, soo als hy met de selve, op de volle stract stond te praten, uyt het midden van sijn geselschap wech-genomen, en in het aensien van een yeder, in de lucht op-gevoert, tot dat hy geheel uyt het gesicht was, sonder dat hy zedert ergens weer gesien of vernomen is. Alleenigh de plaets van waer hy opgenomen wierdt, bleven drie droppelen bloets. Daer na wierdt sulck een schrickelijck gerucht op het huys van Leerdam gehoort, en sulcke vreeslijcke gesichten aldaer gesien, dat niemandt daer meer op dersde woonen of vernachten. Ter oorsaeck van het welcke, Pilgrim Soon en opvolger van den Heer van Leerdam, en Erfgenaem soo wel van sijn boosheden als goederen, het Slot heeft doen afwerpen, en een ander aen de West-zijde van de Stad, doen bouwen.

4. Hemel-tekenen.

In het Jaer 1268. saghmen eenige Wonder-teeckenen aen den Hemel als Legers tegens malkanderen strijdende, en andere vreemdigheden, gevolght van seer groote plagen en ongevallen, daer Holland vry haer gedeelte van had; onder de welcke oock de oneenigheden tusschen den Adel en de gemeente wel te rekenen was, die veel ellende met zich gesleept heeft. Dewijl de Graef Floris noch jongh was, stonden die van Kennemerlandt

5. Beroerte in Hollant

tegens den Adel van het landt op, verwoestende en plonderende hun Landhuysen, Slooten, en plaetsen van vermaeck. Hier over wierdt de Ridderschap en den Adel gedwongen, binnen de Stad Haerlem te wijcken, om sich voor het gepeupel te verseeckeren. Dese Kennemaers beslooten oock al den Adel uyt het gebiedt van Uytrecht te verdrijven, hun Huysen en Sloten onder de voet te werpen, en de Regeeringe de gemeente in handen te stellen. De Vriesen en Waterlanders voegde zich daer by, in-voegen sy al te samen met malkanderen een machtigh Heyr te samen brachten; met het welc-

6. Gijsbert van Amstel hooft van de muyters.

ke sy ten eersten Amstelland aentasten. De Heer Gijsbrecht Heer van Amstel, ziende dat hy sulck een groote menichte geen tegenstant konde bieden, vand geraden een verdragh met de selve aen te gaen, en hen getrouwe bystand te beloven. Sy dan hem voor hun Hooft genomen hebbende, dacht zich Heer Gijsbrecht nu wel, op sijn Vyanden, die hy in het gebiedt van

Uytrecht

Uytrecht had, te wreecken, met hun Sloten en Casteelen om verre te werpen. Sijn eerste werck was dan het Slot van Vreeland te belegeren; het welcke door den Bisschop van Uytrecht uytdruckelijck tegens hem, en den Heer van Woerden sijn Neve, gebouwt was; maer hy vand het soo wel beset en voorsien, dat hy daer niet seer veel sach op te doen; maer dewijl hy ondertusschen sach, dat dese troepen sijn geheel Amstelland bedorven, riedt hy hen op een schoonen nacht, een aenslagh op Uytrecht te ondernemen. Sy dan stellen sulcks in het werck, en meende voor dagh de proeve daer van te nemen. De Borgers en die van de wacht tot Uytrecht, wisten niet wat het te beduyden had, wanneer sy vernamen dat de Stadt geheel omcingelt was, en meenden dat het Tartaren (soo seght mijn Schrijver) of eenige andere vreemde Volckeren waren, die hen aldus als uyt de lucht op het lijf quamen vallen; en hebbende sich in de wapenen op hun wallen, en in hun toorens gestelt, vraeghden wie sy waren, die zich voor hunne Stad aldus vertoonden? waer op een van de Kennemaers, een man die de tongh wel gehangen was, tot antwoort hen aldus aensprack: *Gy borgers van Uytrecht onse goede Vrienden; weet dat de vrye Kennemaers u-lieden doen groeten, en beveelen, dat gy al de Edelen en Heeren, die het volck ongelijck en overlast aen doen, van u doet, en hun Rijckdommen en Goederen onder malkanderen, en de nootdruftigen verdeelt.* Soo haest als hy dese redenen voort-gebracht had, ontstont'er een beroerte binnen in de Stad, moedigende malkanderen aen, om te doen gelijck de Kennemaers hen rieden, soo dat alles op de been quam, en de Heeren, selfs die van de Overigheydt, en wat'er meer aensienlijcks binnen was, beneffens veertigh Edelen, de Stad moesten ruymen. Terstondt maeckten de borgers een nieuwe Overigheydt, uyt yeder lichaem der Ambachten, om de Stad en de Staet te beheerschen; en sulcks gedaen hebbende, maeckten een verbond met de Kennemaers, daer sich oock die van Amersfoort en Emmeland, by voeghden.

Johan de Bisschop van Uytrecht, verbandt sich aen de andere zijde met Otto Grave van Gelder, en brachten onder hen-beyden een Oorlogs-macht op de been; met welcke sy zich tot Zeyst legerden, van meeningh om den Adel en de Heeren weder te herstellen, en dese oproerige na verdiensten te straffen. Wanneer de Kennemaers hier van verwitticht waren, stelden sy hun Volck in slagh-ordere, om den Bisschop slagh te leveren.

De Grave van Gelder een oud Ridder, en wel in de wapenen ervaren zijnde, wilde zich met soo weynigh Volcks, in den slagh tegen sulck een woesten menichte van wanhopige menschen, niet wagen, en begaf sich derhalven een weynigh te rugge na de Veluwe, om meer Volcks by een te halen,

len, en dan met meer voordeel, de Vyanden aen te taſten.

7. Verwoeſtingen van Gijſbert van Amſtel.

De Heer Gijſbrecht hun Velt-heer, aldus alles voor wint hebbende, wierp het Slot van Heer Gijſbrecht van Abcoude, van den Heer Willem van Raſenburgh, en Huybert van Vyanen, ſijn Vyanden, onder de voet, en ſprack vorders ſijn Volck aldus aen: *Mijn Vrienden, geſellen en dappere Mannen, gy hebt geſien hoe wy dit Jaer, het geheele gebiedt van Uytrecht onder onſe macht gebracht, de Edelen verjaeght, hun Sloten verbrant, hun Sterckten geſlecht, en hen van hun Goederen berooft hebben. Het volgende Jaer moeten wy den Grave van Gelder aentaſten, die ſich tegens ons opgemaeckt heeft: Wy moeten ſijn gantſche lant ten gronde verwoeſten, en hem van gelijcke daer uyt verdrijven: maer dewijl nu de Oogſt op handen is, ſal het wel nodigh zijn, dat ſich een yeder naer huys begeeft, om ſijn Oogſt in te ſamelen, en ſijn huyſgeſin te verſorgen.* Op welcke vertooningen de Kennemaers zich by een verſamelt, en weder naer huys begeven hebben. Maer treckende voor by Haerlem, hebben ſy die plaets belegert, en met hun rammen en ander Oorloghs-tuygh, ſeer beſchadicht.

8. Haerlem van de Kennemaers belegert.

De Borgers en Edel-lieden in het ronde, die ſich daer binnen begeven hadden, weerden zich dapperlijck met bogen, ſlingers en ſteenen. De Heer Johan Perſijn een braef Ridder, deed by nacht een uytval, vernielde een menichte voor-raet wagens, en voort-treckende in Kennemerlant, verbranden eenige van de voornaemſte Dorpen; de Kennemaers ziende den brandt aldus over al op-gaen, braecken het belegh voor Haerlem op, en haeſten ſich naer hun landt toe. De borgers van Haerlem hun vertreck vernemende, ſaten hem in den ſtaert, hieuwen oock groote menichte neder, en brachten grooten buyt binnen.

Ondertuſſchen de Grave van Gelder en den Biſſchop van Uytrecht, vernemende den af-tocht van de Kennemaers, ſloegen hun leger voor Uytrecht; maer ziende, dat ſy de plaets niet ſonder groot verlies en ſchade bemachtigen konden, hebben ſy op den vierden dagh, het belegh weder opgebroocken, en ſloegen ſich voor Amersfoort; om dat zich die borgers oock (als geſeght is) met de Kennemaers hadden verbonden; welcke plaets zich eyndelijck by verdrag aen den Grave overgaf: maer om dat die van binnen, geduerende het belegh, eenige verachtelijcke woorden geſproocken hadden, heeft hy voor een gedeelte de Stad verwoeſt; en keerde ſoo weder na ſijn land, en den Biſſchop na Deventer, in Over-yſſel.

Omtrent twee Jaren daer na, komt de Heer Aſſuerus van Beuſichem met al de Bandyten voor de Stad Uytrecht, en beklimmende de Stad heymelijck, komt daer binnen. Ten eerſten ontſtondt daer een geweldige ſtrijd maer ten laetſten bleef de Heer Aſſuerus eyndelijck meeſter, dreef de Overig-

heyd

heydt en eenige goede borgers uyt de Stad; herstellende de oude Borgemeesters, Scheepenen en Overigheden in hun plaets. Maer eenige tijdt daer na, komen dese gebannene weder binnen, waer uyt een hevich gevecht ontstondt, en van weder zijden veel bloedt gestort wiert.

9. Groote onrust tot Uytrecht.

Terwijl dit strijden binnen Uytrecht duerde, heeft de Heer Nicolaes Catz, een Zeeus Ridder, die den jongen Grave Floris onder sijn bewaring had, de poorten van de Stad met hamers en beytels opgebroocken, en sich daer binnen begeven, gevolgt van 500. paerden. Daer zijnde, stelt hy zich in den Rechter-stoel te midden in de Stad, van waer hy duysent en veertigh borgers ter Stad uyt set, en alles weder in goede ordere stelt.

Wanneer nu de Grave Floris den onderdom van seventien Jaren gekregen had, deed hy een goet Heyr-leger by een versamelen, en ging de West-Vriesen beoorlogen, om die met gewelt weder onder sijn gehoorsaemheydt te brengen, en de gebeenten van sijn Vader van daer te halen, en die in Zeeland te doen begraven.

10. Hollanders in Vriesland geslagen.

De Vriesen vernemende sijn aenkomst, stelden zich in de wapenen, en quamen hem by Vroonen, op de Geest by Alckmaer ontmoeten. Hier ontstondt een hevigen strijdt, in dewelcke vijf hondert Hollanders bleven, onder dewelcke veele van aensien waren. Waer op de Hollanders tot aen Heyligerlee weder te rugge togen; alwaer se zich op het vlacke Velt neder sloegen, en nieuw onderstandt van Volck kregen. De Vriesen dartel op hun eerste overwinningh, gingen hen aldaer aentasten; maer de Hollanders die hen in goede ordere verwachten, kregen voor als toen hun hayr weder, en dreven de Vriesen in de vlucht, doodende omtrent vijf hondert op de plaets.

11. Hun verhael op de vyant.

Het was omtrent dees tijdt, dat de Gravinne van Hennebergh de 365. kinderen t'eender dracht baerde, daer wy, om dat het selfde soo wel bekent is, niet meer van spreecken zullen, dewijl de saeck tot Loosduynen in het Latijn en Duyts, in het Graf-schrift verhaelt staet; latende evenwel niet het selfde als een overgroot wonder, hier aen te mercken.

12. Geboorte van 365 kinderen t'eender dracht.

Siet Jean Le Pitit 1. Tom. pag. 230.

De Grave Floris hebbende vorders het Slot Wideneße tegens de Vriesen gebouwt, trock met sijn macht Vriesland in, om de selve vorder strijd te leveren, en tot reden te brengen. Hy geraeckt eyndelijck weder met hen aen het gevecht, en sloegh hen in het dorp Schelling-hout, en van daer naer Hoogwoude voort-treckende, geraeckte andermael met hen te strijden, daer hy weder de overwinningh behaelde, ses hondert Vriesen dootsloegh, en veel gevangen nam, onder welcke laetste een oud man was, die de Grave Floris de plaets aen-wees, op de welcke de Koninck sijn Vader begraven

13. Graef Floris slaet de Vriesen.

 lagh,

14. En vindt ſijn Vaders gebeente.

lagh, welcke plaets hy dede openen, de beenderen daer uyt nemen, en die in een kiſt naer Middelburgh voeren; alwaer hy ſijn Vader een Koninckl ijcke Tombe dede oprechten.

15. Heer van Brederode temt de vrieſen

Daer na gaf de Grave laſt aen Diderick, Heer van Bredenrode, met een goede Oorloghs-macht, ſoo te water als te lande, den Oorlog tegens de Vrieſen te vervolgen, het welcke hy dede, ontmoetende een voordeel van een ſware Water-vloet, van het Jaer 1285. waer door veel Landen onder geloopen, en de middel van malkanderen by te ſtaen, de Vrieſen benomen was. Hy dan treckt door verſcheydene wegen in het landt, nam alles voor de hand gevangen dat hy ontmoeten, en bracht alſoo ſonder ſlagh of ſtoot geheel Vrieſland onder ſijn gewelt. Eyndelijck wierden de Vrieſen weder met den Grave verſoent.

16. Graef van Vlaenderen valt in Zeeland.

Hebbende dan Graef Floris Vrieſland aldus bevredicht, is hier op Guy van Dampierre, Grave van Vlaenderen, met een Oorloghs-macht in Zeelandt gevallen, menende het Eyland Walcheren te vermeeſteren. De Grave Floris is terſtont met ſijn troepen daer heen getogen, om hem van daer te verdrijven, of ſlagh te leveren. Johan Hartogh van Braband, willende dit ongeval verhinderen, komt mede in Zeelant, door wiens goede be-

17. Huwelijk van Graef Floris.

middelingh de Vrede geſlooten is geworden, op voorwaerden, dat de Grave Floris, Beatrix de dochter van den Grave Guy, ten Huwelijck ſou nemen; door welck Huwelijk de Graven goede Vrienden wierden, en elck weder ſijns weegs trock. De Grave Floris wan by deſe Beatrix verſcheyde kinderen, te weten Johan, Diderick, Floris, Willem en Otto, noch een Willem, noch een Floris, Beatrix, Mathilde of Machtelt, Eliſabeth en Margariet; dewelcke alle jongh ſtierven, behalven Johan de oudſte, die ſijn Vader in het Graefſchap van Holland en Zeeland opgevolght is. Hy had oock twee natuerlijcke kinderen, Witten den eerſten, Heer van Haemſtede in Zeeland, en Willem beyde Ridders. Hy deed oock veel ſchoone gebouwen ſtichten, als het huys te Vogelenſangh by Haerlem, daer hy menichmael ſijn Hof hielt, om ſich in de Jacht, en Vogel-vangſt te vermaecken.

18. Bedrieger geeſt ſich voor den Keyſer Frederik uyt.

Omtrent dees tijdt was'er een ſeecker perſoon, die men een Tovenaer noemde, in het Land van Meyſſen, in Duytſland; dewelcke ſich voor den Keyſer Frederick de tweede, uyt gaf. Deſe hadt albereets veel Heeren, Edelen en beampten van dien Keyſer tot ſich getrocken, gevende ſulcx klare teeckenen en bewijſen, dat eenige Vorſten ſelfs daer door bedrogen wierden. De Frieſen begaven ſich oock na deſen valſchen Frederick toe, en klaeghden hem, dat de Grave Floris hen ongelijck dede. De bedrieger ſand hier

hier over aen den Bisschop van Uytrecht, om den Grave Floris voor hem te dagen, op dat hy zich over dese klachten mocht verantwoorden. Wanneer de Grave dit bevel verstondt, antwoorde hy met weynigh woorden, op dese wijse: *Weet gy niet dat de Keyser Frederick door sijn huys-genoten (te weten door sijn bastaert Manifred) verstickt is. Gy zijt die dappere Keyser Frederick niet. Gy zijt oock de Vorst van Meyssen niet, en derhalven maeck ick geen werck van uwe bedriegeryen.* Dese gast wierdt daer na voor een bedrieger, door den Bisschop van Keulen bekent, die hem levende in het dorp Wittefleur dede verbranden.

In het Jaer 1288. wierden al de Eylanden van Zeeland, behalven Walcheren en Wolfersdijck, door storm over-stroomt, waer door veel Lands verlooren is geworden, daer de Heeren van Cats veel schade door leden, voornamentlijck in het Zuyt-beveland; het welcke eyndelijck in het jaer 1598 weder gewonnen is.

19. Water-noodt in Zeeland.

Onder dies ontstont'er een geschil tusschen den Bisschop van Uytrecht, en den Heer Gijsbert van Amstel, over het Slot Vreeland, het welcke den Bisschop, als onder sijn gesagh staende, weder begeerde; maer Gijsbert niet afstaen wilde, waer uyt een Oorlogh tusschen hen ontstondt, in dewelcke de Heer van Amstel geslagen en gevangen wierdt; maer alles wierdt weder bygelegt, en de Heeren van Amstel en Woerden, die het met hem stonden, wierden weder in gunst aengenomen, en de Sloten wierden den Bisschop weder ingeruymt. Heusden, 't Landt van Altena en Woudrichem, wierden oock onder de hooge Heerschappy van Hollandt gebracht. Naer al het welcke de Grave Floris, alles nu in rust zijnde, trock de Grave Floris in een aensienlijcke Staet naer Engeland, alwaer hy sijn Soon Johan, aen de Dochter van den Koninck Eduard de eerste, uyt Huwelijckte, waer door Engelandt Holland en Zeeland altoos seer genegen bleef. By dese aenwas van Staet en aensien, quam een treffelijcke overwinninge van Graef Floris, door de Heeren van Brederode en Renesse, op den Grave Guy van Vlaenderen, die op een nieuw Zeeland quam aen tasten, die geslagen, en veel van de sijne soo gevangen als neder gemaeckt wierden.

20. Johan Soon van Graef Floris, trout de Dochter des Koninex van Engelant.

21. Guy van Vlaenderen geslagen.

Maer uyt het midden van soo veel Zegens, als zijnde het geluck van Floris nu op sijn hooghste trap, ontstondt die droeve wolck, die den blixem voort bracht, door den welcken hy ter neder geslagen wierdt. Dit sal ons de moeyte waerdigh zijn, om wat dieper opgehaelt te worden.

De Grave viel op een tijd aen het bedencken, hoe hy in soo veel Oorlogen, tegens de Vlamingen, Vriesen en andere, een groot getal van sijn braefsten Adel en Ridderschap verlooren had, van dewelcke oock veel

van

van de Pest gestorven waren. Om welcke oorsaecke hy te rade wierdt, omtrent Kersmis tijd, in sijn Hof in den Hage, een getal van omtrent veertigh eersame mannen te ontbieden, zijnde van de Rijckste en Aensienlijckste, doch geen Edele mannen van sijn land, die echter goede middelen hadden, om een Staet te konnen voeren. Met dese veertigh goede luyden, by hem uyt-gekooren, hielt hy open-Hof, en maecktese Ridders, gevende hen Wapens en Blasoenen. Op dese wijse wilde hy sijn goede en getrouwe ingezetenen vereeren en beloonen, behalven dat hy daer door sijn landt weder met Edel-lieden vulde, en sijn Hof-gevolgen verheerlijckte. Maer of wel de meninge van den Grave hier omtrent goet en prijslijck mocht zijn, die van den ouden Adel stack die seer tegens de borst; die Graef Floris daer over den Afgodt van Jan Rap, of diergelijcke noemde.

22. Floris maeckt nieuwe Edelen en Ridders.

Daer was in het Hof van den Grave een dapper Ridder, die Geeraert van Velsen genoemt wierdt, dewelcke door den Grave een geheel Jaer gevangen gehouden wierdt; na dat deselve sijn broeder het hooft had doen afslaen, en dat door valsch aenbrengen, en quaden raet van eenige quaetwillige. De Grave daer na de waerheydt van de saeck bevindende, had Geraert van Velsen weer in vryheyt gestelt, en om dese misslagh te verbeteren, hem boven alle andere vereert en gevordert. Om vorder sijn genegentheydt aen hem te toonen, wilde hem de Grave een schoone Deerne die hy voor sijn by-sit hielt, ten Huwelijck geven; maer Velsen als een Edelmoedig persoon, versmade haer, en sloegh het Huwelijck af, de Grave hielt evenwel aen, om hem die te doen trouwen; maer Velsen gedrongen door sijn aenhouden, ontsagh zich niet den Grave in het aengesicht te seggen, dat hy soo laf-hartigh niet was, om eens anders Hoer te trouwen. De Grave door dese antwoort geterght, berichte daer op: *Voorseecker gy sult evenwel mijn Hoer trouwen, of diergelijcke.* Velsen die niet veel acht op des Graven woorden sloegh, vertrock uyt het Hof, en trouwden eenigen tijd daer na, met de Dochter van Heer Hermen van Woerden, Nichte van den Heer Gijsbrecht van Amstel.

23. Verongelijckingh van Geeraert van Velsen door den Grave.

Daer na de Grave wetende dat Geraert van Velsen getrouwt was, en siende dat hy niet meer ten Hove quam, liet, door aenraden van sijn by-sit, hem ontbieden, en hy gekomen zijnde, wierdt door den Grave, in een Gesantschap of verrichtinge buytens lants gesonden; met welcke last zich Geraert seer verheerlijckt achte. Geduerende sijn af-wesen, gingh de Grave met een kleyn gevolgh, naer het huys te Kroonenburgh, op het welcke Geraert van Velsen sijn verblijf hielt, als wilde hy zich daer maer een ververschen. De Vrouwe Machtelt van Velsen ontfingh hem seer vriende-

lijcl

lijck en beleefdelijck, als haer Vorst en Land-heer; maer hy veynsende, yets bysonders met haer te spreecken te hebben, dede zich in een geheyme kamer brengen, daer sy met hun beyden alleen waren, om haer te vryer het gene hy te seggen had, te mogen openbaren. De goede Vrouw, die geen achterdencken had, leyde hem in haer slaep-kamer. De Grave maeckte de deur van binnen wel toe, deed geweldighlijck sijn wil met haer, en gingh soo terstondt van daer. Sy aldus door haer Heer en Vorst, die haer eer had behooren voor te staen, onteert en geschonden zijnde, nam een overdroevigh en treurigh wesen aen, beklaegde gedurighlijck met tranen haer schennes, verwierp alle vercierselen, en kleede zich geheel in rouw.

Onder dies komt Velsen van sijn reyse weder te rugge, en hebbende sijn rapport en bericht aen den Grave gedaen; nam oorlof en begaf zich na sijn huys. Hy daer komende, vand sijn Vrouw treurigh en bekreten, en hebbende de oorsaeck daer van verstaen, vertrooste hy haer, en veynsde zich soo voor de geheele werelt, of hy nergens van geweten had; maer hy belaste sijn Vrouw, by den Heer van Woerden haer Vader te gaen, en hem al de saeck te kennen te geven, gelijck geschiede; den welcken Geraert van Velsen vorder vraeghde, hoe hy zich in dese gelegentheydt te dragen had? swerende met eenen op sijn Ridderlijcken Eed, dat hy sulcks niet ongewroken laten sou: doch hy liet sich zedert niet ten Hove vinden, overleggende dag en nacht hoe hy tot sijn wraeck sou konnen komen. Aen de andere zijde konde Hermen van Woerden dese groote verongelijckingh mede niet vergeten, en nam daer over een doodelijcken haet tegens den Grave op.

De twee Heeren dan aldus verbittert zijnde, kregen aen hun snoer den Heer Gijsbrecht van Amstel, hun na-bloedt verwant, en door raet van de geseyde Heeren van Woerden en van Amstel, beriep van Velsen heymelijck tot Camerijck den Bisschop van Duras, wegen den Koninck van Engeland, den Grave van Kuyck, uyt naem van den Hartogh van Braband, en twee Raetsheeren van wegen den Grave van Vlanderen, voor dewelcke de geseyde van Velsen sijn beklagh over het ongelijck dat hem voor en naer gedaen was, gedaen heeft, en alsoo wierdt onder deselve besllooten, datmen middel moest vinden, om den Grave te vangen en naer Engelandt te senden, by den Koninck, die hem wel bewaren sou, soo langh hy leefde, en sijn Schoon-soon Johan, in des Vaders plaets tot Grave oversenden. 24. t'Samen-sweering tegen den Grave.

De Grave Floris onkundigh van de t'samen-sweeringe, die tot Camerijck tegens hem gelegt was, begaf zich naer Uytrecht, om een seecker geschil het welcke tusschen den Heer van Zuylen, en eenige van sijne Heeren ontstaen was, by te leggen, onder welcke Heeren die van Amstel en Woerden mede

waren. De Grave met sijn Ridders na de kerck gaende, quam hem een Vrouwe ontmoeten, dewelcke hem een Briefken behandighde, het welcke hy door sijn geheym-schrijver dede lezen, en bevonden wierdt alleen dese woorden uyt den Psalm:

25. Waerschouwingh hem gedaen.

Ja selfs mijn beste Vriendt dien ick oock weet,
 Die wist al mijn secreet.
Mijn Vriendt die met my at al mijn broodt seer goet,
 Heft tegen my den voet.

Hoewel niet in dien Rijm, maer na de stellingh der oude Litanyen: met byvoegingh van dese woorden; mijn Heer denckt hier wel op, en let op dese voorseggingh van den Propheet. De Grave het Briefken niet achtende, voeghde zich maer om met sijn Heeren goedt chier te maecken. Naer de maeltijd zich een weynigh te rust geleght hebbende, met meninge om de rest van den dagh in vreughde, en vermaeck over te brengen, quam hem de Heer van Amstel opwecken, om de geneugte van den Vogel-jacht te nemen, dewijl men een schoone vlucht van Reygers en ander gevogelt ontdeckt had; maer het waren geen Vogels om gevangen te worden, maer wel om te vangen. De Grave dan als een groot beminnaer van de Jacht, klimt terstondt te paert, met den Valck op de vuyst, en vergeselschapt met weynige van de sijnen, rijdt tot omtrent een halve mijl buyten Uytrecht, tot dat hy in het midden van de lagen sijner Vyanden quam. Terstondt sprongen daer de Heeren van Woerden, van Amstel, van Velsen, Aernout van Benskop, Gerard van Crayenhorst, Willem van Teylingen, en Willem van Zaenden, met een deel paerde-volck, die eygentlijck van de saeck niet wisten, voor den dagh, en Geraert van Velsen, die het aldermeest op den Grave gebeten was, toonde sich de eerste om den Grave aen te tasten: maer
26. De Grave gevangen
hy als een Prins vol moedt, werpende den Vogel die hy op de handt had, daer heen, sloegh de hand aen sijn geweer om zich te beschermen, willende liever sterven, als zich selven gevangen geven; maer dewijl sijn tegenstandt hem niet konde baten, wierdt hy gevangen, en dien nacht bedecktelijck naer het huys te Muyden gevoert, om van daer naer het Flie, en voorts naer Engeland, volgens de bestelling gevoert te worden.

Het gerucht van dit vangen van den Graef, verspreyde zich terstondt over al, en bewoogh de harten van een yeder tot onderstandt. De Kennemaers, Waterlanders, en de West-Vriesen, voeghde zich terstondt met hun boots en schuyten in de weer, om hun Heer te verlossen; maer de Heeren

ren uyt-voerders vernemende de aenkomst van dit Volck, begaven zich aenstonts tot vertrecken, nemende den gevangen Grave Floris met zich, door moerassige en diepe wegen; om het minste gevolgt te worden. Die van Naerden van de eerste zijnde geweest, om den Grave op te soecken, quamen hem juyst in het aengesicht te ontmoeten, de Heeren hier door ontstelt, als hebbende de Kennemaers achter, die van Naerden voor sich, wisten niet na wat zijde zich te keeren. Het paert daer de Grave op was gebonden, was kleyn en swack, en niet wel konnende springen, viel in een sloot of gracht. Sy deden hun best om het selfde daer uyt te krijgen; maer vonden soo veel tijds niet, als daer toe van noden was, om datse te kort vervolght wierden. De Heer van Velsen seer gebeten, en vol van woede en begeerte om sich te wreecken, ziende dat hy genootsaeckt was, sijn buyt te verlaten, en dat sijn mackers sich al tot vluchten begaven, deed een werck van een ontsinnig mensch, en gaf den Grave een-en-twintig wonden met sijn swaert, van dewelcke veel doodelijck waren, steegh daer mede op een ander goedt paert, en berghde sich op sijn Slot van Kroonenburgh. 27. En door van Velsen gedood.

Ondertusschen quamen de Kennemaers aen, die den Grave half dood in de gracht vonden leggen, sonder spraeck en ziel-togende: eenige dienaers van de Vloeck-verwanten wierden gekregen, die sy in de tegenwoordigheyt van den Grave in stucken hieuwen, en voorts den Grave van daer wech-nemende, brachten hem tot Muyderbergh, alwaer hy den geest gaf; na dat hy Holland en Zeeland, soo door zich selven als door sijn Vooghden, twee-en-veertigh Jaren geregeert had. Hy was een grootmoedigh Vorst, van een schoon gelaet en gestaltenis, wel-spreeckende, en aengenaem van aenspraeck, een goet Musicant, heerlijck en milt; kortelijck, hy had alles dat een braef Vorst wel sou konnen staen, behalven sijn hoereringe; en dat snoode Overspel en Vrouwe-kracht, dat hem sijn val veroorsaeckt had. Sijn lichaem wierdt in een schuyt naer Alckmaer gevoert, alwaer sijn ingewant in de kerck begraven wierdt; maer sijn lichaem wierdt gebalsemt, en in het Choor geset, tot dat sijn Soon Johan uyt Engeland quam. De Grave had twee Wind-honden, die hem altoos in en uyt het Slot te Muyden gevolgt waren; oock tot in de gracht, wanneer hy gedood wierdt, daerse by hun Meester bleven leggen, en wanneer men het lichaem in de schuyt sette, sprongen sy mede daer in. Sy wilden vorders noch eeten noch drincken, en hadden soo van honger en dorst gestorven, indien men hen van daer niet getrocken had. 28. Sijn lof en laster. 29. Getrouwe honden.

Van die gene die by dit werck waren geweest, vluchten eenige uyt het land, en onder andere de Heer van Woerden, die hier en daer ging dwalen,

en eyndelijck in armoede, in een vreemt land geſtorven is. De Heer van Amſtel een goet oud man zijnde, en ſich door den Heer van Velſen had laten innemen, zijnde al ſijn goederen aengeſlagen, wierdt van ſijn Vrienden buytens landts onderhouden.

Geheel Holland en Zeeland was over dit werck in roeren en op de been, men gingh Geraert van Velſen aenſtonts op het huys van Kroonenburg belegeren, die van het Slot hielden zich ſtil, en gelieten zich als of van Velſen daer niet was: de Vrienden en Verwanten van den Graef, voornamentlijck Johan d'Aveſnes, Grave van Henegouwen, en de Grave Johan ſijn Soon, verſcheenen mede in perſoon voor Kroonenburgh, en vingen aen het Slot te beſtormen. De Grave van Kuyck, verſtaende dat Velſen ſoo nauw belegert was, (gelijck hy als geſeght is, mede tot het vangen van den Grave beſtemt had) ſchreef aen den Grave van Cleef, die mede in het beleg was, en bad hem te helpen bearbeyden, dat de belegerde behoudens lijf mochten uyt-trecken, het welcke hy beloofde te doen, waer over hy oock Volck daer binnen beſtelde; maer als de Hollanders ſulcks gewaer wierden, en den broeder van den Grave ſulcks aenſeyden, quam die by den Grave van Cleef, en ſeyde hem, indien hy van meninge ware het leven van de belegerde te doen behouden, dat hy ſou zien, datmen hem ſelfs op den hals ſou vallen, behalven de eeuwige blaem en ſchande, die hem en de ſijne daer van ſou overkomen, en derhalven ried hem de ſelve, de Hollanders en Zeelanders te laten begaen; en indien hy ſulcks niet wilde beloven, ſou hy beter doen weder na huys te trecken. Het Slot wordt dan eyndelijck beklommen en gewonnen, en al die daer binnen waren, in goede verſeeckeringh genomen. De Grave van Cleef die de plaets ſelfs vermeeſtert had, wilde echter Geraert van Velſen het leven behouden; maer de Kennemaers tot de wapenen lopende, dreygden die gene die den moorder van hun Vorſt wilde ſparen, ſelve het leven te benemen, ſoo dat hy gedwongen was, de gevangens over te geven. Die van Dordrecht kregen Hugo van Baerland, de Kennemaers Willem van Teylingen, en noch twee andere, die van Delft hadden Willem van Zaenden, die van Haerlem Aernout van Benſchop, de Grave van Cleef, had Gerard van Crayenhorſt, met vier andere, al dewelcke onthalſt, hun hoofden op ſtaecken, en de lichamen op raderen geſet wierden, die van Leyden kregen Geraert van Velſen in handen, dieſe meer pijn aen-deden, als yemandt van de anderen aengedaen was: want ſy ſtaecken hem naeckt in een tonne vol yſere nagels, van binnen ſcharp beſlagen, en rolden hem ſoo door al de ſtraten en wijcken van Leyden, en ſloegen hem na veel andere quellingen, eyndelijck mede het hooft af, ſette het ſelfde mede op een ſtaeck, en

30. Straffe over de gevangene Edelen

31. Sware ſtraffe Geraert van Velſen aengedaen.

het

het lichaem op een rad. Die van al ſijn geſlacht, tot in het negende lidt diemen konde vinden, wierden gedood, en mede op raders geleght, behalven veel die voor hun leven uyt Holland gebannen wierden. De Hollanders wierpen het huys te Kroonenburgh tot de grondt toe af, en meenden het ſelfde met het huys te Muyden mede te doen; maer vindende de plaets ledig, niemandt daer op, en alles gevloden, gavenſe het ſelve den Heer Diederick van Haerlem, die het ſelfde van wegen het land aennam.

Daer na maeckten den Adel, de Steden, en de gemeente van Holland, een Compromis en onderlingh verdragh te ſamen, ſweerende met geſtaefden Eede, en daer een openbaer geſchrift van maeckende: dat ſy te geender tijd die van het huys van Amſtel, Woerden en Velſen, in genade aennemen, maer deſelve na hun vermogen uytroeyen ſouden; en alſoo bleef niemandt van deſe drie Huyſen in Holland in weſen, en ſooder eenige bleven, die derfde zich noyt openbaren. 32. Eed tegen de t'ſamenſweerders

Wy ſouden by deſe Rampſalige Hollantſche Graven, een Willem de vierde konnen voegen, die in den ſtrijd tegen de Vrieſen omgekomen is; oock een Gravinne Maria, door de val van haer paert geſtorven. Maer van de ſoodanige die op het bedde van Eer geſneuvelt zijn, ſouden wy te grooten getal ontmoeten, indien wy aen al de ſoodanigen wilden vergaderen; en van de Vorſtinne Maria van Bourgondie, is by andere gelegentheyt overvloedig geſproocken.

De Twee en-veertighſte HISTORIE.

Valſche en verſierde Vorſten.

Valſche Alexander, als aengenomen Soon van Antiochus Koninck van Syria.

Inhoudt.

1. Zebina als Alexander opgemaeckt. 2. 't Lichaem van Antiochus helpt het ſpel uytſpeelen. 3. Demetrius wort overwonnen. 4. En gedood. 5. Trotſheyt van Alexander. 6. Oorſaeck van ſijn verderf. 7. Wordt geſlagen. 8. Sijn Kerck rovery. 9. Die gevangen en gedood wordt.

HEt gene ſich het Toneel des werelts niet ſchaemt, ſchame ſich oock het onſe niet, hoewel het ſoo verre daer van zy, dat deſe opgeworpene

pene Vorſten, als ſoodanige te erkennen zijn, als het een ydele ſchijn van de ſaeck ſelfs verſcheelt. Hoewel deſe die wy gaen voorſtellen, als bedriegers ingeſlopen zijn, hebben ſy evenwel het Vorſtelijck gewaet gedragen, en geſag gevoert, en voor ſoodanige ſtellen wy deſelve voor. Weynigh zijn de voorbeelden der gener die de Heerſchappy verſmaet, of verkregen hebbende, afgeleght hebben, een Diocletianus van de oude, en een Poolſche Cazimir, of Sweetſche Chriſtina, maecken ſlechts een kleyn beſlagh: ſoo zijnſe oock weynigh, die ſoo ver op recht of natuer vermogen hebben, als te ſoecken dat hen niet te vinden ſtondt, te dragen dat voor hun ſchouderen niet was gelaſt, of om bepaelder te ſpreecken, met liſt, natuer en konſt te veynſen, dat liſt, natuer noch konſt, hen maken konden. Maer laet ons echter deſe wereltſche bootſe-maeckers, of eenige van de ſelve, eenmael beſchouwen.

De eerſte van deſen rangh, ſal ons eenen valſchen Alexander zijn. Ptolemeus Koninck van Egypten, wetende dat ſijn Suſter Cleopatra, hebbende
1. haer Schatten en Rijckdommen in Schepen geladen, en naer haer Dochter
Zebina en Schoon-ſoon Demetrius, in Syrie gevlucht was; maeckt eenen Zebina
als Alex- een Egyptiſch Jongelingh, Soon van Protarchus, een Egyptiſch Hande-
ander op- laer, op, om het Rijck van Syria, met de wapenen aen te taſten, voor-
gemaekt. gevende dat hy, door aenneminge van den Koninck Antiochus, in het Konincklijcke huys aengenomen was, en den Jongelingh den naem van Alexander gevende. Dit vingh hy te lichter aen, om dat hy wel wiſt, dat de Syriers, niet konnende de hovaerdye van Demetrius verdragen, geen Koninck buyten hem, hy ware dan die hy wilde, ſouden verwerpen. Om dit werck ſijn kracht te geven, ſandt hy hem grooten onderſtandt uyt Egypten
2. toe, waer door de Jongeling dapper gemoedicht en geſterckt wierdt.
Lichaem Ondertuſſchen wordt het lichaem van Antiochus, door den Koninck der
van Anti- Parthen gedood zijnde, in een ſilvere kiſt, naer Syria om aldaer begraven
ochus te worden, geſonden; het welcke met groote liefde van de Steden, en om
helpt het het ſpel een ſchijn te geven, van deſen opgeworpen Alexander, ontfangen
ſpel uyt en aengenomen wordt; welcke ſaeck hem groote gunſt by het gemeene
ſpelen. Volck veroorſaeckt heeft, achtende een yeder, dat de tranen die hy wiſt te
3. ſtorten, hem niet alleen uyt de oogen, maer oock als uyt het hart quamen.
Demetri- Hier by quam hem noch vorder dit geluck, dat Demetrius door hem, in den
us wordt ſtrijdt overwonnen wierdt; dewelck ſich daer door, in de grootſte onge-
overwon legentheydt bracht, en ſelfs van ſijn Vrouw en kinderen verlaten ſagh. Hy
nen. dan is met eenige weynige dienaren, naer Tyrus gevlucht, om ſich aldaer door den Godts-dienſt van den Tempel te behouden; maer ſoo als hy uyt het

Schip tradt, wordt hy, door bevel van den beſtierder, aldaer gedood. 4.
Een van ſijn Soonen Seleucus genoemt, om dat hy, buyten wille van ſijn En ge-
Moeder, de Koninckklijcke Kroon had aengenomen; wordt door den ſel- dood.
ven gedood, en de andere, die ter oorſaeck van ſijn grooten krommen neus,
Grijphus genoemt wierdt, tot Koninck geſtelt; doch ſoodanigh dat de
naem by den Soon, doch het hooghſte geſag by de Moeder ſou zijn.

Maer deſe Alexander het Rijck van Syrie aldus verkregen hebbende, en 5.
hovaerdigh door dit geluckigh gevolg ſijner ſaecken geworden zijnde, begoſt Trotſheit
nu oock ſelfs Ptolemeus, van den welcken hy opgemaeckt was, te ver- van Alex-
ſmaden. Ptolemeus dan, met ſijn Suſter weder verſoent zijnde, heeft met ander.
alle macht en vermogen geſocht, het Rijck van deſen valſchen Alexander, 6.
het welcke hy, door haet tegen ſijn Suſter, had helpen met ſijn macht en Oorſaeck
middelen oprechten, weder geſocht te vernietigen. Hy ſendt dan Grij- van ſijn
pus groote hulp en onderſtandt toe, beneffens ſijn Dochter Tryphena tot verderf.
een Huys-vrouw, om het volck niet alleen door ſijn verwantſchap van Oor-
log, maer oock van bloedt en vrientſchap aen te locken. En deſe ſaeck is
hem niet qualijck geluckt: want als ſy alle Grijpus, aldus met hulp van Egyp-
ten geſterckt ſagen, hebben ſy allengskens begonnen van Alexander af te
wijcken. Daer ontſtaet dan weder een ſtrijdt tuſſchen de Koningen; in 7. Wort ge-
le welcke Alexander overwonnen is geworden, en gedwongen ſich ter vlucht ſlagen.
naer Antiochie te begeven, alwaer hy, gebreck van gelt hebbende, om
ijn Volck hun ſoldye te betalen, het Beelt van de overwinningh, van enckel 8.
gout zijnde, uyt den Tempel van Jupiter genomen heeft, voegende noch Sijn kerk
oertery by ſijn Kerck-roof, met te ſeggen, dat hem Jupiter de Victorie rovery.
geleent had. Na eenige dagen, als hy oock het Beelt van Jupiter zelfs,
lat mede van gout en een onmatigh gewicht was, ſtilſwijgende meenden
vech te nemen, en op dien roof bevonden wierdt, is hy gedwongen ge- 9.
vorden, zich met de vlucht te bergen, dewijl het Volck met kracht te- Die ge-
ens hem op de been quam. Eyndelijck door een groot onweder overvallen, vangen
oorts van de ſijne verlaten, en van de Rovers gevangen zijnde, wordt hy en gedoot
ot Grijpus gebracht, en van den ſelven gedood. wordt.

De

De Drie-en-veertigsthe HISTORIE.

Valschen Alexander, Herodes Soon.

Inhoudt.

1. Een Jongelingh geeft sich voor Herodes Soon uyt. 2. Sijn bedriegeryen. 3. Bedriegen andere. 4. De Keyser ontdeckt het bedrogh. 5. De bedrieger gestraft.

1. Een Jongelingh geeft sich voor Herodes Soon uyt.

WY moeten noch een van desen selven aengenomen naem, hier te voorschijn brengen. Seecker Jongelingh, een Jode van afkomst, en tot Sidon opgevoet, heeft zich looslijck in het gesin van Herodes weten in te dringen; en dat ter oorsaeck van een bysondere gelijckenis, die hy met Alexander, Herodes omgebrachten Soon hadde. Dese heeft oock begonnen zich den wegh tot de Koninckelijcke Waerdigheyt te banen, hebbende een van sijn Stamgenoten tot een medegesel, in dit sijn bedrog aengenomen, die kennis had van al Herodes dingen; daer en boven loos, en als om op-roer te verwecken geboren was. Door onderrichting van dese, veynsde zich de ander Alexander, den Soon van Herodes te zijn, die quanswijs, door gunst van yeman die hem om te brengen bevoolen was, beneffens sijn broeder Aristobulus van de dood bevrijd, en andere in hun plaets geslacht souden zijn.

2. Sijn bedriegeryen.

Met dese beuselaryen voorzien, socht hy oock andere te bedriegen, en zijnde tot Creta aengekomen, heeft alle Joden, die met hem quamen spreken, wijs-gemaeckt, dat hy de waerachtige Alexander was; van dewelck hy oock met gelt geholpen, en naer het Eylandt Melum overgescheept is alwaer hy oock groot gelt, onder dit selve voorgeven, vergadert heeft. Hy vast verhopende het gebiet van Herodes in handen te krijgen, en die gene die hem gunst hadden betoont, te beloonen, heeft zich voort na Rome begeven, daer hy van sijn Vrienden begeleydet wierdt, en zijnde tot Puteoli nu Pozzuolo gekomen, wierdt aldaer van de Joden, op de selve wijse bedroogen zijnde, met de selve gunst ontfangen, dewijl hem een yeder als Koninck quam groeten, die oyt eenige vrientschap met Herodes gehad of eenige weldaet van hem genooten had; waer toe oock de aert en nature van desen land-aert, seer veel hielp, als die gemeenlijck seer begeerig n[illegible]

nieuw

nieuwe maren, zich te lichter door sulck een schijn lieten bedriegen: selfs die gene, die met Alexander seer gemeensaem hadden omgegaen, oordeelden niet anders, of hy was de selve Vorst, en niemandt anders, het welcke sy onderlinge en tegens andere, met eede dersden bevestigen. 3. Bedriegen andere.

Wanneer dan het gerucht hier van tot Romen quam, is de gantsche menichte der Joden, aldaer woonende, uytgetogen om hem te ontmoeten, danckende Godt, voor sulck een onverhoopte behoudenis, van dien Jongeling, en hem met een algemeen toejuychen, ter eeren van sijn Moederlijcke af-stomst, soo als hy in een ros-bare, over wegh gedragen wierdt, ontfangende. Hem ontbrack oock niets dat tot een Koninckllijcken staet mocht behooren, dewijl hem door sijn Vrienden alles beschickt wierdt, en het volck van alle kanten quam toeloopen, met veel Geluckwenschingen, gelijck gemeenlijck geschiedt, wanneer men een saeck buyten verwachtinge, weder gekregen heeft.

Wanneer de Keyser Augustus hier de tijdinge van kreegh, wilde hy den bode geen geloof geven, als wel wetende dat Herodes zich in sulck een ernstige saeck, niet sou hebben laten bedriegen: evenwel heeft hy, ick weet niet, door wat insicht of hoop bewogen, Celadus een van sijn gevryde knechten, die voorheen groote gemeenschap, met de twee Jongelingen had gehad, daer heen gesonden, met bevel, desen Alexander by hem te brengen, het welcke hy gedaen heeft, zijnde soo wel bedrogen, als al de rest. 4.

De Keyser evenwel heeft zich niet laten bedriegen, dewijl de over-eenkomst van gedaente soodanigh niet was, of daer wierdt eenigh onderscheyt gevonden, wanneer men nauw op alles wilde letten. De handen van desen valschen Alexander gaven oock blijcken tot sijn nadeel, als zijnde door het wercken vereelt, het welcke sulck een Vorst niet eygen konde zijn; oock had sijn lichaem de bevalligheydt niet, diemen gemeenlijck by de welgeboornen vint, als zijnde soo wel, noch soo leckerlijck opgebracht: dewijl nu de Keyser bevand, dat soo de meester, als sijnen leerlingh, te samen dit bedrogh gesmeet hadden, en sulck een stoutmoedigheydt, om hun loochenen een verwe te geven, voorstelden; vraeghde hy hen waer Aristobulus, dewelcke te gelijck met desen Alexander moest verlost zijn, gebleven, en waerom hy niet met hem aldaer gekomen was, om het recht, het welcke aen hun geboorte verschuldicht was; hem af te komen eyschen? Hier op wierdt geantwoort, dat deselve in Cyprus was gebleven, uyt vreese voor het gevaer, het welcke die gene, die over Zee reysen, gemeenlijck ontmoet, op dat, indien hem eenigh ongeluck over-quam, het geslacht van Mariamne, niet t'eenemael vernieticht worden, en hy ten minsten over- De Keyser ontdeckt het bedrogh.

blyven mocht. Dewijl hy dit met stijve kaecken voortbracht, en de werck-meester van het bedrogh, sulcks bevestighde, nam de Keyser den Jongelingh alleenigh, en seyde tegens hem: indien gy my oock niet pooght te bedriegen, sal u dit straffeloos vergaen, en dit raeckt uw behoudenis. Soo seght my dan terstondt wie gy zijt, en wie u tot sulck een stout bestaen geraden heeft; want sulck een snoode boosheyt valt in sulcke jonge jaren niet De Jongelingh daer op, niet anders konnende, ontdeckt hem de geheele saeck, op wat wijse en door wien hy opgemaeckt was.

5. De bedrieger gestraft. De Keyser heeft desen valschen Alexander, om sijn beloften na te komen tot een roeyer op een Galeye gestelt, om dat hy kloeck en sterck van lichaem was; maer sijn leer-meester heeft hy met de dood gestraft. Vorders hadden de Melienseren strafs genoegh, ter oorsaeck van het gelt en middelen, die sy, aen desen gemaeckten Alexander, te vergeefs hadden te kost geleght. En alsoo heeft dese aengevangene bedriegery, van desen valschen Alexander, sijn verdient eynde, met de straffe der werck-meesters genomen.

De Vier-en-veertighste HISTORIE.

Valschen Agrippa Posthumus.

Inhoudt.

1. Een Slaef werpt sich op. 2. Sijn onderwint om Agrippa te vervoeren. 3. Geeft sich voor Agrippa uyt. 4. Valsche geruchten. 5. De bedrieger gevangen. 6. En gedood. 7. Valsche Nero. 8. Sijn bestaen. 9. Wordt omgebracht.

1. Een slaef werpt sich op.

An desen bedrieger vinden wy dese beschrijvinge by *Cornelius Tacitus*. In het selfde Jaer (seght hy, in het tweede van sijn Jaer-boecken) sou de stoutheydt van een eenigh persoon, ten waer men by tijdts daer in voor geweest was, de gemeene Staet, door tweedracht en borgerlijcke wapenen, over eynde geholpen hebben. Een slaef van Posthumus Agrippa, Clemens genoemt hebbende het overlijden van Augustus verstaen, had wel de stoutheyt, sich naer het Eylandt Planasia te begeven, om Agrippa Posthumus, die aldaer bewaert wierdt, met bedrogh of gewelt van daer te roven, en naer de Heyr-legers in Duytsland, met meer als een slaeflijck onderwint, te brengen

gen. De traegheyt van het Vracht-ſchip, daer hy hem mede meende te vervoeren, verhinderde ſijn aenvangh, eer hy daer konde aenkomen, om hem af te halen. Als ondertuſſchen Agrippa, uyt bevel van Tiberius, met het aenvangen van de Heerſchappy, gedood was, (dewijl deſelve ſulcks, tot vaſt-ſtellingh van ſijn nieuwe Staet, dienſtigh oordeelde) heeft ſich deſe Clemens tot grooter en gevaerlijcker ſaecken gekeert. Hy neemt de aſſche van Agrippa wegh, en begeeft zich naer Coſa, een uyt-hoeck van Etruria, alwaer hy zich in verborgene plaetſen heeft opgehouden, tot dat ſijn hayr en baert gewaſſen waren; zijnde vorder in gedaente en jaren, ſijn Heer niet ongelijck: wanneer hy door eenige ſijne mede-bewuſte, daer toe bequaem zijnde, doet verſpreyden, dat Agrippa de Neve van Auguſtus, uyt ſijn dochter, noch in het leven was, hoewel eerſt door heymelijck praten, gelijck verbodene dingen gemeenlijck plegen, daer na door een dwalent gerucht, de ooren der onkundige en nieuſgierige, of wel oproer en nieuſgiege lieden, innemende. Daer op begeeft hy ſich by avond en ontyden, na de vrye Steden, latende zich niet in het openbaer, noch langh op een en ſelfde plaets ſien; dewijl de waerheyt door geſicht en vertoeven, maer valſche dingen en logenen, door haeſt en onſeeckere uytbreydingen, kracht krijgen; latende alſoo na, of voorkomende het gerucht, dat van hem gegaen was.

2. Sijn onderwint om Agrippa te vervoeren.

3. Geeft ſig voor Agrippa uyt.

Onder dies wierdt door geheel Italie verſpreyt en ruchtbaer, dat Agrippa door een byſondere gunſt der Goden, bewaert en behouden was, het welcke oock tot Rome gelooft is geworden. Selfs ſeyden eenige, dat hy al tot Hoſtia aengekomen, andere dat hy albereets binnen de Stad Rome was.

4. Valſche gerugten.

Hier door bevingh Tiberius een groote twijffelmoedigheyt, of hy deſen ſlaef, met gewelt van krijghs-volck had te dwingen, of de ydele licht-geloovigheydt, door den tijd te laten verdwijnen: nu oordeelde hy dat'er niets te verſmade, dan, dat niet alles te vreſen en te duchten was, zijnde tuſſchen ſchaemte en vreſe, als in het midden geſtelt. Eyndelijck geeft hy Saluſtius Criſpus laſt, om de ſaeck te beſtellen, en deſe twee van ſijn onder-hebbende mannen, andere ſeggen krijgs-lieden, met vermaninge datſe als mede bewuſten ſouden by hen gaen, en hem gelt en trouwe aenbieden. Deſe voeren hun laſt voorſichtiglijck en getrouwelijck uyt, en een nacht, wanneer weynig op hem gepaſt wierdt, waernemende, krijgen bequaem volck by een, binden den valſchen Agrippa, en brengen hem, met geſlooten monde in het Palays by Tiberius. Als hem deſe vraeghde hoe hy Agrippa quam te zijn? had hem de bedrieger geantwoort: *Soo als gy Cæſar komt te zijn.* Men heeft hem niet konnen dwingen, om mackers en medeſtanders aen te brengen,

5. De bedrieger gevangen

6. En gedood. oock heeft hem Tiberius niet in het openbaer derven ſtraffen, maer in een geheyme plaets van het Palays doen dooden, en ſijn lichaem heymelijck doen wech voeren. En hoewel veele, ſelfs van het huys van den Vorſt, ſoo Raets-heeren als Ridders, hem met middelen en raet hadden bygeſtaen, vand Tiberius echter niet geraden, daer nauw onderſoeck over te doen.

7. Valſche Nero. Van een valſche Nero, hebben wy de ſelve *Tacitus* aldus: Omtrent deſelve tijd, ſijn Achaia en Aſia, door een valſch gerucht ontſtelt, gelijck of Nero aenquam, zijnde van ſijn dood mede een verſcheyde, en onſeecker gerucht verſpreyt, dewijl veele ſeyden dat hy noch leefde, 't zy ſulcks verſicrende, of ſulcks gelovende. Een ſlaef uyt Pontus, of als andere willen een gevryde uyt Italia, ervaren in ſingen en ſnaren-ſpel, (het welcke hem, behalven de over een-komſt van gelaet, veel tot het bedrogh hielp) hebbende eenige verloopers (die hy als land-loopers, arm en ellendigh zijnde, met veel groote beloften, getrocken had) tot ſich gevoeght. Begeeft ſich ter

8. Sijn beſtaen. Zee, en door onweder aen het Eyland Cithnus aengedreven zijnde, heeft daer eenig volck uyt het Ooſten komende, aen zich getrocken, en die ſulcx weygerde, gedood; voorts de Handelaers berooft, en de kloeckſte van de ſlaven, in de wapenen geſtoocken. Siſanna de trouwe van de Syriſche heyrkrachten, na Rome voerende, heeft hy mede met verſcheydene konſten aengetaſt; maer deſe heeft heymelijck het Eyland verlaten, vreſende datmen hem eenigh gewelt mocht aendoen. Hier uyt ontſtondt een lopent gerucht, met vrees en verſchrickingh, doch die door het geval geſtuyt zijn. Galba toen het gebiedt hebbende, had de Land-vooghdyen van Galatia en Pamphylia Calpurnius Aſprenas te beheerſchen gegeven. Twee Galeyen zijn hem uyt de Miſeniſche Vloot beſtelt, om derwaerts te reyſen, met dewelcke hy aen het Eyland Cithnus aengekomen is. Daer waren al eenige, die de Hop-lieden der Galeyen, uyt den naem van Nero, tot trouw vermaenden. Hy ſelve een droevigh gelaet ſtellende, riep der krijgs-lieden trouw aen, en badt dat ſy hem in Syria of Egypten wilden voeren. De Hoplieden als twijffelende, namen aen het krijgs-volck daer toe te bewegen,

9. Wordt omgebracht. en ſulcks gedaen zijnde, weder by hem te komen. Maer Aſprenas wiert alles oprechtelijck aengebracht, door wiens bevel, het ſchip van deſen valſchen Nero vermeeſtert, en hy ſelve omgebracht is. Sijn lichaem, treffelijck van oogen en hayr, en ſtraf van gedaente, is naer Aſia, en van daer naer Roma gevoert. Dit hebben wy noch van de voorige oud-heden, nu komen wy tot onſen tijdt.

De Vijf-en-veertighste HISTORIE.

Valsche Demetrius, Groot Vorst van Moscovien

Inhoudt.

1. Een werpt sich voor Demetrius op. 2. Sijn aenvangselen. 3. En aentocht. 4. Sijn overwinninge. 5. Macht tegens hem te velde. 6. Demetrius geslagen. 7. Stoute geveynsheyt van Demetrius. 8. Sijn overwinningh. 9. Verradery van Basmaneuf. 10. Dood van Boris, en regeeringh van sijn Soon. 11. Aentocht van Demetrius. 12. Demetrius komt in der Moscou. 13. Snoode veynsery van Demetrius. 14. Demetrius gekroont. 15. Sijn eerste handel. 16. En wreetheden. 17. Sijn Huwelijck. 18. Wondere veranderinge. 19. Eed-gespan tegen Demetrius. 20. Die op sijn hoeden is. 21. Openbare toelegh op Demetrius. 22. Groote beroerte. 23. Aenvangen van het ombrengen. 24. Demetrius omgebracht. 25. Handel met sijn lichaem. 26. Dood van den jongen Vorst en Vorstin. 27. Staet van de nieuwe Vorstin. 28. Vervolgh van de beroerte. 29. Groote moorderyen en plonderyen. 30. Poolsche list en dapperheyt. 31. Nieuwe Czaar verkoosen. 32. Artijckulen tegen Demetrius. 33. Sijn quade aenslagen.

Ebbende aldus dese bedriegers van ouder tijden voorgestelt, komen wy de onse wat naerder, dewijl onse Eeuwen mede hun Voorbeelden, van sulcke uytsteeckende valscheden hebben. Achmet broeder van Selim, Turcksch dwingeland, wierdt door hem gedood, en echter werpt sich een valschen Achmet op, maer wordt haest t'onder gebracht; en dese is het niet, door dewelcke wy ons zullen laten op-houden. Van een valschen Sebastiaen, Koninck van Portugael, die in Africa in den slagh gebleven is, weten de Spangiaerden veel te seggen en te schrijven; maer dewijl andere die voor de ware erkent, en de werelt aenbevolen, oock onse Penne opgedragen hebben, konnen wy dese noch vrymoedighlijck onder dit getal stellen, noch onhebbelijck hier weder op-halen. Dese eenige Demetrius, een Staets-bedrieger van dese Eeuwe, sal ons voor allen genoegh zijn; en gewisselijck een stuck van verwonderingh verstrecken. Wy stellen u den selven voor, na de seeckerste trouwe, en bericht uyt oog getuygens.

Na het ombrengen van Demetrius, ontstont'er eenige Jaren daer naer, omtrent de Poolsche Grensen, een Grijske Strepi genoemt, die sich selven den naem van Demetrius gaf; toonende in betuygenis daer van een wrat in sijn aengesicht, en dat sijn eene arm korter als sijn anderen was, (het welcke voorheen in den waren Demetrius, mede waergenomen was) zijnde een persoon van een snedigh verstant, kloeckmoedigh, vrygeestigh, aerdigh van gelaet, kortelijck van een gestalte en wesen, dat wel een Scepter waerdigh scheen te zijn.

1. Een werpt sig voor Demetrius op.

Voor eerst maeckten hy sich bekent by de voornaemste Jesuyten van Polen, dewelcke hy beloofde, dat indien hy, tot het weder krijgen van sijn gerechtigh Erfdeel, hulp en onderstandt mocht verkrijgen, sijn eerste sorge en betrachtinge sou zijn, de Russische onder de vereeniginge van de Roomsche kerck te brengen.

Dese saeck wierdt den Paus aengebracht, als streckende tot voortplantingh van het Roomsch Catholijcke Gelove, door sijn hulp en bystant, beneffens die van den Koninck en Adel van Polen, het welcke mede door de Jesuyten selve wierdt gedaen, den welcken hem brachten by George Miecinsy, Palatijn of Waywode van Sendomir, een man van seer groot vermogen in dat Koninckrijck; met den welcken hy oock een verdragh maeckte, om sijn dochter te trouwen, indien hem dese toelagen op Russie, wel quame te gelucken. Hy had sich een wijl in Lijfland onthouden, na dat hy de Monnicks-kap had afgeworpen, en aldaer geleert de Latijnsche tael te spreken en te schrijven: gelijck hy oock aen den Paus Clemens de achtste, met sijn eygen hand, niet onaerdighlijck geschreven had. Zijnde oock door den selven Palatijn, en Wisnovitsky sijn Schoon-zoon, voor den Koninck Sigismundus van Polen gebracht, deed voor hem een brave en mannelijcke aenspraeck; in dewelcke hy, onder andere dingen, den Koninck vermaenden: dat hy wilde gedencken, dat hy selve in gevangenis gebooren was, uyt dewelcke hy door Godts genade en barmhertigheyt verlost was; om daer uyt te leeren, dat hy oock andere ellendige behoorde bystant te bieden.

2. Sijn aenvangselen.

Aldus door gunst van den Koninck, gelt van den Waywode, behendigheyt der Jesuyten, en gesagh van den Paus, krijght hy een Oorlogs-macht van thien duysent wel-toegeruste krijgs-luyden, op de been; en krijgt in sijn op-tocht noch daer en boven de Russische Kosacken aen de hand, die hem in een getal van thien duysent koppen, toevallen. Treckende den Niester over, tast voor eerst Zernigua aen, en eyscht de plaets op, voor den waren Erfgenaem van Moscovia; gelijck sich Jvan Tackmakouw, die eenigh misnoegen tegen Boris Federovits, als toen heerschende, opgevat had, oock

3. En aentocht.

gaerne

gaerne overgegeven heeft. Corelas had het gesagh over de Kosacken, zijnde een groote Tovenaer, dese was de aenrader tot het belegh van Putiwol, een Volck-rijcke plaets, dewelcke door Michelovits, en acht duysent Kosacken beset was; met dewelcke dese Corelas soo wel wist te handelen, dat hy Demetrius innam en toe-viel. 4. Sijn overwinningen.

Boris ondertusschen niet stil-sittende, sendt een Heyr-leger van hondert duysent mannen tegens hem te Velde: en vorder sendt Gesanten in Polen, om den Koninck het Verbondt tusschen beyde de Volckeren, in gedachten te brengen, en te versoecken hem desen valschen Demetrius, een verloochenden bastaert Paep, en openbaren Tovenaer, in handen te willen leveren, 't zy levende of dood; voegende daer dreygementen by, indien sy anders deden: en werckende onder de hand met de Edel-lieden, om den Koninck van Demetrius af te trecken. Maer door kracht en vermogen van den Paus en de Jesuyten, wiert'er niets te wege gebracht; blijvende de Koninck en het Volck, in de wille hem by te staen, als achtende sulcks de beste middel, om de twee Volckeren te vereenigen. 5. Macht tegens hem te velde.

Beyde de Heyr-legers komen by Novogrod by een, alwaer de Palatijn of Waywode, op het laetste van January 1605. verhoopende een afval in het Russische Heyr te vinden, te onbedachtelijck de Russen aentast, en van de selve op de vlucht naer Polen gedreven wordt. Demetrius vlucht naer het Slot Kilski, en zijnde van een yeder verlaten, verliet echter sich selven niet, zijnde niet weynigh door Nicolas Cherracoui, en Andreas Louitski, twee Jesuyten, die hem tot den tocht geraden hadden, en nu noch verselden, aengemoedicht. Hy steunende (als hy liet blijcken) op de gerechtigheydt van sijn saeck, ontsagh zich niet, wanneer hy een hooft-gevecht, of bysonder treffen had aen te gaen, met een beveynsde mont aldus tot Godt te roepen: *O! gy, alderrechtvaerdigste Rechter, dood my eerst met u Donderkloot, verwoest my eerst, en spaert dit Christen-bloedt, indien ick ongerechtighlijck, indien ick begeerighlijck, indien ick boosaerdiglijck, desen aenvangh, die gy siet, bega. Gy siet mijn onnoselheydt, helpt de rechtvaerdige saeck: En aen u ô! Koninginne des Hemels, beveele ick my, en dese mijne krijghs-lieden.* Dit dede hy opentlijck, dat het een yeder hoorde. 6. Demetrius geslagen. 7. Stoute geveynsheyt van Demetrius.

Een gedeelte van Boris Oorloghs-macht, was omtrent Kilsky gekomen, alwaer een treffen tusschen wederzijdts paerden voorvallende, Demetrius voordeel bevocht. Duysent mannen van de Russen bleven op de plaets, twee hondert wierden gevangen, en de rest op de vlucht gedreven; latende hun voet-jongers tot een moort, en den tros ten buyt. Vijf naer-by leggende Burghten, met hun bysondere Landschappen, sijn hem terstont in handen 8. Sijn overwinningh.

den

den gevallen; een van dewelcke Bialogrod genoemt, hem hondert en vijftig

9. Verradery van Baſmaneuf.

ſtucken Geſchuts heeft toegebracht. De Hoofden wierden alle in ſijn hand geſtelt: korts daer na, vielen noch andere plaetſen in ſijn hand. Peter Baſmaneuf was van Boris, over ſijn troepen geſtelt. Deſe had heymelijck verſtandt met Demetrius, maeckende eenige ſchijn van belegeren, verweeren, en groote dingen voor ſijn Vorſt; maer in der daet hieldt het met Demetrius, hoewel hy groote prael van ſijn daden maeckte, en daer over van den grooten Vorſt Boris, hooglijck vereert en begiftícht wierdt.

10. Doot van Boris, en regeering van ſijn Soon.

Omtrent half April in het Jaer 1605, quam Boris Federovits Godena ſchierlijck te ſterven, niet ſonder vermoeden van vergeven te zijn. Des anderendaeghs wierdt hy begraven, en ſijn Soon Feuder Boriſſovits, beneffens Boris Weduwe ſijn Moeder, wierden aenſtondts als Vorſt en beſtierſter erkent. De eerſte mis-ſlagh die deſe in hun nieuwe Heerſchappy begingen, was, Baſmaneuf als Generael van de Moſcoviſche troepen, tegens Demetrius te ſenden, om des Rijcks-ſaecken voor te ſtaen. De uytſlagh was, dat Demetrius (wiens macht dagelijcks meer en meer aengroeyde) gevolght van uytgeleſene Poolſche troepen, naer Moſcou aentoogh.

11. Aentocht van Demetrius.

Dit verweckte een groot gerucht onder het volck, en de Grooten, die naer nieuwigheydt ſtonden. De Bevel-hebber van den ouden en den nieuwen Vorſt, verlooren hier door den moedt, en het gantſche Heyr van Feudor vervoeghde ſich by Demetrius, gelijck oock een yeder hem toeviel; ſoo dat hy met toejuychen van de een en de ander, hy ſijn intrede binnen deſe Hooft-ſtad, op den 20. dagh van Juny, gedaen heeft. Acht dagen daer na, quam daer oock de oude Princeſſe, diemen geloofde de Moeder van Jvan Vaſilovits te zijn, dewelcke, geduerende ſijn leven, in een klooſter hondert mijlen van der Moſcou gelegen, opgeſlooten was geweeſt. Haer vervalſchte Soon, op dat het ſpel volmaeckt mocht zijn, gingh haer tegen, gaende geduerigh te voet en bloots-hooft, ſonder oyt te willen op-ſitten aen de zijde van de koets, tot dat ſy in het Caſteel quamen; wanneer de arme oude Vrouw, in een klooſter voor de Groote Vrouwen van het Rijck beſtelt, opgeſlooten wierdt; daer ſy zedert altoos gebleven is, onderhouden evenwel, gelijck de Moeder van Jvan Vaſilovits betaemt.

12. Demetrius komt in der Moſcou.

13. Snoode veynſery van Demetrius.

14. Demetrius gekroont.

Demetrius voor de reſt, ſonder den eerſten dagh van September te verwachten, (welcke dagh anderſints, tot het kroonen van den Czaar geſchickt is) dede ſich des anderendaegs, na de aenkomſt van ſijn gewaende Moeder, kroonen, het welcke gedaen zijnde, af-danckte en verſandt hy al het vreemde krijgs-volck dat hem gevolght was: dit was het begin van ſijn treur-ſpel: want terſtondt daer aen, begoſt een yeder om te hooren,

15. Sijn eerſte handel.

er

en te vernemen, wie hy ware. Een Monnick bevand zich onder de eerste roer-vincken; maer geraeckte daer door om sijn leven. Een groot Heer, daer naer Hartogh, quam daer door mede in het hooghste gevaer; maer wierdt, door voorspraeck van eenige Grooten, noch behouden. Verschey-dene andere van minder staet, wierden ter dood gebracht; soo dat het overi-ge van dat geheele Jaer, in vangen, spannen, pijnigen en dooden, door-gebracht wierdt.

16. En wreetheden.

In het midden van al dese verwarringen, stelde Demetrius altoos een goet gelaet, zijnde een man van een seer oplopende en staetsuchtigen geest. Hy had een treffelijcke lijf-wacht van Lijf-landers, Duytschers, Franschen, Engelsche en Schotten, die altemael treffelijck toegerust, en betaelt wier-den. Hebbende nu een weynigh sijn Staet verseeckert, voltrock hy het Huwelijck met de Dochter van den boven-genoemden Waywode van San-domir, dewelcke in de Maent van April, des Jaers 1606. hem toegebracht wierdt, zijnde al voorheen de Huwelijcks statien, in Polen heerlijck ge-houden, en uytgevoert; alwaer de Vostelijck Bruydt, aen het hooge eyn-de van des Konincks tafel, selfs boven den Koninck, en Nuncius of Gesant van den Paus, geset wierdt. De Cancellier die hy daer om gesonden had, wierdt als in de plaets van den Grooten Czaar ge-eert en geset. Op den ne-genden van Mey, wierdt dese nieuwe Vorstin gekroont, en des anderen-daeghs quam de Patriarch, de Grooten van het Rijck, en andere Heeren van Staet, haer de handen kussen, sittende sy gekroont benessens haer man, die mede de kroon op het hooft had, en ontfangende de Gaven en Geschenc-ken, die haer van alle kanten toegebracht wierden; in erkentenisse van de-welcke, een seer kostelijcke mael-tijd gegeven wierdt. De Gesant van Polen wierdt oock des anderendaeghs, zijnde Sondagh, met een heerlijcke mael-tijdt onthaelt, die oock des daeghs te vooren, seer heerlijcke en treffe-lijcke geschencken gedaen had: en alsoo duerden dese banckətteringen tot den volgenden Donderdagh toe. Maer zedert vielen dese veranderingen voor, die wy gaen verhalen.

17. Sijn Huwelijck.

Eenige Boyaren, of voorname Moscovische Grooten, hebbende van langer-handt, de verradery en van Basmaneuf, en de schelmeryen van De-metrius, selfs sijn staet, handel en wandel buytens landts, in alle seec-kerheydt ontdeckt: besloten onder malkanderen desen loosen Monnick, beneffens oock al de Poolen, die hem het hooft op-hielden en onderstut-ten, en wonderlijcke dingen, met den Staet van Moscovie voor hadden, en een kant te helpen. Demetrius die altoos op sijn luymen lag, (gelijck sulcke gemoederen altoos in twijffel zijn) hebbende yets van desen handel gerooc-

18. Wondere veranderingen.

19. Eed-gespan tegens Demetrius.

20. Die op sijn hoede is. ken, deed al de Polen aenseggen, datse op hun hoeden souden zijn; en belasten sijn lijf-wachten sich des donderdaghs savonts, met hun roers omtrent hem te laten vinden, en waerlijck hy miste in sijn reeckeningh niet: want daer waren vijfthien hondert uytgelesene Moscoviters bestelt, om hem dien nacht af te maecken; maer het schieten en trommelen der Polen op dien tijd, hield het Eed-gespan voor als toen te rugge, en de Vrydagh gingh deur in een diepe stilswijgentheydt: maer op Saturdagh zijnde de 17. van Mey, om-

21. Openbare toeleg op Demetrius. trent ten 7. uren des morgens, vertoonden sich de Bayoaren op de Marckt plaetsen te paert, met hun dienaren, alle met deerende en weerende wapenen voorsien; hebbende voor af al het volck aen het bewegen gebracht, soo datmen niet sagh als Moscoviters, uyt hun huysen voor den dagh komen met hun stale strij-hamers, knotsen en houwers in de vuyst, loopende met duysenden naer het Casteel: men hoorden langhs de straet niet als moort

22. Groote beroerte. en brandt, sla dood, sla dood, roepen: de een seggende tegens den ander dat de Polen de Boyaren binnen het Slot vermoorden, om het volck des te meer tegens desen Land-aert op te hitsen. De bewegingen was soo schierlijck dat veel Moscoviters, die op sijn Pools gekleet gingen, in de verwarringh gedood wierden. Terstondt wierden de huysen van den Poolschen Adel omcingelt, soo dat sy d'een den ander niet te hulp konde komen. Dese die naer het Slot liepen, vonden geen tegenstandt: alsoo de lijf-wachten van Demetrius, niet meer als omtrent dertigh Helbaerdiers sterck, sich vertoonden; dewelcke gelast zijnde, de wapenen neder te leggen, terstont gehoorsaemden, sonder eenigen weer te bieden.

De Moscoviters klommen dan met hoopen, naer de groote Zael, liepen voorts van kamer tot kamer, na die van Demetrius, dewelcke, hoorende het gerucht, uyt sijn bedde sprongh, en sijn nacht-rock omslaende, vraegde wat'er te doen was? Een van sijn dienaren antwoorde, dat'er misschien brand was: *Ha schelm*, seyde Demetrius daer op, *men roept'er geen brant, het is wel wat anders; want al de klocken van de Stad en het Slot, kleppen alarm.* Hy daer op stelt zich in standt, stroopt de mouwen van sijn hembde op, en roept om sijn scherp-snijdend swaert, datmen gemeenlijck voor hem droegh; maer de bewaerder daer van was niet te vinden.

23. Aenvang van het ombrengen. Hy ondertusschen siende de Vyanden vast naderen, bad de Hellebaerdiers voor sijn kamer-deur, die hy selfs sloot, datse hem doch aen de Boyaren niet wilden overleveren, en begaf zich soo voorts naer andere binnen kamers, en eyndelijck in sijn stove; alwaer zich oock vervolght, en op het punt van gegrepen te worden ziende, en niet wetende waer zich vorder te begeven, opent een veynster, en werpt zich van boven neder op de plaets

D

fol 171, 2 deel,

Dit was een seer gevaerlijcke val, ter oorsaeck van de hooghte van het veynster van de grondt: zijnde sijn verblijf, op de hooghste verdieping van het Slot, invoegen het wonder was, dat hy niet te pletteren viel. Een van sijn Helbardiers, de Furstenberger genoemt, liep terstondt langs de trappen naer beneden, en vand hem noch levende; maer de borst was hem seer verplettert, en het hooft gewondt.

Met hulp van de andere die daer by quamen, wiert hy voort in sijn kamer gedragen; alwaer hy, door eenige bequame hulp-middelen, weder tot sich selven quam. Als toen hadden eenige Boyaren, een langh gespreck met hem, en ondervraeghden hem, op eenige stucken; maer niemandt heeft oyt geweten, wat redenen tusschen hen omgingen; selfs heeft de Helbardier die naest stondt, daer niets van geopenbaert. Hier op hebben sy hem terstondt gedood, en hackten voorts met hun houwers, den ellendigen Monnick om strijdt in het lijf. Sy sleepten sijn lichaem uyt de kamer, en dat wierdt van boven neder, uyt een veynster geworpen. Toen bandmen hem een koorde om den middel, en trock hem soo naeckt na de groote marckt, alwaer hy op een houte tafel, voor al de werelt geleght wierdt, tot aen den vierden dagh daer naer. Aen sijn voeten wierdt het doode lichaem van sijn bemiddelaer Basmaneuf, (diemen mede gedood had) geleght.

24. Demetrius omgebracht.

25. Handel met sijn lichaem.

Het volck nam ondertusschen hun vermaeck, met desen opgeworpene en nu nedergeworpene Keyser, gaf hem een sack-pijp onder sijn oxelen, en de pijp in de mondt, met een stuck van de waerde van een Carolus, om uyt te beelden, dat hy een bepijper en bedrieger van de geheele werelt was geweest.

Maer in al dit verhael van den voortgangh, op en ondergangh van desen bedrieger: hebben wy geen gewagh van den Jongen Vorst Feudor Borissovits, noch van sijn Moeder gemaeckt, als alleen dat sy erkent, en tot Heerschers aengenomen zijn. Waerlijck, dat was de staet niet daer wy hen in konnen laten, een te treurigen eynde is het hunne geweest. Sy hoorende desen bedrieglijcken Vyand, aldus van het volck geliefkoost en onthaelt, vonden geen hulp-middel in desen staet, als in de dood, indien se niet in handen van desen snooden Vyand vallen, en daer door smadelijck gedood en gemartelt wilden zijn. De Moeder de oudste in jaren, en de eerste in moed, dronck haer Soon, een doodelijcken dranck toe, die haer met een hartige teugh bescheyt deed, en sijn Moeder daer op omhelsende, met haer dood ter neder viel. De Princes dronck mede, maer als een jonge maeght, en dese matigheydt was het leven van dese Keyserlijcke deerne: blijvende over, om haer leet, en hun ouders en broeders dood te beschreyen.

26. Doot van den jongen Vorst en Vorstin.

27. Staet van de Vorstin.

Maer om weder te keeren, daer wy het gelaten hebben. Deſen geheelen eerſten dagh, liet het volck niet na, naer het Slot en door de ſtraten der Stad te loopen, overweldigende de huyſen der Polen, en menichte daer van om den hals brengende: en vorders de huyſen ſoo ſchoon maeckende, datmen daer niet een ſtuck of lap lijn-waet, of anders in konde vinden, om de dooden mede te bedecken. De Palatijn of Waywode, had uyt Polen een grooten troep Muſicanten mede gebracht, die over mael-tijd de gaſten van deſen Vorſtelijcken Monnick veel vermaecks toebrachten. Al deſe ſangers en ſpeelders by een geherberght zijnde, wierden alle te gelijck aengetaſt, en verweerden zich langen tijd, maer ten laeſten door de menichte overweldicht zijnde, wierden tot het getal van twintigh toe, in ſtucken gehouwen; alleen vijf of ſes ontſprongen den dans. Het huys van den Palatijn van Sandomir, zijnde met ſtercke mueren beſlooten, en wel gebarricadeert van buyten, wierdt noch beſchermt. De nieuwe getrouwde Princeſſe, haer Mevrouw en Staet dochters, wierden aenſtondts geplondert, uytgeſchut, en van al hun Cleynodien, huys-raet, bedden, kledingen, en alles berooft; en alſoo wierden oock al de Poolſche Heeren en Edel-lieden. Seecker Poolſch Heer, die Demetrius tachentigh duyſent Ducaten, geduerende ſijn verblijf in Polen, geleent had, wierdt in de plaets van betaling, in ſijn wooningh door het volck belegert, daer het geſchut voor gebracht wierdt. Hy ſich geparſt ziende, dede het teecken met een wit laecken, dat hy zich wilde overgegeven. Hy daer op doet de poort open, en gelijck als uyt miltdadigheydt, ſchudde een ſaeck met Ducaten voor de poort uyt. De Moſcoviters, het gierichſte volck onder de ſon, liepen van alle kanten toe, om geldt te grabbelen, wierpen, ſtieten, en foolden malkanderen over hoop, gelijckmen gemeenlijck ziet; maer hier op valt die Heer met ſijn volck gewapent, onder de verwarde menichte, en hackt'er op de plaets over de hondert van in ſtucken, drijvende de andere over hals over kop daer uyt: eyndelijck quamen eenige Boyaren van het Slot, met een goet gevolg van krijgs-luyden aen, die deſe dappere Polen redderde, en in ſeeckerheyt ſtelden. De Duytſche en Italiaenſche, oock eenige Poolſche Koop-lieden, die veel rijcke en koſtelijcke ſtoffen, en andere Koopmanſchappen hadden gelevert, verloren het alles, en waren noch blyde, datſe met het leyen daer af quamen.

28. Vervolgh van de beroerte.

29. Groote Moorderyen en plonderyen.

30. Poolſche liſt en dapperheyt.

31. Nieuwe Czaar verkooſen.

De Moſcoviters kooſen toen voor hun Groot-vorſt en Czaar, mits het geſlacht van de voorgaende uyt was, Vazili Jvanōvitz Criſky, een Heer van de outdſte en doorluchtighſte huyſen der Boyaren, en Grooten van het Rijck. Toen wierdt met den aenvangh van de Maent van Mey, het lichaem

van

van Demetrius weder opgegraven, buyten de Stad gesleept, verbrandt en tot assche gemaeckt. De Artijckelen en stucken van sijn rechtsplegingе wierden opentlijck gelesen; en waren dusdanigh: Dat hy een Monnick van seeckere Ordere was geweest, dat yeder Monnick die sijn beloften verkort en Ordere verlaet, verbrandt moet worden, dat hy een Tovenaer was, en vyand van de Moscovische Godtsdienst, en den Paus belooft had, de Roomsche Godtsdienst en de Jesuyten, in Moscovie in te voeren. Dat hy een toelegh had gemaeckt, om al de Boyaren uyt te roeyen, en de Polen in de openbare en gemeene Ampten en Waerdigheden te stellen, tot het welcke dese, die tot dese Bruyloft gekomen waren, een beginsel souden geven; gelijck hy deselve oock, opentlijck in al hun ongebondentheden, de hand boven het hooft gehouden had. Dat hy t'eenemael uytsporige onkosten en verquistingen had gedaen, als blijckt by sijn gouden Throon, aen yeder zijde van dewelck ses Leeuwen gesien wierden, Massif van silver vergult, het welcke noyt eenigh Groot-vorst voor hem, ondernomen of gedacht had, gelijck oock niet den Scepter en Kroon voor sich te laten dragen; gelijck oock dese, die de Finantien en gemeene Schatten uytgeput, en een gedeelte daer van, naer Polen en elders versonden had, en om deselve weder te vullen, onmatelijcke schattingen opgeleght, en afparsingen aengerecht had, sonder evenwel die gene, die sulcks verdienden, te onderhouden; maer verquistende eerder deselve, in onmatige gaven en geschencken, omtrent luyden die in tegendeel strafbaer voor het gericht waren. Meer andere Artijckelen wierden opgestelt en gelezen, aengaende sijn ongerechtigheydt, de Staet als een Tyran, die alle wreede straffe waerdigh was, aengeranst te hebben. 31. Artikelen tegen Demetrius.

Seeckerlijck, menichte van schrickelijcke en vervaerlijcke aenslagen en toelagen, tegen den Staet van Moscovie, zijn met hem vernietticht; waer uyt een wonderlijcke veranderinge, in de nabuerige plaetsen gevolght is, soo dat het over tijd was, voor dat Rijck, en lichtelijck wel voor geheel Christenrijck, dat dese gevaerlijcke bedrieger, met al sijn bedriegeryen, uyt de werelt, en Moscovie onder een wettige Heerschappy, gebracht en herstelt was. Sijn Vrouw en Soon zijn mede daer naer omgeraeckt: Want dese Czisky mede seer qualijck heerschende, wierdt van de Russen de Polen overgelevert, by den welcken hy in de gevangenis gestorven is. Daer naer ontstater weder een tweeden valschen Demetrius op, die grooten voortgangh had, en de Weduwe van den voorgaenden Marina genoemt, dochter van den Palatijn van Sandomir, uyt eersucht trouwde. Maer dese door Uladislaus verkooren Czaar verdreven, en naer Caluga gevlucht ziijnde, wordt door een Tartaer, sijn reys-gesel en wech-wijzer gedood. Maer 32. Sijn quade aenslagen.

ſijn Vrouw van Caluga na Aſtracan yluchtende, is aldaer gewurght, en haer Soon opgehangen.

Deſe Geſchiedenis is door den Heer van St. Lazare, onder den naem van den oprechten Demetrius verhandelt. Echter hebben wy niet ondienſtigh gevonden, deſe ſtellingh van andere, onder den Titul van een bedrieger, geloofwaerdelijcker voorgeſtelt, hier mede te verhandelen.

Meer andere bedriegers heeftmen van tijd tot tijd gevonden, als een valſchen Balduinus, Keyſer van Conſtantinopolen, die veel beroerte verweckt, maer eyndelijck ſijn ſtoutheyt, met den hals geboet heeft. En een valſchen Muſtapha mede ontdeckt, en in de Zee verdroncken. Als mede een valſchen Frederick, door den Keyſer Rudolphus verbrandt, en meer andere, by *Fingoſo* te vinden. Maer om niet te wijt te loopen, zullen wy het hier by laten.

Eynde des Eerſten Boecks.

Het

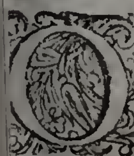
HET TWEEDE BOECK, Der GESCHIEDENISSEN deses tijdts.

De Eerste HISTORIE.

Afval van Catalonie.

Inhoudt.

1. Veranderingen deses tijdts. 2. Ongevallen van de Spaensche Kroon. 3. Staet van Arragon en Catalonie. 4. Aerdigh spreeck-woort. 5. Ontsag der Koningen voor de Catalanen en Arragonesen. 6. Arragon t'ondergebracht. 7. Volstandigheyt der Catalanen. 8. Loos besluyt der Franschen. 9. Oorspronck der voorrechten van Catalonie. 10. Gelegentheyt van Catalonie. 11. Quade gronden van den Conte Duca. 12. By de Catalanen wel verstaen. 13. Hun wyse van doen. 14. Ontsteltenis in de Raetsvergaderingh. 15. Herstellinge van den Conte Duca, tegens het recht der Catalanen. 16. Konsten van den Conte Duca. 17. Wraeck-sucht van den Grave, schadelijck voor Spangie. 18. Groote moetwil door het krijgsvolck in Catalonie gepleegt. 19. Klachten daer over. 20. Kerckschenderyen en moorderyen. 21. Begin van den afval van Barcelona. 22. Onder Koninck wordt vermoort. 23. Afval der andere Steden. 24. Middelen tot bevredinge. 25. Te vergeefs. 26. Verantwoording van die van Barcelona. 27. Trouw der Catalanen.

ONder de treffelijcke Voorvallen van dese tijd, zijn de wesentlijcke veranderingen in die Koninckrijcken Engeland, Portugael en Catalonie, voor al geen van de minste. Door de eerste hebben wy het Noorder gedeelte van Europa, en voornamentlijck dat afgesonderde Rijck, in een jammerlijcke standt gesien; en door

1. Veranderingen deses tijts

door de twee laetste, de Spaensche Kroon, van sulcke tacken berooft, en de vleugelen van dese groote Monarchye en Opper heerschappy, door het verlies van sulcke slagh-vederen soodanigh verminckt, dat zedert haer bewegingen, noch soo geweldigh, noch soo geduchtigh of ontsacchelijck, zijn geweest als voorheen. De twee eerste revolutien en Staets veranderingen, hebben wy voorheen elders verhandelt; maer hier staet ons nu de laetste te beseffen, en dat soo omstandighlijck en nadruckelijck, als ons mooglijck sal zijn.

Het Jaer 1640. was geensints het voorspoedighste voor het huys van
2. Oostenrijck, noch in Duytsland. Voor het eene gedeelte noch in het Spaensche gebiedt, voor het ander, welck laetste, voornamentlijck door het verlies van Aras, en het ongeluckigh belegh van Casale, (oyt en oyt soo noottschickelijck voor de Spaensche Kroon, en nu voor de derdemael soo jammerlijck (zijnde het Spaensche Heyr selfs binnen haer eygen Trencheen geslagen) voor de Opper-heerschappy) sulck een swaren slagh in haer lendenen kreegh: maar of sulcks niet genoegh ware, en gelijck ongevallen noyt alleen gaen, maer met trappen. Hier by moest noch sulck een dubbele afva komen, die sulck een geweldige Calossus van Heerschappy, tot vallens to wel sou doen waggelen.

Ongevallen van de Spaensche kroon.

3. Onder de andere Volckeren van Spangie, leven de Arragonesen en Catalanen, door hun groote Vryheden en Voor-rechten, onder de Heerschappy van de Spaensche Kroon, met een slagh van vrydom, in dewelcke s soo achterdochtigh en deughtsaem zijn, dat sy eerder voor aenbevolene e gerecommandeerde Volckeren, als onderdanen te houden zijn. Hier uy

Staet van Arragon en Catalonie.

4. komt het spreeck-woort van den Keyser Maximilianus den eerste, dat d Keyser was Koninck van Koningen, de Koninck van Spangie, Koninc van menschen, en de Koninck van Vranckrijck, Koninck van Esels; siend op de dependentie of onderdanigheyt der ondersaten, omtrent hun Heer Voor soo veel als de eerste heeft onderdanen, van soo veel gesaghs als h selve is, den welcken hy niets beveelen en gebieden kan; en gelijck als d derde, met volle macht en gesagh sijn volck bestiert; alsoo de Koninck va Spangie met een bepaelt gesagh, sijn Heerschappy over de sijne oeffen

Aerdigh spreeck-woort.

5. Waerlijck het heeft altoos een geheym van Staet, by de Koningen van Spangie geweest, die Privilegien en Voor-rechten te verbreecken, die hen d trouwe van die Volckeren soo vermoedelijck maecken. En daerom is het dat in de Oorlogen van de Spaensche tegens de Fransche Kroon, men seer se den den doortocht der troepen, door die landen geeft, vresende de Koninc deselve in de wapenen te brengen; en dat deselve gedachtigh hun oude vry

Ontsagh der Koningen voor de Catalanen en Arragonesen.

dom

dom, hebbende de wapenen in handen, eenmael mochten aenvangen, de selve weder te herstellen. En dit is oock (onses bedunckens) de voorname oorsaeck geweest, van de af-keerigheydt, die de Koninck Ferdinandus de Catholijcke altoos getoont heeft, om aen dese zijde van het Pyrameesche geberght, Vranckrijck te beoorlogen; hoewel hy, door Tractaten en Handelingen van Verbond, met andere Vorsten, daer menichmael toe verbonden was.

Die van Arragon, zijn ter oorsaeck van de toevlucht van D. Anthonio Perez, (van wiens schuldeloose misdaet, in het ombrengen van Escovedo, 6. Arragon t'Onder gebracht.
gevangen is, vlucht en toevlucht in Arragon, elders breeder gehandelt is) door Philippus den tweeden, volkomentlijck t'ondergebracht; maer de Catalanen bleven meer dan yemand anders standtvastigh, in het voorstaen van hun Voor-rechten, en swaer om tot sulck een gehoorsaemheyt gebracht 7. Volstandigheydt der Catalanen.
te worden, om dat sy de Zee aen de eene, en Vranckrijck aen de andere zijde, tot een rugge hadden, van welcke beyde gelegentheden sy t'allen tijden, bequamelijck hulp en onderstant souden konnen krijgen: en om dese redenen, vonden sich de bediende van de Spaensche Kroon, des te meer verbonden, zich van de gelegentheyt, om hen de wapenen in de handen te geven, te onthouden, (gelijck geschieden souden, wanneer sy Vranckrijck van die sijde beoorloghden.) Als dese onderdanen zich als toen misnoeghde, en van de tegenwoordige bestieringh minder voldaen betoonden: en misschien is 8. Boos besluyt der Fransche.
het niet sonder een groote verborgentheyt geweest, dat de Franschen met hunne wapenen, de plaetsen in het Roussillon, in dien tijd hebben aengetast, daer sy voorheen altoos geloofden, dat de Spangiaerden seer ongemackelijck, en met seer groote swarigheydt, in hun eygen land, daer den Adel gehouden is, op hun eygen kosten, tot voorstand van hun Vaderland, de wapenen te voeren: en in tegendeel, selden en met groote onwilligheyt, de bepalingen van het Pyremeesche Geberghte overgaet, konnen beoorloght worden. Maer dewijl wy hier van dese Voor-rechten der Catalanen gesproocken hebben, sal het niet ongerijmt zijn, derselver oorspronck op te halen, om die tot een grondt van het gantsche werck te laten dienen.

De voornaemste Schrijvers van de Spaensche saecken, Pineda Zurita en 9. Oorspronck der voorrechten van Catalonie.
Mariana, komen daer in over een: dat de Catalanen hun oorspronck, van den eersten stichter van Spangie, Tubal Soon van Japhet, Neve van Noach, trecken; dewelcke hen de wetten van een borgerlijck leven voorgeschreven, en de Stad van Tarragona sou gesticht hebben. By verloop van tijden, is het selve onder de Heerschappy van de Griecken, en vervolgens onder

die van de Romeynen gekomen. Uyt welcker banden, als wispelturigh en seer tot Vryheyt genegen zijnde, sy sich wel menichmael hebben gesocht te verlossen; maer hebben ondertusschen gewilliglijck den hals onder het jock gebogen, onder voorwaerden: dat sy, volgens hun Vaderlijcke Wetten, mochten bestiert worden; en dat Barcellona hun hooft-plaets, vry van schattingh aen het Roomsche Volck te betalen, sou blijven; gelijck Julius Polus, en andere schrijven, zijnde daer over van Cæsar Augustus, met den Titul van een Roomsche Colonie of Plantsoen, en den naem van Julia Augusta vereert. Zijnde eyndelijck het Roomsche Rijck aen het vervallen geraeckt, en die schrickelijcke overvloeyinge der Wandalen, Suaben en Alanen, die geheel Spangie hebben overstroomt, machtig geworden, nam de Gotsche Opper-hoofdigheydt en Monarchye, haren opgangh, door welckers gunstige instortinge de Catalanische Vryheydt, eerder aen al afgenomen heeft; zijnde van den Koninck Ataulphus, Barcellona tot sij Koninckl ijcke Stoel-plaets verkoren, als de Hooft stad zijnde, van de veroveringe der Gothen in Spangie (naer het verhael van Pineda) gemaeckt en gedaen. Selfs de Catalonische Natie, van de Concilien van Toledo, door de Gotsche Koningen aengestelt, met veel voordeelen veredelt zijnde; wierdt oock noch boven de selve verheerlijckt, met dat Voor-recht van hun Koningen, met stemminge van de Voortreffelijckste Mannen onder dat Volck, te mogen verkiesen; bestaende die Mannen in Prelaten of Geestelijcke Hoofden, en Getitulde Heeren, na de bestellinge van het vierde Concilie van Toledo, in het laetste Hooft-stuck, en van het vijfde Concilie in het derde; als mede in het sesde Concilie, gelijck voorkomentlijck een seer oud Boeck van Spangie, dat *El Fuer* genoemt word, getuyght: welcke onschendbare observantie, en gebruyckelijckheyt geduert heeft, tot aen den laetsten en ongeluckigen Koninck der Gothen, Rodrigo; wiens wreetheyt en wellustigheyt, de roede van Godts gramschap over Spangie verweckt heeft, die door de overkomst der Africaensche mooren en Barbaren, het gantsche volck in een jammerlijcke staet, onder het jock der ongelovige gebracht heeft; behalven eenige weynige, die zich in de onbeganckelijcke bergen der Pyremeen, Asturien, Biscaia, Arragon en Catalonia begeven hebben; dewelcke noyt eenige andere, als de Gotsche wetten erkent, noch andere Heerschappye, als die onder hen opgerecht was, aengenomen hebben.

Eyndelijck hebben de Catalanen, door de dapperheydt van Bernhard, een Edele Goth, naer langh verloop van Jaren, het harde jock van de Moorsche Tyranny afgeworpen, en om hun Vryheydt, door de macht van een

vermogent Vorst, staende te houden, de beschermingh van Carel de Groote, of Charles Magne, Koninck van Vranckrijck, aengesocht, en sijn Heerschappy aengenomen; onder voorwaerden, van de Gottische wetten, hen voorhenen eygen, (uyt kracht van de welcke, de verkiesing van hunne Koningen, sonder opsicht van opvolginge, aen hen stondt) te behouden. Na de dood van den geseyden Charle Magne, hebben sy des selfs Soon Ludovicus Pius, tot hun Koninck verkoren, dewelcke met den Titul van Grave van Barcellona, eenen Bura en seer dapperen Goth, uyt het Narbonische Vranckrijck of Provence, in Leen vereert heeft; van welck Leen hy daer na, door verradery van de sijne berooft is, het welcke de selve Koninck Lodewijck, Bernard sijn Opper Kamerlingh, weder gegeven heeft, in wiens plaets hy daer na Uvifred, en als dese dood was, Salamon een Fransch Ridder, gestelt heeft; die daer na door den Soon van Uvifred, gedood wierdt, om de opvolginge te hebben, gelijck hy gehad heeft, dragende den naem van Uvifred de tweede, door wiens dapperheydt het Graefschap van Catalonie, wel haest van de pest der Moorsche Heerschappy, die weer van nieus met gewelt van wapenen ingevoert was, verlost heeft.

Wanneer nu in den Throon van Ludovicus Pius, of de Godtvruchtige, des selfs Soon Carel de Caluwe bygenaemt, gestelt was, heeft de selve het Graefschap op den voornoemden Uvifredo bevesticht, en de Opper-hoofdigheyt en Souvereyniteyt hem opgeleght, volgens dewelcke sich de Graven, tot noch toe Princen van Catalonie noemen, gelijck oock het Graefschap den naem van een Prinsdom verkregen heeft. De Graven van Barcellona, hebben het besit van hun Graefschap alleen, tot den tijd van Raimond Berengher den vierden, behouden: dewelcke in het Jaer 1137. met Petronella, genoemt D. Urraca, Dochter van Ramiro, Koninck van Arragon getrouwt is; uyt kracht van welck Huwelijck, hy oock tot de Kroon van Arragon, by gebreck van Mannelijck Oir, opgevolght is: na wien, daer na des selfs Soon Alphonsus de eerste, tot dat Rijck gekomen is, die by de voornoemde Staten en Heerschappyen, de Graefschappen van Roussillon en Cerdagna gevoeght heeft, volhardende alzoo de Graven van Barcellona, een langen reecks van Jaren, in het swayen van den Scepter van Arragon, niet alleen, maer oock door geluckige dapperheydt, in het aenwinnen van andere Koninckrijcken, by hun oude Titulen, tot de tijd van Ferdinandus de tweede, Grave van Barcellona, en Koninck van Arragon; dewelcke door het Huwelijck met Isabella, Erfgename van Castilla, begonnen heeft, te gelijck den naem van Koninck van Castilla aen te nemen.

Uyt dit Huwelijck is Donna Johanna voortgesproten, die met Philippus

Eerst-Hartogh van Oostenrijck getrouwt is, dewelcke na de dood van Ferdinandus, sonder Mannelijck nasaet, op haren Soon Keyser Carel de Vijfde, al haer Vaderlijcke Rijcke en Heerschappyen gebracht heeft, tot besittinge van dewelcke, desselfs Soon Philippus de tweede, derde, vierde, en de tegenwoordige Carel, vervolgens gekomen zijn.

Uyt dit verhael van den oorspronck en voortsettinge, van de Catalanische Staet, blijckt genoeghsaem welcke de grondt-slagh zy, waer op het gewicht van hun wijtlustige Pretentien en Rechten gebouwt zijn: dewelcke tot drie Hooft-stucken worden gebracht. 1. Van niet te erkennen eenige Heerschappye of Souverainiteyt, als van haer selve. 2. Dat hun Prins zy by verkiesinge, en niet by opvolginge. 3. Dat hun Municipale wetten van natuere t'eenemael veranderlijck, en den wille van den Prins geensints onderworpen zijn. Al het welcke hoe seer by hen vastgestelt, van andere, voornamentlijck Fransche Schrijvers, niet laet tegengesproken te worden. Welcke bewijs-redenen, hoewel het insien wel waerdigh, echter te lange zijn om hier ingevoegt te worden.

Dese gronden dan aen de eene zijde, en hun gelegentheyt aen de andere zijde, geven de Catalanen dese moedt en stoutheydt diese besitten, zelfs

10. Gelegentheyt van Catalonie

soo verre, als op het minste overtreden van hun Vryheden, hun Koningen met afval te dreygen. Wat nu dit laetste, hun gelegentheyt of sterckte aengaet, dese is soodanigh: dat, om dit Landt te veroveren, het nootwendigh zy, dat de Vyand, yeder voet lands (om soo te spreecken) met het swaert winnen moet, en zich wel soodanigh inwarren kan, dat hem de aftocht volkomentlijck afgesneden werden, nademael de engten, de dalen en rouwigheydt der landstreecken soodanigh zijn, dat thien of twaelf Musquettiers, by na een geheel Heyr konnen tegen houden. Om dese oorsaeck kan de Ruytery aen weynigh plaetsen dienst doen, om dat door de t'samenknoopingh der Bergen, tot sulck een grooten en geweldigen omtreck, de grondt sich alleen, door het gantsche gewest in 17. vlackten vernedert, dewelcke noch daer en boven soodanigh beplant, en met Boomen en Huysen beset zijn, datmen daer lichtelijck alderhande slagh van Trencheen en Wercken kan oprechten, om de selve te hinderen, dienende het voor grachten 46. stromen, die dese landstreeck doorlopen en bevochtigen. Vorders uyt de woestijne der bergen, komen voort de Catalonische Almogaveros, diemen heden ten dage Micheletten noemt; dewelcke seer wel geoeffent zijnde, in het handelen van schiet-geweer, ter oorsaeck van hun bysondere Vyandschappen: voorts kloeck en sterck van lichaem, stout moedich, verdraeghsaem in den arbeyt zijnde, en altoos Vyanden van d

Koninck

Koninckſche zijnde, en ſeer onſachelijck voor alle Volckeren geweeſt zijn.

In het gemeen anders, zijn de Catalanen van natuere, woeſt en dapper in den Oorlogh; want te nauwer noot hebben ſy machts genoegh, om de wapenen te konnen dragen, wanneer ſy hun leden daer mede beladen, handelende de ſelve met ſulck een handigheyt en vaerdigheyt, dat jongelingen van veerthien of vijfthien jaren, voor wel geoeffende krijghs-lieden mogen doorgaen. En byſonder leerenſe in de oeffen-ſchool van Barcellona, het Muſquet by uytſteeckentheyt handelen; gelijck men daer oock altoos, op Vyer-dagen, gewoon is om den prijs, naer het witte te ſchieten. De gront ſelve ſchijnt ſich tot verſterckingh van dat Geweſt te voegen, als zijnde ſeer vruchtbaer in alderhande Lijfs en Oorlogs behoefte, gevende de landen voetzel in overvloet, de bergen Loot voor den ſtrijdt, Metael tot geſchut, Houdt tot ſchepen, Kennip tot touw-werck, Sulphur en Salpeter tot kruyt, Yſer voor de wapenen, en ſoo voorts, en ſulck een macht van Volck, dat, naer reeckeningh van Michiel Carbonelli, in Catalonie dertig duyſent Parochien ſouden getelt worden, hoewel ſulcks weynigh waerſchijnelijckheyt heeft: echter ſoodanigh is het getal der inwoonderen in dit Prinſdom, dat het ſelve met veel duyſent krijghs-lieden ſijn Grenſen kan beſetten; ſonder dat de Steden daer door van beſettingen ontbloot blijven. Kortelijck, dit Vorſtendom, is ſoo ſterck van gelegentheyt, ſoo overvloedigh in gebouwde plaetſen, en ſoo menichvuldigh in Volck en Inwoonders, dat ſich de Catalanen derven beroemen, dat op ſulck een wijſe gelijck de Ottomannen, met hun Dardanellen, meeſter zijn van de Poorten van Aſia en Europa, alſoo Catalonia door ſich ſelven meeſterſche van de ſleutelen van Spangien en Vranckrijck is; waer door ſy ſich ſelven altoos vleyen, datſe ſich met hun eygen krachten, genoeghſaem tegens hun Koninck konnen beſchermen, wanneer de ſelve, yets tegens hun Vaderlijcke wetten, mocht trachten te ondernemen. En in deſe gedachten verſtercken ſy ſich te meerder, door de gedaente van hunne beſtieringe, de welcke, als zijnde yets byſonders onder al de onderdanen van de werelt, ſijn opmerckinge wel waerdigh, doch niet hier, maer wel elders te verhandelen is. Immers ſoodanig is de ſtaet van dat Prinſdom, dat de ſelve daer aen eerder de gedaente van een Republijck of vrye Staet, als van een onderdanigh lantſchap geeft; voor ſoo veel deſe ingezetenen, houdende voor ſich ſelven de publijcke en œconomiſche Heerſchappy, ſy den onder-Koninck niet gehoorſamen als met uytwendige Titulen en Denominatien, of benamingen.

Hier uyt is dan lichtelijck te begrijpen, hoe laſtigen en gevaerlijcken ſaecke het zy, dit Prinſdom tot de ſelve onderdanigheyt te willen brengen,

11. Quade-gronden van den Conte Duca.

in dewelcke de andere Heerschappyen van den Koninck van Spangie zijn. En evenwel heeft de Conte Duca, of Hartogh van Olivares, Groot Staets-bedienaer van den Koninck, in sijn Capricieuse en Sin-speelige Maximen, en Staets-gronden, als een die, vertrouwende op de kloeckheyt van sijn verstandt, sich niet wilde verontwaerdigen de voetstappen van andere nae te volgen, selfs met den aenvangh van sijn bedieninge, sich vastelijck voorgestelt, al de Koninckrijcken van die Monarchy, op een en den selven voet te brengen; hebbende geduerigh in den mont: *Multa Regna sed una Lex.* En achtende dat Catalonia het hardste been te knagen was, scherpte hy tegen het selve niet alleen Honts, maer oock selfs Wolven tanden, van een onversoenbare haet en bitterheydt. En dewijl diergelijcke aenvangselen menichmael hervat, altoos soo veel Seianus paerden zijn geweest, die de alderschadelijckste ongevallen in Spangie veroorsaeckt hebben, en gevaer toegebracht, alles door het vyer van Oorlogh te sullen verslonden worden: achte ick, dat het den Lezer niet onaengenaem sal zijn, een volkomen verhael van dit werck te doen, zijnde het mystierieuste en diepsinnichste voor soo veel het besluyt, en het swaerste, voor soo veel de uytvoeringh aengaet, het kloecksinnichste aengaende de middelen, en het jammerlijckste; aengaende het eynde, dat ter werelt kan gevonden worden., of in veel Eeuwen gesien is.

Het gerucht is vast en menichvuldigh by die gene, die de beste kennisse van het Spaensche Hof hebben, en sich het beste op de Cabinet-geheymenissen verstaen, dat het voornaemste Leer-stuck, het welcke de Conte Duca of Grave van Olivares, den Koninck Philippus de IV, op het aenvangen van sijn Heerschappy, gegeven heeft; bestondt in de Catalanen eenige gelegentheydt, van sich wederspannigh te betoonen te geven, om hen daer door te konnen op het lijf komen, en van die Voor-rechten beroven, dewelcke hen dienen om geduerighlijck als wilde stieren, de hoornen tegens den Koninck hunnen Heer op te steecken. Sijn voorstellingen, onder veel andere Cabinet-geheymen, waren: dat den Monarch omtrent de wederspannigheden van dit Volck, door de vingeren moest sien; het welcke noch vryheydt noch dienstbaerheydt, gemackelijck konde verdragen, en hen alsoo een open velt laten, om het een of het andere snoode stuck-wercks aen te rechten, op datmen hen daer op, met een groot schijnbaer recht, van hun Voor-rechten en Privilegien sou mogen beroven, en door middel van Wapenen en Oorlogen, die halve vrydom diese besaten, in een geheele slaverny te veranderen, en hen handelen, als een volck dat door middel van wapenen t'ondergebracht is.

Dese

Dese Leer-ſtucken kittelden de ooren van den Jongen Koninck, met den ſoeten klanck van een uyt-gebreyde Heerſchappy; in voegen Olivares van die zijde geen hinderingh ontmoete, om de Catalanen te treffen, dat ſy het voelden, op dat de ſmart hen mocht doen uytſpatten, en dit uytſpatten ſtoffe tot ſtraf en wraeck beſchaffen. En het aldergevoelijckſte deel der Catalanen beſtaet daer in, datſe hun vrye verkieſing, met en volgens dewelcke ſy, vervolghlijck hun Koningen aennemen: hebbende vorders een Wet, het Koninckhlijcke geſagh niet als na den gedanen Eed, te erkennen.

Onder al deſe Vorſten die Catalonie beſtiert hebben, is'er niet een (ſeggen ſy) gevonden, die eenige daet van Juriſdictie geoeffent hebben, voor dat hy den Eed voorheen had afgeleght: alleenigh Philippus de IV. voor dat hy, of in Barcellona, of in eenigh gedeelte van het Landſchap, den Eed gedaen had, maeckte aldaer nieuwe Stede-houders, beſtelde de uytvoeringh der kroninge, dede ſijn voorſtellingh in de vergaderde Hoven van Lerida. Welcke dingen de eerſte ſteenen van aenſtoot zijn geweeſt, die ſich de Catalanen voorgeſtelt hebben, op dat ſy met den voet daer aenſtootende, het hooft van de reden, te pletteren mochten ſtooten. De Catalanen, ter 12.
oorſaeck van het verſtandt, datſe in het Spaenſche Hof hadden, verſtonden wel haeſt, dat deſe verongelijckinge, eerder uyt de looſe beſtellingen, en gevaerlijcke gronden van den Hartogh, als quade genegentheydt van den Koninck ſelve voortquamen; en daer over, hoewel ſy de verongelijckingh trachten te ontveynſen, konden ſy evenwel de ſmart ſoodanigh niet verbergen, of ſy toonden genoegh, dat'er een ſoo grooten af-keer, tegens den Conte Duca, by hen lagh, datſe de wraeck in een verachting veranderden.

By de Catalanen wel verſtaen,

Want zedert dien tijd wierden al hun Schriften en Memorialen, den Grave voor-by, en recht toe den Koninck in handen gelevert, niettegenſtaende die bedienaer, als een Afgodt in het Hof gehouden wierdt, en de ſaecken van al de Rijcken en Staten alleen, door ſijn handen gingen. Sy Catalanen 13.
waren oock de eerſte, in het ſayen van die Concepten en ſtellingen, die de Heerſchers ſoo hatelijck zijn: dat het de Konincklijcke Waerdigheyt een al te groote onbetamelijckheyt was, aen het goet-vinden van Gunſtelingen, het bewint van belooningh, en van oeffeningh van het gerecht te laten. Sy haelden de oude verwytingen van Suetonius tegens Galba op, en quamen ten laetſten ſoo verre, datſe de hooge Macht van deſen Gunſtellingh, den naem van Tyranny toepaſten; brengende het voorbeelt van Alexander by, dewelcke als hem de Wondt-heelders een arm die gequetſt was, wilden verbinden, ſulcks niet wilde toelaten, ſeggende: het ware een onbetamelijcke ſaeck, dat een Koninck gebonden gingh. Door deſe

Hun wijſe van doen,

redenen

redenen en uytſtroyſelen, wierdt des Graven gramſchap hoogh in top gebracht, ſiende ſich in ſulcker voegen van de Catalanen verſmaet, datze hem als een tweeden Haman verachten, en onder een geringen Mardocheus ſtelden, daer in tegendeel alle andere Koninckrijcken en Staten, op het bloote noemen van ſijn naem, en het aenmercken van ſijn macht, ſcheenen te cidderen en te beven.

In deſe onderlinge miſnoegens en ſlechte achtingh volharden ſy, met bemiddelinge van verſcheydene toevallen, zedert het Jaer 1621. tot het Jaer 1626. in het welcke de Koninck Philippus, om de gemeene plichten der Koningen te voldoen, ſich ten laetſten, zijnde met den Grave en veel andere Grooten verſelt, naer Barcellona begaf, om aldaer met de publijcke en gemeene Plechtigheden, den Eed af te leggen, en de Hoven van Catalonie by te woonen. Gelijck nu de Conte Duca het gemoedt vol van ingekanckerde bitterheyt hadde, ſocht hy met naerſtigheyt alle gelegentheden, om de Catalanen te raecken, daer het hen het meeſte ſmarte, en dat was op het lit van hun Voor-rechten en Privilegien, en het vernietigen van een groot deel van hun Recht-bancken. Lang en boven maten verdrietig ſou het verhael van dien Koninckliȷcken tocht, en Staets vergaderinge zijn, alleenigh valt daer over dit te ſeggen: dat in de openbare by-een koms de Catalanen ſich ſoo gevoeligh, omtrent de verkortinge van hun Wetten en Vryheden toonden, dat de Grave van Santa Coloma, die te dier tijd een van de Raden was, door het quaet onthael van woorden, dat de Gedeputeerden van Catalonie, te dier tijd ontfingen, ſonder ontſag te dragen aen de Majeſteyt van die hoogh-geachte plaets, ſich niet ontſagh ſijn ſwaert tegens den Conte Duca te trecken, en het ſtont'er geſchapen dat door het toeloopen van wederzijts voorſtanders, een ſwaer Bloedt-tooneel, daer opgerecht ſou hebben geworden, ten ware door beſadigheyd van eenige wel-beſinden, deſe ſware onordere voorgekomen was. De Grave van Olivares of Conte Duca, begaf ſich terſtondt ſoo verſchrickt als ontſtelt, na den Koninck, en die Majeſteyt vertoonende wat hem gebeurt was, bewoogh den ſelven, om aenſtondts te vertrecken, om meerder gevaer en ongemack voor te komen; het welcke met ſulck een haeſt en vaerdigheydt geſchiede, dat het vertreck des Konincks meer geleeck, nae een vlucht voor vervolgende Vyanden, als een wijcken voor onderdanen. Het welcke een ſeer groot miſnoegen onder de Catalanen verweckte, niet alleen, om datſe ſich ſoo ſchierlijck van hunnen Koninck berooft ſagen, maer oock, om dat alle handelingen van Hoven en Vergaderingen, daer door ſtil bleven ſtaen. Om evenwel den Koninck hun plichten niet ſchuldig

14. Ontſtelteniſ in de Raets-vergaderingh.

dig

digh te blijven, hebben sy (sonder evenwel den Conte Duca eenige voldoeningh te willen geven) een aensienlijcke Gesantschap aen sijn Majesteyt toegerecht; beneffens een Geschenck van vier hondert duysent Rijcx-daelders, in erkentenis van de gunst die het Volck, door sijn Koninckklijcke tewoordigheydt genoten had.

Dese dingen echter, maeckten sulck een diepen indruck in de gemoederen van den Koninck, tegens de Catalanen, dat hem deselve t'eenemael, naer de meeninge van den Conte Duca, om dat Vorstendom, met grooter hardigheyt te handelen, deden neygen; dat is, om hen van langerhand de kracht van hunne Wetten en Voor-rechten te benemen, daerse soo veel staets op maeckten, dat deselve hun eygen leven minder, als de voorstand daer van, in achtinge hadden. En om dat'er by al de werelt van geen andere saeck, als van het verbreecken van die Wetten en Voor-rechten gesproocken wordt, als zijnde de naeste oorsaeck van dese opstandt en afval geweest: sal het niet onhebbelijck zijn uyt getrouwe berichten, eenige ordens door den Conte Duca zedert het Jaer 1626, tot het Jaer 1639. (in het welcke het quaet uyt-borste) gegeven en bestelt, hier kortelijck by te halen.

15. Bestellinge van den Conte Duca, tegens het recht der Catalanen.

1. De Grave heeft bestelt, datmen het Ampt van onder Cancellier van den hoogen Raed van Arragon, het welcke sich oock over de saecken van Catalonie uytstreckt, sou mortificeren en vernietigen.

2. Datmen de Raden van Barcellona het Voor-recht, van sich in tegenwoordigheyt van sijn Majesteyt te decken, sou benemen.

3. Dat het gantsche Vorstendom den Koninck vijftien hondert, van alle Renten sou betalen.

4. Dat sich de Stadt Barcellona in geen geval sou vermogen te stercken.

5. Dat de Catalaensche Visschers sich sterck souden maecken, om voor Zee-luyden te dienen.

6. Dat de gevangens sich boven den bestelden tijd van 30. dagen in de gevangenis souden houden; ten eynde van welcken tijd, men de klachten zou hebben in te brengen, &c.

7. Dat die gene die op de Galeyen hun tijd als slaven hadden uyt-gedient, evenwel noch konden gehouden worden, naer goetvinden.

8. Datmen de seeckerheydt van Principalen, die gestorven zijn, noch sou eyschen.

9. Dat men indirectelijck verscheydene saecken, het Prinsdom van Catalonia onttrecken, en tot vreemde Recht-bancken brengen sou.

10. Dat men de Stad Barcellone van het Recht, dat al de andere over de sieckten hebben, sou beroven.

11. Dat men de Ambaſſadeurs van Catalonie, geen anderen naem als van Syndici, of Penſionariſſen ſou geven.

En voorts verſcheydene andere dingen meer; van dewelcke de Contraventie en miſbruycken tegen de Rechten en Wetten, plaetſelijck aengeweſen wordt. Als de Introductie en invoeringe der Abdyen, in præjudiciale Sequeſtratie. Datmen vreemt krijghs-volck in beſettingh van de Steden in Catalonie ſou leggen. Dat al de Catalanen die het Voor-recht van Soldaten genooten, ten Oorlogh ſouden hebben te gaen; ja breyde ſulcks in het algemeen uyt, ſonder eenige uytſonderinge, op verbeurte van het leven. Datmen de plaets van Santa Caloma di Farres, ſou hebben te verwoeſten. Dat men het inlegeren van het krijghs-volck in Catalonia ſou doen, gelijck die in Lomberdyen gedaen wordt. En dat in meerder getal, als de inwoonders waren, op dat men de ſelve met geen gewelt ſou konnen uytdrijven. En ſoo voorts.

16. Konſten van den Conte Duca.

Soodanigh zijn de beledigingen die de Catalanen van den Grave van Olivares, geduerende den voorſeyden tijdt, ontfangen hadden; maer onder alle deſe, leden ſy onderwijlen een van de grootſte aenſtooten en verſoeckingen, die hen oyt overgekomen waren, behalven dat de Catalanen (gelijck Botero wel waerneemt) omtrent het waernemen van hun Vryheden, de nauw-geſetſte lieden van de werelt zijn. Den Grave waren de ongenoegten en alteratien der Catalanen niet onbekent, en hoe de ſelve van byſondere t'ſamenſpraecken, tot openbare Vergaderingen overgingen: weſhalven hy oordeelde, datmen (als men ſeght) met de koorts het woeden van den Leeuw temmen moeſt. Om welcke verborgentheyt te verſtaen, moetmen nootſaeckelijck eenige treden te rugge gaen.

Wanneer de Ooſtenrijckſche wapenen in de Maent van September des Jaers 1634, omtrent het belegh van Nortlingen, de hoogmoet en trots der Sweden, al vry wat getemt, en al de Vorſten van Duytſlandt, in een groote ontſteltenis en verlegentheydt gebracht hadden. Oordeelde de Grave, dat de ſchrick van deſe overwinningen, die de moedt der Vyanden ſoo verre konden betoomen, oock in deſe voorſpoedigen ſtandt, de aenſlagen der Franſchen ſouden konnen en behooren voor te komen: waer over hy laſt gaf aen den Cardinael Infant, de ſelve uyt hen Keur-Vorſtendom Trier te verdrijven, en het miſnoegen en onruſt van den Hartog van Lotharingen, en Malcontenten of miſnoegden van Vranckrijck, te voldoen. Dit beſluyt bleeck weynigh tot dienſt van de Spaenſche Kroon te ſtrecken, om dat het ſlapende honden wacker gemaeckt was, met gevaer van hun tanden te proeven, gelijck oock gevolgt is. Want de Franſchen toonden ſich ſoo vinnigh

omtrent

omtrent de Nederlanden, dat deselve met behulp der Staten, groot gevaer liepen van verlooren te worden. Met heymelijck verstandt van de Bevelhebbers, geraeckten de Spaensche binnen eenige plaetsen van Picardyen, tot eenige vergoedingh van de schade die sy geleden hadden. Daer en boven, vresende dat de Franschen naer het herwinnen van hun plaetsen, met te meerder gewelt, de Nederlanden souden mogen aenvallen; socht de de Conte Duca een krachtiger diversie en af-leydingh te maecken, belastende den Marquis van Valpraiso, onder Koninck van Navarra, met dappere macht en moedt het Landschap van Bearn, en een gedeelte van Gujenne aen te tasten; het welcke hy met sulck een vaerdigheyt en wackerheyt te wege bracht, dat hy binnen weynige dagen sich meester van het land van St. Jan de Lux gemaeckt heeft.

Maer wat schijn het oock mocht hebben, soo wierdt evenwel dese diversie en af-leydingh van verstandige luyden, schadelijck voor de Spaensche Kroon gehouden, om dat, volgens de Aforismen en gront-spreucken van den Grooten Genees-meester, alle af-leydingen van de Edele, naer de onedele deelen moet geschieden, en gevaerlijck zy, de sieckte van de voeten naer het ingewandt en het hart te trecken: alsoo mede de Spaensche, of eerder den Conte Duca daer in gedwaelt heeft, maeckende van een gemeene swackte, een doodelijcke sieckte. En veele voorspelden, het eene of het andere sware toeval, siende datmen de pest des Oorloghs, tegens alle gront-regulen van Staet, en nutte betrachtinge van den Keyser Tiberius by Tacitus, na het hart toe trock; en in der daet, de uytkomst heeft geleert, dat dese voorspellingen niet ydel zijn geweest. Want de Franschen voelende sich van die zijde geraeckt, hebben niet alleenlijck St. Jan de Luz met der haest weder verovert; maer oock de sterckte Fontarabia aengevangen te belegeren, om daer door meester van de sleutel van geheel Spangie te worden; maer het geluckte de kroon van Spangie meer als een wonder, als door wijs beleydt, dat belegh te doen op-breecken, en alzoo een van de grootste overwinningen te bevechten, die se oyt bevochten had; gelijck de selve oock door ongemeene Feesteryen en Vreughde-teeckenen verheerlijckt is geworden.

Maer gelijck een dwalingh selden alleen komt, en altijd meest de eene de ander volgt: terwijl men voor het verlies van Fontarabia bekommert was, besloot den Conte Duca noch weder een andere diversie en af-leydinge te bewercken; maer indien Spangie in de eerste een merckelijck verlies te verwachten had, in de tweede scheen het verderf van die Kroon geschapen te zijn. Hy wilde datmen in alle manieren, de sterckte van Zeucata, op de

Grenſen van het Graefſchap van Rouſſilion, en van Salſas weynigh meer als een mijl gelegen, ſou aentaſten. De beſtieringe van deſe onderneminge, wierdt den Grave Johan Cerbellon te laſt geleght, dewelcke om ſijn Eer niet te verlieſen, die hy elders behaelt had, dat bewint af-ſloegh, en met ſeer krachtige redenen, den Conte Duca van die ſoo gevaerlijcke en hacchelijcke onderneminge, ſocht te doen af-ſtaen: maer noch ſijne, noch veel andere bedienden, hun bewijs redenen machtigh genoegh waren, om den Conte Duca van ſijn voornemen te doen af-ſtaen, ſteunende op twee eynden en inſichten omtrent deſen toelegh; de eene was openbaer en verklaert, de andere verborgen en bedeckt. Deſe die opentlijck tegen de ſtrijdige bewijs-redenen geſtelt wierdt, was te vertoonen een groote nootwendigheyt, om het ongeval, dat de deelen van Biſcaye dreyghde, geheel te overvallen, voor te komen, met dat water van verderf, maer de Geweſten van Languedocq te trecken: daer by voegende, indien hy door deſen wegh, deſe quaetaerdige vochtigheden, die een verſtoppingh aen de groote ader van Spangie dreyghden, niet af-leyde, dat Rijck door een doodelijck overval, wel haeſt in den uyterſten noot ſou komen te vervallen.

Deſe waren de blijckbare voorwendingen, tot voordeel van ſulck een buyten-ſpoors beſtaen; maer de andere die hy in ſijn hart verborgen hielt, was de macht aen een ontſinde te benemen, op dat hy geen quaet daer mede quame te doen. Hy wiſt ſeer wel dat de Catalanen, door dit menichvuldig Contravenieren en verkorten, van hunne Voor-rechten ſoodanigh ontroert en verbittert waren, dat ſy van een ſchierlijck en harſſenloos beſluyt, niet vreemt ſouden zijn, om met gewelt te behouden en verdedigen, daer toe de reden niet machtigh genoegh was geweeſt. Hy overleyde by ſich ſelven, dat, brengende den Oorlogh in de nabuerige landen van Catalonia, ſijne Majeſteyt onder den Titul van behoorlijckheyt, daer hy onder die van plicht-ſchuldigheyt niet konde, een groot getal krijgs-lieden uyt Catalonie, om die Vyandlijcke ſterckte te vermeeſteren, ſou konnen trecken, om dat de ſelve op die Frontieren en Grenſen leggende, hen alle uren met Vyantlijcke invallen dreyghde: en hier door konde hy te gelijck des Konincks macht ſtercken, en die van de Catalanen ontſenuwen, en van alle wederſpannigheydt af trecken. Dit bedacht de Graef, en dit bedencken ſtelde hy in het werck, latende hem de wraeckſucht niet ſoo veel lichts voor ſijn verſtant, als te erkennen, dat de Genees-middelen, dewelcke hy gebruyckte, om de ontſteeckingh te verkoelen, de mage kout en ſwack maken.

17. Wraeck-ſucht van den Grave, ſchadelijck voor Spangie.

Men vergadert dan een Heyr van veerthien duyſent mannen, onder de welcke ſich eenige weynige Catalanen hebben vermenght, om dat, niet

tegen-

tegenstaende de Koninck sijn Bevel-brieven, uyt kracht van de welcke de ordinare Militie of krijghsmanschap, gehouden is, die ondernemingе te helpen bywoonen, had doen verkondigen, uytgesondert eenige vrywillige, al de andere weygerden te gehoorsamen, onder voorgeven, dat sy niet gehouden waren te strijden, als voor hun eygene beschermingе, en het tegenwoordigh besluyt streckte, tot verkortinge en nadeel van hunne nagebueren, uyt welckers Comercie en onderhandelinge, het gemeen groot voordeel trock. De Grave was hier over seer ontstelt en buyten raet; maer deckte onder de assche van ontveynsinge, het vyer van sijn ongenoegen; echter weckte hem de bitterheyt van sijn gramschap tot besluyt van strenge straffe. Het slecht gevolgh der belegeringh van Leucata, met het verlies van eenige duysenden van sijn krijghs-lieden, en een weynigh daer na van Cerbellon selve, meer voortgekomen, uyt de droefheyt van sijn gemoedt, als ongesteltheyt van sijn lichaem: en vorders de schandige vlucht, van het overblijfzel der Spaensche troepen in Catalonie, als een saeck, die de werelt te wel bekent is, sullen overtolligh zijn te verhalen; maer de Franschen meer getergt als verzwackt, verlooren geen gelegentheyt, om hun Vyanden schade, tot hun eygen voordeel te bekeeren, ruckende terstont hunne macht voor Salsas. De tijdinge hier van versloegh aen d'eene zijde de Grave seer, wiens eygen-hoofdicheyt, de Spaensche ingezetenen al het ongeluck toeschreven; maer aen de andere zijde, vertrooste hy sich, een middel gevonden te hebben, om sijn wraecksucht tegens de Catalanen te oeffenen, zijnde die gebracht in een staet, van sich met hun Privilegien en Voor-rechten niet te konnen behelpen, nademael een plaets van dat Lantschap wierd aengetast, en sulck een, die de voor-muer van het selfde verstreckte. Het volck vertoonde zich willighlijck te Velde, om den Koninck te toonen dat gelijck sy wel sorghvuldigh waren in het voorstaen van hunne Voorrechten, sy alzoo niet min dapper en gemoedicht waren, om de plaetsen van hun Vorstendom te beschermen; brengende op eygen kosten een macht te Velde, die genoeghsaem scheen te zijn om Salsas te ontzetten, doch te kort schoot; maer wederom deselve tot 30000. mannen vergrootende, waer mede sy de plaets weder belegerden en veroverden, hoewel, soo door sieckte als het stael, wel 12000. daer van sneuvelden.

Dit echter konde het misnoegen van den Conte Duca niet wechnemen, siende zich aen de eene zijde beschaemt door het verlies van Salsas, en vluchtebos belegh van Leucata, en aen de andere zijde overtuyght, en in sijn bedingh verachtert, door het weder winnen van de plaets; weshalven hy al sijn grimmigheyt tegens de Catalanen keerden, te meer, dewijl zich van

nieuws bequame gelegentheyt op dede, om ſijn bitter gemoedt op de ſelve te oeffenen.

Het leger moeſt nootſaeckelijck weder te rugge, en door Spangie in winter-legeringe verdeelt worden: de Catalanen derhalven voorziende, dat dat onweder hen op het hooft ſou moeten vallen, lieten niet na alle naerſticheyt, aen het Hof aen te wenden; om het ſelfde af te keeren, brengende veel krachtige redenen by, om te bewijſen, hoe ſchadelijck de inlegeringh van vreemde ſoldaten, voor hun belangh en ingezetenen waren; het geen anders ſou zijn, indien men de ſoldye aen ingeboorene te koſt leyde, die in het land het gelt verteeren, datſe winnen, gelijck de Koninck D. Peter van Arragon gewoon was te doen, en niet alleen om ſoldye, maer voor het Vaderlandt ſtreden; daer in tegendeel de vreemdelingen geen inſicht als op ſoldye hadden, en miſſchien de liefde tot hun mede-borgeren, zich niet ontſagen deſelve met alderhande verdruckingen te overlaſten: maer alles wat ſy van deſe en andere natuer by-brachten, was te vergeefs, dewijl de Grave enckelijck beſtelde, dat het volck in Catalonie ſou leggen, gelijckſe in Lombardye gewoon waren; gevende daer en boven een toelatende vryheyt aen het krijghs-volck, om alle moetwil, onder ſijn oog-luycken, in dat Lantſchap aen te rechten; het welcke in der daet bitterheyts genoeg kan ſchijnen te zijn, tegen een volck, dat ſich opentlijck aen verradery tegens ſijn Heer ſchuldigh gemaeckt heeft.

Al hier doet zich een ruym velt open, om byſonderlijck al de ſtucken van overlaſt en moetwil, die het volck op deſe arme ingezetenen gepleeght heeft, te verhalen, gelijck de Catalanen in hun verklaringe, deſelve wijtloopig genoeg hebben voorgeſtelt; maer het ſal genoegh zijn, om niet al te lang te weſen, eenige van de voornaemſte by te brengen. Ick gae mede voor by, veel ordinare ongebondentheden, daer mede de krijghs-lieden gewoon zijn de arme Lantſaten, in diergelijcke inlegeringen te belaſten, (te meer, wanneer ſy weten, dat, al ſchenden ſy het recht, ſy echter geen Rechters te vreſen hebben) daer duyſenden van gewelt-plegingen, ſchenderyen, afparſſingen, roveryen, brandt-ſtichtingen, en alle ſoorten van wreetheden, te voorſchijn ſouden moeten komen; maer ſal alleen maer eenige weynige by halen.

18. Groote moetwil door het Krijghs-volck in Catalonie gepleegt.

Moetende ſich dan gelijck geſeght is, het overblijfzel van het Heyr, na de weder veroveringh van Salſas, in hun winter Leger begeven, verſocht een gedeelte van het ſelve, volgens heymelijck ingeven van haer hooge Gebieders, hun verblijf binnen de Stad Perpignan. Al de borgers oordeelden dit verſoeck geheel buyten reden te zijn: voor-af ſtellende dat, behalven

de

de bysondere Voor-rechten, van het Graeffschap van Roussillon, sulcke inlegeringh te seer sou strijden, met de omsichtige staet der sterckten, die als tegen des Vyands Landen aenleggen, en by de Spangiaerden *Fortalecas Limitrophas*, of Grens-scheydinge der Frontieren genoemt worden, gelijck sulcks in alle andere Koninckrijcken en Landtschappen verstaen wordt. Des niet tegenstaende, stondt de Marquis Geri della Rena, bestierder van de Catholijcke wapenen, in Roussillon met de andere Hoofden van het Heyr, hardt op de inlegeringh aldaer te hebben, sonder evenwel eenige ordere van een gesagh hebbende, bediende, of hooger macht te toonen. Die van het Graeffschap antwoorden, hun begeeren niet te konnen inwilligen, om dat, behalven hun eygene vrydom, sy een strijdigh bevel van den Grave van Sta. Coloma, onder Koninck en Hooft-man Generael van Catalonie, hadden. Den volgenden dagh, wierdt door den selven dal Rena, op een nieuw by de Borgemeesters der Stad aengehouden, gevende hen dese vier uren tijds, om een bepaelde antwoort te formeren en besluyten, en dese was: datmen het inkomen sou ophouden, tot dat sy sijn Majesteyt kennisse van saecken souden gegeven hebben, onder beloften, ondertusschen te besorgen, dat het Leger geen gebreck aen huysvestinge hebben sou. In desen twijffelachtigen standt van saken, begeeft zich Martijn de Los Arcos, Gouverneur van het Casteel, naer de Vergaderingh der Borgemeesters, en gaf hen te kennen; dat sy sich op sijn woort souden verlaten, dat het krijgsvolck niet in de Stad komen sou, maer datmen het selve in de nabuerige plaetsen sou verdeelen, alleen de Hoofden soumen binnen de bemuerde Steden laten komen. Hier waren de Borgemeesters mede te vreden, maer niet de Marquis dal Rena, die daer op met sijn geschut op de Stad dede schieten, en eenichte van Bomben daer binnen werpen; door welcke wijse van doen, de Borgerye getergt zijnde, terstondt de wapenen in handen nam, om hun middelen, leven en eer, te beschermen.

De Bisschop van Elna, van Perpignan van geboorte, toonde sijn yver gelijck als een goet Prelaet, en sijn trouwe als een dienaer van den Koninck, en om dese aengroeyende opstandt voor te komen, nam het H. Sacrament, en bracht het selve, verselt met Wereltlijck en Geestelijck, ontdeckt in het Casteel, op welckers aensien, terstondt alle vyantschap opheldt. Evenwel bleef de quade wil van de Spaenschen daer mede niet te legge: want den Marquis dal Rena met de andere Hoofden, schreven aen de Borgemeesteren, met versoeck, datse ten minsten een gedeelte van het Leger wilden innemen, en de Barricaden of straet-weeren afwerpen, die de Borgers hier en daer opgeworpen hadden. De Borgemeesters met de Gee-

stelijck-

stelijckheyt en Adel verselt, bewogen het volck tot het geen hen geverght was: en de Marquis hieldt zich vergenoeght met bestellinge, dat zich de Gouverneur en eenige Borgemeesters, in het Casteel souden laten vinden, om aldaer met hem, over de wijse, diemen omtrent het inlegeren houden sou, te handelen. Alwaer beslooten wierdt, dat de Stad twee hondert en vijftigh Baracken sou opslaen. Maer daer na liet de Marquis mede weten, datmen oock een huys voor sijn persoon sou vaerdigh maecken; maer als alsulcks niet soo haestig geschiede, als hy wel gewilt hadde, begost hy wederom met sijn geschut op de Stad te donderen, schietende wel ses hondert en ses-en-veertigh schooten daer op, behalven noch omtrent 51. Bomben, door dewelcke een groot getal huysen om verre geworpen wierden, sonder selfs de Kerck te verschoonen. En op dat'er aen de wreetheydt niet ontbreken sou, vielmen daer na aen het plonderen, en na het plonderen aen brantstichten, Vrouwen en Maeghden schenden, en al watmen in overvallene Steden gewoon is, te sien en te lijden. Eyndelijck rechten sy op de Marckten hun Corps de garden, en galgen op de hoecken van de straten op, bewarende de poorten met sulck een strengheyt, dat'er niemandt in noch uyt mocht, ten waer de wachters met groot gelt voldaen wierdt. Binnen korten tijd lagen de Velden ledich en ongebouwt, de Wijngaerden en Olijf-bosschen verwoest, en de Tuynen en Hoven, die het voornaemste vermaeck van geheel Spangie gaven, vernielt en om verre geworpen, nemende daer door de Inwoonderen dagelijcks meer en meer af, soo in getal als vermogen.

19. Klachten daer over.

De drie Bisschoppen van Elna, Urgel en Girona, bewogen tot medelijden, door soo veel ellendigheden, en geterght door sulcke Barbarische mishandelingen, deden gesamentlijck hun beklagh aen het Hof; waer op sijn Majesteyt terstondt het Memoriael beantwoorde, en bestellingh van hulp middelen daer tegen dede, gevende den Conte Duca last, om deselve te uytvoeringh te stellen. Dit was de kat de kaes bevolen; hy echter maeckte een groot gebaer, als uyt misnoegen over het bedrevene quaet, en yver tot herstellingh van alles: hy beloofde hoogh en dier de werck-meesters van dese onordere te laten gevoelen, wat sy gedaen hadden; dreygde de Hooden, en stelden Gerio della Rena voor eerst uyt sijn bedieninge. Maer terwijl sich de bedroefde vast vertroosten, en verlichtingh van last te gemoet sagen, voelden sy zich door een nieuw Generael van het Leger, Don Juan de Garrai, meerder als voorheen geparst. Dese van natuere soo gierigh als wreet zijnde, parste het Graefschap in sulcker manieren, dat de Landen binnen korten tijd geheel woest en verlaten stonden, en de Steden i

roof-neften van moorders en ftruyck-rovers, verandert wierden; in dewelcke het ellendigh overblijfzel, na de vlucht der voornaemfte, een jammerlijcken roof voor het moetwilligh volck wierdt, dat de huyfen foo lange plonderde en berooofde, als fe daer yets in vonden; maer alles wech zijnde, de Kercken en gewyde plaetfen aentaften. Seecker Groote van het Hof, op een tijd met den Informateur en nafpeurder van defen handel fpreeckende, feyde na eenige ernftige aenmerckingen hier omtrent half lacchende: of dit niet het felfde werck van den man was, die om fijn Vrouw fpijt aen te doen, fich felven de teel-leden af-fneet?

Tot hieren toe waren de quellingen en verkortingen, die de Catalanen leden in hun goederen, leven en eere, (gelijckfe felve feyden) openbare ftraffen van byfondere fchulden en mifdaden; en derhalven bleef door de overtolligheyt van hunne klachten, hun gedult noch niet t'eenemael uytgebluft. Maer wanneer fy fagen dat hun boofheyt, foo verre als de verfmadingh van Godt en Godtfdienft gingh, weckte dit hun yver en defe macht en moedt tot een gerechtige wraeckfucht op.

De Colonel Leonardo Molas Napolitaen, legerende met een Barbarifche toelatingh, fijn Regiment in de Toorn van de Rio d'Arenas, nae dat de plonderingh en verwoeftingh aen de huyfen was gepleeght, leyde Goddeloofflijck fijn kerck-fchendige handen aen de Parochiale Kerck, uyt dewelcke hy de Mis-cieraden, Kelcken, Silvere Vaten, en het gelt dat voor de Zielmiffen in kleyne kafkens bewaert wierdt, gerooft heeft; maer noch daer mede niet te vreden, ftack den brandt in de kerck, en verbranden al dat branden konde, voornamentlijck het Sanctuarium of de Heylige plaets, in dewelcke de gewyde Hoftien, in een gouden doos bewaert wierden, die alle mede verbranden. Van fulck een kerck-fchendinge was oock het Regiment van Juhan d'Arze niet vry, dewijl het felve, op den laetften dagh van Mey, naer Rofes toe, en door de plaets Montiro heen treckende, van gelijcken de kerck aldaer plonderde, en na de plonderingh met Doop-vat, of Vonte Altaer, gewyde Hoftien en al verbranden. Defe van daer uytloopende na Caftiglione d'Empurias, floegen een Kruys-beelt van Chriftus armen en een been af.

20. Kerck-fchenderyen en moorderyen.

Defe fware mifdaden wierden onderfocht en bewaerheyt, door den Bifschop van Girona, onder wiens gebiedt defe fchenderyen gefchiet waren, die daer tegen met allen yver aengingh, en den blixem van den Ban tegens Molas en Juan d'Arze uytwierp, oock den Konincklijcken arm aenfocht, om defe boofwichten te ftraffen. Maer de befweeringe hadden nu al beyde de ooren van de flange ingenomen, en het bleeck nu klaerlijck, dat haet en

wraeckgierigheydt, een toevlucht en vry-plaets van de Goddeloosheydt, geworden was.

Een ander onheyl reef'er oock in het gebiedt van Santa Coloma de Farnes, wiens boeren, nu albereets tot de uyterste ellende gebracht, (om dat sy, van de drie deelen, van het krijghs-volck dat naer Perpignan toog, twee deelen hadden moeten herbergen.) Nu weder hoorende dat Molas, met duysent soldaten weder derwaerts aenquam, met meening om hen voorts te verwoesten, sich naer den Burgh-grave van Joch hunnen Heer begaven, om door sijn voorbiddinge bevrijt te zijn; maer al het voorspreecken en voorbidden was vergeefs, dewijl terstondt daer aen de Deurwaerder Monrodon daer aenquam, die door een ingeboorene wreetheyt het hart bequamer had, om het ampt van een Beul, als handen om dat van een Deurwaerder, of racker uyt te voeren, dewelcke met sulck een bitterheyt van di eygen hen het inlegeren belaste en opleyde, dat, terwijl de borgers begosten sich naer hun kerck te begeven, en hun goederen daer in te vluchten, hy sich hart en sterck daer tegen stelde, en hen dreyghde het vyer in de huysen te steecken, indien sy deselve verlieten, en als hem hier op een, een weynigh ernstig bescheyt gaf, schoot hy een pistool op den selven los, op welck gerucht men van alle kanten quam toegeloopen, en een dapper gevecht ontstondt, in het welcke vier Ingezetenen gequetst wierden; maer de Deurwaerder wierdt gedwongen sich ter vlucht in een huys te begeven, in het welcke hy sich sterck maeckende, en door de veynsters schietende, noch vier andere borgers tot'er toe dood toe quetste: door welcke ongevallen de andere ten hooghsten ontstelt zijnde, het vyer in de wooningh staecken, het welcke door het suchten van soo veel verdruckte zielen gesterckt, soo krachtighlijck toenam, dat het een dienaer van het Goddelijck gerecht geworden, het lichaem pijnigde en verteerde, van die gene, wiens ziel (gelijck het gerucht liep) noyt eenigen vonck van Christelijck medelijden gevoelt had: op het eerste gerucht van dit voorval, wierdt terstondt een Auditeur, met een goet getal krijghs-lieden afgevaerdicht, door dewelcke dese soo schoone plaets soodanigh verwoest wierdt, dat van deselve geen andere gedachtenis overgebleven is als dese, dat de nakomelingen hier sullen erkennen, de ongebondentheydt der krijghs-lieden, de roeckeloosheyt van een Deurwaerder, en Goddeloosheyt van een Rechter.

Onder menichte van Voorbeelden van bysondere wreetheden, omtrent Vrienden en Mede-borgers gepleeght, sullen wy noch twee of drie by-brengen, en dan tot de uytwerckzels daer van, den afval overtreden. De Hee Antonio di Flavia, een Catalaans Ridder, en een Heer van prijslijcke deugh-

den

den, had ſich in ſijn Slot begeven, wanneer de Vanen van D. Mutio Spatafora, D. Louis de Villanova, en Fabritio Pignano, hebbende verſtaen, dat de boeren daer binnen hun goederen hadden gebergt, op dat deſelve niet van het krijghs-volck ſouden genomen worden, vingen aen de plaets te belegeren, en hielpen ten laetſten de poort aen brandt, op welck aenzien een yeder ſich naer de vry-plaets van de Kerck begaf; maer de ſoldaten binnen gekomen, niet achtende een Baron in ſijn eygen huys, noch een Chriſten in de Kerck, noch twee *Corpi Santi*, heylige lichamen die daer zijn, noch het Sacrament, noch het beſchutzel of ſchilt van een Kruys beelt, dat de Ridder voor ſich hieldt, hebben hem met drie dienaers gedood. Een Vrouw en een kleyn jongh kint van twee jaren, dat hoe kleyn het was, de moeder ſcheen te willen beſchermen, bleven ſwaerlijck gewondt: de doode lichamen wierden berooft, en voorts naeckt uyt de plaets geſleept; blijvende deſe aenſienlijcken Heer ſoo arm, dat een boer hem een hembt moeſt aengeven, om hem daer in te begraven. Daer op berovenſe Kelcken en alles watſe in de Kerck gevonden hebben.

In de plaets Gavan, had een krijghs-knecht ſijn Waert tot'er dood toe gewondt, en ſchond daer en boven des ſelfs Vrouwe op ſijn lichaem, terwijl andere ſijne mackers, andere ſtucken deden, die de penne te groot zijn. Een arme boer om dat hy ſoo veel gelts niet konde by-brengen, als hem afge-eyſcht wierdt, drayde hem het krijghs-volck de armen het achterſte voor, en hielden hem veel uren in dien ſtaet, eyndelijck moede zijnde van te pijnigen, en niet te konnen verkrijgen, wierpen ſy een kint van deſen ongeluckigen, (ſonder ſich aen het krijten van het volck, of het jammeren van de Moeder te binden) in een brandenden oven.

De Parochiaen van het Dorp Cardaden, bevreeſt voor de troepen, die van daer aentogen, ſloot ſich ſelven in de Kerck; maer de ſoldaten ſchooten de deur onder de voet, en ſloegen den Prieſter geweldigh. Een van hen ſeyde dat het de Prieſter was, waer op den andere antwoorden: *Alwaer hy St. Paulus ſelve, en met het Sacrament in de handen geweeſt, ſy ſouden niet gelaten hebben hem alſoo te handelen.* Hier op brengenſe den armen Prieſter boven op den Toorn, en de beul aldaer mede doende komen, ſouden hem deſe gaſten aldaer opgehangen hebben, ten waer een geruchte op den wegh ontſtaende, ſy ſich daer heen hadden moeten begeven, en alſoo wierdt den armen man verloſt.

De Catalanen op ſoo veel en menigerhande overlaſten, en ſchenniſſen van Voor-rechten en Wetten, geen recht noch voldoeninge konnende erlangen, verſtoutten ſich eyndelijck aen den Koninck te ſchrijven, en te verſoecken, 21. Begin van den afval van Barcellona,

ſoecken, dat ſijn Majeſteyt den Conte Duca van ſich af-ſonderen wilde. Ondertuſſchen borſten eenige van hun voornaemſte in een ander beſluyt van openbaren afval, en ongetrouwigheydt uyt, handelende heymelijck door middel van eenige Heeren in Languedocq, met het Hof van Vranckrijck, om van daer een gunſtigh onderſtandt te krijgen, wanneer ſy het jock van de Spaenſche Heerſchappy ſouden afwerpen.

Sy dan verſeeckeringh van de verhoopte byſtandt verkregen hebbende, lieten niet na, door alderhande middelen, het volck tot een openbaren opſtandt te bewegen, onder voorwendinge van het ſelve, van deſe ſoo ſware en verderflijcke inlegeringh te ontlaſten; tot dat ten laetſten eenige plaetſen van het Graeſſchap Rouſſillon, en bygevolge andere van Catalonie, hun gedult in raſerny verkeerden, en uyt hun raſerny tot dat ſtout beſtaen verſtonden, van des Konincks troepen, gewapenderhandt, uyt ſijn eygen Landt te verjagen.

Barcellona, het welcke aen het gantſche gebiedt, het voorbeelt van gehoorſaemheyt ſchuldigh was, toonde in deſe gelegentheyt, den wegh tot wederſpannigheyt: want de gemoederen albereets ten hooghſten door al deſe verongelijckingen ontſteecken zijnde, borſte in een hevige vlamme uyt, ter oorſaeck, dat een ſeecker Juraat of geſworene in de gevangenis wiert geleydt. Wanneer de oproers-geſinde gemeente, daer over de wapenen in handen nam, en met groote ſchreden, naer het Palays van den onder Koninck aen trock, zijnde als toen de Grave van St. Coloma; maer vindende aldaer noch den onder Koninck, noch den geſwooren, begaf ſich deſe woedende menichte om op den eerſten hun toorn uyt te ſtorten, en den ander te verloſſen, naer het Klooſter der Franciſcanen, daer ſy den geſwooren vonden, en met het grootſte genoegen ter werelt uythaelden, dienende ſich van hem in hun ongebonden voornemen.

Gelijck als op den ſelven tijd, quamen een menichte Boeren en Mayers in de Stad, zijnde met wapenen van alderhande ſlagh gewapent, en door de ſelve woede gedreven. Deſe ſich by het gemeene volck vervoegende, begaven ſich met allen ſpoet weder naer het Palays van den onder Koninck, om daer den brandt in te ſteecken, roepende en tierende, leve het Catholijck Geloove, leve de Koninck, en ſterven de quade Regeringe. Doch de Grave had op het eerſte mompelen van deſen opſtandt van daer, naer het Arſenael, en aldaer ſich niet ten vollen verſeeckert achtende, (niet tegenſtaende de beloften der Borgemeeſteren, en Gedeputeerde van de Stad) op den wegh naer de Zee-ſtrant ſich begeven, met meeninge om in een Galeye, die tot dien eynde aldaer gereet lagh, te gaen, en in Zee te ſteecken;

maer

maer zijnde op het ſant, omtrent de ſteenen van St. Bertramo, door de borgers gevonden, hebben hem deſe jammerlijck, en wreedelijck vermoort. De oproerige door deſe miſdaet te meer ontſteecken zijnde, voeren voort met het vermoorden en verbranden van de Perſoonen en Goederen, der andere Koninckrlijcke bediende, of der gener, die tot den dienſt van ſijn Majeſteyt wel genegen geacht wierden. 22. Onder Koninck vermoort.

Door deſe beroerte van Barcellona, als door een gegeven Oorlogs-teecken, wierden terſtondt de voorname Steden van het landt bewogen, om het ſelfde naer te volgen; gelijck voorts al de reſt der Steden en plaetſen van Catalonie niet langh achter bleven, met hun hooft van gelijcken op te ſteecken, toonende ſich een yeder even driftigh en vyerigh, om het Koninckrlijcke krijghs-volck uyt te drijven. 23. Afval der andere Steden,

De tijding van dit ongeval ontſtelde het Hof van Spangie niet weynig; maer het ſelve met groote beſcheydentheyt verſtaende en oordeelende, dat deſe inwendige ſieckte, met harde middelen van Yſer en Stael te willen geneſen, de rechte middel was, om de quael van quaet arger te maecken, oock verhoopende, dat al de gedeelten van deſe Stad, niet bedorven, of met dit quaet even ſeer beſmet waren. Vand geraden ten eerſten, eer het quaet, door langh dralen ongeneeſlijck wierdt, bequamer middelen ter handt te ſlaen, en met ſachtheydt van onderhandelingh, en aenbiedingh van vergiffenis, den vorderen aenwas van deſen kancker te ſtuyten.

Tot deſe onderhandelingh wierden van den Koninck gebruyckt, den Nuncius van den Paus, de Hartoginne van Cardona, uyt Catalonia geboortigh, en haer lantſgenooten ſeer aengenaem; in welcke beyde perſoonen niets, dat tot voldoeninge en genoegen van den Koninck mocht ſtrecken, konde ontbreecken. Maer alles was te vergeefs, zijnde het miſvertrouwen der Catalanen veel te groot. De Progreſſen en voortgangh van de Catholijcke wapenen, om de wederſpannige te dwingen, het veroveren van Tortoſa, Cambriel en andere plaetſen, de wederſtandt der Catalanen, en eyndelijck byſtandt der Franſchen, het gevaer van Barcellona, en andere gevolgen en Succeſſen van Wapenen, zijn een te lang Hiſtoriſch verhael, voor deſe onſe beknoptheyt. Alleen ſullen wy hier by voegen, dat de Raden en Regeerders van Barcellona, een wijtloopige krachte, Deductie of verhael hebben uytgegeven, in dewelcke ſy in wijſe van een Manifeſt voorſtellen: Eerſtelijck, hoedanigh de trouwe der Catalanen, altoos tegens hun Prins zy geweeſt, en onder andere voorbeelden, hoe dapperlijck ſy ſich altoos tegens de Vyanden, by namen de Franſchen, in het beſchermen van hunne Steden hebben gedragen, hoe Juan Blanco van Perpignan, ſijn eygen en 24. Middelen tot bevrediginge. 25. Te vergeefs. 26. Verantwoording van die van Barcellona.

eenigen Soon voor ſijne oogen, door de Vyanden heeft ſien onthalſen, om dat hy ſijn Stadt aen de ſelve niet wilde overgeven; (naer het voorbeelt van
27. Guſman de Groote in Tarifa) ja ſelfs ſijn dagge aenbood, om hem te doorſteken. Hoe Barnardo Douis, liever in trouwe wilde ſterven, als de groote aenbiedinge der Franſchen aennemen, zijnde mede door hen onthalſt, en ſijn hooft op een ſpietſe geſteecken; daer hy met hun zijde te kieſen, ſijn leven niet alleen behouden, maer oock ſijn ſtaet ſeer vergrooten konde. Sy brengen vorders hun Voor-rechten by, en de verkortinge die de ſelve hadden geleden, hun Oorloghs daden, tot voorſtandt van hun Vorſten en Heeren: vorders al de overlaſten, die ſy zedert het Jaer 1622. tot het tegenwoordige van 1640. hadden geleden: voorts al het gene hier voor aengeroert is; met byvoeginge van andere byſonderheden. Maecken een verhael van het belangh en gewicht van deſe Stadt, de nootwendigheden van het bewaren hunner Inſtellingen en Vryheden, de vaſt-ſtellingen, verbinteniſſen, eeden en diergelijcke, tot behoudenis der ſelver gedaen. Dat geen redenen om de ſelve te wederſpreecken, konnen gevonden worden. Sluyten met een hartgrondige vermaningh aen den Koninck hunnen Heer, met byvoegingh van de verſmadigingh van hun Bloedt, Dienſt, Edeldom, en den haet tegens hun onderdanen in 't gemeen, en aenwyſingh van de quaetaerdigheyt der Bedienaers en Miniſters, welcker byſonder belangh, geen verderf van Vorſt of Staet aenſiet, en meeſt het ſelfde met ſich ſleept.

Trouw der Catalanen.

Wy ſcheyden hier mede van deſen afval, (van die van Portugael, en andere diergelijcke ſtoffe is elders gehandelt) om gelegentheyt en plaets te hebben, noch yets anders, van, omtrent, deſe natuere hier by te voegen.

De Tweede HISTORIE.

Afval van Monaco.

Inhoudt.

1. Ongevallen noyt alleen. 2. Oorspronck van den Afval van Monaco. 3. Besluyt van het werck. 4. Dat ontdeckt wordt. 5. En wederhouden. 6. Dapper besluyt van den Prins. 7. Aerdige krijgs-list van den Prins. 8. Begin van den Afval. 9. Hardt gevecht. 10. Eynde van het werck. 11. Voordeelen den Prins door den Koninck toegestaen. 12. Aenbiedingen van wegen Spangie gedaen. 13. Luyck tot gehoorsaemheyt gebracht.

VOor de Spaensche Kroon, scheen dit een nootschickelijcke tijd van Revolutien en af-breucken: en waerlijck *Nulli Fortuna obesse contenta est Semel.* Noyt komt een ongeval alleenigh; maer wanneer de tijden van besoeckinge, en mortificatie daer zijn, die ongevallen storten op u als regen, het schijnt alles door die droeve buyen te sullen vergaen, en ons ooge vindt geen doorgang door die dicke nevelen van quellingen, om de glans van de Goddelijcke voorsienigheydt op te speuren. Het huys van Oostenrijck kreegh slagh op slagh, en die wel soo dicht op een, dat het rampspoedigh verlaten van Hohenwijl, door Spaar, en dese afval van Monaco, als een stondt uytmaeckten. Maer om dese saeck te recht te verstaen, moetmen wat te rugge gaen, om de Source en oorspronck te vinden. 1. Ongevallen noyt alleen.

Zedert het Jaer 1636. waren de Hoofden van het Fransche Heyr-leger in dese gewesten, in geschil van Oorlogh, willende de eene datmen de Eylanden van St. Honorato en Margareta, de andere, datmen Monaco soude aengrijpen; tot het welcke aen te vangen sy eensgelijcks, door de ernstige aenmaningen van den Hartogh van Savoye, seer geprickelt wierden, biedende deselve alle onderstandt van sijn troepen aen, en vertoonende een seeckere hoop, van die peerel aen sijn Kroon te sullen hechten, oft en minsten van de geduerige vrese, sich selven en sijn Staet te verlossen, daer dese plaets sijn Land en kusten inhieldt. Staende dese twijffelmoedigheyt, hebben sy den Heer de La Vallette gesonden, om de plaets te verkennen; 2. Oorspronck van den afval van Monaco.

het

het welcke deselve van de landt-zijde, door behulp van Torbia een kleyne Burght, toebehoorende den Hartogh van Savoye, geluckighlijck gedaen heeft. De Spaensche besettingh kreegh daer wel kennis van, trock uyt om hem te vangen., en schonck hem een hagel van Musquettaden; maer hy ontsprongh den dans, en quam daer schadeloos af. d'Eerst-bisschop van Bourdeaux nam hem daer na in sijn geselschap, om met een Galeye van de Zee-kant de selve ontdeckinge te doen.

Zijnde nu door den Prins van Monaco het besluyt der Franschen hier door genoeghsaem bekent geworden, sand deselve heymelijck den Heer de Charlon, Edelman uyt Provence, naer het Heyr der Franschen, om by den Eerst-bisschop van Bourdeaux, en den Grave d'Harcourt verschooning te doen, over de salve van Musquetten, die op de hunne gedaen was., doende blijcken, dat niet de Prins, maer de Spaensche meester van sijn plaet waren: vorders bemerckende dat hun besluyt was., de plaets aen te tasten wilde hen de selve Prins wel ootmoedighlijck gebeden hebben, van het self de voornemen af te staen, om dat hy in diergelijcken voorval sou genoot saeckt zijn, de plaets geheel aen de Spangiaerden over te moeten laten, al de welcke sich van sijn trouwe niet konnende versekeren, hem gewisselijc ter Stad uyt souden drijven: berovende hem vorders van die ydele schaduw van een Prinsdom, die hy noch aldaer besat. Sy souden desen aenvangh te beter gelegentheyt bewaren., en latende hem in dien staet, in dewelcke h tegenwoordigh was, konde hy hen in veel dingen noch groot voordeel toe brengen, dewijl hy niet als de Lelyen in het hart droegh, en niets an ders wenschte, als eenmael dien dagh te sien, op dewelcke hy sich van h harde en onverdraeglijck Spaensche jock sou konnen verlossen.

De Hoofden van het Heyr-leger, die uyt de verkenningh der gelegen heyt, en sterckte van de plaets, albereets een besluyt genomen hadden, selve niet te moeyen, bemerckende de swaerigheyt van den aenvangh, (b halven oock de ordere, diese daer na van den Koninck kregen, om de E landen te herwinnen) toonde de goede wille van den Prins gaerne aen te n men, en gelieten sich., of sy om sijnent wille den toeleg wilden staecken, ve sterckende hem in de goede wille en genegentheyt tegens Vranckrijck, ond beloften van alle onderstandt, en gunstige onthalinge, die hy sou mog wenschen; gelijck sy oock terstondt de wapenen van sijn Majesteyt teg Monaco bestelt., naer elders wilden keeren, en ondertusschen den selven v de goede wille, die hen den Prins getoont had, kennisse doen hebben.

De selve Heer de Charlon, nam daer en boven de besorginge op zic van een reyse naer het Hof van Vranckrijck, uyt naem van den Prins

doe

doen, om de selve saecken sijn Majesteyt voorte dragen, gelijck hy oock dede, dienende voor Tael-man en bemiddelaer van dat werck, met gaen en komen heen en weder naer het Hof, totter tijd de saecken tot een besluyt gebracht wierdt. En eyndelijck wierd beslooten, dat de Grave d'Ales, Land-vooght van Provence, eenige schepen met Oorlogs voor-raet en volck geladen, op St. Maertens dag, sich by Monaco sou doen vinden, om den Prins in het verjagen der Spangiaerden behulpigh te zijn: als mede dat t'allen tijden, het Fransche onderstandt voor hem sou gereet zijn, wanneer de Spaensche mochten trachten de plaets weder te veroveren.

3. Besluyt van het werck.

De toestel tot dit werck geschiede tot Marsilie; maer niet met sulck een bedecktheyt, of de Cardinael van Savoye kreegh daer de lucht van, waer op, gesteunt door eenige andere blijcken, hy krachtigh vermoeden kreegh, van het gene op handen was, en daer terstondt den Gouverneur van Milanen kennis van dede hebben, die aenstondts aen den Bevel-hebber, over de besettingh van Monaco schreef, dat hy wel op al den handel van den Prins van Monaco sou hebben te letten, en de bewaringh van de plaets wel in achtingh te nemen, nademael tegens St. Maertens dagh veel schepen tot Marsilie en Toulon toegemaeckt wierden, om hen te overvallen. Maer 't zy dat de ongewoone toeversicht, en naersligheydt van den Bevel-hebber binnen Monaco, den Prins in eenige manieren ontstelde, of dat hy in der daet alle saecken, tot uytvoeringh van het stuck niet vaerdigh konde krijgen. Hy sand terstondt een van de sijne aen den Grave d'Ales, om hem te bidden de ordere te herroepen, en de schepen op te houden, om de selve, eenige dagen daer na, met meerder voordeel te gebruycken, en het geluck, dat in der daet, de bestieringh van den Koninck Louis den XIII. altoos seer heeft gedient, was hem oock hier in gunstigh; invoegen, en het besluyt van den Prins, en den toelegh van den Grave hier over een quamen, dat oock juyst de tegen-winden, den voortgang van het werck stuyten.

4. Dat ontdeckt wordt.

5. En wederhouden.

De Bevel-hebber binnen Monaco, die dese dagen een nauw toevoorsicht op alles genomen had, siende noch tael noch teecken van het gene hem aengebracht was, oordeelde alles niet als enckel bedrogh en vuylheyt tegens den Prins gesmeet te zijn. Hy dan schreef weder aen den Gouverneur van Milanen, dat hy alle mooglijcke naerstigheyt, in het naspeuren van de waerheyt der saecken had aengewent; maer dat hy oordeelde alles bedrieghlijcke lagen, tegens de onnoselheyt van den Prins te zijn, dat hy echter op de minste schijnbaerheyt van eenige bestellinge, en bevel van sijn Excellentie in geen gebreecke wilde blijven, den Prins en sijn Soon in de boeyens te slaen, en naer Milanen te senden.

6. Dapper besluyt van den Prins.

Dese Brief wierdt onderschept, en in handen van den Prins gestelt, dewelcke ziende sich ontdeckt, en in openbaer misvertrouwen by de Spangiaerden, geen andere uytkomst voor sijn behoudenis vand, als een dappere en moedige preventie, en voorkominge van sijn ongeval, zijnde nu sijn eygen hooghste belang, by dat van Vranckrijck gevoegt. En waerlijck het Hemels besluyt van desen slagh voor Spangie, bestierde de saecken soo wonderlijck, dat selfs een brief van den Heer de Charlon, in dewelcke noch een ander van den Grave d'Ales gesloten was, uyt dewelcke al den handel te ontdecken stondt, gelijck als met het hooghste geluck, in handen van een getrouw dienaer van den Prins quam te vallen, daer deselve anders aengebracht, het gantsche werck, met verderf van den Prins, om verre souden hebben konnen werpen.

Tot het uytvoeren dan van het werck, begreep hy een aerdige krijgs-list. Veel van sijne onderdanen van Mentone en Roccabruna, moetwilliger en boosaerdiger, maer oock veel kloecker en dapperder in de wapenen, als eenige andere, liepen in dese tijd door het land, en beschadighde veel van sijn andere Ingezetenen, om dese op te vangen, als te straffen, en also het land van dit schuym te suyveren, sand hy het Gerecht met al haer behulp; maer het was de saeck, dat hy door dese middel een goet getal van sijn onderdanen binnen sijn plaets kreegh, en op dat de menichte geen quaet vermoeden mocht geven, dede hy eenige gebonden in-brengen, als wilde hy se terstondt doen ophangen, en andere terstondt met de wip straffen, doch soo weynigh als mooglijck was, maeckende ondertusschen hun rechts-plegingen. De besettingh van Monaco was nu niet in sijn gewoon getal, om datmen met een gedeelte van het selve Nizza had moeten versteркen, en eenige maenden betalingen ten achteren. Hier over stelde zich het volck seer ongemackelijck aen, begeerende dat de Prins hun soldye sou op-schieten; maer hy sich verschoonende op sijn tegenwoordige ongelegentheyt en toonende echter groot medelijden met de arme soldaten te hebbeu, beklaeghden zich seer dat die van Roccabruna, de penningen die sy hem beloofd hadden, niet schooten, het welcke de eenige oorsaeck was, dat hy hen lieden niet konde voldoen: maer tot een troost vergunde hy hen, dat sy om de naerlatigheyt van dese plaets te straffen, en te gelijck aen de handelingh te geraecken, daer in een goet getal souden gaen huyshouden, en op discretie en na krijgs-recht leven. Aengenamer sangh kon voor de ooren van de Spaensche krijgs-lieden niet gesongen worden; welhalven sy niet vertoefden, in getal van tsestigh grijp-vogels, daer verblijf te gaen nemen, en alzoo noch vorder de besettingh van Monaco te verswacken; het welck

7. Aerdige krijgslist van den Prins.

te minder geacht wierdt, om dat (niet tegenſtaende al eenige dit en dat, den Gouverneur van Milanen, als gingh den wagen niet recht, in het oor wilden blaſen) het goet vertrouwen op den Prins, uyt de ſlechte gevolgen van het voorige wan-vertrouwen voetzel nemende, alreets alle vermoeden te boven gegroeyt was.

Den avond die den nootſchickelijcken dagh, den 18. van November 1641 de deciſive en beſlechtende tijd van des Princen geluck, te vooren gingh, noodigde hy de Hoofden en krijghs-lieden, die binnen Monaco gebleven waren, ten avondmael, op dat ſy (gelijck het voorgeven was) mede deel aen ſijn Edelmoedigheydt ſouden hebben, terwijl hun geſellen tot Roccabruna hun hart ophaelden; maer in der daet om hen in den wijn te vangen, en alzoo minder nut en bequam tot wederſtandt te maecken. Voort heeft hy in het diepſte ſtilſwijgen van den nacht, door eenige ſijne mede-bewuſten, de gevangeniſſen van de geboeyde doen ontledigen. Deſe worden ſtillekens voor hem gebracht, den welcken hy de oorſaeck van hun gevangenis openbaert, zijnde niet, om eenigh hun miſbedrijf te ſtraffen, maer om ſich van hen, in het afwerpen van het Spaenſche Jock, en het herſtellen van hun Prins, in ſijn waerdigheyt te dienen: vermanende hen vorders, als brave mannen hun beſt, tot ſulck een treffelijck beſtaen, te doen, ſijn voorbeelt navolgende, nademael het eerſte Offer, dat hun Vryheyt ſou geſlacht worden, door ſijn eygene handen vallen ſou. En om hen te verſeeckeren dat voor ſijn perſoon, en dat van ſijn Soon, beneffens die van ſijn onderſaten, geen ander plecht-ancker van behoudenis was, als dat van deſen aenvangh, toonde hy hen den onderſchepten Brief, in de welcke ſy met boeyens en banden gedreyght wierden. Hy hen alle vaerdigh en bereyt vindende, om het werck met moedt en dapperheyt aen te vangen, verdeelde onder hen de wapenen dewelcke hy, tot dien eynde vaerdigh gehouden had. Hy ſtelde onder ſijn Soon, den Marquis een Jongelingh van een groote moedt, dertigh wel-gewapende mannen, onder Girolamo Rei, twintigh andere, houdende vijftigh by ſich, en laſtende aen hondert andere, en tſeſtigh van ſijn onderdanen, ſich aen ſeeckere poort van de Stad vaerdigh te houden, om ſijn onderſtandt daer binnen te laten.

8. Begin van den afval.

De Marquis met ſijn troep, wierpt ſich onvoorſiens op het Corps de garde der Spangiaerden van de Burght, op de poſt en beſettingh van Scaravalle, dragende ſich met ſulck een moedigh beſluyt in den aenval, dat hy, met de nederlaegh van drie Spangiaerden, en de ſchrick van de andere, hy ſich meeſter van de beſettingh maeckte. Girolamo Rei overviel met de ſelfde moedigheyt het Corps de garde, en wapen-huys van het Palays, en het naeſte

 quar-

9. Hardt gevecht. quartier, terwijl de Prins met de sijne, de hooftwacht aentaste, alwaer hy sulk een harde en dappere wederstandt ontmoete, dat hy tot tweemael den aenval hervatte, en soo menichmael af-geslagen wierd. Maer hy om de sijne te moedigen, stelde zich voor aen, met den degen in de vuyst, met besluyt van te winnen of te sterven, en verkreegh na een gevecht van vier uren, de overwinningh op sijn Vyanden, hoewel met verlies van eenige sijne mede-gesellen.

De Hop-man Cliente, Bevel-hebber van de besettinge, toonde in dit bespringen een bysondere dapperheydt; maer wierdt, door de menichte der

10. Eynde van het werck. bespringers, en hervatte aenstooten, gedwongen ten laetsten het leven af te bidden. Zijnde dan aldus de wacht-huysen vermeestert, vertoefde de Prins niet lange, hondert en tsestigh uytgelesene mannen, tot sijn lijfs verseeckeringh in het Casteel te brengen, en aenstonts een spoedige bode aen den Heer de Charlon te senden, om hem kennis van het werck te doen hebben, en hem het beloofde onderstandt af te vergen; gelijck oock de anderendaeghs deselve eenigh krijghs volck, uyt de besettingh van Antibo daer henen sand, die ter bequamer uure daer binnen quamen: want de Cardinael van Savoye, mede tijdelijck bericht van desen handel bekomende echter niet wetende, dat'er al Francoisen binnen Monaco waren; sand aenstondts eenige van sijn Edel-lieden aen den Prins, om hem te bewegen geen Fransch onderstandt in te nemen, onder beloften van hem indien ge valle volkomen bystandt te doen; maer de Prins antwoorde: dat hy met rij pen rade beslooten had, sich selven en de plaets, aen de Fransche Kroo over te geven, en zich voor als toen machtigh genoegh vand, om het selfd uyt te voeren; en derhalven sijn oude genegentheyt in het werck had ge stelt. In het uyteren van dese woorden, nam hy de ordere van het guld Vlies van sijnen hals, en gaf deselve aen den Hopman Caliente, als d voornaemste van dese besendinge, om de selve in handen van den Gouverneu van Milane, beneffens een Brief, die hy hem schreef, te stellen: gelijc hy oock verscheydene andere Brieven af-vaerdighde, en onder andere ee aen den Prins van Valditaro sijn Oom, in dewelcke hy hem bericht gaf va

11. Voordeelen den Prins door den Koninck vā Vranckrijck toegestaen. alles wat hy gedaen, en vorders tot sijn verlossinge uytgevoert had; beneffens de voordeelen, die hem de Koninck van Vranckrijck toegestaen had zijnde soodanigh. Eerstelijck, *Dat hem sijn Majesteyt, in sijn beschermin aennam. Dat hy absoluyt en volkomen bestierder was, en een besettingh van v hondert soldaten, onder Fransche betalingh sou hebben. Dat hy den Heer de Cha lon, tot Stede-houder sou hebben: voorts huys en Oorlogs bediende na behoren, t sijn verdoen. Dat hy Hartogh en Pair van Vranckrijck, oock twee andere Titul*

vi

van Marquis en Grave. Dat hy by sijn leven, sijn Soon Titul van Hartog, immers van Marquis, naer sijn leven, konde geven. Aen dese Titulen souden soo veel leen-goederen vast zijn, dat de inkomsten daer van tot een Jaerlijcksche Rente van vijf-en-twintigh duysent kroonen sou komen. Dat hy terstondt vijf-en-twintig duysent kroonen voor sijn onkosten, binnen Marseilie sou ontfangen. Dat hy Ridder van den Heyligen Geest en St. Michiel sou zijn. Zijn Soon sou drie duysent kroonen s'Jaers voor sijn leven, en een Vaendel mannen van wapenen hebben, gelijck men die aen Princen geeft, die drie duysent kroonen konde opbrengen. De Franschen souden al die hem geholpen hadden, treffelijck vergelden. Al sijn Rechten en Vryheden bewaren, die sijn voorsaten hadden, eer sy het met de Kroon van Spangie hielden. Twee of meer Galeyen souden voor sijn recht en gebruyck, altoos in de haven leggen. 12.

Aenbiedingen van wegen Spangie hem gedaen.

Het onderstandt van wegen Vranckrijck, met nodigh voor-raet wiert oock, op het spoedichste gesonden; gelijck oock naer het versorgen van de plaets, aenstondts drie Galeyen in de haven van Monaco quamen, alleen om besittingh van de haven te nemen, en den Prins te begroeten. De Cardinael Trivultio verhoopende een geluckiger gevolgh, als de Cardinael van Savoye had gehad, deed den Prins, uyt name van den Koninck van Spangie, een aenbiedingh van tsestigh duysent kroonen, met andere treffelijcke voordeelen; maer *Jacta erat alea*, de Rubicon was gepasseert, het was soo als het blijven moest. 13.

Luyck tot gehoorsaemheyt gebracht.

Sullen hier by voegen de wijse, op dewelcke de Prins en Bisschop van Luyck deselve plaets, onder sijn gehoorsaemheyt gebracht heeft, gelijck die van andere verhaelt, en door ons vertaelt is; welck voorval als een van de gewichtighste van onsen tijdt, wy onder al dese beroerten, geen plaets konnen geven.

De Derde HISTORIE.

Moort in Piedmont, op de Protestanten begaen.

Inhoudt.

1. Beschrijvinge van de gelegentheyt deser Landen. 2. Staet van dese Landen. 3. Oorspronck van de onlusten. 4. Listen der Jesuyten. 5. De Piemontoysen overvallen. 6. Geestelijck woeden. 7. Schrickelijcke wreetheden. 8. Volstandigheydt van eenige Protestanten. 9. Vreemde staten nemen hun saeck aen. 10. Groote Collecten voor de verdruckte gedaen. 11. Verdragh aengeboden. 12. Handeling van den Heer Servient tot Turin. 13. Nieuw verdrag. 14. Groot getal van vermoorde lichamen. 15. Beroerte in Zwitzerland.

ONder alle bittere ongevallen van dese Eeuwe, kan geen swaerder voortgebracht worden, noch is af-schrickelijcker of hie[r] of elders voorgestelt, als dit bitter woeden, daer wy van gaen handelen. Wy erkennen de verschrickelijckheden van de voorgaende, en dese onse tijdt weet al yets van Yersche woedentheden (hoewel meer misschien als de waerheyt selve, die wy oock derhalven niet derven aenroeren,) te seggen; maer dit stellen wy als een voorbeelt; van een verslindende helsche vlamme, qualijck of niet genoeg gedooft, als een overdrift van Goddelijck en Menschelijck ontsagh, en ee[n] late vrucht van een te teel-siecke Baer-moeder van ongerechtigheyt. Des[e] woeste bitterheyt nam haer aenvangh, uyt den wortel van den Roomsche[n] Raedt, *de Propaganda fide*, om het Geloof voort te planten; en wierdt uytgevoert door een deel Savoysche, Yersche en Fransche, Heydenen e[n] Turcken, in de Maent April 1655. Maer eer wy tot het verhael komen gaet een kleyne Beschrijving van de plaets voor af. Tusschen Italie, Vranckrijck, Duytslandt en Switzerlandt, palen Savoyen en Switzerland aen ee[n]

1. Beschrijving van de gelegentheyt deser landen.

Twee Valeyen, als dat van Luserna en Angrogne, begrijpende in sich d[e] kerck van St. Jan, de Vestinge Luserna, Bubbiane, Fenil en Bucheras leggende naer het Zuyden en naer het Noorden, is de kerck van Angrogn[e] of Angrone, ten Westen die van Tour, Villaren en Bubio; maer Roras St. Bartholome, Praruftin en Rocheplat, zijn kleynder Valeyen, die sic[h] van het dal van Perosa af-scheyden, welck Perosa begrijpt de kercken va[n]

Pramolle

Pramolle, St. Germain, Villars, Pinacha, La Chapelle en Pommaret: zijnde vorders door de stroom Cluson gescheyden, alwaer sich oock Vranckrijck van Savoye af-sondert. Westelijck van daer vertoont sich de Valeye St. Martijn, zijnde alle seer wel bewoont en volck-rijck, self tot de toppen van de Bergen toe, om dat de Piemontoysen meest van den herstelden Godsdienst, zijnde wel 22000. zielen sterck, zich na de zijde van Piedmont niet vermochten uyt te breyden. Dese voornoemde Valeyen zijn van over lange tijden, onder het gesagh van den Hartogh van Savoye geweest, genietende altoos des selfs bescherminge, en veel Voor-rechten en Vryheden, gelijck sy oock zedert het Jaer 1100. en vroeger aldaer, onder de vreedzame bescherminge van hun Opper-heeren, soo de Princen van Savoyen als andere, in een on-Roomsch gevoelen gewoont hebben. 2. Staet van dese landen.

De Voor-ouderen van dese lieden, hebben altoos van de Roomsche veel verdruckingen en vervolgingen te lijden gehad, om dat sy met deselve niet eens-gevoeligh konden zijn; soo dat'er veel door vyer, stael en andere pijningen, hun leven hebben moeten eyndigen. En in der daet, tot het Jaer 1300. toe, zijn weynigh volckeren gevonden, die met sulck een dappere moedigheyt, des Paus dwinglandye hebben tegengestaen, als dese lieden.

In January deses Jaers, geraeckten dese luyden met den Hartogh van Savoye, over het vernieuwen van hun Voor-rechten, in onlust. De Jesuyten, die geen gelegentheyt om hun aert te plegen, laten voor by gaen, oock dese waernemende, dachten nu met ernst op een grondt om dese Volckeren geheel uyt te roeyen, die de Protestanten sulck een voet van oudheydt geven, en tot bewijs strecken, hoe langh het Euangelisch licht, in het midden van de Roomsche duysterheden gebloncken heeft. Dese Jesuyten hebben onder den Titul van Fides Catholica Propaganda; de voortplantinge van het Catholijcke Geloof, een Collegie tot Turino opgerecht, en gelegentheyt nemende, de Moeder van den toen tegenwoordigen Hartog, (die maer 12. jaren oud was) geweten te vertoonen, hoe dat de Yeren door den Protector van Engeland, Olivier Cromwel, uyt hun Vaderland verjaeght en verdreven waren. Dese klaegden seer datmen hen soo weynigh de handt boodt, en om de klachten van dese niet vruchteloos te laten, wisten de Jesuyten voor te stellen: datmen sulck een menichte van Ketters, in Pignarol en sulcke welgelege plaetsen, tusschen Italie', Vranckrijck en Duytslandt, liet woonen en huys-houden, en hoe veel beter het ware, dat men die oude en schadelijcke nestelaers, van daer verdreef, en de verdrevene Yeren aldaer, in hunne plaets gingh Planten. Maer als dit by eenige der Raden als onsmaeckelijck, by andere als gevaerlijck opgenomen wiert, 3. Oorspronck van de onlusten. 4. Listen der Jesuyten.

hebben

hebben de Jesuyten het weder op een anderen boegh geworpen ; en voorgeslagen , het gebruyck van de Misse onder dese luyden in te voeren. Maer als oock sulcks niet wel voet wilde grijpen , hebben sy dese luyden gaen beschuldigen , datse sich tegens hun bepalingh , te verre gingen uytbreyden , en genoeghsaem tegens hun Heer opstonden. Dit heeft ingangh gevonden , en machtigh genoegh is het geweest , om tot verderf van dese arme lieden een besluyt te doen maecken.

5. Piemontoysen overvallen. Naer eenige valsche Feinten en bedriegeryen , komt de Marquis Pianese met 6. Regimenten Franschen , 2. Regimenten Savoyaerden , en een Regiment Yeren , aen den toegangh van het Geberghte , alwaer hy ter oorsaeck van de sterckte , sonder bewilliginge van de Protestanten , niet doo mocht. Hy dan gaf voor , dat het het goetvinden van den Hartogh was datmen eenige verswackte Regimenten , in hun Valleyen legeren soude , onder beloften van Hand-schrift en Eden , van den Marquis en andere Bevelhebberen , dat door de selve , geen de alderminste overlast aen de Ingezetenen sou worden gedaen ; het welcke dese vrome luyden , om geenigen schij van ongehoorsaemheyt te geven , (hoewel men tot Parijs , Turino, Rom en elders , veel van hun ongehoorsame wederspannigheyt wist uyt te stroyen gaerne hebben toegestaen ; hoewel sy , volgens hunne Voor-rechten , geen sints in eenige inlegeringh gehouden waren.

Het krijghs-volck dan treckt van de zijde van La Torre in , terwijlme noch aen een anderen hoeck , scheen gewelt en overlast te willen doen maer besiet my eens desen vreedtsamen ingangh van dese Vrienden. So

6. Geestelik woeden. haest hadden sy den voet niet binnen , of men viel aenstondts aen het bran den en blaecken. Voor aen de troepen gingh een Franciscaner Monnick met een Priester , dese staecken met eygene handen , ten eersten de kerc van S. Jan , en de treffelijckste huysen van Angrogna en La Torre in de brandt , en daer geen vlam was , schoot de Priester met een daer toe-berey de Carabijn , den brandt in. Daer op valtmen de menschen aen , steller de sich het krijghs-volck aen de wegen , naer het gebergte , daerse de vluc tende onderschepten , en deerlijck vermoorden. Tot Taillereta (een kley gehucht op den hooghste Bergh van La Torre) pleegdense een werelt va grouwelen , aen hondert en vijftigh Vrouwen en eenige kinderen , die

7. Schrickelijcke wreetheden. na al hun moetwilligheden , de hoofden af-hieuwen , met dewelcke sy a met bollen speelden en rolden. Ja eenige waren wel soo wreet , datse de harssenen van de vermoorde kindere hoofden , hun tanden niet ontsag te setten , maer vonden te weynigh smaeck in dese rauwe spijse , en hun mage te veel daer aen om te verteeren , om van deselve niet af te laten. A

de

dere kerfden en sneden sy als Visschen. Sy ontnamen een arme Vrouw, die het echter noch ontvlucht is, haer kint, dat in de luyeren gewonden was, en wierpen het met veel andere van een rots-steen te pletteren; andere namen een kint, met hun beyde elck by een been, en scheurden het van een, dat hen het bloet in het aengesicht sprong, en sloegen malkanderen voorts met de stucken om de ooren. Eenen Pieter Symonde van St. Engrogna, een man over de 100. Jaren, met sijn Vrouw van 95. Jaren, hebbende in hun huysen verbrant, sonder hen alvorens het leven te hebben willen benemen. Om noch selfs in al dese wreetheden, hun duyvels tijd-verdrijf te plegen, sneden sy sommige de schamelheyt, Vrouwen de borsten af, en vulde de vacken met buskruyt, zout en andere dingen, datse of aen brandt staecken, of met bijten hun werck lieten doen. Eenige wierde met een been aen bomen opgehangen, andere met hun fondament en gemacht in palen op sijn Turcksch geset; en vertoonden alzoo een hel vol alderhande Duyvelsche wreetheden.

Tot La Torre hebben sy vier Ouderlingen, en onder die Paul de Rossana, beneffens veel andere, aen de galge gehangen. Het huys van Engrogna, daer de Protestanten versamelt waren, hebben sy verbrandt, en het volck met het stael gedood. Op sommige plaetsen dreven sy de lieden in hunne huysen, om die met malkanderen te verbranden, by na niemand vandt middel om te ontvluchten, of viel den een of den anderen moorder in de handen; evenwel zijn noch een groote menichte, naeckt, bloot, arm en ellendigh, in holen en bergen gevloden, daer sich soo jammerlijck als mooglijck was, lange hebben erneert, noch evenwel geluckigh, datse de woedende handen van dese ontmenschte moorders, ontkomen, en om noch eenige vergeldingh te zien, overgebleven waren. Veel hebben oock hun dood met een treffelijcke getuygenis van volstandigheydt verheerlijckt, willende liever sterven, als met het aennemen van den Roomschen Godtsdienst hun goederen en leven behouden. Eenen Thomas Marger een man van 95. Jaren, weygerde te Misse te gaen, snedense eerst den neus af, staecken vorders beyde de oogen uyt, kapten hem beyde de handen af, tusschen al dese wreetheden, den ellendigen ouden man vragende, of hy wilde gehoorsamen, maer tot antwoort krijgende: sy souden met het lichaem doen wat sy wilden, de ziele was buyten hun gewelt, noch waren al hunne ketenen niet machtig genoeg, de selve uyt den Hemel te sluyten. De Predicanten Kros & Agit van Villar en Bubio, met 18. andere, hebbense na Turino gevoert, alwaer sy, siende de volstandigheyt van dese mannen, oock (volgens de getuygenis van eenige Fransche Bevel-hebbers, die sulcks

8. Volstandigheyt van eenige Protestanten.

gesien hebben) hun bloedige handen aen hen geslagen hebben; en die sy nie bekomen konden, heeftmen gelt op hun hoofden geset. Op sommige 600 op sommige 300, 200, 150 of 100 Ducaten, na de lieden in staet of ach tinge waren.

Hoedanigh vorders de ellenden van dese verdruckte menschen zijn geweest staet daer uyt te beseffen, dat dit woeden by de vier weecken lange geduer heeft, en met soodanige mishandelingen, als wy alreets hebben gehoort en van een ten hoogsten verbitterden vyand, souden konnen verwachten. Wan neer in Mey, de hevichste raserny wat scheen te stillen, quamen de gewe kene Protestanten van Lucerna, Perosa, en St. Martijn by een, en beslo ten aen den Heer de La Bertoniere, Stede-houder van den Koninck va Vranckrijck in Pignarol, en den Heer de Corselles, Colonel van het Re giment van Navarre, te schrijven, met insluytinge van een versoeck-schrif aen den Hartog van Savoye, luydende als volght:

Alderdoorluchtigste Heere,

Vertrouwende dat uyt de oneyndelijcke goedertierentheyt van sijne Koninckl ijck Hoogheyt, voor ons sijn arme en troosteloose onderdanen, op't verootmoedige van onse schuldige onderwerpinge voor hem, mochte komen eenige genade en erke tenisse: soo hebben wy aen hem gesonden, ons versoeck op de beste forme, dat hy o van de huydige verstooringe wil bevryden, ons geheelijck onder sijn welbehagen ste lende, en beloven dat wy ons selfs quijten, in al wat hy ons sal voor schrijven, wilde hy ons maer alleenigh toestaen de vryheys van Conscientie, sulcks dat wy Go na sijn Woort mogen dienen: onderwijl bidden wy sijn Hooghe yt, dat'et hem beli ve, dese bittere vyandschap te doen ophouden, die tegens sijn intentie in het wer is gestelt, als oock van uwe Excellentie; waer van wy niet alleen dachten het on plicht te zijn, uwe Excellentie daer van te adviseren; maer oock van dit, daer u volle macht en authoriteyt toe hebben, en waer aen soo wy geinformeert zijn, all gerefereert sal worden. Wy doen aen u de selve versoeckinge en beloften, desider rende uwe genade en beschermінge. Gegeven in't Dal Clusone, den 13. Mey 165

Ondergeschreven by menichte handen.

Uwer Excellentie ootmoedigste, onderdanigste, en Godtvruchtigste dienaren,

De Gedeputeerden der Va leyen van Lucern, Pero en St. Martijn.

D

De Switzersche Cantons dit werck mede seer hoogh wickende, en meerder ongevallen daer uytte gemoet ziende, hadden in April daer over aen de Algemeene Staet geschreven. Op het welcke hare Hoogh Mogende seer vriendelijcke geantwoort hebben, sendende met eenen een af-schrift, van het gene sy daer over aen den Hartogh van Savoye geschreven hadden, en hem vermanende de gemeene saecken der Kercke, getrouwelijck voor te staen.

De Heer Protector Cromwel, scheen dese saeck oock seer te behartigen, toonende sich soodanigh daer mede bewogen, dat daer over mede aen haer Hoog-Mogende geschreven heeft, met betuyginge van sijn gevoeligheydt omtrent die saeck, en verklaringe dat hy daer over mede aen den Hartogh van Savoye geschreven had, met ernstige aenmaninge van haer Hoog-Mogende, (gelijck hy oock seyde, aen andere Protestantsche Machten gedaen te hebben) om den Hartog van Savoye te verbidden: sich vorders aenbiedende met haer Hoog-Mogende, en andere Gereformeerde Broeders, een gemeene raet te nemen.

Alsoo sand oock de Protector sijn Gesant Mr. Moorland, over Vranckrijck naer Savoye, om dese vervolging te doen vergoeden; schrijvende oock een ernstigen Brief aen den Koninck van Vranckrijck, die daer op geantwoort heeft, en belooft alles daer toe te willen derigeren, dat de arme verdruckte leden weder mochten herstelt worden.

De Koninck van Vranckrijck aldus siende, dat, behalven den Protector, oock de Heeren Staten hun ernstigh belangh aen dese vervolginge namen, en deselve hunnen Gesant van Ommeren daer mede belast hadden, heeft beneerstight, dat door sijn Gesant tot Turino, den Heer Abel Servient, soodanigen ordere mocht gestelt worden, dat eerst alle Vyantschap van weder zijden mocht ophouden, alzoo die uyt de Valeyen, door de Gereformeerde uyt Vranckrijck, met wapenen, gelt en volck gesterckt zijnde, nu al op verscheydene tijden en plaetsen, sich als mannen hadden begonnen te dragen, de woedende Savoyaerts dapperlijck onder de oogen te sien, en den voorgangh van hun Vyand volgende, mede aen te vangen te branden en verwoesten. Ja sy hadden oock tot weder-wraeck, al eenige Geestelijcke om den hals gebracht, soo dat het al wat anders, als een overval begost te gelijcken. Sijn Majesteyt schreef mede tot dien eynde aen den Heer Desligueresfijn, om de behulpzame hand tot redderingh van dese onordens te verleenen.

Maer het krachtighste waren de penningen van onderstandt, uyt de versamelingen, soo door Engeland als de Vereenigde Nederlanden, uyt welck Ko- 10. Groote Collecten voor de verdrukte gedaen,

Koninckrijck, over de twee hondert duysent guldens, wierden by een gebracht, gelijck oock drie Steden van Holland alleen, niet verre van de hondert duysent guldens by een haelden, daer de Gereformeerde kercke tot Amsterdam alleen, 54000. guldens van toebrachten.

11. Verdragh aengeboden. De Hartogh van Savoye eyndelijck half uyt wil, half gedwongen, siende dat sich de Staten Generael, de Protector, en de Switzersche Cantons, ernstig met de saeck begosten te bemoeyen, stondt de Piemontoysen een verdragh toe, dat hen geensints konde vergenoegen, voornamentlijck dewijl sy wel wisten, dat'er verscheydene Gesanten tot hun voorspraeck by den Hartogh van Savoye op wege waren; oock om dat hen hoop van een beter en voordeeliger verdragh gegeven wierdt. Een van hun voornaemste schreef oock, als dit verdragh of dese quijtscheldingh te voorschijn quam, in deser voegen, uyt aller naem, hier over aen den Protector Cromwel.

12. Handelingh van den Heer Servient tot Turin. De Heer Servient, Gesant van den Koninck van Vranckrijck tot Turino, heeft eyndelijck met den Hartogh, sonder eenige buytenlandtsche Gesanten, als alleen dese vier, Stochard, Leger, Michalin en Lepreux daer by te gedogen, op den 28. van Herfst-maent des selven Jaers, een verdragh beraemt, en de Protestanten, onder bedreyginge, indien sy het verwierpen, van hen alle gemeenschap met Savoye en Vranckrijck af te snijden, genoeghsaem gedwongen te onderteyckenen. Van het welcke dese de Voorwaerden in het kort zijn.

13. Nieuw verdragh.

1. Van al het gepasseerde wert een Amnestie vergunt. 2. De Protestanten sullen moeten verlaten hun Wooningen en Goederen, aen de over zijde van Pelice, Finages, in Biane, Lucern, Fenil, Camphignon, Gezilano en Bourge; doch sullen t'hunne aen de Roomsche voor Alderheyligen mogen verkoopen. 3. De Protestanten sullen woonen met de Roomsche tot St. Jan, sonder de kerck aldaer te hebben. 4. Oock tot Latour. 5. Tot St. Second, niet als op de ordinare plaetsen. 6. Voor de Jaren 1656. 57. en 58. sullen tot verhalingh van hun schade, de Protestanten vry zijn, van alle Winter-quartieren, Logementen, toevoer van Granen, Impoften; en de Jaren 1659. en 1660. sullen sy van alles behalven den Impost vry zijn: en worden voorts quijt gescholden, al haer voorige achterstalligheyt. 7. Al mede wierdt hen gegeven vryheydt van den Godtsdienst, in en rontsomm al de voorsz plaetsen. 8. Sy sullen mogen handelen met de Roomsche, timmeren en participeren, sonder molest van hunne Godtsdienst. 9. Men sal onverhindert in al des Hartogen Staten, den Roomschen Godtsdienst oeffenen, oock in die de Protestanten toegestaen zijn, doch sullen de Protestanten aen de eene zijde, daer toe niet behoeyen te gaen, noch te contribueren

ren, noch aen de andere zijde den ſelven dienſt in eeniger manieren ſtooren of verhinderen. 10. De Roomſche ſullen die van de drie Valeyen geen moleſt mogen doen; maer hen in conſcientie en Godtſdienſt met vrede laten. 11. Alle gevangens (ſonder onderſcheyt) ſullen wederzijts gevrijt worden. 12. De Proteſtanten zullen oock hebben de executie van publijcke Officien. 13. Die van La Tour verkrijgen hun verſoeck van een Marckt. 14. De Legitime ſucceſſie, ſal in de bovengenoemde plaetſen, uyt pretext van Godtſdienſt, niet wech-genomen worden. 15. Geen Proteſtanten ſullen tot den Roomſchen Godtſdienſt mogen gedwongen worden, noch de kinderen van hen genomen worden, of de knegtkens ſullen moeten 12, en de dochters 10. jaren oud zijn. 16. De Proteſtanten zullen in getuygenis der waerheyt en anders geloof meriteren, en men ſal geen Proteſtanten beſchimpen. 17. Sy behouden hun oude Vryheden. 18. De Miniſters en Predicanten, over Criminele ſaecken onderſocht werdende, zullen als de andere niet ten eerſten voor den Hartogh geviſeert werden; maer eerſte en tweede Jurisdictie mogen laten dienen. 19. Die buyten de confeſcatie zullen geſlooten zijn, zullen alzulcke gronden en erven zijn, van gedemolieerde huyſen, daermen Catholijcke kercken en huyſen ſal willen bouwen. 20. Deſe puncten moeten van alle des Hartogen Officiers en dienaers onderhouden, en ſonder betalinge ge-enregiſtreert worden.

De buytenlantſche Geſanten tot Bern by een vergadert, om mede van hun zijde, goede middelen tot een billijck verdragh te beramen, waren met deſe Voorwaerden ſeer weynigh te vreden, en proteſteerden daer over. Echter is het verdragh gebleven, en de gevluchte quamen weder te voorſchijn. Een van hun Leeraers nam de moeyte, van al de vermoorde lichamen te doen verſamelen en begraven, onder dewelcke 2278. bekende perſoonen waren. 14. Groot getal van vermoorde lichamen.

Maer ter nauwer noot was in Piemont deſe woedende onluſt dus verre geſtilt, of een nieuwe vangt aen Switzerland te ontſtellen, zijnde dat vyer door den ſelven ſtoocker aengeſtoockt. Tot Swijts, de naem-grondt van geheel Switzerland, vielen 40. perſoonen (aen den wreden en ſnoden handel der Jeſuyten, aen deſe arme menſchen getoont, geargert) van de Roomſche Godtſdienſt af, gaende eenige tot de Mennoniſten, doch de meeſte tot de Gereformeerde. De Roomſche Geeſtelijckheyt heeft hier over, al die het niet konden ontvluchten, doen vangen, en deſe in de gevangenis hebbende, geſocht weder te doen afvallen; maer te vergeefs, waer door ſy eerſt de Menniſten, en daer na de Gereformeerde hebben doen dooden, oock der gevluchtene goederen aengeſlagen. De andere Cantons hebben 15. Beroerte in Switzerland.

hun yver daer tegen getoont ; maer wierden spijtigh afgewesen. Hier over geraeckt geheel Switzerland in wapenen , helpende elck de sijne , soo dat binnen weynigh dagen het dood-slaen , en verwoesten onder hen begost. Het vervolgh en verdragh onder dese lieden , staet elders te sien.

De Vierde HISTORIE.

Ongeval van Chavas Chan en andere.

Inhoudt.

1. Wondere opkomst van Chavas. 2. Wordt Rijcx-vooght. 3. Sijn bestieringe. 4. Sijn quaden handel. 5. Sijn ondanckbaerheyt. 6. Mustaf gevangen. 7. Chavas in ongenade. 8. Sijn quaet voornemen. 9. Chavas gequetst. 10. Chavas gedood. 11. Barbarische wraeck. 12. Wondere wraeck van een Caffer. 13. Morary gevangen. 14. Sijn straf en dood. 15. Schrickelijck stuck geschuts.

2. Wondere opkomst van Chavas.

Havas Chan , was ten tijden van den Koninck van Visiapoor Abrahimxa , Vader van den tegenwoordigen daer wy hier van handelen , een slaef van des Konincks Opperste sang en speelmeester. De Koninck in hem eenige heymelijcke gaven en bequaemheden bemerckende , heeft hem naer sich genomen , en tot opsiender over de Vrouwen gestelt. Het gebeurde op seeckeren tijd , dat als sijn Majesteyt wijn eyschte , Chavas by ongeval een vlesch bracht , in de welcke voorheen olie of eenigh ander smeer was geweest ; het welcke den Koninck proevende , dede vergrammen , en Chavas belasten uyt sijn tegenwoordigheyt te gaen. Dese buye over zijnde , vereerde hem de Koninck het Casteleynschap van het Casteel , en de Stad-voogdy over de geheele Stad. Dese Koninck eyndelijck sieck geworden zijnde , en gevoelende dat sijn dood naeckte , berade sich met den Hartogh Mustapha , wien hy na sijn afsterven , de opsicht van het Rijck en van sijn onmondige kinderen , sou toevertrouwen. Mustafchan zich selven beleefdelijck van dese last verschoont hebbende , en door een bysondere genegentheydt jegens Chavas Chan gedreven zijnde , bewoogh den Koninck den selven , als een man van een bysonder verstandt daer toe te gebruycken , settende alzoo desen man voort , daer hy echter daer na , wel qualijck van beloont is geworden. De Koninck dan liet Chavas Chan by sich komen , en heeft hem de bestieringe van sijn Koninckrijck ,

2. Wordt Rijcks-vooght.

rijck, en de Voogdye over sijn kinderen, plechtelijck en ten overstaen van al sijn Grooten en Vorsten, opgedragen.

Dese Koninck Abrahimxa of Abrahimschach, nu gestorven zijnde, bestierde Chavas Chan, geduerende des Konincks onderjarigheyt, het Rijck thien jaren langh, met groote wijsheyt en voorsichtigheyt, behalven dat hy een mis-slagh begingh, dewelcke machtigh genoegh ware geweest, om hem t'eenemael te gronde te werpen; en dit was het beslapen van des jongen Konincks Moeder, de Koninginne Weduwe, waer uyt echter de eerste gront van haet tusschen den jongen Koninck en hem ontstondt.

Geduerende desen tijd, betaelden de Landen Cuncam, door bestelling van Chavas Chan, geen schattinge, aen den Grooten Mogol, alhoewel des selfs Gesanten Jaerlijcks quamen, om deselve (bedragende 30000000. of dertigh Millioenen Pagoden) op te halen, dewelcke Chavas Chan wel aen de Gesanten voldede; maer wist het werck soo te bestellen, dat, wanneer deselve daer mede vertrocken, die schat hen op den wegh door dieven en struyck rovers weder benomen wierdt, die deselve Chavas Chan weder toebrachten, dewelcke die in sijn koffers stack. In voegen de Mogol, Koninck van Indostan, siende dat hem niets van de schattinge te huys quam, eyndelijck den Koninck van Visiapour den Oorlogh heeft aengeseght, komende met twee hondert duysent krijghs-knechten te voet, tachentigh duysent paerden, en duysent Olyfanten tegens hem te Velde; belegerende een sterck Slot Perinda genoemt, het welcke door beleyt van eenige gevangene Nederlanders, die daer binnen gesonden waren, en de macht, dewelcke Chavas Chan, op des jongen Konincks naem te Velde bracht, en verscheyde Velt-slagen gedaen, na twee jaren beleghs niet konde vermeestert worden; tot dat eyndelijck naer het ombrengen van Chavas Chan, door sonderlinge voorsichtigheyt van den Hartogh Mustaph-chan, een verdragh tusschen beyde de Koningen gemaeckt is, en die van Visiapour, volkomentlijck Tributaris van den Grooten Mogol geworden is.

3. Sijn bestieringe.

4. Sijn quaden handel, verweckt Oorlogh.

Ondertusschen Mustaf-chan, by de tijden van den Koninck Abrahimschach in seer groot gesagh, en by de gemeente *Babacheybo*, onser aller Vader genoemt zijnde, wierdt vermits sijn groot vermogen, terstondt na des Konincks dood, by desen Chavas-Chan verdacht: hoewel hy de gene was, die als hier voor verhaelt is, hem tot desen staet gevordert had, hy hem te vergeefs hebbende getracht op sijn zijde te krijgen, om met het Rijck en den Koninck na sijn sin te speelen, en daer toe niet konnende geraecken, besloot Mustaph-chan aen een kant te helpen. Hy dan blaest den jongen Koninck in het oor, dat Mustaph-chan hem naer het leven en de Kroon stondt, dewelcke

5. Ondankbaerheyt van Chavas Chan.

dewelcke onbedachtelijck uyt een jonge drift, sonder de saeck te ondertasten, of den geseyden Mustaf-chan selfs te hooren, belaste desselfs persoon in verseeckeringh te nemen; maer Mustaf-chan hier van gewaerschouwt, bleef binnen sijn Hof, sonder binnen den tijdt van geheele ses maenden in des Konincks Hof te verschijnen. Chavas-chan sulcks ziende, en wel merckende dat hy met listigheyt tot sijn voornemen niet konde komen; besloot den onschuldigen Mustaf-chan met openbaren Oorlogh aen te tasten; gelijck hy met 10. stucken geschuts uyt het Casteel, het Palays van Mustaf heeft aengevangen te beschieten, het welcke hy oock naer den tijd van ses dagen vechtenderhand overweldicht heeft, vindende daer binnen sever hondert Ruyters, en twee duysent Mannen van wapenen, met een ongelooflijcken Rijckdom. De krijgs-knechten sich vermeestert ziende, vluchten ten meestendeel binnen de Stad, verlatende hunnen Heer, dewelck van Chavas-chan gevangen genomen, en in een andere wooningh scherpelijck bewaert is geworden, sonder dat yemandt van sijn Vrinden, selfs nie sijn Soon by hem komen mocht.

6. Mustaf gevangen. Ondertusschen den Koninck verstaende, dat Chavas-chan voornemen was, Mustaf-chan om te brengen of het gesicht te benemen, socht hem met eenige redenen van dat opset af te raden, seggende: *Hy is nu een gevangen, die noch u noch mijn eenigh quaet kan doen, laet hem sijn leven en gesicl behouden, en wel nauw bewaren, op dat hy u niet ontkome, dewijl hy groote vrienden by den Mogol heeft.* Op dese vertooninge wierdt Mustaf gespaert, e naer een Slot *Bellagam chapour* gesonden, met onderhoudt van vijf Pagode des daeghs, daer hy voorheen wel zoo veel duysenden te verteeren ha gehadt.

De Koninck van Indostan, anders de Mogol Schas-Jehan (daer wy e ders van handelen) genoemt, zijnde binnen Agra (twintigh dagen reyse van Visiapour) op dien tijd de gevangenis van Mustaf-chan (die hem v wegen sijn eerste Vrouw in bloede bestondt) verstaen hebbende, sand te stondt een Gesant aen den Sultan, of Koninck Maned Jdalschah, met bri ven en bedreygingen, dat hy den gevangen Mustaf-chan sou hebben te on slaen, of dat hy hem den Oorlogh op nieuw sou komen aendoen. D selfs verlossinge evenwel (hoewel op den ontfangh van dese brieven, do den Visiapourschen Koninck toegeseght) door bestellingh van Chavas-ch verschooven wierdt, en dat soo lange, tot dat de gemelde Chavas c het leven gebracht wiert; en dit geviel aldus.

De Koninck eyndelijck nu tot sijn verstandt gekomen zijnde, en b ginnende te mercken, dat dese Chavas-chan sich selven seer begost te ster ken,

ken, en voor had hem uyt het Rijck te stooten, en sich tot Koninck op te werpen, begost op middelen te dencken, om sich van desselfs Heerschappy te ontslaen. Hy schreef dan aen al de Gouverneurs en Bestierders, der omleggende Steden en Burghten, versoeckende hen, naer sijn beklagh, over de gewelt-plegingen van Chavas-chan gedaen te hebben, hem, als hun wettigh Heer en Koninck, de handt te wille bieden. Dese Bestierders, op dit aenschrijven van den Koninck, schreven weder aen Chavas, hem belastende aenstondts uyt het Casteel te vertrecken, den Koninck het vreedzame besit alleenigh daer van te laten, en in de Stad te gaen woonen, of dat sy van meeningh waren, hem met gewelt daer uyt te dwingen. Gelijck oock Chavas-chan, sich op sijn Vrienden verlatende, en derhalven dese ordere niet gehoorzamende, dese Stede-voogden met omtrent de 30. duysent paerden naer de Stad quamen, om hem met gewelt hier toe te brengen. Chavas-chan siende dat hen de saeck ernst was; besloot den Koninck door de eene of de andere middel om te brengen, en sich alsoo, van de gemeente (by dewelcke hy om sijn mildadigheydt seer wel stondt) tot Koninck te doen verklaren, al-eer hem dese macht op den hals quam. Hy dan verstaende, dat des Konincks leger nu noch maer vijf mijlen van de Stad af lagh, begeeft sich op seeckeren nacht door de wachten van het Palays, (die, wanneer sy sijnen naem hoorden noemen, sich tegens hem niet derfde versetten) naer des Konincks kamer, alwaer hy de deur buyten gewoonte, en als door een Goddelijcke beschickinge, geslooten vand. Hy hier over verbaest zijnde, klopte seer hardt aen, en meende selfs de deur met gewelt te doen openen. De Koninck dit hoorende, vraeghde wie daer was? Waer op Chavas antwoorde: *Ick ben het*, en hebbe brieven van de Oversten uyt het Leger ontfangen, die aen uw Majesteyt behooren, en aenstondts overgelevert moeten zijn. De Koninck vraeghde daer op: *Is het nu tijd om brieven te bestellen? komt morgen vroegh*, en begeeft sich met eenen naer sijnen Mahaal of Vrouwen-huys, sich met de Koninginne, een Vorstin van groot verstandt, beradende, wat hem in dese saeck te doen stondt. Dese riedt hem, desen dwingelant sonder langer uytstel om het leven te brengen. Des morgens gaf de Koninck de saeck, aen een van sijn Meldaars of lijf-dienaers te kennen, die sich gereet toonde sijn Majesteyts wil te volbrengen. De Koninck dan gingh buyten op sijnen gouden Throon sitten, verselt met den gemelten Meldaar, en eenen Chideran, als toen opziender van des Konincks Valcken, stoot-rammen en Buffels. Een weynigh tijds daer na komt Chavas-chan met een Capado (Hopman van sijn Lijf-wacht) by den Koninck, om hem een toegemaeckten Brief te behandigen. De Koninck beval hem den

7. Chavas in ongenade

8. Sijn quaet voornemen.

9. Chavas-chan gequetſt. ſelven te openen en te lezen, het welcke Chavas-chan ſonder achterdencken beſtondt te doen; maer ſoo als hy ſou beginnen te lezen, treckt de voornoemde Meldaar ſijn poock of Sundar, en ſteeckt Chavas-chan daer mede in de zijde, vluchtende daer op met den Koninck naer het binnenſte van het Slot: een ander dienaer daer by ſtaende ſulcks ziende, en bemerckende dat de wonde niet ſeer groot was, liep toe, en vatte den gequetſten Chavas om den hals, ſeggende: (als hadde hy medelijden met hem) Eylaes! wie heeft mijn Heer ſoo gequetſt? en grijpende met eenen den ponjaert, die noch in de wonde ſtack, als wilde hy die uyttrecken, ſteecktſe noch dieper in, ſoo dat Chavas daer door ter aerden viel, en van den Capado, die met hem gekomen was, in ſijn armen genomen, en naer ſijn huys gebracht wierdt, alwaer hy dadelijck drie Wondt-heelders dede ontbieden, om ſijn wonde, die niet doodelijck ſcheen, te verbinden en te hechten.

De Koningin ondertuſſchen verſtaende wat'er gebeurt was, vraegde of de verrader dood was? waer op van neen geantwoort zijnde, belaſte ſy hem terſtondt het hooft af te ſlaen, belovende een groote belooninge aen die gene die het ſelfde te wege bracht. De voornoemde Childeram toonde zich

10. Chavas-chan gedood. aenſtondts hier toe genegen, en gaet daer op by Chavas-chan, die hem ſijn noot wilde klagen, ſeggende: *Childeram wie heeft my vermoort?* Waer op de andere antwoorde: verrader ick, vattende hem met eenen by het hayr, en ſlaet hem het hooft af, als mede den broeder van Chavas, die Poortier of

11. Barbariſe wraeck van een kloeck man. Hof-meeſter van het Hof was, en een van ſijn Soonen, met de drie Wondtheelders, en andere van ſijn Vrienden, die rontſom hem ſaten, loopende voorts na twee andere Hop-luyden van Chavas Maegſchap, en den Contewaal of Schout van de Stad, die hy al te ſamen, ſonder dat yemand weer bood, om het leven bracht.

12. wondere wraeck van een Caffer. Deſe Chavas-chan had een Caffer in ſijn dienſt, dewelcke hoorende ſijns Heeren dood, in aller haeſt naer het Caſteel liep, met meeninge den Koninck ſelfs te vermoorden; maer onderwegen wordt hy ontmoet van omtrent 30. krijghs-lieden, daer hy 8. of 10. van om den hals bracht, vechtende ſoo lange tot dat hy van de menichte overvallen, en het hooft quijt was, het welcke, beneffens dat van ſijn Heer, aen de klocke van het Caſteel opgehangen wierdt.

Daer was een groot Vrient van den gedooden Chavas-chan, Morary genoemt, een Overſte en Bramer van af-komſt, dewelcke met 10. duyſent Ruyters, omtrent 5. mijlen van de Stadt Viſiapour af lagh. De Koninck bekommert, of deſe Morary wel eenige beroerte mocht komen aen te rechten, liet by Trommel ſlagh verkondigen, dat die gene die deſen Mo-

rary

rary eenige hulp of byſtandt toebracht, als een verrader van den Koninck verklaert wierdt; waer door deſe muytery niet alleen deſen Morary verliet, 13.
maer oock binnen Viſiapour gevangen bracht, hoewel hy hen onderwegen meende te ontkomen, en het had weynigh geſcheelt; alzoo een andere overſte Rundelo geheeten, met een grooten troep volcx, Chavas-chan te hulp komende, op wegh was; maer de andere brachten Morary een anderen wegh om, ſoo datſe malkanderen miſten.

Morary gevangen

Deſe Morary aldus gevangen zijnde, quam des avonts ten acht uren voor de poort van Viſiapour, ſoo als de ſelve geſlooten was. De wacht hoorende buyten gerucht, vraeghde wie daer was? die van buyten antwoorden, datſe den verrader Morary gevangen brachten; waer over terſtondt de ſleutels uyt het Caſteel gehaelt, en de poort geopent wierdt, hebbende de Koninck een van ſijn Edelen belaſt Morary wel te bewaren. Deze zich dan ziende in de gevangenis, en in gevaer des doods, liet des anderen daeghs door een van zijn begunſtigers den Koninck aendienen, dat indien hy hem overſte van de Brameners wilde maecken, hy hem Jaerlijcks 100000. Pagoden ſou opbrengen; maer de Koninck dit alles niet achtende, dede hem beyde de handen af-kappen, en om dat hy des Konincks perſoon vervloeckt had, de tonge uyt-ſnyden, en alzoo op een Ezel ſetten, en door de Stad ten toon rijden; maer na dat hy twee poorten voor by gereden was, is hy geſtorven. 14.

Sijn ſtraf en dood.

Deſe Morary was ten tijden van Chavas-chan een groot Heer, en door zijn dapperheden in den Oorlog ſeer vermaert: hebbende twee jaren te vooren in des Konincks naem, een Caſteel, dat onwinbaer geacht, en Perinda genoemt wierdt, ingenomen. In dit Slot was een Metalen ſtuck-geſchuts, ſchietende met 20. maon of 340. pondt kruyt, om het welcke voort te brengen, en van Perinda naer Viſiapour te brengen, 10. Elephanten, 400. Oſſen, en ontallijcke menſchen, van noden waren. Alzoo eyndigde deſe 'tſamenſpanningh, met het leven van Chavas-chan, en ſijn medeſtanders. 15.

Schrickelijk ſtuck geſchuts,

De Vjifde HISTORIE.

Perfifche Ongevallen.

Inhoudt.

1. Eygenfchap van de ware Deught. 2. Geboorte van Abas. 3. Sijns Vaders haet tegens hem. 4. Vlucht van Abas. 5. Dood van Codabend. 6. De Koninck Hamzio vermoort. 7. Abas treckt tegen fijn rebellen op. 8. Wordt geflagen. 9. Slechten ftaet van Abas. 10. Sijn weder opkomft in wapenen. 11. Sijn overwinninge. 12. Sijn loos beleyt. 13. Verraders verraden en vermoort. 14. Vyanden fonder bloedtftortinge getemt. 15. Des Konincks fachtmoedigheyt. 16. Bloedeloofe overwinningh. 17. Des Konincks beftellingh, tot verfeeckering van fijn Rijck. 18. Sijn Huwelijck. 19. Sijn befluyt tegens fijn vyanden. 20. Gelegentheyt van Gheylan. 21. Vordere beftellingh van Abas. 22. Sijn overwinningen 23. Nieuwe onluften. 24. Ontrouw van Ferrat Can. 25. Voorfichtigheyt van Abas. 26. Dood van de Koninginne. 27. Wederfpannigh broeder, vermoort den Koninck van Corafou. 28. Abas tracht die te dwingen. 29. Verradery van Ferrat. 30. Aentocht des Konincks. 31. Groote overwinningh van Abas. 32. Droeve ftaet van Abas huys.

WY ftellen u hier (Lezer) een Vorft voor, foo treffelijck in Deughden en Vorftelijcke Waerdigheden, als ongeluckig in wiffelvalligheden, en rampen van het geluck, door huyslijck onheylen; zijnde alzoo foo geluckigh buyten, als rampfalig binnens huys, het geen doch felden de ware deught wil ver fellen, of eerder in weerwil van haer felve, de ware proef-fteen moet ver ftrecken, om de deught haer verdiende luyfter en prijs te geven. En of we de menfchelijckheyt fich beklaeght, de gever van alles wil niets te vergeef gegeven hebben; maer begeert dat die gaven des gemoedts, dewelcke h in de Edelmoedige harten geplant heeft, niet als verborgene en begraven fchatten in de gront verhoolen leggen; maer dat de felve hun vereyfcht 1. Eygenfchap van de ware deught. werckinge doen, en toonen van welck een Goddelijcke oorfpronck fy zijn Om onfe lijdtfaemheyt te beproeven, fenden onfe vyanden ons verdruckinge toe, (eylaes!) in meninge ons te fchaden, en dat is hun eynde; maer dat van den albeftierder is, om fich felven in de edele Deught te verheerlijcken, e

het uyterste quaet bespottelijck te leur stellen. De ongerechtigheyt van onse vervolgers, weckt die heylige Godinne de gerechtigheyt en rechtmatigheyt in de edele borsten op, om door haer Goddelijcke stralen, (gelijck de Sonne de andere Planeten in combustie, en verduysteringh stelt) dat dwael-licht te doen verdwijnen. Kortelijck, de geheele werelt met al haer wederspoorigheden, lichtigheden, moeyelijckheden, ongevalligheden, pijnlijckheden, is het vereysche voorwerp van onse redelijcke besinninge, ons soo gevoeghlijck medegedeelt, als het gedierte hun natuerlijcke instinct, ingeplantene eygenschappen, en drift tot hun onderhoudt en voortsettingh, of hun wapenen om sich te verweeren; dat wy ons niet inbeelden, dat wy zoo kommerloos ons leven hebben door te brengen, als de dieren op het velt, hebbende een kracht in ons van sulck een hooge af-dalinge, die waerlijck te edel is om als een goet werck-tuygh, in ledigheyt te verroesten. En om niet uyt te wercken, het geen alle wreveligheyt van het dwarsche ongeval, noch alle dwarssicheden van lijf-en ziel-vyanden vermogen te verhinderen, namentlijck het opklaren van een verduysteringh, die soo seecker bepaelt is, als de snoodheyt der verdruckingen, onbepaelt zijn. Want of wel het duystere rondt, soo veel grooter als dat licht, de nacht-toorts geheel in een treurgewaet set; het is maer een kort gewelt, en verydelende mogentheydt, die wel haest dese twee groote lichten, malkanderen weder moet sien toelacchen. Maer al dit heeft plaets omtrent een gedeelte van dit voorwerp, verdruckt door boosheyt, maer verheven door Edelmoedigheyt; maer wy zullen hier oock dat goede ontaerden, en weder sijn eygen leet bewercken. Soo slecht staet het met de menschelijcke deuchtsaemheyt, dat haer beste licht maer nevel is.

Cha of Schach Tamas, Koninck van Persie, stervende sonder kinderen na te laten, soo wierdt sijn broeder Schach Codabende, soo blindt als hy was, tot het Koninckrijck verheven. Dewelcke twee Soonen Sultam Hamzir Mierza, de oudste, en desen Abas de jongste van sijn Soonen, geteelt heeft. De outste Soon bleef gedurighlijck in sijns Vaders Hof, bestierende alles waer toe de blindtheyt van sijn Vader onbequaem was. Abas de tweede Soon, twaelf jaren oud zijnde, en noch onder Voogden staende, bestierde het gebiedt van Yasde, met kloecksinnigheyt genoegh, om een meerderjarigh Vorst te betamen; maer (gelijck Koninckljcke Hoven, niet als plantsoenen van afgunst, quade geruchten, verdeelingen, en valsche na-yver zijn) de selve deugden die albereets de harten van sijn onderdanen vry vast aen sich verbonden hadden, verweckten (door behulp van hoofsche optoyers) soodanigh nabedencken in den blinden Vader, en sulck een

2. Geboorte van Abas.

 omsicht

3. Sijns Vaders haet tegens hem. omsicht in den te wel geoogden broeder, dat hun gunstichste gedachten van Abas waren, dat hy wel een bodt naer de kroon sou bieden, indiense hem veyl genoegh gestelt wierdt. Waerlijck en Vader en Soon, gaven de naeyver sulck een diepen en voordeeligen indruck, dat de dood van desen jongen Vorst, als een recht hulp-middel gesteldt wierdt, om het Rijck voor den eenen, en de opvolginge voor den ander, te bewaren. Eenige goede, hoewel heymelijcke vrienden, die hy in het Hof had, lieten niet na soo aen hem, als sijn bestierders, bericht van desen standt sijner saecken ten Hove te geven, dewelcke te recht de driftigheydt van afgunst, en de geduchte

4. Vlucht van Abas. macht van een heerschende haet ontziende, terstondt de vlucht na den Koninck van Corasan (een gebiedt onder de Tartaren, en aen de grensen van Persia stootende) genomen heeft. Welck land altoos het Rijck van Persie, niet alleen, ter oorsaeck van de ongerustheyt, en roof-sucht van de inwoonders, als door haer aenkleven aen de belangen van den Turck; seer quelligh en lastigh is geweest; dienende in der daet tot een breydel voor dit Rijck, om, terwijl de Ottomannische Poort haer Oorlog tegens de Christenen voort set, de Persianen als in toom te houden, en te verhinderen, soo aenstonts den Turck geen af breuck te doen; treckende, behalven de over-een komst van hun Turcksche Godsdienst, (diese belijden, en daer de Persianen vry van verschillen) hun jaerlijcks onderhoudt voor die, en andere diensten, van den Grooten Heer.

5. Doot van Codabent. Abas was by desen Koninck seer welkom, en gelijck sijn eygen zoon geacht en ge-eert; maer korts na de vlucht van Abas, komt sijn Vader te sterven, en sijn Broeder Sultam Hamzir Mierza in het Rijck op te volgen; maer terwijl dese sijn bestant met den Poort vernieuwende, om sijn Oorlogs-macht tegen sijn wederspannige onderdanen, de Turcomannen te gebruycken, de selve geluckiglijck aentast, slaet, en dwinght soo verre die eerst hun overste, op hun hooft te verliesen, en vervolgens zich selven moesten overgeven, om meest als beesten geslacht, en alsoo gestraft en getemt te worden; ziet

6. De Koninck Hamzir vermoort. daer een snoode vloeck-verwantschap, van de grootste Vorsten van sijn Rijk, die hem, nu staende op den trap om een der grootste Koningen des werelts te worden, soo als hy half droncken van een Bancket komt, door sijn baertscheerder, om den hals doen brengen.

Dese moorders hier mede niet vergenoeght, deelen de Koninckliјcke Schatten en Staten onder malkanderen, om zich onderlinge daer mede te verdedigen, en stellen zich in bequamen standt, om het inkomen van den jongen Abas te verhinderen, daer sy evenwel de meeste vreese niet voor hadden, hebbende albereets beloften van den Grooten Turck, dat hem deselve wel bin-

binnen Corasan, daer hy gevlucht was, sou houden, en wel wetende dat hy noch volck noch geldt had, om hen eenige moeyten aen te doen, terwijl hy zich selven aldaer sterck maeckten, de gemeente door groote beloften, en de krijghs-lieden door veel miltheden, op hun zijde kregen, en hun stand genoeghsaem tegen een jongh en ongewapent Vorst, versekert stelden.

Abas ondertusschen, wiens gerechtige Titul hem Koninck maeckte, twijfelde niet, of zoo de moort van sijn Broeder, als de deylingh van sijn Schatten en Heerschappyen, geschieden met kennis en raedt van den grooten Heer; oock geensints, of de Koninck van Corasan had een besluyt om hem vast te houden, maeckt echter van de nood een deucht, en sprack hem stoutelijck aen, om onderstandt tegens sijn wederspannige ondersaten, van hem te erlangen. De Koninck van Corasan, hoewel albereets door den Turck ingenomen, echter uyt een gemeene na-yver van Staet, den selven niet al te machtigh omtrent zich begeerende, oock met geen redenen Abas onderstand konnende weygeren, staet hem het selfde toe, doch soodanigh, dat hy zich aen de eene zijde, niet geheel konde beklagen, afgewesen te zijn, en dermalven verbitteringh tegens hem voeden; en aen de andere zijde, geen groote dingen daer mede scheen te zullen konnen uyt-rechten, ja eerder sijn eygen onderganck daer door te verhaesten: hy gaf hem dan drie duysent paerden, om daer mede sijn Fortuyn te maecken.

Met dese kleyne macht treckt Abas evenwel, geleyt door sijn recht en moedige dapperheyt, Persie in; waer van de wederspannige wel haest kennis door hun verspieders bekomen, en tijdts genoegh vinden, om die Land-voorst die hem de naeste was in standt van wapenen, te stellen, die hem in een Land-voogdye Sistane genoemt, met twintigh duysent mannen tegentreckt, en ontmoet. Abas hoe kleyn in macht, evenwel steunende op sijn groot recht, biedt het hooft, maer ondervint tot sijn nadeel, dat recht, hoe groot, altoos geen wonder sonder genoeghzaem onderstandt, vermach te doen, en vint zich door meerder geslagen, doch soo evenwel, dat hy selve het gevaer in het geberghte ontquam, terwijl sijn kleyn leger in stucken gehouwen wierdt. 7. Abas treckt tegen sijn rebellen op. 8. Wort geslagen.

Dese overwinninge versekerde de wederspannigen, (gelijck sy meenden) tegen alle vordere ondernemingen van Abas, die evenwel noch de moedt niet geheel verlooren gaf, hoewel hem het Oorloghs-geluck geheel tegen scheen te loopen. Hy zijnde met goet geluck het zwaert en de handen van sijn vyanden ontkomen, leefde drie maenden langh onder de Harders in het geberghte onbekent, verwisselende geduerighlijck van plaets, sonder een seecker verblijf te nemen, zijnde alleen met thien of twaelf, die sijn voori- 9. Slechten staet van Abas.

ge

ge beſtierders waren , en eenige jonge Edel-lieden , die met hem waren op gebracht , verſelt. Eyndelijck ſijn ongedult geen pael noch maet meer vindende, beſloot hy ten laetſten het uyterſte te wagen. Hy wetende hoe groo de genegentheyt van ſijn oude beſtierlingen , die van Yaſd , altoos tegen hem was geweeſt , terwijl ſy onder ſijn gezagh hadden geſtaen ; beſloo zich ſelven in dat geweſt te vertoonen , en te onderſtaen wat kracht de Majeſteyt van ſijn perſoon , ſijn goet recht , en voorige rechtmatige beſtiering ſoude mogen doen ; en in der daet hy vand het tegendeel van het gemeene ſtaets ſeggen : (dat de genegentheyt van het volck , altoos 's menſchen hoop verheft , en hun perſoon verderft.) Want ſoo haeſt had hy zich in die geweſten niet vertoont , of een groote menichte van die land-zaten vloeyde van alle kanten , gewapent en ten Oorlogh vervaerdicht, naer hem toe , invoegen dat , eer eenige voorſieningh tegens hem kon gedaen worden , (zijnde dit een vooryal ſoo verre buyten yemants vermoeden , dat niemandt dae ſelfs eenige gedachten van had) hy ſoo machtigh was , datmen hem nu zoo lichtelijck niet onder de knie ſou krijgen. Dit was ſoo haeſt door Ferra Can (een groot Vorſt onder de Perſen , die over de tegenwoordige veranderingen in het Rijk, ſeer miſnoegt was, en geen deel in de bedeeling der landen had) niet verſtaen , of hy met ſijn broeder , en een macht van omtrent thien duyſent man, quam zich by den Koninck Abas vervoegen , en ſoo wel kom waren deſe troepen niet , als wel Ferrat ſelve , zijnde een wijs Prins en groot krijghs-man , wiens raed en daedt de Koninck ten hooghſten van noden had. Hy liet derhalven geen gelegentheyt voor by gaen ; maer hoorende van een verzamelingh , die de wederſpannige Vorſten , in een gebie niet verre van hem , maeckte , viel deſelve onvoorſiens op het lijf , ſloeg en vervolghde die, tot Caſbin toe, welcke plaets hy bemachticht.

10. Sijn weder opkomſt in wapenen.

11. Sijn overwinninge.

Onder dies die van Syras , Aſpaar en Caſſan, geſterckt door den Koninc van Gheylan , en die van Mazandran, vergaderen een groote Oorlogs-macht (ontbieden oock de Turcken , die zich by Tauris verzamelen) gelijck ooc de Prins van Hamadan , ſijn troepen uyt de Gourdinen by een haelde, e zich met de reſt naer Caſbin begaf , ſoo dat de Koninck groot gevaer liep door al deſe Legers omcingelt te worden , en ſijn eerſte overwinning een v en ſtrick , tot ſijn verderf te zien. Hy dan ziende zich te ſwack in krachten, bſluyt zich met konſten en booſheden te behelpen. Hy dan laet Ferrat Ca binnen Caſbin met omtrent vijf duyſent man , en Zulpher ſijn broeder , treckt met de reſt den Cam van Hamadan tegen. Ferrat Can , volgens d raedt tuſſchen hem en den Koninck genomen , veynſt zich af-keerig van d Koninck , ſchrijft aen de wederſpannigen, die nu al tuſſchen Caſſan en Ca

b:

bin gekomen waren, en biedt aen, niet alleenigh ſijn troepen by de ſelve te voegen, maer oock ſelfs des Konincks Heyr wederſpannigh tegens hem te maecken, daer het in het gebergte tegens Hamadan, om de engte als beſet te houden, gelegert lagh. De wederſpannige Cans omhelſden deſen voorſlagh van Ferrat met groote begeerte, en trocken vaerdighlijck op Caſbin aen, daerſe lichtelijck binnen quamen. Veel dagen gingen daer onder hen in beradinge door, tot dat eyndelijck onder hen beſlooten wierdt; nademael het overvallen van den Koninck, als een ſeeckere en ongetwijffelde ſaeck gehouden wierdt, dat het gevaerlijck was, ſulck een groote macht van Turcken, als ſy ontboden hadden, in het Rijck in te laten, niet wetende hoe ſy die ſoo lichtelijck weder ſouden konnen loſſen, en ſchreven derhalven aen den Baſſa van Tauris, dat ſy ſoo ſeecker waren den Oorlogh met hun eygen macht te ſullen konnen eyndigen, dat hy deſe ſijne aengebodene gunſt, tot op een andere dringender nootwendigheydt wilde bewaren; met welck ſchrijven, en een treffelijcke vereeringe, een aenſienlijck man naer den Baſſa afgevaerdicht wierdt.

12. Sijn loos beleyt.

Van al deſe dingen had de Koninck, door een getrouwe bode klaer bericht, als mede van dat de voornaemſte Hoofden der wederſpannigen, ten huyſe van Ferrat Can, eenige dagen daer na, des avonts op een treffelijcke Mael-tijd by een ſouden komen. Hy hier op verzamelt vijf duyſent van ſijn beſte opgezetene, en komt met de ſelve heymelijck, en met groote daghreyſen by Caſbin, alwaer ſijn volck bedecktelijck in de bergen gelegert, hy het teecken verwachte dat hem van Ferrat Can ſou gegeven worden. Wanneer nu het beſlooten teecken van Ferrat gedaen wierdt, nadert de Koninck en komt ſtillekens met 300. man ingelaten binnen Caſbin, (terwijl Ferrat de Mael-tijd ſoo langh reckte als 't mooglijck was) en wordt, ten tijden als de Vorſten nu al door den wijn en ſlaep bevangen waren, in het huys van Ferrat Can ingelaten, daer hy deſe gaſten aldus geſtelt gevonden, en tot een getal van tſeventigh, alle om den hals brenght, zijnde de knechten en dienaren ſoo ſchierlijck verſekert en vaſt-gehouden, dat, ſonder het minſte geruchт, en af breuck van danſſen en ſingen, het werck beſtelt wierdt, blijvende alles in de ſelve bewegingh, tot dat de reſt van des Konincks volck dat buyten gebleven was, volgens het beſteck, aen den voet van het geberghte, des morgens een groot gerucht en getier verweckte, niet anders dan of de geheele macht van den Koninck daer tegenwoordigh was. Hier op ontſtaet een algemeene wapen-kreet door de Stad, een yeder begeeft zich tot de wapenen, en vergadert voor het huys van Ferrat, daerſe noch meenden hun Vorſten by een te zijn. Wanneer de Koninck, hebbende ſijn drie hon-

13. Verraders verraden en vermoort

dert mannen binnen het huys, en Zulpher Ferrats broeder, de rest van de vijf duysent mannen in de Stad gebracht, en op een seeckere plaets bestelt, de tseventigh Hoofden van de omgebrachte Cans, aen een lange koorde geheght, buyten het huys van een galdery gehangen, en vertoont wierden. De Koninck selve liet sich oock terstondt daer aen zien, verselschapt zijnde met Ferrat Can, invoegen de Majesteyt van des Konincks tegenwoordigheyt, de schrick van het gesicht der Hoofden van hunne Cans, de vreese voor des
14. Vyanden sonder bloedt stortingh getemt. Konincks heyr, dat sy meenden daer omtrent te zijn, en hun eygen quade gewisse, hen met sulck een verbaestheyt en ontsteltenis sloegh, dat sy buyten raed en daedt waren, niet wetende wat te doen of te laten, tot dat eyndelijck een algemeene vergiffenis, en quijtscheldingh hen verkondicht zijnde, een yeder: *Lang leve de Koninck, lang leve de Koninck, wy zijn alle slaven van Abas*, begost uyt te roepen; en meerder moeyte hadmen om hen het
15. Des Konincks sagtmoedigheyt. plonderen van Casbin te verhinderen, als om hun hart tot den Koninck te wenden.

Vorders wierdt het onderstandt dat de Gheylan, en die van Mazandran de wederspannigen toegesonden hadden, sonder leet weder na hun land gesonden, met bevel, om hun Heeren aen te seggen: dat dese arme lieden geen schult hadden, als die hun Opper-hoofden bevel waren naergekomen maer dat de Koninck selve wel haest by hen komen sou, om sijn verhael op hen te vinden. En wanneer hy met sijn wapen-macht daer aen sou komen, so hy toonen, door de erkentenis van dit volck tegens hem, of sy tusschen ee goedertieren en wettig Koninck, en ondanckbare wederspannigen, een goe onderscheyt souden konnen maecken.

Het gerucht van dezen handel, vloog ondertusschen tot beyde de Heyr
16. Bloedelose overwinninge legers, aen de Bergen van Hamadan, het welcke aen de eene zijde des Koninncks volck, een over groote vreugd en genoegen, en aen de andere zijde dat van de wederspannigen een gelijcke verslagentheyt toebracht; waer doo een yeder vol schrick en benautheyt af-droop, en sijns weegs gingh, soo da daer mede dien Oorlog gedaen was, en de Hoofden alleen de straffe van hu moetwil droegen.

17. DesConincx bestellingh tot versekeringh van sijn Rijck. De Koninck hier op maeckt Olivier Dibegh tot een Can, en sent he met eenige troepen tot Hamadan, om het land in een seeckeren staet te stellen. Zulpher maeckt hy oock tot een Can, en sandt hem naer Ardebil, ee Grens-plaets aen Tauris, met een Heyr van vier-en-twintigh duysent mannen, in schijn om het land in rust te stellen; maer in der daet, om de bewegingh der Turcken gaede te slaen. En gelijck hy wel wist, dat, zijnde si staet noch jongh en zwack, het hem geensints dienstigh was, met sul

een ſtercke vyand als den Grooten Heer te vergaren, ſandt hy terſtondt Geſanten naer Conſtantinopolen, naer Tauris, en den Baſſa van Bagdet of Babylon, om met hen als ſijn vrienden te handelen, en ſijn ſaecken gemeen te maecken: en om te gelijck zich ſelven met verwantſchap te ſtercken, of de Grooten Heer yets tegens hem mocht ſoecken aen te vangen, verſocht hy de Dochter van Simon Can, een van de machtigſte Georgiaenſche Vorſten, ten Huwelijck, dewelcke hem ſoo haeſt toegeſtaen als afgevordert wierdt.

Terwijl nu deſe Vorſtin opkomende wegh was, verſtondt de Koninck, dat de Soon van den Can van Hiſpaan, noch een ſterck Slot in ſijn beſettingh had, en, of hy ſulck dede om ſijn Heyr, dat nu na voldoeningh begoſt om te zien, daer mede te ſtillen, of dat ſulcks in der daet ſoo was, hy gaf uyt dat het grootſte gedeelte der ſchatten, van de voorige Perſiaenſche Koningen, binnen dat Slot bewaert wierden, en datmen derhalven zich meeſter daer van moeſt maecken. Hy dan treckt met een gedeelte van ſijn Heyr daer na toe, latende de reſt tot Caſbin, en vermeeſtert met weynigh moeyte de Sterckte, neemt den wederſpannigen Vorſt; maer vant'er geen ſchatten, waer over uyt miſnoegen, gelijck hy voorgaf, hy de Sterckte tot aen de grondt dede afwerpen, en begeeft ſich ſoo weder na Caſbin; alwaer de verwachte Koningen, verzelt met twee duyſent paerden, en Byraick Myrza haer broeder, nu aenquam. Het Huwelijck wierdt haeſt voltrocken, gelijckmen in die gewesten, daer omtrent weynigh te doen maeckt, het welck ſoo wel gezegent wierdt, dat binnen den tijdt van minder als een Jaer, hem de Koningin een brave Prins ter werelt bracht. 18. Sijn Huwelijck.

De Koninck vorder ongenegen ſijn land en volck te verdrucken; en echter begeerigh ſich op de Koningen van Gheylan, en Mazandran te wreken, te gelijck ſijn krijghs-lieden te vreden te ſtellen, ten minſten met den buyt ſijner vyanden te verrijcken, beſluyt deſen eerſten voor eerſt aen te taſten. 19. Sijn beſluyt tegen ſijn vyanden.

Gheylan is een Lantſchap buyten het begrijp van Perſia gelegen, en ter oorſaeck van haer rouw geberghte ſeer zwaer te genaecken: voorts vol van boſſchen (daer Perſia groot mangel aen heeft, zijnde hier en daer alleenlijck met heuvels, maer ſlechtelijck van hout voorſien, alleen beſchaffen hen hunne Hoven ſtof om te branden) geheel voornamentlijck, wanneer het bergſneeuw begint te ſmelten, met ſnel-loopende ſtroomen door-watert, die ſich in de Caſpiſche Zee, met dewelcke dit land bepaelt ſtaet, ontlaſten. Het Land is doorgans ſeer vruchtbaer van alle dingen, zijnde daer niet een ſtuck-lants te ſien of te vinden, dat niet tot het een of het ander bequaem is. 20. Gelegentheyt van Gheylan.

Maer eer de Koninck tot dit beſluyt quam, ontbood hy al ſijn Land-voogden,

21. Vordere bestelling van Abas. den, en Hoofden van het gerecht, tot Casbin by zich, gelijck de selve, geduerende de onrechtmatige Heerschappy van de Cans, deselve Ampten bediendt hadden; beneffens oock al die aen de geseyde Cans vermaeghschapt waren, en alle andere mannen van gezagh en vermogen, onder bevel, sonder eenige verschoonige van ouderdom, sieckte of andersints, te verschijnen. Het welcke geschiet zijnde, stelde hy over al nieuwe Bestierders, Land-voogden, Rechters, en diergelijcke bediende: en bevrijde vorders sijn Landen voor drie Jaren, van eenige lasten of schattingen hen op te leggen. Hy stelde eenen Haldenbegh, een seer wijs man tot sijn Opper-vizier, en belaste hem door al de Landen, verselt met den Cha Hammadaga, zoo veel als Ridder Marschalck te reysen, en de selve van alle rucht van loopers en geboefte te suyveren. Alzoo bestelde hy veel andere Ampten en bedieningen, en maeckte onder anderen Ferrat Can sijn Generael, en sand hem na de voorgemelte vyanden; maer het volck, dat als hier voor gesegt is, door den Koninck soo goetwillighlijck gehandelt en onbeschadicht, weder naer huys gesonden was, noch aen dese weldaet en sachtmoedigheydt gedenckende, had soo haest de voor-troepen van Ferrat Can niet verstaen, of sy verlieten vrywillighlijck de plaetsen diese in besettingh hadden. Welck voordeel Ferrat niet versuymende, geraeckte die daer door in besetting van de engten, en in staet om in de ruymte met den vyand te strijden, die hy soo onvoorsiens en onverwacht op den hals quam, dat deselve, by naer zoo haest geslagen als genaeckt was. En dat met een seer groot verlies van volck, dat noch grooter sou geweest hebben, indien de bosschen veel het leven niet gebaet hadden. De grootste deser Koningen, geraeckte met groote swarigheyt mede wech, en uyt de handen der Persianen, komt in Sirvan, en voorts tot Constantinopolen, om aldaer onderstandt van den Grooten Heer te versoecken. De andere die noch in het land bleef, had te weynigh macht om veel tegenstandt te doen, en was derhalven haest t'ondergebracht. Na dat het land geplondert, en op brantschattingh gestelt was, wierdt Ferrat Can als Land-vooght, en Olivier Diwegh als Stede-houder daer over gestelt; en de Koninck gaet voort in het bestellen van goede ordere, tot rust en vrede van sijn onderdanen.

22. Sijn overwinningen.

23. Nieuwe onlusten. Maer nu alles in rust en vrede, en het Rijck buyten alle sorge scheen te zijn, (zijnde de Groote Heer met sijn macht soo onledigh in Hongaryen, dat hy aen de Persianen niet eens dacht; Corrassan sijn vrient en herberghzame gebuer, ten minsten een koele vyand, en alles te huys in goede bestellingh;) ontstont'er weer een nieuw onweder, dat genoeghzaem was, de vrede van sijn Rijck en van sijn gemoedt te samen te verstooren: want

Ferrat

Ferrat Can, geen opſicht nemende op ſijn ſchuldige plicht als onderdaen, maer alleenlijck op ſijn verdienſten, met dewelcke hy meenden den Koninck als met lijf en ziel verſchuldicht te hebben, en dien volgens geen bepalinge voor ſijn hooge gedachten vindende, oock miſnoeght dat Haldenweg Groot-Vizier geworden was, en dat'er yets waerdighs te vinden ware, dat hem niet toegevoeght was; begoſt een beſluyt van nieuwicheden te maecken, en met den Baſſa van Sirvan en Tauris, een gemeenſchap te onderleggen, die niet als verderflijck voor het Rijck konde zijn. Soo gevaerlijck zijn te groote weldaden, van onderdanen aen hun Prins beweſen, ſoo voor die ſelve als voor den Vorſt, wanneer de ſelve alleen gedachten voor verdienſten, en niet voor plicht-ſchuldigheyt hebben.

Deſe onderhandelingen waren te gevaerlijcker, om dat deſe bedecktelijck geſchieden, doch evenwel ſoo niet, of Olivier Dibegh, of di Can, miſ-ſchien door een weynigh na-yver bewogen, kreegh daer eenige kenniſſe van, dewelcke niet naliet, den Koninck van tijd tot tijd daer bericht van te doen, doch dat in het eerſte maer onachtzaemlijck, en als een uytwerckzel van afgunſt aengemerckt wierdt; maer wanneer de ſelve niet lieten te vervolgen, en de ſchijnbaerheden zich van tijd tot tijd, klaerder en klaerder opdeden, ſelfs dat Ferrat een groote ſomme gelts van den Baſſa van Sirvan ontfangen had, met andere dingen meer; ſand de Koninck Cha Tamaſcoliweg, ſijn opperſte Gunſtelingh aen Ferrat Can, om hem te bewegen, ter oorſaeck van eenige hoogwichtige ſaecken, dewelcke ſijn tegenwoordigheyt ten nodichſten vereyſchten, by den Koninck ten Hove te willen komen. Maer Ferrat Can verontſchuldighde zich op eenige onpaſſelijckheden, die hem geenſints toelieten te reyſen, en bleef daer ſoo vaſt by, dat Cooliwegh, bemerckende dat hy verloorene moeyten dede, genootſaeckt was, ſonder hem weder te rugge te keeren. De Koninck kreegh nu door dit weygeren vry ſekerder vermoeden, aengaende de beſchuldigingen van Olivier di-Can, en belaſten daer over ſijn lijf-wacht van twaelf duyſent Courtchiers (een ſlagh van Hooft-benden) zich vaerdigh te houden, met dewelcke en noch duyſent andere van Cha Hamagas volck, hy met ſulck een naerſtigheyt op wech ſloegh, dat hy ſelfs de tijdinge van ſijn komſt te vooren quam, en eerder in het huys van Ferrat quam, als die konde vermoeden, dat des Konincks bode by hem weder aengekomen was. Evenwel, niet tegenſtaende des Konincks onverwachte komſt, en de ontſteltenis van ſijn ſchuldigh gemoedt, liet hy niet na ſijn ſwackheyt en ſieckte, ſoo wel op te toyen als mooghlijck was.

24. Ontrouw van Ferrat Can.

25. Voorſigtigheyt van Abas.

Soo haeſt als de Koninck by hem quam, ſeyde hy tot hem, dat hy ſulck een

een groote reys had aengevangen, om hem in ſijn ſieckte te beſoecken, en hem de geneſingh van ſijn quael toe te brengen; waer op belaſtende een yeder uyt de kamer te vertrecken, en daer alleen by Ferrat in blijvende, gebruyckte hy deſe eygene woorden tegens hem: *Vader* (want ſoo noemde hem de Koninck) *ick erkenne dat ick eerſt van Godt, en daer na van u, dit geluck en deſen ſtaet, dewelcke ick beſitte, ontfangen heb: oock erkenne ick, als een goe mensch, beyde in mijn verdienſte omtrent Godt, en mijn goede beloomngh, omtrent de uwe te konnen dwalen; doch mijn meninge (ſulcks kan ick u verſeeckeren) is vol komen ſoo omtrent het een als het ander. De tijd zedert mijn herſtellingh is ſoo kort dat ick deſelve qualijck genoeghſaem heb konnen gebruycken, om mijn algemeen plicht-ſchuldigheden, omtrent mijn volck te konnen nakomen, veel min om eens yeders byſondere voldoeningh te verſorgen, gelijck ick gaerne ſou willen en wenſchen voornamentlijck omtrent u, die my, ſoo in jaren, als na mijn verkieſingh, een Vader verſtreckt. Maer nademael de een of de andere quade geeſt, ſoo veel macht heeft gehad als uw wijsheyt ſoo verre te vervoeren, als u uwe groote deught te doe vergeten, ſult gy nu eenmael een heylzaemen raed van my moeten aennemen, gelijc ick die menighmael van u aengenomen hebbe.*

Hier mede gingh de Koninck voort, en leyde de ſaeck voor hem bloot gelijck hem die bekent was. Ferrat noch verſchoonde noch beſchuldighd zich ſelven, maer gaf een antwoort tuſſchen beyden, als betoonende zich droevigh, om dat hy eenige oorſaeck tot miſnoegen mocht gegeven hebben maer zich boven maten verheugende, om dat (gelijck wel ſcheen) zich de Koninck ſoo Koninckklijck met hem verſoent hadde: vorders niet dervend weygeren met ſijn Majeſteyt ten Hove te reyſen, verſocht hy alleenlijck da de Koninck vier of vijf dagen, in het onderſoecken van ſijn land wilde door brengen, geduerende welcken tijd hy verhoopte, in beter geſontheyt, e. ſtaet om te konnen reyſen, te zullen zijn.

26. Doot van de Koninginne. De Koninck dan acht of thien dagen in het land vertoeft hebbende, wier meer tot ſijn vertreck gedwongen, als hy verwachte, en dat door de droev tijding van des Koninginnens dood; dewelcke door een ſchierlijcke en gewe dige ſieckte, korts na ſijn vertreck bevangen, en daer aen geſtorven wa: Hy dan met grooten haeſt Ferrat met zich nemende, en als Stede-houder i ſijn plaets Mahomet Shefia aldaer latende, begeeft zich te rugge na Eſpahan alwaer eenige dagen in treuren doorgebracht hebbende, ſand hy aen Alexar der, de andere Can van de Georgianen, om ſijn Dochter ten Huwelijc te hebben, en daer mede oock die, om vaſter aen ſich te verbinden, ge lijck hem de ſelve oock door Cha-Tamas Cooliweg, binnen weynig maer den toegebracht wierdt.

Onder

Ondertusschen de broeder van dien Koninck van Corasan, die de Koninck van Persia, wanneer hy voor sijns Vaders gramschap moest vluchten, soo vriendelijck ontfangen had, stondt tegens den Koninck sijn broeder op, sloegh hem met al sijn kinderen dood, behalven een, wiens opvoeders met hem de vlucht namen, en in het geberghte voor desen onnatuerlijcken dwingelant verseeckering vonden. Verscheyde andere oock, die eenige achtinge by den dooden Koninck hadden gehad, en dat uyt de haet van den tegenwoordigen te gemoet sagen, begaven sich oock ter vlucht na Persia; uyt dewelcke de Koninck de gantsche staet van de saecken verstaen hebbende, besloot de selve, uyt veel staetsuchtige insichten, sijn wapen-macht te vergaderen, en desen armen gevluchten Konincks Soon te hulp te komen, en dat eer sulcks door den Turck tot sijn nadeel mocht geschieden: gelijck Ferrat Can hem daer toe oock seer aenmaende, wiens vrese en staetsucht sonder maet of eynde zijnde, hem verseeckering gaven, ter oorsaeck van sijn gezagh als Generael, (het welcke hem by bleef) de aen of de andere gelegentheyt te sullen bekomen, hem van de eene te verlossen, en in het ander te helpen, al souw'er de Koninck selve den hals in schieten.

27. weder-spanning broeder, vermoort den Konink van Corasan.

Dertigh duysent mannen nam de Koninck tot desen Oorlogh met zich, en onder die twaelf duysent Busdragers, gewapent met roers, die een half voet langer als onse Musquetten zijn, schietende kogels van deselve groote, met welck geweer sy handighlijck weten om te gaen: voorts de rest bestaende in achthien duysent Ruyters, het welcke evenwel maer een kleyne macht in dese landen, daermen by hondert duysenden telt, schijnt te zijn. Maer des Konincks oordeel verstondt zich wel, met dat van de ervarenste Hoofden, dat te groote menichte een verwarringe van ordere by bracht, en de tijd verslint. Dese macht zijnde uyt al sijn beste troepen uytgelesene, voerde hy met een wonderlijcke voortvarentheyt in Corasan, en hy had dat land onvoorsien overvallen, indien Ferrat met verradersch voorbericht, sijn snelheyt niet voorgekomen was, die niet alleen de Corassenen, maer oock de Bassa van Tauris, van des Konincks besluyt kennis gegeven had, met verseeckeringh van hun overwinningh, en het leveren van den Koninck in hunne handen.

28. Abas tracht die te dwingen.

29. Verradery van Ferrat.

Een dagh reysens trock de Koninck in vrede en stilheydt in des vyandts land voort, sonder eenigen vyand te ontmoeten; hy selve met vijf duysent van de beste krijghs-lieden, en veel van de voornaemste Grooten, maeckte de voortocht uyt: vorders gevolght van Ferrat Can, Zulpher en Olivier Can, die gemackelijck aentogen. Hier door was de Koninck ver voor uyt, hoopende door sijn vaerdigheyt den vyand te verrassen, daer hem Ferrat toe geraden

30. Aentocht des Konincks.

geraden had ; maer ſes hondert paerden , onder het beleydt van Uſeph-Aga, (die om het Velt te ontdecken , voor uyt geſonden waren,) vielen vijftigh duyſent vyanden in den mondt ; op welck aenſien hy wel gaerne weder te rugge ſou hebben gekeert , maer hy was te verre ingeſet , en om wederſtandt te bieden, was de kans te ongelijck ; invoegen hy met verlies van meeſt al ſijn volck , tot aen des Konincks gros te rugge gedreven wierdt , dewelcke door het rijſen van het ſtof, en het naderende gerucht, wel haeſt ſagh wat'er gaens was ; echter met een overmoedige dapperheyt zich vervaerdighde weder ſtant te bieden , ſendende ondertuſſchen boden aen Ferrat Can , om zich met aenkomen te haeſten. Aen de eerſte bode gaf Ferrat voor beſcheyt, dat deſe maer een deel rucht van volck was , verſoeckende den Koninck voort te trecken , ſonder zich of ſijn heyr te ontruſten : maer als eyndelijck de jonge Haſſancan van den Koninck , mede hem quam voort porren , en des Konincks gevaer te kennen geven , alzoo hy de gantſche macht der vyanden op den hals had , begoſt hy als te duchten , en den krijghs-raet te vergaderen, om te hooren wat beſt gedaen ware , of men deſe overige troepen niet liever ſparen ſou , dewijl zich de Koninck alzoo moetwillens verlooren geſteldt had : maer Olivier Can ſulcks hoorde , beſchold hem die als een verrader gebood al die gene die den Koninck liefhadden , hem te volgen , en gaf daer op ſijn paert de ſpooren , beneffens Courtchi-baſſa , meeſt des Konincks wacht en veel andere , en vloogh ſoo na den Koninck toe, die hy vand in een ſtaet om dan tegen te ſtaen , en dan weder te wijcken ſoo hy beſt konde, ſonder onordere evenwel of eenige ſchijn van vreeſe ; maer ſoo haeſt als deſe troepen met Olivier Can gewaer wierdt , verdubbelde ſijn moedt en dapperheyt , en in tegendeel de vyand die meerder ſteunde op Ferrats ſchelmery als ſijn eygen geweld , kreegh een groote verſlagentheyt in het hart, denckende dat het al des Conincks macht was , en dat Ferrat de ſchelmery tegen ſijn Heer , met een looſe treck tegens hen verwiſſelt had. Kort , hun eerſte driftigheydt wierdt vry ingetogen , ſoo datſe eerſt ophielt van vervolgen en voorts bleven ſtaen ſien, wat ſy doen ſouden. De Coninck belaſte Uſeph-Aga hier op de vyanden op een nieuw aen te doen , en hen geen tijd , om nieuwe moedt te grijpen , te geven ; het welck hy van deſe nieuw aengekomene gevolght , met ſulck een dapperheyt en geluck dede , dat hy den verraderſchen Coninck van Coraſan , met ſijn zoon ontmoetende , hen beyde met ſijn eygen handen ter neder velde , het welcke een begin van vluchten in eenige , en een begin van de geheele overwinningh maeckte. De Coninckſche ſetten hart en ſcherp op de vluchtende vyanden aen , ſoo dat'er van de ſelve dertigh duyſent , beneffens den valſchen Coninck en ſijn zoon , op de

31. Groote overwinning van Abas,

de plaets bleven, behalven veel voorname mannen die gevangen wierden.

De Koninck sloegh voor dien nacht sijn Tenten op de plaets van het gevecht; en hoorende ondertusschen uyt Olivier Can, en het gantsche heyr dat tegen Ferrat als een verrader uytschreeude, wat schelm-stuck hem dese gespeelt had, verwon sijn gramschap voor dien tijdt, met het voorwenden van menschelijcke dwaling: echter wilde hy sijn liefde boven het recht niet laten gaen, en sijn onderdanen hun voorbeelt onthouden; doch terwijl hy den Vader strafte over sijn misbedrijf, den Soon de verdiensten van des selfs weldaden laten genieten. Hier mede stelde hy Olivier Can tot Generael van sijn Heyr, en gaf hem ordere recht over Ferrat te plegen; dewelcke dat vonnis hoorende, zich gaerne daer na voegde, en in sijn Tent de straf verwachte, die hy met sijn dubbele verradery te wel verdient had, leverende sijn hooft voor des Conincks voeten. Zulpher Can begaf zich na des Conincks Tent, en bad om vergiffenis, het welcke hy in sijn uyterste ootmoedigheyt verkreegh. 32. Ferrat Can met de dood gestraft.

De volgende dagh trock de Coninck dieper in het land, alwaer hem over al de sleutels tegen gebracht wierden, waer op een algemeene besendingh en verootmoedigingh van al de Overheden en Staten volghde, naer het welcke de bestieringh aldaer vastgestelt, de jonge Prins ontfangen en aengenomen: voorts Cha-endiweg met het beste gedeelte van sijn Heyr, om alle nieuwe bewegingen voort te komen, aldaer gelaten, en die tot op dertig duysent mannen vermeerdert hebbende, keerde hy met dien jongen Vorst, en sijn gevangens weder naer sijn Coninckrijck, en deed een Zegenpralende intrede binnen Casbin.

Aldus hebben wy desen Coninck Abas gezien, door een bergh van ongeylen, vervolgingen, rampen en verraderyen, in het bezit van een Zegenpralende Staet en Heerschappy doorgedrongen, en al de pogingen van heymelijcke en openbare vyanden te boven; maer niet het huyslijck ongeval, dat hem tot het laetste toe vervolght en verselt heeft. Hy had by dese twee Vrouwen daer van gesproocken is, Ismaël Sophy, Codabanda, Sultam en Emangaly, vier brave jonge Princen geteelt. De twee eerste by de Dochter van Simon Can, en de twee andere by Martha, Dochter van Alexander of Scander Mirza, beyde Georgiaensche Christenen; maer dese zegen die al des werelts goet scheen te boven te gaen, wierdt hem een droeve bitterheyt. Niet tegenstaende al de voortreffelijcke deughden in Abas, lieten de gewoonlijcke pesten van staet, vruchtbaer in dese Oostersche Vorsten; na-yver voor soo veel hy Vader van groote Princen, en bitterheyt voor soo veel hy onverdraegzaem van onrecht, oock wrevel voor soo veel hy oud was, oock niet na hun saet te schieten, om te toonen dat hy beter Coninck als Vader Droeven staet van Abas huys.

was. Iſmaël had door ſijn dapperheyt in de wapenen, en uytgevoerde won-deren van kloeckheyt, de geheele Aſiatiſche werelt in verwonderingh op-getogen: maer deſe liefde van ſijn volck, was de oorſaeck en gront van des Vaders haet, die terſtondt vreeſde, dat ſijn ouderdom verſmaet, en de rij-ſende Son van dit nieuwe flicker-licht, ſou aengebeden worden. Dit bracht dan te wege dat hy, die ſulcke ſchelm-ſtucken in ſijn dienaren had konnen verdragen, in ſijn Soon de deucht niet veelen konde, daer in hy altoos had uytgeſteecken, waer over hy, om het treur-ſpel in ſijn Soon te voleynden, het welck in hem ſelve was blyven ſteecken, den ſelven Iſmaël, door een vergiftigen dranck, om het leven dede brengen. De tweede Sophy Mirza, zijnde eerſt ſeer hoogh verheven geweeſt, wordt over het ontdecken van een t'ſamenſweeringh, door de honden verſlonden; elck niet boven de 19 Jaren oud zijnde. Emangoly, eer dat des volcks gunſt hem ſijn ondergangh konde veroorſaken, had zich met een Toveres beraden, dewelcke uyt de Almuten en uur-ſtonden van ſijn geboorten dagh, hem een kort leven had toegeſeght, het welcke hem een geduerige vreeſe voor ſijn Vader veroor-ſaeckte, en tot ſulck een ſwaermoedigheyt bracht, dat hy ten laetſten van enckel quellingh geſtorven is; latende de opvolginge van de kroon aen Co-dabanda Sultan.

Brenght ſijn twee Soonen om.

Sijn derde Soon ſterft.

Deſe door de jammeren van ſijn broederen te wel geleert, wiſt zich ſoo wijſlijck omtrent ſijn Vader te dragen, dat zich de ſelve nu weder in de-ſen eenen Soon geluckigh achte, zijnde deſe jonge Vorſt te huys gemint, en buyten van ſijn vyanden gevreeſt; het welcke hy door veel treffelijcke da-den verkregen had, invoegen hy by de gemeente ſeer hoogh geſet wierdt, daer hy zich echter (wel wetende wat doodelijcke ſteen-klip ſulcks was) wey-nigh liet aengelegen zijn: wetende al de vleyeren, diemen hem toebracht ſoo wel af te kaetſen, en alles ſijns grooten Vaders hooge verdienſten toe te ſchrij-ven, dat hy daer door meende buyten ſchoots te zijn; maer hy vand zich bedro-gen, Abas hoorde te veel lofs ſelve van ſijn Soon, om niet in ſijn oude ſieck-te te vallen.

Handel van Codabanda.

Afgunſt van Abas.

Terwijl dit quaet in het hart van den Vader groeyde, oeffende deſe jonge Vorſt ſijn overwinnende wapenen tegens de moetwillige Arabiers, maer na veel behaelde Zegenen, vind hy zich ſelven eyndelijck gevangen, doch niet door ſijn vyanden, maer door de oogen van een Arabiſche Princes, dewelc-ke met hem een laſt dragende, eyndelijck in ſijn armen viel, en hem binnen weynigh Jaren twee kinderen ter werelt bracht, van dewelcke de Soon Sofly, en de Dochter Fatyma genoemt wierdt; beyde ſoo ſeer van den Groot-vader bemint, als den Vader daer van gehaet was. Abas niet wetende waer hy ſijn

Minnery van Codabanda.

wrevel

vrevel ſou konnen uytwercken , ontbiedt Magar een Arabier , die wel eer en opziender van den Prins was geweeſt , en beſchuldicht hem , dat hy in e plaets van een zedige opvoedinge , ſijn Soon een ſtaetſuchtigh hart heeft ngeboeſemt. Magar zich ootmoedigh aenſtellende , ontſchuldicht zich met e Prins alle lof en eer na te geven , niet denckende dat dit niet als oly in het yer was , by hem die geen goet van ſijn Soon hooren konde. Abas der-alven valt eerſt in bittere ſchelt-woorden tegens hem uyt , en daer op ſijn Capigi het teecken gevende , vatten die den ouden Heer aen , en wur-en hem terſtondt.

Wreet-heyt van Abas.

Het duerde niet lange of het gerucht van deſe miſhandelingh , komt de Prins , (als toen tegens den Tartar in het werck zijnde ,) ter ooren. Deſe erlaet daer over ſijn heyr , en begeeft zich na ſijn Vader , den welcke hy, a dat hy alle blijcken van een gevoelige droefheyt getoont heeft , verſoeckt em te willen ſeggen , waerom hy die wreetheyt tegens den ouder Heer be-veſen had : waer op hem de Vader met donderende woorden te gemoet oert , dat ſijn wederſpannigheydt daer de oorſaeck van was. Codabanda oept Hemel en Aerde tot getuygen , over ſijn oprechtigheyt en gehoor-aemheyt. Abas vaert al voort in beſtraffen , en de Prins in woeden, ſoo erre dat hy in ernſt ontzinde , menende den ouden Magar als voor ſijn oo-en te zien , gereet om verwurght te worden , waer over hy ſijn geweer reckt , als om hem voor te ſtaen ; maer de Vader doet hem met ſchoone voorden ſijn ſwaert af-leggen , roept hem in een andere kamer , doch veyn-ende eenige ontſteltenis , gaet weder daer uyt , en ſent ſeven ſtercke man-en daer binnen , met peſen gewapent om den Prins om te brengen. Maer e Prins ziende deſen toeſtel , valt deſe beulen met ſulcke geweldige ſlagen en , dat hy der binnen een oogenblick drie van onder de voet helpt , en ndien hy genoeghſaem geweer had gehad , daer hadder niet een van over ge-leven ; maer dewijl hy eyndelijck moede wierdt , kregen de overige ten etſten de overhandt , en deſe ſouden hem afgemaeckt hebben , indien de oninck niet ſelve voor den dagh gekomen was , die ſijn vonnis des doodts oor eenigh medelijden verandert , en den overmanden Prins met gloeyen-e yſers blinden doet.

Woeden van den Prins.

Die ge-blint wordt.

Dit treurigh ongeval had zich wel haeſt over geheel het Rijck verſpreyt, et welcke geen geringe droefheyt , in het hart der goede ingezenen veroor-eckte. Maer alder grootſt was de ſmart die de Prins ſelve hier over leet, ijnde berooft van het licht , door die gene die hem het ſelfde gegeven had. Hy dede niets anders als woeden in zich ſelven , en den dagh en uure van ijn geboorte te vervloecken ; maer al dat woeden en vervloecken was te ver-

geefs, het vermogen om zich te wreecken, gelijck hy wel ſou gewilt hebben, was hem ontnomen, en dit overdencken vermeerderde ſijn quellingh, ſonder eenige vertrooſtingh te willen of konnen aennemen, tot dat Solyman Myrza, Churchika-can, en andere ſijne bloetverwanten, en eertijds begunſtighde hem geduerigh by zijnde, den ellendige bewogen een gedwongene lijtſaemheyt aen te wenden.

Abas grote liefde tegen de jonge Fytyma.

Ondertuſſchen hoe ſeer Abas de Vader in den haet had, liet hy echter niet na het ſaet, en voornamentlijck de jonge Fatyma meer als ſijn oogen te beminnen. Fatyma was al ſijn luſt, al ſijn vermaeck en leven, yeder oogenblick dat hy haer uyt ſijne oogen miſte, was hem een duyſtere en nevelige nacht. Soo het Hof als het geheele Koninckrijck, verwonderde zich over deſe overdadige genegentheyt, en geniet ſijn deel aen dit genoegen: dewijl ſe door deſe jonge Princes een wegh vonden, om altoos de woedentheyt van Abas te ſtilken, die anderzints ſomwijlen nergens na wilde luyſteren. De gevangens ſelve kregen door haer toedoen, ſomwijlen eenigh onderhoudt, en andere ellendige verlichtingh, zijnde anders niemandt aen het Hof als ſy, die derfde ondernemen, voor yemandt te ſpreecken. Maer wat genoegen was'er voor den blinden Prins te vinden, dewijl hy nergens ſijn gedeelte van konde genieten; het bedencken van wraeck alleenigh, en de voorbeelding van de alder bitterſte, was hem ſijn eenichſte vermaeck, geen ſnaren-geklanck verheugde ſijn ooren ſoodanigh, als wel de gedachtenis daer van ſijn hart konde verheugen, en het ſcheelde hem niet, hoedanigh die mocht zijn, als maer Abas lijden mocht. En in der daet de Duyvel liet niet naer zijn woeden te begunſtigen, en hem geduerigh nieuwe vonden van bitterheyt en wraeck in te blaſen. Hy beminde Fatyma overdadighlijck; maer wetende hoe ſeer Abas op haer verſot was, moeſt hy haer daerom haten, dewijl de genegentheden van Vader en Soon geen een en ſelfde onderwerpze verdragen, en in geen een en ſelfde plaets verblijven konden. Eylaes! beſchouwt eens de Barbariſche wreetheyt, van deſen woedenden Vorſt: het kint komt by hem in een ongeluckige uure, om haer blinde en treurige Vader eenige verlichtingh in ſijn ſwaermoedigheyt toe te brengen, en haer kinderlijcke ſoetigheden hem mede te deelen; maer hy tot een Duyvels woeden gebracht, grijpt haer aen en drayt haer den hals om, zijnde de jonge deerne niet machtigh genoegh, om zich van ſijn ſtercke handen te ontſlaen en te redderen. Sy verbaeſt van ſulck aengrijpen, roept luyts-keels wie ſy was meenende dat hy zich vertaſte, maer het was om haer te doen, ſy moeſt voort en viel dood voor de voeten van haer verwoedende Vader neer. Maer als ware het daer noch niet mede genoegh, als de jonge Soffy, daer mede by zijnde,

Schrickelijcke wreetheyt.

ſijn ſuſter ſoo jammerlijck handelen ſagh, begoſt het kint daer over ellendiglijck te krijten, hy ſulcks hoorende, taſt oock naer den jongen Prins, maer de moeder tuſſchen beyde vliegende, ontkomt het kint ſijn handen, anders had het gewiſſelijck den ſelven gangh gegaen, en ſijn leven beneffens de Perſiſche Monarchye, verlooren, die hy daer na, en noch onlanghs bezeten heeft.

Wanneer Abas dit jammerlijck treur-ſpel quam te zien, wierdt hy daer door ſoo ſchrickelijck ontzint, dat veel bekommert waren, dat hy tegen ſijn eygen leven ſou gewoed hebben; maer na dat hy ſijn jammer met een zee van tranen had afgewaſſen, maticht hy ſijn gramſchap, en in een beſluyt van ſtraffe, neemt een nieuwe moedt, en belooft ſijn woedende Soon hem dat woeden betaelt te ſetten; maer hy ontfanght ſulck een verſchrickelijcken ſtorm van vervloeckingen uyt ſijn mondt, dat hy daer door verbaeſt en als buyten zich ſelven ſtondt. Maer om tot een eynde van ſoo veel verſchrickelijckheden te komen: na dat deſe ellendige Codabenda aldus ſijn uyterſte wraeck geoeffent, en noch twee dagen met de meeſte onlijtzaemheyt ter werelt doorgebracht had, neemt hy op den derden dag een vergiftigen dranck in, die hem wel haeſt een anderen wegh wees. De Koninck liet niet na ſijn uytvaert op het heerlijckſte uyt te voeren, en klaerblijckelijcke tekenen van een overgroote hartſeer te toonen, zijnde al de vertrooſtinge die hy uyt ſoo veel rampen en tegenſpoeden konde erlangen. Codabenda vergeeft ſich ſelven.

De bedroefde Princes door ſoo veel ongevallen tot aen het hart geraeckt, ontreckt zich ſelven al de bywooningh der menſchen; maer als daer naer haer Soon tot de Kroon quam, heeft ſe zich weder begoſt te vertoonen, om mede haer gedeelte van de beſtieringh te hebben. Scach Abas (van dewelcke wy elders meer gehandelt hebben) quam oock eenigen tijd daer aen te ſterven, hebbende te veel leets te dragen, om veel langer te willen leven; latende een klaer en rijck voorbeelt nae, van onſtantvaſtigh geluck en ongeluck. Doot van Scach Abas.

Wreeden handel van Schach Sophy.

DEſe een wreet op-volger, heeft in het 1632. Jaer des Heeren, groote proeven van ſijn bitterheyt gegeven. Hy dede de kinderen van Achtemal d'Ouleth de oogen uyt ſteken, en neus en ooren af-ſnijden; gelijck hy ſulcks mede aen de kinderen van den Chaddar, zijnde beyde ſijn Oomen, mede gedaen heeft. De Soonen van Corſſi Baſſa dede hy de hoofden af-ſlaen, en eenige dagen daer aen den Vader van gelijcken. Den Tochtachan een van de voornaemſte van ſijn Rijck, liet hy door ſijn eygen Soon, het hayr en den baert uyttrecken, neus en ooren af-ſnijden, en voorts het hooft af-houden. Den Hartogh van Siras, (onlanghs Velt-overſte geworden) liet hy het hooft af-ſlaen, en het lichaem drie dagen onbegraven op de ſtraet leggen.

De Joſopaga opperſte der Ontmanden, die den Koninck altoos geregeert had, wilde ſijn Majeſteyt over ſeeckere dingen beſtraffen, gebruyckende onder anderen deſe woorden: *Och dat u Vader eens mocht opſien?* maer de Koninck dede hem hier over terſtont vertrecken. Deſe dan ging by de viertancken omtrent het Vrouwen-huys, om den Koninck aldaer te verwachten, en vergiffenis af te bidden: maer deſelve reed naer den Maydan, of worſtel-plaets, alwaer hy in tegenwoordigheyt van menichte menſchen, de worſtelaers dede vechten, acht rammen tegens malkanderen ſtooten, en andere vermaeckelijckheden aenrechten. Terwijl hy hier mede bezich was, liet hy den opperſten rechter roepen, en belaſte hem in ſtilte het hooft van den Joſopaga te halen, wanneer die daer heenen gingh, beval hy al ſijn Heeren van daer naer huys te reyſen, blijvende de Koninck aldaer alleen op den Maydan, ſoo dat een yeder vol ſchricks was, meenende een yeder dat het hem gelden ſou. De Koninck dede ondertuſſchen een ſnellen loop of twee over den Maydan, wanneer hem het hooft Joſopaga toegebracht wierdt, daer hy twee of drie mael met het paert over reed, ſeggende: *Nu ſult gy immer my en mijn Vader wel met vreden laten.* Sijn broeder Machmet Can dede hy oock het hooft af-houwen, en al wat van Koninckiijcken bloede was, alſoo handelen; ſoo dat'er binnen korten tijd 57. perſoonen van Koninckiijcken ſtamme om den hals geraeckten: ſpeelende alzoo de rechte rolle van den Nero van ſijn tijdt. Dit moeſten wy hier om de open plaets noch byvoegen, en daer mede gaen wy over naer Africa.

De

De Seste HISTORIE.

Africaensche Ongevallen.

Inhoudt.

1. Geslacht van Abdela. 2. Onlust onder sijn nasaten. 3. Ryck en Geslacht van Muley Hamet. 4. Muley Scheck Koninck van Fez. 5. Sijn gunstelingh gedood. 6. Muley Scheck vervalt in een quaet leven. 7. Muley Scheck gevangen. 8. Dood van Muley Hamet. 9. Muley Sidan maeckt sich selven Koninck tot Fez. 10. Soo doet Muley Bosores tot Marocco en Sus. 11. Muley Sidan bedrogen. 12. Aengevangene vyantschappen. 13. Bosores soeckt vrede. 14. Sijn verdragh met Scheck. 15. Vrede van Sidan geweygert. 16. Die geslagen wordt. 17. Muley Scheck verklaert sich Koninck van Fez. 18. Vrede tusschen Sidan en sijn broeder. 19. Sijn overlast aen die van Sus. 20. Abdela ontloopt sijn gijselaerschap. 21. Looshcyt van Sidan. 22. Muley-Scheck word meester van Marocco. 23. Sijn trouwloose wreetheyt. 24. Wordt van Sidan overwonnen. 25. Wreetheyt van Sidan. 26. Die treckt op tegen Fez. 27. Sijn volck geeft sich over aen Abdela. 28. Wreetheyt van Abdela. 29. Ontrouw met wreetheyt geloont. 30. Strijdt tusschen Sidan en Abdela. 31. Abdela weder meester van Marocco. 32. Muley Hamet een nieuwen vyand. 33. Tdele en belacchelijcke vrese. 34. Vlucht van Abdela naer Fez. 35. Nieuw Koninck van Marocco geslagen. 36. Sidan weder binnen Marocco. 37. Boson geslagen en vergeven.

IN een der stucken van onse Treur-toneelen, hebben wy breet genoegh van de opkomst en voortgangh der Scerifs of Xarifs in Africa, gesproocken, en de verhandelingh tot op Abdela gebracht. Hier staet ons nu het vervolgh van dese Barbarische wreetheden, of ongevallen (soo wy die noemen) te verhandelen, om onsen Lezer een volkomene Geschiedenisse op te offeren.

Dese Abdela heeft veertigh Jaren geheerscht, en stervende drie Soonen, 1. Geslacht van Abdela.
Muley Mehamet, Muley Scheck, Muley Nassar, achtergelaten. Muley Mehamat Koninck zijnde, zijn sijn twee jonger Broederen naer Spangie over gevlucht, van dewelcke de oudste langh aen dat Hof, (zijnde Christen geworden) onder den naem van Don Jan d'Africa bekent en geacht is geweest; de

de jonghste Broeder is weder naer Africa gekeert. Dese aldaer aenhangh
2. Onlust onder sijn nasaten. maeckende, wierdt van sijn broeder geslagen, en dese weder van sijn Oom Abdelmelech, Broeder van Abdala, die zich by den Grooten Heer onthouden had, verdreven, dewelcke sijn toevlucht tot Sebastiaen, toen Koninck van Portugael, genomen heeft, met den welcken hy in Barbarye overgekomen is; alwaer Sebastiaen geslagen, en als de Spaensche willen, beneffens twee andere Koningen, desen Muley Hamet, en hun vyandt Abdelmelech, in den strijdt gebleven is.

3. Rijck en geslacht van Muley Hamet. Naer de dood van Abdelmelech, (die een Soon in Turckyen, Muley Sinime genoemt, achter liet) heeft sijn jonger Broeder Muley Hamet Xarif of Scerif, het Rijck aenvaert, en het selve seven-en-twintigh jaren, in groote vrede en geluckichlijck beseten.

Dese had vijf Soonen, als Muley Scheck, (gelijck men de oudste Prins gemeenlijck noemt) Muley Bofores, de derde Muley Sidan, de vierde Muley Nassar, en de vijfde Muley Abdala. Dese Koninck had sijn drie oudste Soonen in bysondere deelen van sijn Rijck, om die te bestieren, gestelt, sijn oudste Soon Muley Scheck het Koninckrijck van Fez gegeven, gelijck het selfde Koninckrijck, gemeenlijck door de voorgaende Koningen, hun oudste Soonen toegeschickt was geworden. Sijn Soon Muley Bofores plaetste hy in het Rijck van Sus, en Muley Sidan gaf hy het land Tedula, het welcke half wegen tusschen Marnecos en Fez gelegen is, sijn twee jonger Soonen Nassar en Abdala bleven by hem in sijn Hof, dewelcke hy, ter oorsaeck van hun jonge jaren, noch geen plaets in eenig gebiet gegeven had.

4. Muley Scheck Koninck van Fez. Muley Scheck beheerschte in sijn jonger jaren het Rijck van Fes, en sijn aenkleven, met en tot genoegen van de geheele werelt, van sijn Vader, en dat meest door den raedt van Basha Mustepha, een Spaensche verloochende, die by verloop van tijd in sulck een gunst by hem quam, dat hy de geheele bestieringe van het Rijck als in sijn handen had. Het welcke de andere Grooten van het Rijck tot afgunst verweckte, die derhalven veel beschuldigingen tegen desen Basha Mustepha smeeden, en den ouden Koninck geduerichlijck voorhielden, en onder anderen dat hy Muley Scheck Wijn leerde drincken, (een saeck die by de Mooren ongeoorloft is) oock dat hy, heb-
5. Sijn gunstelingh gedood. bende de bestieringh van het Rijck van Fez, door toegevingh van Muley Scheck genoeghsaem, beneffens dessels schatten in handen, voor had daer mede naer het een of andere gedeelte van 't Christenrijck te vluchten. Welcke beschuldigingen de oude Koninck geloof gevende, sand bevel aen sijn Soon, hem het hooft van desen Basha Mustepha toe te senden. Welck bevel van sijn ouden Vader, (hoewel lange van hem ontleght en verschoont) hy echter

door herhaelde beveelen, gedwongen was te gehoorzamen. Muley Boferes had ter oorsaeck van de geweldige Pestilentie, sijn gebiedt Sus verlaten, en zich weder by sijn Vader tot Marnecos begeven; maer Muley Sidan bleef in het sijne, bestierende sijn gebiedt met groote wijsheyt en kennisse, hoewel-der van sijn kintsheyt af al een staetgierige aert in stack.

Muley Scheck, na de dood van sijn Gunstelingh Mustepha, toonde nu naest aen al de werelt, wat een heylzamen breydel hy aen desen man verlo-ren had, en dat het dese opziender was geweest, voor wiens wijsheyt sijn gebreecken zich hadden geschaemt het hooft op te steecken, soo t'effens borsten de selve uyt, en om dese uytspattinge te opsichtiger te maecken, in 6.
dese misgrepen, die wel meest van anderen Land-aert gepleeght, maer by de Musulmans meest versoeyt, en selfs door hun Wet op het gestrenghste verboden wordt, namentlijck Dronckenschap, en die Susterlingen, die ge-meenlijck dese verdervelijcke Duyvelinne vergeselschappen. Hy sloegh sijn Heerschappy in het minste geen acht, liet alles vaeren en drijven, zijnde de welstandt van sijne onderdanen het minste, en sijn ongebondene wellust en vermaeck, het meeste van sijn betrachtinge. Sijn dienaers, volgers en krijgs-knechten, deden wat sy wilden, met roven, verdrucken en quellen, en door het ophouden van recht en rechtsplegingе, wierdt het land soo vol van guyten, dieven en rovers, dat geen huysen by-na veyligh te bewoonen, of wegen te gebruycken waren. De Alarbes of Land-bouwers, niet kon-nende bequamelijck en met ernst hun Oogst ingaderen, weygerde de Koninck hun gewoonlijcke gerechtigheden op te brengen, en in de plaets van den bouw voort te setten, ziende hoe weynigh daer by te halen was, volghden den loop van Muley Schecks Hof-gesin, en vielen aen het roven en steelen, soo wel als de beste.

Muley Scheck valt in een quaet leven.

Soodanigh was vorder sijn verquistingh en vernielingh van sijn Schatten en Rijckdommen, dat hy niet sagh wat hy wegh gaf, of doorbracht, soo verre dat een Jode die een snaren-speelder, en in sijn droncken standt voor hem, te speelen gewoon was, soo uyt giften hem door den Prins gegeven, als andere dingen die hy uyt sijn Hof, by verscheydene gelegentheden kreeg, binnen de tijd van vier of vijf jaren, een rijckdom van vier hondert duysent Ducaten by een verzamelt had.

Dit ongebonden en reuckeloos leven, bedroefde den ouden Koninck bo-ven maten seer, voornamentlijck ziende sulck een merckelijcke verandering in sijn zeden en wijse van leven, (hoewel hy door sijn lichtgeloovigheyt daer selve de oorsaeck van was) wiens deuchtzame neygingen voorheen hem had-den bewogen; de Alkeids, Grooten of Land-voogden van sijn Heerschappy,

hem by eede gehoorſaemheydt en trouwe nae ſijns Vaders dood te ſweeren. Verſcheydene wegen gingh hy in om te herſtellen het gene hier vervallen was, en ſijn Soon tot een beſetter ſtijl van leven te brengen, 't zy door wegen, vermaningen, beſendingen, en wat hy meer dienſtigh tot ſulck een betrachtinge konde oordeelen; maer ſoo geringh was de ſtaet die Scheck van al deſe, en Koninckliјcke en Vaderlijcke plichten maeckte, dat de oude Koninck, ziende geen beterſchap in de ſaecken, maer in tegendeel het verval dagelijcks grooter en grooter worden; beſloot ſelve in perſoon naer Fes met een Oorloghs-macht te gaen, ſoo om ſijn Soon, die zich die Waerdigheyt onwaerdigh maeckte, af te ſetten, als om ordere in het verval van dien ſtaet te ſtellen. Hy dan begeeft zich in het begin van October des Jaers 1602. van Marueco, of om onſe Nederduytſche ſpellinge te gebruycken, van Marocco, met een Heyr van acht duyſent Schutten te voet, en vijf duyſent paerden naer Fez, latende ſijn tweeden Soon Muley Boferes, om Marocco en Sus in ſijn afweſen te beſtieren; en ſoodanigh was de ſpoet die hy maeckte, dat hy met ſijn troepen op een dagh reyſens van Fez gekomen was, eer ſijn Soon Muley Scheck volkomen kenniſſe van ſijn optocht van Marocco had, dewelcke verſtaende ſijn Vader ſoo dicht by der handt te zijn, en zich ſelven onbequaem ziende den ſelven eenigen tegenſtandt te toonen, zich meende naer Tafilet te begeven; maer door eenen anderen Muſtepha Baſha gevolght zijnde, wierdt hy gedwongen zich in een heylige plaets te begeven, hebbende vijf hondert van ſijn beſte krijghs-lieden, en die wel verſorght, by zich.

De oude Koninck ziende ſijn Soon aldus dit voor-recht van de heylige plaets (dat ſeer hoogh by hen gehouden wordt) gebruycken, belaſte hem uyt te komen, en zich onder ſijn genade te ſtellen: maer Muley Scheck weygerde ſulcks te doen, wel wetende hoe quaden reeckeningh hy van ſijn vijfen-twintigh Jaren quaet heerſchen, ſou konnen geven, of anders noch
7. Muley Scheck gevangen. ongehoorſaem te zijn, niet verkeert hebbende. Muley Hamet dan beveelt Muſtepha Baſha (deſelve daer terſtondt van geſproocken is, zijnde een van Sidans Heeren, maer in dienſt van den ouden Koninck) drie duyſent mannen te nemen, en de plaets met gewelt te vermeeſteren, gelijck geſchiede, brengende hy Muley Scheck gevangen, met die gene van ſijn gevolgh, die noch na den ſtrijdt over gebleven waren.

De oude Koninck wilde hem op geenderhande wijſe in ſijn tegenwoordigheyt laten verſchijnen; maer beval hem in de bewaringe van Baſha Judar, een van de aenzienlijckſte van ſijn Hof, dewelcke Scheck naer Nickanes een vaſte en wel beſette Stad gevoert heeft, alwaer hy gebleven is, tot aen

ſijn

ſijn Vaders dood, die omtrent vijf maenden daer naer geſtorven is.

De oude Koninck op ſijn tocht naer Fez, hadt ſijn wegh over het Lantſchap Tedula genomen, nemende van daer ſijn Soon Muley Sidan met zich, hem beveelende ſijn huys-houden naer Fez op te breecken, en Sidania, een Stad die hy in Tedula had aenvangen te bouwen, te laten, dewijl hy van meeninge was, den ſelven tot onder Koninck over dat Rijck te ſtellen, in de plaets van ſijn oudſte Soon, die hy met zich van Nickanes, daer hy gevangen gehouden wierdt, dacht mede naer Marocco te nemen; maer hier in wiert hy door de dood verhindert, dewijl hy in Auguſtus des Jaers 1603. na dat hy in de geweſten van Fez alles beſtelt had, in ſijn ten- 8.
ten, buyten de poort van deſe Placts, zijnde reyſvaerdigh, ſchierlijck zieck Doot van geworden en geſtorven is: gelijck ſommige ſeggen van de peſt, die als Muley toen ſoo geweldigh aldaer aengingh, dat alleen van dat lopende Jaer tot Ma- Hamet. rocco ſeven, en tot Fez vijf hondert duyſent menſchen daer aen geſtorven zijn.

Muley Sidan had ſoo haeſt (door ſijn Moeder die ſijn Vaders huys regeer- 9.
de) ſijns Vaders dood niet verſtaen, ſelfs eer het buyten bekent was, of hy Muley vertoont zich in ſijn Vaders Leger en tenten, en nam van daer al het Gout, Sidan Silver en Juweelen wegh die aldaer te vinden waren; en liet zich daer op maeckt binnen Fez Koninck van Barbaryen uytroepen, als een wettigh Erfgenaem ſig ſelven van ſijn Vader zijnde. Koninck in Fez.

Ondertuſſchen Lilla Lohora, moeder van Muley Scheck en Muley Boferes, (want deſe twee waren by een Swartinne, des Vaders by Wijf, geteelt) ziende haer oudſte Soon in de gevangenis, en ver van alle hulp en byſtant, dacht des niet te minder op haer tweede Soon Boferes, die de Koninck in de beſtieringh van het Rijck Marocco had gelaten, ſchrijvende en ſendende door een van des Konincks Ontmande, brieven van bericht aen hem, dewelcke zich ſoo ſpoeyde, dat hy binnen den tijd van vier dagen van Fez in Boferes tenten, ſtaende twee mijlen van Marocco (alwaer hy zich ter oorſaeck van de peſt, onthielt) gekomen is. Hy vand ſijn jonger broeder 10.
Muley Naſſar, en ſijn oudſte broeders Soon Muley Abdela by hem, de- Soo doet welcke bericht van ſijns Vaders dood, terſtondt zich binnen Marocco be- Muley gaf, en het bezit van het Alcacava of Palays van ſijn Vader nam, eer de Boferes tijdingh van ſijns Vaders dood verſpreyt was; niet wetende hoedanigh de tot Ma- genegentheyt van de Alcaydas, en de gemeente van dat Rijck, omtrent hem rocco en mochten zijn, doch wel, dat het bezitten van de Alcacava en ſchatten van Sus. ſijn Vader, omtrent de weſentlijcke deelen van het Rijck, niet mis getaſt waren.

Des anderen daeghs na ſijn inkomen, dede hy over de geheele Stad de tijdingh van ſijns Vaders dood verkondigen, en te gelijck zich ſelven Koninck verklaren: ſchrijvende vorders aen den onder Koninck van Sus, om het ſelfde voor hem tot Taradant, de Hooft-ſtad van dat Koninckrijck, te doen, gelijck geſchiedt is.

Ondertuſſchen de krijghs-lieden die buyten Fez in de tenten lagen, begoſten over hun ſoldye in een wijſe van muyten uyt te borſten: want de oude Koninck was hen wel ſes maendt-gelden ſchuldigh, waer by noch quam de begeerte om weder te rugge naer Marocco te trecken, dewijl de meeſte van hen hun Vrouwen en kinderen aldaer gelaten hadden. Muley Sidan ſand den Alcaye Hamet Monſor, hun opper Bevel-hebber ten tijde van den ouden Koninck, om hen te beloven, ſoo wel ten eerſten te betalen, als weder naer Marocco af te vaerdigen, zijnde ſelfs met Muley Sidan verſelt: maer Monſor in de plaets van aldus de muytery te ſtillen, trachte eerder deſelve gaende te maecken, en verdroegh ten laetſten met hen, ſchierlijck hun Tenten op te nemen, en ſoo naer Marocco aen te trecken, gevende hen te kennen, beyde de onſeeckerheyt van Sidans betalinge, en de ſlechte ſchijn van eenigen haeſtigen optocht van den ſelven. En dewijl ſy hun wegh niet verre van Mikanes, daer Scheck gevangen gehouden wierdt, nemen moeſten, ſchreef deſe Alcaye Hamet aen den Baſſa ſijn bewaerder, om ſijn verklaringe, of hy met hem naer Marocco wilde reyſen of niet, doch deſe quam en bracht Muley Scheck met zich, dewelcke ſy te ſamen als een gevange naer Marocco brachten, leverende den ſelven in handen van ſijn broeder, dewelcke hem ſeer nauw in ſijn huys gevangen hieldt; menende met de verſeeckeringh van ſijn Vaders ſchatten en oudſten broeder, een vaſte hand in het Rijck te hebben.

11. Muley Sidan bedrogen.

Muley Sidan aldus door Monſor bedrogen, en van gelijcken door eenige andere voorname Grooten verlaten zijnde, ſand terſtondt eenen Muſtephà een verloochende, die hy tot een Baſha gemaeckt had, met twee duyſent Schutten en eenige benden paerden naer Tedula, ſoo wel om de gewoone ſchattingh van de Alarbes op te halen, als om die gene die van Fez na Marocco ſochten te ylieden, te onderſcheppen, en dat Lantſchap tot ſijn dienſt en gebruyck te houden. Ondertuſſchen maeckte hy tot Fez oock groote toeſtel te voet en te paert, om by alle voorvallen vaerdigh en gereet te zijn; hebbende noch eenige voorname Grooten by zich, als Azus opper Raets-heer voorheen van den overledenen Koninck, Bocraſia, Abſadick en andere.

Niet meerder was Muley Boſeres tot Marocco ſtil, om alles tegens ſijn broeder

broeder en alle andere vyanden te vervaerdigen ; sendende voor eerst Gowie met ses hondert mannen uyt om voorraet van koorn , en andere voorraet , by de Alarbes te versamelen : en voorts op het bericht van Sidans troepen naer Tudela gesonden , sijn Basha Judar met vijf duysent Schutten , uytgelesen volck , vier stucken geschuts , en eenige benden paerden daer henen , dewelcke op sijn aenkomen Mustepha , als te swack tegens hem zijnde, genootsaeckt te wijcken. Judar dan aldus daer meester zijnde , verwoeste aenstonts de aengevangene Stad Sidania , als mede het land rontsom ; immers de bezittinge van al die gene die eenighzints de zijde van Sidan , of met die van Boferes gunstigh waren.

12. Aengevangen vyandschappen.

Sidan hier op vergadert al sijn macht by een , (maeckende omtrent acht of negen duysent Schutten of voet-knechten , en twaelf duysent paerden , met twee-en-twintigh stucken geschuts uyt) treckt daer mede te velde , en om dat hy t'eenemael van Busschieters of Constapels onvoorzien was , doet hy van Salé uyt seeckere Engelsche Oorlogh schepen , aldaer leggende, twee Engelsche Constapels by zich komen , dewelcke hy de opsicht over sijn geschut gaf. Maer dewijl het in de maent van January 1604 , wanneer dese optocht voor viel , seer regenachtigh weder was , en de wegen daer over seer diep waren , konde het geschut niet wel volgen , en was derhalven een groote oorsaeck , tot het verlies van den slagh , als volgen sal.

Terwijl al desen toestel ten Oorlogh van weder zijde geschiede , sandt Muley Bofores eenen Fokers of Eremijt , een man onder de Mooren in seer groote achtinge gehouden , aen sijn Broeder Sidan , om voorwaerden van Vrede van den selven te verkrijgen : echter ondertusschen niets achter latende , dat tot versterckingh van sijn Oorloghs-macht konde dienen , maeckende oock een schijnbare Vrede tusschen hem en sijn broeder Muley Scheck , die het tot dien tijd toe in sijn huys en bewaringh gehouden had , en over komt met hem , dat hy Scheck naer sijn Oorloghs-macht sou gaen , en met Judar tegen Muley Sidan strijden ; den welcken , indien hy in den strijt quam te overwinnen , soo soude hy Scheck het Rijck van Fez in sijn bezitting hebben , mits dat hy binnen Fez komende , hem Muley Bofores Koninck sou verklaren , blijvende hy selve alleen onder-Koninck van dat Rijck , en Bofores als sijn overhooft erkennen ; en op dat Muley Scheck dese voorwaerden te beter sou onderhouden , moest hy sijn oudste zoon Bofores in Marocco te pande laten.

13. Bofores soeckt vrede.

14. Sijn verdrag met Scheck.

Op dese voorwaerden wierdt Scheck in vrydom gestelt , een groot geluck voor hem als hy dacht , dewijl hy niets anders , als een eeuwige gevangenis verwacht had ; maer de waerheyt is , dat Basha Judar heymelijcke last van

sijn meester Bofores had, (hoewel niet soo heymelijck, of sy was by hem bekent, ter oorsaeck van eenige onderschepte brieven, doch geheym gehouden) dat hy Muley Scheck buyten alle gezagh van raet en Oorlogh sou houden, maer hem allenlijck het krijghs-volck onder sijn sonne-scherm vertoonen, op dat de Fessanen mochten weten dat Scheck in het Heyr van Bofores was, den welcken sy, ter oorsaeck van sijn langh verblijf onder hen, voornamentlijck sijn gunstige miltdadigheydt, seer beminden; het welcke oock in den volgende strijdt, niet weynigh op hun gemoedt heeft gewrocht. Daer en boven had de Basha last, indien hy den strijdt quam te winnen, dat hy Muley Scheck weder geboeyt naer Marocco sou brengen, gelijck hy hem derwaerts voorheen van Mickanes gebrocht had; maer dit viel anders uyt.

Onder dies was de Fokers met Sidan doende, om van verdragh te spreken; maer dese verstaende het daeglijcks onderstandt, dat Muley Bofores
15. Vrede van Sidan geweygert. geduerigh Judar toesand, kreegh groot vermoeden op dese aenbiedingen van Vrede, als alleen streckende om hem op te houden, en tijd te winnen, en alsoo hem op het onvoorzienste op het lijf te komen. Hierom weygerde hy eenige onderhandelingh aen te gaen, en self sijn broeder soeckende voor te komen, eer hy genoegsaem vaerdigh sou zijn: vergaderde in der haest twee duysent muylen en paerden, en sette op yeder twee krijgs-knechten met hun wapenen, sendende die in aller haest naer de Almohalla, of het Leger van Mustepha, leggende dicht by de stroom van Morbaie, in het gezicht van het Leger van Basha Judar, zijnde de Rivier alleenigh tusschen beyden: hy selve in persoon volghde met seven of acht duysent Ruyteren, verhoopende alzoo met de sterckste en beste van sijn troepen den Basha van Judar op den hals te komen, eer hem de selve verwachten, of Muley Scheck aengekomen wesen sou: maer al dit had sijn verwachte uytslagh niet, want Muley Scheck zijnde in vryheydt gesteldt, haeste zich soodanigh dat hy spoedigh in het Leger van den Basha quam, eer Muley Sidan volkomene kennisse van sijn ontlossingh had; en dat des Donderdaegs te vooren, als de strijd des Vrydaeg daer aen sijn aenvangh nam. Muley verstaende sijn broeders aenkomst, van niet geraden het gevecht langer uyt te stellen, vresende dat sulcks anders onder sijn Fessanen, van dewelcke hem veele voorheen gedient hadden, bekent mocht worden. Op Vrydagh den sesden van January in het Sesthien honderd en vierde Jaer, komen dan de twee Broederlijcke Heyren aen malkanderen, tusschen dewelcke een langh en hardt gevecht ontstondt; maer door behulp van vier stucken geschuts, die de Basha Judar by zich hadde, die vier of vijf malen op de Fessanen gelost wierden, deed hy wel haest een gedeelte van Sidans volck de vlucht nemen, behalven eenige uytgelesene man-

ner

nen, die omtrent Sidan selve waren, en op het voorbeelt van hun voorganger, niet dochten als te sterven of te overwinnen; maer als daer na de Canopy of hooft-deckzel van het hooft van Sidan, mede met een Canon kogel wechgeschooten wierdt, begosten oock dese te vlieden; doch niet voor dat Sidan selve den rugge bood. Aen de zijde van Muley Scheck bleven weynigh dooden, en aen de zijde van Muley Sidan, was het grootste getal ses hondert mannen.

16. Die geslagen wordt.

Sidan na dit verlies begaf zich weder naer Fez, en sand den Alkeid Azus na Marocco, om van Vrede te handelen, en begost van sijn zijde weder by een te halen al wat hy konde, om den vyand, indien hy voort wilde gaen, het hooft te bieden; maer eer hy bequaem daer toe was, kreegh hy bericht van het aennaderen van sijn broeder Muley Scheck, en dat de Basha Judar hem kort achter aen quam. Dit benam hem alle raedt, behalven om te vluchten; en hebbende derhalven voorheen omtrent negen hondert duysent Ducaten, naer Allarocha gesonden, vand hy geraden sijn vlucht derwaerts, en het geldt met zich te nemen; maer hy wierdt soo kort door Alkeid Abdela, Wahad, en Umsoud Umbily, dienaers van Bofores nageset, dat hy gedwongen wierdt op het kortste naer Tremisen te vluchten, en den schat den schat te laten blyven, die derhalven wel haest sijn broeder Muley Scheck in handen viel. Hy selve wierdt van alle vrienden en aenhangers, behalven van den Alkeid of Alcay Absadick, Hado Tabid en Mustepha, verlaten, en quam met omtrent 20. paerden, niet sonder onderwegen noch bestoockt te zijn; maer zich dapperlijck verweert te hebben, ellendigh en arm tot Tremisen.

Na dat Sidan aldus verdreven was, komt Muley Scheck tot Fez, alwaer hy blydelijck van de Tessanen ontfangen wordt, en zich selven Koninck verklaert heeft, in de plaes van het selfde Rijck als Stede-houder, van sijn broeder te bestieren. Ondertusschen komt'er tijdingh dat Muley Sidan van Tremisen naer Tafilet toequam, waer over Muley Bofores zich weder tegens hem selven in staet gaet stellen: want Sidan in Tafilet vernomen hebbende, dat al de Casts of Geslachten met de Heerschappy van Bofores niet wel te vreeden waren, vergadert alweer de macht by een die hy konde by een halen, om daer mede in Zus te vallen. Maer Sidan komende, niet sonder ontmoetingen en schermutzeren, tot Aca, alwaer Sidi Abdela Imbarck, de groote Foker of opperste van hun Geestelijckheydt woont, verkreegh des selfs vriendtschap, en door hem verseeckeringh, dat al sijns broeders macht hem het Koninckrijck van Sus niet sou konnen onthonden; in sulck een hooge achtinge wordt dat Geestelijck Hooft in die gewesten gehouden, dat het

17. Muley Scheck verklaert sich Koninck tot Fez.

volck

volck niemandt, als die hy gebiedt, sal gehoorzamen. Dese Foker dan schrijft aen Muley Boferes, tot Marocco zijnde, en brenght een handelingh van Vrede te wege, dewelcke door bemiddelingh van den Foker, in sulcker voegen gesllooten is, dat Sidan het Koninckrijck van Sus, en de ander al het overige besitten sou. Sidan dan begeeft zich in de Hooft-stad Taradant, en vangt sijn nieuwe Heerschappy aen; maer met sulck een wijsheyt en bescheydene gerechtigheyt, dat het Land van Zus, het welcke voorheen het ongeruste en woelenste van allen was, nu door sijn goede bestieringe en handhavingh van gerechtigheyt, het vreedzaemste van het gantsche gebiedt te achten wierdt; terwijl de andere gedeelten onder sijn Broeders staende, vol onrust en gewelt-plegingen waren. Doch dese begintselen hadden hun goet gevolg niet: want hy sijn stoel aldaer vastgestelt hebbende, begost het land met grooter en swaerder schattingen te beswaren, als oyt sijn Vader sou hebben derven dencken; waer over Sidi Abdela Imbarck, de eenige man die hem in die Heerschappy gestelt had, hem ernstighlijck daer over bestrafte: maer wy laten hem daer, naer sijn wijse te handelen, en middelen smeden, om eens meester van Marocco te worden; en keeren ons tot Muley Boferes, niet min bekommert met te overleggen, op wat wijse hy sijn broeder Muley Scheck, die hem als een vogel uyt de koye ontvlogen was, weder in handen te krijgen. Sijn grootste verseeckeringh was, Abdela oudste zoon van Muley Scheck, die hy in handen had, met welcke hy wel verhoopte ten minsten den Vader in toom te houden, om niet verre naer vreemde hulp machten uyt te spatten, of selfs gelijck hy vreesde, de bystant der Christenen in te roepen; maer dese hoop was mede ydel: want zijnde de Pest seer geweldigh tot Marocco, soo sand Muley Boferes sijn zoon Muley Abdelmelech, met sijn Tenten omtrent vijf mijlen van Marocco, en den Muley Abdela met zich; maer 't zy dat sijn bewaerders onachtsaem of omgekocht, of hy hen te loos was, Abdela geraeckt op een nacht t'soeck en met besteld paerden, by sijn Vader tot Fez.

18. Vrede tusschen Sidan en sijn broeder.

19. Sijn over last aen die van Sus.

20. Abdela ontloopt sijn gijselaerschap.

Hier had nu Muley Boferes een vyand te meer: want dese jonge Vorst soeckende sijn geboorte-recht, als zoon van den oudsten der Princen goet te maecken, voeghde zich met raet en daet by sijn Vader, tegens sijn Oom, en stelde zich in standt, die hem geen kleyne oorsaeck van bekommernis gaf. Muley Boferes niet weynigh hier over ontstelt, keert zich naer sijn broeder Muley Sidan in Zus, en versoeckt hem in persoon, tegens Muley Scheck en sijn zoon Abdela te velde te willen gaen.

Muley Sidan nam dese bootschap gaerne aen, versamelt sijn macht by malkanderen, en komt daer mede tot een halve dagh reysens van Marocco

en slaet zich daer neder, sonder sijn hooft aen sijn broeders handt evenwel te willen vertrouwen; maer hy send aenzienlijcke boden aen den selven, met aenbiedinge, van den Oorlogh tegens Abdela te willen ondergaen, indien hy de verkiesing van Oversten en Bevel-hebbers mocht hebben, en sulck een bestellingh van krijgs-lieden maecken, als hem dienstigh dacht. Dese voorstellingh was Boferes niet seer aengenaem; maer toonde zich echter lieftalligh tegen Sidan, gaende de vriendelijcke en Hoflijcke brieven dagelijcks over en weder.

Maer Muley Sidan willende eens onderstaen, wat over-een komst hart en handt by sijn broeder Boferes had, bedacht een brief, dewelcke als van de voornaemste uyt de Landen, omtrent den bergh Atlas, aen Boferes geschreven was, zijnde vol van beleefde aenbiedingen van dienst-willigheydt, en onder andere van hem Boferes het hooft van Sidan toe te senden, dewelcke als toen in sijn Land, aen den voet van de bergen gelegert was. Op desen brief quam tot antwoort, dat sulck een hooge weldaet, met groote danckbaerheyt sou aengenomen worden. 21. Loosheyt van Sidan

Wanneer Sidan aldus sijn broeders hardt uytgevorscht had, brack hy sijn Leger op, en begaf zich naer Tafilet, onthoudende zich aldaer in het land Dara, om gelt en volck te versamelen. Boferes ziende dat Sidan vertrocken was, en hy geen hulp tegen Fez van hem te wachten had, beval sijn Heyr aen Abdelmelech sijn eygen zoon, om met onderstant van Basha Judar, en andere vertrouwde, den Oorlogh tegens Fez te voeren. Dese tot op een dagh reysens by Fez gekomen zijnde, het welcke twintigh dagen reysens van Marocco is, had het ongeluck dat sijn krijghs-lieden begosten te muyten, en wel drie duysent van de selve tot Scheck overvielen, roepende overluydt: *Langh leve Muley Scheck.* Hier op versamelde Abdelmelech sijn Krijghs-raed, in dewelcke besllooten wierdt, hoewel sy twee mael soo sterck als de Tessanen waren, sonder slagh of stoot te doen weder te rugge te keeren, dewijl se wel sagen, dat het hart van hun krijghs-lieden t'eenemael van hen vervreemt was.

Muley Scheck niet vergenoeght aldus den Vyand op den rugge te zien, sandt sijn zoon Abdela met omtrent 10000. man te voet en te paert na Marocco, dewelcke gevolght van sijn Vader, daer omtrent quam, blijvende Muley Scheck met een gedeelte volcks aen de stroom Mamora, in wiens bay eenige Italiaensche schepen geanckert lagen, in dewelcke hy een gedeelte van sijn schatten had ingescheept, met meninge (want hy wilde het al of niet hebben) aldaer de uytkomst van de daden van Abdela af te wachten, en indien het hem geluckte, voort te gaen tot de veroveringh van Marocco, doch in-

dien niet, in dese Italianen t'scheep te gaen, en naer den Hartogh van Tos-
canen te varen, op wiens beleeftheyt hy seer groot vertrouwen had. Maer de
22. Muley Scheck wordt meester van Marocco. Christen Constapels die hem dienden, wisten soo wel hun tijd en geschut te
gebruycken, dat hy den Velt-slagh, die omtrent ses mijlen Zuyt-oostelijck
van Marocco, op den 8. van Winter-maent des Jaers 1606. geslagen wierdt,
behieldt, en by gevolgh meester van Marocco wierdt. Boferes met Vrou-
wen, kinderen, en wat hy by een konde krijgen, en onder andere het rijckste
en kostelijckeste swaert dat in de werelt was, begaf zich ter vlucht na de ber-
gen; maer sijn Alkeids begaven zich meest naer Marocco in verseeckeringh
van gewyde plaetsen, alwaer hen Abdela op hun ootmoedigheyt, belofte-
nis van vergiffenis en quijscheldingh gedaen heeft. Op welcke Princelijcke
toesegginge, sy zich voor den dagh begeven hebben, zijnde van den Foker
dier plaets selfs aengeboden: maer Muley Abdela, 't zy opgestoockt door
23. Sijn trouloose wreetheydt. quaden raet, of door sijn eygen bloetdorstigheyt genoopt, deed hen alle
soo heymelijck ter dood brengen, dat hun dood binnen Marocco noch nie-
ter degen bekent was, wanneer hun hoofden, door Abdela sijn Vader in
een sack toegesonden, al op de poorten te Fez te pronck stonden. Zijnde al-
daer onder anderen het eynde van Basha Judar, Sidi Gowie, en Alcaid Azus
sijn zoon, en vier of vijf andere treffelijcke mannen.

Dese wreetheyt van Abdela, en overlast van sijn krijghs-volck, in roven
plonderen, veroorsaeckte veele zich ter vlucht naer Sidan te begeven, blij-
vende de rest binnen Marocco met al het ongenoegen ter werelt: en alzoo
maeckte sulcks de voorspoet van Abdela te korter.

Sidan half wegen tusschen Marocco en Fez gelegert zijnde, nam de ge-
legentheyt van dese onlusten waer, en trock met sijn by zijnde macht nae
Marocco, en legerde zich ten Noorden de Stadt, met meningh om een
slagh tegen Abdela te wagen, die hy uyt het gerucht hoorde, in de Almoet-
to of Koninckklijcke Boomgaert, een kleyn mijl van daer gelegert, te zijn.
Op den eersten nacht van sijn aenkomst, wierden binnen Marocco de gevan-
genissen opgebroocken, en de verloste gevangens deden niet als loopen en
roepen langhs de straet: *Lang leve Sidan*, het welcke geen kleyne ontstelte-
nis onder de borgers veroorsaeckte. Daer en boven, geduerende dese be-
roerte, hebben die van Sidans aenhangh, veel van sijn krijghs-lieden door
een heymelijcke poort ingelaten. Abdela liet niet na op sijn hoede te zijn
en tastende Sidan met de sijne aen, wist zich wel van sijn geschut en Kon-
stapels te dienen, en daer mede de Sidianen groote schade toe te brengen; selfs
soo verre datse dese op de vlucht dreven, zijnde tot aen hun Leger door 1000
paerden yervolght, dewelck te yverigh in het nasetten, ver buyten hun ge-
schu

ſchut heen uyt te ſpatten, terwijl hun geſchut achter na geſleept wierdt; maer Sidan, hen aldus buyten hun voordeel ziende, moedigde de ſijne aen, en ſette ſoo dapper weder op deſe vervolgers aen, dat hy hen weder tot aen de mont van hun geſchut te rugge dreef. De Chriſtenen Conſtapels dit ziende, wilden in het hondert loſſen, en liever vier of vijf hondert man daer heen ſchieten, als de geheele ſtrijdt verlieſen; maer de Moor die het geſagh over het geſchut had, wilde ſulcks niet toe laten, waer over de Sidanianen in goede ordere aenſettende, dapper hun vyand naſaten, al dood-ſloegen wat ſy konden achterhalen; eyndelijck meeſter van het geſchut, en de overwinningh wierden.

24. Wordt van Sidan overwonnen.

Het moorden en doodtſlaen duerde omtrent vier uren naer malkanderen, tuſſchen de ſeven en acht duyſent wierden gedood, en weynigh bleef'er in het leven; want die gene die het woedende vyantlijcke ſwaert mocht geſpaert hebben, brachte de borgers in vergeldingh van de door hen geleden overlaſt, om het leven, latende hen onbegraven voor honden en vogels leggen.

Muley Abdela nam ſijn vlucht naer Fez, hebbende geen hondert perſoonen van ſijn geheel Heyr over gehouden, om hem te vergeſelſchappen. Maer Muley Sidan aldus binnen Marocco komende, vand het noch ſoo klaer niet als hy wel meende, dewijl de Burght of het Palays, Caſteels wijs gebouwt, en van de Stad afgeſondert, met drie duyſent Feſſanen, behalven de ſoldaten van Marocco, beſet, en van alles wel voorzien, en weerbaer genoeg zijnde, hem noch al wat werck ſcheen over te houden.

Sidan ſocht deſe beſettingh twee geheele dagen langh, met ſchoone woorden en beloften, tot verdragh te bewegen; maer te vergeefs, ſy wilden het voor Abdela uythouden: Sidan bracht ſijn geſchut by der handt, maer vertoefde noch al met ſchieten, als onwilligh zijnde ſulck een ſchoon en heerlijck gebouw te bederven. Tot dat eyndelijck ſeker Hopman, wiens huys dicht aen de wal ſtondt, ſtilzwijgende de ſelve met vijf hondert mannen beklom, roepende overwinningh, Victorie, Sidan, Sidan, het welcke de krijghs-knechten van binnen ſoo verbaeſt maeckte, denckende de macht die binnen was, veel grooter te zijn, dat ſonder meer tegenſtandt te bieden, ſy ſich in de groote Meſtohide of Kerck, van des Konincks huys, in verſeeckering begaven, hebbende hun geweer en wapenen by zich. Muley Sidan ſend den Baſha Seleman aen hen lieden, met laſt datſe hun wapens over ſouden geven, onder beloftenis van quijtſcheldingh, het welcke ſy terſtondt hebben gedaen, gevende al hun geweer van zich. Sy dan aldus ontwapent zijnde, quamen voor den dagh; maer terſtond quam laſt van

25. Wreet-heyt van Sidan. den Koninck Sidan ; datmen hen alle den stroot af-snijden , en ombrengen sou, zijnde in der daet een schrickelijck aenschouwen , sulck een hoop volcks in koelen bloede , even als slacht-beesten te zien slachten.

Siet hier nu Sidan in het bezit van sijn wensch Marocco , doch echter niet seer seecker en veyligh , nademael de grootste van de Stad , alweder na een ander begosten om te zien , dewijl hun tegenwoordige Koninck , om hun schatten in sijn koffers te trecken , hen op alderhande wijse begost te quellen en lastigh te vallen , doende oock sommige die de mondt hier tegen derfden openen , hun stoutheyt met hun hooft betalen. Het gemeene volck van natueren tot veranderingh genegen zijnde , wierdt door dese mishandeling mede weer barstigh , en naer een nieuwe en sachter Heerschappy begeerigh: waer by quam een groote hongers noot , daer veel van stierven , die de hoofden noch meer op de loop hielp.

Sidan trachtende dese quade humeuren en neyginge te suyveren , bracht een
26. Treckt op tegens Fez. Heyr van twaelf duysent voet-knechten , en ses duysent paerden op de been , in meeninge zich meester van Fez te maecken , gevende de bestieringh daer van aen Basha Mustepha en andere , zijnde niet van meeninge om selve te velde te trecken , uyt vreese , dat de ongenegene Maroccanen yets in sijn afwesen , tegens hem mochten aenvangen. Muley Scheck hier van bericht, begaf zich naer Allarocha , nam daer een groot Neerlandts schip met al haer goederen , en scheepte daer al sijn schatten in , om daer mede wech te vlucten , indien sijn Zoon Abdela het te quaet mocht krijgen , en Fez verliesen. Dese liet geen tijd verlooren gaen , om nieuwe macht op de been te krijgen , soo dat hy binnen weynigh tijds , genoeghsaem scheen , om de macht van Sidan in het open velt te ontmoeten , gelijck geschiede by Nickanes , alwaer
27. Sijn volk geeft sich over aen Abdela. de troepen van Sidans sijde , misschende hun Koninck by zich , of yemandt van het Koninckclijcke bloet, weygerde te vechten, en in de plaets van sulcx tot verdrag quamen ; dat indien Abdela hen vergiftenis wilde vergunnen , sy zich souden overgeven , gelijck van weder zijden besloten wierdt ; maer het meeste van dit volck liep wech , behalven drie duysent Marockijnen , die vertrouwende op des Edelen aert van Abdela , by hem bleven ; doch in de plaets
28. Wreet-heyt van Abdela. van goet onthael , als se zich hadden ingebeelt , wierden alle om den hals gebracht , na datmen hun eerst ontkleet had , op dat hun kleederen niet bloedig souden gemaeckt worden.

Sidan vergadert weder nieuwe macht uyt de Alarbes , en voornamentlijck de Schraces , een volck woonende in het geberghte Atlas , by een ; maer dese laetste nauwelijcks op de been gebracht , sneden hun Overste den hals af, en brachten sijn hooft tot Fez by Abdela. Sidan hier over seer gestoort , deed

al

al die gene die van dien landt aert binnen Marocco gevonden wierden, om-brengen, het welcke een groot vluchten en jammer, beneffens groote bitterheyt der ingezetenen, veroorsaeckte. Sidan komt echter seer sterck op de been, van over de twee hondert Engelsche, meest Bevel-hebbers by gestaen, en voorzien met 60. Velt-stucken en hun toebehooren. In aenmercking van welcke macht, hy weynigh reden had, aen de overwinningh te twijffelen, zijnde de macht van Abdela van weynigh belangh, in aenmerckingh van de sijne. Maer de waerheydt is, (gelijck die landt-aert seer bygeloovigh, en tot Wichelarye genegen is,) dat hy sijn Waerseggers en Voorbedieders, na het gevolgh van sijn wapenen vragende, tot antwoort kreegh: hy sou het velt verliesen, en naer Zus gedreven worden; maer binnen den tijdt van vijf maenden Marocco weder winnen, en aldaer voor sijn gantsche leven het Rijck bezitten. Dit gaf Muley Sidan soo vergeloof, dat hy Basha Mustepha beval, met drie duysent krijghs-knechten sijn Moeder, Vrouwen en kinderen te vervoeren, en Alkeid Hamet Benbrahem, beneffens Hado Tabid, lieden van het hooghste gezagh in sijn Hayr, de sorge van sijn schatten, ladende tsestigh muyl-ezels met Gout, om die met twee duysent van sijn uytgelesentste schutten te bewaren. 29. Ontrouw met wreetheyt geloont.

De Veltslagh gaet eyndelijck aen, op den 26. van November in het 1607. Jaer der Zaligheyt, omtrent 5. of 6. mijlen van Marocco. De busschieters van Sidan losten hun geschut op des Vyants voortocht, noch wat verre van der handt zijnde; maer eer sy weder konden laden en klaer zijn, quamen hen deselve met gewelt op den hals. De Shracies gebruyckten geen geschut, maer vielen met den sabel in de vuyst, met de uyterste raserny, tot wraeck van hun geslacht, neffens de Abdelianen, soo geweldigh het volck van Sidan aen, datse het selfde eerlangh op de vlucht, 't zy uyt vreese, of om de voorsegging van sijn Waerseggers niet loogenachtig te maken. 30. Strijt tusschen Sidan en Abdela.

Sidan dan wordt weder gedwongen te vlieden, en Abdela komt weder binnen Marocco; maer wordt met weynigh toejuychens ontfangen, hy vand in het Palays oock de Schatten niet die hy verhoopt had, zijnde die als geseght is, wech-gevoert. Hy had de Shracies groote beloften van vergelding gedaen, indien hy Marocco quam te winnen; maer nu dat hebbende, vand geen middel om sijn woorden goet te maecken, soo dat sich dese met woorden moesten laten payen, die, hebbende hun volck, die het woedende besluyt van Sidan ontkomen waren, by een gehaelt, met ledige handen, drie duysent sterck, t'seffens vertrocken zijn. Met de overige hield Muley Abdela Marocco in, soo langh hy konde; en terwijl Muley Sidan weder nieuwe troepen in Zus vergaderde. 31. Abdela weder meester van Marocco.

32. Muley Hamet een nieuwen vyand. Maer terwijl deſe Broeders malkanderen aldus van den Stoel ſtieten, komter een anderen vyand, een Muley Hamet Boſon, (zich van dit onderlingh vernielen dienende) uyt het geberghte, met twintigh duyſent mannen te voorſchijn, zijnde een Neve van deſe verſtroyde Vorſten, en ſoo yverig als een van allen, om ergens ſijn ſtoel te planten. Wel haeſt quam van ſijn aentocht naer Marocco, de tijdingh aen Abdela, die hem niet ſeer welkom was; aenmerckende deſe, dat de Shracien vertrocken, en de reſt van ſijn macht ſwack en machteloos waren, behalven dat veel van de Maroccanen dagelijcks tot Boſon overvielen.

33. Ydele en belacchelijcke vrees. Sijn naeſte beſluyt was naer Fez te vlieden, en dit vlieden wierdt verhaeſt, door het geſicht van een man met een doeck aen een ſtock, als een wit Vaendel, in ſijn handt op een bergh, achter dewelcke Abdela meende, dat de gantſche macht van den nieuwen vyandt was; zijnde het niet anders als een armen Moor, die ſijn linnen wieſch en drooghde. Dit was echter genoegh om Abdela vleugels aen de hielen te maecken, en zich ter vlucht na Fez te doen begeven.

34. Vlucht van Abbela naer Fez. Muley Hamet komt vervolgens ſonder tegenſtandt binnen Marocco, en liet zich aldaer Koninck uytroepen, vangende een Heerſchappy aen, die hoe onwettigh, echter in veel gerechtigheden, en goede beheerſchingen beſtondt; maer een qualijck verkregene Heerſchappy heeft ſelden langen duer:

34. Nieuw Koninck van Marocco geſlagen. want binnen minder als twee maenden tijdts, komt Sidan uyt Sus met een groote Oorlogs-macht, en aen de andere zijde komt Muley Hamet, om ſijn Neve te verwelkomen, ſoo dat in het begin van April 1608, beyde deſe Heyrlegers malkanderen dicht by Marocco quamen te ontmoeten. Hier diende het geluck Sidan weder, die na een dapper gevecht, ſijn vyand uyt het velt na de bergen joegh, en alzoo weder gemackelijck binnen Marocco gekomen is,

35. Sidan weder binnen Marocco. gelijck hem voorſeght was, blijvende aldaer drie maenden, tot dat Muley Hamet Boſon weer nieuwe macht by een bracht, en in July daer aen volgende, zich weder voor de Stad vertoonde, ſteunende ſoo wel op ſijn eygen krachten, als de liefde van de borgers; maer hy bevand hier de veranderlijcken aert der Maroccanen: want niemandt was hem ſoo gunſtigh als een ſwaert om ſijnent wil te trecken,

37. Boſon geſlagen en vergeven. waer op volghde dat Boſon op den achſten van July weder geſlagen wierdt, en op nieuw naer het geberghte vluchte, alwaer hy binnen den tijd van vier dagen, door Alkeid Azus vergeven wierdt, hoopende deſe daer door de gunſt van Sidan te winnen.

Aldus zien wy Sidan geruſt in Marocco en Sus, en Muley Scheck (hoewel niet ſonder ſchrick voor ſijn broeder, ſoo verre dat hy al by den Koninck van Spangien om hulp had aengehouden,) binnen Fez, met ſijn Soon Abdela. Wat Boſores aengaet, die hield zich hier en daer, daer

hy zich feecker achte ; en in defen ftaet laten wy defen Broeder-oorlogh , en bloedige heerfch-fucht. Om aen een anderen barbarifchen oort nieuwe ftoffe by te halen.

De Sevende HISTORIE.

Ottomannifche Ongevallen.

Inhoudt.

1. Dood van Amurath. 2. Heerfchappy van Jbrahim. 3. Sijn aert en eygenfchap. 4. Loosheydt van Kiofem. 5. Minnery van Jbrahim. 6. Bedrogh in noodt. 7. Lift van Kiofem. 8. Minnareffen vereenight. 9. Veranderingen in den aert van Jbrahim. 10. Sijn wreetheyt. 11. Opftandt tegen Jbrahim. 12. Loos befluyt tegen Jbrahim. 13. Sijn bedrogen yver. 14. Mifnoegen van Zomboul, doet hem tegen Jbrahim te famen fweeren. 15. Reyfe van de Sultane naer Mecha. 16. Die van de Maltefen genomen wordt. 17. Dood van de Sultane Baffe. 18. Ontfteltenis en woede van Jbrahim. 19. Bitter woeden van Jbrahim. 20. Sijn befluyt tegens Malta. 21. En woeden tegen fijn beampten. 22. Uyterften haet tegens hem. 23. Begin van de muyterye. 24. Vlucht van Jbrahim. 25. Dood van den Vizir. 26. Rechtfplegingh tegens Jbrahim. 27. Die gewurgt wordt.

HEt beloop der beftieringe van Amurath den vierden , is onder de Keur-ftoffen van defe tijd en Eeuwe , ordentljck verhandelt en afgedaen : gelijck defe ftoffe by tijd en ondervindinge alhier aengroeyt , alfoo doet oock defe tegenwoordige in het byfonder ; fich uytbreydende tot de verhandelingh van het gevolgh van de felve Regeeringe , in des felfs opvolger Jbrahim. 1. Doot van Amurath.

Naer dat de voorgaende Amurath , door het te veel inblafen van Malvafey en Roffoly , fijn droncken ziel uytgeblafen had ; wierdt des felfs broeder Jbrahim , die hy alleen van al fijn broeders , voor een duyftere kercker gefpaert had , daer uyt gehaelt en op den Throon geftelt , hoewel geenfints tot fulck een geluck als het zich liet aenzien.

Hy hebbende het roer van de Heerfchappy in handen , vingh fijn Regeringh met een gerechtigheyt en fachtfinnigheyt , die veel Heyls en Zegens beloofde , aen. Het eerfte bevel dat hy gaf , was aen den Grooten Vizir 2. Heerfchappy van Abrahim.

te belasten, geen persoon ter werelt te doen sterven, indien hy niet openbaerlijck van sulck een sware misdaet overtuyght was, die, sonder quetsing
3. van het Gerecht, niet konde door de vingeren gezien worden. Hy was van een seer soeten en vriendelijcken aert, gelijck sijn gelaet seer wel uytbeelde; hebbende een blosende verwe, een vrolijcken en vryen opslagh, een fraye gestaltenis; maer de gebaren een weynigh slecht en kinderachtigh boersch, voortkomende uyt een duystere opvoedinge, die de wackerheyt van sijn geest te seer verandert, en veel van sijn gesontheydt benomen had, soo datmen geloofde dat hy geen kinderen sou konnen teelen. Dit was oock de oorsaeck die de Sultane sijn Moeder verbandt, een groote sorge voor de Sultane Zaime, die by Amurath haer ouder Soon heymelijck swanger gebleven was, te dragen, van het welcke Zaime, die de Sultane als haer eygen Moeder beminde, haer het geheym ontdeckt had; en daerom had oock de verstandige Sultane Kiosem (van wie elders gesproocken is) niet willen toelaten, dat Zaime het Hof verliet, als niet gelovende dat haer zoon Jbrahim, kinderen om hem op te volgen, sou naer laten. Sy wist wel dat'er geen schoonder in het Hof was, en dat het niet swaer sou vallen Jbrahim te bewegen, haer te beminnen. Zaime was jongh, haer swanger zijn vertoonde sich niet, niemandt had daer eenige kennisse af, dien volgens viel het niet swaer het selfde voor den Sultan te verbergen, en hem wijs te maken, dat het kindt waer van sy bevrucht was, het sijne ware, men twijffelde daer niet aen, en dese list waer geluckt, indien zich de natuer daer niet tegens gestelt had.

Sijn aert en eygenschap.

4. Loosheyt van Kiosem.

Jbrahim die voorheen niet had geweten wat liefde ware, schickte zich soo wel naer Zaime, dat hy sich t'eenemael aen dese beweginge over gaf,
5. maer ver van haer alleen te beminnen: hy eenmael de Minnerye ingedroncken hebbende, verslingerde zich noch op een andere schoone Dochter, een Georgiane van af-komst, van een Edele geboorte, en van Godtsdienst een Christinne, zijnde op haer twaelf jaren van haer ouders wech gerooft, en als yets bysonders tot Constantinopolen in het Serrail gebracht. Sy wierdt aldaer met een bysondere sorge opgetogen; men had haer onderwesen in het singen, en speelen op snaren spel, die sy overkonstighlijck met haer wonderlijcke stemme wist te paren, en dit waren al van de voornaemste verlockingen, die het hart van Jbrahim trocken. En waerlijck dese Prins beminde de sangh en speel-konst boven maten.

Minnery van Jbrahim.

Hy gingh seeckeren avond onder een Balcon of uytsteck, op dewelcke de schoone Basse (soo heete de schoone Georgiane) een gesangh songh en speelde, het welcke hem soo teder en minzaem in de ooren klonck, dat hy de per-

persoon die het selve voortbracht, nootsaeckelijck wilde kennen; maer hebbende in haer aenspraeck gemerckt, dat sy geen minder geest als schoonheyt had, bevand hy zich soodanigh met haer ingenomen, dat hy op de selve stondt, haer sijn neusdoeck als een seecker pandt van sijn liefde, en dagement voor den naesten nacht, toewierp.

Dese drift zijnde op sulck een schoone grondt gesticht, nam in de plaets van verminderen, meer en meer toe, en wrocht het geluck van Basse uyt: want des morgens vand sy haer gevolgh met acht Vrouwen, vier ontmanden, en vier koocken-dienaers vermeerdert. De Sultan sand haer daer en boven ses mandekens met seer kostelijcke Geschencken, met een kostelijck kaske vol goude Sequinen: vermeerderende vorders haer onderhoudt na de mate van sijn gunst. Ja noch niet te vreden met al dese gonst bewijsingen, hy wilde dat haer gevolgh soo groot als dat van de Sultane Zaime sou zijn; invoegen hy het selfde tot op festhien Vrouwen, en veel ontmanden vermeerderde. Hy gaf haer Geschencken op Geschencken, en deed haer een bysondere wooninge in het Serrail, met het kostelijckste huysraet van het Serrail toestellen; alwaer hy haer menichmael de eere aen dede, om met haer te komen eten.

Hy vand aldus een groote verlichtingh in sijn swaermoedigheyt, by het aengename en bevallijck by zijn, en vrolijck gelaet van dese nieuwe begunstighde, met dewelcke hy zich menichmael op het Canael van de Zee gingh vermaecken.

Eyndelijck wierdt bevonden dat Basse swanger was, van het welcke de gesneden of ontmanden, Zomboul den Grooten Heer tijdingh quam brengen, die daer over een Diamant van groote waerde van sijn vinger trock, en den bode die vereerde, en niet konnende sijn blijtschap matigen, gingh selve de betuyginge daer van aen dese Princesse doen, die de schat-kamer van een kostelijcken schat van het Rijck geworden was. Hy gingh oock by gevolge, sijn Moeder deel van dese blijtschap geven, en Zaime wierdt daer oock wel haest van bericht; maer dit werckte op haer misnoegens genoegh, om haer de dood te veroorsaecken. Sy had den arbeydt genoeghzaem op den hals, en dese vroege baer-tijd bracht een overgroote verwarringe, in de aenslagen van de Sultane Kiosem en haer, dewijl de tijd hen bedrogen had, en niet genoeghsaem was, om Jbrahim te doen geloven, dat hy de Vader van het kint van Zaime sou konnen zijn.

6. Bedrogh in noot.

De Sultane Kiosem, een van de archlistighste Vrouwen van haer tijdt, wilde evenwel Zaime die sy seer beminde, noch een Soon van Amurath verlooren zien; want sy wist wel dat Jbrahim, komende tot kennisse van de waer-

heyt, het kindt van Zaime en sijn misnoegen, en de seeckerheyt van sijn
7. Heerschappy niet sou laten op te offeren. Sy besloot dan haer kinder-halen
List van Kiosem. geheym te houden, en het kint door een vertrouwt persoon uyt het Serrail te laten wech nemen; hier toe dacht haer Fatime, des Viziers Weduwe de bequaemste. Dese wierdt terstondt ontboden, zijnde selfs op het uyterste, het welcke haer diende, tot een deckmantel van haer komst tot Constantinopolen, van de plaets daer sy gehouden wierdt, als wilde sy haer kinderbedde aldaer uythouden, gelijck de Vrouwen van aensien gemeenlijck plegen te doen. Sy was daer soo haest niet gekomen, of sy beviel in der daet, en de Sultane Zaime korts daer aen, verlossende van een Dochter, die sy Fatima in bewaringh gaf, om met sorge nevens haer eygen op te voeden.

Fatima quijte sich hier in gelijck sy behoorde, en voede dese Princes in haer huys op, onder den naem van Johaime. Sy had een Soon, die deselve aenmerckte als sijn Zuster van eenen lijve; maer om tot onse saeck weder te komen. Zaime nu verlost van de vreese en haer beswangertheyt, vertoonde sich schoonder als voorheen. Sy genoot wel eenige gunst van Jbrahim, maer had het vermogen niet, om hem geheel weder tot haer te doen komen, zijnde hy te stantvastigh in de liefde tegens Basse, en dese sijne volstandigheydt tegens haer, wrocht alle min-yver in de gemoederen der gener, die eenigh belangh in Jbrahims gunst hadden. Zaime die daer het meeste by verloos, toonde sich oock meerder geraeckt als yemandt anders; oock liet sy niets na, 't geen dienen konde, om haer Mingesellinne te schade, als die de eenichste was, die haer uyt het hart van Jbrahim verbannen had. De Sultan selve, bemerckte wel haest de min-yver van dese Princesse, het welcke hem al eenigh bedencken maeckte, als wel wetende dat sy weder swanger, van een kloecke geest, en groot vermogen was; waer over hy socht haer met Basse in onderlinge vrientschap te brengen.

Dese twee Sultanen dan, soeckende een yeder van hen Jbrahim door
8. gehoorzaemheyt te behagen, scheenen nu geheel al het saet van jalousye en
Minnaresse vereenigt. minne-nijt verdelght te hebben, het welcke den Grooten Heer een ongemeene blijtschap toebracht, die niet vermeerdert konde werden, als door de geboorte van twee jonge Princen, die beyde dese Sultanen als op eenen tijd ter werelt brachten.

Als toen hervatte hy sijn beloften dewelcke hy gedaen had, van een van sijne kinderen naer Mecha te senden, om den Propheet Mahomet, voor de genade die hy van den Hemel door sijn bemiddelingh verkregen had, te bedancken: maer gelijck of de vruchtbaerheyt van Zaime en Basse, hem een onlust veroorsaeckte, hy vergenoegde zich zedert met een bysondere achting

voor

voor dese twee Sultanen te hebben, daer hy voorheen hen beyde als de waerste voorwerpsels van sijn gedachten te zijn, erkent hadde. Kortelijck, hy voeghde zich tot nieuwe Minneryen, en dese twee Princessen gevoelden de ongestadigheyt van hunnen Grooten Heer.

Zedert dat dese Prins den toom aen sijne driften gelost had, veranderde zich sijne of natuerlijcke, of geveynsde soetigheyt, in een uyterste verwijftheyt, selfs in een brutaliteyt en woestheyt, die niet betrachte als bloetvergieten; hebbende dan al sijn minsaemheyt in wreetheyt verandert. De persoonen die hem voorheen het alderliefste en waerdighste waren geweest, als de Sultane Valide (of Koninginne,) sijn Moeder, de Muphty, en selfs sijn verlosser Zomboul, wierden hem hatelijck. Mustapha Bassa sijn grooten Vizier, dede hy ter dood brengen, en stelde een ander in sijn plaets, Salik Pacha genoemt, die eenigen tijd daer na, het selfde lot deelde. Cappige Baschi had geen beter geluck, en na een werelt van treffelijcke diensten, deed hy den Captan Bassa Generael van de Zee, mede verwurgen, om dat hy hem in een saeck van gewicht, oprechtelijck geantwoort had. De Aga der Janitzaren, moest met sijn hooft den moetwil van het krijgs-volck betalen, die zich opentlijck over de dwaesheyt en wreetheyt van den Grooten Heer beklaeghden. Waerlijck hy was soo vreesachtigh van gemoedt, dat hy op het minste vermoeden, de voornaemste mannen van sijn Rijck dede dooden. Hy wist met loosheyt den Cam der Tartaren tot Constantinopolen te krijgen, alwaer hy hem het hooft dede af-slaen; alleenig om dat hy had geseght, dat, indien sijn Hoogheyt sonder kinderen quam te sterven, hy het Ottomannische Rijck sou erven, als het welcke hem, uyt kracht van uytersche Wille van Sultan Amurath, gemaeckt, en volgens de Constitutien en gestaltenissen van het Rijck, en Musulmannische Wetten, toebehoorigh was. Al dese wreetheden brachten hem in haet van al de Grooten van het Hof, en de voornaemste van het Serrail, van welck getal oock de Sultane Valide, de Eunuchus Zomboul, en selfs de Muphty mede waren. Verscheydene Bassas en Land-vooghden stonden tegens hem op; maer wierden door Mehemet, den Bassa van Damascus gestraft, die groot Vizier gemaeckt wierdt, hoewel hy noch lezen noch schrijven konde, en al dese wederspannigen van hun Waerdigheden gestelt, en de Bassa van Aleppo aen Mahomet Caprogli overgegeven, dewelcke den Bassa van Barut, dien hy in handen had, Bassa Zelim Acmet, sijn geswooren vyanden, weder over liet.

9. Veranderingen in den aert van Ibrahim.

10. Sijn wreetheyt.

De Janitzars en Spahis, die de twee voornaemste Krijghs-orderen onder de Turcken uytmaecken, verweckte oock verscheydene muyteryen en we-

11. Opstandt tegens Ibrahim.

derspannicheden, die niet als met macht van geldt, bevredicht konden werden. Eyndelijck de Muphy, de nieuwe Groote Vizir, en de voornaemste van het Hof, den quaden handel van Jbrahim wars en moede zijnde, besloten zich van hem te ontslaen; maer vresende dat dese Prins, komende hun Eed-gespan te weten, selfs sijn eygen kinderen, om alleen van het Ottomannische huys over te blijven, sijn raserny sou mogen op-offeren, om alzoo zich in een hooghste nootwendigheydt voor den Staet te stellen, dewijl de Turcken geen andere Keysers souden willen lijden, als die uyt dat bloedt voortgekomen was: beslooten sy, voor en al-eer sy yets ondernamen, sich van de kinderen te verseeckeren, of ten minsten een van de selve uyt het Serrail te nemen, en die onder hun macht wel te bewaren.

12. Loos besluyt tegens Jbrahim.

Om tot dit besluyt te komen, vonden sy geen sekerder noch bequamer middel, als den Sultan door middel van den Muphy in te prenten, dat hy, buyten eenige twijffel, gehouden en verbonden was, sijn beloften, dewelcke hy noch kinderloos zijnde, gedaen had, van een van sijn kinderen na Mecha te senden, te vervullen, hem verseeckerende dat een langer uytstel, hem de gramschap des Hemels ongetwijffelt op den hals sou brengen; als zijnde een overtreder van de Wet, waer uyt mede een algemeene afval in sijn geheele Staet sou konnen ontstaen.

Jbrahim die van natuere seer vreesachtigh was, liet zich wel haest door den raedt en het goetvinden van den Muphy bewegen, zijnde door geen sake, als alleen door de keuse van wie hy sou senden, opgehouden. De reyse selve is al groot en langh, en het geloove dat hy in sijn Propheet stelde, konde hem van de vreese voor het kint, dat dese reyse stondt te doen, niet wel genesen. Sijn oudste Soon die hy by de Sultane Bassa had, en nu omtrent drie Jaren en eenige maenden mocht oud zijn, wilde hy niet wagen, en scheen meer te hellen om den Prins Mahomet, maer derthien maenden oud, en Soon van Zaime, (die zich als toen weder als swanger aenstelde) te senden. Dese Sultane had geen kennisse van dit Eed-gespan, en wetende het besluyt van den Grooten Heer, van haer Soon naer Mecha te senden, vertoonde hem dat sy haer kint niet wilde verlaten, en dat evenwel haer beswangertheyt, haer niet toeliet hem op dien tocht te volgen, die anders seer moeylijcke gevolgen konde hebben, en misschien gaf haer de na-yver en jalousye dese vondt in, om daer door haer Minnegesellinne uyt het Hof te krijgen.

Aen de andere zijde de Sultane Basse, die kennisse van het geheym had, versocht selfs den Sultan haer toe te willen laten, haer Soon den Prins Osman, naer den Tempel van hun Propheet te geleyden, met byvoeginge,

dat

dat het den oudsten Soon paste, de beloften van den Vader te betalen.

De groote begeerte die dese Sultane had, om haer Soon voor de dreygende schip-breuck te hoeden, ter oorsaeck van het verschrickelijck onweder, dat op het Serrail stondt te vallen: oock de begeerte die sy had, zich verre van een plaets te vinden, daer sy geloofde vergeven te zijn, voegden haer hier met haer belangh te samen, tot voortsettingh van de trouwloosheyt van den Muphy, dewelcke staende hieldt, dat de Grooten Heer nootsaeckelijck sijn oudste Soon sou moeten senden; in voegen de Sultan, door sulcke krachtige redenen gedrongen, eyndelijck in weerwil van sijn bysondere liefde en belang, het zeyl voor de Godtsdienst strijcken moest.

Hy gaf terstondt last en ordere aen den Generael van de Zee, het sterckste Gallioen dat'er te vinden was toe te maecken; daer was'er een van een wonderlijcke groote, maer dese was noch niet ten vollen opgemaeckt. De Captan Bassa liet den Grooten Heer weten, dat hy tijdt van nooden hadt, om daer mede in staet te zijn; maer Jbrahim, die met de hooghste yver van de werelt aengedreven en geparst wierdt, dede hem weder aenseggen, ten ware hy binnen den tijd van vier dagen vaerdigh daer mede ware om t' zeyl te gaen, hy dese onachtsaemheyt met sijn hooft boeten sou. Ondertusschen versuymde hy niets van het gene tot de reyse van de Sultane, en sijn Zoon mocht dienen; willende dat dese reyse op het alderkostelijckste en rijckste toegestelt sou worden.

13. Sijn bedrogen yver.

Wanneer nu de bestelde dagh tot het vertreck gekomen was, voelde de Sultane Basse, die andersints seer onpasselijck was, een groote smart in haer gemoedt, om dat sy het by zijn van haer grooten Vrient en vertrouwde, den ontmanden Zomboul niet genieten konde; als die gene zijnde, die haer het geheym van Eed-gespan ontdeckt, en om zich in verseeckeringh te stellen, geraden had. Dese ontmande had sorge voor Jbrahim geduerende sijn gevangenis gedragen, hebbende hem niet alleen geraden den sot te speelen, (gelijck Jbrahim gedaen heeft) om door dese veynsery de wreetheyt van Amurath te bedriegen, die hem anders met de rest van sijn andere broeders, sou op-geoffert hebben; maer oock het leven selfs, het welcke hem de Tyran bevolen had, den Prins heymelijck te benemen, bewaert had: maer de ondanckbaerheyt van Jbrahim was soo groot tegens desen getrouwen dienaer geweest, dat hy hem menichmael met de dood gedreyght had, naer dat hy hem sijn Ampt van Capi Aga ontnomen had, het welcke hy hem te vooren had gegeven. Het misnoegen hier over had den ontmanden soo verre gebracht, dat hy sich by het Eed-gespan, tegens sijn Heer had konnen voegen: die oock siende de veranderingen die souden konnen gebeuren, de

14. Misnoegen van Zomboul doet hem tegen Jbrahim te samen sweeren.

groote schatten in versekering had gestelt, om daer mede het geluck van den jongen Prins te begunstigen, die na alle blijck Keyser stont te worden.

De Sultane Basse vaerdigh zijnde om te vertrecken, gingh haer laetste aenspraeck aen den Grooten Heer doen; wanneer sy haer oogen nettende in tranen, zich voor sijn voeten gingh werpen, en hem een laetste gunst of vorderde, aen dewelcke het geluck van haer leven hingh. De Keyser bewogen door de tranen van dese Princesse, hief haer van der aerden op, en verbant zich haer toe te staen, al het gene sy wilde. *Heer*, seyde sy daer op; *Ick versoecke Zomboul van u, om my op mijn reyse te versellen: Ick weet wel dat ick u daer mede van een getrouw onderdaen beroove; maer wanneer gy aen wilt mercken, dat het is voor den dienst van uw Soon, en tot vertroostingh van een bedroefde Moeder, door sulck een treurigh af-scheyden ben ick verseeckert, dat gy my dese gunst niet weygeren sult.* Jbrahim bleef al vry verbaest door dit versoeck, het welcke hy niet had verwacht; het viel hem swaer desen slaef, aen wien hy sijn leven verschuldicht was, en die hy voor de getrouwste van al sijn dienaren hielt, van zich te laten gaen; maer hy had sijn beloften verpant, en dat aen een persoon, die hem in aenmerckinge van sijn Soon, soo waert was; en belaste derhalven Zomboul zich tot sijn reyse te vervaerdigen, gevende hem de algemeene macht, om dese reyse te bestieren en te versorgen.

15. Reyse van de Sultane na Mecha

Hy wilde echter dat dese tocht geheym gehouden wierdt, en derhalven zijn des nachts ten elf uren, de Sultane met haer Soon Osman, en haer bevel-hebbers, door de poort van des tuynen van het Serrail uytgegaen, geleydende haer Jbrahim selve, in onbekent gewaet, tot aen den oever van de Zee, om de laetste kussen aen de Sultane en sijn Soon te geven. Dese Princesse beantwoorde de tederheyt van den Sultan, met een sweemzel, het welcke en de liefde en de smart, in het alderongevoelijckste hart sou konnen bewercken: *Vaert wel Heer*, *seyde sy, met een seer beweechlijcke stemme, gy sult my noyt weder sien; want ick ben door de trouwloose moortsucht van mijn Minne-suster vergeven.*

Met dese woorden gingh sy in het Gallioen, en deed de zeylen spannen, latende Jbrahim in een verdrietigheyt, uyt dewelcke men hem, geduerende veele dagen, niet konde trecken. Dese laetste woorden van de Sultane, bleven diep in sijn hart gedruckt, en misschien had hy aenstonts sijn leet op Zaime uytgestort, indien sy (gelijck hy geloofde) niet swanger was geweest; het welcke hem dede besluyten, alles tot na haer kinder-bedde uyt te stellen, om haer van een misdaet te straffen, daer sy t'onrecht over beschuldicht wierdt. En in der daet Basse, die misschien door yemandt anders vergeven was, hoe groot verdriet haer Minne-suster na haer vertreck,

treck, in het Serrail te laten, (hoewel men haer beloofde, dat het verderf van den Grooten Heer, niet sonder het hare en dat van haer Soon Mahomet sou gaen:) en had liever gezien dat men de selve haer afgunst op-geoffert had, het welcke haer bewogen had, dese Princesse te bekladden, die seeckerlijck proeven van veel hooger deughden gegeven heeft, om te doen geloven, dat sy zich aen sulck een snoodt stuck-wercks, schuldigh maecken sou.

Dese nu die de dood van Jbrahim beslooten hadden, verwachten tot het uytvoeren van hun besluyt, dat de Sultane Basse tot Alexandrye sou aengekomen zijn; maer het Gallioen dat haer voerde, hebbende omtrent het Eylandt Rhodes de Galeyen van Malta, onder den Bevel-hebber Boisbaudran 16.
ontmoet, wierdt van deselve besprongen, en toonende een lange en dappere tegenstandt, in de welcke de Aga Zomboul, na dat hy proeven van een grote kloeckmoedigheyt gegeven, en alles dat een kloeck krijghsman en overste betaemt, te wege gebracht had, door een Musquet schoot, hem dwars door het lichaem gaende, getroffen wierdt. Hy dede zich in de kamer van de Sultane brengen, en aldaer de Bevel-hebberen ontboden hebbende, riedt hen met de bespringers te verdragen, en alzoo de handen van den jongen Osman gekust hebbende, nam sijn af-scheyt van de Sultane, en deden zich boven op het Gallioen brengen, om sijn volck tot het laetste toe aen te moedigen.

Die van de Maltesen genomen wordt.

Sijn dood brack de moedt van sijn volck, in voegen zich de Ridders wel haest meesters van dit kostelijck en geweldigh schip gemaeckt hebben, hoewel den overwinnaer duer genoegh staende: want de Generael Boisbaudran liet'er het leven, door een Musquet kogel in de borst, in het midden van dapperheden, die een braef Overste paste. De Commandeur de Piancourt, groot Hof-meester van den Groot Meester van Malta, en Hopman van de Galeyen, Sainte Maria wiert, soo als hy een schicht uyt sijn eene hant trock, door den ander die het werck dede, gedood. De Ridder d'Aligre noch een Jonghman, evenwel groote merck-teeckenen van oude Oorloghs-konst gevende, bleef daer oock met menichte van andere brave Ridders. Dit verlies, wierdt door de groote Rijckdommen en kostelijcken buyt die aldaer gevonden en gemaeckt wierden, nauwelijcks geboet. De Sultane met haren zoon en gevolgh, wierden naer het Eyland van Malta toegevoert, maeckende een van de grootste overwinningen, die in dit Jaer 1644. over Europa voorgevallen zijn: doch de tijdinge hier van tot Constantinopolen gekomen zijnde, deed het Eed-gespan hun beslooten aenslagh uytstellen.

Den Grooten Heer veroorsaeckte dit verlies soodanigen smarte, dat hy als niet

17. Doot van de Sultane Bassa. niet te troosten was, voornamentlijck wanneer hy daer naer verstondt, dat sijn waerde Basse gestorven was, gelijck die in het selfde Jaer in Winter-maent tot Malta overleden is: toen waerlijck rees sijn woede soo hoogh, dat hy als ontsint wierdt, en niemandt spreecken wilde noch konde; maer wanneer sijn hooghste smart een weynigh begost te stillen, begost hy aen de laetste woorden van de Sultane te gedencken, dewelcke hem weder in sijn eerste

18. Ontstelteniss en woeden van Jbrahim. woede deden vallen. Hy beval datmen Zaime by hem sou doen komen. Dese Princesse vreesende voor de wreetheyt van Jbrahim, nam den jongen Mahomet (diemen als toen voor den Erfgenaem van het Rijck aensagh) met sich, om de raserny van den Vader, door de tegenwoordigheyt van den Soon te versachten; maer dese woedende Vader, had sijn bitterheyt en op den zoon en op de Moeder te gelijck uytgestort, indien men hem selve niet, als uyt de handen gebroocken had. Soo haest als hy Zaime sagh, verweet hy die haer verradery: sy wierp zich voor sijn voeten neer, om haer verontschuldigingh te doen; maer hy sonder die te willen aenhooren, had haer een ponjaert in het hart gedreven, ten ware de jonge Prins sijn handt hinderende, de

19. Bitter woeden van Jbrahim. stoot had ontfangen, die sijn Moeder toegebracht wierdt. Het schreyen van de Moeder en het kint, deden de Sultane Valide Kiosem, en eenige beampten toeloopen, dewelcke en de Moeder en de Zoon, uyt het gevaer verlosten.

De jonge Prins wierdt onder het rechter oogh gequetst, daer hy een groot lijck-teecken behouden heeft, hoewel een seecker Schrijver van desen tijd, het selfde een oor-bant toeschrijft, die Abrahim op seeckeren dagh desen Prins gegeven sou hebben, zijnde die plaets van de kaeck door een Diamant gequetst. Wat daer van zy, dit doen veroorsaeckte een groot gerucht in het Serrail, en stelde de geheele Stad in beroerte; alwaermen in het eerste geloofde, dat de Erfgenaem van het Rijck doodt was, selfs wist Jbrahim niet beter, dewijl de Sultane het selfde soo had doen verbreyden, doende selfs lijck-bereytselen daer toe maecken, die het Serrail en de Stad in rouw en tranen stelden. De wreede Jbrahim was de eenige die geen gelaet, over sulck een jammerlijck toeval vertrock, het welcke de haet, die men hem toedroeg, niet weynich vermeerderde.

20. Sijn besluyt tegens Malta. Hy vorder wilde de vertroostingh van de gestorvene Sultane, en sijn gevangen oudste Soon, uyt een woedenden Oorlogh tegen Malta gaen halen; swoer dit beroemde Eylandt te verwoesten, en al de Ridders die in sijn handen quamen te vervallen, te doen sterven. En hebbende verstaen, dat het Fransche Ridders waren, die dit schip hadden verovert, scheelde het weynigh, of hy had sijn wraeck op den Heer de Harlay, Grave van Cisy, als toen

toen Gesant van wegen de Kroon van Vranckrijck, aen de poorten uytgestort; maer dese begaf zich by tijds naer Pera, om de raserny van desen dollen Vorst te ontgaen. Hy wilde al de Franschen die ergens in sijn gebiedt waren te vinden, doen dooden, indien de Aga van de ontmanden, die seer veel op hem vermocht, door heylzame vertooningen, die hy hem dede, (hoewel niet sonder gevaer van sijn leven) sulcks niet had verhindert. Evenwel moest dat schrickelijck omweder ergens neder vallen, en dat geschiede op sijn Vrienden. Een seeckeren Hussain die van een slecht Harder, door den Sultan een groot man gemaeckt was, (in vergeldingh van de sorge die hy gedragen had, om hem met sijn fluytje en boersche deunen, weydende sijn kudde, omtrent sijn gevangens nu en dan te vermaken,) verweckte noch meer de gramschap van den Keyser. De Groote Heer had op niemandt by-naer eenigh vertrouwen als op desen man, dewelcke af-gunstig op al de Grooten van de Poort, niets achter liet, om sijn gezagh op het verval van derselver geluck te stichten. Hy dede den Grooten Vizier Mahomet dooden, om dat hy hem den Oorlogh van Malta wilde afraden, dewelcke gevolght wierdt door den Bekir Captan, Generael van de Zee. Hy wilde, het koste wat het mocht, reden van die van Malta hebben, of by gebreck van sulcks, het op Candia of de Stadt van Venetie verhalen; elders is wijtloopigh van dit woedende besluyt en gevolgh gehandelt: Wy sullen dan alleen seggen, dat het ontsint gemoedt van Jbrahim niet te temmen was, als met het verderf, (had sulcks in sijn vermogen geweest) van geheel Christenrijck; echter is het selfde door de sijne getemt, gelijck wy kortelijck sullen seggen.

21. En woeden tegen sijn Beampten.

Het woeden van den Grooten Heer, soo door hem als sijn dienaers, en voornamentlijck Hussain liep soo hoogh, dat de Eed-spannige Grooten wel haest het gemeene volck, beneffens de Janitzaren aen hun zijde kregen, soo verre, dat de eene door afparssingen uytgeput, en de ander echter van hun soldye berooft blijvende, soo verre quamen als aen te bieden, het Serrail in den brand te steecken.

22. Uytersten haet tegen Jbrahim.

De Muphty die de opper Priester van de Wet van Mahomet is, de Kadileskers die Rechters der Turcken zijn, de Viziers en Bassas, die de Raetsheeren van Staet, en de Intendanten of Bestierders der Land-voogdyen zijn, de Aga der Janitzars, het hooft van al het Voet-volck, de Captan de Zeevooght, en in het gemeen al de voornaemste Beampten stonden een-stemmich tegens Jbrahim op. Dese muyterye nam aenvangh, door het versoeck dat de Muphty, uyt name van den Staet aen Jbrahim dede, dat hy den Grooten Vizier Achmet, voornaem dienaer van al sijn dwingelandyen en afparssingen, wilde doen straffe. De Sultan getergt door dit stout versoeck, be-

23. Begin van de muyterye

belaſte aen ſijn lijf-wachters op de ſtaende voet, de wederſpannige te ſtraffen, die hem ſoodanigh een ſtoute voorſtellingh derfden doen; maer hy vernam wel haeſt dat de Ianitzars de alderhevichſte tegens hem waeren; het welcke hem dede beſluyten, ſich ter vlucht nae de Sultane Valide ſijn moeder (die ſelfs handt in de twee-dracht had, en met de wederſpannigen ſelfs te ſamen ſtond, om zich van de verongelijckingen, die ſy van haer Zoon, door raedt van den Grooten Vizier ontfangen had, te wreecken) te begeven: maer alhier wierdt hy gedwongen deſen Vizier Achmet, beneffens den verraderſchen Huſſain, om van het volck verſcheurt te worden, over te geven, en het goude Zegel als het teecken van Waerdigheydt, van Vizier Azem Mahomet, een man van tſeventig jaren over te leveren.

24. Vlucht van Jbrahim.

25. Doot van den Vizier.

26. Maer hier by bleef het niet; ſy wilden dat Jbrahim ſelve reeckeningh van ſijn onrechtvaerdigen handel voor den Muphty ſou doen, die hem daer over voor den Divan gedaeght heeft, ſendende hem een Kadileſker toe, die de Sultan verachte, ſcheurende de Feſta of Geloofs-punt (zijnde de wijſe van een dagement) in ſtucken. Wanneer dit Dagement weder herhaelt en vernieuwt, en op de ſelfde wijſe miſhandelt was, zijn de Muphty met de Viziers, de Baſſas en andere Beampten, naer het Serrail gegaen, alwaer ſy hem uyt de armen van de Sultane ſijn Moeder geruckt, en naer de gevangenis, uyt dewelcke hy voorheen gehaelt was, geleyt hebben; aldaer hy ten eynde van thien dagen gewurght is: naer dat ſijn Soon Mahomet, tuſſchen de ſes of ſeven Jaren oud, in den Keyſerlijcken Throon geſtelt, en met gemeene toejuychinge Keyſer, en de Sultane Zaime ſijn Moeder, gedeurende ſijn minderjarigheyt, Regente of beſtierſter verklaert en uytgeroepen waren.

Rechts-plegingh tegens Jbrahim.

27. Die gewurght wordt.

De

De Achtste HISTORIE.

De Heer van Valckenburg, Gouverneur van Orangie.

Inhoudt.

1. Aert der Staetsuchtigen. 2. Heer van Valckenburghs handeling. 3. Middelen van den Prins daer tegen. 4. Beauvese naer Vranckrijck gesonden. 5. Aenslagh op Valckenburgh gemaeckt. 6. Knuyt komt tot Mondragon. 7. Sijn handel. 8. Nieuwen aenslagh. 9. Onnut. 10. Andere bestellinge. 11. Aengevangen. 12. Valckenburgh aengetast. 13. Wordt gequetst. 14. Tegenstandt van het Casteel. 15. Gestilt. 16. Dood van den Heer van Valckenburgh. 17. Het Casteel overgegeven.

GEzagh in een Staetsuchtige, is een snijdend geweer in handen van een kint; en met den desen gaet het als met de Miere, dat een naerstigh en gepresen gewormte is, soo langh het langhs de aerde loopt; maer eens vleugelen gekregen hebbende, wel haest in de kaers vlieght: en waerlijck dese sieckte is de Hovelingen, en Vorstelijcke bedienden soo gemeen, dat Seneca daer van seght: 1. Aert der Staetsuchtigen

Pauci Reges, non Regna colunt,
Plures fulgor convocat aulæ,
Cupit hic Regi proximus ipsi,
Clarusque latas ire per urbes:
Urit Miserum Gloria pectus.

Sen. in Herc. œteo.

'tBetrachter weynig' meer den Koninck als de Staet,
Elck wordt verlockt door glants van 't cierlijck Hof-cieraet;
En yeder soeckt te zijn de naeste aen 't hoogh vermogen,
En 't volck door al de Steën te treden onder d'oogen,
Daer plechtigh aengebeen sijn ydele grootsheyt wert,
Soo noopt die ydele roem het Staetsbegeerigh hert.

Wy hebben soo veel voorbeelden van dese rampsalige drift, en van dese Jcaren, die met te hoogh te willen vliegen, en de Sonne te dicht van na-

by te komen, hun wasse vleugelen gesmolten, en sich selven in den afgront van verderf, geworpen hebben gesien, bygebracht, dat wy hier geen vreemde meer behoeven op te halen: dese tegenwoordige sal het getal helpen vermeerderen, en die waerheyt bevestigen.

2. Heer van Valckenburghs. handelingh.

De Heer van Valckenburgh, door bysondere gunst van sijne Hoogheydt den Prince van Orangien, Fredrick Hendrick, tot de voortreffelijcke Waerdigheyt van Land-voogd en Bestierder, van des selfs Prinsdom van Orangien, gestelt zijnde, was soo verre van zich met en in die eere te vergenoegen, en sijns Meesters gonst in alle Majesteyt te gebruycken, dat hy selve het gebiedt, over het welcke hy als bestierder gestelt was, aen sich selven poogde te trecken, en van den wettigen Heer en besitter te vervreemden. Tot desen eynde gebruyckte hy verscheydene Meneës en vonden, maeckende verwantschappen met Vyantlijcke of Zydige Vorsten, om by deselve, wanneer het daer op aen mocht komen, hulp en steunsel te vinden.

3. Middelen van den Prins daer tegen.

De Prins van Orangien bleef niet lange onkundigh van desen handel, en heeft derhalven de noodige middelen daer toe aengewent: voor eerst om met goedertierentheyt en sachtmoedigheyt, den Land-voogd van sijn wederspannigheyt, en tot billijcke plichten en gehoorzaemheyt te trecken; maer siende dat al dese sachte middelen geen vruchtbare uytwerckingh deden, maer eerder den Heer van Valckenburgh stof gaven tot meerder baldadigheydt, en verachtinge van sijn Meester; heeft besloten den wegh van het gerecht in te gaen, om alsoo dit quaet te boven te komen. Tot dien eynde heeft hy den Heer van Beauvese daer heen afgeschickt. Dese quam op den sevenden van Sprockel-maent, des Jaers 1630. tot Mondragon, alwaer hy bevand dat de saecke, die in sich selven swaer genoegh was, noch meerder beswaert waren, ter oorsaeck van de pest die op dien tijdt de wegen en Steden sloot, en de menschen alle onderlinge gemeenschap benam. Evenwel volgens het goetvinden van de Heeren Servant, Montmirail en du Bois, dewelcke zich door last van den Prince aen hem ontdeckten, maeckte hy een aenslagh met twintigh soldaten, om den geseyden Valckenburgh te onderscheppen, soo als hy na een Pacht-hoeve ging, volgens sijn dagelijcksche gewoonte, om de huys-vrouwe van Taradel te besoecken: maer dese toelage hadt geen voortganck, ter oorsaeck van de scherpe wacht, die men door geheel het Land van Orangien hield, wiens nabueren niet toelieten dat daer yemandt in quam, om daer weder uyt te komen.

4. Beauvese na Orangien gesonden.

5. Aenslagh op Valckenburg gemaeckt

6. Knuyt komt tot Montdragon.

Een weynigh tijds daer na, quam de Heere Knuyt, Commissaris, mede van sijn Hoogheyt ten selven eynde gesonden, tot Mondragon, alwaer hy sich, volgens het goetvinden van de Heeren Servant en Montmirail, ophielt,

hieldt, om dat het een seer gesonde plaets, en dicht by hen gelegen was, om des te bequamer hun saecken te samen te konnen overleggen. Hy vand goet sijnen naem te veranderen, en uyt te geven dat hy een Koopman was, die naer Marseille wilde reysen, welcke Stad mede, ter oorsaeck van de besmettelijcke sieckte, gesllooten was. Dese Heer maeckte binnen korten tijd veel kennisse, reysende by nacht en by dage met groot gevaer, te paerde en te voet, al om gelegentheyt te vinden, om met verscheydene persoonen die hy wist den Prins getrouw te zijn, te spreecken en te handelen, en om meer andere tot sijnen dienst te trecken.

7. Sijn handel.

Op dese wijse uyt den Heer van Montmirail verstaen hebbende, dat'er binnen Geneve een Man was, die (soo hy seyde) een aenslagh op Orangien had, die niet kon mislucken; heeft hy den Heer van Beauvese daer heen gesonden, om met den selven te spreecken, en de gelegentheyt van desen toelegh uyt hem te hooren; maer dese bevindende dat die aenslagh noch doenlijck, noch van eenigh belangh was, keerde die weder onverrichter saecke by Knuyt te rugge, den welcken hy vaerdigh en gereet vand, eenen anderen aenslagh in het werck te stellen, tot dewelcke hem de Heer Montmirail dertigh soldaten, en eenige Edel-lieden uyt het Daulphine toebracht: maer dese had oock geen voortgangh, dewijl eenige met dewelcke die geconcerteert en besllooten was, den selven als te swaer uyt te voeren zijnde, af-braken. Een yeder dan keerde weder naer huys, sonder ontdeckt te zijn.

8. Nieuwen aenslagh.

9. Onnut.

Daer na nam de geseyde Commissaris voor, van Engelen, die Lieutenant op het Casteel was, op de zijde van den Prins te trecken; maer of hy al verscheyde middelen daer toe aenwende, wilde evenwel de selve niet gelucken. Hy dan keert sich weder tot sijn eersten aenslagh, dewelcke was, den Gouverneur selfs in de Stad te verseeckeren. Hy dan besluyt by lichten dagh volck in de Stad te laten komen, en daer toe den Marckt-dagh waer te nemen; maer dewijl geen Marckt-dagh gehouden wierdt, beslootmen die by nacht met een ladder van koorden binnen te helpen. Tot desen eynde stelde hy al de dienaren, die den Prins aldaer had in het werck; maer de lichte maen, desen aenslagh eenmael hebbende te rugge gehouwden, wierdt deselve daer na, door gebreck van eenige nodige dingen, gestuyt.

10. Andere bestellinge.

Ondertusschen vernam Valckerburgh, dat de Heer Knuyt tot Montdragon gekomen was, waer over hy niet naliet hem te komen besoecken, in welck besoeck sy veel redenen over en weder hadden, onder dewelcke zich de Heer Commissaris bequamelijck verschoonde, van dat hy daer soo lange was geweest, sonder hem te komen aenspreecken. Hy droegh hem oock eenige middelen van verdragh met den Prince, voor, na dewelcke de Heere van

Valckenburgh, meenende al vry looser als Knuyt te zijn, zich veynsde te willen luysteren.

Dese onderhandelingh duerde aldus eenige dagen, geduerende dewelcke de Heer Knuyt een reyse na Lions gingh doen, van waer het geen hen nodigh was, mede gebracht hebbende, maeckte hy zich gereet om sijn voornemen in het werck te stellen.

11. Aengevangen. De aenslagh dan wierdt weder hervat, en de uytvoeringh daer van bestelt, op Dijngsdagh den 11. Juny. Des Maendaegs quam de Capiteyn Citier met 70. mannen, en Mines quam oock met eenige, die alle door de ladder van koorden, omtrent de nieuwe brugge, alwaer de muer de hoogte van 30. voeten had, binnen quamen. Dese verberghde zich in het huys van den Heer van Montmirail, waer heen hen een van des selfs huysgesin geleyde: eenige uyt de Stad hielpen hen op de ladders te klimmen, onder dewelcke oock de Heer de Rafelis was. Knuyt ordonneerde en bestelde, dat de Heer van Rafelis, de Laurans en Corrego, het volck dat sy by vollen dagen in de Stadt hadden doen komen, gereet souden houden.

Al dese dingen wierden seer verhaest, alsoo men tijdinge had, dat de Gouverneur des anderen daeghs zich op de Bruyloft van den Commis La Pise sou laten vinden. Op dien selven dagh met het kriecken, quamen oock de krijghs-lieden aen, die de Heer van Beauvese uyt Languedocq had gebracht, die niet konnende binnen komen, in het koorn by de poort verborgen bleven, by dewelcke zich de Heer Commissaris heymelijck liet vinden; maer men bevand eyndelijck dat de Gouverneur niet voor den dagh quam. Sy bereyden sich dan tegen des anderen daeghs met de selve ordere, hebbende noch dertigh mannen, die de Heer du Bois des nachts had aengebracht, in de schuer van Montmirail verborgen, alwaer sich Knuyt ten vier uren liet vinden, en de andere Edel-lieden zich by voeghden. Omtrent te half vijven quam Valckenburgh uyt, om de nieuw getrouwde Vrouwe van den Griffier La Pise te zien, hoewel hy al van eenige vergaderingh van krijghs-volck tegens hem gehoort had; ja selfs dat'er in de Stad eenige heymelijck verborgen lagen.

12. Valckenburg aengetast. Wanneer Valckenburgh nu in het huys van La Pise gekomen was, vertoefden de Heeren Rafelis, Laurans, Autran en Corrego, die met het volck verborgen lagen, niet langh het huys aen te tasten. De lijf-wacht van Valckenburg stelde zich ter weer; maer wierdt haest afgeset, en ten deelen doodgeslagen. Munet, Citre en Corrego, nevens eenige soldaten begaven zich na boven, en vonden Valckenburgh in de Zale beslooten en bebolwerckt; maer sy hebben de deuren met hamers opgeslagen, waer op hy zich met sijn

Stal-

Stal-meester en een dienaer, in een kamer begeven heeft. Alhier wierdt hy gesommeert zich op te geven, onder beloften van het leven; maer de stal-meester sprack stout, en dreyghde dat'er haest hulp komen sou. Hier op wierdt door de kamer-deur heen geschooten, en Valckenburgh beneffens sijn Stal-meester, ter dood toe gequetst: de deur wordt vorders opgeloopen, en hy gevangen genomen. 13. Wordt gequetst.

Ondertusschen de Heer Knuyt aen de poort van Langues aenkomende, vand die gesllooten, maer dede soo veel door sijn gesagh datse geopent wierdt; zijnde in de Stad gekomen, belast hy de Consuls het volck te doen in de wapenen komen, op welcken selfden tijdt de Ruytery oock aenquam; waer op de Borgers zich begosten te wapenen en te roepen: *Vive le Prince*.

Al dit werck bracht den alarm in het Casteel, van waer een Sergiant met dertigh mannen den Gouverneur te hulp uytgesonden wierdt. De Heer de Rafelis die door de Stad gingh, en het volck een moedt aensprack, stelde sich daer tegen, en hieltse staende. Du Bois en de sijne, beneffens die gene diemen uyt Languedocq had gebracht, en in der haest aengevoert wierden, voeghden zich by hem, en dwongen dit volck weder naer het Casteel te wijcken, uyt het welcke menichte van Musquet-schooten langhs de straet van het Klooster der Jacobijnen, gedaen wierden, gelijck men mede het geschut op de batteryen bracht, en daer mede eenige schooten deed; waer door geen kleyne verbaestheyt onder het volck ontstondt. 14. Tegenstant van het Casteel.

Maer als men daer op vernam dat een Italiaen, diemen wist dat altoos den Prins seer ongenegen was geweest, buyten het Casteel geslooten was, begost men moedt tot een verdrag te krijgen; waer op oock de Heer Knuyt eyndelijck besloot, niet sonder merckelijck gevaer van sijn leven, door de traverssen en Barricaden heen, naer het Casteel te gaen, om met den een of den anderen Officier te spreecken. Hy vand dan aldereerst een Sergiant, en hieldt met den selven gespreck, van dewelcke hy wel soo veel verstondt, datmen daer binnen niet ongenegen tegen den Prins was. Hier op hielt het schieten op. Ondertusschen was het volck in de Stad in slagh-ordere gebracht, en de Barricades en af-schutzels der straten, en aenkomsten gesloten, en de Vrouwe van Valckenburgh had van den Heer Knuyt verlof gekregen om haer Man te sien, die het niet lange scheen te sullen maken. 15. Gestilt.

Dese eenige redenen met den Heer Knuyt gehad, en des selfs Commissie en bevel-brief hooren lezen hebbende, bevand sich seer verbaest, en stondt op de aenmaninge van sijn Huysvrouwe toe, dat sy aen van Engelen en andere Bevel-hebbers van het Casteel sou schrijven, dat hy te vreden was, dat sy-lieden de plaets aen de Commissarissen van den Heer Prince souden overgeven.

geven. Om deſen brief over te leveren, wierde de Heer Silvius Bedienaer des Woorts in de Plaets, een ure na middernacht derwaerts geſonden. Maer dewijl de Bevel-hebbers ſeyden, in der waerheyt niet te weten, wat'er in de Stad voorgevallen, en dat de ſtaet van den Gouverneur, hen onbekent was, oock voorſtelden den Heere Knuyt niet te kennen, is de ſelve Silvius, ſonder yets te hebben uytgerecht, weder te rugge gekomen. Daer na is de ſelve, op het verſoeck van den Heer Knuyt, beneffens den Heer Pardun, ordinaris Genees-meeſter van het Caſteel, weder derwaerts gegaen, door dewelcke de Bevel-hebbers de gelegentheyt naerder verſtaende, verſochten dat de Theſaurier de Laurent, als Pantſman ſou mogen boven komen, op dat oock ſy eenige uyt de hunne in de Stad mochten ſenden, om van alles het

16. naeſte bericht te nemen. Dit geſchiede, en de Ingenieur van Weert wierdt

Doot van den Heer van Valckenburg. in de Stad geſonden: maer deſe daer komende, bevand dat de Gouverneur in het huys van de voornoemde La Piſe albereets overleden was. Hy komende vorders by den Heer Knuyt, en hebbende des ſelfs bevel-brieven geſien, verſocht daer van Copye en uytſchrift, om het ſelfde aen die van het Caſteel te vertoonen, het welcke hem zijnde gegeven, is hy met den voornoemden Heer Silvius en den Genees-meeſter Pardun, weder na het Caſteel gegaen; ſoo dat na verſcheydene onderhandelingen, eyndelijck op den derthienden Juny des avonts ten negen uren toegeſtaen wierdt, het Caſteel in

17. handen van de Heeren van der Does en Knuyt, als Commiſſariſſen van den

Het Caſteel over gegeven. Heere Prins van Orangien te leveren; dewelcke vervolgens het krijgs-volck den Eed van getrouwigheyt aen ſijn Excellentie hebben laten doen. Hier op riep het volck tot verſcheyden malen Vive le Prince, leve de Prins, en heeft tot drie malen toe Salve met Muſquetten geſchooten. Die van de Stad toonde mede hun vreugde met Vyer-wercken en anderſints.

De Vrouwe van Valckenburgh noch in de Stadt zijnde, wierdt verſocht op het Caſteel te komen; alwaer de ſelve ſoodanigen eer en onthalingh ontfing, als men haer ten opſicht van haer byſondere deugden verſchuldicht was. Des anderen daeghs wierden de ſtraet-ſchanſſen en Barricades wech-genomen, en het vreemde krijghs-volck afgedanckt, en alſoo alles in ruſt en vrede geſtelt; in al welcke handelinge, van de zijde van den Gouverneur negen, en van de zijde der beſpringers drie mannen dood-gebleven zijn.

De

De Negende HISTORIE.

Prins Willem van Nassou.

Inhoudt.

1. De Vorst met een pistool geschooten. 2. Sijn schrijven daer over. 3. Sijn dood. 4. Ongeval van den Marquis van Balsoo. 5. Grave van Meurs verbrant door eygen Vyer-werck. 6. Ander merckelijck ongluck van een Italiaen. 7. Andere ongevallen. 8. Dortsch ongeval.

HEbbende aldus een wijl onder de Barbaren omgeswORven, komen wy eyndelijck de Christen-werelt, nevens de Hemelsche besoeckingen weder besoecken, in meeninge het overige van onse stoffe daer omtrent te besteden: hoewel ons omtrent dese ongeloovigen, noch al vry yets te seggen vallen sou; het welcke wy echter niet van de handt wijsen, als yets verachtelijcks, maer eerder als yets treffelijcks, by andere gelegentheden verhoopen op te nemn.

Het was in het laetste van October des Jaers 1664. wanneer een overdroevigh ongeval, den Doorluchtigen Vorst Willem Frederick van Nassau overgekomen is. Hy had een voornemen om de Grensen van sijn bestieringe, naer de zijde van Westphalen te gaen besichtigen, waer toe hy alles vervaerdighde. Het was Vrydagh, en den 24. van Wijn-maendt des morgens ten acht uren, wanneer zijnde de Princesse naer de kerck gereden, en de Vorst alleen in sijn kamer, de selve een Sadel-pistool geladen zijnde wilde af-schieten; maer het selfde weygerende, trock hy den stempel uyt, maer onder het uyt-trecken gingh de pistool los, staende de Vorst in sulck een gestaltenis, dat de kogel onder in de kinne, en boven by de neus en het oog uyt vloogh. Sijn Vorstelijcke genade heeft aen sijn Hoogheyt het verhael daer van geschreven, verhalende dat hy in sijn kamer een pistool willende beproeven, deselve weygerde, maer omgekeert zijnde, om te sien waer het schorte, het selve los gingh, en hem soodanigh quetste als geseght is, doch dat hy noch reden had van sich te vertroosten, dewijl'er geen deelen gequetst waren, die vrese voor de dood gaven; maer het gevolgh gaf vry wat anders te kennen. Hy vermaende sijn Hoogheyt oock met eygen handt, sich wel voor vyer-geweer te wachten, en een voorbeelt aen hem te nemen. Men gaf

1. De Vorst met een pistool geschoten

2. Sijn schrijven daer over.

van tijt tot tijt al nieuwe berichtinge van de staet van sijn siekte: en op den tweeden van November schickte haer Hoogheyt de Princesse Douariere van Orangie, de Princesse Maria haer Dochter, beneffens den Heer Bootsma uyt de Staten Generael, naer Vrieslandt; maer dese tot Haerlem de poort sullende uyt-rijden, ontmoeten een van Vorst Willems Edel-lieden, Wartensleby genoemt, dewelcke hen de tijdinge bracht, dat sijn Vorstelijcke genade op Vrydagh den laetsten van October overleden was.

3. Sijn doot.

Een ure voor sijn dood gaf hy sijn Vorstelijcke Gemalin een ringh, een ander aen den jongen Prins, en een derde aen de jonge Princesse, en nam alzoo van hen en de omstaenders, soo met teeckenen als schriften sijn afscheydt; want zedert sijn quetsuure had hy noyt gesproocken. Eenige uren voor sijn overlijden, versocht hy de Heer van Haren Grietman, een Staet-Generael, Walrich ontfanger Generael van Vriesland, en Vegelijn sijn Hof-meester, tot opsicht van sijn Hof, en de Vorstelijcke Weduwe en kinderen, met raet en daet by te staen. Van de gelegentheyt en staet van sijn wonden, heeft de Genees-meester Deusing een wijtloopigh bericht gedaen: gelijck het selfde by *Aytzema*, beneffens sijn uyterste wille, sijn brief aen de Staten van Vriesland, en andere dingen te zien is.

4. Ongeval van de Marquis vanBalso.

Meer voorbeelden van diergelijcke ongevallen zijn hier en elders gesien, die door eygen onvoorsichtigh handelen van dit moort-geweer, soo door sich selven als door anderen, geschiedt zijn; van dese laetste is'er een den Marquis van Balsoo, Soon van den Vorst van Monaco overgekomen. Dit viel tot Mentona, een Stad in Italie, onder het gebiedt van den Staet van Venetie voor. Dese Prins komt met sijn Gemalinne aldaer over de straet, om in de kerck van St. Maria hun kerck-plichten te plegen, te halver wege, ontvalt sijn lacquay een geladen Carabijn, die te gelijck vuyr gaf, vliegende alzoo twee kogels die daer op stonden, den geseyden Marquis van Bolsoo ter slincker zijde in het lichaem, die daer of stierf; latende sijn Weduwe in den Rouw, en sijn dienaer in een onvoorsichtige schult.

5. Grave van Meurs verbrandt door eygen vyer-werck.

Van door sijn eygen geweer of Vyer-werck te sneuvelen, hebben wy eenige andere voorbeelden, en onder andere dese by Reye. Graef Adolph van Mienaer en Meurs, Gouverneur van Gelderland aen der Staten zijde, ruste zich toe om de Stad Berck te provianderen, handelde en beproefde eenige Petarden, met dewelcke hy een Vestingh van den Vyand meende te doen op springen; het gebeurde dat den brandt in het polver quam, waer door het gewelfte met verscheydene kameren van het Hof te Aernhem, om-verre geslagen wierdt. Capiteyn Denis en noch een Edelman bleven op de plaets dood. De Grave verbrande deerlijck, en stierf korts daer na. Hebbende

de echter te bedde leggende, alle ordere tot het provianderen van Berck geſtelt.

By dit ongeval voeght deſelve Schrijver een ander. Een Italiaen liep van de Spaenſche naer der Staten zijde over, roemende van ongehoorde konſten, om tonnekens en holle-kogels van yſer en ſteen te bereyden, om in belegerde Veſtinge over te werpen; met ſulck een ſtoffe gevult, dat deſelve ontfonckende in duyſent ſtucken borſten, en al die met het minſte vonckſke daer van beſprenght wierden, onleſſelijck ſouden moeten dood branden. Hem ontviel een vonckſken vyers op de tafel, daer deſe ſtoffe lagh, het welck hy ſnel met den vinger wech ſtreeck, en beroerde een weynigh van de ſtoffe. Daer begint de hand te branden, hy ſlaetſe uyt verbaeſtheydt tuſſchen beyde de beenen, om het vyer te dempen, dat vat terſtondt aen de broeck, voorts aen de beenen, en de hand wiert terſtont bloot van vel en vleeſch, met Azijn wierdt den brandt wat geſtilt, maer niet geleſt; eetende al langhſaem voort, ſoo dat hy op den derden dagh, in geſtadige grouwelijcke pijnen ſtierf.

6. Ander merckelijk ongeval van een Italiaen.

7. Andere ongevallen.

Eenigen tijd daer naer wierdt Johan Bovier, een Vuer-wercker van Graef Maurits, door ſijn eygen werck dood-geſlagen: het ſelfde is over eenige Jaren Dortſche Vyer-werckers, en elders andere gebeurt. En noch onlangs heeft Dordrecht dit beklaeghlijck ongeval, doch van minder gewelt, echter van ſoo treurigen uytwerckſel geſien.

8. Dortſch ongeval.

Een ſeecker Heer van mijn goede bekenden, ſieckelijck zijnde, ſat by den haert, deſe ſich omkeerende om yets uyt de ſchoor-ſteen te langen, ſoo geraeckt ſijn Japonſchen rock in den brandt, ſijn jonge ſuſter waerſchouwde hem, hy ſchud en woelt om te bluſſchen, wilde den rock ofwerpen; maer die te vaſt om den hals zijnde, wilde niet af, hy loopt uyt de kamer, roept om hulp. Sijn Vrouw toeloopende om hem te leſſen, krijght den brandt in de ſchorteldoeck, en daer door werck met ſich ſelven. Terwijl brand de Heer lichter lage, en wierdt eer den brandt konde geleſcht worden, ſoodanigh gerooſtert, dat hy eenige dagen daer aen geſtorven is.

De Thiende HISTORIE.

Hals-gerecht van den Ridder de Rohan, en andere.

Inhoudt.

1. De Ridder de Rohan gevangen. 2. Naer het Arſenael gebracht, en ondervraeght. 3. Sijn wijſe van ſterven. 4. Brief van den Koninck aen ſijn Moeder. 5. Bedenckingen op het Gerecht, en de oorſaeck daer af.

1. De Ridder de Rohan gevangen

En ongeval van een andere ſlagh bejegende in het Jaer 1674. den Ridder de Rohan. Deſe wierdt omtrent de Maent September in de Baſtille gebracht, aldaer ſeer nauw beſlooten gehouden, en ſcherpelijck onderſocht. Eyndelijck zijn Rechters over ſijn ſaecke geſtelt: de Rechtſpleginge vertrocken hebbende, oock geſien het Proces Verbael van de Heeren de Bazous en Promeruil, gemachtighde over de Inſtructie, en Rapporteurs van de geſeyde Rechtſpleginge, beſtelden en ordonneerde die, dat hy van de Baſtille naer het Arſenael ſou gebracht worden, om aldaer op de Scelette verhoort te worden.

2. Naer het Arſenael gebracht en ondervraeght.

Des Woenſdaghs daer aen dan, kregen tſeſtigh Muſquettiers van den Koninck ordere, om ſich ten vijfuren des morgens naer de Baſtille te begeven, onder het gezagh van den Marquis des Logis, die ten ſeven uren den geſeyden Ridder, beneffens den Leer-meeſter (diemen van den Ende noemt) na het Arſenael geleyt hebben, alwaer hem de Rechters op de Scelette ondervraeght hebben, het welcke tot den middag toe geduert heeft; na het welcke ſy weder naer de Baſtille gebracht wierden: toonende ſich de Ridder onderwegen wel-gemoedt, ſelfs met den Marſchalck boertende, en een yeder die hem tegen quam, beleefdelijck groetende; maer Mevrouwe de Rohan, ſijn Moeder, en het gantſche huys van den Prince van Soubiſe, vertrocken uyt Parijs. Op den 27. van November hebben ſich de Muſquettiers van den Koninck, en het Regiment van de Guardes, heel vroegh op de toegangen van de ſtraet St. Antoine in ordere geſtelt, en drie Schavotten met een galgh wierden voor de Baſtille opgerecht; op dewelcke omtrent ten twee of drie uren naer de middagh, de Ridder de Rohan, de Ridder de Preau, Neve van den overleden Heer de La Traumont, en de Marquiſinne de Villars d'Eſdre-

d'Esdreville, uyt kracht van het Vonnis de La Chambre Ardente, gebracht wierden. De Meester wierdt opgehangen, en de Ridder de Rohan quam bysonder te voet op de plaets van het Gerecht. Hy groete de Bevel-hebbers der Musqettairen seer beleefdelijck, nemende sijn af-scheyt van de selve, gelijck hem die oock groote eerbiedigheydt bewesen. Hy daer op aen alle kanten rontsom ziende, vraeghde of de Ridder de Lorriane daer oock tegenwoordigh was? dewijl hy voor sijn dood, hem vergiffenis wilde af-bidden, van een kinneback-slagh, die hy hem voor desen had gegeven; maer dese ontdeckte sich niet, en daer op wierdt hem het hooft afgeslagen. De Ridder de Preau was de tweede, en Mevrouwe de Villars de derde, die op de selve wijse ter dood gebracht wierden. Het lichaem van de Rohan omtrent een ure op het Straf-toneel gelegen hebbende, wierdt weder in de Bastille gebracht: en daer na in de Karosse van de Princesse de Guimenée neder gelegt, die het in een loden kist naer Rochefort doen voeren heeft. De selve Princesse heeft een brief van den Koninck gekregen, in dewelcke sijn Majesteyt sich tegens haer verklaert, dat het hem leet ware, anders in de saeck van haer Soon, als het Recht van hem eyschte, niet te hebben konnen doen: gevende haer vorders macht, om met haer Soons goederen naer haer wille te handelen.

3. Sijn wijse van sterven.

4. Brief van den Koninck aen sijn Moeder.

Men wil dat dese gerechte persoonen, sonder merckelijck bewijs, en alleen op hun eygen bekentenis, souden veroordeelt zijn. By Mevrouwe de Villars souden brieven gevonden zijn, die van de correspondentie en het verstant, dat sy met de vyanden van de Fransche Kroon sou hebben gehad, (om Normandye en andere Lantschappen in beroerte, wanneer de Hollantsche Vloot, hen op hunne kusten benauwen sou, om door dien middel Normandye tot een Republijck en vryen Staet te stellen) klare blijcken souden gegeven hebben: tot welcken eynde de Leer-meester, mede een reyse derwaerts sou gedaen hebben. De selve Mevrouwe sou mede hebben beleden, dat sy twee van haer mans met Venijn had omgebracht: ja dat sy selfs niet had willen toelaten, dat de laetste met Godt had mogen versoenen; selfs hen op sijn sterven te gemoedt voerende, dat, dewijl sy hem noyt had bemint, sy oock niet begeerde, dat sijn ziel welvaren, en by haer (want sy had noch goede hoope om sulck een bewerckte Saligheyt) zijn soude. Het welcke in der daet een schrickelijcke boosheyt, of een grouwelijcke loogen (in waerheyt of in valscheyt genomen) te achten zy.

5. Bedencking op't Gerecht, en de oorsaeck daer af.

De Elfde HISTORIE.

Verhael van de Moort der Marquisinne van Brinvilliers, aen haer Vader en Broeders, met haer straffe.

Inhoudt.

1. Aert van ontuchtige Minsucht. 2. Afkomst en Trouw-dagh van de Marquisinne van Brinvilliers. 3. Staet en opvoedinge van de Marquisinne. 4. Sainte Croix in kennis met Brinvilliers. 5. Sijn quaden handel met de Vrouwe. 6. Ordere daer tegen, met het vangen van St. Croix. 7. St. Croix verlost. 8. Sijn besluyt met de Marquisinne. 9. Die haer Vader vergeeft. 10. En twee Broeders. 11. St. Croix sterft aen sijn eygen vergift. 12. Verkeerde schelmery van La Chaussée. 13. La Chaussée gevangen. 14. Blijcken tegens hem. 15. En St. Corix. 16. Onvoorsichtigheyt van de Marquise. 17. Blijcken tegen haer. 18. La Chaussée gestraft. 19 Vlucht van de Marquisinne. 20. Die gevangen wordt. 21. Haer belijdenissen. 22. Vonnis over de Marquisinne.

1. Aert van ontuchtige Min-sucht.

DE dartele Min, die wellustige drift, die lief-kosende vyandin van Godt en Menschen, die naspeurster van ydele vermaeckelijckheden, en vinster van rampen en onheylen, komt hier eyndelijck weder op het Toneel, gewapent niet alleen met Fackel-vyer, om ingewanden te ontsteecken; maer oock met vinnigh moort-geweer, om voor Goddeloos belangh wegen te banen, en plaetsen te openen. Noyt heeft mense bitterder, noch bedecktelijcker sien woeden, en noyt klaerder getoont, hoe verre sich de driftigheden van lustige bewegingen uytbreyden, om de natuer selve gewelt aen te doen, en te konnen haten, dat Godt en plicht bevelen te beminnen, en te konnen beminnen, dat d'een en d'ander leert met af-keer te beschouwen. Waerlijck de verfoeyelijcke verdorventheyt van de Menscheydt, toont sich noyt schijnbaerder in het bestrijden van Godt, als in het verbreecken van sijn werck, in het bekampen van sich selfs, als in het vertreden van de natuer. En wie sou gelooven, dat dese moeder sou konnen voortbrengen, het geen tot haer eygen vernietigingh strecken kan: hoort echter, en verfoeyt dit wonderlijck stuck van onse tijd.

De Marquisinne van Brinvilliers, Maria Magdalena d'Aubray, Dochter van den Heer d'Aubray, Stede-houder Civil, trouwde in het Jaer 1651. met den Heer Marquis de Brinvilliers, Soon van den Heer Gobelin, Præsident in de Kamer der Reeckeninge. Hun Staet was niet min aensienlijck, als hun geboorte. De Heer de Brinvilliers genoot een Jaerlijcks inkomen van dertigh duysent guldens, uyt een *Donatie inter vivos*, of levens lijvige gift, van sijn Vader, hem in het Jaer 1646. van een stuck gelts van ses hondert duysent guldens, gedaen, en de Heer d'Aubray gaf ter liefde van dit Huwelijck met sijn Dochter, 150000. guldens in renten en gereet geldt, gelijck sy noch daer en boven, meer als 50000. guldens van een Groot-moeder ge-erft had; in voegen dit paer meer als acht hondert duysent guldens in gereede middelen besat. 2. Afkomst en troudagh van de Vrouw de Brinvilliers.

De Vrouwe de Brinvilliers dan was van Staet en vermogen, treffelijck en met sorge opgevoet; hadt goet en geest in overvloet, en niet als goede voorbeelden in haer huys voor haer, van seer nauwgesette eensaemheyt en onberispelijcke deughden; saecken die haer niet als een soet-eerbaer, en beset leven scheenen te beloven: maer (om weder te moralizeren) liefde en belangh verdreven, een geest op een wonderlijcke wijse, hoe die oock een treck na deught en eer mach hebben, wanneer die door geen krachtige hand gestut wordt, soo menichmael gelegentheden en middelen, met de selve aenspannen, en sich soo te samen meesterschen van een hart en gemoedt maken. Dan wordt men gewoon saecken te bedencken, te begeeren, en uyt te voeren, niet als na de drift van onse lust; en de indrucksel en van een strenge opvoedinge, verdwijnen menichmael soo haest, als men de lucht van vryheyt ontfanght. 3. Staet en opvoeding van de Marquisinne.

Eenen Sainte Croix, Ritmeester, de snootste van alle menschen, geraeckte aen kennis met den Heer de Brinvilliers, zijnde van hem in des Koninck leger gesien, en dese mensch zijnde van een geringe af-komst, sonder staet en middelen, voeghde sich seer gaerne by dien Heer, om sijn voordeel met desselfs uytsteeckende verquistingen te doen. De gemeenschap die hy met dien man had, keerde zich oock wel haest naer de Vrouwe. Hy had geest en verstandt, en kende het geheym van de selve te doen gelden; en na dat hy in de regulen der Minne-konst, al de wegen van de gepassioneerde gehouden had, wierdt hy soo verre meester van het hart van de Vrouwe van Brinvilliers, dat hy en haer en haer staet, en haer eer, onder de voeten kreegh, maeckende haer bequam om alles aen te vangen, dat een verslaefde Min haer konde af-eyschen. 4. St. Croix in kennis met Brinvilliers. 5. Sijn quaden handel met de Vrouwe.

Dese gemeensaemheyt van dese Vrouwe met desen Sainte Croix, maeckte

een groot omſien en beſlagh in het Geſlacht. De Heer Lieutenant Civil
6. haer Vader, deed alles wat hy konde, om die te verbreecken; maer kon-
Ordere daer tegen, met het vangen van St. Croix. nende daer toe door de ordinare middelen niet geraecken, wierdt hy gedwongen zich naer des Konincks gezagh te keeren, krijgende een gezegelde ordere, om deſen Galant by den kop te doen vatten, gelijck geſchiede, zijnde in de Karoſſe van de Marquiſinne, uyt dewelcke hy in de Baſtille gebracht wierdt; alwaer hy een ront Jaer geſeten heeft.

Wie verwondert ſich indien deſe overſpelige gelieven, in de uyterſte raſerny hier over quamen uyt te barſten, ziende zich op ſulck een verachtelijcke en ſtrenge wijſe van hun vermaeckelijckheden berooft: de wraeckſucht maeckte ſich wel haeſt meeſter van hun hart; maer wat konde de Marquiſinne te wege brengen, ſonder een byſtant, die ſoo boos als ſy ſelve was, en die gene diemen haer ontrooft had?

St. Croix ſat ondertuſſchen vaſt genoegh, alwaer hy eenige vreemde leſſen, van een mede-gevangen Italiaen Exili genoemt, ontfingh, een groot konſtenaer, in het toeſtellen van alderhande ſlagh van vergift, dewelcke vindende een raſendt en woedendt menſch, ter oorſaeck van de verkortingh die hy meende datmen hem aengedaen had, en hem bequaem achtende, om
7. de grootſte ſchelm-ſtucken te ondernemen, hem ſijn vervloeckelijcke ge-
St. Croix verloſt. heymen mede deelde; in ſulcker voegen, dat St. Croix binnen korten tijdt meeſter in de konſt wierdt. Na dat deſe weder los gelaten was, liet hy niet na de Marquiſinne weder te beſoecken, en haer een onfeylbare middel, om ſich op haer vyanden te wreecken, aen te bieden. Hun gemeenſaemheyt wierdt grooter als ſy oyt voorheen geweeſt was; zijnde door de tegenſtellingen en hinderniſſen heen gegroeyt en toegenomen. Sy overleyden niets te ſamen als middelen, om al de ongeruſtigheden diemen hen konde toebrengen, voor te komen, en ſich op die te wreecken, daerſe ſoo veel leets meenden van ontfangen te hebben. Men moeſt dan deſe ſoo moeyelijcke en hatelijcke Vrienden aen een kant helpen; daer hen het vergift een treffelijck hulp-middel toe ſou verſtrecken. Men vanght dan het werck aen, en Me-
8. vrouwe de Marquiſinne begeeft ſich met St. Croix ten huyſe van een Apoteker
Sijn beſluyt met de Marquiſinne. Glaſer genoemt, alwaer ſe hun Compoſt toe-maeckten na de konſt.

Deſe Duyvelſche middel behaeghde hen te beter, om dat de uytwerckinge onvermydelijck en heymelijck was. Aen de andere zijde aenmerckte ſy al de goederen van haer Geſlacht, als een groot en het eenighſte behulp om haer vervallen ſtaet (want ſoo veel had haer dit minnen al gekoſt) weder te herſtellen: in voegen hier het vreedſaem beſit van een goet, dat ſy boven alles ſtelde, en daer het verkrijgen van een ander, dat hen geluckigh ſcheen

te ſullen konnen maecken, haer ſoo krachtigh aenprickelde, om het werck uyt te voeren, dat, vervoeght met de wraeck-ſucht, deſelve lichtelijck alle hinder-palen te boven quamen, en meenden ſy de Hemel ſelve konde, en de Helle ſeeckerlijck wilde, de geluckige voortganck van ſulck een ſchoon werck niet beletten. Sy ontfingh dan het Vergift uyt handen van St. Croix, om het ſelve voor eerſt haer goede en oude Vader te geven.

De Heer Lieutenant Civil begaf zich in het Jaer 1666. naer Offemon, een plaets die hem toebehoorde, om met ſijn Pachters en Land-lieden te Reeckenen: de Marquiſinne verſelde hem, die ſich van deſe gelegentheydt dienende, vergif in een Bouillon of Vleeſch-nat dede, dat ſy haer Vader te drincken gaf, van het welcke de werckinge ſoo geweldigh en krachtigh was, dat hy met een buyten gemeen braecken, onbedenckelijcke en onlijdelijcke pijne in de maege, vreemde brandt en ontſteeckinge in het ingewandt, wiert aengetaſt; ſoo dat hy weder naer huys te rugge moeſt, ſonder ſijn Reeckeningh te hebben konnen ſluyten. Alwaer hy, na onuytſpreeckelijcke pijn, korts naer ſijn wederkomſt, geſtorven is. Siet daer het eerſte ſtuck van deſe vervloeckelijcke Moorderesse. Haer Broeders waren nu noch overig, en deſe ſnoode in de wegh. Deſe erfden het ongedult van hun Vader, over de ſchandelijcke verkeeringh en ommegangh van hun Suſter, en deden mede al wat ſy konden, om de ſelve te breecken; maer ſy haelden de ſelve wraeck op hunnen hals, en dat op deſe wijſe, die wy hooren ſullen. St. Croix had een Lacquay gehad, La Chauſſée genoemt, een gaſt die ſijn genegentheyt en vertrouwen wel waerdigh was. Deſe vonden middelen te ſamen, om hem La Chauſſée in dienſt van den Raets-heer d'Aubray te doen over-gaen, ſonder dat men wiſt dat'er eenige byſondere gemeenſaemheyt tuſſchen hen beyden was, anders ſou men ſich daer wel voor gewacht hebben: en alzoo kreegh deſe galgh-aes, alle gelegentheyt die hy begeerde, om ſijn quaet beſluyt uyt te voeren.

9. Die haer Vader vergeeft.

Op ſeeckeren dagh ten huyſe van den Lieutenant Civil, oudſte broeder in ſijn Vaders plaets gekomen, daer de Raets-heer ter Mael-tijd was, ter tafel dienende, ſocht hy alle mooglijcke middelen om in de Zael te blijven, terwijl de andere dienaers om laegh gingen, om het overſchot te eeten; wanneer hy gelegentheyt vand om vergift in een glas wijns te mengen, het welcke hy den Lieutenant Civil aenbood: het welcke aenſtonts ſoo krachtigh begoſt te wercken, dat zich de ſelve, ſeer ontſtelt van de tafel begaf, al roepende: *Mijn Broeder uw dienaer ſoeckt my te vergeven*; Sijn Broeder proefde daer van, en vand daer eenige bitterheyt in; echter gaf men ſoo veel plaets aen de verſchooning van den dienaer, dat het glas voorſeecker had ge-

dient voor yemandt van de dienaers, om een Medicijn-dranck in te nemen, daer het de ſmaeck van behouden had.

Maer of het voor als toen miſluckte; het duerde niet lange, of deſe ſchelm
10. vand middel ſijn werck uyt te voeren, wanneer hy, zijnde den Raets-heer
En twee d'Aubray tot Villequoy, alwaer de Lieutenant Civil was, in April des Jaers
broeders. 1670, gevolght, hy gelegentheydt vandt ſijn Vergif in een taert te vermengen, dewelcke opgediſcht wierdt, en ſeven perſoonen die daer van gegeten hadden, bevonden ſich ſeer qualijck; maer de Heer Lieutenant Civil, noch ontſtelt van het voorgaende, was in de uyterſte ſtaet, en quam van Villequoy den 12. van April, zijnde ſeer verandert, door het geen hy geleden had, nemende ſijn qualen meer en meer aen, en hem tot aen ſijn dood byblijvende, dewelcke hem in Juny daer aen, uyt de werelt ſleepte. De Heer Raets-heer d'Aubray ſtondt het lange tegen; de La Chauſſée had al de gelegentheyt van de werelt, om ſijn vergif te verdubbelen, eyndelijck hy ſtierf mede eenigen tijdt daer na, hebbende de ſelve toevallen van ſijn Broeder. Beyde wierden ſy naer haer dood geopent, en door getuygenis van den Genees-meeſter, den Heer Bachot, wierdt bevonden; dat, geduerende de drie laetſte dagen, de Lieutenant Civil ſeer vermagerde en verdroogde, alle luſt verloos, dickmaels braeckte, grooten brandt in ſijn maege gevoelde, en na ſijn dood geopent zijnde, de maege geheel ſwart bevonden wierdt, en in ſtucken en brocken van een viel, gelijck mede de Duodenu of twaelf vinger-darm, de lever was geheel gegangreneert, verrot en verbrandt. De Raets-heer d'Aubray was drie maenden ſieck, en toonde na ſijn dood al de teeckens van ſijn Broeder. Kortelijck, ſy waren en bleven dood.

Soo veel dooden in een Geſlacht, maeckte veel over al te ſeggen, en hoewel de Genees-meeſters getuygden, dat ſoodanige toevallen en geſtalteniſſen, by andere oorſaecken wel konden toekomen, lieten de lieden echter niet na te oordeelen, dat'er vergif onder ſpeelen moeſt: echter La Chauſſée deſe wreede uytvoerder van ſoo veel booſheden, wiſt ſijn ſaecken met ſulck een looſheyt en gauwigheyt te beſtellen, datmen geen vermoeden op hem konde nemen. Ja ſelfs had hy de goede gonſt van ſijn Heer en Meeſter ſoo wel konnen winnen, dat de ſelve hem op ſijn dood bedde, noch een legaet van hondert Rijcxdaelders maeckte; vergeldende alzoo deſe arme Heer, de verraderſche handt, die hem van het leven beroofde. Maer hoe geheym de ſchelm-ſtucken voor een tijd gehouden worden, eyndelijck komenſe noch echter voor den dagh: en hoort op wat wijſe deſe booſheyt, dewelcke met de doode begraven ſcheen, oock in het licht gekomen en geſtraft is.

Sainte

Sainĉte Croix, de voornaemſte werck-meeſter van al deſe grouwelen, gevoelde en genoot wel haeſt de vergeldingh van ſijn booſheden, komende te ſterven van den damp van een vergif, dat hy toemaeckte; en dat ſoo ſchierlijck, dat ſijn goederen verzegelt waren, eer ſijn aldergetrouwſte Vrienden, kenniſſe van ſijn ongeval kregen, bekrachtigende het Vers dat ſeght: 11. Sainĉte Croix ſterft aen ſijn eygen vergif.

Neque enim lex Juſtior ulla eſt,
Quam necis artifices arte perire ſua.

Geen wet is heyliger noch billijcker te vinden,
Als dat de lagen den belager ſelfs verſlinden.

La Chauſſée die nu al geleert had, op meer als een wijſe een ſchelm te zijn, ſocht uyt dit voorval mede ſijn voordeel te trecken; en komt ſijn oppoſitie en tegenſtellingh in het werck ſtellen, in deſe woorden: *Oppoſitie van La Chauſſee, dewelcke ſeght, dat het ſeven Jaren geleden is, dat hy in dienſt van den dooden Sainĉte Croix is geweeſt, dat hy den ſelven twee Jaren geleden, hondert Piſtoletten in bewaringh gegeven heeft, en noch hondert Rijcxdaelders in ſilver, dewelcke moeten zijn in een linnen ſackſken, achter de veynſter van het Cabinet; in het welcke een briefken is, inhoudende dat geſeyde ſomme hem behoort, beneffens een tranſpoort van een ſomme van 300. guldens, die hem de Heer d'Aubray Raets-heer ſchuldigh was, zijnde het ſelfde tranſpoort of overdracht op la Serre gedaen. Als mede drie Quitantien van ſijn Leermeeſter, elck van hondert guldens, welcke ſomme en ſchriften hy reclameert, en weder eyſcht.* 12. Verkeerde ſchelmery van la Chauſſée.

Deſe ſnoode boef en booſwicht, die niet een duyt te eyſchen had, toonde hier niet alleen ſijn ſchelmery, tot nadeel van een ander; maer wrocht daer door oock tot nadeel van zich ſelven, oorſaeck van vermoeden uyt; en deſe miſgreep, die hem in de ſaecken van Sainĉte Croix inwickelde, ſleepte na zich een keten van gevolgen, en redenen die hem op het radt gebracht hebben.

Het was in de Maent van Auguſtus des Jaers 1672, dat Dame Maria Thereſe Mangot, Weduwe van den Heer Antonie d'Aubray, Lieutenant Civil, zijnde op het landt, quam te verſtaen dat haer Man vergeven was, door La Chauſſée, lacquay van Wijlen den Heer d'Aubray, Raets-heer in het Hof. Het gerucht dat zich vorder hier over door Parijs verſpreyde, weckte den dienſt van den Heer Procureur des Konincks van het Chaſtelet op: men informeert zich op des ſelfs verſoeck, La Chauſſée wierdt vermoedelijck bevonden, en beſluyt van lichaems aentaſtinge tegens hem gegeven:

geven : de Vrouwe d'Aubray die niets naerliet om te onderſoecken , dat tot verlichtingh van de ſaeck en haer gerechtige vergeldingh diende , was ten hoogſten verbaeſt , als ſy tot Parijs komende , verſtondt , dat Mevrouwe de Marquiſinne van Brinvilliers , haer ſchoon-ſuſter , beneffens den Heer van Sainćte Croix, la Chauſſée ſouden hebben opgemaeckt , om dit vergeven uyt te wercken.

13. LaChauſſée gevangen. Door de ſorge van Mevrouwe d'Aubray , wierdt voor eerſt La Chauſſée op den 4. van September , des morgens ten 6. uren , gaende door een ſtraet met den mantel om ſijn ooren , by den kop gevat. Men vand terſtont verſcheydene brieven en papieren by hem , en ſeecker Poeder dat hy ſeyde Vitriool te zijn. De Vrouwe boodt terſtondt haer verſoeck-ſchrift aen , en verſocht als partye tegen La Chauſſée en ſijn medeſtanders , aengenomen te worden , het welcke haer toegeſtaen wierdt ; en alzoo wierdt bygevolge het Proces en de Rechtſpleginge tegens den gevangen aengevangen. Veel dingen wierden tegens hem ingebracht : Voor eerſt, dat hy dienaer van Sainćte Croix was geweeſt , en de Marquiſinne de Brinvilliers hem deſe tweede huer en dienſt te wege gebracht hadt ; welck laetſte hy evenwel loochende, ſeggende, dat hy door ſeeckere lacquay , wiens naem hy niet kende , daer toe

14. Blijcken tegens hem. gekomen was. Men bracht oock by een belofte van de Vrouwe van Brinvilliers , in de ſelve Maent, tot voordeel van Sainćte Croix, van thien duyſent kroonen , gepaſſeert , naer het welcke , het werck ſijn aenvangh genomen had. De manier van ſpreecken die de beſchuldighde had gebruyckt , alsmen hem naer de geſontheyt van ſijn Meeſter vraeghde , gaven oock genoegh te kennen , dat het door ſijn toedoen was , dat de Heer d'Aubray om den hals gekomen was , hebbende tegens een tot antwoort gegeven : *Ick weet'er niet van , den bogger is ſoo ſieck als dient , en maeckt ons verdriet genoegh , ick weet niet wanneer hy noch eens barſten ſal.* En naer ſijns Heeren dood , had hy ten huyſe van de Vrouwe de Brinvilliers geſeght , ſprekende van ſijn Heer : *Den bogger is dood, ick kom van hem te handelen en toeſtellen* ; *indien hy levende was, hy ſou hem ſoo niet hebben laten handelen.* Maer meer als deſe blijcken , deed de ongeluckige dood van Sainćte Croix tot de ſaeck : men vand onder de bezegelingen van ſijn naergelatene goederen , een kaſken vervult met verſcheydene vleſkens , en menichte van papiere packſkens , vol vervloeckelijcke geheymen : voorts dertigh brieven van Mevrouwe van Brinvilliers , en onder andere haer beloften van thien duyſent kroonen , gedateert van den 20.

15. En ſainćt Croix. April 1670 ; een verklaringe geſchreven en gezegelt van Sainćte Croix, in dewelcke hy ordonneerde , dat, naer ſijn dood , het kaſken aen Mevrouwe de Brinvilliers weder behandicht ſou moeten worden , en indien de ſelve

mocht

mocht gestorven zijn, dat het selfde kaſken in het vyer ſou geworpen worden, ſonder geinventariſeert en opgeteeckent te zijn; dewijl ſy alleenigh daer belangh aen had, het welcke hy met groote en ſware eeden betuygde.

Mevrouwe de Brinvilliers, vernemende dat het kaſken gevonden was, ſand een lacquay en een dienareſſe, om het ſelve de Weduwe van Saincte Croix af te eyſchen; ja ſy quam ſelve des avonts ten negen uren het ſelve verſoecken, zich beklagende, dat het onder de verzegelinge geſtelt was. Boodt gelt aen, om het wech te nemen, ſelfs voorſtellende de verzegelinge te breken, om de kaſſe te openen, het gene daer in was te lichten, en andere dingen in de plaets te leggen. Sy begaf ſich voorts ten elf uren des avonts by den Commiſſaris Picard, ſeggende te gelooven, dat het kaske in handen van den Abt van Long-Chanaine van Noſtre Dame was geraeckt geweeſt, of van den Prieſter de St. Nicolas, of de ſuſter Genebat; maer dat ſy alleen daer belangh aen had, dat ſy geenſints wilde dat het geopent ſou worden. Maer ſy hebbende met al haer aenhouden, niet konnen te wege brengen, had ſich noch des nachts naer het Dorp Picquepus, alwaer ſy ſich onthield, begeven. La Marre haer Procureur en Pleyt-beſorger, was daer al ten thien uren, en nam haer voornaemſte goederen wech, die ſelfs met haeſt uyt de veynſters geworpen wierden; en zedert heeft ſe ſich niet anders vertoont, als een perſoon die ſocht te vluchten, en de ſtraffe van haer miſdaden te ſchouwen. En in der daet, al deſe haer handelingen, het verſcheydene vergif, gevonden in het kaſke van Saincte Croix, een kleyn dooske, in het welcke de Marquiſinne ſeyde de middel te zijn, om haer op haer vyanden te wreecken, en erf-goet mede te verkrijgen, waren genoeghſame proeven en bewijſen, van haer ſnood bedrijf. Daer waerender oock die getuyghden, La Chauſſée menichmael heymelijck by haer in haer Cabinet geſien te hebben, daerſe hem gelt gaf, ſeggende: *'t Is een goet knecht, hy heeft my goede dienſten gedaen*, en hem veel vriendelijckheden bewijſende. Andere getuygden den ſelven by haer alleen geſien te hebben, en dat ſy hem, ſoo als de Heer Couſté haer quam aenſpreecken, twee dagen na de dood van den Raets-heer d'Aubray, hem achter haer Ledikant verſchoolen had.

16. Onvoorſichtigheyt van de Marquiſinne.

17. Blijcken tegens haer.

De Heer Saincte Croix had oock na de dood van de Heeren d'Aubray, in erkentenis van ſijn goede dienſten, La Chauſſée by Gauſſin, Barbier of Baertſcheerder van den Koninck, voor vier hondert guldens 's Jaers in de koſt beſteet, welck gelt door Saincte Croix betaelt wierdt, onder verbot evenwel van ſijn naem te gebruycken. Voor het laetſte vorders, was ſeecker en gewis, dat de gemeenſaemheyt tuſſchen Saincte Croix, en de Vrouwe van Brinvilliers, geduerende de ſieckte, en na de dood van haer Broe-

ders, noch voortgangh gehad en geduert heeft; verbiedende ſy evenwel haer boden te ſeggen, dat Sainɛte Croix noch by haer quam. Soo haeſt als La Chauſſée van het vinden van de kaſſe vernomen had, viel hy door de mande met ſijn geeyſchte 1700. guldens, en ſocht zedert middel om wech te geraecken, dwalende by nacht door Parijs, na dat hy ſonder af-ſcheydt ſijn meeſter den Scheerder Gauſſin verlaten had, tot den tijdt toe dat hy by den kop gevat wierdt. Hy daer op ondervraegt zijnde, ſeyde zedert by eenen Beaulieu geſlapen te hebben; maer des Gerecht, loochende ſulcks waer te zijn.

Men had als geſeght is, een Poeder van vergif by hem gevonden, het welcke hy ſeyde Vitriool te zijn, het welcke hy gebruyckte om bloedt te ſtel-
18. pen, wanneer hy onder het ſcheeren yemandt quam te quetſen. Kortelijck,
LaChauſ- om al deſe blijcken over te ſlaen, La Chauſſée wierdt erkent voor het gene
ſée ge- hy was, en geſtraft daer na, als men ſulcke moorders aldaer gewoon is te
ſtraft. ſtraffen: en het wierdt klaerder als den dagh bevonden, dat Mevrouwe de Brinvilliers deel aen al deſe giftmengingen had, zijnde haer Man de Marquis daer ſelfs genoegh van verſeeckert, ſonder evenwel daer eenichſints ſchuldigh aen te zijn, en ſeer wel was het voor hem, dit geheym van den Duyvel te kennen, om het leven van hem en ſijn huyſgeſin, in verſeeckerheyt en buyten gevaer te ſtellen. Ja men getuygt dat de ſelve Heer Marquis, en ſijn volck altoos Veneetſche Theriakel by zich droegen, om dat als een tegen-gift te gebruycken; en in der waerheyt het is te verwonderen, dat in het midden van ſulck een Stad als Parijs is, deſe onordere ſoo lang geduert heeft, ſonder uyt te ſpatten, en dat en man en boden, ſoo langh in het midden van zoo veel vergiftigers hebben geleeft, ſonder te derven klagen. De La Chauſſée dan wierdt (als aengeroert is) ala Tournelle als beklaegt en overtuygt, verweſen, om opentlijck gerabraeckt te worden, en op het radt te ſterven. Laet ons nu deſen drogh daer laten, en ſijn goddeloose ziel uytbraecken; om ons vorder met deſe heylloose Marquiſinne beſich te houden.

19. Deſe heeft zich ſelfs naer den raedt van haer Vrienden, by tijds wech-
Vlucht gemaeckt, en uyt het Koninckrijck naer Luyck begeven, om in vreemde
van de geweſten de ruſt en veyligheyt te vinden, die ſy te huys niet waerdigh was.
Marqui- Sy was ſelfs tot Londen en in Duytſland geweeſt; maer voerde over al de
ſinne. ſchrick en vreſe mede, tot dat ſy te Luyck gekomen, en aldaer verſpiet zijn-
20. de, door ordere van den Koninck gevangen is. Sy ſocht door eenen The-
Die ge- ria, haer Archers en gerechts-dienaers, tot Maeſtricht om te koopen, bie-
vangen dende hen duyſent Piſtoolen aen; maer ſulcks niet willende gelucken, ſocht
wordt. een

een ſpelle in te ſwelgen ; waer op een van haer bewaerders haer te gemoedt voerde, dat ſy wel een ſchrickelijck menſch was, hy ſach nu wel dat het waerachtig was, dat men van haer oordeelde, ſy had haer geheel huyſgeſin vergeven, en ſocht het nu zich ſelven te doen ; waer op ſy antwoorde, indien ſy ſulcks had gedaen, ſy had het door een quaden raet gedaen, een menſch had niet altoos even goede uren. Wanneer ſy gevangen wierdt, was ſy aen de tafel beſich met eeten, en ſou een ſtuck van een glas gebeten en ingenomen hebben, had het niet verhindert geweeſt, het welcke ſy, geduerende de reyſe, verſcheydemael ſocht te doen ; ſy ſeyde tegen een van haer bewaerders, ſy ſou ſijn fortuyn maecken, wilde hy haer verloſſen, ſtelde hem voor, men ſou eenen de Grais, een ander van de Archers den hals afſnyden, en den dienaer van den Commiſſaris, mede om het leven brengen; men moeſt een kaſken, datmen onder haer bedde gevonden en verzegelt hadt, verbranden; ja waer men quam, de brandt in ſteecken. Sy ſchreef vorders aen een Penautier van de Conchiergerye, gaf deſen Archier Antoine, Barbier genoemt den brief, dieſe veynſde te beſtellen, maer dede het niet.

Sy nu tot Parijs in hechtenis zijnde, wierdt ten nauwſten ondervraeght, gevende op alles ſoodanigen bericht: Sy ſeyde dat ſy uyt Vranckrijck gevlucht was, ter oorſaeck van de moeyte die ſy met haer ſchoon-ſuſter had. Sy ſeyde vorders, dat'er in dit kaſken verſcheydene brieven, haer Geſlacht aengaende, waren. En onder anderen een algemeene belijdenis die ſy wilde doen. Dat ſy, wanneer ſy de ſelve ſchreef, niet ſeer wel by haer ſinnen was geweeſt, en niet wiſt wat ſy daer al ingeſet had, als die niet wiſt wat ſy dede, zijnde in een vreemdt land, ſonder hulp van Vrienden, en ſoo verre gebracht, dat ſy een Rijcxdaelder leenen moeſt, om broodt te koopen. Zijnde op het eerſte hooft-ſtuck van haer belijdenis ondervraeght, wat huys ſy in den brant had geſtoocken, antwoorde het niet te hebben gedaen, en wanneer ſy het ſelfde ſchreef, niet wel by ſinnen geweeſt te zijn ; aldus antwoorde ſy op verſcheydene andere. Zijnde gevraeght of ſy haer Vader en Broeders niet had vergeven? antwoorde van dat alles niet te weten : gevraegt of La Chauſſée haer Broeders niet had vergeven? antwoorde daer niet van te weten. Zijnde gevraeght of ſy wel wiſt, dat haer Suſter niet langh ſou konnen leven, om dat ſy vergeven was? antwoorde dat ſy ſulcks wel voorſagh, om dat ſy de ſelfde gebreecken met haer had, dat ſy ſelfs de geheuchniſſe van de tijd, op dewelcke ſy deſe belijdenis geſchreven had, quijt was : vorders dat ſy, door raedt van haer Vrienden, uyt Vranckrijck vertrocken was. En gevraeght waerom haer Vrienden haer ſulcks geraden hadden? gaf tot antwoort, dat het was ter oorſaeck van de ſaecken van haer Broeders. Sy bekende oock

21. Haer belijdeniſſe.

Sainƈte

Sainćte Croix, na sijn verlossingh uyt de Bastille, gesien te hebben. Gevraeght of haer Sainćte Croix niet hadt geraden haer Vader aen een kant te helpen? seyde sy daer geen geheuchnis van te hebben: als oock niet van dat Sainćte Croix haer eenige poeders en droogen gegeven had; noch oock dat de selve haer hadt geseght de middel te weten, om haer rijck te maecken. Zijnde haer acht brieven voorgeleght, en gevraeght aen wie sy die geschreven had? seyde daer geen geheuchnis van te hebben.

Gevraeght waerom sy een belofte van dertigh duysent guldens aen Sainćte Croix had gedaen? antwoorde sy, dat sy voor had geseyde somme in handen van Sainćte Croix, om sich, wanneer sy des benodicht sou zijn, daer van te dienen, vertrouwende hem soo verre sijn vrient wel te zijn, als hem sulcks te vertrouwen. Sy had niet gewilt, ter oorsaeck van haer schuldenaren, of schult-heeren, dat sulcks bekent sou zijn, gelijckse oock een tegen-schrift van Sainćte Croixs had gehad, die sy ongeluckichlijck op haer reyse verlooren had. Haer Man had oock van die beloften niet geweten. Gevraeght of die beloften voor of na de dood van haer Broeders gedaen was? antwoorde sy sulcks niet onthouden te hebben, en niets tot de saeck te doen. En daer na seyde sy, dat Sainćte Croix haer de geseyde somme, door een van sijn Vrienden had doen leenen, en haer de beloften had doen geven. Sy seyde oock niet te weten, dat haer Vader sich op de reyse van Offemon qualijck bevoelt had. Zijnde het kaske van Sainćte Croix haer vertoont, seyde sy het selve haer niet toe te behooren, noch selfs dat te kennen. Oock niet gesien te hebben, dat haer Broeder de Raets-heer meer pijn of brandt had gehadt, als een ander.

In het kaske van Sainćte Croix wierden menichte van brieven gevonden, dewelcke genoeghsaem de volkomene vryigheydt, die tusschen hen-lieden was, te kennen gaven, en wat sy te samen hadden uytstaen; siet hier een, tot bewijs van al de rest:

Ick vinde raetsaem een eynde van mijn leven te maecken; en tot dien eynde hebbe ick desen avond genomen, van het gene gy my soo dierbaer gegeven hebt. Namentlijck van het recept van Glazer, en gy sult daer uyt bekennen, dat ick u gaerne mijn leven op-offere; maer ick belove u niet voor mijn sterven, dat ick u verwacht in eenige plaets, om u het laetste vaerwel te seggen. Men heeft wel somwijlen een wreet besluyt tegens andere, maer selden tegens sich selven, men dreyght sich selven wel, maer het komt selden tot de straffe, en men vergeeft altoos sich selven, op hoop van sich openbare wraeck te onttrecken. Alzoo overleefde de Vrouwe van Brinvilliers, al dese hare misdaden, sy stierf selfs niet als sy seyde te willen doen; echter toont desen brief genoegsaem,

saem,

ſaem, het gemeenſaem gebruyck dat ſy van zulck een hulp-middel meende te hebben: oock de overtollige verſchrickingen die hen quelden, en ſulck ſchrickelijck beſluyt inbliefen. De brieven oock die ſy aen Theria, ten tijden als ſy gevangen, en tot Luyck in de Conchergerye gebracht wierdt, geſchreven heeft, getuygen oock haer vreeſe en ſchrick genoeghſaem. In de eerſte aenbood ſy hem, in der haeſt te komen, en haer uyt handen van de ſoldaten die haer geleyden, te trecken. In den tweede ſeyde ſy hem, datſe niet meer als acht perſoonen ſterck waren, diemen met ſijn vijven gemackelijck ſou konnen overvallen. In den derden ſchreef ſy, indien hy niet konde komen, om haer te trecken uyt de handen der gener die haer gevangen voerden, dat hy ten minſten by den Commiſſaris ſou gaen, dat hy het paert van ſijn kamer-dienaer, en twee van de vier Caros-paerden die haer trocken, dooden ſou, dat hy het kaſke en het proces, in het vyer ſou werpen, of dat ſy anders een verlooren Vrouw was.

Maer wy hebben genoegh van haer grouwelen en miſdaden, laet ons eyndelijck ſien wat voldoeningh het Gerecht van haer ontfanght. Wy komen dan tot het Vonnis dat over haer gegaen is, het welcke aldus in begrijp is. Dat het Hof heeft verklaert de geſeyde Mevrouwe de Brinvilliers, te zijn overtuyght te hebben vergeven, haer Vader Dreux d'Aubray, en haer twee Broeders den Lieutenant Civil, en Raetſ-heer d'Aubray; oock op het leven van haer Suſter Zaliger, Thereze d'Aubray toegeleght te hebben, en haer daer over veroordeelt, om amende Honorable, of een eerlijcke voldoeningh te doen, voor de voornaemſte poort van de kerck van Parijs, alwaer ſy ſal gebracht worden in een meſt-wagen, bloots voets, met den ſtrop om den hals, hebbende in haer handen een brandende peck-toors, van twee pont gewichts, en aldaer zijnde, op haer knien te ſeggen en verklaren, dat ſy godtlooſlijck, uyt wraeckgierigheyt, en om hun goederen te hebben, heeft doen vergeven, haer Vader, en haer twee Broeders: en op het leven van haer Suſter Zaliger, toegeleght; van al het welcke ſy berouw en leet-weſen toont, en daer over vergiffenis verſoeckt van Godt, den Koninck, en het Gerecht. Van waer ſy ſal gevoert worden, op den ſelven wagen, op de plaets de Greve, van deſe Stad, om aldaer op een ſchavot, het welcke tot dien eynde, op de ſelve plaetſe ſal opgerecht worden, te worden onthalſt, haer lichaem verbrandt, en de aſſche in den windt geworpen; zijnde voorheen ter ordinaire, en buyten ordinaire onderſoeckingh geappliceert, tot ontdeckinge van hare medeſtanders. Verklarende haer vorders vervallen van de erffenis, als onwaerdigh van geſeyde Vader, Broeders en Suſter, al haer goederen verbeurt, &c.

22. Vonnis over de Marquiſinne.

Siet hier het grouwelijck beſtaen, en verdiende ſtraffe van dit ſchrickdier der natuere; en hoe verre ſich de Goddelooſe booſheyt inlaet, wanneer die eenmael den toom los krijgt, en alle Godts vreeze te boven is gekomen.

De Twaelfde HISTORIE.

Ontdeckt Engelſch Verraet.

Inhoudt.

1. Ontdeckingh van het Verraet. 2. Verhael van de moort van Sr. Edmont Berry Godfry. 3. Depoſitie en verklaringe van Mr. Oates, het Verraet aengaende. 4. Brief van den Paus. 5. Vorder verhael van de moort van Edmont Berry Godfry. 6. Snoode Verradery. 7. De mooeders veroordeelt. 8. Handeling en Executie van Grien en Hill. 9. Afkomſt van Grien. 10. Hartneckigheydt der gevangens. 11. Afkomſt van Hill. 12. Hun dood. 13. Kort verhael van het geen van tijd tot tijd, omtrent het voorgaende Verraet, door ſijn Majeſteyt en Parlement gedaen is. 14. Koninck in het Parlament. 15. Handel van het Parlament. 16. Nieuwe gevangens. 17. Gedood. 18. Coleman te recht geſtelt. 19. Yerſchen handel. 20. Grove en Yrland gerecht. 21. Seltſame ſaeck tot Londen voorgevallen. 22. Gevangens ontſlagen en geſet. 23. Scheyding van't Parlament. 24. Nieuw Parlament vergadert. 25. Brief van den Koninck aen den Hartog van Jorck. 26. Nauwkeurigh en kort verhael van het Proces en Vonnis van Eduward Coleman. 27. Sijn verdediging. 28. Bewijſen tegens hem. 29. Merckelijcke brieven. 30. Vonnis tegens hem. 21. Coleman wordt gerecht. 32. Ontdeckingh van Sr. Willem Waller. 33. Vicegraef van Stafford onthalſt.

1. Ontdecking van het Verraet.

IN de Maent van October des Jaers 1678. ontdeckte men in Engelandt duyſterlijck een ſnoodt verraet, het welcke tegens het leven van den Koninck, de Staet, en de herſtelde Godtsdienſt voorgenomen was, het welcke al eenige Jaren voorheen geſmeed, en van ſtuck tot ſtuck aen malkanderen gebracht was. Elf of twaelf perſoonen wierden hier over vaſtgehouden, en gevangen geſet, en onder of met die, de geweſene Secretaris Coleman, en een Langthorm, een Edelman, en Rechtſgeleerde van den Tempel, zijnde meeſt

Paep-

Paepſe Prieſters ; om welcke te ondervragen , en uyt hen meerder licht te krijgen , de geheyme Raedt , zijnde den Koninck als toen tot Nieuwmarketh , gearbeyt en beyvert heeft ; maer alles bleef ſoo duyſter , dat vele begoſten te twiffelen, of'er al yets aen de geheele ſaeck ſou mogen zijn. Het quam meeſt aen op de getuygeniſſe van Oates, die voor eenige lange Jaren Roomſch geworden , maer nu van ſinnen verandert was. Deſe was van St. Omer, alwaer hy ſich by de Jeſuyten onthouden had , in Engeland overgekomen, om met eenen Tong , een Godtſgeleerde , die by de Jeſuyten over eenige ſijne ſchriften , tot hun nadeel uytgegeven , ſeer in den haet was, ofte ſpreecken, of yets aen te rechten ; maer Oates aldaer komende , en met geſeyde Tong geſproocken hebbende , heeft eyndelijck het voorſeyde beſluyt den Koninck bekent gemaeckt , het welcke ſoo wel binnen als buytens landts , van de Roomſche Geeſtelijckheydt geſmeet waere. Maer eer wy de depoſitie en verklaringe van deſen Oates in hun ordere voorſtellen , moeten wy een jammerlijck voorval van dien ſelven tijd , mede uyt deſelve ſmiſſe des Duyvels voortgekomen, verhalen, om dat het hier aen vaſt is.

Verhael van de Moort van Sr. Edmond Berry Godfry.

OP den twaelfde van de Maent October des Jaers 1678. zijnde Saturdag, omtrent negen uren des morgens , is den Ridder Edmond Berry Godfry uyt ſijn eygen huys in Greenslane , in de Strandt , na ſijn byſondere verrichtinge gegaen, en wierdt niet langh daer naer tot Marybone (een plaets in Londen ſoo geheeten) geſien ; maer in ſtaet als wilde hy weder na huys gaen , gelijck hy oock by een van de Kerck-bewaerders , van de Parochie van St. Martius in het veldt , omtrent ten twaelf uren ten ſelven dage geweeſt is. Echter was het ſoo , dat hy dien ſelven nacht niet te huys gekomen is, gelijck hy anders gewoon was , noch eenige weet aen ſijn huysgeſin van eenige verrichtingen , die hem mochten verhinderen dien nacht uyt te blijven , gedaen heeft. Zedert dien tijd tot Donderdagh den ſeventiende van deſelve Maent , omtrent ſes uren , is geen tijdingh van hem gehoort , hoewel alle arbeyt en moeyte is aengewend , om naer hem te vernemen , en hem op te ſoecken ; ten eynde van welcke tijd ſijn lichaem gevonden is in een graft of ſloot , op het zuyd-eynde van de Primroſe-hill by Hampſtead.

2. Verhael van de moort van Sr. Edmond Berry Godfry.

De gelegentheyt en oorſaeck van het vinden was aldus : Eenen Promley, een Backer , en een Waters , beyde van de Parochie van St. Gilis in de velden , hebbende yets te doen , om te gaen in het huys , gemeenlijck genoemt

het Wittehuys, dicht by Primroſe-hill, en gaende over het veldt, alwaer het lichaem van Sir. Edmond Berry lagh, ſagen, gelijck hen dacht, een degen met een draegh-bandt, en een ſtock met een paer handtſchoenen, leggende by malkanderen, dicht aen de zijde van een hegge: maer ſy gingen daer nader by, om ſich daer mede te bemoeyen, oordeelende dat deſelve yemandt mochten toebehooren, die in de graft beſich was met ſich ſelven te ontlaſten. Wanneer ſy nu in het Wittehuys quamen, ſeyden ſy tegens John Rawſon (de knecht in het ſelve huys) dat ſy een degen met een draeghbandt, een paer hand-ſchoenen met een ſtock, op de plaets hadden ſien leggen: waer op hen John Rawſon had gevraeght, waerom ſy die niet met ſich hadden genomen? Sy antwoorden hem, dat ſy niet anders wiſten, of daer mocht yemandt omtrent zijn, die deſelve dingen toebehoorden. Rawſon ſeyde haer wederom, dat aldaer omtrent verſcheydene Soldaten die weeck hadden geweeſt, om Haeg-verckens te jagen, en miſſchien, ſeyde hy, ſal iemand die dingen aldaer gelaten hebben.

Na eenige vordere redenen, beſloot Rawſon met de voornoemde twee mannen na de voorſeyde plaets te gaen, onder beſpreck, dat, indien ſy de voornoemde dingen aldaer vonden, Rawſon hen een ſchellingh tot drinckgelt geven ſou, ſullende dan die dingen met ſich te huys nemen, tot dat yemandt quam om deſelve te eygenen; waer op ſy te ſamen naer de geſeyde plaets gegaen zijn. Wanneer ſy aldaer quamen, vonden ſy alleenlijck een draegh-bandt en een ſcheyde, met een ſtock en paer hand-ſchoenen, maer geen degen; welcke dingen als Rawſon al buckende meende op te rapen, dacht hem, dat hy daer dicht by iets als een menſch in de graft of ſloot gewaer wierdt, en ſoo na deſelve toegaende, ſagen ſy een menſch, leggende, als ſy oordeelden, op ſijn buyck, met een ſwaert dat hem door en door geſteecken was, en omtrent ſeven of acht duymen lenghte achter ten rugge uyt quam. Hier op begeven ſy ſich terſtondt na de Kerck-hoeder of Kerck-meeſter van de Parochie, dieſe de ſaeck te kennen wilden geven; maer hy ſieck zijnde, ſand hen naer een Mr. Brouws, Conſtapel of Wijck-meeſter, dewelcke aenſtonts verſcheydene na-buren en huyshouders met zich nam, en ſich naer de plaets, daer het lichaem lagh, begeven heeft, zijnde een drooge ſloot, op het zuyd-eynde van de Primroſé-hill, omtrent twee velden weegs afgelegen van het Wittehuys. De geſtaltenis in de welcke het gevonden wierdt, was aldus: Hy had een degen, die hem juyſt onder ſijn ſlincker teepel ingingh, en tot de rechter-zijde van ſijn rugge, omtrent ſeven of acht duymen lengte weder uyt quam: een van ſijn handen of armen was onder hem gevouwen, als ſchijnende daer op te leunen, de andere leyde op de kant

van

van de floot ; ſijn hayr, Camelotte-of Kemels-hayre mantel lagen onder ſijn hooft, en ſijn hoet en paruyck voor ſijn hooft in de ruyghte. Men vand noch bef, noch das, noch cravat aen hem, hoewel hy in het uytgaen een bef met een breede kant had aengehad.

De Conſtabel met die gene die by hem waren, maeckende een getal van omtrent twaelf perſoonen uyt, hebbende goede acht op de geſtalte van ſijn leggen geſlagen, dede hem verleggen, en het ſwaert uyt het lichaem halen, omtrent het welcke aen te mercken ſtondt, dat het eynde dat uyt het lichaem aen de rugge uyt ſtack, geheel met bloedt bedeckt was ; maer het gedeelte dat van binnen in het lichaem ſtack, was ſwart ſonder eenigh bloedt op ſich te hebben.

De Conſtabel hebbende het lichaem van daer naer het Wittehuys doen brengen, en wetende het ſelve dat van Sir. Edmond Berry Godfry te zijn, deed ſijn ſacken beſoecken, en vand in een van de ſelve in een papier ſes Guineys, (een ſoort van geſteente) en in een ander papier vier breede ſtucken gout, en een halve kroon aen geldt ; en in de andere ſack twee ringen, van dewelcke de eene was een Diamant, en de andere een Guiney, vier ponden in ſilver, en twee kleyne ſtucken gout, een ringh had hy aen een van ſijn vingers. Sijn ſack-boeck (in het welcke hy gewoon was de examinatie en onderſoeckingen te ſetten) wiert alleenlijck vermiſt.

Op Vrydagh zijnde den achtiende, beſtelde Mr. Cooper, de Amptman van Midleſex, een Jurij of beëdigingh in het Wittehuys, om onderſoeck over de gelegentheyt van ſijn dood te doen, beneffens twee Chirurgijns, zijnde mede eerſt beëdicht, dewelcke het lichaem in de tegenwoordigheydt van den Amptman en de beëdichde onderſochten, vindende twee wonden daer aen, welcke een van de gemelte Chirurgijns of Wondt-heelders met ſijn provet of tent-yſer onderſocht, en de eene niet boven een duym diep bevand, het provet tot op een van de ribben ſtuytende ; maer de andere, zijnde een weynigh beneden de ſlincker tepel, gingh door en door het lichaem. Sijn aengeſicht was van een friſſche gedaente, hoewel hy by ſijn leven altoos bleyckachtigh geweeſt was, maer een weynigh gezwollen, hebbende een groene kringh om ſijn hals, als of hy verwurght was geweeſt. Men vand geronnen bloedt omtrent ſijn hals, ſtroot, en het opper-gedeelte van ſijn borſt. De Wondt-heelders aldus het lichaem beſien en onderſocht hebbende, gaven hun oordeelen daer over, dat de wonden dieſe aen hem gevonden hadden, de oorſaeck van ſijn dood niet waren, maer dat hy gewurght was geweeſt, eer hem de wonden waren gegeven. En dat, het geen een yeder van de volkomene waerheydt daer van kan verſeeckeren, is, dat'er niet een droppel

 bloets

bloedts op de plaets , daer hy lagh , gevonden is , noch eenigh teecken van ſulcks ; hoewel de graft droogh was , en ſulck lichtelijck ſou konnen geſien worden , indien daer iets was geweeſt. Een andere ſaeck was'er aen te mercken , dat de zolen van ſijn ſchoenen ſoo ſchoon waren , als of hy ſoo even uyt ſijn eygen kamer gekomen was , een klaerblijckelijck teecken, dat hy aldaer gebracht was. Een derde ſaeck was'er noch aen te mercken , dat een van de geſwoorene getuygen , verklaerde , dat een dienaer van ſijn Moeder (die eygenaerſter van de grondt was , op dewelcke het lichaem lagh) beneffens een Vleyshouder en twee jongens , aldaer ſeer naeuw en ernſtigh geſocht hadden naer een kalf dat vermiſt was , op Maendag en Dingdag toen voorleden , en dat'er te dier tijd noch dood lichaem , noch draegh-bandt, handt-ſchoenen , ſtock , of andersſints te vinden was geweeſt.

Dewijl nu eenige valſche geruchten zijn gegaen , ſtreckende tot oneer van deſen waerdigen overleden Ridder , als of hy over eenigh geldt, het welcke hy ſijn Parochie ſchuldigh was , miſmoedigh was geweeſt , en ſoo ſich ſelven wech ſou geholpen hebben , ſoo oordeelt de Verhaelder goet voor de geheele werelt te verklaren , dat hy ſijn eygen kenniſſe , Sir Edmont Berry ſijn Parochie over de drie hondert ponden Sterlings heeft geleent ſonder intereſt , van dewelcke noch een goet deel te betalen ſtaet. Sulck een taſtelijcke onwaerheydt is het , dat eenige quaetwillige lieden van hem uytgeſtrooyt hebben. Maer het ware geen wonder , dat deſe onmenſchelijcke booſwichten , die hem ſijn leven hebben benomen , ſich oock niet hebben ontſien ſijn achtinge te benemen.

Noch een ſaeck kan ick niet na laten te verhalen , hebbende deſelve verſtaen uyt den mont van een van de laetſte Kerck-meeſters van de Parochie in dewelcke hy gewoont heeft , namentlijck , dat Sir Edmond Berry , niet lang voorleden , hem een ſomme van hondert ponden gegeven had , om te beſteden omtrent ſoodanige lieden , als hy wiſt , dat in de Parochie in noodt en gebreck waren. Noch was ſulcks de eerſte mael , dat de ſelve Sir Edmond
1677. Berry hem in ſaecken van die natuer gebruyckt had , hebbende hem menichmael de uytdeelder van ſijn liefde plichten gemaeckt , om dat hy het toejuychen der menſchen ſocht te ontgaen. Deſe ſieckte , buyten alle twijffel komt voort , uyt ſulck een merckelijcke en oprechte Godtvruchtigheydt , dat, hoewelſe gepreſen magh worden , echter te vreeſen is , datſe weynig navolgers hebben ſal.

Dit is voor ſoo veel de Moort , of het vinden van het vermoorde lichaem aengaet. De Heer Edmond Berry was een Juſtitie of Peace , of Rechter in die wijck , en een van de gene , die de bekentenis van den voornoemde

Oath

Oates, aengaende het Verraet, mede opgenomen heeft. Dese depositie en bekentenis, eer wy vorder van dit stuck-wercks spreecken, staet ons in al sijne deelen voor te stellen.

Depositie en Verklaringe van Mr. Oates, het groote Verraet aengaende.

I.

EEn gecomplotteerde opstandt en wederspannigheydt in Schotlandt, van de Presbiterianen tegens de Bisschoppelijcke heerschappye, zijnde eenige Jesuyten in Schotland gesonden, om de ongenoegene of misnoeghde Schotten voor te preeken; dat'er geen hoope, tot vryheydt in de Godtsdienst, te verwachten zy, als door het swaert: voorts de tyranny van het Bisdom, den Koninck een slaef van sijn wellusten, en sorgeloos, een belangh of interest geplaetst op sijn Koninckliјcke Hoogheyt, doch sy souden met hem handelen, gelijck het hen best geraden dacht. 3. Depositie en verklaring van Mr. Oates het grote Verraet aengaende. April 19, & 29. 1677.

II.

Een besluyt om alle middelen aen te wenden, om den Koninck van Engeland zwack in sijn Interesten en belangen te maecken, door het bekent maken van sijn Vrienden, dat sijn meeningh ware, om hen onder de handt van een buytenlantsche macht te stellen. Brieven geopent van Strange, Provinciael, &c. aen Suiman een Yrsch Jesuit, en tot Madrid Procureur Generael wegens Engelandt en Yrlandt, door Mr. Oates, hun bode tot Burgos in Spangie.

III.

Een sendingh van twaelf Studenten tot Valladolit en Madrid, zijnde in het aenhooren van den Deposant, gedrongen van alle trouw en gehoorsaemheyt, tegen sijn Majesteyt van Groot Britagne, te renuncieren en af te staen. Dat Daniel Armstrong, Bedienaer en Prediker van het Engelsche Collegie tot Villadolid, hen in een Sermoen of Predicatie geleert had, dat de Eed van Allegiancie of onderdanigheyt en gehoorsaemheyt, Kettersch, Antichristisch en Duyvels zy. Dat Carel Stuard geen wettigh Koninck, maer van een Aterlingh, een bastaert is, niet de Soon van den Koninck Carel de eerste, maer die van een swart Schotsman. 29. September.

IIII.

De Vaders van de Jesuytsche Societeyt in Engeland, hadden aen hem, tot St. Omer geschreven, en dese weder aen die van het Collegie tot Valladolid, 10. Juny.

dolid, dat sy te wege hadden gebracht, dat Vader Bennifeilid, Biecht-vader van sijn Koninckllijcke Hoogheyt was geworden. Maer indien sy sagen dat sijn Koninckllijcke Hoogheyt, hun verwachtinge niet voldede, souden sy met hem handelen, gelijck sy beslooten hadden met sijn broeder, den tegenwoordigen Koninck te doen, het welcke sy verhoopten, binnen den tijd van een jaer te wege te brengen, zijnde deselve Armstrong, alias Joseph Muntfordt, bygebracht.

V.

1. July. Vader Suiman had aen het Engelsche Collegie, tot Valladolid geschreven; dat de Koninck van Engeland vergeven was, en dat sy met Koninck Jacob, op deselve wijse wilden handelen, indien hy hen geen volkomene verseeckeringh wilde doen, van de Catholijcke Godtsdienst in te voeren, en de Protestantsche uyt te roeyen.

VI.

10. July. Johan Blake, alias Crofs, had gebracht beneffens 4. Studenten brieven van Strange de Provinciael aen Suiman, tot Madrid, inhoudende, dat hy, Gray en Keines alle naerstigheyt aenwenden, om den Koninck aen een kant te helpen en een eynde van sijne dagen te maecken, dewelcke by hem deponent gesien waren, en by Jacob Eerst-bisschop Tuam, tot Madrid in de

1677. Maend van Augustus.

VII.

20. July. Dat'er een brief aen Suiman van Strange was, inhoudende dat het hen bedroefde, dat hy hem moest laten weten, dat hy sich selven mocht in verseeckeringh stellen: dat de saeck gedaen was, en hunnen Man Willem, zijnde te flauwhertigh, deselve niet konde uytvoeren, hoewel hem 1500. ponden beloofst waren, voor sijn moeyte; van welck schrijven de Engelsche afgesondene elck bysonderlijck waren geinformeert. Dese tot Madrid, door Johan Crofs alias Blake, dese tot Valadolid, door Daniel Armstrongh, zijnde de selve Brief by hem Deponent en den Eerst-bisschop van Tuam gesien.

VIII.

3. November, Dat Vader Peter Jeronimo de Corduba Provinciael van de Jesuiten, in Nieuw Castille aen Strange Provinciael, &c. geschreven had, dat indien de saeck, omtrent het depecheren en wegh maecken van de Koninck van Engeland te wege konde gebracht worden, souden de uytvoerders 10000. ponden genieten. Dese Brief was door den Deponent met noch een ander aen Keines behandicht en gelesen. Waer op Strange had geseght, dat alle middelen souden worden aengewend, om de verwachtinge van Vader Peter te vol-

voldoen. Keines leggende seer sieckelijck op Stranges bedde, seyde, na dat de Deponent sijn Brief van den selven inhoud gelesen had, dat hy hoopte, dat Godt, dien vroomen Willems hart sou versterckcn. Dese Vroomen of eersamen Willem is Johan Groves.

IX.

Richard Strange, &c. had geschreven aen de Engelsche Seminarien of Say Priesters tot St. Omer, dat de Koninck genegen was tot drincken en suypen, soo wel als tot hoereren, en dat sy van meeningh waren een te bestellen, die hem het hart afsteecken sou, selfs in sijn Hof te White Hall, en indien sulcks niet bequamelijck konde geschieden, wilden sy een van sijn Genees-meesters opmaecken om hem te vergeven, tot het welcke sy 10000. ponden hadden, in handen van Worsley, goudsmit tot Londen, welck geld voor hen bestelt was, door eenen Vader Lechie, een Fransch Jesuit, en Biecht-vader van den Koninck van Vranckrijck. Desen Brief had de Deponent gesien, onderteeckent, gelesen en bestelt. Begin van December St. Vet.

X.

Richard Strange, had oock aen den Vader Lechie geschreven; datse de Presbiterianen in Schotland hadden opgemaeckt tot wederspannigheydt; en dat'er 20000. in de wapenen souden komen, indien sijn Majesteyt van Vranckrijck met den Koninck van Engeland wilde breecken; dat'er oock al een weg was gemaeckt, tot het landen van des Konincks van Vranckrijcks macht, in Yrland: en vorders, dat de Yrsche Catholijcken gereet waren om op te staen, tot ordere van het welcke 40000. blancken bestelt waren, om de Yersche soldaten daer mede te voorsien. Welcke brieven den Deponent, op sijn wederkomst van Parijs, tot St. Omer getoont waren. 2. Decembris.

XI.

De selve Vader had onderteeckent, en gesonden een brief van dancksegginge, aen den geseyden Vader Lechie, over sijn liefde en sorge omtrent de Catholijcke Godtsdienst, beloovende dat alle middelen souden worden aengewendt, om de tegenstaenders in wortelen en tacken uyt te roeyen. Welcken brief de Deponent van St. Omer, met sijn eygen hand tot Parijs, by den Vader Lechie gebracht heeft. Op den 18. Decembris.

XII.

Dat'er een packet brieven was gekomen, van de Generael der Societeyt of Broederschap van de Jesuyten, verhalende dat Whitte was gemaeckt Provintiael in de plaets van Stranges, dewelck Coniers had gelast te predicken, op St. Thomas van Canterburijs-dagh, in de kerck der Societeyt, van het Engelsche Seminary of Plantsoen, tegens den Eed van Allegiancie getrou- 18. December. 1677.

wigheyt en opperhoofdigheyts erkentenis. Dit was den Deponent gecommuniceert op den 24. Decembris.

XIII.

26. December. Whitte Provinciael, &c. had Ashby &c. tot St. Omer gelaſt, Lechie des Konincks van Vranckrijcks Biecht-vader te informeren, dat hy Whitte, &c. ſich had laten vinden om het voortſetten, van het voorgenomene deſſeyn te bevorderen, aengaende het geluckigh af-ſtellen, van ſijn Majeſteyt van Groot Britanje, en ſijn Koninckklijcke Hoogheyt, indien hy ſou ſchijnen hun verwachtinge van ſijn perſoon, niet te ſullen voldoen; maer de eerſte geen hoop met allen gevende, wilden ſy zien, met alle mooghlijcke ſpoed aen een kant te helpen, op dat hy hun voornemen, om de Catholijcke weder in te voeren, niet quamen te verhinderen. En indien ſy geen gelegentheydt bequaem genoegh konden vinden, hem van ſijn Koninckrijck af te rucken, wilden ſy wel haeſt ſijn Koninckrijck hem ontrucken. Dit was by den Deponent gezien, en hem door Ahsby voorgeleſen. Op den 2. Januarij 1678.

XIV.

26. December. Blondel was by Patent en opene Brieven van den Provinciael, geſteldt tot Ordinaris beſoecker tot Nieuwgate, om de verweſene gevangens te beſoecken, hen tot het Catholijcke Geloove te brengen, en de Jeught dagelijcks te Catechizeren, het welcke hy doet in een verraderſche en oproerige wijſe van leeringe, tegens de intereſt en perſoon van ſijn heylige Majeſteyt, gevende ouders en kinderen geld, om de ſelve aen te moedigen.

XV.

1678. January 1, 2. White had geſchreven aen Stapleton tot Bruſſel, dat hy den Biecht-vader van den Hartogh van Villa Hermoſa ſou bewegen, den ſelven te informeren, dat ſijn Majeſteyt van Groot Britanje geen meening had, ſijn Majeſteyt van Spangie onderſtant te doen, maer toe ſou ſien, tot dat hy geruineert was, en indien Staphleton daer over klaegde, boden te ſenden aen Vader Suiman en den Eertsbiſſchop van Tuam, aen het Spanſche Hof, om ſijn Majeſteyt van alles kenniſſe te doen hebben, als mede van de openingh daer van, aen des Hartogen Bichtvader gedaen. Vorders den ſelven Koninck van Hiſpanie te adviſeren, de effecten en goederen van de Engelſche Koop-lieden, dewelcke ſy voor hadden naer Engeland te ſenden, aen te ſlaen, grootelijcks tot ſijn nadeel. En tot beveſtigingh daer van beſorghden ſy brieven van Fonſeca, eertijdts Agent tot Londen, en laſten Armſtrong, &c. Fonſecas brieven tot Madrid te confirmeeren, die van den Deponent tot St. Omer geſien zijn. Tot deſe beſtellinge waren 200. Sterlings aen Suiman by Wiſſel overgemaeckt.

Nevil

XVI.

Nevil en Fermour tot St. Omer hadden geseght, sy wilden dese swarten Bastaert geensints in vrede in sijn graf laten dalen, om dat hy hen soo menichmael bedroogen had, en nu hadden sy besloten, sich soo niet meer te laten handelen. De Deponent had hen daer op gevraeght, wat het sou zijn, indien den Hartogh sich los en slibberigh toonde? Waer op sy beyde hadden geantwoort, sijn paspoort was dan geschreven, indien hy sich sou toonen hen af te vallen. 3. January.

XVII.

Daer waren brieven gesonden door Alsby, &c. aen den Vader Confessor en Bicht-vader van den Keyser, om sijn Keyserlijcke Majesteyt te adviseren en bekent te maecken, dat de Koninck van Groot Britanje verradelijck het verderf en verval van het Duytsche Rijck en de Catholijcke Princen, desselfs Geconfedereerden, besteecken had; oock onder de handt de Hongarische Rebellen opgestoockt, en geld beschaft, om in hun wederspannigheyt voort te gaen. Dat hy geen alliantie of verbintenis met den Keyser in den sin had; maer wel om den Prins van Oranjen Absolut Sauverain te maecken; van het welcke hy wenschte, dat de Staten van Hollandt kennisse mocht worden gedaen. Dese was gezien en gelesen by den Deponent. 4. January. 1678.

XVIII.

Dat een brief van den Eerst-bisschop Talboth uytdruckte, dat de Vaders van de Societeyt wacker in Yrlandt in de weer waren, om het volck op de been te brengen, tot voorstandt van hunne vryheyt en Godtsdienst, en om hun staet en besittingen weder te krijgen. En in gevalle het Parlament een breucke met den Koninck van Vranckrijck te wege bracht, sou'er een plaets in Yrland open zijn, om sijn Oorloghs-macht te ontfangen, daer hy het best sou oordeelen te landen. Dat'er oock adviserende brieven geschreven waren, om Vader Lechie en andere Jesuyten, die belangh aen den Koninck van Vranckrijck hadden, te adverteeren, dat sijn Majesteyt van Engeland tot dien staet gebracht was, dat, indien eenigh Malcontent hun besluyt quam af te vallen, hy geen informatie tegens hen wilde hooren. Derhalven wierden sy versocht naerstigh te zijn; want nu was het tijd, of nimmermeer. Daer waren oock vervolgens brieven tot antwoort geschreven, gelijck'er by een expresse bode een antwoort aen Ashby quam., als dat de Vader Generael van de Broederschap van Jesus 800000. kroonen wilde contribueren, om in de volgende Maendt van Juny betaelt te worden; en dat oock sijn Heyligheyt geensints in gebreecken sou blijven om hulp toe te voegen, dat'er in dit heerlijck aenvangsel een goeden voortgang mocht worden gemaeckt. 1. Ian. Stil. Novo.

XIX.

In het laetſte van January. Dat'er brieven van White geſchreven waren, met een bericht van den aenſlag van Pickering, een Leecke-broeder, (dewecke de Jeſuyten in Sommersſet-huys dient en op-paſt) om den Koninck te doorſchieten, ſoo als hy in St. James Parck van ſijn Edelen afgeſondert ſou wandelen: maer ter oorſaeck dat de vuur-ſteen van ſijn piſtool los was, had het deſe uytgeſtelt; en indien hy ſulcks gedaen en daer voor geleden had, ſoude hy 30000. ziel-miſſen voor de heyl van ſijn ziel genooten hebben. Deſe brieven gaven de Engelſche Zay-Prieſters een groote ontſteltenis en moeyelijckheydt, in aenmerckingh van de onachtſaemheydt van den geſeyden Pickeringh. Deſe waren geſien en geleſen by den Deponent.

XX.

1. Febru. Stilo novo. Dat White, Morgan en Lovet naer Yrland geſonden had, om te vernemen, hoe de ſaecken aldaer ſtonden, en de Yrſche ingeboorlingen aen te moedigen, om hunne Godtſdienſt en vryheyt voor te ſtaen, van de welcke Lovet de Vaders in het Noorden ſou beſoecken, en hem 2000. ponden toebrengen, met beloften van noch andere 4000. ponden, ingevalle daer yets te doen viel.

XXII.

7. Febru. Stilo novo. Dat'er een Pacquet brieven van White was, aengaende de Catholijcken in Barckshire, Oxfordshire en Eſſex, gepreſt, om de Yrſche wederſpannigheydt de hand te bieden. Meldende van brieven uyt Schotlandt, inhoudende dat het volck wilde opſtaen, om ſich tegens den Hartogh van Lauderdael en de Koninckklijcke party te ſtellen; waer mede ſy meenden beyde de partyen ſwack te maecken, en door hun Agenten en penningen, wilden ſy trachten de Schotten tegens de Engelſchen op te maecken. Deſe ware mede gezien en geleſen door den Deponent.

XXIII.

19. Febr. Stilo novo. Dat Ashby aen White geſchreven heeft, dat het nu apparent ware, dat de Catholijcke Religie ſou ingevoert worden, en dat door den ſelven wegh, als ſy hadden gebruyckt, tot vernietigingh van het geloof van dit Koninckrijck, en dewijl dat niet konde te wege gebracht worden, ſonder veel bloetſtortingh aen beyde zijden, ſoo moeſt het nu met de uytſtortingh van bloedt toegaen: biddende hy vorders datſe hun beſluyt wilden voortſetten, met het wech-helpen van den Koninck; en ſoo ſijn Koninckklijcke Hoogheyt niet wilde mede ſtemmen met hen-lieden, hem mede aen een kant te helpen; want
1678. ſy vreeſden dat niemandt van de Stuarts mannen waren, om hun voornemen uyt te voeren. In deſen brief wierden oock inſtructien gegeven aen de Vaders,

ders, om te onderſoecken hoe ſijne Koninckl ijcke Hoogheyt genegen was Deſe brief was beſtelt volgens de directie van den Deponent.

XXVI.

White had aen Ashby geſchreven, dat'er een beſtellingh gemaeckt was, om ſijn Majeſteyt om te brengen in de Maendt van Maert, verſcheydene dagen als hy in het Parck gingh wandelen; en eens als hy naer het Parlaments-huys gingh, by den eerzamen Willem en Pickeringh; maer was niet geluckt: over het welcke de eerzame Willem was bekeven, en Pickeringh twintigh ſlagen met een plack op ſijn ſchouders gekregen had, zijnde het ſelve by de Vaders geacht, als een groote onachtſaemheyt. Is mede by den Deponent geſien. Maert 16. ſtilo vet.

XXVII.

White had aen Ashby geſchreven, dat Morgan en Lovet te rugge waren gekeert, uyt Yrland, met een verſeeckeringh, dat de Yren vaerdigh waren om op te ſtaen (op thien dagen waerſchouwing voor af) met twintig duydent man te voet; en vijf duyſent te paert: willende den Koninck van Vrankrijck in dat Rijck inlaten, indien hy daer met een Heyr mocht komen te landen. En Vader Lovet beveſticht, dat voet- en paerde-volck in het Noorden van Yrland ſouden opſtaen; en dat het volck ſeer lijtzaem was, maer ſeer naerſtigh en gereſolveert. En dat de Hartogh van Ormond nu Heer Stedehouder aldaer, in een groote verſlagentheyt was, te ſien dat de Catholijcke Godſdienſt ſulck een goeden voortgangh nam in Yrland. Dat'er oock heymelijcke Commiſſien waren gegeven van de Generael der Societeyt van Jeſus, uyt kracht van een brevet of bulle van den Paus, gedateert den 7. October des Jaers 1673. en dat ſy daer over hadden beſlooten, al de Proteſtanten den hals te breecken, ſooſe maer op de been quamen. In de ſelve brief was'er een algemeene by-een-komſt tot Londen beſtelt, met bevel, dat de Vaders van Over-Zee daer tegenwoordigh ſouden hebben te zijn; gelijck oock de Deponent was geſommeert daer by en aen te zijn, als een bode van de eene Vaders tot de anderen in deſe beraetſlagingh. 7. April.

XXVIII.

Vader Warre, te ſamen in getal van vijftigh Jeſuyten, waren by een gekomen in de Herberge van het witte Paert in de Strandt, alwaer ſy hun desſeynen, tot voordeel van de Societeyt, gecomplotteert hebben, en Cary tot Procurator en beſchicker tot Rome geſtelt. In deſe beradinge, gehouden in de Maendt van Mey, was de Deponent tegenwoordigh, en bracht hun beſluyt van troep tot troep over en weder. Daer na vertrocken ſy uyt het witte paert, en verdeelden ſich in verſcheydene hoopen, by Mr. Saunders 24. April.

ders in Wilshuys, by Airess in Drurylane of steegh, tot Mr. Yrlandts in de Russel-straet, en andere plaetsen, alwaer sy in verscheydene hoopen van vijf of ses by een, beslooten hebben de dood van den Koninck, sendende hun papieren en resolutien over en weder door den Deponent, stellende de tijdt en manier van hun besluyt vast: en na drie of vier dagen was de Deponent weder met de Vaders van over de Zee vertrocken.

XXIX.

11. Iuny stillo novo. White had geseght in sijn kamer tot St. Omer, tegens Ashby en den Deponent, dat hy verhoopte den Sot tot White Hall haest vastgeleght te sien, en de Societeyt behoefde niet te vreesen: want hy (dat is de Koninck) was sorgeloos geworden, en wilde naer geen klachten tegens hen-lieden luysteren: en indien den Hartogh sijn aengesicht in den minsten staet quam te stellen, om sijn Broeders voetstappen te volgen, soo was sijn paspoort mede al geschreven, om te slapen gelegt te worden.

XXX.

13. Iuny. White had den Deponent vijftigh pondt Sterlinghs belooft, om te vergeven of te vermoorden den Schrijver van de *Moralen der Jesuyten*, in het Engelsch beschreven, het welcke hy aennam, en seyde de Deponent vorders, dat de Societeyt moest bevorderen, dat Dr. Stillingfleet en Mr. Pool mede om den hals geraeckten, alsoo die mede tegens hem geschreven hadden.

1678.

XXXIII.

Iuly. De Deponent had gesien in de instructie van Ashby, als die tot Londen weder keerde, dat 10000. ponden Sterlinghs in handen van Worsby den Banckier waren berustende, besteldt door Vader Lechie. Dat Ashby sou handelen en over een komen met den Ridder Sir George Wakeman, om den Koninck te vergeven, voor een vergeldingh van 10000. ponden: mede een directie, om te besorgen het ombrengen van Herbert, Bisschop van Hereford, als een afvallige; en dat sy beslooten hadden met de sodanige geen medelijden te hebben, noch die te sparen. Ashby had oock geseght, dat de tijd als nu om haer veranderingh staende, niet alleen soodanige Apostaten en afvalligen; maer oock dese Ketters, die sich hartneckighlijck tegens de proceduren van de Societeyt en haer Agenten, en het voortsetten van het geloove, en den intrest en belangen van de Roomsche Kerck hadden gestelt, hun rechte vergeldingh voor hun afval, en infame hartneckigheyt souden dragen. En hoewel het Parlament de acte van het verbranden der Ketters had wegh-genomen, souden evenwel dese de wraeck van de Catholijcken niet ontkomen.

XXXIV.

Strange laetste Provinciael, had geseght in sijn kamer ten huyse van John Groeves, in Jorck-straet, om den Deponent aen te moedigen, om aen te gaen tot bystant van de Societeyt in hun desseynen. Datse uyt den brandt van Londen, in het Jaer 1666. veerthien duysent ponden gehaelt of getrocken hadden. De Deponent had hem gevraeght, hoe sy sulcks hadden te wege gebracht? Strange antwoorde, dat hy Gray, Pennington, Barton, Jesuyten, en Keymals, een Dominicaen, sich hadden vervoeght by eenen Green, ten huyse van Willem West, in Puddledock, dewelcke samen de wijze van de brandt-stichtinge hadden overleght en beraemt, en aen wat plaets van de Stad men deselve had aen te vangen en te beginnen. Dat hun goede gelegentheyt van een harde winter, en het bevriesen van de Rivier in February $166\frac{5}{4}$ was voor by gegaen, by gebreck van bystant en hulp; sulcks datse in January in het Jaer $166\frac{6}{5}$ weder by den selven Green gekomen waren, hem vereerende, dewijl hy een arm man was, met dertigh pont Sterlinghs, dewijl sy hem wacker, handigh, en bequaem tot hun voornemen vonden; en om hem te meer aen te moedigen en te verbinden, haddense de gronden van de vijfde Monarchy voorgestelt. Door welcke voorwendinge Green bedrogen zijnde, maeckte hen kennis van noch acht andere, die in de saeck even yverig waren.

De Jesuyten vast van meeningh zijnde, om de Stad in February aen te steecken, voor het wederkeeren der Inwoonders, wierden door Green gediverteert, uyt vreese datse mochten ontdeckt worden, maer souden liever wachten naer de bequaemheyt van een oproer, en des Konincks tegenwoordigheydt, daer het mede op gemunt was, om aen kant te helpen, als het volck op de been sou geraeckt zijn. Korts daer na Green met sijne mackers, by West in vermoeden gekomen zijnde, wierdt uyt den huys gehaelt, en in Nieugaet geset; de Priesters alleen geraeckten wegh na St. Omer. Green quam in Nieugate in sijn gevangenis te sterven; maer sijn acht gezellen wierden tot Tyburn opgehangen. Fitz-gerard een Yersch Jesuyt, en Neale van White-Chappel hem Strange te kenne gevende, dat geen van de Vaders namen was genoemt in dese saeck, en dat sy vryelijck mochten weder keeren, soo quamen sy weder in Engeland te rugge, in het begin van Juny, wanneer sy weder op een nieuw over het in brandt-steecken van Londen begosten te beraetslagen, het welcke de Societeyt had aengeset in hun afwesen, besluytende den Koninck aen een kant te helpen, op dat het getal van het Beest mocht vervult worden, (verstaet 666.) gelijck Strange vervolgende sijne redenen, seyde, en daer over in een klaer en luyd gelach uytborst. Maer, 1678.

seyde

ſeyde hy, om kort te gaen, wy hebben vijftig of ſeſtigh Yren by der handt gekregen, om het werck uyt te voeren: en eenen Everard was ſeer naerſtigh in het bewaren van onſe vuur-wercken in Granaetſchellen, om al het welcke een beter ſchijn te geven, hebben wy hem een plaets verkregen, om opſicht over de Ammunitie te hebben, en naer de Vloot in den Duytſchen oorlogh geſonden te worden. Strange had oock verhaelt, dat groote dingen waren aengevangen, ſonder gevolgh, op den Tower, dat verſcheydene Franſchen mede in het ſpel en getrouw waren. Wanneer nu alles vaerdigh, en de plaetſen beſtelt waren, vertrock hy Strange met Keimals nae Franchurs-ſtraet, met den name van Walker. In Auguſtus namen Penington en Barton hun verblijf in Schoelane, Gray en Fitsgerard ten huyſe van Neales in Whitechappel, welcke Neales het vuur door Theames-ſtraet ſou voort ſetten naer den Towr toe. Sy beſteeden ſeven hondert vuur-ballen en poppen hier toe; en terwijl deſe Vuurwerckers doende waren, wierden andere mannen en vrouwen gebruykt, om te plonderen en te roven wat ſy konden. Sy hadden een Packhuys in Wild-ſtraet in het welcke eenige van deſe geplonderde goederen wierden geleght; gelijck oock andere Waeren, als Kamericks-doek, Hollandts fijn Linnen, en een merkelijke quantiteyt Silver, en een Iuweel-doos in Sommerſet-huys wierde gebracht; maer deſe Iuweel-dos was de grootſte buyt, die hy ſeyde datſe gemaeckt hadden, dewelcke de eygenaer hun dienaers gaf om wegh te brengen, belaſtende ſijn dienaer met hen mede te gaen, den welcken ſy, wanneer ſy wat ſtercker wierden, onderwegen den beck deden breecken, geraeckende alſoo van deſer navolger verloſt. In deſe doos waren duyſent Caraten van Diamanten, zijnde verkocht voor 3500. ponden Sterlings. De brandt nam aldus ſijn begin als hy verhaelde: Neale klopte hem op ten twaelf uuren in de nacht, en de brand nam ſijn aenvang eer hy gekleedt was. Hy ſeyde, dat hy tachtigh of ſes en tachtich dienaers daer toe gebruyckte, en evenwel den Koninck, hoewel tegens hun beſluyt en voornemen, ſpaerden; ter oorſaeck van ſijn voorſienigheyt omtrent de brandt, en zijnde den Hertog noch niet genoeg voor hen verſeeckert. Deſe redenen wierden te midden afgebroocken, nademael een Iuffrouw aen de deur van Strange quam kloppen.

XXXV.

Ashby door den Provinciael White was gelaſt geweeſt, om boden na Schotlandt te ſenden, om de beroerte aldaer voort te ſetten, met het volck aen te manen, van wegen de groote tyranny daer ſy onder lagen; en hoe hen de vryheyt van hun gewiſſe onthouden wierdt, dewelcke niet als door het ſwaert te verkrijgen was; de eenige middel, om de factien der Presbiterianen en Biſſchops-geſinde ſwack te maken. De Deponent was in een conferentie, aengaende deſen brief, tegenwoordig geweeſt.

Iuly.

xxxvii. Daer

XXXVII.

Daer waren brieven van White aen Fenwick geschreven, dat, indien 10000. ponden niet genoegh waren, hy 15000. ponden wilde aenleggen en besteden, tot het ombrengen van den Koninck. Welcke saeck gelast is, den Ridder George Wakeman voor te stellen, indien hy by geval de 10000. ponden mocht komen te weygeren. De Deponent had dese brieven selve gesien. Augustus

XXXVIII.

White had geschreven, dat hy sijn Visite had afgeleght, en bestelde twaelf Jesuyten om naer Holland te gaen, om aldaer de Nederlanders in te boesemen, dat de Prins van Orangien beslooten had, een Konincks kroon aen te nemen, en om hen onder een andere heerschappy te brengen; verweckende alzoo by de Nederlanders een quaet gevoelen omtrent dien Prins, om alzoo een beroerte tegen hem en sijn aenhangh te veroorsaecken. Dese was mede by den Deponent gezien en gelezen. 5. Augustus, 1678.

XXXIX.

White in sijn brieven aen Blondel, bestraft en berispt de Vaders, die hem geen bericht hadden gedaen omtrent de bevorderinge, diese met den Ridder George Wakeman (des Koningins Medicijn-meester) hadden gegemaeckt, op dat hy mocht weten, of'er eenige gedaen was, en hoe hy sich aenstelt, en indien niet, dat'er ten eersten een aenvangh mede gemaeckt mocht werden; want het was niet dienstigh dat sulcks uytgestelt wierdt. Dat hem Yrland alleenigh had geseght, dat de Koninck ver van alle achterdencken was; en vermaenden hen derhalven seer wacker en vigilant te zijn. 11. Augustus.

XL.

White had aen Fenwick geschreven, dat 365 (dat is West-munster) soo laegh sou gebracht worden, als 666; (dat is Londen) en indien fenijn den Koninck niet wech kon maecken, dat het vuur sulcks doen sou; want de Catholijcke Godtsdienst sou noyt bloeyen, voor dat I. H. S. (daer de Societeyt en Broederschap der Jesuyten by verstaen wordt) desen weg inging. 15. Augustus.

XLI.

Fenwick, Procurator van de Jesuyten, had den Deponent, en andere van de Societeyt, in sijn kamer te kennen gegeven, dat de Jesuyten 60000. ponden jaerlijcks aen goede renten, en 100000. ponden gereet in de Banck hadden. Sommige penningen uytgeset tot 50. per cento. Dat de bestellinge van dat gelt was gebruyck tot desen toelegh, dat het hem 400. ponden jaerlijcks koste in intelligentie en onderlingh verstant; behalven dagelijcksche boden, en expresse boodschappen, in het welcke seer groot gelt t'soeck

gemaeckt wierdt, behalven noch een ander gedeelte, dat over de Zee gevoert was.

XLII.

5. Augustus. Vader Harcoat, &c. had geſeght, dat ſy van meeningh waren, een beroerte in het Koninckrijck van Engeland, en het Prinſdom van Walles te verwecken; en het ſelfde was den Deponent mede gebleecken, uyt verſcheyde brieven van de ſelve Maendt.

XLIII.

5. Augustus, Vader More en Vader Saunders, alias Brown, hadden naer Schotland inſtructien geſonden, om ſich aldaer te dragen als Non-Conformiſte Predikanten, en de ongenegene Schotten toe te predicken, hoe noodig het ware, het ſwaert op te nemen, tot voorſtant van de vryheyt van Conſcientie. Dit is beſtelt door ordere van den Vader Harcoat, in den naem van den Provinciael.

XLIV.

Sy hebben getracht des Konincks geheymen te ontdecken, en naer te ſpeuren; en de Deponent heeft verſcheydene particularia en byſonderheden gezien, namentlijck, hoe de Koninck genegen mocht zijn, tot Oorlogh of Vrede. Smith had ſich dagelijcks tot dien eynde tot Withall verborgen opgehouden, en ſeght, dat hy in contract is, met de Klercken van het Parlament, den Geheymen Raedt, en Cabinet-Raet. Eenen Coleman was Smith mede behulpſaem, gelijck Keines den Deponent verhaelt had.

XLV.

Auguſtus Dat deſe Jeſuyten verſcheydene handelingen in de Stad drijven, als Koopluyden, Tabacq-verkoopers, Gout-ſmeden, Notariſſen; en door middel van deſe Notariſſen, komen ſy tot kennis van de ſtaet van verſcheydene perſoonen van aenſien, en door hen en andere Notariſſen, van hun Religie en handelingen kennis hebbende, maecken ſy een overſlagh van de macht des volcks, hebbende alſoo groote onderhandelingh in de Stad, gelijck als Keines den Deponent te kennen had gegeven.

XLVI.

9. Auguſtus, White, &c. had ſich ſeer verheught, dat Sir George Wakeman de ſaeck aen en ter hand genomen had, onder beloften, dat, indien hy het ſelfde ſou uytvoeren, 15000. ponden betaelt ſouden worden. Gaf evenwel ordere dat Pickeringh en Groves niet ſouden ophouden hun beſt te doen, om des Konincks perſoon om te brengen. Dit had de Deponent in een brief
1678. van White ſelve geſien, die by een expreſſe bode gebracht was, en Fenwick had hem geſeght, dat de ſelve de tijdingh van Sir. Georges aennemen
had

had gebracht, hebbende het afvaerdigen van dese bode thien pont gekost.

XLVII.

Langworth, &c. had den Deponent aengeboden 10. pont, om Berry, een seculier of wereltlijck persoon, te dooden, om dat hy over de Vendicatie en vast-stellinge van den Eed van Onderdanigheyt en Opperhoofdigheyt geschreven hadt, met beloften van pardon en vergiffenis van de moort. 9 Augustus.

XLVIII.

Een Leecke-broeder der Jesuyten, had naer eenige redenen en discoursen, mede voortgebracht het besluyt van den Koninck te dooden, seggende, hy waer een Bastaert, en socht maer te regeeren met het swaert. Keines en Fenwick hadden daer op den een na den ander geseght; die Bastaert sal de werelt niet langh ontrusten. Dese dingen had de Deponent in Keines kamer gehoort. 9. Augustus.

XLIX.

De Deponent had in den Hof van Wild-huys, uyt John Groves, aengaende sijn beloften voorheen gedaen, om Soutwarke in de brandt te steecken, dese onderrechtingen verstaen, namentlijck, dat hy eenige vuurwercken tot dien eynde gemaeckt had, en geassisteert met drie Yren, in die Voor-stad was gegaen, maer geen bequame plaets aldaer vindende, naer St. Margariets-hill of heuvel was gegaen, alwaer sy een Oly-winckel vonden, dewelcke Groves seyde te hebben aengesteecken, en dat dese Yren waren bestelt by Dr. Fogarty, en dat Richard Strange, en Provinciael, hem 400. en yeder van de Yren 200. ponden daer voor gegeven had: seggende vorders, dat de Societeyt 2000. pondt by dese brandt-stichtingh gewonnen had, het welcke mede door Richard Strange, tegens den Deponent, op een andere tijd alsoo verhaelt was. 10. Augustus.

L.

Dat'er brieven geschreven waren van White aen Fenwick, specificerende, dat'er naerstigheyt gepleeght wierdt door de Jesuyten in het Koninckrijck van Yrland, tot bederf van den Hertogh van Ormond, en betooning van grooten yver, tot voortsettingh van de Catholijcke Godtsdienst; en belangen in dat Koninckrijck; dat het geen door argumenteren en redenen niet te wege te brengen was, door het swaert sou te wege gebracht worden, tot groote quelling van de Protestanten aldaer. Hy betuyghde oock de groote vreugde die hy hadde, om dat'er noch groote hope was, dat de ongenegene Schotten, hun plichten noch niet ter zijden wilden leggen, aengaende de voorstandt van hun vryheyt en Godtsdienst. Dat oock de Catholijcken in 11. Augustus.

Schotlandt hadden belooft, hun uyterste belangen en intrest te gebruycken, om de beroerten aldaer in staet te houden. Hy versocht oock Fenwick, de Vaders aen te manen, ernstigh in hun desseynen te zijn; want nu was het de tijd, dat de Engelsche Natie sou worden gereduceert. Hy had bestelt, daer'er brieven aen de Societeyt in Engeland souden geschreven worden, om de Vrienden tot kloeckmoedigheydt en dapperheydt van gemoedt aen te manen, dewijl Godt hen tot hier en toe, sulck een hoopelijck aensien van saecken gegeven had. En indien die van Londen het dienstigh oordeelde, dese dingen te communiceren, vermaende hy hen, datse wel sorge souden dragen, datse het selfde niet als aen een t'seffens op een tijt souden doen, op datse in hun aenvang niet mochte gestuyt worden. Fenwick, wanneer hy den Deponent desen brief vertoonde, had hem gesegt, dat, indien hy tot Kersmis mocht leven, hy een goede verandering van saecken sou sien; of 48. (dat is den Koning) sou uyt de werelt weg-genomen zijn, of de werelt, voornamentlijck
1678. dat kleyn gedeelte dat hy daer van besat, sou wegh-genomen worden van hem, en dat een Catholijck sulck een spel sou speelen, als zedert de veroveringh van het selfde noch noyt gespeelt was.

LI.

11. Augustus. Keines in sijn kamer had den Deponent geseght, dat de Provinciael groote sorge gedragen had, om de geschillen tusschen de Malcontente Schotten, en den Hertogh van Lauderdael in wesen te houden; en dat de saken van Yrland met groote expeditien voortgingen, en alle middelen nu gebruyckt wierden, om een geschil tusschen de Hollanders en den Prins van Oranje te verwecken. En indien sulcks konde te wege gebracht worden, was'er niet aen te twijffelen, of het interest en belangh der Protestanten zou vervallen, de 48. niet langh in Engeland sou standt houden; want het was hoogh tijdt dat 49. sou verhindert worden, van uytgevoert te worden. Dat *Barley broth trade* sou gedood of vernieticht worden; en *Ilium* en *Chockolade* (dat is het huys van de Heeren) om verre geworpen worden; dat de ordere van de *Magpies* (dat is de Bisschoppen) tot hun eerste instellingen en standt gebracht wierden; de Barly-broth of garsten-pap, is het huys der Gemeente; 12. is de Hartogh van Montmout, en de 49. wiens uytwerckingh men verhinderen moest, is, dat men niet moest lijden, dat de Koninck zijnde nu in sijn 49. jaer, het selve quam uyt te leven, en ten eynde te brengen.

LII.

12. Augustus. Keines had besslooten naer Winsor te gaen, om in ordere aldaer de saken te bestellen, aengaende en belangende de voornoemde 48. tot Winsor,

indien de Koninck daer heen vertrock, en men oordeelde, dat hy binnen weynigh dagen gaen sou, en aldaer voor eenige weecken verblijven, en had tegens den Deponent geseght, dat hy aengaende sijn wederom komst te kort sou mogen schieten: maer Keines was soo haest niet daer heen vertrocken, gelijck daer na gebleecken was

LIII.

Smith, een Leecke-broeder van de Societeyt, logeerde met den Deponent ten huyse van Mr. Lowd een Kleermaker in Cock-pitt Ally, in Drury Lane; en wierdt gebruyckt, om van huys tot huys te gaen, om te vernenemen hoe de Catholijcke gemoedicht waren. En Mr. Jennison had gesegt, indien de Catholijcken moedts genoegh hadden, sy mochten opstaen, en een hondert duydent Protestanten tot Londen den hals breecken. Als Smith dese woorden den Deponent aenbracht, eyschende hem sijn meeninge daer omtrent af, had de Deponent daer op geantwoort, dat Mr. Jennison prate als een, die meer vyers als lichts had. Smith had mede den Deponent gesegt, dat hem de Societeyt 50. pond's Jaers had toegeleght, voor de Intelligentie, dewelcke hy van de affaires ten Hove, en van des Konincks doen en laten, woorden en beraedingen, had verkregen, de welcke hy oversandt aen Johan Fenwick, die de selve weder naer St. Omer overmaeckte, alwaer sy in de Fransche taele wierden vertaelt, en soo den Vader Lechie, Biecht-vader van den Koninck van Vranckrijck, toegeschickt; welcke dagelijcksche intelligentie, de Deponent alle dagen sach by den geseyden Smith, een Leecke-broeder als geseght is, en van de ordere der Posititien, of ingestelde, gelijck hy den Deponent had geseght, passende Vader Blundel tot Newgate op, om aldaer de gevangens te bekeeren, soo hy seyde, gelijck oock de Deponent Smith en Blundel aldaer by malkanderen gesien hadt. 12. Augustus.

LIV.

Mattheus Medborne, speelder in des Hertogen Theater of Speel-huys; Mr. Penny, Mr. Maytnock, Mr. Sharpe, Mr. Sheddon, Mr. Willem Smith, een Schoolmeester tot Islington, Mr. Eduard Everard en andere, waren in een vergaderingh op een Donderdagh en Sondaghs avond, neffens een James een Priester en Keimash, in Vollers rents by Grays Jun, in de Physant by een gekomen, en wierden aldaer geemployeert en bestelt, door de Jesuyten, om het Huys van de Gemeente in verachtingh te brengen, en door de Stadt Londen te gaen, om het volck tegens het selve op te maecken, als mede tegens de Bisschoppen, en te seggen, dat die van de Gemeente in het Parlement des Duyvels representatie en verbeeldinge waren, Augustus.

en niet die van de Natie of het volck : welcke woorden de Deponent in de geseyde by een komst gehoort had, hebbende oock ordere van de Jesuyten tot Londen de geseyde persoonen groote eerbiedigheyt te bewijsen, en in hunnen naem te bedancken, voor hun getrouwigheydt, jegens hen in dat particulier.

LV.

11. Augustus. Jenneson had geroemt, dat hy verscheydene lieden, buyten liefden van des Konincks belangen had gestelt, en dat hy daer in wilde voortgaen, indien de Koninck niet Roomsch Catholijck wilde worden, en soo de Koninck Catholijck wierdt, sou hy niet lang C. R. zijn.

LVI.

20. Augusti Stillo novo. Een Packet brieven van White had gespecificeert en verklaert aen Fenwick, dat de 11. voornoemde Jesuyten naer Holland gesonden waren, die al hun kennisse en belangh souden in het werck stellen, om aldaer beroerte te verwecken, en dat Appletree Will: of Willem in den Appelboom, (menende daer mede den Prins van Orangie) niet groot wierdt, te besorgen, en sy verhoopten dat de Vaders in Londen hun saecken aldaer met yver souden vervolgen. Gesien en gelesen by den Deponent.

LVII.

12. Augustus. Johan Fenwick had door een Brief White de wete gedaen, dat het Hof was gegaen of gaende naer Windsor, en dat de Vaders en de Eersame Willem gereet waren, om aldaer in 't Hof op te passen, gelijck Fenwick den Deponent seyde.

LVIII.

13. Augustus. Omtrent ten ses uren in de naermiddagh, was'er een Predicatie gedaen door Johan Keines, voor 12. persoonen in slechte kleederen; maer in der daed van aensien, gelijck uyt de wittigheyt van hunne handen kon geoordeelt worden; in dewelcke hy voorstelde, dat de Protestantsche en andere Ketterſche Princen *ipso facto* in der daet selfs als sulcks zijnde, afgestelt waren, en dat het soo wettigh en geoorloft was deselve te vernietigen als een Olivier Cromwel, of eenigen anderen Usurpateur. In het aenhooren van den Deponent, zijnde by geval aldaer tegenwoordig.

LIX.

25. Augustus. Keines en Fenwick waren naer een Edelmans wooningh in of omtrent West-munster gegaen, en rieden hem sijn verblijf te veranderen, op dat Godt hem niet quam te verderven met de sondaren van de Stad; want Godt had hen en andere van de Societeyt verweckt, om sulcke dingen, tegens die Stadt aen te vangen, als yemandts ooren souden doen tuyten, die de selve

quam te hooren. Dit hadden ſy tegens den avond den Deponent verhaelt, en lachten noch in het bedencken van de ſchrick dieſe den Edelman hadden aengejaeght.

LX.

Keines was ten huyſe van den Deponent gekomen, en had hem geſeght, dat het onderhanden was, 48. tot Windſor te depecheren, indien ſulcks mooglijck waere, en dat Mr. Houward, Prior van de Benedictijnen, en Mr. Hirchcoke, onder Prior, Mr. Sluimer en Corker, mede Benedictijnen, belooft hadden hem met 6000. ponden in het deſſeyn te aſſiſteren, het ſelfde had den geſeyde Howard en Hirchcoke den Deponent dien ſelven dag des morgens geſeght, als mede, dat het verſeeckeren van ſijn Majeſteyts perſoon, op ſijn vlucht van Worceſter, het ſnootſte daghwerck was, dat oyt de goede ſlechte Jan Huddleſlone, in al ſijn leven gedaen had; maer nu was het hun werck, om de Stuarts uyt de wegh te helpen, het welcke de Deponent tegens Johan Keines had verhaelt, waer op Keines den Deponent antwoorde, en ſeyde: dat indien hy een medehelper wilde zijn, om den Koninck te helpen ombrengen, dat hy daer van wel beloont ſou worden, of hier of in den Hemel. De Deponent had hier op geſeght, dat hy van al ſijn leven geen Roer afgeſchooten had, en dat hy, om de geheele werelt ſulck een ſchuld op ſich niet halen wilde. Keines ſeyde hem oock, dat Coniers, een Benedictijner Monnick, beſlooten had, het ſelfde beſluyt uyt te voeren, namentlijck om 48. om hals te brengen. De Deponent had oock gehoort dat de geſeyde Coniers op den 14. van Auguſtus een weddenſchap, met een hem onbekent Edelman had aengegaen, in het Klooſter of Convent der Benedictijnen in de Savoy, voor 100. pondt, verpandende thien Guinies, ſeeckere geſteenten, in handen van den onder Prior Hithcock, dat de Vilain de Koninck niet leven ſou, om van ſijn leven meer Kerſinis Marſſepainen te eeten. Keines had oock op den 17. Auguſtus den Deponent geſeght, dat het nieuws in de Stad was van een Oorlogh tegens Vranckrijck, en in gevalle ſulcks ſijn voortgangh had, wee den guyten van het Huys der Gemeente, men ſou om hen dencken ter oorſaeck van hun lange Bils en Schriften tegens de Catholijcken: de Deponent drongh dat de wraeck tegens hen, noch de dood van den Koninck, het werck konden goet maecken, ten waere ſijn Koninckliijcke Hoogheyt, deſe, die het werck deden, wilde vergeven. Keines antwoorde daer op, dat de Hartogh de vaſtigheyt van hunne hoop niet en was, want ſy hadden een anderen wegh in te ſlaen, om de Catholijcke Religie in te voeren: want als ſy den Koninck ſouden vernieticht hebben, hadden ſy een lijſt van 20000. weſentlijcke Catholijcke tot Londen, bequaem

17. Auguſtus, 1678.

bequaem om de wapenen te dragen; die binnen den tijd van 24. uren, en minder, op de been ſouden zijn; en indien Jacob met hen niet mede ſtemmen wilde, ſoo moeſt hy al mede in de pot. Op het ſcheyden vraeghde Keines den Deponent, wat hy daer by had verſtaen, wanneer hy had geſeght, *dat hy ſulck een ſchuld op ſich niet halen wilde*, als den Koninck om te brengen, zijnde geen ſchuld of miſdaet in die ſaeck. De Deponent had half lacchende daer op geantwoort: dat hy een ſchuld van ſoo veel moedts of couragie te hebben, niet op ſich halen wilde of konde, en ſeyde daer en boven, dat hy van meeningh was, dat het veel veyliger was, Sir George Wakeman ſijn konſt te laten in het werck ſtellen, dewijl het volck ſulcks ſoo ſeer niet beſeffen en apprehenderen ſou.

LXI.

De Deponent zijnde des nachts ten eeten gebleven, begaf ſich weder na
18, Augusti. Keines kamer, omtrent acht of negen uren des morgens. Maer Keines was uytgegaen, en had laſt gelaten hem tegen 4. uren des naermiddaghs weder by te komen; maer hy Keines in de Muſe ontmoetende, gingh met hem, op ſijn verſoeck, naer een huys, in het welcke by beſtellingh, in Coventgarden, eenige Vaders en eenige Dominicanen ſtonden by een te komen. Wanneer ſy aldaer quamen, vonden ſy Vincent Provinciael van de ordre, Joſeph, David, Kermash, Dominicus, Collius, Fiddingh, Manſel Lumſdel, dewelcke aldaer ſeyden, uyt name van de geheele Ordre, in Engeland gekomen te zijn, om ſich met de Vaders van de Societeyt te beraden, aengaende en over het voortſetten van het Catholijck Geloove. Keines ſat met de Vaders al op en aen een zijde, te weten Harcoat, Wricht en Blundel. Keines ſtelde de Dominicanen voor, datſe ſouden hebben te contribueren tot het deſſeyn van den Koninck te dooden, en de ſaecken van Engeland en Schotland voort te ſetten. De Dominicanen antwoorden hier op door hunnen Provinciael, ſy waren arm, en konden niet veel te wege brengen, want ſy hadden maer weynigh of geen geld; maer ſy wilden by perſonele byſtant daer toe doen, met hun raed, en het belangh, dat ſy konden beſorgen; ſy waren diep in ſchulden, en hadden nauwelijcks 400 pondt by kas, en hunne ſtaet en inkomſt was niet boven 360. ponden jaerlijcks, ten alderuyterſten. Van deſe vergaderingh wierdt de Deponent geſonden naer de Carmelyten Dr. Hanſan, Mr. Kenibal, Mr. Trevers, met
1678. gelijcke voorſtellinge, dewelcke ſeyden niet een duyt by kas, noch eenige inkomſt te hebben, behalven het geen hen de Spaenſche Ambaſſadeur toeleyde voor den dienſt dieſe hem in ſijn Capel deden, en verſochten den Deponent hun dienſt den Vaders aen te bieden, en hen aen te ſeggen, dat

hun

hun gebeden tot Godt, en de gesegende Maget niet ontbreecken souden.

LXII.

Op de kamer van Fenwick had Blundel geseght, dat hy by sijn Werck-luyden geweest was, en dat sy olie gebreck hadden, het welcke den Deponent meent Schapen-smeer te beteeckenen. De Doponent vraeghde Keines daer tegenwoordigh, wanneer hy naer Windsor wilde reysen? die hem tot antwoort hadt gegeven, dat het Hof noch nauwelijcks aldaer bestelt was; maer Coniers en Anderson souden daer heen trecken des anderen daegs 's morgens: en indien sy yets in de saecken, die onder handen zijn, deden, sou sulcks sijn reys nederwaerts verhaesten. Hy seyde vorders tegen den Deponent, soo als hy naer den eersamen Willem vraegde, dat hy der seer qualijck aen was met een seere keel, konnende na Windsor niet rijden, en te water te gaen, sou hem seer gevaerlijck zijn, om door het vatten van een koude sijn quael te verargeren, en hem alzoo onbequaem te maecken om dienst te doen. Daer na op den selven dagh omtrent den avond, de Deponent vragende eenen Rumley, een Leecke-broeder, in het Convent naer Coniers, kreegh van den selven tot antwoort, dat hy niet te huys was, en dat men met hem niet sou konnen spreecken, zijnde met eenige Benedictijner Vaders in handeling, en moetende des anderen daegs vroeg vertrecken. De Deponent van daer weder wegh gaende, ontmoete Coniers, die tegens hem begost te lacchen, en hem seyde, dat het volck van den Heuvel (daer de Roomsche of Jesuyten by moet verstaen worden) waren een deel Sotten, datse 48. tot Windsor wilden aentasten, om dat hy selden in een standt was, om hun beleeftheden te ontfangen; maer hy wilde sijn slagh waer nemen, en in een andere tael met hem spreecken, namentlijck in *Formentillo*. De Deponent vraeghde hem hoe, en op wat wijse? Coniers had geantwoort; dat, indien sijn hembt aen sijn lijf daer kennis van had, hy het selfde verbranden wilde; maer indien sulcks al niet quam te gelucken, souden echter geen middelen of gelegentheden versuymt worden, om 48. aen een kant te helpen. Hy seyde oock tegens den Deponent, dat besloten was, dat Groves en Pickeringh sich souden ophouden, nademael de genoemde persoon was *sic & ubique*, nu hier nu daer, en noyt lang op een plaets.

19. Augustus.

LXIII.

Ten drie uren wierdt tot Londen een raetspleginge onder de Jesuyten, en eenige Benedictijner Monnicken gehouden, aengaende een Packet brieven, dat van Talbot, Eerst-bisschop van Dublin, gekomen was, aen de Vaders van de Societeyt, door welcke hen te kennen wierdt gegeven, dat 4. Yersche Jesuyten hadden ondernomen, den Hartogh van Ormond om te brengen;

20. Augustus.

en dat op sijn dood de Yren gereet waren om op te staen. Hy berichte hen oock in sijn brief, dat'er een Legaet of Gesant van den Paus in Yrlandt was aengekomen, die het recht van den Paus op dat Koninckrijck had vastgestelt; dewijl de Koningen van Engelandt, geen Catholijcken zijnde, daer niet meer in erkent wierden, zijnde hen dat alleenigh toegestaen, soo langh het sijn Heyligheyt goet dacht; en derhalven had hy den Eerts-bisschop aengemoedicht, om alle wegen en middelen aen te vangen, tot wederkrijginge van dat Koninckrijck, uyt handen van de Engelschen. In dese selve Brief was oock verhaelt, dat, indien de gelegentheyt niet wilde toelaten, dat de geseyde goede Jesuyten hun werck mochten komen te verrichten, dat sy eenen Dr. Fogorty, als nu gelogeert by een Mistris Symons, een Apotheeckers Weduwe, in Drury-lane, en dat hy en de Vaders in Yrland, een middel souden vinden om de geseyden Hartogh aen een kant te helpen. Deselve gaf
1678. oock te kennen, dat verscheydene Commissie Bevel-hebbers in de Guarnisoenen van Yrland bewogen en geneygt waren, den Eed van erkentenis van trouw en opperheerschappy in te voeren, en de Yren, soo ver al genegen zijnde, hadden belooft hun eygene belangen in hun handen over te geven, wanneer het werck sou rijp zijn; hy derhalven versocht de Vaders, soo naerstigh in Engeland te willen zijn, als hy met de andere Geestelijcke in Yrland was. Desen brief had Keines aen den Deponent getoont, beneffens een bericht van de raetsplegingen. Fogorty had oock het selfde verhaelt op den selven dagh, en seyde, dat hy groote belangen in het Hof van Yrland had.

LXIV.

21. Augustus. Fogorty, een medehandelaer in het besteecken werck, had belooft, dat indien de Bisschop Talbot hem wilde gebruycken, hy al de dienst sou doen, die hem moogelijck waer. Dese had oock tegens den Deponent geseght, dat hy en Coleman in de Vergaderingh waren geweest, wanneer men met Wakeman in onderhandelingh getreden was, en hem last was gegeven, om den Koninck te vergeven; en dat hy geseght had, indien hy de intrest en het belangh omtrent den Koninck had, dat Wakeman heeft, dat hy het selve wel sou hebben willen aennemen. Dese redenen vielen voor in Fogortys eygen kamer; gelijck mede, dat hy gehuurt en aengenomen had, vier Yersche Roffiaenen, om op des Konincks wesen, tot Windsor, te letten; en wanneer de Deponent hem seyde, dat hy gehoort had, dat de Koninck naer Porsmouth sou vertrecken, was hy daer seer over ontstelt; seyde, dat sulcks hun aenslagh seer sou verhinderen, en dat'er niets sou aengevangen worden, soo lang als hy van Windsor absent was.

LXV.

Sir Willem Godolphin, Ambassadeur in Spangie, is een vriend tot desen handel, gelijck Suiman schrijft uyt Spangie, July 30. in brieven die de Deponent gelesen heeft, op den 22. Augusti. 22. Augusti.

LXVI.

Dat'er door de Societeyt geldt naer Windsor gesonden was, om tot onderhoudt van de vier Yersche Roffiaenen te dienen, die aldaer op den 21. Augusti, des nachts aengekomen waren, en door een dienaer van de Societeyt aldaer gebracht, het welcke de Deponent selve gesien en getelt hadt, zijnde 80. pond Sterlinghs, en dat men hem had aengeschreven, dat, inden hun meer ontbrack, het hun sou toegesonden worden; met ordere en last, datse niet te dickmaels in malkanders geselschap souden komen, en doorgaens maer weynigh kennis onder een schijnen te houden. Dit geldt en dese ordere waren afgevaerdicht door Harcoat, Rector van Londen, in de naem van de Societeyt. 22. Augusti.

LXVII.

Dat'er een Bode aen Johan Fenwick gekomen was, met last en ordre van Harcoat, &c. om den Provinciael te versoecken aen Lechie te schrijven, en hem bericht te doen, hoe de saeck in Yrlandt gelegen was, met versoeck den Koninck van Vranckrijck daer kennisse van te geven. Den Deponent had die ordere gelesen, en Groves gevraeght, waer de Vaders vergaderden? en door hem sulcks verstaende, had hem ten huyse van Mr. Saunders gevonden ten twee uren, en zijnde van hem des gelast, quam weder ten vier uren by hem, in de kamer van Mr. Keines, wanneer, en alwaer Fogorty den Deponent toonde, een brief van Bennifield, met sijn eygen hand geschreven. Hy sagh oock aldaer brieven van Blundel, Fenwick en Yrelandt. Fogortys brief gaf aen Bennifield bericht van 80. brieven, aen de Jesuyten in Engeland geschreven, sommige door de post, sommige door bysondere boden aengebracht; een aen Mr. Peters tot St. Charles Shellis, in de welcke Peters last gegeven wierdt, by den Provinciael tot Londen te gaen, en met hem te spreecken, over de saecken die onder handen waren, dewelcke, indiense tot Windsor geen goeden uytslagh namen, soo sou Johan Keines op het spoedighste nae Windsor verreysen, om Coniers te vinden, die gelast was, op den 2. deser Maent uyt de Stad te vertrecken, als oock Mr. Anderson, naer 440. (dat is Windsor.) 22. Augusti. 1678.

LXVIII.

De Deponent had Coniers en Grays in de wandel-plaets gevonden, die hem seyde, dat sijn paert kreupel geworden was, en hem qualijck vijf En- 22. Augusti.

gelſche mijlen ver, tot Windſor had konnen dragen, waer door hy bedrogen was weder te keeren, en daer en boven was hy ſelve met een Sciatica, of dye-pijn aengetaſt, die hem ſeer groote quelling had veroorſaeckt, de geheele voorledene nacht. De Deponent drongh hem hart aen, om hem te ſeggen, op wat wijſe hy voor had, den Koninck te dooden, ſiende dat hy met het deſſeyn van de Vaders lachte, die voor hadden hem te doorſchieten. Coniers daer op, had hem een poock, of twee-ſnijdend mes getoont, met een ſeer ſcharpe punt, al breeder en breeder naer het heft, dat van bockshoorn was, opgaende, zijnde een voet langh in het lemmet, en een half voet in het hecht: door het welcke hy ſeyde dat de Villain of Snoode, ter aerden vallen ſou, indien het mooglijck ware. Coniers vraeghde den Deponent wat hem dacht dat het hem koſte? die antwoorde ſulcks niet te weten: maer als Coniers ſeyde dat het hem omtrent 10. ſchellingen koſte, oordeelde hy het ſelve te dier te zijn; waer op Coniers antwoorde: *Daer is niet te dier voor den Koninck*; ſeggende hem vorders, dat hy het had gekocht van den ouden Meſſe-maecker in Ruſſel-ſtraet. De Deponent vraeghde hem waerom hy het ſoo lang gemaeckt had? die daer op antwoorde, op dat de Villain te beter daer door geraeckt mocht worden. De Deponent vraegde, hoe? de andere antwoorde, door ſijn mantel. De Deponent vraegde hem weder, hoe hy konde verhoopen te ontkomen? Coniers antwoorde wederom, dat hy niet twijffelde, of hy ſou wel vergiffenis erlangen, indien hy ſlechts op de plaets niet dood-geſlagen wierdt.

LXIX.

21. Augusti. De Deponent hadt Blundel, ten negen uren in den avond ontmoet met een ſack, in dewelcke deſe ſeyde, op des Deponents onderſoeck, dat het Terexburgſche Moſtaert ballen waren, een ſauce die wonderlijck bijtende was, daer hy Weſtmunſter mede wilde voorſien, als hy genoeg daer van had; menende vier-ballen.

LXX.

24. Augusti. Blundel had oock den Deponent in Fenwicks kamer geſeght, dat hy by de Societeyt ſoodanigh ſou beſtelt worden, dat de Catholijcke in Engeland, ſouden trachten hun deſſeyn, aengaende het verkorten van des Konincks dagen, voort te ſetten; en verſocht den Deponent goeden moedt te hebben, want de Proteſtantſche Godtſdienſt ging op haer laetſte beenen.

LXXI.

30. Augusti. De Deponent was Blundel ontmoet, dewelcke hem ſeyde, hy moeſt hem Weſtmunſter toonen, en de huyſen aen beyde zijden van het water, daer men mede te werck moeſt gaen, en had daer op den Deponent tot Fenwicks

kamer

kamer gebracht, en haelde daer uyt een papiere kas, een papier, in het welcke de maniere van het aensteecken van Westmunster, en Wappingh, Toliestraet, en Barnaby-straet, en St. Tomas Apostels Parochie waren begrepen, gaende op Westmunster, indien de windt Noordelijck was. Sy souden hun aenvangh nemen met het naeste huys aen de Herbergh van des Pals Graven hooft, (buyten Tempelbar) daer de Jesuyten en hunne Agenten het vyer souden aenbrengen, gaende soo naer de Savoy; en dan souden de Benedictijnen het selfde voortsetten aen beyde zijden, tot Chavingcross, en dan sou het vyer voorts door de Jesuyten, en hunne Agenten, naer Whitchall voortgebracht worden. Een andere troep sou beginnen van het eynde van de Steenel-galdery, en dat voortsetten naer Kingstreet, en Channelrowe. Dit was het desseyn geweest om uyt te voeren, in de groote vorst, van het jaer 1676. maer sy waren niet verseeckert, soo wel als nu by Lechie, van des Franschen Konincks bystant, gelijck Blundel den Deponent verseeckerde, 1678.
op welcke tijdt Wapping, en de Schepen souden verbrandt geworden hebben, en het vyer, indien de windt op de Rivier was, was te beginnen op een plaets dicht by Bughies, of Limehuys Hole of gat; en sou voortgeset worden door vier mannen, die sy daer toe verkoosen hadden, tot aen Wappings middel-trappen, en noch vijf andere, om het selfde voort te brengen hooger op; en de Deponent van sich selven, met noch seven andere gelast, omtrent de Hermitage te wercken, en sijn werck was, de seven, die sijn sorge aenbevolen waren, aen te moedigen, hebbende beloften van 1000. ponden, behalven noch 80. ponden voor de voorige diensten. Maer de Deponent seyde, dat in het selfde papier geordonneert was, indien de wind contrary was, den aenvangh van het aensteecken van den brandt te veranderen; en ter selver tijd souden andere de last van Barnaby-straet, St. Tolies, St. Tomas den Apostel, aen de andere zijde van het water, hebben. De brand was oock te beginnen op Redriff-side, wanneer het sijn aenvangh nam aen de zijde van Wapping, of terstond daer aen; en dit sou gedaen worden met laegh water, op dat de Schepen van de kaey niet souden konnen geraecken. De Deponent sou in ordere hier van sijn verblijf en Logement in de Wappingh veranderen, wanneer des gelast wierdt; de Priester sou oock by hem komen, en dagelijcks Misse in sijn kamer doen, voor een goet gevolgh in dit besluyt. De Deponent had niet geweten dat hy een Agent in desen was, voor dat hy het papier had gesien, onderteeckent met den naem van Thomas White, Provinciael, in name van de geheele Societeyt. Hier staet te gedencken, dat de Deponent sijn Eed dede, aengaende dit desseyn omtrent Limehuys Hole in brand te steecken, 6. September 1678. voor Sr.

Edmund Berry Godfrey, 12. dagen te vooren eer de huysen tot Ratliff aengesteken wierden, in de tegenwoordigheyt van Dr. Tonge.

LXXII.

30. Aug. Blundel had den Deponent getoont een Copy van des Paus Bull, gedateert in November, of 10. December laetst, in dewelcke de Paus disponeerde van de Bisdommen, en andere Waerdigheden in Engeland; in welcke Bulle oock bestelt was, dat de Jesuyten de Philosophy, en Godtheydt soude lesen, in alle groote Steden en plaetsen, daer sy Collegien hadden, doch geen graden of trappen verleenen, en dewijl de Engelsche Jesuyten geemployeert wierden als boven, en in het Predicken en Catechiseren, souden de Spaensche Jesuyten en andere uytlanders assisteren by den Altaer, en de sorge voor de Collegien helpen dragen.

LXXIII.

2. Septembris, De Deponent had mede een Packet uyt Schotlandt gesien, gedirigeert aen Johan Groves, gedateert den 20. Augusti, 1678. van de Vaders vergadert tot Edenburgh, de Vaders alhier bekent maeckende dat 8000. Catholijcke Schotten gereet waren om op te staen, en hun hulp toe te brengen, wanneer het werck heet sou beginnen te worden, en sich by de misnoegde Schotten te vervoegen, wanneer sy door de Schotsche Jesuyten, des versocht wierden, dat Lovels Dienaer Westby had omgebracht, om dat hy gepoogt had, de wederspannigheyt te ontdecken.

LXXIV.

3. Septembris. White had geschreven aen Blundel, dat 12. Schotsche Jesuyten, in Schotland waren gesonden, uyt ordere van den Generael, zijnde hen 1000. pond by Lechie des Konincks van Vranckrijcks Biecht-vader gegeven, om de beroerte in Schotland gaende te houden, dat de Koninck een Wapen-macht in dat Koninckrijck mocht landen, en dat de geseyde Jesuyten instructie hadden, om sich selven te dragen als Non-conformisten, onder de Presbiteriaensche Schotten.

1678.

LXXV.

5. Septembris, White had aen Blundel geschreven, dat hem bericht was van eenige ontdecking, het welcke hem verbaest maeckte, maer hy, in tweede gedachte, ordonneerde Blundel, niet te desisteren van het werck dat onder handen was, maer aen Binningfield te schrijven, geen acht te slaen, op het geen dat Keines seyde, zijnde meer sijn eygen gissingh. En dat Blundel noch dien dag aen Benningfield sulcks geschreven had. In de selve brief was gelast Fogorty voor sijn sorge te bedancken, en voor sijn yver om in Yrland te assisteren. Al het welcke hy gelesen had.

LXXVI. Pic-

LXXVI.

Pickeringh had den Deponent geseght, dat Couriers naer Windsor was geloopen, en thien dagen daer na, naer het huys van den Heer Bradwell. 6. Septembris.

LXXVII.

Des avonds hoorde den Deponent White en andere in sijn kamer, te samen beraetslagende, om hem wech te senden en te pijnigen, tot dat hy sou belijden en ontdecken, de persoonen die den Koninck hadden geinformeert van de toelegh. De selven avond maeckte hy sijn affidavit, en versekeringh van de waerheyt van sijn informatien voor heen gedaen, en onderteeckende die, met sijn eygene handt, voor Sr. Edmund Berry Godfry en sijn Klerck. 6. Septembris.

LXXVIII.

De Deponent is weder gekeert in sijn Logement by Mr. Louds in Cockpit ally in Druryland, van waer hy des avonds te vooren vertrocken was, alwaer hy door eenen Stratford, een onbekende voor hem, met vinnige woorden seer schendigh was beledight en gedreyght; zijnde oock de vensters onder sijn kamer gebroocken, en een aenval op sijn deur gedaen, door den selven Stratford, om tot hem in te breecken. 7. Septembris.

Dit is voor soo veel de depositie van Oates aengaet, gelijck ons die ter hand gekomen is. Eenige andere bekenteniſſen zijn noch onder de handen, van dewelcke wy niet zullen laten eenige voor te stellen, die namentlijck, dewelcke deselve met de voorgaende niet een zijn.

Andere bekenteniſſen van Oates.

In de Maent van October 1677. was hy, de Deponent weer na St. Omer gekeert, met brieven, van dewelcke de buytenste Colemans schrift, en het binnenste deselve hand was. De Jesuyten hadden hem gevraeght, hoe de Secretaris van de Hartogin al voer? en deden hem haer gebiedenis doen.

Van de Jesuyten had hy vorder bekent, datse overal schoolen hadden en onderhielden, Mr. Breston hiel'er een in Dunclar, en Webster een ander in Warwick-straet. Men sou oock 200000. ponden naer Yrland hebben geremitteert, om den Oorlogh aldaer voort te setten: gelijck oock veel Bevel-hebbers hadden belooft, de hen aenbevolene Steden over te leveren.

Sy trecken des Konincks tytul in hun Predicatie in twijffel, en houden hem maer voor geligitimeert, en niet alleen hy, maer oock Koninck Carel de eerste,

eerste, seggende dat hy de Soon van een Kleermaker was.

Den Hartogh van Jorck wist van dit comploit tegens den Koninck niet, niet meer als een kint dat ongeboren is.

Dat de dood van Dallufon sulck een geringe saeck niet was, als men meende, die door Pamplin was gedood, en dat ter oorsaeck dat Dallufon in het Collegie der Jesuyten opgebracht zijnde, daer na verandert, waer over sijn dood by de Jesuyten besslooten was, dewelcke, na verscheydene aenslagen, noch eyndelijck door Pamplin te wege gebracht wierdt, zijnde de Deponent tegenwoordigh geweest, wanneer een Misse van dancksegginghe, daer over gehouden wierdt.

Hy had geseght te konnen aenwijsen, wie des Konincks geheymen hadden ontdeckt, wie de papieren uyt sijn sack gestoolen hadden, en de resolutien, niet alleen van den grooten Raed; maer oock van den Cabinet-raed hadden ontdeckt en bekent gemaeckt.

Hy wiste wat'er gedaen was, (en meest door Coleman) oock wat de Koninck al seyde, als hy gekleet wierdt, en andere dingen meer.

De Jesuyten bedurven den Koophandel, brengende jaer op jaer wel 200000 ponden uyt het Rijck, dat hy selfs op een tijd 2500. ponden had uytgebracht, geraeckende uyt Doevres met het geven van een Kroon, aen een van de Charssers.

Dat'er Papisten zijn, die door het leenen van geldt, de staet van de Edelluyden weten te maecken, die sy 21. Kloosters buyten Engelandt onderhouden.

Dat sy somwijlen dieven in de gevangenissen van Newgate weten te suborneren en op te maecken, welckers vergiffenis en pardon sy door vrienden ten Hoof weten te bevorderen, wanneer sy deselve tot hun moorderyen en andere stricken gebruycken. De Ridder Willem Godolphijn, wist hy wel een Papist te zijn, want hy had hem hooren biechten, sonder evenwel te weten wat hy gebiecht had, dewelcke oock, met eenige van de Conspirateurs correspondentie en onderhandeling sou houden.

De Hartoginne van Mazaryn sou al des Konincks geheymen ontdecken, welcke selfde commissie Loge in Goringh mede hadden.

Brief van den Paus.

Ons is oock ter handt gekomen een Brief van den Paus van Romen, gedateert den 4. Juny des Jaers 1678. dewelcke onder de papieren van den Vader

der of Pater Yrlandt gevonden is, zijnde geteeckent onder des Paus eygen hand en Zegel, en van desen inhoudt:

Dat de Koninck van Engeland was aengeklaeght en veroordeelt als een Ketter, derhalven, dat die geene die Instrumentael of een werck-tuygh sou zijn, om des selfs leven wegh te nemen, sou gepardonneert zijn, en het geheele Koninckrijck weer ontslagen van hun Alligiance en wettige erkentenisse. En daer sal zijn een dispensatie, om te ontlasten van de eeden, die ter contrarie souden gedaen en gegeven zijn. 4. Brief van den Paus.

Geteeckent en gezegelt by den Paus, den 4 Juny 1678.

Dus verre hebben wy de depositien en omstandigheden van dit groot stuckwercks gebracht: Wy sullen hier na daer meer van handelen, en ondertusschen de vervloeckelijcke moort van den Ridder Edmund Berry Godfry weder ophalen, en eenige gevolgen en omstandigheden daer van by brengen.

Verder verhael van de Moort van Edmund Berry Godfry.

DE voorverhaelde moort van den Ridder Edmund Berry, is eygentlijck ontdeckt door een die mede tot dat werck gehuurt was, die mede veeltijdts tot de t'samen-sweeringh gegeven heeft, dese was aldus toegegaen. Twee Priesters hadden hem des morgens wandelende dicht by Sommerset-huys gesien en ontdeckt, die sich by hem begaven, met voorgeven dat sy daer waren, om hem van de groote t'samensweeringh naerder informatie en kennis te doen hebben: dat hy nu drie Priesters konde bekomen, die aengenomen hadden den Koninck te vermoorden; des versochten sy dat hy een keer naer de plaets van Sommersethuys wilde doen, op dat'er op de straet geen oogmerck opgenomen wierdt: als hy hen dit toestondt, waren sy een keer drie of vier over en weder gewandelt, wanneer sy onder de galdery, eerst onder het Uur-werck gingen, daer noch twee andere by hen quamen, die hem naer een reys of twee omkeerens, met gewelt in een kamer drongen, en voorts naer boven brachten, alwaer sy hem ondervraeghden, maer hy wilde hen geen antwoort geven: zy seyden hem, indien hy tegens hen wilde belijden, het geen aen hem ontdeckt was, dat hem geen leet geschieden sou; maer indien hy sulcks niet wilde doen, dat men hem sou doen sterven. Sy hebben hem vorders aldaer tot des avonts ten seven of acht uren toe gehouden, en oordeelende dat het verlooren werck was, hem langer aldaer

5. Vorder verhael van de moort van Edmund Berry Godfry.

6. Snoode verradery.

te bewaren, ſoo hebhen de Prieſters twee oorkuſſens gebracht, en Sr. Edmund vorders op een bedde geworpen, en aldaer verſmoort, een van deſelve was noch ſeer van hem gekrabt. Wanneer men de kuſſens wech nam en bevondt dat'er noch leven in hem was, ſoo hebben ſy hem voorts met een Servet of Das verwurght. Sy hadden daer na, als verhaelt wordt, het lichaem in de Cappel gebracht, en aldaer tot Maendagh toe, onder den Altaer geleght, wanneer ſy het in een draegh-ſtoel, op een andere plaets brachten, alwaer het tot des nachts toe bewaert wierdt, van waer het ter plaetſe was gebracht daer het gevonden was, zijnde met ſijn eygen degen, als hier voor geſeght is, doorſteecken. Drie Jeſuyten en de dienaer van den Heer Peper ſouden hantdadigh aen deſe moort zijn. Een Staley was mede op vermoeden, van een mede-plichter daer van te zijn, gevangen, beneffens Aſluns, die ſich eenige verraderlijcke woorden, het groot verraedt aengaende, had laten ontvallen, gelijck hier boven in de bekentenis van Oates ſijn naem al veel gebruyckt is geworden. Maer onder andere is een Prance een Silverſmit, bekent en gevangen geworden, die beleden heeft een van de moorders van den Ridder Godfry te zijn, en dat hy het lichaem aen verſcheydene perſoonen van aenſien getoont had, maer deſe heeft deſelve ſaeck tot verſcheydene malen bekent en weder ontkent; maer ten laetſten, door ſijn eygene gewiſſe genoopt, ſtantvaſtelijck beleden, dat ſeeckere Prieſter, die hem in ſijn gevangenis was komen beſoecken, hem met grouwelijcke dreygementen verſchrickt, en ten laetſten geſeght had, dat by aldien hy, al het gene hy, de voorſeyde moort aengaende had beleden, niet wederom ontkende, hy niet alleen eeuwighlijck verdoemt, maer oock ſelfs een dood man was, ſoo haeſt als hy weder op vrye voeten geſtelt ſou worden, dewijl men niet ſou naerlaten, hem ten eerſten hoe hy ſich oock wachten mocht, den beck te breecken. Hier over had de geſeyde Prance noch veel andere dingen bygebracht, die geheym gehouden zijn geworden, om datmen gaerne eerſt al de hantdadigen in handen ſou hebben, daer dagelijcks toe gearbeydt wierdt.

7. De moorders veroordeelt.

Op den thienden van February des Jaers 1679. wierden Hill, Grien, en eenen Berry, voor des Konincks banck te recht geſtelt, duurende de rechtſpleginge tot drie uuren naer den middagh, zijnde de beſchuldigde geconfronteert tegens Mr. Oates, Bedlow en Prance, met verſcheydene andere die hem beſchuldight hebben, onder dewelcke mede de Dienſtmaegt van de Ridder Edmund Berry is geweeſt, dewelcke op een van de drie wees, dat het deſelve was, en hy deſelve kleederen noch aen had die hy toen aen hadde, die op dien morgen als de Ridder Godfry vermoort wierdt, aen ſijn

huys,

huys, na den selven haer Heer was komen vragen, dit bevestighde de gesey-de Dienst-maeght met eede, en Prance swoer mede dat al die omstandighe-den waer waren, met al die omtrent het werck aen te mercken zijn, gelijck hy een mede-plichter van het geheele werck is geweest. Voegende daer noch by: dat wanneer sy het selve volvoert hadden, sy om het vermoorde lichaem gedanst hadden. De Lord Bellasis had dese luyden hier toe gehuurt, die, indien sy het in Sommersethuys niet hadden te wege gebracht, sulcks in sijn eygen huys souden hebben moeten doen. De gevangens evenwel ontken-den alles, seggende desen Prance noyt gekent te hebben: maer dese bewees het tegendeel, door een Meester en sijn knecht, die bekenden dat sy ver-scheydene malen aen sijn huys waren geweest, en met hem overleght had-den, hoe men de moort aenvangen sou. De Opper-rechter Croogges, had hier over al de stucken en bescheyden in handen van de Jury of geswooren gestelt, (volgens de Engelsche Wetten, die dan leven of dood besluyten) welcke Jury of gesworene Mannen een quartier uurs in een ander kamer gegaen zijn, en aldaer de beschuldigde aen de moort, als mede aen dievery, verklaerde schuldigh te zijn: waer op de Opper rechter of Chiefe Justice, had uyt-geroepen, dat'er noyt rechtvaerdiger recht gesproocken was, het welcke mede, door toejuychen van het omstaende volck bekrachticht wierdt. Hier op wierden de beschuldighde, zijnde de Rechters in alles voldaen, veroor-deelt, om by Primroose-hill (alwaer als geseght is, het doode lichaem ge-vonden is) opgehangen en gevierendeelt te worden; maer het is echter tot Tyburn geschiet. De eenen van dese drie was een Portier in Sommerset-huys, de tweede een Kussen-bewaerder, en de derde wierdt aldaer uyt gunst onderhouden. Berry heeft door middel van Doctor Loye, met den welc-ken hy, op sijn versoeck, eenigh gespreck gehouden had, noch uytstel voor eenigen tijd gekregen. Prance die de voornaemste getuygen tegens hen was geweest, verkreegh sijn vryheyt: maer de twee andere Grien en Hill, zijn volgens hun vonnis ter dood gebracht, volgens dit bericht dat ons, het selve aengaende ter hand gestelt is geworden.

1678.

Handeling en Executie van Robbert Grien, en Laurence Hill.

8.

De moort, van dien getrouwen Engelschen Protestant en Patriot Sr. Rid-der Edmund Burry Godfrey, is nu soo blijckelijck bekent, niet alleen door geheel Engelandt, maer als ick vertrouw, mede aende nabuyrige volckeren, voornamentlijck die van den Gereformeerde en Hervormde Godsdienst, dat het

Handelingh van Robbert Grien, en Laurence Hill.

het t'eenemael onnodigh sal zijn, met eenige konst van op-pronckinge, de tranen van des Lezers medelijdentheyt, over die waerdige martelarye van dien Edelman, te vorderen tegens de snoode en barbarische moorders, die deselve te wege hebben gebracht. Het was dan op Saturdagh den 12. dagh van Wijnmaent 1678. dat dese bloedige daet te wege was gebracht, dewelcke langh in duysternisse verborgen is gebleven, soodanige als die gene was, die de zielen van de aenleggers had benevelt. Maer ten laetsten die oneyndelijcke aenbiddelijcke macht, de wreecker van onnosel bloedt, die het krijten van sijn geslachte Heyligen, van onder den Altaer verhoort, en licht aen de duysternis, liet het sich genadighlijck behagen, eenige ontdecking, van dese helsche misdaet, te geven; op dewelcke verscheydene persoonen in bewaringh en gevangenis zijn gestelt, van dese wierden drie, op den 10. van February deses Jaers 1679. tot hun ondersoeck voor des Konincks banck tot Westmunster gebracht, alwaer na het aenhooren en volle blijck, door een Jury of Recht-gespan, bestaende in persoonen van waerdy en qualiteyt, sy schuldigh wierden bevonden, en de volgende morgen het vonnis des doodts tegens hen is uytgesprooken geworden. De particulariteyten en bysonderheden, van bewijs en ondersoeck, zullen wy niet verhandelen; maer liever den Lezer tot sijn volle vergenoeginge wijsen, tot die volkomene en volmaeckte verhandelinge, die de werelt, kortelijck sal mogen, van de ongetwijffelde toestemminge van gezag, ontfangen.

Van dese drie persoonen, aengeklaeght en overtuygt van dese geweldenarye en moort, is een (over eenige gewichtige bedenckingen) ten minsten voor een tijd, goet geoordeelt, genadiglijck gespaert te werden. Van de twee andere, namentlijck Robbert Grien of Groen, en Laurence Hill, aengaende hun gesteltheydt, &c. na hun vonnis en straffe, zullen wy kortelijck, doch getrouwelijck en ontijdelijck u rekening en kennis geven.

Robbert Grien was een gebooren Yersch man, sijn Vader een Protestant, gelijck hy selver heeft erkent; maer sijn Moeder (wiens wacker sexe of kimme haer voor sulcke onhebbelijcke bedriegeryen bequamer maeckte) Pausgesint, die hem, beneffens een Oom van hem, in de Papery heeft opgevoedt, hoewel deselve sijne opvoedinge soo slecht en gering was, dat hy noch lesen noch schrijven konde. Maer door de onkunde is geacht als de moeder van devotie en Godtsplichtigheyt, wierdt hy voor des te bequamer werck-tuygh voor Jesuytische werck-middelen, vonden van subtylheyt, en bose scherpsinnigheyt, gerekent en gebruyckt.

9. Afkomst van Grien

Sijn voornoemde Oom onderwees hem in de gemeene kennisse en gebeden, van de Roomsche bygeloovigheyt en superstitie, houdende sijn verblijf

blijf in Yrland, tot hy ter ouderdom van 16 of 18 jaren gekomen was; zijnde hy nu 54. jaren oud geworden.

Wanneer sy na hun vonnis yder byſonder in Nieuwgate gehouden wierden, heeft hem de ordinary Vertrooſter der gevangenen, volgens ſijn bedieninge en neyginge, tot Chriſtelijcke liefde, ſijn byſtant, raedt, vermaninge en gebeden aengeboden, ontfangende hy ſijn aenſpraeck ſeer zedighlijck, die hem oock gedurighlijck vermaende (als zijnde de eerſte trap tot een oprechte en hartelijcke bekeeringe) ſijn gemoet en conſcientie te ontlaſten, door een vrye volkomene en oprechte belijdenis, aengaende de ſchrickelijcke moort, over dewelcke hy veroordeelt was, en gerechtelijck ſtondt te lijden: gebruyckende al de beweeg-redenen, die hy tot dien eynde konde bybrengen; maer hoewel hy ſcheen, na ſijn vermaninge te luyſteren, konde hy evenwel, daer in niet overwonnen worden, maer liet ſich aenſien, eerder die uyt te ſetten, in een rechtveerdigingh van ſijn eygen ſelve, en voorſtellingh van ſijn onnoſelheyt omtrent die byſondere ſaeck. Het welcke (gelijck de ordinary beſoecker ſeer wel vermerckte, en daer over hem aendrongh) niet konde ſteunen (aengemerckt de klaerheyt van de blijcken en apparentie of ſchijnbaerheyt van de miſdaet en ſijn ſchult) als op een van deſe drie redenen. 1. Dat ſy, of onder een eed van geheymenis ſtonden, dewelcke (gelijck hy hem in waerheyt ſeyde) een quaden eed, en in dien ſtaet van geen verbintenis was. 2. Of dat, tuſſchen den tijd van de begane moort, en die van hun verſeeckeringh, de eene of de andere Prieſter hem preſentelijck geabſolveert en ontbonden had, waer over ſy als nu ſich ſelven als onſchuldigh voorſtelden: het welcke de beſoecker met meerder reden aendrongh, om dat hy des voorgaende ondervindingh by eenige gemeene geweldenaren genooten had, die in ſulcken gevalle volſtandiglijck, ſelfs ter plaetſe van hun ſtraffe, en op hun laetſten adem, ſelfs deſe miſdaden hadden geloochent en ontkent, die ſy eenige dagen te vooren vryelijck aen hem ſelven beleden hadden, en dat klaerlijck op de voorſeyde redenen en gronden. Het welcke met goede redenen ſtaet te gelooven, niet alleen uyt deſe onwederleggelijcke getuygeniſſe, maer oock uyt die Paepſche leeringe, die eenige uyt hen-lieden, ſich niet hebben geſchaemt voort te ſetten, namentlijck: *Quod non peccat mortaliter, qui negat ſe admiſiſſe peccatum mortale, alias legitime confeſſum*, *Navar. in Man. Cap. 21. num 38.* dat is: dat hy niet doodelijck ſondicht, die loochent een doodſonde begaen te hebben, die hy anders wettelijck gebiecht heeft. 3. Of ten laetſten, dat ſy geloven een verdienſtelijcke daet te zijn, een Ketter, gelijck ſy een yder Proteſtant noemen, te dooden. Want ſoo luyt oock hunne helſche leeringe, dat yder

10. Hertneckigheyt der gevangens.

 privaet

privaet of gemeen perſoon , mach wettelijck nemen , beroven en dooden, ſoodanigen ketter , die voor ſulcks is verklaert , ſelfs hun huyſen boven hun hooft verbranden , *Symancha*, *inſtit. Cath. Cap. 45. num 13.*

Op al deſe ſaecken heeft hy niet willen antwoorden , maer gaf alleenigh een algemeene loocheningh , hoewel hy wel beleed , dat hy in andere ſaken een groot ſondaer voor God was, &c. En op eenige diſcourſen en redenen, by gelegentheyt voortgebracht , rechtvaerdigende ſich ſelven. Van eenige byſondere ſonden , verklaerde hy, dat hy reeckende hoererye (en noch meer overſpel) niet vergeeflijck , maer doodtſonden te zijn , gelijck hy oock niet geloofde eenige ſonde in ſijn eygen natuur vergeeflijck te zijn. Hy verklaerde oock niet te gelooven , eenige van de grooſte puncten in ſtucken van het Pauſdom ; echter ſeyde hy , had hy beſlooten, in de Roomſche Catholijcke Godſdienſt te leven en te ſterven , (gelijck hy die noemde) om dat hy daer in geboren was en opgevoet.

Op het welcke de Beſoecker ſeer bequamlijck antwoorde , en ſeyde : dat ſulcks geen vaſt bewijs van reden waere : want alſoo konde hy mede wel beſluyten in ſonde te leven en te ſterven , om dat hy in ſonde gebooren , en daer toe te ſeer gewoon gemaeckt was. Hy antwoorde alleenigh hier op , dat hy ſijn eeuwigen ſtaet wilde wagen , in het aenhangen en aenkleven van deſen Godtsdienſt , in dewelcke hy opgevoedt was , willende geen bewijs-redenen in tegendeel aenhooren.

De Beſoecker echter bleef in geen gebreecke hem dagelijcks te komen aenſpreecken , en tot boete en bekeeringe te vermanen , en ſijn geloof te ſtellen in de alleen genoeghſame verdienſten van Chriſtus : daer hy ſeer naerſtigh naer luyſterde, gelijck als oock naer de vermaninge en opweckinge , van een ander eerwaerdigh en waerdigh dienaer , hem mede toegeſonden , om in dat werck van Chriſtelijcke liefde hem hulpſaem te zijn , voegende met groote ſchijn van genegentheyt , ſijn gebeden met den ſelven. Alſoo bedanckte hy den ordinary Beſoecker op den Donderdagh voor ſijn moeyte, en ſeyde hem, hy wilde hem excuſeren en verſchoonen , van hem ter plaetſe van ſijn ſtraffe te verſellen , verſoeckende ondertuſſchen evenwel ſijn gebeden , en nam alſoo ſijn oorlof van hem.

11. Afkomſt van Hill.

Laurents Hill , de andere ongeluckige miſdadige , was gebooren en opgevoet in de Paepſche leere , en beſloot van gelijcken daer in te leven en te ſterven. Hy verklaerde dat hy geenen Schoen-maecker was , gelijck men ſeyde , maer ſelfs op ſijn 13. jaren tot een dienaer geſchickt , en in deſelve ſtaet altoos gebleven was , immers tot ſeer onlanghs toe, zijnde nu 34. jaren oud , op den tijd van ſijn dood. Hy wilde , hoe veel bewijs-redenen hem,

gelijck

gelijck den ander, toegebracht wierden (te verdrietigh hier by te voegen) geensints de misdaet, om dewelcke hy stondt te lijden, erkennen: maer beleed in het algemeen, dat hy een groot sondaer was geweest; en seyde in het bysonder, dat hy noyt eenigh persoon had verongelijckt, als alleen een, over een merckelijcke somme gelds, die hy specificeerde en voorstelde, en van de welcke (seyde hy) hy onlanghs restitutie en voldoening had gedaen.

Hy wilde geen Protestants Leeraer toelaten, met hem te bidden, maer versocht hen, datse te huys voor hem wilden bidden; en bedanckte alzoo den ordinary Besoecker voor sijn moeyten, biddende Godt hem die te willen vergelden, en nam vorders sijn afscheyt van hem, met versoeck hem vorder niet te vergeselschappen. Op Vrydagh den 21. van February zijnse beyde tamelijck vroegh in den morgenstondt, op een karre naer Tyburn gevoert, alwaer sy, na eenige weynige woorden, en korte bysondere gebeden, geexecuteert en ter dood gebracht zijn.

12. Hun dood.

Kort verhael van het geene van tijdt tot tijdt, omtrent het voorgaende Verraet door sijn Majesteyt en het Parlement, &c. gedaen is.

OMtrent het midden van October, wierdt Pater Peters een Jesuyt gevangen, ten huyse van den Lord Charles Schelbe in Sussex, Coupers was tot Schoewsberry gevangen en in Newgate geset, daer Elf, Pater White en noch een andere sat. Maer White was seer sieck tot stervens toe, en wierdt door wacht bewaert. Meer andere zijn hier en daer gevangen en vastgestelt. Een Fransman, had sich selven mede in een Wijn-huys tegens een andere Fransman, die hy meende Roomsch-gesint te zijn, ontdeckt, seggende, datmen door het vangen van Coleman en andere, wel yets van het voornemen had ontdeckt, maer echter niet alles, en dat het daerom geensints sou achter blijven. De aenhoorder die Gereformeert was, hoorende dese tael voeren, meenende den ander, die men oordeelt een Priester geweest te zijn, door hulp van den Waert vast te houden; maer dese geraeckte uyt hun handen, doch de dienaer of oppasser menende dat hy met het gelagh wilde deurgaen, hield hem vast; maer hy den selven een gouden ringh te pandt gegeven hebbende, geraeckt mede van hem ontslagen.

13. Kort verhael van het gene van tijdt tot tijd, omtrent het voorgaende verraedt door sijn Majesteyt en Parlement, &c. gedaen is.

Met den aenvangh van November is in de vergaderingh van het Parlement besloten, als verdacht van hoogh verraedt, gevangen te nemen de Heeren,

November.

Bellasis,

Bellasis, Powes en Staffort, beneffens den Grave van Arundel, en de Ridder en Genees-meester van de Koningin, Sir George Wakeman, beneffens noch eenige andere persoonen van minderen staet, die op den derden November, des avonts, en anderen daeghs smorgens vastgehouden, en na den Tower gebracht zijn. Van dese Heeren en andere sou dese bestellingh gemaeckt zijn geweest, dat de Heer Bellasis Generael, de Grave van Arundel
1678. Cancellier, de Heer Powes Schatmeester, de Heer Willem Godolphijn Geheym Zegel-bewaerder, Lambert Adjutant Generael, de Heer Perts Luytenant Generael, de Heer Staffort Betael-meester, de Ridder F. Railif Majour Generael, Coleman Secretaris van Staet, Calcar Bisschop van Londen, White Bread Eerst-Bisschop, de oudste Soon van den Grave van Arundel Commissaris Generael, de Heer Bellamore, Lassel en Koper Collonels te Paerde, en Winter Collonel te voet. Behalven verscheydene Hoplieden, die mede genoemt worden.

Op den laetsten van October heeft de Koninck onder expresse Proclamatie bevolen, dat alle Paepsche recusanten, of die daer voor gehouden worden, sich 10. mijlen van de Steden Londen en Westmunster, en alle andere plaetsen zullen hebben te vertrecken, en dat voor den 7. of 17. dag van November, onder pœne van sijn Majesteyts hoogste ongenade, en van de strengste executie der Wetten tegens haer: dat sy oock zullen hebben te vertrecken uyt sijn Majesteyts Koninckliijcke Paleysen van Whitehall, Sommersethuys, en St. James of St. Jacobs, met voorsieninge evenwel, dat sulcks sich niet sal extenderen, op soodanige huyshouders, woonende binnen de geseyde Steden, of in eenige plaetsen binnen 10. mijlen van de selve, dewelcke zijn handelaers, of eenigh trafijck of handtwerck oeffenende, en aldaer voor een tijd van 12. maenden gewoont hebben, in hunne eygene huysen, sonder elders eenige wooninge te hebben, die oock hunne namen sullen opgeven, als mede die van andere persoonen van hun huysgesin, &c.

Eenige beschuldighde Heeren, die absent waren, hebben sich zedert van selfs voorgestelt. De Heer Castelmaine die op nader verhooringe van Oates gevangen is genomen, wordt beschuldicht dat hy een scheyd-brief van den Paus, om sijn Vrouw te mogen verlaten, sou hebben gekregen, om tot het Priesterdom bequaem gemaeckt te worden; alles strijdende met de Wetten van dit Koninckrijck. Boven dit soude hy mede aen het groote Eedgespan vast zijn. Twee jonge Edel-lieden, Yates en Goringh van gelijcken, als mede de Hartoginne Mazarijn, die tot dien eynde en om des Konincks geheymen te ontdecken, uyt Vranckrijck in Engeland sou overgekomen zjn. De gevangene Coleman, is oock door den Heer Thesaurier

Claren-

Clarendon, Essex, den Bisschop van Londen Schafsburry en andere seer nauw ondervraegt in Newgate, gelijck oock eenige aldaer gevangen, maer hebben niets van het Eed-gespan bekent, hoewel sy met seer groote beloften, van straffeloosheyt, daer toe aengemaent zijn geworden: maer op den 7. deser Maent is het examen en ondersoeck weder hervat, maer de uytslagh was noch niet bekent, echter gaf Coleman wondere dingen voor, en houdt sich als of hy tot sijn correspondentie selfs ordere van voorname handt sou hebben gehadt: maer Oates getuyght, dat hy selfs een valsch zegel en handtschrift by de Jesuyten gesien heeft. Hy heeft echter het gene hy aen het Hoogerhuys had geseght, naderhandt mede aen het Lagerhuys verklaert. En alzoo schijnt zijn correspondentie mede geweest te zijn, met Lechie, den Biecht-vader van den Koninck van Vranckrijck, die in de verklaringe van Oates meer bekent gemaeckt is, als mede met den Pauselijcken Nuntius tot Brussel, gelijck hy oock tot tweemalen toe derwaerts is geweest. Dese bewijsen schijnen met die van Oates al vry te verschelen, en de saken een gedaente te geven, dat sy de veranderingh van den Godtsdienst, wel souden hebben gesocht te wege te brengen; maer door den Koninck selve, onder beloften van 300000. ponden, om het Parlement te doen scheyden, sonder weder een ander te vergaderen, gelijck men oock geen meninge sou gehadt hebben om den Koninck om te brengen; het groote besluyt komt derhalven uyt Oates verklaringe meest standt te grijpen, en derhalven is op den 10. by het Lagerhuys gestemt, sonder yemants tegenseggen, dat het blijckt, dat'er een vervloeckt en hels comploit onder handen is geweest, van de Paepsche recusanten, om den Koninck te vermoorden, en de Regeringe 1678. met de Protestantsche Godtsdienst te vernietigen en om te keeren. Daer was oock bestelt dat binnen Londen yder nacht een Regiment van de Trainbants waecken, en yder een licht voor sijn huys houden moet; alles tot sekerheyt, en om alle onraed by nacht voor te komen.

De Koninck in het Parlement verschijnende, heeft een lange en deftige 14. aenspraeck gedaen, streckende voornamentlijck, tot voortsettinge van de Protestantsche Godtsdienst, dewelcke van de Leden met ongemeene aendacht en genegentheyt is aengehoort, die daer over sijn Majesteyt seer hartelijck hebben doen bedancken, gelijck oock door de Steden Londen en Westmunster, een ongemeene vreughde was ontstaen, om dat het sijn Majesteyt had gelieft, sich soodanigh voor de Protestantsche Godtsdienst te verklaren. Het Parlement heeft op den 24. November eenen Bedloo, mede over het verraed gevangen, en voorheen ondersocht, op een nieuw geexamineert en ondervraeght, dese seyde saecken van groot gewicht, die tot noch toe

Koninck in 't Parlement.

door hem verſwegen waren, te konnen ontdecken, maer verſocht voorheen van ſijn pardon en vergiffenis verſeeckert te mogen zijn, waer op het gemeene Huys aennam ſijn Majeſteyt het ſelfde af te bidden. Ondertuſſchen wierd de voorſeyde Proclamatie van den Koninck, met de uyterſte ſtrafheydt en rigeur in het werck geſtelt; en eenige van die gene, die den Eed van allegiance en ſupremacy hebben geweygert te doen, by den kop gevat, en in de gevangenis geworpen. Onder dies is Sir Pouwel een Koopman van Londen, zijnde eenige dagen vermiſt, eyndelijck op den wegh van Chelmensfort ſeer gemartelt ſoo men meende dood gevonden, het welcke een bedencken geeft, of dit van de ſelve of eensgeſinde werck-meeſters van Sir Godfrys moort, niet wel te wege gebracht ſou konnen zijn, gelijck men noch twee vermoorde perſoonen in de Rivier gevonden heeft. Maer naderhandt is bevonden dat het Pouwels niet, maer een ander was. Weshalven oock ſcherpelijck na de daders wierde geſocht.

15. Handel van het Parlement. De Heeren van het Hoogerhuys ſietmen ſeer naerſtigh arbeyden, tot uytſluyting van de Roomſch-geſinde Heeren, uyt hun vergaderinge. Eyndelijck is aldaer op den 24. deſer maent November beſlooten, dat alle de Lords en Heeren, die daer anders ſouden ſitten, ſullen worden geexcludeert en uytgeſlooten, indien ſy weygeren den Eed van allegiance en ſupremacy te doen; maer alhoewel het laetſte poinct begrijpt, dat de Koninck ſoo wel hooft in het Geeſtelijck, als in het Wereltlijck in dit Rijck is, ſonder dat eenigh buytenlandts Vorſt, Geeſtelijck of Werelts perſoon, daer over yets te ſeggen heeft, en daerom de Roomſche dien Eed niet ſchijnen te konnen doen, dewijl ſy daer door de opperhoofdigheyt van den Paus ſouden verwerpen: echter, dewijl ten tijden van de Koninck Hendrick den VIII. deſelve of diergelijcken Eed is gedaen, ſelfs by verſcheydene, die evenwel de Roomſche Kerck bleven aenhangen, uytgeſeydt, in het ſtuck van Hierarchy of geeſtelijck oppermacht: ſoo is by eenige Heeren noch verder gedrongen, dat by de voorſchreve twee Eeden, noch een ander tegens de transſubſtantiatie en aenroepinge der Heyligen ſou worden gedaen; maer ſulcks is by meerderheydt van ſtemme afgeſtemt; onder welcke mede de Eerſt-biſſchop van Cantelbergh, en twee andere Biſſchoppen waren, maer dit ſal noch nader moeten werden gereſumeert en hervat, en is te gelooven, dat het Lagerhuys, ſoo wel het eene als het andere aendringen ſal. Men wil, dat in het Hoogerhuys maer ſeven Heeren, behalven de Roomſch-geſinde ſouden
1678. zijn geweeſt, die tot den Eed van allegiance en ſupremacy niet verſtaen hebben. Den Koninck had mede op den ſelven dagh aen het Lagerhuys laten weten, dat hy op hun verſoeck den Heer Godolphijn uyt Spangie te huys ontbo-

ontboden had, en een ander in ſijn plaets derwaerts ſenden wilde. Dat voorder ſijn Majeſteyt, Commiſſariſſen had beſtelt, om van al ſijne en des Hartogen van Jorcks dienaers den voornoemden Eed te vorderen, doch datmen het ſelfde die van de Koninginne of Hartoginne niet konde afeyſſchen, dewijl ſulcks tegens de Huwelijcks voorwaerden, met de Princeſſen aengegaen, ſou ſtrijden. Evenwel zijnder maer vier leden geweeſt die dit toeſtemden, willende al de reſt datmen naerder inſtantie by ſijn Majeſteyt ſou doen, ten eynde dien Eed ſoo den een als den ander mocht afgenomen werden: ondertuſſchen terwijl men deſelve ſoude opmaecken, wierdt Bedloo weder van het Lagerhuys gehoort; die noch wel 20. perſoonen aengeklaegt heeft, op de welcke voorheen geen gedachten waren geweeſt; die daer over oock alle in hechtenis genomen zijn, gelijck oock het Lagerhuys ſijn Majeſteyt gebeden heeft, dat doch door het gantſche Rijck Militie wil laten lichten, om de Paepſche tegen te gaen, dat al een wonderen yver ſchijnt, gelijck oock dat het ſelfde Huys den Secretaris des Konincks Williamſon, over het teeckenen, voor deſen, van eenige Commiſſien voor Roomſch-geſinde Officieren en Bevel-hebberen, in den Tour heeft doen ſetten, daer ſich den Koninck echter niet wel over te vreden houdt, die oock daer over het ſelve Huys, om met hem te ſpreecken, op den 29. November by ſich ontboden heeft, en hen geſegt, waerom ſtrijdige orders gegeven had.

Des daeghs te vooren, wierdt een rijcke Gout-ſmits Soon gevangen genomen, dewelcke in een Herberge had geſeght, dat het voorgenomen werck noch niet ten eynde was, en indien'er een perſoon ontbrack, dat hy ſelfs de hand wel aen den Koninck ſou willen ſlaen. Hier na meer van deſe. Noch twee andere perſoonen de eene een Graef, en de andere een Baron, zijn mede in den Touwr gebracht; ſoo dat'er groote ſorge gedragen wordt, om de ſchuldige aen dit groote ſtuck by een te halen, dewijl Bedloo, wel 25. perſoonen heeft aengebracht, die by het ontfangene Sacrament geſwooren ſouden hebben, de Paepſche partye te ſullen byvallen, en met hun perſoonen en goederen, behulpſaem zijn, op de eerſte allarm en beroerte die op des Konincks dood ſou komen te ontſtaen. Dat oock meeſt alle de Papiſten van aenſien, ſoo veel hem bewuſt was, in de ſelfde verbintenis ſtonden; waer op ordere gegeven is, om al de beſchuldighde perſoonen te doen vatten, gelijck'er door den Opper-richter nu wel omtrent de dertigh gevat zijn. Maer de Roomſche hebben op Saturdagh den 26. een van hun eygen volck vergeven, uyt vreeſe dat hy te veel klappen ſou: maer deſe heeft noch voor ſijn ſterven de ingevers bekent gemaeckt. Op den 27. wierdt oock in Duyns een Schip aengehouden, dat naer Portugael gediſtineert was, in het welcke

16. Nieuwe gevangens.

seven Jesuyten, en daer onder Coniers (in de verklaringe van Oates meermaels gemelt) Biecht-vader van den Hartogh van Nortfolck, mede was, gevonden zijn.

Wy hebben even hier boven van een Silversmits Soon gesproocken, die selfs wel een hand aen den Koninck hadt willen leenen, dese zijnde Staly, van wiens Vader meer gesproocken is, is over sijn oproerigh en moordadigh seggen veroordeelt en gerecht, op dese wijse, hy wierd eerst op een horde naer het gerecht gesleept, toen gehangen, half dood weder afgesneden, en toen hem het hart uyt het lijf gehaelt, en over sijn aensicht gewreven.

Op dees tijd is de Acte dat geen Pausgesinde in een van beyde de Huysen van het Parlement zullen mogen sitten, by het Lagerhuys seer sterck door gedrongen, gelijck mede het afleggen van den bewusten Eed van allegiance en supremacy, verklaringe van 's Konincks wettigheyt en opper-macht, als oock tegens de transubstantiatie, en de aenroepingh der Heyligen, nu by
1678. beyde de Huysen is gepasseert, waer door 120. Roomsche Officieren zijn afgedanckt; maer den Hartog van Jorck is omtrent dien Eed verschoont. Sijn Majesteyt heeft oock Sr. Joseph Williamson, die, als gesght is, van het Lager-huys naer den Touwer was gesonden, weder op vrye voeten gestelt. Het Placcaet tegens de Paepsche Recusanten, wordt seer sterck uytgevoet. Den Ridder Trelawney, een lit van het Parlement, is over eenige moeyten, tegens een van sijn mede-leden, in den Touwer gebracht; als mede Mr. Carry, voorheen, om het verraedt in Newgate geset. Bedlow en Oates verkregen nu oock des Konincks pardon en vergiffenis, onder het groote Zegel.

18. Coleman te recht gestelt,

Op den 7. deser is Coleman, voor des Konincks Banck, tot Westmunster te recht gestelt, zijnde aldaer den Ridder Scroggs Opper-rechter, en geassisteert met andere Rechters van den Koninck. Het ondersoeck duurde van 's morgens ten 9. uren, tot 's naermiddaghs ten 5. uren. Men beschuldigde hem van hoogh verraed, als hebbende geconspireert om den Koninck om te brengen, de Regeringe, en de Gereformeerde Godtsdienst om verre te werpen. Oates en Bedlow, hebben tegens hem getuyght, maer hy wilde de selve niet kennen. Hem wierdt oock onder andere dingen te laste geleght, geseght te hebben, indien hy 1000. levens, en een zee van bloedt hadde, dat hy deselve in dit besluyt, om alle kettersche Princen te vernietigen, gaerne wilde te kost leggen; oock dat hy 4. Roffianen had gehuurt, en die, in tegenwoordigheyt van Oates 80. ponden Sterlinghs getelt, om den Koninck tot Windsor om te brengen, doch dit meende hy, met een blijck van *alibi*, dat is, elders geweest te hebben, te verwerpen, maer sijn tegen-getuygen seyden, dat hy wel omtrent dien tijd buyten Londen was geweest, maer

was

was niet seecker, dat sulcks op dien selven dagh, zijnde den 30. Augusti, was geweest. Hy meende de rest van sijn beschuldigingh mede te eluderen en te ontworstelen; maer hy wierdt echter schuldigh geoordeelt. Sijn vonnis te vellen wierdt voor alstoen, dewijl hes laet was, uytgestelt, maer des anderen daeghs weder voor de banck verschijnende, heeft hy de selve ontfangen, namentlijck, om als een verrader gehangen en gevierendeelt te worden. Maer hier van sullen wy hier na handelen.

Wy konnen hier niet voorby gaen, dat sijn Majesteyt, door veel voorloopen van sijn vrienden, Gout en Silver-smeden, had toegestaen, dat de stucken van Staly, niet als bestemt was, opgehangen, maer begraven souden worden, doch in stilte; maer sy hebben het tegendeel gedaen, latende de Misse en andere plechtigheden daer over doen, en de selve openbaerlijck met Lijck-statie begravende. Sijn Majesteyt hier over seer misnoegt, gaf last de stucken weder op te graven, en deselve op de poorten van Londen uyt te hangen. Men hoorde ondertusschen van veel moorden hier en daer, onder de welcke oock een Capellaen, die in sijn predicken tegens de Papisten, seer uytgevaren had, in een bosch sou dood gevonden zijn; maer of dit geslacht aldus op en tegens anderen woedt, sich selven heeft het oock niet gespaert. Want op den 15. van December, heeft Whitebread, een Jesuyt in Newgate, des daeghs te vooren gevangen gebracht zijnde, sich selven vergeven. De Ridder Wakeman, die gekocht was om den Koninck te vergeven, nevens eenen Langtorne, nu mede gevangen zijnde, soude nu mede te recht gestelt geworden zijn; maer het selfde is tot na de Kersdagen uytgestelt. De Heer Nevil wierdt op den 26. December oock in Newgate gevangen gebracht: Maer op den 30. is door Sr. George Jefferys, Register-meester van Londen, tegen Yerlandt, een Jesuyt, Grove en Pickeringh, het vonnis gevelt, dat sy sullen gesleept, gehangen, en gevierendeelt worden, om dat sy sijn Majesteyt hebben getracht om het leven te brengen, om welck werck uyt te voeren, Groves en Pickering (als uyt de bekentenis van Oates blijckt) gehuurt waren.

Onder dies was men in Yrland oock niet stille, alwaer de Heer Stedehouder, den Hartogh van Ormond, op het bericht van de bewuste t'samensweeringe, Mr. Peter Talbot heeft doen gevangen nemen, by den welcken een Pauselijcke Bulle gevonden is, waer in hy als Eerst-bisschop van Dublin verklaert en erkent wordt. En om alle vordere machinatien voor te komen, had de selve Hartogh verscheydene Proclamatien doen verkondigen, en onder anderen een, om al de Catholijcken van het geheele Rijck te ontwapenen, die weygerigh bleven, den boven geroerden Eed

19. Yerschen Handel.

 van

van Supremacy, &c. te doen, oock een andere, raeckende de handelaers in Bus-poeder, dat de ſelve ſullen hebben te verklaren aen den Officier van de plaets, hoedanigen quantiteyt ſy by ſich hebben; en ten derden, dat al de Catholijcken, die eenige qualiteyt en ſtaet van het Roomſche Hof hebben ontfangen, aenſtondts ſullen hebben het Rijck te ruymen, wordende met eenen alle Schippers in de havenen gelaſt, hen-luyden mede te nemen. Ten 4. een, waer by alle Roomſche Recuſanten verboden wordt, binnen het Kaſteel tot Dublin, of eenige andere Sterckte te komen; en noch een ten vijfden, in dewelcke hy 10. pondt Sterlings belooft, aen die een Bevelhebber, in des Konincks dienſt zijnde, konde aenwijſen, die de Proteſtantſche Godtsdienſt verlaten had. Ondertuſſchen was daer eenen Birne, een Prieſter, die eenen Jepſon, een Leer-jongen, had opgemaeckt, om den Hartogh om het leven te brengen, maer is door ſich ſelven ontdeckt.

Op den 9. van January verſcheen de Koninck in het Hoogerhuys, in ſijn Koninckliijck gewaedt, alwaer het Lagerhuys mede gekomen zijnde, ſoo prorogeerde ſijn Majeſteyt het Parlement tot den 14. van February, beloovende dat hy, binnen dien tijd, de troepen ſou afdancken, en alles de t'ſamenſweering aengaende, naerſtig examineren en onderſoecken.

Ondertuſſchen heeft ſich Oates, vreeſende datmen hem weder mocht aentaſten, by tijdts wech gemaeckt, latende een briefken in ſijn wooninge, waer in hy belooft weder voor den dag te zullen komen, ſoo haeſt het Parlement weder vergadert ſal zijn. De Vader Bellingflield, Biecht-vader van de Hartogin van Jorck, is aen de andere zijde, in ſijn gevangenis tot Newgate, geſtorven.

Op het proclameren van ſijn Majeſteyt, als boven gemelt is, heeft ſich eenen Dugdale, een Edelman van goeden ſtaet, geopenbaert, om pardon en vergiffenis te mogen erlangen. Deſe heeft bekent datmen hem mede heeft willen gebruycken, omtrent het ombrengen van den Koninck, en dat Milord Stafford hem daer een goede vergeldingh voor belooft heeft. Prance daer hier voor van geſproocken is, heeft onder andere dingen vorders bekent
1679. gemaeckt, dat'er een ſlagh van raets-pleginge, by eenige Jeſuyten en Prieſters in Sommerſethuys, over den vermoorden Ridder Godfry is gehouden, voor dat het ombrengen van de ſelve ondernomen is geworden, in welcke vergaderingh hy veroordeelt wierdt, als den dood verdient hebbende.

De Koninck heeft vorders tot naerder opvorſchinge van de ſchuldige en bewuſte aen het verraedt, voornamentlijck Francis Ewrie, onlanghs gekomen van Tixalle, in het Graeffchap van Stafford, Johan Gavan, onlangs gekomen van Wolverhampton, in het ſelfde Graeffchap, Vavaſor, anders Gifford,

Gifford, en Eduard Levison, alle Jesuyten, en schuldigh aen het voorgaende verdoemelijck verraed, als oock eenen Broad Street, een Priester en mede-plichter, door openbare Proclamatie bevolen op te soecken, met stricte last en bevel aen alle Beampten en Overigheden, hun uyterste kracht en vermogen, tot het vangen der selver, aen te wenden; met nauw verbodt de selve misdadigen te huysvesten, aen te nemen of te verbergen, op pœne van hoog verraet te hebben begaen, geoordeelt te worden, en een belofte van hondert ponden, voor die Ewerts sal komen te ontdecken en aen te brengen; en voor die eenige andere van de geseyde sal in handen krijgen, vijftig ponden Sterlings.

Onder dies heeft sijn Majesteyt, om het Parlement meer genoegen te geven, toegestaen, met de Executie van de twee Jesuyten, Grove en Yrland, voort te gaen, maer Pickering sou noch blijven sitten; en in gevolge van desen toestandt van sijn Majesteyt, zijn op den derden van February de bovengenoemde misdadigen, Yrlandt en Grove, volgens hun vonnis, gesleept, gehangen, en gevierendeelt; maer Pickeringh als geseght is, hoewel hy de man is die de Koninck sou hebben doorschooten, bewijsende en betoonende groot leetwesen, en noch veel te sullen openbaren, is noch verschoont. 20. Grove en Yrlandt gerecht.

Een seltsame saeck viel tot Londen voor, in een plaets de Bath genaemt. Een Paepsche Backer, sandt sijn jongen met een brief aen een andere Papist, dese jongen of argh denckende, of nieuwsgierigh zijnde, heeft den brief opgebroocken, de Meester van den jongen sulcks vernemende, heeft den jongen, soo haest als hy te huys quam, belast naer boven op den solder te gaen, om het een of het ander te doen, of te halen, het welcke de jongen dede, maer de Meester hem volgende, heeft den jongen aldaer opgehangen. De Backer begeeft sich hier op ter deuren uyt, en riep tegens de bueren, dat sich sijn jongen selve verhangen had; waer op een yder naer boven loopende, den jongen alzoo vonden, en terstondt los sneden, maer den jongen noch leven in sich hebbende, quam korts daer aen weder te recht, wanneer het eerste was dat hy vraeghde, of sijn Meester niet gevangen was, dewijl hem die had opgehangen? waer op de geseyde Backer aenstonts aengetast en gevangen geleght wierdt. De jongen vorders ondervraeght zijnde, had verhaelt dat in den brief stondt, dat de 100. Musquetten wel behouden waren overgekomen. Dese saeck naerder ondersocht zijnde, is bevonden waer te zijn, waer op den Backer nauwer bewaert wierdt. 21. Seltsame saeck tot Londen voorgevallen.

In tegendeel is Mr. Daniel Arthur, die mede over medebewustheyt van het verraedt, eenigen tijd gevangen geseten heeft, op borgtocht uytgegaen: daer en tegen is eenen Antony Turner, die onder verscheydene namen gehandelt heeft, en beleden heeft 22. Gevangens ontslagen en geset.

een

1679. een Jeſuyt te zijn, ſich ſelven aengegeven in handen van den Conſtabel, die hem in Gatehouſe geſet heeft. Sijn Majeſteyt heeft op de klachten, over dat verſcheydene Beampten hun plicht niet wel waer namen, in het voortſetten van ſijn Majeſteyts Proclamatie en Bevel-ſchriften, tot verſeeckering van ſijn perſoon en de ware Proteſtantſche Godtſdienſt, ſijn ongenoegen bekent gemaeckt, en in den Raed geordonneert, dat alle Juſtices of Peace, hun uyterſte vermogen en yver ſullen hebben aen te wenden, of dat de Heer Cancellier, die gene, over dewelcke klachten in komen, af, en andere in hunne plaets aenſtellen zal.

23. Scheyding van het Parlement. Sijn Majeſteyt vorders niet wel voldaen van de beſtieringh van het voorige Parlement, of Lagerhuys, heeft in alle gedeelten van het Rijck andere Leden doen verkieſen, om alſoo een nieuwe vergaderingh te formeren, daer meerder van gehoort ſal worden. Ondertuſſchen heeft ſijn Majeſteyt een ſolemnele verklaringe in ſijnen Raed gedaen, dat hy noyt als met de tegenwoordige Koninginne getrouwt is geweeſt, en dat hy alzoo geen wettige Kinderen heeft; welcke verklaringe by ſijn Majeſteyt ſelfs geteeckent, en daer nae by al de Heeren van den Raed, en vervolgens geregiſtreert.

24. Nieu Parlement vergadert. Het Parlement eyndelijck op een nieuw van Leden voorſien, en ter vergaderingh gekomen zijnde, verkoos, na gewoonte haer Spreecker, en daer toe de voorgaende, die in de laetſte Vergaderingh gedient had, maer deſe den Koninck aengeboden zijnde, heeft de ſelve die geexcuſeert, en het Parlement belaſt een ander in ſijn plaets te verkieſen, het welcke lange daer gedifficulteert hebbende, eyndelijck den Heer William Gregorii, Sergiant van de Wetten, tot ſpreecker verkooren heeft, gelijck deſelve oock den Koninck voorgedragen zijnde, van den ſelven oock aenſtondts geapprobeert en aengenomen is; waer op dan vorder, tot het afleggen van den Eed, van Allegiance en Supremacy is geprocedeert, gelijck mede op de Teſt, of het geſchrift, tegens de Paepſe gronden, aengaende de tranſubſtantiatie.

Wy vinden in een aenſpraeck des Konincks, gewach gemaeckt, van het vertreck van den Hartogh van Jorck, ſelfs uyt ordere van ſijn Majeſteyt, wy konnen derhalven niet nalaten, des ſelfs brief, aen geſeyde ſijn Koninckliijcke Hoogheyt, tot dien eynde geſchreven, gelijck ons die toegekomen is, hier in te voegen. Deſe luydt aldus:

Brief van den Koninck aen den Hartogh van Jorck.

25. Brief van den Koninck aen ICk hebbe U alreets mijn redenen in het breede gegeven, waerom ick oorbaer achte, dat gy u voor eenigen tijd buyten 's Landts ſoud abſenteren, zijnde waerlijck moeyelijck over de oorſaecke, en gy kondt u verſekeren,

ick

ick het niet langer ſal wenſchen, als het abſoluyt noodigh ſal zijn: voor u goet en mijn nut, oordeele het middelertijdt eygen, om u ſulcks ſchrifte-lijck, onder mijn eygen handt, te geven. Ick verſoecke het ſoo ſpoedig mach zijn, als mooglijck is, en gy moogt wel gelooven, met wat moeye-lijckheyt ick u dit ſchrijve, dewijle daer niet en is, daer ick gevoelijcker van ben, als van u groote gunſtige liefde te mywaerts, ick verhoope dat gy my dat recht ſult doen, om u te verſeeckeren, dat noch u tegenwoordige ab-ſentie, ofte yets, my kan wederhouden, om innerlijck te zijn, Uwe

den Hartogh van Jorck.

C. R.

Naeukeurigh en kort Verhael van het Proces en Vonnis van Eduward Coleman, Edelman.

26. Naukeurigh en kort verhael van 't Proces en Vonnis van Eduward Coleman, Edelman.

MEeſter *Eduward Coleman*, op Saturdagh den 23. November des Jaers 1678. van hoogh Verraed beſchuldight zijnde, wierdt op Woensdag daer aen volgende voor het Gerecht van des Konincks banck gebracht, om aldaer over alle de particulariteyten van ſijn beſchuldigingh ondervraegt te worden door de navolgende Rechters, die van des Konincks wege daer toe verkooren waren.

Sir Reginal Foſter, Baronnet.	*Simon Middleton*, Knaape.
Sir Charles Lee, Ridder.	*Henry Johnſon*, Knaape.
Eduward Wilford Knaape.	*Charles Umfreville*, Knaape.
John Bathurſt, Knaape.	*Thomas Johnſon*, Knaape.
Joſua Gullard, Knaape.	*Thomas Onglesfield*, Knaape.
John Biſield, Knaape.	*William Bohee*, Knaape.

Na dat deſe bovenſtaende Rechters, gelijck oock den *gevangen*, hun eed afgeleght hadden, ſprack hem het *Hoff* op de volgende wijſe aen:

Gy Heeren van 't Gerecht, die nu uwe Eeden gedaen hebt, hebt verſtaen hoe dat den *gevangen* is aengeklaegt by den naem van *Eduward Coleman*, Edel-man uyt de Parochie van St. Margriet tot Weſtmunſter, in de Provintie van Middelſex, een Vloeck-verwantſchap gemaeckt te hebben tegen den ſeer Doorluchtigen, en ſeer Voortreffelijcken Vorſt *Karel*, Koninck van *Engeland*, *Schotland*, *Vranckrijck*, en *Yrland*, Beſchermer des Geloofs, enz. ſijn natuurlijcken Heer, geen vreeſe Godts in ſijn hert, noch geen liefde

tot ſijn ſchuldige plicht hebben ; maer door ingeven des Duyvels bewogen en verleyd , vergetende ſijn hertelijcke genegentheyt en trouw , en natuurlijcke onderdanigheydt , die getrouwe en oprechte Onderdanen , voor hun wettigen Heer en Koninck , en voor het ontzagh der Wetten , hebben moeten , ſoo is hy daer afgeweecken , en heeft met al ſijn vermogen getracht de gemeene ruſt des Koninckrijcx van *Engeland* te verſtooren ; den waerachtigen Godsdienſt , die in het Koninckrijck van *Engeland* onderhouden wordt , en door de Wetten vaſtgeſtelt is , om verre te werpen ; oproerigheden in het ſelve Koninckrijck te verwecken ; uyt te bluſſchen de genegentheyt , eerbiedigheyt , en natuurlijcke onderdanigheyt , die alle oprechte en getrouwe Onderdanen , volgens de inſettinge der Wetten , ſchuldigh zijn aen den Koninck te bewijſen ; en onſen Souverainen Heer den *Koninck* te hebben willen ombrengen en vermoorden , op den 29, dagh van September in het 27. Jaer van ſijn Koninckrijck ; in de Parochie van St. Margriet tot Weſtmunſter voorſz , grouwelijck , boosaerdigh , en verraderſch opgeſet , en getracht heeft oproeren en warringen in dit Koninckrijck van *Engeland* te verwecken ; een ellendigh vyer van tweedracht en ſcheuringe tuſſchen de Onderdanen des *Ko-*
1678. *nincks* te ontſteecken ; geheel te beroven , en volkomentlijck te onterven onſen geſeyden Heer *Koninck* van ſijne Staten , Tytelen , Koninckllijcke magt , en recht op het Koninckrijck van *Engeland* ; den geſeyden *Koninck* te vermoorden , de Regeeringh van *Engeland* om te werpen , en te veranderen , de ware Godtsdienſt uyt te roeyen , en de geheele Staet van dit Koninckrijck om te keeren , en alſoo aen alle kanten onſen geſeyden Souverainen Heer met ſijn Koninckrijck van *Engeland* in het uyterſte bederf te brengen. Om nu dit grouwelijck Verraed , en booſe voornemens , in 't werck te ſtellen , en uyt te voeren , ſoo heeft den voornoemden *Eduward Coleman* op den 29. dag van September , in het 27. Jaer des Koninckrijcks van onſen hoogh-gemelden Heer *Koninck* , doenmaels in de Prochie van St. Margriet tot Weſtmunſter , in de Provintie van Middelſex woonende , grouwelijck en verraderſch twee brieven ingeſtelt , geſchreven en geſonden aen eenen Heer *de la Chaiſe* , doenmaels dienaer en Biecht-vader van den *Koninck van Vranckrijck* , om hem te bidden , dat hy verſorgeren maecken wilde , dat hy , *Eduward Coleman* , en de andere Vloeckverwanten , tegen onſen voornoemden Heer *Koninck* , ſouden mogen verkrijgen byſtant en beſcherminge van den *Koninck van Vranckrijck* , tot uytroeyinge van de ware Religie in het Koninckrijck van *Engeland* , tegen de Superſtitien des Roomſche Kercks vaſtgeſtelt , en de Regeringh van *Engeland* om te keeren.

Vorders heeft den voornoemden *Eduward Coleman* op den 29. dagh van Septem-

September in het selve Jaer, en ter selve plaetse, noch twee andere brieven geschreven, en gesonden aen den gemelden Heer *de la Chaise*, ten eynde den geseyden Heer *de la Chaise* mocht te weeg brengen, dat hy, *Eduward Coleman*, en sijn andere Vloeckverwanten van den *Franschen Koninck* verkrijgen mochten hulp, bystant, en aenhangh, om de ware Religie te veranderen, en de Regeeringh in het Koninckrijck van *Engeland* om te keeren. Vervolgens heeft den voorseyden *Eduward Coleman* op den 1. December des selven Jaers, en ter selve plaetse, ontfangen van den voornoemden Heer *de la Chaise* eenen brief, tot antwoort dienende op de twee gemelde brieven, die hy aen den Heer *de la Chaise* geschreven had, door welcken brief den Heer *de la Chaise* aen *Eduward Coleman*, en andere Vloeckverwanten tegen onsen Souverainen Heer *Koninck* hulp, bystant, en aenhangh, van wegen den *Franschen Koninck* belooft.

Den 10. December daer aenvolgende in het selve Jaer, en ter selve plaetse, heeft den gemelden *Eduward Coleman* sijn boose en verradersche voornemens geopenbaert aen den Heer van *Ruvigny*, extraordinair Gesant van wegen den *Franschen Koninck* aen dit Hof van *Engeland*, te dier tijd in de Provintie van Middelsex residerende, en heeft hem oock grouwelijck en verradersch getragt den voornoemden Gesant in dat Vloeckverwantschap in te wickelen. Van gelijcken heeft hy op den selven 10. December, en ter selve plaetse, om sijn boose voornemens uyt te voeren, grouwelijck en verradersch ingestelt en geschreven drie andere brieven aen *Sir William Frogmorton*, Knaape, doenmaels Onderdaen van onsen wettigen Heer Koninck, residerende in *Vranckrijck*, om den voorsz *de la Chaise* te bidden, dat hy mocht versorgen en verkrijgen de hulp, bystant, en beschermingh, des *Franschen Konincks*, soo als voorsz is in de twee voorgemelde brieven.

Dit waren in 't algemeen de beschuldigingen, die hem van het *Hof* te last geleght wierden, waer tegens den voornoemden *Eduward Coleman* sijn saek verdedighde gelijck of hy onschuldigh was geweest, beroepende sich wegens de rechtvaerdigheyt van sijn saecke op het oordeel Godts, en op dat van sijn Vaderland. Hier op wierdt Meester *Oates*, die de eerste geweest was, die het *Hof* van dese aenslagen onderricht, en dit Vloeckverwantschap ontdeckt had, tegen hem ter gehoor gestelt, welcke met eeden verklaerde, dat'er in April laetst-leden volgens den Ouden, en in Mey volgens de Nieuwe-stijl, een consultatie of vergadering van Jesuyten gehouden was, in de Herberg van *White House* in de *Strant*, en dat sy sig daer na in verscheyde geselschappen verdeelt hadden; dat sy in die vergadering den dood des *Konincks* beslooten, en middelen poogden te vinden om daer toe te geraecken, tot soo verre, dat twee per-

27. Sijn verdediging.

28. Bewijsen tegen hem.

 soonen

soonen *Grove en Pickeringh* genaemt, geschickt wierden om desen heylloosen aenslag uyt te voeren, en met Pistoolen in *St. James Perck* op den *Koninck* te schieten. Hier voor sou *Grove* tot een vergeldingh genieten 1500. ponden in gelt, en *Pickering* Priester zijnde sou 30000. Missen hebben, die yder tot 12. Schellingen betaelt, de somme van 1500. ponden Sterlinghs beloopen. Dat de bysondere omstandigheden van dit Vloeckverwantschap by Meester *Coleman* bekent, en dat hy die voor goet gekeurt hadt. Dat in geval sy misten in haren slagh te slaen, sy ondernomen hadden hem tot *Windsor* te doen dooden; dat'er door eenen *P. Fogarti* ten dien eynde vier Yrlanders voorgestelt wierden; dat den Jesuyt *Harcourt* hen 80. Guines belooft had; indien sy soo lang tot *Windsor* bleven, tot dat sy den *Koninck* souden omgebracht hebben. Dat Meester *Coleman* in dese onderhandelingen den Jesuyt *Harcourt* in sijn huys ging besoecken: maer dat hy hem daer niet vindende, na *Wildhouse* gegaen was, alwaer hy hem ontmoette; dat hy hem daer gevraegt had, watmen voor de Edel-lieden, die na *Windsor* getrocken waren, gereed maeckte? Waer op den gemelden *Harcourt* geantwoort had, dat hy hen 80. Guines senden sou, die op sijn tafel lagen, en welck de bode, die daer in de kamer was mee moest nemen. Dat sy beslooten hadden, by aldien dien aenslag haer oock quam te mislucken, den Koninck te vergeven. Dat den Jesuyt *Ashly* in July laetstleden uyt Vlaenderen instructien na Londen bracht, dat soo *Pickering en Grove* den *Koninck* binnen Londen niet om het leven brachten, noch de vier Yrlanders tot *Windsor*, hy 10000. ponden aen *Sir George Wakeman* aen te bieden had, om den *Koninck* te vergeven. Dat Meester *Coleman* daer op geseyt had; gelijck uyt de brieven bleeck, die tusschen den Provinciael van Londen en *Ashly* gewisselt zijn, dat 10000. ponden niet genoeg waren, en datmen daer noch 5000 by voegen moest, 't welck door de Jesuyten toegestemt wierdt.

Meester *Oates* bevestigde oock met eeden, dat hy de brieven gesien had, die de Provinciael der Jesuyten van Londen aen de Jesuyten van St. Omer sond, en dat dese brieven verklaerden, dat *Sir George Wakeman* die voorstelling aengenomen, en daer op al 5000. ponden in gelt ontfangen had; uyt welcke getuygenissen het genoegsaem bleeck, dat Meester *Coleman* dat Vloeckverwantschap toegestemt, en geholpen had om dien heylloosen aenslag wel te doen gelucken.

Na dat Meester *Oates* alles gesegt had wat hy van de saek wist, wiert *Mr. Bedlow* ondervraegt, die verklaerde, dat hy in de maent van April, des Jaers 1675. een groot pack brieven van wegen Mr. *Coleman* aen de Pater *de la Chaise*, Biegtvader des *Franschen Konincks*, gebracht had, en dat hy daer op een antwoort van *de la Chaise*, en van andere Monnicken tot Parijs wederom aen *Coleman* had gebragt. Dat'er by de vergadering tot Parijs twee Abten in *Vranckrijk*, en veele Mon-

Monnicken van *Engeland* waren geweest ; dat het geen hy hen had hooren seggen, het omkeeren der Regering van *Engeland* , en het verderf des *Konincks*, en der Heeren van sijn Raed betrefte ; maer dat sy het insonderheyt op het leven van den *Koninck*, op de Regering, en op de Protestantsche Religie, gemunt hadden ; dat Meester *Coleman* een groote somme gelts ontfangen had, om de Regering van *Engeland* om verre te werpen, om *Engeland* uyt de verdoemenis en uyt de onwetenheyt te trecken, en om alle de Catholijcken uyt de tyranny en onderdrucking der Ketteren te verlossen ; dat hy Mr. *Coleman* oock had hooren seggen, dat hy hertelijck verlanghde na de gelegentheydt om de Roomsche Religie in *Engeland* in te voeren; en dat, indien hy hondert levens en een zee vol bloets om eenige reden had uyt te storten, hy sulcks wilde doen voor de saeck van Romen, en om de Roomsche Religie in Engeland vast te stellen ; en indien'er hondert Kettersche Koningen waren af te setten, dat hy haer alle wel om den hals wilde brengen.

Op dese beschuldigingen antwoorde Meester *Coleman* anders niet, als dat hy *Bedlow* noyt gesien had.

Na dese mondelinge getuygenissen, wierden'er voor de Rechters door de klerck van de Kroon eenige brieven gelesen, met de eygene hand van Meester *Coleman* geschreven, diemen onder sijn Papieren gevonden had, wanneer de selve uyt last van den Raed op den 29. Septemb. des jaers 1678. beslagen wierden. De voornaemste inhoud der selver bestaet in het volgende : namentlijk, het om verre werpen van de Protestantsche Religie, het invoeren des Pausdoms, en het omkeeren van de Regeering. In een brief door Meester *Coleman* geschreven op den 15. September 1675. en gesonden aen den Heer *de la Chaise*, Biecht-vader des *Franschen Konincks*, maeckt hy hem bekent alles wat eenige jaren voorheen is voorgevallen, en de correspondentie, die hy met den Heer *Ferrier*, voorsaet van *de la Chaise*, onderhouden had. In desen brief verklaerde hy oock, dat de bequaemste wegh om de belangens van Vranckrijck te bevorderen, en het Pausdom in Engeland in te voeren, was, het Parlement te verbreken, 't welck hy aennam te sullen uytwercken, indien den *Koninck van Vranckrijk* hem 120000. kroonen wilde verschaffen; en dat de saken in soodanig een staet waren, dat hy sijn eynde bereycken sou, indien men'er hem 80000. sond; dat hy sig geerne aen de uyterste boosheyt der Protestanten sou opofferen, als desen aenslag maer wel gelucken mocht. Op desen brief hadt Mr. *Coleman* van den Heer *de la Chaise* een antwoort ontfangen, gedateert binnen Parijs op den 23. Octob. 1675. waer in hy hem bedanckt voor de vlijt, die hy aenwende om het Pausdom in Engeland in te voeren.

29. Mercke-lijcke brieven.

Noch veele andere brieven wierden'er voortgebragt en gelesen, die *Coleman*

aen *Ferrier*, en anderen geschreven had; insonderheyt een, gedateert den 21. Augusti 1674. geschreven aen den Pauselijcken Gesant tot Brussel, in welcke hy schreef, dat hunne aenslag so goeden voortgang had, dat hy niet twijffelde, of deselve soude voorsichtig bestiert zijnde, de Protestantsche Religie onder de voet werpen. En in de brieven, die hy aen de Biegtvader des *Konings van Vrankrijck* geschreven had, bad hy om de bystant van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, en versocht gelt van hem, om dien aenslag voort te setten.

Noch wierd'er een te voorschijn gebracht sonder datum; maer veel bloetdorstiger dan de anderen, welcke hy aen den Heer *de la Chaise* geschreven had, weynigh tijts na sijn lange brief van den 29. September 1675. waer onder verscheydene saken, Mr. *Coleman* sich dusdanig verklaerde; *wy hebben een swaren aenslag op de schouders, die sich tot niets minder uytstrekt, dan tot dry Koningrijken te bekeeren, en te bevryden van vergiftige kettery, die soo langen tijt in de Noortse deelen des Werelts geheerscht heeft; tot een goeden uytslag, welckers wy tegenwoordig grooter hoopen hebben, dan men noch oyt gehad heeft zedert de dood van onse Koningin Maria.* In het eynde van desen brief bad hy den Heer *de la Chaise* hem aen den *Koninck* sijn Meester te doen verkrijgen alle bystant, die hy sou konnen; daer by voegende, dat hy, naest Godt, sich op het grootdadig gemoet van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt verliet, en hoopte van den Heer *de la Chaise*, dat hy hem een aensienelijcke bystant des *Konings* sou doen genieten.

Hoewel dese bewijsen krachtig genoeg waren, wilde hy evenwel noyt bekennen aen hoog verraet schuldig te zijn, en loochende al dat *M. Oates*, en *Mr. Bedlow* tegen hem getuygt hadden. Men bragt hem weer in de gevangenis, en den volgenden dag, zijnde den 29. Novemb. komende weer voor de Banck, om sijn vonnis te ontfangen, 't geen hem door den *Lord Hooft der Justitie* aldus aengeseyt wierdt.

Meester *Coleman* gy zijt geoordeelt schuldigh te wesen aen hoog verraet, en dat op verscheydene manieren. Gy zijt schuldig bevonden van onse Religie te hebben willen om verre werpen, en de Papery in des selfs plaets in te voeren, tegen onse grond-wetten, en, om tot dat oogmerck te komen, van hulp en bystant aen uytheemsche machten versocht te hebben. Men heeft u noch schuldig geoordeelt, om het vermoorden en vergeven des *Konings* te hebben toegestemt en willen helpen, 't welck de eenigste saeck is, die gy schijnt te loochenen. Gy hebt getracht onschuldig te schijnen, maer gy hebt de genen niet konnen bedriegen, die u misdadig geoordeelt hebben, om onse Religie te hebben willen onder de voet werpen, en de Papery in hare plaets invoeren door de bystant der uytheemsche machten. Men heeft u door uwe eygene schriften niet overtuygt, dat gy den *Koninck* hebt willen ombrengen; maer twee getuygen hebben dat

30. Vonnis tegens hem.

ver-

verklaert ; en dat gy getracht hebt de Proteſtantſche Religie om verre te werpen , en dierhalven hier een uytheemſch geſagh invoeren , 't welck een verkortingh is van de Kroon , en van de Tytelen , en Souverainiteyt des *Konings*; en het onderwinden van een uytheemſche macht alhier te willen invoeren , ſoo wel over de Geeſtelijcke , als over de Wereltlijcke ſaecken , is ſoo veel te ſtraffen , als of gy de Religie en den Staet om verre had geworpen ; inſgelijcks het opſet om den *Koninck* te vermoorden , is ſoo veel , als of gy hem in der daet had vermoort ; want deſe miſdaden zijn ſoo groot , dat de wil voor de daet wordt gereeckent. Gy wilde uw Religie vaſt ſtellen door het verbreken van 't Parlement , en door een afkondigingh van vryheyt der Conſcientie: behalven dat het ſelve niet geweeſt ſou hebben , als om beter te bedriegen , en om ſoo veel wederſtant niet te vinden ; want men weet uyt eenige van uwe medeverbondene , dat gy beſlooten had een groote moordery en ſlachtinge te doen. Denckt derhalven tegenwoordig op het gene u te doen ſtaet, want hier is geen pardon te verhoopen ; en dewijl gy volgens den ſtijl , zijt geoordeelt ſchuldig te zijn aen hoogh verraet, ſoo ſult gy weder in de gevangenis gebracht worden , om van daer geleyt te zijn ter plaetſe van de executie , daer men u by den hals ſal ophangen , en gy noch levendigh zijnde , ſal men u lichaem openen , uwe ingewanden voor uw aengeſicht verbranden , en vervolgens ſal men u in vier quartieren kappen , die geſtelt ſullen worden daer het ſijn Majeſteyt ſal believen. Godt wil uw ziel genadigh zijn.

Dit vonnis des doodts aldus uytgeſproocken zijnde , verſocht hy dat ſijn Vrouw , en eenige van ſijn vrienden hem mochten komen beſoecken , 't geen hem toegeſtaen wierdt.

Dijnſdaghs daer aen volgende , zijnde den 3. December , en den dagh des gerichts , wierdt Meeſter *Coleman* op een kar van Newgate na Tyburn gebracht , waer hy aengekomen zijnde , verklaerde ; dat hy de Roomſche Religie zedert eenige jaren had aengenomen , daer hy Godt voor danckte ; en dat deſelve niet tot nadeel van den *Koninck*, of van de Regeering was. Hier op deed hy eenige gebeden en ſuchten binnens monts , waer na het vonnis volbracht wierdt : hy wiert by den hals opgehangen , het lichaem noch levendig geopent, ſijn ingewand verbrant, en eyndelijk wiert hy in vier quartierē gekapt.

31. Coleman wort gerecht.

Ontdeckingh van Sr. Willem Waller.

32. Ontdecking van Sr. Willem Waller.

NIet lang geleden , Sr. Willem Waller , een van ſijn Majeſteyts Rechters van de vrede en ruſt , hebbende informatie van eenige Jeſuyten, reſiderende in de Savoy , heeft met een Conſtabel , en eenige andere wachters , makende een naerſtig onderſoek, ontdeckt een Collegie, in het welcke ſy gevangen namen

een

een Priester van de Ordere van St. Benedictus, met eenige Paepsche Boecken, tot het getal van 4500. stucks, die nieuwelijks in vellen opgebonden waren, tegens het tegenwoordig verraet, sy hadden daer ook gevonden een gordel van St. Franciscus; oock eenige splinters en nagels, zijnde de reliquien van onsen Saligmaeckers Kruys, met menichte van crucifixen, als mede een boeck, in het welcke de namen waren van den Fundateur en weldaders. Hy had oock verscheydene Schilderyen genomen, met het af-beeltsel van den H. Benedictus, en soeckende in een kamer van Pickering, daer dichte by, haddense in een pack van brieven, in een van de kamers gevonden, een roer, met een brief, inhoudende dat het selve bequaem was tot sijn voornemen, en gewyt, het welcke sy lossende, vonden het geladen met elf kogels, 6. de welcke waren gesackt in de kamer van het geschut, dat een bysonder radslot had, met veel veeren, zijnde vorders seer net ingeleyt met silver en yvoor, en dit was het gemeende roer, om sijn Majesteyt mede te dooden, het welcke des te meer most worden gelooft, om dat Mr. Oates in sijn ondervraging gewag had gemaeckt van een roer, maer gesegt, dat ter oorsaeck van eenige misgreep, het selfde niet wilde afgaen, en dit is aengesien als een seer groot bewijs van Godts voorsienigheyt.

Terwijl Pickerings kamer wiert doorsocht, quam'er een lang man in, met een gekante rock, hebbende een swaert en een perruyck, die, als sonder acht op yets te nemen, op en neder ging wandelen; maer sprekende eenige woorden, op de Paepsche wijse, wiert hy mede door Sr. Willem Waller aengetast, met hulp van den Constabel, deselve persoon pogende sich van hen te ontslaen; hy hen vragende waer sy met hem heen wilden? seyde hy al spottende tot hem: na Justice Oates. Hy, de gevangen, belachte Mr. Oates seer. Mr. Oates hem ter degen aensiende, nam hem by de hand, en gaf hem den naem van Vader: maer hy vraegde Mr. Oates, of hy hem wel oyt van te voren had gesien? of t'eeniger tijt in de Misse gevonden: Mr. Oates antwoorde, voor een Priester wil ick u niet beschuldigen, (want alsdan mocht gy in u ondersoeck eenige particulariteyten ontgaen) maer voor een verrader wil ick u beschuldigen, en op dat gy moogt sien, dat ick u sekerlijck kenne, gy zijt kruys gewijs op u hooft geschooren, en gy hebt een grauwe lock hayr achter in u neck; waer op sijn perruyck afgetrocken zijnde, wierdt het alsoo bevonden, en hy na Newgate versonden.

33. Vice Graef van Stafford onthalst.

Na der hand is noch de Viscomt of Burg-grave van Stafford, over het selfde complot beschuldigt, opentlijck onthalst. Hy stierf wel als een Roomsch Catholijck, maer loochende aen het schelm stuck schuldig te zijn.

E Y N D E.

Register

REGISTER

der voornaemste dingen in dit Boeck verhandelt.

X x

Sijn

Fonteyn

Druck-

Druck- en ſtel-fouten, die, door af zijn van den Schrijver, ingeſloopen, aldus te verbeteren ſtaen.

Pag. 2. regel 10. daer, leeſt door.
ibid. regel 12. Theſſalonik, leeſt Theſſalonica.
pag. 4. regel 32. onthalſen, leeſt ombrengen.
pag. 9. regel 33. Thuningenlandt, leeſt Thuringerlandt.
pag. 12. regel 10. een, leeſt en.
pag. 14. regel 9. Romen, leeſt komen.
pag. 20. regel 21. Europum, leeſt Europæum.
pag. 25. regel 2. verandert, leeſt verhandelt.
pag. 34. regel 5. Homa, leeſt Soma.
pag. 38. regel 21. Cacilius, leeſt Cæcilius.
pag. 39. regel 36. Climera, leeſt Chymæra.
pag. 45. regel 16. geworden, leeſt geworpen.
ibid. regel. 27. groent, leeſt grondt.
pag. 46. regel 14. de lucht, leeſt beſmettingh der lucht.
pag. 57. regel 20. Vrouwe, leeſt vrient.
pag. 60. regel 1. geraeckten, leeſt geraeckte, en dit meer elders.
pag. 63. regel 37. ſy, leeſt hy.
pag. 66. regel 34. konnen, leeſt konnende.
pag. 72. regel 29. Ampers-water, leeſt Amphitheater of Coliſeo.
pag. 75. regel 15. en kennende, leeſt erkennende.
pag. 76. regel 26. hielpen, leeſt helpende.
pag. 77. regel 21. Maleficarn, leeſt Maleficarum.
pag. 80. regel 31. Moribus, leeſt Motibus.
pag. 81. regel 22. af te ſweeren, leeſt afzweeren.
pag. 84. regel 27. en Synode, leeſt een Synode.
pag. 85. regel 22. Tordaſti, leeſt Tardaſti. gedwaelt, leeſt gedraelt.
pag. 92. regel 19. Tulgeſo, leeſt Fulgoſo.
pag. 93. regel 1. Terrara, leeſt Ferrata.
pag. 93. regel 8. heeft hy, leeſt heeft.
pag. 99. regel 36. geleydt, leeſt geleydt wordt.
pag. 118. regel 15. Domelis, leeſt Danielis.
ibid. regel 34. Iſleby, leeſt Iſleben.
pag. 126. regel 34. ſy, leeſt hy.
pag. 129. regel 28. Lucrillus, leeſt Lucullus.
pag. 130. regel 26. Ædipus, leeſt œdipus.
pag. 136. regel 4. Heneſchal, leeſt Seneſchal.
pag. 142. regel 18. konde, leeſt konnende.
pag. 148. regel 23. naeſt ſpeelen, leeſt naeſte ſpeelen.
pag. 159. regel 19. vervoert, leeſt verovert.
pag. 161. regel 11. achter, leeſt voor.
pag. 163. regel 36. Palynices, leeſt Polynices.
pag. 167. regel 17. Bernic, leeſt Berwick.
pag. 178. regel 25. hebben, leeſt hebbende.
ibid. regel 26. van, leeſt want.
pag. 186. regel 30. ſocht den twiſt van, leeſt den twiſt ſocht den.
pag. 187. regel 29. waer uyt hy van een Prieſter bekent wiert, leeſt wiert hy daer uyt door een Prieſter bekent.
pag. 191. regel 16. om, leeſt nae.
ibid regel 19. Naurkerus, leeſt Nauclerus.
pag. 192. regel 13. ſy zouden, leeſt ſy ſoude.
pag. 208. regel 19. kinderen, leeſt beenderen.
pag. 210. regel 13. om doen brengen, leeſt om doen brengen heeft.
pag. 212. regel 1. veroordeelders, leeſt veroordeelde.
pag. 239. regel 18. Livius, leeſt Jovius.
pag. 242. regel 14. Grielfiſchen, leeſt Guelfiſchen.
pag. 248. regel 22. Palgralogus, leeſt Palæalogus
pag. 255. regel 17. en hy wiert, leeſt wiert hy.
pag. 255. regel 28. willende, leeſt behoorende,
pag. 258. regel 11. Phæra, leeſt Phædra.
pag. 275. regel 22. preſy, leeſt prety.
pag. 285. regel 28. *Heyciniſche*, leeſt Hyrciniſche.
pag 289. regel 23. Sy dan, leeſt Hy dan.
pag. 304. regel 24. Uphalen, leeſt Upſalen.
pag. 309. regel 18. Deenen, leeſt Sweden.
pag. 310. regel 12. hem, leeſt hen.
ibid. regel 24. zien, leeſt doen.
pag. 314. regel 16. quarto luna, leeſt quarta luna.
pag. 317. Silvia leeſt Silvio.
pag. 355. regel 12. ver gelijck was, leeſt eer gelijck was.
pag 358. regel 15. Jllyucum, leeſt Jllyricum.
ibid. regel 23. Stadt van Toſcane, leeſt Staet van Toſcane.
pag. 359. regel 11. abeſte, leeſt obeſſe.
ibid. regel 22. minc, leeſt nunc.

Tweede

pag. 3. regel 36. afgekonſt, leeſt afgekocht.
pag. 4. regel 12. Salonre,leeſt Salome.
pag. 17. regel 31. met hen, leeſt men hem.
pag. 53. regel 22. Pharſatiſche, leeſt Pharſaliſche.
pag. 82. regel 29. en beloofde, leeſt beloofde.
pag. 108. regel 32. Rimins, leeſt Rimini.
pag. 109. regel 23. Catere, leeſt Latere.
pag. 137. regel 32. menende, leeſt meende.
pag. 161. regel 31. loochenen,leeſt loogens.
pag. 176. regel 18. Caloſſus, leeſt Coloſſus.
pag. 177. regel 4. Pyrameeſche, leeſt Pyremeeſche.
pag. 179. regel 17. verloſt heeft, leeſt verloſt wierdt.
pag. 190. regel 13. miſſchien, leeſt miſſchende.
pag. 196. regel 33. ſterven, leeſt ſterve.
pag. 105. regel 23. als, leeſt alhoewel.
pag. 215. regel 18. Indoſlan, leeſt Indoſtan.
pag. 222. regel 28. op hun hooft, leeſt om hun hooft.
pag. 224. regel 27. Aſpaar, leeſt Aſpaan.
pag. 240. regel 21. Marnecos, leeſt Marocos.
pag. 249. regel 28. Teſſanen, leeſt Feſſanen.
pag. 251. regel 1. uyt te ſpatten, leeſt uytſpatten.
pag. 261. regel 7. Muphy, leeſt Muphty.
pag. 262. regel 38. hoe groot verdriet, leeſt had groot verdriet.
pag. 279. regel 18. verdreven, leeſt verderven.
pag. 274. regel 32. mienaer, leeſt nienaer.

E Y N D E.

